ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ ӨҢІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ – ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

I КНИГА

Қостанай, 2022

УДК 37.02
ББК 74.00
П 23

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Дощанова Алма Иргибаевна, Председатель Правления - Ректор Костанайского регионального университета имени А.Байтурсынова, кандидат экономических наук, профессор;
Исмуратова Галия Суиндиковна, и.о. проректора по научно-инновационному и международному развитию Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова, доктор экономических наук, профессор;
Скударева Галина Николаевна, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой педагогики и психологии ГОУ ВО Московской области «Государственный гуманитарно-технологический университет»; Почетный работник общего образования Российской Федерации, г. Орехово-Зуево, Россия;
Чекалева Надежда Викторовна, профессор, доктор педагогических наук, заведующая кафедрой педагогики Омского государственного педагогического университета, директор научного центра РАО, член - корреспондент РАО, г. Омск, Россия;
Бектурганова Римма Чингисовна, доктор педагогических наук, советник ректора по педагогическому направлению Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова;
Ахметов Тлеген Альмуханович, и.о. директора педагогического института им. У.Султангазина Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынов, кандидат педагогических наук, профессор;
Демисенова Шнар Сапаровна, заведующий кафедрой педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор;
Утегенова Бибикуль Мазановна, кандидат педагогических наук, профессор кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова;
Смаглий Татьяна Ивановна, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова;
Жетписбаева Айсылу Айратовна, заведующая методическим кабинетом им. Ы.Алтынсарина кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова

П23 «Педагогикалық білім берудің үздіксіздігі-заманауи педагогтардың табыстылығының кепілі»: 2022 жылдың 11 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2022. – 580 б. = «Непрерывность педагогического образования – залог успешности современных педагогов»: Материалы международной научно-практической конференции, 11 февраля 2022 года. I Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, 2022. – 580 с.

ISBN 978-601-356-122-6

Жинаққа «Педагогикалық білім берудің үздіксіздігі-заманауи педагогтардың табыстылығының кепілі» атты Алтысарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланған мәселелердің әртүрлілігі мен кеңдігі мақалалар авторлары үздіксіз білім беру саласын педагогтарды жаңаша даярлау бағдарымен байланыстырып, әр түрлі деңгейдегі білім беру бағдарламаларын іске асырудың тиімді тәжірибесін көрсету, білім мазмұнын жаңарту аясында мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру қажеттілігін негіздеу, инновациялық технологиялар мен білім алушылардың тұлғалық дамуын психологиялық-педагогикалық қолдау туралы зерттеулерін еңгізді. Бұл жинақ материалдары ғалымдарға, ЖОО мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагогтар мен психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Непрерывность педагогического образования – залог успешности современных педагогов». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей раскрыть сущность, тренды и тенденции непрерывности педагогического образования с учетом достижений науки и практики, показать эффективные практики реализации образовательных программ разного уровня, обосновать необходимость совершенствования профессионализма педагогов в условиях новых вызовов в образовательной практике, представить инновационные технологии и форматы психолого-педагогического сопровождения развития личности обучающихся.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

УДК 37.02
ББК 74.00

ISBN 978-601-356-122-6

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2022
© Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, 2022

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
ғылыми-инновациялық және халықаралық даму жөніндегі проректорының міндетін атқарушы,
экономика ғылымдарының докторы, профессор
Исмуратова Галия Суиндиковнаның

АЛҒЫ СӨЗІ

Құрметті Алтынсарин оқулары – 2022
Халықаралық ғылыми-практикалық конференция қатысушылары!

«Алтынсарин оқулары» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы – қазақстандық білім беру жүйесінің маңызды ғылыми жиыны. Алтынсарин оқуларында қазақстандық және шетелдік жоғары оқу орындарының ғалымдары, білім беру жүйесінің педагогтары өзекті тақырыпты талқылауға алады.

Конференциясы аясында білім берудің өзекті мәселелері және үздіксіз білім беру ұстанымдары қарастырылады. Конференцияның диалогтық алаңы инновациялық педагогикалық тәжірибені таратуға, ғылым мен практиканың басым бағыттары бойынша пікір алмасуға, жас ғалымдардың ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін ұсынуға мүмкіндік береді.

Ы.Алтынсариннің педагогикалық мұрасы адамның демократиялық және гуманистік тұжырымдамасын айқын көрсетеді. Ы.Алтынсарин тәрбие мен білім беруді бөлінбейтін үдеріс деп санады. Заманауи педагогикалық білімнің өзекті талқылаудан өткізетін тақырыптарына конференция спикерлері баяндамаларын ұсынады.

Біз конференцияда қызықты баяндамалар күтеміз, заманауи білім берудің өзекті мәселелерін талқылаймыз, сондай-ақ 2020-2025 жылдарға арналған білім мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес жаңа бағдарларды белгілейміз.

Конференцияның барлық қатысушылары мен ұйымдастырушыларына жемісті жұмыс, сындарлы диалог және тиімді өзара әрекеттестік тілеймін!

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

Исмуратовой Галии Суиндиковны,
и.о. проректора по научной работе, инновациям и международному развитию,
доктора экономических наук, профессора
Костанайского регионального университета им. А.Байтурсынова

Уважаемые участники Международной-научно-практической конференции
Алтынсаринские чтения – 2022!

Международная научно-практическая конференция «Алтынсаринские чтения» является важным научным собранием казахстанской системы образования. На Алтынсаринских чтениях актуальный вопрос обсудят ученые казахстанских и зарубежных вузов, педагоги системы образования.

На конференции будут рассмотрены актуальные вопросы образования и принципы непрерывного образования. Диалоговая площадка конференции позволит распространить инновационный педагогический опыт, обменяться мнениями по приоритетным направлениям науки и практики, представить результаты исследований молодых ученых.

Педагогическое наследие Ы.Алтынсарина ярко отражает демократическое и гуманистическое представление о человеке. Ы.Алтынсарина считал воспитание и образование неразделимым процессом. Спикеры конференции представят доклады по актуальным вопросам современного педагогического образования.

Ожидаем интересные доклады на конференции, обсуждения актуальных вопросов современного образования, а также определения новых направлений в соответствии с государственной программой развития образования и науки на 2020-2025 годы.

Желаю всем участникам и организаторам конференции плодотворной работы, конструктивного диалога и эффективного сотрудничества!

УДК 37.013

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Чекалева Надежда Викторовна,
профессор, доктор педагогических наук
заведующая кафедрой педагогики
ФГБОУ ВО «Омский государственный педагогический университет»
директор научного центра РАО, член-корреспондент РАО
Лоренц Вероника Викторовна,
кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
ФГБОУ ВО «Омский государственный педагогический университет»
г. Омск, Российская Федерация

Аннотация

Мақалада Заманауи педагогикалық зерттеу әдіснамасының Даму бағыттары мен тенденцияларын зерттеу контекстіндегі постнклассикалық дидактиканың әдіснамалық тәсілдері қарастырылады. Педагогика үшін дәстүрлі және жаңа тәсілдерді (жүйелік, акмеологиялық, әлеуметтік-мәдени, синергетикалық, герменевтикалық) қолдану мүмкіндіктері мен тетіктері ұсынылған. Қазіргі білім беру кеңістігін зерттеуде және педагогикалық ғылым мен практиканы дамытуда әдіснамалық тәсілдерді қолданудың ерекшеліктері мен зерттеу тәжірибелері ашылды.

Түйінді сөздер: әдіснамалық негіздер, әдіснамалық тәсіл, дидактика, қазіргі білім беру үрдістері.

Аннотация

В статье рассматриваются методологические подходы постнеклассической дидактики в контексте исследования направлений и тенденций развития методологии современного педагогического исследования. Представлены возможности и механизмы использования традиционных и новых для педагогики подходов (системного, акмеологического, социокультурного, синергетического, герменевтического). Раскрыты особенности и исследовательские практики применения методологических подходов в изучении современного образовательного пространства и развития педагогической науки и практики.

Ключевые слова: методологические основы, методологический подход, дидактика, тенденции современного образования.

Abstract

The article discusses the methodological approaches of post-non-classical didactics in the context of the study of directions and trends in the development of the methodology of modern pedagogical research. The possibilities and mechanisms for using traditional and new approaches to pedagogy (systemic, acmeological, sociocultural, synergetic, hermeneutic) are presented. The features and research practices of applying methodological approaches in the study of modern educational space and the development of pedagogical science and practice are revealed.

Key words: methodological foundations, methodological approach, didactics, trends in modern education.

В современных условиях исторического развития, общественного прогресса, по-новому осмысливается и образовательное пространство, и предмет педагогики, и функции педагогики как науки. Анализ накопленных педагогических знаний позволяет обозначить перспективы обогащения методологических и теоретических основ педагогики.

В начале XXI века мы наблюдаем переход от неклассической дидактики к постнеклассической, становление ориентаций исследований изменяющегося человека в меняющемся мире. Давид Иосифович Фельдштейн подчеркивает необходимость исследования, изучения человека и всего человечества, которые находятся сейчас в более сложном, многохарактерном, качественно изменяющемся и, при этом, многополярном и разнородном мире, где принципиально изменилось социокультурное, информационно-психологическое пространство жизнедеятельности, постоянно испытывающее людей на прочность.

Методология находится сегодня в центре понимания сущности педагогических исследований, и именно она определяет характер и качество получаемого нового знания. В.В.Краевский рассматривает методологию педагогики как систему знаний об основаниях и структуре педагогической теории, о

принципах, подходах и способах добывания знаний, отражающих педагогическую действительность, а также систему деятельности по получению таких знаний и обоснованию программ, логики и методов, оценке качества специально-научных педагогических исследований [1]. В.В.Краевский подчеркивает, что методологичность становится одним из значимых свойств современного научного мышления и проявляется в осознанном отношении исследователя к средствам и предпосылкам деятельности по формированию и совершенствованию научного знания.

В качестве основополагающей идеи современной методологии рассматривается «человекоразмерность» исследовательского поиска проектирования и реализации педагогического процесса в открытом взаимозависомом мире, что предполагает диалектический метод научного познания на междисциплинарном уровне. Актуальными становятся исследования на стыке наук философии, этики, науковедения, культурологии, лингвистики, культурологии, социальной психологии, социологии, этнографии и т.д.

В связи с этим, можно наблюдать интеграцию методологических подходов в современных исследованиях, где системный и деятельностный походы являются базовыми, ключевыми и основополагающими в контексте идей вероятности, стохастичности, саморазвития личности. Деятельность нельзя рассматривать изолированно, односторонне, необходимо учитывать момент транформации внешнего предмета или ситуации, момент коммуникации, а также рефлексии и проектирования.

В качестве основных методологических подходов постнеклассической дидактики можно назвать антропологический, антропоэкологический, феноменологический, цивилизационный, культурологический, историко-структурный, компаративистский, науковедческий подходы.

Наблюдаются изменения и эволюция в понимании сущности основной ценности научного познания от классической парадигмы, апеллирующей к абсолютной истине, неклассической – относительной истине и к постнеклассической, которая требует обоснованности гипотезы.

Складывающаяся на принципах современной (постнеклассической) рациональности методология научного познания придает новые характеристики и методологии научного исследования [2,4]:

- ориентация на решение проблем, имеющих важное значение не только для отдельных отраслей знаний, но и развития всего человечества;
- инновационность исследований, что выражается в эффективном приложении и внедрении получаемых знаний;
- нелинейность процесса научного поиска, что предполагает использование новых методов, в том числе методов внерационального постижения действительности, признание множественности способов объяснения изучаемых явлений и процессов;
- построение исследовательских сценариев, предполагающих фиксацию возможных краткосрочных и долгосрочных изменений;
- междисциплинарность исследования сложных объектов и явлений.

Так, например, в коллективной монографии ведущихся ученых РГПУ им А.И.Герцена, представлены материалы исследований цифровизации образования в контексте концептуальных идей информационной антропологии как методологической основы сопровождения образовательного процесса школьников в метапредметном поле цифрового контента. Е.В.Пискуновой, А.А.Ахаян, Е.С.Заир-Бек удалось провести уникальное исследование формирования целостного образа знания и преодоления «информационной диффузности» в рамках компетентностного подхода, подразумевающего формирование у школьников «мягких» навыков и ориентированного на развитие способности обучающегося применить знание для решения жизненных задач [3].

По словам Д.И.Фельдштейна, мы наблюдаем переход от «методологии науки к методологии деятельности», к появлению своего рода «технологии мыслительной деятельности», что ведет к более четкому выстраиванию исследователем собственных конструкций и концепций [5]. В свете постнеклассических познавательных идеалов и норм, развития синергетического подхода и акмеологических теорий системному научному познанию задаются новые ориентиры, что требует от педагогической науки переосмысление собственных методологических основоположений с целью их критического анализа и дальнейшего развития.

Безусловно, педагогической наукой накоплен определенный методологический инструментарий, но, как показал анализ современной практики его применения, он во многом фрагментарен и разнороден, его использование не носит системного характера. Это снижает эффективность и затрудняет достижение целостности изучения педагогических фактов и явлений. Методологический инструментарий требует не просто аналитического обобщения, а системного внутреннего согласования, разработки новых исследовательских подходов и взглядов на те или иные аспекты организации и ведения исследования.

В качестве актуальных исследовательских методов можно назвать:

- теоретический анализ (интегративный, дифференцирующий терминологический анализ, контент-анализ, информационный мониторинг проблематики исследования),
- монографические характеристики и биографический метод,
- структурированное интервью,

- интроспекция (интерпретация внутреннего мира человека),
- педагогический консилиум,
- статистический анализ,
- интерпретация результатов и экспертные оценки,
- моделирование и прогностическое построение сценариев.

Сегодня педагогической науке требуется такой методологический инструментарий, который бы обеспечил переход от исследования «постфактум» процессов педагогической действительности к моделированию и проектированию их развития в соответствии с требованиями изменившегося мира. В методологии науки наступила проективная эпоха, в которой именно проективное начало выдвигается на первый план [6]. И.А.Зимняя считает, что формируется культура нового типа – проектная культура.

Если классическая наука была ориентирована на постижение все более сужающегося, изолированного фрагмента действительности, выступавшего в качестве предмета той или иной научной дисциплины, то специфику современной науки определяют комплексные исследования, использующие достижения различных областей знания.

Постнеклассический период поднимает вопрос перехода педагогической от науки «существующего» к науке «возникающего», от «бытия» к «становлению».

В результате усиливаются процессы взаимодействия принципов и представлений картин реальности, формирующихся в различных науках. Все чаще изменения этих картин протекают не столько под влиянием внутридисциплинарных факторов, сколько путем «парадигмальной прививки» идей, транслируемых из других наук.

В этом процессе постепенно стираются жесткие разграничительные линии между картинами реальности, определяющими видение предмета той или иной науки. Они становятся взаимозависимыми и предстают в качестве фрагментов целостной общенаучной картины мира. На ее развитие оказывают влияние не только достижения фундаментальных наук, но и результаты междисциплинарных прикладных исследований.

В междисциплинарных исследованиях наука, как правило, сталкивается с такими сложными системными объектами, которые в отдельных дисциплинах зачастую изучаются лишь фрагментарно, поэтому эффекты их системности могут быть вообще не обнаружены при узкодисциплинарном подходе, а выявляются только при синтезе фундаментальных и прикладных задач в проблемно-ориентированном поиске. Объектами современных междисциплинарных исследований все чаще становятся уникальные системы, характеризующиеся открытостью и саморазвитием. Такого типа объекты постепенно начинают определять и характер предметных областей основных фундаментальных наук, детерминируя облик современной, постнеклассической науки.

Педагогика, как наука имеющая дело с такими сложными комплексными явлениями как образование и воспитание подрастающего поколения, также обращается в своих исследованиях к методам, фактам, идеям, концепциям, т.п. других наук. Широко развиваемые сегодня идеи синергетики, системологии и системогенетики как новые междисциплинарные научные направления также заимствуются педагогикой.

Как отмечает Л.А.Косолапова, современный педагог является сегодня «носителем методологической культуры», позволяющей эффективно решать педагогические задачи, а также является инноватором, педагогом-исследователем, включенным в диагностическую, научно-исследовательскую деятельность [7]. Стремление человека к достижению профессионального и личностного успеха требует постоянного изучения происходящих в окружающем мире изменений, выявления закономерностей в их динамике, прогнозирования и проектирования, то есть осуществления научно-исследовательской деятельности.

Л.В.Коршунова выделяет некоторые следующие идеи и логические линии, в соответствии с которыми будет развиваться методология педагогики [4]: осмыслением комплекса вопросов, касающихся этики работы исследователя; пересмотром методов диагностики в связи с изменившейся социокультурной ситуацией; поиском путей включения философского знания в содержательное поле методологии педагогики; формированием нового дискурса педагогического знания; других.

В качестве аксиологических оснований постнеклассической науки мы можем подчеркнуть принципиально человеческий, социальный, гуманитарный характер науки и практикоориентированность исследований.

Можно сделать вывод о том, что сегодня активно идет процесс концептуализации теоретико-методологических оснований педагогического исследования при плюрализме направлений, позиций и научных стратегий; складывается гуманитарная методология педагогических исследований, предметом которой выступает смысл, ценность, образующиеся в многообразии и трансформирующейся педагогической реальности.

Список литературы:

1. Краевский В.В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей. – Чебоксары: Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с.
2. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании. Изд. 2-е, испр. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 308 с.
3. Методологические основания сопровождения образовательного процесса в метапредметном поле цифрового контента в контексте концептуальных идей информационной антропологии. - коллективная монография, Санкт-Петербург, изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2020. - 256 с.
4. Коршунова Н.Л. Эволюция понятия методологии педагогики (преемственность традиций и новые перспективы) // Известия ВГПУ. – 2013. – №1(260). – С. 46-54.
5. 5.Фельдштейн Д.И. Психолого-педагогические диссертационные исследования в системе организации современных научных знаний // Научные исследования в образовании. – 2011. – №5. – С. 3-19.
6. 6.Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб. для студентов вузов. 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2008. – С. 52.
7. 7. Косолапова Л.А. Профессионально-исследовательская деятельность современного учителя. - ж. Наука и школа, №3, 2011. - С. 49-56

ПРОБЛЕМА НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИЙСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ: ВЫЗОВЫ, СМЫСЛЫ, ДОПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ

Скударева Галина Николаевна,
кандидат педагогических наук, доцент
заведующая кафедрой педагогики
ГОУ ВО МО «Государственный
гуманитарно-технологический университет»

Аннотация

В статье актуализирована проблема кадрового обеспечения российской системы образования, демонстрирующая негативное развитие на протяжение последних десятилетий, характеризующееся дефицитом и старением педкадров. Очевидным её решением представляется подготовка нового педагогическогокорпуса, отвечающего запросам социума. Переосмысление приоритетов и целевых ориентиров подготовки современных педагогических кадров наблюдается в современных конструктах российской образовательной политики. Их осмысление и реализация влечёт трансформацию допрофессионального этапа в системе непрерывного педагогического образования, целенаправленного на профессиональную ориентацию, профессиональное самоопределение старшеклассников. Организационно - педагогическими условиями формированияих допрофессионально - педагогической готовности выступают обучение в классах педагогического и психолого - педагогического профиля, ранняя профессиональная педагогическая ориентация и проведение профессиональных проб в педагогической и социально-педагогической деятельности. Совокупность названных условий способствует становлению допрофессионально-педагогической компетентности старшеклассников, потенциальных студентов педагогических вузов и далее - молодых учителей, призванных обеспечить научно-технологический прогресс страны и духовно-нравственное самоопределение общества.

Ключевые слова: непрерывное педагогическое образование, допрофессионально-педагогическая компетентность, педагогический класс, старшеклассник.

Abstract

The article actualizes the problem of staffing of the Russian education system, demonstrating the negative development over the past decades, characterized by a shortage and aging of pedkadrov.Its obvious solution seems to be the preparation of a new pedagogical corps that meets the needs of society. The rethinking of priorities and targets for the training of modern pedagogical personnel is observed in the modern constructs of Russian educational policy. Their comprehension and implementation entails the transformation of the pre-professional stage in the system of continuous pedagogical education, focused on professional orientation, professional self-determination of high school students.Organizational and pedagogical conditions for the formation of their pre-professional and pedagogical readiness are teaching in classes of pedagogical and psychological-pedagogical profile, early professional pedagogical orientation and conducting professional tests in pedagogical and socio-pedagogical activities.The combination of these conditions contributes to the formation of pre-professional and pedagogical competence of high school students, potential students of pedagogical universities and further - young teachers, designed to ensure the scientific and technological progress of the country and the spiritual and moral self-determination of society.

Keywords: continuing pedagogical education, pre-professional pedagogical competence, pedagogical class, high school student.

Социально - экономические реалии России, глобальные тренды и «большие вызовы» прогнозируют системно-перспективное видение развития современного педагогического образования, ориентированное на изменение образовательно-политической ситуации, сопряжённое с подготовкой высококвалифицированных педагогических кадров [4]. Сегодня остаётся неразрешённой проблема с кадровым обеспечением российского образования, демонстрирующая негативное развитие на протяжении последних десятилетий. По данным опросов, проведённых Общероссийским народным фронтом и фондом «Национальные ресурсы образования», а также с учётом статистической информации из аналитического доклада Стратегии 2030 [6].

- число учителей со стажем более 20 лет в семь раз больше, чем учителей со стажем до 3 лет;
- в 52% школ недостаёт педагогов-предметников: учителей математики (34%-44%), иностранных языков (32%-39%), русского и литературы (25%-30%), начальных классов (24%), физики (18%);
- выбытие новых кадров из школ составляет 95-98% от численности принятых на работу, из которых 92-93% увольняются по собственному желанию.

Отмечена нехватка педагогов: по одному-трем предметам - 37%, по четырем-пяти - 8%, по более чем пяти - 3% от требуемого количества. [3]

Таким образом, к 2029 году дефицит учительских кадров может достичь 188 700 человек, при том, что в настоящее время в школах работают 5% педагогов в возрасте 20-25 лет (от общего числа педагогов), и их количество может сократиться, если ситуация не изменится к лучшему [2].

Отсюда своевременной и важной политической повесткой в сфере образования становится формирование молодого педагогического корпуса, способного адекватно реагировать на новые социальные вызовы. Государственная власть предпринимает попытки урегулирования сложившейся ситуации и видит пути её разрешения в переосмыслении приоритетов и целевых ориентиров подготовки современных педагогических кадров [5]. Актуальным контекстом развития педагогического образования становится совершенствование системы непрерывного педагогического образования всех уровней, призванного обеспечить научно-технологический прогресс страны и духовно-нравственное самоопределение общества [1].

Стратегический вектор сопряжён с трансформацией допрофессионального этапа в системе непрерывного педагогического образования, целенаправленного на профессиональную ориентацию, профессиональное самоопределение и формирование допрофессиональной готовности старшеклассников в условиях гармонизации социальных взаимодействий заинтересованного партнёрского сообщества при решении новых сложных задач.

Иллюстрацией к сформулированному тезису может стать проект Концепции подготовки педагогических кадров (Концепция) для системы образования на период до 2030 года, который обсуждался Правительством Российской Федерации в октябре 2021 года. Одной из ключевых задач Концепции является «разработка и внедрение системы мер по выявлению, отбору и сопровождению педагогически одаренной молодежи, включая реализацию программ предпрофессионального развития и профессионального самоопределения школьников, ориентированных на педагогические профессии». Решение данной задачи предусматривает:

- реализацию проектов, направленных на приобретение обучающимися первоначального педагогического опыта в форме участия в социальных проектах, вожатской и волонтерской деятельности, реального общения с детьми в рамках специально организованной педагогической практики;
- развитие сети профильных психолого-педагогических классов, реализацию программ методического сопровождения педагогов, работающих в психолого-педагогических классах;
- внедрение механизмов учета индивидуальных достижений выпускников классов психолого-педагогической направленности при поступлении на педагогические программы.

Среди ожидаемых результатов реализации Концепции к 2030 году станет расширение сети классов (групп) психолого-педагогической направленности до пяти тысяч.

Также весьма своевременным к осмыслению представляется Проект Стратегии развития системы непрерывного педагогического образования в Российской Федерации на период до 2030 года, который с декабря 2020 года стал предметом общественных и профессиональных дискуссий на площадках Государственной Думы и Совета Федерации РФ, Министерств науки и высшего образования и просвещения, Российской академии образования, ведущих российских вузов. Стратегию сопровождает основательный Аналитический доклад (статистика из него приведена выше), в подготовке которого приняли участие более тридцати ведущих российских вузов, актуализируя этап допрофессионального педагогического образования выпускника школы и предписывая ему обоснованное значение и вполне конкретные содержательные очертания. В частности, вряду смыслов и качественных возможностей Стратегии для обучающегося общеобразовательной школы определены:

- ранняя профессиональная ориентация в рамках социально-воспитательной деятельности;
- профессиональные пробы в педагогической и социально-педагогической деятельности, приобретение компетенций помощника вожатого;
- обучение в классах педагогического и психолого-педагогического профиля;
- сдача предпрофессионального экзамена и участие в SchoolSkills по педагогическому и психолого-педагогическому направлениям.

Вместе с тем, ещё одним государственным целевым стратегическим ориентиром допрофессионального образования с 2018 годаможно признать Федеральный проект «Билет в будущее» Нацпроекта «Образование». Сегодня его охват составил более 800 000 школьников 6-11 классов из всех регионов России, однако он не имеет чёткой педагогической направленности.

К сожалению, поименованные важные образовательные регулятивы носят пока ещё только декларативный характер. Утверждённым и реализуемым государственным нормативно-правовым конструктом является Федеральный государственный образовательный стандарт среднего общего образования, который регулирует образование обучающегося на третьей ступени общего образования. Данный норматив сопрягает выполнение собственных Требований к личностным и метапредметным результатам освоения основной образовательной программы, отражённым в п. 18.2.1 ФГОС СОО, с формированием у старшеклассников, наряду с иными, компетентностей социальной деятельности. Выявленные факторы и негативные кадровые тенденции в системе образования инициируют нас к научному переосмыслению, обоснованию и новой интерпретации идей, норм, положений Стандарта, адаптируя их к современным требованиям и соотнося с идеями становления допрофессионально - педагогической компетентности старшеклассника.

С учётом вышесказанного, актуализируется проблема становления допрофессионально - педагогической компетентности старшеклассника в системе непрерывного педагогического образования в условиях социального партнёрства. Её решение требует расширенного и углублённого анализа философских предпосылок, рассмотрения исторического опыта и выявления теоретических обоснований социального партнёрства в педагогическом образовании.

Исследование становления системы непрерывного педагогического образования в условиях социального партнёрства должно осуществляться с позиций его теоретико-методологического понимания, с учётом специфики и особенностей довузовского педагогического образования как его подсистемы, а также зарубежногоопыта системной организации непрерывного педагогического образования на основе социального партнёрства. Представляется, что усилия научной мысли сопрягаются собогащением понятийно-сущностных основ допрофессионально-педагогической компетентности старшеклассника; выявлением технологий её организации в системе непрерывного педагогического образования; обоснованием государственно-общественного управления образованием как условия её становления. Вполне логичным и целесообразным представляется обращение к выявлению субъектных позиций старшеклассника, педагогического класса и общественно-активной школы в процессе становления допрофессионально-педагогической компетентности старшеклассника в системе непрерывного педагогического образования.

Думается, что научное осмысление и теоретическая проработканазванных научно-теоретических положений заявленной проблемы привнесут определённый вклад в её актуализацию, понимание и обновлённое преставление заинтересованному научному сообществу.

Список литературы:

1. В.П.Борисенков, А.Г.Бермус, О.В.Гукаленко, В.А.Кирик Стратегия развития педагогического образования в современной России. Педагогика №12, 2020/Pedagogics No.12, 2020. С.87-96.
2. В Минпросвещения прогнозируют масштабный дефицит педагогических кадров к 2029 году. Режим доступа: https://ug.ru/v-minprosveshheniya-prognoziruyut-masshtabnyj-deficzit-pedagogicheskih-kadrov-k-2029-godu/?ysclid=kzinwf8l3c. (Дата обращения: 25.07.2021)
3. Опрос: в половине российских школ не хватает педагогов. 30 июля 2018.https: //takiedela.ru/news/2018/07/30/onf-nehvatka-pedagogov. (Дата обращения 18 января 2022).
4. Г.Н.Скударёва Общество и образование в современной России: социоультурный контекст. В книге: Общество и образование в современной России: социокультурные ориентиры. Орехово-Зуево, 2015.С.1
5. Скударёва Г.Н. Теория и технология становления допрофессионально-педагогической компетентности старшеклассника в системе непрерывного педагогического образования // Непрерывное педагогическое образовании: социокультурные контексты: Коллективная монография / под общ. ред. Бенина В.Л., Скударёвой Г.Н. Орехово-Зуево: Изд-во Гос. гум.-технол. ун-та, 2021. 200 с. С. 24-43.
6. Стратегия развития системы непрерывного педагогического образования в Российской Федерации на период до 2030 года и Аналитический доклад. Ростов на Дону; Таганрог: Изд-во Южного федерального университета, 2020. 76 с.

СЕКЦИЯ 1

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ: ҮРДІСТЕР, МӘСЕЛЕЛЕР, ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ РЕШЕНИЯ

ӘОЖ 378.148

МЕДИАБІЛІМ МАЗМҰНЫНЫҢ ТЕОРИЯЛАРЫ

Абдиркенова Акбидаш Қапанқызы,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
педагогика және психология
кафедрасының қауымдастырылған профессоры,
PhD докторы
Ахметова Жадра Жұмағалиқызы,
Қостанай қызмет көрсету саласының колледжі
директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары
Казыбаева Лаззат Танатовна,
М.Хәкімжанова атындағы Щербаков жалпы мектебі
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада медиабілім мазмұнын құраушы негізгі теориялар мен тұғырларға кеңірек тоқталған. Оның теорияларын нақтылау күрделі мәселе саналатын. Бұл жағдайды бұқаралық ақпарат құралдарының әлеуметтік институт ретіндегі қызметінің сан алуандығы мен қоғамға тигізетін ықпалының көп аспектілі екендігімен түсіндірілген. Медиабілімнің мазмұнын құрастыру, әрбір теорияның мәні мен мазмұнын талдауды талап етеді. Осы себептен, әрбір медиабілім теориясының мәні мен ерекшеліктеріне жеке тоқталып өтуді жөн көрдік.

Түйін сөздер: медиабілім, теориялар мен тұғырлар, «қорғану» теориясы, этикалық теория, идеологиялық теория.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье подробно рассмотрены основные теории и подходы, составляющие содержание медиаобразования. Уточнение его теорий считалось сложной задачей. Это объясняется тем, что ситуация является многоаспектной в многообразии и влиянии средств массовой информации на общество как социальный институт. Составление содержания медиаобразования требует анализа сущности и содержания каждой теории. Поэтому мы решили отдельно остановиться на значении и особенностях каждой теории медиаобразования.

Ключевые слова: медиаобразование, теории и концепции, теория «защиты», этическая теория, идеологическая теория.

Abstract

Relevance and goal. The article describes in detail the main theories and approaches that make up the content of media education. Refining his theory was considered a difficult task. This is due to the fact that the situation is multidimensional in the diversity and influence of mass media on society as a social institution. Composing the content of media education requires an analysis of the essence and content of each theory. Therefore, we decided to focus separately on the meaning and features of each theory of media education.

Keywords: media education, theories and concepts, theory of «protection», ethical theory, ideological theory.

Медиабілім масс-медиамен сауатты жұмыс істей білуге, ақпаратты сыни қабылдауға және өзіндік медиа хабарлама құруға дағдыландыратын білімдер жиынтығы. Медиабілім (ағыл. *media – ақпарат құралы, education - білім)* – бұқаралық коммуникацияның заңдылықтары мен қағидасын оқытатын, тиімді медиақұралдарды таңдауға, медиамәтінді сыни талдауға және қабылдауға үйрететін, ақпараттарды сараптаудың эстетикалық талғамы мен мүмкіндіктерін дамытатын, өзіндік жеке медиамәтін құру дағдысын меңгертетін педагогика ғылымының маңызды саласы.

Медиабілім берудің негізгі міндеттеріне: келешек ұрпақты заманауи ақпараттық жағдайдағы өмірге дайындау; бұқаралық ақпараттарды қабылдауға, үйрету, оның психика тигізетін кері ықпалы

мен салдарын түсіну, техникалық құралдардың көмегімен вербальды емес (тілсіз байланыс, ым-ишара) формада қарым-қатынас жасау әдістерін меңгерту және т.б. жатады.

Медиабілім мазмұнын құраушы негізгі теориялар мен тұғырларға кеңірек тоқталып өтетін болсақ, оның теориялары мен тұғырларын нақтылау күрделі мәселе саналады. Бұл жағдайды бұқаралық ақпарат құралдарының әлеуметтік институт ретіндегі қызметінің сан алуандығы мен қоғамға тигізетін ықпалының көп аспектілі екендігімен түсіндіруге болады.

Медиабілімнің мазмұнын құрастыру, әрбір теорияның мәні мен мазмұнын талдауды талап етеді. Осы себептен, әрбір медиабілім теориясының мәні мен ерекшеліктеріне жеке тоқталып өтуді жөн көрдік. Медиабілімнің көптеген теорияларының бірнешеуі, *«қорғану» теориясын, этикалық теориясын*, *«сыни ойлауды» дамыту теориясын, идеологиялық теориясын қарастырамыз.*

1. *Медиабілімнің «қорғану» теориясы* (Protectionist Approach, Inoculatory Approach, Inoculative Approach, Hypodermic Needle Approach, Civil Defense Approach, L'Approche Vaccinatoire) [1, 79б].

Медиабілімнің «қорғану» теориясы медианың зиянды әсерінің алдын-алу немесе болдырмауға негізделеді. Медианың пайдасы көп болғанымен, аудиторияға өте күшті, жағымсыз, әрі зиянды ықпалы болуы да мүмкін. Мысалы, жасөспірімдер кейбір жағдайларда экран арқылы көрген қатігездікті өмірде қолдануға немесе қайталауға тырысады. Масс-медиада таралатын ақпараттың басым бөлігін қабылдайтын аудитория медиамәтіннің түпкі мәнін түсінбей, ақпаратты тікелей қабылдайтын пассивті тұтынушылар қатарына жатады. Сондықтан, жеке тұлғаларды зиянды ақпараттан қорғау мәселесі медиабілімнің «инъекциялық» теориясында қарастырылады. Бұл теориялық тұжырым медианың тікелей, әрі қарқынды ықпалы болатындығын білдіреді. Әрбір медиамәтін тез арада реакция тудыртатын стимул болып саналады. «Қорғану» теориясының негізгі мазмұны тұтынушыда медиамәтін мен шынайылықтың аражігін ажырату іскерлігін дамыту. Бұл теория XX ғасырдың 20-40-шы жылдары дамыған Батыс елдерінде кеңінен тарады.

«Қорғану» теориясының жақтаушылары медианың адам психикасына тигізетін төмендегідей әсерлерін зерттейді:

- *медианың танымдық әсері:* қысқа уақыттағы, күнделікті, үздіксіз немесе кең көлемдегі әсерін;
- *қарым-қатынас немесе дүниетанымға тигізетін әсері:* ортақ көзқарастың қалыптасуы, ой-пікірдің пайда болуы, өзгеруі немесе бекітілуі;
- *эмоциялық әсері:* уақытша реакция тудыруы;
- *физиологиялық әсері:* уақытша иллюзияның пайда болуы, эмоциялық тұрақсыздық.
- *мінез-құлыққа тигізетін әсері:* имитация, белсенділік (жарнамадан көрген затын бірден алуға ұмтылу және т.б.) [2, 24-29б].

Медиабілімнің «қорғану» теориясының басты мақсаты – медианың жағымсыз әсерін (әсіресе, кәмелетке толмаған аудиторияға) барынша төмендету. 90-шы жылдардың басында «қорғану» теориясы ЮНЕСКО-ның «Балалар мен экрандағы зорлық-зомбылық» Халықаралық палатасының (The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen) қолдауына ие болды. Бұл ұйым бірқатар елдердегі медиапедагогтармен серіктестік байланыс орната отырып, медианың балалар мен жасөспірімдерге тигізетін жағымсыз әсерін зерттеуге арналған халықаралық деңгейдегі ғылыми-педагогикалық конференциялар ұйымдастырып, арнайы журналдар мен ғаламтор сайттарын құрды. Осы іс-шараны ұйымдастырушылар «экрандағы зорлық-зомбылықпен» күресіп қана қоймай, жастар мен жасөспірімдердің медиабілімін, сыни ойлауын дамыту бағытында жұмыстар жасалуы керектігін жақсы түсінді. Сондықтан да, 2002 жылдың соңына қарай бұл ұйым өз атауын өзгертіп, ЮНЕСКО-ның «Балалар, жастар және медиа» атты Халықаралық палатасына айналды (The UNESCO International Clearinghouse on Children, Youth and Media).

Медиабілімнің «қорғану» теориясымен келіспейтін ғалымдар да бар. Шетелдік ғалымдардың бірқатары (C.Bazalgette, E.Bevort, D.Buckingham, J.Gonnet, L.Masterman, T.Panhoff, C.Worsnop) медианы адам өмірінің маңызды бөлігі деп санайды. Олардың пікірінше, медианың жағымсыз әсеріне қарағанда, пайдасы мол және медианың осы артықшылығын педагогикалық үдерісте белсенді түрде пайдалану қажет.

2. *Медиабілімнің этикалық теориясы* (Ethic Approach, Moral Approach).

Медиабілімнің этикалық теориясына сәйкес, медиа аудиторияның этикалық-моральдық қағидаларын қалыптастыруға қабілетті деп есептелінеді. Осы жағынан бұл теорияның негізгі мақсаты айқындалады: аудиторияны медиабілімнің белгілі бір этикалық модельдеріне үйрету. Педагогикалық стратегия медиа мен медиамәтіндердің этикалық аспектісін зерттеуге негізделеді [3, 200б].

Аталған теория бойынша моральдық құндылықтар әлеуметтік-мәдени және саяси мазмұнға тәуелді болады. Біздің көзқарасымыз бойынша, бұл теорияны медиабілімнің идеологиялық, эстетикалық, экологиялық, сыни ойлау теорияларымен біріктіріп, түсіндіруге болады. Қазіргі уақытта демократиялық құндылықтарға, ізгілікке, этникалық, ұлттық, діни толеранттылыққа негізделген медиабілімнің этикалық теориясы көкейкесті мәнге ие болды.

3. *Медиабілімнің «сыни ойлауды» дамыту теориясы* (Critical Thinking Approach, Critical Autonomy Approach, Critical Democratic Approach, Le Jugement critique, L'Esprit critique, Representational Paradigm) [65].

«Сыни ойлау» терминінің мәні мен мазмұны американдық философиялық ассоциация (APA) тарапынан төмендегідей анықталады: сыни ойлау адамның сеніміне, көнгіштігіне, бағалаудағы әділеттігіне және т.б. факторларға тәуелді болады. Бұл теория тұтынушыларды медианың манипуляциясынан сақтауды көздейді. Медиа саласындағы сыни ойлау – бұл ассоциативті қабылдау, синтездеу, анализ жасау, медиа мен медиамәтіндердің әлеуметтік ортадағы қызметін бағалау, медиа саласында виртуалды эксперимент жасау, логикалық және интуитивті болжам құруды қамтитын күрделі рефлексивті ойлау процесі деп анықталады.

Американдық медиапедагог Б.Дункан (B.Duncan) көзқарасы бойынша медиасауаттылық оқытушылар мен студенттердің медиамәтіндерді қабылдаудағы сыни позициясын дамытуға ықпал жасайды. Осы қабілетті дамыту үшін студенттерді келесі жұмыстарға бағыттау қажет болады:

- олардың медиамәтін жайындағы алғашқы көзқарастарын мұқият зерттеу;
- сыни талдау кезінде олардың жағдаятты жеке (идеологиялық) қабылдау ерекшеліктерін пайдалану;
- ақиқатты өтіріктен, шынайы деректі ойдан шығарылған оқиғадан және т.б. айыра білу

Жалпы, бұқаралық ақпарат құралдарының өнімі саналы іс-әрекеттің нәтижесі болып саналады. Сондықтан, Л.Мастерман (L.Masterman) медиамәтінді сыни талдауға мүмкіндік беретін 4 сұрақты ұсынады: 1) медиамәтінді құрастырушы кім, бұқаралық ақпарат құралдарының жұмысын кімдер бақылап отырады? 2) адамның психикасына әсер ететін эффектілер қалай жасалады? 3) медиамәтінді құрудағы құндылық бағдар? 4) медиамәтінді аудитория қалай қабылдайды? Осы сұрақтар негізінде аудиторияның «сыни ойлауын» дамытып, ақпаратты сыни талдау іскерлігіне үйретуге болады .

Батыс елдерінде медиабілім беру мен болашақ мамандардың сыни ойлауын дамытудың технологиясы мен әдістемесін жасаған көрнекті медиапедагогтардың бірі Л.Мастерман болып есептелінеді. Ғалымның зерттеулерінде аудиторияны сыни ойлауға үйретуде маңызды деген 4 негіз аталып өтіледі:

- медиамәтіннің авторлары мен медиа саласындағы бақылау;
- медиамәтіннің әсер ету эффектісін жасау тәсілдері (яғни, ақпаратты кодтау тәсілдері);
- медианың көмегімен іс-әрекеттерді репрезентациялау;
- медианың аудиториясы.

Американдық медиапедагог зерттеушілер Л.М.Симэли мен Э.Уоттс Пэйлиотэ медиабілім беруде келесі шарттар орындалуы қажет деп есептейді: 1) медианы сыни түсінудің дамуы; 2) әртүрлі мақсатта таратылған медиамәтіндерді талдай алу үшін студенттерге әлеуметтік, мәдени, экономикалық және саяси негіздегі білімдерді игерту; 3) аудиторияның хабарланы таңдау және қабылдау мүмкіндіктері мен қызығушылығын көтермелеу (яғни, әртүрлі саладағы хабарламаларды іріктеуге, интерпретациялауға және әсерін талдауға жағдай жасау).

CLEMI деп аталатын француздық медиабілімдік орталықтың директоры Ж.Гонне (J.Gonnet) сыни ойлау теориясының дамуын қолдайды және бұл теорияның негізгі мақсаты – студенттерді еркін ойлайтын, демократиялық қоғамның толерантты азаматы ретінде дайындауға ықпал жасау деп есептейді. Дегенмен де, медиабілімді тұтас түрде «сыни ойлауды» дамыту деп түсінбеу қажет. Сыни ойлау тұлғаның медиасауаттылығының көп көрсеткішінің бірі болғандықтан, медиабілімді адамның сыни пікірлей алу қабілетімен шектеуге болмайды.

3. *Медиабілімнің идеологиялық теориясы* (Ideological Approach). Ғалымдардың көзқарасына сәйкес, медиа қоғамдық пікірді манипуляция жасауға, белгілі бір әлеуметтік топтың немесе ұлттың қызығушылықтары мен ұстанымдарына әсер етуге қабілетті құрал болып табылады. Бұл жағдайда ең қатты зардап шегетін кәмелетке толмаған балалар мен жасөспірімдер. Осыған сәйкес, аудиторияның бұқаралық байланыс құралдары жүйесін өзгертуге деген қалауын тудыру немесе қалыптасқан медиа ең үздік екендігіне сендіру сияқты медиабілімнің басты мақсаттары туындайды. Қалыптасқан медианың дұрыс екендігіне аудиторияның көзін жеткізудің жалғыз жолы – басқа елдердегі медиамәдениетті сынау, салыстыру.

Бұл теория медианың аудиторияға тигізетін ықпалын өте жоғары деп бағалайды. Медиа идеологияны бұқараның санасына жеткізетін құрал деп есептелінеді. Аталған теориялық тұжырым Ресейде XX ғасырдың 60-80-шы жылдарынды қарқынды түрде негізге алына бастады [4, 49б].

Біз зерттеу жұмысымыз аясында Еуропадағы және Ресейдегі идеологиялық теорияның даму ерекшеліктерін қарастырдық. Нәтижесінде, өткен ғасырдың 20-шы жылдарынан 80-ші жылдарына дейін идеологиялық тұжырымдаманың «батыстық» және «кеңестік» түрлері болғандығын анықтадық. Бірінші түрінде медиапедагогтар негізгі назарды әртүрлі елдердегі медиамәтіннің саяси, әлеуметтік және экономикалық аспектісін сыни талдауға аударды. Ал, екінші түрінде ғалымдар Батыстық капитализмде құрылған медиамәтіндерді сыни талдау қажет деп түсінді.

Медиамәтіндегі идеологиялық көзқарас аудиторияда түрліше қабылданып, түрлі әдіспен талдануы мүмкін. Медиапедагогтардың көзқарасы бойынша, студенттер өздері «объективті» деп санаған ой-пікірмен келісуі, ешқандай қарсылық танытпауы мүмкін. Дегенмен де, әртүрлі елдерде медиа агенттіктер тарапынан құрылған медиамәтіндердің шынайы идеологиялық мәнін анықтауда қиындықтармен бетпе-бет келеді.

Студенттің медиақұзыреттілігі келесі құрылымдық элементтерді қамтиды: медиа-білім, медиа-білік, медиа-дағды, медиамәтінді талдауға деген жоғары мотивация, ақпаратты пайдалануға құндылықты-мәндік қатынас, тұлғаның танымдық белсенділігі, сын тұрғысынан ойлауы, рефлексия жасауы, алған білімдерін іс-әрекеттің әртүрлі саласында қолдану тәжірибесі т.б.

Түйіндейтін болсақ, бүгінгі күнде масс-медианың баспалық, электронды немесе визуалды, дыбыстық, аудиовизуалды түрлері адам өмірінің маңызды бөлігіне айналды. Қазіргі цифрлық дәуірге байланысты медиақұралдардың кейбірі классикалық типке (телевизия, радио, баспасөз) айналса, кейбірі жаңаша түрге ауысуда (интернет желілері). Республика көлемінде 2019 жылғы дерек бойынша, 128 телеарна, 70 радио, 2790 мерзімді басылым (газет пен журналдар), 340 ақпараттық агенттік пен желілер, жалпы саны 3328 бұқаралық ақпарат құралдары жұмыс істейді.

Медиабілім бұқаралық ақпарат құралдарының өнімдерін тиімді пайдалану, зиянды әсеріне жол бермеу, компьютерлік құралдарды қолдана отырып өздігінен жеке медиамәтін құрастыру сияқты бүгінгі цифрлық қоғам талаптарына қажетті біліктіліктерді дамытады. Медиабілімнің мазмұнын құраушы теорияларға «қорғану», «этикалық», «сыни ойлауды дамыту», «идеологиялық», «экологиялық», «қажеттіліктерді қанағаттандыру», «практикалық», «мәдени», «эстетикалық», «семиотикалық», «әлеуметтік-мәдени» т.б. атап өтуге болады. Медиабілімнің кілтті түсініктері мен теориялары, тұжырымдамалары цифрлық құзыретті маман тұлғасын қалыптастыруға және жоғары оқу орнындағы медиабілім мазмұнын дайындауға негіз болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Leavis F.R., Thompson D. Culture and Environment. – London: Chatto & Windus, 1933. – 79 p.
2. Hart A. Probing the New Literature: A Meta-language for Media - Telemedium // Journal of Media literacy. – 2000. – Vol. 46, №1. – P. 21-29.
3. Пензин С.Н. Кино и эстетическое воспитание: методологические проблемы. – Воронеж, Изд-во Воронежского ун-та, 1974. – 176 с.
4. Gramsci A. Selection from the Prison Notebooks. – N.Y.: International Publishers, 1971. – 49с.

ӘОЖ 371.3

МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ ВОЛЕЙБОЛ СПОРТТЫҚ ОЙЫНЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР

Абдуллин Аян Айдарович,
директорының орынбасары
Омарова Гульнар Абдешовна,
педагогика ғылымдарының магистрі
әдістеме бөлімінің жетекшісі
Қостанай облысы әкімдігі Білім басқармасының
«Дене тәрбиесі және балалар мен
жасөспірімдер туризмінің
Өңірлік орталығы»
Коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада жасөспірімдердің волейболын үйретуде типтік проблемалар мен оларды жою тәсілдері қарастырылған, сонымен қатар осы ойынның оқу процесінің мазмұны қысқаша сипатталған. Ойын барысында маңызды медициналық-педагогикалық проблемалардың шешу жолдары мен командалық ойындардың ережелі келтірілген.

Түйінді сөздер: волейбол, спорттық ойын, ойын мәселелері, жасөспірімдер.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассмотрены типичные проблемы и способы их устранения при обучении волейболу подростков, а также кратко изложено содержание учебного процесса данной игры. В ходе игры приведены пути решения важных медико-педагогических проблем и правила командных игр.

Ключевые слова: волейбол, спортивная игра, проблемы игры, подростки.

Abstract

Relevance and goal. The article discusses typical problems and ways to eliminate them when teaching volleyball to teenagers, and also summarizes the content of the educational process of this game. During the

game, the ways of solving important medical and pedagogical problems and the rules of team games are given.
Keywords: volleyball, sports game, problems of the game, teenagers.

Қазіргі таңда еліміздегі балалардың дене сымбаты дұрыс қалыптасу үшін спорттық ойындардың орнын айрықша атап өткен жөн. Спорттың денсаулықты жақсартып, адам жасын ұзартумен қатар көңілін өсіріп, сымбатты, шыдамды да жігерлі боп өзін сергек сезінуіне тигізер септігі мол. Күн сайын бой көтеріп келе жатқан елімізде спорттың дамуына барлық жағдай жасалып жатқаны белгілі. Спорт пен дене тәрбиесінің адамның денсаулығын сақтауда, қоғамда салауаатты өмір салтын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Волейбол Біздің елімізде ең ауқымды спорт. Мектеп денсаулығын нығайту, қалыптастыру және моторикасын жетілдіру, негізгі физикалық қасиеттері (күші, жылдамдығы, төзімділік, икемділік, ептілік) оқыту: мектептегі дене шынықтыру бағдарламасының бір бөлігі ретінде Волейбол дене білім берудің негізгі проблемаларын шешу құралы болып табылады.

Соның ішінде волейбол ойыны балалар үшін тиімді спорттық ойындардың бірі. Волейбол ойынына тән ерекшелік – оның ұжымдық сипаты, ол жастар үшін тәрбиенің шешуші факторы және біздің қоғам жағдайында бала өмірін ұйымдастырудың негізгі формасы да десе қателеспейміз. Волейбол ойынының қозғалысы адам баласына аса пайдалы табиғи қозғалыс пен дене мүшелерінің қимылынан жүгіру, жүру, секіру, лақтыру т.б. жаттығулардан тұрады. Бұл ойынды он жасар баладан бастап қай жаста болмасын ойнай береді. Сондықтан да, волейбол дене тәрбиесі пәні жаттығуларының бірі ретінде ең тиімді де ағзаға пайдалысы болып табылады. Ойын барысында нақты қозғалыс нәтижесінде ең бастысы адамның кординациясы қалыптасады. Қандай жаттығу болмасын, қозғалыс барысында адамның барлық дене мүшелері белсенді түрде жұмыс жасап, қанайналым жүйесі үздіксіз бойға таралады. Айталық, щабуылдау кезінде допты қарсыласының алаңға дәл түсіру, болмаса допты әріптесіне дәл бере білу, допты қарсыласының алаңына алдап тастау т.б. Демек, волейбол ойыны адамның барлық қабілет-қасиетін қалыптастыратын ойынның бір түрі. 13-14 жастағы балаларды волейболға дайындау үшін, ең алдымен олардың спорттық ойындарға деген көзқарасын дұрыс қалыптастыруды ескеру қажет. Бұл жас аралығындағы балалардың организмінде жетілу процесі жүріп жатады. Дене сымбатының дұрыс қалыптасуында және салауатты өмір салтын сақтануында спорттық ойындардың ішінде волейбол ойынын ерекше атап көрсетсек болады.

Мектептегі мұғалімнің (жаттықтырушының) спорттық ойындарды ұйымдастырудағы жетістігі ойынның жалпы технологиясын меңгеруіне ғана емес, сонымен қатар белгілі бір түрдегі ойындардың ерекшеліктерін тікелей көрсететін көптеген факторларға байланысты.

Денсаулықты нығайту, жан-жақты дене шынықтыру, өмірлік маңызды қозғалыс дағдыларын жетілдіру міндеттерін шешумен қатар, волейболды жақсы оқыту «мектептегі волейбол таланттарын» анықтауға ықпал етеді, сонымен қатар әртүрлі жыныстағы және жастағы адамдарды өмір бойы осы спорт түрімен жүйелі түрде айналысуға жаппай тартудың алғышарттарын жасайды [1, 26б].

Волейбол - бұл спорттық ойын, оның негізгі бөлігі үнемі дамып келе жатқан әр түрлі күрделі ойын жағдайлары жағдайында, ойын жағдайларының алуан түрлілігімен, қозғалыстардың әртүрлі сапалық жақтарын көрсету қажеттілігімен байланысты ситуациялық сәттердің көптеген өзгергіштігімен өтеді [2, 96б].

Қазіргі заманғы волейбол жүктемелердің жоғары қарқындылығымен, тұрақтылығымен, зейіннің таралуы мен ауысуымен, ойыншылардың максималды жауап жылдамдығымен, олардың визуалды-моторды үйлестіруімен, бұлшықет-мотор сезімдерінің нәзік сараланулығымен, әртүрлі қозғалыстарды қабылдау кеңістігі мен уақытымен байланысты. Ойын барысында ойын әрекеттерін, техникалық тәсілдерді және тактикалық комбинацияларды тиімді орындау волейболшылардың моторикасын дамытудың жоғары деңгейіне негізделген [3, 64б].

Бірнеше рет жасөспірімдермен волейболда спорттық жарыстар мен жаттығулар ұйымдастырып, осы тақырып бойынша өз тәжірибелерімен тиісті қорытындылар жасалды. Жұмыс тәжірибесін талдау негізінде спорттық ойындарды ұйымдастырумен байланысты бірқатар қиындықтарды атап өту керек. Сонымен, жасөспірімдердің волейбол ойынын үйрену кезінде кейбір типтік мәселелер мен оларды қалай жою керектігін қарастырыңыз.

Ойыншыларды командаларға бөлу мәселесі. Бұл фактор жасөспірімдердің команда құрамына мықты ойыншыларды қабылдауға тырысатындығымен байланысты, өйткені егер командада әлсіз ойыншылар болса, жеңіліс ықтималдығы жоғары. Көбінесе мықты ойыншылар алдағы кездесуден бұрын өз командасының құрамы туралы алдын-ала келіскен кезде жағдай туындайды. Осы кезде мұғалімнің рөлі өте маңызды, ол жағдайды әңгіме арқылы түсіндіре отырып, жасөспірімдерге Жеңіс ойынының құндылығы «тең» ойнаған кезде жоғары болатындығын жеткізуі керек: тең қарсыласты жеңу әлсіздерді жеңуден гөрі көп қанағат әкеледі.

Ойын осы жастағы негізгі қажеттіліктердің бірі – өзін-өзі растау қажеттілігін жүзеге асыруға жағдай жасайды. Ойындағы жеңіс өзін-өзі бағалауы төмен балалар үшін өзін-өзі бағалауды дамытуға ықпал етеді. Сондықтан мұндай жасөспірімдерді жеңіске жету ықтималдығы жоғары команда құрамына мақсатты түрде енгізуге болады.

Ойын ережелерін түсіну мәселесі. Жасөспірімдердің волейболды игеруінің сәттілігі олардың ойын ережелерін түсінуіне байланысты. Сондықтан ережелер нақты көрсетілуі, түсіндірілуі және іс жүзінде көрсетілуі керек.

Волейбол-бұл күрделі спорттық ойындардың бірі, ол жасөспірімдердің осы спорт түріне деген қызығушылығын жиі төмендетеді. Көбінесе жаттықтырушылар волейбол ережелері мен әдістерін игеруді жеңілдету үшін пионербол арқылы волейбол ойынын игеруді ұсынады.

Жарақат мәселесі. Бұл маңызды және маңызды медициналық-педагогикалық проблемалардың бірі. Жарақаттанудың алдын алу үшін сауатты жаттығу қажет. Волейбол ойнаған кезде бүкіл дененің буындары мен бұлшықеттерін мұқиятты түрде арнайы жаттығу ұсынылады.

Мұғалімнің маңызды міндеті - міндетті жаттығуларды орындауға ынталандыру, өйткені жасөспірімдер көбінесе олардың мағынасын түсінбестен, ойынды тезірек бастауға тырысады және жаттығуларды ресми түрде жасайды. Сондықтан жасөспірімдердің қызығушылығын арттыру үшін жаттығудың ойын әдісі қолданылады.

Ойын техникасының мәселесі. Жаңадан келген ойыншылардың тиісті ойын дағдылары мен әдістері жоқ. Сонымен қатар, ойынның сәттілігі көбінесе оған байланысты. Волейболдағы барлық іс-қимылдардың негізі ойын барысында қайталанатын негізгі ақыл-ой және қозғалыс (психомоторлық) дағдыларының белгілі бір саны болып табылады. Сондықтан арнайы жаттығулар арқылы технология элементтерін дәйекті дамыту маңызды. Допты беру және қабылдау техникасын, блок техникасын (допты тор арқылы ұрған кезде қарсыласты блоктау) және шабуылды, сондай-ақ допты қабылдаған кезде беруді дамыту ерекше маңызды.

Ойыншылардың әрекеттерін болжау мәселесі. Ойыншылар қарсыластардың әрекеттерін болжауды үйренуі керек. Шабуылшы ойыншыны қалай дұрыс «жабу» керектігін білу керек (блок қою керек), шабуылдаушыға нақты пас беру, қарсыластарын «алдау» және т.б.

Әрине, мұндай дағдылар тәжірибемен қалыптасады. Бірақ мұғалім назар аударып, ойыншыға осы сәттерге түсіндіруі керек. Мұны ойын аяқталғаннан кейін және оны талдағаннан кейін ғана емес, сонымен бірге нақты уақытта (күту уақытында) жасау ұсынылады.

Команданың ойын мәселесі. Команданың сәтті ойыны көбінесе оның құрамына кіретін барлық ойыншылардың өзара түсінушілігіне байланысты. Бұл үшін волейболдың тиісті техникасын меңгеру ғана емес, сонымен қатар командадағы серіктесті сезіну және түсінуді үйрену маңызды.

Көбінесе жасөспірімдер өзін-өзі растау қажеттілігін жүзеге асыруға тырысады, жалғыз ойынға ұмтылады және көптеген қарама-қайшы әрекеттерді орындайды. Тіпті техникалық ойыншы үшін мұндай әрекеттер командалық ойынға кедергі келтіреді және оны жеңіліске әкеледі.

Сондықтан мұғалім ұжымдық ойын мәселелеріне және «командалық рухты»қалыптастыруға ерекше назар аударуы керек. Көшбасшылыққа ұмтылған жасөспірімге үйлесімді командалық ойын кезінде оның негізгі қасиеттері одан да көп сұранысқа ие болатындығын және басқа ойыншылар танитынын түсіндіру маңызды [4, 74б].

Айта кету керек, спорттық ойындар жасөспірімдерде белгілі бір ұжымдық қасиеттерді дамыту үшін ерекше маңызға ие: ортақ мақсатқа жету үшін топ мүшелерімен өзара әрекеттесу, өз мүдделерін басқа адамдардың және тұтастай алғанда ұжымның мүдделерімен біріктіру мүмкіндігі. Бұл жасөспірімдерді тәрбиелеудегі командалық спорттық ойынның маңызды тұжырымдамаларының бірі.

Ойынға психологиялық көзқарас мәселесі (мотивация).

Мотивтер күш пен тұрақтылықпен сипатталады-олар мұғалімдер мен спорт психологтарының қамқорлығының тақырыбы, өйткені спортшылардың жетістіктері осы сипаттамалардың ауырлығына байланысты [5].

Бұл мәселені шешудің мәні ойын барысында команда бір-бірлеп жеңіліске ұшыраған кезде артады. Бұл жағдайда мұғалім (жаттықтырушы) ойын тактикасын және ойыншылардың көңіл-күйінің психологиялық өзгеруін өзгерту үшін уақытты уақытында алуы керек.

Қателіктердің себептерін нақты және дұрыс көрсету және оларды жою үшін түзетулер енгізу қажет.

Жасөспірімдермен жұмыс жасауда бұл өте маңызды, өйткені жасөспірімдер ойын барысында шамалы шығындарды да эмоционалды түрде қабылдайды, және бұл эмоционалды реакция көбінесе команданың жеңіске деген көзқарасын тез жоғалтуға әкеледі. Жасөспірімдерге команданы біріктірудің, әлсіз ойыншыларға көмектесудің, мұғалімнің кеңестерін ұстанудың, ойынның соңына дейін «жинақылықтың» маңыздылығын түсіндіру қажет. Мұндай жағдайда күту уақыты ойын кезінде бетбұрыс болады және команданы жеңіске жетелейді.

Төрешілік мәселесі. Егер мұғалім волейболда судья рөлін атқарса, онда олардың адалдық пен әділеттілік принципін сақтаумен қатар, бірқатар тармақтарға назар аудару керек. Қарсыластарға мейірімді және әлсіз ойыншыларға деген сыйластықты көтермелеп көрсеткен жөн.

Ойынды аяқтаудың этикалық мәселелері. Жасөспірімдер көбінесе ойын нәтижелеріне қатты әсер етеді, сондықтан мұғалім үшін қарсыласқандарды да, өзіне де құрмет көрсете отырып, оларды лайықты жеңуге және жеңілуге үйрету өте маңызды.

Ойынды талдау, мұғалім мен ойыншылардың сәттілік пен сәтсіздік себептері туралы түсіндіру үлкен рөл атқарады. Тек осылай ғана жасөспірімдер арасындағы ойында этика мәселелерін жоюға болады.

Бұл ойынды он жасар баладан бастап қай жаста болмасын ойнай береді. Сондықтан да, волейбол дене тәрбиесі пәні жаттығуларының бірі ретінде ең тиімді де ағзаға пайдалысы болып табылады. Ойын барысында нақты қозғалыс нәтижесінде ең бастысы адамның кординациясы қалыптасады. Қандай жаттығу болмасын, қозғалыс барысында адамның барлық дене мүшелері белсенді түрде жұмыс жасап, қанайналым жүйесі үздіксіз бойға таралады. Айталық, щабуылдау кезінде допты қарсыласының алаңға дәл түсіру, болмаса допты әріптесіне дәл бере білу, допты қарсыласының алаңына алдап тастау т.б. Демек, волейбол ойыны адамның барлық қабілет-қасиетін қалыптастыратын ойынның бір түрі. 13-14 жастағы балаларды волейболға дайындау үшін, ең алдымен олардың спорттық ойындарға деген көзқарасын дұрыс қалыптастыруды ескеру қажет. Бұл жас аралығындағы балалардың организмінде жетілу процесі жүріп жатады. Дене сымбатының дұрыс қалыптасуында және салауатты өмір салтын сақтануында спорттық ойындардың ішінде волейбол ойынын ерекше атап көрсетсек болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. С.Қасымбекова. Әдістемелік құрал «Волейбол» Алматы «Атамұра» 2016-26б.
2. М.Т. Тұрыскелди «Қимыл- қозғалыс ойындары».2014- 96б.
3. С.Тайжанов, С.Қасымбекова «Дене тәрбиесі» Алматы «Атамұра»
4. Железняк Ю.Д. Волейбол. Методическое пособие по обучению игре / Ю.Д.Железняк, В.А.Кунянский, А.В. Чачин. – Терра-Спорт, 2005. – 74 б.

УДК 373.5

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИДЕЙ Ы.АЛТЫНСАРИНА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА

Абдуллина Дана Мустафьевна,
учитель химии
Жангылши Абылай Койшыбаевич,
учитель истории
Куатканова Айгуль Темербековна,
заместитель руководителя по УР
КГУ «Школа-гимназия города Тобыл
отдела образования Костанайского района»
Управления образования акимата
Костанайской области, г.Тобыл, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Ыбырай Алтынсариннің негізгі тақырыптарының бірі – білімге шақыру. Ол ғылымды, білім құдіретін және олардың адамның материалдық және рухани өміріндегі маңызын жырлауда ашылады. Адамгершілік тәрбиесінің басты құралы, - деп сендіреді Ыбырай Алтынсарин, - ата-ананың, ұстаздың, үлкендердің еңбегі мен өнегесі: «Балаларды еңбексүйгіштікке тәрбиелеу - паразиттік пен жалқаулықпен күресудің негізгі құралы», «Адам бақытының шын мәні - бұл. адал еңбекте. Ыбырай Алтынсариннің қызметі қоғамдық ойдың дамуы және оның халық ағарту, қазақ әдебиеті тарихындағы орны жағынан алып институт болып табылады.

Түйінді сөздер: салт-дәстүр, мәдениет, дәстүр, білім.

Аннотация

Актуальность и цель. Одна из основных тем Ыбрая Алтынсарина является призыв к знаниям. Она открывается в воспевании науки, силы знании и их значении в материальной и духовной жизни человека. Главными средствами нравственного воспитания, - убеждает Ыбрай Алтынсарин, - является труд и пример родителей, учителей, взрослых: «воспитание трудолюбия у детей – главное средство борьбы против тунеядства и лени», «истинный смысл человеческого счастья – в честном труде. Деятельность Ыбрая Алтынсарина представляет огромный институт с точки зрения развития общественной мысли и его место в истории народного образования и казахской литературы.

Ключевые слова: традиции, культура, традиции, знания.

Abstract

Relevance and goal. One of the main themes of Ybray Altynsarin is the call for knowledge. It opens in the chanting of science, the power of knowledge and their significance in the material and spiritual life of a person. The main means of moral education, - Ybrai Altynsarin convinces, - is the work and example of

parents, teachers, adults: «education of industriousness in children is the main means of combating parasitism and laziness», «the true meaning of human happiness is in honest work. The activity of Ybray Altynsarin represents a huge institution in terms of the development of social thought and its place in the history of public education and Kazakh literature.
Keywords: traditions, culture, traditions, knowledge.

Важным источником нравственных воззрений Ыбрая Алтынсарина является устное народное творчество, отражающее жизнь и быт, горе и счастье, патриотизм, традиции и обычаи народа. Об этом свидетельствует «Киргизская хрестоматия» Ы.Алтынсарина, в которой представлены сказки, былины, нравоучительные мелкие статьи, казахские народные пословицы с конкретным нравственно - этическим, воспитательным содержанием - стремлением прививать детям правильные взгляды на жизнь, на труд, на поступки и поведение людей: «Без труда нет и счастья», «Кто рано встает, у того все хорошо идет», «Без вложения труда хлеб не вырастит», «Волка бояться в лес не ходить», «Подружишься с хорошим человеком – достигнешь своей цели; подружишься с плохим – опозоришь себя, наживешь одни неприятности», «Терпеливый всегда достигает своей цели», «Богатство не цель – бедность не порок» и др. [1, с.18]

Ыбраю Алтынсарину важно было воспитание, он для эго создавал различные училища школы и библиотеки он ценил нравственное воспитание молодежи. И можно смело утверждать, что вся его многогранная деятельность великого человека пронизана размышлениями о сущности и счастье, нравственных мотивах поведения и отношений, воспитания высоконравственной личности. [2, с.52]

Одна из основных тем хрестоматии Ыбрая Алтынсарина является призыв к знаниям. Она открывается «Посвящением», в котором воспевается наука, сила знания и их значение в материальной и духовной жизни человека. Призыв к труду и трудолюбию – основа всего содержания хрестоматии. Ыбрай Алтынсарин на каждом шагу внушает детям, что «нет ни одной живой души, которая не трудилась бы…»

Нужно привыкать к труду, ибо «пропитание твое – в твоем труде», а «трудом заработанная еда гораздо вкуснее и питательнее», в труде необходимы настойчивость и сила воли и т.д. Тема труда особенно отчетливо выражена в рассказах: «Сатемир-хан», «Щедрый человек», «Как можно разбогатеть», «Садовые деревья» и др. В рассказе «Кипчак Сейткул» говорится о пользе земледелия и хлебопашества. Вместе с тем Ыбрай Алтынсарин выступает против эксплуатации и ограбления баями бедняков:

«Гнет несчастный народ свои спины в поклоне
Над народом – всесильные ханы на троне
Бедняков обирают по-зверски, бесчестно,
А богатых поддерживают повсеместно»

«Киргизская хрестоматия» Ыбрая Алтынсарина призывает к гуманизму, честности и правдивости, скромности и справедливости, любознательности, соблюдению личной гигиены и санитарии; зовет к борьбе против мулл, невежд, воров и взяточников, болтунов и лжецов.

Таким образом, по Ыбраю Алтынсарину, основу нравственности составляют образование и воспитание: «Только постоянная забота и правильное воспитание формирует в ребенке самые лучшие нравственные качества», «хорошо воспитанный ребенок и в последствии остается добродетельным человеком». В рассказе «Садовые деревья», говоря о том, что прямо растущее дерево является результатом хорошего ухода, а криво растущее - плохого, отец поучает сына: «Нет сомнения, что в хорошем уходе есть большая польза… Это и тебе может послужить наукой. Ты ведь тоже похож на молодое дерево, за тобой также нужен уход. Если я, исправляя твои ошибки, буду учить тебя учить хорошему, а ты, слушаясь меня будешь исполнять мои советы, то ты будешь расти без присмотра, то тоже будешь расти без присмотра, то тоже будешь похож на это кривое дерево…» [3, с.27]

Главное усилие совершенствования нравов – распространение среди широких масс грамотности и научных знаний [4, с.79]

Будучи демократом, Ыбрай Алтынсарин хотел, чтобы образование стало одинаково доступным и богатому, и бедному. Он настойчиво вливает в головы учащихся мысль, что все люди от рождения равные и они должны иметь равные права.

«Живущие всюду народы для радости сотворены
Всех ласково греет солнце, всем светят лучи луны
Особо рожденных не было и нет на этой земле,
Мы друг перед другом с детства во всем быть должны
Равны»

Главными средствами нравственного воспитания, - убеждает Ыбрай Алтынсарин, - является труд и пример родителей, учителей, взрослых: «воспитание трудолюбия у детей – главное средство борьбы против тунеядства и лени», «истинный смысл человеческого счастья – в честном труде: счастлив тот, кто может сказать себе – «я живу своим личным трудом», «ученик – зеркало для учителя, в котором он видит свое лицо». [5, с.32]

В воспитании нравственных качеств Ыбрай Алтынсарин видит патриотизм, гуманизм, честность, скромность, справедливость. «Патриотизм и гуманизм – важные черты высоконравственного человека», «Душа и тело храни в чистоте, как этот родник, душу держи открытой для всех». И вся деятельность Учителя Алтынсарина является примером великого нравственного служения своему народу: «Я не отступлюсь от своих убеждений и стремлений быть полезным своим родичам, насколько хватит сил

Ыбрай Алтынсарин – замечательный поэт. В своем поэтическом творчестве он пропагандировал, прежде всего, значение народного образования, научной мысли. Он призывал юношей и девушек овладевать наукой и техникой, указывая, что путь к этому лежит через занятия в школе. Светская народная школа, по его мнению, является очагом распространения научных знаний в крае. [6, с.73]

Особое место занимает его стихотворению «Посвящение», являющееся подлинным гимном знания, науке. В нем рассказывается о тех материальных и духовных благах, которые приобретает человек благодаря науке. Обращаясь к молодежи, Ыбрай Алтынсарин говорил:

Учение даст вам счастье,
Оно озарит, как свет,
Каждое ваше желание.
Яркий оставит след.
Дети. в школу идите!
В памяти крепко, на веке
Знания сохраните.
Стада – богатство степное –
Сметает суровый джут.
Богатство ученых иное –
Растущее, вечно живое –
Вьюги не заметут.

Молодежь - будущее народа. К ней обращается Алтынсарин со страстным призывом приобретать знания стремится к культуре, догнать тех, кто опередил в культурном развитии казахский народ.

Молодежь! Мои друзья!
Зелень свежая полей!
Сверстников своих догнать
Постарайтесь поскорей.
Уповаю лишь на вас,
Радость в сердце затаив.
Так примите в добрый час
Пожелания мои.

В этих строках четко выражена основная творческая идея поэта. В них раскрываются те цели и задачи, на практическое осуществление которых он потратил много сил и энергии. Его призыв находил отклик в казахской степи: юноши и девушки поступали в народные школы, овладевали знаниями.

«Стараюсь всеми силами, - пишет Алтынсарин, - чтобы подействовать еще на нравственность учеников, чтобы они впоследствии не были взяточниками. Мое постоянное стремление душевное клонилось к тому, чтобы непременно быть полезным человеком, а теперь мысль. Что достигают этого, утешением мне во всем». Так восторженно он выражает свою радость, свое глубокое удовлетворение результатами педагогической работы в первые же годы своей деятельности в школе. [7, с.53]

Идея воспитания человечности, признание исключительной роли науки и образования в ту эпоху могли сыграть могущественную роль в борьбе со средневековой, отсталой идеологией ислама, в борьбе с патриархально – феодальным строем

В соответствии с этим Алтынсарин рассматривает духовенство, религиозные догмы, суеверия как источники всех бед, а носителей этого зла – мулл, феодальную знать - сравнивает с хищными зверями.

Большое внимание уделяет Алтынсарин вопросу о воспитании естественно – научного мировоззрения.

Огромное внимание уделял Алтынсарин вопросу о значении, о подготовке учителя для казахских школ. «В нашем деле вся дальнейшая будущность киргизских школ, - писал Алтынсарин, - во многих отношения зависит от теперь положенного начала; ввиду чего я ценю теперь хорошего учителя дороже всего на свете. Для народных школ учителя составляют все».

Его детищем была открывшаяся в Орске учительская школа для казахов, которая в 1886 году дала в своем первом выпуске 12 учителей. [8, с.112]

Будучи инспектором народных училищ, он считал себя старшим товарищем, другом учителей и умело вдохновлял их на работу. «Учитель, - пишет он, - имеет дело с детьми; если они не пони-

мают, чего либо, то учитель должен пенять не на учеников, а на самого себя, что не может довести их до понимания.

Он должен обращаться с детьми кротко, не раздражительно, терпеливо; объяснять каждый предмет охотно и простым языком, без вычурных фраз и ненужных терминов».

В педагогической работе, по мнению Алтынсарина, все дело в умении учителя найти наилучшие примеры обучения и в правильном обращении с детьми. Школа нового типа, образцово налаженная, с разумной дисциплиной, должна привлекать учащихся, приучать их к культуре, к труду и умственной работе, всемерно повышать их интерес к знаниям и овладению русским языком.

В постановке и решении дидактических задач применительно к казахской школе Ыбрай Алтынсарин сделал большой шаг вперед, добиваясь установления в школе порядка и организованности, твердого режима в учебном процессе и дисциплины среди учащихся. Указания Ыбрая Алтынсарина об обязанности учителя – как им учить, в отношении учащихся – как им учится – свидетельствует о его глубокой и всесторонней осведомленности в положениях современной ему методике. Давая пояснения о разнообразных приемах словесных бесед, умственных и письменных упражнений, он писал, чтобы любой труд детей бесплодно не растрачивался на бессмысленных зазубриваниях, а имел смысл и систему. Предостерегал от верхоглядства – «ограниченных поверхностных понятий в порядке к детям». На конкретных примерах разъяснял, что дурное преподавание и обращение с детьми сбивают их с толку и запутывают; наоборот, чем бодрее дети, чем с ними лучше обходится, чем больше нравственное влияние на учеников, тем успешнее пойдут занятия. [9, с.68]

Учебные и приемы обучения детей Ыбрай Алтынсарин разъяснял учителям в широком воспитательном значении:

А) методы обучения - это путь, идя по которому у детей пробуждается интерес (охота, желание) в школе, занятием; далее – к науке, самообразовании.

Б) на уроках необходимы такие упражнения мыслительной деятельности детей, как, например, беседа, метод объяснительного чтения. Это помогает привлечению предметов наглядности и фактов жизни: описывать предмет и явления, сравнивать их качества, делать те или иные выводы. Таким образом у детей могут формироваться правильные мыслительные способности.

В условиях того времени, когда в казахской степи в впервые закладывалась на совершенно пустом месте народная школа по образцу передовых русских школ, она могла стать и отвечающей жизненным потребностям народа только в органической связи с русским образованием, с русской передовой школой.

Воспитание не только должно развивать разум человека и дать ему известный объем сведений, но должно зажечь в нем жажду серьезного труда, без которой жизнь его не может быть ни достойною, ни счастливою»

В своих статьях и рассказах, Ыбрай Алтынсарин показывает великое значение труда и ставит своей целью воспитать уважение и любовь к труду

Это стихотворение заканчивается обращением к молодежи, совпадающим с замечательными строками Некрасова: «Сейте разумное, доброе, вечное».

Мы, старики, в темноте прожили свой век;
Мало тревожила нас мудрая поговорка народа:
«Уменье, искусство – украшение молодца».
Вам, юным друзьям, уступаем дорогу.
Наше благословение вам, -
Творите добрые, святые дела!

В период развития образования в Казахстане в XIX веке, в период этого времени исключительно большое значение придают развитию просвещения и школьного образования. Так же в период этого времени создавались благоприятные условия для образования не только русского населения, но и казахского населения. [10, с.20]

Ответственность педагога еще более возрастает в связи с переходом страны на двенадцатилетнее общее среднее образование, цель которого - формирование и развитие высокообразованной творческой личности, способной к саморазвитию и максимальной самореализации. Требования, предъявляемые обществом к современному казахстанскому учителю, возрастают. Педагог новой формации ищет пути совершенствования своей работы. Так, например, в нашей школе мы разработали профессиональный кодекс чести учителя, раскрывающий моральные качества, средства их укрепления, права и обязанности учителя.

В конце XIX века во многих городах, деревнях и аулах открывалось множество школ, так же было положено начало политехническому и женскому образованию.

Так с середины XIX века в Казахстане начинается открываться школы ново типа (например, русско – казахские).

В целом система развития образования в Казахстане в XIX веке было развито неплохо, но в отдельных областях, входивших в разные края и губернии России, имелись некоторые специфические особенности.

Конечно так же и в этом есть большая заслуга Ыбрая Алтынсарина в том, что он в период своей жизни сделал очень много для своего народа.

По его инициативе при самом непосредственном его участии были созданы в Казахстане народные светские школы. Заслугой Ыбрая Алтынсарина является так же организация в Казахстане первой женской ремесленной школы для девочек казашек.

Через Алтынсарина, как и через Абая и Чокана Валиханова казахский народ связал свою судьбу, культурой великого русского народа.

Деятельность Ыбрая Алтынсарина представляет огромный институт с точки зрения развития общественной мысли и его место в истории народного образования и казахской литературы. XXI век становится веком конкуренции идей и информационных технологий. Поэтому если в обществе достаточно образованных людей, то любые ноу-хау достижимы для всех. Способность генерировать новые идеи - вот что будет определять место той или иной страны в условиях глобализации. Поэтому подрастающее поколение казахстанцев должно иметь конкурентоспособное образование. Казахстан успешно стартовал в продвижении реформ, и мы должны закрепить наши сегодняшние достижения в будущем.

Таким образом. современному педагогу новой формации нужно быть специалистом высшего уровня по своему предмету, имеющим глубокие знания не только в рамках учебной программы. Но и за ее пределами, чтобы быть готовым к любому вопросу учащихся.

Список литературы:

1. Алтынсарин И. «Избранные произведения». Алма-Ата 1972 г.
2. Журавлев И. Педагогика в системе наук о человеке. - М., 1990.
3. Жарикбаев К. Калиев С. Антология педагогической мысли Казахстана. - Алматы, 1995.
4. Измаилов В. Народная педагогика: педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана - М., 1991.
5. К.Джумагулов. Ибрай Алтынсарин. – Ташкент. 1975.
6. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. – М.: Азбуковник, 1999.
7. С.Сыздыков. Педагогические идеи и просветительская деятельность И.Алтынсарин. – Алма-Ата.1949
8. Ситдыков А.С. Педагогические идеи и просветительская деятельность И.Алтынсарина. - Алма-Ата: Мектеп, 1968. – 148 с.
9. С.Сыздыков. Педагогические идеи и просветительская деятельность и.Алтынсарина. – Алма-Ата.1949
10. «Ыбрай Алтынсарин – великий просветитель». Диск областной библиотеки им. Л.Толстого. 2013г

УДК 37.013

ҰЛЫ ҰСТАЗ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНМЕН ҮНДЕСТІГІ

Абишев Алмас Эрланович,
техника ғылымдарының магистрі
информатика пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Н.Наушабаев атындағы мектеп – гимназиясы» КММ
Абишева Бопежан Даулетовна,
тарих пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Тобыл қ. №2 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Тобыл қ., Қостанай ауданы, Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты . Ұлы ұстаз – Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық идеялары қазіргі заманда да өзінің өзектілігін жоғалтпағаны айқын көрінеді. Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылық жолы, өмірбаянының жеке беттері, философиялық және педагогикалық көзқарастарының жеке аспектілері ерекше қызығушылық тудыруы және қазіргі заманғы тұлғаның рухани-адамгершілік дамуы туралы баяндалады.

Түйінді сөздер: педагогика, адамгершілік, ағартушылық, идеялар, қамқорлық.

Аннотация

Актуальность и цель. Видно, что педагогические идеи великого учителя – Ибрая Алтынсарина не утратили своей актуальности и в современном мире. Особый интерес представляют жизнь и творческий путь Ибрая Алтынсарина, отдельные страницы его биографии, отдельные аспекты философских и педагогических воззрений и рассказывается о духовно-нравственном развитии современной личности.
Ключевые слова: педагогика, нравственность, просвещение, идеи, забота.

Abstract

Relevance and goal. It can be seen that the pedagogical ideas of the great teacher – Ibray Altynsarin have not lost their relevance in the modern world. Of particular interest are the life and creative path of Ibray Altynsarin, individual pages of his biography, certain aspects of philosophical and pedagogical views and tells about the spiritual and moral development of a modern personality.
Keywords: pedagogy, morality, enlightenment, ideas, care.

Қазақстанның көптеген көрнекті қайраткерлері ұлы ұстаздың өмір жолын баяндаған. Ыбырай Алтынсарин туралы көптеген зерттеулер жазылды, оның әдеби, әлеуметтік, педагогикалық, этикалық және этнографиялық көзқарастарына арналған бірқатар монографиялық еңбектер, ғылыми мақалалар жарық көрді. Ұлы ұстаз туралы жазғандар: Т.Тәжібаев, М.Әуезов, А.Ситдықов, Б.Сүлейменов, А.Дербісалин, К.Бейсембиев, А.Эфиров, А.Оразбеков және т.б.

Ұлы Октябрь социалистік революциясына дейін көпшілік қауым ұлы ұстаздың әдеби мұрасымен таныс емес еді. Ұлы ұстаздың әдеби мұрасы КСРО жылдарында ғана халықтың игілігіне айналды. Оның өлеңдері, әңгімелері, таңдаулы туындылары мен шығармалар жинақтары жарық көре бастады. Ы.Алтынсарин - XIX ғасырдағы қазақтардың мәдени өміріндегі жарқын құбылыс, ол туралы бүгін, өкінішке орай, аз еске алады. Ақындық дарынға, кемел ақылға және риясыз жанға ие болған тұлға ретінде, Қазақстанның педагогикалық ойы тарихында мәңгі қалады. Бұл адамның өмірі, оның жанқиярлық іс-әрекеті өзінің жоғары ойларымен әлі де бірнеше ұрпақты жарықтандырады. Ол өзін мұғалім, этнограф ғалым, ақын, жазушы, қоғам қайраткері және ағартушы ретінде көрсеткен жан-жақты тұлға болды.

Ы. Алтынсариннің педагогикалық мұрасына үндеу бүгінгі күні ерекше өзекті деп айтуға болады. Қазіргі уақытта білімнің тарихи негізіне жүгіну қажет, өйткені тарихи педагогикалық мұраны түсінусіз жас ұрпақты адам мұраттарымен таныстыру мүмкін емес. Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылық жолы, өмірбаянының жеке беттері, философиялық және педагогикалық көзқарастарының жеке аспектілері ерекше қызығушылық тудырады және қазіргі заманғы тұлғаның рухани-адамгершілік дамуына ықпал етеді. Ыбырай Алтынсариннің тағдыры – одан кейінгі ұрпақтардың барлығына өнегелі үлгі. Бұл өз халқына қызмет етудің үлгісі. Оның педагогикалық идеяларын еліміздің үздік мұғалімдері қолданады, өлеңдері мен прозасын халық жақсы көреді.

Ы. Алтынсарин жан-жақты білімді мерген адам болған. Ыбырай Алтынсарин этнограф-ғалым, ақын ретінде де кеңінен танымал болған. Ол Орынбордағы орыс географиялық қоғамының толық мүшесі болды. Осы қоғамның тапсырмасы бойынша ол қазақ этнографиясы бойынша баяндамалар мен мақалалар дайындап, жариялады. Ол қазақ халқының прогресс пен білімге деген ұмтылысының қаншалықты маңызды екенін түсінді [1, 5-40 б].

60-жылдары Алтынсариннің педагогикалық көзқарастары түбегейлі қалыптасты. Сол хатта ол өзінің тәлімгері, аға жолдасы және досы Н.И.Ильминскийден ішінара алған оқыту әдістемесіне қатысты көзқарастарын айтады: «... Мен сізден сабақ алдым; мен оларға алдымен заттардың аттарын, тек зат есімге қатысты сөздерді беремін; содан кейін заттардың сапалық атаулары - сын есімнің атауы; содан кейін заттардың атауларын олардың қасиеттерімен, содан кейін етістіктермен, содан кейін сөздердің септеулері мен санымен байланыстырамын...».

1879 жылы Алтынсарин Торғай облысы мектептерінің инспекторы болып тағайындалды. Ағарту саласында неғұрлым кең құқықтар мен мүмкіндіктерге ие бола отырып, ол ауылдарға барады, қазақтарға зайырлы білімнің маңызы мен мақсаттарын, пайдасын түсіндіреді. Іле, Ырғыз, Торғай, Николаев (Қостанай) уездерінде, сондай-ақ Орынбор өлкесінің елді мекендерінде оқу орындарының жұмысын ұйымдастыру оңай болған жоқ. Сонымен қатар, білім беру мекемелері желісінің дамуына губернатордың еркіне тәуелділік кедергі келтірді. Алтынсариннің табанды мінез-құлқы мен туған өлкеге деген өшпес махаббаты көптеген кедергілерді еңсеруге көмектесті. Хатында ол былай деп жазды:»... Менің үнемі ұмтылысым пайдалы адам болуды көздейді, оған қол жеткіземін деген ой – жұбаныш сезімін тудырады...» [2, 141б].

Ы. Алтынсарин тек аскетик-педагог қана емес, талантты ұйымдастырушы болған. Ол оқу орындарын құру, оқытушылар құрамын таңдау, балалар мен мұғалімдердің тұрмыстық ұсақ-түйектеріне қамқорлық жасау, қаржылық есептілік, оқу орындарының материалдық базасын жинақтау бойынша зор жұмыс жасайды. Орынбор қырғыздарының облыстық басқармасына жасаған баяндамасында ол былай деп жазады: «... Қырғыз мектебін ұстауға арналған шығындарды жабу үшін,...900 руб.күміс, ол қырғыз мектебінің мазмұны бойынша шнур кітабына кіруге жазылған. Осыған қоса

берілген ведомость бойынша Мен дайындаған заттар мектеп қараушысына тапсырылды...». Шенеунік есебінің құрғақ жолдарының артында қаншама ауыр жұмыс жасалған көрініп тұр.

Алтынсарин өзінің ағартушылық-педагогикалық қызметінде тұлғаның адамгершілік негіздерін тәрбиелеуге көп көңіл бөледі. Ол исламнан бас тартпайды, исламды оқытуға қарсы емес, бірақ дін ғылым мен техникамен келісіліп, жастардың адамгершілік тәрбиесіне ықпал етуі керек дейді. «...Мен олардың (оқушылардың) адамгершілік қасиетіне әсер ету үшін барлық күш-жігерімді саламын, сондықтан олар кейін парақор болмауы тиіс. Маған күлу беріңдер, мен кейде сабақтан бос уақытта ресми түрде молдамын және рухани тарихтан білетінімді, басқа да пайдалы, түсінікті әңгімелер қосатынымды айтамын...».

Ы.Алтынсариннің жанқиярлық қызметін ұстанған замандастары оның көзі тірісінде-ақ қазақтың білім беру ісіне қосқан үлесін бағалай білді. Педагогикалық іс-әрекеттерден басқа, олар оның жан-жақты әдеби шығармашылығын атап өтті: ана тілінде хрестоматия құрастыру, халық поэзиясының алғашқы жинақтарын және бастапқы оқуға арналған алғашқы кітап туындыларын құрастыру.

Қамқорлық пен көптеген сапарларда өмір ұшып жатты. 1889 жылы Алтынсарин әлі елу жаста еді, бірақ денсаулығы нашарлады. Жүйкеге артық күш түсіру мен сапарлардағы өмірінің қиындықтары әсер етті. Жанқиярлық қызмет арқасында, зор іс атқарған ұлы ұстаз есімі, мәңгілік кең байтақ дала төсінде қастерлене шырқалатын болады. Бірақ мұғалімнің ойы болашаққа бағытталған. Мұнымен тоқтап қалу оның тағдыры емес. Бастаулар, идеялар, жоспарлар тыныштық бермейді... [3, 26б].

Ы.Алтынсариннің идеялары бүгінде де жақсы таныс. Олардың кейбіреулері мектептердің егемен Қазақстанның жаңа шындығы жағдайында дамып келе жатқан біздің күндерімізде ерекше өзекті. Осыдан бір жарым ғасыр бұрын ол мектептегі білім беру жүйесінде жаратылыстану ғылымына, орыс және қазақ тілін оқытуға басты орын берген болатын. Дәл осы мәселе біздің елімізде өмір сүру нормасы ретінде екі тілділікті бекіту туралы айтқан кезде өзекті болып табылады.

Данышпан Алтынсарин - «үш киттің» бірі (Шоқан және Абаймен бірге), оның иығында қазақтардың дала ортақтығы сақталып, әрі қарай да сақталатын болады. Мұсылман обсурантизмі, феодалдық надандық және отарлық езгі әлемінде ол ортағасырлық қараңғылықтан жарыққа шыға алатын өз халқының ақыл-ойы мен энергиясын көре алды! Данышпан ұстаз бүкіл саналы өмірін, сарқылмас күш - қуатын, өткір ақыл-ойы мен өз халқына деген әкелік сүйіспеншілігін – халық ағарту ісіне арнады! [4, 112б].

Ыбырай Алтынсарин мәңгілік есте қалуының бастауы осында емес пе? Қазақ балалары үшін ана тілінде аса бай әңгімелер мен өлеңдер жазып, Алтынсарин қазақ әдебиеті тарихында жазушы-суретші ретінде Абаймен бірге лайықты орын алды. Оның шын жүректен, шынайы жазылған шығармалары, балалар жүрегі мен балалар мүдделеріне жақын және әлі күнге дейін ескірген емес. Алтынсариннің тарихтағы, этнографиядағы және өлкетанудағы маңызы зор.

Алтынсарин талантты педагог, жазушы және қоғам қайраткері, Халық мектебі үшін, халықты ағарту үшін күрескер ретінде өзінің қажымас, қайратты қызметін көрсетті.

Қазақ ақыны мен Ыбырайтанушы С.Оспанов өзінің 2014 жылы жарық көрген «Ұлы ұстаз ұлағаты» атты шығармасында қазақ халқының қоғамдық және мәдени өміріндегі Алтынсариннің рөлі туралы жазған. Ыбырай, әлі де болса толық зерттелмеген, ұлы ұстаз туралы көп нәрсе жазылмағанын атап өтті.

Ыбырай Алтынсарин - өз халқының талантты ұлы, ұлт мақтанышы. Ол қазақ халқының мәдениетін дамытуға үлкен үлес қосты, оның еңбектері мен барлық шығармашылығы тарихымыздың алтын қорына еніп, кейінгі ұрпаққа сарқылмас бай мұра қалдырды. Ол қазақ халқының жадында осындай ұлы тұлға болып қалады. Мен оның шығармалары, аудармалары әр оқырманға қолжетімді болғанын, сирек мұрағаттық материалдар жарияланғанын, ал жас ұрпақ талантты ақын мен аудармашының жұмысын ризашылықпен зерттегенін қалаймын. Алтынсариннің Қазақстандағы халыққа білім беру тарихындағы маңызы өте зор. Алтынсариннің қызметі біз үшін қоғамдық ойдың дамуы және оның халыққа білім беру мен Қазақ әдебиеті тарихындағы орны тұрғысынан үлкен қызығушылық тудырады. Біз Алтынсаринге оның алғашқы Халық мұғалімі, Қазақстандағы халық мектептерінің алғашқы ұйымдастырушысы және қазақ халқының ортасынан шыққан алғашқы теоретик-педагог ретіндегі қызметі үшін тағзым көрсетеміз. [5, 96б].

Қазақ халқының мәдениетінің тарихынан көрнекті орын алатын қайраткерлердің бірі, халқымыздың мақтанышы, демократтиялық бағыттағы ағартушысы, тұңғыш педагогі, ақын – жазушысы Ыбырай Алтынсарин орыс халқының кең арналы білім бұлағынан сусындады, өзінің алған білімін туған халқына тарту еттіп, қазақ елі үшін оқу – ағарту саласында игі еңбек сіңірді. Ол ағартушылық алғашқы қадамында – ақ қазақ халқының келешегі ұлы халқының өмірімен, оның мәдениетімен тығыз байланысты екенін ашып айтты.

Ыбырай Алтынсарин орыс халық мәдениетінің демократияшыл идеяларын, әсіресе, Ушинскийдің педагогикалық мектебінің жаңалықтарын творчествалық жолмен қабылдай отырып, қазақ даласына білім таратушы, мектеп ашушы, жастарды тәрбиелеуші мұғалім болды. Ол өз ісінде әрқашан адамгершілік туын көтеріп, көптеген бағалы мұралар қалдырды. Солардың ішінде оның тамаша өлеңдері мен әңгімелері де бар. Бірақ ол – ең алдымен ағартушы педагог. Ал ақындығы мен

жазушылығы оның негізгі мақсатына – сол ағартушы балалар тәрбиесіне арнап, оқу құралдары мен оқулықтар үшін жазған.

Жас ұрпақ-біздің еліміздің болашағы. Бүгінгі заманның күн санап тез өзгеруі білім беруге деген талапты күшейте түсуде. Жаңа идеялар, білім беруге жаңаша көзқарасты, кәсіби біліктілік біздің бұрынғыдан да жаңа жоғары сатыға көтерілгендігіміздің белгісі. Міне мұның бәріне қол жеткізуде әр ұстаздың шығармашылығы, жұмыс істеуі ерекше болуы керек.

Бүгінде білім беру жүйесінде елеулі өзгерістер болып жатыр. Бұл өзгерістердің тереңдігі соншалық, білім берудің мақсаттарына, құндылықтарына, әдістеріне және құралдарына қатысты және педагогтардың кәсіби санасын қайта құрумен байланысты, оның көп бөлігі басқа білім беру жүйесінде қалыптасқан педагогикалық ұстанымдар болып табылады. Бүгінгі күні білімді дайын қалпында қабылдамай, оны өздігімен құрастырудың тұлғаны дамытатындығы, құрастырылған білімнің есте ұзақ мерзімде сақталатындығы дәлелденіп отыр. Білім игеру процесінің еңбасты мәселесі мен мақсаты үйренушілердің белсенді әрекеттерін ұйымдастыру. Белсенді әрекеттер арқылы шәкірттер білімді өздігімен меңгереді, үйренеді Ұстаз – шебер. Ол сенім атмосферасын қалыптастырып, мейірім шапағатын сыйлайды. Ұстаз оқушылардың қызығушылығын арттырып, олармен бірге ізденеді, жұмыс жасайды. Ұстаз – білімге шығаратын жолды нұсқаушы, осы жолмен өзі де жүріп келеді.

Қазіргі заманға сай мұғалім ұлттық мәдениет пен дәстүрді оқушының бойына сіңіре білетін, оқушыны өз бетінше білім алу дағдысына үйрететін, шығармашылық іс жүргізе алатын, оқушыларды адамгершілікке баулитын, болашақта әлемдік өркениетті мемлекетіміздің қожасы болатын жас ұрпаққа сапалы білім бере алатын тұлға болуы керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Кел, балалар, оқылық: Өлең, әңгімелер мен мақал, жұмбақтар. - Алматы: Атамұра, 2006. - 168 б.
2. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы: Оқулық. - Алматы: Санат, 1997. - 859-б.
3. Мәдібай Қ. Үміт еткен көзімнің нұры балам.. // Қазақ әдебиеті. - 2009. - 31 шілде. - № 3 (3144).- 6-б.
4. Қазақ Совет энциклопедиясы. - 11–т. / Бас ред. М.Қ.Қаратаев. - Алматы: Қазақ Совет энцикл. Бас ред., - 92-б.
5. Сәтбекова А. Қазақ мектебінің тағдырын ұлт тағдырынан бөле-жара қарауға болмайды // Аңыз адам: Жұлдыздар отбасы. - 2013. - № 17 (77). - 36, 37-б.

ӘОЖ.82.0(574)

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННІҢ АҒАРТУШЫЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАЛАРЫН ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ БІЛІМ САЛАСЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ РӨЛІ

Айдналиева Назгүл Аманжоловна,
педагогика ғылымдарының кандидаты
мектепке дейінгі және бастауышта білім беру
кафедрасының қауымдастырылған профессоры
Камбарова Н., Кахарова М., Аманбаева М.,
педагогика және бастауышта білім беру және
оқыту білім беру бағдарламасының 2 курс студенттері
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада Ыбырай Алтинсариннің ағарту-педагогикалық мұраларын қазіргі кездегі білім саласында қолданылуы және ұлы ағартушының адамгершілікке тәрбиелеу идеясын көтеруі және оны шешудің жолдары қарастырылады.

Түйін сөздер: Ыбырай Алтынсарин, ағартушы, педагогикалық идеялар.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье рассматривается использование просветительского наследия Ибрая Алтынсарина в современном оброзовании, пути продвижения и обращения к идее нравственного воспитания.

Ключевые слова: Ыбырырай Алтынсарин, просветитель, педагогические идеи.

Abstract

Relevance and goal. This article discusses the application of the educational and pedagogical heritage of IbraiAltynsarin in modern education and ways to promote and address the idea of Y. Altynsarin's moral education.

Keywords: Ybyray Altynsarin, educator, pedagogical ideas.

Қазақстанда жедел әрі жан-жақты жаңартудың негізін қалау мақсатында басты он міндеті айқындалған. Соның ішінде алтыншы міндет-осы заманғы білім беру мен кәсіптік даярлау, «парасатты экономиканың» негіздерін қалыптастыру, жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды пайдалану, инновациялық экономиканы дамыту-бүгінгі таңда білім беру құрылымының маңызды элементтірінің біріне айналуда, дуние жүзінде білім сапасының көлеміне, ойлау деңгейіне байланысты болады.

Осы тұрғыда бүгінгі күні жаңа технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін жас ұрпақтың бойына сіңіріп, қоршаған ортаны қорғау арқылы экологиялық тәрбие беру ұстаздардың басты міндеті болып отыр. Ол үшін әрбір ұстаз үнемі шеберлігін арттырып отырмаса, бала білімнің дамуы төмендейді.

Қазіргі білім беру саласы жоғары оқу орнын бітірушіге қояр талабы жоғары. Бұл күндері жұмыс берушіге өз ісі маманының білгірі керек. Болашақ мұғалім:

1. Өз бетінше жұмыс істеуге дағдыланған, әр түрлі проблемаларды өздігінен шеше алатын алған білімін пайдалана білетін.
2. Шығармашылық пен жаңа жағдайда әрекет ете білетін, жаңа технологияны игеруге қабілетті.
3. Адамдардың әр түрлі топтарымен тиімді карым-қатынас орната білетін, ұжымда жұмыс істеуге дағдыланған болуы керек.

Атақты ғұлама Әбу Насыр әл-Фарабидің «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілгенбілім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі» [4, 210б].- деген ойы барлық мқғалімдерді ойландыруы керек. Ұлттың рухани-экономикалық, әлеуметтік тұрғыда өсіп-жетілуі білімнің мазмұндылығы мен маңызына, оған деген көзқарасқа тікелей қатысты. Ал жеке тұлға мен қоғам құндылықтарын калыптастыру барлык кезеңдерде өзекті мәселе болып келгені мәлім. Олай дейтініміз, осы рухани-адамгершілік құндылықтардың мәні, тәрбиелік маңызы туралы ғұламалар, ұлы ағартушы-педагог Ыбырай Алтынсарин өз еңбегінде құнды ой-пікірлерін кейінгі ұрпаққа мұра етіп қалдырған. Ғасырлар қойнауынан жеткен ғұламалардың өнегелік сипаттарын, тәлімдік тәсілдерін тиімді қолдансақ, ғибраттың нағыз кайнар көзінен сусындаймыз. Ағартушы- ғұлама ұстаз Ы.Алтынсарин еңбектеріңде баланы елін, жерін сүюге, табиғатты аялауға, имандылыққа, әдептілікке, қайраттылыққа, еңбек етуге тәрбиелеудің ұлттабиғатына лайық небіртамаша әдістері ұсынылады. Ы.Алтынсарин бала тәрбиесіне зор мән берген. Мектеп оқушыларына, студеттерге білім беруде Ы.Алтынсарин өмірінің, педагогикалық идеяларының өнегелі тәрбие беретін жақтары жеткілікті. Себебі, ағартушының бүкіл өмірі, еңбектері, негізінен үлгілі-өнегелі адам тәрбиелеу ережесі деуге болады. Ыбрай мұрасын мәңгілік өнеге мектебі десек қателеспейміз. Қазіргі таңда жастарды жақсы мінез-құлық пен имандылыққа үйрететін, ел болып ер жетуімізге жол нұсқайтын ол – Ы.Алтынсарин мұрасы. Оның шығармаларындағы терең ойды мұғалім өзі терең түсінгенде ғана баламен жүгізілетін білімдік және тәрбиелік істері нәтижелі болмақ.

Қоғамның санасын Ыбырай Алтынсарин педагогикалық жүйемен баяндап эстетикалық таныммен философиялық қағидаларымен тұжырымдап отырды.Қазіргі таңда ұстаздың сабағында жаңа технология әдіс-тәсілдері оқушыларды ортамен қарым-қатынас жасай білуге, басқаны тыңдай білуге, топта бір тұжырымға келуге, топ алдында өз ойын еркін айтып қорғай білуге, әдептілікке, жауапкершілікке, өнерге, еңбектенуге үйретеді. Оны Ы.Алтынсариннің ұсынған әдістемесінен көруге болады.

Білім берудегі демократиялық, ізгілендіру, ынтымақтастық идеясы, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты өзгертті. Мұнда мұғалімнің кәсіби-әдістелік шеберлігінің маңызы зор. Қазіргі жаңалық деп жүрген ынтымастық, ізгілендіру идеясын сол кездің өзінде-ақ Ы.Алтынсарин қалыптастырды.

Ы. Алтытынсариннің ізгі ойлары, талғамы, педагогикалық идеялары бүгінгі күні ерекше орын алады.Еліміздің үлкен бір проблемасы – ол жас ұрпақ проблемасы болып есептеледі. Сондықтан бүгінгі мақсат Ыбырай Алтынсаринның еңбек, тәртіп, тәрбие идеяларына тоқталып, қазіргі заман талабымен ұштастыру. Ұлы ұстаз әр оқушыны біртұтас жасампаз тұлға деп қарайды. Егер, жеке адамның бойынан жоғарыда айтылған адамгершілік қасиеттерінің бірі табылса, біртұтас мінез қалыптасады. Бұлар ұстаздардың оқушыларға дұрыс, жүйелі, табанды түсіндірумен, балаға дұрыс талап қоя білулерімен жүзеге асырылады және ұзақ уақытты қажет етеді. [2, 232б].

Бүкіл адамзат қоғамындағы материалдық және рухани байлықтың бәрі де адам еңбегінің құдіреті арқылы жүзеге асады.

«Еңбек-байлық атаулының негізі. Ол бүкіл адамзат өмірінің бірінші алғы шарты. Адамның өзін жасаған еңбек»-деп Ыбырай Алтынсарин ғылыми түрде тұжырымдап көрсетті. Сол адамзат қоғамы тарихымен тығыз бірлікте жасап келе жатқан жасампаз тәрбие нысаны-еңбек пен кәсіпке үйрету, оның еңбегін үнемді ету.

Ыбырай Алтынсарин мектептегі тәртіпке зор көңіл бөлген «Тәртіптің шындыққа айналауы тәртіптілік сезімін тудырады»-деген ұлы ұстаз. Тәртіп деген педагогикалық ұғымға Ыбырай Алтын-сарин терең талдаулар жасайды. Ол бірде тәртіп-тәрбие құралы десе, бірде тәртіп-тәрбиенің нәтижесі

деген анықтама береді. Ал бұл халық педагогикасындағы «тәрбие-тәртіптің құлы» деген түсінікке жақын. Сондай-ақ тәртіп оқушының мектеп ережесіне бағына білу.мен шын еркіндіктің табиғи бірлігі дегенді де ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин жазған. Міне, кезінде аса көргендікпен көпшілікке ұсынған осы ұғым тұжырымдары қазір де мұғалімдердің қажетіне жарап жүр. Еңбекті қадірлеу-оның шығармаларының басты тақырыбы өсиет, өнеге айта отырып, ой саларлықтай салмақ тастады. Адамның мінез-құлқын қалыптастыруда тәрбие рөлінің ерекшелігіне тоқталып, «бағып-қағып үлкен мән бер бала тәрбиесіие» жеміс ағашын өсіруші бағбан еңбегімен парапар [1, 333б]. «Дүниедегі жақсы атаулы күннің нұрымен, ананың ақ сүтімен бойымызда дарып, сіңеді»-деген тұжырым жасады.

Ыбырай әңгімелерінің ішіндегі оқушылар үшін биік шығармаларының бірі - «бай баласы мен жарлы баласы».Қазақ қоғамындағы өмір шыңдығын, тап жігін аша отырып, ауыр тұрмыстың ыстық қазынасында пісіп, тағдыр тауқыметін көрген кедей баласының еңбек қорлығын баяндайды. Мұғалім үшін өз сабағында осы мәселеге көңіл қойып, үйретудегі мақсат: Асан мен Үсенге салыстырмалы мінездеме бере отырып, кедей баласының сабырлығы мен көрегендігін, еңбекқор, өмірге икімділігін; екіншісінің шыдамсыздығын жинақтай отырып, жазушының айтайын деген ойын, шығарманың идеялық мазмұнын айқын түсіндіру. [2, 432б]. «Талаптың пайдасы» деген әңгімесінде Ыбырай Алтынсарин еңбектенсең, талаптансаң, мақсат- мұратыңа жетерсің-дей келіп, осы идеяны ашып көрсетеді. Балаға білім берудегі еңбекке баулудың рөлі өте зор деген ой тастайды. Ыбырай Алтынсарин оқушыларды еңбек арқылы тәрбиелеу, оқыту өз еңбегіңің нәтижесін көруге, одан қанағат, ләззат алуға үйретеді, еңбек етіп үйренген адамға білім беру жеңілірек болады- деген пікірді ұсынды. [3, 233б]

Ы.Алтынсариннің алға қойған мақсаттарына тоқталсақ, жоғарыда айтылғандай: оқушыларға жан-жақты және кең көлемде білім беру; мұғалімнің рөлін жоғары көтеру, оқулықтардың сапасына көңіл аудару; оқу бағдарламаларын үнемі жетілдіріп,толықтырып отыру; оқушылар білімін қосымша материалдармен толықтыруға аса мән берілген**.** Сонымен қатар, ұлы ағартушы адамгершілікке тәрбиелеу идеясын көтерді, оны шешу жолдарын іздестірді. Қазіргі біз пайдаланып жүрген тәрбиенің қазіргі қай бағытын алатын болсақ, Ы. Алтынсарин еңбектерінен табуға болады. [3, 213б].

Білім беру сапасын жақсартудың бірден-бір жолы - жаңа педагогикалық технологияларды қолдану. Мұғалім оқушынын табиғи дарын, қабілетін ашу арқылы жас ерекшелігін ескере отырып, технология әлементтерін тиімді пайдалану керек бір сабақтың барысында бірнеше технологияны кезекпен, тиімді, оқушыны жалықтырмай жүргізуге болады. Сабақ - ұстаздың көп ізденуінен, көп еңбектенуінен туатын педагогикалық шығарма. Кезінде Ы.Алтынсарин да мұғалімдерге дәл осындай талап қойған болатын. Бұл Ы.Алтынсариннің педагогикалық иделарының өміршендігін-байқатады. Ол мұғалімнің беделін көтере отырып, сол мұғалімге талап қойған. [2, 345б].

Қазіргі оқыту әдістемесінде қолданып жүрген көптеген технологияларда бар. Сын тұрғысынан ойлау, деңгейлеп - саралап оқыту, проблемалық оқу, интерактивті, белсенді оқыту т.б. - қайсысын алсақ та негізінде Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеялары бар. Осы жерде «Новое - это хорошо забытое старое» - деген сөзбен келіспеуге болмайды**.**

Қазіргі заман талабына сай білім беру жүйесінің тиімділігінің басты көрсеткіші-білім сапасы мұғалімнің негізі міндеті-оқушыны білімге, өз бетінше ізденіске және шығармашылық жұмысқа баулу болып табылатыны бәрімізге белгілі. Бүгінгі күннің міндетінде «Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз» делінген. Қазіргі жас ұрпақ жан-жақты терең білімді, саяси- экономикалық сауатты, яғни интелектуалдық деңгейі жоғары болса, тәуелсіз мемлекетіміздің мықты тірегі болатынына сенімізміз мол.

Ы.Алтынсариннің алға қойған мақсаты-қайткен күнде де «қалың елі, қазағым» терезесі тең көсегелі, көргенді мәдениетті, өнері өркендеген ел қатарына қосу болатын. Осы жолда сан кедергілерге кездесіп, «мыңмен жалғыз алысып», аңсаған арманға жету жолында бойдағы бар күш-қайратын, ақыл-парасатын сарп еткен ұлы ұстаз қалың бұқараны шынайы қамқоршылары бола білді. Ыбырай идеяларын дамытып, қоғамда пайдалана білу- үлкен жетістік. [3, 321б]

Біз келешекте қуатты мемлекет, зиялы қоғам құрамыз десек, дәл бүгін бесікте жатқан бөбектерді, балабақшада жүрген балдырғандарды, мектеп шәкірттерін тектілікке, инабаттылыққа, имандылыққа тәрбиелеуді қазіргі уақыттың міндеті, талабы деп қарауымыз керек . Осы талап пен міндеттерді орындалудағы ең бір пәрменді құрал – оқу, тәлім – тәрбие жұмыстарында халықтық құндылықтардың алтын мұрасын пайдалану. Қазіргі таңда білімнің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті, кәсіби құзыреттілігі жоғары, жаңаша ойлайтын шығармашылықты мамандар даярлау және жасампаз іс әрекетті қалыптастыру. Олай болса, тарих көшінде өзіндік орны бар айрықша зиялы қауым өкілдерінің ұрпақ тәрбиесі туралы мәселелер ауқымындағы ой пікірлерін зерделеу, сипаттау, таразылау, жинақтау, оларды қоғамдық іс – тәжірибе шеңберіне енгізу.

Ы.Алтынсарин қазақ халқының тағдырына ерекше мән берген ұлы ағартушы – педагог. Ы.Алтынсарин педагогикасының мұраларының негізгі идеяларының бірі – адамның өзара қарым – қатынасы, жастарды еңбекке баулу. Ол өзінің барлық педагогикалық теориясында жас жеткіншектердің ұлттық тәрбиесін қалыптастырып, жетілдіруде қазақ халқының ғасырлар бойы тәрбие саласында жиған бай тәжірибесін негізге алу қажет деген пікірді ұстанды. Оның дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына әсіресе, қазақтың мәдениетін, өнерін терең білетін, ақыл – парасаты жоғары, сөзге шешен, елге сыйлы атасы Балғожаның ықпалы ерекше болды. Ыбырай бала жастан халықтық

педагогикадан алған тәлім – тәрбиесін, үлгі – өнегесін көңіліне түйгендерін оқу ағарту істері арқылы қазақ балаларының бойына сіңдіре білді. Ы.Алтынсариннің ұлттық эстетикалық тәрбие проблемаларын қозғайтын арнайы еңбектерін жазып қалдырмағаны белгілі, бірақ Ы.Алтынсариннің ұлттық – эстетикалық тәрбиеге қатысты оның педагогикалық қызметінен көрініс тапты. Ы.Алтынсарин шығармалары халқымыздың салт – дәстүрі, әдет – ғұрыптарын сипаттайтын этнографиялық мәнде келеді. Ы.Алтынсарин жастарды оқу – білім, өнерге баулу пікірін оқушы зердесіне сіңіру үшін әр түрлі ұстаздық амал тәсілдерді қолданады.

Бір Аллаға сыйынып Кел, балалар, оқылық, Оқығанды көңілге Ықыласпен тоқылық! – деген өлеңінде білім алуға үндесе, екінші жағынан, өмірдің бір қызығы тек байлықта деп ұғатын, оқу, өнер, ғылым – білімге мән бермейтін кертартпа көзқарасқа қарсы болды. Өмірде сарқылмас мол байлық – білім екендігін айта келіп, оған қол жеткізу үшін ерінбей – жалықпай еңбектенудің керектігін түсіндіреді. Өнерді үйрен, үйрен де жирен деп санаған халқымыз ұл, қыздарының оң қолынан өнер тамған шебер болуына да мән берген.

Ы.Алтынсарин өзінің төл туындыларында тәрбиелік, нақыл – насихаттық мәніне ерекше көңіл аударып отырды. [2, 323б]. Сол арқылы жас буынды адамгершілік пен ізгілікке, еңбек пен зейінділікке, өнер – білімге баулуды көздейді. Ол ел жұртқа қажет білім мен өнерді игерудің төте жолы тұрақты мектептер арқылы жүзеге асады деп санады. Ы.Алтынсарин қызметінде балаларды оқыту мен тәрбиелеу жұмысы ерекше орын алады. Мектептегі оқыту мен тәрбие процесін жүргізуші мұғалім деп таныды. Ы.Алтынсарин надандықтың зиянын, ғалымның қоғамдық маңызын түсіндіреді. Бұл әсіресе «Талаптың пайдасы» т. б. әңгімелерімен көрінеді.

Шығармаларында оның өнерге деген ықылас – ілтипаты анық байқалады. Өзінің өлеңдері мен әңгімелері арқылы жастарды табиғаттың әсемдігін, адам сезімін қабылдап, түсіне білуге тәрбиелейді, оның өлеңдері мен ғибрат әңгімелері жас ұрпақты тәрбиелеу мен оқытуда күні бүгінге дейін өз маңызын жойған жоқ. Ол аймақта мектептер мен кәсіптік училищелер ашу арқылы жалпы және кәсіптік білім беру ісінің негізін қалады.

Сиса көйлек үстінде,Тоқуменен табылған.Сауысқанның тамағы, Шоқуменен табылған,- деп педагогтік тәсіліменен балаға еңбек атаулыдан хабар аңғартады. Мектеп – қазақ балаларына білім берудің басты құралы. Біздің барлық үмітіміз, қазақ халқының келешегі осында,тек осы мектептерде ғана деп жазған болатын. Ы.Алтынсарин шығармаларында еңбекті сүю, білімдіден үйрену, талпыну, адамды сыйлау үгіттеледі.

Алайда ұлы ағартушының сан қырлы педагогикалық, ғылыми зерттеулері, сондай – ақ өлеңдері мен прозасы, аудармалары біздің заманымызда ғана терең зерттеліп, өзінің тиісті, әрі байсалды бағасын алды. Қоғамдық ой – сананың дамуына өзіндік үлес қосқан ұлы тұлғалардың қатарында Ыбырай Алтынсарин есімі де тұрады. [3, 132б].Ұлы ғалым – педагог Ы.Алтынсариннің «Қазақ хрестоматиясы» және «Таза бұлақ» деген оқу – әдістемелік еңбектері қазақ халқының рухани мәдениетінің даму тарихында аса зор оқиға болып бағаланады. Және болашақ ұрпақтың ақыл ойы мен жеке тұлғаны қалыптастыруда адамгершілік, эстетикалық еңбек дағдылары мен қасиетін тәрбиелеудің негізі болып есептеледі. Жеке тұлғаны оқу мен өнерге, мәдениетке, адамгершілікке тәрбиелеуде Ы.Алтынсарин аса бағалы, бай қор – қазақ фольклорына ерекше назар аударды. Бұлдан ұлы ағартушының істеген ісінен, шығармаларынан бала тұрғысынан қалыптастыру мен тәрбиелеуде қазақ отбасының тәлім аларлық ең жақсы дәстүрлеріне жоғары баға бергендігін көреміз.

Кім сендерді, балалар тербететін,
Еркелетіп, ойнатып, сергітетін?
Жалқау болсаң, балалар, жаман болсаң,

Қамқор анаң көз жасын көлдететін,- деген, ақын бұл өлең шумақтарынан отбасындағы ата – ана тәрбиесі мен баланы сүйіп, еркелететіндігін және ата – ана баланың алғашқы табиғи тәрбиешісі, балажандық қасиеті мен ерекше мейірімділігін көреміз. Ы. Алтынсарин еңбек процесінің бала тәрбиесіндегі ерекше маңызын көре біледі. Сондықтан оның көптеген әңгімелерінің идеясы Абай айтқандай «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деген қағиданың төңірегінде топтасқан. Мәселен. «Бай баласы мен жарлыбаласы». Асан мен Үсен әңгімесі шындық реалистік әңгіме. Осы әңгімесінде Алтынсарин бүкіл ағартушылық еңбегінің негізгісырын, әлеуметтік тенденциясын айқын ашып береді. Үсен арқылы еңбекші бұқараның жас ұрпағының еңбек сүйгіштігін, әр нәрсенің ретін таба білетіндігін көрсетеді. Ал, Асан бейнесінде мұндай қасиет байқалмайды. Үсен бейнесінен тек еңбексүйгіштіктен басқа дәрменсіз Асанға көмегі оның адамгершілік жағынан бейнесін сомдай түседі. Мұнда қазақ өміріндегі Асанға лайық ұқсас мінездерін айқын көрсетіп береді. «Ол жастайынан сұрағанын әперетін, дегеніністейтін кісі болғандықтан жатыпішерболуға әрекеттенеді». «Олеш нәрсе істеуге әдеттенген жоқ, демек, өзінің не істей алатынын, несі жоқ екенін жақсылап айыра алмайды». Осы жерде қортынды жасай кететін болсам: мұндай балалар қазірдің өзінде де кездесіпотырады. Олар әке – шешелерінен көмек күтіп таңнан кешке дейін отырудан тайынбайтындар кездессе, керісінше бос уақыттарында пайдалы іспен айналысып, ата – аналарынан көмектерін аямайтын балаларды да жиі кездестіруге болады. Осы әңгіме арқылы мектеп оқушыларына жақсы мен жаман, кедей мен бай, сараңдықпен жомарттық туралы сөздермен біраз мағлұматтар беруге болады. Ы.Алтынсарин осы іспеттес әңгімелерінде еңбек процесінің адамның сана – сезімін, психологиясын қалыптастыруда

ерекше орын алатынын жақсы түсінген. [4, 432б]. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» дегендей жасөспірімдердің басында кездесетін түрлі жаман мінездерді отбасындағы тәрбиемен терең астастырады. Адамның жеке басының мінез – құлқын қалыптастыру, оның бойынан жойылып бара жатқан адамгершілік қасиеттерді сіңіру, иманжүзді етіп тәрбиелеу ата – ананың тікелей әсерімен отбасынан басталып, мектепте жүзеге асатынын ескерген жөн. Ыбырай келешегінен үміт күткен, өз халқын жан тәнімен сүйген, халқының мәдени көркейіп өсуі үшін бойындағы бар күш жігерін аянбай жұмсаған нағыз патриот азаматтар еді. Өз заманының ақыл ойшылдары ірі қоғам қайраткерлері, олардың дарқан бейнелері мен іс әрекетінен қазақ халқының мәдени экономикалық дамуын, қазақтың ұлт болып бірігуін, жаппай сауатты, мәдениетті, оқыған ел болуын көксеген біртуарасылазаматы. [1, 345б]. Қазақ педагогикасының дамып, өркендеуіне белсене ат салысып мынандай үлес қосты: қазақ балаларына алғаш мектеп ашты, Ырғыз қазақ қыздарына арналған мектеп – интернат ашты, «Қазақ хрестоматиясын», «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралын» жазды. Қоғамның заңды тіршілік етуі тек қана халықтың ағартушылық деңгейі қоғамдық және дара санының дамуы арқылы мүмкін болатынын тарихи іс тәжірибе көрсетіп отыр .Әлемдік деңгейдегі барлық құқықтық мемлекеттерде азаматтық қоғам ғасырлар бойы жинақталған құндылықтар негізінде қалыптасқаны белгілі. Осы бағытта Ы.Алтынсарин игілікті ісін ықыласпен қолдап, оны егемен елдің білім беру жүйесінде оқыту мен тәрбиенің озық үлгісі ретінде жандандырып, инновациялық сипатта әр бере отырып, тиімді қолдану білім беру міндеттерінің талабы болған абзал.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы 1991 ж
2. Ы. Алтынсарин «Өнер білім бар жұрттар» Алматы, 1989ж
3. Ы.Алтынсарин . Таңдамалы шығармалары.320 бет
4. Ы.Алтынсарин тағылымы. Құрастырған М.Жармұхамедов
5. Дербісәлин Ә. Әдебиет туралы толғаныстар. А, Ғылым .1990.
6. Жарықбаев Қ. Қазақ ағартушылары жастарды тәрбиелеу туралы. А, 1965.
7. Кәкішев Т. Қазақ әдебиеті сынының тарихы. А, Санат. 1994.
8. Керімбаев Н. Жасымда ғылым бар депескермедім. А ,Рауан. 1995.
9. Қирабаев С. Бес ғасыр жырлайды 2-т. А, Жазушы. 1989.
10. Ламашев Ә. ЫбырайАлтынсарин. А, Анатілі. 1991.
11. Сыздықов Ә. Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеяларымен ағартушылық қызметі. А, 1969.

ӘОЖ: 373.71

ТАБЫСТЫ МЕКТЕП БОЛУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҰСТАЗДАР ҚЫЗМЕТІ

Алимова Айткуль Едресовна,
Н.Наушабаев атындағы мектеп – гимназия директоры
Саржанова Нурзия Молдабаевна,
мектеп директорының ғылыми – әдістемелік ісі
жөніндегі орынбасары
Тобыл қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Ұстаздық қызметтің табысты болуы үшін мектептегі әдістемелік жұмыс жүйесі бойынша әдістемелік жұмыстың мазмұны, әдістемелік жұмыс формаларының оптимальді түрлері, мұғалімнің кәсіби шеберлігін жетілдірудің жолдары туралы мектептегі іс – шаралармен негізделе отырып жазылған. Әдістемелік қызметтің басты идеясы ынтымақтастық, өзара байланыс, шығармашылдық табысқа жетудің жолы.Шығармашыл, шебер ұстаздыққа жетудегі мектептегі кәсіби педагогикалық ынтымақтастықтың жүйелілігінің маңызы туралы айтылған.

Түйін сөздер: ұстаздық қызмет, мектептегі басқару, табыс, білік, білім, дағды.

Аннотация

Актуальность и цель. Успешная преподавательская деятельность заключается в системности методической работы в школе. Оптимальные формы методической работы, пути совершенствования профессионального мастерства учителя были составлены с учетом внутришкольных мероприятий. Главная идея методической деятельности - сотрудничество, взаимодействие, творческий путь к успеху. Путь к творчеству и профессионализму учителя лежит системности работы профессионального педагогического сотрудничества в школе.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, управление в школе, успех, умения, знания, навыки.

Annotation

Relevance and goal. Successful teaching lies in the consistency of methodological work at school. The optimal forms of methodological work, ways to improve the professional skills of the teacher were made taking into account intra-school activities. The main idea of methodical activity is cooperation, interaction, creative way to success. The way to creativity and professionalism of the teacher lies in the systematic work of professional pedagogical cooperation in school.
Keywords: pedagogical activity, school management, success, skills, knowledge, skills.

Әлемдегі білім беру үрдісі қоғамдық іс-әрекет ретінде қоғамда өзінің өзгерісіні, ізін қалдырады. Білім беру жүйесі деңгейі қоғамдық дамудың деңгейін көрсетеді,- деп те айтуға болады. Осы тұрғыдан қарайтын болсақ, білім берудегі сапалылыққа бетбұрыс қоғамның болашақ дамуының тек қана салдары болып қоймай, қажетті шарттары да болып табылады. Қазіргі кезде ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білімнің, іскерліктің болуын қажет етеді.

Тез өзгеріп отырған жаңа заманның жаңа адамын тәрбиелеу, оқыту үшін үнемі ізденіп, білімін, біліктілігін арттырып отыру жүйелі жұмысты және педагогтардың ғылыми, әдістемелік, кәсіптік, мәдени деңгейін сапалы көтеру бойынша ұжымдық, топтық, жеке жұмыстар жүйесін қосатын кешенді және шығармашылық даму үрдісін қажет етеді. Мектеп педагогтарының жоғары әдістемелік мәдениетте жұмыс жасауы және өз еңбегінің сапасы мен нәтижесіне талап қоя білудің маңызды бағыты ол оқытуды ұтымды, тиімді әдістермен ұштастырғанда ғана табыс пен тиімділікке әкелері сөзсіз. Оқушыны шығармашылықпен оқыту немесе шебер ұстаз ғана оқушыларда танымдық, ойлау қызметін жандандырып, терең, берік білімді, іскерлік пен дағдыны қалыптастыратын болады.

Шебер ұстаз дегенді шығармашыл ұстаз деп те атар едім. Шығармашыл ұстаз күнделікті әрбір сабағын түрлендіріп өткізуге тырысады. Оқушының білімін көтерудің ең басты шарты-оның пәнге деген қызығушылығын арттыру. Пәнге деген қызығушылығы болса ғана, бала оған көңіл қойып тыңдап, тереңдете оқып үйрене бастайды. Пәнге қызыққан оқушының білім сапасының жоғары болатыны белгілі. Шебер мұғалім үнемі оқушының ойлау белсенділігін арттырып, білімге қызығушылығын тудыру үшін сабақтарын құрастыруда жүйелі жұмысты ұйымдастыра алады. «Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасы «Қостанай ауданы әкімдігінің білім бөлімі Нұржан Наушабаев атындағы мектеп – гимназиясы (жанындағы интернатымен)» КММ – де жалпы 100-ге жақын мұғалім ұстаздық қызмет етеді. Ұжымдағы мұғалімдердің негізгі жұмыс мақсаты - сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы, білімді шәкірттердің бәсекеге қабілеттілігін, сапасын арттыру,- деп таңдалған.

Ұстазсыз, оның ішінде білімді, танымы мол, шығармашыл ұстазсыз мектеп ешқашан да табысты бола алмайды. Себебі, ұстаздық өнер - тағылымы терең өнер. Ал ұстаздық табиғатынан өнерлі болу деген сөз, ол кез- келген педагогта кездейсоқ бола бермейді. Олай болса, талантты ұстаз болу үшін табиғи дарын, ізгілікті ізденіс пен ерен еңбек ұштастырылуы шарт. «Ұстаз болу өз уақытыңды аямай, өзгенің бақытын аялау», -деп Мұхтар Әуезов айтқандай, уақытпен санаспай әр педагог аянбай еңбек етіп, өз білімін үнемі жетілдіріп отырғанда ғана ұстаз бақытына ие бола алады.

Ал осы ұстаздың талантына қанат бітіретін, алға жетелейтін де көбіне мектеп әкімшілігінің дұрыс, мақсатты ұйымдастырылған қызметінен болатыны сөзсіз. Мектебіміздегі әдістемелік жұмыс жүйесінің моделі де осындай шығармашыл ұстаздарды шыңдау мақсатында өз жұмыс жүйесін құрастырған. Осы жүйенің орталығы, яғни жүрегі ұстаз десек, осы жүректің жақсы жұмыс жасауы да ұстаздардың үндестігі мен ынтымақтастығын қамтиды.

Мектептегі басқару мен атқару қызметіндегі синхронды қызмет қана нәтижелі жұмыс берері сөзсіз.Мектептегі жұмыстың жоғарғы органы педагогикалық ұжымның қабылдаған шешімі барлық атқарылар істің бастауы болуы шарт. Педагогикалық кеңес ол білім берудің үздіксіздігі: үрдістер, үдерістер, мәселелер, осы мәселелерді шешудің және анықтаудың мен жобалаудың бастауы осы педагогикалық кеңестен басталуы сөзсіз.

Әр педагогикалық іс – әрекет тек педагогикалық теория ғана емес, нормативті құжаттар негізінде жүргізілуі қажетттігі де үнемі естен шықпауы қажет.

Кесте -1

Өз біліктілігін арттырумен жоспарлы жұмыс

Педагогикалық кеңес тапсырмаларын орындау әдістемелік кеңес жұмысы негізінде жүзеге асуы керек. Себебі әдістемелік үндестік болған жерде табысқа жету оңайырақ болады. Осы орайда Генри Фордтың «Бір жерге жиналу – бұл жұмыстың басы, Шешу үшін бірігіп отыру - бұл прогресс, Бірге бастау – бұл жетістік» дегеніндей бір жерде болу табысқа жету үшін бірлесудің мәні зор екеніне әріптестеріміздің көзін жеткізу мақсатында көптеген іс – шаралар мен зерттеулер жүргізуге тура келді.

Мектеп – гимназия мұғалімдерінің қызметін тиімді әрі өнегелі, табысты жүргізу мақсатындағы ең негізгі құрал ол «Шың» мұғалімдер кәсіби бірлестігі.

1-сурет

Кәсіби бірлестіктің негізгі «Біздің не істейін деп жатқанымыз онша маңызды емес, оны кіммен жасайын деп жатқанымыз маңызды» - деп Д.Коллинз айтқандай біз өз қадамымызды бірге бастайтын топ мүшелерімен кеңесіп біз не жасай аламыз, оны қалай жасаймыз, сонда не болады? –сұрақтарының жауаптарын болжап жоба жасадық. Жобаны жасау үшін оны жүзеге асыратын құралдарды таңдадық. Оған әр кез талдау жасап отырдық. Нәтижеге келе жатқанымызды немесе оны өңдеуіміздің қажеттігін білсек әрекетті қайта бастаудан жалыққан жоқпыз.

Енді міне осы жұмыстың алғашқы табыстарын да көрудеміз. Осы бірлестіктегі мұғалімдер жұмысының жүйелілілігі табыстылығын 3 оқу жылында облыстық сараптамалық кеңес шешімімен қорғалып, өз авторлық құқығына ие болған мына ұстаздардың еңбегінен байқауға болады. Олар;

Есмуханова Г.Р., Кишкентаева Б.Ж, Жусіпбекова Р.Қ – ның «Сыйқырлы жіптер» дамыту бағдарламасы, әзірлемесі, Жусипбекова Р.Қ., Мырзаханова Ш.Х «Қызықты логика» қолданбалы курс бағдарламасы, әзірлемесі, психолог Тюлекенова Д.А. «Сенімділік күш береді» емтиханға психологиялық-педагогикалық дайындау бойынша әдістемелік құралы, Хакимова С.Ж., Байбатырова А.Т, Темирбаева М.М., Кулахметова К.Р. бірлесуімен - «Тригонометриялық өрнектерді шешу» 10-сыныпқа арналған оқу құралы, физика мұғалімі Кожаниязова Г.М.-ның «9-11-сыныптарға арналған электронды оқу құралы», Нарикбаева К.А.-ң «Экономика негіздері» 4 сынып оқушыларына арналған факультатив курсының бағдарламасы мен сабақтар жинағы, Тосмагамбетова Б.Ш., Иргасимова Д.И., Ибраева Ж.Б., «Ұлттық ойын – денсаулық негізі» 1-5 сыныптарға арналған оқу бағдарламасы, оқу-әдістемелік құралы», Ергалиева М.Т., Шунгулова Р.А., жұптасуымен «Табиғатты аяла» атты қолданбалы курсының бағдарламасы мен сабақтар жинағы, Буркитбаева А.М., Сейтмагамбетова Ш., Нуржанова С.Т., Ахмет Г.Т., Байгенжина Г.Т. бірлесуімен «Сөз сыры» қазақ тілі пәні мұғалімдеріне арналған қолданбалы курс бағдарламасы, Алимова А.Е, Бикенова А.Ф, Байгенжина Г, Бүркітбаева А.М «Нұржантану» таңдау курсының бағдарламасы 5-6 сынып, Алимова А.Е, Кулахметова К.Р, Рахимова С.Ж «Есептер практикумы» Алгебра пәні бойынша 8-9 сыныпқа арналған оқу құралы, Байхасынова А.К, Мырзаханова Ш, Байгенжина Г.К – ның «Ата мұрасы – асыл қазына» 3- сыныпқа арналған таңдау бойынша сабақтар жинағы, Жангалиева Д.А, Молдагалиева Н.Н, Изимкулова М.Т -ң тобы құрастырған «Ағылшын тілі грамматикасы» 8 сыныпқа арналған таңдау курсы, Жаппасбаева Б.Б, Дарибаева К.Ж, Ибраева Ж.Б «Математика – ақыл ойдың патшасы» таңдау курсынан мұғалімдерге арналған сабақтар жинағы, география пәнінен Саржанова Н.М –ң «Өлкетану» оқу құралы, логопед Турсынова Е.К-ның «Дыбыс әлемі» логопедиядан бастауыш сынып оқушыларына арналған түзете - дамыту курсы бағдарламасы, Оспанова Ж.А –ның «Дидактический материал по рускому языку для учащихся 8-9 класов по подготовке к олимпиадам» оқу кешені және Қаратаева К.С, Саржанова Г.С – 5 сыныптың «Жаратылыстану пәніне арналған жиынтық бағалау жұмыстар» құрастырмасы, Әбдісалық Қ.А 7 сынып оқушыларын арналған «Денсаулық және денсаулықты сақтау» оқу құралы авторлық қосымша оқыту құралы ретінде мектептің әдістемелік қоржынына өз үлестеріне қосуда.

Сонымен 2019 – 2021 оқу жылдары аралығында облыстық оқу – әдістемелік сараптамалық кеңес шешімімен мектептің 39 мұғалімі бұл мектеп мұғалімдерінің 40%, 17 тақырыптағы авторлық жұмыстарын қорғады деген сөз. Бұның сыртында мектебіміздің 6 мұғалімі Сейтмағанбетова Ш.Ж, Ахмет Г.Т, Байбатырова А.Т, Темирбаева М.М, Рахимова Г.У, Нарибаева К.А., Саржанова Н.М облыстық деңгейде дарынды балаларды дайындаудағы өз іс – тәжірибелерін таратып «Ұлағат» клубының мүшелері атанды. Бұған қоса халықаралық, республикалық, облыстық деңгейде өтетін конференция, семинарларда әртүрлі тақырыпта әріптестерімен өз іс – тәжірибелерімен бөлісіп жүрген; Алимова А.Е, Каратаева К.С., Саржанова Н.М, Абишев А.Э, Сейілхан Н, Жусупбекова Р.Қ, Рахметова К.М, Кишкентаева А.А, Сагымбаева Н.М, Еримбетова Г.Т еңбектерін атап өтуге болады.

Мектепте «Жас мамандар» мектебі жұмыс жасайды. Жаңа ғана педагогтық жұмысын бастаған мұғалімге өздігінен дамудағы қажеттіліктерін қалыптастыру мақсатында жүргізілетін жұмыстар, міндетті толтыруы керек мектеп құжаттарын рәсімдеу, сабақ жоспарын құрастыру, сабақты жоспарлау барысындағы сыныптың «барлығын, бірге» оқыту туралы, сабақты басқару, оқыту әдістері мен тәсілдері, оқыту құралдары бағыттар бойынша жұмыс жобалары қарастырылған. Педагогикалық шеберлікке ынталандыратын ғылыми – педагогикалық ізденіс , қажетті нәтижеге жету үшін оқу процесіне қатынасатындардың «барлығын» біріктіретін интегративті қызметке баулу басты назарда болуы шарт екенін бірлесіп қабылдаған. Мектептегі «Педагог - тәлімгер мектебі» тәжірибелі, озат тәлімгер ұстаздың жас маманға қолдау жасауы,алғашқы қиындықтарды жеңу әдістері, өз білімін көтерудің тиімділігін қажеттілікке айналдыру дағдысын қалыптастыру үшін жобалы жұмыс жасауды көздейді. Биылғы жылы мектебімізге 5 жас маман келсе, 0-3 жыл өтіл аралығында былтырғы оқу жылынан бергі жас мамандармен барлығы 12 жас маман бар. Оларға мектеп директоры бұйрығымен тәлімгерлер

бекітілген. Оның төртеуіне ақы төленеді. Жас мамандарға және мектепке биылғы оқу жылында келген ұстаздар үшін айына екі рет өз қажеттіліктері мен сұраныстарына сай мектеп жоспарына бойынша коучинг, семинарлар өткізіліп тұрады. Жас мамандар арасында Жақсыбай Е республикалық деңгейде, Нарчаев К.К, Нурмаганбетова А, Әбдісалық Қ сияқты облыстық деңгейге дейін сайыстарға барып құрмет грамотасы, жүлделі орын, диплом, сертификат алған, болашағынан үлкен үміт күттіретін жастарымыз да бар.

Мектебіміз өз әдістемелік жұмыстарымен қоса тірек және қамқор мектеп болып табылғандықтан Қостанай ауданының Владимировка, Озерный мектептерімен Наурызым ауданының «Наурызым ОМ» кәсіби қоғамдастықта жұмыс жасаймыз. Осы мектептермен де коучинг, семинар, ресми кездесулер өткізіп, достасып та алдық.

2-сурет

Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттырып, білім жүйесіне жаңа өзгерістер енгізу мақсатында құрылған «Педагогикалық шеберлік орталығынынан», «Өрлеу» ПҚ БАИ оқу орталығынан, басқа да қашықтықтан оқытатын оқу орталықтармен байланыса отырып, мұғалімдер біліктілігін артыру перспективалық жоспар арқылы жүзеге асырылып отырады. Қазіргі күні мектебіміздің 100% мұғалімі біліктіліктерін арттыру курстарынан өтіп болды деп айтуға болады.

Негізі біліктілікті мектепішілік жетілдірудің мақсаты-

- Педагогты үнемі үздіксіз білімін жетілдіруге арналған дамытушылық жұмыс.
- Мұғалімдерді біліктілік санттарын алуға ерте бастан дайындау болып табылады.
- Ал оның формаларына тоқталсақ; семинарлар, ғылыми – практикалық конференциялар, дөңгелек стол, конференция, жиналыс, кездесу, зерттеу сабақтары, мастер – класс, ашық сабақтренингтер болып табылады.

Осығын қосымша әр сенбі сайын мектеп мұғалімдері арасындағы фокус топтар сұрауымен мектептің сапалы оқыту тәжірибесіне өзгеріс енгізу және әріптестермен, оқушылармен табысты қарым – қатынас жасаудың жаңа әдіс – тәсілдерін меңгеру үшін кездесу, отырыстар болып отырады.

Мектептің жұмысын табысты ету үшін басымдылық бағыттарын зерттеу арқылы анықтап мектептің даму жоспарын жасауда қандай қадамдарды қалай жүзеге асыру керек және одан қандай нәтижеге жетуге болады деген нақты сұрақтар төңірегінде жұмысшы, яғни өзгеріс енгізу тобымен талқылау жүргізіліп отырады, ұлттық жоба мақсатына сай даму жоспары қайта жасалып бекітілді.

Мұғалімдер бірінші кезекте көшбасшылық, қоғамдастық, коучинг, менторинг, Lesson Study, сабақтағы іс – әрекетті зерттеу, кері байланыс, формативті және суммативті бағалау, іс - әрекеттегі зерттеу т.б. жаңа ұғымдармен тереңірек іс – жүзінде танысып болып, іс – жүзіндегі жүзеге асыру барысындағы өзгерістерді зерттеп білуге жұмыс жасауда.

Сабақтағы іс – әрекетті зерттей отырып жұмыс жасау мектебімізде ай сайын әр бірлестікте өткізу тәжірибесінің қолға алынғанына биыл үш оқу жылы өтті. Осы іс - әрекеттегі зерттеу барысында біз тек оқушыны қалай оқытқан тиімді сұрағына емес, мұғалім сабақты қалай бергенде сабақ табыстырақ өтетініне де қоса назар аударудамыз. Алғашқы кезеңде мұғалімдер ынтымақтастықта топ болып жұмыс жасауда, бір - біріне деген сенімсіздік пен «өзім, жақсырақ білемін» ой - әрекеті басымырақ байқалса, соңғы уақыттарда сабақ өткізу үшін бірлесудің нәтижелерін айқын көре бастағандарын айта бастады.

Мектеп ұстаздары топпен бірлесе отырып жұмыс істеуге, өз білгенін практикалық және теориялық тұрғыдан дәлелдеуді үйренді. Уақытты тиімді пайдаланатын, проблемаларды шешу жолдарын бірге іздестіретін мұғалімдердің керек екенін мойындап әлеуметтік жағдайда ойлауды дағдыға айналдыра бастады. Идеяларын ортаға салатын, сайыстарға қорықпай баратын. бәсекелестіке дайын ұстаздар шоғыры үлкейе бастады.

Осының ең негізгі дәлелі ретінде жыл сайын 2 мәрте біліктілік санаттарын арттыру мақсатындағы аттестаттау комисиясының негізінде «педагог – шебер, педагог – зерттеуші, педагог- эксперттер»

саны жыл сайын көбейіп, қазіргі таңда кадр сапасы 67,3%- ға жетті. Жоба 2023 жылы 70%- десек, бұған да аз қалды деуге болады.

Мектебімізде осы үш жыл ішінде төрт мұғалім Қазақстан республикасының Білім ғылым министрлігінің «Құрмет» грамотасын, алты мұғалім «Алғыс хатын» алса, бір ұстазымыз Ы.Алтынсарин атындағы медаль иегері атанды.

Үшжылдық жүйелі жұмыс нәтижесінде мектеп педагогтары:

- өз сабақтарында Қазақстан және әлемнің ақпаратты білім беру жүйесімен жұмыс жасай отырып сабақ өткізуді, оқытудың электронды даму процестерін пайдалана алады;
- -жаңа ақпараттық технология және желілік ақпараттық технологияны, оқу бағдарламалары
- негізінде білім алуға бағыттай алады;
- -мультимедиялық құралдарды тиімді қолдана алады;
- -ақпараттық технологияның негізін пайдалана отырып, күрделі бағдарламаларды тиімді пайдалана отырып алған білімнің сапалы деңгейіне көше алады;
- оқытуда тиімді оқу әдістемелік құралдарды жүйелі пайдаланудың жолдарын біледі;
- саралап оқытудағы сапаға жету үшін сабақтарда табысты болу үшін алгоритімді іске асыру сәттерін тиімді таңдай алады;
- сабақтағы іс – әрекетті зерттеуде сабақтарға жаңа тиімді әдістерді ынтымақтастық жұмыс нәтижесінде таңдап конструкциялай алады.

Міне, осы табысты жұмыстар бастамасы «Даңқ пен абыройға кенелуімде мен бір адамға қарыздармын, ол – ұстазым Аристотель», - деген Ескендір Зұлқарнайын сөзін қайталайтын шәкірт-теріміздің саны көбею үшін бұдан әрі де, шығармашылықпен еңбек ететін ұстаздар саны көбейеді деген оймен өз ойымызды аяқтаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айзенк М. Психология для начинающих. М., 2004г
2. Элен Битэм, Рона Шарп. Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. XXI ғасырдағы оқыту дизайны. 2013ж
3. Дейл Х. Шунк. Оқыту теориясы: Білім беру көкжиегі. 2015ж

УДК 376.3

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРІЛУІНЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРҒА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ІСКЕ АСЫРУҒА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУ ПРОБЛЕМАСЫ

Алипбаева Гульжан Агыбаевна,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің
аға оқытушы, биология магистрі, Қостанай қ., Қазақстан
Базарбаева Севара Айдарқызы,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің
«5В010500 Дефектология» білім бері бағдарламасының
4 курс студенті Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақала ерекше қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығын қалыптастырудың өзекті мәселесіне арналған. Инклюзивті білім беру жағдайында балалармен жұмыс істеуге болашақ мұғалімдерді даярлаудың маңыздылығы мен қажеттілігі ұсынылған және негізделген.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, дайындықты қалыптастыру, кәсіби дайындық, педагогтердің дайындығы, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар.

Аннотация

Актуальность и цель. Статья посвящена актуальной проблеме формирования профессиональной готовности будущих педагогов к осуществлению инклюзивного образования детей с особыми потребностями. Представлена и обоснована важность и необходимость подготовки будущих педагогов к работе с детьми в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, формирование готовности, профессиональная подготовка, подготовка педагогов, дети с особыми образовательными потребностями.

Abstract

Relevance and goal. The article is devoted to the actual problem of the formation of professional readiness of future teachers for the implementation of inclusive education of children with special needs. The

importance and necessity of training future teachers to work with children in inclusive education is presented and justified.
Keywords: inclusive education, readiness formation, vocational training, teacher training, children with special educational needs.

Қазіргі күрделі әлеуметтік даму жағдайында, құндылықтар мен әлеуметтік нормалардың өзгере бастаған заманында, отбасында берілетін тәрбиенің ықпалы азайған заманда балаларды психологиялық-педагогикалық тұрғыда қолдаудың маңызы өсетіні белгілі. Педагог пен баланың қарым-қатынасындағы ұстанымдар мен парадигмалар да өзгереді: «оқушы мен оқытушы» орнына, «адам мен адам» парадигмасы қалыптаса бастайды. Балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау бұл - баламен кеңесе отырып оның жеке қызығушылықтарын анықтау, оның белгілі бір мақсаттарға деген ұмтылыстары мен мүмкіндіктеріне қолдау көрсету, оның адами қасиеттері мен құндылықтарын сақтай отырып дамуына, оқыту нәтижелеріне өз бетінше қол жеткізуіне, өзін-өзі тәрбиелеуіне, көпшілікпен араласуына, өмір сүру салтын қалыптастыруға кедергі келтіретін қиындықтарды жеңуіне көмектесу болып табылады. [1, 5б].

Мүмкіндігі шектеулі білім алушыларға білім беру басқа білім алушылармен бірге, сондай-ақ жеке сыныптарда, топтарда немесе білім беру қызметін жүзеге асыратын жекелеген ұйымдарда ұйымдастырылуы мүмкін. Яғни, арнаулы білім беру бағдарламалары мен оқыту мен тәрбиелеу әдістерін, арнайы оқулықтар мен оқу құралдарын, арнайы технологиялық оқыту құралдарын пайдалануды қамтитын білім алуы үшін арнайы жағдайлар жасалған жалпы білім беретін мекемелермен (ұйымдармен) қатар және денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру бағдарламаларын игеруі онсыз мүмкін болмайтын немесе қиындық тудыратын басқа да жағдайлар (бұрын арнаулы (түзету) білім беру мекемелерінде іске асырылған), енді қарапайым жалпы білім беретін мектептерде (ұйымдарда) осы санаттағы балаларға енгізілген (инклюзивті) білім беруді жүзеге асыру ұсынылады. Алайда, заңның өзінде де, бірқатар ғылыми еңбектерде де осы санаттағы студенттердің инклюзивті білімін қайда, қашан, қалай және кім жүзеге асыратыны туралы нақты түсінік жоқ [2, 15, 20б].

Инклюзивті оқыту хронологиялық, идеологиялық және технологиялық тұрғыдан инклюзиядан бұрын интеграцияланған оқыту идеяларының логикалық жалғасы болып табылады. Сондықтан оларды тағайындалған, бірақ балама терминдер ретінде қарастыру керек.

Рудь Н.Н. «Инклюзивті білім беру: проблемалар, ізденістер, шешімдер» басылымында инклюзивті немесе енгізілген білім беруді жалпы білім беретін (бұқаралық) мектептерде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттау үшін қолданылатын термин ретінде сипаттайды. Инклюзивтік білім берудің негізіне ерекше білім беру қажеттіліктері бар барлық адамдарға тең қарым-қатынасты қамтамасыз ететін балаларды кез келген кемсітуді болдырмайтын идеология алынған.

Инклюзивті білім беру идеяларын қарапайым балалар, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балалар айналысатын жалпы білім беру мекемелеріне енгізудің маңыздылығы мен әлеуметтік маңыздылығын түсіне отырып, педагогика ғылымы мен ата-аналар қоғамы идеяны жариялаудан бастап оны жүзеге асыруға дейін бірқатар мәселелерді шешу қажет екенін түсінуі керек.

Инклюзивті білім берудің қажетті нормативтік-құқықтық базасының болмауымен, осы жобаны қаржыландыру деңгейінің жеткіліксіздігімен, инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын (немесе жүзеге асырғысы келетін) жалпы білім беру мекемелерін қажетті материалдық-техникалық және технологиялық қамтамасыз етудің болмауымен қатар, қоғамның (қарапайым оқушылардың ата-аналарының) жалпы білім беретін сыныптардағы денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларды қабылдауға дайындығы және педагог кадрлардың (пән мұғалімдерінің) осы санаттағы балалармен жұмыс істеуге дайын еместігі проблемасы өткір болып отыр [3, 158б].

Біздің ойымызша, «оқыту мен тәрбиелеудің арнайы педагогикалық тәсілдері мен әдістерін» меңгерген педагог қызметкерлерді даярлауды «психологиялық-педагогикалық білім беру» бағытының негізінде дайындаған жөн, ол үшін тиісті ғылыми-әдістемелік база құрылды, ал «педагогикалық білім беру» бағытының бакалаврлары үшін болашақ педагогтарға инклюзивті білім берудің мәні, оның қазіргі білім беру жүйесіндегі орны туралы түсінік беретін «ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларға инклюзивті білім берудің психологиялық-педагогикалық негіздері» курсы қажет, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың даму ерекшеліктерін ашатын, қажетті кәсіби құзыреттерді қалыптастыратын, білім беру процесін дараландыруды жүзеге асыру біліктерін іске асыруға, білім алушылармен толерантты өзара қарым-қатынас жасауға мүмкіндік беретін.

Инклюзивті білім беруді педагогикалық және әлеуметтік құбылыс ретінде түсіндіру әмбебап болып табылады, ол барлық балалардың сапалы білім алуына тең қол жетімділікті қамтамасыз етеді, гуманизмге, зияткерлік, этникалық, эмоционалды және физиологиялық компоненттердің тепе-теңдігіне негізделген. Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімдердің балаларға инклюзивті білім беруге дайындығын қалыптастыру мұғалімнің инклюзивті білім беруге деген жеке көзқарасын қалыптастыру, инклюзивті білім берудің философиясы мен негізгі санаттарын дамыту, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға мектепке дейінгі инклюзивті білім беру стратегиясын жүзеге асыру қабілеттерін дамыту процесі ретінде қарастырылады.

Кәсіби дайындық мұғалімнің сана-сезіміне және оның инклюзивті білім беру жағдайында баланы толыққанды оқыту мен тәрбиелеуді жүзеге асыру үшін кәсіби қызметті жүзеге асыру қабілетінде көрінеді. Кәсіби дайындықтың объективті сипаттамалары-мұғалімнің инклюзивті білім берудегі мақсаттары, оның құрылымы, мұғалім шешетін мәселелер шеңбері және қажетті нәтижеге жету үшін оның кәсіби функцияларын орындау.

Балалардың инклюзивті білім беруіне педагогтердің кәсіби дайындығы құрылымына келесі негізгі мазмұндық компоненттер кіреді [4, 12б].

Жеке-семантикалық компонент ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беруді дамытуға және жүзеге асыруға мұғалімнің ішкі және сыртқы көзқарасын, мотивациясын, сондай-ақ инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу қабілетін және мұғалімнің рефлексивті даму процесінде тұрақты және субъективті маңызды болатын жеке бағдарларының жиынтығын көрсетеді.

Когнитивті компонент тұжырымдамалық инклюзивті теориялар мен әдістемелерді түсіну үшін қажетті ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін міндетті арнайы әдіснамалық, теориялық және практикалық білім жүйесімен ұсынылған.

Технологиялық компонент ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім берудің оңтайлы нәтижелеріне қол жеткізу әдістерін, әдістемелерін, технологияларын, құралдарын пайдаланудың практикалық іскерліктерін қамтиды. Ол инклюзивтік процестің операциялық сипаттамаларын, кәсіптік-практикалық біліктер кешені негізінде педагогтің балаларға инклюзивтік білім беруді жүзеге асыру мақсаттарына барабар қабілеттілігін көрсетеді, білім беру ортасын модельдеуге және оқыту мен тәрбиелеу процесінде вариативтілікті пайдалануға дайындығын қамтиды [5, 12,13].

Педагогтердің кәсіби дайындығының қалыптасуы педагогтердің дайындығын оңтайлы деңгейде қалыптастыруға мүмкіндік беретін негізгі критерийлерді пайдалана отырып, білім алушылардың арнайы білімді, дағдыларды белсенді игеруін, дайындықтың тиімділігін бағалауды қамтамасыз ететін модульдік технологияны үздіксіз іске асыру арқылы дайындық компоненттерін синхронды қалыптастыруды көздейтін ақпараттық модельді енгізу арқылы жүзеге асырылады. Ұсынылып отырған технология оқытушылар мен студенттердің рефлексивті-дамытушылық өзара іс-қимылын, инклюзивті білім берудің теориялары мен әдістемелерін бірлесіп қабылдау мен меңгеруді, идеялармен алмасуды, студенттердің үздіксіз кәсіби-тұлғалық өзін-өзі дамыту режимінде рефлексивті үдерістер түрінде кері байланысты жүзеге асыруды қамтамасыз етеді. Әзірленген және білім беру процесіне енгізілген модульдік технология Модульдік бағдарламаны дәйекті іске асыруды қамтыды, оның әрбір модулі болашақ педагогтарды даярлаудың белгілі бір міндеттерін шешуге бағытталған.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және әлеуметтік бейімдеуді педагогикалық қолдау моделі. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 39 б.
2. Гонеев А.Д., Лифинцева Н.И., Ялпаева Н.В. «Түзету педагогикасының негіздері»: оқу құралы: / 7-ші басылым. М.: «Академия», 2011 ж. 277 б.
3. Староверова М.С. «Инклюзивті білім беру. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасайтын мұғалімнің үстел кітабы»: әдіс.жәрдемақы. М.: ВЛАДОС, 2015 ж. 167 б.
4. Руд Н.Н. «Инклюзивті білім беру: мәселелер, ізденістер, шешімдер»: әдіс. жәрдемақы. М.: «Болашақ», 2014 ж. 28 б.
5. Самарцева Е.Г. «Болашақ педагогтардың мектеп жасына дейінгі балалардың инклюзивті білім алуына кәсіби дайындығын қалыптастыру»: реферат. дисс. канд. пед. ғылым: 13.00.08. Бүркіт, 2012 ж. 24 б.

УДК 371.3:54

ОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Алтынбекова Минаш Оразбаевна,
химия ғылымдарының кандидаты, доцент
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті
Түркістан қ., Қазақстан
Жунаева Мафтуна Надиржанқызы,
2-курс магистранты
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті
Түркістан қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Органикалық химия пәнін оқытуда интербелсенді әдістерді қолдану оқушылардың алған білімдерін практикамен ұштастыруда, тақырыпты жақсы меңгеруге және олардың білім беру сапасы мен жетістіктерін арттыру мақсатында білім берудің әрбір бағыты алдында тұрған өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Зерттеу жұмысының мақсаты мектепте органикалық химия курсында жаңа тақырыптарды түсіндіруде, есептер мен жаттығулардыг тапсырмаларды орындауда интербелсенді («Миға шабуыл», проблемалық оқыту, АКТ) әдістерді қолданудың тиімді тұстарын көрсету болып табылады. Мақалада мектеп оқушыларына органикалық химия курсын оқытуда есептер мен жаттығуларды шешуді үйретуде интербелсенді әдістерді қолданудың тиімділігі және маңыздылығы қарастырылған.Органикалық химия пәнін оқытуда АКТ, «Миға шабуыл», проблемалық оқыту әдістерін қолдану арқылы 10-сынып оқушыларына зерттеу жұмыстары жүргізілді. Тәжірибелік эксперименталдық жұмыстың нәтижесінде бақылау тобынақарағанда эксперименталды топтың оқу үлгерім көрсеткіштері жоғары болды.

Кілт сөздер: интербелсенді әдістер, АКТ, проблемалық оқыту, «Миға шабуыл», органикалық химия.

Аннотация

Актуальность и цель. Использование интерактивных методов в преподавании органической химии является одной из актуальных проблем, стоящих перед каждым направлением образования в сочетании полученных знаний учащихся с практикой, с целью лучшего усвоения темы и повышения качества и успешности их образования. Целью исследовательской работы является демонстрация эффективных способов применения интерактивных («мозговой штурм», проблемное обучение, ИКТ) методов при объяснении новых тем в курсе органической химии в школе, при выполнении задач и упражнений. В статье рассматривается эффективность и значимость использования интерактивных методов в обучении школьников решению задач и упражнений при изучении курса органической химии. В преподавании органической химии была проведена исследовательская работа для учащихся 10-х классов с использованием ИКТ, «мозгового штурма», методов проблемного обучения. В результате экспериментальной экспериментальной работы при поступлении в контрольную группу показатели успеваемости экспериментальной группы были высокими.

Ключевые слова:интерактивные методы, ИКТ, проблемное обучение, «мозговой штурм», органическая химия.

Abstract

Relevance and goal. The use of interactive methods in the teaching of organic chemistry is one of the urgent problems facing each area of education in combination of the knowledge gained by students with practice, in order to better assimilate the topic and improve the quality and success of their education. The purpose of the research work is to demonstrate effective ways of using interactive («brainstorming», problem-based learning, ICT) methods when explaining new topics in the organic chemistry course at school, when performing tasks and exercises. The article discusses the effectiveness and importance of using interactive methods in teaching schoolchildren to solve problems and exercises while studying the course of organic chemistry. In the teaching of organic chemistry, research work was carried out for 10th grade students using ICT, brainstorming, and problem-based learning methods. As a result of experimental experimental work, when entering the control group, the performance indicators of the experimental group were high.

Keywords:interactive methods, ICT, problem-based learning, brainstorming, organic chemistry.

Қазіргі жаңартылған білім мазмұнына сәйкес оқушы мұғалімнен тәуелсіз оқу материалымен өз бетінше жұмыс жасауға, ізденуге, алған теориялық білімін практикада қолдануға, логикалық ойлауға,

қойылған проблемаларды өзіндік шешуге және өз идеясын дәлелдеуге ықпал жасау маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Бұл мәселені мектеп бағдарламасында оқытудың интербелсенді әдістерін кеңінен қолдану арқылы шешуге болады. Органикалық химия жаратылыстану пәндері қатарында болғандықтан интеллектуалды дамуды, қоршаған ортаға деген көзқарасты және органиканың күнделікті өмірмен байланысын қалыптастыруға ықпал етеді. Сондықтан да бүгінгі таңда мектепте оқушылардың оқу материалын өз бетінше игеруге жағдай жасау маңызды болып табылады. Оқытудың интербелсенді әдістері оқушыларды сыни ойлауға, шығармашылық қабілеттерінің дамуына, жаңа идеялар тудыруға мүмкіндік береді.

Оқытудың интербелсенді әдістері білім алушыларға өз білімдері мен бұрын алған дағдыларына сүйене отырып, оқу процесінде өздерінің күшті жақтары мен қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар өзін-өзі бағалауы және оқытудың тиімділігі артады, танымдық дағдылардан басқа интерактивті әдістерді пайдалану процесінде білім алушылардың коммуникативті құзіреттіліктері қалыптасады, іскерлік қарым-қатынас дағдылары, келісім іздей білу, ымыраға келу, командада жұмыс істей білу секілді қасиеттері дамиды [1, 92б].

Интербелсенді әдістер арқылы оқытуда білім беру процесінің барлық қатысушылары бір-бірімен бірлесе отырып жұмыс жасайды, ақпарат алмасады, мәселелерді бірлесіп шешеді, бір-біріне баға береді және ынтымақтастықта болады. Органикалық химияда есептер мен жаттығулар орындауда және зертханалық жұмыстарды орындау барысында да интербелсенді әдістерді қолданудың тиімді тұстары көп [2, 81б].

Интербелсенді әдістердің басқа әдістерден айырмашылығы келесідей:

- білім сапасын арттырады, себебі білім алушылар оқу үрдісіне белсенді қатысады;
- оқу үрдісінде білім алушылардың ынтасын арттырады, енжар тыңдаушы ретінде емес белсенді қатысушы ретінде жаңа материалды меңгереді;
- оқуда икемділік пен ыңғайлылықты қамтамасыз етеді [3, 2б].

Мектеп бағдарламасында органикалық химия курсын оқытуда, есептер мен жаттығулар, зертханалық жұмыстар орындауда интербелсенді (проблемалық оқыту, «Миға шабуыл», ақпараттық-коммуникативтік технологиялар) әдістер арқылы оқыту жүзеге асырылды.

Проблемалық оқыту әдісі – оқушылардың сыни және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға арналған әдістердің бірі. Бұл әдісті қолданудың нәтижесінде оқушы қойылған мәселені өз бетінше шешуге, теория мен практиканв ұштастыруға, құбылыстарды күнделікті өмірмен байланыстыруға және нақты шешім қабылдауға дайдыланады. Проблемалық оқытудың дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – ола педагогикалық процесті ұйымдастырудың мақсаты және принциптерімен ерекшеленеді [4, 67б].

Органикалық химияда реакциялардың механизмдері мен жүру жағдайлары, заттардың алуан түрлілігі зерттеледі. Химиялық реакциялардың жүру жағдайларын қарастырғанда химиялық қасиеттерімен танысуда оқушылар олардың механизмдерінің ерекшеліктері мен себептерін іздеуге көшеді, белгілі бір факторлармен байланыстырады және одан туындайтын проблеманы анықтап, шешуге талпыныс жасайды. Осы құбылыстармен таныса отырып, оның мәнін анықтауда интербелсенді әдістерді қолдану арқылы органикалық химияның ерекшеліктерін ашып көрсетуге болады. Органикалық химияны зерттей отырып олар салыстыру, талдау, синтездеу, абстракциялау және жалпылау сияқты логикалық қабілеттерді үнемі қолдануға дағдыланады [5, 122б].

Ақпараттық-коммуникативтік технологияларды органикалық химияда қолдану арқылы химиялық реакциялардың жүру мүмкіндіктерін қарастыруда интербелсенді әдістер тиімді болып табылады. Қазіргі білім беру процесінде синтездік органикалық қосылыстар адамзат тіршілігінің түрлі салаларында қолданылады. Қазіргі таңда табиғатта кездеспейтін көптеген заттар бар, мысалы, пластмассалар, синтетикалық талшықтар, дәрі-дәрмектер, жарылғыш заттар, бояғыштар және мұнайдан алынған әртүрлі өнімдерді синтездеу нәтижесінде алынады. Синтездеу арқылы алынған органикалық заттардың қасиеттерін оқып үйренуде АКТ-ны қолданудың мүмкіндіктері зор. Олардың көмегімен интернет арқылы тақырыпқа қатысты қосымша ақпараттар ала алады, ізденеді, өз пікірлерін білдіреді, жұмыс жасауға үйренеді, пәнге деген қызығушылығы артады. Органикалық химия курсын оқытуда мұғалім сабақтыпрезентациялар, көрнекіліктер, видеоматериалдар, ойындар, демонстрациялық және лабараториялық жұмыстардың видеолары, қосымша қызықты ақпараттар және заттардың 3D моделдерін, кеңістікте орналасуын көрсету арқылы жүзеге асырады [6, б.67].

«Миға шабуыл» әдісі – бұл көптеген оқушыларға қызықты әрі жаңа тақырыпты пысықтауда және қорытындылауда қолдануға тиімді. Бұл әдіс ұжымдық талқылауда, мәселені шешу барысында қолданылады. мәселені шешуге қатысушылар барынша өз идеяларын, сұрақтың жауабын табуда бар білімдері мен қабілеттерін іске қосады. «Миға шабуыл» 3 кезеңнен тұрады:

1. алдын ала мәселені белгілеу;
2. идеяларды қалыптастыру;
3. сараптамалық кезең.

Бұл әдісті әрбір мұғалім өзінің шеберлігіне байланысты қолданады. Органикалық химияда көбінесе бұл әдісті сұрақтар қою, мәселелерді шешу және топпен жұмыс жасауда қолданады.

Интербелсенді әдісті қолдана отырып, органикалық химия сабақтарын ұйымдастыру оқушыларға талдау және талқылау, пікір алмасу, сыни ойлау, өз идеяларын ұсыну, көзқарастарын еркін білдіру, мәселелерді шешуде тапқырлық танытуға ықпалын тигізеді. Бұл әдістер органикалық химия курсының тақырыптарын оқытуда қолданылды және тиімділігіне көз жеткізілді. Осыған сәйкес «Алкендер» және «Алкиндер» тақырыбы бойынша өткізілген сабақтың нәтижелеріне жасалынған талдаулары ұсынылып отыр.

Сурет 1. Сабақта қолданылған әдістер

Кесте 1. «Алкендер», «Алкиндер» тақырыбын оқыту әдістемесі

Сабақтың тақырыбы	Алкендер. Алкендердің қосылу реакциялары. Алкиндер.
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаты	1. электрофильді және нуклеофильді бөлшектерді ажырату; 2. алкендер үшін электрофильді қосылу реакциясы механизмін түсіндіру; 3. алкиндердің құрылымдық формулаларын құрастыру, алкиндердің химиялық қасиеттері мен алыну жолдарын зерделеу.
Сабақ мақсаттары	*Білу керек:* – қанықпағандық ұғымын, алкендердің химиялық қасиеттерін электрофильді және нуклеофильді бөлшектер, алкендердің қосылу реакциялары туралы біледі; – қанықпағандық ұғымын, алкендердің химиялық қасиеттеріне байланысты реакция теңдеулерін және олардың электрофильді қосылу реакциясы механизмін көрсете алады; – алкиндер туралы жалпы ақпарат және олардың физикалық, химиялық қасиеттерін, алыну жолдарын біледі;
Оқу дағдыларының деңгейі	Білу, түсіну, қолдану
Бағалау критерийі	– қанықпағандық ұғымын және алкендердің химиялық қасиеттеріне тән реакцияларды теңдеулермен дәлелдейді; – алкендердің электрофильді қосылу реакциясы механизмін реакция теңдеулерімен көрсетеді; – алкиндер туралы жалпы ақпаратты біледі, құрылымдық формулаларын құрастырады; – алкиндердің химиялық қасиеттерін, алыну жолдарын химиялық реакция теңдеулерімен дәлелдейді.
Тілдік мақсаттар	*Тақырыпқа байланысты терминология:* – алкендер-алкены-alkenes – физикалық қасиеттері- физические свойствы - physical properties – химиялық қасиеттері- химические свойствы - chemical properties – қолданылуы- применение - usage – электрофиль-электрофиль-electrophile – нуклеофиль-нуклеофиль-nucleophile – алкиндер-алкины- alkynes – сапалық реакция-качественная реакция-qualitative reaction
Құндылықтарға баулу	Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, ізденушілік қасиеттерге баулу, бір-бірлерімен ой пікірлерін бөлісуге үйрету, өз ісіне деген жауапкершілік пен сенімділік дағдыларын дамыту.
Қолданылған әдістер	Проблемалық оқыту, баяндау, топпен жұмыс, АКТ-ны қолдану арқылы оқыту, Миға шабуыл.
АКТ қолдану дағдылары	Интербелсенді тақта, бейнебаян, колонка.
Пәнаралық байланыс	Экология, жаратылыстану, физика.

Интербелсенді әдістердің тиімділігі және оқытуда қолданудың ұтымды тұстары жоғарыда айтылды. Осыған сәйкес 10-сынып оқушыларына органикалық химия курсын оқытуда оы әдіс-тәсілдер қолданылды және төменде «Алкендер» тақырыбына өтілген сабақтың талдаулары келтірілді. Алкендер – қанықпаған көмірсутектер қатарына жатады. Бұл тақырыпты оқытудың мақсаты – олардың табиғаттағы ролі, орын басу, қосылу реакцияларының механизмін түсіндіру болып табылады.

Сурет 2. «Алкендер» тақырыбы бойынша өтілген сабақ сызбанұсқасы

Бұл тапсырмалардан бөлек топпен, жұппен және жеке орындауға арналған тапсырмалар, алкендердің химиялық қасиеттеріне негізделген есептер берілді.

Тапсырма. Атаулары берілген алкендердің құрылымдық формулаларын және изомерлерін жазыңыздар:

а) 2-метилпентен-1	б) 2,3-диметилбутен-2
с) 2-метил, 3-этилпентен-2	д) 2-метилпропен
е) 2,2,4-триметилгексен-3	ж) 2,2,4,3-тетраметилгексен-1

Енді «Алкиндер» тақырыбына өткізілген сабақтың талдау жұмыстары ұсынылып отыр

Сурет 3. «Алкиндер» тақырыбы бойынша өтілген сабақ сызбанұсқасы

Нәтижесі: қолданылған технологиялар сабақта өз нәтижесін берді. Оқушылар қойылған проблемалық сұрақтарға белсене жауап беріп, мәселені шешуге бірлесе атсалысты. Мәселенің жауабын реакция тендеулері және күнделікті өмірмен байланыстырып, өз нұсқаларын негіздеді. Қосымша тапсырмаларды дұрыс орындады. Ұсынылған видеоматериалдар, демонстрациялық жұмыстар негізінде қорытынды жұмыстарын жүргізді, реакция тендеулерін ұсынды, алкиндардың алыну жолдарын, сапалық реакцияларын түсіндірді. Видеоматериал негізінде қойылған сұрақтарға толықтай жауап берді. Барлығы сабаққа толықтай қатысып, өз нәтижелерін көрсетті.

Тақырып негізінде қосымша тапсырмалар,құрылысын анықытауға арналған, тізбекті, логикалық және шығымға байланысты есептер берілді. Оқушылар бірлесе отырып барлық тапсырмаларды жоғарғы деңгейде орындап шықты.

Сабақ барысында қолданылған әдістер өзінің оң нәтижесін берді. Оқушылар берілген ақпараттар негізінде қойылған проблемалық сұрақтарға бірлесе отырып дұрыс шешім тапты және өздерінің нұсқаларын ұсынып, талқылау жұмыстарын жүргізді. Топта, жұпта және жеке жұмыстар орындауда өз белсенділіктерін көрсетті, тапсырмаларды толықтай орындады. Өтілген сабақтар бойынша оқушылардан бақылау жұмыстары алынды. Бақылау жұмысының тапсырмалары төменнен күрделіге қарай құрастырылды.

Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру, теория мен практиканы ұштастыру, танымдық белсенділіктерін арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында ұйымдастырылған сабақта қолданылған интербелсенді әдістері тәжірибеде өз нәтижесін көрсетті. Оқытудың нәтижелілігі 4-суретте диаграммада көрсетілген.

Сурет 4. Бақылау нәтижелері

Алынған бақылау нәтижелеріне сәйкес оқушылардың білім сапасы 93% ды құрады. Өткізілген сабақтар бойынша оқушылардан сауалнама алынды. Сауалнама нәтижесінде оқушылардың басым көпшілігі дәстүрліге қарағанда оқытудың интербелсенді әдістері бойынша өтілген сабақты қолдайтынына көз жеткізілді.

Қорытынды.

Органикалық хиияда интербелсенді әдістерді қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы, оқу материалдарын меңгеру сапасы жоғарылауы және ақпараттық коммуникативтік технологияларды қолдану арқылы оқытудың әдістер і мен формаларын таңдауда, ақпарат табуға және жаңа тәжірибе жинақтауға, дискуссия, іскерлік ойын алуға көмектесетін жағдайлар жасайды. Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша 10-сынып оқушыларына органикалық химия пәнін оқытуда интербелсенді әдістердің тиімділігі көрсетілді. Эксперименттік топтағы оқушылардың үлгерім деңгейі 93%-ды құрады. Интербелсенді әдістерді қолдану оқушыларды ізденімпаздық дағдыларына шығармашылық жобаларын іске асыру және логикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Зерттеу жұмысының нәтижесінде 10-сынып оқушыларына органикалық химия курсында «Алкендар» және «Алкиндер» тақырыбын оқыту барысында интербелсенді әдістерді қолдану білім алушылардың сабаққа деген қызығушылықтары, белсенділік деңгейлері, топпен және жұппен жұмыс істеу дағдылары білімді меңгеру деңгейлерінің жоғарылауына ықпалын тигізгені анықталды. Сонымен қатар жаңа тақырыпты түсіндіріп, практикамен ұштастыруда осы әдістерді пайдаланудың тиімділігі дәлелденді. Интербелсенді әдістердіоқу процесінде қолдану оқушылар арасындағы еркін серіктестік, адамгершілік және ынтымақтастық қатынастарды дамытуға мүмкіндік береді, командада жұмыс істеуге үйренуі, негізгі мәселелерге назар аудару қабілеті жоғарылағаны айқындалды. Таңдалған интербелсенді әдістер оқушылардың материалды тәуелсіз, белсенді зерттеуіне, сабақта сыни және логикалық ойлауды дамытуға, қорытынды жасау қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Уразгалиева Н.Т., Азгалиева Г.С. Бейорганикалық және органикалық химия пәнін оқытуда белсенді әдістерді қолдану арқылы білім алушылардың білімін салыстырмалы талдау // Педагогикалық ғылымдар сериясы. - 2019. - №3 (60). – 91-99 б.
2. Кузьменок. Н.М., Михалёнок. С.Г. Метод интерактивного обучения в организации лабараторного практикума по курсу «органическая химия» // Труды БГТУ. - 2014. - №8.- с 80-82.
3. Timur Sadykov, Hana Čtrnáctová. Application interactive methods and technologies of teaching chemistry // Chemistry Teacher International. – 2019.- с 1-7.
4. В.М. Кордан, Ю.А. Бобровская, О.Я. Зелинская. Использование возможностей проблемного обучения на уроках органической химии в школе. // Методика преподавания химических и экологических дисциплин. – 2013.- с 66-69.

5. Панкова Т.И. Элементы проблемного обучения при изучении органической химии. [Конференция] // Инновационные образовательные технологии и методы их реализации [Текст]: материалы научно-методической конференции 25-26 марта 2013 года. – Курский институт кооперации (филиал) БУКЭП. – Курск, 2013. – с 121-124.
6. Shernazarov I. Use of pedagogical, information and communication technologies, as well as interactive teaching methods in consolidating of organic chemistry lessons.// Section 8. Chemistry.-2016. – p. 66-69.

УДК 7.78

ДОМБЫРА ҮЙРЕНУ МӘСЕЛЕСІНІҢ ЗАМАНАУИ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Амирхамзин Наурызбай Касенгалиевич,
педагогика және психология магистрі
өнер кафедрасының аға оқытушысы
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Көптеген оқу орындарында, ол институт, университет болсын, тіпті мектеп қабырғасы болсын, өзіміздің ұлттық мәдениетке аса көңіл бөлуде. Бұған дәлел, әр мектептегі домбыра, вокал үйірмелері, ақындар үйірмесі және т.б. жатқызуға болады. Қазіргі білім ордалары жастардан жан – жақты қалыптасқан, бәсекеге қабілетті, дүниетанымы жоғары мәдениетті тұлға тәрбиеленуін қалайды. Осы орайда, балаларға музыкалық тәрбие беру – қоғам талаптарының бірі. Еліміздің қазіргі даму барысында балалардың домбыра аспабына деген қызығушылығы артуда. Ал домбыра үйренудің барша тәсілдерінің қазіргі таңда толық бір жүйеге келтірілмегендігі, өзекті мәселе ретінде музыкалық педагогика ғылымының зерттеу нысаны болып келеді.
Түйінді сөздер: музыка, домбыра, тәсілдер, музыкалық қабілет.

Аннотация

Во многих учебных заведениях, будь то институт, университет или даже школьная стена, особое внимание уделяется нашей национальной культуре. Об этом свидетельствуют домбровые, вокальные кружки в каждой школе, кружок поэтов и др. Современные образовательные учреждения хотят, чтобы из молодежи воспитывалась всесторонне сформированная, конкурентоспособная, с высоким мировоззрением личность. В этой связи музыкальное воспитание детей-одно из требований общества. В современном развитии страны растет интерес детей к инструменту домбры. А тот факт, что все подходы к изучению домбры в настоящее время не полностью систематизированы, является актуальной проблемой, является предметом исследования музыкальной педагогической науки.
Ключевые слова: музыка, домбра, приемы, музыкальные способности.

Abstract

In many educational institutions, be it an institute, a university or even a school wall, special attention is paid to our national culture. This is evidenced by dombra, vocal circles in each school, poets' circle, etc. Modern educational institutions want young people to be brought up to be comprehensively formed, competitive, with a high worldview personality. In this regard, musical education of children is one of the requirements of society. In the modern development of the country, children's interest in the dombra instrument is growing. And the fact that all approaches to the study of dombra are currently not fully systematized is an urgent problem, is the subject of research of musical pedagogical science.
Keywords: music, dombra, techniques, musical abilities.

Өткен жылдың ортасынан бастап тек қана біздің өлкеде ғана емес, барлық Қазақстан бойынша көп сұранысқа ие жаңа art-sport мемлекеттік бағдарлама дүниеге келді. Барламаға арнайы бөлінген қыруар қаржы аясында еліміздің түкпір-түкпірінен шығармашылық және спорттық үйірмелер ашыла бастады. Бағдарлама аясында балалар барлық үйірмелерге тегін қатысуға мүмкіндік алды. Онымен қоса, келер оқу жылынан бастап, еліміздің орта білім беру мекемелерінде музыка пәні бағдарламасына домбыра аспабын меңгеру сабақтары еніп жатыр. Осының бәрі, мемлекеттің өнерге деген, әсіресе, қазақтың ұлттық аспабы домбыраға деген ерекше назарын білдіруде. Осы орайда домбыра үйренудің барша тәсілдері жаңа бір өмір бастағандай қайтадан тереңірек зерттеле бастады. Музыкалық білімі жоқ азаматтар мен азаматшалардың музыканың сандық тәсілі арқылы аз уақыт ішінде домбыраны меңгеру мүмкіндігіне жол ашу сандық тәсілді үйретудің негізгі мақсаты болып саналады.

Домбыра – қазақ халқының ең кең тараған екі ішекті, көп пернелі музыкалық аспабы. Ол – қазақтар өмірінде маңызды орын алатын, өзіндік музыкалық сипаты бар аспап. Алғаш эпикалық дәстүр шеңберінде жыр, толғау, термелерді сүйемелдеуге қолданылған домбыра кейін аспаптық шығарма – күй жанрының қалыптасуына ықпал еткен. Қазіргі кезде домбыра жеке әнді сүйемелдеуге, күй

тартуға, халықтық-фольклорлық музыкада, классикалық шығармаларды орындауға қолданылатын, мүмкіндігі кең музыкалық аспап болып табылады. Домбыра ежелде қазақтың тарихын баяндаған музыкалық аспаптардың бірі. «Әу демейтін қазақ жоқ» демекші домбыраны тарту әр қазақтың міндеті деп айтуға болады. Бүгінгі қорғағалы отырған тақырыбым осыған себепші болып отыр.

Қазақтың байырғы музыкалық аспабы – домбыраның құпиясы мол, ғылыми зерттеулер үшін әлі күнге шейін түрен түспеген тың өлке тәрізді. Қазақтың ұлы аспабын жан-жақты зерттеу ісіне өзінің саналы ғұмырын арнаған Жұмагелді Нәжімеденов домбыраны классикалық аспаптар қатарына қоюға болатындығын айтады.

Жалпы домбыра тартуды үйренудің үш тәсілі бар.

Біріншісі, дәстүрлі тәсіл - қолға қарап, көзбен көре отырып, жадқа тоқитын «құймақұлақтық» амалы. Екіншісі, халықаралық ноталық жүйе бойынша үйрену. Ал, үшіншісі- сандық жүйе тәсілі. Бұл - аяқ астынан ашылған жаңалық емес, шәкірттерге музыкалық аспапты меңгеру үшін Үндістан, Қытай, Пәкістан, т.б. шығыс елдерінде ежелден қолданылып келе жатқан әдіс.

«Қазақстанда бұрыннан белгілі осы әдісті кәдеге асырғанымызға біршама жыл болды. Осы уақыт ішінде сандық тәсіл бойынша домбыра үйретудің адам айтса сенгісіз нәтижелеріне қол жеткіздік. Мәселен, өмірінде қолына домбыра ұстап көрмеген шетелдік азаматтар бірер сағат ішінде күй үйреніп, жатық ойнайтын дәрежеге жеткендеріне өзгеден гөрі өздері таң қалды. Республиканың шалғай ауылындағы көптеген көркемөнерпаздар тобын санамалап жатпайақ, 2000 жылы Венгриядағы Қазақстан елшілігінің арнайы шақыруымен барып, мадия жерінде домбырашылар ансамблін ұйым-дастырғанымды айтсам да жеткілікті болар. Ансамбль мүшелері бір апта ішінде домбыра аспабын еркін меңгеріп, еуропа композиторларының шығармаларына қоса Құрманғазы мен Тәттімбет күйлерін күмбірлете, құлшына тартқанда іштей тебіреніп, жан дүнием толқын атқан теңіздей толқығаны есімде. Сол сәттен бастап сандық тәсіл арқылы кез келген музыкалық аспапты, соның ішінде домбыраны - кәрі-жасына, лаузым-жұмысына, ұлты мен жынысына қарамастан – ынталы жанның бәріне үйретіп, шын мәнінде халықтық аспапқа айналдыруға болатынына анық көзім жеткен еді» деді Жұмагелді Нәжімеденов [1, 11б].

Жұмагелді Нәжімеденов Атырау облысының Құрманғазы ауданы Қошалақ ауылында 1953 жылы дүниеге келді. 1976 жылы Атырау музыкалық колледжінің домбыра сыныбын, 1983 жылы Алматыдағы Құрманғазы атындағы мемлекеттік консерваторияны үздік бітірді. 1998 жылдан ғылыми жұмыспен айналысқан. Жиырма кітаптың авторы. Халықтық музыканы ғылыми дәрежеге көтеруге аса зор үлес қосқан зерттеуші, профессор. 2012 жылдың 21қазанында дүниеден озды.

Сандық тәсіл дегеніміз - домбыра үйренушіге алғашқы сабақтарда, яғни орындыққа отырғызу, қол қойылымы, дене мүшелерін жаттау кезінде сан жүйесімен берілетін перне, қағыс түрлері, белгі-леную т.б. алға қарай керекті мәліметтер теориялық түрде жатқа берілетін домбыра үйренудің ерекше тәсілі [2, 15б].

Домбыра құрылысы. Сандық жүйеде аты жоқ перне белгіленбейді. 1-саны 2-ші пернеден басталады. Себебі, 1-ден бастау әрі ыңғайлы, әрі қазақ күйлерінің, әндерінің бәрі де ашық ішектен осында өтеді.

Бастапқы әзірде оң қол қағысы қорған тұсында жаттығып, шеберлік жетістігінде оң қол шығарма мазмұнына, қағысқа байланысты қозғалысқа келеді.

Сонымен сандық жүйенің өзге тәсілден қандай артықшылығы бар?

Біріншеден, дәстүрлі «құймақұлақтық» тәсілге қарағанда бұл ұзақ уақыт домбыра үйретушінің алдында телміріп отыруды қажет етпейді. Екіншіден, біреудің бармақ басуына, қол қағысына қарап үйренген адам бәрін бәз қалпында есіне сақтай алмай, күй қайырымдарын шатастырып, қате тартып дағдылануы ықтимал. Ал сандық тәсіллде бәрі тайға таңба басқандай қағазға жазылып, талапкердің көз алдында тұратындықтан ондай қателіктерге жол берілмейді, нотаны санға айналдырып бергенде күй сазын бірден сауатты орындап үйренеді. Үшіншіден, домбыраны ноталық жүйемен үйрену тәсіліне қарағанда сандық жүйенің артықшылығы талапкердің арнаулы музыкалық сауаты болуы шарт емес, тек ынта - ықыласы болса жетіп жатыр. Әрине, «құймақұлақтық» қабілеттінде, музыкалық сауат-тылықтың да еш артығы жоқ. Өйткені, сандық жүйемен үйрену үрдісі ноталық жүйеден алынған, тіпті кейбір кәсіби ұстындары мен шартты белгілері ортақ. Сондықтан арнаулы музыкалық білімі барлар, кейде домбыраны тұңғыш қолына ұстаған «құймаққұлақ» кісілер сандық жүйені тез ұғынып, бірден күй тартып кете алады. Бұған жарты сағатта күйді меңгеріп алған американдық Брент Дэвис пен шотландық Кейт Поттер, т.с.с азаматтардың тәжірибесін мысал қылуға болады.

«Қазақстан бұрыннан белгілі сандық әдісті домбырада кең көлемде кәдеге асырғанымызға біршама жыл болды. Осынау сандық тәсілді әркім өз түсінігімен пайдаланып, жүзеге асырып жүр. Бірақ, белгілі жүйеге келтіріп, дамытып, кітап қылып шығарғандар өте аз. Менің тәжірибемде осы жиырма жыл уақыт ішінде, сандық тәсіл бойынша домбыра үйретудің «адам айтса сенгісіз» нәтижелеріне қол жеткіздім десем, артақ айтқан болмаспын» дейді Жұмагелді Нәжімеденов [3, 21б].

Жоғарыда атап өткеніміздей мұндай әдіс тез және оңай, екіншіден ,ең тиімді жақтарын мысал-ға келтіріп өттік. Үйренуші нота жаттап уақыт өткізбейді. Домбыра үйренушіге алғашқы сабақтарда, яғни орындыққа отырғызу, қол қойылымы, дене мүшелерін жаттау кезінде сан жүйесімен берілетін перне, қағыс түрлері, белгіленуі т.б. алға қарай керекті мәліметтер теориялық түрде жатқа беріледі.

Домбыраның ең бірінші пернесі көп қолданым бермейді. Күйшілік мектепте бұл – аты жоқ, немесе түрікпен перне деп аталады. Бұл пернені есепке алмай, қазақтың негізгі пернесін (1) – деп белгілейміз. Үйренушіге 2-ші пернеден бастағаннан гөрі осы жол оңай екендігін тәжірибеден байқадық. Ашық ішек нөл – деп белгілейміз. Бастапқы әзірде үйренушінің алуына қарай астынғы ішекте 1-ден 5-ке дейін, үсті ашық; 1-ден 10-дейін, үсті ашық, 1-ден 5-ке дейін екі ішекте қостап перненің сан жүйесі жатталады. Үйде, сыныпта жаттығуларда көрсетілгеніндей тапсырмалар орындалып жаттықтырылады. Сол қол саусақтары алғашқы сабақ негіздеріндегі жобамен қойылып, оң қол қағыс бағытына үйренгеннен кейін жеңіл әндерден бастаған абзал. Үйренушінің жас ерекшелігі, өскен ортасы міндетті түрде ескерілуі керек. Мазмұны түсінікті, күнделікті тынысынан, тұрмыстан, қоршаған ортадан болғаны дұрыс. Сонымен қатар әнде сөз, буын, әріп бар. Қай пернеге, қандай әріпке,буынға төмен, жоғары қағыс келетінін үйренуші тез ұғады. Әннің әуенін мазмұнға келтіруде де сөз көмекші болады және алғашқы кезеңдегі 180 санау қиындығынан құтқарады. Тағы бір тартымдылығы 1,3,2,4 жолдар әуенінің ұқсас болуы, пернеаралық алшақтық болмағаны абзал. Санның үстіне саусақ, қағыс белгісін алғашқы әзірде белгілемеген дұрыс, әуелі сан мен пернені оқып үйреніп, басқа белгілер біртіндеп қосылады. Осылайша небір күрделі деген күйлерді сан жүйесімен жеп жеңіл үйренген шәкірттердің талайы, құймақұлақ, нота жүйесін ешбір қиындықсыз алып кетті. Жалпы кейін музыка маманы болмай, өзі үшін үйренушілерге осыдан тиімді әдіс жоқ деп кесіп айта аламыз.

Қазіргі заманға сай біз ұялы телефонға қосымша құрылғыны өзімізге жүктей аламыз. Себебі әрбір адамның қолында өз гаджеті бар.Сіз кез-келген ұялы телефондағы Play market және App Storeдағы бағдарламадан тиімді бағамен немесе тегін жүктей аласыз.Кем дегенде құны 50мб тұрады.Оның артықшылығы нотаға қарамай қалаған күйді жаттап алуға болады.

Жоғарыда аталған барлық тәсілдерді ұстаздың көмегісіз қазіргі жастар видеосабақтар арқылы үйреніп жүр. Әрине, видео сабақ дегенде, ең алдымен, ғаламтор әлеміндегі youtube сайты аузымызға келеді. Оқытудың дәстүрлі әдістерінен видеосабақтардың бірнеше артықшылықтары бар. Олардың арасында негізгілері:

- оқу ыңғайлы уақытта үйде болуы мүмкін;
- материалды зерттеу қажетті ұзақ уақыт алуы мүмкін;
- сіз әрқашан сабақтың уақытын өзіңізге қолайлы сәтке жылжыта аласыз және де жабылған материалды, немесе жақсы ақпаратты қайтадан еске түсіре аласыз;
- фильмді қалаған уақытта тоқтатып, алған білімді тәжірибеде қолданып көруге болады;
- видео сабақтар арқылы оқу оқытушылары төлеуге, тренингтер мен сабақтар саяхат үшін біраз уақыт пен ақшаны үнемдеуге мүмкіндік береді;
- видеосабақтар - бұл білімнің дұрыс мөлшерін білу үшін, ойын-сауық қызықты, жеңіл және өте тез жолы болып табылады.

Домбыра, не болмаса, басқа да бір музыкалық аспапты меңгеру үшін де әр адамға есту қабілеті керек. Есту қабілеті дыбыс объектісін толық білмейінше, көзіне елестетпейінше беріле бермейтін қасиет. Дала баласының көргені, сезгені мен қала баласының таным-түйсігінде айырмашылық бар. Адам даусын, домбыраны естігенмен фортепиано дыбысын ажырата алмайтындар, болмаса керісінше жағдайлар көп. Есту қабілетінің түрлері көп. Ал, музыкалық есту дегеніміз құрамдас бөлімі өте күрделі ұғым. Мысалы, ең маңыздысы дыбыс биіктігін, мөлшерлік, есту (жоғары, төмен) ладтық, әуездік (жарқын, мұңды), оның ішінде, мақамды әуендік, көп дыбыстық, тембрлік және динамикалық есту (көптеген қалыптасқан сөздерді аудармауға тырыстық). Мұның қай-қайсы да музыка маманына өте қажетті маңызы бар. Кейде абсолюттік есту қабілеті бола ырғағы, есте сақтауы сәйкеспейтін кездер де жиі кездеседі. Сонда да мұны музыкалық дарындылығын көрсетеді деп есептейміз – ол сирек болса да бар.

Бірақ музыка мамандары арасында қалыптасқан ұғым бойынша бұл жай ғана мәдениет. Олар кейде жақсы естуі арқылы шығарманың дыбыстық қана құрамасын береді. Нағыз дыбыстық құбылыс олардан алыс нүкте-нүктемен жатады. Себебі дыбыс құдіреті жай ғана бір-бірінен кейін келетін дыбыс қатарлары емес, ол алыс аралықтарындағы тартылу заңдылықтары, олардың бір-біріне жымдасуы ең басты тіршілік осында. Сонда ғана ол ноталар тіріледі. Осылайша оқушыда абсолюттік есте болуы міндетті емес деп тұжырымдаймыз. Есту қабілетінің біз үшін тиімдісі – салыстырмалы есту. Салыстырмалы есту қабілеті бар адам – жоғарыда айтқан дыбыстың түрлерін, заңдылықтарын ажыратудың ең бір тиімді жолы.

Салыстырмалы естумен теңдес, бірінші, екінші деп бөлуге болмайтын қабілет іштей есту. Бұл өте-мөте музыка маманына қажетті қасиет. Іштей естудіңмаңызды екі жағы:

- есте музыкалық елестердің, бейнелердің сақталуы үшін музыканы дәл қабылдаудың мәні зор (ол жеке орындаушы ма, ансамбль ме бәрі бір). Ішкі есту қаншалықты болса, соншалықты музыкалық дыбыстың биіктік, бояулық, әуездік барлық бүге-шүгесі анық қабылданады,
- орындаушының өз орындауын анық сезінуі. Бұл – нағыз дамылсыз, ыждағаттылық, тұрақтылықпен тәрбиелеуді керек ететін қасиет. Әр уақыт шәкірттерімізге өзіңді тыңдамайсың деп реніш білдіріп жатамыз – мұның себебі – 1-ші іштей сезінбеуден, екінші естімеуден, беталды ойсыз орындаудан;

– үйретуші әр уақытта мына жерін былай орында, ал мына қағысты, дыбысты алу жолы осылай деп көрсетулерін, сөйлемді анық ойна, мына тұстан аяқта т.с.с. сияқты деген бұйрық райларды көбейткенше бірден өзін естуге, дыбыс тазалығын, мазмұнды бояуын, қағыстың ерекшеліктерін естуге баулыған дұрыс.

Дәл анық қабылдау, елестетудің санадан тыс, еріксіз жұмысын үдетеді. Сондықтан әрбір музыкамен айналысқан адамға іштей сезіну, есту, құйма-құлақтық керек.

Қорыта айтқанда, болашақта біздің негізгі мақсатымыз, қала мектепетерінде осы тәсіл кеңінен таралса, бірде-бір домбыра ойнамайтын қазақ болмас еді. Мұндай игі істі қазақ халқының ұлттық мәдениетін көтерудің бір қыры деп білген жөн. Жұмагелді Нәжімеденов ағамыз бастаған домбыра үйренудің сандық тәсілін дамыту арқылы, қазақ шығармаларының халық арасына кеңінен таралу мүмкіндігі артады. Мектеп бағдарламаларымен қатар, ЖОО студенттерінің домбыра үйірмелерінің бағдарламаларына домбыра үйретудің сандық тәсілі қосылса, жақсы болар еді. Сандық тәсілдің біздің болашақ жастарымыз үшін де пайдасы зор екенін нық сеніммен айта аламын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нәжімеденов Ж. «Домбыра үйренгің келе ме?» Алматы «Аманат-ТТ» 2005
2. Сахарбаева К. «Домбыра үйрету әдістері» Алматы 2009
3. Нәжімеденов Ж. «Домбыра ойнау оңай ма?» Өнер баспасы Алматы 2013

ӘОЖ 775.65

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУДАҒЫ КӨКЕЙТЕСТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Аханов Азамат Төкенұлы,
Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің аға оқытушысы,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақала бүгінгі күні өзекті болып отырған, Қазақстан Республикасында дене шынықтыру және спортты дамытудың өзектілігіне, ағымдағы жағдайға шолу жасауға және Қазақстан Республикасында дене шынықтыру және спорт саласын дамыту перспективаларын анықтауға, осы сала үшін білікті, жан-жақты мамандар даярлау мәселелеріне арналған. Мақаланың негізгі мақсаты – қазіргі қоғам өміріндегі дене шынықтыру мен спорттың рөлі, дене шынықтыру және спорт мамандарын даярлау мәселелері.

Түйін сөздер: денсаулық, дене шынықтыру және спорт, салауатты өмір салты, дене шынықтыру мамандарын даярлау.

Аннотация

Актуальность и цель. Данная статья посвящена актуальной на сегодняшний день теме развития физической культуры и спорта в Республике Казахстан, обзору текущей ситуации и определению перспектив развития отрасли физической культуры и спорта в Республике Казахстан, вопросам подготовки квалифицированных, всесторонних специалистов для этой сферы. Основная цель статьи – роль физической культуры и спорта в жизни современного общества, проблемы подготовки специалистов по физической культуре и спорту.

Ключевые слова: здоровье, физическая культура и спорт, здоровый образ жизни, подготовка специалистов по физической культуре.

Abstract

Relevance and goal. This article is devoted to the current relevance of the development of physical culture and sports in the Republic of Kazakhstan, the review of the current situation and the definition of prospects for the development of the branch of physical culture and sports in the Republic of Kazakhstan, the training of qualified, comprehensive specialists for this field. The main purpose of the article is the role of physical culture and sports in the life of modern society, the problems of training specialists in physical culture and sports.

Keywords: health, physical culture and sports, healthy lifestyle, training of specialists in physical culture.

Педагогикалық білім беру Қазақстанның білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Қазіргі заманғы қазақстандық білім берудің маңызды проблемаларының бірі – жас мамандарды даярлау сапасына қатысты мәселе.

Осы мақалада дене тәрбиесі мен спорт саласы үшін мамандар даярлау мәселелерін қарастыратын боламыз. Ал дене шынықтыру мен спорт саласында мамандарды даярлау Қазақстан Республикасының білім беру туралы заңнамасына сәйкес жүзеге асырылады. [1, 40-бап, 1-т].

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаев 2022 жылы 11 қаңтарда Парламент Мәжілісінде сөйлеген сөзінде «Сапалы білімге қолжетімділікті арттыру сөзсіз басымдық болып табылады. Бұл бүкіл қоғамның дамуындағы маңызды фактор. Мектептерді материалдық жағынан қаншалықты қамтамасыз етсек те, жақсы мұғалімдерсіз білім сапасын көтеру мүмкін емес» екенін атап өтті.

Оған қоса, соңғы уақытта мектептегі негізгі пәндермен қатар дене шынықтыру пәніне де үлкен міндеттер қойылуда. Қазіргі уақытта денсаулықты нығайтуда, аурулардың алдын алуда, бос уақытты ұйымдастыруда, Қазақстан ғана емес, әлемдік қоғамдастықтың барлық елдері халқының өмірі мен шығармашылық белсенділігін ұзартуда дене шынықтыру мен спорттың рөлі артып келеді, бұл осы саладағы жоғары білікті мамандарды даярлауға қойылатын талаптарды ұсынады.

«Дене шынықтыру және спорт бойынша жаттықтырушылық, жаттықтырушы-оқытушылық қызметке техникалық және кәсіптік дене шынықтыру немесе жоғары дене шынықтыру білімі бар адамдар жіберіледі» [1, 40-бап, 4-т]. Ал осы сұраныстарға жауап беретін, қазіргі қоғамның сұранысына сай келетін мамандарды даярлау үлкен мәселе екені белгілі. Мемлекет тарапынан дене шынықтыру және спорт мамандарын даярлауға айтарлықтай көңіл бөлінуде, еліміз бойынша бірнеше жоғары оқу орындары, оның ішінде Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Әлеуметтік ғылымдар факультетінде Дене тәрбиесі және спорт кафедрасы да осы бағытта жұмыс істеуде.

Әлеуметтік тапсырыс еңбекке жоғары кәсіби көзқараспен және кәсіби қызметте үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі тану, өзін-өзі дамыту қажеттілігімен заманауи әлеуметтік-мәдени ортаға бейімделуге дайын бәсекеге қабілетті маман даярлауды қамтиды. Жоғары оқу орындарын тәмамдаған түлектер отандық білім беру мен әлемдік тәжірибенің үздік дәстүрлерін жаңарту идеяларын тасымалдаушы болуға тиіс. Қазіргі жағдайда, студенттерге жан-жақты ақпарат ағынына қолжетімділік ұлғайған кезде білім берудің мақсаттарын, міндеттері мен принциптерін анықтауда түбегейлі жаңа тәсілдердің қажеттігі туындайды. Қазіргі білім беру жүйесінің негізінде оқытудың өзін-өзі ұйымдастыру әлеуетін жұмылдыруға бағытталған, жеке тұлғаны барынша дамытуға арналған педагогикалық, технологиялық, басқарушылық инновациялар жатқаны белгілі.

Қазіргі уақытта ақпаратты өз бетінше алу және оны өңдеу дағдыларын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 Заңында «мемлекет білім алу құқығын білім беру жүйесін дамыту, оның жұмыс істеуінің құқықтық негізін жетілдіру және Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес білім алу үшін қажетті әлеуметтік-экономикалық жағдайлар жасау арқылы қамтамасыз ететіні» атап көрсетілген [2, 8-бап, 1-т].

Дене шынықтыру саласындағы кәсіптік білім берудің басты мақсаты дене шынықтыру және спорт жүйесінің барлық буындары үшін олардың қызметтеріне нақты сұраныс негізінде жоғары білікті мамандарды даярлау, олардың әртүрлі білім беру мекемелерінде және дене шынықтыру мен спорттың басқа да ұйымдық құрылымдарында дене шынықтыру-сауықтыру бағдарламаларының алуан түрлілігін сапалы педагогикалық сүйемелдеуді қамтамасыз ету қабілеті болып табылады. [3, 44б].

Соңғы кезде жоғары кәсіби дене шынықтыру білімі саласында көптеген педагогикалық зерттеулер жүргізілуде, алайда оларды қолдану мемлекеттің, қоғамның және жеке тұлғаның қажеттіліктерін қанағаттандырмайды. Технологиялар мен инновациялардың барлық түрлерін стихиялық түрде пайдалану нәтижесіз болып табылады. Осыны негізге ала отырып, жоғары кәсіптік білім берудің қазіргі заманғы жағдайында дене шынықтыру және спорт мамандарын даярлаудың жаңа технологиясын құру қажеттігі туындап отыр.

Білім беру процесінің мазмұны жеке және кәсіби даму стратегиясына сәйкес құрылуы тиіс. Гуманитарлық бейіндегі маманды (дене шынықтыру жөніндегі маман жататын) даярлау міндеттердің үш тобын шешуді көздейді: базалық гуманитарлық даярлық; тұлғаның жобалық қасиеттері мен қабілеттерін қалыптастыру; арнайы технологияларды игеру [3, 456б].

Дене шынықтыру және спорт саласындағы мамандарды даярлау сапасына қойылатын талаптардың жаңартылған жүйесі маманның гуманистік бағдарын күшейтуді, оның мотивация психологиясы саласындағы білімінің жоғары деңгейін, дене шынықтыру немесе спорт түрін таңдау қажеттіліктері мен еркіндігін қамтуы мүмкін. Болашақ маманнан дене тәрбиесі мен спорттық дайындықтың жоғары технологиялық технологияларын жедел дамыту мүмкіндігі қажет болады. Оған адамның физикалық әлеуетін табиғи және ынталандыра дамыту технологиялары саласындағы терең білім, оның типологиялық және әсіресе қатысушылардың жеке сипаттамаларын орындау және оларға сәйкес келетін физикалық және спорттық жетілдіру бағдарламаларын құру, сондай-ақ оларды толық іске асыруды қамтамасыз ететін инфрақұрылымды ұйымдастыру дағдылары қажет болады [4, 29б].

Зерттеу барысында дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындығы күрделі, динамикалық педагогикалық жүйе деп санайтын жетекші ғалымдардың ұстанымын ұстанамын, оның тиімділігі педагогикалық процестің жалпы заңдылықтары мен оны басқару негізінде көрінетін көптеген факторларға байланысты. Философия, педагогика, акмеология, психология, әлеуметтану сияқты

әртүрлі ғылыми салалардағы жан-жақты зерттеулерсіз, олардың ережелерін бір зерттеуге біріктіру арқылы жоғары кәсіптік білім беруді модернизациялау мәселесін тиімді шешу мүмкін емес.

Осының негізінде осы қызмет саласындағы мамандарды даярлаудың әлеуметтік-экономикалық жағдайларын, осы салада кадрлар даярлауға жаңа «әлеуметтік тапсырыстарды», дене шынықтыру және спорт саласында жоғары білікті мамандарды қалыптастыруды қамтамасыз ететін оқыту жүйесінің барлық негізгі буындарын үйлестіруді қоса алғанда, түлектерге қойылатын талаптарды сәйкестендіру қажеттілігі туындады. Жоғары кәсіби білім алу процесінде студент өз қызметінің нәтижесін алдын-ала болжап, өзгеріп жатқан өмір жағдайларына бейімделіп, өзін-өзі анықтай алуы үшін дене шынықтыру маманының болашақ қызметіне барынша жақын жағдай жасау қажеттілігі туындайды.

Қазіргі білім беру процесін оның өзектілігі, яғни ғылым мен өндірістің жаңа жетістіктері мен олардың оқу пәндерінде бейнеленуі арасындағы алшақтықты азайту; интегративтілігі – іргелі, гуманитарлық және қолданбалы ғылымдардан алынған білімнің синтезі; оңтайлылығы – ең аз шығындармен оқу-тәрбие мақсаттарының күшіне қол жеткізу; ғылымилығы – білім беру процесін терең ғылыми негізделген талдауға көшу сипаттайтыны анық. Дене шынықтыру мамандарын даярлау кезінде студенттердің білім мен дағдыларды игеру бойынша іс-әрекеттерін ұйымдастыратын, оған оқу іс-әрекетінің мазмұны туралы ақпарат беретін оқу бағдарламаларын әзірлеу қажеттілігі айқын.

Осы мақсатта оқытушыға студентте қандай білімді және қандай мақсатта қалыптастырғысы келетінін білу маңызды. Іс-әрекеттердің реттілігін, операциялық құрамның құрылымын, орындау, бағалау, бағдарлау, оқу-танымдық іс-әрекетке деген ынтаны арттыру жолдарын табу маңызды рөл атқарады. Егер студент белгілі бір жағдайды шешудің жолын көрмесе, танымдық іс-әрекетінің нәтижелерін көрмесе, оқытудың дамыту және ынталандыру функциялары төмендейді. Осылайша, зерттелген құбылыстарды жүйелі зерттеуге негізделген ғылымды қажет ететін тәсілдерді қолдану дене шынықтыру және спорт саласындағы мамандарды кәсіби даярлаудың жаңа педагогикалық жүйесінің сапасы мен тиімділігін арттыруда резервтер табуға мүмкіндік береді.

Өйткені дене шынықтыру және спорт тек педагогикалық қана емес, сонымен қатар күрделі әлеуметтік құбылыс. Дене тәрбиесінің әлеуметтік функциялары өте алуан түрлі. Олардың ішінде екі негізгі топ ерекшеленеді: жалпы мәдени және спецификалық. Практикалық спорттық педагогикадағы өзекті мәселе дәстүрлі түрде спорттық компонент басым болған дене шынықтырудың әлеуметтік ерекше функцияларының тепе-теңдігі болып табылады.

Бүкіл әлемде спорт кадрларын даярлау проблемаларына баса назар аударылып отырғанын атап өткен жөн. Адам мен қоғам өміріндегі әлеуметтік институт ретінде кәсіптік білім берудің тұтас жүйесін құру қажеттілігі білім берудің мақсатты функцияларын жүйе және оның жеке байланыстары ретінде қайта қарастыру, білім берудің әлеуметтік, тарихи, мәдени, құндылық мәні туралы дәстүрлі идеяларды, оның қоғамдық практиканың басқа түрлерімен және нысандарымен қарым-қатынасын, білім берудің орны мен рөлін қайта қарау қажеттілігін талап етеді..

Білім беру жүйесінің, оның ішінде дене шынықтыру жүйесінің жұмыс істеуінің жаңа жағдайларын қалыптастыру, бірыңғай білім беру кеңістігін қалыптастыру білім беру жүйесі мен құрылымын қайта қарау, бүкіл әлемдегі білім беру кеңістігін реформалау үшін алғышарттар жасады.

Бұл мақалада модульдік-құзыреттілік тәсіл негізінде маманның кәсіптік білімге қойылатын қазіргі заманғы талаптарға сәйкес келетін жеке ерекшеліктерін, мотивтерін, мүдделерін, құндылық бағдарлары мен талаптарын ескере отырып, жан-жақты үйлесімді даму мәселесі қарастырылып отыр.

Білім беру мекемелерінің негізгі міндеті дене шынықтыру және спорт саласындағы мамандарды (жаттықтырушыларды қоса алғанда) даярлау, кәсіптік қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру, кәсіптік білім берудің үздіксіздігі мен сабақтастығын қамтамасыз ету болып табылады. Сонымен қатар, дене шынықтыру оқу орындары халық арасында салауатты өмір салтын насихаттау, балалар мен жасөспірімдерді дене шынықтырумен және спортпен жүйелі айналысу қажеттілігімен таныстыру және дамыту сияқты міндеттерді шешуге қатысады.

Дене шынықтыру және спорт саласындағы маманның қалыптасуында педагогикалық практика үлкен рөл атқарады.

Бакалаврдың және дене шынықтыру және спорт жөніндегі маманның кәсіби даярлығы екі өзара шарттасқан тараптардан құралады, олардың бірі барлық мемлекеттік бағдарламаларға (жеңіл атлетика, ойындар, гимнастика және т.б.) енгізілген дене шынықтырудың негізгі түрлері бойынша теориялық-әдістемелік білімді және қозғалыс дағдыларын меңгерумен байланысты, екіншісі – практикалық жұмыс үшін қажетті педагогикалық біліктер мен дағдыларды игерумен байланысты.

Мұндай дағдыларды тікелей оқытушылық қызмет процесінде ғана қалыптастыруға болады, ол үшін жоғары оқу орындарының оқу жоспарлары жалпы білім беретін мектепте студенттердің педагогикалық практикадан өтуі арқылы қамтамасыз етілетіні белгілі. Сондықтан болашақ мамандардың тек спортты немесе спорт түрін таңдауы, онымен жоғары деңгейде шұғылдануы ғана емес, сонымен қатар оқушылармен жұмыс істеуге, оларды жан-жақты тәрбиелеуге және дамытуға қатысу талпынысы маңызды.

Жалпы білім беретін мектеп тек оқу іс-әрекетінде ғана емес, сонымен қатар әр түрлі деңгейдегі коучингте, сонымен қатар рекреациялық, оңалту және бұқаралық дене шынықтырудың басқа да

формаларында қажет болатын әр түрлі педагогикалық дағдыларды қалыптастыру және жетілдіру үшін таптырмас әмбебап алаң болып табылатыны сөзсіз.

Сонымен бірге, 2021 жылдың 1 қаңтарынан бастап балабақшалар, мектептер мен колледждердегі дене шынықтыру мұғалімдерінің функционалы кеңейгенін атап өткен де орынды. Мұғалімдер әдетте өткізетін дене шынықтыру сабақтарынан бөлек, қосымша спорттық-сауықтыру сабақтарын, яғни секциялар өткізіп жатқанын да білеміз. «Балаларды спорт секциялары арқылы қосымша сабақтарға тарту – салауатты өмір салтын қалыптастыру, білім алушыларды спортқа баулу және олардың денсаулығын нығайту бойынша берілген Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың тапсырмаларының шеңберінде әлі де көптеген шаралар қабылданатыны» туралы Білім министрінің facebook-тегі жазбасынан бұл салаға көп көңіл бөлініп жатқанын көруге болады. Сондықтан, мемлекет тарапынан, Білім және ғылым министрлігі тарапынан қолдау тапқан дене тәрбиесі мен спорт саласына дене шынықтыру мамандарын даярлау мәселесі өзінің өзектілігін жоғалтпайтыны анық.

Себебі, дене шынықтыру және спорт саласы, жасы мен әлеуметтік мәртебесіне қарамастан, қоғамның берік әлеуметтік бірігуіне, болашағы бір ұлтты қалыптастыруға, патриотизмді жүйелі тәрбиелеуге ықпал ететін перспективалы алаңдардың бірі ретінде қызмет атқарады [5, кіріспе].

Әдебиеттер тізімі

1. «Дене шынықтыру және спорт туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 228-V Заңы, 40-бап.
2. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
3. Ершова, Н.Г. Профессионально-личностное развитие студентов в условиях психолого-педагогического сопровождения в вузе физической культуры / Н.Г.Ершова // Теория и практика физической культуры. – 2005. – №9. – С. 44–47.
4. Запесоцкий, А.С. Образование: философия, культурология, политика/ А.С.Запесоцкий. – М.: Наука, 2002. – 456 с.
5. Қазақстан Республикасының дене шынықтыру мен спортты дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасы, 2016 жылғы 11 қаңтардағы № 168 Жарлық

ӘОЖ 37.02

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР Ә.М.МҰХАМБЕТЖАНОВАНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАСЫНДАҒЫ ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ

Ахмедиева Ақтоты Ғалымжанқызы,
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің
«Педагогика және психология» мамандығының
2 курс магистранты
Базарғалиев Ғабит Бағытжанұлы,
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің
қауымдастырылған профессоры

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада педагогика ғылымдарының докторы, профессор Ә.М.Мұхамбетжанованың мұраларына талдау жасалады. Ғалымның ғылыми зерттеу бағыттары білім берудің әдіснамалық-теориялық негіздері мен орта мектепте білім беру мазмұнын жаңарту, бастауыш білімді интеграциялау мәселелерін және оның ғылыми-педагогикалық қызметінің негізгі бағыттарын сипаттайды.

Кілт сөздер: жаңартылған білім мазмұны,білім беру интеграциясы, ғылыми-педагогикалық қызмет.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье анализируется наследие доктора педагогических наук, профессора А.М.Мухамбетжановой. Направления исследований ученого описывают методологические и теоретические основы и о значении обновленного содержания образования, интеграции начального образования и основных направлений его научно-педагогической деятельности.

Ключевые слова: обновленное содержание образования, образовательная интеграция, научно-педагогическая деятельность.

Abstract

Relevance and goal. The article attempts to analyze the heritage of the Kazakh scientist, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor A.M.Mukhanbetzhanova. The author characterizes the main directions of scientific and pedagogical activity.

Keywords: scientific and activity, integration of education, updated educational content.

Педагогика ғылымында өзіндік орны бар, шәкірт жастарды тәрбиелеу мен оқыту ісіне бір кісідей атсалысқан ғалымдардың бірі - Әлия Меңдешқызы Мұхамбетжанова.Ғалым оқыту жақсарту барысында арнайы оқу құралдары,сөздіктер,анықтамалықтар сияқты қажеттіліктерді өтеуге әр кез мән беретін ,ғұмырының көп бөлігін білімді ұстаздар дайындауға арнаған жан.

Қырық жылдан астам уақыт бойы Қазақстанның білімі мен ғылымы саласына өзіндік қолтаңба қалдырған, ғылыми мектебін қалыптастыра білген Ә.М.Мұхамбетжанованың еңбектерінде тұлғалық-бағдарлы, құзыреттілік білім беру әдіснамасы мен әдістері,жаңартылған білім берудің педагогикасы мен дидактикасы көрініс табады.

Сонымен қатар ғалымның зерттеулері еліміздегі білім жүйесін жаңарту реформаларымен ұштаса жүргізіліп,оның басшылығымен шәкірттері жаңартылған білім мазмұнына сай білім берудің ғылыми-практикалық негіздемесін даярлау жұмыстарымен кеңінен айналысты. Шәкірттерімен бірге «Жаңартылған білім беру мазмұны жасау бойынша авторлық топ құрамының мүшесі,жаңартылған білім беру мазмұнын жасау бойынша «Ұлттық Білім беру Академиясы» және «Назарбаев интеллектуалдық мектебі» дербес білім беру ұйымы жанындағы «Дүниетану» және «Жаратылыстану» оқу пәндерінің оқу бағдарламасы мен оқу жоспарларын жасау бойынша жұмыс тобының ғылыми жетекшісі болды. [1, 1б]

Өзінің ғылыми зерттеу бағыттары білім берудің әдіснамалық-теориялық негіздері мен орта мектепте білім беру мазмұнын жаңарту, бастауыш білімді интеграциялау мәселелеріне арналған. Атап айтқанда, ғылыми білімдегі «жүйе» ұғымы мен зерттеу объектісін қарастыруда тұтастықты қамтамасыз ететін «жүйелік тұрғыны» терең талдаған. Философтар мен жаратылыстанушылар анықтаған табиғат заңдылықтары мен ғылыми тұжырымдалған заңдарын зерделей отырып, «біздің дүние (ғалам) туралы біліміміз әртүрлі заттар мен құбылыстар жөніндегі әр саладағы мәліметтердің кездейсоқ жиынтығы емес, қоршаған әлемнің белгілі бір заңдылығын көрсететін ұғымдар, принциптер мен заңдардың тәртіптелген жүйесі. Ғылыми білімдердің мұндай жүйесі – дүниенің ғылыми бейнесін жасайды» деп тұжырым жасаған ғалым.

Білім беру мазмұнының мәселесі ғасырлар бойы өткір теориялық,идеялық саяси күрестің пәні болып келді,оның шешілуінен халықтың мәдени деңгейі,оның өмір сүру деңгейі,жастардың өзбетті өмірге,еңбекке даярлығы байланысты болды.

Мемлекеттік білім беру саясатының бағытында қазіргі таңдағы мектеп баланың әсерлі дамуын жүзеге асыруы мен тұлғаның қажеттілігі мен қабілеттерін ескере отырып,оның өмір сүру деңгейі жастардың өзбетті өмірге,еңбекке даярлығы байланысты болды.

Қазіргі кезеңде Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, Қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Оқыту үдерісін Білім мазмұнының жаңартылған бағыты мұғалімнің бағыттауымен оқушының өздігінен білім алуына ықпалы зор. Жаңартылған білім мазмұны белсенді оқыту арқылы әр түрлі әдіс-тәсілдердерді қолдана отырып оқушылардың барлығын сабаққа жұмылдыру, ынтасын, пәнге деген қызығушылығын ояту. Жаңартылған оқу бағдарламаларында пәннің мазмұны және мақсаттары мұғалімдер үшін бірізділігімен тиімді. Бағалаудың жетістік критерийлері де өте жақсы қамтылған. Мұғалім үшін тиімділігі оқушыны әділ бағалай алуы, мақсаттың нақтылығы, ресурстардың жеткіліктілігі. Оқушы үшін белсенді оқытудың тиімді жақтары, оның жеке, жұппен, топпен жұмыс істеуінде. Бұл жерде алға қойылатын басты мақсат - оқушыға деген сенім, оның өз ісіне жауап беру мүмкіндігіне сүйеніп беделі мен қадір-қасиет сезімін дамыту. Себебі өз білмейтіндерін басқа білетін оқушылардан толықтыруы. Қазақстан Республикасында білім беру мазмұнын жаңарту өз алдына негізгі мақсат қояды: білім беру бағдарламасын жаңарту жағдайында педагогтардың педагогикалық шеберлігін арттыру және критериалды бағалау жүйесін енгізу. Бұл бағдарлама Д.Брунердің когнитивтік теориясына негізделген білім берудің спиральды түрін дамытуға негізделген.

Жаңартылған оқыту мектептегі оқу барысында күрделене түсетін материалды қайта қараудың дәстүрлі оқытуға қарағанда қазіргі заманғы оқушының дамуында үлкен артықшылығы бар екенін көрсетеді.

Жаңартылған оқу бағдарламасының артықшылықтары:

- оқушылардың алға қойған оқу мақсаттарына жету үшін бұрын алғанбілімдерін қолдануды енгізу ұсынылады;
- жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады;
- әрбір қайталаумен тақырыптың немесе тақырыптың күрделілігі артады;
- жаңартылған білім беру бағдарламасы қарапайым идеялардан күрделірек, ыңғайлы жолдарға өтуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, қазақстандық оқушылардың дамуы білім берудің белсенді түрлерін енгізу арқылы жүзеге асады, оның барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын өз бетінше дамытады, білімді белсенді түрде «шығарады», үлкен ынтамен білім алады деп болжанады. Құрдастарымен қарым-қатынас дағдыларын дамыту, проблемаларды шешуде шығармашылықпен қарайды. Жаңар-

тылған бағдарламаны қолдану барысында ұстаздардың міндеті – оқушылардың бойында негізгі адами нормалар мен адамгершілік қасиеттерді сіңіру, басқа мәдениеттер мен көзқарастарға төзімділік пен құрметті қалыптастыру, саналы, дені сау бала тәрбиелеу.

Осы тұрғыда профессор Әлия Мендешқызы білім беру жүйесін дамытудың басты міндеттерінің бірі тұлғаға белгілі бір білім, іскерлік, дағдылар жиынтығын меңгертіп қана қоймай, бала тұлғасын дамытуға, өмірлік проблемаларды өздігінен тиімді шешуге, тұлғаның өзін-өзі анықтауына, әлеуметтенуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретін білімдік және тәжірибе және әмбебап қабілеттердің жиынтығын меңгертуге бағыттады.

Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау мен зерттеу жұмыстарын жүргізуге, тәжірибе жасау дағдыларын дамытуға, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарымқатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерімен (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) жұмыс жасай білуге бағытталған. Жаңартылған білім мазмұны жағдайындағы мектептің ерекшелігі – оқудағы жетістіктер нәтижелі сипатқа ие, ал оқу процесі оқушылардың әрбір сабақта білімді «табудағы» белсенді қызметімен сипатталады. Бұл жағдайларда оқушы – таным субъектісі, ал мұғалім оқушылардың танымдық әрекетінің ұйымдастырушысы қызметін атқарады. Оқушылар табысты оқуы үшін мұғалімдер үш компонент - білім беру бағдарламасы, оқыту тәсілдері мен бағалау жүйесі қалай үйлесетінін толық білуінің маңыздылығы. Демек, білім беру бағдарламасының мазмұны, педагогикалық тәсілдер және бағалау тәсілдері бір мақсатқа жұмылдырылуы тиіс. Яғни бұл үйлесім оқушылардың табысын арттырады. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Оған оқу мақсаттарын зерделей отырып тапсырмаларды, ықшам сабақтарды құрастыру барысында көз жеткізуге болады.

Ә.Мұханбетжанова табиғаттың бала санасында бейнеленуі біртұтас жүйе ретінде дүниетанымына әсер ететін, дүниенің ғылыми бейнесін тиімдірек қалыптастыруға болатындығын көрсетті; оқушылардың жеке-дара өмірлік тәжірибесі негізінде тұлғалық мәнді танымдық әрекет- табиғатты зерделеудің субъектілігін дамытуға, бастауыш сынып оқушысының жалпы дамуына жағдай туғызатындығын көрсетті.

Сонымен қатар, проблеманы теориялық тұрғыда зерттеу нәтижесі мен тәжірибеэксперимент жұмысының қорытындысы бойынша ғылыми практикалық тұжырым және ұсыныстар жасады:

- Бастауыш сынып оқушыларында білімнің интеграциясы арқылы дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастырудың тұлғалық-бағдарлы жүйесі мынадай педагогикалық заңдылықтар: білім мазмұнының интеграциясы, мағыналық-құндылық, жүйелік, әрекеттік негізінде құрылады.
- Дүниені зерделеу жүйесінің моделі оқушы мен мұғалімнің шығармашылық- пәнаралық әрекетінің мотивациялық, мазмұндық, креативтік, технологиялық, рефлексивтік құрылымдық және қызметтік компоненттерін қамтиды.
- Бастауыш сынып оқушыларында білімді интеграциялау арқылы дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастырудың тиімділігі келесі педагогикалық шарттар арқылы қамтамасыз етіледі: дүниенің ғылыми бейнесінің пәндер мазмұнын біріктіретін мағына түзуші жетекші идея ретінде алынуы; дүниені зерделеудің тұлғалық бағдарлы технологиясы; оқушының өз бетімен тану іскерлігін меңгеруі; оқушы мен мұғалімнің бірлескен шығармашылық танымдық әрекеті; оқушының өздігінен дамуы. [2, 2б.]

Қорытындылай келе, Әлия Мұханбетжанованың ғылыми тұжырымдары еліміздегі білім берудің жаңамазмұнын құрастыру арқылы әлемдік білім кеңістігімен интеграцияланып, осы кеңістіктегібілім беру талаптарына жауап бере алатын деңгейге жеткізуді көздейді. Сонымен қатар жаңартылған білім мазмұнынiске асыруға негіз болып табылады және заманауи білім кеңістігінде жаңа міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. «XXI ғасырдың білім беру парадигмасы: жаңа үрдістер, тәсілдер мен технологиялар»: Ғалым-методолог, профессор, педагогика ғылымдарының докторы Әлия Мендешқызы Мұханбетжанованың 70 жылдығына арналған атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдар жинағы, 2021
2. Мұханбетжанова Ә. Бастауыш білімнің интеграциясы арқылы оқушыларды дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері. Пед.ғыл. докторы дисс., Алматы, 2000
3. Мұханбетжанова Ә. «Кіріктірілген білім беру: теория және тәжірибе» Монография Атырау, 2019- 265б.

ӘОЖ 371.75

ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

Ахмет Гүлнұр Төлендіқызы,
Сейтмаганбетова Шолпан Жугеревна,
Нуржанова Сандигул Туйебаевна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің мұғалімдері
Н.Наушабаев атындағы мектеп – гимназиясы,
Қостанай ауданы, Тобыл қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Ы.Алтынсариннің мұрасын зерделеп, тәжірибе алмасу. Ғасырлар бойы сұрыпталған биік ізеттілік пен ұлттық құндылықтар үздіксіз білім беру процесінде Ыбырай әлемімен ұштастыруға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңдағы біздің қолданып келе жатқан жаңа технологиялық әдіс-тәсілдеріміз, білім берудегі демократиялық, ынтымақтастық идеямыз, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты ізгілендіру жүйеміздегі жаңашылдықты данышпан Ыбырай өз заманында-ақ қалыптастырған. Оның идеяларын педагогикалық білім берудің қазіргі жүйесінде іске асыру.

Түйін сөздер: үздіксіз білім беру, жаңа мазмұн, жаңашылдық, бағыт-бағдар.

Аннотация

Актуальность и цель. Изучение наследия И.Алтынсарина, обмен опытом. Сформированные на протяжении веков высшая добродетель и национальные ценности дают возможность соединяться с наследием Ибрая в процессе непрерывного образования. Новые технологии, методы и приемы, идеи демократизации, сотрудничества, гуманные отношения между учителем и учеником, которые мы применяем в своей практике заложено гением Ибраем уже в свое время. Наша цель реализация его идей в современной системе педагогического образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, новое содержание, инновации, ориентация.

Annotation

Relevance and goal. Studying the legacy of Y.Altynsarin and exchanging experiences. High dignity and national values, selected over the centuries, allow to combine the world of Y.Altynsarin in the process of continuous education. The genius Ibrai formed in his time the innovations in the system of humanization of the teacher-student relationship, the new technological methods we use today, the idea of democracy, cooperation in education. Implementation of his ideas in the modern system of pedagogical education.

Keywords: continuing education, new content, innovation, orientation.

«Қазақ мектептері - қазақтарға білім берудің басты құралы ... біздің барлық үмітіміз, қазақ халқынын келешегі осы мектептерде. Сондықтан мектептерде жақсы білім беретін болсын ... Ғылыммен қаруланған, әр нәрсеге дұрыс көзқарасы бар адамдар қазақ арасында көбейіп, бүкіл халыққа әсер ете алады».
Ы.Алтынсарин

Бүгінде ғылым мен білімге қояр талап артып, білім беру жүйесі күрделенген заманда қоғамдағы мұғалімдер алдына жүктелер міндет еселене түсуде. Ұстаздардың алдында жай ғана білім беру емес, өркениет көшіне жол бастайтын, ұлттық рухты бойына сіңірген саналы да білімді ұрпақты тәрбиелеу міндеті тұр. Бұл жолда мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамыту, біліктілігін арттыру сынды мәселелер мектеп пен қоғам алдында тұрған жауапты іс болмақ. Мұғалімнің кәсіби даму шеберлігі алған дипломнан кейін әрі қарай тоқтап қалмауы тиіс. Себебі, қазіргі жаңалығы мен өзгерістері қарыштап дамыған заманда мұғалім жаһандану көшінен қалып қоймай, заман ағымына ілесіп отыруы керек. Тәуелсіз ел тірегі білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған негізгі мәселенің бірі - білім беру, ғылымды дамыту екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Ұстаз қолында адам тағдыры, болашақ ел тағдыры тұр. «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім –мектептің жүрегі» - деп Ыбырай Алтынсарин айтқандай, қазіргі оқу орындары алдындағы міндеттерді шешуде мұғалімнің кәсіптік мәдениеті басты шарт екендігі аян. Білім берудің ұлттық моделіне көшкен қазіргі мектепте, ойшыл, зерттеуші, жаттандылықтан аулақ практикалық қызметте педагогикалық үйлестіруді шебер меңгерген, психолог-педагогтік диагностика қоя білетін іскер, шығармашыл ұстаз керек. Ұстаздың өз бетінше білім жетілдіруі, осы саладағы үздіксіз ізденісі, озат тәжірибені қолдануы, оны өзгелерге насихаттауы, жаңашылдық танытуы, іскерлік негіздері - педагогикалық біліктілікке жеткізудің бір жолы болып саналады.

Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға

құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Еліміздің әлемдік білім кеңістігіне енуге талпынысы, білім беру парадигмасының өзгеріп, жаңа ұлттық модельдің қалыптасуы болашақтың жаңаша ойлайтын, дүниеге көзқарас мәдениеті мен санасы дамыған ұрпағын оқытып, тәрбиелейтін кәсіби құзіреттілігі жоғары мұғалімді талап етіп отыр. Нәтижеге бағдарланған білім беру сапасын арттыруда жаңаша жолдар мен әдістер табуға дағдыланған «Жаңа формация маманы болу – білім беру саласының өзекті мәселелерінің бірі. Білім беруді түрлендіруде, білім процесін реформалауда зерттеуші мұғалім мен көшбасшы мұғалім жаңа формация мұғалімі болып табылады. Бүгінгі күнде экономикалық өсу және азаматтардың әл-ауқаты үшін білімнің айтарлықтай маңызды екенін бүкіл әлем мойындауда.

Оқу-тәрбие үрдісін ұйымшылдықпен жүргізуде – мұғалім басты тұлға. Осындай талапқа сай қызмет істеу үшін алдымен мұғалім өзінің теориялық және әдістемелік білімін ұдайы толықтырып, үздіксіз ізденуі, өз мамандығын барынша жетілдіру және қызметі саласындағы жаңалықтар мен озық тәжірибені үнемі пайдалануы тиіс. Сонда ғана мұғалім қызметі бүгінгі күннің талабына сай болады.

Үздіксіз іздену – бүгінде мұғалімдерге қойылып отырған басты талаптардың бірі-әдістеме саласындағы ғылыми жаңалықтар мен озық тәжірибені жетік игеру. Оларды өзінің күнделікті қызметінде пайдалана білу, осы орайдағы мұғалімнің шығармашылық еңбегі, ең алдымен сабақпен байланысты [1, 13б].

Демек, сапалы, тиімді әрі нәтижелі жүргізген әрбір сабақ – ұстаздың тынымсыз еңбегінің айғағы. Қазақ тілі мен әдебиетін пәнін оқыту үрдісінің негізгі мақсаты арнайы педагогикалық әдістерді жүйелі түрде пайдаланып, оқушылардың интеллектілік, шығармашылық ойлауын, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру, өз бетімен білім алу дағдыларын дамыту, функционалдық сауаттылығын дамыту болып табылады.Оқушылардың өз бетімен жұмысын қалыптастыру оқушының пәнге деген қызығуы мен қажеттілігінен туады. Дегенмен, білім беру жүйесінде әлі де қалыптасқан ескі дәстүр жалғасып келеді. Ал ол жүйенің өте тиімсіз екені мұғалімдердің көпшілігінің білім-білігінің төмендігімен қатар, пәндік және логикалық білімінің өте таяздығынан анық көрінуде. Сондықтан заман талабы білім беру саласында жаңа өзгерістерді қажет етіп отыр.

Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет-ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әр түрлі кедергі жасайтыны белгілі. Жаңартылған білім мазмұнын жүзеге асырып, жаңалықтың жаршысы болып жүрген ұстаздар да жеткілікті. Әйтсе де жаңалықты бірден игеріп кету де оңайға соғып отырған жоқ.

Сындарлы оқыту бағдарламасы – әлемнің бірқатар озық елдерінде сыннан өткен бағдарлама. Бүгінгі күнде Қазақстанның барлық мектептері осы бағдарламаның теориясымен танысып, түрлі әдістәсілдерін сабақта қолданып жүр. Оқушы мен мұғалім, оқушы мен оқушы арасында диалог орнатып, ЖАДА қалыптастыру, оқушыларды жас ерекшеліктеріне сай оқыту бағдарламаның негізгі идеялары қолданылып жүр. Бағалаудың жаңаша әдістерін оқып үйренген мұғалімдеріміз күнделікті сабақта бағалаудың сан түрлі әдістерін қолданып жүр. Оқушылардың өздері де бірін-бірі бағалау, өзіндік бағалау, өзара бағалауға қалыптасып келеді [2, 45б].

Бұл бағдарлама жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуда, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға атсалысатын бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептеймін.

Сындарлы оқыту теориясының модульдерін үйрету және үйрену үшін уақыт пен тынымсыз еңбек керек. Оқушыларға топтық, жұптық, жеке жұмыстар барысында сыни ойлай білуге, ойын ашық әрі еркін айтуға көп мүмкіндік беріледі. Әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау, үйрену барысында оқушылардың белсенді іс-әрекетін әрдайым қолдап отыру да маңызды. Кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау, оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету-бағдарламаның басты талаптарының бірі болып саналады.

Қазақстанда үздіксіз білім беру жүйесінің бірнеше принципі бар. Олардың ішінде барлық категориядағы ел азаматтарына олардың жасына, жынысына қарамастан білім алудың барынша қолжетімді болуы, әр түрлі деңгейдегі білім беру салаларының бір-бірімен жалғасқан түрде әзірленуі, азаматтардың қажеттіліктеріне сай қашықтықтан білім алу, онлайн дәрістер т.б. қамтамасыз ету, білм беру мекемелеріндегі оқу бағдарламаларының заманауи еңбек нарығының сұранысына, әлемдік стандарттарға сай келуі сияқты басымдықтар бар.

Қазіргі таңда интернет-коммуникация құралдарының өркендеуімен түрлі білім беру платформалары да пайда болуда. Қазірдің өзінде дәстүрлі емес, яғни қашықтықтан өзі тұратын мемлекетіне қарамастан интернет арқылы түрлі оқу орындарында, онлайн мектептерде қосымша білім алып, арнайы дипломға қол жеткізетін мүмкіндік берілген. Бұл қазақстандық білім беру жүйесіне өз ықпалын тигізбей қоймайды. Тіпті қазіргі коронавирус пандемиясы кезінде адамдардың үйде жұмыс істеуі, бос уақыттың пайда болуы сияқты факторлар әлемдік деңгейде қашықтықтанбілім алу, әр түрлі дағдыларға машықтану сынды тәсілдердің дамытуда. Отандық білім беру жүйесі де осы көштен қалыспай өз қызметін заман талабына сай бейімдеуге күш салып келеді [3, 52б].

Бүгінгі тұлғаның білімді болуы оның білімге, ғылымға деген ізденісінің нәтижесінде туындайтын болса, сол нәтижеге жол сілтеу-бүгінгі педагогтың міндеті.

Алтынсарин идеяларын насихаттап, жаңаша көзқараспен жұмыс жасап жатырмыз. Ұлы педагогтың патриотизмді этноөңірлік бірегейлік, этномәдени бірегейлік, биологиялық құбылыс, рухани құбылыс, антропологиялық құбылыс деп бөлуі тағылымды тәрбие көзіне жетелейді. Педагогтар өз идеяларымен бірлесе жұмыс жасауда, белсенділіктің, ынтымақтастықтың, қалыптасатыны, бірлескен еңбектің өнімі, беретін нәтижесінің мол екендігі көрініс тапты. Өз елінің патриоты болу білім ошақтарында яғни мектептерден бастау алатыны сөзсіз. Қоғам дамыған сайын, кемелдену мен қатар сұраныстың да артатыны анық. Жасыратыны жоқ мектептегі педагогикалық ұжым да, білім алушылар үшін де көш озық болу, сандық технологиялар арқылы жаңа сапаға, жаңаша санаға ілгерілеуіміз қажет екенін көрсетіп отыр. Бұған бізді бүгінде әлемдік тәжірибе дәлелді дәйегімен көз жеткізіп отыр. Озық дәстүрлерді, адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Рухани байлықтың кемел болғаны бұл адамзат үшін, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

Ғасырлар бойы сұрыпталған биік ізеттілік пен ұлттық құндылықтар үздіксіз білім беру процесінде Ыбырай әлемінсіз іске асыруымыз мүмкін бе? Әлемде өзгермейтін бір құдырет- ол өзіндік болмыс. Сол болмыс ана құрсағында жатқан сәттен басталып, шыр етіп дүние есіген ашқан сәтте ана сүтінен нәр алып, әке тәлімімен өркендеп, қасиетті білім шаңғырағынан толығып, қадірлі ұстаз тәрбиесімен көгеретіні сөзсіз-ақ. Демек, сол болмыс сенің ертеңгі күнгі жарқын болашағыңның іргетасы болады десем қате айтпағандығым шығар. «Тәрбие тал бесіктен» деген халқымыз. Балаларымыздың өзіндік болмысын халқымыздың тарихы мен тағлымы, салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпы, ізгілік пен адамгершілік, қайырымдылық пен мейірімділік сынды құнды қасиеттерін Ыбырай тағлымы арқылы үнемі сусындатып отырсақ, болашақ ұрпақты тәрбиелеуде бүгінгі қоғамның алдына қойған міндеттері шешіліп, бала тәрбиесіне қосқан үлесіміз ұшан теңіз болар еді. Әр адам бір жұмбақ. Сол жұмбақтың ішінде сан мың арман жатыр. Оның кілтін тауып ашу, әрбір жүректің құпия сырын оқи білу ол тек біздің, яғни ұстаздың қолынан ғана келетін іс [4, 71б]. Міне, осы жолда біз өзіміздің іс-тәжірбиемізде Ыбырайдың педагогикалық идеяларының өнегелі жақтарын тәрбиелеу мен білім үрдісінде ізгілендіріп, оның мақсаты, мәні, міндеттері, қоғамда өмір сүруге қажетті әлеуметтік тәжірбиені қоғамдық тұрғыдан меңгерте отырып, қабылданған құндылықтар жүйесін ұрпақ болашағының жарқын болуына жол ашуға бағыттаудамыз. Жас ұрпақтың бойына сүйіспеншілік, бірлік, төзімділік, татулық сынды құндылықтарды дарыту арқылы қоғамда өз орнын табуына, қабілет-дарынының ашыла түсуіне, ақыл-парасатын дамытуына үнемі алға жылжып, дамып, өсіп отыруына, өмір тоқтағанға дейін ізденісін тоқтатпауына, ой-пікірлерін, бастамаларын өзгелер қолдау үшін әркез шынайы бола білуге, өзгеге адал сеніммен қарауға, жаңа мүмкіндіктерге жол ашуына, өз ісінен рахаттанатып, ғибраттанып, өз күшіне өзі сенуіне, өз мүмкіндіктерін толық ашпайынша тоқтамауына, өзгелерге бағыт беруге, жол нұсқауға өз-өзіне баға бере алатын парасатты азамат болып өсуіне Ыбырай мұрасын тәртіп қағидатының негізі ретінде ала отырып, жас жеткіншектерді тәрбиелеп келеміз. Ұлы ұстаздың да ұсынған әдістемесінің негізі осы емес пе. Себебі, қоғамның санасын Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық жүйесімен баяндап, эстетикалық таныммен тұжырымдап отырсақ әлеуметтік тұрғыдан өсіп-жетілуіміз, білімнің мазмұндылығы мен маңыздылығы, тұлғаның адамдық бейнесі, өмірге бейімделуі, тіршілікке қажетті дағдыларының қалыптасу жолы нәтижелі болмақ еді. Бүгінгі таңдағы біздің қолданып келе жатқан жаңа технологиялық әдіс-тәсілдеріміз, білім берудегі демократиялық, ынтымақтастық идеям, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты ізгілендіру жүйеміздегі жаңашылдықты данышпан Ыбырай өз заманында-ақ қалыптастырған. Еңбек-байлық атаулының негізі, бүкіл адамзат өмірінің бірінші алғы шарты екендігін растай отырып, адамның өзін жасаған еңбек- деп ғылыми түрде тұжырымдап көрсетіп, материалдық және рухани байлықтың бәрі адам еңбегінің құдыреті арқылы жүзеге асатындығын да өз еңбектерінде нақты дәлелдеп берген дара тұлға Ыбырай болатын. Ол кірпішін қалаған еңбек, тәртіп, тәрбие идеяларын қазіргі заман талабымен ұштастыра отырып, әр оқушыны жасампаз тұлға деп қарап, оның жалпы еңбекке деген ынтасын арттыру жолында бізде іс-әрекетімізді үздіксіз жұмыстар негізінде жасап келеміз. Бүгінгі білім беру үдерісінің топтық жұмыстағы әрбір қарым-қатынас, талқылау, талдау, шешім қабылдау ісіндегі белсенділік әрекеттеріміз еңбекке баулуға ынталанудың көрсеткіші болып табылуда. Біз үшін Ыбырай мұрасы еңбектің өнеге мектебі болып келеді. Имандылық пен мінез-құлыққа үйретететін ел болып ер жетіп, тамырымыздың өркендеуіне, сабағымыз бен бұтағымыздың сынбай, саялы болуына жол нұсқайтын-ол тағыда Ыбырай идеясы. Болмыстағы мінез жүректегі ізеттілікке, мейірім мен таза ойға, білім мен ақылды ұштастыра білуге, адамшылық атаулының көрінісі екендігін дәлелдеп «Әке мен бала», «Білгеннің пайдасы», «Бай мен жарлы баласы» т.б әңгімелерін оқырманға ұсына білді. Демек, біздің күнделікті сабағымыздың барлық кезеңдері оқушының көңіл-күйіне, ой-толғамына, талғам-сезіміне, қам-қарекетіне тікелей қатысты және әсерлі екендігіндігінде. Баланың айналасындағы адамдардың мінез-құлқының дұрыс, жағымды болуына айрықша мән мен маңыз береміз. Сабағымыздың табысты өту өлшемдері оқушылардың игерген білімі мен олар мойындаған «Бұдан әрі неге қол жеткізу керек?», «Қандай іс-әрекет жасау керек?», «Одан әрі не істеу керек?» деген сияқты сұрақтарға сыни оймен өз бетінше жауап іздеуге

бағытталады. Ол үшін біз алдымызда отырған әр баланың мінез-құлқымен санасып, орта одан үлгі алатындай мүмкіндіктер туындатып, өз тіршілігі мен іс-қимылына сын көзімен карауға, өз мінез-құлқына бақылау жасауға әрекеттендіріп, үнемі өсиет, өнеге айта отырып, ой саларлықтай салмақ тастаймыз. Біздің бұл әдісіміз тұлғаның өмірлік бет алысы, талғам-сенімі, мақсат-мұраты, бағыт-бағдары, көзқарасының жарқын көрініс табуына бағыт береді. Бала өзін-өзі бақылау жасау арқылы мінезіндегі мінін түзеуге, жағымсыз әрекет пен қылықтардан өзін тыйып ұстауға, сыртқы ортамен байланыс жасауын қамтамасыз етеді. Біз дәл қазіргі таңда әлемдік стандарттар деңгейіндегі сапалы білім беру қызметіне қол жеткізіп келеміз. Деңгейлеп –саралап, белсенді оқыту, проблемалық оқу, сын тұрғысанан ойлау – қайсысын алып қарасақ та дала жұлдызы Ыбырайдың педогогикалық идяларынан өрбіген астарлы тамыр жатыр. Ұлы ұстаз оқушылардың теориялық білімін арттыру жолдарын машықтанумен ұштастыра жүргізуге үлкен мән берді. Оның әрбір әңгімесі жас өркендерімізді тәрбиелі, еңбекқор, өнегелі болуға үндейді. Сол кездегі жазған әңгімелері бүгінгі күні де маңызды болып отыр. Тәрбиелік идеясы қазіргі кезде де ауадай қажет. Оның мазмұнды да мағыналы әсем лирикалық өлеңдері, қысқа да әсерлі әңгімелері қазақ әдебиетінің тарихында өшпес орын алады. «Біз болмасақ, сіз барсыз, үміт еткен достарым!» – деп ол өз халқының келешек ұрпақтарына сеніп кеткен. Міне, сол ұрпақ Ыбырай арманының жүзеге асқанын бұл күнде көріп отырғандай. Ыбырай тағылымын өмірлік құндылық етіп тану тек қоғамның, халықтың, ғылымның ғана міндеті емес, оны оқып үйрену, оның озық ойларын бүгінгі білім беру жүйесімен сабақтастыру өзін мәдениетті, білімді санайтын әрбір азаматтың парызы. Өзін-өзі тәрбиелеудің, өсіп-өнудің, өркениетті тұлға болудың бір құралы деп қабылдау керек. Біз өз тәжірбиемізде оның шығармаларындағы гуманизм мен патриотизмді алға қоя отырып, әр тұлғаға ұлы педогогтың қағидалаларын ұстана отырып, оның шығармаларындағы гуманизм мен патриотизмді ұстана отырып білім мен тәрбие беруге тырысып келеміз.

Қорыта айтқанда,ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына XXI ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп. Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастағалы отырмыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы, 1991.
2. Ы.Алтынсарин. Қазақ әдебиеті: Алматы: Ғылым, 1979.-110-129 бет.
3. Ы.Алтынсарин. Елтұтқа.-Астана: Күлтегін, 2001.-226-228-б
4. Оқыту –тәрбиелеу технология жураны. 2011ж

ӘОЖ 657.45

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ӨЛКЕТАНУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК МАҢЫЗЫ

Ахметова Дана Салкинбекқызы,
география пәні мұғалімі
М.Әуезов атындағы ОҚУ
7М01560-География педагогтерін даярлау мамандығының
2-курс магистранты
Шымкент қ.,Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада автор мектептегі өлкетану пәні білім беру мен тәрбиелеуді өмірмен байланыстыратын маңызды құрал екенін көрсетіп отыр. Өлкетану жұмыстар оқушыларды тәрбиелеудегі ерекшеліктері сипатталған.

Кілт сөздер: Рухани жаңғыру, топонимика, экспедиция

Аннотация

Актуальность и цель. В статье автор указывает, что краеведческий предмет в школе является важным инструментом связи обучения и воспитания с жизнью. Краеведческие произведения описывают особенности воспитания школьников.

Ключевые слова: Духовное возрождение, топонимия, экспедиция.

Abstract

Relevance and goal. In the article, the author points out that the subject of local lore at school is an important tool for connecting education and upbringing with life. Local lore works describe the peculiarities of educating students.

Keywords: Spiritual revival, toponymy, expedition.

Қазақстан Республикасының дамыған бәсекеге қабілетті отыз ел қатарына ену туралы алдына мақсат қойған тарихи кезеңде Елбасымыз «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласын жариялағаны белгілі. Бұл маңызды мақаланың «Туған жер» бөлімін іске асыру мақсатында ұлтжанды ел азаматтарын тәрбиелеуде өлкетану ұстанымы – жергілікті жерді оқыту өмірмен жақындастыруға қолдау көрсететін маңызды ұстанымдардың бірі екендігіне басты назар аударды. Қазіргі уақытта өзгеріп жатқан туған өлкенің тарихи, географиялық ерекшеліктері мен әлеуметтік-экономикалық мәселелері бойынша оқу мәліметтері толықтырылып, әлемдік білім қорына туған өлке шежіресінен, тарихынан, географиясынан не қосылды, қандай жаңа технологиялық жаңалық ашылды, ғалымдарымыздың мақтаныш тұтатын еңбектері қайсы, міне, осы мәселелер төңірегінде әдістемелік ізденістер жасалып, нәтижесі оқу үрдісінде көрініс табуы осындай игі бастаманың баспалдағы іспеттес.

Осыған орай мектепте география пәнін оқытуда өлкетану мәліметтерін қолданудың маңызы ерекше болып отыр. Географиялық өлкетану туған өлкенің табиғатын, халқын, шаруашылығын, тарихы мен мәдениетін зерттейді. Кешендік өлкетану осылардың бәрін бір-бірімен байланыста қарастыратын болса, салалық өлкетану, географиялық өлкетану, тарихи өлкетану, этнографиялық өлкетану, топонимикалық өлкетану сияқты жеке салаларын зерттейді. География пәнін оқытуда өлкетану мәліметтерін қолданудың басты мақсаты: туған өлкенің табиғат жағдайлары мен әлеуметтік ерекшеліктерін жан-жақты оқыту; оқу және тәрбие жұмыстарын жетілдіру мақсатында меңгерген өлкетанушылық білімдерін жетілдіре отырып, практикалық дағдылар мен жеке қабілеттерін дамыту болып табылады.

Өлкенің тарихын білу-өзінің отбасының, әулетінің, туып өскен өлкесінің тарихын білуден басталады. Өзінің тегін оның тарихын білмеген адам өз халқының тарихын білуге ұмтылмайды, оған қызықпайды. Ал мұндай адам басқа халықтарды, оның тарихын, тілін, әдет-ғұрпын құрметтей де сыйлай да алмайды. Осы жағдайлардың бәрі туған өлкенің тарихын зерттеудің, оған оқушыларды белсене қатыстырудың қажеттілігін дәлелдейді. Сонымен қатар мектеп географиясында өлкетану деректерін қолдануда мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға, олардың танымдық қызығушылығын арттыруға, отансүйгіштікке тәрбиелеуге ықпал етеді. Географиялық білімнің маңызды көзі және өлкетануды оқытуда негізгі құрал географиялық картаны оқып, үйрену, географиялық сипаттағы мағлұматтарды ала білу дағдыларын дамыту, қалыптастыру болып табылады. Ал, география сабақтарын картасыз елестету мүмкін емес. Картасыз өткен сабақта тек теориялық білім ғана алады, практикалық тұрғыда ол оның ешбірін жүзеге асыра алмайды. «Көзбен көріп, қолмен ұста» дегендей, әр сабақта картамен жұмыс оқушының карта бетіндегі географиялық нысандардың есте сақталуына ықпал етеді. Мүмкіндігіне қарай оқулықтармен қоса, атластар мен жұмыс дәптерлері бірге берілсе, оқушының картамен, кескін картамен жұмыс жасауына үлкен жағдай туғызар еді. Оқушылардың таным әрекеттері сипатына қарай ажыртылатын географияны оқыту әдістері: түсіндірмелі көрнекілік, репродуктивті, проблемалық баяндау, ішінара іздену және зерттеу. Әрбір әдістің міндеті оқытушы мен оқушылардың іс әрекеттері, географияны оқыту процесінде қолдану мүмкіндігі.

Оқытудың түсіндірмелі көрнекілік әдісі–оқушылардың білім алуын ұйымдастыру.Әдістің басты бағыты оқушының ақпаратты оқу құралдарын хабарлау арқылы игеруін ұйымдастыру мен жақсы қабылдауын қамтамасыз ету. Мұндағы оқушының іс әрекеті берілген ақпаратты қабылдауға, оймен және есте сақтауға негізделген. Репродуктивті әдістің басты бағыты – алған білімді қолдану мен пайдалануды білу және дағдыны қалыптастыру. Оқушының әрекеті әртүрлі тапсырмаларды шешуде олардың белгілі бір жаттығуларды орындау амалдарына ие болуға, практикалық іс әрекетке алгоритмге сүйенуіне тура келеді. Проблемалық әдістің мақсаты – меңгеретін оқу материалдарына әр түрлі мәселелер мен әдістер және олардың шешімдерін ашып көрсету. Оқушының әрекеті дайын ғылыми нәтижені ойлау мен еске сақтаумен, қабылдаумен қатар шектелмейді,сондай дәлелдеудің логикасын бақылау, оқушының ойлау әрекетіндегі қозғалысты бақылауға да бағытталады. [1, 69-70б]

Ішінара іздену әдісінің негізгі бағыты – оқушының үнемі дайындық үстіндегі мәселені өзіндік қою және мәселені шешуі. Оқушының әрекеті проблеманы қою және шешу жолын табуды меңгеру барысында оқушы белсенді қатысады. Зерттеушілік әдіс – ғылыми таным әдістерімен қамтамасыз ету, оқушылардың шығармашылық әрекетін дамыту және шығармашылық әрекетті ойдағыдай қамтамасыз ету, епті пайдалынатын білімнің тұрақталуын үйрету. Оқушының әрекеті олардың өз бетімен мәселе қойып, оны шешу тәсілін табумен аяқталады. Өлкенің табиғат жағдайлары (жер бедері, пайдалы қазбалары, климаты, өзендері, көлдері, батпақтары, топырақ және өсімдік жамылғысы, жануарлар дүниесі) – зерттеудің маңызды бөлігі. Бұл зерттеу жұмыстары бақылау жүргізетін арнайы стансаларда немесе жергілікті жердің метеорологиялық стансасында, мектептің географиялық алаңында, арнайы

экскурсия, саяхаттарда жүргізілуі тиіс. Бақылау жүргізілетін стансалар табиғатты бақылауға және сабақтар өткізуге қолайлы сәйкес құралдар-жабдықтармен жабдықталуы, сонымен қатар сынып оқушылары толық сиятын алаң, қауіпсіздік ережелері қарастырылуы тиіс. Жер бедерін оқу барысында алдымен Отанымыздың, содан кейін оқылатын өлкенің аумағын қамтитын жекелеген аймақтардың физикалық, геологиялық карталарының мәліметтері алынады. Даладағы зерттеу жұмыстары кезінде (неғұрлым жан-жақты) жер бедерінің әр түрлі формаларының (кеуіп қалған жерлер, төбелер, тау тізбектері, шұңқырлар, жылғалар, жыралар, көшкіндер, сайлар) шығу тегі түсіндіріледі, өлшеу жұмыстары жүргізіледі, олардың сыртқы бейнесі, пішіні суреттеледі және қағаз бетіне бейнеленеді. Жер бедерімен танысу барысында қандай пайдалы қазбалар бар және олардың кен орындары туралы мағлұматтар анықталады. Өлке аумағындағы пайдалы қазбалар не себепті пайда болғанын түсіндіру қажет, сонымен қатар олардың пайда болуының, геологиялық құрылыммен және жер бедерімен байланысы бар немесе жоқ болуы түсіндіріледі. Кен орындарын картада шартты белгілермен белгілеу қажет. Пайдалы қазбалардың үлгілері мектептің өлкетану мұражайына қою үшін немесе сабақтарда пайдалану үшін жиналады және олардың қай жерден алынғаны туралы мағлұмат толық жазылады. Ауа райын зерттеу адамның күнделікті тұрмысы мен шаруашылық әрекеті үшін қажет. Ауа райының жайкүйі тек қана бір белгісіне, мысалы, температураға немесе жауын-шашынға ғана емес, барлық элементтерінің жиынтығына қарап анықталады. Мысалы, ауа райына тек «салқын» не «жылы» деп баға беру жеткіліксіз. Салқын не жылы ауа райы желді, жаңбырлы,бұлыңғыр және тағы басқаша болуы мүмкін. Ауа райы жиі өзгеріп тұрады. Оның бір элементінің өзгерісі басқасының да өзгерісін тудырады. Оның толық сипаттамасын беру үшін ауа райын құрайтын элементтерді түгелдей бақылау қажет. Туған өлкенің климатын зерттеп-білу барысында ауа райын бақылау әдісін қолданған дұрыс. Жергілікті жердің сулары (өзендер, көлдер, бұлақтар, батпақтар, жер асты суы, құдықтар) да адам өмірінде үлкен рөл атқарады. Туған өлкені оқу барысында жергілікті жердің суларына қажетті деңгейде көңіл аудару керек, өйткені олар өлкенің табиғат жағдайларының ерекшеліктерін және адамның шаруашылық ісәрекетін сипаттайды. Оқушылар мысалы, өзен ағысының жер бедеріне және өзен аңғарын құрайтын тау жыныстарына тәуелділігіне көз жеткізеді. Қорыта келсек, қазіргі кезде географиялық білім берудің өлкетанушылық мазмұны, туған өлкедегі алуан түрлі үдерістер мен құбылыстарға біртұтас кешенді-жүйелі көзқарасты қалыптастыруы басты мәселе екені анық. [2, 407-412б]

Мұндай көзқарас оқылатын аймақтың жағдайын қалыптастырушы және өзгертуші факторларды, олардың өзара тең байланысында табиғи, экономикалық, әлеуметтік және мәдени факторлар тұрғысынан қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл оқушыларда ғылыми дүниетанымдық көзқарасты, өмір сүру ортасының біртұтас бейнесін, ғылыми негізделген экологиялық және әлеуметтік-мәдени көзқарас жүйесін, оқушылардың туған өлкеге тек қана эмоциялық тұрғыдан емес, тиімді пайдалану тұрғысынан да қарау сияқты құндылықтарды қалыптастырудың неғұрлым тиімді жолы болып табылады. Яғни, мектептегі географиялық өлкетану, жалпы өлкетанудың бір бағыты болғандықтан, оқушының адамгершілік, шығармашылық, интеллектуалдық, эстетикалық, еңбексүйгіштік, тұлғалық дамуының маңызды факторы екені бәрімізге белгілі.

Өлкетану материалдары арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеу педагогикалық үдерістің: түсінік қалыптастыру – білім беру – біліктілік – практикалық ісәрекетке баулу атты тізбегін құрастыруды көздейді. Мұғалім алдымен оқушылардың бойында Отан адамның дүниеге келген жері ретінде, туған жердің табиғаты, ана тілі, салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар, тарих, туған өлке тұрғындарының өміріндегі ұлттық ерекшеліктер, отансүйгіштік сезім туған өлкеге деген көзқарас түсініктерін қалыптастырады. Оқушы саралау, түсініп оқу, ерінбей тірнектеп материал жинау, мұрағатта жұмыс істеу, экскурсияны жүргізуші дағдыларын үйрену арқылы біліктілігін арттырады. Өлкетану жұмысының түрлері саяхат, экскурсия, бақылау жүргізу, кеппешөп жинау, тәжірибелер жасау, мамандық иелерімен кездесулер тағы басқа практикалық іс-әрекеттерді оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, құндылық көзқарастарын қалыптастыруға, білуге деген қызығушылықтарын арттыруға бағытталады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Орманова М.А. Педагогикалық өлкетанудың маңызы [Текст] / М.А.Орманова // Молодой ученый.- 2014.- №1.2. -С.69 -71.
2. Үздіксіз білім беруде жаңа буын оқулықтары арқылы өлкетану материалдарын пайдалана отырып елжандылыққа тәрбиелеу // «Үздіксіз білім беру жүйесіндегі оқулықтарды жетілдірудің қазіргі тенденциялары». IV халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары / Ы.Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясы.- Алматы.- 2004.- 407-412 бб.

УДК 372.879.6

НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Баймагамбетова Айгуль Сапархановна,
учитель физической культуры, педагог- исследователь
Тимофеева Наталья Владимировна,
учитель физической культуры, педагог- исследователь
КГУ «Школа-гимназия №3
отдела образования города Костаная»

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада дене шынықтыру және спорт мамандарының жұмыс ерекшеліктері, үздіксіз білім берудің ұсынылған моделі мен принциптері қарастырылады. Дене шынықтыру-спорт саласының әрбір мамандардың оқыту процесінің үздіксіздігі, жоғары жүйенің тиімділігін қамтамасыз ететін дене шынықтыру және спорт саласындағы кадрларды іріктеу туралы қарастырылған. Қызметкерлердің кәсіби біліктілігін арттыру.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім берудің принциптері, үздіксіз білім берідің модульдері, қашықтықтан білім беру.

Аннотация

Актуальность и цель.: В данной статье рассматривается особенности работы специалистов физической культуры и спорта предложенная модель и принципы непрерывного образования. Непрерывность процесса обучения каждого специалиста физкультурно-спортивной отрасли. Отбор и привлечение кадров в области физической культуры и спорта, обеспечивающих высокую эффективность функционирования системы. Повышение профессиональной квалификации работника.

Ключевые слова: принципы непрерывного образования, модули непрерывного образования, дистанционное образование.

Abstract

Relevance and goal. In this article, the peculiarities of work of physical education and sport specialists, the proposed model and principles of continuing edification are discussed. Continuity of the learning process of each specialist of the physical education and sports. Selection and attraction of personnel in the field of physical education and sports, ensuring high efficiency of the system functioning Professional development of an employee.

Keywords: the Principe of sustained education, distant education.

Непрерывное образование становится повседневной действительностью нашей жизни. Развитие науки и техники, современные средства коммуникации многократно увеличили скорость обмена информацией, а вместе с этим и скорость принятия решений. В информационном обществе темпы развития новых технологий пришли к такой черте, когда за 10-12 лет технологии практически любой сферы деятельности изменяются настолько, что человеку фактически приходится осваивать новую профессию. В силу этого в новом обществе смена специальностей, профессии, происходит несколько раз на протяжении жизни конкретного человека [1, с.25]. Всё это требует регулярного совершенствования профессиональной квалификации и в настоящее время идёт активная работа на предмет поиска новых моделей подготовки и совершенствования профессиональной квалификации наших специалистов в рамках непрерывного образования.

В Казахстане непрерывное образование претерпело ряд изменений. Первично оно рассматривалось исключительно как образование взрослых с целью компенсации недостатков и упущений школьной подготовки. В дальнейшем рассматривалось как образование с целью пополнения знаний в связи с требованиями жизни. С увеличением ритма развития общества и экономики, когда жизнь стала выдвигать новые требования к уровню знаний работников, непрерывное образование стало пониматься как проблема повышения квалификации. Что в свою очередь повлекло за собой разработку вопросов функционального образования, организации различных форм повышения квалификации, главным образом, применительно к отрасли занятости в сфере деятельности обучаемого. При этом преследовалась исключительно практическая цель – добиться более эффективного участия человека в учебном процессе.

В современном обществе самым актуальным и значимым моментом принято считать воспроизводство кадров должного качества. В практике физической культуры и спорта такое воспроизводство становится не только актуальным и значимым, но и остро необходимым. Нашей отрасли нужно не просто наличие определённого количества образованных и компетентных специалистов, но специалистов, способных трудиться в государственных и негосударственных, общественных и международных организациях, способных подготовить спортсменов к эффективному участию в казахстанских и международных соревнованиях, соблюдая требования стандартов в работе организаций городского, областного, республиканского уровня.

В ходе профессиональной деятельности специалисты физической культуры и спорта повседневно выполняют разностороннюю, многофункциональную, профессионально сложную работу. Проведенный анализ труда специалистов физической культуры и спорта выявил существенные особенности. Так, наши специалисты реализуют физкультурно-оздоровительные и спортивные услуги, что требует от них особенно качественной работы, так как при выполнении услуг каждый специалист отвечает за свою работу лично. Кроме того, работа специалистов связана с людьми и их здоровьем и потому требует особого внимания и профессиональных навыков. Специалисты физической культуры и спорта постоянно работают с аппаратурой и тренажёрами, что влечёт за собой наличие специальных знаний. Особенно важен тот факт, что наши специалисты постоянно работают с молодыми людьми, а это значит, что они связаны с необходимостью проводить воспитательную работу. Необходимо также проводить и организационную работу, так как наши специалисты постоянно связаны с проведением многочисленных соревнований. Проведение соревнований сопровождается систематическим улучшением спортивных результатов, что влечёт за собой методическое улучшение качества спортивных тренировок. Для обеспечения этого процесса, как спортсмены, так и специалисты физической культуры и спорта нуждаются в систематическом повышении уровня своей квалификации, т.е. в наличии непрерывного образования. При построении системы непрерывного образования в сфере физической культуры и спорта нужно учитывать ряд факторов деятельности специалиста в области физкультурно-спортивной деятельности:

- труд специалистов физической культуры и спорта связан с людьми и их здоровьем;
- применение разносторонней специальной аппаратуры и тренажёрного оборудования, что требует от специалиста наличия специальных знаний;
- работа с молодежью, что в свою очередь требует от специалиста обладать знаниями психолого-педагогических особенностей каждой возрастной категории, позволит выстроить образовательный и воспитательный процесс;
- наличие организаторских способностей, навыков и умений по организации и проведению запланированных мероприятий.

В ходе методологических исследований был выделен ряд принципов концепции непрерывного образования в сфере физической культуры и спорта, отражающие идеи профессиональной подготовки специалиста физкультурно-спортивной области. Основными принципами построения и функционирования системы непрерывного профессионального образования подготовки кадров для физкультурно-спортивной отрасли в системе дополнительного образования в Казахстане являются следующие:

1. Ориентированность системы на реализацию государственной политики через сферу подготовки, переподготовки и повышения квалификации кадров для физкультурно-спортивной отрасли.
2. Непрерывность процесса обучения каждого специалиста физкультурно-спортивной отрасли.
3. Отбор и привлечение кадров в области физической культуры и спорта, обеспечивающих высокую эффективность функционирования системы.
4. Опережающий характер обучения.
5. Единство управленческой, экономической и правовой подготовки в сочетании с углубленной специализацией в области физической культуры и спорта.
6. Оптимальность сочетания всех видов дополнительного профессионального, послевузовского образования [2].

Система должна охватывать все уровни физкультурно-спортивной деятельности, а значит – включать все уровни образования, причем, сочетание этих уровней должно быть оптимальным для существующей кадровой ситуации и меняться с изменением этой ситуации.

Для реализации вышеперечисленных принципов нами была предложена обобщенная модель системы, которая включает в себя (Рисунок 1) [3]:

Рисунок 1 – Модель непрерывного образования в сфере физической культуры и спорта

Данную модель можно определить, как множество взаимосвязанных структурных и функциональных компонентов, подчиненных целям воспитания, образования и обучения подрастающего поколения и взрослых людей.

Каждый элемент модели в названой системе непрерывного образования является элементом системы более высокого ранга, т.е., звеном в системе подготовки всесторонне подготовленного, способного творчески работать специалиста, урок физической культуры это отбор в спортивную секцию - так спортивная секция – элементарное звено системы профессиональной подготовки; колледж (техникум) – элемент системы среднего специального образования; ВУЗ – элемент системы высшего специального образования; центр повышения квалификации – элемент системы позволяющий пополнять полученные знания исходя требований профессиональной деятельности на базе знаний и умений полученных на предыдущих этапах модели [4, с.71].

Реализация модели непрерывного обучение специалиста физической культуры и спорта представляет собой сложный процесс, требующий больших усилий, как со стороны преподавателей, так и самих специалистов. По нашим представлениям процесс непрерывного обучения требует определённых предварительных действий, позволяющих осуществить непрерывное обучение в таких образовательных учреждениях как центры учебно-спортивной подготовки.

Профессиональный рост наших специалистов осуществляется по четырём блокам: педагогическому, тренерскому, рекреационному, организационно-управленческому и культурно-просветительскому. Затраты специалистов на осуществление этих видов мастерства различны по интенсивности усилий и времени. Для того, чтобы учесть эти разноплановые затраты нужны планово-организационные работы, при помощи которых возможно прогнозировать нужное повышение квалификации специалистов. Такие планы носят сравнительный характер, оптимально осуществляются в общем объёме и представляют собой элемент непрерывного образования [3].

В ходе социологических исследований нами было установлено, что все специалисты физической культуры и спорта имеют различные мотивационные установки к профессиональной деятельности. Факторизация этих установок приводит к наличию трёх положений, которые могут быть положены в основу принципов организации непрерывного образования, а также в основу агитационно-пропагандистских принципов, а именно: стремление к новым знаниям, улучшение материального положения и улучшение качества работы [5].

Одним из самых сложных элементов непрерывного образования специалистов физической культуры и спорта является разработка и планирование деловой карьеры. Деловая карьера должна быть разработана на основе личных качеств педагога и потребностей организации в специалистах высокого уровня. Вся работа по организации и разработке карьеры представляет собой аналитическую деятельность специалиста совместно с администрацией. Такую работу следует рассматривать как ступень повышения квалификации специалиста в русле непрерывного образования на своём рабочем месте [6].

Специалисты физической культуры и спорта участвуют в сложном динамическом процессе, изменяющемся год от года в связи с изменениями в спорте при разнообразии работ, связанными с различными видами спорта. В связи с этим, от наших специалистов требуется исходное профессиональное образование, систематическое повышение квалификации и освоение новых знаний и технологий, способность сочетать предыдущие и последующие виды работ, с соблюдением последовательности в реализации спортивных достижений, что отражает необходимость непрерывного образования в сфере физической культуры и спорта.

Выявленные особенности работы специалистов физической культуры и спорта свидетельствуют о том, что для качественного воспитания подрастающего поколения в школе, которая является начальным звеном воспитания физической культуры и спорта необходимо предусмотреть непрерывное образование специалистов как основу дальнейшего роста их профессиональной деятельности.

Так в нашей школе - гимназии №3 непрерывно отправляют на курсы повышения педагогического мастерства в разных направлениях, дистанционные курсы «Содержание образовательной среды в условиях развития инклюзивного образования», «Развитие профессиональных компетенций учителя физической культуры», «Организационные и методические аспекты школьной физической культуры за рубежом», курс по Тоғызкумалаку, «Повышения квалификации учителей физической культуры». Так как условия времени и COVID диктует нам свои условия учителя физической культуры и спорта перестроились на дистанционный формат обучения, тем самым осуществляя непрерывное образование, для этого в нашей школе создали все условия, поставленные пред нашими специалистами задачи в системе непрерывного образования можно и решаются через дистанционные олимпиады, викторины, проводится онлайн разминка, даются самостоятельные задания, разрабатываются видео уроки по разным темам, так же привлекаются учащиеся к научно-исследовательской работе, позволяющей осваивать новые технологии и реализовать собственные идеи по совершенствованию физкультурно-спортивной работы. Наша школа - это орган пропаганды и агитации здорового образа жизни и физической культуры и спорта - эта работа ведется учителями физической культуры. Проводятся спортивно массовые мероприятия, дни здоровья, веселые старты, «Толағай». Спортивные соревнования (баскетбол, футбол, волейбол, теннис и т.д). Всё выше сказанное указывает на то, что школу можно рассматривать как академическую организацию непрерывного образования в системе дополнительного образования физической культуры и спорта.

Выводы. Выявленные особенности работы специалистов физической культуры и спорта, свидетельствуют о том, что для качественного воспроизводства кадров в системе физической культуры и спорта необходимо поднять уровень образовательного процесса и в частности, предусмотреть непрерывное образование специалистов как основу дальнейшего роста их профессиональной деятельности.

Список литературы:

1. С.В.Начинская, Н.В.Масягина. Физическая культура и спорт: непрерывное образование.– Москва.: Нац. книжный центр, 2012. – 92 с.
2. Масягина Н.В. Принципы подготовки кадров для физкультурно-спортивной отрасли в системе дополнительного образования// Современные проблемы науки и образования. 2013. № 6. URL: www.science-education.ru/113-11384.
3. Масягина Н.В. Модель воспроизводства кадров для физкультурно-спортивной отрасли в системе непрерывного образования // Современные проблемы науки и образования. 2013. № 3. URL: www.science-education.ru/123-20300.
4. Гуляев М.Ю. Инновации в технологии непрерывного физкультурного образования в условиях региона. – Москва. 2002. –176 с.
5. Масягина Н.В. Эффективная мотивация деятельности физкультурно-спортивного персонала // Современные проблемы науки и образования. 2015. № 1. URL: www.science-education.ru/121-17797.
6. Масягина Н.В. Управление деловой карьерой в организациях физкультурно-спортивного профиля // Современные проблемы науки и образования. 2015. № 3. URL: www.science-education.ru/123-17437.

УДК 37.026

ВОСТРЕБОВАННОСТЬ ИДЕЙ И.АЛТЫНСАРИНА НА ИНТЕГРИРОВАННЫХ УРОКАХ УЧИТЕЛЯ-ДЕФЕКТОЛОГА И УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ В СПЕЦИАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Баймаганбетова Асель Жамберкеевна,
педагог-модератор, учитель технологии
Ғабдрахман Нұржамал Жамберкенқызы,
педагог-эксперт, учитель технологии
Нурханова Шолпан Адильбековна,
педагог-модератор, учитель-дефектолог
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад-школа-интернат»для детей
с особыми образовательными потребностями №2»
Управления образования акимата
Костанайской области, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Қазіргі таңда ерекше білімді қажет ететін адамдардың мамандығын меңгеру мәселесі өзекті болып отыр. Біз, арнайы кешен мұғалімдері, мектеп оқушыларын қоғамға бейімделген, ұйымшыл, тәуелсіз, өмірлік қиындықтарды жеңуге дайын болуға дайындаймыз. Сонымен бірге мәдениеттің, адамгершіліктің іргетасын қалап, Отанға деген сүйіспеншілік сезімдерін дамытып жатырмыз. Ы.Алтынсарин тұлғасына тоқталсақ, қазақтың ұлы ағартушысы мектеп оқушыларының алғашқы тәрбиесіне ерекше мән беріп, тұлғалық жағымды қасиеттердің негізін салуға тырысқанын айтпай кетуге болмайды. Осы қасиеттердің бірі – еңбек сүйгіштік.

Түйінді сөздер: І.Алтынсарин, еңбек, ерекше білім беруді қажет ететін балалар, технология мұғалімі, дефектолог мұғалім.

Аннотация

Актуальность и цель: В настоящее время актуальным является вопрос овладения профессией людей с особыми образовательными потребностями. Мы, педагоги специального комплекса, готовим школьников стать социально адаптированными, организованными, самостоятельными, готовыми преодолеть жизненные трудности. Вместе с тем закладываем основы культуры, нравственности, развиваем чувства любви к Родине. Обращаясь к личности И.Алтынсарина, нельзя не упомянуть о том, что великий казахский просветитель уделял особое внимание первоначальному воспитанию школьников, стараясь заложить основы положительных личностных качеств. Одной из таких качест является любовь к труду.

Ключевые слова: И. Алтынсарин, труд, дети с осоьыми образовательными потребностями, учитель-технологии, учитель-дефектолог.

Abstract

Relevance and goal: Currently, the issue of mastering the profession of people with special educational needs is relevant. We, teachers of a special complex, prepare schoolchildren to become socially adapted, organized, independent, ready to overcome life's difficulties. At the same time, we are laying the foundations

of culture, morality, and developing feelings of love for the Motherland. Turning to the personality of I. Altynsarin, it is impossible not to mention that the great Kazakh educator paid special attention to the initial education of schoolchildren, trying to lay the foundations for positive personal qualities. One of these qualities is the love of work.
Keywords: I.Altynsarin, labor, children with special educational needs, technology teacher, defectologist teacher.

«Человек труда нигде не пропадет, а счастье найдет его само».
И.Алтынсарин

Ибрай Алтынсарин вошел в историю Казахстана, как выдающийся просветитель, педагог, общественный деятель. Просветительская деятельность И.Алтынсарина была направлена на воспитание у казахского народа духовности, патриотизма, знания своей культуры, языка, основ науки. Для достижения этой цели он открывал школы, создавал учебные пособия, вёл преподавательскую деятельность, писал стихи, рассказы и притчи, переводил зарубежную литературу на казахский язык.

Одной из главных парадигм в просветительской деятельности являлось нравственное воспитание. Нравственность была основой личности И.Алтынсарина. Нравственный кодекс писателя вобрал в себя такие человеческие качества, как благородство, доброта, честность, трудолюбие, что является назидательным для нынешней практики воспитания и обучения учеников.

По словам И.Алтынсарина, любовь к труду укрепляет в человеке его нравственность. Великий просветитель считал, что именно труд воспитывает настоящего человека, способного преодолеть любые жизненные преграды. В своих рассказах Алтынсарин с теплотой описывает совместный труд людей, показывает, как укреплялось их содружество. Написанная И.Алтынсариным Киргизская хрестоматия, разделена исследователями на семь разделов, одной из которых является раздел «О трудовом воспитании». Сюда можно отнести такие произведения, как «Отец и сын», «Жирен шешешен», «Бережливость и скупость», «Щедрый человек», «Кипчак Сейткул» и многие другие [1, с.30], [2, с.18-31].

Первая школа для девочек-казашек была открыта по его инициативе в 1887 году в Иргизе и была рассчитана на 20 мест. В последующие годы такие школы открываются и в других населенных пунктах. Начав дело с открытия ремесленного училища имени Я.П.Яковлева в Тургае, затем он организовал первую женскую ремесленную школу, ремесленные классы при двухклассных училищах. Добивался организации в Костанае сельскохозяйственного училища и организовал поступление казахских детей в Красноуфимское промышленно-техническое училище. В 1883 году им было создано Тургайское ремесленное училище (со столярно-токарным, слесарно- кузнечным и портняжным отделениями [2, с.15].

Вместе с тем, смысл и значение труда в понимании Алтынсарина заключается не только в том, что оно обеспечивает человеку личное благополучие или приносит ему удовлетворение и внутренний покой. Главная его цель – учить детей таким образом, чтобы они могли быть полезными своему народу и приобщиться к свершениям земледелия, промышленности. Заложение трудового каркаса должно было стать естественной потребностью – такая мысль следует из его опыта [3, с.55-68].

И.Алтынсарин - уникальная личность. Это не просто педагог, а человек, наделённый талантом, разносторонними интересами и познаниями в самых разнообразных отраслях знаний, прекрасно разбирался в истории своего края, этнографии, фольклоре, литературе, знал четыре языка. Это выделяло его из среды современников, возвышало в глазах окружающих, обогащало его как педагога. Не случайно, обладая громадными познаниями, он также успешно совмещал свою педагогическую деятельность с различными должностями. И в этом помогал ему опыт педагогической деятельности.

Педагогическая деятельность Костанайского специального комплекса №2 «детский сад-школа-интернат» для детей с особыми образовательными потребностями (далее с ООП) осуществляется педагогами - дефектологами, которые кроме преодоления недостатков познавательной деятельности и эмоционально-волевой сферы школьников, социально адаптируют учащихся в условия современного общества, а также подготавливают их к участию в производительном труде.

Закладывание основ и дальнейшее развитие чувства трудолюбия у школьников с ООП в специальной школе является одной из важнейших задач. Это объясняется тем, что в процессе трудового обучения закрепляется процесс коррекции и компенсации психофизических недостатков. Выполняя какую-либо работу, у учащихся с ООП развивается мелкая моторика рук. А, как всем известно, на кончиках детских пальчиков расположены нервные окончания, которые способствуют передаче огромного количества сигналов в мозговой центр. Это влияет на развитие ребенка в целом и обуславливает значимость развития мелкой моторики. Через развитие мелкой моторики совершенствуются психические процессы и речевая функция учащихся с ООП. Вместе с тем расширяется кругозор, улучшается способность ориентировки на рабочей поверхности и закрепляется учебный материал по остальным предметам. Также воспитываются положительные личностные качества обучающихся, а

именно: аккуратность, бережливость, настойчивость, уважительное отношение к людям труда, умение работать в коллективе, способность согласовывать свои действия и желания с действиями и желаниями окружающих людей и, конечно же, трудолюбие.

Труд, в учебном процессе школьников с ООП, является одним из источников формирования организационных умений, дисциплинарных правил и норм. Например, приходить на занятия вовремя, организованно работать на своем рабочем месте, правильно располагать материалы и инструменты, по окончанию работы убирать за собой рабочее место, знать и выполнять правила внутреннего распорядка, соблюдать правила техники безопасности при работе с инструментами, соблюдать санитарно-гигиенические требования и т. п. Все эти знания и умения поспособствуют формированию навыка самообслуживания учащихся с ООП, заложению основ профессиональной подготовки, а значит и социализации в общество.

В процесс обучения необходимо включить все виды социальной адаптации: социально-бытовую, социально-средовую, социально-трудовую, социально-психологическую, социально-педагогическую.

Дети с ООП, трудно усваивают учебный материал, у них низкая работоспособность, неустойчивое внимание, быстро утомляемые, неусидчивые, слабо развита память и мышление. Наблюдается отсутствие или значительное снижение интереса к учёбе, к окружающей среде. Чтобы повысить интерес детей к учёбе и общественной жизни, разрабатываются новые интегрированные формы обучения, которые способствует снятию перенапряжения, перегрузки, утомляемости учащихся за счёт переключения их на разнообразные виды деятельности в ходе уроков. Интегрированные уроки и апробация на ее основе уроки заставляют задуматься об определенной системе обучения и воспитания учащихся. Эта система содержит в себе глубокое изучение инновационных процессов, а также овладение эффективными приемами и средствами обучения, постоянным мониторингом.

Перспективы дальнейшей работы по данной теме – внедрение и использование накопленного опыта интегрированных уроков в практику.

Подготовка учащихся к труду в Костанайском специальном комплексе №2 «детский сад-школа-интернат» для детей с ООП состоит из этапов:

- Ручной труд в (1-4 класс);
- Хозяйственный труд (5-9 класс);
- Общетрудовая подготовка (5-6 класс);
- Профессионально-трудовое обучение (7-9 класс).

Уроки хозяйственного труда, ремесла у среднего и старшего звена в Костанайском специальном комплексе №2 «детский сад-школа-интернат» для детей с ООП ведут педагоги со специальным дефектологическим образованием, прошедшие курсы повышения квалификации по перечисленным предметам.

Первостепенная задача, стоящая перед учителем технологии, заключается в привитии обучающимся интереса к труду в различных его формах. Этому будет способствовать и использование разнообразных методов подачи учебного материала, и внесение в обучение различных элементов занимательности, и обыгрывание ситуаций, широкое использование игровых приемов. Весьма существенным является при этом учет психологических особенностей ребенка: задания должны быть посильными, реально выполнимыми, с четко видимым результатом. Вследствие ограниченности свободного выбора профессии учениками с ООП, особую актуальность приобретает работа по их профессиональной ориентации. В нашем комплексе школьницы, обучающиеся по 1 типу учебной программы после окончания школы, смогут овладеть профессией – швея. Необходимостью является, начиная с начальных классов, активизирование работы по формированию интереса именно к этой профессии, раскрывать привлекательность конкретной профессии, ее социальную значимость и важность.

Особая роль отводится интегрированному подходу учителя – дефектолога в обучении труда. Интегрированное обучение должно носить воспитывающий и развивающий характер, имеет значение систематичность и последовательность решения коррекционно-образовательных задач, соблюдение принципа индивидуального и дифференцированного подхода в обучении и воспитании детей с разными образовательными возможностями, тесная связь обучения и воспитания с реальными условиями жизнедеятельности обучающихся, принцип сознательности и активности учащихся в обучении и др.

Важным этапом работы учителя-дефектолога на уроке труда является создание благоприятной среды для развития познавательных процессов и мелкой моторики детей. Это предполагает использование коррекционно-развивающих заданий и упражнений, которые учитель – дефектолог дает обучающимся для выполнения на самоподготовке. Учитель-дефектолог помогает во время практических работ на уроке труда.

В ежедневной работе связь учителя-дефектолога и учителя технологии заключается в обсуждении результатов проведенных комплексных и интегрированных занятий. Постоянного совместного внимания требует изготовление наглядных пособий, проведение экскурсий, где также могут

быть объединены усилия всех педагогов.Задача -сделать процесс обучения занимательным, облегчить преодоление трудностей в усвоении учебного материала.

Практика показала, что интегрированный урок дает возможность найти индивидуальный подход к тем детям, у которых не в полной мере сформированы те или иные виды деятельности.Совместный урок дефектолога и учителя технологии делают урок интересным доступным для детей ООП.

Каждый урок начинается с психологического настроя, с организации рабочего места, содержать его в порядке, правильно располагать на нем необходимые инструменты, приспособления, материалы, соблюдение техники безопасности, по окончании урока убирать рабочее места, т.е. воспитывать культуру труда.

Мы убедились, что на интегрированных уроках труда ученицы работают более активно. Особенно радует, что те ученицы, которые учатся не охотно, на таких уроках работают с большим увлечением. Если же урок построен в форме соревнования то, естественно, у каждой ученицы возникает желание победить, а для этого они должны иметь хорошие знания (девочки это понимают и стараются лучше подготовиться к уроку). После каждого подобного урока я слышу фразу: «Давайте продолжим работу», что свидетельствует об успешности урока. Учитель - дефектолог, является помощником таким детям, посредниками между нами и другими участниками образовательного процесса. Основную задачу учителя – дефектолога, работающего в классе интегрированного обучения и воспитания, мы видим не только в том, чтобы непосредственно осуществлять коррекционно-педагогическую работу с детьми, но и в том, чтобы помочь другим педагогам, работающим в классе интегрированного обучения.

Значимость темы определяется в том, что в настоящее время в центре внимания находится интеграция - процесс обучения детей с особыми образовательными потребностями в условиях труда. Интегрированное обучение предполагает овладение учащегося с ООП знаниями, умениями и навыками, а также применение трудовых знаний в социуме.

Список литературы:

1. Алтынсарин И. Педагогические идеи и просветительская деятельность.- Алма-Ата 1968 г.
2. Джумагулов К.Т. Алтынсарин и развитие культуры казахского народа.- Алма-Ата: Казахстан, 1984.
3. Ильминскии Н., Воспоминания об И.А.Алтынсарыне. Письма и бумаги И.Алтынсарина.- Российская государственная библиотека,1891- 247с.
4. Алтынсарин И. Собр. соч. в трех томах. Т.I - Алма-Ата: Наука,1975 - 359 с.

УДК 371.134

СТАНОВЛЕНИЕ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Балабаев Булат Кабланович,
кандидат биологических наук, заведующий отделением
сельскохозяйственных специальностей
КГКП «Костанайский сельскохозяйственный колледж»
Управления образования акимата Костанайской области
г. Тобыл, Казахстан
Баранбаева Айгуль Каблановна,
учитель начальных классов,
КГУ «Боровская школа-гимназия им. А. Чутаева
отдела образования Мендыкаринского района»
Управления образования акимата Костанайской области
с. Боровское, Казахстан
Коломжанова Замзагуль Абельхасимовна,
переводчик, КГУ «Первомайская общеобразовательная школа
отдела образования Мендыкаринского района»
Управления образования акимата Костанайской области
с. Первомайское, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Үздіксіз кәсіптік білім беру феномені әлеуметтік-педагогикалық ғылыми дискурста аз зерттелген және өте өзекті. Әлеуметтік-педагогикалық жүйе ретінде біздің еліміз үшін үздіксіз білім беру педагогикалық тұжырымдаманы тереңдету мен кеңейту саласында да, педагогикалық практика саласында да жаңа көкжиектер ашады.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру, білім беру жүйесі, құзыреттілік, педагог.

Аннотация

Актуальность и цель: Исключительность непрерывного профессионального образования изучена недостаточно, но его важность для социально-образовательного научного дискурса бесспорна. Являясь социально-педагогической системой, непрерывное образование выявляет новые возможности отечественного образования в сфере продвижения и наращивания педагогической концепции и в сфере педагогической деятельности.
Ключевые слова: непрерывное образование, система образования, компетенции, педагог.

Abstract

Relevance and goal: The exclusivity of continuing professional education has not been sufficiently studied, but its importance for the socio-educational scientific discourse is indisputable. Being a socio-pedagogical system, continuing education reveals new opportunities for domestic education in the field of promoting and building up the pedagogical concept, and in the field of pedagogical activity.
Keywords: continuing education, education system, competencies, teacher.

Для того чтобы размышлять над непрерывным образованием, необходимо выяснить, что же следует понимать под этим термином.

По данным (А.Н.Пережовской, 2015), термин «непрерывное образование» многозначен. Во-первых, непрерывное образование обозначает некое постоянное, непрерывное совершенствование знаний, умений, навыков (ЗУН) человека, связанное с необходимостью быть актуальным в современной среде (профессиональной, социальной). Во-вторых, под этим термином понимается система взглядов на образовательный процесс в целом. Эта система рассматривает учебную деятельность как неотъемлемую и основную составляющую образа жизни человека в любом возрасте; предполагает необходимость достройки образовательной лестницы новыми ступенями, рассчитанными на все периоды жизни человека. В-третьих, непрерывное образование предусматривает постоянное обогащение творческого потенциала личности, развитие человека как творческой личности [1, с.38-39].

Согласно современной трактовке, непрерывное образование рассматривается как единая система государственных, общественных образовательных учреждений, которая обеспечивает организационное, содержательное единство и преемственность всех звеньев образования. Решение задач воспитания и обучения, профессиональной подготовки человека должно, с одной стороны, учитывать актуальные и перспективные общественные потребности, с другой стороны, – удовлетворять стремление человека к самообразованию, разностороннему и гармоничному развитию на протяжении всей жизни [2].

Первые упоминания о непрерывном образовании встречаются во взглядах Платона, Конфуция, Сократа, Аристотеля, Л.А.Сенеки, Вольтера, И.В.Гете, Ж.Ж.Руссо, которые считали, что непрерывное образование фундамент достижения полноценного развития человека как личности.

В XIII-XIV вв. в городах Европы, на основе «цеховых школ» открытых и содержащихся ремесленными цехами, были предприняты первые попытки реализации идеи непрерывности образования.

Основоположником современных представлений о непрерывном образовании является чешский педагог-гуманист Ян Амос Коменский, в работах которого содержится основная мысль, нашедшая отражение в современной концепции непрерывного образования.

В Казахстане реализуется комплекс системных мер по развитию образования и науки. В соответствии с обязательствами, которые приняла на себя Республика Казахстан, для устойчивого развития 4-й Цели Организации объединенных наций до 2030 года, предполагающей обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрения возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Указанные направления являются приоритетными и для казахстанской системы образования.

Согласно разделу 3, государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы, имеющиеся различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования, создают препятствия к построению системы обучения в течение всей жизни (lifelong learning). Необходима проработка вопросов обеспечения преемственности образовательных программ от дошкольного до послевузовского образования [3, с.4].

По данным (И.И.Кашук, Л.И.Кашук, 2012), идея образования длиною в жизнь в Казахстане уже имеет реальную основу. В этой связи концепция видения системы обучения в течение всей жизни опирается на имеющийся отечественный опыт, с одной стороны, и тенденции и перспективы развития национальной системы образования, с другой.

По мнению авторов, в Республике Казахстан система непрерывного образования в процессе своего реформирования базируется на отечественной многоуровневой системе подготовки кадров: то есть представлено трёхуровневой системой подготовки кадров высшей квалификации бакалавриат – магистратура – докторантура», переход на которую осуществлен в рамках Болонского процесса и

довузовскими структурами образования, включающими школу, профессиональные лицеи, колледжи (организации технического и профессионального образования, именуемые ТиПО).

С переходом на трёхуровневую подготовку кадров высшей квалификации система непрерывного образования в республике реализуется по следующей схеме: школа – колледж – ВУЗ – магистратура – докторантура, то есть она стала не только непрерывной, но и де-факто многоступенчатой [4, с.52-54].

По данным (Б.К. Балабаева, 2021), с текущего учебного года система ТиПО Казахстана перешла на модульно-кредитную технологию обучения, за основу которой взята европейская система перевода и накопления кредитов – ECTS.

Данная система за последние 15-20 лет вышла на первое место среди множества систем использования кредитных единиц в учебном процессе. Следует отметить, что данная система появилась еще до начала Болонского процесса. Работы по её созданию начались в 1989 году в рамках программы «ERASMUS», осуществляющей обмен преподавателями и студентами между европейскими высшими учебными заведениями. Суть формирующейся системы заключалась в том, чтобы помочь руководству вузов понять и юридически отразить результаты обучения студентов за рубежом в документах об образовании.

В условиях кредитно-модульной системы обучения, самостоятельная работа студента превращается в фундамент самообучения, а также способствует формированию готовности студента к самообучению и прививает специалисту навыки учиться «всю жизнь» [5, с.2-3].

По данным (С.Ж.Пралиева, К.К.Жампеисовой, Н.Н.Хан, Ш.Ж.Колумбаевой, А.Д.Кайдаровой, 2020), подготовка будущего учителя все более принимает характер непрерывного педагогического образования, которое реализуется в педагогических колледжах, институтах, университетах. По мнению авторов, одной из ведущих идей продвижения в данном направлении, является переориентация педагогических вузов на подготовку самостоятельно мыслящих педагогов, способных к постановке целей, планированию и реализации учебного процесса, обладающих способностью и готовностью к всемерному формированию у учащихся ключевых компетенций, созданию доброжелательной атмосферы в классе и умеющих отслеживать и оценивать результаты своей деятельности, осуществлять духовно-нравственное, гражданско-патриотическое, экологическое и здоровьесберегающее воспитание молодого поколения казахстанцев [6, с.6].

Современный рынок труда, в том числе и работодатели, предъявляют высокие требования при приёме на работу: наиболее востребованы самостоятельные, творческие, инициативные и предприимчивые специалисты, способные приносить прибыль предприятию, предлагать и разрабатывать идеи, находить нетрадиционные решения и реализовывать экономически выгодные проекты. Аналогичные данные получены (Д.В.Афанасьевым, В.С.Грызловым, 2013), по данным которых рыночные отношения заставляют работодателя повышать требования при реализации кадровой политики, глубоко и детально анализировать профессиональные возможности потенциальных работников [7. с.11].

По данным (Б.Балабаева, 2021), говоря о повышенных требованиях работодателей к работникам, нельзя не сказать о профессиональных компетенциях, навыки которых разделяют на soft skills (гибкие) и hard skills (жёсткие).

Softskills – надпрофессиональные навыки, которые помогают решать жизненные задачи и работать с другими людьми. Softskills нельзя научиться на тренинге или курсе, они закладываются в детстве и развиваются в течение всей жизни. Поэтому работодатели особенно ценят людей, у которых они хорошо развиты. Softskills полезны в любых сферах, формируются в детстве и связаны с эмоциональным интеллектом.

Hardskills – узкие профессиональные навыки, которые нужны для решения конкретных задач в повседневной работе. Жёсткими навыками можно овладеть за несколько недель, а их эффективность – измерить. Hardskills нужны под конкретные задачи, формируются в процессе обучения и основаны на полученных, запомнившихся, технических знаниях.

Чтобы сформировать педагогические навыки, нужно получить необходимые педагогические знания, отработать их на практике и совершенствовать их на протяжении всей жизни в соответствии с изменяющимися условиями современной действительности. Чем больше педагог практикуется, тем лучше развиваются у него навыки [8. с.11-12].

По данным (А.А.Григорьевой, 2012) сегодня педагог – это не только учитель, обучающий школьников той или иной науке, а прежде всего субъект совместной деятельности по формированию личности ученика и учителя новой формации, обладающий определенными способностями (компетенциями), последние он также должен выработать в воспитуемом.

В настоящее время педагогические колледжи выполняют первостепенную задачу при реализации принципов непрерывного образования, выполняя роль разноуровневых научно-педагогических комплексов.

Подобное сотрудничество, пока только на паритетных началах, показывает, что такая система даёт свои позитивные результаты в решении проблемы замены педагогических кадров, повышения профессионального уровня учителей, имеющих среднее профессиональное образование. Вместе с

тем сохраняются такие проблемы, как недостаточная разработанность нормативно-правовой базы в осуществлении преемственности форм и методов обучения в учреждениях среднего, среднего специального, высшего и послевузовского педагогического образования [9, с.40].

Если бы в Казахстане, как и в некоторых субъектах Российской Федерации (Республика Саха, Якутия) был выработан опыт интеграции педагогических колледжей и вузов, то это позволило бы выпускникам педагогических колледжей зачисляться на заочную форму обучения в вуз по рекомендации педагогических советов; обучаться по сокращенной программе; проводить переаттестацию и перезачёт тех дисциплин, которые изучались в педагогических колледжах.

К сожалению, в Казахстане, форма собственности колледжей и вузов разная, что не позволяет решать отдельные вопросы по интеграции.

То есть, в развитии системы непрерывного педагогического образования отмечается роль педагогических вузов и государственно-общественных организаций (учебно-методических объединений, Координационного совета по УМО и др.)

По данным (И.И.Кашук, Л.И.Кашук, 2012), развитие в республике системы формального непрерывного образования породило ряд проблем и потребовало решения ряда актуальных вопросов, связанных с обеспечением эффективности ее функционирования.

Отсутствие последовательности в реализации принципа преемственности образовательных программ по уровням (ступеням) подготовки привело к тому, что в настоящее время программы, методы и формы обучения в системе «лицей - колледж - вуз - послевузовское образование» закреплены законодательно. Однако, с решением этой проблемы, объективно сформировалась новая, сдерживающая реализацию принципа непрерывности образования. Введение для выпускников колледжа комплексного тестирования (КТ), как обязательной процедуры при поступлении в вуз привело к тому, что выпускники колледжей РК не набирают установленного порогового уровня проходного балла. Основная причина связана с тем, что состав и содержание предметов КТ ориентированы на среднюю школу. Над этим ещё предстоит поработать [3, с.52-56].

На сегодняшний день, в условиях коронавирусной инфекции, основными формами повышения квалификации педагогических работников стали дистанционные курсы, проводимые посредством видео-конференц связи. Подобная тенденция в последние два года наблюдается во всём мире. Но, стоит отметить, что многие педагоги участвуют в данных курсах не только для оттачивания своего мастерства, но и для наработки материала «пригодного» для присвоения квалификационной категории педагогическим кадрам, помимо которого необходимо успешно сдать национальное квалификационное тестирование. При этом, не все курсы повышения квалификации учитываются при проведении вышеупомянутой аттестации: существует перечень конкурсов, курсов и олимпиад рекомендованный Министерством образования и науки РК для учителей среднего образования и преподавателей ТиПО.

По данным (Ш.М.Шуиншиной, Е.А.Альпеисова, Б.С.Ахметова, Е.А.Туякова, М.Е.Адамова, 2019), за годы независимости Казахстана в стране поэтапно проводится совершенствование всей системы образования на основе международного и отечественного опыта. Обновляются законодательные базы, государственные общеобязательные стандарты всех уровней образования, модульные образовательные программы, учебные программы.

При этом соблюдение принципов преемственности между образовательными программами на разных уровнях образования закреплено законодательно.

С целью выполнения этих принципов был осуществлен анализ модульных образовательных программ педагогических специальностей вузов на соответствие обновленному содержанию образовательных программ школьного среднего образования [10].

Таким образом, переход к системе непрерывного образования педагогов – требование времени, приоритет развития образования, и мы все должны использовать достижения мирового опыта и не повторять его недостатки.

У современного преподавателя много ролей, и в сегодняшней реалии преподаватель должен стать, на наш взгляд, в первую очередь мотиватором, затем фасилитатором, а в процессе деятельности – и ментором, и модератором, и консультантом. Другими словами, инструктируя обучающегося, преподавателю необходимо их мотивировать, обеспечить режим наибольшего благоприятствования самостоятельной работе, координировать и консультировать воспитанников в процессе учебной деятельности.

Список литературы:

1. Пережовская А.Н. Непрерывное образование: цели, задачи, содержание, функции, перспективы развития / А.Н.Пережовская. - Текст: непосредственный // Проблемы и перспективы развития образования : материалы VI Междунар. науч. конф. (г.Пермь, апрель 2015г.) - Пермь: Меркурий, 2015. - С. 38-41. - URL: https://moluch.ru/conf/ped/archive/-149/7617/
2. Непрерывное образование [Электронный ресурс] / Гуманитарно- правовой портал.- Режим доступа: http//psyera.ru

3. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы, утверждённая постановлением Правительства Республики Казахстан № 726 от 12 октября 2021 года.
4. Кашук И.И., Кашук Л.И. Непрерывное образование: проблемы управления и перспективы развития // Вестник ИнЕУ. - 2012. - № 3. - С. 52-56
5. Балабаев Б.К. Внедрение кредитно-модульной системы обучения в ТиПО // Жаңартылған бағдарлама: жаңа көзқарас, жаңа мүмкіндік: материалы республикоанской онлайн конференции (г.Алматы, декабрь 2021 г.). – Алматы: 2021.
6. Пралиев С.Ж., Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж., Кайдарова А.Д. Концептуальные основы системной модернизации педагогического образования в Республике Казахстан // Казахский национальный педагогический университет им. Абая - 2020. - с. 1-23.
7. Афанасьев Д.В., Грызлов В.С. Компетентностный подход и кредитно-модульная система обучения // Высшее образование в России. - 2013. - №6. – с. 11-18.
8. Балабаев Б.К. «Моделирование образовательного процесса с учётом академической самостоятельности в организациях технического и профессионального, послесреднего образования» // Рабочий блокнот слушателя курсов повышения квалификации педагогов по образовательной программе. 2021. С. 11-12.
9. Григорьева А.А. Актуальные проблемы непрерывного педагогического образования // Преподаватель XXI век. 2012. №3. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-problemy-nepreryvnogo-pedagogicheskogo-obrazovaniya.
10. Шуиншина Ш.М., Альпеисов Е.А., Ахметова Б.С., Туяков Е.А., Адамова М.Е. Некоторые вопросы модернизации системы образования Казахстана // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – № 2. URL: https://science-education.ru/ru/article/view?id=28692.

УДК 82.09(574)

АБАЙ ҚАРА СӨЗДЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Балтабаева Ажар Багитжановна,
А. Байтұрсынов атындағы
Қостанай өңірлік университетінің
қазақ филология мамандығы бойынша
білім беру бағдарламасының 1-курс магистранты

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты: Бұл мақалада ұлы ойшыл, жазушы, ақын Абай Құнанбаевтың ұлттық және жалпы адамзаттық мәдениеттің дамуына қосқан үлесі туралы айтылады. Абай қара сөздерінің адамзатқа қосқан идеясын, оның рухани-адамгершілік тәрбие идеялары, кемел тұлғаны жан-жақты дамытудағы білімнің, ағартудың, мәдениеттің рөлі туралы түсініктерін ашуға ерекше назар аударады.
Түйінді сөздер: Абай, қара сөз, құндылық, адамгершілік, адам.

Аннотация

Актуальность и цель: В этой статье рассказывается о вкладе великого мыслителя, писателя, поэта Абая Кунанбаева в развитие национальной и общечеловеческой культуры. Особое внимание Абай уделяет раскрытию идей слов назидании, внесенных в человечество, его представлений об идеях духовно-нравственного воспитания, роли образования, просвещения, культуры в всестороннем развитии зрелой личности.
Ключевые слова: Абай, слова назидания, ценность, нравственность, человек.

Abstract

Relevance and goal: This article tells about the contribution of the great thinker, writer, poet Abai Kunanbayev to the development of national and universal culture. Abai pays special attention to the disclosure of the ideas of the words of edification introduced into humanity, his ideas about the ideas of spiritual and moral education, the role of education, enlightenment, culture in the comprehensive development of a mature personality.
Keywords: Abai, words of edification, value, morality, man.

Қазақтың бас ақыны Абай атамыз өз ғұмырын тек өлең жазуға, орыс және басқа да тілдерден аудармалар жасауға ғана арнамаған. Сонымен бірге публицистикалық шығармаларын, атап айтсақ «қара сөздерін» жазып қалдырғаны бәрімізге мәлім.

Абай әлемге әйгілі қара сөздерінде шығарманың бейнесіне мән беріп қана қоймай, оның тереңдігіне, шыншылдығына, логикалық мәніне көңіл бөлген. Хакімнің гуманистік, ағартушылық, әлеуметтік ойы дін туралы пікірлерімен бірігіп, біртұтас қазақ халқының философиялық тұжырымдамасын құрайды.

Осы тұрғыдан келгенде қазақ халқының ұлы ақыны Абай Құнанбайұлының өлеңдері мен қара сөздері халыққа ерекше тәрбие береді, адамгершілікке үндейді. Оңайдан қиынға қарай, жақыннан жыраққа қарай, қызықты, күлкілі жайдан үлкен толғаулы қорытындыға қарай біртіндеп әкеледі. Осының барлығы адамзатты адамгершілікке жетелеу мақсатында деп түсінеміз.

Абай атамыздың қай қара сөзін алмасақ та, тұнып тұрған ақыл-кеңес, даналық, тәрбие көзі. Ол өзінің қара сөздері арқылы өзінің ойын қазақ бетіне түсіріп, қандай да болса адамзатқа үлгі-өнеге, өсиет ретінде жазып қалдырды.

Өзінің «Қара сөздерінде» толықтерең философиялық идеялар арқылы ол білім берудің өмірдегі маңыздылығы туралы айтады. Жалпы Абай ілімі «Толыққанды адам» болу үшін қазақ жастары жоғары моральдық-этикалық, мәдени жәнебасқа жалпыадамзаттық құндылықтарды игеруге шақырады. Ақын жастарды оқуға, ғылымды, түрлі жаңа қолөнерді игеруге шақырды, адал, жақсы жұмыс істеуге кеңес берді.

Қазақ халқын ағарту үшін әлемдік мәдениет пен ғылымның маңызы туралы ой жүгірте отырып, ойшыл өз халқын белсенді түрде тұрақты дамып, жетіліп, рухани әлеміңізді байытыңыз деп шақырады.

Ұлы ойшылдың көптеген шығармалары моральдық-этикалық көзқарастармен, мүдделерге, адамгершілік мұраттарға және еңбек халқының даналығы, қазақ зиялыларының шығармашылығынаақындар мен композиторлардың қоғамдық Шығыс және батыс халықтарының ойларымен ұштасып жатыр.

Сонымен, Ұлы Абайдың шығармашылығы терең рухани-адамгершілікке толы, өйткені, ақын өз заманынан бұрын ойлады десе болады, осындай жалпы адамзаттық идеалдардан жоғары, ағартушылық, еңбек, халықтың рухани бірлігі ретінде қарастырды. Оның шығармаларының тәрбиелік мәні ерекше, ғылыми және практикалық құндылығы жоғары.

Абай қара сөздерін публицистикалық стильде жазған, дегенмен оқырманмен сырласа, пікірлесе, кеңесе отыра, мазмұнды да мәнді ерекше ой-пікірін білдіреді. Абайдың өзі қара сөзін жазар алдында оқырманға «керек кісі болса алсын, алмаса, өз сөзім өзімдікі» деп ешкімді мәжбүрлемейтінін айта кеткен.»Әйтеуір ақсақалдар айтпады деп, жүрмесін деп аз ғана сөз шығардық,»– дей отырып, «Атымды адам қойған соң» үндемей қалмайын, өмірден көрген- түйгендерімді кейінгі жастарға айта отырайын, егер де шалыс басып, теріс жолмен жүрген жастар болса, келеңсіз іс-әрекеттерін түзетіп, ой-елегінен өткізіп, ақылға келер дегенді айтқысы келеді. Абай қара сөздерінің барлығы да сол замандағы әлеуметтік күрделі мәселелерді сөз еткенімен, қазіргі таңда да қара сөздеріндегі ғибратты ойлары мен ақыл-кеңестері әлі де мән-маңыздылығын жойған жоқ, керісінше, жастардың Абайдан алар өсиет-өнегелері, кеңестері нағыз осы құбылмалы дәуірге лайықталып жазылғанға ұқсайды.

Ең алғашқы қара сөзінде Абай атамыз алдағы өмірінде нені кәсіп қылып, қалай өткізетіні жайлы талқылап, талдап жазған. Ел бағу, мал бағу, ғылым бағу, софылық қылып дін бағу, балаларды бағу - қажып, жер ортасы жасқа келгенде бұлардың ешбірін кәсіп қылғысы келмеді. Осы уақытқа дейін қылып жүрген істерінің байлаусызын, баянсызын, барлығының қоршылық екенін 1-ші қара сөзінде атап көрсетеді. [1, 23б]

Мәселен, Абайдың: «Дүние – үлкен көл, заман − соққан жел», «Алдыңғы толқын ағалар, артқы толқын інілер, кезектене бөлінер, баяғыдай көрінер» деген сөздерінің өзінен-ақ Абай ой-тұжырымдарының қазіргі жастар үшін де берер тәрбиесі мен өнегесі орасан зор екені анық.

Мынаны біз сенімді түрде айта аламыз, Абай жариялаған моральдық нормалар,бір жағынан айыптаушылар, дөрекілік, арсыздық, әдепсіздік, жалқаулық, надандық, екіншісі-еңбекке деген сүйіспеншілікті арттыру, халықтың мүддесі үшін жанқиярлық күрес,адалдық, шыншылдық, оқудағы табандылық, ғылым, оның жоғары этикалық идеалы «Адам бол!» тек өз маңызын жоғалтқан жоқ.

Біздің уақыт, және жаңа дыбыс күшіне ие болды және қазіргі дәуір позициядан мұқият зерттеуді талап етеді. Қазақстан қоғамының қазіргі даму жағдайында әлемнің жаһандануы контексінде ұлы тұлғаның үндеуі өзекті. Абайды барлық халықтардан үйренубұл өз бетіңізше, ұлттықжәне адамның қадір-қасиеті, әлемді нығайту жәнекелісімі. Нағыз патриот бола отырып, Абайөз халқының болашағын білімде көрдім,білім беру, ғылым мен өнерді дамыту,табанды және жасампаз еңбекте. Осы аманатретінде ұлы ақынның сөздері ұрпақтарына естіледі: «Білімі, махаббаты, әділдігі көп адамдана, ғалым, бейбітшілікке ие!»

Абайдың «Алтыншы», «Сегізінші», «Он бірінші» сөздері жоғарғы ілім – білімге ұмтылуға кедергі келтіретін надандық, мақтаншақтық, қызғаншақтық мінездерді шенеуге арналады. «Бірлік, тірлік» деген сөз ұғымдарының мәнін аша келіп, «Алтыншы сөзінде» Абай: «Бірлік – ақылға бірлік, малға бірлік емес», - десе, сол әңгімесінің екінші жерінде: «Ырыс – алды тірлік» дейді. Жанын қорғалап, жаудан қашып, қорқақ атанып, еңбек қылудан, қызмет қылудан қашып, еріншек атанып, ез атанып, дүниеде әлгі айтылған ырысқа дұшпан болады.....

«Кеселді жалқау, қылжақ бас,

Әзір тамақ, әзір ас,

Сыртың пысық, ішің нас,

Артын ойлап ұялмас, - болып жүріп, тірімін деме, онан да Алла жіберген ақ бұйрықты өлімнің өзі артық», -дейді. Ұлы ақын осы пікірін өзінің «Үшінші», «Он бірінші» сөздерінде де толықтырып, ұштай түседі. Мал үшін ар- намысын сату, бірінің үстінен бірі арыз беріп, жала жабу, ауызбіршіліктің, ынтымақтастықтың болмауы сияқты мінез-құлықтардың бәрі де надандықтан алшақ болуға тәрбиелейді. Бұл әңгімелердің идеялық мазмұны да, келешек ұрпақ үшін құндылығы да осында. [2, 8б]

Отыз бірінші қара сөзіндегі айтылар ойға зер салсақ: «Естіген нәрсені ұмытпасқа төрт түрлі себеп бар: әуелі көкірегі байлаулы берік болмақ керек, екінші – сол нәрсені естігенде, я көргенде ғибрәтлану керек, көңілденіп, тұшынып ынтамен ұғу керек; үшінші – сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайтарып ойланып, көңілге бекіту керек; төртінші – ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер бір кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері: уайымсыз салғырттық, ойыншы-күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмарлық пайда болу секілді. Бұл төрт нәрсе – күллі ақыл мен ғылымды тоздыра тұғын нәрселер». Абай осы төрт нәрсені ашып айту арқылы үлкен келелі мәселені көтеріп отыр. Адам баласының есту арқылы біліп–танудың қаншалықты қажеттігін жақсы түсіндіріп береді. Абайдың бұл ғибратты ойлары білімді де ойлы, зерделі де саналы, көкірек көзі ашық болатын жас ұрпақты тәрбиелеуде айрықша маңызды екендігін жете ұғамыз. Адам бойында, Абайша айтқанда, «Толық адам» болып қалыптасу үшін естіген нәрсені ұмытпаудың төрт түрлі себебін үнемі ойға түйіп жүруді еске салады.

Отыз үшінші қара сөзінде Білім-ғылым үйренбекке талап қылушыларға әуелі білмек керек,» – дей келе, талапты болудың бірнеше шарттарын түсіндіріп береді. «Әуелі білім-ғылым табылса, ондай-мұндай іске жаратар едім деп, дүниенің бір қызықты нәрсесіне керек болар еді деп іздемек керек» деген сөзінің астарына үңілер болсақ, мұнда жастарды білімге ұмтылдыра отырып, алған білімін махаббатпен, сүйіспеншілікпен жүзеге асыра білу керек дегенді айтады. Абайдың осы ғылым-білім үйренудегі алты шарты қазіргі таңдағы жастарымыздың бойында болар қасиеттер болу керек деген ойда боласың, себебі қазіргі жастарымыз шет ел асып, сол елден алған білімін, ғылымын елімізде іске асырар болса, елдің экономикасы да, мәдениеті де, ғылымы да дами түсер еді.

Абай адам бойындағы жағымсыз мінездерді де көп сынға алады. «Мал тілейсіңдер, неге керек қылайын деп тілейсіңдер? Әуелі құдайдан тілеймісің? Тілейсің. Құдай берді, бергенін алмайсың. Құдай тағала саған еңбек қылып мал табарлық қуат берді. Ол қуатты адал кәсіп қыларлық орынға жұмсай-мысың. Жұмсамайсың. Ол қуатты орнын тауып сарып қыларды білерлік ғылым берді, оны оқымайсың. Ол ғылымды оқыса, ұғарлық ақыл берді, қайда жібергеніңді кім біледі?... Ерінбей еңбек қылса, түңілмей іздесе, орнын тауып істесе, кім бай болмайды? – деп, адамның ұнамсыз істерден аулақ болып, адам баласына Алланың берген сыйын қадірлей біліп, оны жамандыққа емес, еліне ғылымы мен өнерін, экономикасын көтеретін ғылым мен білімді үйренуге шақырады. Сонда ғана Абайдың айтқан мал тапқың келсе, өз кәсібіңді көтеретін жолды ізде дегені, оны ұрлықпен емес, адал жолмен табуды үйретеді. «Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ, одан басқа нәрсемен оздым дегенінің бәрі ақымақтық», − деп ғылым, білім жайын сөз ете отырып, ең алдымен орыс ғылымын насихат етеді. Себебі күнкөрістің де, мақсатты тіршіліктің де, мал табудың да жолын орыс өнерімен байланыстырады. «Орысша оқу керек, хикмет те, мал да, өнер де, ғылым да – бәрі орыста тұр. Залалынан қашық болу, пайдасына ортақ болуға тілін, оқуын, ғылымын білмек керек... Сен оның тілін білсең, көкірек көзің ашылады. Орыстың ғылымы, өнері – дүниенің кілті» дейді. Абайдың бұл өсиетін ақыл таразысына салар болсақ, қазіргі жастарымызға экономикасы дамыған, ғылым мен техникасы алда жүрген батыс пен шығыстың ғылымы мен білімін үйреніп, оны іске асыр дегенді айтса керек. Абай орыстың ғылым, білімінің залалынан сақтан, жақсысынан үйрен десе, қазіргі кезде батыстың залалынан сақтанып, өзімізге қажетті жақсы жақтарын алуды ойлану керектігін айтуға болады. [3, 39б]

Өзінің өлеңдеріндегі тәрізді қара сөздерінде де ұрлық, парақорлық, пәлеқорлық, мансап-қорлық, тағы басқалар елдің ел болуына зор бөгет екендігін айта келіп, «Қырық бірінші сөзінде» ұлы ақын екі нәрсені ұсынады: біріншісі – «Бек зор үкімет», екіншісі – қаржы. Үкіметтің күшімен қазақтың ұл, қыздарын еріксіз түрде мектепке беріп, оларды ғылымның әр саласынан мамандандырып, ой-санасын жаңаша тәрбиелеп, бұрынғылардан мүлде өзге психология, өзгеше наным-сенімдегі адамдар етіп тәрбиелесе, сонда ғана елдің түзелетінін айтқан.

Абайдың дүниетанымында да басқа ойшылдар сияқты адамды, оның мәнін биологиялық, психологиялық, әлеуметтік және педагогикалық тұрғыдан жан-жақты қарастырады. Абай адамның эстетикалық, этикалық келбеті, оның білімі және тәрбиесі, оның сезімдері мен ақыл-ой әлемін, оның өмірлік мұраттары мен мақсатын түбегейлі зерттеген.

Міне, Абай қара сөздеріндегі еңбек, ғылым, адамгершілік, әдептілік мәселелерді көтергені, оның адам баласын, әсіресе, қазақ жастарының, ғылым мен білімді үйрене отырып, өз еліңді көркейте біл дегені болса керек. Сондықтан да Абайдың қара сөздерінен әлі де ғибратты ақыл-кеңестерді аларымыз мол, қара сөздерін құмарта оқып, Ақын айтып кеткен жолмен жүретін болсақ, қазақ елінің жастары өнегелі, ақылды, алған білімдерін еліміздің экономикасын көтеретін саналы, ақылды жастар болары сөзсіз.

Қара сөздің барлығын публицистикалық шығарма деп атасақ та болады. Өйткені қайсысын оқысаңыз да санаңызға қозғау салып, ойыңызды тереңдете түсетіні анық. Тіпті білім-ғылым жайында жазылған қара сөздерден ерекше қуат алып, белгілі бір мотивация алатын жандар да аз емес. Әрбір қазақ азаматы осы қара сөздерді оқып шығуға міндетті деп санаймын. Себебі ол ұлтының нағыз жанашырын, саналы ұрпағын тәрбиелеп шығаратыны рас. 45 қара сөздің барлығын да жаттап алған жастардың саны бүгінгі күні аз болса да, болашақта көбейетініне сенімдімін.

Біз ұлы ақынымыз Абай Құнанбайұлының дәуірінде айтып кеткен ғұлама сөздерінің әлі күнге дейін өз өмірімізге қажеттілігін ұғындық. Оның адамгершілікке баулыған, тәрбиеге негізделген қара сөздері арқылы рухани азық алдық, адамдық сипатта бой түзеуге тырыстық. Бұл дегеніміз ақынның халықпен бірге жасағандығы. Ақын мұрасы - халықтың сарқылмас асыл қазынасы. Қазағымызда тәлім-тірбие алар өнегелі сөздер көп болғай деп тілейік

Әдебиеттер тізімі:

1. Құнанбаев А. Шығармаларының толық жинағы (екі томдық). – Алматы: Көркем әдебиет, 2002. – 368 б.
2. Абай Құнанбаев Қара сөздер/Абай; Мырзагелді Кемел. – Астана: Аударма, 2002. – 99 б.
3. Құнанбаев А. Избранное. Серия «Мудрость веков». - М.: Русский раритет, 2001. - 426 б.

УДК 373.24

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Батырбаева Надия Кадыровна,
магистр педагогических наук
старший менеджер филиала
ЦПМ г.Петропавловска
Журунтаева Сауле Байкешевна,
магистр педагогических наук,
старший менеджер ЦА ЦПМ г.Нур-Султан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балаларда шығармашылық дағдыларды дамытудың маңыздылығы мен өзектілігі ашылады. Мектепке дейінгі білім беру мұғалімдері үшін оқыту процесінде де, еркін ойын әрекеті кезінде де ойындарды ұйымдастыруда қолдануға болатын нақты ұсыныстар ұсынылады. Бұл материал педагогтардың әдістемелік қоржынын толықтырады деп ойлаймыз.

Түйінді сөздер: дағдылар, икемді дағдылар, шығармашылық, шығармашылық, ойын, ойын жаттығулары.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье раскрывается важность и актуальность развития навыков креативности у детей дошкольного возраста. Для педагогов дошкольного образования предлагаются конкретные рекомендации, которые могут использовать при организации игр как в процессе обучения, так и во время свободной игровой деятельности. Думаем этот материал пополнит методическую копилку педагогов.

Ключевые слова: навыки, гибкие навыки, креативность, творчество, игра, игровое обучение.

Abstract

Relevance and goal. This article reveals the importance and relevance of the development of creativity skills in preschool children. For teachers of preschool education, specific recommendations are offered that can be used when organizing games both in the learning process and during free play activities. We think this material will replenish the methodological piggy bank of teachers.

Keywords: skills, flexible skills, creativity, creativity, game, game learning.

В современной системе образования приоритетным субъектом становится личность с ее потребностями, интересами, свойствами и индивидуальными особенностями. В этой связи происходит все более активный переход от знаниевой к личностно-ориентированной парадигме образования, поэтому направленность образовательно-воспитательного процесса дошкольного образовательного учреждения на развитие дошкольников становится актуальной проблемой. Такая значимость обусловлена и требованиями, отраженными в государственных документах (Закон Республики Казахстан «Об образовании», Государственная программа развития образования и науки

в Республике Казахстан на 2020-2025 годы.

Дошкольный возраст наиболее сензитивен для развития креативности. Проблема формирования навыков креативности у дошкольников – одна из самых актуальных в детской психологии, поскольку взаимодействие человека с окружающим миром возможно благодаря его активности и деятельности, кроме того, креативность является непременной предпосылкой формирования умственных качеств личности, её самостоятельности и инициативности. И поэтому сейчас, современные программы предусматривают формирование у дошкольников не только развитие интеллектуальных навыков, а развитие навыков творчества, исследования, выработку собственных мнения и идей. Один из ведущих специалистов в области умственного воспитания дошкольников, Н.Н.Поддьяков так же справедливо подчёркивает, что на современном этапе надо давать детям ключ к познанию действительности, а не стремиться к исчерпывающей сумме знаний, как это имело место в традиционной системе умственного воспитания.

Роль дошкольного образования постоянно повышается и на сегодняшний день выполняет ряд социальных функций, имеющих государственное значение. Развитие навыков креативности особенно эффективно через включение детей в игровую деятельность. Игровая деятельность – ведущая для детей данного возраста и естественно используется воспитателями дошкольных учреждений для развития детей. Независимо от личного опыта или убеждений, каждый человек творит по-своему! Рассмотрим следующие мнения, которые были высказаны о креативности:

- «Креативность - это способность удивляться и познавать, находить решения в нестандартных ситуациях, это нацеленность на открытие нового и способность к глубокому осознанию своего опыта» Эрих Фромм
- «Креативность - это значит взять уже известные элементы и соединить их уникальным образом» Жак Фреско
- «Творчество - это копать глубоко, смотреть в оба, слышать запахи, смотреть сквозь, протягивать руку в завтрашний день, слушать кошку, петь в собственном ключе» Дж. Гилфорд
- «Креативность - это творческие возможности (способности) человека, которые могут проявляться в мышлении, чувствах, общении, отдельных видах деятельности, характеризовать личность в целом или её отдельные стороны, продукты деятельности, процесс их созидания» Ю.И.Салов
- «Творчество требует мужества, чтобы отпустить уверенность» Эрих Фромм.

Если креативность связано с любознательностью, экспериментаторством, удивлением жизнью, самовыражением, приобретением новых навыков и совершенствованием других, а также с придумыванием новых и интересных способов смотреть на мир, то вы можете себе представить, что дошкольные годы - это идеальное время для того, чтобы эта склонность раскрылась и расцвела! Подумайте о том, какое влияние вы можете оказать на жизнь маленьких детей, если с самого начала начнете воспитывать их естественное любопытство и воспитывать их любовь к развлечениям и учебе!

Дошкольники нуждаются в ежедневных возможностях участвовать в играх, которые помогают им осваивать новые навыки или практиковать существующие навыки в веселой, стимулирующей и поддерживающей среде. У них должны быть возможности для исследований окружающей среды, а также возможности для художественного выражения через искусство и музыку. Для творческого выражения идей и чувств можно использовать различные художественные средства, такие как маркеры, мелки, краски и глина. Дошкольников также следует поощрять экспериментировать и наслаждаться различными формами игр, драматизацией, музыкальным, подвижными играми. Когда вы работаете с детьми вы должны использовать их интересы и опыт в качестве источников вдохновения для генерации новых идей и областей исследования.

Философ Эрих Фромм сказал: «творчество требует мужества, чтобы отпустить уверенность». Творчество - это неотъемлемая часть человеческого опыта. У каждого из нас есть потенциал быть творческим в том, что мы делаем. Когда мы созидаем, мы освобождаемся от страхов, поднимаемся навстречу вызовам или препятствиям и видим новые возможности. Говоря о творчестве в своей книге «The Element: How Finding Your Passion Changes Everything», Кен Робинсон писал: «Если вы не готовы ошибаться, вы никогда не придумаете ничего оригинального». Творчество важно, потому что оно позволяет нам быть открытыми для новых впечатлений. Эти переживания включают в себя хорошее воображение, переживание и оценку чувств, пробуя новые вещи, основанные на индивидуальных интересах, обладая любопытным мышлением и будучи открытыми для новых вызовов, которые могут быть нетрадиционными.

Поощрение креативности с помощью окружающей среды и материалов имеет решающее значение для развития маленьких детей. Дети дошкольного возраста лучше всего учатся, когда они активно участвуют в своей окружающей среде, и очень важно, чтобы мы предоставили им широкие возможности для изучения этой среды, перемещая, трогая и экспериментируя с различными материалами, выражая идеи и эмоции, а также манипулируя различными игрушками или предметами. Эти переживания помогают зажечь мощные и значимые связи в их развивающемся мозге. Кроме того, в 2014 году исследователи, интересующиеся влиянием бедности на детей, провели исследование,

которое показало, что гормон стресса, кортизол, был ниже у дошкольников, которые участвовали в занятиях музыкой, танцами и визуальными искусствами, что говорит о потенциальной пользе искусства для здоровья детей.

По словам Джулии Кэмерон «художественное выражение может быть столь же важным для роста мозга, как говорение, письмо и чтение». Такие переживания, как живопись, рисование или скульптура в дошкольном возрасте, затрагивают поразительное разнообразие областей мозга и включают связи между этими областями. Точно так же исполнительское искусство, которое вовлекает детей в актерскую игру, движение или танец, одинаково ценно для развития мозга. Дети должны быть вовлечены в деятельность, которая будет способствовать их творчеству и самовыражению.

Творческий опыт предоставляет детям возможность выразить и продемонстрировать свои знания интересными и значимыми способами. Развитие детского творчества создает основу для здорового развития и любви к учебе.

Один из основных методов развития креативности у дошкольников является игры.

Как отмечает исследователь Беккер «Игровое обучение способствует развитию творческих способностей и позволяет детям связать процесс обучения с процессом выражения своих знаний». Все виды игр и упражнений способствуют развитию и формированию творческих способностей, это и дидактические игры, и ролевые, и сюжетные и подвижные.

- Сюжетно-ролевые игры развивают навыки творчески решать различные проблемные ситуации, создавать роли, изменять их в зависимости от ситуации, использовать предметы в качестве заместителей.
- Игры с различными художественными материалами способствуют формированию креативности, учат видеть конечную цель работы и воплощать придуманные образы в рисунках или поделках.
- Конструкторы прекрасно развивают навыки создания необычных построек из различных материалов, формируют пространственное мышление, навыки работы в команде.
- Словесные игры помогают развить творчество со словами и звуками, даю возможность детям сочинять разнообразные сюжеты сказок, историй, развивают коммуникативные умения.
- Загадки, головоломки развивают умение находить нестандартные решения различных задач.
- Драматические игры дают детям возможность использовать воображение, принимать на себя какую-то роль и видеть мир с чужой точки зрения, выражать свои чувства.

По словам Джулии Кэмерон и Эмма Лайвли, которые пишут об интеграции визуальных искусств в обучении, когда взрослые постоянно диктуют детям размер бумаги для использования, цвета для использования и продукт для изготовления, творчество не поощряется. Но не все примеры продукто-ориентированного опыта препятствуют творчеству. Опыт, ориентированный на продукт, может быть очень важен, когда дети развивают свои навыки. Например, если ребенок учится играть на музыкальном инструменте, вязать, шить или создавать аппликацию, существуют определенные навыки или стратегии, которые ребенок должен изучить. Творчество расцветает тогда, когда ребенок овладевает навыками, необходимыми для его выполнения. Для того чтобы развитие творческих способностей детей происходило успешно, воспитателю необходимо *при проведении игр учитывать следующие аспекты:*

- общаясь с детьми по поводу их художественных работ, делайте
- положительные комментарии, описывающие то, что вы видите, что они делают (например, «я вижу, как вы используете эти два цвета для своего дерева»), в отличие от комментариев, которые оценивают их работу (например, «мне нравится, как Вы это нарисовали»). Положительные комментарии, которые не являются оценочными, способствуют творческой работе
- предоставить детям многочисленные возможности для художественного самовыражения и оценки искусства. Поощряйте их игры и эксперименты с различными подходящими для развития формами искусства, материалами и процессами;
- поощряйте и моделируйте решение проблем. Поскольку креативность предполагает выработку решений или различных способов действий, вы должны включать в себя решение проблем во время организованной учебной деятельности, на прогулке. Используйте открытые вопросы, такие как «что произойдет, если вы...», чтобы помочь детям найти решение проблем или ситуаций;
- поощряйте открытия, предоставляя материалы, заставляющие задуматься, и планируя игры, способствующие творческому мышлению, мозговому штурму и выдвижению гипотез. Виды деятельности, которые могут быть связаны с открытиями, бесконечны;
- используйте интересы детей, чтобы направлять решения, которые вы принимаете о творческом опыте. Если, например, вы видите, что несколько детей в вашей группе с удовольствием заниматься конструированием, подумайте о том, чтобы приспособить свое пространство в группе, чтобы позволить детям дальше развивать свой замысел. Прежде всего, будьте гибкими и непредубежденными.

Развитие творческих способностей детей дошкольного возраста способствует формированию на протяжении всей жизни навыков, необходимых для обучения, а также любви к исследованию и исследованию. Воспитатели играют решающую роль в проектировании окружающей среды и проведении игр, способствующего развитию у детей любознательности и творческого мышления.

Список литературы:

1. Образование в Республике Казахстан: Сборник законодательных актов. – Том 1/ Под ред. М.М. Кузембаева. – Астана, 2018. - 352 с.
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. – Астана, 2019.
3. Мовкебаева З.А. Психофизиологические особенности интеллектуального развития детей, поступающих в школу. //Дошкольное образование в Казахстане, 2019. - №2 (20). - С.3 - 7.
4. Поддьяков Н.Н. Особенности психического развития детей дошкольного возраста. – М., 2016. – 245 с.
5. Захарова О.Г. Определение понятия «креативность» в научной литературе / О.Г. Захарова. - Текст: непосредственный, электронный // Аспекты и тенденции педагогической науки: материалы II Междунар. науч. конф. (г.Санкт-Петербург, июль 2017 г.). - Санкт-Петербург: Свое издательство, 2017. - С. 15-17. - URL: https://moluch.ru/conf/ped/archive/-216/12734/ (дата обращения: 14.01.2021).
6. Becker, D.R., McClelland, M.M., Loprinzi, P., & Trost, S.G. (2014). Physical activity, self-regulation, and early academic achievement in preschool children. Early Education&-Development, 25(1), 56-70.
7. Кэмерон Джулия, Лайвли Эмма. Художник есть в каждом. Как воспитать творчество в детях/ М: Манн, Иванов и Фербер, 2015 - 264 с.

УДК: 371.3:51

ОҚУШЫЛАРДЫ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ҒЫЛЫМ ТАРИХЫНАН МӘЛІМЕТТЕРДІ ХАБАРЛАУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Батыргалиева Айнұр Қанатқызы,
магистрант, М.Өтемісов атындағы БҚУ
Жумагалиева Айсулу Елтаевна
ф-м.ғ.к., доцент, М.Өтемісов атындағы БҚУ
Қазақстан, Орал қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада қазіргі білім беруді ізгілендіруге байланысты мектептегі білім берудің әр кезеңінде математикалық сабақтарға тарихи аспектілерді енгізудің маңыздылығы және осы пәннің практикалық сипатын ашу қажеттілігі қарастырылған. Математика тарихын оқып-үйренуде мектеп оқушыларының мәдениетке, ғылымға деген қызығушылығына, ойлау деңгейіне тигізетін игі әсері туралы баяндалады. Сонымен қатар мектептегі математика тарихын оқытудағы бақылаулардан алынған тарихи ақпаратты хабарлаудың бірнеше әдістемелік әдістері айтылып, сабақ үдерісінде қолдануға болатын тарихи есептерден мысалдар келтірілген. Математика өзінің тарихи негіздеріне жүгінген кезде пәнаралық сипатқа ие болады деген қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: математика тарихы, мектептегі білім, білім беру үрдісі, ізгілендіру, мәдениет, оқыту әдістері, тарихи есептер, тарихи материалдар.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматривается важность введения исторических аспектов на уроках математики на каждом этапе школьного образования в связи с гуманизацией современного образования и необходимостью раскрытия практической сущности предмета. Описано положительное влияние изучения истории математики на интерес школьников к культуре, науке и мышлению. При преподавании истории математики в школе применяются также несколько методологических методов передачи исторической информации, взятых из контрольных работ, и приводятся примеры исторических задач, которые можно использовать в учебном процессе. Следовательно, делаем вывод, что математика, ориентированная на изучение исторических основ приобретает межпредметный характер.

Ключевые слова: история математики, школьное образование, учебный процесс, гуманизация, культура, методы обучения, исторические проблемы, исторические материалы

Abstract

Relevance and goal. The article considers the importance of introducing historical aspects in mathematics lessons at every stage of school education in connection with the humanization of modern education and the need to reveal the practical essence of the subject. The positive influence of studying the history of mathematics on the interest of schoolchildren in culture, science and thinking is described. When teaching the history of mathematics at school, several methodological methods of transferring historical information taken from tests are also used, and examples of historical problems that can be used in the educational process are given. Therefore, we conclude that mathematics, focused on the study of historical foundations, acquires an interdisciplinary character.

Keywords: history of mathematics, school education, educational process, humanization, culture, teaching methods, historical problems, historical materials

Математикалық білім беруді ізгілендіру идеялары бұрын назар аударылмаған проблемаларды тудырды. Осындай проблемалардың бірі - мектепте математика тарихын оқыту мәселесі.

Мектептегі математиканы оқыту мақсаттарының бірі - оқушылардың жалпы адамзаттық мәдениеттің бір бөлігі ретінде математика туралы түсініктерін қалыптастыру. Сабаққа әдістемелік тұрғыдан дұрыс енгізілген ғылым тарихының көмегімен жоғарыда аталған мақсатқа қол жеткізуге болады. Мысалы, ғылым тарихы оқушыларға математика әлемінің кеңістіктік формалары мен сандық қатынастары туралы ғылым ретінде адамның практикалық іс-әрекетіне байланысты пайда болғанын және дамитынын көрсетуге мүмкіндік беретінін атап өтуге болады. Математиканың пайда болуы және дамуымен бірге пайда болған сан ұғымының дамуын алайық. Бір жағынан практикалық қызмет, екінші жағынан математиканың ішкі қажеттілігі сан ұғымының дамуын анықтайды. Мысалы, теріс сандар «кемшілік» ретінде, ал оң сандар «қол жетімділік» ретінде қолданыла бастады. Александрия Диофант теріс сандардың осы анықтамасын ұстанды. Р.Декарт координаталық жазықтықты қарастырған кезде оң және теріс сандарды қарама-қарсы бағытталған сегменттер ретінде түсіндірді, геометриялық түсінік берді. Шын мәнінде, математиканың адам іс-әрекеті үшін практикалық маңыздылығы туралы көптеген мысалдар келтіруге болады. Оларды оқушыларға математика тарихын қолдана отырып көрсету керек. Ғылым тарихы мен математика пәнін оқытудың мұндай ажырамас байланысы оқушыларға бізді қоршаған әлемнің бір бөлігі, тарихымыздың бір бөлігі болып табылатын ғылымды түсінуге көмектеседі.

Сол сияқты, практиканың өзекті мәселелері туындаған кезде жаңа ұғымдар пайда болып қана қоймай, әртүрлі есептерді шешудің математикалық әдістері де жасалды. Адамзат тарихынан ұшақтың өнер табысы ауадағы қатты дененің қозғалыс мәселесін шешуді талап еткенін көреміз. Осы мәселені орыстың ұлы ғалымы Н.Е.Жуковский жаңа математикалық әдістерді қолдана отырып, ұшудың математикалық теориясының негізін қалап шешкен болатын. Бақылаулар көрсеткендей, жалпы білім беретін мектептердің 5-9 сынып оқушылары Пифагор, Евклид, Виет сияқты ғалымдарды жақсы біледі. Оқушылар бұл есімдерден бөлек М.И.Остроградский, Н.И.Лобачевский, Н.Е.Жуковский, К.Е.Циолковский, С.Н.Бернштейн, М.В.Келдыш сияқты КСРО ғалымдарын және О.А.Жәутіков, Қ.Б.Бектаев, А.К.Көбесов А.Д.Тайманов, Ф.Д.Крамар сияқты басқа да көптеген отандық ғалымдардың есімдерді білуі керек деп санаймыз. Олардың есімдері халық шаруашылығын, әскери техниканы дамыту, ғылымды дамыту үшін үлкен маңызы бар практикалық міндеттерді шешуге байланысты ғылым тарихына енді.

Математика пәнінің мұғалімдерінің көпшілігі ғылым тарихынан алынған мәліметтерді өз сабақтарында қолдана отырып, бұл хабарлардың мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі пайдасы туралы ойлана бермейді. Г.И.Глейзердің пікірінше, математика тарихы жас ұрпаққа үлкен тәрбиелік әсер етеді. Оның бұл мәлімдемесі білім туралы идеялардың бүкіл кезеңіне қатысты: жұмысқа деген қажеттілікті ояту, берілген тапсырмаға жауапкершілікпен қарау, жоғары адамгершілікті қалыптастыру, ғылыми қызығушылықты дамыту, яғни білім алуға ғана емес, сонымен қатар оны арттыруға деген ұмтылыс.

Ірі ғалымдардың өмірбаяндарымен, олардың жұмыс әдістерімен танысу, оқушылардың мінез-құлқын, олардың мақсат-мұраттары мен жоғары ұмтылыстарын қалыптастыруда өте маңызды. Бұл Б.В.Гнеденкода математика тарихын оқытуға негізделген. Тарихта математик әйілдер С.В.Ковалевская мен П.Я.Кочинаның өмірбаянын салыстырған кезде оқушылар екі әлемді, екі дәуірді, екі тағдырды көреді. С.В.Ковалевская университетке қабылданбады, оған Ресейде жұмыс істеуге рұқсат етілмеді. Ал П.Я.Кочина Ленинград университетін бітірді, КСРО Ғылым Академиясында жұмыс істеп, оған Социалистік Еңбек Ері атағы берілді. Дегенмен де екі математиктің де ғылымның дамуына қосқан үлесі өте зор.

Оқушылардың санасына, сезімдері мен ойларына әсер ететін тарихи материал олардың моральдық мұраттарын қалыптастырады. Сондықтан тарихи материал мектеп оқушыларын патриоттық тәрбиелеу үшін зор әлеуетке ие.

Жыл сайын сыныптан сыныпқа дейін оқушылардың математика пәнін оқуға деген қызығушылығы біз қалағандай өспей, керісінше төмендейтінің байқаймыз, бұл оқу үлгерімінің нашарлауына әкелді. Тарихи ақпараттың тәрбиелік мәнінен басқа, математика мұғалімдері математика тарихы

оқушылардың пәнге, бағдарламаның жаңа және күрделі тақырыптарын зерттеуге деген қызығушылығын арттыратынын айтады.

Мектептегі математика оқулықтарында тарихи беттер де кездеседі. Оларды оқи отырып, біз математикалық ұғымдардың пайда болуы мен дамуы, есептерді шешу әдістерінің пайда болуы мен жетілуі туралы білеміз. Шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалім оқулықта келтірілген тарихи мазмұн аясында тығыз жұмыс істейді. Ғылым тарихынан алынған ақпарат оқушылардың көкжиегін кеңейтеді, тақырыптың диалектикасын көрсетеді. Сондықтан тарихи мотивтердің математика сабағына шебер еніп, балаларды осы жан-жақты ғылымның бай тарихына таңдануға, ойлануға және таңдануға мәжбүр етуі өте маңызды.

Мектептегі математика тарихын оқытудағы бақылаулардан біз тарихи ақпаратты хабарлаудың ең көп қолданылатын әдістемелік әдістері мыналар екенін көреміз: мұғалімнің әңгімесі, эвристикалық әңгіме, мәселені баяндау, дәріс, оқушының зерттеу жұмысы. Сондай-ақ бір математикалық әрекетті әртүрлі жолмен орындау әдісі. Мысалы, 5 сыныпта 2,3,5,10 және т.б. бөлу белгілерін өткен кезде оқушыларға Паскаль белгісін көрсетуге болады. Содан кейін сандардың 2,3,5 және 10-ға бөліну белгілері Паскаль белгісінің ерекше жағдайлары деп айтуға болады. Н.Н.Круликовский классикалық және ескі есептер жинағындағы есептерді шешу математикадағы тарихи ақпаратты жеткізудің тиімді әдісі бола алатынын айтады.

Н.Н.Круликовскийдің пікірінше, біз оқушыларды білім беру мақсатында математика тарихының элементтерімен таныстыру, математика сабақтарында болуы керек деп есептейміз. Бұл тақырыпты зерттеудегі көпжылдық тәжірибе көрсеткендей, математика тарихын ең қысқа түрде қамту мүмкін емес. Сондықтан біз оқушыларға ғылым тарихынан кейбір мәліметтерді жеткізу туралы айтатын боламыз. Математика ғылымының тарихи зерттеулерін хабарлаудың стандартты емес формаларынан, Виленкин әр тақырыптың соңында зерттеу жүргізілетін математика тарихының сабақтарын бөліп көрсетеді.

Сабақта тек тарихи әңгімелер ғана емес тарихи есептерден мысалдар келтіріп, олардың шешімін бірге анықтауға болады. Тарихи есептер: қызықты тарихи есептер, ежелгі классикалық тамаша бес есеп; шешімі жоқ салу есептері, «жеңілмейтін, берілмейтін», «жауыз есептер», «математиканың көркі», «ұлы», «биік шың», «даңқты» және қазақтың байырғы есептері, қазақтың қара есептері, әсемгерлік есептер т.б. Қазақ халқының математикалық білімінің ерекшелігі олардың қолданысы жағынан басымдығы. Қазақ педагогикасының математикалық астарлары да түрліше. Олар бірде жұмбақ, бірде өлең, қара сөз, бірде ертек, бірде дұзақ, бірде ұйқас табу, бірде ұсақ заттармен өнер көрсету, сиқырлы ой айту, тұрмыс заттарын жасау түрінде кездеседі. Мысалы: «Қыңырдың жасы» есебі. Есепке құмар бір кісі қыңырдан: Жасың нешеде? – деп сұрапты. Сонда ол: Менің 3 жылдан кейінгі жасымды үш еселесеңіз, содан соң 3 жыл бұрынғы жасымды үш еселеңіз. Алғашқы көбейтіндіден соңғы нәтижені шегеріңіз. Сонда менің жасымды табасыз. Ол кісі нешеде? Шешуі: Қыңырдың қазіргі жасын x деп алайық, сонда есеп шарты бойынша

$$3(x+3)-3(x-3)=3x+9-3x+9=18$$

Тексеруі: $18+3=21;\ 18-3=15;\ 21\cdot 3-3\cdot 15=63-45=18$

Жауабы: жасы 18-де. [1, 144б.]

Математика сабағына тарихи ақпаратты жеткізудің дәстүрлі емес әдістемесінің бірі - дәстүрлі емес үй тапсырмаларын енгізуге болады. Ұзындық пен салмақ өлшемдерінің қазақи ескі атаулары күнделікті өмірден дерлік жоғалып кетті. Оқушылар жазда әдетте ірі қалалардан ауылдарда және жай шағын қалаларда тұратын туыстарына, ата-әжелеріне барады. Бұл ескірген сөздер олардың күнделікті өмірінен әлі шыққан жоқ. Жаз бойы оқушылар - әжелер мен аталардың әңгімелеріне сәйкес ұзындықтың ескі аттары туралы сөздік құрастырып, арнайы тапсырманы орындай алады. Сабақ барысында сол сөздіктерімен бөлісіп, сыныптастарын қарыс, сүйем, буын, қадам, табақ, құлаш сияқты әртүрлі атаулармен қызықтыра қалдырады. Бұл жағдайда мұғалім оқушылардың айтқанын растайды және қазіргі уақытта бұл шамалар неге тең екенін айтады. Осылайша тарихи материал оқушыларды математиканы оқытудың жеке құралы бола алады.

Сонымен жоғарыда айтылған мағлұматтардан математика сабақтарында тарихизм элементтерін қолдану керек деген қорытынды жасауға болады, өйткені:

- сабақтарда берілетін тарихи материалдар оқушылардың шығармашылық белсенділігін күшейтеді. Бұлар оқушылардың қызықты тарихи мәселелерді шешудің жаңа тәсілдерін іздеу арқылы жүзеге асырылады;
- ұлы математиктердің өмірі мен қызметіне шолу жасау арқылы, мұғалім тәрбиеші ретінде оқушыларды ғылымдағы шығармашылық тұжырымдамасымен таныстырады.

Сабақтағы тарихи деректердің көмегімен мұғалім оқушыларға теоремалардың тұжырымдарына өз бетінше келуге, оларды қайтадан «ашуға», оқушыларға дәлелдерін іздеуге мүмкіндік береді. Оқушылар да математикалық ашылулармен байланысты тарихтың қызықты фактілерін өз бетінше тануға, олармен сыныптастарымен бөлісуге үйренеді. Әдетте мұның бәрі мектеп оқушыларына өзін-өзі анықтауға, өз мүмкіндіктеріне сенімді болуға және өз көзқарастары мен ойларын айтуға үйретуге көмектеседі.

Мұғалімнің математиканың тарихи мәселелерін талқылауға негізделген сабақтарда мұқият ойластырған және ұйымдастырған ғылыми диспуттар оқушыларды төзімділікке, басқаларға құрмет көрсету арқылы өзін-өзі құрметтеуге,яғни өз ортасында толерантты болуға баулиды. Бұл ғылыми диспуттар сонымен қатар тұлғааралық қарым - қатынас қабілеттерін, қиын жағдайларда оны тез шешуге үйретеді. Сонымен қатар материалдар жинақтауға, әзірлеуге оқушыларды жүмылдырса олар іздемпаздыққа, еңбектенуге, уақыттарын тиімді пайдалана білуге жаттықтырылады.

Тарихи материал сауаттылық деңгейін арттыруға, оқушылардың білімін, ой-өрісін кеңейтуге арналған. Бұл оқушыларға ойлауға үйретіп, өмірдің ең қиын жағдайларында тез шешім қабылдауға қабілетті болуға арналған мүмкіндіктерді бойға бітіреді.

Математика сабақтарына тарихи материалдарды енгізу бойынша жұмысты нәтижелі ету үшін мұғалім келесі ұсыныстарды орындауы керек:

- жұмысты төменгі сыныптан бастау;
- жүйелі түрде жүргізу;
- сұрақтардың мазмұны, көлемі және стилі оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай болуы керек.

Мәліметтерді хабарлау нысаны:

- қысқаша әңгіме;
- қысқаша анықтама;
- мәселелерді шешу;
- экскурсия;
- фрагментті көрсету.

Мұғалім сабақта берілген ақпарат көлемін алдын-ала анықтап, математика тарихындағы материалдарды белгілі бір «шеңберде» қолдануы керек.

Материалдың көлемі келесі пікірлерге сүйене отырып анықталады:

а) осы материалдың сабақ материалдарымен байланысы;

б) мәліметке бөлінетін уақыт;

в) оқушылардың дайындық деңгейі;

г) оқушылардың жасы. [2, с.178]

Математика сабақтарында тарихи мағлұматтарға шолу негізгі өтетін материалдарға сай болуы керек. Мысалы, оқушыларды геометриялық прогрессиямен таныстырған кезде оларға мынадай есеп – аңызды айтуға болады: Бірде Үндістанның Шерам деген патшасы шахмат ойынын ойлап тапқан Сетаны шақырыпты да қандай тілегі барын сұрапты. Сета шахмат тақтасының бірінші шаршысында бидайдың бір дәнін, екіншісіне екі дән, үшіншісіне төрт дән, және т.с.с. қойып шыққанда қанша дән болса соншасын беруді сұраған екен. Ал патша Сетаның «қарапайым өтінішін» орындауға қанша тырысқанымен шамасы да, байлығы да жетпепті. Бұл есепте $1, 2, 2^2, 2^3, ..., 2^{63}$ геометриялық прогрессия құрайтын сандардың қосындысы туралы айтып отыр. Сөйтсек ол қосынды мынаған тең болады екен:

$$2^{64} - 1 = 18446744073790551615$$

Ал мұндай дән санын ауданы жер бетінен 2000 есе артық болатын планета астығынан ғана алуға болатынын айтып геометриялық прогрессияның «құдіретін» танытып өткен жөн.

Тарихи ақпаратты пайдаланудың тиімділігі көбінесе олардың мазмұнына байланысты. Бұл ақпараттың мазмұны әртүрлі болуы мүмкін. Мұнда оқушылардың жас ерекшеліктерін, білім алушыны осы материалды қабылдауға дайындауды, материалдың білім беру және тәрбиелік құндылығын ескеру қажет.

Егер сабақта тарихи материалдың мазмұнына қойылатын негізгі талаптарды тұжырымдайтын болсақ, онда олар келесідей болады:

а) статика;

б) ғылыми дәлелденген дұрыстық;

в) оқушылардың білім деңгейіне және олардың жасына сәйкестігі;

г) бағдарламалық материалды игеруге көмек. [3, с.224]

Осыған сүйене отырып, мұғалімнің кез-келген сәтте оны пайдалану үшін математика тарихынан жеткілікті кең ақпарат қоры болуы керек. Мұғалім қызығушылық дәрежесіне, оқушылардың математикалық дайындығына байланысты сабақтың тақырыбына байланысты осы ақпаратты хабарлау формасын таңдауы керек.

Мұғалімдер тарихи аспектіні математика сабағына енгізу тәжірибесін біртіндеп игеріп, өткен уақыттағы ғылымның әртүрлі оқиғаларына жүгінудің арқасында оқушылардың ойлауының дамуы мен олардың осы пәнді тереңдетудің маңыздылығын түсінуін арттыратын болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Елубаев С., Қазақтың байырғы қара есептері. – Алматы: Қазақстан, 1996 – 144б.
2. Зильберберг Н.И., Урок математики. Подготовка и проведение: Кн. Для учетеля. – М.: Просвещение, 1987. – 178с.
3. Малыгин К.А., Элементы историзма в преподавании математики в средней школе – М.: Учпедгиз, 1963. – 224с.

УДК 37.014.2

АКТУАЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ ЫБРАЯ АЛТЫНСАРИНА В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Бекбаева Салтанат Тулебаевна,
учитель казахского языка и литературы
педагог-исследователь
Байдалинова Сауле Нигметовна,
учитель казахского языка и литературы
педагог-исследователь
Ерсарина Лаззат Евсеевна,
учитель казахского языка и литературы
педагог-исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа
№ 23 имени М. Козыбаева отдела образования
города Костаная» Управления образования
акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Мақалада білім беру мамұнын жаңарту жағдайында оның педагогикалық идеялары қаншалықты өзекті екендігі сипатталады. Педагогиканың тәрбиелік мұраттары мен Алтынсариннің мектеп жүйесі ғылым мен жалпы білімнің жоғары бағасына, балаға деген сүйіспеншілік пен оның тұлғасын құрметтеуге, өз халқына қызмет ете алатын жастарды дайындауға негізделген. Мұғалімнің қоғамдағы рөлі өте жоғары.

Түйінді сөздер: ағартушы, мақсаты, тәрбиесі, өзектілігі.

Аннотация

Актуальность и цель. Статья описывает насколько актуальны его педагогические идеи в условиях обновления содержания образования. Воспитательные идеалы педагогики и школьная система Алтынсарина базируются на высокой оценке науки и общего образования, на любви к ребенку и уважении к его личности, на стремлении подготовить молодых людей, могущих служить на пользу своему народу. Роль учителя в обществе очень высока.

Ключевые слова: просветитель, цель, воспитание, актуальность.

Abstract

Relevance and goal.The article describes how relevant his pedagogical ideas are in the context of updating the content of education. The educational ideals of pedagogy and the school system of Altynsarin are based on a high appreciation of science and general education, on love for the child and respect for his personality, on the desire to prepare young people who can serve for the benefit of their people. And since the role of the teacher in society is high.

Keywords: educator, goal, education, relevance.

Бір аллаға сиынып,
Кел балалар, оқылық,
Оқығанды көңілге,
Ықыласпен тоқылық.
(Ы.Алтынсарин)

С детства любимое произведение великого учителя, просветителя, общественного деятеля Ы.Алтынсарина «Идите, дети, учиться..» Не одно поколение выросло следуя его наставлению «Кел, балалар, оқылық». И сегодня, когда мы переживаем реформу образования в Республике, нельзя не вспомнить его педагогическое наследие.

Просветительские идеи Ы.Алтынсарина направлены на образование, экономический и культурный рост казахского народа. Он очень желал видеть свой народ грамотным, читаемым, образованным. Образование он рассматривал не как самоцель, а как средство, как оружие, которым необходимо овладеть молодежи для активной борьбы за преобразование социальной среды. Всю свою жизнь великий педагог посвятил просвещению своего народа. Просвещение мыслилось им как составная часть прогресса, без которого было невозможно развитие всей нации. Знания и навыки, даваемые в школе, Ы.Алтынсарин расценивал не с точки зрения формального образования, а с учетом их реальной пользы, пользы для народа в переходный период его жизни. Он придавал огромное значение нравственно - воспитательной роли школы первоначальное воспитание должно

видеть в ребенке «не чиновника, не поэта, не ремесленника, но человека». Основное назначение школы Ы.Алтынсарин видел в формировании у учеников высокой нравственности в усвоении ими элементарных научных знаний, в выработке естественно- научного мировоззрения. Выступая глашатаем передовой культуры, педагог особое внимание уделял формированию в молодежи интереса к науке, любви к труду, призывал ее к служению народу, развивал в ней чувство человеколюбие и понимал, что эти качества должны прививаться человеку с раннего детства, поэтому все свои силы, знания, энергию отдавал воспитанию подрастающего поколения. Даже классные часы в школах, которые он создавал, он проводил сам. Пытаясь вложить в своих учеников простые, человеческие, но очень важные качества.

Вопросы трудового воспитания в хрестоматийных материалах Ы.Алтынсарина занимают одно из главных мест - этим подчеркнуто принципиальное значение труда и в психологическом, и в воспитательном плане. И очень хорошо, что до сих пор в учебном материале имеет место его произведение «Әке мен бала». Как тонко, как правильно преподает отец урок сыну.

В рассказе «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» писатель прививает детей к труду.

Тема труда занимает центральное место в произведениях Ы.Алтынсарина. Истинный смысл человеческого счастья Ы.Алтынсарин видит в честном труде: «Счастлив тот, кто может сказать себе, что я живу своим личным трудом». Об этом свидетельствуют также включенные в «Киргизскую хрестоматию» казахские пословицы и поговорки. Вот некоторые из них: «Без труда нет наслаждения» («Бейнетсіз рахат жоқ»), «Ленивый без дела лежит, а счастье от него бежит» («Жалқау текке жатар оның ырысы қашар»), «Ленивость джигита есть несчастье для него» (Жігіттік ерінгені көрімнің көрінгені» Главными средствами нравственного воспитания является труд, и пример родителей - утверждает Ы.Алтынсарин. «Воспитание трудолюбия у детей - главное средство борьбы против тунеядства и лени». В самом деле, глубокое понимание роли труда в жизни человека, усмотрение в нем исцелителя человеческой души от пороков, лени, безделья, мнение о труде как естественной потребности человека – характерная черта рассказов Ы.Алтынсарина. Автор на каждом шагу внушает детям, что «нет ни одной живой души», которая не трудилась бы; нужно привыкать к труду, ибо пропитание твое – в твоем труде, а трудом заработанная еда гораздо вкуснее и питательнее».

В труде необходима «настойчивость и сила воли». По глубокому убеждению Ы.Алтынсарина, радость жизни в труде, и только благодаря труду человек достигает своей желанной цели. Призывая людей избегать тунеядства, паразитизма и безделья, Ы.Алтынсарин в своих рассказах «Как можно разбогатеть» и «Кипчак Сейткул» показывает, что безделье унижает человеческое достоинство.

В рассказе «Чистый родник», в котором один из путников цель жизни человека видит в труде и дает совет: «Ты, человек, тоже, не переставая, работай… не предавайся лени, если будешь поступать так, то в конце концов будешь великим и достигнешь цели».

Пристальное внимание Ы.Алтынсарина занимала и проблема счастья, выяснение его смысла. В рассказах «Умеренность», «Счастливый человек» он считает счастливым того, у кого «на душе… тихо и спокойно», нет «огорчений», недовольства своим состоянием». Счастье человека не исчерпывается личным благополучием. Оно охватывает почти все сферы жизни человека, особенно его отношение к окружающим людям. Не может быть счастливым тот, кто думает только о себе, заботится о своем личном благе, «в ущерб великому общественному делу». Таким образом, забота о человеке, о его нуждах, забота о Родине и ее процветании – существенная черта нравственных рассуждений Ы.Алтынсарина. По мнению Ы.Алтынсарина, ссоры, вражда, зависть, богатство – вот корень зла, от которого следует избавиться. Народ уважает щедрых. Ы.Алтынсарин выдвигает щедрость как одно из ценных нравственных качеств человека. В рассказе «Бережливость и скупость» к щедрости Ы.Алтынсарин относит старинный обычай казахов «жылу», сущность которого заключается в том, что люди искренне и безвозвратно оказывают помощь своим пострадавшим соплеменникам. Забота об общественных благах, об умножении богатства и укреплении могущества своей Родины, содействие ее экономическому и культурному развитию – вот те основные задачи гражданина-патриота, выполнение которых, по убеждению Ы.Алтынсарина – смысл его жизни. Патриоту не суждена спокойная и беззаботная жизнь, его душа не успокоится до тех пор, пока он не внесет определенную «лепту» в общую пользу Родины, пока не увидит плодов своей деятельности. Приобщить свой народ к общечеловеческой культуре, видеть свою родину могучей, культурной – мечта казахского мыслителя.

Ы.Алтынсарин всю свою жизнь посвятил подготовке первых кадров демократической интеллигенции, которая несла в степь науку и знания. В педагогической работе, по мнению Ы.Алтынсарина, все дело в уменье учителя найти наилучшие приемы обучения и в правильном обращении с детьми. А ведь сейчас это тоже является одним из важнейших условий обучения и воспитания подрастающего поколения.

В постановке и в решении дидактических задач применительно к казахской школе Ы.Алтынсарин сделал большой шаг вперед, добиваясь установления в школе порядка и организованности, твердого режима в учебном процессе и дисциплины среди учащихся. На сегодняшний день порядок, организованность, твердый режим в учебном процессе и дисциплины учащихся одно из главных условий качественного обучения.

Указание Ы.Алтынсарина об обязанностях учителя – как им учить, в отношении учащихся – как им учиться - свидетельствует о его глубокой и всесторонней осведомленности в положениях современной ему методики. Давая пояснения о разнообразных приемах словесных бесед, умственных и письменных упражнений, он писал, чтобы любой труд детей бесплодно не растрачивался на бессмысленных зазубриваниях, а имел смысл и систему. Предостерегал от верхоглядства – ограниченных поверхностных понятий в подходе к детям» На конкретных примерах разъяснял, что дурное преподавание и обращение с детьми сбивают их с толку и запутывают, и наоборот, чем бодрее дети, тем с ними лучше обходиться, чем больше нравственное влияние на учеников, тем успешнее пойдут занятия. Разве не актуальны сейчас взгляды великого педагога.

Системный подход в обучении подрастающего поколения, вот что и в то время и сейчас является главным и важным, если мы хотим видеть результаты своего труда.

Учебные методы и приемы обучения детей Ы.Алтынсарин разъяснял учителям в их широком воспитательном значении:

а) методы обучения – это путь, идя по которому у детей пробуждается интерес (охота, желание) к школе, занятиям, далее - к науке, самообразованию.

б) на уроках необходимы такие упражнения мыслительной деятельности детей, как, например, беседа, метод объяснительного чтения. Это помогает привлечению предметов наглядности и фактов жизни: описывать предмет и явления, сравнивать их качества, делать те или иные выводы. Таким образом могут формироваться у детей правильные мыслительные способности.

Воспитательные идеалы педагогики и школьная система Ы.Алтынсарина базируется на высокой оценке науки и общего образования, на любви к ребенку и уважении к его личности, на стремлении подготовить молодых людей, могущих служить на пользу своему народу.

Основной задачей школы Ы.Алтынсарин считал сообщения учащимся реальных знаний, добивался, чтобы эти знания учащимися приобретались наглядно.

В основу своей деятельности по организации казахских школ Ы.Алтынсарин ставил следующие цели и задачи. Школа, вне всяких влияний религий, должна готовить новых граждан, борцов за новую жизнь. Она должна стать для народа азбукой усвоения культуры, науки. По своему устройству школа должна служить примером новой культурной жизни в самом широком смысле слова - новых привычек, порядков, дисциплины, начал гигиены, санитарии, ремесел и искусств в среде казахского народа. При школе должны быть опытные огород и цветник. Школа должна стать подлинным очагом культуры среди окружающего населения, иметь хорошую библиотеку, чтобы грамотная часть казахского населения могла читать научно-популярные книги. Учитель - воспитатель в школе - решает успех дела, все зависит от него, от его подготовки к педагогической работе, от его любви к своему делу. Устройство школы - дело самого народа; от правительства даже не требуется средств, лишь бы оно разрешало открыть школы и не мешало их образовательной и воспитательной работе [1].

В настоящее время Казахстан признан мировым сообществом как государство с рыночной экономикой. За короткий исторический период обретения независимости Казахстан сделал прорыв в экономике, интегрируясь в мировую цивилизацию, используя новые прогрессивные технологии. В свою очередь, преобразования в системе общественных отношений оказывают влияние на образование, требуют от него мобильности и адекватного ответа на реалии нового исторического этапа и должны соответствовать потребностям развития экономики в целом. Именно такие вопросы решал Ы.Алтынсарин в свое время.

Выпускник казахстанской школы как субъект культуры характеризуется:

- знанием языка, истории, культуры своего народа;
- ценностным отношением к искусству, культуре, литературе, научным достижениям, результатам свободы, труда, истины;
- умением обращаться с современной техникой и средствами коммуникации; пониманием чувств и переживаний окружающих его людей;
- созиданием добра и красоты;
- умением общаться на родном, государственном и иностранных языках.(Ыбырай Алтынсарин стремился воспитать это в своих учениках).

Социальные перемены, глобализация социально-экономических и политических сторон жизни общества диктуют школе как социальному институту требование обновления содержания среднего общего образования с целью предоставления подрастающему поколению возможности получения качественного общего образования.

Основными направлениями обновления содержания среднего образования являются:

- развитие ценностей, которые способствуют как развитию личности, так и общества в целом;
- ориентирование содержания образования на целенаправленное и систематическое приобщение учащихся к научным способам познания и самостоятельным исследованиям, на широкое применение учебных ситуаций, формирующих познавательную мотивацию и учитывающих дидактические возможности информационных технологий;

- формирование взглядов на будущее, укрепление моральных устоев, которые нужны человеку как члену общества и субъекту международного сотрудничества;
- ориентация содержания образования на воспитание уважения к национальной культуре и открытости по отношению к другим культурным истокам [2].

Ы.Алтынсарин очень высоко оценивал значение роли учителя. Действительно, будущее Казахстана в значительной мере зависит от того, какое место в системе социально-экономических и духовно-нравственных ценностей занимает педагог. Необходимо не только обеспечить качественное профессиональное образование, но и социальные гарантии для педагогических кадров с целью укрепления престижа данной профессии.

Список литературы:

1. И.Алтынсарин. Педагогические идеи и просветительская деятельность.- Алма-Ата, 1968 год
2. Концепция развития образования Республики Казахстан

ӘОЖ 378.148

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕГІ МЕДИАСАУАТТЫЛЫҒЫНЫҢ РӨЛІ

Даумова Батима Бексултановна,
п.ғ.к, педагогика және психология
кафедрасының қауымдастырылған профессоры
Абдиркенова Акбидаш Қапанқызы,
PhD доктор, педагогика және психология
кафедрасының қауымдастырылған профессоры
Тулегенова Айзат Бүркітбайқызы,
арнайы пәндер оқытушысы
Қостанай гуманитарлық колледжі
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада қоғамның ақпараттық өміріндегі медиасауаттылықтың рөлі талданады және оның қазіргі жоо-да қалыптасуының ерекшеліктері көрсетілген. Зерттеу пәні ақпараттық қоғамдағы қарым-қатынастың негізгі элементі ретінде медиасауаттылық болып табылады, оның көмегімен қоғамның барлық салаларында өзара іс-қимыл жүзеге асырылады. Жұмыстың мақсаты-медиасауатты жан-жақты зерттеу, оның жоо-да қалыптасу жолдарын анықтау және медиасауаттың деңгейін жоғарылату және оның салдары ретінде медиа-білім беру процесіне танымал болуға әсер ететін факторларды талдау. Сондай-ақ, мақалада кәсіби қызметі ақпараттық технологиялармен тікелей байланысты адамдар үшін ғана емес, сонымен қатар қазіргі жас ұрпақты бейімдеу үшін де қажет болатын медиа-білім беру жүйесіне айналатын медиасауаттылықтың даму процесінің феномені қарастырылады.

Түйін сөздер: медиасауаттылық, бұқаралық ақпарат құралдары, коммуникациялық технология.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье анализируется роль медиасовместимости в информационной жизни общества и показаны особенности ее формирования в современном вузе. Предметом исследования является медиаграмотность как основной элемент общения в информационном обществе, с помощью которой осуществляется взаимодействие во всех сферах жизнедеятельности общества. Цель работы-всестороннее исследование медиаобразования, определение путей его формирования в вузе и анализ факторов, влияющих на повышение уровня медиаобразования и, как следствие, на популяризацию медиаобразования. В статье также рассматривается феномен процесса развития медиаобразования, превращающегося в систему медиаобразования, профессиональная деятельность которой непосредственно связана с информационными технологиями, но необходима не только для адаптации современного молодого поколения.

Ключевые слова: медиаграмотность, средства массовой информации, коммуникационные технологии.

Abstract

Relevance and goal. The article analyzes the role of media literacy in the information Life of society and reflects the peculiarities of its formation in modern universities. The subject of the study is media literacy as the main element of communication in the information society, through which interaction is carried out in all

spheres of society. The purpose of the work is a comprehensive study of media literacy, identification of ways of its formation in the University and analysis of factors affecting the increase in the level of media literacy and, as a consequence, the popularity of the media educational process. The article also examines the phenomenon of the process of development of media literacy, which is becoming a system of media education, which is necessary not only for people whose professional activity is directly related to information technologies, but also for the adaptation of the modern younger generation.
Keywords: media literacy, mass media, communication technologies.

Бүгінгі таңда білім беруді жаңғырту – заманның талабы. Болашақ мамандарды даярлауда олардың кәсіби құзіреттілігін қалыптастырудың маңыздылығы қазіргі таңда жаңа технологиялармен оқыту жүйелі түрде жүргізілуде. Ол үшін студенттердің кәсіби құзіреттілігін теориялық және тәжірибелік тұрғыдан жетілдіру қажет және білім беру ұйымдарында қызмет жасайтын мамандарды қайта оқыту, интерактивті білім беру, түрлі технологиялық тәсілдер арқылы оқуға деген қолжетімділікті арттыру, білім беруді жаңғырту сынды мысалдарды айтуға болады. Біздің елімізде білім беру жүйесін жаңғырту үш басым бағыттар бойынша жүзеге асуда. *Біріншісі,* білім беру ұйымдарын оңтайландыру және оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу.

Қазіргі әлемде қоғам өмірінің түрлі салаларындағы – геосаяси, экономикалық, технологиялық және басқа да көптеген өзгерістер туралы көбірек айтылып, жазылуда. Алайда, біздің өміріміздің негізгі бағыттарының бірінде – коммуникацияда болған өзгерістер туралы аз айтады. М.Маклюэннің айтуынша, бұқаралық коммуникация оның дамуының үш негізгі кезеңінен өтті: ауызша сөйлеу, баспа сөзі және типография, радио және электронды байланыс. Осылайша, ақпараттық қоғамдағы медиасауаттылық құбылысын зерттеудің өзектілігі туралы айтуға болады.

Біріншіден, бұқаралық ақпарат құралдары мен бұқаралық ақпарат құралдарының рөлін ескере отырып, қоғам жасөспірімнің дамуының барлық кезеңдерінде медиасауатты қажетсіз мазмұнды қабылдауды және оның теріс әсерін болдырмауға бағытталған алдын-алу тетігі ретінде дамыту қажеттілігіне көбірек назар аудару [1, 25б].

Екіншіден, медиасауаттылық феномені бүгінде әлеуметтік өзара әрекеттесумен тығыз байланысты және өзекті болып табылады.

Үшіншіден, қарым-қатынас прогресі тұрғысынан медиасауаттылық әлеуметтік өзара әрекеттесудің құралдары мен әдістері жүйесін қиындатудың негізгі элементтерінің бірі болып табылады.

Осылайша, бұл құбылыстың өзектілігі ақпараттық қоғамдағы медиасауаттылықтың рөлін, сондай-ақ оны медиабілім берудің стратегиялық мақсаты ретінде дамыту мәселесін қалыптастырады.

Алайда, жоо-да болашақ педагогтарды оқыту барысында олардың бойына медиасауаттылық ұғымын теориялық түрде ғана емес, практикалық жүзінде де негізгі ұғымдарын нақтылау қажет.

Ақпараттық сауаттылық - бұл әлеуметтік және экономикалық қызметте ақпарат алмасуға негізделген жеке тұлғалар арасындағы қатынастар мен қатынастар жүйесі [2, 79б]. Өмірдің бұл құрылымын бірқатар белгілер арқылы сипаттауға болады.

Ақпарат қоғамдағы медиасауаттылықтың негізгі қозғаушы күші болып табылады. Н.Винер «ақпарат – бұл сыртқы әлемнен алынған мазмұнның оған бейімделу процесінде және оған біздің сезімдерімізді бейімдеу» деп санайды. Н.С.Полевойдың көзқарасы бойынша, «ақпарат – бұл танымдық субъект немесе техникалық құрылғы қабылдай алатын нәрсе...». Осы жан – жақты ұғымдарды қорытындылай келе, ақпарат дегеніміз-адам сырттан алатын, өңдейтін және әртүрлі байланыс көздері мен құралдары арқылы беретін мәліметтер деп қорытынды жасауға болады.

Жазушы В.А. Монастырский медиа – сауаттылық феноменін «медиа білімнің нәтижесі-тиісті қабылдау, түсіндіру, бағалау, сондай-ақ медиа мәтіндерін құру қабілеті» ретінде қарастырды. Бұл адамның қарым-қатынас және ақпараттық сауаттылық деңгейі оның әртүрлі медиа байланыстарды объективті қабылдау, талдау және түсіндіру қабілетіне байланысты екенін білдіреді [3, 755б].

Медиа құзыреттілікті жетілдірудің мақсаты азаматтық жоғары дамыған ақпараттық қоғамды қалыптастыру деп санауға болады.

Медиа сауаттылықты модельдеуді бағыттар мен көрсеткіштер бойынша жіктеуге болады. Сонымен, бағыттар адамдар хабарлама шығаратын бірнеше саланы қамтиды.

Біріншіден, бұл адамның қарым-қатынас аясында өзін-өзі көрсетуі ғана емес, сонымен қатар қолданыстағы ақпараттық өнімдерді модификациялау, оларға жаңа мағыналар мен құндылықтар беретін тіл.

Екіншіден, қоғамдағы коммуникативті технологиялардың рөлін және өзара әрекеттесу мақсаттарына жету үшін оларды қолдану тиімділігінің дәрежесін түсінуді қамтитын технологиялар.

Үшіншіден, өзара әрекеттесу процестері де маңызды рөл атқарады, олар тұтынылатын мазмұнды талдау мүмкіндіктерін және байланыс процесіне қатысу деңгейін қамтиды – адамдардың әртүрлі топтарымен өзара әрекеттесу, әлеуметтік байланыстар үшін платформалар құру саласындағы жұмыс, Қоршаған ортаны түрлендіру.

Төртіншіден, коммуникациялық процестерді өндіру және тарату дағдыларына ие болу дәстүрлі де, әлеуметтік те түрлі медиа көмегімен ақпарат алмасуға, сондай-ақ өзіңіздің онлайн және офлайн сәйкестілігіңізді басқаруға мүмкіндік береді.

Бесіншіден, ақпараттық кеңістікте де бар эстетика. Ол бұқаралық ақпарат құралдарында мәдениет пен өнер, ресми құндылық тұрғысынан шығарылатын мазмұнды бағалау мүмкіндіктерін қамтиды.

Осылайша, ақпараттық қоғамдағы медиа-сауаттың рөлі және оны күрделі процесс ретінде қалыптастыру туралы келесі қорытынды жасауға болады:

Медиасауаттылық коммуникациялық технологияларды қиындату арқылы ақпараттық қоғамды дамытады. Медиа құзіреттілік ақпараттық қоғамда жаңа сұраныстар қалыптастырады, адамдардың мазмұны мен өзара әрекеттесуін тиімді етеді.

Медиасауаттылық-әлеуметтік кеңістіктегі коммуникацияның тежеуші тетіктерінің бірі. Ақпараттық қоғамдағы медиақазпеттіліктің көмегімен мінез-құлық нормалары мен ережелері сақталады.

Медиа құзыреттілікті қалыптастыру-бұл процеске тартылған адамдардың ғана емес, сонымен бірге мемлекеттің ақпараттық кеңістікті реттеуші және ақпараттың негізгі дистрибьюторы ретінде үлкен қатысуын талап ететін күрделі процесс.

Медиасауаттылық ақпараттық қоғамның қазіргі өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады және оны тек ересек ұрпақта ғана емес, сонымен бірге жастарда да қалыптастыру қажет деп қорытынды жасауға болады, өйткені қазіргі медианың салыстырмалы еркіндігі баланың психикасы мен коммуникативті өміріне айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Жалпы, біздің түсінігімізде, медиабілімді маман баяндалған материалды еркін бағдарлау және ұсынылған оқу ақпаратын бұрыннан мәлім ақпаратпен салыстыру арқылы оның шынайылық дәрежесін бағалауға қабілетті тұлға болып табылады. Ол медиамен құрылымдық диалог құра отырып, ақпараттың мазмұны жайында өз көзқарасын білдіреді, сондай-ақ қарсы пікір білдіруші тарапынан бұлтартпайтын дәлелдемелер ұсынылса, оны қайта қарап шығудың әртүрлі нұсқаларын жүзеге асырады. Медиамәтіндерді арнайы аспектілер бойынша талдап, сыни қабылдау дағдысын меңгереді, цифрлық технологиялар арқылы өзіндік сапалы медиа хабарламаларды құрастырып, аудиторияға таратуға қабілетті болады. Заманауи цифрлық технологияларды қолдана отырып білім беретін, үздіксіз түрде әртүрлі ақпараттармен жұмыс жасап, тарататын педагог маман үшін медиақұзыретті болу заман талабы.

Сонымен, ЖОО-да медиабілімдік курстарды жалпыбілімдік және базалық оқу пәндерімен интеграциялау және элективті курс ретінде жүзеге асыру мүмкіндігі болғанымен, көптеген жоғары оқу орындарында медиабілім беру ісі әлі де болса дұрыс жолға қойылмай отыр. Жоғары кәсіптік маман даярлауда медианың білім беруді ұйымдастырудағы мүмкіндіктері, дидактикалық және тәрбиелік әлеуеті жеткілікті түрде пайдаланылып отырған жоқ. Республиканың жоғары оқу орындарында медиабілім берудің мазмұны әлі бір жүйеге келтірілмеген, сонымен қатар медиабілім беруге бағытталған сабақтарды ұйымдастырудың әдістемесін дайындауды талап етеді. Бұл жағдайлар жоғары оқу орындарында медиабілім үдерісін жолға қоюға өз кедергісін келтіріп, медиақұзыретті педагог мамандарды даярлауда мәселелер туындатады.

Кәсіби педагог мамандарды даярлайтын жоғары оқу орындары да жалған ақпараттарға жол бермеу және қоғамның ақпараттық сауаттылығын көтеруге өз үлесін қосуы тиіс. Қатыгездікті насихаттау мен медиалық манипуляцияға тек білім арқылы ғана қарсы тұруға болады. Кәсіби маман даярлайтын әрбір жоғары оқу орны студенттердің медиабілімі мен медиа сауаттылығын арттыру және медиақұзыреттілігін қалыптастыру бағытында жұмыс атқаруы тиіс.

Жалған ақпараттарға жол бермеу және қоғамның ақпараттық сауаттылығын көтеру педагог мамандардың кәсіби құзыреттілігіне тікелей тәуелді болады. Медиа саласы бойынша медиа сауатты, құзыретті педагог білім алушылардың да медиабілімін арттыруға күш салады. Кәсіби маман ретінде ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша ата-аналарға, балалар мен жасөспірімдерге педагогикалық және психологиялық жағынан кеңес беруге қабілетті болады.

Түйіндейтін болсақ, дамыған батыс мемлекеттерінде оқушылар мен студенттерге медиасауатты білім берудің бірқатар мүмкіндіктері мен жолдары қарастырылған. Қазақстанда да, медиабілім мәселесіне қатысты зерттеу жұмыстары жүргізіліп келеді. Дегенмен, олардың таралуы халықаралық және республикалық конференция жинақтарындағы ғылыми мақала немесе ғылыми жобалар деңгейінде ғана шектеліп қалуда.

Медиақұзыреттілігі мен медиасауатты қалыптасқан болашақ педагог маманды даярлау цифрлық дәуірдің талабы. Цифрлық құзыреттілік студенттің медиа саласы бойынша білім, іскерлік, дағдысына байланысты болады. ЖОО-да педагогикалық мамандықтардың студенттеріне медиабілімдік пәндерді оқытуды жолға қойып, оқу курсының мазмұнын мемлекеттік стандартта көрсетілген талаптарға сәйкес дайындау қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Баранов О.А. Медиаобразование в школе и вузе. – Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2002. – 25б.
2. Божков Ю.И. Самодеятельное кинотворчество как педагогическая проблема: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1983. – 79 б.
3. Медиаобразование сегодня: содержание и менеджмент / под ред. А.В.Федорова. – М.: Изд-во Гос. ун-та управления, 2002. – 755б.

ӘОЖ: 37(063)

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОБЛЕМА РЕТІНДЕГІ РӨЛІ

Дәуіт Салтанат Жансұлтанқызы
педагогика және психология мамандығының
2 курс магистранты
А.Байтурсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Қазіргі уақытта рухани құндылықтар негізінен өздігінен қалыптасады, әр түрлі факторлардың әсерінен, ең алдымен, өмірлік қажеттіліктерден тұрып, олардың мазмұны нарықтық қатынастардың қалыптасуымен анықталады және ол руханиятқа, адами моральға, моральға, қоғамның психикалық денсаулығына және жалпы халықтың мәдениетіне сәйкес кел бермейді (И.С.Артюхова, О.А.Ахвердова, И.В.Боев, Л.И.Губарева, В.Н.Гуров, Д.В.Гуров, Н.Н.Ерошенко, Н.В.Козловская, С.В.Митрофанова, В.П.Озеров, Г.М.Соловьев және т.б.). Мұның бәрі осы мәселенің әлеуметтік маңыздылығын айтарлықтай анықтайды.
Түйінді сөздер: құндылықтар, рухани құндылықтар.

Аннотация

Актуальность и цель. В настоящее время духовные ценности складываются в основном стихийно, под влиянием самых различных факторов и прежде всего, жизненно насущных потребностей, содержание которых сегодня определяется становлением рыночных отношений, далеко не всегда отвечающих духовности, человеческой морали, нравственности, психическому здоровью общества и культуре народа в целом (И.С.Артюхова, О.А.Ахвердова, И.В.Боев, Л.И.Губарева, В.Н.Гуров, Д.В.Гуров, Н.Н.Ерошенко, Н.В.Козловская, СВ.Митрофанова, В.П.Озеров, Г.М.Соловьев и др.). Все это в значительной степени обусловливает социальную значимость данной проблемы.
Ключевые слова: ценности, духовные ценности.

Abstract

Relevance and goal. At present, spiritual values are formed mainly by themselves, under the influence of various factors, primarily vital needs, the content of which is determined by the formation of market relations and does not correspond to spirituality, human morality, ethics, mental health and culture of the population (I.S.Artyukhova, O.A.Akhverdova, I.V.Boev, L.I.Gubareva, V.N.Gurov, D.V.Gurov, N.N.Eroshenko, N.V.Kozlovskaya, S.V.Mitrofanova, V.P.Ozerov, G.M.Soloviev and others). All this significantly determines the social significance of this issue.
Keywords: values, spiritual values

Әлі күнге дейін ғылыми әдебиеттерді талдау және практикалық тәжірибені зерттеуде барысында «рухани құндылықтар» туралы нақты түсінік пен олардың негізгі компоненттері туралы нақты идеялар қалыптасқан жоқ. С.Л.Рубинштейн құндылық әлемдегі адам үшін маңызды екенін және оның негізі мінез-құлық нұсқаулығының функциясын орындай алатындығын анықтай отырып. құндылық әлеуметтік маңызды істер мен іс-әрекеттерде көрінетін сана мен мінез-құлықтың белгілі бір бағытында көрінетіндігін атап өткен [1, 148б.]. Студент жастарды кәсіби даярлау процесінде олардың мазмұнын, көрінісі мен қалыптасуын ашатын рухани құндылықтардың тұтас көрінісі ұсынылған жұмыстар жоқ. Т.Хоббс алдымен субъективтілік, құндылықтардың салыстырмалылығы туралы сұрақ қояды, өйткені «бір адам даналық деп атайды, екіншісі қорқыныш деп атайды; біреуі қатыгездік, ал екіншісі әділеттілік және т.б.». [2, 65б]. Құндылық ұғымдарын анықтаудың ғылыми негізі ретінде Т.Гоббс әлеуметтік-экономикалық тәсілдерді қолдануға тырысады: «...адамның құндылығы, барлық басқа заттар сияқты, оның бағасы болып табылады, яғни ол оның күшін пайдалану үшін берілгендей болады, сондықтан ол абсолютті емес, бірақ оның қажеттілігіне және басқасының бағасына байланысты» [2, 68б]. Б.Спиноза, оның айтуынша, адамдардың өз бақытына жетуіне кедергі келтіретін тек «алалаушылық» болып табылатын құндылық ұғымдарына одан да сыни көзқараспен қарайды. Ол «ақылды адам өз мақсатына өз пайдасын таңдайды» деп санайды [1, 90б]. Жоғары білікті мамандарды даярлауда, университет жұмысының ұтымдылығы студенттерді сапалы жиынтығына байланысты болатыны сөзсіз. Алайда, жоғары оқу орнына қабылданған жас студент болашақ мамандығы, қызмет сипаты, қажетті қабілеттер мен дағдылар, маманға қойылатын әлеуметтік - психологиялық талаптар туралы жеткіліксіз хабардар болуының салдарынан алдағы уақытта қызығушылығы мен ынтасы жоғалуы мүмкін екенін ескерген жөн.

Құндылықтар дегеніміз-қоғам мен жеке адамға қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қажетті заттар, құбылыстар және олардың қасиеттері. Олар адамның әлеуметтік тәжірибені игеру процесінде

қалыптасып,оның мақсаттары, сенімдері, мұраттары, мүдделерінде көрініс табады. Студенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын белгілі бір құндылықтарды қалыптастыру жеке тұлғаның физикалық, психикалық және әлеуметтік дамуының бірлігін көрсетеді [3, 48б]. Рухани құндылықтарға әлеуметтік идеалдар, көзқарастар мен бағалаулар, ережелер мен тыйымдар, мақсаттар мен жобалар, стандарттар мен стандарттар, Жақсылық, Жақсылық пен жамандық, әдемі және жаман, әділ және әділетсіз, заңды және заңсыз, тарихтың мәні мен адамның тағдыры туралы және т.б. нормативтік идеялар түрінде көрінетін іс-әрекет принциптері жатады. Рухани құндылықтар оқушы тұлғасының білімдік, кәсіби және әлеуметтік өзін-өзі анықтауын, оның ішкі уәждемесін, өзінің «Мен» бейнесін, өмір жолының траекториясын таңдауын бағыттайды. Болашақ мамандардың рухани құндылықтарын дамытуда мұғалім маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, мұғалімнің өзі «тәрбиеленуі керек», белгілі бір қасиеттерге ие болуы керек, олардың ішінде: рухани байлық; студенттердің жеке ерекшелігіне қызығушылық және олармен қарым-қатынаста шыдамдылық; жеке және әлеуметтік жетілу (К.Шнайдер бойынша); өзін-өзі тану және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу; өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне барабар көзқарас; студенттермен өзара әрекеттесу жағдайында өз әрекеттері үшін жеке жауапкершілік; эмпатия қабілеті; өзінің өсуі мен дамуындағы маңызды ілгерілеу. Педагог сондай-ақ кәсіби құзыреттілікке ие болуы, өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту тәсілдерін меңгеруі, ынтымақтастық педагогикасы (диалогтық принцип пен әдіс) негізінде студенттермен қарым-қатынас құра білуі тиіс. Ал қазіргі жағдайда жоғары мектеп мұғалімі жаңа ақпараттық және педагогикалық технологияларды игеруі керек. Сонымен, білім берудің мақсаты академиялық үлгерімді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар адамның басқа да аспектілерін дамыту болып табылады. Бұл жаһандық ойлауды, эмоционалды тұрақтылықты және жоғары адамгершілік өмір салтын дамытуға, адамның мінез-құлқының сапалы өзгеруіне әкелетін осындай көзқарас пен ішкі көзқарасты дамытуға әкелуі керек. Оқыту деген жәй білім мен ақпаратты беру емес, ол адамды жетілдіруге жетелейтін трансформация процесі болуы керек. Сіз керемет ғалымдар, инженерлер, адвокаттар, технологтар, менеджерлер, жазушылар және т. б. маман даярлай аласыз, бірақ егер бұл ұлы мамандар ақыл-ойдың, махаббат пен мейірімділіктің тыныштығынан айырылса, онда біз қандай қоғамға ие боламыз? Біз принципсіз саясаткерлермен, өнегесіз кәсіпкерлермен, сүйіспеншілікпен және ынтымақтастықпен жылытылмаған отбасылармен бақытты бола аламыз ба? Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, жоғары мектеп оқытушысы студенттердің жеке тұлғаны дамытудағы рөлін, оның ішінде оның рухани құндылықтарын түсініп, оған заманауи қоғам қоятын талаптарға сай болуға тырысуы керек. Біртекті белгілерді біріктіру негізінде адамның рухани құндылықтарын қалыптастыруға әсер ететін факторларды шартты түрде ажыратуға болады. Олар әлеуметтік-психологиялық, ұйымдастырушылық-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, материалдық-тұрмыстық және әлеуметтік-демографиялық. Әлеуметтік-психологиялық фактор тәуелсіз айнымалылардың төрт компонентін қамтиды: біріншісі әлеуметтік-психологиялық климат (ұжымның бірлігі, жеке және топтық социометриялық мәртебе, қоғамдық пікір, топтағы қарым-қатынас, екіншісі университетте қалыптасқан дене шынықтыру және спорт дәстүрлері, үшіншісі әлеуметтік орта, жақын достардың мысалы және соңғысы ата-аналардың, оқытушылардың, ақсақалдардың пікірлері. Болашақ маманның рухани құндылықтарын дамыту және қалыптастыру тек сау студенттер тобында мүмкін болады. Алайда, әр ұжым жеке тұлғаны дамыту мен жетілдірудің, оның мәдениетін, әлеуметтік, рухани, адамгершілік және кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастырудың нақты құралына айналмайды, тек мақсатты түрде дамып келе жатқан, өзара талап пен жолдастық өзара көмек қарым-қатынасы бар, оқуға және қоғамдық қызметке жауапты қарым-қатынасы бар ұйымшыл топ.

Студенттің жеке басының дамуы мен қалыптасуыда маңызды рөл атқаратын бірлестіктердің ішінде ең бастысы студенттердің бірінші курстан бастап соңғы курсына дейін бірге болатын студенттер тобы жетекші орын алады. Оқу тобы-бұл қарым-қатынас пен қарым-қатынастың әлеуметтік микроортасы, онда оқу-танымдық, ғылыми-зерттеу, еңбек, дене шынықтыру, көркем-эстетикалық және басқа да әлеуметтік және жеке пайдалы іс-шаралар бір-біріне өзара психологиялық әсерді күшейтетін және студент тұлғасының әлеуметтенуі мен дамуының берік негізін құрайды. Оқу тобы жеке тұлғаға тікелей және жанама әсер ету құралы ретінде әрекет етеді, реттеуші, катализатор, бақылаушы және ұйымдастырушы функцияларын орындайды. Ұжым мен ұжымдық оқыту формалары тұлғаның кәсіби, әлеуметтік, рухани және адамгершілік қалыптасуында айтарлықтай әлеуетке ие. Өкінішке орай, әр түрлі себептермен ұжымның қол жетімді мүмкіндіктері толығымен жүзеге асырылмайды және оның қызметінің мазмұны бай және алуан түрлі емес. Әдетте, басты назар академиялық үлгерім мен сабаққа қатысу мәселелеріне аударылады. Қоғамдық қызмет, бірлескен бос уақытты ұйымдастыру, дене шынықтыру және спорт және т.б. назар аудармайды. Мұның себептері «ресми» және «бейресми» топ жетекшілерінің сәйкес келмеуі, сондай-ақ жас, өмірлік және әлеуметтік тәжірибе, өмір сүру жағдайлары және мамандық таңдау себептері бойынша топ құрамының гетерогенділігі болып табылады. Студенттердің белсенділігін арттыратын факторлардың жиынтығында дене шынықтыру және спорт дәстүрлері белгілі бір рөл атқарады, олардың көмегімен болашақ мамандар арасында белсенді әлеуметтік және кәсіби позицияны қалыптастыру, оларды дене шынықтыру және спорттық іс-шаралармен таныстыру және оған жағымды көзқарас қалыптастыру, өз кәсібіне, ЖОО-ға деген сүйіспеншілікті қалыптастыру міндеттері сәтті шешіледі. Н.Н.Никитинаның айтуынша, рухани-адамгершілік тәрбие, мұғалімнің дүниетанымы өмір құбылыстары мен оқу іс-әрекетіне эмоционалды жауап

қана емес, сонымен бірге олардың кәсіби және өмірлік ұстанымын құруға әкелетінін түсіну, терең түсіну нәтижесі болып табылады. Егер мұғалім білім беру студент пен мұғалімнің өзара әрекеттесу процесі екенін түсінбесе немесе бөліспесе және тәрбиені біржақты, сызықтық процесс ретінде түсіндірсе, оның барысында кез-келген қызмет түрінің көзі өзі болып табылады және студенттің реакциясы оған бей-жай болмайды, онда бұл позиция мақсаттарды жүзеге асыруда белгілі бір жолмен әсер етеді. [4, 59б]

Экхард Майнберг әр мұғалімнің санасында оқушының белгілі бір бейнесі бар екенін, оның терең мәнін ол әрдайым нақты елестете бермейтінін айтады. Бұл жағдайда студенттердің бейнесіне қарама-қарсы кемінде екі экстремалды мүмкін. Мысалы, «жабық оқыту тұжырымдамасы» негізінде мұғалім кез-келген, тіпті ең кішкентай оқыту әдістерін қолдануда нақты белгіленген дәйектіліктің қатаң сақталуын қадағалайды, студент туралы белгілі бір идея, оның белгілі бір имплицит бейнесі жатыр. Осындай «жабық оқыту тұжырымдамасына» сүйене отырып, дене шынықтыру пәнінің мұғалімі тек мәселенің іскерлік жағын басшылыққа алады, студенттерге оның алдын-ала қалыптасқан мақсатты параметрлері мен үміттеріне сәйкес әрекет етуді бұйыратын оқыту әдістемесін егжей-тегжейлі әзірлейді. «Жабық оқыту тұжырымдамасы» оқушының бейнесінен туындайды, сайып келгенде, оқушыны таза сыртқы ынталандыруларға жауап беретін механизмге ұқсайды. Бұл жағдайда оқыту қатаң себептік схеманың шеңберімен анықталады. Студенттің жеке басы іс жүзінде жоғалып, белгілі бір мөлшерге айналатын бұл оқушының белгілі бір мақсатқа міндетті түрде жетуге бағытталған мұғалімнің біржақты тұжырымдамасына сәйкес келетіні айқын. Мұғалім өзінің тұжырымдамасының қағидаларын қатаң сақтаумен ғана айналысатындықтан, ол өз мақсатын студенттердің мүдделерін ескерместен жүзеге асыруға тырысады. Қарама-қарсы көзқарас «оқытудың ашық тұжырымдамасымен» байланысты. Оның негізінде ұйымдастырылған оқу процесі студенттердің мінез-құлқын алдын-ала белгіленген күнделікті шаблондар мен схемалар шеңберіне қыспастан, олардың бір қадамға шегінуге құқығы жоқ студенттердің мүдделерін ескереді. Бұл тұжырымдаманың негізінде еркін және шығармашылық мүмкіндіктерді дамытуға бағытталған оқушының бейнесі жатыр. Мұндай оқыту жабық тұжырымдаманың парадигмасы болып табылатын бастапқы бағдарламаланған оқу процесіне тікелей қарама-қайшы. Ашық оқытуды жүзеге асыру үшін мұғалімге қамқорлық, құрмет, шыдамдылық, түсіністік пен шыдамдылыққа толы оқушыға қатысты ұстанымды сақтау ұсынылады. Бұл жағдайда студент іс-әрекет бостандығына құқығы бар адам ретінде қабылданады. Тұлғаның рухани құндылықтарын қалыптастыруда ұйымдастырушылық-әдістемелік фактор маңызды рөл атқарады. Ол студенттерге әсер етудің барлық жақтары мен алуан түрлілігін қамтиды. Онда оқу және одан тыс іс-әрекеттерді ұйымдастырудың әдістері мен формаларын құру принциптерінің жиынтығы көрсетілген. Жеке тұлғаның дене тәрбиесіне құндылық қатынасы неғұрлым нақты қатынастардың интеграциясы болып табылады: жеке тұлғаның дене тәрбиесінің әртүрлі формалары мен құралдарына қатынасы және аксиологиялық, интеллектуалдық, эмоционалды және белсенді компоненттерді қамтиды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Рассел Б. Батыс философиясының тарихы: 2 том-М.: Миф, 1993. - Т 1.
2. Леонтьев Д.А. құндылық бағдарларын зерттеу әдістемесі. - Мәскеу, 1992.-
3. Лосский Н. О. Құдай және әлемдік зұлымдық. - Мәскеу, 1994.- 114- 436 б.
4. Выжлецов Г.П. Аксиология: қалыптасу және дамудың негізгі кезеңдері / / әлеуметтік-саяси журнал. - 1995. - № 6. - 61-73 б.

УДК 796.011.2

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Дощанова Жанар Дуйсембаевна,
методист отдела спорта
Варакина Татьяна Валерьевна,
методист методического отдела
КГУ «Региональный
центр физической культуры и детско-
юношеского туризма» Управления
образования акимата Костанайской области

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада болашақ дене шынықтыру мұғалімінің кәсіби іскерліктері мен дағдыларын қалыптастырудың педагогикалық шарттары қарастырылған. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің кәсіби іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруды табысты жүзеге асыру үшін, үрдісті

ұйымдастыруға, оның талаптарын қанағаттандыруға мүмкіндік беретін педагогикалық шарттарды анықталған.
Түйін сөздер: кәсіби іскерлік пен дағды, болашақ дене шынықтыру мұғалімдерін даярлау, әдістер.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассмотрены педагогические условия формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры. Для успешного осуществления формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры определены педагогические условия, позволяющие организовать процесс, удовлетворить его требования.
Ключевые слова: профессиональных умений и навыков, подготовки будущих учителей физической культуры, методы.

Abstract

Relevance and goal. The article considers the pedagogical conditions for the formation of professional skills and abilities of a future physical education teacher. For the successful implementation of the formation of professional skills and abilities of a future physical education teacher, pedagogical conditions have been determined that allow organizing the process and meeting its requirements.
Keywords: professional skills and abilities, training of future physical education teachers, methods.

Педагогические условия формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры. Для успешной реализации формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры необходимо определить педагогические условия, позволяющие организовать данный процесс, удовлетворить его требования.

Для обоснования педагогических условий формирования готовности будущего учителя физиической культуры к профессиональной деятельности на уровне профессиональных умений и навыков проведен анализ проведенных научных исследований в области педагогических и психологических наук по данной проблеме. В частности, в работах Л.С.Выготского, Е.М.Иванова, Н.М.Борытко, В.В.Лобачева, Ш.Бахтыбековой, Т.Куанышева, Ж.М.Тулегенова, А.К.Абдиллаева, Ж.К.Оналбека и др., исследовавших педагогические условия формирования готовности будущего учителя физической культуры к профессиональной деятельности, было отмечено, что подготовка будущего учителя к профессиональной деятельности должна быть посвящена его личностным профессионально-ориентированным качествам.

В то время как С.Т.Каргин, М.С.Молдабекова, М.О.Абдикаримов, А.Б.Интикбаева, В.Ю.Саловы считают, что создание конкретных педагогических условий является решающей задачей в подготовке будущих педагогов к профессиональной деятельности, А.Б.Нурлыбекова, К.С.Абишев, Б.И.Орумбаев, Т.Куанышев считает, что подготовительная работа будет продуктивной в специально организованной педагогической среде.

Н.М.Борытко, Ж.Кобланов, Ж.Егизбаев, Л.С.Асмолова, У.С.Марчибаев, В.В.Лобачевы объясняют педагогическими условиями то, что они являются существенным фактором, влияющим на ход педагогического процесса, внешней причиной, сознательно созданной учителем. Они показывают, что внешние причины являются ориентированным результатом выбора, конструирования и применения форм организации обучения, содержания образования и методов обучения для достижения цели.

Н.М.Борытко считает, что для определения педагогических условий необходимо реализовать некоторые исследовательские мероприятия: потенциал развития выбранных методов и форм организации работы; эпизоды, имеющие четкую маркировку в теоретических соглашениях и педагогических практиках; стимулирование и контрпродуктивное воздействие на развитие проблемы исследования; выбор наиболее эффективных методических приемов и форм работы и управляемых педагогических условий; педагогическое построение логики развития, позволяющей выработать собственную точку зрения; выбор средств диагностики и коррекции процесса; обоснованием результативности предложенной системы условий является выбор.

Точно так же Г.Д.Иванов, Д.Р.Абдикадыров считают необходимым опираться на психолого-педагогическую схему при определении педагогических условий формирования готовности будущего учителя физической культуры к профессиональной деятельности. Согласно их выводам, эскиз (модель) – это искусственная цель, представленная в виде схемы, физической структуры, знаковой формы, или формулы, сходная с исследуемой целью, отражающая структуру, свойства и взаимосвязь этой цели.

В своей исследовательской работе мы использовали основные положения своих представлений о педагогическом эскизе, предложенных Ш.М.Бактыбаевой, О.А.Аяшевым, А.Б.Нурлыбековой, М.О.Абдикаримовым, В.В.Лобачевым.

На основании вышеизложенной аналитической работы считаем целесообразным, чтобы в соответствии с требованиями настоящего исследования педагогический эскиз охватывал следующие этапы: 1) качественное описание предмета исследования, т.е. выбор методологической основы эскиза; 2) постановка задач эскиза; 3) установление связи между основными элементами предмета иссле-

дования, определение критериев предмета и критериев оценки изменения этих критериев, выбор методик измерения; 4) применение эскиза в педагогическом эксприменте; 5) преобразование результата эскиза. [1, с.114-122].

Процесс педагогической эскизы базировался на следующих принципах: формулирование проблемы исследования и анализ развития педагогической ситуации; представление мыслей в системе определенных ценностей и согласований; разработка эскиза создания педагогической цели, которая считается необходимой в соответствии с ведущими мыслями и ценностями; формулирование предложений о способах достижения цели; описание этапов деятельности, деятельности; определение критериев оценки ожидаемых результатов; выбор оптимальных вариантов педагогической деятельности; конкретизация задач, необходимых для; определение этапов осуществления диагностической и коррекционной деятельности; заключительный этап: обобщение результатов, заключение.

На основе вышеприведенных позиций разрабатывается схема формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры. При разработке эскиза учитывались структурные и компетентностные (функциональные) особенности профессионально-педагогической деятельности учителя физической культуры. При этом в основу разработанного нами эскиза легло несколько психолого-педагогических принципов. Это принцип системности, принцип диалога, принцип индивидуальности, учитывающий особенности индивидуальности обучающихся, принцип научности, принцип непрерывности [2, с.7-9].

Разработанная нами схема формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры предусматривает цели, структуру и уровни сформированности готовности к профессиональной деятельности, методы и средства диагностики эффективности образовательного процесса, педагогические условия формирования профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры.

Для обеспечения высокого уровня подготовки будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности необходимо совмещать учебно-воспитательные, социально-педагогические, культурно-просветительские, научно-методические, организационно-управленческие, здоровьесберегающие услуги по пропаганде здорового образа жизни. содержание навыков и формы их организации сводятся к эскизу (модели), содержащему конкретную систему.

Данная профессионально-педагогическая деятельность основывается на знаниях, умениях и навыках обучающихся, получаемых на 1-4 курсах. В ней с учетом структуры и содержания профессионально-педагогической деятельности учителя физической культуры (рис.4) и уровня формирования готовности к профессиональной деятельности (табл.1) определяются формы организации учебной деятельности академического типа (лекции, семинары, практические занятия, спортивные упражнения) и профессиональной деятельности: педагогическая практика, обсуждение занятий, методы и приемы проведения научно-исследовательской работы.

В соответствии с предлагаемым эскизом основной целью исследовательской работы является необходимости педагогических условий, обеспечивающих эффективность процесса формирования готовности к профессиональной деятельности. В нашей работе интенсификация и дифференциация обучения как специально организованное педагогическое условие организации учебной деятельности академического типа (лекции, семинары, практические занятия, спортивные упражнения) в процессе подготовки будущего учителя физической культуры не только меняет содержание, но и трансформация организационной формы, т.е. обеспечение приоритетности форм профессионального обучения, позволяет эффективно использовать механизм реализации педагогического условия (через ролевые игры, тренинги, групповой анализ, коммуникативные исследования).

Обеспечение обучения средствами психологических, информационных программ в формировании профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры позволит обогатить образовательное, ценностное и деятельностное содержание профессиональной деятельности, разработать базу отборочных материалов и использовать в обучении элементы технологии критического мышления, тем самым усилить деятельностную составляющую педагогической деятельности [3, с.18-19].

А овладение формами организации профессиональной деятельности, которые могут стать главным педагогическим условием развития рефлексии, т.е. деятельностным содержанием профессионального становления, таким как обсуждение уроков, проведение научно-исследовательской работы, профессиональное обсуждение на этапе педагогической практики, может обеспечить завершающий этап формирования профессиональных умений и навыков, присущих компетентному педагогу.

Поэтому организация Игр в групповой форме в учебном процессе по содержанию эскизов способствует формированию сплоченности и сплоченности членов коллектива, уверенности коллектива в успешности достижения определенного результата, в процессе группового общения считается, что общность педагогических проблем позволяет получить такие результаты, как обучение поиску и поиску общих средств для поддержки друг друга, использование моделей поведения, необходимых для поиска поддержки в группе, преобразование внешних (конкурентных) устремлений учащихся во внутренние (содержательные).

Данные педагогические условия могут стать определяющими развивающими и формирующими факторами профессиональных умений и навыков обучающихся. Они могут проявлять характер взаимозависимости, проявляя гармонию друг с другом. Поэтому такая организационная форма является более эффективной формой, способной вести от конкуренции к сотрудничеству, чем индивидуальная и фронтальная организационные формы.

Профессиональные игры по своей сути имеют художественно-образный характер, способный отражать все стороны реальной жизни. Содержание ролевых игр с психологической точки зрения можно считать профессионально-педагогическим отношением между субъектами воспитания в образовательном процессе, а не изменением их личности.

Список литературы:

1. Абдуллина О.А. Использование педагогических фактов в процессе учебных занятий по педагогическим дисциплинам // Советская педагогика. -1981. -№ 7. С.114-122.
2. Аргунов А.С. О требованиях к учителю физической культуры и его профессиональной подготовке // Основы профессионального мастерства учителя физической культуры. Ульяновск, 1976. - С.7-9.
3. Адольф В.А. Теоретические основы формирования профессиональной компетентности учителя: Дисс. д-ра пед. наук. М., 1998.с18-19.

УДК 377.5

НА ПУТИ К АКАДЕМИЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ТиПО

Дюсекеева Бибигуль Бахитжановна,
преподаватель специальных дисциплин
КГКП «Костанайский колледж сферы обслуживания»
Управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Бұл мақала техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында академиялық дербестікті енгізудің өзекті тақырыбына арналған. Негізгі мақсат өмір бойы оқыту тұжырымдамасын (үздіксіз білім беру) табысты іске асыру үшін колледждерге кадрлар даярлауда икемділікті қамтамасыз ету, біліктіліктер үйлесімін ескере отырып, таңдалған мамандық бойынша білім беру бағдарламаларын іске асыру, сондай-ақ еңбек нарығының сұраныстарына сәйкес түлекті даярлау үшін қажетті қосымша құзыреттер алу үшін академиялық дербестік берілетінін көрсету.

Түйінді сөздер: тұжырымдама, академиялық дербестік, білім беру бағдарламалары, үздіксіз білім беру.

Аннотация

Актуальность и цель. Данная статья посвящена актуальной теме внедрения академической самостоятельности в организациях технического и профессионального образования. Основная цель показать, что для успешной реализация Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование) колледжам будет предоставлена академическая самостоятельность для обеспечения гибкости в подготовке кадров, реализации образовательных программ по выбранной специальности с учетом сочетания квалификаций, а также получения дополнительных компетенций, необходимых для подготовки выпускника в соответствии с запросами рынка труда.

Ключевые слова: концепция, академическая самостоятельность, образовательные программы, непрерывное образование.

Abstract

Relevance and goal. This article is devoted to the actual topic of the introduction of academic activities in the organization of technical and vocational education. The main goal is to show that for the successful implementation of the Lifelong Learning Concept colleges will be given academic autonomy to ensure flexibility in training, the implementation of educational programs in the chosen specialty, taking into account the combination of qualifications, as well as obtaining additional competencies necessary to prepare a graduate in accordance with the demands of the labour market.

Keywords: concept, academic independence, educational programs, lifelong learning.

ООН в Концептуальной записке «Образование в эпоху Covid-19 и в последующий период» (2020) отмечает, что кризис, обусловленный пандемией, и беспрецедентные сбои в функционировании системы образования усугубили имеющиеся образовательные проблемы.

Согласно ООН срыв образовательного процесса имеет и будет иметь серьезные последствия, выходящие за рамки системы образования. С другой стороны отмечается, что кризис стал стимулом для инновации в сфере образования, особенно в обеспечении непрерывности образования и профессиональной подготовки [1].

Концепция обучения в течение всей жизни - это парадигма, направленная на создание для всех граждан Казахстана возможности для обучения с учетом их потребностей и способностей, для достойной самореализации их в обществе.

Реализация Концепции позволит обеспечить преемственность различных уровней образования, интеграцию формального, неформального и информального образования, расширить доступ к профессии посредством гибких инструментов признания результатов обучения и квалификаций, повысить трудовую мобильность населения.

В соответствии с действующим законодательством в сфере образования одним из принципов государственной политики в области образования является «непрерывность процесса образования, обеспечивающего преемственность его уровней».

Термин «обучение в течение всей жизни» определен в числе задач системы образования: «развитие систем обучения в течение жизни, обеспечивающих взаимосвязь между общим обучением, обучением по месту работы и потребностями рынка труда и помогающих каждому максимально использовать свой личный потенциал в обществе, основанный на знании и компетентности» [1].

Человек труда будущего должен уметь учиться в течение всей жизни, переучиваться, менять профессию и сферу деятельности, превратить хобби в профессиональную деятельность и т.д. [2, с.19].

В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2021-2025 годы говорится о том, что в условиях технологической модернизации экономики страны для рынка труда необходимы кадры с универсальным набором компетенций, активной гражданской позицией, межличностными навыками и системным мышлением [2, с.19].

Для успешной реализации Государственной программы развития образования Республики Казахстан на сегодняшний день в колледже сферы обслуживания внедряется кредитно-модульная система обучения и применяется балльно-рейтинговая буквенная система оценки учебных достижений.

Ключевые аспекты кредитно – модульного обучения определены в Государственном образовательном стандарте технического и профессионального образования.

Кредитно-модульная система обучения – модель организации учебного процесса, при котором обучающиеся в определенных границах имеют возможность индивидуально планировать последовательность образовательной траектории.

Однако учебные заведения при разработке образовательных программ привязаны к типовым учебным планам и программам. Жесткая сетка учебного плана, привязанная к сроку обучения, не позволяет учитывать результаты неформального обучения [3]. В связи, с чем Государственный образовательный стандарт технического и профессионального образования предоставляет колледжам академическую самостоятельность для обеспечения гибкости в подготовке кадров.

На основе требований ГОСО, профессиональных стандартов содержание образовательных программ разрабатываются организациями ТиПО самостоятельно с участием работодателей, с учётом региональных особенностей рынка труда определять сроки и траекторию обучения [3].

Содержание образовательных программам ориентируется на результаты обучения[4].

Перечень образовательных программ ТиПО содержится в реестре образовательных программ. Образовательная программа включает: паспорт, рабочий учебный план и рабочие учебные программы.

Методические рекомендации по разработке рабочих учебных планов и программ с учетом академической самостоятельности организаций ТиПО размещены на сайте НАО «Talap» (kasipkor.kz): вкладка – «Содержание образования» - «Проекты НПА 2021» - «Методические рекомендации по разработке РУП по специальностям ТиПО».

С внедрением академической самостоятельности колледж наделяется правом менять объем учебного времени и содержание учебных программ, вводить дополнительные профессиональные модули по требованию работодателей. При внедрении академической самостоятельности содержание образовательных программ будет обеспечивать преемственность уровней образования и перезачет результатов обучения и кредитов на следующем уровне образования по родственным квалификациям.

При этом в случае совпадения профиля образовательной программы, результаты обучения предыдущего уровня формального и неформального образования признаются автоматически, и срок обучения сокращается [5].

Успешная реализация Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование), Государственного образовательного стандарта технического и профессионального образования и в целом модернизация образования всецело зависит от готовности к изменениям педагогических кадров. Готовность к изменениям – один из главных показателей модели современного педагога, главное качество педагога новой формации.

В период с 15 ноября по 4 декабря 2021 года мною были пройдены курсы повышения квалификации по теме «Моделирование образовательного процесса с учетом академической самостоятельности в организациях технического и профессионального, послесреднего образования» организованные НАО «Talap» МОН РК.

В содержание программы курса вошли 6 образовательных модулей:

1. Базовый модуль «Особенности академической самостоятельности в организациях ТиППО».
2. Профессиональный модуль «Разработка образовательной программы с учетом академической самостоятельности в организациях ТиППО».
3. Практический модуль «Практика по отрасли / на рабочем месте (в зависимости от базы предприятия)».
4. Содержательный модуль «Принципы организации учебного процесса при академической самостоятельности».
5. Дополнительный модуль «Основные аспекты инклюзивного образования в условиях академической самостоятельности».
6. Инновационный модуль «Цифровые технологии в образовательном процессе ТиППО».

На курсах повышения квалификации были изучены нормативные правовые акты, необходимые для организации учебного процесса, с учетом академической самостоятельности; ключевые аспекты кредитно-модульной технологии обучения, методические рекомендации по разработке рабочих учебных планов и программ с учетом академической самостоятельности, особенности разработки индивидуальной учебной программы для обучающихся с особыми образовательными потребностями, создан индивидуальный IT-тулбокс, сделан SWOT-анализ возможностей внедрения академической самостоятельности в колледже, изучена процедура присвоения квалификации обучающимся, а также проведение демонстрационного экзамена

Возможности внедрения академической самостоятельности в колледже, сильные и слабые стороны, возможности и риски показаны в таблице 1.

Таблица 1 - SWOT-анализ возможностей внедрения академической самостоятельности в колледже.

Strengths – сильные стороны (S)	**Weaknesses – слабые стороны (W)**
– Штат квалифицированных педагогов с большим опытом работы в системе ТиПО. – Высокий уровень подготовки выпускников, внедрение элементов дистанционного образования. – Наличие четкой системы аттестации и повышения квалификации персонала. – Наличие учебно – производственных лабораторий. – Стажировка преподавателей на базе социальных партнеров. – Участие в международных чемпионатах WorldSkills Kazakstan.	– Физический и моральный износ производственного оборудования. – Финансовая зависимость образования ТиПО от государственных закупок. – Сокращение сроков обучения и в связи с этим подушевое финансирование организаций ТиПО на определенный отрезок времени.
Opportunities – возможности (O)	**Threats – угрозы (T)**
– Внедрение академической самостоятельности в образовательный процесс даст возможность колледжам самостоятельно с участием работодателей, с учётом региональных особенностей рынка труда определять сроки и траекторию обучения. – Образование на протяжении всей жизни. Накопительная система сертификатов. – Проведение демонстрационного экзамена по квалификации. – Повышение уровня квалификации педагогических кадров с учетом требования образования	– Своевременная кадровая подготовка педагогов в условиях модернизации образования. – «Старение, профессиональное выгорание» педагогических кадров, не заинтересованность отдельных педагогов в повышении квалификации, в участии в инновационных проектах. – Усиление конкуренции на рынке образовательных услуг со стороны профессиональных образовательных организаций по смежным профессиям/ специальностям. Зависимость организаций ТиПО от набора абитуриентов.

Академическая самостоятельность в образовательном процессе даст возможность реализации образовательных программ по выбранной специальности с учетом сочетания квалификаций, а также получения дополнительных компетенций, необходимых для подготовки выпускника в соответствии с запросами рынка труда.

Таким образом, студенты получат право самостоятельно выбирать курс, сроки изучения в зависимости от значимости выбираемых курсов для будущей профессиональной деятельности. То

есть конкретные сроки обучения будут отменены. Студенты будут обучаться по индивидуальной траектории и в любое время смогут выйти на рынок труда с определенной квалификацией.

Анализируя особенности академической самостоятельности можно с уверенностью сказать, что непрерывное профессиональное образование, обучение в течение всей жизни становится необходимым двигателем развития общества и экономики, а также благополучия граждан.

Таким образом, новый взгляд на академическую самостоятельность базируется на следующих принципах:

- обучение длиной в жизнь - обучение, продолжительность которого равна продолжительности жизни человека, что дает возможность постоянно возобновлять свое обучение, умения и навыки;
- обучение шириной в жизнь - охват обучением различных сторон жизнедеятельности человека, совершенствование не только его профессиональных навыков, но и других необходимых и интересных для него видов деятельности;
- самомотивация к обучению - сознательное стремление человека развиваться интеллектуально и повышать уровень своих знаний, что может оказать влияние на возможность занять конкурентоспособную позицию на рынке труда» [6].

Список литературы:

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 июля 2021 года № 471. Об утверждении Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование).
2. Развитие современного среднего профессионального образования в условиях его обновления: сборник статей Международной научно-практической конференции/Под общей ред. К.А. Каткенова.– Костанай, Костанайский политехнический высший колледж, 2021. – 893 с. – ISBN 978-601-7308-15-5.
3. Оспанова Н.Ж. Что дает академическая самостоятельность организациям ТиПО/электронный ресурс: http://www bilimdinews.kz›p=138396
4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 1 ноября 2018 года №17669. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования.
5. Оспанова Н.Ж. Что дает академическая самостоятельность организациям ТиПО/электронный ресурс: http://www bilimdinews.kz›p=138396
6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 июля 2021 года №471. Об утверждении Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование).

УДК 372.891

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДАҒЫ ЕЛТАНУЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ

Есембек Саят Әмірханұлы,
география пәні мұғалімі
«Мичурин жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай ауданы, Мичурин селосы
География педагогтерін даярлау мамандығының
2 курс магистранты
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ. Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында қазіргі география сабағындағы елтанулық білім берудің мазмұнын әлі де болса жетілдіру қажет. Себебі тәжірибе көрсетіп отырғандай педагогтер қауымының басым көпшілігі елтану бөліміне бөлінген тақырыптар санының аздығын алға тартады. Сонымен қатар бұрынғы және қазіргі елтанудың айырмашылығы барын сауалнама нәтижесі көрсетіп отыр. Қазіргі елтану бөлімінің тақырыптарын кешенді түрде қарастыру қажет. Оқушылардың көпшілігінде картамен жұмыс істеу дағдыларында қиындықтардың бары анықталды. Оқушылар әлем елдерінің географиялық бейнесін тұстастай көргенімен, оларды дербес қарастыруда қиыншылықтарға тап болады. Сонымен қатар елдерді оқып тануда талдамалық, салыстыру, бағалау, сыни ойлау сынды қабілеттерін дамыту қажеттігі айқындалды. Зерттеудің мақсаты орта мектептердегі қазіргі елтанулық білім беру мазмұнының тенденцияларын талдау, бағалау арқылы мәселелердің шешу жолдарын ұсыну.

Түйін сөздер: елтану, жаңартылған білім беру, тәжірибе, зерттеу, талдау, критерийлер.

Аннотация

Актуальность и цель. На современном уроке географии в условиях обновленного содержания образования необходимо по-прежнему совершенствовать содержание страноведческого образования. Потому что, как показывает практика, подавляющее большинство педагогов выдвигают на первый план малое количество тем, отведенных на страноведческую часть. Вместе с тем, результаты опроса показывают, чем отличается прежнее и современное страноведение. Необходимо комплексно рассмотреть темы раздела современного страноведения. Выяснилось, что у большинства учащихся есть затруднения в работе с картой. Учащиеся сталкиваются с трудностями при самостоятельном рассмотрении географической картины стран мира. Была определена необходимость развития аналитических, сравнительных, оценочных способностей, а также навыков критического мышления в изучении стран. Цель исследования-предложить пути решения проблем через анализ, оценку тенденций содержания современного страноведческого образования в средних школах.
Ключевые слова: страноведение, обновленное образование, опыт, исследование, анализ, критерии.

Abstract

Relevance and goal. In the context of the updated educational content, the content of country studies in modern geography still needs to be improved. Experience shows that the majority of teachers emphasize the small number of topics allocated to the section of country studies. At the same time, the results of the survey show that there is a difference between past and present country studies. It is necessary to consider the topics of the modern of country studies in a comprehensive way. It was found that most of the students had poor skills in working with maps. Although students see the geography of the world as a whole, they find it difficult to look at it on their own. The need to develop analytical, comparative, evaluative and critical thinking skills in the study of countries was also identified. The purpose of the research is to suggest ways to solve problems by analyzing and evaluating trends in the content of modern country education in secondary schools.
Keywords: country studies, updated education, practice, research, analysis, criteria.

Қазіргі бәсекелестік және жаһандану үрдісі қазақстандық қоғамның барлық салаларын қамтуда және білім беру жүйесін жаңартылған мазмұнға көшіру міндеті айқындалды. Қазіргі орта мектептерде географияны оқытудың жаңа міндеттері қойылды: оқушылардың өздігінен жұмыс жасау арқылы, оқу тапсырмаларын шығармашылық тұрғыдан орындауға ұмыту, жаңашыл басамаларды ұсыну, толеранттылыққа және қоғамға бейімделу арқылы әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыру болып табылады. Қазіргі заманда барлық әлем елдерінің алдында білім беру саласында өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде нақты міндеттер қойылуда. Жалпы білім беретін мектептердегі елтанулық білім берудің қазіргі мәселелері мен дамыту жолдарын анықтау үшін 2020-2021 оқу жылының 4 тоқсанында 7,8,9 сыныптарға тәжірибе жүргізілді. Эксперимент жүргізудің әдістері мен тәсілдері құралдары анықталды. Зерттеуге ұзақ мерзімді жоспар бойынша «Елтану және саяси география» бөлімінің барлық тақырыптары алынды.

Эксперименттік зерттеу кезінде 7 сыныпта «Дүниежүзі елдерінің географиялық жағдайы» тақырыбында оқушылар алға қойған сабақтың мақсатын толығымен орындады (1 сурет). Себебі білім алушылар бағалау критерийлеріне сүйенді, сабақ мақсаты сараланған болды. Экспериментке қатысқан 39 оқушының нәтижелері талдау кезінде өткізілген сабақ мақсатына сай келесі педагогикалық критерийлер бойынша бағаланды:

1 - Сурет Оқу мақсаттарын меңгеру кестесі

Жоғарыдағы сандық статистикаға сүйенсек, экспериментке қатысқан оқушылардың басым бөлігі (29 оқушы немесе жалпы экспериментке қатысқан оқушылардың 74,3%) аралда, түбекте, архипилагта, теңіз жағасында, тұтас құрлықта орналасқан елдердің атауларын біледі, бірақ олардың географиялық орнын нақты көрсете алмайды. Бұның басты себебі, оқушылар карталарды кеңістікте елестетуде қиналады. Егер де сипаттап тұрған елді жалпы картадан жеке алып тастасақ, сұрап тұрған елдің көршілерін немесе маңайдағы теңіздерін, бұғаздарын, аралдарын атай алмайды. Картамен жұмыс істеу дағдысы әр оқушыда әркелкі. Кейбіреулері географиялық нысандарды көрсеткенде

бірден ұғып алса, ал кейбіреулеріне талқылау, талдау, сызып көрсету, бейнефильмдер көрсету, асоциативті ойлар шақыру, пікір талас тудыру сияқты педагогикалық әдістерді жиі қолданғанда ғана нәтиже беретіні анықталып отыр. Бұдан түйетін қорытынды, қазіргі мектеп оқушыларының зейіндері жақсы шоғырланған бірақ, ол ұзаққа созылмайды, оның басты себебі картамен, оқулықпен жұмыс істеу дағдыларының қалыптаспауында болып отыр. Эксперименттік зерттеу нәтижелері көрсетіп отырғандай оқушылардың басым көпшілігі ақпаратты оңай жолмен алғысы келетіні анықталды, олар телефондар, планшеттер, компьютерлер мен ғаламтор. Осы аталған ресурстар көпшілік оқушыларға қолжетімді, бірақ ол ақпараттар өте көп немесе керек емес те болуы ықтимал. Сол себепті артық ақпараттан оқушылар естерінде өздеріне нақты керек мәліметті ұзаққа сақтай алмайды. Сондықтан да ақпаратты талдай алу, өзіне керегін алу қабілеттерін де дамыту керектігі айқындалды. Осы туындаған мәселені шешу үшін педагогтер білім алушыларды дұрыс ақпарат алу және оны өңдей алу, басқара білу, керегіне жарата білу сынды жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуы қажет.

Экспериментке қатысқан оқушылардың біраз бөлігі елдерді жоспар бойынша сипаттау мақсатын орындай алды (35 оқушы немесе 89,7%). Себебі білім алушыларға алдын ала бағалау критерийлері мен дескрипторлары, сипаттау жосапары ұсынылды.

Географиялық жағдайына баға беру мақсаты күрделі, себебі бұл мақсат оқушыдан блумның жоғары ойлау деңгейлі дағдыларының орындалуын талап етеді. Оқушы елдердің географилық жағдайына баға беруі үшін ең алдымен елдерді келесі критерийлер бойынша салыстыра білуі шарт:

1. Географиялық орнын сипаттап, картадан көрсете білу;
2. Көршілік жағдайын білу және сипаттау;
3. Географиялық орынның кем-артық тұстарын анықтау;
4. Мүмкіндіктері мен қатерлерін табу.

Бұл критерийлерді барлық оқушылар орындай алмайды. Себебі оқушылардың оқу мотивациясы мен есте сақтау қабілеттері, зейіннің шоғырлану және ақпараттарды қабылау деңгейі мен оны ұтымды қолдана білу қасиеттері әркелкі. Сонымен қатар оқушылардың сабақты оқу кезіндегі сабақ үстіндегі психологиялық жай- күйінің жағдайы да әсер етеді. Қазақстандық компонент мақсатын экспериментке қатысқан 39 оқушының 34-і орындады (немесе 87,1%-ы). Бұл мақсатты меңгеру оқушылар үшін қиынға соқпады, себебі Қазақстанның географиялық орны туралы ақпарат, білім көздері бастауыш сыныптан бері қайталанып, толығып отырады.

7 сыныптағы эксперимент ретінде өткізілген келесі тақырыптардың бірі ол «Елдердің экономикалық географиялық жағдайы» [2, 192б]. Тізім бойынша жалпы 39 оқушының 35-і ғана қатысты. Тәжірибе көрсетіп отырғандай алдыңғы өтілген сабақтағы оқу мақсаттары, келесі өтетін сабақты өту кезінде белгілі бір нәтижелерді беретіндігі анықтады. Бұл критериалды бағалау жүйесінің шиыршықтық әдісінің тиімділігін көрсетіп отыр. География сабағында ортақ мақсаттар да баршылық, олар сабақта білім алушылардың картамен жұмыс істеу, ептілік, байқағыштық, есте сақтау сынды қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. «Елдердің экономикалық географиялық жағдайы» тақырыбын өтуде оқушылардың келесідей қызығушылықтарының бары айқындалды (2 сурет):

1. Елдерді астаналары арқылы жарысып жаттау;
2. Елдерді кескін картаға салу;
3. Елдерді мемлекеттік рәміздері бойынша анықтау;
4. Елдерді танымал брендтері арқылы оқып үйрену;
5. Елдерді мәдениеті арқылы тану;
6. Елдерді бұқаралық ақпарат құралдары арқылы тану (ғаламтор).

2-Сурет Оқушылардың қабілеттері

Диаграммадағы мәліметтерге сүйенсек қызығушылықтың бір түрі балада жеке кездеспейді, мысалы елдерді астаналарымен жаттау және елдерді кескін картаға салу қызығушылықтары қосарланып дамыған. Бұл тақырыптың өзі соншалықты қызық, оқушылардың көпшілігінде 1 мен 2, 3 пен 4 нөмірдегі қызығушылықтарын белсенді танытады. Оқытудың түрлі әдістерін, тәсілдерін қолдану арқылы оқушылар сабақтың мақсатына жетті. Себебі сабақта материалды меңгерудің түрлі формалары қолданылды және бұл оқушыларды мүлде жалықтырмайды. Топтық жұмыста бұл тәсілдер тиімді және сәтті жүзеге асады.

8 сыныпта «Елтану» бөліміне 5 тақырып берілген [1, 9б]. Эксперименттік зерттеуге барлық тақырыптар алынды. Аталмыш сыныптың «Дүниежүзінің саяси картасы», «Елдердің саяси типологиясы» тақырыбында сандық білім беру ресурстары қолданылды [3, 222б]. Жалпы қорытынды бойынша сандық білім беру ресурстарының тиімділігін байқауға болады (1 кесте).

Кесте 1 Өткізілген сабақтар туралы ақпарат

Сынып	**Елтану бөлімінің тақырыптар саны**	**Тәжірибе өткізілген тақырыптар саны**	**Тәжірибеге қатысқан оқушылар саны**	**Кәдімгі сабақтар сериясының тиімділігі %**	**Сандық ресурстарды қолданған сабақтар сериясының тиімділігі %**
7	2	2	39	70	85
8	5	5	47	70	87
9	5	5	26	65	75
Жалпы көрсеткіш-тер	12	12	112	68,3	82,3

Эксперимент нәтижесі бойынша 8 сынып оқушыларында «Елтану» бөлімін оқуда келесідей жетістіктері мен мәселелер анықталған (2 кесте):

Кесте 2 Эксперимент талдаулары

Жетістіктері	**Мәселелері**
– Саяси картаның басты нысандары болып саналатын тәуелсіз және тәуелді аймақтарды атау; – Көлемі үлкен елдерді картадан анықтау; – Ел астаналарын білу; – Елдердің брендтерін білу; – Елдерді кескін картаға түсіру; – Елдердің сандық және сапалық өзгерістерін талдау; – Елдердің морфологиялық ерекшеліктерін сипаттау; – Мемлекетті жоспар бойынша экономикалық – географиялық тұрғыдан сипаттау; – Топтық жұмыста саяси интеграцияның мақсаттары мен мүдделерін талдау; – Топтық жұмыста халықаралық ұйымдардың маңыздылығын талдау.	– Саяси картаның басты нысандары болып табылатын мәртебесі танылмаған аймақтарды анықтау; – Аумақтары шағын елдерді табу; – Анклав территорияларын анықтау; – Басқару формасы мен мемлекеттік құрылымы бойынша топтастыру; – Елдердің саяси-географиялық жағдайына баға беру.

Кестеде көріп отырғанымыздай оқушылардың көпшілігінде мәселелеріне қарағанда жетістіктері басым. Дегенмен де мәселелерді шешу қажеттігі туындап отыр. Бұл мәселелер сабақтың оқу мақсатында да кездеседі. Ал оқу мақсаты сабақтың ажырамас бөлгі. Мәселелерді шешу үшін оқушылардың көру, есте сақтау, талдау, бағалау, сынау, басқару, ұйымдастыра білу сынды қабілеттерін дамыту керектігін көрсетіп отыр. Себебі оқушылар саяси картаға қарай отырып әлемнің тұтас бейнесін көреді және сипаттап отырған елдің нақты орнын жалпы саяси картадан көрсетеді. Егер де шағын бір елді саяси картадан бөлек жеке контурын қойсақ, көпшілік оқушылар ол қандай ел екенін атай алмауы да мүмкін. Себебі оқушылардың басым көпшілігі елдерді жалпылама көреді, ал нақты елдерді кеңістікте жеке елестете алмайды. Бұл тағы да картамен жұмыс істеу дағдыларының әркелкі екенін көрестіп тұр.

9 сыныпта «Елтану» бөлімінің «Елдерді экономикалық даму деңгейі бойынша, халықаралық ұйымдардың деңгейлері мен мақсаттары бойынша топтастыру» тақырыбын көпшілігі меңгерген [4, 228б]. Әлем елдерінің экономикалық даму деңгейлері бойынша топтастыруда, зерттеушілер көптеген факторларды ескереді. Эксперименттік зерттеу көрсетіп отырғандай сыналған 27 оқушының басым көпшілігі Біріккен Ұлттар Ұйымының классификациясын тез қабылдайды және талдай алады (3 сурет):

3-Сурет БҰҰ классификациясын оқушылардың қабылдауы

Дамыған елдерді оқушылардың көпшілігі біледі (88,8%), оқушылардың сөзінше себебі ол елдер әлемге танымал, барлық жерлерде айтылады. Дамыған елдердің тауарлары әлемнің кез-келген елінен табылады, тіпті Қазақстанда да. Ал дамушы елдерді оқушылардың 70,3% анықтай алады. Себебі Қытай, Үндістан сынды көш басында тұрған елдерді білу оқушыларға қиындық тудырмады. Ал өтпелі экономика елдерін оқушылардың көпшілігі тек бұрынғы КСРО құрамындағы елдерді атай алды, дегенмен де әлемнің басқа түкпірлерінде де өтпелі экономика елдері баршылық. Олардың көпшілігін біле бермейді. Оның басты себебі ол елдер туралы ақпараттың аздығы және кешенді түрде оқытылмауы.

Эксперимент «Халықаралық ұйымдардың деңгейлері мен мақсаттары» тақырыбын оқу барысында білім алушылар халықаралық ұйымдардың атауларын, штаб пәтерлерін, олардың мақсаттары мен міндеттерін толыққанды білмейтінін көрсетті. Оқушылардың көпшілігі масштабы шағын ұйымдардың атауларын біледі, мысалы ТМД, ШЫҰ, Кедендік Одақ, ал НАТО, МАГАТЭ, ОПЕК сынды халықаралық маңызы бар ұйымдар туралы өте аз білетіні анықталды. Бұл мәселені шешу үшін қалыптастырушы бағалауға жоспар құрып тапсырмаларды ұсынған кезде оқушылардың біраз бөлігі орындай алды. Бұл орайда географияның дүниежүзі тарихы пәнімен сабақтастығы қажет болды. Халықаралық ұйымдардың маңызын өмірмен байланысты жағдайларда қолдану, оқушыларға өте қызық. Әсіресе пікірталастар мен сын айту, ұсыныстар білдіру т.б.

Қазақстандағы қазіргі елтанулық білім беруді жетілдіру үшін сапалы оқыту әдістері қолданылады. Елтану білімін жетілдіру мақсатында 2021 жылдың ақпан айында Google формасы арқылы онлайн форматта мұғалімдер арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға Қазақстанның барлық 14 облысы мен бас қалаларынан 300 география пәні мұғалімдері белсенді қатысты. Сауалнама қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде ұсынылды. Сауалнама барысында сабақ беретін мұғалімдерге шиыршықтық оқытудың тиімділігі, оқыту әдістері, қолданылатын әдістер мен материалдар, дағдылар туралы бірнеше сұрақтар қойылды. Сауалнамада жалпы 8 сұрақ, оның ішінде екі сұрақ орта білім беру жүйесіндегі жұмыс өтілі және қай өңірден шыққандығы туралы болды (4 сурет).

4-Сурет Жас категориялары мен еңбек өтілі

Сауалнама қорытындысы бойынша респонденттер бөлінген сағаттардың санына қарап мұғалімдер ұсынылған материалдарды оқытуда бағдарлану қиынға соғатынын көретті. Зерттеу көрсеткендей, қазіргі елтанулық білім беруде белгілі бір мәселелер бар. «Елтану» бөлімін оқыту кезінде мұғалімдер оқу мақсаттарының күрделілігін (32,4%) және тақырып мазмұнының ауқымды екендігін (33,1%) көрсетті. Сауалнамаға қатысқан 300 мұғалімнің 65,5%-ы жаңартылған бағдарламаның күрделілігімен келіседі. Сауалнамадағы «жауап беру қиын» жауаптарын «жоқ» деген жауаптарымен теңестіруге болады. Демек, респонденттердің басым көпшілігі «елтану» бөліміне сағаттың аз бөлінгендігін айтады. Елтану бөлімі бұрын кешенді түрде оқытылған, ал қазіргі бағытты кешенді білім деп санауға болмайды, ол функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда тиімді емес. Бұл пікір сауалнамада да айтылды. Көптеген мұғалімдер елтану бөлімін шиыршықтық әдіспен оқытуға қарсы емес.

Салыстырмалы елтану әдісі оқушының әлемнің толық бейнесін қалыптастырады деп санайды. Сауалнама нәтижелері негізінде SWOT-талдау жүргізілді (4-кесте).

Кесте 3 Сауалнама бойынша SWOT талдау

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары
1. Рейтингтер, индекстер арқылы әлемнің толық бейнесін қалыптастыра алады; 2. Көрсеткіштердің бірі бойынша әлем елдерінің рейтингін графикалық түрде ұсыну; 3. Математикалық модельдеу элементтерін игеру.	1. Кешенді тәсілдің әлсіздігі; 2. «Елтану» бөлімін оқытудағы оқу мақсаттары күрделі; 3. Тақырып мазмұнының көлемі көп; 4. Сағат санының аздығы.
Қауіптері	**Мүмкіндіктері**
1. Оқу бағдарламасы мен оқулықтарда жас ерекшеліктері ескерілмеген; 2. Оқулықтағы ғылыми тілдегі ақпарат; 3. Ақпараттың көптігі мен әмбебаптығы.	1. «Елтануды»оқытуда зерттеу бағытының болуы; 2. Елтану қолданбалы географияға бағытталған.

География мұғалімдеріне жүргізілген сауалнаманың талдауы көрсеткендей, олардың көпшілігі «елтану» бөлімін зерттеуге сағат санын арттырғанын қалайды. Көптеген мұғалімдер мектептегі география пәнінің құрылымын және мазмұнын түбегейлі өзгертуге дайын емес екендігін айтып отыр. Мұғалімдердің едәуір бөлігі негізінен дәстүрлі сабақтар мен дәстүрлі оқыту құралдарын қолданады, белсенді оқыту әдістері мен формалары, заманауи АКТ технологиялары бар сабақтарды іс жүзінде елемейді. Көптеген мұғалімдер қазіргі мектеп географиясының келесідей жаңа ғылыми-әдістемелік міндеттерін шешуге дайын емес екендігін атайды: білім беру процесін жобалау және ұйымдастыру, әмбебап оқу әрекеттерін дамыту, географиядағы елтанулық оқыту әдісін арттыру. Сауалнама нәтижелері көрсетіп отырғандай орта мектептерде географиядағы елтану бөлімін оқытудың әдістемесі мен практикасын дамытудың қажеттілігін алға тартады. Сол себепті зерттеу жұмысы елтанулық білім беруді дамытудың жолдарын, әдістерін, тәсілдерін, құралдарын қарастырады және оны тәжірибеде әмбебап көмекші құрал ретінде қоланудың маңыздылығына, білім сапасының артуына, оқушылардың пәнге деген қызығушылықтарының оянуына әсер ететіндігін тәжірибе жүргізу арқылы дәлелдер келтіреді [5, 71б].

Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасын әзірлеушілердің пікірінше ол білім алушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын дамытады.Төрт дағды оқу жоспарында «шиыршықтық оқыту әдісімен» байланыстырылған. Шиыршықтық оқыту әдісі дәстүрлі оқыту әдісіне қарағанда оқу материалын сыныптан сыныпқа қайталап берген кезде ол күрделену арқылы қазіргі заманғы оқушының қабілеттерін дамытады деседі. Бұл әдіс бізде күдікті тудырады, себебі біз қандай пәнді оқып жатқанымыздан әбден алшақтауымыз ықтимал. Осы бағдарламаны әзірлеуші авторлар шиырқықтық оқыту әдісі ол, белсенді түрде жүзеге асырылуы тиіс дейді және ол коллабрациялық ортада дифференсациялық оқыту арқылы оқыту үрдісінде пәнаралық байланыстар арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану міндетті болып саналады

Әдебиеттер тізімі:

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9 сыныптарына арналған «География» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. Астана 2017 ж, 121 б;
2. А.Егорина, С.Нүркенова, Е.Шимина: География жалпы білім беретін мектептің 7 сыныбына арналған оқулық. Алматы «Атамұра» 2017. 224 б;
3. С.Әбілмәжінова, К.Каймулдинова: География жалпы білім беретін мектептің 8 сыныбына арналған оқулық. «Мектеп» 2018. 256 б;
4. В.Усиков, А.Егорина, А.Усикова, Г.Забенова: Қазақстан география жалпы білім беретін мектептің 9 сыныбына арналған оқулық. Алматы»Атамұра» 2019 256 б;
5. Құрылтайшы: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті. Бас редактор: Дощанова А.І. Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының жаршысы, ғылыми-әдістемелік журнал №4 2021 ж, 97 б.

ӘОЖ 37.06

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДЫ ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Есингожина Зибагуль Пишенбаевна,
бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Исмагулова Гульсин Досмуратовна,
бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Қостанай қаласы №15ЖББМ

Аңдатпа

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада үздіксіз педагогикалық білім берудің ерекшеліктері айтылады. Бастауышсыныптарды оқытуда кездесетін мәселелер және оларды шешу жолдары қарастырылған. Жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын мұғалім өз тәжірибесінде қалай қолданып келетіндігін көрсеткен.
Кілт сөздер: Үздіксіз білім беру, үрдістер, мәселелр, шешу жолдары, тілдік дағдылар.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье раскрываются особенности непрерывного педагогического образования. Рассмотрены проблемы, возникающие при обучении начальных классов, и пути их решения. По обновленной учебной программе Учитель продемонстрировал, как в своей практике использует навыки чтения, письма, произношения, аудирования.
Ключевые слова: Непрерывное образование, тенденции, проблемы, решения, языковые навыки.

Annotation

Relevance and goal. This article reveals the features of continuous pedagogical education. The problems arising in primary school education and ways to solve them are considered. According to the updated curriculum, the Teacher demonstrated how reading, writing, pronunciation, and listening skills are used in his practice.
Keywords: Lifelong learning, trends, problems, solutions, language skills.

Қазіргі кезде үздіксіз білім беру және алу барлық елдерде өзекті мәселе болып отыр. Үздіксіз білім алу мәселесі осы заманғы ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың, саяси және әлеуметтік экономикалық өзгерістердің әсерінен туындаған мәселе. «Халықпен халықты, адаммен адамды теңестіретін нәрсе білім», – деп ұлы жазушымыз М.Әуезов айтқандай, республикамыздың басқа мемлекеттермен экономика, мәдениет саясат жағынан тең дәрежеде тұрып, олармен бәсекеге түсе алуы адамдардың білімді де білікті болуын талап етеді. Біз ақпараттандыру ғасырында өмір сүрудеміз. Соған сәйкес болашақ ұрпағымыз өз бойына заманның талабына сай біліктілік пен дағдыларды қалыптастырып, ертеңгі күні тек қана елімізде емес, шетелде де еңбек етуге қабілетті болып, атқарған қызметінің биік шыңына жететіндей білім алуы керек [1, 147б]. Үздіксіз педагогикалық білім берудің қазіргі замандағы жүйесі дегеніміз – өзінің ашықтығымен, көпсатылылығымен, көпдеңгейлілігімен, көпфункциялылығымен және іскерлігімен ерекшеленетін, қарқынды дамып келе жатқан жүйе. Жүйенің даму көрсеткіші ретінде педагогикалық білімнің барлық сатылары мен деңгейлерінің мазмұны мен құрылымының тұрақты түрде жаңарып отыратынын келтіруге болады Бүгінде ғылым мен білімге қояр талап артып, білім беру жүйесі күрделенген заманда қоғамдағы мұғалімдер алдына жүктелер міндет еселене түсуде. Ұстаздардың алдында жай ғана білім беру емес, өркениет көшіне жол бастайтын, ұлттық рухты бойына сіңірген саналы да білімді ұрпақты тәрбиелеу міндеті тұр. Бұл жолда мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамыту, біліктілігін арттыру сынды мәселелер мектеп пен қоғам алдында тұрған жауапты іс болмақ. Бүгінгі таңда заман талабына сай ұлттық білім беру жүйелерінде көптеген өзгерістер болып жатыр, оқу тәсілдерімен құралдарының бүкіл әлемдегі білім жүйесіне ортақ жалпы элементтері қарастырылуда. Мұғалімдердің кәсіби шеберліктерін арттыру мақсатында жаңа форматты курстар ұйымдастырылуда. Әр мұғалім осындай курстардан өтіп, өз білімдерін үздіксіз жетілдіріп отырады. Яғни қазіргі заман талабы – жан-жақты дамыған, функционалды сауатты тұлға тәрбиелеу. Ол үшін оқыту әдістеріне өзгерістер енгізіліп жатыр. Алдымен, тілді үйреніп, сол тілде ойлап, сол тілде сөйлейтін азамат даярлау- басты мақсат. Тілді оқыту оңай іс емес екені айқын. Оқушы сүйсіне отырып, құлшыныспен оқуы үшін тиімді, қызықты, жаңашыл әдіс-тәсілдерді қолдану қажет:

- мұғалімдер оқушыларға қалай оқу керектігіне бағыт-бағдар беріп, өздігінен білім алудың жолын көрсетеді;
- оқушының өзінің біліміне өзі жауапты екенін көрсетіп, өзін-өзі бағалай алуға, сыни тұрғыдан ойланатын әлеуметтенген жеке тұлға болып қалыптасуына жетелейді;
- оқушылар мұғалімнің қолдауымен емін-еркін қарым-қатынасқа түсіп, алған білімдерін өмірде қолдануға бейімделеді;

– оқушының өз-өзіне деген сенімділігі оянып, өзіндік көзқарасын білдіре алатын дамыған тұлға қалыптасады. [2, 12б]

Тілдік дағдыларды қалыптастыруда ең алдымен қарым-қатынас дағдыларын дамытатын табиғи тілдік орта құру, оқушыны қызықтырып, ішкі уәжін ояту қажет. Мұғалім әр сабағын жоспарлағанда бүгін нені үйретем? оны қалай үйретем? не арқылы үйретем? не үшін үйретем? деген сұрақтарды басшылыққа алып, мақсатына жетуде әдіс-тәсілдерінің ең тиімдісін қарастырып, оқушының назарын өзіне аударуға бар күш-жігерін жұмсауы керек.

Бастауыш сыныптарда үздіксіз білім беру жүйесі заман талабына сай келетін маңызды бастама. Бірақ оны толыққанды жүзеге асыру жолында әлі күнге шешімін күткен мәселелер бар.

Туындап жатқан өзекті мәселелердің бірі қала мектептеріндегі оқушылардың сөздік қорының жеткіліксіздігі, тіл байлықтарның төмендігінен ойларын еркін, ашық жеткілікті түрде жеткізе алмауы. Мәселенің алдын алу үшін оқушылармен бірнеше жұмыс түрлерін жүргізу шарт. Ол үшін ең алдымен алымызға мақсат қою керек. Қандай тиімді жұмыстарды жүргізсек бұл мәселені шеше аламыз.

Жаңартылған білім мазмұнында оқушының сөйлеу әрекетінің төрт түрін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды жетілдіруге бағытталған. Бұл сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша түйінді дағдылар оқу жоспарында «спиральді» тәсілмен берілген. Қарапайымнан күрделіге қарай, бірте-бірте білім, білік пен дағдылары кеңейтіліп қалыптасады. Оқу мақсаттары оқушылардың зерттеу дағдыларын, қарапайым бақылауға тәжірибе арқылы білімі қалыптасуына, алған білімін қайта өмірде қолдана білуіне бағытталған.

Оқушылардың тіл байлықтарын, сөздік қорларын дамыту барысында, өзімнің сабақ беру барысындағы тәжірибеммен бөліскіміз келеді. Сабақ барысындасыныптағы психологиялық ахуалға ерекше мән беремін, нәтижесінде оқушыларымның өздерін сабақ барысында еркін ұстауын байқадық. Сондықтан сыныпта ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру мақсатында, «Шаттық шеңбер» әдісін пайдаланамыз. Бір-біріне жақсы тілек айту кезінде олар өздерін еркін, сенімді ұстауды үйренді, сонымен қатар қысқа –қысқа тілектерді айту барысында тілдері жаттыға бастады. Ал сабақ барысында олар бір-біріне құрметпен қарайтын болды. Бірін-бірі тыңдауды үйренді. «Оқуға құштар мектеп» жобасы аясында «ерегі оқимыз» атты челлендж ұйымдастырдым. Оқушылар ата аналарымен ертегілерді оқып, бір-біріне жолдап отырды. Осы челленджді ғаламтор инстаграм, фейсбук желілеріне салып отырды, оқушылардың кітап оқуға деген қызығушылықтары одан сайын артта түсті. Сонымен қатар үзіліс уақытында әр түрлі тақырыптарда берілген шағын ертегі кітаптарды оқытып, түсінгендерін қысқаша айтып беруді талап еттік. Каникул уақытында мектепке келіп «ертегі оқимыз» атты кездесу ұйымдастырдық. Бұл жерде ертегіні оқу барысында оқудың бірнеше түрін қарастырдық, іштей оқу, тізбектеп оқу, ролге бөліп оқу, хормен оқу т.б. Содан соң оқыған ертегі мазмұнын айтып беру болды. Қажымай еңбектенудің арқасында оқушылардың біршама сөйлеу дағдылары дамып, өз ойларын еркін жеткізе алатын болды.

Қазіргі уақытта Қазақстанда мектепке дейінгі және бірінші сынып бағдарламаларында қатаң сабақтастық жоқ. Ата-аналар шеңберлерінде, өкінішке орай, сандарды санау, қосу және азайту т.б. мектептегі табыстың кілті болып табылады. Бұл балалардың «оқушының» жаңа әлеуметтік мәртебесіне дайындығы мен бейімделуіне кері әсерін тигізеді, мұғалімдер мен ата-аналарға қиындықтар туғызады. Қазақстан Республикасының білім беру саласында болып жатқан заманауи инновациялар «мектепке дейінгі және бастауыш жалпы білім беру жүйесіндегі сабақтастық» тұжырымдамасын қайта қарауды, мәселені шешудің жаңа, заманауи тәсілдерін әзірлеуді және осыған байланысты, сабақтастықты қамтамасыз ету үшін осы оқу орындарының өзара әрекеттесуі керек. Мектеп балалардың интеллектуалдық, әсіресе математикалық дамуына талаптарды үнемі көтеріп отырады. Бұл ғылыми-техникалық прогресс, жалпыға бірдей компьютерлік сауаттылық, ақпарат ағынының артуы, қоғамымызда, әсіресе экономикалық өмірде болып жатқан өзгерістер, математикалық білім беру мазмұнының жетілдірілуі мен маңыздылығының артуы. [3, 345б] Сол себепті бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығына баса назар аударылады. Сабақ барысында «Артығын тап», «Сиқырлы текше», «Заңдылықты жалғастыр» атты ойындарды пайдалана отырып, логикалық ойлау дағдыларын дамытуды көздеймін. Тек ата-аналармен байланыс орната алу арқылы жетістікке жетуге болатынына көзім жетті. Сондықтан, ата-аналармен «Дөңгелек үстел», «Алтын сақа» интеллектуалды сайысы, «Қойын дәптер» атты жұмыстар жүргізілді.

Сабақ жоспарын құру кезінде сабақ мақсатына жету үшін «Не істеймін?» «Не істеу керек?»-деген сұрақтарға жауап іздеймін. Осы сұрақтардың төңірегінде әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдаланамын. Сонымен қатар балалардың тілдерін жаттықтыруда жаңылтпаштарды жаттатып, санамақтар құрастыру,мақал мәтелдері жаттап, оның мағынасын өз сөздерімен ашқызып отырамын.

Функционалдық сауаттылықтарын арттыру барысында да оқушылардың сөздік қоры дамиды және сыни тұрғыдан ойлау қабілеті артады. Осы орайда қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында мәтінмен жұмыс жасау барысында бірнеше функционалдық жұмыс түрлерін ұсынамын. Мысалы: Мәтіннің негізі ойы:

– мәтіндегі кеіпкерлерді талда, іс-әрекетне мінездеме бер;
– мәтін мазмұнына сай сұрақ құрастыр және жауап бер;
– мәтіннің тақырыбы мен бастапқы бөлігіне сүйене отырып, оқиғаның дамуын болжау;

– мәтіннің негізгі ойы мен бөліктерін анықтай отырып оқу;
– «ақпаратты табу үшін оқу, қызығып оқу және өз көзқарасын айту.

Оқушылардың тілідк қоры жазылым дағдылары барысында да дамып отырады. Осы орайда түрлі тапсырмалар беріп отырамын:

– оқушыларға таныс ертегі, әңгіме, өлеңдердің қысқаша мазмұнын жазу;
– сөздердің орфографиясын меңгертуге арналған тапсырмалар;
– белгілі оқиғаны өз ойынша өзгертіп аяқтау.

Сондықтан қазіргі таңдағы педагогика жаңалықтарын, қазіргі қолданып жүрген пән ерекшелігіне қарай қолдана білу- оқыту үрдісінде мақсатқа жетудің бірден - бір жолы. Өз тәжірибемде, оқыту барысында алдыма қойған мақсатым - баланы субъект ретінде оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу. Оның басты ерекшелігі - оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау,сөйлеу дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу процесінде бірлесе әрекет ету.[4, 28б]

Қазақ тілін оқыту барысында қазақ тілінің қыр-сырын, табиғатын таныта отырып, ертең өмірден өз орынын таба алатын, өзіне сенімді, нағыз ұлтжанды, парасатты ұрпақ тәрбиелеу. Бірлескен іс-әрекетке негізделген оқытуды тиімді пайдаланған жағдайда келесі нәтижеге қол жеткізуге болады:

– оқушының оқуға деген қызығушылығының артуы;
– іскерлік дағдысының дамуы;
– өзіне деген сенімділігінің қалыптасуы;
– өздігінен оқып негізгі түйінді ойды анықтап алуы;
– мақсатқа өз бетімен ұмтылуы;
– ойлау белсенділігінің артуы;
– шығармашылық дағдысының қалыптасуы;
– өзіндік пікір айтуы.

Баланы өз ана тілінде еркін сөйлетудегі мұғалімнің негізгі мақсаты- әр түрлі әдіс тәсілдерді қолдана отырып, баланы өз ана тілінде еркін сөйлету, тілін дамыту, жазу іскерлігін арттыру.

Жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамыту оқушылардың алған білімдері мен үйренген дағдыларын кез келген орта жағдайында қарым-қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда жаңа педагогикалық технологиялардың түрдлері өте көп, мұғалімдер оқыту үдерісінде өз тәжірибелерінде қолданып, тиімділігіне көз жеткізуде. [5, 9б]

Қорыта келе, мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс - тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін үздіксіз дамытып отыр. Бүгінгі таңда алдымызға қойып отырған басты мақсат өзін - өзі дамытуға ұмтылатын, ақылды, алғыр, ой - өрісі кең, ақпарат көздерін өз бетімен қолдана алатын, талантты жастарды тәрбиелей отыра, еліміздің мүддесіне қызмет етуге бағыт-бағдар беру. Үнемі дамып, өзгеріп отыратын баланың ішкі болмысы мен табиғатын қалыптастыруда мұғалімнің ықпалы ерекше. Жаңа инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері: әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу; білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу; өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру. Конфуцийдің «естігенімді ұмытармын, көргенімді есіме сақтармын, ал өз қолымен жасағанда түсінемін» дегендей жаңа инновациялық технологияларды пайдалана отырып, оқушылардың құзіреттіліктері, алған білімдерін өмірде пайдалануы артады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әуезов М. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы. 1998, 147 б.
2. Әдістемелік нұсқау хат 2021-2022 жж. Нұр-Сұлтан қ. 12 б.
3. Қазақстан Республикасы орта білім жүйесін ақпараттандыру жөніндегі Мемлекеттік бағдарламасы. Алматы, -22 қыркүйек 1997ж. 345 б.
4. Педагог білім беру үдерісіндегі басты тұлға «Тағылым» №9, 2018, 28 б .
5. «Мұғалімнің шеберлігі», №11-12 2017, Боранбаева Л. «Жаңартылған білім-жаңа мүмкіндіктер кепілі» 9 б.

ӘОЖ 37.017.924

ЫБЫРАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРҒА РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ

Әбдіғапар Айгүл Марқабайқызы,
«Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы
білім беретін мектебі» КММ-сінің директоры
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы, Жанкелдин ауданы, Торғай селосы

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада Ыбырай Алтынсариннің шығармалары арқылы оқушыларға рухани-адамгершілік тәрбие беру, ұлттық болмысты қалыптастыру, ұлы тұлғаны үлгі ету мәселесі, Ыбырай Алтынсарин шығармашылығы және оның бүгінгі күнмен үндестігі айтылады.
Түйінді сөздер: Ыбырай Алтынсарин, курс, қысқа әңгімелер.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье рассказывается о духовно-нравственном воспитании школьников через произведения Ибрая Алтынсарина, о формировании национальной идентичности, о проблеме подражания великой личности, о творчестве Ибрая Алтынсарина и его созвучии с сегодняшним днем.
Ключевые слова: Ибрай Алтынсарин, курс, рассказы.

Abstract

Relevance and goal. This article tells about the spiritual and moral education of schoolchildren through the works of Ibray Altynsarin, about the formation of national identity, about the problem of imitation of a great personality,about the work of Ibray Altynsarin and his consonance with today.
Keywords: Ibrai Altynsarin, course, stories.

Бүгінгі таңда ұлы тұлғалардың өнегелі өмірі мен тағылымы мол шығармалары негізінде өскелең ұрпаққа білім, тәрбие бере отырып, білім мен тәрбиені тұлғаға бағыттай білу басты назарда тұрған мәселелердің бірі. Ұлылардың өмірі мен тағылымы арқылы ұрпақ тәрбиелеу – ұлтымызға тән үрдіс. Олай болса, «Кел, балалар, оқылық!» деп, қазақ даласына білім-ғылымның шырағын жаққан Ыбырайдың өсиетін өнегелі түрде кейінгі ұрпаққа үйрету қажет. Ыбырай өнегесі - білімнің де, тәрбиенің де қайнар бұлағы. Ыбырайдың қай шығармасын алмайық, оның негізгі діңгегі – оқу – білімге шақыру, еңбеке тәрбиелеу, жақсыны үйрету.

Ыбырай өнегесін, Ыбырай тағылымын жас ұрпаққа үйрету мақсатында Торғайдағы Ыбырай Алтынсарин өзі ашқан алғашқы қазақ мектебі «Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ-сінде бірнеше жылдан бері «Ыбырайтану» курстары оқытылып келеді. Курстың мақсаты – оқушыларға Ыбырай шығармаларын кеңінен насихаттау, тәрбиелік мәнін ұғындыру.

Ыбырай Алтынсарин балаларға арнап, сөзі жатық, мағынасы қызғылықты ұсақ әңгімелер жазды. Автордың бұл әңгімелерінің балалар үшін, тәрбиелік рөлі ерекше.

Ыбырайдың ағартушылық жолын да, демократиялық көзқарасын да ашып көрсететін өлеңдері мен жырлары бар. Ол бұл шығармаларында ғылым мен техниканы білуді үгіттейді.

«Біз болмасақ, сіз барсыз,
Үміт еткен достарым...» деп, жастарға зор сенім білдіреді.
Сонымен қатар,
«Оқысаңыз, балалар,
Шамнан шырақ жағылар.
Тілегенің алдыңнан.
Іздемей-ақ табылар...» деп жастарды оқуға қызықтырады.
«Сиса көйлек үстінде,
Тоқуменен табылған.
Сауысқанның тамағы,
Шоқуменен табылған...» деп, педагогтік тәсілмен балаға еңбек атаулыдан хабар береді. Еңбек ұғымын қалыптастырады.
«Өнер-білім бар жұрттар,
Тастан сарай салғызған.
Айшылық алыс жерлерден,
Жылдам хабар алғызған...» деп, баланы ғылым мен техниканы игеруге ұмтылдырады.

Оқушыны ғылым мен техникаға ұмтылдыру бүгінгі күннің де өзекті мәселесі болып келеді. Ыбырай шығармасы күні бүгінге дейін құндылығын жоймай келеді.

Бастауыш сынып оқушыларына қазақ балаларын оқып, білім алуға шақырған үндеуі секілді «Кел, балалар, оқылық», «Өнер білім бар жұрттар» деген өлеңдерін үйрету арқылы оқу-білімнің маңызын түсіндіру жұмыстары ұйымдастырылады. Мектептегі кез келген оқушы Ыбырайдың бұл өлеңдерін жатқа оқиды.

Ыбырай Алтынсарин балалар үшін мол мұра қалдырды. Ол әр шығарманы жазуда алдына үлкен мақсаттар қояды. «Мен қазақ балаларын ұқыптылыққа, тазалыққа, отырықшыл тұрмыстың артықшылығына үйретудің өзі қазақ даласына мәні бар жұмыс деп білемін» - дейді. Алтынсариннің барлық өлеңдері мен әңгімелерінің мазмұнында негізінен өзі айтқан осы идея баяндалып отырады. Ыбырай Алтынсариннің әңгімелері 1876-1879-жылдар арасында жазылып, бірінші рет «Қазақ хрестоматиясында» басылып шыққан. Бұл әңгімелердің кейбіреулері орыс жазушылары мен орыс педагогтерінің шығармалары үлгісінде жазылған. Мысалы, «Бір уыс мақта», «Аурудан аянған күштірек», «Алтын шеттеуік», «Тышқанның өсиеті», «Шеше мен бала», «Бақша ағаштары», «Талаптың пайдасы», «Әке мен бала», «Жаман жолдас», «Қарға мен құрт», «Түлкі мен ешкі» тағы басқалары сол кездегі орыс педагогтерінің шығармалары үлгісінде жазылған. Шағын әңгімелердің тілі жатық, көпшілікке түсінікті жазылған. Бұл шығармаларды оқып-танысқан соң оқушылар шағын қойылымдар әзірлеп, өздерінің осы шағын әңгімеден түйген ойларын қағазға түсіріп, ізденіс жұмыстарын жасайды.

«Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» әңгімесінде, ең кішкентай жәндіктердің де өмір, тіршілік үшін тыным таппай еңбек етіп жүретінін көрсете келіп, оларды балаларға үлгі етеді. Қарлығаш, өрмекші ғұрлы жоқпысың, сен де еңбек ет, босқа жатпа», - дейді.

«Сәтемір хан» атты әңгімесінде жеті жасында ата-анасынан айрылып жетім қалған Сәтемір деген бала ойнап жүріп бір үйдің түбіне келіп сүйеніп тұрғанда, бір аяғы жоқ ақсақ шегірткенің үйдің төбесіне қарай өрмелеп бара жатқанын көреді. Біресе тамның ортасына келіп, біресе төбесіне жетіп қала бергенде әлгі шегіртке домалап құлап кете береді. Ақыры өз мақсатына жетіп төбеге шығады. Мұны көрген Сәтемір үлкен ойға оралып, өзінің құр жұмыссыз жүргенін ойлап, ойынын тастап қалаға кетеді. Біреудің қолында жалшылықта жүріп оқиды. Сөйтіп бала Сәтемір данышпан оқымыстыға айналады.

«Әке мен бала» әңгімесінде де жалқау баланың күйін сипаттайды. Осындай әңгімелері арқылы балаларды еңбексүйгіштікке тәрбиелейді.

Жазушы «Атымтай жомарт» әңгімесінде де еңбекті дәріптейді. Ешнәрсеге мұқтаждығы жоқ Атымтай еңбектен ұдайы қол үзбейді. Бұл ел аузында ертегі жыр болып кеткен, ежелгі араб жұртының әңгімесі болатын. Ыбырай осы ел аузындағы ертегіні балаларға арнап әңгіме етіп ұсынды. Әңгіменің идеясы да , кейінгілерге үлгі боларлық жағы да Атымтайдың сөзінен айқын көрінеді. Атымтай бір сөзінде: «Күн сайын өз бетімен тапқан пұлға нан сатып жесем, бойыма сол нәр болып тарайды. Еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі өзгеше болады екен» - дейді.

Алтынсариннің тәрбие жөніндегі негізгі тақырыбының бірі – талап. Талап етіп талпынбаса, адам баласы ешбір алға баспаған болар еді. «Талапты ерге нұр жауар», - деген халық мақалы да өмір тәжірибесінен туған пікір. Жастық шақ жігер, қайраттың толы кезі. Бойдағы жасырын талант, өнерлерін жарыққа шығарып қалатын кез де осы. Ол үшін талап керек. Әр нәрсені де жігермен істе, өзіңнің не нәрсеге қабілетің, ыңғайың бар, қолыңнан не келеді, соны жақсы біл, қай өнердің соңына түссең, әрі өзіңе, әрі қоғамға пайда келтіре аласың, талаптан да таңдап ал дейді. Кейде талаптың, жігердің жоқтығынан жақсы өнердің жарыққа шықпай кетуі де мүмкін. Сондықтан өз талабыңмен өрге шық дегенді айтады.

Ыбырай жас ұрпақтарға дұрыс тәрбие беру, оларды жас кезінен дұрыс баулу мәселесіне ерекше көңіл бөлді. «Баланы дұрыс күт, түзу тәрбиеле, қисығын түзе, адасса айқын жолға сал», - деді. Бұл жөнінде де елге үлгі боларлық әңгімелер жазды. Оның осы тақырыпқа жазған бір әңгімесінде:

«Жаздың бір әдемі күнінде бір кісі өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағашты көріп жүрді. «Мына ағаш неліктен тіп – тік, ана біреуі неліктен қисық біткен?» - деп сұрады баласы. «Ата – ананың тілін алсаң ана ағаштай сен де түзу болып өсерсің. Бағусыз кетсең, сен де мына қисық

ағаштай болып бағусыз өсерсің. Мынау ағаш бағусыз өз қалпымен өскен», - деді атасы. «Олай болса бағу – қағуда көп мағына бар екен ғой»,- деді баласы. «Бағу – қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, бұдан сен өзің де ғибрат алсаң болады, сен жас ағашсың, саған да күтім керек. Мен сенің қате жеріңді түзеп, пайдалы іске үйретсем, менің айтқанымды ұғып, орнына келтірсең, жақсы, түзу кісі болып өсерсің. Бағусыз кетсең сен де мына қисық біткен ағаштай қисық өсерсің», - деді.

Бұл әңгіменің оқушылар үшін де, оқытушылар үшін де үлкен тәрбиелік мәні бар. «Баланы жастан», - дегендей, оған жас күннен түзу тәрбие беру, оның болашақ өмірі үшін керек. Есейіп кеткен соң қисығын түзеу қиынға түседі. Кейде сол қисаюмен барып мерт болады. Ыбырайдың бұл әңгімесі қазіргі мектеп балаларын тәрбиелеу үшін де үлгі бола алады.

Бұл келтірілген мысалдардан басқа да Алтынсариннің аударған, өзі жазған қысқа әңгімелері әрі тәрбиелік мәні үлкен, шеберлігі жағынан мүлтіксіз әңгімелері көп және өмір құбылысы, адам өмірінің әралуан жақтарын қамтиды.

Ыбырай Алтынсариннің «Әке мен бала», «Асыл шөп», «Бақша ағаштары», «Аурудан аянған күштірек», «Мейірімді бала», «Палкан деген ит», «Қанағат», «Өтіріктің залалы», «Тәкаппаршылық» секілді әңгімелері жастарды әдептілікке, сабырлылыққа, салмақтылыққа және әділ, мейірімді, қайы-

рымды болуға тәрбиелейді. Оның басқа әңгімелерінің де түйіні жастарға өнегелі тәрбие беру екендігін көреміз. Ол өзінің «Сәтемір хан», «Талаптың пайдасы», «Зеректік», «Білгеннің пайдасы», «Әдеп» тағы басқа әңгімелерінде балаларды білім алуға, зерек болуға үгіттеді. Мысалы, «Талаптың пайдасы» деген әңгімесінде, ынтасымен оқудың, зеректіліктің нәтижесінде осы әңгіменің кейіпкері Матвей деген кісі бүкіл Ресейге белгілі суретші болып шығады. Басқа әңгімелерде де автор білімді дәріптеді. Кей әңгімелерінде жастарды еңбек сүйгіш болуға, ұқыптылыққа дағдылануға шақырады. Ыбырайдың «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш», «Бір уыс мақта», «Дүние қалай етсең табылады» шығармалары да оқушыларды еңбек сүйгіштікке тәрбиелеудің жарқын үлгісі. Үй салу, егін кәсібімен шұғылдану, тағы да басқа халқымыздың дәстүрлі шаруашылық мәдениетін ұлттық тұрмыс-салтын жастарға дәріптеу ниетінде Ыбырай Алтынсарин бірнеше әңгімелер жазды. Әсіресе, «Қыпшақ Сейітқұл», «Малды пайдаға жарату», «Киіз үй мен ағаш үй» деген әңгімелерінде, автор қазақ жастарына көшпелі өмірден отырықшылық тұрмысқа көшу, жер кәсібімен шұғылдану заман талабы екендігін сездірсе, «Бай мен жарлы баласы», «Лұқпан хакім», «Малды пайдаға жарату» деген әңгімелерінде автор сол кездегі қазақ жастарын тұрмыс-тіршілікке бейімделуге шақырғандығының нақты көрінісін көреміз.

Ыбырай шығармаларын оқып-үйренген әр бала жақсы мен жаманды айыра алып, еңбектің қадірін, оқу-білімнің бағасын түсіне алады. Ұлы ағартушының шығармаларына тән нәрсе – еңбекқорлыққа, Отанын сүюге, білімді болуға, шыншыл әділетті болып өсуге баулу.

«Ыбырайтану» курсы жоғары сынып оқушыларын ізденіс жұмыстарына баулиды. Бастауыш сыныптан бастап Ыбырайдың шығармаларымен толық танысқан оқушы жоғары сыныпта Ыбырай өмір сүрген ортаны, оның замандастарын, ағартушылық қызметін зерттейді. Мектептегі «Зерде» ғылыми жоба жұмыстары байқауында бірнеше оқушы «Ыбырай ізбасарлары» бөлімі бойынша Торғайдағы алғашқы қазақ мектебінде дәріс алған 14 оқушының өмір жолын зерттеді. Торғайдағы Ыбырай мектебінің алғашқы қарлығаштарының бірі Бірімжановтар отбасы, олардың ғылымға қосқан орасан зор үлестері жайлы жазылған жұмыс аудандық, облыстық байқауда да жоғары бағаланды.

Жалпы, Ыбырай Алтынсаринің болашақты болжай білген, алысты көре білген, сұңғыла педагог екенін әр оқушы осы курстарды оқып-үйрену барысында зерделей алады. Ыбырай заманында өзекті болған оқыту әдістемесі мәселесі, балаларды техникалық мамандықтарға бейімдеу, мектеп кітапханаларын толықтыру мәселелері әлі де өзекті.

Ыбырай Алтынсарин шығармашылығын оқыту баршаға ортақ мәселе екені даусыз. Ыбырай тану тек халықтың, қоғамның, ғылымның ғана міндеті емес, оны оқып үйрену, өзін рухани жағынан мәдениетті, білімді санайтын әрбір азаматтың парызы әрі оның ұлттық көркемдік түсінігін тәрбиелеу мен өсірудің бірден-бір құралы. Ұлы ағартушының әрбір шығармашылық еңбегінен оқушы өзінің толғандырған ой – тілектеріне жауап табады, нәр алады, эстетикалық талабы мен талғамын есейтеді, өмір мен өнердің үйлесу, үндесу үлгісін тауып, тағылым алады. Ыбырай Алтынсарин ұстаз ретінде барша халықтың көкейінде, жүрегінде сақталады.

Ұлттық тәрбиенің өзегі - адамгершілік тәрбиесі. Адамгершілік тәрбиенің ең негізгі міндеті жас ұрпақтың бойына өзі өмір сүріп отырған қоғамның алдында тұрған мақсат-мүддеге сай адамдық қасиеттерді қалыптастырып, жетілдіре отырып тәрбиелеу болып табылады. Жас ұрпақтың бойына адамгершілікті сіңіретін, оны жүрек тазалығына, бауырмалдыққа, татулыққа, адалдыққа тәрбиелейтін құндылықтарымыздың бірі - Алтынсарин әңгімелері. Олай болса, «Ыбырайтану» курстарын оқыту арқылы балаларға рухани-адамгершілік тәрбие беріп, ұлттық болмысын қалыптастыру мәселесі бүгінгі күннің өзекті мәселесі екендігі сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ыбырай Алтынсарин тағылымы. Құрастырған. М.Жармұхамедов. Алматы. Жазушы. 1991

ҒТАХР 04.01.01

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ФОРМАЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ

Әбілмансұр Әсел Қалдарханқызы,
Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада дәстүрлі емес оқытуәдістеріоқушылардың білімімен білімділік деңгейінің жақсаруына әкелетіндігі қарастырылады. Шет тілін оқытудың заманауи әдіс- тәсілдерін сипаттау және анықтама беру. Дәстүрлі емес оқыту әдістерін қолдану, сабақта танымдық іс- әрекеттің активтенуіне әкеледі. Білімді байытады, бір жүйеге келтіреді және бекітеді. Ең бастысы алған білімді практикалық жолда қолдануға ықпал етеді. Дәстүрлі емес сабақ технологияларына мәлімет берілді. Инновациялық педагогикалық технологиялары - дәстүрлі емес технологияларжаңа ақпараттық технологиялардың пайда

болуына байланысты дайындалған тренингтер,оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдеріне анықтамалар беріледі. Соның ішінде экскурсия, сұхбат сабағы, жоба, ойын, музыкалық сабақ түрлеріне тоқталдық. Қазіргі уақытта шет тілін оқытудың мәселесі бойынша оқытушы мен білім алушы арасындағы байланысты жақсарту мәселелері қарастырылған.
Түйін сөздер: дәстүрлі емес, субъект, экскурсия, эссе, пікірталас сабақ, сабақ экскурсия, сұхбат сабағы, пікірталас сабақ

Аннотация

В этой статье обсуждается, как нетрадиционные методы обучения могут улучшить знания и навыки учащихся. Описание и определение современных методик обучения иностранному языку. Использование нетрадиционных методов обучения приводит к активизации познавательной деятельности на уроках. Обогащает, систематизирует и закрепляет знания. Главное - применить полученные знания на практике. Была предоставлена информация о нетрадиционных технологиях обучения. Инновационные педагогические технологии - нетрадиционные технологии. Тренинги разработаны в связи с появлением новых информационных технологий, определения новых методов и подходов к обучению. В частности, мы говорили об экскурсиях, интервью, проектах, играх, уроках музыки. В настоящее время рассматриваются вопросы улучшения взаимоотношений преподавателя и ученика в сфере обучения иностранным языкам.
Ключевые слова: нетрадиционный, предмет, экскурсия, эссе, дискуссионный урок, экскурсионный урок, интервью-урок, дискуссионный урок.

Abstract

This article discusses how non-traditional teaching methods can improve students' knowledge and skills. Description and definition of modern methods of teaching a foreign language. The use of non-traditional teaching methods leads to the activation of cognitive activity in the classroom. Enriches, systematizes, and consolidates knowledge. The main thing is to apply the acquired knowledge in practice. Information was provided on non-traditional lesson technologies. Innovative pedagogical technologies - non-traditional technologies. Trainings developed in connection with the emergence of new information technologies, definitions of new methods and approaches to teaching. In particular, we talked about excursions, interviews, projects, games, music lessons. Currently, the issues of improving the relationship between teacher and student in the field of foreign language teaching are considered.
Keywords: non-traditional, subject, excursion, essay, discussion lesson, lesson excursion, interview lesson, discussion lesson.

Кіріспе. Қазіргі кезде мектепте шет тілін оқыту проблемасы өзекті болып отыр, өйткені білім беру сипатындағы өзгерістероны адамның еркін дамуына, шығармашылық бастамашылыққа, студенттердің тәуелсіздігіне, бәсекеге қабілеттілікке және болашақ мамандардың ұтқырлығына бағытталған. Шетел тілін оқытудың мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру екендігі белгілі, бұл мәдениаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын тұлға қалыптастыруды көздейді.

Қазіргі тіл саясатында, оның ішінде шет тілдері саласында, соңғы жылдары оқытудың тұлғалық-бағдарлы тәсілі қалыптасты. Бұл тәсілдің негізгі ережелері - білім беру іс-әрекетінің белсенді субъектісі ретінде оқушылардың жеке басын дамытуға және үздіксіз білім беру, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру үдерісіне жан-жақты дайындауға бағытталған.

Қазіргі уақытта шетел тілін оқыту мәселесі қарастырылуда қарым-қатынас, шеберлікке үйрету тұрғысынан байланысу. Білім алушы тілді өз тілінде қолдануға мүмкіндік алады, коммуникативті функция бірінші кезекте сыныпта болады, сондықтан әдіскерлер мен мұғалімдер жетілдіру резервтерін табуға бағытталған шет тілі сабағы, оның тиімділігін арттыру, және білім сапасын арттыру үшін жұмыс жасау қажет. Мұның бәрі сабақтың стандартты емес формаларын оқу үрдісіне қосу, және шет тілін оқуға деген ынтасын жоғарылатуға көмектесу үшін әр түрлі кезеңдер, оқу материалының өмірлік жағдайлармен байланысы, мектеп оқушыларының тәуелсіздігі мен шығармашылық бастамасын дамытуына өз үлесін қосады. [1, 11б]

Әдістеме. Сабақ әдеттегі мағынасында, мектептегі оқу жұмысын ұйымдастырудың жалғыз түрі емес. Қазіргі кезде білім берудің ұйымдастырушылық формаларын дамыту мен жетілдіру жолдарын іздеу жалғасуда. Солардың бірі, дәстүрлі емес білім беру түрлері. Қазіргі кезде «дәстүрлі емес» терминікең таралды. Дәстүрлі емес сабақтар дегеніміз- сабақ құрылымын оқу –тәрбие үрдісінің мақсаттарынасай өзгертіп, оқушының шығармашылықпен білім игеруінің субьектілік үлесін жоғарлататын формасы. Дәстүрлі емес оқыту классикалық оқыту формалары негізінде жасалған стандартты емес әдіс. Осы тұжырымдама негізінде дәстүрлі емес оқытуды, оқытудың жаңа технологиясы деп атауға болады.Осындай сабақтар кезінде оқушы субьект ретінде болып, өз әрекетін өзі толығымен басқарып, ұйымдастыру, іздену тұрғысында өтеді. Осы кезде таным қызығушылығының механизмі әржақты күрделі болады, және оқушының тұлғаретінде қалыптасуына негіз болады. Өйткені ойлау үрдісі күрделі тізбектен құралып, жорамалдау, қажетті әдісті таңдау, білім – біліктің түрлерінің сыналуы және әртүрлі шешімдердің сараланyынан ең қажеттісі таңдап алынады. Бұл жағдайда оқушының барлық іс- әрекеті

өзі үшін аса маңызды болып, шығармашылығы зор қуаныш әкеледі, «ашқан жаңалығына» таңдануы, өзбетімен қиындықты жеңгеніне, басқаға көмектескеніне, тапқырлығына, білім игеруде алға жылжығандығына қуанады, эмоциялы қуаттанады.Білім беру процесін ұйымдастырудың «дәстүрлі емес формаларына» ерекше орын береміз.Мұғалім сабақты жарқын және эмоционалды етіп өткізуге, оқу материалын әр оқушыға еріксіз назарға сүйене отырып жеткізуге және оқушылардың өзін шығармашылық үдеріске белсендіруге ұмтылған кезде, әдетте, дәстүрлі емес формалар пайда болады. [4, 76б]

Нәтижелер. Ағылшын тілі сабағының дәстүрлі емес түрлері, ереже бойынша, тақырыпты немесе бірнеше тақырыпты оқып, бақылауды басқару функцияларын орындағаннан кейін жүзеге асырылады. Мұндай сабақтар әдеттен тыс, дәстүрден тыс жағдайда өтеді. Әдеттегі ортаның мұндай өзгерісі орынды, өйткені ол атқарылған жұмыс нәтижесін шығарған кезде демалыс атмосферасын қалыптастырады, қателік жасаудан қорқып дәстүрлі жағдайда туындайтын психикалық тосқауылды жояды. Шетел тілі сабағының дәстүрлі емес түрлері топтың / сыныптың барлық студенттерінің міндетті қатысуымен жүзеге асырылады, сонымен қатар есту және көрнекілік айқындылығы құралдарын қолданумен жүзеге асырылады. Мұндай сабақтарда әдіснамалық, педагогикалық және психологиялық сипаттағы алуан түрлі мақсаттарға қол жеткізуге болады, оларды келесідей қорытындылауға болады:

- оқушылардың белгілі бір тақырып бойынша білім, білік және дағдыларын бақылау жүзеге асырылады;
- оқушылардың іскерлік, жұмыс атмосферасы қамтамасыз етіледі, оқушылардың сабаққа деген байыпты қатынасы көзделеді;
- мұғалімнің өзінің сабағына минималды қатысуын қарастырады.

Талқылау. Дәстүрлі емес сабақ формаларының негізгі компоненттері: мотивация, жаңашылдық, формалар мен әдістердің алуан түрлілігі, шығармашылық ойлаубелсенділігі. Сабақта шет тілдік қатынас атмосферасын құру маңызды,өйткені сабақта белсенді емес, пассивті қарым-қатынас басым келеді. Кез-келген стандартты емес сабақ табысының кілті мынада: жанрдыңәртүрлілігі, айқын құрылымдық ойлау, балаларды шабыттандырадыидея, бірлескен дайындық. Стандартты емес сабақ беретін жағымды ерекшеліктер:қолайлы жағдайлар, қарапайым қарым-қатынас, психологиялық жайлылық, сәттілік жағдайы, жеке тұлғаны ашудың тең шарттары менбілім алушыларға арналған мүмкіндіктер. Дәстүрлі емес сабақтағы оқушылардың рөлі мынада: күш өлшеуге деген ұмтылыс;достарымен бәсекеде білім, білік, дағдыларды тексеру;команда үшін жауапкершілік; құрдастарының мақтауына ие болуға деген ұмтылыс;жаңа нәрселерді білу мүмкіндігі; уақытты пайдалы өткізу.

Студенттерді оқытудың, дамытудың және тәрбиелеудің дәстүрлі емес түрлерін жүзеге асыратын әдіснамалық жоғары тиімділік келесі тренингтер болып табылады: экскурсия сабақ, рөлдік сабақ, диалог сабақ, ойын сабағы, музыкалық сабақ және тағы басқалар. Соның бірі экскурсиялық сабаққа тоқталсақ. [3, 166б]

Экскурсия сабағы. Біздің заманымызда, әртүрлі елдер мен халықтар арасындағы байланыстар күннен-күнге дамып келе жатқан кезде, әр ұлттың мәдениетімен танысу, шетел тілін оқыту процесінің қажетті элементіне айналады. Студент қалалық экскурсия жүргізе білуі керек, шетелдік қонақтарға өз елінің мәдениетінің ерекшелігі туралы мәдени материалды пайдалануды көздейді.Аймақтық және мәдени мотивацияның ынталандырушы күшін білетін мұғалімдер дәстүрлі емес сабақтар арқылы оқушылардың танымдық қажеттіліктерін дамытуға тырысады. Экскурсия сабағының мақсаты- оқушылардың шет тілін үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру, балаларға субъектілердің қарым-қатынасы мен қажеттілігін көрсету, білімді тереңірек игеру, эстетикалық тәрбие және толеранттылыққа тәрбиелеу.

Сұхбат сабағы. Аударма тілін меңгерудің ең сенімді дәлелі студенттердің белгілі бір тақырып төңірегінде сұхбат жүргізе алуы екендігі туралы дал айту қиын.Бұл жағдайда сұхбаттасу сабағын өткізген жөн. Сұхбат сабағы - бұл ақпарат алмасу диалогының бір түрі. Мұндай сабақта, ереже бойынша, студенттер белгілі бір жиілік клишелерін игеріп, оларды автоматты түрде қолданады. Құрылымдық қайталанудың оңтайлы үйлесімі күш пен мазмұнды оқытуды қамтамасыз етеді. Қойылған тапсырмаларға байланысты сабақтың тақырыбы жеке тақырыпшаларды қамтуы мүмкін. Мысалы: «Бос уақыт», «Болашаққа жоспарлар», «Өмірбаян».

Осы жағдайлардың барлығында біз мағыналы ақпарат алмасумен айналысамыз. Алайда, «Менің мектебім» немесе «Менің қалам» сияқты тақырыптармен жұмыс жасағанда, тең диалог мағынасын жоғалтады, өйткені серіктестердің ақпарат алмасуының қажеті жоқ. Қарым-қатынас тек формальды сипат алады. Сабақтың бұл формасы мұқият дайындықты қажет етеді. Оқушылар мұғалім ұсынған әдебиеттерге негізделген тапсырма бойынша өз бетінше жұмыс істейді, жауап алғысы келетін сұрақтарды дайындайды. Осы типтегі сабақты дайындау және өткізу студенттерді шет тілін одан әрі оқуға ынталандырады, әр түрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасау нәтижесінде білімді тереңдетуге ықпал етеді, сонымен қатар олардың ой-өрісін кеңейтеді.

Музыкалық сабақ. Шетел тілін оқытуда ән жазудың әдіснамалық артықшылығы айқын. Ежелгі Грецияда көптеген мәтіндерді ән айту арқылы үйренгені белгілі, ал Францияның көптеген мектептерінде бұл қазір қолданылады. Қазіргі уақытта бастауыш мектепте алфавит пен арифметика әнмен оқытылатын Үндістан туралы да осыны айтуға болады.

Музыкалық сабақ мектеп оқушыларының эстетикалық және адамгершілік тәрбиесіне ықпал етеді, әр оқушының шығармашылық қабілеттерін толығырақ ашады.Сыныпта мюзиклді айтудың арқасында қолайлы психологиялық ахуал қалыптасады, шаршау төмендейді, тілдік белсенділік белсендіріледі. Көптеген жағдайларда бұл стрессті төмендететін және оқушылардың жұмыс қабілетін қалпына келтіретін разряд қызметін атқарады. [2, 130б]

Пікірталас- сабақ. Мұндай сабақбелгілі бір мәселелерді белсенді талқылаумен сипатталады. Шетел тілінде пікірталас ауызша практикада және шет тілін практикалық мақсаттарда саналы түрде қолдануға көмектеседі. Пікірсайыс келесі дағдыларға негізделеді:

1. Логикалық және сыни тұрғыдан ойлау.
2. Өз ойларыңызды жүйелей білу.
3. Сөйлеу дағдылары.
4. Риторикалық шеберлік.
5. Топта жұмыс жасау мүмкіндігі.
6. Көпшілік алдында сахнаға шығу мүмкіндігі.

Сабақ - ойын. Ойын - оқытудың маңызды әдістері мен қоздырғыштарының бірі. Ойынмен бірге жүретін факторлар (қызығушылық, қанағаттану, қуаныш сезімі) оқуды жеңілдетеді. Ойындарды әр түрлі мақсаттарда пайдалануға болады: жаңа сөздерді есте сақтау және бекіту кезінде; ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін; студенттердің шет тілінде өзіндік қатынас формасы ретінде. Жоғары оқу орындарында негізінен рөлдік ойындарды қолданған жөн.

Сабақ - жоба. Жобаның әдістемесі жоғары коммуникациямен ерекшеленеді, шығармашылық зерттеу атмосферасын құруға мүмкіндік береді. Жобамен жұмыс жасау кезінде келесі шарттар сақталуы керек: жобалардың тақырыптары оқылатын тілдің елімен де, студенттердің тұратын елімен де байланысты болуы мүмкін. Оқушылар әр түрлі ұлттардың тарихы мен өміріндегі оқиғаларды, фактілерді салыстыру басшылыққа алу керек. Оқушыларды мүмкіндігінше шынайы мәтіндерді қолдануға бағыттау қажет. Тақырып оқушыларға жақын және қызықты болуы керек. Оқушылар өзара байланысты білім салаларындағы фактілерді қолдануы керек.

Конференция сабағы. Бұл сабақ өтілген тақырып бойынша қорытынды сабақ ретінде жасалуы керек. Ереже бойынша, ол рөлдік ойын түрінде жүзеге асырылады, өйткені нақты рөлдер қолданылуы керек: бұл делегация мүшелері немесе басқа топ мүшелері арасындағы әңгімелер, баспасөз өкілдері, газет-журналдардың журналистері, фототілшілер. Конференцияға қатысушыларға белгілі бір тақырып беріледі. Сабақ барысында студенттер монологтық сөйлеуге машықтанады, дәлелді сипаттағы проблемалық сұрақтар қоюға және сұрақтарға нақты жауап беруді үйренеді. Балаларға бұл сабақтар өте ұнайды, өйткені олар шығармашылық ізденіске ұмтыла отырып, өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын дамытуға әрекет жасайды. Сабақ аяқталғаннан кейін, әдетте, оқушылар алған әсерлерімен бөліседі, жәнекімнің жеңіске жеткенін анықтайды.

Оқытуды технологияландыру дегеніміз- ең алдымен әр сабақта өзара тиімді педагогикалық орта құру, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы гуманизм мен даралықтың жоғары деңгейін енгізу. Жаңа коммуникацияның негізгі мазмұны- оқу процесінде қарым- қатынас ыңғайлы болады және оқушылардың білімін арттырады. Қазіргі білім беру үрдісіндегі тиімді оқыту технологияларының бірі- тиімді сабақтар негізінде оқыту. Тек оқыту материалының көлемі жыл сайын өсіп келеді, ал оқуға уақыт жеткіліксіз. Жаңа технология бойынша әр мұғалімнің сабаққа бөлінген уақытты ұқыпты пайдалануды талап етіледі. Технология бойынша сабақта әр түрлі тиімді әдістерді қолдануды көздейді. [5, 384б]

Жалпы цифрландыруға қарамастан, білім беру мен білім алу бүгінгі күні аналогтық процестер болып қала береді. Қазіргі заманғы оқыту зерттеулерінде мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас аспектісіне көбірек көңіл бөлінуде. Бұл қарым-қатынастың сапасы оқыту тиімділігінің маңызды факторларының бірі болғандықтан, онымен үнемі жұмыс істеп отыру керек.Мұның бәрі мұғалімнен, оның шығармашылық қарым-қатынастың негізі ретінде мектеп оқушыларымен педагогикалық мақсатқа сай қатынастарды ұйымдастыра білуінен басталады. Мұғалім дегеніміз - біліммен, даналықпен және тәжірибемен бөлісетін тұлға, ал оқушы оларды қабылдайды.Қарама-қарсы мәселе де бар: сіз оқушымен өте ыңғайлы қарым-қатынас жасай аласыз, бірақ олардың білім беру және даму мәселелерін шешу тұрғысынан конструктивтілігі минималды болады. «Мұғалім - оқушы» өзара әрекеттесу моделі бола алады, оның мақсаты оқу үдерісін оңтайландыру болып табылады.

Мұғалімдер әрдайым байланыстарды ұйымдастырудағы жетекші рөлін біле бермейді. Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынастың бастысы сыйластық пен талапшылдыққа негізделген қарым-қатынас болуы керек. Мұғалім байланыстың басталуының жеделдігіне, демократияландыру негізін - «біз» сезімін қалыптастыруға, балалармен өзара қарым-қатынаста жеке аспектілерді енгізуге, сыныпқа өзінің бейімділігін көрсетуге назар аударуы қажет. Мұғалімнің олардың ішкі күйі туралы түсінігін оқушыларға бере отырып, жекелеген оқушыларға деген стереотиптік жағымсыз қатынастарды өзгертетін сыныппен интегралды байланысты ұйымдастыруға бағытталған іс-әрекеттің мақсаттарын қалыптастыру керек.

Оқытудың өзара әрекеттесу түрінің кем дегенде үш маңызды белгілерін көрсетуге болады.

Біріншіден, әр оқушы нәтижелі мәселелерді шешуге емес, жаңа пәндік мазмұнды игеру процесінің басында, мұғаліммен және басқа оқушылармен арнайы ұйымдастырылған белсенді өзара әрекеттестік пен ынтымақтастық негізінде қатысады.

Екіншіден, өзара іс-қимыл және ынтымақтастық жағдайлары өндірістік мәселелерді шешудің нақты құралы және оқушылардың танымдық іс-әрекет тәсілдерін және тұлғааралық қатынастарды игеру шарты бола отырып, қарым-қатынас процесінде өзгерістерге ұшырайды, сол арқылы өзін-өзі реттеу тетіктерін қалыптастырады оқушының мінез-құлқы мен жеке басының.

Үшіншіден, өндірістік міндеттерді бірлесіп шешу барысында студенттер, ең алдымен, жаңа іс-әрекеттерді орындаудың оперативті-техникалық құралдарын неғұрлым өнімді және дәлелді түрде игеруді қамтамасыз ететін мағынаны қалыптастыру мен мақсатты қалыптастыру механизмін игереді.

Қорытынды. Мұғалімнің басты міндеті - оқушыны оқуға ынталандыру екені белгілі. Сабақта оқытудың дәстүрлі емес формаларын қолдану - баланы ынталандырудың ең жақсы әдісі. Мотивацияны оқушының субъективті әлемі ретінде қарастыруға болады. Ол оның қажеттіліктері арқылы анықталады және барлық психологиялық процестерді белсендіру үшін маңызы бар қабілеттерді арттырады. Жоғарыда айтылғандардан дәстүрлі емес әдістерді сыныпта қолданудың тиімділігі көбінесе мұғалімнің сабақты дұрыс құруға және сол немесе басқа оқыту әдісін дұрыс таңдай білуіне байланысты болады. Оқытудың дәстүрлі емес ерекше технологияларын таңдау мақсатты бағдармен, мазмұндық ерекшелігімен, оқытудың дараландыруымен, кафедраның техникалық жабдықталуымен анықталады. Дәстүрлі емес әдістерді қолдану зерттелетін пәнге деген қызығушылықты арттыруға, сонымен бірге шығармашылықты ашуға және өзін-өзі тануды арттыруға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі емес сабақтар қашанда қорытынды сабақ ретінде қолданылуы керек. Себебі, оқушылардың білімдерін, қабілеттері мен дағдыларын қорыту және бекітудің маңыздылығы зор. Күнделікті дәстүрлі емес сабақтар- пәнге және оқу процесіне деген тұрақты қызығушылықты жоғалтуға әкелуі мүмкін. Дәстүрлі емес сабақтарды қолдану алдында тыңғылықты дайындық керек және ең алдыменоқыту мен тәрбиелеудің нақты мақсаттарының жүйелері нақты болуы керек. Дәстүрлі емес оқыту түрлерін таңдау кезінде, мұғалім өзіндік ерекшеліктерін, темпераментін, жалпы сыныптың дайындық деңгейі мен жекелеген оқушылардың ерекшеліктерін ескеру қажет. Дәстүрлі емес ағылшын тілі сабақтары студенттерге ұнайды, өйткені олар шығармашылық жәнеерекше және ең бастысы - олар өте тиімді. Дәстүрлі емес сабақты құрудың алғышарты - әр оқушының жеке қолдауы. Сабақ барысында студенттерге және олардың қызметіне қатысты кез-келген сын-ескертпелер алынып тасталады. Мұғалімнің іс-әрекеті жағымды мотивацияны құруға бағытталуы керек. Ол үшін оқушының оқу іс-әрекетіндегі ең аз жетістіктерін байқауға және ынталандыруға тура келеді, аздап болса да жақсы жаққа қарай жылжу, оқушыларды біртіндеп тәрбиелеу, өз-өзіне және олардың қабілеттеріне деген сенімділік. Оқушылардың жеке тұлғасындамыту, және оларды интеллектуалды салада пайдалану.

Мұғалімдер оқушыларға оқыту мазмұнын түсіндіру үшін әр түрлі инновациялық идеяларды ұсынады. Сонымен қатар, мұғалімдер оқушыларға лайықты және заманауи әдіс-тәсілдерді үйретуге жауапты. Мұғалім оқушылардың жетістікке жетуінде маңызды рөл атқарады. Сонымен, қазіргі заманғы оқыту әдістерін қабылдауға қадам жасау мұғалімнің міндеті. Сапалы білім беру үшін білікті мұғалім мен оқытудың инновациялық әдістерінің үйлесуі қажет. Студенттер әлеммен бетпе-бет келу және бәсекелестерімен бәсекелесу үшін тек теориялық білімге ғана емес, сонымен қатар пәндерді оқытудың практикалық тәжірибесіне де дайын болуы үшін.

Қысқаша айтқанда, қазіргі кезде оқытудың заманауи әдістерін қосу қажет, себебі ол студенттерге оқытудың дәстүрлі қайталау және оқу бағдарламаларын есте сақтау формаларына қарсы тұрады. Оқытудың заманауи әдістері шешім қабылдау, мәселелерді шешу және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға ең қолайлы. Оқытудың жаңа әдістері оқушыларды өнімді етеді және ынтымақтастықты ынталандырады. Екі әдіс те тиімді, бірақ осы уақыт ішінде не істелетіні - мәселе, және қазіргі оқыту әдістерінің маңыздылығын айқын сезінуге болатындығы анық.

Әдебиеттер тізімі*:*

1. Искакова П.К. «Жоғары оқу орындарындағы инновациялық білім беру үдерістерін басқаруды кәсіби қалыптастыру». Автореферат. – Түркістан, 2010. – 11 б.
2. Щукин А.Н. «Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам». – Москва: Филоматис. – 2010, 130 б.
3. Freeman S.Y., Freeman E.D. «ESL/EFL Teaching: Principles for Success». – Portsmouth, NH: Heinemann.1999, 166 б.
4. Аринова Г.К. Жаңа мазмұнды білім беру жүйесіндегі педагогикалық технологиялардың алатын орны // 12 жылдықбілімберу, 2009, №4, 76 б.
5. Мухина С.А. Нетрадиционные педагогические технологии в обучении/С.А.Мухина, А.А.Соловьева, М.: Феникс, 2004. – 384 б.
6. Байғазиева Г. Жаңа педагогикалық технологияларды ендіру. |Бастауыш мектеп №106 2005ж.

ӘОЖ: 745.85

ОРТА МЕКТЕПТЕ МОДЕЛЬДЕУ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИЗАЙНЫН ЗЕРТТЕУ

Әлібек Ақерке Досыбайқызы,
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті
Түркістан қ.,Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада орта мектептердегі информатика пәні және оны модельдеу негіздерін оқытудың педагогикалық дизайнын зерттеу мәселелері мен оның қазіргі таңдағы цифрлық экономиканың қалыптасу кезеңіндегі өзекті мәселелері мен даму деңгейі қарастырылады.Мектеп бағдарламасында модельдеу тақырыбына байланысты сағат саны көрсетілген. Көптеген зерттеушілердің пікірі бойынша информациялық модельдеудің педагогикалық дизайны оқушыларды пәндік әдістемелік қалыптастыру құралы ретінде маңызды роль атқарады. Сондықтан мұғалімдердің кәсіби деңгейін көтеруге және пәнаралық байланыстарды талдауға қосымша талаптар қойылады. Мақалада модельдеу және педагогикалық дизайн ұғымдарына терең түсінік беру арқылы кең талдау жасалған. АҚШ, Еуропа, Ресей, Қазақстан елдеріндегі орта мектептерде информатика пәнінің ерекшеліктері мен айырмашылықтары және даму деңгейіне егжей-тегжейлі талдау жасалып, қысқаша, нақты мағлұмат берілген.

Кілт сөздер. Педагогикалық дизайн, Эргономика, психофизиология, информациялық модельдеу, Computer Science for all (Барлығына арналған информатика), модельдеу негіздері, модельдеу нысаны, цифрлық сауаттылық, модельдеу және формализация, компьютерлік-математикалық модельдеу, ақпараттық модельдеу, ғылыми-ақпараттық жаһандану.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются проблемы изучения педагогического проектирования обучения основам информатики и ее моделирования в средних школах, его актуальные проблемы и уровень развития на современном этапе становления цифровой экономики.В школьной программе указано количество часов в зависимости от темы моделирования. По мнению многих исследователей, педагогическое проектирование информационного моделирования играет важную роль как средство предметно-методического формирования учащихся. Поэтому к повышению профессионального уровня учителей и анализу межпредметных связей предъявляются дополнительные требования. В статье проведен обширный анализ концепций моделирования и педагогического проектирования с углубленным пониманием. В средних школах США, Европы, России, Казахстана проведен детальный анализ особенностей, различий и уровня развития предмета информатики, даны краткие и конкретные сведения.

Ключевые слова. Педагогический дизайн, Эргономика, психофизиология, информационное моделирование, Computer Science for all (информатика для всех), основы моделирования, объект моделирования, цифровая грамотность, моделирование и формализация, компьютерно-математическое моделирование, информационное моделирование, научно-информационная глобализация.

Abstract

Relevance and goal. The article deals with the problems of studying the pedagogical design of teaching the basics of computer science and its modeling in secondary schools, its current problems and the level of development at the present stage of the formation of the digital economy.The school curriculum specifies the number of hours depending on the topic of modeling. According to many researchers, pedagogical design of information modeling plays an important role as a means of subject-methodical formation of students. Therefore, additional requirements are imposed to improve the professional level of teachers and the analysis of interdisciplinary connections. The article provides an extensive analysis of the concepts of modeling and pedagogical design with an in-depth understanding. In secondary schools in the USA, Europe, Russia, Kazakhstan, a detailed analysis of the features, differences and level of development of the subject of computer science was carried out, brief and specific information was given.

Keywords. Pedagogical design, Ergonomics, Psychophysiology, information modeling, Computer Science for all, fundamentals of modeling, object modeling, digital literacy, modeling and formalization, computer and mathematical modeling, information modeling, scientific and information globalization.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің ерекше буынын жаңғырту туралы пікірталастар қызу талқыланып жатыр. Жалпы білім беруді ақпараттандыру мектеп қабырғасында да, жоғарғы оқу орындарының тәжірибесінде де оқу деңгейін арттыруға ықпал ететін қолданыстағы оқу құралдарын дамытуды

және жаңа технологияларды құруды қамтиды. Бұл оқытудың әртүрлі формаларының дамуына әкелетін жаңа әдістердің, формалардың және бүкіл оқыту жүйелерінің пайда болуына алып келеді.

Бұған дәлел ретінде «Педагогикалық дизайн» термині, XX ғасырдың аяғындағы шетелдік Пайдаланған әдебиеттерден алынған. Терминнің мағынасы өте қызықты, ағылшын тіліндегі нұсқада «instructional design», яғни нұсқаулықтарды әзірлеу, жобалау деген мағынаны береді. Тиімді нұсқасы ретінде - «learning activities' design», яғни оқушылардың оқу іс-әрекетінің дизайны. Ағылшын-орыс сөздігіне сәйкес «instructional» сөзі білім беру, тәрбие, оқыту деп аударылады, ал design сөзі (дизайн, сызу, ойлау, сонымен қатар жоба, жоспар, сурет) - эстетикалық қасиеттерді жобалау қызметі. Кең мағынада дизайн тек көркемдік құрылысқа ғана емес, сонымен қатар оның визуалды және функционалды қасиеттерін ұтымды құру арқылы объективті ортада адам өмірінің жұмыс істеуінің кең әлеуметтік-техникалық мәселелерін шешуге қатысады [1].

«Педагогикалық дизайн» түсінігі – ағылшын тілінен «Instructional Design» (ID, оқу дизайны) немесе «Pedagogical Design» (педагогикалық дизайн), яғни ұғымдар ғылым және процесс ретінде қарастырылады, бұл жерде біз «педагогикалық дизайн» терминін қолданамыз. Педагогикалық дизайн тапсырмаларды орындауға және проблемаларды іздеуге, оларды талдауға және шешуге бағытталған педагогикалық құралдарға негізделген технология және дизайн сияқты басқа жобалармен ортақ ұғым [2].

Педагогикалық дизайн-бұл ғылыми пән, оның маңызды міндеті заманауи ақпараттық технологияларды енгізу арқылы қашықтықтан оқыту әдістерін жасау болып табылады [3].

Жалпы алғанда, «педагогикалық дизайн» қажетті педагогикалық нәтижелерге қол жеткізудегі нақты педагогикалық іс-әрекеттер саласы. Педагогикалық дизайнның мәні, ең алдымен, оқу процесінде педагогикалық стратегияларды әзірлеу мен іске асыруда, яғни мұғалім мақсатқа жету үшін оқытудың ең жақсы формалары мен әдістерін анықтайтын процесс.

Педагогикалық дизайнға қатысты бірқатар анықтамалар қарастырылған.

1)Педагогикалық дизайн процесс ретінде - педагогикалық дизайн оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін оқу және педагогикалық теорияларды пайдалана отырып, педагогикалық құралдардың жүйелі әзірленуін білдіреді. Ол оқытудың қажеттіліктері мен мақсаттарын талдаудың бүкіл процесін, сондай-ақ осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін оқыту жүйесін дамытуды қамтиды.

2) педагогикалық дизайн пән ретінде – оның аясында зерттеулер жүргізіліп, педагогикалық стратегиялар туралы теория, соның ішінде осы стратегияларды әзірлеу және іске асыру процесі жасалады.

3) Педагогикалық дизайн ғылым ретінде - барлық күрделілік деңгейлерінің үлкен және кіші пәндік блоктарын зерттеу процесін жеңілдететін жағдайларды әзірлеу, іске асыру, бағалау және сақтау үшін егжей-тегжейлі сипаттамаларды құру ғылымы.

4) Педагогикалық дизайн шындық ретінде - көбінесе жұмыс бастапқы идеяның пайда болуынан басталады, ол кейіннен педагогикалық жағдайдың негізін қалайды. Бүкіл процесс аяқталған кезде дизайнер талдау жасайды және ғылымның барлық компоненттері шынымен ескерілгенін тексереді. Уолтер Дик пен Лу Карей [1] осы анықтамаларға негізделген педагогикалық дизайн моделін ұсынды. И.С.Кузнецова педагогикалық дизайнға жүйелі және біртіндеп көзқарасты қамтамасыз етті.

Педагогикалық дизайн келесі негізгі принциптерге негізделген:

- ғылымилық
- оқу материалын ұйымдастырудың теориялық негізделген және тәжірибеде тексерілген әдістері мен әдістерін қолдану;
- көрнекілік
- білім алушылардың ақпаратты қабылдау арналарының ең көп санын оқыту кезінде орынды іске қосу;
- ғылымның қолжетімділігі-ғылыми білімнің қолжетімділігін және оларды білім алушылардың пайдалануын қамтамасыз ету; білімнің күрделілік деңгейі білім алушылардың таяудағы даму аймағында болуы тиіс;
- ойлаудың көрнекілігі-қабылдау мен оқыту психологиясын барынша есепке алу, таным процесінің барысын көрсетуді қамтамасыз ету;
- үздіксіздік және сабақтастық-оқу курстарының, тәртіптердің, қағидалар мен оларды игеру құралдарының келісілуін қамтамасыз ету;
- жайлылық-оқушыларға ыңғайлылық пен қабылдауды қамтамасыз ету.

Педагогикалық дизайнның негізгі мақсаты - білім алушылар үшін әр түрлі білім беру ресурстарының өзара байланысы мен үйлесімділігі негізінде білім беру субъектілерінің психологиялық ыңғайлы және педагогикалық негізделген дамуы қамтамасыз етілетін орта құру.

Оқу кеңістігін ұйымдастырудағы педагогикалық дизайнның рөлі эргономика, дизайн, психология және педагогика сияқты бірнеше ғылымдардың синтезін болжам жасалынған. Эргономика мен дизайнның ғылыми мазмұны, бір жағынан, психофизиологияның жетістіктеріне негізделген, мысалы түс (түс қабылдаудың эргономикасы және түс ортасын жобалау саласындағы техникалық эстетикаға қол жеткізу). Екінші жағынан, физиканың қазіргі жетістіктері, атап айтқанда, объектілердің

формаларына байланысты бұралу өрістері идеясын дамыту. Бұл жағдайда практикалық нәтиже оқушының нақты ішкі және сыртқы әлемін ескере отырып, оқу кеңістігін жобалаудың жаңа принциптері мен әдістерін жасау. Педагогикалық дизайнды оқу жағдайлары мен процесін, сондай – ақ білім алушының кәсіби шеберлігін оңтайландыру мақсатында оқу кеңістігін ұйымдастырудың тиімді жүйелерін зерттеумен және құрумен айналысатын ғылыми-қолданбалы пән ретінде қарастыруға болады.

Осылайша, педагогикалық дизайн күрделі құбылыс болып табылады, яғни процесс ретінде, пән ретінде, ғылым ретінде, шындық ретінде және бір уақытта оқыту моделі ретінде әрекет ете алады. Педагогикалық дизайн оқу процесін ұйымдастырудың құралы бола алады, сондықтан мұғалімдерді оқыту құралы ретінде педагогикалық дизайнмен таныстыру қажет. Отандық педагогикалық білім беруді жетілдіру процесінде педагогикалық дизайнның орнын анықтау өзекті міндет ретінде қаралды.

Орта мектептерде модельдеу негіздерін оқытудың педагогикалық дизайнын зерттеудің маңызы зор. Өйткені модель дегеніміз – түпнұсқа нысан туралы жаңа мағлұмат алу мақсатында зерттеуші құратын және түпнұсқаның өзіне тән ғана қасиетін көрсететін кез-келген табиғи нысанды айтады [4]. Кез-келген модель модельдеуді жүргізу үшін құрылады. Модельдеуді нысанның қандай да бір құбылысы, процесі немесе жүйесін құру және олардың моделін зерделеу жолымен зерттеу деп түсінеміз. Бір нысанға бірнеше модель сай келетіндіктен, әр түрлі мақсаттағы зерттеулер үшін түпнұсқаның маңызды қасиеттері қарастырылуы тиіс. Компьютерлік модельдеу мектептегі информатика пәнінің ең қиын бөлімдерінің бірі болып табылады, алайда мектепте информатиканы оқудың алғашқы жылдары бағдарламада бұл бөлім болған жоқ. Ендігі кезекте шетелдер мен Ресей және Қазақстан мектеріндегі информатика пәнін оқытудың ерекшеліктеріне тоқталып өтейік. АҚШ және еуропалық мектептердегі информатика пәні туралы айтатын болсақ, онда информатика бұл елдердің көптеген мектептерінің оқу жоспарына міндетті пән ретінде енгізілмеген, информатиканы оқуға қатысты бірыңғай стандарт жоқ, Информатика мұғалімдерін даярлау жүйесі жоқ. 2016 жылдың басында АҚШ-та Президент қолдаған «Computer Science for all» (Барлығына арналған Информатика) бағдарламасын іске асыру басталды және информатиканы мектептерге жаппай енгізу жүзеге асырыла бастады [5]. «Барлығына арналған Информатика» - бұл Еуропаның есептеу қауымдастығы (ACM Europe) жасаған бастама. Оның мақсаты - информатиканы XXI ғасырдағы білім берудің негізгі пәні ретінде тиісті түрде тану. Информатика-бұл цифрлық әлемнің дамуына негізделген ғылым және ол қазіргі қоғамның барлық аспектілеріне терең әсер етеді. Пәннің негізгі тұжырымдамалық және практикалық аспектілері бар. Қауымдастықтың тұжырымдары Еуропада информатика ұсынатын артықшылықтарды пайдалануда жаһандық деңгейде бәсекеге түсу үшін барлық мүмкіндіктерге ие болу үшін білім беру жүйелерінде информатиканы тиісті түрде тануды қамтамасыз ету жөніндегі бастаманың маңызды қажеттілігін атап көрсетеді. Информатикаға арналған мақалаларда оқушыларды цифрлық сауаттылыққа үйрету туралы айтылады, компьютерлік модельдеу тақырыбы мүлдем қарастырылмайды.

Қазіргі кезеңде дүние жүзінде белгілі бір дәрежеде әртүрлі модельдер қолданатын ғылыми білім салаларын дамытпайынша модельдеу адам қызметінің әртүрлі салаларындағы объектілерді зерттеуге мүмкіндік бере алмайды. Ол модельдеудің сипатын дамытуға, оқушыларға шешімдер қабылдауға және олардың қызметінің салдарын болжауға көмектеседі. Орта мектептерде информатика пәнін оқытуды компьютерлік технологияларды меңгерту арқылы модельдеуді қолдану аясын едәуір кеңейтуге болады. Мұндай жағдай алынған нәтижелерді жан-жақты талдауға мүмкіндік береді.

Модельдеу информатиканың теориялық негізі және жалпы білім беру жүйесін үздіксіз дамыту бағыты бар оқыту желісі болып табылады. Ресейлік ғалымдар С.А.Бешенков, М.Г.Бояршинов, А.А.Кузнецов, Е.А.Ракитина, И.В.Галыгина [6] өз еңбектерінде жалпы білім беретін мектептің информатика сабағында модельдеуді оқыту мәселесіне, «модельдеу және формализация» желісін зерттеу мазмұнын ашуға өз көзқарастарын білдірген. Ғалымдар мектептегі информатика пәнінің мақсаттары мен міндеттерін, оқушыларды дайындаудағы модельдеуді зерттеудің рөлін, модельдеуге тікелей байланысты оқу құралының бөлімдерін жобалау тәсілдерін анықтауға тырысады.

Модельдеу орта мектепте информатика пәні бойынша келесі нәтижелерді анықтауға мүмкіндік береді:

- оқушыларда компьютерлік-математикалық модельдер және модель мен модельденетін объектінің сәйкестігін талдау қажеттілігі туралы;
- деректерді сақтау тәсілдері және қарапайым өңдеу туралы; деректер базасы және оларға қол жеткізу құралдары, олармен жұмыс істей білу туралы түсініктер қалыптастырады.

Информатика пәнін терең меңгеру мынандай кезекті талаптарды қамтиды:

- компьютерлік-математикалық модельдерді құру және пайдалану, компьютердің көмегімен эксперименттер жүргізу және деректерді статистикалық өңдеу, нақты процестерді модельдеу барысында алынған нәтижелерді түсіндіру тәжірибесін меңгеру; модельденетін объектілер мен процестердің сандық параметрлерін бағалау, деректер базасын және анықтамалық жүйелерді пайдалану.

- ақпараттық модельдердің түрлерін; математикалық формада ұсынылған параметрлер, диаграммалар, графиктер, кестелер арасындағы қатынастарды; деректерді бағдарламалау тілінде ұсыну қағидаларын білу;
- әр түрлі ақпараттық модельдерде (схемалар, карталар, кестелер, графиктер және формулалар) деректерді ұсына және оқи білу; кестелерді қолдана отырып алгоритмдерді талдау;
- деректерді ұсыну және талдау үшін бағдарламалау тілін меңгеру .

Информатика курсында ақпараттық модельдеу үш аспект бойынша қарастырылды:

- біріншіден, таным құралы ретінде, өйткені ақпараттық модельді құру және зерттеу процесінде ол салынған нақты объект туралы білім алынады;
- екіншіден, оқыту құралы ретінде, өйткені оқу процесі көп жағдайда зерттелетін объектінің ақпараттық модельдерін, мысалы, ауызша сипаттау, графикалық бейнелеу, байланыстар мен заңдылықтарды формулалық ұсыну және т. б. қолданумен байланысты;
- үшіншіден, зерттеу объектісі ретінде, өйткені кез-келген ақпараттық модельді өзіне тән қасиеттері, байланыстары мен сипаттамалары бар тәуелсіз объект ретінде қарастыруға болады [6].

Ақпараттық модельдерді таным құралы ретінде және оқыту құралы ретінде белсенді қолдану жалпы білім беретін мектепте көптеген оқу пәндерінде жүреді – математика (кеңістіктік фигуралардың графикалық бейнесі, осы фигуралардың көлемін есептеу формулалары), физика (идеалды газ, формулалар, заңдар), биология (түрлердің жіктелуі, өсімдіктердің графикалық бейнесі) және т.б. осы пәндердің әрқайсысында өзіне тән ақпараттық модельдер зерттеледі. Бірақ олардың ешқайсысында модельдердің өздерін құру тәсілдері қарастырылмайды және олардың жалпы қасиеттері зерттелмейді. Мұғалімдер тәжірибесі көрсеткендей, студенттер ақпараттық модельдермен жұмыс жасауда жиі қиындықтарға тап болады. Мысалы, бір түрден (мәтіндік модель) екіншісіне (математикалық модель) түрлендіру кезінде олар «модельдеу объектісінің» өзі және оның «ақпараттық моделі» (мысалы, мәселенің жағдайы және оны шешу моделі) сияқты ұғымдарды анықтайды, қолданылатын модельдеу тілін таңдаудың әсерін сирек ескереді.

Осылайша, орта мектепте информатиканы оқу барысында оқушылар модельдеу принциптерін, компьютерлік модельдеудің түрлерін терең игеруі керек. Модельдеуді меңгеру барысында оқушылар компьютерлік математикалық модельдердің жіктелуін және әртүрлі ғалымдар зерттеген нақты процестердің математикалық модельдерін құруда тәжірибе жинақтауы тиіс.

Елімізде информатика курсын игерудің тереңдетілген деңгейінде компьютерлік-математикалық модельдерді құру және пайдалану тәжірибесін меңгерудің төмен деңгейі байқалады, оқушылар есептеу есептерін шешу барысында алынған нәтижелерді нашар меңгерген. Пәндік білім мен дағдыларды (математика, физика және т.б.) информатика пәніне ауыстыру қабілетімен байланысты қиындықтар туындайды. Мысалы, егер математика сабақтарында оқушы параметрлер арасындағы функционалды байланысты график бойынша оңай түсіндірсе, онда MS Excel көмегімен жасалған графиктерді оқыған кезде модельденген процестің сандық параметрлерін бағалау кезінде проблемалар туындайды.

Орта мектептерде модельдеу негіздерін оқытудың оқу жылына арналған сағат саны 5,6,7,9,-10,11 сыныптарға берілген болса, 3,4,8 сыныпқа сағат саны бөлінбеген. 5,6,7 сыныптарға арналған жылдық жоспардағы тақырыптар қарапайым, баланың жас ерекшелігіне сәйкес келеді. 5-6 сыныптарда *«Компьютерлік графика», «3D баспа бөлімі»* компьютерлік модельдеуді оқытудың негізгі нысаны ретінде қарастырылған, 7 сыныпта *«Электрондық кесте арқылы есеп шығару»* бөлімінде «Процесстерді электрондық кестеде модельдеу» тақырыбы көрсетілген, оқытудағы негізгі мақсаты - электрондық кестеде диаграммаларды жасау. 9,10,11 сыныптарға берілген тақырыптар күрделі, 9 сынып оқулығында *«Python программалау тілінде 2D ойынын құру»,* дайын сценарий бойынша ойын әзірлеу, 2D негізде модель құру. 10 сыныпта «педагогикалық дизайн» тақырыбына қысқаша түрде тоқталып кеткен, 11 сынып *қоғамдық гуманитарлық бағыты мен жаратылыстану математика бағыты* бойыншаоқушыны өзінше ізденіс жүргізу арқылы вертуалды кеңістікке арналған 3D бағдарламалау тілін заман талабына сай қарастырған. Берілген тақырыптар оқушылардың ой-өрісін дамытуға және модельдеу негіздерін терең меңгеруге, дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Қорытындылай келе, отандық ғалымдарымыз Р.А.Қадырқұлов, Ә.Д.Рысқұлбекова, Г.К.Нұрмұханбетова [7] информатика оқулықтарын жазу барысында зерттеулер жүргізе отырып жалпы орта білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес келетін компьютерлік модельдеу бойынша оқу материалын таңдау мәселелерін жеткілікті түрде ұсынуға тырысқан. Негізгі ұғымдарды анықтауға, әртүрлі пәндік салаларда компьютерлік модельдеуді қолдануға қатысты мәселелердің шешімін табу мақсатында орыс ғалымдарының еңбектерін басшылыққа алған және соның ықпалы айқын байқалады. Қазақ ғалымдарының арасында информатика пәнін зерттеумен айналысатын ғалымдардың саны санаулы болғандықтан ғылыми, әдістемелік еңбектер де біршама аздық етеді. Сондықтан, қазіргі ғылыми-ақпараттық жаһанданудың жылдам дамуы кезеңінде «модельдеу» желісі бойынша орта мектепте білім берудің оқу материалын зерттеудің жеке әдістемелік аспектілерін тездетіп заман ағымынан қалдырмай әзірлеу қажет. Бұл мұғалімге оқушылардың бойында модель-

деудің негізгі ұғымдарын тиімді қалыптастыруға, компьютерді қолдана отырып информатика пәнін терең ұғынуға көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ed Forest: Instructional Design. URL: https://educationaltechnology.net/instructional-design/ (дата обращения: 21.12.2021)
2. Демидова И.А. Педагогический дизайн и его средства: теоретический анализ и опыт применения в педагогической практике // Педагогика. Вопросы теории и практики. 2019. Том 4. Выпуск 4. –25с.
3. Романова К.Е. Педагогический дизайн: Международноправовой анализ : Монография: - М.: ИПК РУДН, 2020. –172 с.
4. Компьютерлікмодельдеу: Орташа кәсіби білім беретін мекеменің студ. Арналған оқулық / Г.В.Овечкин, П.В.Овечкин. – М.: «Академия» баспаорталығы, 2015. – 224 с. ISBN 978-601-333-233-8 (каз.)
5. Горностаева Т.Н., Горностаев О.М. Компьютерное моделирование в школьном и вузовском курсе информатики // Мир науки. Педагогика и психология, 2019 №6. –3 с. https://mir-nauki.com/PDF/84PDMN619.pdf (доступ свободный). Загл. с экрана. Яз. рус., англ.
6. Мохова Л.А. Итпекова Г.С. Обучение старшекласссников моделированию физических процессов в курсе информатики// Мир науки, культуры, образования. № 4 (71) 2018. –155 с.
7. Информатика.Оқулық. Р.Қадырқұлов,.Ә.Рысқұлбекова. Г.Нұрмұханбетова.
8. 2020.URL:https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/article/details/60219?directionId=3599&lang=kk/ (дата обращения: 21.12.2021)

ӘОЖ 475.17

ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Жақсылық Әсел Нұрланқызы,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты

Аңдатпа

Ғылыми-техникалық процесс кезінде оқыту үрдісінде студенттердің өзіндік оқу жұмыстарын оңтайлы ұйымдастыру. Оқытушының әрбір өтілетін сабағы қазіргі кездегі заман талабына сайкес оқыту талаптарына сай болып келуі қажет. Демек, жастарды еңбектің қай саласында да, білім алуда да тек мәлімет жиынтығын меңгеруімен шектелмей, студенттердің өзіндік іс-әрекетін тиімді ұйымдастыра отырып, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын студент етіп даярлау қажет болып отыр.
Түйінді сөздер: өзіндік жұмыс, СӨЖ, СӨЖді ұйымдастыру жолдары.

Аннотация

Оптимальная организация самостоятельной работы студентов в процессе обучения в ходе научно-технического процесса. Каждый урок, проводимый учителем, должен соответствовать требованиям современного обучения. Поэтому необходимо обучать молодежь не только получению информации в любой сфере труда и образования, но и уметь так же самовыражаться, эффективно организуя самостоятельную деятельность учащихся.
Ключевые слова: самостоятельная работа, СРС, способы организации СРС.

Abstract

Relevance and goal. Optimal organization of independent work of students in the learning process during the scientific and technical process. Each lesson conducted by the teacher must meet the requirements of modern education. Therefore, it is necessary to teach young people not only to receive information in any field of work and education, but also to be able to express themselves in the same way, effectively organizing the independent activities of students.
Keywords: independent work, SIW, ways of organizing SIW.

Бүгінгі таңда қоғамымыздың даму бағытында жан-жақты дамыған, сауатты, саналы азамат тәрбиелеу мәселесі жүктеліп отыр.

Жоғарғы оқу орындарында студенттердің жеке тұлғасын қалыптастыру, оның рухани әлемін әрдайым байыту, оқуға деген ынта-жігерін арттыру, қоғамдық өмірдегі барлық салалардағы өзгерістер

адамның интелектуалдық күш-жігерін, саналы әркеті мен ізденімпаздығын, танымдық ой-өрісінің белсенділігі мен іс-әрекетін шығармашылық сипатта жүзеге асыруды талап етеді.

Әр ғылымның барлық саласында болмысы білім мазмұны мен көлемі қауырт өсіп отырған қазіргі ғылыми-техникалық процесс кезінде бұл міндеттердің жүзеге асуы оқыту үрдісінде студенттердің өзіндік оқу жұмыстарын оңтайлы ұйымдастырудың тиімді әдістері мен тәсілдерін, оқыту түрлерін, нысандарын іздестіру өзекті сипатқа ие болады. Себебі, студенттердің өзіндік жұмыстарын арнайы ұйымдастыру оқу үрдісін жетілдірудің негізгі шарты болып табылады.

Қазіргі таңда студенттердің өзіндік іс-әрекетін жаңа жағдайға байланысты оңтайлы ұйымдастыра білу үлкен маңызға ие.

Студентің өзіндік жұмысы - болашақ мамандарды даярлаудың және білім сапасын арттырудың бір құралы іспеттес. Осыған орай жоғары оқу орындарында әр білім алушыдан ой еңбегінің ұтымды әдістерін білуі, яғни аз уақыт кетіріп қажетті ақпаратты іздеп және меңгеруді, фактілер, теорияны, тұжырымдамаларды жүйелеп және жіктей білуді, өз көзқарасын нақты айтып және дәлелдей білуді үйренуі талап етіледі.

Студенттің өзіндік жұмысы – бұл студенттің дидактикалық тапсырмаларды өзінше орындауға, танымдық әрекеттерге қызғушылығының қалыптасуына және нақты бір ғылым саласында білім жинақтауына бағытталған студенттің оқу әрекетінің ерекше түрі [1].

Өзіндік жұмыс студенттердің шығармашылық қабілеті мен біліктерін дамытуда олардың барысында тиімді, әрі өнімді еңбек етуіне мол мүмкіндіктер жасайды. Өзіндік жұмысты оңтайлы ұйымдастыру елеулі практикалық міндет және маңызды ғылыми проблема болып табылады.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыру мәселесіне көптеген зерттеулер арналған. Олар педагогикалық Пайдаланған әдебиеттерде алғаш өзіндік жұмыс мәселелерін В.К.Буряк, Е.Я.Голант, Б.П.Есипов, Р.Г.Лемберг, Р.М.Микельсон, И.И.Пидкасистый, Е.С.Саблик, М.Н.Скаткин еңбектерінде зерттеліпіп, оқу үрдісінде білім алушылардың өзіндік жұмысын жүйелі түрде қолдану негіздері қарастырылды.

Студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырудың мәнін дидактикалық тұрғыда қарастырғандар: А.Е.Абылқасымова, Н.А.Адельбаева, С.И.Архангельский, М.В.Буланова-Топоркова, М.Г.Гарунов, И.И.Кобыляцкий, Р.Н.Низамов еңбектері арналған.

Өзіндік жұмысқа берілетін анықтамалардың әртүрлігіне қарамастан, оларды бірнеше шағын топқа бөлуімізге болады.

И.Т.Протасовтың ойынша, өзіндік жұмыс біліктілік пен іскерлік жиынтығы.

Г.Н.Кулагина өзіндік жұмысты студенттің іс-әрекет құралы белсенділігі мен өз бетімен білім алуға дайындығы деп түсінеді.

Г.Н.Дари өзіндік жұмыстың мәнін былайша айтады. Бұл жұмысты студент өз бетімен орындайды, ол өзінің біліміне, іскерлігі мен сеніміне, өмірлік тәжірибесі, дүниетанымына сүйене отырып атқарады [2].

Жоғарғы оқу орындарында жүріп жатқан түбегейлі өзгерістерге байланысты СӨЖ-дің маңызы артқанын, ондағы оқытушының орнын, кредиттік оқыту жүйесінде оны ұйымдастырудың кейбір ерекшеліктері мен мәселелерін отандық зерттеушілер С.Е.Калдыкозова, А.Головчун және ресейлік зерттеушілер Е.Галицких, Ю.Попов пен В.Оробинский, И.Г.Ковалевский, Г.Ларионова еңбектерінде қарастырылады.

Педагогика-психология ғылымында, өздігінен білім алу, студенттердің ақыл-ойының дамуының жоғарғы көрсеткіші деп қарастырылады.

Өзіндік жұмыстары әр түрлі әдістер арқылы іске асырылады, мысалы: жаттығу, кітаппен жұмыс істеу, бақылау, есеп шығару, эксперимент жүргізу т.б.

Студенттердің өздігінен орындайтын жұмыстарының бірқатары жаттығулар мен тапсырмалар болып табылады. Сондықтан жоғарғы оқу орындарында әрбір курста оқытушылардың басшылығымен студенттер жаттығуларды өз бетімен жұмыс істеуге ұмтылады.

Студенттердің өзіндік жұмысы болашақ маманның шығармашылық ойлауын, танымдық қызығушылығын және арнайы білім алуын қамтамасыз ететіндіктен жаттығулардың маңызы зор.

Р.С.Немов төмендегідей қорытынды жасаған: «Білік дағдылардың барлық түрлерін қалыптастыруда жаттығулардың маңызы зор. Олардың негізінде дағдылар автоматтандырылып, біліктіліктер жетіледі. Ал күнделікті, жүйелі жаттығуларсыз, білік, дағдылар өз қасиеттерін жоғалтады» [3].

Өз бетімен жұмыстың маңыздылығының бірі - студенттің өз беттерімен орындай алуларына, оқуға белсенділігінің артуына, шығармашылығын қалыптастыруға ықпалы мол. Өз бетімен жұмыс жасау барысында студент Р.Сүлейменов [3] өздігінен істейтін жұмыстарды әрекет сипатына қарай жаттығу, зерттеу шығармашылық жұмыстар деп топтастырады. «Шығармашылық еңбекте студенттің іскерлік қабілеті, білім көлемі, білім молдығынан туатын толық дербестігі айқын көрінуі тиіс». Шығармашылық жұмыстар студенттердің дүниетанымына, ізденімдік қабілетінің дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен қатар өздігінен ой қорытып, шешім шығаруға, дұрыс сөйлеп, сауатты жазуға, тіл байлығын арттыруға жәрдемдеседі.

Оқытушы сабаққа дайындалу барысында өзінің әрекеттерін ойластыруымен шектелмей, деңгейіне қарай студенттің әркетіне мән беруі тиіс.

Өзіндік жұмыстың түрлері сан алуан. Оларды топтастыру өте күрделі мәселе. Сондықтан студенттердің өзіндік жұмыстарын топтастыру үшін бірнеше шарттар мен белгілерді ескеру керек.

Оқытудың мақсат міндеттеріне және пәннің мазмұнына, оқыту әдістерінің ерекшеліктеріне, студенттің даму дәрежесіне қарай өзіндік жұмыстарды бірнеше топқа бөлуге болады. Оның негізгі жиі кездесетін бір тобы - сабақ мақсатына қарай қолданылатын жұмыстың түрлері. Олар мыналар:

- жаңа білімді меңгеруі;
- жаңа білімді бекіту;
- білім мен дағдыларды қайталау, бақылау және тексеру.

Студенттердің жұмыстарының барлық топтарын оқытушы оқыту барысында жүйелі түрде әрқайсысын өзіне тиісті жерінде қолдануға міндетті және оның бір ерекшелігі – оқыту үрдісінің барлық кезеңіндерінде қолдануға болады. Сондай-ақ студенттермен жүргізілетін өзіндік жұмыстары олардың таным, іс-әрекеттерінің ерекшеліктеріне қарай әр түрлі бағытта ұйымдастыруға болады.

Уақытты тиімді пайдаланып, білім алушының өз бетімен тапсырманы орындауына ұдайы жағдай жасалуы қажет. Ол үшін мынадай міндеттер орындалу керек:

- студенттерге өзіндік жұмыстар туралы түсінік беру.
- студенттердің өз бетімен тапсырма орындау әдістерін таныстыру.

Өзіндік жұмыстарды ұйымдастырудың негізгі шарттары мыналар:

1. Оқытушының нақты тапсырмалар беруі;
2. Жұмысты орындаудың және аяқтаудың дербестігінің өзара байланысы;
3. Жұмысты орындаудың және аяқтаудың уақытын белгілеу;
4. Олардың жұмысты өз еркімен және қалауымен істеуі.

Студенттердің өзіндік ұмысын ұйымдастырудың маңызы өте зор. Өйткені, сол арқылы студенттердің іс-әрекетінің дербестігі артады.

Студенттің өзіндік жұмысы - кез-келген пәнді оқуға өзіндік жұмыстың орындалу әдістерінің қалыптасуына бағытталғанымен, бұл жұмыс студенттің ғылыми, оқу кәсіби қызметін қалыптастырып, мәселелерді өзіндік шешуіне оптималды шешімдерді қабылдауға, дағдарыстық жағдайлардан шығуға арналған.

Жоғарғы мектептің орта мектептен ең басты айырмашылығы - оқыту жұмысының әдісі және білім алушылардың жеке деңгейі болып табылады.

Жоғарғы оқу орындарында студент білімді өзі жинап, ғылымды өзі таниды, ал оқытушы тек студенттердің танымдық қызметін ұйымдастырады және бақылайды. Сондықтан, студенттің өзіндік жұмысы - оқыту қызметінің барлық түрлерінің міндеттерін анықтайды.

Сонымен қатар, студенттердің өіндік жұмыстарының тәрбиелік мәні өте зор. Өйткені, бұл жұмыс - студенттің білім алудағы жеке жұмысын ғана емес, қазіргі заманғы жоғарғы кәсіби маманды тұлға ретінде қаплыптасуына мүмкіндік береді.

Студенттің өзіндік жұмысын ұйымдастыру жоғарғы оқу орындарындағы негізгі нормативті құжаттармен сәйкестендіріліп, жүзеге асады.

Студенттің өзіндік жұмысын белсендірудің тәсілдері ұйымдастырушылық және әдістемелік болып бөлінеді. Әдістемелік жағынан белсендіру қолданылған әдіс-тәсілдерге, студенттің өзіндік жұмысының формалары мен ұйымдастыру құралдарына байланысты.

Өзінідік жұмысты оқытушының дұрыс басқара білу және студенттердің дербестік әрекетінің дәрежесі артып отыруы осы жұмыстың белгілері болып табылады.

Студенттердің өзіндік жұмысының маңызын толығырақ түсіну үшін, оның атқаратын негізі міндеттерін атап өткен жөн:

- студенттердің дербестік қабілетін мейлінше арттыру;
- олардың алған білімінің саналылығы мен беріктігін қамтамасыз ету;
- студенттерге оқуға қажет біліктер мен дағдыларды қалыптастыру;
- таным ақыл-ой қабылетін дамыту.

Сонымен, өзіндік жұмыс студенттердің шығармашылық әрекеті мен ынтасын дамытуда зор әсер білдіреді, қайсарлық, табандылық, батылдыққа тәрбиелеуде және қалыптастыруда көздеген мақсатқа жетуге және жеке тұлғаның сапалық қасиеттерін жетілдіруге зор мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Асанов Н. Өіндік жұмыстардың ерекшеліктері. Алматы, 2019.
2. Р.Б.Исмаилова Студенттермен жүргізілетін өзіндік жұмыстарды ұйымдастырудың ерекшеліктері. // Бастауыш мектеп- №5,6-2017, Б. 36-37.
3. Абдукаримова У. Самостоятельная работа студентов. Алматы, 2020.

ӘОЖ 373.1

БІЛІМ БЕРУДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДА МҰҒАЛІМ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МАЗМҰНЫ

Жанбаева Назерке,
педагогика және психология мамандығының
4 курс студенті
Казиев Карас Оржанович,
ғылыми жетекші
психология және арнайы білім беру кафедрасының
қауым.профессоры, PhD докторы
Х.Досмұхамедов атыныдағы Атырау университеті
Атырау қ, Қазақстан Республикасы

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада білім берудің инновациялық технологияларын жүзеге асырушы мұғалім іс-әрекетінің мазмұны, құрылымы және қызметтік ерекшеліктер қарастырылады.
Түйінді сөздер: инновация, білім беру,технология,үдеріс,оқыту.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются содержание, структура и функциональные особенности деятельности учащихся, реализующих инновационные образовательные технологии.
Ключевые слова: инновации, образование, технология, процесс, обучение.

Abstract

Relevance and goal. The article discusses the content, structure and functional features of the activities of students implementing innovative educational technologies.
Keywords: innovation, education, technology, process, training.

Бүгінгі күні Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Педагогика ғылымында баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылыс көбеюде. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі - маңызды мәселелердің бірі. Сондықтан да оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі инновациялық іс-әрекеттердің ендірілуі үлкен жетістіктерге жетелейді. Бүгінгі мақсат - әрбір оқушыларға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау.

Білім берудегі әдістемелік жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін инновациялық үдерістерді қолдану арқылы аймақтың экономикасының өзекті салаларына қажет мамандар дайындау алдында бейіндік дайындығы бар, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгерген, отансүйгіш, ұлттық дәстүрлерді қастерлейтін, толерантты, білімді де білікті, зияткерлік ой- өрісі кең, саналы тұлға қалыптастыру.

Негізгі міндеттері:

- Отансүйгіштік сезімі жоғары, мемлекеттік рәміздерді құрмет тұтып, ұлттық дәстүрлерді дәріптейтін, өз ісіне жаупкершілікті тұлға тәрбиелеу;
- Білім алушылардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін жетілдіріп, зерттеу әрекеттерін дамыту жағдайын жасау;
- Білім берудің үздіксіздігін сақтау арқылы жоғары деңгейдегі құзыреттілікті қамтамасыз ету;
- Ақпараттық ресурстар және білім беруді ақпараттандыру арқылы білім алушылардың танымдық қабілетін өз бетінше ұйымдастыру дағдысын қалыптастыру;
- Мұғалімдердің білімін көтеру жүйесін дамыту, педагогтардың инновациялық-эксперименталды, жобалық қызметін ұйымдастыру;
- Педагогтердің статусын көтеру мақсатында кәсіби сайыс түрлерін дамыту, жас мамандарды педагог мамандығына тұрақтандыру бағытында жүйелі жұмыстар ұйымдастыру;
- Денсаулықты сақтау педагогикасы арқылы салауатты өмір салтын қалыптастыру;
- Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және алған білімдерін өмірде қолдана алуға дағдыландыру;
- жаңартылған білім беруге көшудің ғылыми-әдістемелік жағдайын қамтамасыз ету.

Бұл мақсаттарға жету үшін мұғалімнің ізденісі, жаңа тәжірибе, жаңа технологиялар қолдану қажеттілігі туындайды. Инновациялық технологияларды қолдана отырып оқыту - таным әрекетін ұйымдастырудың ұтымды формасы. Мақсаты – оқу үрдісінің өнімділігін арттыру. Инновациялық техно-

логияны қолдану: оқып үйрену, меңгеру, өмірге ендіру, дамыту кезеңдері арқылы іске асады. Инновациялық оқыту білімді тереңдетумен қатар, оқушыны оқу әрекетіне жетелеп, олардың оқуға деген ынтасын оятады. «Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Инновация латыншадан аударғанда «жаңа», «жаңалық», «жаңарту» дегенді білдіреді немесе «инновация» - бұл нақты қойылған мақсатқа жетуде ойға алынған жаңа нәтиже. Нақты мақсатқа қандай әдістәсілдердің көмегімен жетуге болады? Оқу мақсатының жүйесінде берілген мақсаттың негізгі категорияларын пайдалана отырып, педагог өз еңбектерінің нәтижесі туралы ақпарат алуға мүмкіндік алады. Демек, мақсат пен нәтиже - жаңалыққа бет бұрудың кілті. Инновациялық үрдістің негізі – жаңалықтарды қалыптастыру, қолдану, жүзеге асырудың тұтастық қызметі.

Оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерімен оқу материалдарын меңгеру сапасын анықтау үшін оқытушы-ата-ана-оқушы арасындағы байланысын Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында, әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. XXI ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері – кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. XXI ғасырдың бет-бейнесі біліммен өлшенбек. Ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын құдіретті күш тек білімге ғана тән. Қай елдің болсын өсіп-өркендеуі, өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына тікелей байланысты. Бүгінгі қоғамның ұстаздар алдына қойып отырған басты міндеті, артар жүгі – сапалы білім берумен қатар жан-жақты дамыған, өзіндік ой-пікірі қалыптасқан, өмірде ойын жүзеге асыра алатын тұлға қалыптастыру. *Тұлға қалыптастыруда* – оның тәні мен жанын қатар дамыту, танымдық қызығушылығын дамытудың әдіс тәсілдерін іздеу, анықтау, жүйелеу, қолдану.

Елбасымыздың жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» - деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз. Тәуелсіз ел тірегі-білімді ұрпақ.Жас ұрпаққа білім беруде, оларды болашақ еліміздің тұтқасы етіп тәрбиелеу- әр ұстаздың, әр мектептің ең қасиетті міндеті. Бүкіл дүниежүзілік білім әлеміне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үрдіс педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіне нақты өзгерістер енгізумен қатар жүргізіледі. Елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы өзгерістер білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, оқушылардың шығармашылық әлеуметін дамытудың, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Әр күні көптеген ғылыми жаңалықтарға терең әлеуметтік өзгерістерге толы қазіргі кезеңде оқушыларға берілетін ақпараттар көлемі кеңеюде. Ал оны игеруге бөлінетін уақыт өзгеріссіз қалуда. Сондықтан білім берудің сапасын жақсарту, білім берудің әдістемелік негізін өзгерту заман талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік.

Білім беру мекемелеріндегі инновациялық үдерістер

Білім беру жүйесіндегі *инновациялық үдерістердің* құрамында басқарылатын педагогикалық жаңашылдықтарды жарату, қабылдау, бағалау, игеру және қолдану үдерістері болады. Ал жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлуге болады.

Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В.Ф.Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады.

Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел.

Радикалдық инновация – білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады.

Жаңашылдық – замануи ағымынан өтетін үдеріс, сол себепті инновациялық үдерістің теориялық ережелерін зерттей отыра, жаңашылдықтың жасалуын және орындалатын әрекет түрлеріне қарай ажыратылатын, жаңашылдықтың «өмірлік циклының» деңгейлерін ерекшелеуге болады. Инновациялық үдерісінің құрамында төмендегідей деңгейлер болады.

Бірінші деңгей (ашылу деңгейі). Негізгі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің нәтижесі болып саналатын жаңа идеяның немесе жаңашылдықтың концепциясының пайда болуы.

Екінші деңгей (ойлап табу). Қандай да бір материалдық немесе рухани өнімнің үлгісін – жаңашылдықты жарату.

Үшінші деңгей (жаңашылдық практикалық тұрғыдан қолдау табады). Оның жетілдірілуі жүзеге асады және ол тұрақты, тиімді жаңашылдыққа қол жеткізу деңгейімен аяқталады. Содан кейін жаңашылдықтың тәуелсіз өмір сүруі басталады, яғни жаңашылдық қоғамның, нақты білім беру мекемесінің сол жаңашылдықты қабылдауға икемділігі болған күнде келесі сатыға аяқ басады.

Төртінші деңгей (жаңашылдықтың қолданылу фазасының басталуы). Жаңашылдықтың жаңа салаларға ауқымды енгізілуі жүзеге асады.

Бесінші деңгей. Жаңашылдық өз жаңалығын жоғалтқан кезде оның белгілі бір салада үстемдік етуі. Бұл үдеріс жаңашылдыққа тиімді баламаның пайда болуымен немесе өзінен тиімдірек басқа жаңашылдықтың ойлап табылуымен аяқталады.

Алтыншы деңгей. Жаңашылдықтың басқа жаңа өніммен ауыстырылуы себебімен қолданылу саласының азаюы.

Нақты инновациялық үдерісте аталып өтілген деңгейлердің барлығының болуы және олардың кезектілігінің сақталуы міндетті емес. Деңгейлер әртүрлі ұзақтық аралығына ие болуы мүмкін.

Инновациялық үдерістер жаңашылдықтың тек қана ішкі логикалық құрылымын ғана емес, сонымен қатар оның сыртқы қоршаған ортамен әрекеттестігінің логикасын көрсетеді. Осы тұрғыдан қарағанда, жаңашылдық оның сыртқы ортаға және сыртқы ортаның жаңашылдыққа әсерінің параметрлерінің динамикалық арақатынасымен сипатталады. Осы сипаттамалардың динамикасы уақыт өте жаңашылдықтың өмірлік циклын қалыптастырады (Бодалев, Жуков, 2002). (2, 16б)

Толық өмірлік цикл өзіне келесі деңгейлерді қамтиды: басталу, жылдам өсу, жетілу, толысу, соңы немесе дағдарыс.

Инновацияның әсерімен әртүрлі аймақтарда және мектептердің жүйелерінде болатын нақты өзгерістер инновациялық үдерістердің нәтижесі болып есептеледі. Сонымен, білім берудегі жаңашылдықтар өзімен келесі өзгерістерді алып келуі мүмкін:блім беру үдерісінің жалпы бағыттылығы;білім беру траекторияларының және бағыттарының саны және сипаты;мектеп көрсететін білім беру қызметтерінің тізбектемесі;білім берудің құрамы;білім беру технологиясы;оқытушы және оқушының қарым-қатынасының, өзара әрекеттестігінің сипаттамасы; жеке білім беру үдерістерінің ұйымдастырылуы және олар арасындағы байланыс;оқыту және тәрбиелеу үдерісінің жүктемесі, қарқыны және үйлесімділігінің динамикасы.

Мемлекеттің инновациялық дамуы білім беру жүйесінің алдында қосымша міндеттер қояды, оның шешімі білім беру ұйымы басшыларының кәсіби біліктілігін жетілдірудің қолданыстағы тәсілдерінен ерекше, түбегейлі жаңа тәсілдерді қалыптастыруды талап етеді. Қазіргі кезде мектептің инновациялық қызметін басқаруға дайындық міндеттерін шешу ерекше маңызды.

Инновациялық үдеріс - бұл заманауи немесе қазіргі заманға лайықты жаңашылдықтарды (теорияларды, әдістемелерді, технологияларды және т.с.с) қалыптастыру, меңгеру, қолдану, және тарату бойынша кешенді қызмет. Бұл ғылыми білімді инновацияға айналдыру, идеяларды біртіндеп өнімге, технологияға немесе қызметке айналдыру үдерісі; өз алдына білім беру жүйесін жаңа сапалық жағдайға, даму режиміне көшіруді мақсат етіп қоятын мотивациялық, мақсатты, танымдық үдеріс.

Инновациялық үдерісті басқаруға ішкі және сыртқы ортаның факторлары ықпал етеді, сондықтан оны өзара байланысты үдерістерді жиынтық басқару ретінде қарастыру керек:

- білім басқармасының жоғары тұрған органдарының нұсқаулары мен ұсыныстарын орындау;
- педагогикалық іс-тәжірибе педагогика ғылымы мен аралас ғылымдардың жаңа жетістіктерін енгізу; озық педагогикалық тәжірибені меңгеру;
- педагогикалық тәжірибені мектеп ішінде зерттеу және жалпылау;
- оқушылардың білімге деген сұраныстарын, ата-аналары мен әлеуметтік ортаның сұраныстарын зерттеу;
- инновациялық идеяларды алға жылжыту, меткеп ішінде инновациялар әзірлеу, сараптау және енгізу;
- білім беру қатысушылардың инновациялық қызметті іске асыру қабілеттілігі ретінде мектептің инновациялық әлеуетін арттыру.

Инновациялық білім беру жолдары:

- Инновациалық іс-әрекет сонымен қатар, жаңашылдықты іздеп шешуге дайын болу қасиетімен де тығыз байланысты.
- Ал іс-әрекеттің «негізгі құрастырушысы» ретінде Б.Фломов мыналарды бөліп көрсетеді; мотивті, мақсатты, жоспарлауды, күнделікті мағлұматты, өндеуді, оперативті бейнелеуді, шешім қабылдауды, іс- әректтерді, қортындыны тексеру және әрекеттерді түзету.
- Біздің ойымызша жалпы іс- әрекеттің осы құралы бастауыш сынып мұғалімдерінің инновациялық іс-әрекеттіне тән. Автордың айтуы бойынша, мұғалімнің инновациялык іс- әректінің диагностикасында ескерлетін бірнеше ережелер бар.

1. Өз қызметін және әріптестерінің қызметінің қызметін оның жоғарыда сөз болғандай тиімділігін бірізді талаптар бойынша жан- жақты бағалауға үйрету.

2. Ұжымдық істі ұжымдық талдау жасауға, өз жұмысының өзіндік талдауына үйерту маңызды.

3. Өзінің кәсіби қасиеттерін өзіндік бағалау мен өзіндік тануға көшу, өзіне және баскаға талап коя білуге үйрету.

4. Мұғалімдердің инновациялык қызметін бағалау белгілеріне сүйеніп, педагогикалық кызметті сараптау бағалауға тарту.

Осы жұмыстардың барлығында диагностика өзіндік мақсат емес, педагогикалық калыптасудың алғы шарттары мен шығармашылықпен еңбек ететін мұғалімдерді тәрбиелеу тәсілдері. Инновациялық іс-әрекет педагогикалық еңбектің өнімділігін сапалы өзгеретін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа үлгілері мен құру үрдісі.

Инновациялық үрдістерді басқару көпнұсқалы, ол нақты жағдайға сүйене отырып, стандарттардың үйлесімі мен амалдардың бірегейлігін, іс-әрекет тәсілдерінің икемділігі мен қайталанбастығын болжайды. Инновациялық менеджментте дайын рецептер жоқ және болуы мүмкін емес. Бірақ ол қандай да бір міндеттерді шешу тәсілдерін, әдістерін, амалдарын біле отырып, ұйымды дамытуда айтарлықтай жетістікке жетуге баулиды.

Әртүрлі технологияларды қолдану мұғалімнің негізгі міндеті- оқушылардың ең жоғарғы ойлау белсенділігін қамтамасыз ету міндетін шешеді. Материалды қабылдау мұғалімнің айтқандарымен ғана емес, сондай-ақ оқушы қандай тапсырмаларды орындайтындығымен қамтамасыз етіледі.

Ұжымда ата-аналармен бірлескен жұмыстар жүргізіледі, ата-аналар мен мектеп арасында ынтымақтастық орнады. Мерекелер, жаңашылдық ертеңгіліктер, пәндік онкүндіктер, әртүрлі спорттық іс-шаралар ұйымдастырылып, ата-аналармен бірге өткізіледі.

Мектепте ғылыми жобалар конкурстары мен пән олимпиадалары өткізіледі. Біздің тәрбиеленушілеріміз облыстық және республикалық деңгейдегі олимпиадалар мен конкурстарда әрдайым жүлделі орындар алады.

Мектептегі инновациялық үрдерістерді басқаруда инновациялық қызметті басқару әдістері өзінің тиімділігін көрсетті:

- тиімді жұмыс істейтін шығармашыл, зерттеуші топтарды, коммуникациялардың тиімді жүйесін құру (қалыптастыру);
- уәждемелер (ынталандыру, креативтік алаңдар құру, ынталандырушы бақылау);
- педагогикалық ұжым мүшелерінің кәсіби өсуіне жағдай жасау;
- ұжымдағы әлеуметтік –психологиялық ортаны реттеу, мектепті дамыту мақсаттарына жетуде инновациялық үдеріс субъектілерінің күшін біріктіруші мектепішілік мәдениетті қалыптастыру.

Инновациялық іс-әрекетті қалыптастырудың педагогикалық шарттары

Осы аталған көрсеткіштердің әсерінен білім, кәсіп, іскерлік, іс-әрекет, игеру, нәтиже құралады. Білім жалпы, кәсіби, техникалық, арнайы білім болып бөлініп кәсіппен ұштасады. Ал кәсіп – мамандық таңдау, мамандықты меңгеру. Білім алып кәсіп иесі болу үшін іскерлік қажет. Іскерлік – оқу, білім, кәсіп, тәжірибе, ізденушілік, өзіндік жұмыс, іс-шаралар, дағдыдан туындайды. Іскер болу үшін іс-әрекетті меңгеру қажет. Іс-әрекет әрекеттен, операция, қимыл-қозғалыстан тұрады. Барлық үрдіс байланыса орындалғаннан соң нәтиже көрсеткіші пайда болады.

Әрбір педагогтің инновациялық іс-әрекетін қалыптастырудың педагогикалық шарттары: инновация туралы білімі; инновацияны жан-жақты меңгеру; инновациялық іс-әрекет диагностикасын меңгеру; инновацияны тәжірибеге ендіру жұмыстары; инновацияны практикада дұрыс қолдану.

Әрбір білім беру ордаларында бүгінгі таңда белең алып отырған кемшіліктері баршылық, атап айтатын болсақ: білім сапасының төмендігі; білім саласына мемлекет тарапынан реформалар жүргізілгенімен оқудың нәтижесінің болмауы; құжаттар көптеп шығарылғанымен мардымсыздығы; білім алушылардың өздігінен білім алу дағдысының болмауы; білім алушылар мен оқытушылардың бірлескен шығармашылық еңбектерінің болмауы.

Бұл тығырықтан шығудың бірден-бір жолы оқу-тәрбие процесінде инновациялық әдіс-тәсілдерін енгізу, әрбір білім алушылардың білімге деген қызығушылықтарын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол ашу. Инновациялық процестің негізі – жаңалықтарды қалыптастырып жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады.

Білім сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технологияларды оқып, үйреніп, сараптай келе, мынадай тұжырым жасауға болады:

- білім алушылардың білім, білік сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технология түрлері сан алуан, оларды таңдау және одан шығатын нәтиже оқытушының кәсіби біліктілігіне тікелей байланысты;
- жаңа инновациялык технологияларды енгізу жүйелі әрі мақсатты түрде жүргізілгенде ғана жетістікке жетуге болады;
- жаңа инновациялық оқыту технологияларын енгізу барысында әрбір оқу орнының материалдық-техникалық базасының бүгінгі талапқа сай еместігі, әрі жетіспеуі, кадрлық әлеуметтің төмендігі көп кедергі жасайды.

Қазіргі жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алуының бірден-бір шарты – оқу орындарындағы білім беру процесіне жаңа инновациялық технологияларды енгізу екендігі сөзсіз түсінікті. Сондықтан ғылыми-техникалық прогрестен қалыспай, жаңа педагогикалық инновацияларды дер кезінде қабылдап, өңдеп, нәтижелі пайдалана білу – әрбір ұстаздың негізгі міндеті болып табылады. Біздің ойымызша, оқу орындарында инновациялық басқару жүйесін енгізіп, оны жүзеге асыру міндет.

Қорыта айтқанда, инновациялық жаңа технологияларды тиімді қолдану оқушылардың ой-пікірін, көзқарасын, дүниетанымын, жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Білім беру жүйесіндегі жаңару, тек мұғалімдердің жемісімен келеді. Баланың қабілетіне қарай білім беруді ,оны дербестікке , іздемпаздыққа ,шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын шебер мұғалім. Мұғалім шеберлігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі – ғылыми жаңалықтар мен озық тәжірибені жетік білу.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстандықтардыі әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан
2. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология: Жоғары оқу орны білімгерлеріне арн. оқу құралы / М.Х. Дулати атындағы Тараз мем. Тараз ун-ті, 2003.- 207 б.
3. Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие.-М.: Новая школа, - 1996. - С. 320.
4. Лернер П.С. Инновационные образовательные технологии. - 2006. - №6.- 155
5. Селевко Г. к. Современное образовательные технологии. - М.: 1998.
6. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся //Вопросы психологии. -1984. -№ 1.

УДК 378

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРАКТИКИ В ШКОЛЕ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Жанбурбаева Жанагуль Багдатовна,
магистрант кафедры педагогики и психологии
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Статья посвещана вопросам формирования компетенций педагогического общения у будущих учителей во время педагогической практики. Рассмотрены особенности навыков педагогического общения и коммуникативной компетенции у будущих педагогов. Автор уделяет особое внимание раскрытию значения и задач педагогического общения во время образовательного процесса.

Ключевые слова: педагогическое общение, педагогическая практика, компетенции педагога, будущие учителя.

Аннотация

Актуальность и цель: Мақала педагогикалық тәжірибе барысында болашақ мұғалімдердің педагогикалық қарым-қатынас құзыреттіліктерін қалыптастыруға арналған. Болашақ мұғалімдердің педагогикалық қарым-қатынас дағдылары мен коммуникативтік құзыреттілігінің ерекшеліктері қарастырылады. Автор оқу-тәрбие үрдісінде педагогикалық қарым-қатынастың мәні мен міндеттерін ашуға ерекше көңіл бөледі.

Түйін сөздер: педагогикалық қарым-қатынас, педагогикалық тәжірибе, мұғалім құзыреттіліктері, болашақ мұғалімдер.

Abstract

Relevance and goal. The article is devoted to the formation of pedagogical communication competencies among future teachers during pedagogical practice. The features of pedagogical communication skills and communicative competence of future teachers are considered. The author pays special attention to the disclosure of the meaning and tasks of pedagogical communication during the educational process.

Keywords: pedagogical communication, pedagogical practice, teacher competencies, future teachers.

На сегодняшний день становится все более актуальным вопросы формирования профессиональных компетенций у будущих учителей, так как они играют ключевую роль в становлении личности педагога. В этой связи имеет большее значение компетенции педагогического общения. Общение – это сложный процесс обмена информацией между людьми, а также взаимопонимания и взаимодействия между людьми. Своеобразие педагогического процесса основано на различной социально-ролевой и функциональной позиции его субъекта. Стиль общения и лидерства определяются эффективностью обучения и воспитания в контексте жизни, а также спецификой развития личности и формирования межличностных отношений в учебной группе. Педагогическое общение – это многогранное, профессиональное взаимодействие педагогов в процессе обучения с обучающи-

мися, включающее в себя формирование и развитие взаимодействия и взаимопонимания между педагогами и школьниками. Основы профессиональной компетенции учителя, в том числе педагогического общения закладываются еще в период обучения в вузе, в ходе теоретической и практической подготовки. Колоссальную роль в этом процессе играет педагогическая практика в школе, где студент показывает на практике свои теоретические знания, тем самым реализовывая себя как педагог.

Данный вопрос является довольно актуальным и существуют ряд авторов и литературы, посвещенных профессиональным компетенциям будущих учителей. Педагогические условия формирования профессиональных компетенций и компетенций педагогического общения получили освещение в работах Н.Ф.Гоноболина, В.А.Кан-Калика, А.В.Мудрика, А.И.Пискунова, Л.Г.Семушиной, Т.И.Шамовой. Так же вопросы формирования навыков педагогического общения описаны в работах В.А.Адольф, Э.Ф.Зеер, И.А.Зимняя, Н.В.Кузьмина, П.И.Пидкасистый, В.А.Сластенин.

Формирование профессиональной компетентности - процесс цикличный, в процессе педагогической деятельности необходимо постоянное повышение профессионализма, и каждый раз перечисленные этапы повторяются, но уже в новом качестве. Иными словами, коммуникация становится значимой составляющей профессионализма и общей культуры педагога; она обеспечивает формирование у студентов готовности к диалогическому взаимодействию – умения слушать, убеждать, мыслить индивидуально и в коллективе, отстаивать свою точку зрения, ориентироваться в профессиональных ситуациях, согласовывать свои действия с действиями партнеров. Все это – важные способности, которыми должен овладеть будущий педагог в вузе для познания, осмысления, конструирования деловых взаимоотношений Успешность формирования компетенций профессионального общения будущих педагогов зависит от того, насколько процесс взаимодействия преподавателя и студента носит диалогический характер. Сегодня продуктивно организованные педагогические отношения основаны на обеспечении четкой психологической связи педагога и ребенка в педагогической деятельности. Необходимо сделать их субъектом общения, способствовать устранению различных психологических барьеров в процессе взаимодействия, перевести детей с привычного положения на принцип партнерства и сделать их субъектом педагогического творчества. В этом случае педагогическое общение представляет собой целостную социально-психологическую структуру педагогической деятельности. Педагогическое общение выступает как средство обучения и воспитания, воздействующее на личность учащегося [1].

Своеобразие педагогического процесса вытекает из деятельности по социально-психологическому обеспечению образовательного процесса. Функция организации взаимодействия учителя с учеником рассматривается как инструмент решения учебных задач.

Одной из самых сложных задач, стоящих перед учителем, является организация продуктивного общения, что относится к высокому уровню развития коммуникативных способностей. Чтобы это был уникальный процесс, необходимо организовать общение с детьми. Здесь важную роль играет стиль общения. Своеобразие педагогического процесса основано на различии социально-ролевых и функциональных принципов его субъекта. В процессе педагогического общения педагог осуществляет свои социально-ролевые и функциональные обязанности прямо или косвенно в управлении образовательным процессом. Стиль общения и лидерства определяются эффективностью обучения и воспитания в контексте жизни, а также спецификой развития личности и формирования межличностных отношений в учебной группе. Основа педагогической деятельности – это общение во всех его проявлениях, данный факт должен быть осознан каждым практикующим педагогом.

Определение функций педагогического общения часто зависит от целей педагога в его работе: а) конструктивная способность, то есть способность к подбору, созданию учебных материалов с учетом индивидуальных особенностей учащегося и к проектированию их личностной модели; б) организаторские способности, такие как повышение активности личности в коллективе, вовлечение учащегося в различные учебные и воспитательные мероприятия; в) коммуникативные навыки – умение общаться со школьниками, соответствие их уровню развития, требованиям.

Педагогическое общение представляет собой единую систему со своим обменом информацией, которая реализует средства взаимодействия и воспитания через средства общения. Одной из самых сложных задач здесь является осуществление эффективного общения, для чего важно развивать у педагога коммуникативные способности. В процессе педагогической деятельности можно выделить следующие особенности общения: специфический стиль общения: система общения, соответствующая определенному этапу педагогической деятельности; ситуационная система общения, возникающая при решении педагогических и коммуникативных задач. В контексте общения необходимо учитывать социально-психологические особенности педагогов и учащихся. Таким образом, компетенции педагогического это компетенции педагогическое общение – это процесс взаимодействия педагогов и всех участников образовательного процесса, содержанием которого являются обмен информацией (прежде всего учебной), познание личности партнера по педагогическому общению и организация совместной деятельности [2].

Основы профессиональной компетенции учителя закладываются еще в период обучения в вузе, в ходе теоретической и практической подготовки. Большую роль в этом процессе играет педагогическая практика, так как здесь соединяются воедино теоретическое и практическое обучение, а

результаты практики, на наш взгляд, могут служить показателем готовности студентов к профессиональной деятельности. Применять на практике теоретические знания будущего учителя возможно при организации воспитательной работы в школьной практике, а также при педагогическом воздействии на преподавание отдельных предметов. Практической основой педагогики является теоретическое применение основ психологии, знание закономерностей личности, возрастных и индивидуальных особенностей ребенка, выбор наиболее эффективных методов обучения и воспитания, применение их на практике. В ходе педагогической практики студенты учатся психологически изучать класс, правильно планировать развитие будущего учителя и развитие ребенка как личности, оказывать на него психолого-педагогическое воздействие, находить наиболее эффективные способы работы с ними. Студент первым применяет общетеоретические знания, умения и навыки, полученные в ходе педагогической практики в ВУЗе, реализует их на практике.

С целью формирования компетенций педагогического общения педагогическая практика студентов направлена на решение следующих основных задач:

- формирование профессиональной направленности будущего педагога;
- практическое развитие теоретических знаний студентов в области педагогики, психологии и методики обучения информатике;
- формирование знаний, умений и навыков по организации воспитательной работы со школьниками, вовлечению учащихся в педагогическую деятельность;
- обучение планированию и организации своей самостоятельной работы, проведение воспитательной работы со школьниками, развитие творческих подходов к решению актуальных вопросов обучения и воспитания [3].

Будущий учитель должен уделять внимание формированию и развитию практических знаний, навыков, умений, необходимых для педагогической деятельности, в ходе педагогической практики; уметь планировать воспитательную работу классного руководителя и учителя отдельного предмета (на уроке, вне урока); уметь психолого-педагогически изучить возрастные и индивидуальные особенности учащихся в классе. Формируя мировоззрение, всесторонне развивая личность школьника, руководствуясь принципами педагогики в процессе обучения студент так же саморазвивается. Преподавание не только воспитывает учащихся в формировании умственного образования, но и способствует развитию их познавательных способностей (наблюдательности, внимания, сообразительности, памяти, творчества, воображения, речи, мышления). Одной из основных задач учителя является формирование научного мировоззрения учащихся в процессе обучения, совершенствование их духовного развития [4].

Коммуникативная составляющая всегда считалась определяющей в профессионально-педагогической компетентности учителя, ведь главным в профессиональной деятельности учителя является процесс общения с учениками. Без оптимально выстроенной ситуации общения педагога и воспитанника не может идти речь об эффективности образовательного процесса. Учитель представляет собой пример для учащихся в том числе манеры поведения, способа выражать свои мысли. Педагог должен обращать внимание на свою речь и на уроках, и при построении актов личностного общения с учащимися. При этом необходимо отметить важность коммуникативных навыков при общении учителя с родителями учащихся, с коллегами, с администрацией образовательного учреждения. Невозможно представить педагога как профессионала, без сформированных у него коммуникативных навыков. Коммуникативные навыки важны, так как с их помощью происходит передача необходимой информации ученикам.

В этой связи очень важно развивать коммуникативную компетенцию будущих учителей как основную составляющую педагогического общения. В основе процесса формирования находится коммуникативный опыт личности. Первостепенными источниками приобретения коммуникативной компетенции являются необходимые знания языков, которые используются используемых в контексте приобретения основ народной культуры; опыты межличностного общения; опыты восприятия искусства. Упомянутый опыт, начиная осуществляться в кругу семьи, продолжает пополняться на уроках уже в начальной школе. В соответствии с чем можно сделать вывод о том, насколько значим вопрос присутствия данной компетенции у будущего учителя [5].

Таким образом, одной из наиболее актуальных проблем современного общества, и в частности сферы образования и воспитанияи в школе, является проблема формирования компетенций педагогического общения, в том числе коммуникативной, которая находит свое выражение в умениях передать информацию разными речевыми средствами понять состояние собеседника в искусстве воздействия на партнера по общению в искусстве управлять собственным психическим состоянием. Для того, чтобы педагогическая практика в полной мере способствовала формированию профессиональной компетентности будущих учителей, ее постановка должна постоянно модернизироваться с учетом положительных моментов и недостатков. Только в этом случае практическая деятельность будущих учителей будет способствовать достижению основной цели – подготовке квалифицированного специалиста соответствующего уровня и профиля, свободно владеющего своей профессией, способного к эффективной работе на уровне мировых стандартов, готового к профессиональному росту социальной и профессиональной мобильности.

Список литературы:

1. Компетентностный подход как фактор повышения качества современного образования: Сборник научных статей /Под ред. С.Л.Коротковой, С.В.Фроловой. – Саратов: ИЦ «Наука», 2008. – С. 185-220.
2. Буданова, О.В. Педагогическая практика в системе формирования профессиональной компетентности / О.В.Буданова // Среднее профессиональное образование – 2007. – №4.– С. 57-61.
3. Филонова Ю.А., Н.В.Лукьянчикова. Проблема преемственности преподавания методики литературы в вузе и педагогической практики в нколе / Ю.А.Филонова, Н.В.Лукьянчикова // Ярославский педагогический вестник –2007. – № 3. – С. 126.
4. Ахметзянова, Е.А.Педагогическая практика как фактор развития профессиональной компетенции / Е.А.Ахметзянова // Проблемы и перспективы развития образования: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г.Пермь, апрель 2011г.). Т.II /Под общ. ред. Г.Д.Ахметовой. - Пермь: Меркурий, 2011. - С. 38-40
5. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. Красноярск: Краснояр. гос. ун-т., 2002 . - С. 221

УДК 371.48

УПРАВЛЕНИЕ НЕПРЕРЫВНЫМ ПРОЦЕССОМ ВОСПИТАНИЯ ПАТРИОТИЗМА СТУДЕНТОВ ВУЗА

Жиляева Кристина Андреевна,
преподаватель
Алтайский государственный
гуманитарно-педагогический университет
г.Бийск, Россия

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Патриоттық тәрбие – жастардың бойында жоғары патриоттық сананы, өз Отанына деген адалдық сезімін, азаматтық борыш пен Отан мүддесін қорғау бойынша заңнамалық міндеттерді орындауға табандылықты дамытуға бағытталған мақсатты және жүйелі ұйымдастырылған қызмет. Азаматтық-патриоттық білім мен тәрбие беру жүйесі академиялық емес уақытта қалыптасу және қалыптасу; институттың қоғамдық және қоғамдық ұйымдарының қатысуымен жүргізілетін бұқаралық патриоттық жұмыс, университет бөлімшелерінің патриоттық тәрбие мен патриоттық тәрбиенің қиындықтарын зерделеуге және көрсетуге, азамат пен Отан қорғаушы тұлғасын дамыту мен қалыптастыруға бағытталған жұмысы. Оқушылардың патриоттық сезімін дамыту үшін азаматтық борыш, адалдық сезімін қалыптастыруға бағытталған іс-шараларды үздіксіз және жүйелі түрде ұйымдастыру қажет. Сонымен, қазіргі білім берудің ең маңызды басым бөлігі патриоттық тәрбие болып табылады.
Негізгі сөздер: патриоттық, патриоттық тәрбие, басқару, азаматтық.

Аннотация

Актуальность и цель: Патриотическое воспитание – это целенаправленная и систематическая организованная деятельность по становлению формированию у молодежи высокого патриотического сознания, чувства верности к своему Отечеству, решительности к исполнению гражданского долга и законодательных обязанностей по защите интересов Отчизны. Система гражданско-патриотического обучения и воспитания подразумевает выстраивание и становление и во внеучебное время; массовую патриотическую работу с участием институтских социальных и общественных организаций, работу кафедр вуза, нацеленную на изучение и освещение трудностей патриотического обучения и воспитания, на развитие и становление индивидуальности гражданина и защитника Отечества. Для развития патриотизма студентов необходимо непрерывно и систематически организовывать деятельность по формированию гражданственного долга, чувства верности. Таким образом, важнейшей приоритетной частью современного образования является патриотическое воспитание.
Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, управление, гражданственность.

Abstract

Relevance and goal. Patriotic education is a purposeful and systematic organized activity aimed at developing a high patriotic consciousness among young people, a sense of loyalty to their Fatherland, determination to fulfill civic duty and legislative obligations to protect the interests of the Fatherland. The system of civic-patriotic education and upbringing implies building up and becoming in non-academic time; mass patriotic work with the participation of institute social and public organizations, the work of university departments aimed at studying and highlighting the difficulties of patriotic education and upbringing, at the

development and formation of the individuality of a citizen and defender of the Fatherland. For the development of students' patriotism, it is necessary to continuously and systematically organize activities for the formation of civic duty, a sense of loyalty. Thus, the most important priority part of modern education is patriotic education.
Keywords: patriotism: patriotic education, management, citizenship.

Патриотическое воспитание – это целенаправленная и систематическая организованная деятельность по становлению формированию у молодежи высокого патриотического сознания, чувства верности к своему Отечеству, решительности к исполнению гражданского долга и законодательных обязанностей по защите интересов Отчизны.

Обучение и воспитание духовности и гражданственности полагает становление активной гражданской позиции индивидуальности, гражданского самовыражения, понимание внутренней независимости и ответственного отношения за собственный этический и политический выбор. Все это требует использование характерных морально-психологических свойств личности, таких как: бесстрашие, храбрость, порядочность, честность, а также убеждённость и умение оспаривать свою позицию. Применительно с этим в требованиях демократизации российского государства придают огромную важность такие характеристики индивидуальности, как гуманное отношение и доверие к иному мнению, мастерство доказывать, или принимать иную позицию. Система гражданско-патриотического обучения и воспитания подразумевает выстраивание и становление и во внеучебное время; массовую патриотическую работу с участием институтских социальных и общественных организаций, работу кафедр вуза, нацеленную на изучение и освещение трудностей патриотического обучения и воспитания, на развитие и становление индивидуальности гражданина и защитника Отечества [1, с.31].

Возникновение идеологической структуры содержания патриотизма как непростого социально-психологического ценностного свойства личности в историческом дискурсе, прежде всего, соединено с становлением государственности, с ее потребностью в защищенности, с поддержанием ее неделимости как правительства, защищенности, языка, обычая, надежности т.д. Данные ценности не потеряли своей важности, а только преобразовались в соблюдении с нынешними реалиями, поскольку они обозначают значимую социально-сплачивающую роль в многонациональной человеческой идентичности.

Как обуславливает история становления государств, патриотизм неизменно оставался главным нравственным началом в поддержке интересов, независимости и поддержке народов, что во многом содействовало их процветанию, избавляя их от истребления, прежде всего, как этноса. Проблема патриотизма выходила на главный план во все времена. Она всегда волновала все социальные группы.

К феномену патриотизма всегда проявляли особенный интерес философы (Н.А.Бердяев, И.А.Ильин и др.), психологи (И.Б.Котов, С.Л.Рубинштейн и др.), педагоги (Н.К.Крупская, А.С.Макаренко, В.А.Сухомлинский и др.), а также многие деятели духовности и искусства, поэты и писатели в своих творческих исследованиях [4, с.15].

Следовательно, патриотизм взращивает глубинные социально-исторические истоки. Он сформировался в механизме продолжительного исторического становления человеческого мироздания, связанного со желанием человека оградить родимые просторы, семью, свое Отечество, сберечь его вековые общенародные традиции, культурные ценности, индивидуальность от различных неприятельских нападений.

Важно обозначить, что патриотизм как структурная значимость способен передаваться от тысячелетия в ходе становление общечеловеческой идентичности.

Значимой средой патриотизма рассматриваются системообразующие значимости и смыслы, которые интересовали человека во все времена. В особенности, патриотизм русской армии подписывался священными значимостями Русской Православной Церкви и поэтому приобретает самостоятельные, вековые традиции патриотического обучения и воспитания. Идеологическую концепцию патриотического обучения и воспитания представляли, идеи православия, которые высказывались священных фразах «За Веру, Царя и Отечество!». Патриотизм в умах русских воинов не насаждался насильственно. Русские военачальники применяли разнообразные средства и структуры обучения и воспитания патриотизма, значимыми из них рассматривались заботливое отношение к подчиненным, простым солдатам и индивидуальное образцовое поклонение офицера Отечеству [5, с.146].

Констатируя вышесказанное, следует особо отметить, что патриотическое сознание, преобразованное веками, всегда отличало россиян присущим им высоким ощущением патриотизма как составной части их характера. Однако в 90-е годы XX века (после распада СССР) в этап бурных социально-экономических изменений российский народ испытал трудное и неоднозначное время. Оно пришло для большинства россиян, граждан, тяжелейшим испытанием, как в социально-экономической, так и духовно-этических сферах.

В этих требованиях, стало целесообразным толковать о некой потере патриотизма как изначального русского свойства. Проблематика патриотизма и патриотического воспитания граждан РФ оказалась «в тени». Вследствие этого обучения и воспитательная работа с молодежью потеряла свою системность. Главное, не определялись отчетливые приоритетные ориентиры на возможность в концепции обучения и воспитания молодежи. Фундаментально -цивилизационный мир после распада СССР стал значительно иным, в особые, произошли определенные преобразования в ценностных отношениях людей к индивидуальности личности ,культурно-историческим традициям, миру и т.д.

Особо такие преобразования приметны во взглядах населения Западной Европы, и прежде всего молодых людей. Следовательно, важную и значимую роль в этом сыграло насаждение в разумах людей конструкций и значимостей, противоречащих гуманистическим и общечеловеческим эталоном путем непрерывного присоединения в пропагандистскую сферу и социум компьютерно-информационных и коммуникационных технологий.

Патриотическое обучение и воспитание представляет собой непростое социально-педагогическое свойство, связанное с передачей жизненного навыка от поколения к поколению, с целенаправленной организацией деятельностью человека к труду на благополучия Отечества, с становление и совершенствованием нравственно – духовной личности, способной уважать свою Родину, оберегать её интересы, приумножать и сохранять традиции своего народа, уважительно относиться к культурно-исторические ценностям и исполнять гражданские обязанности [6, с. 30].

Содержание образования раскрывает более широко его потенциальные перспективы патриотического обучения и воспитания студентов вуза. В особенности, изучение литературы и истории знакомит с культурными наследиями, богатейшими патриотическими и общенациональными традициями народов России, экономические дисциплины открывают студентам сущность социально-экономических и демократических преобразований в стране.

Перед вузом расширяется поле деятельности по многим направлениям, поскольку все приходится начинать сначала, здесь своя особенность, и прежде всего следует формировать целесообразные организационно-педагогические условия, гарантирующие результативность деятельности вуза во всех его базовых направлениях.

Для достижение главной цели – воспитания патриотизма молодёжи – призвана сыграть большую роль научно-исследовательская работа, поскольку студенты представляют свои результаты исследования на студенческих научных форумах различного статуса. Они приобретают возможность проявить свою индивидуальность, неповторимость своё личностное «я».

Для осуществления главной цели воспитания и образования необходимо обеспечивать в таких направлениях, как профессиональное, трудовое духовно-нравственное, правовое и социальное воспитание военное, физическое эстетическое, гражданско-патриотическое.

Основной смысл и приоритетные ориентиры состоят в целенаправленности на увеличение результативности профессиональной подготовки обучения и воспитания патриотизма студентов вуза.

Управление по воспитательной работе направленной на развитие патриотических чувств студентов вуза осуществляется с помощью организаций студенческих сообществ реализуемых разного вида мероприятия направленные на развитие патриотических чувств молодого поколения.

Для развития патриотизма студентов необходимо непрерывно и систематически организовывать деятельность по формированию гражданственного долга, чувства верности.

Таким образом, важнейшей приоритетной частью современного образования является патриотическое воспитание.

Основная общенациональная концепция России – является патриотизм! Принятие этой стратегической трудности гарантирует благополучие населения, национальную защищенность и процветание нашей многонациональной Родины.

На сегодняшний день работа по патриотическому воспитанию выстраивается на новый уровень, когда студенты являются не объектом, на который нацелено педагогическое влияние, не просто равноправными субъектами формирования воспитательной среды, но и активными вдохновителями патриотического воспитания и основными непосредственными организаторами его реализации.

Список литературы:

1. Астафьев, В.П. (сост. Г.Сапронов). Нет мне ответа... Эпистолярный дневник. - Иркутск: Издатель Сапронов, 2009. – 720 с.
2. Борзунов, С.М. Верный сын России: Молодёжи о маршале Г.К.Жукове. - М.: Мегапир, 2006. - 248 с.
3. Бурлакова, И.И. Патриотическое воспитание: от теории к практике (научная статья)// Заместитель директора школы по воспитательной работе. Управление воспитательным процессом в школе. - 2015. - №6 - С. 3-82.
4. Кирсанов, А.И. Радикализм, экстремизм, сепаратизм, терроризм: сущность и соотношение понятий // Экстремизм и толерантность в дискурсе межкультурной коммуникации / сборник статей. - М.: Полиграф сервис, 2018. - С. 4-6.

5. Мокрецова Л.А., Попова О.В., Манузина Е.Б., Новолодская Е.Г. Гражданская идентичность и формирование патриотизма: концептуальные основы//Гуманизация образования – 2021. - № 4. – С. 42-55. DOI: http://surl.li/atzkg
6. Сычев О.А «Гражданская идентичность и особенности моральной сферы студентов» https://conference-science.apkpro.ru/stendovyedoklady/

ӘОЖ 745.23

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА БАЛАЛАРДЫҢ ДАРЫНДЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ

Жоламанов Нұрсұлтан,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты
Шымкент қ, Қазақстан

Аңдатпа

Өзектілігі және мақсаты. «Дарынды бала - бұл белгілі бір ғылым саласында ерекше психикалық дарындылық белгілері бар және белгілі бір іс-әрекет түрлерінде жарқын, айқын, кейде көрнекті жетістіктерімен ерекшеленетін немесе осындай жетістіктерге ішкі алғышарттары бар бала. Бүгінгі таңда Қазақстан үшін дарынды балаларды анықтау, дамыту және қолдау мәселесі өте өзекті. Олардың қабілеті мен дарындылығын ашу және жүзеге асыру жеке тұлға ретінде дарынды бала үшін ғана емес, жалпы қоғам үшін де маңызды.
Түйінді сөздер: дарындылық, дарынды балалар, дарындылықты дамыту.

Аннотация

Актуальность и цель. «Одаренный ребенок - это ребенок, который выделяется яркими, очевидными, иногда выдающимися достижениями или имеет внутренние предпосылки для таких достижений в том или ином виде деятельности, это дети с признаками специальной умственной одаренности в определенной области наук и конкретными академическими способностями». Сегодня для Казахстана чрезвычайно актуальна проблема выявления, развития и поддержки одарённых детей. Раскрытие и реализация их способностей и талантов важны не только для одарённого ребёнка как для отдельной личности, но и для общества в целом.
Ключевые слова: одаренность, одаренные дети, развитие одаренности.

Abstract

Relevance and goal. «A gifted child is a child who has special signs of mental giftedness in a certain field of science and is distinguished by bright, clear, sometimes outstanding achievements in certain activities or has an internal prerequisite for such achievements. academic ability». Today, the issue of identifying, developing and supporting gifted children is very relevant for Kazakhstan. The disclosure and realization of one's abilities and talents is important not only for a gifted child as an individual, but also for society as a whole.
Keywords: giftedness, gifted children, development of giftedness.

Балалық шақта бала психикасының қалыптасуы барлық балалар дарынды бола алатындай қарқынмен жүреді. Үш жасар бала еркін оқиды, әдемі сурет салады, керемет ән айтады, шет тілдерінде сөйлейді дегенді жиі естиміз. Әрбір ата-ана өз баласының бойындағы дарындылыққа бейімділік пен қабілетін көреді [1, 89б].

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында «Әр баланың жеке қабілетіне қарай интелектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын, талантын, қабілетін дамыту» сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отыр. Себебі ғылым мен техниканы, өндірісті әлемдік деңгейде дамыту үшін елімізге шығармашылықпен жұмыс жасайтын білімді, жоғары дайындығы бар білікті мамандар қажет.

Сондықтан, қазіргі кезеңде мектептің негізгі жұмыстарын баланың жан-жақты дамуы мен қалыптасуына, олардың белсенділіктерін, жауапкершіліктерін арттыруға, мұғалімдердің шығармашылық жұмыстарын ұйымдастыруға, озат тәжірибені жинақтауға, ғылыми негізде білімді тәжірибемен ұштастыру қажет.

Жалпы осы мәселе төңірегінде ғасырлар бойы жинақталған көптеген зерттеулер бар. Дегенмен бұл мәселе өз шешімін тапты, енді оның нақты жолдары мен әдіс-тәсілдері бар деп айта алмаймыз. Себебі дарындылық жан-жақты, түбегейлі зерттелгенімен ары қарай дамып, тоқтаусыз өзгеріп отыратын категория десек те болады. Дарындылық – адам бойындағы тума қасиет деп есептеледі. Талантты, дарынды балалар жөнінде 1975 жылы дүниежүзілік Кеңес құрылды. Көптеген елдерде дарынды балаларды әлеуметтік, психологиялық жағынан қолдау мақсатында арнайы бағдарламалар жасақталды. Осы мәселені зерттеуге педагогика мен психология ғылымының

ғалымдары ат салысты. Бір-бірін толықтырып отыратын бұл ғылымдардың нәтижелерін қазіргі таңдағы білім беру мен оқыту, тәрбиелеу үрдістерінде байқауға болады десек те болады.

Ересек балалар мектепке келеді, дәл осы жерде, мектепте оқушылардың қабілеттері мен бейімділіктері айқын көріне бастайды. Балалық шақтың әрбір кезеңінің психикалық өсуге өзіндік бейімділігі бар, алғышарттар тұрғысынан алғанда, балалар ересектерге қарағанда дарындырақ, бірақ олардың қабілеттерін анықтау және дамыту үшін уақытты жіберіп алмау өте маңызды. Бастауыш сынып мұғалімі ретінде мұғалімдердің осы мәселеге қызығушылықтарын танытып, дарынды бала тұлғасын одан әрі қалыптастыру үшін қабілетті, шығармашыл балаларды анықтауға олардың қызығушылықтарын арттырудың маңызы зор.

Біз алдымызға келесі мақсаттарды қойдық:

1. Оқушылардың одан әрі жетілдіру мен дамытуға қабілеттері мен бейімділіктерін анықтау.
2. Адам өмірінің барлық саласында білімге құштарлығы жоғары балалармен жұмыс жүйесін құру.
3. Дарынды балалардың деректер қорын құру.
4. Жеке білім беру маршрутын құру (жеке даму жоспары).
5. Балалар портфолиосын қалыптастыру.
6. Ата-аналармен және сынып жетекшісімен жұмысты жүйелеу.
7. Балалардың түрлі байқауларға, олимпиадаларға, көрмелерге, ғылыми оқуларға, викториналарға қатысуы.
8. Шығармашылық белсенділіктің даму деңгейінің диагностикасын жүргізу [2, 25б].

Балалармен жұмысымызды жоспарлағанда келесі бағыттарды басшылыққа аламыз: жеделдету, байыту, жүйелеу және саралау.

Бірінші кезең – баланың жеке басын зерттеу. Балаларды және олардың ата-аналарын бақылау, диагностикалау, тестілеу аталғандар баланың психологиялық келбетін, оның психологиялық денсаулығын, шығармашылық қабілетін, жетістік мотивациясын, сонымен қатар баланың үйлесімді дамуына кедергі келтіретін тұлғалық қасиеттерін анықтауға көмектеседі. Біз келесі диагностикалық материалды қолданамыз:

- «Денсаулық, белсенділік, көңіл-күй» SAN сауалнамасы;
- «Сіздің шығармашылық әлеуетіңіз қандай» сауалнамасы;
- Рензуллидің шығармашылық сауалнамасы;
- Уильямстың шығармашылық сынағы;
- Дивергентті (креативті) ойлау тесті;
- Дембо-Рубинштейннің өзін-өзі бағалау тесті;
- Дарынды оқушының өзін-өзі бағалау деңгейін анықтауға арналған тест сауалнамасы;
- «Жетістіктерге қажеттілікті бағалау шкаласы» тесті;
- «Зейіннің тұрақтылығын бағалау» тесті;
- Торенстің шығармашылық ойлау сынағы;
- А.И. Савенковтың «Дарындылық картасы» әдістемесі [3, 49б, 4, 89б].

Осы диагноз негізінде психологпен бірге сыныптың және әрбір оқушының аналитикалық есебі құрастырылады. Зерттеу мәліметтерін ала отырып, балалардың қабілеттері мен бейімділіктерін қалыптастыру үшін олармен жұмысты жүйелеу қажет болады.

Жасырын түрі бар дарындылықты анықтау әлдеқайда қиынырақ. Мұндай балалар жоғары белсенділік танытпайды, тіпті пәндерден қанағаттанарлықсыз баға алады. Бірақ интеллект тесттерін немесе шығармашылық жұмыстарды жазғанда олар өте жоғары нәтиже көрсете алады. Дарындылық белгілері бар балаларда әділеттілік, шындықты сүю, дербестік сияқты қасиеттерге бейім болатынын байқауға болады, себебі тұлғаның сапасы баланың дамуына айтарлықтай әсер етеді.

Екінші кезең - балаларды қабілетіне, хоббиіне, бейімділігіне қарай бөлу. Осы жұмыстың нәтижесінде барлық балалар қабілетіне қарай топтарға бөлінеді. Әдеби, шығармашылық, техникалық, спорттық, көркемдік, музыкалық, көшбасшылық, академиялық. Әр топ үшін баланың жеке басының қалыптасуының, оның шығармашылық белсенділігінің, түрлі байқаулар мен олимпиадаларға қатысуының негізгі көрсеткіштері мен ерекшеліктерін көрсететін оқу маршруты әзірленеді. Әрбір баланың жеке еңбек картасы болады, ол баланың іс-әрекетінің бағытын көрсетеді.

Үшінші кезең - ата-аналармен жұмыс. Бұл кезең бастауыш мектепте өте маңызды, өйткені кіші оқушы өзі ойлап тапқан нәрсені өз бетінше іске асыра алмайды. Мұғалімнің, баланың, тәрбиешінің және ата-ананың бірлескен жұмысы ғана қалаған нәтижеге әкеледі. Ол үшін келесі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады:

- ата-аналармен жеке консультациялар;
- онлайн конференциялар;
- сұхбаттар, дөңгелек үстелдер.
- мұғаліммен бірлесіп, сыныппен, жеке оқушылармен жұмыс жоспарын құру [5].

Төртінші кезең - баланың интеллектуалдық, шығармашылық дамуына барынша жағдай жасайтын білім беру траекториясын дамыту.

Сыныпта «Тілтанушы», «Эрудит», «Зерттеушілер академиясы», «Жас өнертапқыш» бөлімдері құрылады.

Бұл жұмыста мұғалімге басқа пәндердің мамандарының көмегі қажет екенін атап өту маңызды. Сондықтан мұғалім өз жұмысын әкімшілікпен, пән мұғалімдерімен, психологпен, тәрбиешімен, үйірмелер мен секция жетекшілерімен, кітапхана қызметкерлерімен бірлесе отырып құрады. Сондай-ақ, балалардың әртүрлі ақпарат көздерімен өздік жұмыстарына көп көңіл бөлінеді. Мұғалім балаларға жаңа білім алу үшін білім беру платформаларын меңгеруге көмектеседі.

Осы тұрғыда, мұғалім өз жұмысында саралап оқыту әдісін қолдана алады. Дарынды балалармен жұмыс жасаудың ерекшелігі бізге жекелеген пәндер бойынша материалдың дозаланған жеткізілімін анықтайтын шарттарды талап етеді. Бала өзінің дағдылары мен бейімділігін көрсете алатын білім салаларында тереңірек.

Балалардың жас аралық топтарын құру (2-4 сыныптар) балалардың динамикалық дамуына көмектеседі. Жұмыстың бұл нысаны өз құрдастарының ортасында қалатын, өткір жетекшілікпен алға жылжи алатын дарынды балалардың позициясының негізгі қиындығын жояды. Параллельдерді қайта топтастыру бойынша жұмыс жүйесі өзін жақсы нәтижеге алып келеді.

Бір жастағы мектеп оқушыларын әр пән бойынша сабаққа бейімділігін, қызығушылығын, қабілетін, бейімділігін ескере отырып, топтарға бөледі.

Мысалы, бала «Эрудит» математикалық зертханасымен және басқа да гуманитарлық пәндермен әдеттегі топта айналысуы мүмкін, оның жүктемесін қызығушылықтары мен бейімділігі бағытында бөледі.

Параллельден дарынды оқушылар тобын бөліп алу 8-10 адамнан тұратын топқа қосылуды білдіреді. Жалпы сыныпта қосымша сабақтар режимінде оқыту кезінде дарынды балаларды оқыту сараланған тәсілді қолдана отырып қатар жүргізіледі. Даралау мен саралаудың, оқу-тәрбие процесінің икемділігінің арқасында әр балаға даму стратегиясын таңдауға болады.

Әйтпесе, дарынды балаларды оқыту дәстүрлі бағдарламадан тек қана өту қарқынымен ерекшеленеді, мұндай балалардың дамуына жеткіліксіз.

Дарынды оқушыларға арналған оңтайландыру біртекті топтардағы оқу мен жеке сабақтар арасындағы тепе-теңдікті табу болып табылады.

Білім берудің тұлғалық-белсенді сипаты қосымша білім берудің негізгі міндеттерінің бірі - қабілетті балаларды анықтау, дамыту және қолдауды шешуге мүмкіндік береді.

Дарынды балаларды оқытудың әдіс-тәсілдері [6, 78б]:

1. Өзіндік жұмыстың үлкен үлесі (проблемаларды шешу, шығармашылық тапсырмалар);
2. Оқытуды интенсификациялау;
3. Жеке жұмысты күшейту;
4. Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу;
5. Саралап оқыту;
6. Проблемалық оқыту;
7. Шағын топтарда (зертханаларда) оқыту;
8. Ғылыми-зерттеу және жобалау қызметі.

Сыныптағы әрбір оқушының оқу үлгерімінің, шығармашылық белсенділігінің және баланың тұлғалық қасиеттерінің негізгі көрсеткіштерін көрсететін жеке тұлғаның өмірлік тәжірибесін өзектендіру (сұраныс) негізінде жеке білім беру маршруты болуы керек.

Студенттердің оқу үлгерімінің көрсеткіштері бағдарламаны ойдағыдай меңгеруі, айналысатын жұмысына ынталы қатынасы, әртүрлі байқауларға, фестивальдерге, көрмелерге қатысуы, жеке, топтық, ұжымдық істердегі жеке тәжірибесін байыту болуы мүмкін.

Әрине, әрбір жұмысты ынталандыру керек. Сертификаттар, грамоталар, алғыс хаттар әр оқушының еңбегін көрсетеді. Оның портфолиосын мұқият қалыптастыру.

Сондықтан, балаларды бақылау да шағын эксперимент болып табылады, бұл балалардың қабілеті мен бейімділігін тек сабақта ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс уақытта да (үзіліс, серуендеу, экскурсия). Ең көзге түспейтін оқушының бойында дарындылықтың әлі ашылмаған қасиеттері жасырынып қалуы мүмкін.

Әр оқу жылының соңында жұмыс қорытындысы бойынша дөңгелек үстел өткізіледі. Әр оқушының жетістіктері мен шығармашылық өсуінің кестесі толығады, сонымен қатар, мұндай жұмыстың басты мақсаты – барлық сынып оқушыларының өз өнерлерін көрсетуге деген құштарлығын қалыптастыру, бойында сол ұшқынды жандыру деп білеміз. Әрбір оқушы, мүмкін, оның болашаққа деген сенімділігін арттыруға көмектеседі, балалардың даралығын ашуға көмектеседі. Білім, жаңа ашулар, қызығушылықтар мен хоббилер әлеміне бастауыш сынып мұғалімдерінің оқушыларды қызықтыра білулері, сол үдеріске оларды белсенді қатыстыруы өзінің жемісін береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Байдильданова Б. Дарындылықты дамытудағы мұғалімнің рөлі // Бастауыш мектеп, 2010. №10. – Б. 11-13.
2. Адешова К. И. Дарынды балалармен жұмыс // Бастауыш мектеп, 2012. №10. – Б. 57.

3. Қыдырова Н. Б. Дарынды балалармен жұмыс // Бастауыш мектеп, 2012. №10.– Б. 66.
4. Иманғалиева А. Дарынды дамыту – ұстаз парызы // Қазақстан мектебі, 2001. № 2.– Б. 59-61.
5. Жұмашев Қ. Дарынды тану және оқыту мәселелері // Қазақстан мектебі, 2002. -№1, 2. – Б. 23-27.
6. Губаева М. Қабілетті оқушыны дарындағы жеткізейік // Қазақстан мектебі, 2003. №1. Б. 48-49.

УДК.371

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҮЗДІКСІЗДІК: ЗАМАНАУИ МЕКТЕП ПЕН ЗАМАНАУИ МҰҒАЛІМ, ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ

Жумобаева Асемгуль Оразовна,
бастауыш сынып мұғалімі
Шунгулова Рая Акимбековна,
бастауыш сынып мұғалімі
Туребекова Жанна Айткалиевна,
бастауыш сынып мұғалімі
Н.Наушабаев атындағы мектеп-гимназиясы
Тобыл қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада педагогикалық білім беру үздіксіздігі: заманауи мектеп пен заманауи мұғалім, функционалдық сауаттылық жайлы айтылады. Функционалдық сауаттылықты арттырудағы технологиялар, білім берудегі заманауилық пен жаңашылдық – білім беріп қана қоймай, өмірге тәрбиелейтіндігі жөнінде қарастырылады.
Түйіндісөздер: сауаттылық, технология, мектеп, құзіреттілік, жаңашылдық.

Аннотация

В статье рассказывается о непрерывности педагогического образования: Современная школа и современный учитель, функциональная грамотность. Рассматриваются технологии повышения функциональной грамотности, современность и новаторство в образовании – не только образовательные, но и воспитывающие в жизни.
Ключевые слова: грамотность, технология, школа, компетентность, новаторство.

Annotation

The article dascribes the continutyofpedogogicaleducftion:a modern school and a modern teacher, they talk aboutfunctional literacy. Improving functionalliteracy, technologies, modernity and innovations in education – not only give knowlrdge, but also give life.
Keywords: literacy Technology, school, creativity, innovation.

«Білімді әрі саналы ұрпақ тәрбиелеу – бұл аса маңызды мемлекеттік міндет. Еліміздің болашағы дарынды, отаншыл жастардың қолында болуы керек», - дейді президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев.

Иә, рухани тәуелсіздік пен елдік идеяға қызмет ету мектепте, кәсіптік білім беру және жоғары оқу орындарында үздіксіз іске асып жатады. Өйткені еліміз тәуелсіздік алғаннан бері қоғамымызда бірталай өзгерістер болып жатыр. Бұл өзгерістерді тек оңтайлы жағынан ғана көруге болады. Соның ішінде білім мен ғылым саласында да жаңа талаптар пайда болды. Үздіксіз білім беру жүйесін жандандыру мен білім сапасын жақсарту мәселесі қолға алынды. Жалпы білім беретін және кәсіптік мектеп, орта, жоғары оқу орындарында жас ұрпаққа ғылым саласына терең білім берумен қатар жан-жақты жетілген, еңбекке икемді, барлық игі іс - әрекетте белсенділік көрсете алатын жеке тұлғаны тәрбиелеу басты назарда тұр. Сондықтан да бүгінгі заманда оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – педагогикалық білім берудің үздіксіздігін жетілдіру басты мәселе.

Яғни, заманауи мектепте XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыру саласында педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттырудың өзекті мәселелері алғашқы орында тұр. Ол үшін алға қойылатын басты мақсаттарға назар аударған жөн:

- Біріншіден, педагог қызметкерлердің қазіргі заманғы оқушыларды оқытуға дайындығын қамту;
- Екіншіден, XXI ғасырдың құзыреттерін қалыптастыру бойынша бейресми білім беру мүмкіндіктерін дамыту;
- Үшіншіден, бүгінгі заманғы оқушыларға қажет XXI ғасыр дағдыларын тиімді қалыптастырудың негіздерін, құралдары мен тәсілдерін іздеу, нәтижелі тәжірибелік мысалдарын келтіру;

- Төртіншіден, XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыру практикасын ұйымдастыру үшін білім беруді цифрлық трансформациялау және цифрлық білім беру ортасын дамыту;
- Бесіншіден, XXI ғасырдың дағдылары мен құзыреттерін қалыптастырудың тиімді педагогикалық практикасын жүзеге асыру;

Міне, осы мақсаттарға жетудің жолы - функционалдық сауаттылыққакеліп тіреледі. Осыларды жүзеге асырған жағдайда ғана бүгінгі заман талабына сай бәсекеге қабілетті педагог әдістемесіндегі білім мазмұны мен тәрбие үрдісінің ықпалдасуын сабақта және сабақтан тыс уақытта қолдану арқылы функционалдық сауаттылықты арттыра аламыз.

Ал, функционалдық сауаттылық дегеніміз – бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына сай адамдардың экономикалық және саяси, әлеуметтік, мәдени, қызметтерге белсене араласуы, жасына қарамай заманауи талапқа ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Негізгі мақсаты жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған адамзатты қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Мұғалім балаға білім бере отырып, оның өздігін, еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландырады. Сондай-ақ, мұғалім оқушылардың мектепте алған білімдерін, іскерлік дағдыларын, адами іс әрекеттерін әр түрлі салаларда және тұлға аралық қарым-қатынастарды өмірлік міндеттерін шешу үшін пайдалануға баулиды. Осының бәрін іске асыру үшін заманауи мектепте заманауи мұғалім болу керек.

Заманауи мектепте заманауи мұғалімнің функционалдық сауаттылыққа жетелейтін бірден бір тәсіл – құзіреттілік әдісі. Құзыреттілік әдіс-тәсілдер арқылы білім беру мақсаты білім алуға үйрену, яғни таным қызметінің мақсаттарын белгілеп, мақсатқа жету үшін тиімді жолдарды табу және өз қызметін ұйымдастыра алу болып табылады. Сонымен қатар, тиімді ғылыми ақпаратты қолдану арқылы ақиқат құбылыстарды, олардың мәні мен себептерін түсіндіре алу, негізгі мәселелері (экономика, саясат және т.б.) бойынша өз көзқарасы болуы мен пікірін білдіре алу іскерліктерін дамытуға септігін тигізеді. Құзыреттілікті әдіс-тәсілдерді қолдану рухани құндылықтар әлемінде бағытталушылық, түрлі әлеуметтік көздерді жүзеге асырумен байланысты, түрлі кәсіби қызмет түріне қатысты мәселелерді шешуге үйретуде үлкен маңызға ие [2].

Сондай-ақ, бұл әдіс-тәсіл оқытудың шығармашылық сипатын да негізге алады, білім алушылардың өнімді ізденуі бірінші орынға қойылады. Осыған байланысты оқу үдерісі де өзгереді, шағын топтағы оқушылардың жобалау әрекеті, жеке оқу траекториясын жасақтауы, пәнаралық байланысты қолдануы, зерттеу тақырыбын жасақтауда білім алушылардың өз бетінше білім алуы оқытудың тиімді формалары болып табылады.

Атап айтар болсақ, құзіреттілік әдіс-тәсілді қолдану функционалдық сауаттылықты арттырудың қайнар көзі. Функционалдық сауаттылық - білім беру жүйесіндегі күнделікті дағдыдан үйлесімді, күрделі сабақтастықтарды қамтуға ұмтылатын көп деңгейлі оқу жүйесін орнықтыру, жаңа ақпараттық, компьютерлік жабдықтармен жұмыс істей білуге бағыттайды. Бұл да қазіргі заман талаптарына сай педагогикалық білім берудің үздіксіз даму үдерістерінентуындап отыр. Әрине, бұл біздер үшін қуанарлық жайт. Осылайша заман талабына сай, мазмұнды, сапалы білім беру арқылы мұғалім зияткерлік деңгейі жоғары, әлеуметтік сауатты, өзіндік ой тұжырымы мен көзқарасы, дүниетанымы бар жеке тұлғаны қалыптастырады.Осыған орай білім беру жүйесіне енгізіліп отырған өзгерістерге сай оқу процесінде тәрбие тәсілдерін ұлттық психологияға биімдеу, кәсіби бағдар беру оқушының қабілетін, талап-талғамын ескере отырып, барлық пәндерді теориялық, әрі тәжірибелік жағынан терендетіп оқыту да, функционалдық сауаттылықты арттырады. Сондықтан да, заманауи мектеп жасайтын заманауи мұғалім педагогикалық білім беру саласында үздіксіз шыңдалып отыруы қажет.

Сондай-ақ, оқушылардың функцинаолдық сауаттылығын арттыруда ақпараттық-коммуникативтік технологияның алатын орны ерекше. Ақпараттық-коммуникативті кқұралдары оқушылар үшін жаңа ақпарат көздеріне жол ашады, жеке жұмыс пен білім алудың нәтижелілігін, тиімділігін көтереді, кәсіби дағдыларды қабылдау және бекіту үшін, қашықтықтан оқытудың жаңа түрлері мен әдістерін жүзеге асыруға мүмкіндіктер ұсынады. Ол үшін ақпараттық-коммуникативтік технологияны тиімді пайдаланған жөн. Осының ішінде қолданысқа енген тиімді технологияның бір түрі – интербелсенді оқыту технологиясы. Бұл ұжымдық, өзін-өзі толықтыратын, барлық қатысушылардың өзара әрекетіне негізделген, оқу процесіне оқушының қатыспай қалуы мүмкін болмайтын оқыту үрдісін ұйымдастыру болып табылады.

Интербелсенді оқыту - бұл, ең алдымен білім алушымен оқытушының қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұхбаттасып оқыту болып табылады. Сабақтағы интербелсенділік әрекет өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушының әр қайсысына қажет есепті бірлесіп шешуге алып келетін – ұйымдастыру және сұхбаттасып қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады. Интербелсенді текбір ғана көзқарастың немесе бір ғана сөйлеушінің басым болуы жағдайын болдырмайды.Сұхбаттасып оқыту барысында оқушылар сыни ойлауды, тиісті ақпаратпен белгілі жағдайды талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуді, балама көзқарастарды салыстыруды, ақылды шешімдер қабылдауды, дискуссияға қатысуды, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауды үйренеді. Ол үшін сабақта жекелей, жұптық және топтық жұмыс ұйымдастырылады, зерттеу жұмыстары, рөлді ойындар

қолданылады, құжаттармен және түрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасайды. Әр мұғалім сабақ өткізгенкезде оқушыларға сапалы білім беру үшін жаңа технологияларды пайдалана отырып, сонымен қатар компьютерді, интерактивті тақтаны қолдану арқылы білім берсе, оқушылардың қызығушылығы арта түсері анық. Интербелсенді тақта – сынытағы оқушылардың барлығын оқыту үшінқ ұнды құ-рал. Бұл мұғалім жаңа материалды өте қызықты және қарқынды етіп түсіндіруге көмектесетін көзге көрінетін құнды құрал. Оның ақпаратты түрлі мультимедиялық ресурстар көмегі арқылы танысуға мүмкіндігі зор. Ол күрделі тақырыптарды сызба түрінде түсіндіруді жеңілдетіп, күрделі мәселелерді шешуге көмектесе алады. Білім бағыттаушы өздерінің жаңа ойларын, идеяларын әсерлі, тартымды етіп көрсету үшін осы тақтаны қолданса оқу мақсаттарына толық жетеді. Бұл тақтада мұғалім мен оқушылардың жаңа материалдарды бірігіп талдауға мүмкіндігі зор. Зерттеулер көрсеткендей, түрлі ресурстарды, қызықтыруларды ұлғайта отырып қолданса, мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де интербелсенді тақта сабақты қызықты ететіні анықталды. Интербелсенді тақтамен дұрыс жұмыс жасаса, оқушылардың білімдерін тексереде алады. Интербелсенді тақта сыныптағы барлық оқушылардың басты назарына алынады. Ал егер декеректі материалдардың барлығы алдын ала дайындалып, түсінуге оңай болса, сабақтың жақсы қарқынды өтуін қамтамасыз етеді. Интербелсенді оқыту моделін пайдалану – өмірлік жағдаяттарды модельдеуді, рөлді қойындарды қолдануды, мәселені бірлесіп шешуді қарастырады.

Сонымен қатар, педагогикалық білім беруді үздіксіз дамытуда орын алатын – «Сын тұрғысынан ойлау» стратегиясы. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Өйткені функционалдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруға жетелейді.

Сабақ беру барысында мынадай әдіс тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың сабаққа ынтасын арттыра отырып, білім сапасын жетілдіріп, сауатты болуға дағдыландырады.

«БББ» кестесінің алғашқы екі кестесін, яғни «не білемін», «не білгім келетіні» оқушылар жаңа тақырып басталмас бұрын толтырады. Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады.

«Ойлан, жұптас, бөліс» – оқушыларға қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған тәсіл. Тақтада сұрақ, тапсырма жазылғаннан кейін әрбір оқушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағазға түсіреді. Содан кейін оқушы жұбымен жазғанын 3 – 4 минут талқылайды, пікірлеседі. Мұғалім 2-3 жұпқа өз пікірлерін бүкіл сыныпқа жариялауын сұрануына болады.

«Фрейер моделі» әдісін тілдік пәндерді оқытқанда қолданған өте тиімді. Бұл жерде мәтіннің ішіндегі түйінді сөздерді алып, түйінді сөздерге анықтама беріледі.

«Оңай және қиын сұрақтар кестесі» - бұл кестені оқушылар қандай да болмасын мәселе бойынша өз пікірін келтіру үшін немесе жаңа ақпаратпен танысқанда толтыра алады. Кестенің сол жағына олар түсініктері бойынша оңай, ал оң жағына қиын сұрақтарды келтіреді. Мысалы, оңай сұрақтар дегеніміз мәтінде жауабы бар сауалдар, ал қиын сұрақтардың жауабы мәтінде жоқ, оларға тек өзіндік тұрғыдан ғана жауап беруге болады.

Бұл стратегияларды ұйымдастырғанда оқушылар бір-біріне көмектесетіндей, бір-бірімен бірігетіндей жағдай жасау керек. Сонда сабақ тек білім беру қызметін ғана емес, тәрбиелеу қызметін де атқарады. Мұндай сабақтардың өтілуі нәтижесінде оқушыларда бір-бірімен сөйлесе білу мәдениеті, тәртіптілік, топқа және бір-біріне жауапкершілік сезімнің болуы, менмендік және жалқаулықтан безу қасиеттері қалыптасады.Білім мазмұны мен тәрбие үрдісін ықпалдастыра отырып сабақ жүргізу нәтижесінде оқушының білім сапасының молая түсуіне, тәрбиелік санасының толыса түсуіне, олардың пәнге қызығушылығының деңгейі артуына тынымсыз еңбек етіп, жан-жақты ізденген заманауи мұғалім заманауи мектеп қалыптастыра алады.

Сонымен функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады, сондықтан теория мен тәжірибені байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай тәжірибелік маңызы ескерілуі тиіс.

Себебі қоғам алдында тұрған ең жауапты міндет – тәуелсіз мемлекетіміздің әлемдік бәсекеге қабілетті озық елдер қатарына қосылуына, болашақта барыс еліне айналуына бел буып, үлес қосып, ел ертеңін айқындайтын өскелең жас ұрпақты адамгершілік қасиетке азаматтық тұрғыда тәрбиелеп,

білім беру болып табылады. Иә, білім мазмұны бала бойында дұрыс қалыптасуы үшін ең бірінші адамға тәрбие берілу керек. «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы»,- деп Әл Фараби бабамыз өте дұрыс айтып кеткен. [4; 115б].Әр сабақ және сабақтан тыс уақыттағы іс шарада білім мазмұнының тәрбие үрдісімен ықпалдасуы қамтамасыз ету педагог әдістемесіндегі басты шеберліктердің бірі. Ендеше, әр тақырыпта білім мазмұнының тәрбие үрдісімен ықпалдасуының қолайлылығы педагог үшін де, оқушы үшінде жетістік. Осыдан келіп оқушының функционалдық сауаттылығы артады. Заманауи мектепте заманауи мұғалім жұмыс жасайды.

Қазіргі таңда жалпы қоғамдағы өзгерістер мен жаңалықтар, білім беру жүйесіндегі реформалар педагог қызметкерлердің ғылыми негізде ойлануына, жаңа идеялармен, жаңа жүйелермен жұмыс жасауына негіз болары анық. Олай болса, кез-келген мемлекетте сапалы да саналы түрдеүздіксіз білімнің берілуі білім беру жүйесіндегі жаңашыл педагогтер мен зиялы қауымның ғылыми-ізденушілік деңгейіне байланысты. Заманауи мектепте – заманауи мұғалім ғана жұмыс жасау керек. Сондықтанда Дәстүрлі білім беру жүйесінде кәсіби білім беретін оқу орындарының басты мақсаты – мамандықты игерту болса, ал бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі – әлемдік білім кеңістігіне ене отырып, бәсекеге қабілетті тұлға дайындауда жеке тұлғаның құзырлылық қабілеті негізінде нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесін ұсыну.

Түйіндей келсек, заманауи мектепте заманауи мұғалім заманауи технологияны пайдалана отырып білім берген жөн. Мәселен, мұғалім «Модульді оқыту технологиясын», «Дамыта оқыту технологиясын», «Деңгейлеп оқыту» технологиясын», «Дидактикалық бірліктерді шоғырландыру технологиясын», «Блум таксономиясын», «Ойын технологияларын қолдану арқылы» оқушыны сабаққа қызықтыра алуы керек. «Қара жәшік», «Топтастыру», «Бес жолды өлең», «5-5-1» т.б. әдістер» сабақтың мазмұнды да, қызықты өтуіне өте пайдалы. Өйткені бұл әдіс-тәсілдердің бәрі оқушыны білім беріп қана қоймай өмірге тәрбиелейді.

Қай пәнді алсақ та, білім мазмұнын берілетін тақырыпқа сай ашып, шығармашылық, зерттеу жұмыстарын жүргізіп, танымдық табиғатын саралай түсіп, тәрбие үрдісімен ықпалдастыру заманауи мектептегі заманауи мұғалімнің жеңісі.

Білім мазмұны мен тәрбие үрдісін ықпалдастыра отырып сабақ жүргізу нәтижесінде оқушының білім сапасының молая түсуіне, тәрбиелік санасының толыса түсуіне, олардың пәнге қызығушылығының деңгейі артуына тынымсыз еңбек етіп, жана-жақты ізденген заманауи мұғалім заманауи мектеп қалыптастыра алады. Педагогикалық білім берудегі үздіксіздік: заманауи мектеп пен заманауи мұғалім, функционалдық сауаттылық екенін естен шығармаған жөн. Жаңа білім беру аясындағы әдіс-тәсілдеріміз педагогикалық шеберлігімізді шыңдап, мұғалім мен оқушы болып қана емес, мұғалім мен ұжым, мұғалім мен ата-ана болып баланы өмірге тәрбиелейік. Білім шыңы – жаңашылдық пен заманауилылықтан қалыс қалмайық, әріптестер.

Ендеше, құрметті әріптестер, оқушыларға берген біліміміздің мазмұны тәрбие үрдісімен ықпалдаса отырып шәкіртімізге ой саласын! Функционалдық сауаттылығымыз арта түссін! Тек қана заманауи мектепте заманауи мұғалім, заманауи мұғалім заманауи мектепте жұмыс жасасын!

Педагогилық білім беру үздіксіздігі заман талабына сай алға жылжи берсін!

Әдебиеттер тізімі:

1. Алдабергенова Г.Д. Об этнокультурном подходе исследования личности билингва//ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы, №6 (78). – Алматы, 2006. – 150 б.
2. Каримова Б.С. Теория языковой личности в современной лингвистике//Материалы международной научно-практичекой конференции «Современные проблемы дискурса: теория и практика». – Алматы, 2006. – 210 б.
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Бастауыш сыныпта қолданылатын педагогикалық тәсілдер» 2018ж
4. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық «Критериалды бағалау жүйесі» 2020ж
5. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. «Білім беру бағдарламаларын жаңартудың басымдықтары» 2019ж
6. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Оқыту мен оқутыдағы әдістерді не үшін өзгерту қажет?» 5-7-бет.2019ж

ӘОЖ 378.018.43

МЕКТЕП КУРСЫНДА ХИМИЯ ПӘНІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жылысбаева Гульхан Нурдиллаевна,
техника ғылымдарының кандидаты, доцент
Түркістан қ., Қазақстан
Жақыпбекова Гүлзинат Орынбекқызы,
Қожа Ахмет Ясауи атындағы ХҚТУ
2 – ші курс магистранты
Түркістан қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада орта мектеп курсында оқитын білім алушылардың қашықтықтан оқу процесін ұйымдастыру мәселелері қарастырылған. Зерттеудің мақсаты – қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруда, жаратылыстану пәндерінің ішінде химия пәнін оқытудағы маңызды факторларды анықтап, оларды шешу жолдарын және оқушылардың қашықтықтан оқыту технологиясына көзқарастарын анықтау. Білім алушылардың оқу іс - әрекетін ұйымдастыруға, пәнді әдістемелік қамтамасыз етуге, химияны қашықтықтан оқыту форматында пайда болатын артықшылықтар мен кемшіліктерді қарастыруға талдаулар жасалынды. Алынған сауалнама нәтижелерін талдау оқытуда барынша жоғары нәтижелерге қол жеткізуде көмек болып табылады. Химияны қашықтықтан оқытуда проблемалардың пайда болуының негізгі себептері анықталды және мектептерде қашықтықтан оқыту формасын жақсартудың тәсілдері ұсынылды.

Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, химия пәні, оқу процесі, әдістемелік, білім алушылардың білім сапасы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются вопросы организации дистанционного учебного процесса обучающихся на курсах средней школы. Цель исследования – выявить важнейшие факторы при осуществлении дистанционного обучения, преподавании химии в естественно-научных дисциплинах, определить пути их решения и отношение учащихся к технологии дистанционного обучения. Проведен анализ организации учебной деятельности обучающихся, методического обеспечения дисциплины, рассмотрения преимуществ и недостатков, возникающих в формате дистанционного обучения химии. Анализ полученных результатов анкетирования является помощью в достижении максимально высоких результатов в обучении. Выявлены основные причины возникновения проблем в дистанционном обучении химии и предложены подходы к совершенствованию дистанционной формы обучения в школах.

Ключевые слова: дистанционное обучения, предмет химии, учебный процесс, методический, качество знаний обучающихся.

Abstract

Relevance and goal. The article deals with the organization of the distance learning process of students in secondary school courses. The purpose of the study is to identify the most important factors in the implementation of distance learning, teaching chemistry in natural sciences, to determine ways to solve them and the attitude of students to distance learning technology. The analysis of the organization of educational activities of students, methodological support of the discipline, consideration of advantages and disadvantages arising in the format of distance learning in chemistry. The analysis of the survey results is an aid in achieving the highest possible results in training. The main causes of problems in distance learning in chemistry have been identified and approaches to improving distance learning in schools have been proposed.

Keywords: distance learning, chemistry, educational process, methodological, quality of student`s knowledge.

SARS - Co V – 2 вирусынан туындаған COVID – 19 ауруы бүкіл әлімге таралып, бүкіл әлемдік денсаулық сақтау ұйымы 2020 жылдың 11 наурызынан бастап әлемде пандемия жағдайын жариялады. Бұл қолайсыз эпидемиологиялық жағдай көптеген салаларға өз зиянын тигізді. Сол салалардың ішінде білім саласы да бар. Білім саласына қашықтықтан оқыту технологиясы енді. Бұл технологияның енгізілуі туралы әртүрлі пікірлер бар. Кейбіреулері қашықтықтан білім алу – ол заман талабы дұрыс деген көзқараста болса, кейбірі білім алушылар мен оқытушы арасында тікелей байланыстың болмауы білім сапасына кері әсерін тигізеді деп санайды. Кері әсері ретінде білім беру мекемелері мен білім алушыларға жоғары экономикалық жүктеме артылады, тек тапсырмаларды орындау білім дағдыларын іске асыруға күші жетпейді деп санайды [1, 2216].

Негізінен пандемия жадайына дейін, яғни, 1999 жылға «Қазақстан Республикасының Білім туралы» заңына сәйкес қашықтықтан білім беру оқыту нысаны ретінде анықталады деген қаулы бар. Қазіргі кезде еліміздегі сырттай оқу нысаны қашықтықтан оқытуға қарай өзгертіліп жатыр. Негізінен Қазақстанда қашықтықтан оқыту білім беру практикасына таяуда ғана енді, сондықтан да ол кезең – кезеңімен қарқынды даму үстінде [2, с. 38].

Қашықтықтан білім беру технологиялары бұл негізінен білім алушылар мен педагог қызметкерлердің жанама (қашықтықтан) өзара іс – қимылдары кезінде әр түрлі ақпараттық – телекоммуникациялық желілерді қолдана отыра, жүзеге асырылатын білім беру технологиясы [3, 225б].

Негізінен қашықтықтан білім беру технологиялары арқылы оқыту – білім алушылар мен оқытушылардың ынталану деңгейін арттыруда, сабақ барысын қызықты етуде әр түрлі оқыту нысандары мен әдістерін қолданып, дамып келе жатқан заманауи тәсілдердің бірі болып табылады. Оқытуды ұйымдастырудың осы әдісімен білім алушылар өздерінің іскерлік белсенділіктерін көрсетіп қана қоймай, жаңа білім беру ресурстарын пайдалануда [4, 152б].

Алайда, қашықтықтан оқыту формасына көшу кезінде көптеген оқытушылар оқытылатын пәндердің әдістемелік қамтамасыз етілуі жағынан қиындықтарға тап болды. Сабаққа дайындық процессі барысында көп нәрселерді әзірлеп және бейімдеуге тура келді [5, 55б].

Мектептерде де жоғары оқу орындары секілді химия пәнін оқыту кезінде көптеген бағыттарда қарастырылуы тақырыптың өзектілігін көрсетеді. Мысалы, бейорганикалық химия, органикалық химия, физикалық химия және т.б. [6, 133б], [7, 219б].

Қашықтықтан оқыту формасына көшу барысында, химия пәнінің әдістемелігін әзірлеу барысында бірнеше блоктарға (бөлімдерге) бөлінді: сабақ мәтінінің материалдары, зертханалық және практикалық жұмыстарға арналған материалдар, білімді тексеруге арналған материалдар, өзіндік жұмыс материалдары [8, 16б], [9, 496б]. Шығармашылық тапсырмалар (мысалы, есептер мен логикалық тапсырмалар) үшін арнайы материалдар жинақталды. Әдістемелікті жасау барысында ең аз қиындықтар тудырған ол, сабақ материалдарын дайындау болды. Олар ақпараттық білім беру жүйелерін пайдалану арқылы, сондай – ақ қашықтықтан оқытуда конференциялық байланыс (мысалы, Zoom) платформасы арқылы жүзеге асты. Сонымен қатар әр түрлі әлеуметтік мессенджерлермен де тығыз жұмыстар жасалынды.

Осы режимде сабақтар жүргізу кезінде білім алушылар мен оқытушылар жаңа материалдарды үйрену кезінде әр түрлі мүмкіндіктерге ие болды. Оқушыларға қосымша өзіндік тапсырмалар да берілді, осы тапсырмалар арқылы білім алушылар өздерінің логикалық ойлау қабілеттерін дамытып қана қоймай, әр түрлі интернет ресурстарымен сабақ материалдарын толықтай түсінуге мүмкіндіктер алды.

Оқу әдістемелігін жасау барысында оқытушыларға қиындық тударған мәселе ол, жаратылыстану пәндерін оқытуда зертханалық жұмыстарды жасау болды десек артық айтпаймыз. Себебі, химиялық реактивтермен, құрал – жабдықтармен, химиялық ыдыстармен тікелей жұмыс жасау мүмкіндігі болмады. Дәстүрлі оқыту жүйесінің бірден – бір артықшылығы осы десек қателеспейміз [10, 40б]. Өкінішке орай, қашықтықтан оқыту форматында тікелей байланыс жасау мүмкіндігі болмады және бұл дәстүрлі оқыту формасының бірден – бір артықшылығы. Оқу процесі барысында ақпараттық – білім беру жүйесінде білім алушылар үшін интернет желісін пайдалана отырып химиялық тәжірибелердің бейне жазбалары мен оқытушылардың өздері тікелей дайындаған зертханалық жұмыстардың бейне жазбалары ұсынылды. Білім алушылардың сабақ барысында алған білімдерін негіздеу мақсатында, зертханалық жұмыстарды орындау кезінде пайда болған физика химиялық процестер жөнінде, реакция теңдеулерін, зерттеліп отырған химиялық заңдылықтар жөнінде түсініктерін жазу және қорытынды жасау тапсырылды. Көбінесе алынған білімді бақылау ретінде берілген тақырыптар негізінде дәстүрлі тест тапсырмалары пайдаланылды. Өзіндік жұмыс тапсырмаларына химиялық есептер, формулалар мен теңдеулерді жұмыс дәптерлеріне жазып, өтілген тақырып негізінде презентациялар жасау тапсырмалары беріліп отырды [11, 25б], [12, 110б].

Қашықтықтан оқыту форматында химия пәні басқа пәндерге қарағанда, білім алушылар визуалды түрде көре алмаса, көз алдарына елестете алмайтын көптеген ұғымдармен жұмыс жасайтынын да ескеруіміз қажет. Мысалы, қарапайым атом, молекула, химиялық реакция және т.б. Осы секілді әр түрлі ұғымдарды демонстрациялық модельдерді пайдалану арқылы көрсетсек, тақырыпты оңай түсінуге әрі есте сақтауға көп көмегін тигізеді.

Мысалы «Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» атты сабақтың мақсаты мен міндеті төмендегідей етіп берілді.

Мақсаты: қашықтықтан оқыту технологиясының элементтерін пайдалана отырып, орта мектептің 8 сыныбына арналған «Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» тақырыбына арналған сабақтың жоспарын жасау және нәтижелерге талдау жасау.

Міндеттері:

- Қашықтықтан оқыту технологиясын пайдаланып сабақ өткізілді;
- Дәстүрлі оқыту формасы арқылы өткізілген сабақ пен айырмашылығы тұжырымдалды;
- Жүргізілген ғылыми зерттеулер нәтижесінде талдау жасалынып, сауалнама алынды.

Зерттеу жұмысы Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Сүттіқұдық ауылына қарасты, №52. Б.Аралбаев атындағы орта мектебінің 8»А» сыныбы алынды. Білімгерлердің білім дәрежелерін анықтау мақсатында 8»А» және 8»Б» сыныптарына «Зат мөлшері» тарауы бойынша тест сұрақтары беріліп, алынған нәтижелер бойынша зерттеу объектісі ретінде 8»А» сыныбы таңдалынып алынды. Сыныпта 15 ұл, 8 қыз бала оқиды. Қашықтықтан оқыту технологиясының элементтері бар «Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» тақырыбындағы сабақ сыныпқа 17.11.2021 жылы өткізілді. Тақырып бойынша сабақ жоспары жасалынды. Сабақ барысы 1 кестеде көрсетілді.

Тақырыбы: «Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару»

Оқу мақсаты: 8.2.3.5 – химиялық реакция теңдеулері бойынша заттың массасын, зат мөлшерін есептеу

Сабақ мақсаттары: *Барлық оқушылар:* химиялық реакция теңдеулерін құра алады. Зат массасы, зат мөлшері ұғымдарын түсіндіре алады

Оқушылардың басым бөлігі: күрделі химиялық реакция теңдеулерін жаза алады, реакциялар арқылы зат массасын, зат мөлшерін және молекула санын анықтай алады

Кейбір оқушылар: химиялық реакция теңдеулеріне сандық есептер шығарып, түрлендіре алады.

Міндеттер: *Білім алушылық:* химиялық реакция теңдеулерімен танысу; зат массасы, зат мөлшері, молекула санын анықтау.

Дамытушылық: есте сақтау және зейінді дамыту, химия пәні мен есептерін шығаруға оң көзқарас қалыптастыру; өз бетінше жұмыс жасауға дағдыландыру және электронды оқулықтармен, сайттармен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіру.

Тәрбиелік: пәнге деген қызығушылықты ояту; қоғамға пайдалы білім алуға тәрбиелеу.

Сабақ түрі: қашықтықтан білім беру технологияларын, интернет – ресурстарын қолдана отырып біріктірілген.

Сабақ формасы: қашықтықтағы сабақ

Оқыту әдістері: иллюстрациялық – түсіндірме, проблемалық.

Қашықтықтан оқыту сабағына қажетті құрал – жабдықтар мен материалдар: интернетке қосылған компьютер немесе ұялы телефон, Zoom бейнеконференциялар платформасы, 8 сынып «Химия» оқулығы – «Мектеп» баспасы, Алматы – 2018, Power Point презентациясы, бейне файлдар.

Оқу материалын жеткізу түрі: Zoom платформасы, оқулық (электронды), интернет ресурстарды қашықтықтан пайдалану.

Кесте 1 – *Қашықтықтан өткізілетін сабақ құрылымы*

	Сабақ кезеңдері	**Мұғалімнің іс – әрекеті**	**Оқушының іс – әрекеті**	**Уақыты**
1	Ұйымдастыру кезеңі	Zoom – ға кіру; Оқушылармен сәлемдесу; Байланысты, дыбысты, суретті тексеру.	Zoom – ға кіру; Мұғаліммен сәлемдесу.	3
2	Білімді тереңдету	Оқушылармен өткен тақырып бойынша әңгімелесу, сұрақтар қою.	Сұрақтарға жауап беру.	4
3	Сабақтың мақсаттарын қою	Проблемалық сұрақтар қоя отыра, сабақ мақсаттарын тұжырымдау.	Сабақтың тақырыбын дәптерге жазады.	3
4	Жаңа материалды зерттеу	Power Point презентациясы және бейне файлдар көрсетіліп, жаңа тақырып түсіндіріледі.	Мәтінмен, схемалармен жұмыс жасайды, сұрақтарға жауап береді, қажетті анықтамалар, химиялық теңдеулерді жазып алады.	8
	Сергіту сәті	Нұсқаулық	Көзге арналған жаттығулар орындайды.	2
5	Жаңа материалды зерттеу (жалғасы)	Power Point презентациясын қолдана отырып, жаңа материалдар ұсынылады.	Химиялық реакцияларды пайдаланып есептер шығарудың алгоритімін құрып, дәптерге жазады.	6
	Сергіту сәті	«Химиялық жұмбақ»	Қойылған химиялық жұмбақтарға жауап береді.	5
6	Материалдың игерілуін тексеру	Зерттелген материал бойынша сәйкестендіру тапсырмасы және есеп беріледі.	Сәйкестендіру тапсырмасын және есептерді орындап жауап береді.	10
7	Рефлекция. Үй тапсырсамасын беру	Сабаққа талдау жүргізіледі; үй тапсырмасы беріледі.	Сабақтағы жұмысына өзін – өзі талдау жүргізу; үй	3

			тапсырмасын жазып алады.	
8	Сабақты қорытындылау	Оқушылармен қоштасады, Zoom – нан шығады.	Мұғаліммен қоштасады, Zoom – нан шығады.	1

Зерттеу жұмысына сәйкес «Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» тақырыбына арналған сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға 8 «А» сыныбының 20 оқушысы қатысты. Сауалнама сұрақтары 2 кестеде көрсетілген.

Кесте 2 – *«Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» сабағын бағалау*

Сұрақтар	Жауаптар
1. Жынысы:	А. Ер бала В. Қыз бала
2. Жасы:	А. 13 В. 14
3. Химиялық реакция теңдеуі дегеніміз не?	А. Заттардың суда ерігенде немесе балқығанда иондарға ыдырау процесі. В. Химиялық реакцияны химиялық таңба және формулалар арқылы жазу
4. Реакцияға қатысатын заттар?	А. Өнім В. Реагент
5. Реакция нәтижесінде түзілетін заттар?	А. Реагент В. Өнім
6. Химиялық реакция типтері нешеге жіктеледі	А. 2 В. 4
7. 20 г кальций ауада жанғанда түзілетін кальций оксидінің CaO массасы қанша?	А. 30 г В. 28 г
8. Зат массасының сақталу заңына ашқан ғалым?	А. М.В. Ломоносов В. Д.И. Менделеев
9. Зат массасының сақталу заңы қалай тұжырымдалады?	А. Ол жоқтан пайда болмайды және ешқайда жоғалып кетпейді В. Реакцияға қатысатын заттардың массасы реакция нәтижесінде түзілетін заттардың массасына тең болады
10. Массасы 8,8 г көмірқышқыл газының зат мөлшері қаншаға тең?	А. 0,2 моль В. 0,5 моль
11. Кальций мен оттек әрекеттескенде 56 г CaO түзіледі. Реакцияға қатынасқан оттектің массасы мен зат мөлшері қанша?	А. 16 г; 0,7 моль В. 16 г; 0,5 моль
12. Бертолле тұзының 2,45 грамы айырылғанда 1,49 грамм калий хлориді түзілді: Осы кезде оттектің қанша массасы бөлінгенін табыңдар?	А. 0,96 г В. 0,92 г

Зерттеу объектісі ретінде алынған 8»А» сыныбына берілген сауалнама нәтижесінде, бұл сауалнамаға 20 оқушы қатысты. Оның 13-і ер бала, 7-ші қыз бала болды. Жоғарыдағы кестеде көрсетілген сауалнама тест сұрақтарына сәйкес, орташа 10 максималды балл санынан 8,1 балл алынды. Білім алушылар 7 және 10 балл арасында балл жинады. 1 суреттегі диаграммаға сәйкес білім алушалар қашықтықтан оқыту технологиясының элементтері бар сабақты жоғары деңгейде түсінді деген қорытынды жасаумызға болады. Себебі, максималлды 10 баллды 6 білім алушы жинаған, 7 білім алушы 9 балл, 5 білім алушы 8 балл жинаса 2 білім алушы 7 сұраққа дұрыс жауап берген.

Сурет 1 *«Химиялық реакция теңдеулері бойынша есептер шығару» сабағын бағалау*

	саны	ер бала	қыз бала
10 балл	6	4	2
9 балл	7	4	3
8 балл	5	4	1
7 балл	2	1	1

Сабақ өту барысында және сауалнаманы талдай отырып, химия пәнінің қашықтықтан оқытылатын оқу құралы ретіндегі бірнеше ерекшеліктері байқалды.

Біріншіден, оқытушылар химияны қашықтықтан оқыту, ұйымдастыру және химиялық зертханалық жұмыстарды жасау кезінде көптеген қиындықтарға тап болады. Бұл дегеніміз, пәнге деген қызығушылықтың төмендеуіне және химиялық процестердің механизімін дұрыс түсінбеуге әкеліп соғады. Әрине, концентрлі заттарды және табуға оңай реактивтерді пайдаланып, үй жағдайында білім алушылар зертханалық жұмыстарды жасай алады, дегенмен қауіпсіздік техникасы ережелерін сақтау және қажетті зертханалық құрал – жабдықтардың жеткіліксіз болуынан бұл процес те қиындықтарға тап болады.

Екіншіден, пәнге қажетті көрнекі материалдармен және әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету түрінде де қиындықтар болады. Интернет желісінде әр түрлі авторлар ұсынған көптеген материалдарды және электронды оқулықтарды табуға болады. Бірақ, өкінішке орай материалдардың көпшілігінде қателіктер мен ескірген мағұлыматтар, зертханалық жұмысқа әдістемелік нұсқауға сай келмейтін талаптар қойылуы мүмкін.

Қашықтықтан оқыту формасы дәстүрлі білім алатын азаматтардың білім алуындағы жаңа перспективалы тәсілдің бірі десек қателеспейміз. Бұл оқыту формасы білім алудағы жеке тұлғалардың мобильді, заманауи технологияларды қолданудағы барлық қажеттіліктерін ескереді. Қашықтықтан оқыту формасы білім беру процесіне қажетті технология болып саналады. Алайда, химия секілді жаратылыстану пәндерінің зертханалық, практикалық жұмысының құзіреттіліктерін алмастыра алатын тәсілі болуы керек. Зеттеу жұмысының нәтижесіне сүйене отыра, сабақ барысында оқушылардың қызығушылығы артып, шығармашылық ізденіс үстінде болды. Оны қарастырылған сауалнама нәтижелерінен байқасақ болады. Қашықтықтан оқыту оқу процесіндегі материалдарды жеңіл түрде жеткізуге, түсінуге септігін тигізеді деген тұжырым жасаумызға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Лишманова Н.А. Дистанционное обучение и его роль в современном мире // Научно – методический электронный журнал «Концепт». 2016. URL: https://e-koncept.ru/2016/86472.htm. (дата обращения: 25.06.2021).
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005 – 2010 жалдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 2004. – 38 б.
3. Гура В.В. Дистанционное образование в контексте современной культуры. – Ростов, 2000. – 545 с.
4. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение. – Москва, 1997. – 450 с.
5. Шатуновский В.Л. Ещё раз о дистанционном обучении (организация и обеспечение дистанционного обучения) // Вестник науки и образования. 2020. №9-1 (87). URL:https:-//clck.ru/WAKex (дата обращения: 21.06.2021).
6. Ермакова Н.В. Современные проблемы химического образования при подготовке бакалавров направления 110800 – Агроинженерия // В сборнике: Инновационные фундаментальные и прикладные исследования в области химии сельскохозяйственному производству. 2014. С. 133-139.
7. Коношина С.Н. Пути повышения эффективности изучения химических дисциплин в аграрном вузе // В сборнике: Инновации в образовании. Материалы VIII Международной научно – практической конференции. 2015. С. 219-222.

8. Ермакова Н.В. Организация аудиторной и самостоятельной работы обучающихся при изучении дисциплин химического цикла / Учебно – методическое пособие для обучающихся по направлению подготовки 35.03.06 – Агроинженерия. Орел, 2017.
9. Коношина С.Н. Особенности организации учебного процесса для обучающихся первых курсов высших учебных заведений // В сборнике. Научные исследования – сельскохозяйственному призводству. Материалы Международной научно-практической конференции. 2018. С. 496-500.
10. Алехина Е.А. Особенности организации дистанционного обучения органической химии в педагогическом вузе в условиях пандемии короновирусной инфекции // Открытое образование. 2020. №5. [Электронный ресурс]. URL:http://clck.ru/WAKEn (дата обращения: 21.06.2021).
11. Жылысбаева Г.Н., Нұрділлаева Р.Н., Жылысбаева А.Н. Бейорганикалық химияның теориялық негіздері. Электрондық оқулық. Авторлық құқық объектісінде құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы Куәлік №679, 15.04.2015.
12. Жылысбаева Г.Н. Мектепте химиялық эксперимент жүргізу әдістемесі. Оқу құралы, Түркістан, 2016.-152б. ISBN 978-601-243-819-2

ӘОЖ 375.42

ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Ибраева Гульсара Турсуновна,
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Байбатырова Айзада Турлыгуловна,
математика пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Н.Наушабаев атындағы мектеп- гимназиясы» КММ
Қостанай ауданы, Тобыл қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Заман талабына сай қазіргі білім берудің негізгі мақсаты, білім алып, білік пен дағдыны, іскерлікке ақпаратты өзі іздеп табу, ұтымды пайдалану. Жаңа заман талабына сай мұғалімнің шеберлігін арттыруда білім мазмұны мен оқыту технологияларының рөлі ерекше. Оқыту технологияларын талдағанда, қазіргі өркениетті елдер тәжірибесінде жүзеге асырылып жатқан білім берудің жаңа моделіне - Нәтижеге бағдарланған білім моделіне - сәйкес келетін оқыту технологияларын іріктеуді қажет етеді. Сондықтан қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын мектеп практикасына белсенді түрде ендіру - қоғам талабы. Қазіргі инновациялық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктерін, дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүниені, әлеуметтік прогрестің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизация мен демократия жемісін жинақтаушы қызметін атқарады. Инновациялық процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан екінші жаңа жағдайға көшуі және жаңалықты енгізу.

Түйін сөздер: кәсіби даму, инновациялық технология, оқыту мен тәрбиелеу.

Аннотация

Актуальность и цель. Основной целью современного образования является приобретение знаний, умений и навыков, умение самостоятельно находить информацию, рационально ее использовать. Особую роль в повышении мастерства учителя в соответствии с требованиями нового времени играют технологии обучения и содержания образования. В нынешнее время необходим отбор технологий обучения, соответствующих новой модели образования - модели образования, ориентированной на результат – реализуемой в практике современных цивилизованных стран. Поэтому активное внедрение инновационных технологий обучения в школьную практику на современном этапе - веление времени. Современные инновационные технологии служат накопителем достижений педагогической науки и практики, достижений социального прогресса, плодов демократии с гуманизацией в обществе. В процессе изучения инновационного подхода происходит переход системы из одной ситуации в другую, организация нового содержания, внедрение новизны.

Ключевые слова: профессиональное развитие, инновационные технологии, обучение и воспитание.

Abstract

Relevance and goal. According to current requirements the main aim of a modern education is to get knowledge, experience, ability, finding out the necessary information and it’s reasonable usage. According to

modern requirements learning technologies play a special role in professional development of teachers in the content of education.When analyzing learning technologies, it is necessary to select learning technologies that correspond to the new model of Education implemented in the practice of modern civilized countries as the result-oriented model of Education. Therefore, a requirement of society at the present stage is the active development of innovative teaching technologies in school practice. Modern innovative technologies serve as an accumulator of the achievements of pedagogical science and practice, the value of traditional practice, the achievements of social progress, and the result of social humanization and democracy. In the course of studying the innovation process, is the transition of the system from one situation to another, the organization of new content and the introduction of innovations.
Keywords: professional development, innovative technologies, training and education.

Қазақстан мектебінің алдына қойып отырған мақсаты - инновациялық оқыту технологиясы арқылы оқу мен тәрбие жұмысын дамыту, еліміздің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту бағытында оқушыларға жүйелі, нақты білім беру. Әлемнің жетекші елдерінің көпшілігі білім беру жүйесін, білім берудің мақсатын, мазмұны мен технологияларын оның нәтижесіне қарап бағалайтын болды. Білім берудің қазіргі негізгі мақсаты білім алып, білік пен дағды, іскерлікке қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес, әлеуметтік және кәсіби біліктілікке - ақпаратты өзі іздеп табу, талдау және ұтымды пайдалану, жылдам қарқынмен өзгеріп жатқан бүгінгі дүниеде лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады.

Жаңа заман талабына сай мұғалімнің шеберлігін арттыруда білім мазмұны мен оқыту технологияларының рөлі ерекше. Оқыту технологияларын талдағанда, қазіргі өркениетті елдер тәжірибесінде жүзеге асырылып жатқан білім берудің жаңа моделіне – Нәтижеге бағдарланған білім моделіне - сәйкес келетін оқыту технологияларын іріктеуді қажет етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көпнұсқалылық қағидасы бекітілген, бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне, педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық үрдісті кез-келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік беретіндіктен оқу үрдісін қайта жаңғырту идеясы педагогикалық технологияның негізгі тірегі болып табылады. Ол идея мынадай мазмұндық бірліктерден құралады:

- оқытудың жалпы мақсаты;
- жалпы мақсаттың нақтыландырылуы;
- оқушылардың білім деңгейін алдын-ала (диагностикалық бағалау);
- оқу әрекетінің жиынтығы;
- нәтижені бағалау.

Атақты педагог- ғалым В.Сухомлинский «Мұғалімдік мамандық - бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шым - шытырығы мол жан дүниесіне үңіле білу. Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер ол даналықты жүрекпен ұға білу болып табылады»- деп ұстаздық өнерге ерекше баға берсе, қазақ ағартушысы Ы.Алтынсарин «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім- мектептің жүрегі» дегені бекер айтылған сөз емес.

Қазіргі күн талабына сай білім жүйесінің алдына қойған бастапқы мақсаты тұлға ретінде жан-жақты дамыған, алған білімін күнделікті өмірде пайдалана білетін, өзгелермен тілдесімде бола алатын, ізгілік пен елжандық қасиеттер бойына сіңірілген, бәсекелестікке дайын азамат етіп тәрбиелеу болып есептеледі. Осы күнге дейін пайдаланып келген оқыту әдіс –тәсілдері бүгінгі күн талабына толық жауап бере алмайды. Сол үшін білім жүйесіне өзгертулер енгізіліп, бұл мәселенің шешілу жолдары жан-жақты қарастырылып келуде. Ең негізгісі білім сапасын арттыру мақсатында оқыту процессін оңтайландырудың қажет екендігін уақыт көрсетіп тұр.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер - бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндеттер ауыр» деген болатын. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық - психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Бұл заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістерді сабақ үрдісінде тиімді пайдалана алатын білігі мен білімі жоғары ұлағатты ұстаз болу керек деген сөз.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында: «Жоғарғы білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлаудың сапасын арттыру, қарқынды ғылыми-зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту, білім беру мен ақпараттық технологияларды жетілдіру болып табылады». - деп атап көрсетілген.

Сондықтан қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын мектеп практикасына белсенді түрде ендіру - қоғам талабы. Қазіргі инновациялық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктерін, дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүниені, әлеуметтік прогрестің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизация мен демократия жемісін жинақтаушы қызметін атқарады. Инновациялық процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан екінші жаңа жағдайға көшуі және жаңалықты енгізу процесіне басшылық жасау мәселелерін зерттеу маңыздылығы Н.В.Горбунова, М.В.Кларин, А.В.Ло-

ренсов, М.М.Поташник, П.И.Пидкасистый, Л.И.Романова, В.И.Загвязинский, А.Я.Найн, Т.И.Шамова, О.Г.Хомерики, Н.Р.Юсуфбекова және т.б. зерттеулерінде қарастырылған.

Кейінгі жылдары жиі пайдаланылып келе жатқан жаңа ұғымдардың бірі - инновация. Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс-тәсілдерде мектеп өміріне кеңінен енгізу жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алудың бірден-бір шарты болып табылады. «Инновация» сөзі латын тіліндегі in (ішіне) novus (жаңа) сөздерінен құралып, жаңару, жаңалық, өзгеру деген мағынаны білдіреді. Инновация ұғымының шығу кезеңі мен тарихын дәл анықтау мүмкін болмаса да, бұл ұғым қоғамдық ғылымдарға жаратылыстану ғылымдарынан келген деп есептеледі. Ғылыми-педагогикалық Пайдаланған әдебиеттерді сараптау нәтижелері «новация» мен «инновация» ұғымдарын жеке-жеке қарастыру керектігін көрсетті. Дегенмен, Пайдаланған әдебиеттерде осы екі ұғымның әртүрлі анықтамалары кездеседі. Инновация ұғымын энциклопедиялар мен сөздіктерде әртүрлі анықтамаларын кездестіруге болады. Қазақстанда ең алғаш «инновация» ұғымын қазақ тілінде анықтаған ғалым, профессор Немербай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдісі деп отырғанымыз білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызмет» деп көрсетеді [1]. «Технология» ұғымы соңғы кездері ең көп қолданылатын ұғымдардың біріне айналды. Технология ұғымының оқытудың технологиясы, педагогикалық технология, білім беру технологиясы, тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, даму технологиясы, қалыптасу технологиясы, модульдік технология, топтық оқыту технологиясы сияқты психологиялық-педагогикалық ұғымдармен байланысы саналуан. Жоғарыда аталған технологиялардың қай түрі болмасын, өзінің мәнін анықтап, сипаттама беруді қажет етеді. Қазіргі кезеңдегі ғылыми айналымда «технология» және технологиямен байланысты жеке ұғымдарға берілген анықтамалар баршылық. Алайда білім беру жүйесінде дәл қазіргі кезеңде жүріп жатқан процестердің технологиясының мәнін ашып, түсіндіретін жалпы анықтама жоқ [1].

«Технология» термині алғаш рет 1940-50 жылдары шет елдерде пайда болды және ол педагогикалық процесте технологиялық құралдар мен оқыту бағдарламаларын пайдалануға байланысты болды. Технология - өнім алу барысында шикізаттың, материалдың немесе жартылай шикі заттың қалыбын, қасиетін, формасын өңдеу, әзірлеу не өзгерту әдістерінің жиынтығы. Ш.Т.Таубаева оқытудың қазіргі технологияларының аттарын атап көрсетіп, олардың мақсаттарын, тұжырымының және мазмұны мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттап көрсетеді. Жұмыста педагог-ғалымның зерттеулері басшылыққа алынған [2, 3]. Сонымен педагогикалық технологиялардан төмендегілерін бөле жарып көрсетуге болады:

Білім беруді ізгілендіру технологиясы - оқушыны азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату (Ш.Амонашвили). Ойын арқылы оқыту технологиясы - дидактикалық, тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойындық іс - әрекеттің педагогикалық механизмі жеке бастық, өзіндік талап – талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді (Л.С.Рубинштейн, Д.Б.Эльконин, З.Фрейд). Проблемалық оқыту технологиясы - оқушының өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту. Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясы - (В.Ф.Шаталов) мынаны көздейді - білім, білік, дағдыны қалыптастыру, барлық баланы оқыту, оқытуды жеделдету. Түсініктерді қабылдау арқылы оқыту технологиясы - (С.Н.Лысенкова) барлық баланы табысты оқыту. Оқу материалының бірізділігі, жүйелілігі, саралау, әр оқушыға берілетін тапсырманың қолайлығы, бағдарламаның кейбір тақырыптатырының қиыншылықтарын жеңу, қиын тақырыптады біртіндеп оңайлату әдісін қолдану. Деңгейлеп саралап оқыту - міндетті нәтижелерге негізделген. Білім, білік, дағдыны меңгерту, мемлекеттік стандарт көлемінде білім беру. Әр оқушыны оның қабілетімен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту, оқытуды оқушылардың әртүрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау. Бағдарламалап оқыту - (Б.Скиннер, Н.Краудер, В.Г. Беспалько) ғылыми негізде түзілген бағдарлама негізінде оқытудың тиімділігін арттыру, баланың жеке қасиеттерін ескере отырып оқыту. Оқытудың компьютерлік технологиясы - ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту, жеке басты ақпараттық қоғамға даярлау. Мұнда оқыту оқушының тікелей компьютермен қатынасы арқылы орындалады. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы - (Л.Джинна Стил, С.Куртик). Аталмыш бағдарламаның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым 3 деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің моделі. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Өз-өздігінен даму технологиясы - (М.Монтессори) баланы жан - жақты дамыту, дербестікке тәрбиелеу, бала санасында нәрселер әлемімен ойлау әрекетінің бірігуі. Оқыту баланың дамуына сәйкес табиғи болуы керек, сонда бала өзін - өзі дамытады. Дамыта оқыту технологиясы - (Л.С.Выготский, Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, В.Б.Давыдов) баланы оқыта отырып жалпы дамыту, яғни бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар - намыс қасиеттерін дамыту. Модульдік оқыту тетехнологиясы - (В.Б.Монахов) оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық үрдісті түзу, мұғалімге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру.

Инновациялық педагогикалық іс-әрекеттің жалпы және арнайы ерекшеліктері ресейлік зерттеушілер А.А.Арламов, Н.Ф.Вишнякова, В.И.Загвязинский, М.В.Кларин, Н.В.Кузьмина, С.Д.Поляков,

М.М.Поташник, М.М.Фридман, Н.Р.Юсуфбекова және т.б. еңбектерінде қарастырылады. Инновацияны жоспарлау мен инновациялық үдерісті басқару мәселелері шетелдік ғалымдар Р.Адам, Е.Роджерс, А.Кинг, Б.Шнайдер, JI.Андерсон, Л.Бриге, Х.Барнет және т.б. ғылыми еңбектерінде зерттеген.

Инновация - кез келген жаңалық немесе жаңалықты енгізу ғана емес, бұл бүгінгі қолданыстағы білім жүйесінің тиімділігін арттыратын үдеріс. Инновациялық іс-әрекет - білім берудің кез келген деңгейінде инновациялық үдеріспен қамтамасыз ететін шаралар кешені және үдерістің өзі. Педагогикалық инновация білім беру жүйесін қайта құру, жетілдіру, модификациялау, өзгертуге байланысты немесе оның белгілі жақтарын, қасиеттерін және аспектілерін (жаңа заңнамалық акттерді, құрылымдарды, тұжырымдамаларды және интеграциялық байланыстарды және т.б.) жасақтау. Инновациялық үдеріс ұйымның мақсаты, құрылымы, міндеттері, технологиясы және адам ресурстарын қамтиды.

Инновациялық іс-әрекеттің негізгі функцияларына педагогикалық үдерістің компоненттерінің өзгерістерін енгізеді: мақсаттары, білім беру мазмұны, оқытудың формасы, әдістері, тәсілдері, технологиялары, басқару жүйесі және т.б. Сонымен бірге барлық зерттеушілер инновацияны инновациялық стихиялы ізденіс ретінде қарастырмау керек деген пікірге келеді, себебі инновация - мақсатты бағытталған, саналы өзгеріс [1; 25б].

Бүгінде инновациялық өзгерістер әртүрлі бағыттарда жүруде, білім берудің жаңа мазмұнын қалыптастыру; оқытудың жаңа технологияларын өңдеу мен жүзеге асыруда; жаңа бағдарламаны меңгерудің әдістері мен тәсілдерін қолдану; оқыту үдерісінде оқушылардың өзіндік анықталуына жағдай туғызу; мұғалім мен оқушының ойлау стилінде, өзара қарым-қатынастарында өзгеріс, білім беру мекемелерінде шығармашылық инновациялық ұжымды жасау және дамыту. Бұл үдерістердің барлық қарама-қайшылықтарында, шығындарында, кемшіліктерінде олар позитивті сипат береді. Осы инновация әлеуметтік институт ретінде білім беруге тән керітартпалықты жоюға мүмкіндік береді, әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттің, тұлғаның қажеттілігінің өзгерісіне жедел және икемді жауап беру механизмін құру жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл бүгінде отандық білім беруді дамытудың өзекті міндеттері ретінде қарастырылады.

Білім беру инновацияларын орта мектептерге енгізудің басты кедергісі мұғалімдердің сапалық құрамы мен кәсіби құзыреттілік деңгейлері. Мысалы, оқытудың жаңа технологиялары мектеп мұғалімінен (өз пәнінен кәсіби құзыреттілігінен басқа) педагогикалық шеберлікті талап етеді. Мұғалімнен дамыта оқыту технологиялары талап ететін педагогикалық білімдер:

- Оқыту мен тәрбиелеу мақсаттарын диагностикалау іскерлігі;
- Оқу пәнін терең, жүйелі және оның ғылыми негіздерін білу;
- Оқу материалын қайта құрылымдау, бір ғана сабақ емес, тұтас тақырыпты индуктивті мазмұндаудан логикалық индуктивті-дедуктивті проблемалық мазмұндай білу;
- Оқушыны өмірге даярлау, бағыт беруде оқу үдерісін моделдеу (оның мақсатын, мазмұнын, оқыту формасын, әдістері мен тәсілдерін);
- Оқушының өзбеттілік жұмысын ұйымдастыра білу;
- Оқытудың белсенді әдістерін еркін меңгеру;
- Оқушы мен мұғалім ынтымақтастығы, қолайлы психологиялық ахуалды қамтамасыз ету [2; 21б].

Білім беру саласында жүргізілген әлемдік зерттеулердің нәтижелері тиісті кәсіптік қасиеттерге ие, оқыту және оқу үдерістерінің қажетті дағдылары мен терең түсініктерін игерген мұғалімдер жастардың білімін сапалық тұрғыдан өзгерте алатынын көрсетіп отыр. 2012 жылы еліміздің біліктілік арттыру жүйесінде бастау алған деңгейлік бағдарламалар негізінде біліктілік арттырудың курстарынан өткен мұғалімдер арқылы бүгінде мектептерімізде тың сапалық өзгерістер әкелуде. Бұл Үшінші деңгей бағдарламасының басым бөлігі, түрлі тәсілдер қарастырылғанына қарамастан, сындарлы оқыту теориясы негіздерін қамтыған. Оқытудың сындарлы теориясы оқушылардың ойлауы олардың бұрынғы алған білімдері мен жаңа немесе сыныптағы түрлі дереккөздерден, мұғалімнен, оқулықтан және достарынан алған білімдерімен астастырыла дамиды деген тұжырымға негізделеді [3, 6-7бб]. Курс барысында интерактивті оқыту негізінде мұғалімдер бағдарламаны жеті модуль аясындағы қарастырылған түйінді идеялармен және оны жүзеге асыратын әдіс-тәсілдерді меңгереді, яғни Конфуций айтқандай «өзі жасап меңгеру» нәтижесінде кәсіби құзыреттіліктері арттады.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру – кезеңдік үдеріс, яғни педагогикалық іс-әрекетте үнемі кәсіби шеберлікті арттыру қажет және аталған сатылар әрдайым қайталанады, бірақ жаңа сапада қайталанады. Өзін-өзі дамыту үдерісі биологиялық, әлеуметтік жеке тұлғалық ерекшеліктерге байланысты, ол жеке өмірін саналы ұйымдастырса, өзіндік дамуында қамтиды. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру үдерісі әлеуметтік ортаға тәуелді болып келеді, сондықтан орта кәсіби өзіндік дамуды ынталандыруы қажет [4, 58-64 бб].

Біліктілікті арттырып тәжірибеге араласқаннан кейінгі мұғалімдердің дәстүрлі оқыту әдістемесіне көшіп кетпеуі үшін мектепішілік, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық әдістемелік қолдау мен біріккен әрекетті жүйелі жүзеге асыру маңызды. Бүгінде желілік қоғамдастықтар, әртүрлі формада тәжірибе алмасулар, ортақ ойды ортаға салатын басылымдар, іс –тәжірибені тарату

жұмыстарының жүйелі жүзеге асырылуда. Бұл өз кезегінде мұғалімге кәсіби қолдау, даму, кәсіби құзыреттіліктің арттыру қолайлы факторлары болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Игошев Б.М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: Дисс...д-ра пед. наук - М., 2008.-394 с
2. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия. Социальные проблемы инновати-ки.- М., 1989.-с. 192
3. Шишов С.Е. Понятия компетенции в контексте проблемы качества образования. «Государства и образования, 2002 г»
4. Тренерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012., 6-7бб

УДК 372.8

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

Иксанова Наталья Тахировна,
магистр педагогики и психологии
учитель «Школа-лицей №1 ОО города Костаная»
УО акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Қазіргі цифрландыру мен компьютерлендіру дәуірінде ақпараттық құзіреттілік деңгейі оқушыларға басқа да негізгі құзыреттерді меңгеруге көмектеседі. Мақалада информатика сабақтарында оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыру және ол үшін электрондық білім беру ресурстарын пайдалану бойынша жұмыс тәжірибесі жинақталған. Жұмыста оқушылар ақпараттық құзіреттілікті қалыптастыруда ұмтылатын білімді меңгерудің үш деңгейі ұсынылған.

Түйінді сөздер: ақпараттық құзыреттілік, ақпараттық, информатика, ақпараттық технологиялар, электрондық білім беру ресурстары.

Аннотация

Актуальность и цель. В современный век цифровизации и компьютеризации уровень владения информационной компетентностью помогает ученикам в овладении другими ключевыми компетентностями. В статье обобщается опыт работы по формированию информационной компетентности обучающихся на уроках информатики и использование для этого электронных образовательных ресурсов. В работе предложены три уровня усвоения знаний к которым стремятся учащиеся при формировании информационной компетенции.

Ключевые слова: информационная компетентность, информация, информатика, информационные технологии, электронные образовательные ресурсы**.**

Abstract

Relevance and goal. In the modern age of digitalization and computerization, the level of information competence helps students in mastering other key competencies. The article summarizes the experience of work on the formation of information competence of students in informatics lessons and the use of electronic educational resources for this. The paper proposes three levels of knowledge acquisition to which students aspire in the formation of information competence.

Keywords: information competence, information, informatics, information technologies, electronic educational resources.

«Не в количестве знаний заключается образование, но в полном понимании и искусном применении всего того, что знаешь.**»** Адольф Дистервег. В этой фразе немецкого педагога Фридриха Вильгельма Адольфа Дистервега заключен глубокий смысл, и одна из идей компетентностного подхода в обучении. В самом деле, компетентностный подход в обучении представляет собой целостную систему, где все взаимосвязано: содержание, методы, формы работы. Ученик учится применять полученные знания, у него не возникает вопросов «Для чего я это учу?». В ходе выполнения практических заданий он получает наглядный результат.

В образовании компетентностный подход связан с личностно-ориентированным и деятельностным подходами к обучению. В процессе обучения концентрируем внимание на целостной личности ученика и достигаем результата через деятельность поскольку касается личности ученика и познание реализуется в процессе выполнения учеником определенных действий.

«Ключевые компетентности конкретизируются на уровне образовательных областей и учебных предметов для каждой ступени обучения. Перечень ключевых компетентностей определяется на основе главных целей общего образования, структурного представления социального опыта и опыта личности, а также основных видов деятельности ученика, позволяющих ему овладевать социальным опытом, получать навыки жизни и практической деятельности в обществе». [1]

Информационная компетентность выходит на первый план, она помогает учащимся овладеть методами сбора, отбора достоверной информации, накопления, технологиями обработки и последующего представления и практического применения. Уровень владения информационной компетентностью влияет на уровень овладения учеником другими ключевыми компетентностями. Заложить основы развития информационной компетентности личности – это важная задача системы образования.

Информационная компетентность многогранна, она включает в себя мотивационную сферу, готовность к осуществлению информационной деятельности, умение работать с источниками информации, выбирать достоверную информацию в большом потоке источников.

Классическая методика преподавания, изучающая овладение набором знаний, умений и навыков, вступает в противоречие с потребностями общества, которое хочет видеть ученика активным пользователем, хорошо разбирающимся в информационном потоке.

Информационная компетентность не статичное понятие, для достижения достаточного уровня информационной компетентности обучающихся необходимо:

- постоянно приобретать новые знания и умения в сфере информационно-коммуникационных технологий;
- развивать свои коммуникативные и интеллектуальные способности;
- осуществлять интерактивный обмен данными.

При формировании информационной компетентности учащегося необходимо научить его выбирать достоверные источники информации, оценивать значимость информации, отбирать новую информацию. Ученик должен уметь обрабатывать информацию, систематизировать, анализировать полученные результаты поиска, отбирать важную информацию именно в данном вопросе, отсеивать второстепенное.

Следовательно, для того, чтобы стать информационно компетентным, обучающийся должен являться активным субъектом коммуникационных процессов. «Конечной целью овладения информационной компетентностью является формирование активной самостоятельной, творческой личности, способной к самореализации и самоактуализации». [2]

Ведущая педагогическая идея моей работы - создание необходимых условий для формирования информационной компетентности обучающихся на уроках информатики для этого использовать электронные образовательные ресурсы.

Теоретическую базу моей работы составляют

-*Принципы компетентностного подхода* А.В.Хуторского, Е.А.Бондаревской, предполагающие формирование не только системы знаний, умений и навыков, но и готовность личности использовать их в личном опыте. [3]

- *Классификации уровней усвоения знаний, предложенной В.П.Беспалько*, как основа для формирования информационной компетенции.

- *Концепция проблемного обучения М.И.Махмутова* позволяет излагать материал по информатике, включая в него систему информационных и проблемных вопросов. [4]

- *Дидактический принцип связи теории с практикой* при организации процесса обучения, основанный на усвоении теоретических знаний и их умении применять эти знания на практике использую при разработке заданий для учащихся. В своей работе А.Шацкий говорил что «учебно-исследовательская деятельность учащихся должна быть связана с решением учащимися творческой, исследовательской задачи с заранее неизвестным результатом (в различных областях науки, техники, искусства) и предполагающая наличие основных этапов, характерных для научного исследования: постановку проблемы, ознакомление с литературой по данной проблеме, овладение методикой исследования, сбор собственного материала, его анализ, обобщение и выводы». [5]

Новизна моей темы исследования заключается в применения электронных образовательных ресурсов при формирования информационной компетентности обучающихся на уроках информатики.

Целью моей работы является создание условий для формирования информационной компетентности учащихся на уроках информатики и использование для этого электронных образовательных ресурсов.

Поставленная цель конкретизируется в *задачах:*

- организовать учебно-воспитательный процесс на основе технологий личностно-ориентированного и деятельностного подходов обучения;
- использовать парные, групповые формы организации учебного процесса с целью формирования коммуникативных навыков и создания колоборативной среды;
- составить перечень электронных образовательных ресурсов направленных на формирование информационной компетентности учащихся;

- создать компетентностные задания направленные на связь теории с практикой, как возможность профессионального самоопределения обучающихся в области it технологий.

Понятие компетентности, предложенное Моревой Н.А, которая определяет «компетентность как знания и опыт в той или иной области, как личные возможности, квалификацию (знания и опыт), позволяющие человеку принимать участие в разработке определенного круга решений или решать вопросы самому». [6] подходит к информационной компетентности и к.

По мнению М.Б.Лебедевой, «информационная компетентность – это способность индивида решать учебные, бытовые, профессиональные задачи с использованием информационных и коммуникационных технологий». [1]

Дополняет это высказывание Е.К.Хеннер и А.П.Шестаков, они определяют «информационную компетентность – как совокупность знаний, навыков и умений, формируемых в процессе обучения информатике и информационным технологиям, а также способность к выполнению деятельности с помощью информационных технологий**».**[7] Именно эти понятия наиболее полно отражают смысл информационной компетенции.

- Для определения уровней сформированности информационной компетентности применяю классификацию уровней усвоения учебной информации, предложенную В.П.Беспалько:
- понимание (учащийся владеет основными понятиями, может устанавливать причинно-следственные связи, перечисляет последовательность выполнения операций);
- применение по образцу (учащийся выполняет задания, аналогичные тем, которые были объяснены на уроках);
- творческое применение (учащийся может выполнять задания, в которых надо продемонстрировать нестандартные приёмы работы с программами, объясняет причины ошибок в выполнении заданий). [8]

Основываясь на этом в своей работе выделяю три уровня к которым буду стримится при формировании информационной компетенции у учащихся на уроках информатики:

- понимание, учащийся понимает какая информация ему нужна, может осуществить поиск, по ключевым словам, хранит информацию, умеет представлять информацию;
- применение по образцу, учащийся отбирает нужную ему информацию, только самое главное, для представления своих выводом может подобрать видео, картинки, построить схемы.;
- творческое применение учащийся отбирает нужную ему информацию, только самое главное, использует для поиска разные поисковые алгоритмы, разные поисковые системы, представляет информацию в виде презентаций, схем, видео.

При организации учебного процесса использую электронные образовательные ресурсы для формирования информационной компетентности обучающихся на уроках информатики. Для реализации принципа наглядности на уроках использую презентации, видеофрагменты, на дистанционных уроках демонстрацию своего рабочего стола в режиме реального времени с пошаговым выполнением задания, чтоб учащиеся могли увидеть процесс выполнения задания. При решении задач использую онлайн тренажеры, онлайн среды программирования, онлайн документы.

При самостоятельных мини исследовательских работах учащиеся активно применяют поисковые системы и Интернет ресурсы. Именно в таких заданиях учащийся занимается поиском и анализом отобранной информации. Работа с разными источниками информации позволяет взглянуть на проблему исследования с разных сторон, с позиций разных авторов. Представляет полученные данные, подбирает наглядные доказательства полученных данных, визуализирует результат исследования.

При проверке знаний, умений учащихся, применению навыков получаю объективную информацию о формировании информационной компетентности. Обратная связь помогает корректировать траекторию обучения учащихся. В системе контроля применяю задания на проверку понимания, умения применять знания по образцу и задания, требующие от обучающихся самостоятельной творческой деятельности. Для проведения контроля используются электронные платформы для составления интерактивных заданий и гугл формы для проверки усвоенного материала.

Таким образом информационная компетентность формируется через:

- преподавание с использованием информационных технологий и электронных образовательных ресурсов,
- самостоятельную исследовательскую, частично поисковую работу учащихся,
- решение проблемных заданий, направленных на формирование умений, составляющих информационную компетентность;
- знание учащимися уровней сформированности информационной компетентности и целенаправленную работу учащимися по их достижению;
- стимулирование мотивации учащихся в освоении знаний, умений и навыков необходимых для формирования информационной компетенции.

Информатика - это наука, в которой справедлива пословица «лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать», и если использовать полученные знания на практике то они станут компетенцией.

В свой работе использую информационные технологии и проектную технологию как вид творческой деятельности учащихся, компетентностный подход. На своих уроках я должна научить учащихся базовым умениям: получать, сохранять, обрабатывать и использовать информацию в учебных целях. Информатика прикладная наука, которая должна: помогать ученику изучать другие предметы, создавать полезные приложения, развивать творческие способности. Именно информационная компетентность поможет учащимся развивать остальные базовые компетенции.

Компетентностные задания учат ученика применять полученные знания в практических ситуациях. «Ни один наставник не должен забывать, что его главнейшая обязанность состоит в приучении воспитанников к умственному труду и что эта обязанность более важна, нежели передача самого предмета.» говорил К. Д.Ушинский.

Список литературы:

1. Лебедева М.Б. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать / М.Б.Лебедева, О.Н.Шилова // Информатика и образование.– 2004 г. – № 3 – с.21-26.
2. Фалина И.Н. Компетентностный подход в обучении и стандарт образования по информатике / И.Н.Фалина // Информатика.– 2006 г. – № 7. – 32 с.
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской // Народное образование. – 2003. - № 2. – с. 58-64.
4. Махмутов М.И. Проблемное обучение / М.И.Махмутов. – М.: Педагогика, 1995. – 175 с.
5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С.Полат. – М.: Академия, 2001. – 77 с.
6. Морева Н.А Основы педагогического мастерства. Учебное пособие / Просвещение, 2006 г., -320 с.
7. Хеннер Е. К., Шестаков А.П. Информационно-коммуникационная компетентность учителя: структура, требования и система измерения // Информатика и образование. 2004. №12. С. 5 – 9.
8. Беспалько В.П. Образование и обучение с использованием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия) / В.П.Беспалько. – М.: Просвещение, 2002. – 124 с.

УДК 37.013.42

ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Казакова Ольга Викторовна,
магистр психологии
старший преподаватель
кафедры специального образования
Шваюк Игорь Алексеевич,
студент 4 курса
Костанайский региональный университет
им.А.Байтурсынова, г.Костанай,т Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Қазіргі уақытта ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдар саны күн сайын артып келеді. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрі Асхат Аймағамбетовтың айтуынша, біздің елімізде ерекше білім беру қажеттіліктері бар 139 мың адам тұрады. Бұл мақалада біз ақпараттық-коммуникациялық технологияларды инклюзивті білім беруде қалай қолдануға болатынын қарастырамыз.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері, адам, заң, оқу процесі.

Аннотация

Актуальность и цель. В наше время число людей с особыми образовательными потребностями увеличивается с каждым днем. По словам министра образования и науки Республики Казахстан Асхата Аймагамбетова в нашей стране проживает 139 тысяч людей с особыми образовательными потребностями. В данной статье мы рассмотрим, как информационно-коммуникационные технологии можно использовать в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, человек, закон, учебный процесс.

Annotation

Relevance and goal. Nowadays, the number of people with special educational needs is increasing every day. According to the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, Askhat Aimagambetov, 139,000 people with special educational needs live in our country. In this article, we will consider how information and communication technologies can be used in inclusive education.
Keywords: inclusive education, special educational needs, person, law, educational process.

Как известно, двадцать первый век – век информационных технологий, когда с каждым днем в нашем мире появляются новые высокотехнологичные устройства, цель которых является облегчить человеческую жизнь и сделать ее более комфортной.

На данные момент информационные технологии используются повсеместно и охватывают все сферы жизни человека. Информационные технологии зарекомендовали себя в сферах образования и медицины в таких странах как: США, Германия, Великобритания, Франция и многих других. Важное значение играет обучение людей с особыми образовательными потребностями и людей с инвалидностью.

Развитие информационно-коммуникационных технологий приводит к улучшению и повышения качества информационно-коммуникационных технологий, которые используется в жизни каждого человека.

В настоящий момент инклюзивное образование в нашей стране регламентируется Конституцией РК, государственным законом «Об образовании» который был принят 27 июля 2007 года. Использование данного документа поспособствует пониманию людей, о том, что такое инклюзивное образование. Инклюзивное образование является важным шагом в достижении – формированию в нашей стране инклюзивной среды, позволяющей людям независимо от их данных принимать активное участие в жизни своей страны.

Важность проблемы состоит в том, что ее анализ допускает найти не только превосходство, которое достигается посредством введения информационных технологий в учебный процесс нынешней школы, но и найти наиболее важные сложности, появляющиеся у преподавателей в использовании информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе лиц с особыми образовательными потребностями. Это, поможет понять, что нужно делать преподавателям для того, чтобы процесс применения данных технологий стал эффективным в повышение качества образования.

Нынешние изучения позволяют понять то, что информационно-коммуникационные технологии как технологии, помогают в поиске, сборе, сохранение, подготовки, передаче информации в учебном процессе между преподавателем и учащимся. Применение информационно-коммуникационных технологий в наше время требует решения многих разногласий, связанных с неподготовленностью преподавателей к внедрению их в учебный процесс. Так как в системе образования начинают использоваться информационно-коммуникационные технологии, происходит информационное изменение учебного процесс в целом. [1]

Главным превосходством информационного изменения учебного процесса является облегченность обучения для всех людей, а так же для лиц с особыми образовательными потребностями. Использование информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе с учащимися с особыми образовательными потребностями позволяет проводить учебный процесс так, чтобы он принимал схожую результативность в отношение различных категорий учащихся, а так же представлял главную роль для исправления и восполнения различных недостатков в развитии детей которые относятся к категории обучающихся с особыми образовательными потребностями.

Использование информационно-коммуникационных технологий в инклюзивном образовании способствует формированию познавательной деятельности учащегося в соответствии с активным подходом в образовательном процессе; обособить учебный процесс при сохранности его структурности; обеспечить возможность открытости структуры обучения; создать полезную систему руководства информационно-методической поддержки инклюзивного образования.

Применение информационно-коммуникационных технологий в инклюзивном образовании также способствует совершенствованию средства и методов отбора и развития содержания обучения; включать и разрабатывать новые специальные конкретные области, образовательные предметы, распределение корректировочных занятий; улучшать эффективность развития образования за счет его большей обособленности и разделения, применения вспомогательных поощрительных рычагов образовательной деятельности; создавать качественно обновленные формы коммуникации между преподавателем и обучающимися.

Чтобы информационно-коммуникационные технологии, применявшиеся в инклюзивном образовании, представляли собой коррекционно-развивающий характер учебного процесса, необходимо соблюдать условия, предъявляемые к их созданию и использованию:

- во-первых, педагогическая работоспособность ИКТ, построенная на значимости обширности охвата обучения, способность его индивидуализации и дифференциации;

- во-вторых, приспособление, состоящее в адаптации педагогических информационно-коммуникационных технологий к индивидуальным, возрастным возможностям учащихся;
- в-третьих, поддержка коррекционной тенденции информационно-коммуникационных технологий, предполагающее особенность проведения с их поддержкой обучающих задач и упражнений, способствующих выполнять коррекционные, образовательные, развивающие упражнения;
- в-четвертых, особенность результата насыщения в работе с информационно-коммуникационными технологиями и очередность видов упражнений с разной сенсорной нагрузкой, способствовавших работоспособности и повышения коэффициента полезного действия учащегося. [2]

Использование информационных технологий в условиях инклюзивного образования дает преподавателю преимущество в осуществлении педагогической деятельности, потому как современные ИКТ создают новые возможности для осуществления обучения детей с ООП, с помощью использования доступных для их восприятия методов познания окружающего мира, составление индивидуальных образовательных маршрутов, коррекция поведения и деятельности обучающихся и осуществления педагогической деятельности с учетом возможностей и образовательных потребностей субъектов образовательного процесса.

Инклюзивное обучение детей с ООП в общеобразовательной организации подразумевает включение 1-2 детей с особыми образовательными потребностями в обычный класс и развитие индивидуального подхода к обучению основанного на типовой программе.

Индивидуальный подход педагога предполагает детальное ознакомление учащегося с образовательной средой; изучение его индивидуальных особенностей и подход к ним в работе; личное обращение и четкие инструкции; индивидуальный темп, стиль взаимодействия и специальные задания; подключение помощников и посредников из числа одноклассников; сотрудничество со специалистами сопровождения (психологом, дефектологом, логопедом, тьютором), тесное взаимодействие с семьей. Такой педагогический подход возможен при условии методической поддержки и творческого поиска педагога, поддержки в педагогическом коллективе.

В информационное обеспечение входит необходимая информационно-методическая база обучения детей с особыми образовательными потребностями и характеристика предполагаемых информационных связей участников образовательного процесса. Есть необходимость координации действий в инклюзивном образовании, т.е. обязательного регулярного и качественного взаимодействия специалистов общего и специального образования, а также специалистов системы поддержки. Специалисты должны иметь доступ к информационным ресурсам в области коррекционной педагогике и специальной психологии, включая электронные библиотеки, порталы и сайты, дистанционные консультационные услуги, получение индивидуальных консультаций квалифицированных специалистов. Должна быть обеспечена возможность регулярного обмена информацией между специалистами разного профиля и семьей. [3]

Рассмотри различные сайты поддержки общественности в условиях инклюзивного образования:

1.Ресурсный центр развития инклюзивного образования ННПЦ РСИО (https://special-edu.kz/resource_centerru.html) – казахстанский сайт, является структурным подразделением Национального научно-практического центра специального и инклюзивного образования.

Ресурсный центр – это специально организованное пространство, образованное для помощи педагогам в осуществлении принципов инклюзии в образовательном процессе и создание соответствующих условий для детей с ООП. На базе Ресурсного центра разрабатываются методические рекомендации для школ, проводится подготовка учителей, ведется работа с индивидуальными образовательными маршрутами для детей.

2. Центр инклюзивного образования

Учебно-методический центр был создан в феврале 2012 года в БОУ ДПО «ИРООО» на кафедре педагогики и психологии общего и специального образования **(**https://inkluziv.irooo.ru/)

Целью образования центра является создание условий для непрерывного профессионального развития педагогов в сфере инклюзивного образования учащихся с ограниченными возможностями здоровья.

3.Ассоциация инклюзивных школ (https://aischools.ru/) – российский сайт, оказывающий информационную и профессиональную поддержку образовательным организациям в сфере инклюзивного образования. Они работают в таких направлениях как – обмен профессиональным опытом, изучение потребностей участников инклюзивного образования, реализация инновационных идей.

Таким образом, рассмотрев данный вопрос, понимаем, что информационно-коммуникационные технологии положительно влияют на инклюзивное образование. Применение информационно-коммуникационных технологий в инклюзивном образовании предоставляет доступ к обширному количеству информации на различных сайтах поддержки инклюзивного образования в странах Европы и СНГ. Информационные технологии могут стать крупным коммуникационным и дидактическим

ресурсом, закладывая фундамент индивидуального прогресса, позволяя людям с особыми образовательными потребностями в полной мере участвовать в общественной жизни. [4]

Список литературы:

1. Алёхина С.В. Инклюзивное образование: история и современность. М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2013.
2. Барышкин А.Г., Резник Н.А. Основные параметры визуализации учебной информации // Компьютерные инструменты в образовании. СПб.: Издательство ЦПО «Информатизация образования», 2005.
3. Голубева Л.В. Инклюзивное образование: идеи, перспективы, опыт.- Волгоград: «Учитель», 2014.
4. https://infourok.ru/statya-primenenie-cifrovyh-tehnologij-v-inklyuzivnom-obrazovanii-4115049.html - ИНФОУРОК. Ведущий Образовательный Портал России

ӘОЖ 159.955.4

ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ МАЗМҰНЫ

Казиев Карас Оржанович,
Психология және арнайы білім беру кафедрасының
қауым.профессоры, PhD докторы
Сағатбекқызы Гүлнұр,
Педагогика және психология мамандығының 4 курс студенті
Х.Досмұхамедов атыныдағы Атырау университеті
Атырау қ, Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада дарынды оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың мазмұны жөнінде қарастырылған. Сонымен қатар педагогикалық-психологиялық Пайдаланған әдебиеттерге және мектептегі бағалау процесінің даму генезисіне; оқушылардың оқу жетістіктерінің нәтижелерді бағалау; оқушының жетістіктерін бағалауға критериалды көзқарас; диагностика оқу процесінің және оның құрылымдық компоненттерінің ажырамас бөлігі ретінде: қажеттілік, белсенділік мотивтері, қызмет мақсаты, диагностика объектілері, операциялар, іс-әрекеттер, қызмет құралдары, қызмет нәтижесі жөнінде мәселелер сөз болған.

Түйінді сөздер: бақылау, бағалау, бағалауға критериалды көзқарас, оқыту, дарынды оқушы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматривается вопрос о содержание учебных достижений одаренных учащихся. А также генезис развития процесса контроля и оценки в психолого-педагогической литературе и в школьной практике; оценивание результатов по уровню обучаемости учащихся; критериальный подход к оцениванию достижений учащихся; диагностика как составной компонент учебно-воспитательного процесса и ее структурные составляющие, такие как: потребность, мотивы деятельности, цель деятельности, объекты диагностики, операции-действия, средства деятельности, продукт деятельности.

Ключевые слова: контроль, оценка, критериальный подход к оцениванию, обучаемость, одаренный ученик.

Abstract

Relevance and goal. The article deals with the issue of the content of educational achievements of gifted students. As well as the genesis of the development of the monitoring and evaluation process in the psychological and pedagogical literature and in school practice; assessment of results by the level of student learning; criteria-based approach to assessing student achievement; diagnostics as an integral component of the educational process and its structural components, such as: need, motives of activity, purpose of activity, objects of diagnostics, operations, actions, means of activity, product of activity. The implemented system of criteria-based assessment is aimed at developing the student, increasing his motivation for learning.

Keywords: control, assessment, criteria-based approach to assessment, learning ability, gifted students.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу және оқыту.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің әлеуметтік, қоғамдық, саяси-экономикалық өзгерістерге байланысты мақсаты мен міндеттері, мазмұны өзгерді. Бұл өзгерістер жаңа әдіснамалық жүйені

жасауда дәстүрлі оқыту үдерісіне жаңашылдық сипатта қайта қарап, оқытудың жаңа технологияларының табиғатын түсіне отырып, оқушылардың білім деңгейін бағалау және өлшеу қажеттігін негіздейді. Айтылған мәселенің басты ерекшелігі оқытудың нәтижесін алдын-ала болжап, оқушылардың білім алуы барысында іздену зерттеу және өз бетімен білім алу жүйесін, алған білімін өмірдің жаңа жағдайларында пайдалана білу арқылы танылады. Әсіресе, оқушылардың білім деңгейін бағалау және өлшеу проблемасы қазіргі уақытта мектептер үшін өзекті мәселе күйінде қалып отыр [1, 6б].

Бұл мақаламызда дарынды оқушылардың білім деңгейін бағалау мәселесін ашуға тырыстық.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғаш рет «Әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы жеке адамның дарындылығын таныту» сияқты өзекті мәселелер енгізілді.

Дарынды балаларға білім беруді әр ғылымның бүгінгі дәрежесіне сәйкес жүргізу бір жағынан қоғамға талантты мамандар даярлауда тиімді болса, екінші жағынан қоғамға ерекше дарынды балалардың тек өзінің интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етеді. Дарындылық мәселесін зерттеушілердің еңбектері көп болғанымен, дарындылықтың мән - мағынасы жөнінде олар ортақ бір пікірге келе қоймады. Сондықтан да, біз баланың дарындылығы деп, оны өз құрдастарымен салыстырғанда бірдей жағдайда білім игеру деңгейінің шоғырлығымен аса ерекше байқалатын шығармашылық қабілетінің байқалуы деп түсінеміз.

Дарындылыққа педагогикалық энциклопедияда мынадай анықтама берілген: дарындылық - белгілі бір әрекет саласында ерекше жетістікке жеткізетін адам қабілеті дамуының жоғары деңгейі.

В.Крутецский өзінің математикалық қабілеттіліктің құрылымын зерттеген еңбегінде: «Егер қабілеттіліктер деген ұғымды жеке психикалық қасиеттер деп түсінсек, онда дарындылық дегенді адамның ерекше қабілетінің жиынтығының бірлігі деуге болады», - деп тұжырымдады. Әр адам балалық, жасөспірім және жастық шағынан бастап, өмірде үлкен жетістіктерге жетуді армандайды. Жасөсіпірімдік шақ- бұл ізденіс, үміт, күмәндану, мазасыздану кезі. Көптеген балалар ерте кезден бастап, әртүрлі іс-әрекет түрлеріне қабілеттілік білдіреді (сурет салады, билейді, музыкалық инструменттерде ойнайды, ән айтады т.б.). Бірақ уақыты келе, бұл қабілеттіліктердің көрінісі бәсеңдеп, жас адамның мамандығының негізіне айналмайды, ол адам жай ғана «орташа» кәсіпкерге айналады. Қазіргі кездегі жаңа әлеуметтік - экономикалық жағдай бойынша, кәсіпкерлік іс-әрекетте табысқа жалпы және әдейі қабілеттің ең болмағанда аз ғана бөлігімен, білімділікпен, шығармашылықпен қамтамасыз етілгенде ғана жетуге болады. Сондықтан, балалар алдында, сонымен қатар, ата-аналар, мұғалімдер алдында да жаңа міндет тұр, яғни жеке тұлғаның потенциалды мүмкіндіктерін зерттеу, дамыту және осының негізінде баланың болашағын анықтау [2, 60б].

Қазіргі таңда дарынды оқушылардың білім деңгейін көбіне тестілеу арқылыбағалайды. Алайда, дарындылықтың бағалануы тестілеуге ғана негізделмеуі керек - оның дәрежесі мен өзіндік ерекшелігі оқыту мен тәрбиелеу барысында, оқушылардың белгілі бір мазмұндағы іс-әрекетті атқаруы кезінде байқалады. Ерте бастан мамандандыру күн ілгері және шамадан тыс болмауы керек. Дарынды оқушылардың дамуының тежелуіне жол беруге болмайды. Мұндай балалардың оқу жүктемесі, оқыту және тәрбиелеу нысандары олардың мүмкіндіктеріне сай келуі тиіс. Дарынды балалар туралы қамқорлық қабілеттердің дамытылуын жалпы білімдік дайындықпен және тұлғаны кемелдендірумен ұштастырылуын көздейді [5, 46б].

Қазіргі уақытта мектеп білім беру жүйесінде Бағалау, баға, белгі ұғымдары синоним ретінде қолданылады, бірақ шын мәнінде бір мағына бермейді.

Бағалау – оқушылардың оқу мен тану қызметтерін бақылау процесі, сонымен қатар, білім сапасын жақсарту мақсатымен оқушы туралы мәліметтерді сипаттау, жинау, тіркеу және интерпретациялау процесі.

Баға – бағалау процесінің нәтижесі, бағалау әрекеті немесе қызметі, байланыстың сапалық ақпараты.

Дарынды оқушылардың оқу жетістіктерін әділ және шынайы бағалау жүйесі, білім беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып саналады. Осы уақытқа дейін білім мен білікті тексерудің түрлі әдістері қолданылып келді. Алайда тарихи даму процесінде бағалаудың түрлері мен тәсілдері, бақылау-өлшем іс-шаралары, оның мазмұны, оқушыларға әсері, ынталандыру элементтері және басқа факторлар өзгеріп отырды.

Қазіргі уақытта білім беру процесінің жүйелі болуы керек екеніне ешкім күмән келтірмейді, олай болмаған жағдайда оның нәтижелігі төмендейді. Оқыту-тәрбиелеу жұмыстарын дұрыс бағыттай отырып қана оқушылардың бірін-бірі толықтырып отыратын қайшылықсыз педагогикалық әсерге қол жеткізуге болады. Онымен қоса, осы процесс аясындағы әр әрекет мақсатты бағытталған, яғни белгілі бір мақсатқа қол жеткізуге бағытталған және соған жетуге жетелейтін болуы керек.

Білім беруге қойылған талаптардың қарапайымдылығына қарамастан, оларды толықтай жүзеге асыру қиындығы жоғары объективті және субъективті себептерге келіп тіреледі. Сол арада, бірыңғай оқыту-тәрбиелеу кеңістігіндегі нақты оқу орнының аясында, білім алушы тұлға нысанда болған жағдайда қалыптастыру міндеті өте өзекті болып табылады.

Аталмыш мәселені шешудің екі жолы бар.

Біріншіден, оқыту процесінің түпкі мақсаты мен одан шығатын міндеттерді, оны кезеңмен жүзеге асырудың стратегиясын, оның аясындағы оқушылармен арақатынастың принциптерін анықтау қажет. Бұл жергілікті билік өкілдері деңгейінде мемлекет арқылы жүзеге асырылады. Бұл процесс қоғамның сұранысына берілген жауабы, сондықтан жалпықоғамдық сипатқа ие емес. Алайда, көрсетілген мақсаттар мен міндеттердің арасындағы айырмашылық ұлттық білім кеңістігінің бірлестігін бұзбас үшін қағидаттық сипатта болмауы қажет.

Екіншіден, бір пән аясында, сондай-ақ білім беру мекемесінің аясында түрлі элементтер мен сабақ беру әдістерінің арасында өзара байланыс орнауы; белгілі бір мақсаттарға жету және нақты білім міндеттерін шешу негізінде бір бірімен байланысуы; оқу процесі мекемесінің аясында әр әдістемелік құраманың орнын мақсатты анықтау. Бұл жерде жаңа әдістемелік элементтер әзірлеу туралы емес, білім технологиясының айтылған мақсаттары мен міндеттеріне жауап беретін қолданыстағы әдістемелерді мақсатты жинақтау туралы айтылып отыр.

Көп жылдар бойы бағалау оқушының жетістіктерін басқа оқушының нәтижесімен салыстыру арқылы жүзеге асырылып отырды, ал бұл бағалаудың бірқатар кемшіліктері бар:

- педагогтерге, ата-аналарға және оқушыларға түсінікті болатын білім беру жетістіктерін бағалайтын нақты өлшеулердің жоқтығы;
- педагог әр оқушының жетістігін алдын-ала айқындалған өлшеулер негізінде емес, жалпы сыныптың орташа білім деңгейіне қарап бағалайды; − оқушыларға қойылған баға оқу бағдарламасының жекелеген бөлімдері бойынша алынатын нақты білімді, білікті, дағдыны көрсете алмағандықтан, әр оқушының жеке білім алу траекториясын анықтауға мүмкіндіктің болмауы;
- қорытынды баға қоюда ағымдағы бағалар есепке алынады, бірақ ол оқытудың қорытынды нәтижесін әділ бағалау болып табылмайды;
- оқыту процесінде мұғалім мен оқушы арасында тығыз байланыс болмағандықтан, оқушының білім алуға деген белсенділігі төмендейді.

Бағалау жүйесі және оқушылардың оқу жетістіктерін тіркеу білім беру процесінің құрамдас бір бөлігі болып табылады. Бағалау жүйесі оқытудың мәселелерін диагностикалаудың және оқушы және мұғалім мен ата-ананың арасында кері байланыс жасаудың негізгі құралы.

Критериалды бағалау:

- оқушы оқытудың негізгі субъектісіне айналады;
- оқушы бойындағы үрейленуді басады;
- мұғалімді «төрешілік» қызметінен босатып, ол кеңес беруші, маман, бағыттаушыға айналады [3, 13б].

Осылайша, критериалды бағалау оқушылардың да, мұғалімдердің де денсаулығын сақтау артықшылығына ие.

Білім беру жүйесінің дамуында критериалды бағалаудың орны ерекше. Себебі ол мектептегі білім беру кеңістігінің біріктірілген факторы, оқытудың мәселелерін диагностикалаудың негізгі құралы болып табылады, сонымен қатар оқыту процесінің негізінде жатқан принциптерді қамтиды.

Жалпы алғанда, бағалау және өзін-өзі бағалау жүйесі - білім беру процесінің өз-өзін қадағалап отыратын, ерекше маңызға ие нақты механизмі. Алайда бағалау жүйесін оны көпқырлы ете отырып жетілдіруге болады. Алдымен бүгінгі бағалау жүйесінің атқаратын қызметтерін анықтап көрейік:

1. Нормативті қызмет, біріншіден, оның оқу табыстылығына және оқу орнын бітіруіне сәйкес мемлекеттік өлшеммен бекітілген нақты білім алушының жетістіктерін тіркейді. Екіншіден, жеке оқушының, мектеп сыныптарының үлгерімін, олардың дайындық деңгейлері мен мұғалім жұмысының сапасын әкімшілік бақылау.

2. Ақпараттық-диагностикалық қызмет, оқыту процесіне барлық қатысушылардың арасындағы мазмұндық байланыстардың, оқушылардың мазмұндық және эмоционалдық рефлексиясын, сонымен қатар мұғалімнің педагогикалық рефлексиясының негізгі сәттерін қамтиды. Бағалау білім беру процесіндегі нақты сыныптарда жағдайдың дұрыстығы, жеке оқушылардың амандығын ойлауға мүмкіндік береді.

3. Ынталандыру қызметі, оқушылар қызметін ынталандырумен байланысты, бұл қосымша анықтауларды қажет етпейді [https://emirsaba.org/ bastauish-sinip.html].

Бағалау жүйесіне қойылатын талаптар. Жоғарыда аталып кеткен қызметтерге сүйене отырып, бағалау жүйесі шешімін табуға жағдай жасайтын мәселелерді анықтауға тырысайық:

- Бағалау жүйесі оқу әдістемесінің қай түрі тиімді меңгерілгенін, қай практикалық дағды қалыптастырғанын, басқаша айтқанда, нақты талаптар минимумымен оқушының жеткен жетістігін салыстыруға мүмкіндік туғызуы керек.

- Екіншіден, бағалау жүйесі әр оқушының жалпы дайындық деңгейінің өзгеруін, танымдық қызметтің әр саласында оның жеткен жетістіктерін тіркеп отыруы қажет (ақпаратты меңгеруі, ақпаратты өңдеу, өз ойы мен ойындағы образдарды шығармашылықпен көрсету және т.б.). Бұл білім алу жолындағы жетістіктер мен сәтсіздіктердің нақты суретін алуға мүмкіндік тудырады.

- Үшіншіден, бағаларды қою механизмінің өзінде ондағы ақпаратты сәйкес талдау мүмкіндігінің болуы, бағалау жүйесі ағымдағы және қорытынды бағаларды қоюда, сонымен қатар мақсатқа жетудегі бағаларды қою нақты болуы шарт.

- Төртіншіден, бағалау жүйесінде дарынды оқушылардың өз жетістіктерін бағалау барысында өзін-өзі көтермелеу және дамыту, сонымен қатар оқыту процесі барысында болып жатқан әрекет-терген рефлексия жасау механизмі болуы. Өзін-өзі бағалап отырған оқушы мұғалімнің бағалауымен келген нәтиже мен өзін бағалау барысында жеткен нәтижені салыстыруға мүмкіндігі болуы шарт.

- Бесіншіден, бағалау жүйесі әрдайым мұғалімнің, оқушының, ата-аналардың, сынып жетекші-сінің, сонымен қатар мектептің әкімшілік және педагогикалық ұжымының арасындағы байланыстың орнауын ескеріп отыруы керек.

Аталған ережелер бағалау жүйесінің сұлбасын құрастыруға, оның қызмет етуінің жалпы аясын анықтауға, және оған қоса жетістік критерийі қызметін атқарып, әр білім беру жүйесінің нақтылы жүзеге асуына жол береді.

Жас өркеннің бойындағы табиғат берер ерекше қабілеті, дарындылықты тани білу, оның әрі қарай дамуына бағыт - бағдар бере білу ерекше қиын іс. Алайда әр баланың жеке қабілетін анықтап, оның сол бағытта жетелеу-ұстаз парызы. Ұстаз болу жауапты қиын мамандық. Баланы заманына қарай икемдеп, өз заманының озық өнегесін, оның санасына сіңіре білу, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту-бүгінгі күннің басты талабы.

Дарынды оқушымен жұмыс істеудің негізгі мақсаты: олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсат қажет оқу бағдарламасын тереңдетіп, оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Дегенмен, әліде болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Атап айтқанда, олардың білім сапасын арттыру, оқушылардың дарындылығын айқындап, біліміне, ойлау қабілетіне сай, деңгейіне оқыту, ғылыми ізденіс қабілеттерін қалыптастыру, өйткені XXI ғасыр білімділер ғасыры.

Бүгінгі күні білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау - оқу үдерісін маңызды бөлігі болып табылады. Бағалаудың жаңа жүйесінің өзектілігі неде? Біріншіден, қазіргі білім беру жүйесінде білім алушының білімін бағалауда қолданылып жүрген балдық жүйе оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру үшін жеткілісіз. Екіншіден, берілген тапсырманы тексеру кезінде (бақылау, тест, жазба жұмыстары т.б) нақты бағалау критерийлерінің болмауы; Үшіншіден, мұғалімнің тек жіберілген қатені іздеуі, оқушының басқа оқушымен салыстыру арқылы бағалауы, сондай-ақ болашақ педагог мамандардың критериалды бағалаудың теориялық аспектісі мен практикалық қолданысындағы алшақтық болып табылады. Демек өзін-өзі және бірін-бірі шынайы бағалануына кері ықпалын тигізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы/ http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988.
2. Набуова Р.А., Жубандыкова А.М. Бағалаудың өлшемдік технологиялары. Оқу құралы / Алматы, 2019 – 60 б.
3. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасының негізінде әзірленген педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының бітіруші курс студенттерінеқосымша кәсіби білім беру бағдарламасы студентке арналған нұсқаулық/www.cpm.kz
4. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдістемелік құрал/«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ /О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциясымен. – Астана, 2016. – 48 б. ISBN 978-601-7905-72-9.
5. Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық. Оқу-әдістемелік нұсқаулық /»Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ/ О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциясымен/ – Астана, 2016. – 46 б.

УДК 37.013

СОЗВУЧИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ И.АЛТЫНСАРИНА С СОДЕРЖАНИЕМ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Какимжанова Галия Талгатовна,
учитель начальных классов
Костанайский специальный комплекс
Бақытбек Нұрай Бақытбекқызы,
педагог-психолог
Костанайский специальный комплекс
«детский сад-школа-интернат»
для детей с особыми образовательными
потребностями №2», г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Мақала білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарған Алтынсариннің педагогикалық идеяларына арналған. Ыбырай Алтынсарин балалар мен жастарды тәрбиелеу адамның табиғи мүмкіндіктері идеясына негізделуі және әр адамның бойындағы бүгінгі білім беру жүйесінде сұранысқа ие барлық жақсы бейімділіктерді анықтауға және дамытуға ұмтыла отырып, парасатты және еркін болуы керек деп есептеді.
Түйінді сөздер: жаңашыл педагог, мұра**,** адамгершілік, ағартушылық, арнайы білім беру.

Аннотация

Актуальность и цель. Статья посвящена педагогическим идеям Алтынсарина, которые сыграли немаловажную роль в системе образования. Ыбырай Алтынсарин считал, что воспитание детей и молодежи должно основываться на идее естественных возможностей человека и быть разумным и свободным, стремясь выявить и развить в каждом человеке все лучшие наклонности, что востребованно в сегодняшней системе образования.
Ключевые слова: педагог-новатор, наследие, нравственность, просветительство, специальное образование.

Abstract

Relevance and goal. The article is devoted to the pedagogical ideas of Altynsarin, which played an important role in the education system. Ybyray Altynsarin believed that the upbringing of children and youth should be based on the idea of natural human capabilities and be reasonable and free, striving to identify and develop in each person all the best inclinations that are in demand in today's education system.
Keywords: teacher-innovator, heritage, morality, educational activities, special education.

Без сомнения, опора независимой страны – образованное, трудолюбивое поколение. Ясно, что без образования нет будущего страны. К нынешним выпускникам школы предъявляются высокие требования современности. В эти дни работодателю нужен знаток своего дела. Будущий специалист: во-первых, те, кто привык работать самостоятельно, умеет использовать полученные знания, которые способны самостоятельно решать различные проблемы. Во-вторых, способен к творчеству и действию в новых условиях, к освоению новых технологий. В-третьих, необходимо уметь эффективно взаимодействовать с различными группами людей, быть приученным работать в коллективе.

Слова известного ученого Абу Насыра аль-Фараби: «Человеку в первую очередь нужно давать воспитание, а не знание, образование без воспитания – злейший враг человечества, оно принесет бедствие в его жизнь в будущем». Над этим его высказыванием, всем нам нужно задуматься. В трудах писателя-просветителя, гениального педагога И.Алтынсарина представлены прекрасные методы воспитания ребенка в любви к своей стране, земле, бережном отношении к природе, нравственности, этичности, трудолюбию. Поэтому И.Алтынсарин придавал большое значение воспитанию человека [1; 273].

Ибрай Алтынсарин описал сознание общества в педагогической системе и сформулировал его эстетическими знаниями и философскими принципами. Сегодня новые технологии на занятиях у учителя учат обучающихся общаться с окружающей средой, слушать других, договариваться в группе, свободно выражать себя перед группой, быть вежливыми, ответственными, артистичными, трудолюбивыми. На этом основан метод, предложенный нашим учителем Ибраем.

Идея демократии, гуманизации, сотрудничества в образовании изменила отношения между учителем и учеником. Здесь важны профессиональные и методические навыки учителя. Идея сотрудничества, гуманизации, которую сейчас называют новизной, была сформирована уже тогда Ибраем Алтынсариным [2; 55-56].

У Ибрая Алтынсарина много хороших мыслей и педагогических идей. Сегодня одной из самых больших проблем страны является проблема молодежи. Поэтому поставленная сегодняшняя цель – сосредоточиться на идеях Ибрай Алтынсарина, труде, дисциплине, воспитании и соединить их с современными требованиями. Ибрай Алтынсарин предлагает мнение, что трудовое воспитание, обучение учащихся, научат видеть результат своего труда, получать от него удовлетворение, удовольствие, а тем, кто научится трудиться, будет проще обучаться. Что касается целей, поставленных Ибраем в образовании и воспитании, то они, как уже отмечалось, точно определяют современные требования: всестороннее и широкое образование учащихся; повышение роли учителя, внимание к качеству учебников; постоянное совершенствование и пополнение учебных программ; пополнение знаний учащихся дополнительным материалом.

Основным показателем эффективности современной системы образования является качество образования. Основная задача учителя – вовлечь ученика в познание, самостоятельную исследовательскую и творческую работу. Мы уверены, что нынешнее поколение будет хорошо образованным, политически и экономически грамотным, то есть, если у него будет высокий уровень интеллекта, оно станет прочной опорой для нашего независимого государства. Самое решающее, по мнению Алтынсарина, в педагогической работе: в умении учителя находить лучшие методы обучения, в умении правильно общаться с детьми. Школа нового типа с образцово выстроенной, правильной дисциплиной должна заинтересовать учащихся, научить их культуре, труду и умственному труду, повысить их мотивацию к знаниям [3; 8].

В современном образовании главная цель, которую ставит перед собой учитель, воспитание интеллектуала, гуманного, здорового ученика, умеющего сочетать в себе свои и общественные интересы. Привитие в сознание учащихся патриотических чувств к родному народу, национального духа. А также овладение языком и литературой, историей и искусством, традициями и обычаями. Каждый ученик должен быть индивидуален,постоянно учиться и развивать в себе любознательные качества, прививать им новые технологии, методологические подходы, дополнять и углублять свои знания. Поэтому семья и педагоги играют решающую роль в воспитании ребенка уверенности в себе, прививая ему с раннего возраста доброту, милосердие, то есть нравственные ценности.

Наставления Алтынсарина учителям показывают, что он глубоко и всесторонне изучил и обладал методики своего времени. Комментируя многочисленные приемы устного мышления и письменные упражнения, он писал, что всякая детская работа должна быть осмысленной и систематической, а не растрачиваться на напрасное заучивание. Он объяснил на конкретных примерах, что плохое преподавание и плохое общение могут сбивать детей с толку. Наоборот чем лучше и больше общение с ними, тем успешнее будет урок [4].

В современной системе образования ученики стали объектом обучения. Например, они не только получают готовые знания, предоставленные учителем, но и ищут дополнительную информацию из различных источников. Из содержания обновленной образовательной программы, преподаваемой в современных школах, можно проследить дальнейшее продвижение по пути, заложенным Алтынсарином. Для того, чтобы каждый ученик знал себя как личность, он должен постоянно учиться, развивать в себе способы пополнения и углубления знаний, связывая их с новыми технологиями, приемами и методами.

Каждый этап обучения имеет свои особенности, однако они очень тесно взаимосвязаны В современном обучении детям нужно время, чтобы научиться думать, дать возможность учащимся мыслить, открыто выражать себя, принимать разные идеи и мнения, учиться, использовать активное участие учащихся, требовать, чтобы их работа была мотивированной и последовательной в ответ друг на друга. Сегодня реализация проблемы грамотности также зависит от знаний учителя.

Преимущества нового обучения заключаются в том, что оно позволяет учащимся учиться самостоятельно, более эффективно использовать время в классе устанавливать хорошие отношения между учителями и учениками, а также повышает творческий потенциал учащихся и понимания грамотного письма, выразительного чтения, осмысленной речи, сочинения стихов, эссе и многое другое [5].

Методы и способы обучения детей И.Алтынсарин объяснял учителям в их широком воспитательном смысле:

а) методы обучения это способы, который должен побуждать и мотивировать детей ходить в школу;

б) на уроке необходимы упражнения, повышающие мышление детей, например, метод обучения через рассказ, объяснение. Эта наглядность помогает использовать предметы и факты жизни: описывать предметы и явления, сравнивать их свойства, делать различные выводы. Поэтому у детей начинает формироваться правильное мышление. Учитель должен эффективно использовать элементы технологии с учетом возрастных особенностей учащегося, раскрывая его природный талант, способности, и только тогда в ходе одного урока можно поочередно, эффективно используя несколько технологий, научить ученика читать без устали. Урок – педагогическое произведение, порожденное большим трудом учителя. [6; 46-47]

Хочется отметить также, что И.Алтынсарин предлагал совмещать обучение с уроками и внеклассными занятиями. Он подчеркивал необходимость не утомлять ребенка однобокой информацией, а постоянно пробуждать, и вдохновлять его интерес. Это происходит потому, что информация, которая просто без интереса объясняется, быстро забывается, а знания, которые приходят с комплексным мышлением или большим интересом, пересказываются, сохраняются в уме и являются связующим звеном и основой для дальнейших других знаний.

Ибрай, преодолевший на пути множество преград и потративший всю свою энергию на достижение своей мечты, стал истинным педагогом своего народа и добился своей цели. Это большое достижение - иметь возможность развивать идеи Алтынсарина и использовать их в обществе. Основные принципы, которыми Алтынсарин придерживался в своей педагогической деятельности в конце XIX века, вступили в XXI век, не утратили своей актуальности в современном духовно-культурном развитии Казахстана. Напротив, они со временем приобретают новый импульс и развиваются. Это свидетельствует о преемственности в развитии науки и образования и стабильности традиции [7: 68].

Педагогическая, воспитательная идея Алтынсарина и школьная система основаны на высокой оценке науки и общего образования, любви к ребенку, его уважении и подготовке молодых людей, способных служить интересам своего народа, и, согласившись с настоящим, вносят большой вклад в воспитание будущих граждан нашей страны. За последние более 10 лет происходят значительные изменения как в системе образования в Казахстане, так и в методах педагогического образования.

Также хочется отметить позитивные перемены в системе специального образования, ведь это тоже входит в модернизацию современного образования. В этой системе свою деятельность осуществляют дефектологи, педагоги-психологи, логопеды, также и, сурдопедагоги, тифлопедагоги. В связи с этим были открыты реабилитационные центры, коррекционные кабинеты, школы, интернаты т.д. Работа с детьми проводятся по индивидуальным, адаптированным для каждого ребенка, программам. Таким образом, обновление содержания общего образования и компетенции специальных педагогов и специальных психологов можно рассматривать в качестве серьезных ресурсов для реализации инклюзивной политики и развития инклюзивной практики.

Список литературы:

1. Аль-Фараби. Философские трактаты– Алма-Ата: Наука, 1973. – 350 с.
2. Ситдыков, А.С. Педагогические идеи и просветительская деятельность И. Алтынсарина. – Алма-Ата: Мектеп, 1968. – 148с.
3. Руководство для учителя/ Программа курсов повышения квалификации педагогов общеобразовательных школ Республики Казахстан, 2012 – с. 90
4. Фролов А. Ибрай Алтынсарин и вопросы профессионального образования / Профессионал Казахстана, №2, - 200 с. -
5. Джумагулов, К.Т. Алтынсарин и развитие культуры казахского народа /К.Т. Джумагулов. – Алма-Ата: Казахстан, 1984. – 203с.
6. Сарсенбаева С.С., Рамазанова Ш.Х., Баймаханова Н.Т. Активные методы обучения в школе. Учебное пособие. Алматы 2011 г
7. Фролов А. Ибрай Алтынсарин и вопросы профессионального образования / Профессионал Казахстана, №2. – 200 с. – С.68

УДК 371.3

ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА И ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ШКОЛЬНИКОВ

Карамысов Нурбек Каирбекулы,
магистрант ОП Педагогика и психология
учитель начальных классов
зам.директора по ВР
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького отдела
образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі. Артық ақпараттық ағындар жолында сыртқы кедергілердің болмауы жағдайында оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру қажеттілігі; олардың желіде жинақталған ақпаратты саналы қабылдау және сыни бағалау қабілеті; интернет-кеңістікке шығу кезінде барабар мінез-құлық модельдерін таңдау өзекті болады. Мақсат. Назарларыңызға ұсынылған зерттеудің мақсаты-оқушылардың ақпараттық қауіпсіздігінің жай-күйін зерттеу, балалардың жасына байланысты зиянды интернет-контенттің сыртқы шектеулерінің және ішкі тұлғалық сүзілу мүмкіндіктерінің рөлін анықтау.

Түйін сөздер: ақпараттық мәдениет, жеке тұлғаның ақпараттық қауіпсіздігі, ақпараттық тәуекелдер, ақпаратты мағыналы қабылдау.

Аннотация

Актуальность. В ситуации отсутствия внешних преград на пути вредоносных информационных потоков актуализируется необходимость формирования информационной культуры школьников; их способности осмысленного восприятия и критической оценки информации, почерпнутой в сети; выбора адекватных поведенческих моделей во время выхода в интернет-пространство. Цель предлагаемого вниманию исследования – изучение состояния информационной безопасности школьников, выяснение роли внешних ограничений и возможностей внутриличностной фильтрации вредоносного интернет-контента в зависимости от возраста детей.

Ключевые слова: информационная культура, информационная безопасность личности, информационные риски, осмысленное восприятие информации.

Abstract

Relevance. Communication plays a crucial role in human activity, in this way communicative education is recognized as an important factor in the overall development of the individual. Communication skills affect almost every sphere of activity. A high level provides a comfortable atmosphere in the family, social group or workplace. That's why communicative education of the future specialist and citizen is a mandatory component of general and professional education. Goal. Goal of the present research is to analyze the state of informational safety of schoolchildren while using the Internet; gaining an understanding of the role of external restrictions and opportunities of intrapersonal filtration of the harmful Internet content depending on children age.

Keywords: information culture, information safety, information risks, sensible interpretation of information

Основная проблема, обсуждаемая в данной статье – особенности социализации современных детей и подростков в условиях стремительно нарастающих информационных потоков, прежде всего в электронном пространстве. Сеть Интернет, ставшая естественной коммуникационной средой для подрастающего поколения, оказывает безусловное влияние на мировоззрение и поведение школьников. Данная среда наполнена полезной информацией и одновременно выступает каналом трансляции рисков социализации. К актуальным рискам относятся, например, получившие распространение в социальных сетях «сообщества смерти», активно провоцирующие суицидальные действия; тематические группы, стимулирующие различного рода аддикции; широко представленный в Интернете вредоносный контент, способный нанести ущерб психоэмоциональному здоровью, нравственному и интеллектуальному развитию детей и подростков. Перечисленные риски становятся более реальными на фоне сравнительно низкого родительского и педагогического контроля, осуществление которого, как и обеспечение профилактики рисков, затрудняется тем, что современные дети и подростки значительно превосходят взрослых в своей цифровой компетентности. В сложившейся ситуации важно найти продуктивные подходы для обеспечения благоприятной социализации школьников и по возможности нивелировать риски информационной среды, угрожающие развитию личности.

Эпоха информационного общества создала новые беспрецедентные возможности для человека – его развития и образования, трудовой деятельности, информационного обмена, социальной коммуникации и сотрудничества. Вместе с тем наметились тенденции, которые сложно оценить как положительные. Первая из них заключается в виртуализации социальных практик, перемещении определяющих личность сфер из реальной формы бытия в цифровую [1]. Это явление расценивается учеными как особый вызов и экзистенциальный риск, поскольку современный человек удовлетворяет многие свои потребности, связанные с коммуникацией, образованием, творчеством, семьей, благодаря виртуальной среде. Перенос ценностей в виртуальную среду приводит к зависимости от нее и одновременному ослаблению реальных социальных связей. Вторая важная тенденция состоит в том, что параллельно с виртуализацией социальной среды происходит виртуализация социальных угроз и рисков, которые практически беспрепятственно существуют в Интернете и активно воздействуют на различные категории его пользователей [2].

Для интернет-зависимых людей невозможность войти в виртуальное пространство является источником сильнейшего дискомфорта. Установлено, что более высокие уровни онлайн-активности напрямую коррелируют с более высокими онлайн-рисками [3]. Дети и подростки – представители «цифрового поколения» – являются активными пользователями Интернет и крайне часто проявляют при этом беспечность, будучи убеждены в безопасности своих личных компьютеров и мобильных устройств [4]. На основе проведенных исследований выяснено, что дети младшего школьного возраста весьма чувствительны к негативному интернет-контенту; а в подростковом возрасте доступная, но далеко не всегда полезная и позитивная интернет-информация, виртуальные развлечения, контакты в интернет-сообществах и т.п. могут послужить причинами девиантного поведения. В данном проблемном поле широко изучаются риски интернет-пространства, связанные с: зависимостью от

онлайн-игр; общением в социальных сетях; доступом к материалам порнографического содержания; доступом к материалам повышающим риск подросткового суицида; кибербуллингом и т.д. Проблема игромании широко представлена в исследованиях мировых ученых, так как данная проблема возникла относительно давно и была актуальна еще до появления сети Интернет. Однако появление сети Интернет усугубило проблему тем, что доступ к сетевым играм упростился, а компьютерные игры стали частью проведения досуга. Риски, связанные с общением в социальных сетях, включают в себя опасные контакты с посторонними через знакомства в социальных сетях, а также усиливают такие риски интернет пространства как доступ к материалам порнографического содержания, доступ к материалам, повышающим риск подросткового суицида, и кибербуллинг. Появление сети Интернет увеличило риск подросткового суицида, прежде всего, тем, что материалы по теме суицида могут быть найдены подростками в открытом доступе, что увеличивает вероятность просмотра. Выявление и систематизация угроз интернет-пространства показывают, что интернет-аддикции могут приобретать серьезные патологические последствия и формы, такие, как игровое интернет-расстройство (Pokemon Go, интернет-казино), суицидальное поведение и призыв к суициду (Suicid 18+, последователи персонажа «Рина», «Филипп Лис») [5]. А значит, нужны способы выстраивания защиты от подобных угроз. Очевидно, что существенную «функцию защиты» должна взять на себя образовательная среда, где существенного внимания требует организация работы по раннему выявлению, профилактике и коррекции интернет-зависимого поведения несовершеннолетних в современных социокультурных реалиях. Это может способствовать предупреждению и снижению рисков зависимого и отклоняющегося поведения детей и подростков, их безопасному и разумному освоению новых граней кибермира без ущерба для здоровья и гармонии своего внутреннего мира. В связи с этим срочно требуются разработки методов и способов самосохранения в информационном пространстве, владение которыми должно стать жизненно важным компонентом информационной культуры современного человека.

Проблема осознанного и безопасного использования электронных ресурсов в настоящее время разрабатывается в нескольких направлениях. В зарубежных и отечественных исследованиях описаны и типологизированы информационные риски в сети Интернет. S.Livingstone относит к ним буллинг, воздействие изображений сексуального характера, секстинг, встречи с онлайн-контактами в реальном мире, интернет-зависимость и азартные игры (гэмблинг), груминг. Согласно классификации N.Giant, существуют три основных категории рисков: контент, контакты и коммерция. Наиболее распространенными их формами являются физические угрозы, сексуальное насилие, буллинг и домогательство, кража личных данных, противозаконное поведение, воздействие нежелательного контента, аддикция пребывания в сети, нарушение авторских прав, вирусы и спам. Эти риски могут быть связаны с применением различных информационно-коммуникационных ресурсов и технологических средств, включая посещение веб-сайтов и онлайн-чатов, социальных сетей, с мгновенными сообщениями, онлайн-игровыми сайтами, использованием мобильных телефонов, цифровых медиа- и игровых консолей.

В связи со снижением внешних ограничительных фильтров на пути вредоносного контента по мере расширения социальной активности развивающейся личности чрезвычайно важно как можно более раннее формирование критического мышления детей и обучение их основам безопасного использования электронных ресурсов. Прививать детям навыки информационной культуры, учить их способам противостояния информационным рискам, критическому и осмысленному оцениванию информации, получаемой через Интернет, нужно начиная с младшего школьного или даже дошкольного возраста. Поскольку подростки и старшие школьники по объективным причинам более автономны в информационном пространстве, соотношение внешнего контроля и предоставления свободы в действиях и выборе ребенка по мере его взросления должно меняться. Участие родителей и педагогов в виртуальной жизни взрослеющего школьника, а соответственно, и помощь в противостоянии информационным (и социальным) рискам не только возможны, но необходимы, однако для этого нужны новые формы педагогического взаимодействия. Пристальное внимание следует уделять работе с подростками, так как бесконтрольное пребывание в сети в данном возрастном периоде особенно опасно: возросшая у учащихся среднего звена потребность в общении, их желание самоутвердиться, завоевать авторитет среди сверстников порой толкает их на необдуманные, безрассудные поступки. Поэтому взрослые обязаны налаживать доверительные отношения с подростками, выстраивать с ними конструктивные варианты диалога, находить компромиссные решения спорных вопросов. Кроме того, необходима системная работа по повышению цифровой компетентности педагогов и родителей, приведения их знаний, умений и навыков обращения с электронными ресурсами в соответствие с уровнем развития детей. Таким образом, требуется соблюдение баланса ограничительного и личностно-развивающего подходов к обеспечению безопасности школьников в виртуальном пространстве в зависимости от их возраста. Второй подход по мере взросления ребенка должен усиливаться. Обсуждаемая проблема в перспективе не только не потеряет своей актуальности, но и станет еще более острой, поскольку развитие ИКТ-технологий и распространение их во всех социокультурных сферах в ближайшее время будут только усиливаться. В этих условиях увеличивается ответственность школы, педагогов, родителей, задача которых начиная с самых ранних этапов

социализации создать условия для формирования у детей и подростков базовых ценностей, которые будут способствовать самостоятельному сопротивлению информационным рискам.

Список литературы:

1. Баева Л.В. Экзистенциальные риски информационной эпохи // Информационное общество [Электрон. ресурс]. 2013. № 3. С. 18–28.
2. Furnell S. Jumping security hurdles. Computer Fraud & Security. 2010. № 6. P. 10–14.
3. Livingstone S. et al. In their own words: What bothers children online?// European Journal of Communication. 2014. T. 29. № 3. C. 271–288.
4. Furnell S. Jumping security hurdles. Computer Fraud & Security. 2010. № 6. P. 10–14.
5. Владимирова Т.В. К социальной природе понятия «информационная безопасность» // Вопросы безопасности [Электрон. ресурс]. 2013. № 4. С. 78–95.

УДК 37.062

САБАҚТАСТЫҚ-ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ КЕПІЛІ

Касенова Норгуль Шакировна,
№24 мектеп-гимназиясы директорының
тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Бикеева Балапан Мынжасаровна
№24 мектеп-гимназиясы директорының
оқу ісі жөніндегі орынбасары
Серикбаева Роза Назымовна
№24 мектеп-гимназиясы директоры
ғылыми ісі жөніндегі орынбасары
Қостанай қаласы

Аннотация

Білім беру саласындағы сабақтастықты педагогикалық мақсат - міндеттерге, әдіс-тәсілдерге сүйене отырып жүргізу қажеттілігі дәлелденеді. Сабақтастықты жүзеге асыру жолдарының бірі баланың келесі кезеңге өтуіне қолайлы жағдай жасауды қаматамасыз ететіндей педагогикалық қолдау көрсету.

Түйінді сөздер: білім беру; сабақтастық; педагогикалық қолдау.

Аннотация

Доказывается, что преемственность образования необходимо выстраивать на уровне целей и задач, форм, методов и приемов педагогической деятельности. Одним из путей реализации преемственных связей может служить педагогическое сопровождение, которое обеспечивает адекватные условия для перехода ребенка.

Ключевые слова: образование; преемственность; педагогическое сопровождение.

Abstract

The article proves that it is necessary to build the succession on the level of aims and purposes, forms and methods of pedagogical activity. One of the ways to realize succession can be pedagogical support, which provides adequate conditions for transition.

Keywords: education, succession; pedagogical support.

Қазіргі заман талабына сай білім беру үдерісі де жаңғырды. Дамуды көздеген мектеп қана қоғам сұранысын қанағаттандыра алады. Ал ондай мектептің жұмыс жүйесі жоғары педагогикалық мәдениетті талап ететін білім беру жүйесіне негізделуі тиіс. Бастауыш білім беру жүйесіндегі мәселелерді саралай келе, үздіксіз білім беру үдерісінің басты шарты - сабақтастықты қамтамасыз ету екені анықталды. Білім беру саласындағы сабақтастық пен үздіксіз білім беру ұғымын нақтылайтын болсақ, сабақтастық дегеніміз әртүрлі деңгейде зерттелетін оқу пәні бөліктерінің арасындағы қажетті байланыс пен дұрыс қатынас.

Кезеңдік оқыту жүйесіне осындай көлемді көзқарас педагогиканың бұрыннан бастау алады. Білім берудегі сабақтастық мәселелерін зерттеу тарихын Коменский жұмыстарын талдаудан бастауға болады. Коменский, ол «Ана мектебінен» «академияға» дейінгі мектептердің бірнеше деңгейлерін қамтитын оқыту жүйесін құрды, онда оқушылардың бір сатыдан екінші сатыға ауысуына көп көңіл бөлінеді: «алғашқы екі мектепте бәрі жалпы және қарапайым түрде оқытылады, ал келесіде-толығырақ және нақты, дәл ағаш әр жаңа жыл сайын тамырлар мен бұтақтардың көбеюіне мүмкіндік беретіндіктен, ол күшейіп, көбірек жеміс береді» («Ұлы дидактика», 27-тарау).

Мектепке дейінгі ұйымдар, бастауыш, негізгі, жоғары мектептер арасында барлық тарап бойынша сабақтастық болуы үшін оқытушылар, тәрбиешілер арасында тығыз байланыс орнауы тиіс. Әрқайсысы балаға қойылатын талаптарды жетекшілікке ала отырып, кедергілерді жоюға, оқулықтар мен бағдарламалардағы қайшылықтарды жеңуге, баланың келесі кезеңге қиындықсыз өтуіне жағдай жасауы тиіс.

Сонымен қатар, мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің сабақтастығы бала үшін оның физикалық және психикалық дамуының қиын кезеңінде өте маңызды. Л.С.Выготский атап өткендей, 6-7 жаста «кейбір дағдарыс, өсудің тежелуі пайда болады, ол қайнау немесе қату нүктесін білдіреді, сол кезде жаңа сапалы тамаша кезең басталады» [1, с.247]. Баланың барлық өмірлік белсенділігі іс-әрекеттегі озбырлықты, өзара әрекеттесу жағдайларында жанама бағдарлауды қажет ететін мектеп ережелері мен нормаларына бағынады. Сондықтан осы кезеңде баланың жеке басының дамуына ерекше назар аудару керек, бұл бастамашылдықты, тәуелсіздікті, қызығушылықты, шығармашылық өзін-өзі көрсету қабілетін қалыптастыруды, сондай-ақ балаларды жалпыадамзаттық құндылықтармен таныстыруды білдіреді (Т.Н.Доронова, Л.Г.Голубева, Л.Н.Галигузова, Т.И.Гризик, Т.И.Ерофеева, Л.В.Запорожец, В.Т.Кудрявцев, Е.Г.Хайлова).

Қазіргі күні сабақтастыққа байланысты мәселелерді талдау барысында «өзара қарым-қатынас» сөзін жиі қолданамыз. Бұл ең басты шешуші роль атқарады. Өзара қарым-қатынас білім беру мекемесі ішінде, білім беру мекмелері арасында, білім беру мекмелері мен отбасы арасында ұйымдастырылуы тиіс.

Сабақтастық мәселесі білім беру жүйесінде таңсық емес. Л.С.Выготский баланың білімге қадамы мектепке келгенге дейін басталатыны туралы айтқан болатын: «...мектептегі оқыту ешқашан тақыр жерден басталмайды, баланың мектепке келгенге дейінгі даму кезеңіне сүйенеді» [5].

Мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектепарасындағы сабақтастық үздіксіз білім беру жүйесінде маңызды роль атқарады. Бірақ бұл «мектепке дейінгі білім беру саласының басты мақсаты - мектепке дайындау» деген ұғымды білдірмейді. Өкінішке орай, бүгінде мектепке дейінгі білім беру мазмұнын бірінші сынып бағдарламасының меңгертудің бастапқы кезеңі деп қарастырып, пәндік білім,білік,дағдыға әкеліп тірейді. Бұндай жағдайда мектепке дейінгі бала және кіші мектеп жасындағы бала арасындағы сабақтастық бала бойында жаңа әрекетті, оқу әрекетін жүзеге асыруға қажетті қасиеттің дамуына емес, қазақ тілі, математика, жаратылыстану пәндерін игеруге дайын ба деген сұраққа ғана жауап береді.

Сонымен қатар «баланы мектепке дайындау» жұмысының сұранысқа ие болып отырғаны байқалады. Балабақша қабырғасында жүрген бала бос уақытында қосымша ұйымдарға барып оқиды. Ата-аналар баласын ақылды қыламын деген ой жетегінде өз баласының денсаулығына зиян келтіретінін, оқуға деген қызығушылығынан айыратынын ойламайды. Осы жерде кәсіби тұрғыда ойланатын болсақ, неліктен нақты пәндік білімге көп көңіл бөлінеді, метатанымдық дағды маңызды орын алып тұрған кезде неліктен баланың қиялын, бейнелік қабылдауын дамытуға баса назар аударылмайды деген сұрақтар туындайды. Жауап біреу: баланың жекелеген қабілетін ашуға бағытталған өзара қарым-қатынас жоқ.

Кез келген адам жаңа ортаға сенімсіздікпен аяқ басады. Келесі сатыға өткен бала, әрине, мұғалім тарапынан қойылатын талапты жете түсіне қоймағандықтан, оқу ерекшеліктері мен шарттарымен, ұжымдағы тәртіппен, құндылықтармен таныс болмағандықтан уайымға түседі. Сабақтастық мәселесін шешу барысында жасөспірімдік шаққа өткен 10-11 жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру керек. Бесінші сынып оқушыларының бейімделу кезеңінде мынадай педагогикалық алғышарттар назарда болады: мұғалімнің бастауыш және орта буын сыныптарын оқыту мақсаттары мен жетістіктері туралы білуі; қолданылатын оқыту әдіс-тәсілдері арасында сабақтастық болуы; бейімделу кезеңінде бақылау-бағалау әрекетін ізгілендіру.

Мектепте сабақ барысында бала өмірдің қызықты оқиғаларына араласып, ұжымдық қатынасқа түсуі керек. Ұжымдық танымдық іс-әрекетте басқалардың оның пікіріне құрметпен қарауы маңызды. Педагогпен қарым-қатынастан жағымды әсер алуы тиіс. Себебі әр қол жеткізген жетістіктен өзінің келешектегі жеңістерін көреді.

Мектепте оқу жылы қалай басталатынына қарамастан баланың бейімделу үдерісі үздікіз жүреді. Бұл үдерістің қаншалықты тиімді болатындығы және бала мен мұғалімге қанша уақыт кететіні туралы сұрақ туындайды. Мектептегі бейімделу кезеңі табиғи үдерісті неғұрлым қарқынды етуге бағытталады және психологиялық-педагогикалық жағдайларды сақтау қажеттілігін айқындайды. Педагогикалық тәжірибе білім беруді дамыту жүйесі аясында сабақтастық мәселесін тек дұрыс жолға қоюға және шешуге болатындығын көрсетеді. Бастауыш мектептен оқушылардың оқытудың екінші сатысына ауысуы зияткерлік және жеке дамуға, белгілі бір білім мен оқу іс-әрекеттерінің қалыптасу деңгейіне, психикалық үдерістің табиғи қалыпта жүруіне, өзін-өзі реттеу қабілетінің даму деңгейіне жоғары талаптар қояды [4].

Дамыта оқыту жүйесінде білім мен дағдыларды игеру қарқыны оның оқушылардың жалпы дамуына қаншалықты ықпал ететіндігімен анықталады. Бірақ, 10-11 жас аралығындағы оқушылардың бұл даму деңгейі бірдей емес: кейбіреулерінде бұл олардың оқуды одан әрі табысты жалғастыруына сәйкес келеді, ал басқаларында ол қажетті деңгейден төмен. Сондықтан, бұл өтпелі кезең тек мектеп

оқушылар арасында ғана емес, сонымен қатар мұғалімдер арасында да туындайтын түрлі қиындықтарға әкеліп соқтырады. Бірінші қиындық-психологиялық. Бастауыш сыныпты аяқтаған оқушы орта мектеп оқушысы бола отырып, бірінші қыркүйек айында мектепке келген бірінші сынып оқушысының күйзелісіне тең келетін күшті психологиялық күйзелісті бастан кешіреді. Психологиялық ауыртпалықты жеңілдету және бірінші сынып оқушысына оқуға деген сүйіспеншілікті ояту үшін не істеу керектігін бәріміз білеміз. Бірақ бесінші сынып оқушыларымен мұндай жұмыс әдетте жүргізілмейді. Өзінің «мұғаліміне, оның жұмыс тәсіліне, оның талаптарына үйренген бастауыш сынып оқушылары орта мектепте көптеген пән мұғалімдерімен кездеседі, олардың талаптары мен жұмыс әдістерінің алуан түрлілігі соншалық, оларға бірден бейімделе алмайды. Бастауыш сынып оқушыларына қайта үйренуіне уақыт керек. Кейде бұл үдеріс бір айдан астам уақытты алуы мүмкін. Пән мұғалімдерінің балалардың психологиялық мәселелерін қарастыруға уақыты жоқ. Ол үшін бұл уақыт жеткіліксіз. Бастауыш сынып мұғалімдері үшін оқушымен психологиялық үйлесімділік мәселесі әрқашан бірінші орынға шығады, өйткені бұл оқытудың сәттілігін қамтамасыз етеді. Бесінші сынып оқушылары өзіндік ойы, пікірі қалыптасқан тұлға болғандықтан орта мектепте бұл үдеріс ұзаққа созылады және оның үстіне ол әрдайым сәтті бола бермейді.

Оқушылардың бір сатыдан екінші сатыға бейімделу үрдісін жеңілдету үшін 4-5-сыныптар арасында келісім арқылы өзара сабаққа қатысуды тәжірибеге алу керек. Бұл не береді? Болашақ пән мұғалімдері жыл бойына әр оқушыны жақсы танып біледі, ал 4-сынып мұғалімдері орта буын мұғалімдерінің сабақ беру әдістемесімен танысады. Ал болашақта алдына келетін осы оқушыларға сабақ жүргізсе нұр үстіне нұр болар еді! Себебі жеке тұлға болып қалыптасу кезеңі баланың қоршаған ортамен байланысқа түсу барысында өзін өзге ортамен біртұтас сезінуімен бағаланады [3].

Сабақты зерттеу арқылы әрқайсысы өз ойларымен бөліседі, болашаққа бағдар жасайды. Бұндай тығыз қарым-қатынастың ең ұтымды тұсы – балалармен танысу! Бастауыш сынып мұғалімі де орта мектеп мұғаліміне баланың жан-жақты қырын ашып көрсетуге мүмкіндік алады.

4-сыныпта жарты жылдық және жылдық бақылау жұмыстары екі буын арасында келісім жасала отырып жасалса бастауыш сынып оқушысының бейімделу кезеңі біршама жеңіл өтер еді. Педагогикалық-психологиялық қолдау арқылы «қиын топтағы» оқушылардың жағымсыз қылықтарының алдын алу жұмыстары тиімді ұйымдастырылады.

Оқушылардың бір сатыдан екінші сатыға өтудегі сабақтастықты қамтамасыз ететін тиімді әдістәсілдерді тексеру нәтижелері кіші мектеп жасындағы балалар мен бесінші сынып оқушыларын оқыту барысындағы ұйымдастырушылық-педагогикалық қателіктер кері байланыстың дұрыс жүргізілмеуінен болғанын көрсетті. Жалпы оқу дағдылары осы екі буын арасында сабақтастықты қамтамасыз ететін негізгі фактор екені анықталды.

Қорытындылай келе, оқытудың барлық кезеңдеріндегі сапалы білім негізі- сабақтастық деп түйіндегіміз келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М.: Педагогика, 1991.
2. Коменский Я. А. Избр. пед. соч.: в 2 т. М., 1982. Педагогика взаимодействий Педагогическое образование в России. 2011. № 1 E-mail: pedobraz@uspu.ru 250
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М.: Вече, 2008. - 352 с.
4. Бурменская Г.В. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей. - М.: Прогресс, 2008. - 298 с.
5. Выготский Л.С. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте // Выготский Л.С. Педагогическая психология. М., 1991.С. 382.

УДК 37.08

НЕПРЕРЫВНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ: СОВРЕМЕННЫЙ АСПЕКТ

Каткенов Кусаин Амангельдинович,
к.пед.н., директор
Костанайский политехнический
высший колледж, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Бұл мақалада мұғалімнің кәсіби қызметі аясында оның үздіксіз кәсіби даму мәселесі ашылады. Үздіксіз кәсіби даму процесінің өзектілігі педагогикалық білімді, білік пен құзыреттілікті үнемі жаңартумен, педагогтердің мобильді кәсіби дамуының халықаралық стандарттарымен негізделген.

Түйінді сөздер: педагог, үздіксіз кәсіби даму, VUCA әлемі, «softskills» дағдылары.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье раскрывается проблема непрерывного профессионального развития педагога в контексте его профессиональной деятельности. Актуальность процесса непрерывного профессионального развития обоснована постоянным обновлением педагогических знаний, умений и компетенций, международными стандартами мобильного профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: педагог, непрерывное профессиональное развитие, мир VUCA, навыки «soft skills».

Abstract

Relevance and goal. This article reveals the problem of continuous professional development of a teacher in the context of his professional activity. The relevance of the continuous professional development process is justified by the constant updating of pedagogical knowledge, skills and competencies, international standards of teachers' mobile professional development.

Keywords: teacher, continuous professional development, VUCA world, «soft skills».

Процесс непрерывного педагогического образования обусловлен профессиональной деятельностью современного педагога. Педагог обучает, воспитывает и развивает личность обучающегося. Соответственно, чтобы учить кого-то новым знаниям, умениям и навыкам, педагог должен учиться непрерывно сам.

Об этом говорил еще великий древнекитайский мыслитель Конфуций: «Кто постигает новое, лелея старое, тот может быть учителем...», «Учитель и ученик растут вместе...». [1]

Сегодня произошла смена парадигмы «повышение квалификации педагога» на «непрерывное профессиональное развитие педагога», когда каждый этап этого процесса (профориентация; педагогическая подготовка; школа; повышение квалификации) основывается на принципе преемственности и последовательном выполнении своих функций по профессиональному развитию педагога. [2]

Непрерывное образование – это, прежде всего, современная система взглядов на образовательную практику, которая провозглашает учебную деятельность человека неотъемлемой и естественной составляющей его образа жизни во всяком возрасте. Она предусматривает необходимость дополнения образовательной лестницы новыми ступенями, рассчитанными на все периоды взрослой жизни. В качестве основной цели непрерывного образования рассматривается происходящее в течение всей жизни обогащение творческого потенциала личности. Непрерывное образование – это целостный процесс, обеспечивающий поступательное развитие творческих способностей и всестороннее обогащение духовного мира личности. Он состоит из последовательных этапов специально организованной учебы, дающих человеку благоприятные для него изменения социального статуса. В центре внимания идеи непрерывного образования находится сам человек, его личность, желания и способности, разностороннему развитию которых уделяется основное внимание.

Непрерывное педагогическое образование – это социально-педагогическая система взаимосвязанных форм, этапов, средств, способов подготовки педагога, повышения уровня его профессиональной компетентности, развития личностных качеств и способностей в течение всей жизни.

Цель непрерывного педагогического образования – формирование и развитие творческой личности педагога. Сегодня ведущими характеристиками такой личности являются когнитивная, аутопсихологическая (регулятивная) и цифровая (информационно-коммуникативная) компетентности.

Когнитивная компетентность предполагает владение педагогом навыками критического, системного, стратегического и креативного мышления, а также навыками проектирования индивидуальных образовательных траекторий.

Информационно-коммуникативная или цифровая компетентность идентифицируется по таким навыкам, как навыки работы с образовательными порталами, платформами онлайн-курсов, проектной коммуникации в онлайн-сообществах, создания адаптивных электронных учебных пособий с учетом когнитивных стилей и типов мышления обучающихся, программирования обучающих игр и использования цифровых технологий для саморазвития.

Регулятивная или аутопсихологическая компетентность предполагает развитость навыков управления физическими и психофизиологическими ресурсами, эмоциональной и мотивационно-волевой саморегуляции, тайм-менеджмента и стресс-менеджмента в профессиональной деятельности, психогигиены информационного труда («цифровая диета», «информационный фитнес»). [3]

Анализ современных исследований проблемы непрерывного педагогического образования позволил выделить пять относительно самостоятельных *подходов в трактовке принципа непрерывности в педагогическом образовании.*

Первый подход рассматривает непрерывное педагогическое образование как единство формального (институционального) образования и неформального (самообразования), как создание широких условий для непрерывного саморазвития личности педагога.

Второй подход рассматривает непрерывность как нацеленность всех элементов образовательной системы на целостную, развивающуюся личность педагога.

Третий подход отождествляет непрерывность педагогического образования с его преемственностью, с отсутствием разрывов в отдельных его ступенях. Данная точка зрения превалирует в публикациях по проблеме непрерывного профессионального педагогического образования.

Четвертый подход отождествляет непрерывность педагогического образования с его адаптивностью.

Пятый подход отождествляет непрерывное педагогическое образование с единством общего и профессионального компонентов в подготовке учителя, что призвано обеспечить единство целей социализации и профессионализации, развития личностных и профессиональных качеств, ключевых, базовых и функциональных компетентностей учителя. [4]

Таким образом, непрерывное педагогическое образование можно рассматривать как одно из средств реализации личностной парадигмы педагогического образования, представляющее собой систему условий для обеспечения непрерывности профессионально-личностного развития педагога, а именно преемственность всех ступеней профессионально-педагогической подготовки и повышения квалификации; единство формального и неформального профессионально-педагогического самообразования; единство общего и профессионально-педагогического образования; непрерывное обновление всех элементов системы педагогического образования в соответствии с меняющимися условиями жизни.

Правовая основа процесса непрерывного профессионального образования педагога заложена в Законе Республики Казахстан «О статусе педагога». Согласно данному законодательному акту непрерывное профессиональное развитие педагога одновременно является и его правом, и его обязанностью. Статья 7 «Права педагога при осуществлении профессиональной деятельности» провозглашает право педагога на непрерывное профессиональное развитие. В статье 15 говорится о том, что педагог обязан непрерывно совершенствовать свое профессиональное мастерство, исследовательский, интеллектуальный и творческий уровень. [5]

В Концепции развития образования Республики Казахстан до 2025 года в разделе «Статус педагога» говорится о том, что процессы реформирования системы образования страны делают приоритетным направление непрерывного профессионального развития педагогов. [2]

Непрерывное профессиональное педагогическое развитие подразумевает овладение педагогами новыми предметными, психолого-педагогическими, социальными, цифровыми компетенциями, необходимыми для эффективной реализации всех видов педагогической деятельности. [2] Подробнее об этих новых компетенциях или навыках говорилось чуть выше.

Надо признать, что проблема непрерывного профессионального развития приобрела в современном мире новое звучание, а именно, она актуальна для большинства профессий. Чем это обусловлено? Например, сегодня новая информация обновляется через каждые 15 минут. В связи со стремительным развитием процесса цифровизации модернизируются различные производственные технологии, появляются новые виды продукции и сырья, возникают новые профессии и т.д.

Появление новых заболеваний человека, методик и практик лечения, медицинского оборудования, лекарственных препаратов актуализирует идею непрерывного профессионального развития врачей.

Появление новых тенденций в парикмахерском деле (креативные подходы к стрижкам, завивкам, укладкам), новых профессиональных инструментов, химических препаратов (краски, шампуни, лаки) и т.д. вызывают необходимость постоянного профессионального образования мастеров-парикмахеров.

Развитие кондитерского производства (новые технологии, оборудование, подходы к изготовлению и оформлению продукции, виды сырья и продукции) требуют непрерывного профессионального развития кондитеров.

Сегодня широкое распространение получила программа «Умный дом», предполагающая автоматизацию и удаленное управление системами освещения, охраны, видеонаблюдения и климат-контроля в домах, квартирах, офисах. Данную систему монтируют техники-электрики, владеющие кроме прямых профессиональных навыков компьютерными технологиями. В будущем благодаря развитию беспроводных технологий будет расширяться и функциональный набор «умного дома». Значит, современным специалистам в сфере электромонтажа надо постоянно учиться и повышать свою квалификацию. [6]

Возвращаясь к вопросу непрерывного профессионального развития педагогов, надо сказать, что в настоящее время педагогические работники Республики Казахстан в обязательном порядке проходят курсы повышения квалификации один раз каждые пять лет. Но такая регулярность не отвечает скорости обновления педагогических знаний, умений и компетенций, международным стандартам актуального и мобильного профессионального развития педагогов, затрудняет оперативное реагирование на стремительно меняющиеся потребности педагогов. [2]

Но еще в больше мере непрерывное профессиональное образование педагогов обусловлено современными вызовами к системе образования.

Сегодня реальностью стал новый мир – мир VUCA, мир неустойчивый, неопределенный, сложный и неоднозначный. Мир стал глобальным и мобильным, в нем все меняется очень быстро.

Новые времена требуют новых людей. Какими качествами должны обладать новые люди? В первую очередь, это должны быть гибкие люди, то есть, люди, умеющие меняться. Им должны быть присущи любознательность, толерантность к неопределенности, гибкий ум, высокий уровень интеллекта, креативное мышление, адаптивность, интуиция, а также высокая степень так называемой межличностной чувствительности – они должны уметь услышать и понять другого, найти общий язык с самыми разными людьми. [7]

Поэтому все современные образовательные тенденции и тренды обусловлены этим миром VUCA. Мир VUCA бросил вызов образованию. Образование должно подготовить человека жить в этом нестабильном, непонятном и сложном мире – не просто жить, а учиться, работать, заводить семью, воспитывать детей, строить карьеру, то есть быть успешным и счастливым здесь и сейчас. То есть система образования должна вооружить человека так называемыми «soft skills» («мягкими» навыками) – личными качествами и компетенциями, необходимыми для стабильной жизни человека в нестабильном мире. Современный человек должен уметь учиться в течение всей жизни, переучиваться, менять профессию и сферу деятельности, превратить хобби в профессиональную деятельность и т.д.

В Концепции развития образования Республики Казахстан до 2025 года говорится о том, что в условиях современной реальности люди должны обладать универсальным набором компетенций, активной гражданской позицией, межличностными навыками и системным мышлением. [2] Чтобы обучить детей навыкам soft skills, педагоги сами должны владеть ими в совершенстве. Как овладеть ими? Сегодня это возможно через систему непрерывного профессионального образования.

В обществе бытует выражение «Предела совершенству нет». Эту простую истину озвучил Сократ. Она прозвучала и из уст Заратустры. Встречается она и в трактатах Ницше. [8] Эта фраза имеет глубокий философский смысл и означает, что человек всегда может двигаться вперед. Сегодня многие люди стремятся воплотить этот принцип в свою жизнь. Ведь каждый пропускает его через призму своего видения реальности и это становится для него стимулом. Несомненно, стремление двигаться вперед, развиваться и совершенствоваться должно стать непреложным аксиологическим императивом в мировоззрении современного педагога.

Список литературы:

1. Электронный ресурс: https://ru.citaty.net/avtory/konfutsii/tsitaty-ob-uchiteliakh/
2. Концепция развития образования Республики Казахстан до 2025 года info@nao.kz
3. Буров Ю.Б. Интенсификация процесса подготовки будущего учителя в профессиональной образовательной организации / Ю.Б.Буров // Инновационное развитие профессионального образования. – 2019. – № 4 (24). – С. 53–59.
4. Циулина М.В. Некоторые аспекты проблемы непрерывного педагогического образования / М.В.Циулина // Современные проблемы науки и образования. – 2018. – №1-1. https:-//science-education.ru/ru/article/view?id
5. Закон Республики Казахстан «О статусе педагога» от 27 декабря 2019 года №293-VI (с изменениями и дополнениями на 22.10.2021г.) https://kodeksy-kz.com/ka/o_statuse_-pedagoga.html
6. Электронный ресурс: https://www.asutpp.ru/sistema-umnyj-dom.html (дата обращения: 13.-01.2022)
7. Электронный ресурс: https: // hrhelpline.ru/v-vuca-mire-prishlo-vremya-durt-liderov/ 8. Электронный ресурс: https://psychbook.ru

ӘӨЖ: 373.2.02.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ОҚУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Кинжекова Рысканым Салимқызы,
педагогика ғылымдарының кандидаты
Сапашева Клара Хамидоллаевна,
педагогика ғылымдарының кандидаты
Батыс Қазақстан
инновациялық-технологиялық университеті
Орал қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты .Мақалада мектепке дейінгі білім беру жүйесінде қолданылып жүрген педагогикалық технологияларға- ынтымақтастық педагогикасы, ойын арқылы оқыту, проблемалық оқыту, мо-

дульдік оқыту, дамыта оқыту, өздігінен оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, оқытудың компьютерлік технологиясы, бағдарламалап оқыту, деңгейлеп оқыту т.б. талдау жасалып, тиімділігі айқындалған.
Түйін сөздер: инновациялық технологиялар, Мектепке дейінгі білім беру стандарты, мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу, ұйымдастырылған оқу әрекеті, бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье проанализированы и определены эффективность педагогических технологий, применяемых в системе дошкольного образования - педагогика сотрудничества, игровое обучение, проблемное обучение, модульное обучение, развивающее обучение, самообразование, развитие критического мышления, компьютерные технологии обучения, программное обучение, уровневое обучение и др.
Ключевые слова: инновационные технологии, стандарт дошкольного образования, дошкольное обучение и воспитание, организованная учебная деятельность, становление и развитие личности ребенка.

Abstract

Relevance and goal. The article analyzes and determines the effectiveness of pedagogical technologies used in the system of preschool education - pedagogy of cooperation, Game learning, problem learning, modular learning, developmental learning, self-learning, critical thinking development, computer technology of teaching, programming learning, level learning, etc.
Keywords: innovative technologies, the standard of preschool education, preschool education and upbringing, organized educational activities, the formation and development of the child's personality.

Қазіргі кезде біздің Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр:

- білім берудің парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, басқаша қарым-қатынас, өзгеше менталитет пайда болуда;
- білім мазмұны жаңа біліктермен, ақпаратты қабылдау қабілеттерінің дамуымен, ғылымдағы шығармашылық және нарықтық жағдайдағы білім беру бағдарламалары нақтылануда;
- баланың жеке басын тәрбиелеуде, оның жан дүниесінің рухани баюына, азамат тұлға ретінде қалыптасуына,
- тәрбиеленуші және қоршаған әлеуметтік ортаның бала тәрбиесіндегі бірлігіне ұмтылыс жасалуда;
- қоғамдық біліммен бара-бар педагогикалық технологияның кеңінен қолданылуына және ғылымның рөліне мән берілуде;
- оқу-тәрбие процесіне инновациялық технологиялар кеңінен енгізілуде. [1, 33б]

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде қазіргі тұрақты өзгеріп тұрған әлемде табысты бейімделуге қабілетті бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы үшін жағдайлар жасайды. Жетекші ғалымдар мен практиктер жүргізген көптеген психологиялық-педагогикалық зерттеулер нақты мектепке дейінгі жастың зияткерлік, тұлғалық, әлеуметтік, эмоциональдық дамуын анықтайтын шарт екенін дәлелдеді. [2.]

Мектепке дейінгі білім беру стандартының басты бағыттары ретінде мына мәселелер аталып өтілген:

- мектепке дейінгі оқыту мен тәрбие ұйымдары мен мектепалды даярлық топтарында педагогикалық үдерісті ұйымдастыруға жаңашыл тәсілдерді пайдалану;
- мектепке дейінгі оқыту мен тәрбие ұйымдары мен мектепалды даярлық топтарының қызметін баланың денсаулығы мен оның физикалық дамуын сақтауға бағдарлау;
- баланың жас кезеңдері сабақтастығы негізінде бірыңғай білім беру кеңістігін сақтау;
- әлеуметтік-мәдени міндеттерді шешу-мектеп жасына дейінгі балаларға білім берудің жаңа үлгісін қалыптастыруда мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу ұйымдары, отбасы, әлеуметтік ортаның бірігуін қамтамасыз етуі;
- баланың өмірін сақтау және денсаулығын нығайту, толыққанды дене бітімін дамыту, Қазақстан Республикасы халықтарының ұлттық дәстүрі негізінде салауатты өмір салты құндылығын қалыптастыру. [3]

Қоғамдағы қазіргі даму кезеңінде мектепке дейінгі мекемелердегі білім беру жүйесінде оқыту, тәрбие беру үрдісін технологияландыру- басты мәселенің бірі.осыған орай мектепке дейінгі мекемелердің тәжірибесіне оқыту мен тәрбиелеудің әр түрлі технологиялары жасалып енгізілуде.

Педагогикалық технологияларға анықтама беріп, ғылыми негізін жасап, оқу үрдісіне енгізген ғалымдар ретінде В.П.Беспалько, В.М.Монахов, В.М.Кларин, П.И.Третьчков, И.П.Сенновский, Г.А.Монахова, М.А.Чошанов т.б. аталады. [6, 47б]

Кез-келген оқыту технологиясы тәрбиешіден терең теориялық, психологиялық, педагогикалық әдістемелік білімді, педагогикалық шеберлікті талап етеді.

Мектепке дейінгі ұйымдарда жиі қолданылатын *ойын арқылы оқыту технологиясының* мақсаты- дидактикалық, тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойын технологиясының ерекшелігі ойындық іс-әрекеттің психологиялық механизмі жеке бастың өзіндік талап-талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді.Ойын – баланың басты әрекеті. Ойын айналадағы дүниені танудың тәсілі.Сонымен қатар, ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңу жолын үйретіп қана қоймайды, олардың ұйымдастырушылық қабілеттерін де қалыптастырады.

Ойын-әлеуметтік қызмет. Ол баланың жасына қарай өзін қоршаған ортаны танып білуге құштарлығын арттырады.

Проблемалық оқыту технологиясы-баланы өз бетімен ізденуге үйрету, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Яғни, балалардың белсенділігін арттыру, оқу материалына баланы қызықтыратындай мәселе тудыру, бала материалды сезім мүшелері арқылы ғана қабылдап қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді, бала оқытуды өмірмен және еңбекпен байланыстырады.

Өздігінен даму технологиясы-бұл баланы жан-жақты дамыту, дербестікке тәрбиелеу, бала санасында қоршаған орта әлемі мен ойлау әрекетінің бірігуі. Мұнда оқыту бала дамуына сәйкес табиғи болуы керек, сонда ғана бала өзін дамыта алады.М.Монтесори педагогикасының түсіндіруінше баланың туғаннан азамат болғанға дейін барлық өмірі- оның еркіндігі мен дербестігінің дамуы болып табылады.

Монтессори технологиясы_балаларды еркін тәрбиелеп, өмірге бейімдеу, өмірде өз мақсаты бар екенін қалыптастыру, балалардың өзінің үйреніп, өзін дамытуына жаңа мүмкіндіктер беру.

Монтессори педагогикасындағы үлкендердің негізгі рөлі -көмек көрсету. Ол балаларға «өзім жасауға көмектес» принципі бойынша қызмет атқарады. Педагог бақылаушы ретінде болады. Ол баланың өз бетімен жұмыстануын бақылайды, бағыт-бағдар береді. Әрбір бала әрнәрсені иіскеп, сипалап, дәмін татып көргісі келеді. Сонымен қатар баланың жеке және интелектісінің дамуына музыканың да әсері мол. М.Монтессори педагогикасының басты тұжырымы бала өзін туғаннан бастап тұлға ретінде қарайды. Әр бала таңғажайып. Балаға өздігінен қозғалуына, дамуына мүмкіндік туады. Егер де оған көмек қажет болса, оған үлкендер көмекке келеді. Үлкендер бала үшін дамыту ортасын ұйымдастырады.

Бұл технологияның ерекшелігі оқытудың бірыңғай бағдарламасы болмайды, әркім табиғат берген даму жолымен жүреді. Балабақшада сабақ болмайды әр күн жалпы жиыннан басталады және жиыннан кейін әркім өз еркімен қалаған жұмысымен айналысады. Әр баланың іс-әрекеті өз еңбегіне орай үлкендердің басқа бала тарапынан бағаланады. Мұндағы басты мәселе бала өзін-өзі бағалайды.

Ынтымақтастық педагогикасы-педагогтың талап етуден гөрі қарым-қатынас арқылы бірлескен әрекетке көшуі. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі: тәрбиеші-бала, бала-тәрбиеші, бала-бала, яғни бала да, тәрбиеші де субъектілер болып табылады. Сонымен қатар, баланың жеке басына ізгілік қарым-қатынас, бала мен тәрбиеші арасындағы өзара түсінушілік, ынтымақтастық қарым-қатынас жасау.Бұл технологияның негізгі мақсаты-баланы азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы-білім, білік, дағдыны меңгерту болып табылады. Әр баланы қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту, балалардың әр түрлі топ ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды бейімдеу, ыңғайлау.

Модульдік оқыту технологиясы-оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық процесті ұйымдастыру, тәрбиешіге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру. Балалармен жүргізілетін жұмыстарында кездесетін қиыншылықтардың алдын-алу және түзету жұмыстарының жүйесін құру.

Модульдік оқыту технологиясының ерекшеліктері:

- білімді меңгеру емес, тұлғаның танымдық қабідеттерін және танымдық үдерістерді арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамыту;
- тұлғаның өзін-өзі дамыту, өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас, ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- белсенді сөздік қорын дамыту;
- дарынды балалармен тұрақты және жүйелі жұмыс жәасау мүмкіндігін.[7, 113б]

Дамыта оқыту технологиясы-баланы оқыта отырып, дамыту. Бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік т.б. қасиеттер дамыту. Бұл технологияны Л.С.Выготскийдің идеясына негіздеп, Д.В.Эльконин, Л.В.Занков дамытты.

Соңғы кезде оқиғалар мен құбылыстардың заңдылықтарын түсіну үдерісімен мүмкіндігіне қарай таныстыруда *ТРИЗ технологиясын* қолдану жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беріп жүр. Балалар тумысынан үлкендердің ақпараттарын талдай отырып, өздерінің қандай да бір жүйесін

құруға, өзінің пәктігі мен аңғалдығын көрсете, жүріп жатқан үдерістердің заңдылықтарын ұғынуға талпынады. «ТРИЗ» технологиясы балалармен тарихи тақырыпта әңгімелесуді ұсынады: қарындашты ойлап табу тарихы; үстелді ойлап табу тарихы; дөңгелек, шам, радио, робот және т.б. тарихы. Объектіні даму тұрғысынан қарау үнемі жетілдірудің, ойлап табудың себептерін түсінуге мүмкіндік береді.

Денсаулық сақтау технологиясының мақсаты – балаларға адам өмірі мен денсаулығына саналы көзқарас қалыптастыру, денсаулық туралы білім қорын толықтырып және дамыту біліктілігін сақтау, қолдап және қорғауға, валеологиялық құзыретін көтеріп, мектеп жасына дейінгі балаға салауатты өмір салтын және өмір қауіпсіздігі ережелерін дербес және нәтижелі шешуге ерік беру.

Денсаулық сақтау технологиясының міндеттері:

- баланы сауықтыруда, оқытуда, дамытуда адекватты жағдай жасау;
- балалардың денсаулығын сақтау және қимыл белсенділігі және ақыл ойының еңбекке қабілеттілігін көтеру;
- қалыпты эмоционалды күйін және психоэмоционалды күшін түсіруге жағдай жасау.

Денсаулық сақтау технологиялары 3 бағытта жүргізіледі:

- Денсаулықты сақтау және ынталандыру;
- Салауатты өмір салтын жүргізуге оқыту;
- Түзету.

Денсаулықты сақтау және ынталандыру бағытына мына технологиялар кіреді:

ритмопластика; динамикалық үзілістер; қимылды және спорттық ойындар; релаксация; саусақ жаттығулары; тыныс алу жаттығулары;пальминг; ойын сауықтыру жаттығулары; ритмопластика; динамикалық үзілістер.

Сонымен қатар, мектепке дейінгі мекемелерде инновациялық білім беру құралдарын қолданудың да маңызы зор. Инновациялық білім беру құралдарына: аудио, видео, құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, мультимедиялық құрал, электрондық оқулықтар, мен оқу әдістемелік кешендер, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады. Қазіргі таңда көптеген интерактивтік бағдарламалық бөлімдер, қозғалмалы объектілер құруға мүмкіндік беретін векторлық және графикалық жабдықтар көптеп шығып, қолданыс табуда. Осындай құралдардың бірі-мультимедиялық оқулықтарды балабақшаларда кеңінен пайдалану арқылы тәрбиеші уақытты тиімді және ұтымды пайдалана алады.

Бала бақша баласына мультимедиялық оқулықтар біріншіден, балалардың қызығушылығын арттырады, екіншіден, зейін қойып көрумен қатар түсінбеген жерлерін қайта көруге мүмкіндік алады. Мультимедиялық оқулықтар балабақшада балаларға арналған таптырмас құрал болып табылады. Өйткені, балалардың зейіні әр түрлі әдемі түстерге, ойыншықтарға, әдемі суреттерге, әсемдікке әуес болады.

Мектепке дейінгі білім жүйесін дамытуды жетілдіру, педагогикалық іс-әрекет процесіне сапалы өзгерістер енгізу инновациялық технологиялармен тікелей байланысты екендігі сөзсіз.

Әдебиттер тізімі:

1. К.Ж.Бұзаубақова, С.Н. Жиенбаева Мектепке дейінгі білім инновациясы //Оқу құралы-Алматы «Отан» баспасы, 2020.
2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы (қосымшасы 412 бұйрық, 24.09.2020
3. Мектепке дейінгі білім беру стандартын.Бұйрық №604 31.10.2018. (қосымшасы Бұйрық №182 05.05.2020
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989.
5. Қазақстан Республикасының білімді дамытудың 2020-2025жж арналған білімді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана,2019
6. Қабдықайырұлы Қ., Монахов В.М., Оразбекова Л.М. Оқытудың педагогикалық жаңа технологиясы. – Алматы: РБК 1999.
7. А.Б.Айтбаева. Білім берудегі жаңа технологиялар //Оқу құралы- Алматы «Қазақ университеті», 2019.
8. А.К.Мынбаева, З.М.Садвакасова.Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения // Учебное пособие «Қазақ университеті»

ӘОЖ: 373.71

ЖАҢА ҒАСЫРДАҒЫ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ - АДАМЗАТ ҚОҒАМЫНДАҒЫ ҚОЗҒАУШЫ КҮШ

Курманалиева Лаззат Башаровна,
Нұртас Оңдасынов атындағы Түркістан
мамандандырылған мектеп-интернатының
тәрбиеші -педагогі
Түркістан қ.,Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада жаңа ғасырдағы толеранттылық – бұл адамзат қоғамындағы қозғаушы күш, қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынастың бірегей шарты екендігі баяндалады. Міне, осы қағидат тұрғысында қоғамды толеранттылыққа тәрбиелеудің барлық мүмкін құралдары педагогикалық заңдылықтарға негізделіп іске қосылуы тиіс. Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде білім-ғылым және мәдениет ошақтарының әр алуан ашық алаңдарын пайдалану өте маңызды. Ашық алаңдар арқылы оқушылар мен студенттер және жастарға арналған үздік технологиялық жетістіктерді пайдалана отырып, педагогикалық контекстегі семинар-тренингтер және сондай сипаттағы педагогикалық акциялар өткізу өте тиімді деп санаймын.
Түйінді сөздер: толеранттылық, төзімділік, білім, тәрбие.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассказывается, что толерантность в новом веке – это движущая сила в человеческом обществе, уникальное условие гармоничных отношений в обществе. Именно в контексте этого принципа должны быть задействованы все возможные средства воспитания толерантности в обществе, основанные на педагогических закономерностях. В воспитании толерантности молодежи очень важно использовать различные открытые площадки учреждений образования-науки и культуры. Считаю очень эффективным проведение через открытые площадки семинаров-тренингов в педагогическом контексте и педагогических акций такого характера с использованием лучших технологических достижений для школьников, студентов и молодежи.
Ключевые слова: толерантность, образование, воспитание.

Abstract

Relevance and goal. The article tells that tolerance in the new century is a driving force in human society, a unique condition for harmonious relations in society. It is in the context of this principle that all possible means of fostering tolerance in society based on pedagogical laws should be used. It is very important to use various open areas of educational institutions -science and culture in the education of tolerance of young people. I consider it very effective to conduct training seminars in a pedagogical context and pedagogical actions of this nature using the best technological achievements for schoolchildren, students and young people through open platforms.
Keywords: tolerance, education, upbringing.

Толеранттылық қай кезеңде болсын ізгілікті іс ретінде саналған. Ол – рухани бірлікке апарар жол. Толеранттылық, төзімділік түрлі адамдар өмір сүретін ортада өзара сыйластық пен құрметтің ортаймауына ұйытқы болады. Толеранттылық бар жерде адамдардың құқығы мен бостандығы сақталады. Негізінен, әр адамның татулықты қалауы қоғамның тұтастығын қамтамасыз етудің бір тетігі. Жалпы, толеранттылық үрдіс қалыптаспай, өркениетті қоғам құру мүмкін емес. Ортадағы төзімсіздік, шыдамсыздық түрлі дау-дамайға, тәртіпсіздікке, адам құқығының бұзылуына алып келеді. Кейбір қоғамда орын алып жатқан нәсілдік кемсітушіліктер, күмәнді таптаурын көзқарастар, дінаралық, ұлтаралық түйткілдер осы төзімсіздіктің салдарлары. Төзбеушілік орын алған жерде оған қарсы күш пайда болады. Бұл өзара жанжалдың ушығуына апарып соғады. Жеке адам өз бойындағы төзімсіздікпен күресуі үшін, алдымен қоғамдағы жағымсыз құбылыстарға, кесірлі топтарға қатысты өзінің байсалды ұстанымын қалыптастыра білуі қажет. Қоғамдық ой-сананың дамуына өзіндік үлес қосқан ұлы тұлғалардың қатарында Ыбырай Алтынсариннің де есімі тұрады. Әлемдік деңгейдегі барлық құқықтық мемлекеттерде азаматтық қоғам ғасырлар бойы жинақталған құндылықтар негізінде қалыптасқаны белгілі.

Ғалым А.Айталы: «шындығында толеранттылықтың мәні қазақ тілінде – терең, төзімділік, шыдамдылық, ымыраластық, байсалдылық, кісілік, ізгілік, кемелін таңдау, келісімін табу»- деп пікір білдірген еді. Әлемнің кереметтілігі – ондағы тіршіліктердің әртектілігінде екенін де ұмытпағанымыз жөн. Жер бетінде өзіндік ерекше мәдениеті, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы бар түрлі ұлттар тұрады. Жер жүзінің адамдары тереңнен үңілсең, бір-бірімен жіпсіз байланыста. Осы өзара қарым-қатынасты одан әрі нығайта түсу үшін, біріншіден, толеранттылық керек. Адамдар бір-бірінің нәсіліне, ұлтына, жынысына, жас ерекшеліктеріне қарамай, өзара сыйласуға ұмтылуы адамзаттың үлкен жетістігі деп

бағалануы тиіс. Толеранттылыққа, төзімділікке, ынтымақтастыққа, өзара келісімге ұмтылу – жер жүзінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, адамдардың бостандығы мен құқығын сыйлауға, бақытты өмірге қадам басуға мүмкіндік береді. Бүгінде Қазақстан көптеген ұлттар өкілдерінің ортақ үйі, қасиетті Отаны болып отыр. Діні, мәдениеті, тілі, салт-дәстүрі әртүрлі ұлттардың елімізде тату-тәтті өмір сүріп келе жатқаны абыройымызды арттыра түсуде [3, 45б]. Бұл мәселеде Қазақстанды әлем үлгі тұтады. Ұлы Даламызда бұрыннан қалыптасқан толеранттылық, төзімділік үрдістері бүгінгі Қазақстан қоғамындағы азаматтық татулық пен келісімнің, ұлтаралық, дінаралық теңдіктің бастауында тұр.

Қазақ халқының төзімділігінде шек жоқ екендігін жоққа шығаруға болмайды. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың: «Толеранттылық» - ұран емес, ол біздің өмір сүру салтымыз!» деуінің өзінде үлкен мән бар. Толеранттылық яғни төзімділік, тағаттылық, ұстамдылық қасиет халқымыздың қанымен тарап, жанына дарыған деп айтуға болады. Тарихқа жүгінер болсақ, қазақ халқы елін, жерін қорғауда жаудың діні басқа деп емес, шапқыншылығына қарсы тойтарыс берген. Бұл халқымыздың Жаратушы алдында адам баласының тең құқығын сыйлайтынын көрсететін нақты дәлел. Соңғы жылдары қоғамда жиі қолданып, тілімізге жиі оралатын толеранттылық ұғымының негізінде мәдениет жатыр. Яғни, дінаралық байланыстарды түсіністікпен қабылдап, өзге діннің ұстанымдарына, әдет-ғұрыптарына құлшылық ету тәсілдеріне төзімділікпен, ұстамдылықпен қарау – тек қана мәдени түсінігі жоғары халықтың қолынан келеді. Бүгінгі таңда Қазақстан қоғамы жарасып бірлігін сақтап отырғандығының негізгі себебі де осында. Қазақстанды мекендеген өзге этностардың да мәдениеті мен өнерін терең ұғына білуіміз қажеттігін жиі айтып келеді. Себебі, бір шаңырақ астында тату-тәтті өмір сүріп жатқан барлық ұлттардың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын тілін, шығармашылық жетістігін білуге ұмтылсақ, рухани байлығымыз арта түсетіні айдан анық.

Осы жерде ізгі қасиеттерге ие толерантты ұрпақты тәрбиелейтін ұстаз туралы айтпай кетуге болмас. Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Толеранттылы қазақстандық парасатты үлгісі - Қазақстан халқы ассамблеясы қызметінің және қоғамдағы құндылықтардың күретамыры болуына үнемі ерекше маңыз беруде. Оның сан қырлы астарында әлемдегі бағыт-бағдар, пікір-идеялар мен құндылықтарға деген көзқарастың өзгермелі сипаты жатыр» - деген еді. Сондықтан Елбасы осы факторларға орай халықтық даналықты ескере отырып, ел басқарудың өрелі өрістерін қоғамның даму тенденцияларымен ұштастыра жаңа қазақстандық қоғамды қалыптастыра өркендетуде. Толеранттылықтың мазмұнды мән-мағынасын еліміздегі татулық пен келісімі жарасқан халқымыздың бірлігі арқылы әлемге әлдеқашан айқындап бердік. Осы санатта Мемлекет басшысының бес институттық реформасын жүзеге асыруға бағытталған «100 нақты қадам» -Ұлттық жоспарының «Біртектілік пен бірлік» бөліміндегі алты қадам қазақстандық толеранттылы қоғамды қалыптастыруда сөзсіз шешуші қадамдар болатыны ақиқат.

Толеранттылы қоғам – мемлекет тірегі қағидасы біздің өміріміздің бас арқауы болмақ. Қазіргі уақытта этникалық толеранттылыққа тәрбиелеу және оны жастардың өзін-өзі анықтау және жеке тұлғаның қалыптасу үдерісінде бағдар ретінде таңдауы мәселесін алға тартып отыр. Бүкіл қоғам назарын өзіне аудартуда. Этникалық толеранттылық түптеп келгенде ұлт өкілдерінің өзара өмірлік этникалық компонентерін қабылдай алу қабілеті. Бұл арада бір-біріне сіңісіп кету мәселесі жоққа тән. Өзінің ұлттық келбетін сақтай отырып, басқа ұлттың ізгіліктерін түсіну-қабылдау болмақ. Яғни этникалық толеранттылық – ұлтаралық өзара сыйластық, ынтымақтастық деген ұғымды білдіреді. Этникалық толеранттылық тәрбие беру құралы арқылы Қазақстан жастары бойында шынайы патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді [2, 5-6б. 12].

Еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар әртүрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз, барлық іс-әрекеттерінде шығармашылық бағыт ұстанатын толерантты әрі креативті жеке тұлға тәрбиелеу ісіне ерекше мән берілуде.Еліміздің ұлттық білім беру жүйесінде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келеді. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсініктер оқу-тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс-шараларда Отан сүйгіштік сезімді дамыту, ұлттық салт-дәстүрді сақтау, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, ана тілін қадірлеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда.

Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде білім-ғылым және мәдениет ошақтарының әр алуан ашық алаңдарын пайдалану өте маңызды. Ашық алаңдар арқылы оқушылар мен студенттер және жастарға арналған үздік технологиялық жетістіктерді пайдалана отырып, педагогикалық контекстегі семинар-тренингтер және т.б. сипаттағы педагогикалық акциялар өткізу өте тиімді деп санаймыз. Оған белгілі мамандардың қатысуы және кері байланыстың орнауы аудиторияның қызығушылық деңгейін

арттыра түсетіні сөзсіз. Қазіргі кездегі әлемде орын алған әлеуметтік, дінаралық, ұлтаралық, т.б. қақтығыстар өршіп тұрған жағдайда ғалымдар тарапынан оны қалыптастырудың жолдарын іздеуге ерекше көңіл бөлінуі заңды. Жалпы тұлғада толеранттылықтың қалыптасуы үшін ол рухани дамудың белгілі бір сатыларынан өтуі тиіс, ал ол педагогикалық мәселе болып табылады. Сондықтан «Педагогика» ғылымында оның заманауи саласы ретінде «Толеранттылық педагогикасы» даму үстінде, онда толеранттылықтың мәнін зерттеу және оны әлеуметтік норма, әлеуметтік құндылық ретінде практикаға ендіруге негізгі көңіл бөлінеді [1, б. 116].

Қорыта келе, жаңа ғасырдағы толеранттылық – бұл адамзат қоғамындағы қозғаушы күш, қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынастың бірегей шарты болмақ. Міне, осы қағидат тұрғысында қоғамды толеранттылыққа тәрбиелеудің барлық мүмкін құралдары педагогикалық заңдылықтарға негізделіп іске қосылуы тиіс. Тек тың идеялар батыл іске асырылса ғана жемісті нәтижеге жеткізетіні белгілі дүние. Ертеден еркіндік пен елдікті, бейбітшілік пен берекені тілеген еліміз ешқашан өзгені өзекке теппеген. Сонау күндері елінен еріксіз және ерікті түрд қуылғандарды нәсіліне қарамай, бір үзім нанын бөліп беріп, бір жастықты жастанған қазақ қашанда қайырымдылық пен қамқорлықтан қашқан емес. Тәуелсіздіктің 30 жылдық тарихында Қазақстан халқы достық пен келісімнің, тұрақтылықтың, этносаралық және дінаралық татулықтың шынайы үлгісін көрсетіп келеді.

Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсініктер оқу-тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс-шараларда Отансүйгіштік сезімді дамыту, ұлттық салт-дәстүрді сақтау, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, ана тілін қадірлеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда. XXI ғасырда білім сапасы жалпыға ортақ, рухани-этикалық басымдылық негізінің мән құраушылық және шығармашыл, жаңашыл сипатына ие, сонымен қатар ғылыми негізде шынайы құрылған, сан қырлы, адамзат пен мемлекеттің мәдени ескерткіштеріне сай негізделген, этномәдени, әлеуметтік-кәсіптік конфессионалды топтардың жан-жақты қажеттіліктерін, сондай-ақ жеке тұлғалардың рухани сұраныстарын қанағаттандыруға бағытталған болуы қажет. Осы бағытта Ыбырайдың игілікті ісін ықыласпен қолдап, оны егемен елдің білім беру жүйесінде оқыту мен тәрбиенің озық нобайы ретінде жандандырып, инновациялық сипатта әр бере отырып, тиімді қолдану оқыту міндеттерінің талабы болғаны абзал.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңашыл әдіс-тәсілдерді қолдану»
2. «Өзіндік таным» №2, 2007. №5-6, 2006
3. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы 1991 ж

ӘОЖ 875.45

БАСҚАРУ ҚҰЗЫРЕТІНІҢ СИПАТТАМАСЫ ЖӘНЕ ОНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Манабай Гульжаухар Үсенқызы,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты
Шымкент қ, Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Қазіргі таңдағы мұғалімдердің жұмысы тек білім беріп қана қоймай, тиімді басқару құзыреттілігіне бағытталып отырады. Қазіргі мектепке жаңа материалды түсіндіріп, жұмысын ұйымдастырып қана қоймай, оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін сауатты басқара алатын ұстаздар қажет. Аталған мәселе, оқушының білімінің кепілді деңгейін қамтамасыз ете алатын мұғалімнің – мұғалім-менеджердің жаңа рөлі, т.б. белгілі бір уақыт шеңберінде және ресурстардың алдын ала белгіленген құнымен болжамды және диагностикалық нәтижеге қол жеткізуді қарастырады.

Түйінді сөздер: басқару, білім беру саласын басқару, басқару құзыреттілігі.

Аннотация

Актуальность и цель. Работа направлена не только на боразование сегодняшних учителей, но и на компетентность эффективного управления. Сегодняшней школе нужны учителя, способные не только объяснить новый материал и организовать свою работу, но и управлять учебно-познавательной деятельностью учащихся. Это новая роль учителя-преподавателя, которая может обеспечить гарантированный уровень знаний ученика и т.д. добиться предсказуемого и диагностического результата в определенные сроки и при заранее оговоренных затратах ресурсов.

Ключевые слова: менеджмент, управление образованием, управленческая компетенция.

Abstract

Relevance and goal. The work is aimed not only at the education of today's teachers, but also at the competence of effective management. Today's school needs teachers who can not only explain new material and organize their work, but also manage the educational and cognitive activities of students. This is a new teacher-teacher role that can provide a guaranteed level of student knowledge, etc. to achieve a predictable and diagnostic result within a certain time frame and at a predetermined cost of resources.
Keywords: management, education management, managerial competence.

Мұғалімнің басқарушылық қызметінде көп ғасырлық тәжірибе бар, соған қарамастан оның идеологиясы үздіксіз өзгерістерге ұшырайды, бұл қоғамда болып жатқан тарихи қайта құрулардың әсерін көрсетеді. Педагогтың басқарушылық іс-әрекетінің мәселелері қазіргі таңда педагогикалық зерттеудің пәніне айналуда. Оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқару мәселелерін В.П.Беспалько және т.б. мектеп оқушыларының шығармашылық қызметін басқару – Н.В.Кузьмина, В.И.Слуцкий және т.б мұғалімнің кәсіби дайындығын арттыру факторы ретінде педагогикалық менеджменттің білімдері мен дағдыларын меңгеру – В.П.Симонов, Л.В.Горюнова және т.б.; өзін-өзі басқару мәселелері – Б.Г.Аньев, А.Баркер, В.Н.Понкратов және т.б. Мұғалімнің оқу-тәрбие процесін басқару мәселелерін отандық ғалымдар Т.И.Шамова, Л.В.Байбородов, М.М.Поташник, Д.Ш.Матрос, И.И.Третьяков және т.б. көптеген ғалымдар өз еңбектерінде қарастырған болатын.

Сонымен қатар, қазіргі білім беруде құзіреттілік көзқарасы басым болғанымен, федералдық аймақта жетекші орын алғанымен, мұғалімнің басқарушылық қызметі құзыреттілік көзқарас шеңберінде жеткілікті түрде зерттелмегенін байқауға болады. Алайда, бүгінгі үшінші буынның мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес, әлемдік өзгерістерге сәйкес қазіргі уақытта мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі үлкен маңызға ие мәселелердің бірі.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесіндегі өзгерістер білім беру процесіне қатысушылардың «субъект-объект» өзара әрекеттесуінің, үлгісінің ынтымақтастықпен алмастырылуына алып келеді.

Айта кету керек, үшінші буын стандарттарында («Педагогикалық білім («бакалавр» біліктілігі)) арнайы басқару құзыреті бөлінбейді, бірақ сонымен бірге басқарушылық құзыреттілікке мағыналы түрде енгізілуі мүмкін бірқатар нақты құзыреттер енгізілген. Оларға мыналар жатады: мұғалімдердің рефлексия, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау дағдыларын меңгеруі; студенттердің әлеуметтену және кәсіби өзін-өзі анықтау процестеріне педагогикалық қолдау көрсету мүмкіндігі; оқушылардың ынтымақтастығын ұйымдастыру, белсенділігі мен бастамасын қолдау, оқушылардың дербестігін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау және т.б. [1. 254б].

Осылайша, біз зерттеуіміздің өзектілігі мен маңыздылығын тағы бір рет атап өте аламыз. Өйткені, педагогикалық іс-әрекет табиғатынан басқарушылық сипатта екені белгілі. Мұғалім бүгінде өз іс-әрекетін жобалап қана қоймай, сонымен қатар әдіскер, диагностик, сарапшы функцияларын орындауы керек. Ол өзінің практикалық қызметінде оқушының, мектеп оқушылары мен ата-аналар ұжымының дамуын басқару міндеттерін жүзеге асырады. Мұғалімнің міндеті – оқушы дамуының мәнін, оның қалыптасу көздері мен механизмдерін, даму процесін басқару мүмкіндіктерін зерттеу болып табылады.

Зерттеулерді талдау, мұғалімдердің іс-әрекетінің тәжірибесін көрсету мұғалімнің басқару іс-әрекетіне, яғни оның басқарушылық құзыреттілігін (атап айтқанда, басқарушылық) қалыптастыруға арнайы дайындықтың маңыздылығын дәлелдеуге мүмкіндік береді.

Сонымен, 18-20 ғасырлар аралығындағы мұғалімдерді дайындау мәселесін зерттеу, мұғалімнің басқарушылық-педагогикалық іс-әрекетіне теориялық талдау жасау нәтижесінде Т.М.Горюнова атап өткендей, «педагогикалық қызметтің бағыты – педагогикалық менеджмент, сонымен қатар педагогикалық менеджментті педагогтардың біліктілігін арттыру объектісі ретінде бөлу туралы» бірқатар көзқарастарды біле аламыз [2, 64б].

Бүгінгі күні О.Ю.Заславская дұрыс атап өткендей, «мұғалімнің пәнді білуі мен жұмысын ұйымдастыру қабілетіне ғана емес, мұғалімнің кәсіби қызметін қалыптастыруға бағытталған кәсіби функцияларының даму үрдісі байқалады. Дербестік пен жауапкершілік, оның білім беру жүйесінде жүргізіліп жатқан инновациялық қайта құрулар жағдайында оқушылардың оқу-танымдық қызметін тиімді басқару қабілеті». О.Ю.Заславская мұғалімдерді даярлаудағы жаңа тенденцияларға сүйене отырып, «оқыту тиімділігін арттырудың елеулі факторы болып табылатын мұғалім тұлғасының басқарушылық қасиеттерін бөліп көрсету, қалыптастыру және дамыту қажеттілігі» туралы айтады. Басқару қызметі мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің құрамдас бөлігі бола отырып, мұғалімнің кәсіби маңызды сапасы бола отырып, оның қазіргі білім беру жағдайында педагогикалық іс-әрекетке дайындығын білдіреді.

Білім беру мекемесінде басқарудың екі деңгейін бөліп көрсетуге болады. Бірінші деңгей – оқу орнын ұйым ретінде басқару. Екінші деңгей – мұғалімнің өзінің басқарушылық қызметінің деңгейі.

В.И.Кочетков мұғалімнің басқарушылық қызметі туралы айта отырып, оның қызметінің мақсаттарын белгілейді: «Екінші деңгейдің мақсаты шығармашылық мүмкіндіктер мен қабілеттерді барынша ашып, дамыта отырып, оқу процесін оңтайлы басқаруды жүзеге асыруды қарастырады» [3].

Қазіргі кезеңде жаңа материалды түсіндіре алатын, өз жұмысын ұйымдастыра алатын, сонымен қатар оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін басқара алатын мұғалімдер қажет.

Мұғалім тек мұғалім ғана емес, сонымен бірге тәрбиеші, тәрбиеші, ұйымдастырушы және оқу-тәрбие процесінің басқа субъектілерімен өзара әрекеттесуінің белсенді қатысушысы. Ол тек студенттермен ғана емес, ата-аналармен, әріптестермен, әкімшілікпен де үнемі араласып, араласады. Мұғалімнің қызметі пән мұғаліміне қарағанда кеңірек. Оқушылардың жеке басының дамуы, олардың оқуға деген ынтасы оның педагогикалық шеберлігіне, мектеп жасындағы балалар ұжымын ұйымдастыра білуіне байланысты.

Әрине, мұғалімнің бойында эмпатия, балаға, олардың еңбегіне деген сүйіспеншілік сияқты қасиеттер болуы керек; мұғалімнің мектеп жасындағы балалардың жас және жеке ерекшеліктері туралы білімі болуы керек; мектепте оқытылатын пәндерді меңгеруі; осы жастағы балалармен дұрыс қарым-қатынас жасай білу: оларға қолдау көрсету, жанашырлық таныту; оқушыларға мейірімділік, жылылық, қамқорлық көрсету; балалардың жеке тұлғасы мен даралығын дамытуға ықпал ету бүгінгі күнгі мұғалімнің бойында болуы тиіс маңызды қасиеттері болып табылады.

Соған қарамастан, мұғалімнің оқу-тәрбие процесін сауатты басқара білуі керек. М.В.Селиверстова дұрыс атап өткендей, мұғалім мамандығы белсенділік жағынан басқарушылық қызметке ұқсамайды.

Басқару әрекеті, кез келген басқа қызмет сияқты, функционалдық сипаттамамен ұсынылуы мүмкін. Мұғалімнің басқарушылық қызметінде А.В.Карпов келесі басқарушылық функцияларды ажыратады: мақсат қою; жоспарлау және болжау; шешім қабылдау; өзін-өзі бақылау (бақылау) және түзетулер енгізу [4, 358б].

Мотивациялық-мақсатты функция, И.Б.Сенновский атап өткендей, «оқушылардың жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу дәрежесі негізінде өлшенетін және бағаланатын диагностикалық мақсаттарды тұжырымдау және жүзеге асыру қабілетін қою және қалыптастыру қабілетімен» байланысты. Педагогтарды осы функцияны жүзеге асыруға дайындау олардың мотивацияны қалыптастырудың нақты әдістерін таңдау үшін оқытылатын санаттағы балалардың психологиялық ерекшеліктерімен танысуын қамтуы керек, бұл болашақ мұғалімдерге де белгілі болуы керек. Сондай-ақ болашақ мамандар әртүрлі критерийлер бойынша мақсат қоя білуі керек деп есептейді [5].

Ең толық функционалдық сипаттаманы Т.И.Шамова жасады, ол басқарудың жалпы теориясына сүйене отырып, бірқатар функцияларды ажыратады. Сонымен, тәрбиелік іс-әрекет контекстінде мұғалім ақпараттық-талдау, мотивациялық және мақсатты, жоспарлау және болжау, ұйымдастырушылық-атқарушылық, реттеуші және түзетушілік басқару функцияларын жүзеге асырады.

Әрбір нақты шеңберінде шешілетін міндеттердің ерекшеліктері функциясы және осы басқару функциясының мазмұнын анықтайды. Мысалы, «Ақпараттық-аналитикалық функция құруға дейін төмендейді бақылау объектілерінің жай-күйі туралы ақпараттық база, шарттар мен оқу процесінің параметрлері» [6, 489б].

Жоспарлау және болжау функциясы басқару циклінің басында болады, өйткені басқарудың кез келген әсері шешімнің нәтижесі болып табылады. Сонымен бірге, басқару шешімі деп атап өтті Т.И.Шамова, бірқатар талаптарды қанағаттандыруы керек:

- мақсатты бағыттылығы болуы керек;
- парасатты болу;
- өзекті және заманауи болуы [7, 279б].

Мұғалімнің оқу сабақтарын жоспарлауы, П.И.Третьяков жазғандай, «сабақ барысында мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесуінің жалпы алыпсатарлық моделін құру бойынша шешім қабылдаудың нақты актісі». «Жоспарлаудың психологиялық аспектілері бар, жоспарлау процесінде талдаудың, синтездің күрделі психикалық операциялары орын алады, нұсқалар іздестіріледі, шешімдер қабылданады, олардың оңтайлылығы анықталады».

Айта кету керек, жоспарлау мұғалімнің есте сақтау қабілетінің көлемі мен пластикасы сияқты қасиеттеріне, сонымен қатар кеңдік, сыншылдық және икемділік сияқты ойлау ерекшеліктеріне талаптар қояды. Танымдық психикалық процестердің бұл сипаттары мұғалімнің кәсіби даярлығы процесінде қалыптасуы керек.

Ұйымдастырушылық-атқарушылық функция «барлық басқару субъектілері арасында тұрақты және уақытша байланыстарды орнату, қызмет ету тәртібі мен шарттарын анықтау» ретінде анықталады. Мұғалім өз қызметінде оқушылардың өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін белгілі бір психологиялық-педагогикалық жағдай жасауы керек, яғни ол басқарушылық міндеттерді шешуі керек: әрбір оқушының жеке тұлғасын дамыту. Әйтпесе, менеджмент оқу қызметін манипуляциялауға айналады. Оқушы тұлғасының дамуы тек білім, білік, дағдыны берумен шектеледі.

Реттеуші және түзетуші функция «қол жеткен нәтижелерді талдаудан (кері байланыс) тұрады және басқарудың жаңа циклінің бастапқы нүктесі ретінде әрекет етеді». Ол басқарылатын объектілердің күйін бақылау және диагностикалауды қамтиды. Реттеуші-коррекциялық басқару функциясы мұғалімге алған оқу нәтижесін өз қызметінде жоспарланған мақсатпен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің басқарушылық қызметі оқушының кепілдендірілген білім деңгейін қамтамасыз етеді, яғни жоспарланған уақытта және алдын ала жоспарланған ресурстарды жұмсай отырып, болжанған мақсатқа жету болып табылады.

К.А.Баженова атап өткендей, мұғалімдер жалпы кәсіптік-педагогикалық құзыреттіліктерді ғана емес, сонымен қатар ұйымдастыру, басқару, көшбасшылық саласындағы арнайы білім мен дағдыларды меңгеруі қажет, өйткені әртүрлі деңгейдегі іс-шаралардың сапасы мен тиімділігі олардың тиімділігіне байланысты: жалпы облысқа білім беру мекемесі. Осыған байланысты білім беру жүйесі үшін келешегі бар типті қалыптастыру міндеті өзекті болып отыр.

Бүгінгі күні мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі туралы қалыптасқан идеялар жеткіліксіз. Мұғалімнің басқарушылық құзыретіне арналған еңбектер салыстырмалы түрде көптеп кездестіре алмайтынымызды (Ю.В.Громыко, В.Давыдов, Л.Н.Долговицкая, С.В.Кулаков, С.Ц.Нимбуева, М.А.Рубин, В.А.Сластенин, Г.П.Щедровицкий) айтуға болады.

Педагогтардың кәсіби білім беру жүйесі, жоғары педагогикалық білім беру стандарттары К.А.Баженова атап өткендей, ұйымдастырушылық-басқару мәселелерін шешуге мұғалімдерді даярлауға арналмаған.

Болашақ мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті оқу процесінде білім мен дағды жүйесін меңгеру арқылы қалыптасады. Соңғы уақытта «құзыреттілік» ұғымы маманның біліктілігі мен кәсіпқойлығының деңгейінің көрінісі ретінде жиі қолданылуда. Қазіргі психологиялық-педагогикалық Пайдаланған әдебиеттердегі басқарушылық құзыреттілік ұғымының мазмұнын қарастырайық.

Басқару құзыреттілігі бойынша зерттеулердің көпшілігі менеджерлердің қызметіне және басқарушылық қызмет жетекшілік ететін басқа да мамандықтарға қатысты, қызметтің негізін құрайтынын атап өткен жөн.

В.И.Безруковтың айтуынша, үлкен әртүрлілік бар басқару қызметінің классификациялық негіздері. «Бұл процесс, бір жағынан, қазіргі заманғы басқару қызметінің күрделі, қайшылықты және көп деңгейлі сипатының аспектілерін атап көрсететін тәсілдермен шартталған; екінші жағынан, басқарылатын объектінің заңдары мен қажеттіліктеріне бағытталған тәсілдер арқылы. Екі бағыт органикалық түрде біріктірілген жіктеу негіздері басқару тәжірибесі үшін маңызды болып табылады» [8].

В.М.Цлафтың көзқарасы бойынша құзыреттердің негізделген тізбесі басқару қызметі жүзеге асырылатын әлеуметтік қызмет жүйесінің онтологиялық схемасы негізінде құрылуы мүмкін [8]. В.М.Цлаф құрастырған схема 5 блокты қамтиды: қоғам, белсенділік, мәдениет, құндылық бағдарлар, билік – орнату, сәйкесінше талдаудың 5 аспектілері. Жоғарыда аталған барлық аспектілер бойынша менеджер лауазымын оның кәсіби және еңбек қызметіне дайындығы тұрғысынан талдау В.М.Цлафқа келесі құзыреттер тізімін құруға мүмкіндік берді, оның ішінде:

- физикалық/психофизиологиялық дайындық;
- психологиялық/психотехникалық дайындық;
- әлеуметтік/әлеуметтік-мәдени/әлеуметтік-техникалық дайындық;
- жеке дайындығы;
- кәсіби дайындық.

Дайындықтың аталған құрамдастарының әрқайсысы, Д.А.Борисов атап өткендей, ұйымдық мәдениеттің түріне байланысты өз ерекшеліктері мен жеткіліктілік деңгейіне ие әрі қарай басқару қызметін жүзеге асыруға [3]. Дегенмен, біздің ойымызша, маманның басқарушылық құзыреттілігін дайындық арқылы қарастыру дұрыс емес, өйткені мұндай көзқараспен басқарушылық құзыреттілік ұғымының өзіндік ерекшелігі жоғалады.

Соған қарамастан, В.М.Цлафтың еңбектерінен құнды ойды аңғаруға болады, ол «кәсіби дайындықтың құрамдас бөліктерін қалыптастыру көбіне университет пен жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің құзыреті болады, дегенмен студент бұл тұрғыда басқа ақпарат көздерінің әсерінен және стереотиптердің қалыптасуымен санасу керек».

Сонымен, басқарушылық құзіреттілік – бұл адамның бірлескен кәсіби іс-әрекетке, ынтымақтастыққа ие болуы, сонымен қатар осы кәсіпте қабылданған кәсіби қарым-қатынас әдістерін меңгеруі деп қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Баженова, К.А. Формирование организационно-управленческой компетентности педагогов - руководителей исследовательской деятельностью школьников: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Баженова К.А. - Чита, 2019. - 24 с.
2. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования / И.А.Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2009. - № 5. - С. 34-42.
3. Маркова, А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. - М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. - 308 с.
4. Мустафина, Ф.З. Диагностика профессиональной компетентности как условие оптимизации деятельности классного воспитателя: дис. ... канд. пед. наук / Ф.З.Мустафина – Казань, 2017 - 176 с.

5. Панфилова, Л.В. Формирование экологической компетентности в процессе профессиональной подготовки учителя химии: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Панфилова Л.В. - Тольятти, 2015. - 40 с.
6. Мошкин, В.Н. Педагогические условия воспитания культуры безопасности [Электронный ресурс] / Мошкин В.Н. // Oim.ru: научный Интернет-журнал. URL: // http: //www.-oim.ru/reader.asp.
7. Федоров А. Становление профессиональной компетентности будущего учителя: ценностно-смысловой аспект / А.Федоров, Е.Федорова // Высшее образование в России. - 2021. - № 11. - С. 75-78.
8. Competence: Inquiries into its Meaning and Acquisition in Educational Settings / Ed. by Edmund C. Short. Lanhametc.,University Press of America, 2020. Vol.VI.

ӘОЖ 37.022

XXI ҒАСЫРДЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЖЕТЕКШІ ҮРДІСТЕР

Мансурова Феруза Мухтаровна,
Қ.А.Яссауи ат. ХҚТУ магистранты
Ниязова Гүлжан,
п.ғ.к., доцент, ғылыми жетекші
Түркістан обл., Кентау қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада заманауи білімге тән белгілер, XXI ғасырдың жетекші үрдістері, инновациялық технологиялар, педагогтың өзін-өзі дамытуы, психологиялық-коммуникативтік дағдыларды жетілдіру, қазіргі педагогтың жеке қасиеттері, кәсіби құзыреттілігі, қазіргі педагогқа қойылатын талаптар қарастырылады. XXI ғасырдағы білім берудің ерекшеліктері мен себептері көрсетілген. Педагогикалық мәселелерді сандық орта арқылы шешу ұсынылды. Авторлар қазіргі қоғамдағы болып жатқан өзгерістер қоғам мен мемлекеттің жаңа буын мамандарын даярлаудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін білім беру жүйесін одан әрі дамытуды талап етеді деп тұжырымдайды. Алдыңғы кезеңдер, ең алдымен, отандық білім беру жүйесін құзыреттілік тәсілге ауыстыруға бағытталған, алайда қазіргі уақытта білім беру ортасын цифрландыру жағдайында отандық білім беру жүйесін дамытудың жаңа кезеңі үшін жағдай жасаудың шұғыл қажеттілігі бар.
Түйінді сөздер: білім беру, XXI ғасыр, заманауи педагог, оқытудың заманауи әдістері, инновациялық технологиялар, цифрлық орта.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются свойственные черты тенденции образования, основные веяния XXI века, инноваторские технологии, саморазвитие воспитателя, улучшение психолого-коммуникативных способностей, личные свойства передового воспитателя, проф зонам ответственности, запросы к прогрессивному преподавателю. Представлены отличия в образованиях XXI века от образования XX века. Предпринята попытка изучить способности улучшения цифровой грамотности педагога. Предложено заключение педагогических задач способами цифровой среды.
Ключевые слова: цифровая среда, современный учитель, современные методы обучения, образование в современном мире, обучение в XXI веке, инновационные технологии.

Abstract

Relevance and goal. The article examines the characteristics of modern education, leading trends of the XXI century, innovative technologies, self-development of the teacher, improvement of psychological and communication skills, personal qualities of a modern teacher, professional competence, requirements for a modern teacher. The features and motives of education in the XXI century are shown. It is proposed to solve pedagogical problems through a digital environment. The authors conclude that the changes taking place in modern society require further development of the education system in order to meet the needs of society and the state in training specialists of the new generation. The previous stages were aimed, first of all, at replacing the domestic education system with a competency-based approach, but at present, in the context of digitalization of the educational environment, there is an urgent need to create conditions for a new stage of development of the domestic education system.
Keywords: digital environment, modern teacher, modern teaching methods, education in the modern world, education in the XXI century, innovative technologies.

Бұл мәселенің өзектілігі қазіргі білім берудің айқын өзгерістерге ұшырауында жатыр. Өзіне тән ерекшелігі-оның динамикасы және оқыту процесінде қамтылу қажетті білім көлемінің үнемі өсуі.

Сонымен бірге, XXI ғасырда оқыту әдістемесінде пайда болған негізгі қарама-қайшылық – бұл біліс алушылардың білімнің үлкен белестерін бағындыру процесіне қарамастан, іс жүзінде білімсіз болып табылады. Бұл үрдіс нақты ғылымдарда да, гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдарында да байқалады. Білім алушылардың білімі үстірт, фрагменттік. Бұл ішінара қазіргі жастардың үлкен көлемде ақпаратты есте сақтаудың қажеті жоқ екенін түсініп, терең білімге бейімделмегендігіне байланысты, өйткені қол жетімді гаджеттер арқылы Интернетке жүгініп, сол жерден жауап табуға болады.

Екінші жағынан, бүгінде оқуға деген мотивация өте төмен, егер мектепте алған білімнің көп мөлшері қажет болмаса, неге оқу керектігін түсінбейді. Жыл сайын бұрын сұранысқа ие болған ондаған мамандықтар жойылып кетеді, сонымен бірге ақша табудың ондаған жаңа жолдары пайда болғаны, білім алушылардың пәндерді терең оқуға құлықсыздығын түсіндіреді.

Бұл мақаланың мақсаты-қазіргі білім берудің негізгі жетекші тенденцияларын үрдістерін талдау болып табылады.

Мақаланың негізгі міндеттері: Заманауи білім берудің ерекшеліктерін талдау; XXI ғасырдағы білім берудегі жетекші тенденциялар; инновациялық технологиялар; заманауи мұғалімнің жеке қасиеттері және оның өзін-өзі дамытуы; заманауи мұғалімге қойылатын талаптар. XXI ғ. мен XX ғ. арасындағы айырмашылықтарды зерттеу; педагогтың цифрлық сауаттылығын жетілдіру мүмкіндіктері. Цифрлық орта арқылы педагогикалық мәселелерді шешуді ұсыну.

Педагог жұмысына инновациялық технологияларды енгізуді Р.Абалуев, Н.Борисова, А.Гостин, Р.Иващенко, О.Михайлова және т.б. зерттеді.

Сонымен бірге, оқу процесінде инновациялардың едәуір көп мөлшері мұғалімдерге олардың консервативті көзқарасына байланысты белгісіз болып қала береді.

Сондықтан, қарастырылып отырған мәселені зерттеудің өзектілігі көптеген инновациялар мен мұғалімдердің әлсіз шеберлігі арасындағы қайшылықпен ерекшеленеді. Әрине, XXI ғасырдың білімі XX ғасырдың білімімен бірдей емес. Айырмашылықтар барлық жағынан бар: оқыту тәсілдерінде, пәндер жиынтығында және оларды оқытуға қойылатын талаптарда, оқыту нысандарында, білім алушылар тарапынан да, мұғалімнің ынталандыру деңгейінде байқалады.

Жаңа мыңжылдықтың білім беруіне тән негізгі үрдісті педагогтарға ғана емес, білім алушыларға да тән өзін-өзі дамыту деп санауға болады, өйткені білім беру мекемелерінің тұжырымдамалары 2000-шы жылдардың басында жарияланған жеке тұлғаға бағытталған тәсілге қарамастан, әрбір білім алушының барлық мүдделері мен қалауларын есепке ала алмайды. Шын мәнінде, ол әлі күнге дейін білім беру мекемелерінде толық көлемде іске асырылмайды. Бұл оқушы сыныптарында, студенттік топтарда бала саның көп болуына байланысты, білім алушыларға тьюторлық қолдаудың болмауына және негізінен-педагогтердің басым бөлігінің тәрбие қызметінен тек білім саласы бойынша өздігінен ысырылып шығарылуына байланысты. Өкінішке орай, оқушылар мектепке қызығушылық танытпайды, сондықтан болашақта студент мәртебесін алғаннан кейін олар өздерінің дамуының ұсынылған жеке траекториясына қызығушылық танытпайды, нәтижесінде қағазға жазылған жеке тұлғаға бағытталған тәсілді ұйымдастыруға деген ұмтылыс іс жүзінде жүзеге асырылмайды. Цифрландыру-технологиялық прогрестің ықпалымен қоғамдық өмірдің барлық салаларын қайта жандандырудың тағы бір маңызды кешенді процесі.

Кез-келген жаһандық өзгерістермен бірге жүретін әлеуметтік бейімделудің қиындықтарына қарамастан, мұғалім мен білім алушы жасанды интеллект, бұлтты технологиялар, үлкен деректер сияқты құбылыстармен жұмыс істеуді үйреніп, одан барынша пайда көруі керек [1, 1б]

Өсіп келе жатқан цифрландырудағы белгісіздіктің қазіргі жағдайында мұғалімнің өзін-өзі дамытуының негізгі бағыттарын атап өтуге болады.

Біріншіден, педагогикалық кәсіби сауаттылықты жетілдіру, яғни тақырып бойынша теориялық және практикалық білім мен дағдыларды өзектендіру және кеңейту. Бұл бағыт әлеуметтік-экономикалық орта тез өзгеретіндігімен байланысты, мысалы, өндірістік күштерді орналастыру орталықтары (География сабағында көрсету маңызды), белгілі бір оқиғаларға (тарихқа) көзқарастар өзгереді, зат пен материя қасиеттері (физика) саласында жаңа білім пайда болады, жаңа туындылар жазылады (орыс тілі мен әдебиеті) және т.б.

Екіншіден, мұғалім, әрине, өз пәні аясында пайда болатын трендтер мен жаңа ақпаратты білуі керек, әсіресе қазіргі студенттер білім беру арналары мен ресурстарына кең қол жеткізе алатындықтан және жаңа ашылулар мен геосоциалдық (геосаяси) өзгерістер туралы да білуі мүмкін.

Үшіншіден, заманауи цифрлық ортаны дамыту педагогке өз саласындағы жаңалықтарды кәсіби ресурстар (жаңалықтар арналары, әлеуметтік желілердегі топтар, Ютуб және Қазтуб - тағы ағартушылық бейнелер, ғылыми және ғылыми әдебиеттің агрегаторлары бар, оларға ғылыми-электрондық кітапханалар мүмкіндік береді және т.б.) арқылы қадағалауға мүмкіндік береді.

Цифрлық сауаттылықты жетілдіру-цифрлық ортаның белсенді дамуымен және адам өмірінің барлық салаларына ақпараттық технологияларды енгізумен байланысты 2000 жылдардың басында пайда болған салыстырмалы түрде жаңа бағыт. Білім беру саласы да ерекшелік емес. Қазіргі сабақты (сабақты) презентациясыз, ал үй тапсырмаларын дайындауды – планшетсіз және Интернетке қол жеткізусіз елестету қиын. Кітаптар, оқулықтар, дәрістер конспектілері және т.б. сандық форматқа көшіріледі.

Төртіншіден, бүгінде мұғалім өзінің оқыту әдістемесін жетілдіруге бел бууы керек. Бұл бағыт әр түрлі пәндерді оқытудың әдістемелік аспектісі жаңа буынның ерекшеліктеріне (ақпаратты игерудің схоластикалық тәсілі, сандық ортадан ақпарат алудың басымдылығы, мотивацияның ерекшелігі), білім беру мен отбасылық құндылықтардың басым бағыттарына (отбасындағы баланың жеке басының басымдығы, балалардың жарақаттарын азайту мен алдын-алуға ұмтылу, ата-аналардың педагогикалық рефлексиясының жоғары деңгейі, жазаны азайту және т.б.) және олардың өмірдің барлық салаларына енуіне байланысты трансформациялық өзгерістерді бастан кешіреді (мысалы, гамификация). Білім беру ортасының қолжетімділігі білім алушыға мысалдарда дұрыс көзқараспен сабақтарда теорияда сипатталған процестерді түсінуге мүмкіндік береді. Соңғысы пәндер бойынша көптеген көрнекі онлайн сабақтар мен презентацияларда, білім беру бейнелерінде, вебинарларда көрінеді, олардың көпшілігі тегін. Мұның бәрі мұғалімді білім берудің догматикалық принциптерінен бас тартуға және дәстүрлі әдістермен қатар проблемалық әдістерді, пікірталастарды, ойын әдістерін (мысалы, скучно географиялық диктанттың орнына квест), іскерлік ойын әдістерін, әртүрлі интерактивті әдістерді және басқаларды қолдануға мәжбүр етеді.

Коммуникацияның жоғары деңгейі сонымен қатар әлеуметтік желілер мен мессенджерлердің кең танымалдылығына байланысты XXI ғасырдың білім беру үрдістерінің бірі болып табылады. Мұғалімнің сөйлеу мәселесі филологтар қадағалауда үстайтын мәселе деп ойлау қате. Бұл аспект психологтарға, мұғалімдерге, логопедтерге және басқа мамандарға, соның ішінде жалпы мәдениетке де қатысты болды. [4, 2б]

Қазіргі білім берудің тағы бір үрдісі-білім алушылардың білімдеріндегі үстірт білім болуы. Шамасы, бағдарлама соншалықты кең, ал оқулықтардағы білім ауқымды және күрделі болғандықтан, осы немесе басқа тақырыпты терең зерттеу мүмкін емес. Өкінішке орай, бұл үрдіс барлық пәндерден байқалады. Мұның неге байланысты екендігіне нақты жауап беру мүмкін емес – қысқа уақыт ішінде материалдың үлкен дәрежеде қамтылуына ұмтылыс па, немесе қазіргі баланың дамыған дүниетанымына қойылатын талаптардың жоғарылау ма, бірақ факт факт болып қала береді.

Білім алушыларға қойылатын осындай жоғары талаптарға байланысты қарқынды өзгеретін білім беру ортасы жағдайында педагогке қойылатын талаптар да өзгереді. Жаңа буын мұғаліміне қойылатын талаптардың басты айырмашылығы-мақсатты бағдарлардың өзгеруі, демек, педагогикалық құралдар да өзгеру тиіс. Оның қызметі технологияға ие болады, яғни мұғалім жобалық қызметті, проблемалық оқытуды, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ұйымдастыру дағдыларын басшылыққа алуы керек [3, 2б].

Қазіргі мұғалімнің басты мақсаты-жаңа білім беру емес, студенттерді оларды іздеуге ынталандыру, өйткені өздігінен алынған білім дайын түрде берілгендермен салыстырғанда анағұрлым берік. Бұл ретте білімді бақылау мен бағалау да өзгерді және қазіргі заманғы педагогтің жеке қасиеттерінің болуын болжайды, оларға мыналарды жатқызуға болады: әдептілік, толеранттылық, талапшылдық пен принциптілік, объективтілік пен адалдық, адамгершілік, балаларға деген сүйіспеншілік, қарым-қатынаста ашықтық, еңбексүйгіштік, терең білім, оның ішінде шет тілін жоғары деңгейде меңгеру, сауатты сөйлеу, жұмыстағы заманауи көзқарас (цифрлық білім беру ортасына батыру), шығармашылық тәсіл және білімқұмарлық, педагогикалық тәжірибенің болуы. Цифрлық технологиялар туралы айтатын болсақ, байланыс пен ынтымақтастық цифрлық технологиялар арқылы өзара әрекеттесуден, цифрлық технологиялар арқылы алмасудан, ынтымақтастықтан және азаматтық қатысудан, сондай-ақ желідегі этикеттен және цифрлық сәйкестендіруді басқарудан тұрады.

Цифрлық контентті құру проблемаларды шешуді білдіреді, атап айтқанда: техникалық проблемаларды шешу; қажеттіліктер мен технологиялық шешімдерді анықтау; цифрлық технологияларды креативті қолдану; цифрлық құзыреттіліктегі олқылықтарды анықтау. Осыған байланысты цифрлық білім беру кеңістігін меңгеру дәрежесін анықтау үшін педагогтің цифрлық құзыреттілігіне тұрақты түрде диагностика жүргізу қажет. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар басым бөлігі визуализациялау құралдарының көмегімен өзін-өзі бақылауға мүмкіндік береді. Қазіргі мұғалімге өз қызметін «сырттан» бағалау қиын. Сондықтан бүгінгі күні педагогикалық қызметті өзін-өзі бағалау үшін түрлі құралдар ойлап табылған. [1, 2 б]

Осылайша, қазіргі қоғамындағы өзгерістер қоғам мен мемлекеттің жаңа буын мамандарын даярлаудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін білім беру жүйесін барабар модернизациялауды талап етеді.

Жұмыстың теориялық маңыздылығы педагогтің цифрлық сауаттылығын XXI ғасырдың жетекші білім беру үрдістерінің бірі ретінде жетілдіру мүмкіндіктері туралы педагогикалық білімді кеңейту болып табылады.практикалық маңыздылығы педагогикалық мәселелерді сандық орта, мұғалімнің өзін-өзі дамытуының негізгі бағыттары арқылы шешу ұсынысында көрінеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ерина, И.А. Ведущие тенденции в образовании XXI века / И.А.Ерина, Е.Н.Фанина, С.Н.Передерий // Мир науки, культуры, образования. – 2021.

2. Ажсувакова Т.П., Ахмедова Е.М., Горбунова Н.В., Давидова Л.Н. Психолого-педагогические аспекты осуществления образовательного процесса в современных социокультурных условиях. Moskva, 2021
3. Кириллова, С. В. Цифровая трансформация образовательной среды / С. В. Кириллова // Экономическая среда. – 2021.
4. С.А.Павлова, Г.С-Х.Дудаев Gодготовка будущих педагогов к организации воспитания школьников в условиях профессионального обучения // МНКО. 2020. №6 (85).

УДК 37.013

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ Ы.АЛТЫНСАРИНА О РОЛИ УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Мехова Анастасия Ивановна,
учитель начальных классов
КГУ «ОШ№ 23 им.М.Козыбаева
отдела образования г.Костаная»
Управления образования акимат
Булатова Резида Гадынановна,
учитель начальных классов
КГУ «ОШ№ 23 им.М.Козыбаева
отдела образования г.Костаная»
Управления образования акимат
Костанайской области
Мехова Галина Францевна,
учитель начальных классов
Детский центр «Smart Land»
г. Костанай. Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Отмечается, что в современном развитии общества инновации занимают важное место являются основным показателем конкурентоспособности развития региона и страны в целом. Отмечается, что основной составляющей перехода на инновационный путь развития современного общества является формирование личности с развитым инновационным мышлением. Рассматривается роль учителя в процессе духовно-нравственного роста личности. Авторы статьи акцентируют свое внимание на актуальность идей И.Алтынсарина в современной системе образования.

Ключевые слова: Развитое инновационное мышление, патриотизм, культурные ценности, наследие, просветитель, гуманизм, воспитание, инновационные качества личности.

Аннотация

Актуальность и цель. Инновация қоғамның қазіргі дамуында маңызды рөл атқаратындығы және аймақтың және тұтастай елдің бәсекеге қабілетті дамуының негізгі көрсеткіші болып табылатындығы айтылады, Бүгінгі таңда дамудың инновациялық жолына көшудің негізгі құрамдас бөлігі дамыған инновациялық ойлау қабілеті бар тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Жеке тұлғаның рухани адамгершілік өсу процесіндегі ұстаздың рөлі қаралады. Мақала авторы өз көзқарасында Ыбырай Алтынсарин идеясының қазіргі заманғы білім беру жүйесіндегі өзектілігіне баса назар аударады. Педагогикалық мамандықтың шыққан кезінен бастап ұстаздарға ең алдымен әрбір оқушының, жас ұрпақтың, қоғамның және мемлекеттің жауапкершілігі артты.

Түйінді сөздер: Дамыған инновациялық ойлау қабілеті,патриоттық сезім, мәдени құндылықтар, мұра, ағартушы, гуманизм, тәрбие,тұлғаның инновациялық қасиеттері.

Abstract

Relevance and goal. It is noted that in the modern development of society innivations occupy an important place and they are the main indicator of the competitivenessin the region and in the country as a whole. The main component of the transition to the innovative parth of development of the modern society is the formation of the personalitywith developed innovative thinking.It examines the role of teachers in the process of spiritually - moral personality growth. The authors accentuate their attention on the relevance Altynsarin's ideas in the modern education system.

Keywords: Developed innovative thinking, patriotism, moral and cultural values, heritage, humanism, education, innovative personality traits.

Имя Ыбрая Алтынсарина знакомо каждому казахстанцу. Великий педагог, ученый, просветитель, писатель. Наша Костанайская земля была истоком вдохновения для многих известных казахских литераторов и акынов. Но именно Алтынсарин внес весомый вклад просветительство казахского народа, в развитие педагогических идей и культуры. «Он родился в трудный и сложный исторический период, когда в политическом строе, социально- экономической жизни казахского народа происходили существенные перемены: шел процесс завершения присоединения территории Младшего и Среднего жузов к России и превращении их в колониальные владения царской империи. Население Старшего жуза находилось под властью Кокандского ханства». [1, с.7]. Надо ли говорить, что царское правительство вовсе не заботилось об образовании на своих колониальных окраинах? Народу, поднимающемуся из темноты безграмотности и угнетения, требовался свет знаний и просвещения. Нужны были, школы, книги, учителя. «Школы – это главные пружины образования киргизов, казахов,– писал Ыбрай Алтынсарин,– ... на них, и в особенности на них надежда, в них же и будущность киргизского (казахского) народа». [1, с.26]. Вот минуло 180 лет со дня рождения Ы.Алтынсарина. И как же реализуются просветительские идеи Ыбрая Алтынсарина в процессе реформирования современного образования? Какова же роль учителя-воспитателя?

В педагогической деятельности Алтынсарина важную роль занимали вопросы воспитания и обучения детей, где главное место отводил личности учителя. Соратник Ыбырая, заведующий *Кустанайским двухклассным русско-казахским училищем* Ф.Д.Соколов писал в письмах: «К народным учителям он относился строго, требуя аккуратного отношения к делу, строго преследовал неисполнительных. Как сам горячо любил учительское дело, то же желал видеть и в учителях своей инспекции. Умел он своими беседами сердечными возбудить в учителях рвение к учебному делу. В глазах общества поставил нас высоко, заставил относиться к учителям с должным уважением, гордясь ими перед всеми, как честными и полезными тружениками». [1, с.334].

Мир живет в период современных глобальных вызовов. Это новые технологические достижения , внедрение инноваций, ускоренное развитие IT-технологий и мобильность человеческих ресурсов, но значимость его мыслей актуальны и в сегодняшнее время . По – прежнему актуальны слова Ыбрая Алтынсарина «Учителем может работать далеко не каждый и душа должна быть щедрее у педагога, и ответственности больше и профессионализм достаточно высокий. Учитель – главный человек для преподавания знаний … все наше будущее, будущее народа в руках учителя». [2, с.171].

В современном понимании система инновационного образования включает не только традиционные системы образования и повышения квалификации, все больше распространяется концепция «непрерывного образования», которую можно отнести к типу инновационного образования. Концепция «непрерывного образования» получила наиболее широкое распространение в последнее десятилетие. Сущность концепции непрерывного образования состоит в постоянном создании прибавочного элемента знания на протяжении всей активной фазы человеческой жизни. Этот процесс начинается с получением специального или высшего образования и продолжается во время трудовой деятельности.

С каждым годом благодаря гибкой политике нашего государства повышается статус педагога. На смену педагогу - предметнику, «транслятору знаний», должен прийти профессионально компетентный педагог, владеющий новыми педагогическими технологиями, средствами информатизации обучения, современными формами воспитания» [3, с.3]. В перестройке этой системы многое зависит от личности учителя. Алтынсарин считал обязательным использование учителями методической литературы. Сегодня самообразованию учителей уделяется особое внимание, так как перед педагогами страны, ставится задача – обучение и воспитание конкурентоспособных молодых граждан Казахстана. А это возможно только при условии модернизации подходов в преподавании. Как же должна идти эта модернизация? В первую очередь необходимо изменить сознание учителя, изменить понимание его роли в классе. Современный учитель – это помощник, друг, помогающий ученикам, направляющий их в поиске знаний. На сегодняшний день наиболее популярными и получившие высокое мировое признание являются подходы, основанные на конструктивистской теории. Цель преподавания, основанного на конструктивистской теории, состоит в том, чтобы достичь более основательного понимания предмета учеником, обеспечив использование и применение знаний в ситуации вне класса. Конструктивистская теория в области преподавания требует от учителя сосредоточенности на ученике, организации занятий в соответствии с задачами, способствующими развитию знаний, идей и навыков у учеников. Подобные задачи разрабатываются таким образом, чтобы ученикам была предоставлена возможность продемонстрировать свои знания по изучаемой теме, подвергнуть сомнению определенные предположения, скорректировать убеждения и сформировать новое понимание. В рамках внедрения обновленного содержания образования реализуется подготовка к поэтапному переходу на обучение на трех языках и введению преподавания отдельных предметов на английском языке. Так, во многих школах начато преподавание отдельных предметов естественно-научного цикла на английском языке.

Важным аспектом деятельности учителя является стремление понять способы постижения учениками темы, осознание необходимости работы с учениками в целях улучшения или модификации

их понимания, а также понимание того, что отдельные ученики могут воспринимать учебный материал довольно уникальным способом. Данная трактовка конструктивистского обучения предполагает наличие у учителя определенного образа мыслей и убеждений, а также знаний альтернативных действий, сообразных этим убеждениям.

Залогом успеха в работе педагога Ыбрай Алтынсарин считал не только знания, но и верный тон в общении с учащимися, педагогический такт. Как и Ушинский, Алтынсарин часто повторял, что «талант учителя - в умении найти путь к сердцу учащегося. (В современной педагогике это называется «Индивидуальный подход») Интуиция должна подсказать ему, когда следует проявить доброжелательность, чуткость, внимание, а когда и требовательность» [4]. По мнению Алтынсарина, все дело в умении учителя правильно найти приемы обучения в общении с детьми и рассматривал полученные знания с учетом их реальной пользы, а не с точки зрения формального образования. Вот здесь мы можем увидеть черты компетентности педагогики, которая так востребована сейчас. «Учителю необходимо ориентироваться в широком спектре современных инновационных идей, технологий, не тратить время на открытие уже известного» Г.К.Селевко. В современном обществе происходит становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Эти изменения происходят как в педагогической теории, так и в практике организации учебно-воспитательного процесса. Ыбырай Алтынсарин в одном из своих писем говорит, что «Успех или неуспех в воспитании и обучении зависит большей частью от умения педагога правильно подойти к ребенку». Не о современной ли педагогике сотрудничества и личностно-ориентированном подходе идет речь? Одним из весомых факторов успешности педагогической деятельности считаем применение современных образовательных методик в процессе обучения. С чем уходят ученики с нашего урока? Как научить мыслить, аргументировать, доказывать... Вопросов много, но мы должны найти ответ на каждый. Ведь у учителя главная задача – формировать человека… Какие принципы лежат в основе нашей педагогической деятельности? Во-первых, много знать и стараться узнать еще больше. Во- вторых, учить детей учиться. Ученик должен стать творцом своей жизни. Мы стараемся строить обучение так, чтобы ребенок становился субъектом своей учебной деятельности, добивался результата. Большую роль в нашей работе играют инновационные методы и приемы обучения, такие как работа в парах, в группах, «думай – в паре – обсуди», «открытые и закрытые» вопросы, «Жигсо», формула «ПОПС», методика «2 звезды и 1 пожелание», «Ромашка Блума», «Корзина идей», «Синквйн» «Мозговой штурм», взаимооценивание, критериальное оценивание, выполнение опережающего задания, коррекция выполнения заданий.

В своей деятельности широко использую информационно-коммуникационные технологии, поскольку считаю, что они являются мощным средством наглядности при обучении иностранного языка. Применение информационных компьютерных технологий на уроках не только облегчает усвоение учебного материала, но и дает новые возможности для развития личности учащихся. Создание мультимедийных презентаций и флипчартов повышает интерес к предмету у учащихся с 5 по 11 класс. Из педагогических средств и методов особое место занимает исследовательская творческая деятельность. Исследуя, мы задаем вопрос и ищем на него ответ, наметив план действий, наблюдая, находим результаты, делаем выводы. Главное для нас – увлечь детей, показать им значимость их работы и вселить уверенность в своих силах. Вместе с учениками я выполнила научно-исследовательские работы «Влияние английского языка на речь современного подростка» и «Традиции английского и казахского чаепития», проект «Воспитание поликультурной личности через изучение английского языка». Большое внимание в своей педагогической деятельности уделяю интегрированному обучению. Многие лексические единицы, тексты, изучение страноведения и грамматики английского не могут быть осознаны и усвоены учащимися без элементарных знаний по географии, литературы, химии, биологии и других предметов. В результате проведения вместе с учителями казахского языка и литературы, географии, библиотекарем школы интегрированных внеклассных театрализованных мероприятий, таких как «Anhourofpoetry», «Customsandtraditions», «Holidays», «EducationinEnglandandKazakhstan» и т.д. у учащихся формируется целостное мировоззрение, происходит развитие коммуникативных навыков, эмоциональной сферы, воспитание гуманистических качеств личности ребенка. Гуманистические идеи глубоко прослеживаются в педагогических трудах Ыбырая Алтынсарина, который считал, что «учителя должны непременно любить своих учеников и быть любимы ими и их родителями» [4, с.37]. И тогда, по его мнению, можно будет достигнуть целей, стоящих перед воспитанием и образованием. И сейчас это одно из главных условий успешного преподавания.

Для успешных уроков я использую инновационные формы организации занятий. Например, имеют место уроки в виде продвинутой лекции, семинара, пресс-конференции, уроки-исследования, уроки проектов. Большой интерес вызывают уроки-конкурсы, уроки- соревнования, например, «Своя игра», «Полиглот», «Знатоки языка». На уроках проверки и учёта знаний и умений провожу викторины, словарные диктанты, защиту творческих работ. При изучении нового материала отдаю предпочтение применению проблемного обучения и ролевой игре «Мое путешествие в…», «Что?-Где?Когда?». Провожу мероприятия в рамках проекта Рухани Қазына - возрождение интереса к традициям, истории и культуре своей земли, что очень тесно перекликается с преподаваемым пред-

метом. Ученики узнают, что благодаря усилиям Алтынсарина, образование в казахской степи получило широкое распространение. По его инициативе и на собранные им средства открылись волостные школы в Торгае, Иргизе, Николаевске, Актюбинске, также И. Алтынсарин добился открытия первой женской школы в Иргизе. В ходе мероприятий ребята узнают о вкладе И. Алтынсарина в просвещение казахского народа, о музеях и памятниках посвящённых этому легендарному земляку. Одна из целей проводимых мероприятий усилить воспитательную составляющую в рамках модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».

Современный этап модернизации системы образования и науки нашей страны предполагает доступность для каждого гражданина качественного дошкольного воспитания и школьного образования, возможность получить новые профессиональные навыки в колледже и университете, развить исследовательские и творческие компетенции. Конкурентоспособность человека является фактором успеха нации. Поэтому каждому казахстанцу нужно обладать компетенциями, необходимыми для успешной адаптации к новым глобальным вызовам, современным технологиям, меняющимся требованиям рынка труда и новых профессий.

Таким образом, изучая педагогическое наследие казахского просветителя Ы.Алтынсарина, поражаешься, что его идеи, высказанные почти полтора столетия назад, и поныне являются глубоко актуальными и современными, особенно сейчас в условиях реформирования системы образования, перехода на 12-летнее обучение, потому что они направлены на то, чтобы облагородить человека, сделать его прекрасным, уберечь от невежества, наладить связь с обществом и миром. Педагоги нашей школы плодотворно используют идеи Ыбрая в области нравственного, патриотического, трудового воспитания в подрастающей молодежи, о роли родителей в обучении и воспитании. Как доказала история, труд Ыбырая Алтынсарина не был напрасным. Свою тернистую, трудовую жизнь Великий Учитель прожил не зря!

Список литературы:

1. Алтынсарин И. Собрание сочинений: В 3-х томах. Алма-Ата: Наука, 1975.- Т.1. - 359с. - С.7, 26, 334.
2. Алтынсарин И. Собрание сочинений: В 3-х томах. Алма-Ата: Наука, 1976.- Т.2. - 171-172 с.
3. Алтынсарин И. Избранные произведения. Алма-Ата, 1951. 435 с.
4. Дербисалин А. О литературном наследии И.Алтынсарина //Сборник статей о казахской литературе. Алма-Ата. 1957. 31-42 с.

УДК 371.12

ПЕДАГОГ: (НЕ)ПРЕОДОЛИМЫЕ СЛОЖНОСТИ

Михайличенко Инна Александровна,
магистр педагогической инноватики
учитель биологии
Заречнева Олеся Игоревна,
магистр педагогической инноватики
учитель географии
КГУ «Общеобразовательная школа № 22
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата
Костанайской области»

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Қазіргі әлем – бұл динамикалық жүйе, сондықтан өзгерістерді бақылау мүмкін емес. Жүйелі түрде жаңғыртылатын салалардың бірі-білім беру. Білім беру жүйесіндегі көптеген жаңалықтармен талқылауды және шешуді қажет ететін жаңа сұрақтар мен проблемалар туындайды. Тәжірибе мен пікір алмасу көптеген адамдарға күнделікті өмірден шығудың жолын табуға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: қазіргі білім беру, мәселелері, жетекшісі, өзін-өзітәрбиелеу, өзін-өзідамыту.

Аннотация

Актуальность и цель: Современный мир – система настолько динамическая, что уследить за изменениями невозможно. Одна из систематически модернизирующихся сфер – это образование. При многочисленных нововведениях в системе образования, возникают новые вопросы и проблемы, которые требуют обсуждения и решения. Обмен опытом и мнений может позволить многим найти выход из ежедневной рутины.

Ключевые слова: современное образование, проблемы, классный руководитель, самообразование, саморазвитие.

Abstract

Relevance and goal: The modern world is a system so dynamic that it is impossible to keep track of changes. One of the systematically modernizing areas is education. With numerous innovations in the education system, new issues and problems arise that require discussion and solution. Sharing experiences and opinions can allow many to find a way out of the daily routine.
Keywords: modern education, problems, homeroom teacher, self-education, self-development.

Современное образование это постоянно стремящееся вперед, неудержимое явление. В мире ежедневно происходит множество событий, которые напрямую или косвенно влияют на жизнь каждого, при этом всегда имеют отражение в сфере образования. Нет ничего, что может пройти мимо образования. Экологические проблемы, вопросы мировой политики, религиозные течения, освоение новых земель, полезных ископаемых, открытие нового закона в области физики, математики все, что происходит в любом случае отразиться на образовании.

Модернизация системы образования в Республике Казахстан, реализуемая в течение последних лет, осуществляется с целью ее интеграции в мировое образовательное пространство и приближения к международным образовательным стандартам. Современный этап модернизации казахстанской системы образования и науки предполагает доступность для каждого гражданина качественного дошкольного воспитания и школьного образования, возможность получить новые профессиональные навыки в колледже и университете, развить исследовательские и творческие компетенции [1].

В условиях четвертой промышленной революции главными стали навыки решения проблем, критическое мышление, креативность, эмоциональный интеллект. Поэтому система образования должна сконцентрироваться на подготовке креативных людей, обладающих активным, творческим, критическим, аналитическим мышлением, способных решать неизвестные ранее проблемы, быстро адаптироваться к изменениям, создавать новое. Важны также функциональная, IT-грамотность, знание английского языка, высоконравственная гражданская зрелость [2].

Конечно, модернизации, корректировки и адаптации в сфере образования это залог будущего каждого человека и государства в целом. Сфера образования всегда должна идти впереди на несколько шагов, чтобы по завершению обучения молодые граждане нашего государства могли владеть всей информацией о ситуации в мире.

Как мы можем говорить о лидирующих позициях в мире, если образование не будет мобильным, если в школах, колледжах и ВУЗах будут предоставлять,мягко говоря, устаревшие данные. Проблема того, что выходя из стен школы, ученик может применить лишь часть полученных знаний при дальнейшем обучении, а после обучения в колледже или в ВУЗе придя на рабочее место, он, по сути, не может применить знания, так как пока он учился, они устарели, должна остаться в далеком прошлом. Именно по этому, мы педагоги на местах, постоянно сталкиваемся с тем, что система образования постоянно подвергается модернизации, за которой невозможно угнаться.

В настоящее время перед системой образования и науки Казахстана стоят конкретные цели и задачи. Для их разработана новая госпрограмма развития образования и науки на 2020-2025 годы, в основу которой легли ряд стратегических и программных документов. Это «План нации: 100 конкретных шагов», программа «Рухани жаңғыру» [3].

Сфера образования первая принимает на себя волну перемен, и да, конечно, это действиительно необходимо, так как от данной сферы зависит все: насколько образованные будут граждане, какой уровень воспитанности, самооценки, целеустремленности и наконец,патриотизма будет у населения. Ведь помимо детей, которых мы учим и воспитываем, мы так же обучаем и воспитываем их родителей. Если до ребенка донести информацию обучающего или воспитательного характера, то он поделиться с родителями. Вот таким образом контингент обучающихся расширяется.

Вторая сторона этой медали заключает в себе некоторые проблемные моменты. А именно психологический настрой на все перемены со стороны учителей. Понятно, что у детей гибкое сознание и все инновации они воспринимают безболезненно, в отличие от взрослых представителей учебного процесса - учителей.

Что же за проблемы могут быть у учителей, ведь они специалисты с высшим образованием и квалификацией? Все очень просто: у вас есть нагрузка, есть классное руководство, есть ряд общественных поручений, в теории все достаточно легко. Давайте посмотрим детально. В процессе обучения учитель должен обеспечить каждого ученика возможностью достижения поставленных целей (целей обучения), создать ситуацию успеха, сделать акцент на учащихся с высоким уровнем обученности, на учащихся с особыми образовательными потребностями и конечно не забыть про детей со средним уровнем обученности, и это только в момент урока. После консультативная работа с учащимися, сдающими ЕНТ, ИАО, итоговые экзамены 9 класс, подготовка к МОДО, PISA, научная деятельность и это только часть. Конечно, можно утверждать, что на учителей всегда была большая нагрузка, но при внесении в образование новшеств постепенно расширяется спектр обязанностей, которые должен выполнить один учитель.

Простые истины, такие как в сутках 24 часа и 8 из них необходимо уделять на сон, в неделе 7 дней и 2 из них выходные, для учителей давно уже стали не актуальными. Ведь для реализации всего вышеуказанного и еще части, что не вошло в список, просто не хватает времени, порой даже 24 часов и 7 дней. Получается, учитель должен выполнять свои обязанности non-stop, не обращая внимания на семью, хобби, здоровье, да не на что в принципы. Ответ есть, не справляешься с объемом работы – совершенствуйся, а именно курсы повышения квалификации, самообразование, самовоспитание.

Как с этим всем справиться, а главное когда? Большая часть учителей, а особенно молодых специалистов, просто не справляются психологически и меняют даже не место работы, а сферу деятельности. Такое явление как профессиональное выгорание в современной школе проявляется гораздо чаще и наступает раньше указанных психологами сроков. В связи, с чем у нас и имеется дефицит кадров.

Данная проблема, конечно, не могла остаться без внимания и на помощь приходит timemanagement, который позволяет педагогу усовершенствовать себя, в самоорганизации подняться на ступень выше.

Тайм-менеджмент - это совокупность техник, которые помогают правильно распределять силы и время для большей эффективности в работе. Термин дословно переводится как «управление временем».

Речь идет о времени как о ресурсе. Ограниченное количество секунд жизни каждый человек вправе использовать на свое усмотрение. Распределяя ресурс своей жизни, мы используем время как инвестицию в проекты, саморазвитие, заботу о здоровье [4]. Тайм-менеджмент базируется на трех китах: целеполагание, стимулирование и планирование.

И опять мы сталкиваемся со сложностями, если выстраивать приоритеты, то учитель поставит в приоритет работу, а в работе приоритеты выстроить еще сложнее, так как все что нужно сделать, нужно было сделать еще вчера. Значит, тайм менеджмент не очень помогает в нашем деле, но при этом дисциплинирует, а отсюда вытекает некий положительный результат.

Что же на самом деле может действительно снизить нагрузку на современного учителя, снизить психологическое давление и увеличить продуктивный период деятельности до профессионального выгорания? На наш взгляд, оптимальным решением, которое разгрузит учителя – предметника и классного руководителя в одном лице является разделение обязанностей по обучающей и воспитательной части между разными людьми.

Что является главным в образовании, создание ситуации успеха у обучающихся, чтобы они достигли целей обучения. Звучит просто, а на практике очень тяжело. С другой стороны воспитательный процесс, где мы создаем условия для развития целостной, гармоничной личности. Эти два направления эффективнее будут реализовываться, если развивать их будут два человека: учитель-предметник и учитель-воспитатель. Как полноценно учителю отработать воспитательные цели, если у него параллельно идет учебный процесс и наоборот. Например: учитель-предметник ведет урок, в это время в его классе, где он является классным руководителем, случилось происшествие. Где должен находиться учитель? Я вам скажу, где бы он не находился в данный момент, в своем классе, разбираясь в причинах произошедшего, или продолжая проводить урок, все равно он будет нарушать свои должностные обязанности. Таких ситуаций можно привести большое количество. Из-за них тоже напряжение на учителя возрастает.

А вот если обязанности будет разделены, воспитательную часть будет выполнять учитель-воспитатель и получать за это адекватную заработную плату, а обучающую - учитель-предметник, вот тогда качество обучение у нас в школах будет выше, и воспитанность детей будет на достойном уровне.

Еще одна проблема, которая очень волнует классных руководителей. Проводить воспитательную работу невозможно не участвуя в конкурсах различного характера и уровня. Детей необходимо мотивировать, подготовить, помочь в участии и многое другое. Все это отнимает много сил, времени и энергии, но при этом никаким образом не отражается в рейтинге учителя, то есть при аттестации никак не учитывается. Учащиеся класса могут быть трижды победителями конкурса агитбригад по антикоррупционному направлению, получить гран-при на конкурсе военно-патриотической песни и классный руководитель, который работал с ними, не может указать данные результаты при аттестации. Но если подготовку проводил учитель музыки, художественного труда или дополнительного образования, то тогда результат будет иметь вес для этого учителя. А классный руководитель? Данный факт в очередной раз говорит о том, что два этих направления должны быть распределены по разным учителям.

Учитель человек с широким диапазоном деятельности, постоянно стремящийся улучшить свои личностные и профессиональные качества. Что мы только не умеем делать… Именно учитель со своей неугасимой энергией, компетентностью, целеустремленностью и верой в то, что все непременно получится и будет отлично, до сих пор воодушевляет учащихся. Ведь ежегодно набор в педагогические ВУЗы проходит, и пустых мест нет, а это значит, что учителя не смотря на трудности своей работы, могут передать ученикам ту самую романтику профессии.

Список литературы:

1. Среднее образование в Казахстане: состояние и перспективы. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 248 с.
2. Сейткалиева Г.М., Примбетова С.Ч. Модернизация системы общего среднего образования в Казахстане и его роль в повышении качества образования // Место социально-гуманитарных наук в развитии современной цивилизации: сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции 31 января 2020г.: Белгород: ООО Агентство перспективных научных исследований (АПНИ), 2020. С. 75-77. URL: https://apni.ru/article/432-modernizatsiya-sistemi-obshchego-srednego-obr
3. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020- 2025 годы. Постановление Правительства РК от 27.12. 2019 г. № 988.
4. https://www.unisender.com/ru/support/about/glossary/tajm-menedzhment/.

ӘОЖ 964.54

МУЗЫКА ТЫҢДАУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Миятбек Рауан Жарқынбекұлы,
М.Әуезов атындағы
Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Музыкалық білім мен тәрбие берудің мақсаттарын жүзеге асыру үшін оқушыларды музыкалық шығармаларды орындап қана қоймай оны терең сезіммен, саналы түрде қабылдап, тыңдай білуге үйрету музыка маманының басты міндеті.
Түйінді сөздер: музыка, шығармашылық, музыкалық шығармашылық.

Аннотация

Актуальность и цель. Для достижения целей музыкального образования и воспитания основная задача специалиста-музыковеда состоит в том, чтобы научить учащихся не только исполнять музыкальные произведения, но и воспринимать и слушать их с глубоким чувством и сознанием.
Ключевые слова: музыка, творчество, музыкальное творчество.

Abstract

Relevance and goal. In order to achieve the goals of music education and upbringing, the main task of a music specialist is to teach students not only to perform musical compositions, but also to perceive and listen to them with deep feeling and consciousness.
Keywords: music, creativity, musical creativity.

Музыкалық білім мен тәрбие берудің мақсаттарын жүзеге асыру үшін оқушыларды музыкалық шығармаларды орындап қана қоймай оны терең сезіммен, саналы түрде қабылдап, тыңдай білуге үйрету музыка маманының басты міндеті. Сондықтан, оқушыларды музыканы дұрыс түсініп,талапқа сай тыңдай білуге тәрбиелеу арқылы олардың ой-өрісін, терең сезімін, санасын, қиялын, талғамын, жалпы өнерге деген сүйіспеншілігі мен жоғары мәдениеттілігін дамытамыз.

Жалпы балалардың көпшілігі мектепке дейін бірдей дамып келмейді. Бойында еш қабілеті жоқ адам болмайды, әсіресе «әу» демейтін адам жоқ, сондықтан оқушылардың бойларында өнердің қай түріне бейім қабілеттерін дамыту үшін музыка тыңдау, олардың сезім пернелерін ояту арқылы жүзеге асырылары сөзсіз. Қайсібір балалар көркем суретке, кейбіреулері ән айтуға, би билеуге, аспапта ойнауға бейім болса, кейбір оқушылардың бойында ақындық, жазушылық, актерлік таланттар бұғып жатуы мүмкін.

Оқушыларға музыка тыңдату процесін дұрыс ұйымдастыра біліп, олардың сол музыкаға деген қызығушылығын арттыра отырып беретін психологиялық әсері мен тәрбиелік мәніне көңіл аудару керек [1].

Төменгі сынып оқушыларының музыка тыңдау дағдыларын дұрыс қалыптастыру барысында олардың жас ерекшеліктерін ескеріп, шағын, жеңіл музыкалық шығармаларды тыңдатудан бастауымыз керек. Музыканың орындалу ырғағына, тембріне және шығарманың мазмұнына, тәрбиелік мәніне көңіл бөлу керек.

1. Музыкалық шығарманың сипатын (характерін) сезіну, естіген музыкаға эмоциялық әсерін көрсету, музыкалық бейнені түсіну.

2. Тыңдау қабілеттілігі, музыкалық құбылыстарды салыстырып, баға бере білу. Мұның өзі ең қарапайым музыкалық дыбысты тыңдап,ести білу мәдениетін, қайсібір бейнелеу құралдарына ден қойып, еркін тыңдау қабілеттілігін талап етеді. Мысалы, балалар музыкалық дыбыстардың ең қарапайым қасиеттерін, аспаптардың (рояль, скрипка, баян, домбыра, қобыз, т.б) жоғары және төмен тембрлік дыбыстарын бір-бірімен салыстырады, әннің бастамасын, қайырмасын (музыкалық шығарманың ең қарапайым құрылымын) бір-бірінен айырады, бір-біріне қарама-қарсы көркем бейнелердің айырмашылығын байқайды.

3. Музыкаға жеке шығармашылық көзқарас қалыптастыру. Бала музыка тыңдап отырғанда көркем бейнені, жанрды (әнді, күйді, биді) көз алдына өзінше елестетіп қабылдайды [2].

Музыкалық тәрбие беруде негізгі көрнекілік – ол музыкалық шығарманың өзі болып табылады. Музыкалық білім есту арқылы қалыптасады, сондықтан, оқушылардың есту қабілетін дамыту музыка тыңдау арқылы жүзеге асып, барлық музыкалық түсініктер қалыптасады. Түсініктермен қатар оқушылар музыка жанрлары, шығармалардың құрылысы, музыканың тілі, сазгерлердің өмірі мен шығармашылығы туралы мағлұматтар алады.

Оқушыларға тыңдататын әр музыкалық шығарманың мазмұны музыкалық тәрбиенің мақсат-мүддесіне сай болу керек. Музыкалық шығарма әр класс оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай іріктелуі керек. 1-2 класс оқушыларына тыңдатылатын музыкалық шығарма шағын, жеңіл, ойналу ұзақтығы 1-1,5 минуттан аспайтын, 3-4 класс оқушыларына 3 минуттай болуы керек. Тыңдатылатын музыкалық шығармаларды жеңіл және күрделі (байсалды) деп топтауға болады [3].

Күрделі, маңызды музыкаларға қарағанда жеңіл музыканың мазмұны жұтаң, терең сезімге жетелемейді. Жеңіл музыкалардың ішінде бос, бас ауыртатын ешқандай мағынасы жоқ музыкалар да болады. Әсіресе соңғы кездері сондай әуендер көбейіп кеткені мәлім ,мәнсіз, мағынасыз, құр дүңкілдеген ұрмалы аспаптардың дыбыстарымен адамды еріксіз қозғалтатын тыңдаушының жүйкесіне балғамен ұрғандай әсер етуі арқылы нәзік сезімдер мен түйсіктерді жойып, мидың, жүйке жүйелерінің жұмысын әлсіретеді. Мұндай музыкаларды жас балаларға ұзақ тыңдату оларға кері әсер беретінін музыка маманы жақсы білуі керек. Сондықтан, төменгі класс оқушыларына музыка тыңдатуды шағын, жеңіл болсада мағыналы күрделі музыкалық шығармаларды тыңдай білуге баулып, музыка тыңдау репертуарына вокалдық, аспаптық шығармаларды, халықтық, кәсіби классикалық (орыс, шетел) және қазіргі заман музыкаларын енгізген дұрыс [4;32].

Музыкалық шығармаларды қабылдау кезеңінде оларды игеру мынадай төрт кезеңге бөлуге болады:

1. Мұғалімнің кіріспе сөзі
2. Алғашқы тыңдау
3. Шығарманы талдау
4. Шығарманы қайталап тыңдау

Мұғалімнің кіріспе сөзі оқушылардың зейінін орындалатын шығармаға аудару мақсатында болуы керек. Тыңдатылатын музыканың мазмұнын музыканың мазмұнын толық ашып баяндап берудің қажеті жоқ, олай ету оқушылардың өздерінің ойлау, түйсіну, елестету қабілеттерін дамытпайды, керісінше музыканы тыңдамас бұрын олардың зейінін толық әзірлеп, тыңдап отырғанда «Нені байқайсыңдар? Музыка нені баяндар екен? Көз алдарыңа нені елестеттіңдер?» деген сияқты қызықтыра, ынталандыра түсетін тапсырмалар оқушылар бойындағы қиял, шығармашылық қабілетті дамытады [5].

1. Кіріспе әңгіменің барысында тыңдатылатын музыканың авторы – сазгер туралы қысқаша түсінік беріп, осы шығармаға байланысты баяндау керек. Кейбір музыка пәні мұғалімдері тыңдататын шығарманың композиторлары туралы толық дәріс оқып, туған, өмірден өткен жылдарын, оның бүкіл өмір белестерін айтып жатады, әрине бұл дұрыс емес, әсіресе төменгі класс оқушылары соншама көп мәліметті есте сақтай алмай музыка тыңдауға деген ынталары, зейіні түсіп, қызығушылықтары басылып қалады. Сондықтан, оқулықтағы немесе музыка кабинетіндегі сазгердің портреттерін көрсетіп таныстыру арқылы өте нақты қысқаша мәлімет берілгені дұрыс. Мысалы, халық композиторы Қорқыттың «Ұшардың ұлуы» күйімен таныстырғанда Қорқыт туралы аңызды қысқаша баяндап, Қорқыт ата қазақ халқының күй өнерінің негізін қалаған «күй атасы Қорқыт» деп аталатынын және ол туралы халық арасындағы аңызды айтып, «қайда барсаң Қорқыттың көрі» деген мақал сөздің мағынасын ашып беруге болады. Халық композиторлары Құрманғазы мен Тәттімбеттің күйлерімен таныстыруда бірі батыс, екіншісі шығыс өңірлерінің өкілдері және олардың күй тарту ерекшеліктерін түсіндіріп «төкпе күй», «шертпе күй» ұғымдардың мағынасы ашылуы керек.

2. Музыканы алғашқы тыңдау барысында жоғарыда айтып кеткендей, оқушыларға тапсырмалар беріп тыңдатамыз да, олардың қаншалықты түсініп, байқағандарын талдау кезінде білеміз. Алғашқы тыңдау кезінде бөлмеде тыныштықты сақтауды қалыптастыру керек. Егерде бір адам тыныштықты бұзса, ол барлық оқушылардың музыканы дұрыс қабыл-дауына кесел келтіріп, музыканың композиторы мен оны шебер орындаушыны сыйламайтындықтарын және өздерінің музыка тыңдау мәдениеттерінің төмен дәрежеде екендіктерін сезіндіруге тәрбиелейміз. Бөлмедегі тыныштықты қалыптастыру мұғалімнің тыңдатылатын музыкалық шығармаға деген оқушылардың қызығушылығын, ынтасын, зейінін ұйымдастыра білу шеберліктеріне байланысты. Музыка ойналып жатырғанда мұға-

лімнің өзі де бір орында отырып, не тұрып қозғалмай оқушыларға үлгі болып тыңдауы керек, әйтпесе оның сәл қимылы, қағаздарды қозғауы немесе әрлі-берлі жүруі оқушылардың көңілдерін бөліп, тыңдау процесіне кері әсер етеді. Мұғалім тыңдап отырған оқушылардың әрқайсысын зейін салып бақылап, кімнің қаншалықты тыңдап отырғандығын байқап, айыра білуі керек. Кейбір оқушы тып-тыныш отырғанымен соңынан қойған сұрақтар арқылы оның мүлдем тыңдамағанын байқауға болады. Мұндай оқушылардан көбірек сұрап, үнемі қадағалап, музыка тыңдауға бүкіл ойын, зейінін, ынтасын жұмылдырып отыру керек. Үнтаспадан немесе музыка орталығынан тыңдатылатын шығарманың дыбысының таза шығуын, немесе мұғалім шығарманы өзі орындап тыңдатқанда музыканың әдемі, мәнерлі қатесіз таза орындалуын қадағалау керек.

3. 1 сынып оқушыларына көңілді деген ұғымдардан бастап, кейін қуанышты, көтеріңкі, жігерлі т.б. түсініктерге ұласып, мұңды деген ұғымға қайғылы, ойлы, дабылды, құпия сырлы т.б. ұқсас түсініктер қалыптасады. Музыканың ырғағын, екпінін, дыбыс жоғарылылықтарын сезіндіру мақсатында, тембрлік түсініктерін қандай аспаптарда немесе дауыста орындалып тұрғанын ажырату түрлі жанрлардағы шығармаларды жүйелі түрде тыңдату арқылы оқушылардың музыкалық сауаттылықтарын арттырып, білім деңгейлерін көтереміз.

Ұлттық музыкамен қатар әлемдік музыка өнерімен таныстырып, жаңа заманның білімді, мәдениетті бәсекеге сай жан-жақты болашақ мамандарын дайындау әр музыка ұстазының мақсаты, сол мақсатты жүзеге асыруда музыка пәнінің басты бөлігінің бірі музыка тыңдаудың да алатын орны ерекше [6, 32б].

Қорыта келгенде, О.Бальзактың «ұдайы еңбек ету - өнердің де, өмірдің де заңы» дегеніндей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін арттыруда мұғалімге үнемі ізденуге, тұрақты еңбек етуді міндеттейді. Сондықтан, білім сапасын арттыру, оқушылардың біліміне, ойлау қабілетіне сай деңгейлеп оқыту, ғылыми - ізденіс қабілеттерін қалыптастырып, бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн.

Мектеп – бұл оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезеңі. Сондықтан да білім – үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы, қиын да қадірлі жұмыс. Мектеп балаға белгілі бір білім беріп қана қоймай, оны жалпы дамыту, яғни сөйлеу, оқыту, қоршаған ортада дұрыс көзқараста болу, жағдайларды объективті түрде бағалап, талдау жасауға үйрету, ойын дұрыс айтуға, салыстыра білуге, дәлелдеуге, сөйлеу мәдениетіне үйретеді.

Сабақта қаблетті оқушылармен жұмыс істеудің негізгі мақсаты - олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсатқа жету оқу бағдарламасын тереңдетіп оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Шындығына келгенде, қандай да бір іс-әрекеттің дұрыс және нәтижелі орындалуы бұл адамның қабілеттілігіне байланысты. Сондықтан да, барлық психологтарымыз бен ғалымдарымыз осы пікір, тұжырым төңірегінде қаншама істер атқарды.

Балалық кезеңдегі бала бойындағы шығармашылық қабілеттің нышандарын тәрбиелеу мұғалімдер баланың оқуға ынтасын тәрбиелеу арқылы, олардың бойындағы қабілеттерінің дамуына кең жол аша алады.

Тәрбиеші не ұстаз алғашқы күннен бастап–ақ баланың өз ыждағаттылығымен, бейімділігін, оның қолынан не істеу келетіндігін, оқу мен еңбекке ұқыптылығы қандай екендігін есепке ала отырып, оқу және тәрбие үрдістерінде осы негізге орайластыра жүргізгені дұрыс.

Бала тәрбие үрдісінің субъектісі ретінде табиғи күш пен қабілет нышандарының негізінде алғашқы қажеттіліктер мен түрткілерге және қызығушылығына байланысты дамиды. Оның қабілеті мен қажеттіліктерінің қалыптасуына мүмкіндігі мол, ол әлеуметтік орта және тәрбиемен тығыз байланысты.

Өмір бақылаулары мен арнайы зерттеулер қабілеттің табиғи берілетінін қалтқысыз дәлелдеп отыр. Қабілеттердің тума берілмейтінін мойындаумен бірге психология белгілі іс-әрекетті табысты орындаудың шарты болатын ми құрылымының тума ерекшеліктеріне шек келтірмейді. Қабілеттер дамуының табиғи негізі болған мидың құрылымы, сезім мүшелері мен қозғалыстардың анатомиялық-физиологиялық нәсілдік ерекшеліктері нышан деп аталады [7].

Оқу-тәрбие процесінде «шығармашылық» термині интеллект, қабілет, даму, дарындылық сияқты терминдермен тығыз байланысты. Балаларды мектеп жасында дарынды, дарынсыз деп бөлу педагогиканың адамгершілік негізіне қайшы келеді. Оның үстіне педагогика мен психология ғылымында әрбір баланың дарындылығын анықтайтын дәл өлшем әлі табылған жоқ.

Шын мәнінде, адамдар арасындағы табиғи айырмашылықтар оларда қалыптасқан дайын қабілеттерде емес, дәл осы нышандар көрінісінде. Нышандар қабілет дамуының бастауы болғандықтан, адамның барынша жетіліп, кемелдену жолы осы екі құбылыстың өзара ұштасып, байланысқа келуінен болады.

Шығармашылық қабілеттің жалпыдан айырмашылығы белгілі бір іс-әрекетті жүзеге асыру үшін пайдаланылады. Орыс психологтары көркемөнер, музыкалық және математикалық деген түрлерге бөлсе, батыс зерттеулері оны сенсорлық, моторлық, техникалық, сондай-ақ кәсіптік деп тарқатады. Оқушылардың өзіне ғана тән жеке ерекшеліктері оқу, еңбек, өзге де үрдіс үстінде жарқырай көрінеді.

Осыған орай зерттеушілер оларды әр түрлі топтарға бөліп қарастырады. Ғылыми зерттеулерге қарағанда, дарынды, талантты балалардың биохимиялық, электрлік белсенділігі жоғары келеді. Олардың миы қабылдаған мәліметтерді қорытуға қабілетті [8].

Демек, шығармашылық қабілет - бала бойында тәрбие мен алған біліміне байланысты қалыптасқан қасиет. Ол отбасы, жолдастары, айналасына байланысты әрқилы калыптасады. Осы орайда балалардың да ынтасы, іскерлігі, ізденгіштігі қоғам негізінде игерілетінін естен шығармаған жөн.

Қорытындылай келе, болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп, азамат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп өркендеуі өркениетті қоғамда өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. Жас ұрпақты біз жеке тұлға деп алып қарағандықтан, демократиялы қоғамда жеке тұлғаның жан-жақты дамуына мұғалімдердің жауапкершілігі зор.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аймағамбетова Қ., Әлімқұлова Э. Педагогикалық үрдісте оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту // Бастауыш мектеп. – 2003. – 10. -25 – 26.
2. Алдамұратов Ә. Қызықты психология / Алматы. «Қазақ университеті». – 1992. – 215.
3. Ахметов Ж. Балаларды шығармашылыққа баулу жолдары // Қазақстан мұғалімі. – 1996. - № 5. – 15 – 16.
4. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика /Алматы: Дарын. – 2004. 433.
5. Досмахонова А. Шығармашылық қабілет // Бастауыш мектеп. – 2001.- № 3. – 33.
6. Зиятова С. Оқушылардың шығармашылық жұмыстары // Ұлағат. – 2002. - № 7. – 10 – 12.
7. Жампейісова . Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулу //Бастауыш мектеп. - № 5. – 2006. – 22-25б.
8. Жетпісова Г. Сабақта оқушылардың қызығушылықтарын арттыру// Сынып жетекшісі. - №2. – 2007. – 30-31б.

ӘОЖ 159.922

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мусагулова Диана Бахытбековна,
педагогика және психология мамандығының
2 курс магистранты
А.Байтұрсынов ат.,Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Эмоционалдық процестер бұл күйдің бір түрі болып табылады. Отандық психологтар эмоцияны болмыстың заттары мен құбылыстарына қатынастың ерекше формасы деп санайды. Эмоциялар субъект пен объектінің күрделі әрекеттесуінен туындайды және тудыруы мүмкін объектілердің ерекшеліктеріне байланысты. Сондықтан Г.И.Батуринаның пікірінше, эмоциялар қоршаған шындықты көрсететін танымның бағалау қызметін атқарады. «Таным процесінде субъект, бір жағынан, заттар мен құбылыстарды табиғи қатынастар мен байланыстардағы күйінде бейнелейді, екінші жағынан, ол бұл құбылыстарды өзінің көзқарасы мен қажеттіліктері тұрғысынан бағалайды» (Батурина Г.И. Эмоциялар мен сезімдер шындықты бейнелеудің ерекше формасы ретінде).

Түйінді сөздер: бала, сезім, эмоция, үлкен жас, мектеп жасына дейінгі бала, баланың жеке басының қалыпты дамуы, әлеуметтік дамуы, баланың эмоционалдық сферасы.

Аннотация

Актуальность и цель. Эмоциональные процессы - один из видов этого состояния. Отечественные психологи утверждают, что эмоции –это особая форма отношения к предметам и явлениям действиительности. Эмоции возникают при сложном взаимодействии субъекта и объекта, и зависят от особенностей предметов, которыми могут быть вызваны. По этому, как считает Г.И Батурина, эмоции, выполняют оценочную функцию познания, отражая окружающую действительность «В процессе познания субъект с одной стороны отражает предметы и явления такими, каковы они есть в естественных отношениях и связях, с другой стороны, он оценивает эти явления с точки зрения своих установок и потребностей « (Батурина Г.И. Эмоции и чувства как специфическая форма отражения действительности).

Ключевые слова: ребенок, чувство, эмоция, старший возраст, дошкольник, нормальное развитие личности ребенка, социальное развитие, эмоциональная сфера ребенка.

Abstract

Relevance and goal. Emotional processes are one of the types of this state. Domestic psychologists argue that emotions are a special form of attitude to objects and phenomena of reality. Emotions arise from the complex interaction of the subject and the object, and depend on the characteristics of the objects that can be caused. Therefore, according to G.I. Baturina, emotions, perform the evaluative function of cognition, reflecting the surrounding reality «In the process of cognition, on the one hand, the subject reflects objects and phenomena as they are in natural relationships and connections, on the other hand, he evaluates these phenomena from the point of view of his attitudes and needs» (Baturina G.I. Emotions and feelings as a specific form of reflection of reality).

Keywords: child, feeling, emotion, older age, preschooler, normal development of the child's personality, social development, emotional sphere of the child.

Баланың эмоционалдық сферасының дамуына оның интеллектуалдық дамуымен салыстырғанда әрдайым жеткілікті көңіл бөлінбейді. Дегенмен, Л.С.Выготский мен А.В.Запорожец көрсеткендей, тек осы екі жүйенің үйлестірілген жұмыс істеуі, олардың бірлігі қызметтің кез келген нысанын табысты жүзеге асыруды қамтамасыз ете алады. Кэрролл Айзард бұл туралы былай деп жазды: «Эмоциялар қабылдауды, ойлауды және әрекетті қуаттандырады және ұйымдастырады. Л.С.Выготский интеллектуалдық мінез-құлыққа бағытталған тәрбиемен байланысты «кеуіп қалған жүрек» (сезімсіздік) құбылысы туралы жазған, біздің заманымызда да өзектілігін жоғалтқан жоқ, бұл кезде білім беру мен оқытудың сәйкес бағдарынан басқа, «сезімсіздік». бала қатысатын өмір технологиясы арқылы ықпал етеді. БАҚ жиі зорлық-зомбылық көріністерін көрсетеді. Балалар тұйықталып, көркем әдебиетті аз оқып, үлкендермен және құрдастарымен араласа бастады. Қазіргі балалар басқалардың сезімдеріне аз жауап береді. Сондықтан балалардың эмоционалдық саласын дамытуға бағытталған жұмыс өте өзекті және маңызды. Өйткені, басқаның сезімін түсінетін, басқалардың тәжірибесіне белсенді түрде жауап беретін, басқаларға көмектесуге ұмтылатын бала болашақта өшпенділік пен агрессивтілік танытпайды. [1, 47б]

Эмпатияның жарқын бағасын (басқаның тәжірибесіне эмоционалды түрде жауап беру қабілеті) атақты педагог В.А.Сухомлинский берген: «басқаларға саңырау - өзі үшін керең болып қалады: ол өзіндегі ең маңызды нәрсеге қол жеткізе алмайды. -тәрбиелеу – өз іс-әрекетіне эмоционалды баға беру...» Психологиялық-педагогикалық Пайдаланған әдебиеттерде эмоциялар мен сезімдер адамның танымы мен іс-әрекетінен тыс жерде болмайтыны, керісінше, іс-әрекет процесінде пайда болып, оның әрекетіне әсер ететіндігі атап өтілген. Сонымен, айтылғандардың негізінде эмоциялар мен сезімдер адамның іс-әрекеті мен мінез-құлқының барлық түрімен бірге жүретінін атап өтеміз. Мектепке дейінгі балалық шақ – бала тұлғасының қалыптасуының бастапқы кезеңі. Даму процесінде баланың эмоционалдық сферасы өзгереді. Оның әлемге деген көзқарасы және басқалармен қарым-қатынасы өзгереді. Бала өзінің эмоцияларын біледі және басқарады. Балалар құрдастар қоғамын жақсы көреді, өйткені ол жарқын эмоционалды байлығымен ерекшеленеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдылығының жоғарылауы мен еркіндігі оларды ересектермен қарым-қатынастан ерекшелендіреді. «Орташа алғанда, құрдастар арасындағы қарым-қатынаста әртүрлі эмоционалдық күйлерді білдіретін экспрессивті-мимикалық көріністер 9-10 есе көп болады - ашулы ашудан зорлық-зомбылық қуанышқа дейін, нәзіктік пен жанашырлықтан ұрысқа дейін. Мектеп жасына дейінгі балалар ересектермен қарым-қатынасқа қарағанда құрдасын үш есе көп мақұлдайды және онымен жанжалды қарым-қатынасқа түсу ықтималдығы тоғыз есе жоғары. Мұның бәрі мектеп жасына дейінгі балалардың эмоциялары мен сезімдерінің әлі де үстірт, тұрақсыз, зорлық-зомбылық және қарқынды түрде бастан кешетінін көрсетеді.

Бірақ осының бәріне қарамастан, мектепке дейінгі жаста сезімдер әлі де бала өмірінің барлық аспектілеріне үстемдік етіп, оларға бояуы мен мәнерлілігін береді. Мектеп жасына дейінгі бала әлі де өз тәжірибесін қалай басқару керектігін білмейді, оны әрдайым дерлік оны басып алған сезімдер басып алады. Эмоциялар балалардың өмірінде маңызды рөл атқарады: олар шындықты қабылдауға және оған жауап беруге көмектеседі. Мінез-құлықта көрінеді, олар ересек адамға баланың оны ұнататынын немесе ренжітетінін хабарлайды. Бала өскен сайын оның эмоционалдық әлемі бай, жанжақты болады. [2, 51-52б] Қорқыныш пен қуаныштан ол күрделі сезімдерге көшеді: бақытты және ашулы, қуанған және таңданған, қызғаныш пен қайғы. Мектепке дейінгі жаста бала сезім тілін меңгереді - қоғамда көзқарас, күлімсіреу, ым-ишара, поза, қозғалыс, дауыс интонациясы және т.б. көмегімен тәжірибенің ең нәзік реңктерін білдіру формаларын қабылдайды.

Екінші жағынан, бала зорлық-зомбылық пен қатал сезімдерді тежеу қабілетін игереді. Ол өз сезімін басқаруды, оны мәдени түрде білдіруді және оны саналы түрде қолдануды, басқаларға өзінің тәжірибесі туралы хабарлауды және оларға әсер етуді үйренеді. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мынадай қорытынды жасауға болады: Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалдық сферасын дамытудың негізгі бағыты - сезімді басқару қабілетінің пайда болуы, яғни эмоционалды мінез-құлықтың озбырлығы. Сезім дамуының тағы бір бағыты олардың динамикасы мен мазмұнының өзгеруімен байланысты, сезімдер тұрақты болып, жоғары сезімдерді қалыптастырады - адамгершілік, эстетикалық, танымдық. Сонымен, мектеп жасына дейінгі балада жанашырлық, жанашырлық, жақын-

дарына қамқорлық, борыш сезімі, өзара көмек, жауап берушілік дамиды. Эмоциялар мен сезімдердің дамуына бала әрекетінің барлық түрлері, сондай-ақ ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасы ықпал етеді. Баланың эмоционалдық реакциялары мен күйлерін қабылдай отырып, ересек адам өзі бастан өткерген сезімдерді бастан кешіру құқығын таниды, бұл баланың өз эмоцияларын білуіне одан әрі ықпал етеді. Педагогтың негізгі міндеті – топтағы балалардың эмоционалдық саулығын қамтамасыз ету. [2, 64б] Бұл әрбір балаға сау психологиялық микроклиматты қамтамасыз ету керек дегенді білдіреді. Баланы өзіңізге және балаларға реттеу маңызды, сонда ол сенімділік сезіміне ие болады. Және бұл баланың жеке басының қалыпты дамуына ықпал етеді. Сондықтан біз жұмысты келесідей құрылымдадық: – басым бағыттарды таңдадық; – сабақтардың тақырыптарын анықтады; - ойындарды таңдады. Содан кейін олар жұмысты блоктармен жүргізді: «Мен адаммын!» «Менің эмоцияларым» «Әлеуметтік дағдылар» Бірінші блоктың негізгі тапсырмасы «Мен адаммын!». - балаға өзіне тән белгілер мен қалауларды жүзеге асыруға көмектесу, оның әрбір адам сияқты бірегей және қайталанбайтын екенін түсіну. Ал баланың мүмкіндігі шектеулі екені маңызды емес, әр балаға әр түрлі жағдайда – сәттілік пен сәтсіздікте үнемі қолдау көрсету маңызды. Және оған көмектесіңіз, оның күшіне сеніңіз. Оған бүгін жасай алмаған нәрсені ертең міндетті түрде жасайтынына сенімділік беріңіз. Егде жаста мен келесі әдістерді қолданамын: әңгімелесу, жеке тәжірибедегі жағдайларды қарастыру, қуыршақ театрларын көрсету, «Менің жарығым, айна, айт!» сериясынан дидактикалық ойындар, «Мен және менің денем», «Мен кіммін?». «Бұл кітап мен туралы!» деп аталатын альбом жасау арқылы осы әрекеттер сериясын аяқтауға болады. Мұнда бала сызбаларда, аппликацияларда, фотосуреттерде өзі туралы білгеннің барлығын бейнелейді [2, 69б].

Жасалған жұмыстардың барлығы баланың үлкен жаста өзін-өзі бағалауға айналатын өзіне деген сенімін дамытуға көмектеседі және оның жағымды болуы өте маңызды. Екінші блоктың негізгі міндеті - балаларды өз эмоцияларын, сезімдері мен тәжірибесін саналы түрде қабылдауға, сонымен қатар басқа адамдардың эмоционалдық жағдайын түсінуге үйрету, өйткені бұл адамдармен қарым-қатынасты қалыптастырудың ең маңызды факторы болып табылады. Егде жастағы балалар графикалық бейнелердегі эмоцияларды таниды, қарама-қарсы эмоцияларды салыстырады, олардың себептерін талдайды. Екінші блокпен жұмыс істегенде көркем әдебиетке назар аударуға болады, өйткені ол баланы ерекше сезімдер, тәжірибелер және эмоционалдық ашылулар әлемімен таныстырады. Әлеуметтік дағдылар блогы өте маңызды. Бұл бөлімнің негізгі міндеті – балаға қоғамдағы мінез-құлық ережелерін, нормаларын меңгеруге көмектесу. Өйткені, мектеп жасына дейінгі балаға құрдастар арасында жайлы өмір сүруді қалай қамтамасыз ету керек, оны жалғыздықтың ащысынан қалай қорғау керек, осылайша ол балалық шағында ғана емес, сонымен қатар ересек кезде де достарымен қоршалған. [3, 34б] Бұл блоктың тақырыптары балаларды тұлғааралық қақтығыстардың себептерін талдауға және оларды реттеуге үйретуге арналған. Жұмысты «Достар», «Қақтығыстар қалай және неліктен туындайды?», «Бірлескен іс», «Жақсы сөз бен іс», «Мазақ ету, ренжіту» және т.б. тақырыптар бойынша жүргізуге болады. Проблемалық жағдайларды жасауға болады, бұған Экспресс анықтама карталары бойынша оқыту арқылы қол жеткізуге болады. Г.Б.Степанова, Е.Г.Юдинаның әдістемесі әлеуметтік саланың ересектермен, құрдастарымен қарым-қатынаста дамуын, сондай-ақ нормалар мен талаптарды игертуді (қоғамдық дамудың жеке профилі) сипаттайды. Мұндай профильді толтыра отырып, сіз баланың әлеуметтік даму саласындағы ілгерілеуінің нақты бейнесін ала аласыз, ол олқылықтарды көруге және жұмыс істеуге, түзету жұмыстарын құруға көмектеседі. Баланың әлеуметтік дамуы адамгершілік тәрбиесінің, азаматтыққа тәрбиелеудің, өз отбасына, қаласына, Отанына деген сүйіспеншілік арқылы отансүйгіштік сезімін қалыптастырудың негізі болып табылады. Талқыланған тақырып өте маңызды және өзекті. Мен оны В.С.Мухинаның сөзімен аяқтағым келеді: «Басқалар балаға мейірімділікпен қараса, оның құқықтарын мойындаса, оған көңіл бөлсе, ол сенімділік, қауіпсіздік сезімін сезінеді» Және бұл ең бастысы, өйткені эмоционалды жақсы- болу бала тұлғасының қалыпты дамуына, оның жағымды қасиеттерінің дамуына, басқа адамдарға деген ізгілікті қарым-қатынасына ықпал етеді. [4, 72б] Баланың жан-жақты, жан-жақты дамуы оның педагогикалық шеберлігіне байланысты екенін әрбір ұстаз білуі керек, бұл біздің болашағымыз!

Әдебиеттер тізімі:

1. Волков Б.С., Волкова Н.В. Балалар психологиясы: Логикалық схемалар. - М.: Гуманит. ред. VLADOS орталығы, 2002.
2. «Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалдық сферасының ерекшеліктері» https: //paidagogos.com/osobennosti-emotsionalnoy-sferyi-rebyonka-doshkolnogo-vozrasta.html
3. Выжлецов Г. П. Аксиология: қалыптасу және дамудың негізгі кезеңдері / әлеуметтік-саяси журнал. - 1995. - № 6. - 61-73 б.
4. Батурина Г.И. Эмоциялар мен сезімдер шындықты бейнелеудің ерекше формасы ретінде.
5. Запорожец А.В., Неверович Я.З. Баладағы эмоционалдық процестердің генезисі, қызметі және құрылымы мәселесі туралы.

УДК 371.5

ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ ШКОЛОВЕДЕНИЯ В НАСЛЕДИИ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА

Мухтарова Шакира Мукашовна,
доктор педагогических наук
профессор КарУ им. Е.А.Букетова
Мухтарова Айдана Төлегенқызы,
студентка 1 курса
факультет иностранных языков
КарУ им. академика Е.А.Букетова
г.Караганда, Казахстан

Аннотация

Мақалада Ы.Алтынсарин мұрасындағы мектептану мәселелеріне тарихи-педагогикалық талдау жасалған. Алғашқы қазақ педагогының еңбектерін зерделеу негізінде мақала авторлары оның педагогикалық қызметіндегі мектептану мәселелерін қарастырады. Мақаланың өзектілігі 19 ғасырдың екінші жартысындағы баға жетпес өткен қазақстандық педагогикалық ой мұрасының тарихи-педагогикалық аспектілерін зерттеу болып табылады. Осы мақаланың мақсаты - Ы.Алтынсариннің тарихи-педагогикалық мұрасындағы мектептану идеяларын педагогикалық менеджменттің қазіргі қайнар көзі ретінде талдау және түсіндіру.

Түйінді сөздер: мектептану, басқару, менеджмент, мұғалім, мұра, Алтынсарин.

Аннотация

В статье представлен историко-педагогический анализ проблем школоведения в наследии И.Алтынсарина. На основе изучения трудов первого казахского педагога, авторы статьи рассматривают вопросы школоведения в его педагогической деятельности. Актуальность статьи заключается в иссследовании историко-педагогических аспектов наследия казахстанской педагогической мысли как неоценимого прошлого второй половины 19 века. Цель настоящей статьи - анализ и интерпретация идей школоведения в историко-педагогическом наследии И. Алтынсарина как современных истоков педагогического менеджмента.

Ключевые слова: школоведение, управление, менеджмент, учитель, наследие, Алтынсарин.

Abstract

The article presents historical and pedagogical analysis of problems of school studies in the legacy of I.Altynsarin. Based on the study of the works of the first Kazakh teacher, the authors of the article consider issues of school studies in his pedagogical activities. The relevance of the article lies in the study of historical and pedagogical aspects of the legacy of Kazakh pedagogical thought as an invaluable last second half of the 19th century. The purpose of this article is to analyze and interpret the ideas of school studies in the historical and pedagogical heritage of I. Altynsarin as modern sources of pedagogical management.

Keywords: shkolovedeniye, management, management, teacher, heritage, Altynsarin.

Школоведение как самостоятельная отрасль педагогики представляет собой систему знаний, характер и особенности которой детерминируются социально обусловленными задачами развития современного образования и педагогической науки. Стержнем школоведения является разработка научных основ менеджмента педагогического процесса, исследование функций и принципов управления школой, определение их места и взаимосвязей в управленческом процессе образовательного учреждения. Объектом школоведения является система общего образования и многогранная деятельность органов образования и руководителей школ по управлению школьным делом. Предметом школоведения является целенаправленный процесс организации и управления школьным делом. Оно исследует его сущность, структуру, закономерности функционирования, определяет его содержание, принципы и перспективы развития, совершенствует сложившиеся и конструирует новые организационные формы и методы, приемы управленческой деятельности [1, с.7].

Современная система школьного образования выдвигает новые задачи, соответствующие потребностям общества. Существенной частью разработки школоведческих проблем является историко-педагогический аспект в изучении проблем управления школьным делом, оценка различных уровней управления в их взаимосвязи и развитии, тщательный учет конкретно-исторической школьной практики, анализ и синтез всей совокупности взаимосвязанных факторов, влияющих на организацию, содержание, методы и результаты педагогического процесса школы. Школоведение возникло как часть педагогики на определенном этапе формирования общественной практики воспитания и его изменения обусловлены социальными и педагогическими факторами.

На всех уровнях развития педагогика уделяла большое внимание вопросам организации школы и наблюдению за ходом учебно-воспитательного процесса. В ходе разработки проблем обучения и воспитания подрастающих поколений ученые – педагоги XIX века – К.Д.Ушинский, Н.И.Пирогов, Н.Ф.Бунаков, Н.А.Корф и другие занимались и вопросами коренного преобразования школьного дела, стремились к освобождению школ и училищ от контроля и власти царского самодержавия.

В становлении и развитие школоведения в дореволюционном Казахстане наибольший вклад внес основоположник русско-казахских школ, первых народных школ в крае – Ибрай Алтынсарин (1841-1889). Первый казахский педагог определил значение школы как фундамента народного просвещения и сформулировал новые подходы к организации управления школьным делом в казахской степи. «Школы – это главные пружины образования казахов... На них и, в особенности на них, надежда, в них будущность казахского народа». «Настоящее положение дел в степи такое, что надобно теперь же установить и направить школьное дело на должный путь»[2, с.257].

Педагогическое наследие и деятельность Ибрая Алтынсарина отражено в историко-педагогических трудах многих ученых-педагогов Казахстана в разные годы и в различных аспектах – Т.Т.Тажибаевым, А.Ситдыковым, А.И.Сембаевым, Г.М Храпченковым, А. Уразбековым и др.

Однако становление и развитие школоведческой науки в Казахстане, актуальные проблемы оптимизации системы образования требуют детального рассмотрения наследия первого казахского педагога- просветителя с позиций педагогического управления русско-казахскими школами во II половине XX века в Казахстане.

Осмысливая практику обучения русских народных начальных школ, используя положительный опыт русской педагогической мысли того времени, И.Алтынсарин разработал оригинальную систему школьного образования для казахов, получившую распространение в Казахстане вплоть до 1917 года. «К началу XX столетия число русско-казахских школ в Казахстане достигло в Тургайской - 102, Уральской – 41, Сырдарьинской – 29, Семиреченской – 12. Во Внутренней (Букеевской) Орде работало 24 казахской школы» [3, с.53].

Педагогическое наследие И.Алтынсарина – его труды, письма, рапорты, докладные записки, отчеты, заметки, выписки и другая организационно-педагогическая документация носит четко выраженный школоведческий характер. В докладных записках на имя министра народного просвещения и учебной администрации края о школьном устройстве для казахского народа педагог ставил такие цели: «создать прочные очаги культуры для казахского народа; давать хорошее образование, выпустить из этих школ относительно образованных людей, готовить учителей из природных казахов» [4, с.125].

В решении вопроса о системе народного образования Ибраем Алтынсариным просматривается одна из главных идей К.Д.Ушинского – идея соответствия школьного воспитания потребностям общества.

Управленческий характер педагогической деятельности казахского педагога- просветителя представляет собой многогранный процесс. Самым важным в школьном воспитании он считал выбор учителя, который по тем временам нередко являлся и руководителем учебного заведения. В педагогическом наследии И.Алтынсарина содержится много ценных замечаний о роли педагога-воспитателя: «... вся будущность киргизских школ зависит от теперь положенного начала, ввиду чего я и ценю теперь хорошего учителя дороже всего» [4, с.143]. Алтынсарин требовал от учителей, чтобы они, овладевая рациональными методами обучения, обладали тактом, или, как он выражался «педагогическими и учительскими приемами». Придавая большое значение личности учителя, педагог-просветитель подчеркивал, что педагогическая интуиция должна быть верным помощником учителя. В педагогической работе, по мнению, Алтынсарина, все дело в уменье учителя найти лучшие приемы обучения в правильном обращении с детьми. Высокая требовательность к себе и учителям, строгое соблюдение школьного порядка, дисциплины служило основанием плодотворной деятельности русско-казахских школ во II половине XIX века.

Важнейшей функцией инспекторской деятельности Ибрай Алтынсарин считал совершенствование школьного дела, оказание методической помощи учителям. Постоянно занимаясь самообразованием, изучая, анализируя передовой опыт прогрессивной педагогической мысли России, казахский педагога передавал свои знания учителям русско-казахских школ. Методическую систему обучения русскому языку Алтынсарин изложил в «Начальном руководстве к обучению казахов русскому языку» (1879). Основные методические установки из этого руководства для учителей сохранили свою ценность и до наших дней.

Будучи инспектором школ, И.Алтынсарин на практике удачно сочетал административную, учебную и воспитательную деятельность. Анализ педагогического наследия казахского педагога доказывает зависимость воспитательного воздействия от разумного решения вопросов, имеющих организационно- административный характер. В школах-интернатах педагога практиковал вечерние чтения и беседы, считая их весьма полезными в деле образования и воспитания подрастающего поколения.

«Алтынсаринские школы» были приспособлены к реальной действительности казахской степи и потому приветствовались населением. «У каждого народа - своя система воспитания» - писал

К.Д.Ушинский [5, с.163]. Учет национальных особенностей воспитания отличал систему школьного образования казахского педагога. Неоднократно в личной и деловой переписке он высказывает мысли о том, что нужно обратить внимание на воспитательную сторону учеников, «чтобы ученики в школе приобретали привычки оседлости, опрятности и здравому взгляду на вещи» [6, с.247]. Кочевой образ жизни казахов побудил Ибрая Алтынсарина искать пути к организации новых типов учебных заведений - аульных передвижных школ с двухгодичных сроком обучения.

Педагог-просветитель ввел преподавание казахского языка в школе, обучение ремеслам, продиктованные сообразно с «нуждами местного населения», установил в казахских школах святой для казахов день- пятницу - воскресным днем для учеников.

Содержательная сторона обучения в школах - основное в в педагогической деятельности И.Алтынсарина. Стремясь строить казахскую школу по образцу передовой русской народной школы, казахский педагог критически оценивает достоинства и недостатки рекомендуемых для обучения в русско- казахских школах пособий, дает рекомендации учителям по рациональному использованию учебных материалов и руководств для учителей: «... рекомендую Педагогику Бобровского, Систематический обзор народно-учебной литературы, Великую дидактику Каменского, Родной язык Бунакова, Наш друг Корфа, Время, суша и океан Реклю, Земледелие и скотоводство и др.» [7, с.138].

Много труда вложил И.Алтынсарин в подготовку национальных кадров. По его инициативе была открыта учительская школа в г.Троице, позднее переведенная в г.Оренбург. Алтынсарин проверяет приемы и методы, применяемые учителями. Его дидактические указания направлены на изжитие формального подхода к преподаванию дисциплин. Главным критерием оценки работы учителя педагогог-просветитель считал результаты обучения в конце учебного года, прочность и глубину знаний учащихся.

Упоминая об учебных пособиях, используемых в школах Казахстана во второй половине 19 века, нельзя не отметить Ибрая Алтынсарина как автора учебных пособий, получивших высокую оценку в среде прогрессивных русских педагогов, занимавшихся развитием школьного образования в Казахстане и казахских учителей. Его учебные пособия «Киргизская хрестоматия» и «Начальное руководство к обучению киргизов грамоте» (1879г.) по содержанию более других учебников соответствовали цели обучения и воспитания в казахских школах, т.к. были составлены с учетом особенностей воспитания, психологического склада характера, обычаев и нравов казахского народа, по мотивам народных сказок, легенд, крылатых изречений, пословиц и поговорок и были близки детскому восприятию.

Алтынсарин хорошо знал условия работы своих школ, добивался развития школьного дела в Казахстане и вел постоянный контроль за ходом учебно-воспитательного процесса в русско-казахских школах и училищах. Объезжал школы, экзаменовал учащихся, беседовал с учителями, указывая на их достижения и промахи, давал показательные уроки, на которых демонстрировал новые, более эффективные методы и приемы обучения. Свою педагогическую деятельность казахский просветитель основывает на принципе коллегиальности. Как свидетельствуют письма и деловые бумаги педагога, в общении с учителями, друзьями, администрацией учебного округа, с населением, родителями И. Алтынсарин старается учесть их дельные высказывания, мысли, мнения, пожелания, предложения в деле устройства и управления школами; совещается с учителями по вопросам качества учебников и другим организационно- педагогическим проблемам школ, училищ.

Высоко ценя природные способности и умственный потенциал казахского народа, Ибрай Алтынсарин имел тесную связь с населением. Он писал, что для дела народного образования в крае на первых порах необходимо посредничество именно казаха, «богатого любовью к народу» [6, с. 159]. Казахский просветитель разъясняет народу пользу знаний, ремесел, русского языка, производит сборы денежных на организацию и содержание школ, привлекает детей в школы, использует все возможности в деле повышения культуры народа, его грамотности.

Ибрай Алтынсарин был сторонником светского образования. Казахский педагог, используя все лучшее в системе Ильминского, не воспринял его православно-религиозного мировоззрения [7, с.27]. Алтынсарин ставил своей целью ѳ подготовить образованных людей, знающих русский язык и в будущем способных поднять культуру и благосостояние казахского народа. Создать такие национальные кадры можно было только через светские школы.

Казахский просветитель был убежден, что только светское образование может приостановить влияние религии на школы. Введение им позднее в русско-казахских школах мусульманского вероучения было продиктовано необходимостью привлечения учащихся из казахского населения.

Заслугой Ибрая Алтынсарина является также введение в русско-казахских школах и училищах казахского языка. В его школах родной язык имел образовательное и воспитательное ззначение и изучение его начиналось на более высоком уровне. Алтынсарин мыслил начальную школу и двухклассные училища по языку преподавания двуязычными. Используя все возможности для привлечения детей казахов в учебные заведения, просветитель - педагог положил начало развитию женского и профессионального образования в Казахстане. Женская школа, по мнению самого педагога, должна привлекать девушек обучением рукоделию, а заодно и русской грамоте, что явилось бы «основанием начальному образованию и киргизок» [8, с.223].

В вопросах организации учебных заведений И.Алтынсарин уделял много внимания оборудованию школ и училищ. Об этом можно судить по архивным документам педагога. «Личным опытом убедился я, что при дурных хозяйственных условиях школьное дело никогда не принимает хороший полезный оборот» [9, с.251]. Педагог- просветитель отстаивает свои убеждения об организации в крае солидных школ с капитальными зданиями, хорошим материальным и учебным оборудованием, обеспеченных компетентными педагогическими кадрами. «Одна из забот инспектора Алтынсарина, по его выражению,- устройство хорошей фундаментальной библиотеки при каждом училище и учительской»[9, с.142]. Его волновала укомплектованность школ учебными пособиями, по которым велось обучение и он занимается заказами, выпиской книг. Таким образом, изучая и анализируя состояние школьного образования в Казахстане, И.Алтынсарин, ходатайствует об открытии школ, училищ, предлагает проекты школ, руководства для училищ, занимается комплектованием учебных заведений педагогическими кадрами, учениками, помещением, оборудованием, учебными пособиями.

В деле организации школ у Ибрая Алтынсарина были не только сторонники, но и противники. Его активная просветительская деятельность вызывала недовольство в среде уездного начальства и некоторых губернаторов, татарских мул, которые противодействовали осуществлению планов педагога [10, с.42]. Но Алтынсарин энергично борясь против препятствий казенно-бюрократического подхода к руководству казахской школой, занимал позиции принципиальности, педагогического такта, бескорыстного и самоотверженного служения духу просвещения.

Воспитательные идеалы педагогики и школьная система Алтынсарина базируются на высокой оценке науки и общего образования, на любви к ребенку и уважение его личности, на стремлении подготовить образованных молодых людей, по его выражению, из «природных казахов» [19, с.133].

Практическая и теоретическая деятельность И.Алтынсарина оказала влияние на развитие образования в Казахстане, на формирование содержания, форм и методов руководства школьным делом. Его вклад в теоретическую и практическую разработку вопросов обучения и воспитания, внутреннего устройства и режима школы, ее связей с местным окружением, его усилия по привлечению к нуждам народного образования прогрессивной интеллигенции нашло свое развитие в современной педагогической теории и практике.

Административно-педагогическая деятельность Ибрая Алтынсарина до сих пор остается образцом организованно-педагогической деятельности по управлению школьным делом. Педагогическое наследие И.Алтынсарина положило начало развитию основ школоведения в Казахстане.

Список литературы:

1. Кондаков М.И. Теоретические основы школоведения.- М.: Педагогика, 1982.- 191 с.
2. Алтынсарин И. Избранные сочинения. - Алма-Ата, 1957.- 456 с.
3. Ситдыков А.С. Педагогические идеи и просветительская деятельность И.Алтынсарина.- Алма-Ата: Мектеп, 1968. – 148 с.
4. Алтынсарин И. Собрание сочинений в 3 томах. Т.3. – Алма-Ата, 1978.- 352 с.
5. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. – М.-Л.: Издат-во АПН РСФСР, 1949.Т.2.- 591с.
6. Ильминский, Н.И. Воспоминания об И.А. Алтынсарине: [Письма и бумаги И.А.Алтынсарина]./Н. Ильминский. - Казань : Типо-литография В.М. Ключникова, 1891. - 396 с.
7. Храпченков Г.М. Научно-педагогические вопросы народного образования в Казахстане.- Алма-Ата: Мектеп, 1976.- 144 с.
8. Алтынсарин И. Собрание сочинений в 3-х томах: Т.2. – Алма-Ата, 1975. – 423 с.
9. Алтынсарин И. Собрание сочинений в 3 томах. Т.3. – Алма-Ата, 1978.- 352 с
10. Тажибаев Т.Т. Педагогическая мысль Казахстана во второй половине 19 века.- Алма-Ата, 1965.-164 с.

ӘОЖ 71.047

ҚОСЫМША САБАҚТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ОҚУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ РӨЛІ

Мұртаза Шадияр Махсұтұлы,
2 курс магистранты
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада білім саласы мен ғылыми дамудағы өзгерістердің оқу үдерісіне алып келген өзгерістердің бірі қосымша сабақтардың қоғамда рөлі зерттелінді. Арнайы сауалнама қорытындысы бойынша бұл жағдайдың даму тұсы анықталып, қоғамда ары қарай осы бағытта өзгеріс болатынын айтуға болады. Оқушылардың өзін-өзі дамытуы басты рөлге қойылып, арнайы бағыт беретін қосымша сабақтар мен қосымша оқу орындарының жұмысы болашақта біздің елде де көлденең артуын болжамдауға болады.

Түйінді сөздер: қосымша оқыту, қосымша сабақ, факультативтік сабақ, өзін-өзі дамыту, білім беру экожүйесі.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье исследуется роль дополнительных занятий в обществе, как одного из изменений в сфере образования и научного развития, приведших к процессу обучения. По итогам специального опроса будет определена точка развития данной ситуации и можно говорить о том, что в дальнейшем в обществе будут происходить изменения в этом направлении. Предполагается, что дополнительные занятия и работа дополнительных учебных заведений, на которых будет поставлена главная роль в саморазвитии учащихся, в будущем возрастут и в нашей стране.

Ключевые слова: дополнительное обучение, дополнительное занятие, факультативное занятие, саморазвитие, образовательная экосистема.

Abstract

Relevance and goal .This article explores the role of additional classes in society as one of the changes in education and scientific development that led to the learning process. According to the results of a special survey, the point of development of this situation will be determined and it is possible to say that there will be changes in society in this direction in the future. It is assumed that additional classes and the work of additional educational institutions, which will play a major role in the self-development of students, will increase in our country in the future.

Keywords: supplementary education, extracurricular activity, optional activity, self-development, educational ecosystem.

Қазіргі таңда барлығымыз байқағанымыздай оқу үдерісі түрлі форматта өтуде. Оның ішінде дәстүрлі және дәстүрлі емес немесе онлайн және офлайн деп ажыратып бөлуге болады. Бірақ, ерекше байқалатыны мектеп бағдарламасындағы және қосымша сабақтарды айтуға болады. Көптеген оқушылар мектеп бағдармасынан бөлек қосымша оқу орындарына немесе басқа да жолдармен қосымша білімді алуды қажет деп санайды. Ең алғашқы орында фундаментальді пәндер мен ағылшын тілі таңдалынады. Бір жағынан қарағанда мамандардың тапшылығы бар деп айта алмаймыз. Бірақ неліктен оқушылар қосымша сабақты таңдайды және оның қаншалықты тиімді екенін білу керекпіз деп санаймыз. Уақыт өте қосымша сабақтардың саны мен рөлінің артуын болжайдаймыз және қоғамда мұғалімдердің арасында сапалы еңбек етуді қажет етілетіні күмәнсіз.

Зерттеу бойынша, XXI ғасырда оқуты үдерісі ең маңызды өзгерістерге іліккен салалардың бірі болып саналады. Ғылымдағы жетістіктер мен педагогика саласындағы өзгерістер және оның қоғамдағы рөлі оқыту үдерісінде бірнеше қиындықтар мен қайшылықтарды тудыруда. Соңғы он жылда, білім саласында үлкен өзгерістер орын алуда, соның ішінде ең маңыздысы функцияналдық қабілетерді жетілдіруден бұрын, жеке тұлғаның дамыуына ерекше көңіл бөлінуде. Оқушының өз-өзін дамытуы және шығармашылық ізнедістерге баулуды талап етеді. Сондықтан, қосымша сабақтарды қоғамға енуі бұл ғаламдық әрі тиімді өзгерістердің бірі деп айтуға болады. Бұл мәселенің өзектілігі, қазіргі таңда дәстүрлі оқыту әдістерінің қоғамның болашағыны тиімді нәтиже бермейтіндігінің күннен-күнге дәлелдерінің артуы болып табылады [1, 41б].

Соңғы жылдары оқу үдерісінің онлайн форматына өтуі біршама қиындықтар мен олқылықтарға алып келді. Оның салдарына келсек оқушылардың бойында психолохиялық және білім жағынан үлкен олқылықтардың пайда болуына алып келді. Осы себепті оқушылардың қосымша сабақтарға баруы, жаңа адамдармен қарым-қатынас пен ерекше форматтағы оқу түрін таңдауға құлшынады деп санаймыз.

Зерттеу әдісі ретінде эмпирикалық әдісті оның ішінде оқу орнындағы барлық оқушылар мен ата-аналардан сауалнама алуды жүзеге асырдық. Гимназия аясында алынған сауалнаманың қорытындысына сәйкес, 921 оқушы мен ата-анасынан алынған сауалнама бойынша 483 оқушының бір

немесе бірнеше қосымша сабақтарға баратыны көрсетілген (Кесте 1). Көптеген оқушылар ағылшын тілі мен математика пәнінің таңдайтыны байқалады. Бастауыш кластар арасында барлық пәндерден өтілетін қосымша оқу орындарына баратындығы көрсетілген.

Кесте 1. Қосымша оқу орталығына баратын оқушылар саны

2 кластар	87/**33** (математика-13, ағылшын тілі-24, барлық пәннен-6)
3 кластар	138/ **67** (математика-16, ағылшын тілі-35, барлық пәннен-7)
4 кластар	84/ **34** (математика-11, ағылшын тілі-29, барлық пәннен-4)
5 кластар	107/ **53** (ағылшын тілі-43, математика -15, қазақ тілі-8)
6 кластар	91/ **56** (ағылшын тілі -39, математика -25, қазақ тілі-8)
7 кластар	97/ **51** (ағылшын тілі -41, математика -15, физика-6, химия-1)
8 кластар	102/ **48** (ағылшын тілі -37, математика -14, физика-8, химия-2)
9 кластар	91/ **50** (ағылшын тілі -37, математика -23, физика-13, химия-3)
10 кластар	49/ **25** *(ағылшын тілі -8, математика -14, физика-5, химия-1, биология-2 тарих -4, әдебиет-1)*
11 кластар	75/ **64** *(ағылшын тілі -10, математика -44, тарих-17, физика-16, оқу сауаттылығы-8,география-7, биология-4, химия-3, құқық-2)*

Сонымен қатар, оқушылардан мектеп ұжымындағы мұғалімдер арасынан қосымша сабақтарға шақыру мен қатысу бойынша да деректер алынған болатын. Деректерге сәйкес, 51,5% мұғалімдер ұжымының оқушыларға қосымша сабаққа шақырғандығы мен сабақ өтілгендігі байқалады (Сурет 1). Ұсыныстарды қабылдау кезінде байқағанымыздай, оқушылар мен ата-аналардың көпшілігі қосымша сабақтардың болуын және олардың үлесінің артуын қажет етеді. Бұл қосымша сабақтар тек оқу бағдарламасындағы пәндер болуы міндетті емес, терең оқуда әр пәнге көп көңіл бөлудің маңызын түсінгендігі деп санаймыз (Кесте 2).

Сурет 1. Пән мұғалімдерінің қосымша сабаққа шақыру үлесі

Кесте 2. Ұсыныстар бөлімі

Басқа да оқу-тәрбие процесіне қатысты ұсыныс пікіріңіз:
Мектепте ұбт пәндерінен қосымша сабақтар болса, жақсы болар еді, әсіресе бейіндік пәндерден
Мұғалімдердің балалаларға ҰБТ тапсыратын пәндеріне көбірек уақыт бөлсін.
Қосымша сабақтары көбірек болса
Мектепте доп. Сабактар болса жаксы болар еді
Қосымша оқытылса
Аптасына бір рет болатын пәндер бойынша факультативтерді өткізу
Баланың потенциалдық қабілеттерін ескеру
Балаға көбірек мотивация берсе мұғалімдер
Ағылшып тилин терендетип оқыту
Қосымша сабақтары көбірек болса
Қосымша сабақтар
Кобирек косымша сабактар болса
Косымша сабактан пәндерден
Косымша сабактан кобирек болса
Косымша сабак
Косымша шакыру
Қосымша сабақтардың, дайындықтардың көптеп болуы
Қосымша сбаақ
Сабақ жүйелі жүргізілсе, қосымша репетитор іздемес едік
Қосымшаға барғызбайтындай барлық пәндерді тек мектептен меңгерсе жақсы болар еді
Әдеби пәндерден косымша болса
Жүйелі сабақ өткізілсе, әрі сауатты
Қосымша сабақтар өткізу
Қосымша сабақтар болса
Негізгі сабақтардан қосымшалар қосу
Көбірек баланың біліміне көңіл бөлінсе
Көбірек китап оқуға конил бөлсениздер дұрыс болады
Қосымша болса мектепте, орыс тілі, ағылшын тілінен
Қосымша сабақтар болса жақсы болар еді
Пәндерден қосымша оқытылса
Ентға дайындық
Қосымша сабақ көбірек
Балдарға тегін қосымша сабақтар өткізілсе, тегін үйірмелер ашылса
Ар суббота сайын қосымша сабақтарды откизу
Қосымша ақысыз сабақтар ұйымдастырса
Ағылшын, орыс тілінен қосымша сабақтар өткізіледі
11шы класс балаларына математика пәненн қосымша сабақтарын жүргізу
Ауырған, сабақтан қлаған балаға қосымша сабақ өткізсе
Демалыста қосымша сабақтар керек еди
Қосымша сабақтар, өзіндік жұмыс тапсырмалар болса
Әрбір-ұстаз жан-тәнімен білім беруі керек
Пәндер бойынша үлгерімі туралы ай сайын ақпарат берілсе деген ұсыныс
Қазақ әдебиетін тереңдетіп оқытса

Білім саласында қосымша сабақтардың тегін форматтағы бағдарламасының бар екендігін білеміз. Мектеп табалдырығында көптеген пәндерден қосымша сабақтардың өтілетіні және бұл сабаққа тек қана оқушы емес сонымен қатар ата-ананың да қызығушылықпен оқушыларын қатыстыратынын байқаймыз. Жоғарыда айтылғандай, тұлғаның дамуына ерекше көңіл бөлетіндігі байқалады. Соңғы жылдары, Ресей мемлекетінің білім саласында арнайы осы бағытта жұмыс жасауды бастағанын байқауға болады. Арнайы бағытта оқушыға мамандық таңдау бойынша бағыт беретін мемлекет бойынша барлық мамандықтармен таныстыруға арналған арнайы «Шеберлер қаласы» атты орталықтардың ашылғанын айтуға болады [3, 197б]. Сонымен қатар, Ресей ғалымдарының зерттеуі қорытындысы бойынша, қосымша оқытудың қазіргі оқыту экожүйесінің маңызды элементі ретінде болып келеді және басым көптілік оқушылардың ата-аналарының қосымша оқытудың жалпы оқытудағы білім беруде қанағаттандырмайтын орындарды толтыратынын көрсеткен. Факультативтік сабақтар туралы айтатын болсақ, техникалық пәндерге қарағанда шығармашылық және спорттық бағыттағы қосымша сабақтардың үлесі артық болып келеді. Бұл да осы мәселенің жан-жақты тиімді жоспарлар мен ұжымдасқан жұмысты талап ететіні белгілі. Авторлардың айтуынша, қосымша сабақтар өтуде мұғалімдердің

тарапынан құлшыныстың аздығын байқағандығын және оны дамытудың жолдарын қарастырған жөн [2, 254б].

Қосымша сабақтардың маңыздылығы мектептер бойынша ғана емес сонымен қатар университеттердің бір-бірімен бәсекелестіліктерін арттыруға септігін тигізеді. Бәсекелестіліктің артуы еліміздің болашағына ғылым мен өнеркәсіптің дамуына септігін тигізетіні белгілі. Жоғары оқу орындарында қосымша оқыту бағдарламалары негізгі оқыту мамандығынан (Major) бөлек екінші қосалқы сала таңдау (Minor) мүмкіндігі арқылы жүзеге асады. Осы бағыттан бөлек Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму жоспарында нақты орындалу қажет қосымша бағдарламардың жыл сайын жүзеге асатынын байқауға болады. Жүзге жуық және соңғы жылдары жүзден аса қосымша бағдарламалардың негізгі бағдарламаларға қарағанда тез іске асатынына осы бағыттың өзектілігін көрсетеді [4, 21б].

Бұқаралық ақпараттарға жүгінетін болсақ, еліміздегі соңғы жаңалықтарға сәйкес:

«ЭЫДҰ сарапшылары Қазақстан Үкіметіне орта білім берудің ағымдағы оқу бағдарламасын толығымен қайта қарауға ұсыным берді. Біз теорияға басыартық екпін түсіруден арылуға және оқушыны алған білімін практикада қолдануға үйретуге тиіспіз. Зерттеу көрсеткендей, біздің оқушылар негізінен күрделі мәтіндерді түсінбейді, одан басты ақпаратты бөліп алуды білмейді, өз көзқарасын негіздеуде және талдауда қиналады», – дейді Асхат Аймағамбетов. Әрине, бұл жағдай тек қана кемшіліктерді көрсетпейді. Осы арқылы білім саласында жаңа өзгерістердің болатынын болжай аламыз.

Қорытындылай келе, қоғамда белес алған цифрлық дамудың білім жүйесіне өзгерістер алып келгені белгілі. Осы себепті әлемдік деңгейде баланың тұлға ретінде дамуында жан-жақты білім алуында қосымша сабақтардың рөлі мен үлесі артып келе жатқандығы белгілі. Осы бағытта мектеп және басқа да оқу орындарындағы мұғалімдер мен оқушылардың қосымша білімге көңіл бөлуінің маңызы зор және оны жетілдірудің маңызы зор екендігін дәлелдей алдық дер едік.

Әдебиеттер тізімі:

1. Куликова, С.В., Баяндин, Н.И., Тельнов, Ю.Ф. Система дополнительного образования в условиях цифровой экономики // Плехановский научный бюллетень. -2018. -№1. -С.41-42.
2. Косарецкий С.Г., Фрумин И.Д. Дополнительное образование детей в России: единое и многообразное // Издательский дом Высшей школы экономики. -2019. -Гл. 7. -С. 254-257.
3. Лалетина О.В., Липатов Д.В. Роль дополнительного образования в профессиональной ориентации школьников // Отечественная и зарубежная педагогика. -2018. -Т. 2, № 2(49). -С. 192-198.
4. Котлярова И.О., Волошина И.А.. Стратегия и тактика развития подразделения дополнительного профессионального образования в конкурентоспособном университете // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Образование. Педагогические науки. -2018. -Гл. 10. -№1. -С. 20-26.

УДК 37.08

АКТУАЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Никонова Анна Владимировна,
Волкова Елена Ивановна,
Смирнова Лариса Павловна,
учителя начальных классов
КГУ «Владимировская общеобразовательная школа
отдела образования Костанайского района»
управления образования акимата Костанайской области,
с.Владимировка. Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Мақалада үздіксіз білім беру жүйесін дамытудың өзекті аспектілері қарастырылады, «үздіксізбілім беру» ұғымын анықтаудың әртүрлі тәсілдері көрсетіледі, үздіксіз білім беру жүйесінің мазмұны, қазіргі әлемдегі даму перспективалары мен үрдістері және жолдары ашылады. Үздіксіз білім беру тұжырымдамасын қалыптастырудың тарихи аспектілері орын алады, оның мақсаттары, міндеттері, функциялары, компоненттері, принциптері, тұлғаның жан-жақты дамуы үшін маңызы көрініс табады. Сонымен қатар, үздіксіз білім беру жүйесінің проблемалары мен шешу жолдары қарастырылды.

Түйінді сөздер: үздіксіз білім беру жүйесі, тұжырымдама, өздігінен білім алу, интеграция, құзыреттілік тәсіл, білім беру деңгейі, білім беру траекториясы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются актуальные аспекты развития системы непрерывного образования, отражаются различные подходы к определению понятия «непрерывное образование», раскрывается содержание системы непрерывного образования, перспективы и тенденции, и пути развития в современном мире. Имеет место исторические аспекты становления концепции непрерывного образования, отражаются его цели, задачи, функции, компоненты, принципы, значение для разностороннего развития личности. Так же рассмотрены проблемы и пути решения непрерывной системы образования.

Ключевые слова: система непрерывного образования, концепция, самообразование, интеграция, компетентностный подход, уровень образования, образовательная траектория.

Annotation

Relevance and goal. The article discusses the current aspects of the development of the system of continuing education, reflects various approaches to the definition of the concept of «continuing education», reveals the content of the system of continuing education, prospects and trends, and ways of development in the modern world. There are historical aspects of the formation of the concept of continuing education, its goals, objectives, functions, components, principles, and significance for the versatile development of the individual are reflected. The problems and ways of solving the continuous education system are also considered.

Keywords: continuing education system, concept, self-education, integration, competence approach, level of education, educational trajectory.

«Расширять свои знания можно только тогда,
когда смотришь прямо в глаза своему незнанию»
К.Ушинский

Непрерывное образование очень важно для современного педагога необходимо постоянное совершенствование знаний, умений и навыков. Учителю нужно быть актуальным в существующей профессиональной и социальной среде. Актуальность данного вопроса состоит в том, что повышение квалификации педагогов - один из наболевших и главных вопросов в современной школе. Понятие педагогической квалификации неразрывно связано с понятием компетентности учителя. Повышение квалификации учителя происходит через повышение компетентности и его профессионализма.

Образование в жизни педагога – это целостный процесс, состоящий из последовательно следующих друг за другом ступеней специально организованной учебной деятельности, создающих человеку благоприятные условия для жизни, предусматривает постоянное обогащение творческого потенциала педагога.

Сама идея образования на протяжении всей жизни стара как мир. Она зафиксирована в пословицах, выражающих мудрость народов: русского («Век живи - век учись»), английского («Знания, которые не пополняются ежедневно, убывают с каждым днем»), китайского («Не бойся, что не знаешь - бойся, что не учишься»). Эффективность и возможность образовательной деятельности определяются взаимосвязями между различными стадиями инновационного цикла. Концепция непрерывного образования основана на принципах непрерывности, гибкости, быстрой динамике, поэтому важна реализация образования «не на всю жизнь, а через всю жизнь».

Ведущим фактором, определяющим успешность процессов профессиональной самореализации и саморазвития, выступает непрерывное образование личности.

Рассматривая проблему непрерывного образования, педагог обращает внимание на понимание принципа непрерывности образования как обучения с заранее установленной периодичностью, то есть механического решения проблемы. А.А.Вербицкий считает, что своего рода заполнителем резервов непрерывности (то есть прерывности) выступает самообразование, которое, предполагает сохранение и развитие познавательного отношения человека к миру, его умение учиться. [1]

Непрерывное образование как профессиональное образование взрослых, потребность в котором вызвана необходимой компенсацией знаний и умений, как своеобразный ответ на технологических прогресс; – непрерывное образование как пожизненный процесс («образование всю жизнь») в условиях функционирования педагогически организованных формальных структур; – пожизненное образование, которое связано со стремлением личности к постоянному познанию себя и окружающего мира; целью непрерывного образования в этом случае становится всестороннее развитие (включая саморазвитие) человека, его биологических, социальных и духовных потенций, а в конечном итоге – его «окультуривание», как необходимое условие сохранения и развития культуры общества. [1]

Б.С.Гершунский трактует суть непрерывного образования как процесс создания необходимых условий для всестороннего гармоничного развития личности независимо от возраста, первоначально приобретенной профессии, специальности, места жительства с обязательным учетом личностных особенностей, мотивов, интересов, ценностных установок [2]. В подобной трактовке подчеркнута главная мысль непрерывного образования – развитие личности человека.

Рисунок 1. Общие тенденции в развитии образования

Одной из ведущих тенденций развития современной образовательной ситуации является ориентация на подготовку профессионалов нового уровня, самостоятельных, творческих, самодостаточных. Современная концепция непрерывного образования как системы формировалась на основе теоретических и практических исследований В.Л.Аношкиной, А.А.Вербицкого, Б.С.Гершунского, О.В.Купцова, В.Г.Осипова, Н.К.Сергеева, В.А.Сластенина, Г.А.Ягодина и др. Рассматривая проблему непрерывного профессионального образования, можно выделить несколько походов к раскрытию ее сущности. По мнению В.Л.Аношкиной и С.В.Резванова, понятие непрерывности образования, в том числе и профессионального, можно рассмотреть по отношению к 3-м основным составляющим (субъектам). Во-первых, по отношению к личности. Непрерывность в таком контексте означает, что человек учится постоянно, причем, учится либо в образовательных учреждениях, либо занимается самообразованием. Во-вторых, по отношению к образовательным процессам (образовательным программам). В этом случае непрерывность характеризуется преемственностью содержания образовательной деятельности при переходе от одного вида к другому, от одного жизненного этапа человека к другому. В-третьих, по отношению к образовательным учреждениям. Непрерывность в таком случае связана с особой сетью образовательных учреждений, которые создают необходимое и достаточное пространство образовательных услуг, способных удовлетворить все множество образовательных потребностей. [3]

Система образования призвана обеспечить как вертикальную, так и горизонтальную образовательную мобильность человека в течение всей его жизни. Структурный компонент данной системы, направленный на реализацию первого вида образовательной мобильности, характеризуется переходом индивида от одного уровня образования к другому по различным образовательным траекториям и определяется как подсистема «формального профессионального образования». Этот компонент системы включает в себя следующие подсистемы: начальное профессиональное образование, среднее профессиональное образование, высшее профессиональное и послевузовское образование.

Рисунок 2. Система непрерывного образования

Проблема непрерывного профессионального образования – приоритетная проблема, вызванная к жизни современным этапом научно-технического развития и теми политическими, социально-экономическими и культурологическими изменениями, которые происходят в обществе. Непрерывное образование не является исключительно педагогической проблемой. Она носит комплексный междисциплинарный характер и находится в стадии глубокого осмысления философами, социологами, педагогами и представителями других наук.

Получение же информации становится сегодня вполне доступным для тех, кто хочет получить образование.

Список литературы:

1. Вербицкий, А.А. Методологические проблемы непрерывного образования/ А.А. Вербицкий // Непрерывное образование: методология и практика. – М., 1990
2. Перспективные проблемы развития системы непрерывного образования: сб. науч. трудов ; под ред. Б.С.Гершунского и др. – М., 1987. – С. 38–43
3. Аношкина В.Л. Образование. Инновация. Будущее. (Методологические и социокультурные проблемы)/ В.Л.Аношкина, С.В.Резванов. – Ростов н\Дону : Изд-во РОИПК и ПРО, 2001. – 176с.

УДК 371.213.1

УСПЕШНОСТЬ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ: СУЩНОСТЬ И УСЛОВИЯ ДОСТИЖЕНИЯ

Нуралиева Айсултан Мараткызы,
магистрант ОП Педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им А. Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Актуальность и цель. В статье приводятся различные подходы к определению понятия «успешность», характеристика сущности, условий и методов достижения успешности педагогом при осуществлении классного руководства. Рассматриваются и описываются принципы, функции и тенденции, выступающие основой для успешного процесса профессиональной деятельности классного руководителя.

Ключевые слова: успешность, классный руководитель, принцип коллегиальности, принцип системности, принцип целесообразности, принцип гуманистической направленности, успех, планирование, эффективность воспитательного процесса.

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Мақалада «жетістік» ұғымын анықтаудың әртүрлі тәсілдері келтірілген, мұғалімнің сынып жетекшілігін жүзеге асыруда жетістікке жетудің мәні, шарттары мен әдістері сипатталған. Сынып жетекшісінің кәсіби қызметінің сәтті процесіне негіз болатын принциптер, функциялар мен тенденциялар қарастырылады және сипатталады.

Түйінді сөздер: жетістік, сынып жетекшісі, алқалылық принципі, жүйелілік принципі, мақсаттылық принципі, гуманистік бағыт принципі, сәттілік, жоспарлау, оқу процесінің тиімділігі.

Abstract

Relevance and goal. The article presents various approaches to the definition of the concept of «success», describes the essence conditions and methods of achieving success by a teacher in the implementation of classroom management. The principles, functions and trends that serve as the basis for the successful process of professional activity of the class teacher are considered and described

Keywords: success, class teacher, the principle of collegiality, the principle of consistency, the principle of expediency, the principle of humanistic orientation, success, planning, the effectiveness of the educational process.

Личностно-ориентированная направленность современного образования подтверждает актуальность нашего исследования углубленного изучения сущности и условий успешной и эффективной деятельности классного руководителя в ходе педагогического сопровождения процесса становления и развития личности ученика в его образовательный период.

Целью исследования научной статьи является изучение сущности и условий достижения педагогом успешного классного руководства при создании в школе благоприятного климата, который будет способствовать укреплению психического и физического здоровья учащихся, путём анализа сущности, условий и принципов организации педагогической деятельности классного руководителя.

В профессиональной деятельности важной функцией каждого учителя является воспитательная, которая реализуется через классное руководство. Классное руководство в школе является основным звеном, так как непосредственно в классе организуется познавательная деятельность обучающихся, формируются их социальные взаимоотношения. Исходя из этого, классный руководитель выступает особым педагогическим субъектом, который становится ведущим организационно-воспитательным элементом в школе.

Успех в воспитательной деятельности определяется творческой работой, которая во многом зависит от педагогического мастерства классного руководителя, от его знаний и умений, особенностей построения взаимоотношений с учениками, от педагогических и воспитательных задач, поставленных при коллективной работе.

Классный руководитель представляет собой лицо, которому необходимо помочь каждому своему ученику способствовать формированию его личности и способности к построению своих жизненных составляющих, обогащая их духовно и развивая личность каждого, при этом выстраивая гармоничные отношения с одноклассниками, эффективно взаимодействуя друг с другом.

Для осуществления своей деятельности классный руководитель должен знать Конституцию Республики Казахстан, Закон РК «Об образовании», Конвенцию ООН о правах ребёнка, основы трудового законодательства, педагогику, возрастную и социальную психологию, педагогическую этику, теорию и методику воспитательной работы, школьную гигиену [1].

Процесс деятельности классного руководителя основывается на программе воспитания образовательного учреждения, тенденциях общественной жизни, личностно-ориентированном подходе. Для благоприятной жизнедеятельности учащихся классному руководителю необходимо уделять внимание воспитанности подопечных, учитывать их социально-материальные условия жизнедеятельности, а также специфические особенности семейных обстоятельств [2, с.32].

Деятельность классного руководителя должна быть направлена на создание условий, способствующих оптимальному развитию способностей учеников, организацию совместной творческой деятельности, организацию социально ценных отношений внутри класса.

Профессиональная деятельность классного руководителя должна основываться на следующих принципах:

- принцип коллегиальности, который заключается в совместной организационно-воспитательной работе учеников, их родителей (законных представителей) и преподавателя;
- принцип системности представляет собой систематическое взаимодействие всех участников воспитательного процесса;
- принцип целесообразности, характеризующийся выбором конкретных форм деятельности, учитывающим особенности учеников и их целевую направленность, а также направленным на усовершенствование уровня развития коллектива;
- принцип гуманистической направленности, который заключается в том, что центральным аспектом у классного руководителя выступает личностно-ориентированный подход к воспитанию каждого ученика [3, с.6].

Руководствуясь данными принципами, получая и обрабатывая информацию о каждом ученике и их психофизическом развитии, социальном окружении и семейных обстоятельствах классному руководителю для целостной воспитательной и учебной деятельности необходимо выполнять следующие функции:

- создание благоприятной психолого-педагогической атмосферы для индивидуально-личностного развития ребёнка;
- принимает участие в работе педсоветов, семинаров и иных совещаниях; осуществление развитой сплочённой классной работы (классное самоуправление, досуговые мероприятия, тематические собрания, трудовые акции и т.п.);
- осуществляет мероприятия для предупреждения опасности жизни и здоровья воспитанников;
- помощь и содействие подопечным в процессе учебной деятельности;
- повышает свой профессиональный уровень мастерства;
- проведение родительских собраний; ведение установленной документации, учёта посещаемости и успеваемости учеников; организация питания учеников, дежурство, уборку класса и т.п.

При выполнении своих обязанностей педагог руководствуется основными принципами педагогической этики: добросовестность, честность, уважение чести и достоинства личности, уважение общечеловеческих ценностей [4, с.9].

Необходимо учитывать, что общей воспитательной целью любого коллективного дела является формирование устойчивого отношения индивидуальной личности к себе, окружающим, природе, вещам.

Успех любого дела во многом зависит от его планирования, так как этот процесс выступает средством повышения качества воспитательной работы, он определяет основные пути и средства, позицию классного руководителя. План является глубоким по смысловому существу, кратким и конкретным по содержанию. Для составления эффективного и результативного планирования воспитательной работы необходимо учесть этапы предшествующие написанию плана: сбор и обработка информации; создание проекта плана; написание плана. При планировании необходимо учитывать:

- результаты воспитательной работы, полученные в ходе анализа;
- воспитательные и организационно-педагогические задачи;

- передовой опыт коллег и других преподавателей;
- воспитательный потенциал социального окружения;
- традиции школы, праздники учебного года;
- культурные мероприятия;
- предложения и пожелания педагогов, учащихся и их родителей.

Важной характеристикой педагога в профессиональной деятельности является его успешность. Под успешностью профессиональной деятельности следует понимать, характеристику деятельности, которая включает в себя производительность труда, качественную оценку, скорость, безошибочность трудовых действий и т.п. Для определения показателя успешности учитываются физиологические затраты, затрачиваемые для решения профессиональных задач [5, с.16].

По утверждению Климова Е.А. успешность профессиональной деятельности должна включать внешнюю оценку результата, который достигается в процессе осуществления профессиональной деятельности и оценку удовлетворенностью непосредственно исполнителем своей профессиональной деятельности. Внешними критериями успешности является оценка, даваемая педагогу его руководителями, коллегами, родителями, учениками и другими значимыми для него людьми. Внутренняя оценка успешности в трудовой деятельности педагога может осуществляться посредством следующих характеристик: вознаграждение за труд, представления специалиста о результативности собственной трудовой деятельности, представления о своём взаимодействии с коллегами, оценке затрат на результативность труда [6, с.49].

Посредством правильного планирования собственной деятельности, а также обретая новые знания с применением педагогических технологий, умением самостоятельно разрабатывать и применять на практике конкретные воспитательные и образовательные технологии помогут педагогу эффективно и результативно осуществлять свою профессиональную деятельность и стать мастером своего дела. Педагогический процесс должен гарантированно отображать достижение поставленных целей учебно-воспитательного процесса [7, с.35].

Концептуальные положения педагогики отражают важнейшие тенденции успешности в учебно-воспитательной деятельности в современной школе, руководствуясь целевыми ориентациями воспитательной технологии:

- переход от педагогических требований к педагогике взаимоотношений;
- гуманно-личностный подход к ребёнку;
- единство обучения и воспитания.

Акцентируем внимание на гуманно-личностной технологии Ш.А.Амонашвили, которая выделяет следующие основные направления:

- содействие в становлении, развитии и воспитании ребёнка;
- взращивание благородной личности путём раскрытия его индивидуальных личностных качеств;
- развитие и становление познавательной способности ребёнка;
- идеалом воспитания выступит самовоспитание и самосознание.

При изучении научной литературы наиболее известна и эффективно зарекомендовала себя технология коллективного творческого воспитания И.П.Иванова. Данная технология представляет собой организацию совместной деятельности взрослых и детей, при участии всех в коллективном творчестве, планировании и анализе результатов, основываясь на следующих идейных аспектах:

- участие детей в улучшении окружающего мира;
- соучастие детей в воспитательном процессе;
- коллективно-деятельный подход воспитания;
- одобрение социального роста детей;
- комплексный подход к воспитанию.

Применяя данные педагогические технологии, можно наполнить воспитательный процесс конкретным содержанием, они позволяют проявить себя педагогу, выражая и передавая ценностно-ориентированные педагогические идеи и потенциал.

Необходимо всегда помнить о том, что процесс образования это не только процесс обучения знаниям, но изначально это процесс воспитания, социализации и развития личности [7, с.38].

Классному руководителю при работе с детьми необходимо уметь прослеживать социально-психологические изменения учеников в классе, формировать дружеские взаимоотношения детей, выделять ценностные приобретения воспитанников и характерологические продвижения.

Эффективностью воспитательного процесса является действенность и результативность воспитательной работы, способность обеспечения достижения цели. В качестве задач по выявлению эффективности воспитательного процесса классным руководителем, выступают следующие:

- выявление уровня воспитанности обучающихся и выпускников учебного заведения;
- выявление степени влияния отдельных педагогических приёмов на личностное развитие ребёнка;
- информация о результативности классного руководства;

– определение степени удовлетворенности результатами учащихся, педагогов и родителей.

Педагогические методики Е.Н.Щурковой позволяют диагностировать воспитанность обучающихся, включая в себя: недописанный тезис, сферограммы, тест-рисунки, фантастические рисунки, графические тесты, двойное ранжирование. В своих методических рекомендациях автор особо акцентирует внимание на особенностях методики организационной деятельности групп. При этом структура группового взаимодействия имеет следующий вид:

– эмоциональную предрасположенность к общению;
– введение предмета обсуждения в процесс общения;
– постановка задачи группе, обозначение ролей игры;
– выполнение задачи и кульминация игровой кульминации;
– итог и рефлексия [8].

В настоящее время в образовательных учреждениях успешно реализуется личностно-ориентированный подход, позволяющий определить специфичность педагогической воспитательной работы, которая основывается на развитие личности ребёнка, личностных его достижениях, становление и проявления индивидуальных способностей учащихся, формирования благоприятной атмосферы в классе, функциональное обеспечение процесса социально-педагогического и медико-психологического обеспечения.

Руководствуясь педагогической ситуацией в школе и классе, традиционным опытом воспитания, степенью педагогического воздействия, сформированностью класса как группы преподаватель для достижения успешного коллективного взаимодействия может осуществлять организационно-воспитательную деятельность посредством различных форм своей работы.

Формы воспитательной работы классным руководителем могут быть различными по способу организации:

– классный час – форма непосредственного общения педагога с учениками, при которой происходит процесс обсуждения важных моральных, нравственных и этических проблем.
– классное собрание – форма организации коллективной жизни;
– часы общения – добровольно активная работа учеников в кругу для развития общей культуры общения;
– групповое дело – форма организации и проведения групповой деятельности учащихся;
– родительское собрание – представляет форму взаимодействия с самоуправлением родителей класса, которые созываются по необходимости.

Задания творческие, интеллектуальные, проектировочные, исследовательские с применением дидактического материала на сообразительность запоминаются и вызывают живой интерес у обучающихся учеников. Следовательно, при проведении учебно-воспитательной деятельности для активации творческого потенциала обучающихся педагогу рекомендуется использовать дидактический материал по соответствующей тематике учебно-воспитательной работы.

Для организации продуктивного, гуманистического общения классному руководителю и учащимся необходимо владеть комплексом умений продуктивного общения, который представлен в Таблице 1 ниже [9, с.48].

Таблица 1 - Комплекс умений продуктивного общения

Коммуникативные умения	Умение взаимодействовать	Перцептивные умения
1	2	3
- умение слушать и выслушиваться; - умение передавать информацию и принимать её с нужным смыслом и личностным отношением; - открыто высказывать свою позицию; - умение считаться с другим мнением; - умение отстаивать свою точку зрения.	- умение владеть позицией всех ролей; - умение сотрудничать; - умение организовывать коллективную учебно-творческую деятельность; - умение решать конфликт и достойно выходить из него.	- умение коммуникативное состояние другого и себя; - умение сопереживать и сочувствовать; - умение быть внимательным и доброжелательным друг к другу; - умение правильно оценивать информацию и прогнозировать реакцию на своё поведение - умение замечать и регулировать защитные механизмы учащихся.

При проведении воспитательной работы классному руководителю необходимо правильно подобрать вопросы, которые помогут учащимся сконцентрироваться на главных целях и тематике воспитательного мероприятия. Для программы развивающего обучения рекомендуем основываться на системе методических принципах задания вопросов Д.Б.Эльконина и В.В.Давыдова [10, с.58].

При выборе заданий классный руководитель учитывает раскрытие приобретенных обучающимися знаний, умений и навыков, которые позволят активизировать творческие и интеллектуальные способности учеников.

Подводя итоги исследования, следует сделать следующие выводы. Педагог, осуществляющий деятельность классного руководителя, выполняет свои функциональные обязанности и задачи, руководствуясь специфичными особенностями возрастной категории, комплексе умений продуктивного общения обучающихся, сложившимися взаимоотношениями между ними, выстраивая с каждым ребёнком отношения, которые учитывают его индивидуальные особенности. В своей деятельности классный руководитель целенаправлен на содействие в саморазвитие личности подопечных, обеспечение их активной социальной защиты, а также на создание благоприятных условий климата в школе, который будет способствовать укреплению психического и физического здоровья учащихся, путём анализа сущности, условий и принципов организации педагогической деятельности. При соблюдении перечисленных условий деятельность классного руководителя будет успешной.

Деятельность классного руководителя направлена на формирование у школьников потребности и умений самостоятельного активного освоения знаний, культурных ценностей, способности и готовности к творческой работе.

Развивая свой профессионализм, классный руководитель способствует эффективному воспитательному процессу школьников, что является важным качественным показателем успешности

деятельности классного руководителя, которая зависит от мастерства педагога, знания индивидуальных характеристик своих учеников, воспитательных и педагогических задач коллектива.

Список литературы:

1. Ұстаздар сайты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.u-s.kz (дата обращения: 12.01.2022).
2. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А.Сластёнин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 стр.
3. Веденеева, О.А., Савва, Л.И., Сайгушев, Н.Я. Теория и практика работы классного руководителя – М.: Мир науки, 2016. – 140 стр.
4. Методические рекомендации заместителю директора по воспитательной работе / А.К.Аймагамбетов. – Караганда: УМЦ РО КО, 2016. – 56 стр.
5. Эльконин Д.Б., Давыдов В.В. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников – М.: Изд-во Академии пед. Наук РСФСР, 1962. – 287 стр.
6. Родина О.Н. О понятии «Успешность трудовой деятельности» // Вестник МГУ. Серия 14. – М.: Психология, 1996. - № 3- С. 19.
7. Климов А.Е. Пути в профессионализм – М.: Флинта, 2003 – 320 стр.
8 Отческая, И.Б. Введение в педагогическую профессию: Курс лекций, для студентов специальностей 5В012000 – Усть-Каменогорск: ВКГТУ, 2016. – 50 стр.
8. Щуркова, Н.Е. Собранье пёстрых дел : методический материал для работы с детьми – Смоленск: СОИУУ, 1998. – 176 с. – С.48.
9. Эльконин Д.Б., Давыдов В. В. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников – М.: Изд-во Академии пед. Наук РСФСР, 1962. – 287 стр. – С.58

УДК 377.031

УКРЕПЛЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ – ОДИН ИЗ АСПЕКТОВ ЗДОРОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Нургалиева Нарзангуль Каиржановна,
Магистр педагогических наук
Преподаватель специальных дисциплин
Урумбаев Куаныш Дулатович,
педагог-модератор
преподаватель общеобразовательных дисциплин
ЧУ «Колледж ЗЕРЕК», г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада білім беру процесінде денсаулық сақтау технологияларын қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Білім алушылардың Қашықтықтан оқытуға көшуі оң да, теріс те салдарға әкеп соғады. Мұғалімдердің міндеті-физикалық денсаулықтың нашарлауына ықпал ететін мәселені уақтылы анықтау және денсаулық сақтау технологияларын жүзеге асырудың оңтайлы шешімін табу.

Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, гиподинамия, денсаулық сақтау технологиялары, дене шыныктыру.

Аннотация

В статье рассматривается важность использования в образовательном процессе здоровьесберегающих технологий. Переход обучающихся на дистанционное обучение влечет за собой как положительные, так и негативные последствия. Задача педагогов своевременно выявить проблему, которая способствует ухудшению физического здоровья и найти оптимальное решение для реализации здоровьесберегающих технологий.

Ключевые слова: дистанционное обучение, гиподинамия, здоровьесберегающие технологии, физическая активность.

Abstract

The article discusses the importance of using health-saving technologies in the educational process. The transition of students to distance learning entails both positive and negative consequences. The task of teachers is to timely identify the problem that contributes to the deterioration of physical health and find the optimal solution for the implementation of health-saving technologies

Keywords: distance learning, physical inactivity, health-saving technologies, physical activity/

Сегодняшняя ситуация в стране переориентировала организации образования пересмотреть формы обучения и перейти на онлайнформат. Реформы в системе образования на сегодняшний день одна из актуальных тем для всех участников образования. Практически для каждого участника, система дистанционного обучения стала новшеством. Изучение современных методик обучения, новых педагогических технологий, подходов установления коммуникативного контакта с обучающимися стали основными ориентирами профессионального поиска педагога.

Нельзя отрицать и тот факт, что переход организаций образования Республики Казахстан на дистанционный формат обучения развивает малоподвижный образ жизни и неблагоприятно сказывается на здоровье обучающихся в условиях самоизоляции. Во время онлайн обучения возникают риски и негативные факторы, которые необходимо устранить. Распространенные проблемы дистанционного обучения: нарушение требований соблюдения санитарных норм, перегрузка обучающихся заданиями, увеличение нагрузки на преподавателей и т.д.

Проблема внедрения в дистанционный формат обучения «здоровьесберегающих образовательных технологий» (ЗОТ) - совокупности тех принципов, приемов, методов педагогической работы, которые дополняют традиционные технологии обучения, воспитания, развития задачами здоровье сбережения [3], на сегодняшний день является актуальной, но мало исследованной.

Понятие «здоровьесберегающие технологии» для организаций образования (ДОУ, колледжи, высшие учебные заведения) было разработанопод научно-методическим руководством профессора Базарного Владимира Филипповича в 70-х годах.

Согласно официальным источникам, после совместного выступления профессора Базарного В.Ф. и сенатора Ставропольского края России Коробейникова А.А. в 2010 году на заседании Парламентской Ассамблее Европы (ПАСЕ) началось внедрение в «Обездвиженность – болезнь цивилизации»

Согласно статистике, 60% проблем со здоровьем репродуктивного характера у взрослых берут начало с детства. Заболевания сердечно-сосудистой системы, опорно-двигательного аппарата, вегетососудистая дистония, гиподинамия, низкий уровень физического развития – самые распространенные заболевания, которые вызваны отсутствием здоровьесберегающих технологий в организациях образования.

Эксперты в образовании отмечают, что здоровьесберегающие технологии это:

а) комплекс решений для образовательных учреждений, разработанный под руководством профессора В.Ф.Базарного;

б) «решения и средства, которые помогают сохранить здоровье человека: на работе, дома и в процессе обучения».

Здоровьесберегающие технологии являются неотъемлемой частью учебно-воспитательного процесса и тесно связаны со всеми направлениями педагогической деятельности. Учебно-воспитательный процесс в соответствии государственного стандарта образования направлен и на развитие творческих и познавательных способностей каждого обучающегося, и на воспитание духовно-нравственного и физически здорового поколения граждан.

Целью исследования является изучение физической активности обучающихся в условиях перехода образования на дистанционное обучение. Отмечено, что при переходе на дистанционный формат обучения возникает ряд рисков и негативных факторов, которые необходимо нивелировать: нарушения санитарно-гигиенических требований для образовательных организаций в части ограничения непрерывной работы на компьютере обучающихся, перегрузка обучающихся заданиями, рост стрессового фактора, увеличение нагрузки на преподавателей и др. Новизна представленного исследования заключается в выявлении влияния дистанционного обучения на физическую активность студентов.

При работе дистанционно, уроки по средствам конференции, выполнения упражнения в домашних условиях, прием домашних заданий, через видео, введения большего количества теоретических заданий выяснилось:

В процессе дистанционного обучения большую часть материала студент осваивает самостоятельно. Что приучает к самостоятельности и дисциплине. В моем случае учащиеся по личной инициативе присылают мне видео как они выполняют утреннюю гимнастику.

Выросло стремление к качественному выполнению задания.

Проявляется творческая деятельность, в пример, мы совместно с учащимися придумываем, как и чем заменить спортивный инвентарь, чтобы разнообразить занятия.

Интересным наблюдением стало то, что учащиеся, которые имели стеснения на уроке, без каких-либо комплексов и психологических неудобств выполняют задания на камеру. Не имея стеснение перед группой, уровень стремления к выполнению физических нагрузок у таких студентов повысился.

Появление большего количество теории, а именно тем, которые рассказываю, об исторических фактах, для чего нам нужны качества и умения, которые мы приобретаем на уроках физической культуры, подогревают интерес обучающихся к здоровому образу жизни и самостоятельным занятиям. Теоретические занятия могут так влиять только на дистанционном обучении. Так как при стандартном обучении, урок физкультуры больше несёт функцию смены деятельности, обучающиеся в первую очередь идут на урок за физической активностью.

Никто не остаётся без внимания. Выросла индивидуальная работа с каждым студентом.

В качестве объекта исследования выступает физическая активность студентов в условиях дистанционного обучения и самоизоляции.

Предмет исследования: индивидуальные физические нагрузки.

Задачи исследования:

- дать определение понятиям «физическая активность» и «физическая нагрузка»;
- организовать и провести опрос с целью мониторинга влияния дистанционного обучения на физическую активность обучающихся;
- разработать рекомендации по поддержанию физической активности и здорового образа жизни в условиях дистанционного обучения.

В процессе исследования мы использовали следующие методы исследования:

- анализ научно-методической литературы;
- контент-анализ;
- метод статистического анализа.

Основная проблема, которую решают ЗСТ - продолжительное сидение в условиях ограниченного и бедного в плане сенсорных стимулов пространства учебных заведений - сегодня признана как мировым научным сообществом, так и на государственном уровне уже в целом ряде стран. На ликвидацию гиподинамии в школе и за её пределами в общем и направлены все их усилия. Традиционная школьная среда не только нарушает осанку, но и значительно тормозит развитие мозга и психики ребёнка, деформирует детородные органы у девочек и понижает фертильность у мальчиков, понижает иммунитет, ухудшает внимательность и умственные способности в целом. Обездвиженность организма, предназначенного для движения, значительно нарушает обмен веществ, что приводит к появлению лишнего веса и угрозе диабета. Последствия продолжительного сидения в детстве - это сотни различных патологий и заболеваний, укороченная и неполноценная жизнь.

Австралия, Европа, США и Канада за последние несколько лет формально признали вред от продолжительного сидения. Затем это сделала и Всемирная Организация Здравоохранения (ВОЗ), назвав обездвиженность одной из важнейших проблем современного общества. [6]

Дистанционное обучение, являясь следствием объективного процесса информатизации общества и образования, выступает как наиболее перспективная форма получения образования. Что также подтверждает его роль в подготовке нужных для страны кадров. Дистанционное обучение является наиболее экономичной формой получения образования при сохранении качества образования. Дистанционное обучение обладает следующими потенциальными возможностями: дает возможность осваивать учебную программу в процессе обучения, не покидая своего места жительства и не прерывая рабочую деятельность; дает возможность получить образование даже при любом уровне начального образования и подготовки; дает возможность доступа к образовательным отечественным и мировым ресурсам; дает возможность прервать или продолжить процесс обучения в зависимости от индивидуальных возможностей и потребностей; расширяет круг людей, которые могут воспользоваться всеми видами образовательных ресурсов без возрастных ограничений; уменьшает цену за обучение в результате доступности к образовательным ресурсам; дает возможность организовать процесс самообучения таким образом, чтобы данный процесс был эффективным с помощью всех необходимых средств для самообучения [7].

Для анализа научно-методической литературы послужили научные публикации в области рассмотрения и анализа феномена физических нагрузок и физической активности как комплексных

явлений, включающих в себя множество различных аспектов, таких авторов, как Т.А.Беспалова, И.П.Зайцева, Л.П.Матвеев, С.В.Кочетова, Д.Н.Прянишникова, Ж.К.Холодов, В.С.Кузнецов и др.

Анализ таким базовых феноменов как физическая активность и физическая нагрузка, позволил отметить их общие черты, взаимосвязь и различия. Физическая активность – это любые движения тела, производимые скелетными мышцами и сопровождающиеся расходом энергии [2, с.18]. «Физическая нагрузка – это степень интенсивности и продолжительность мышечной работы; определяется величиной энергетических затрат организма, развиваемой мощности или произведенной работы» [1, с.14].

Согласно направлению, можно выделить 2 вида нагрузок: соревновательные и тренировочные, где первые – это интенсивные, часто максимальные, связанные с выполнением соревновательной деятельности. Количественный и качественный является неотъемлемой составляющей этого явления.

А.Н.Кожуркина [2] считает, что»под количественным компонентом понимается суммарное количество выполненных упражнений за единицу времени, измеряемое в конкретных единицах». Качественный компонент нагрузки (интенсивность) связан с напряженностью работы и степенью ее концентрации в данный момент времени, а также с координационной сложностью, точностью, выразительностью и психической напряженностью. По Л.П.Матвееву [3, с.52], пульсовая и энергетическая интенсивности упражнения являются одними из основных внутренних индикаторов, то есть отношение пульсовой и энергетической стоимости упражнения к его продолжительности.

Физические качества, которые определяются как социально обусловленные совокупности биологических и психических свойств человека, выражающие его физическую готовность осуществлять активную двигательную деятельность. В настоящее время в спортивной науке принято выделять следующие физические качества: сила, выносливость, быстрота, гибкость и т.д. и дальнейшем основываясь на этих качествах можно выделить основные принципы и методы развития некоторых физических качеств при проектировании самостоятельных занятий (таблица).

Основополагающие принципы индивидуальных занятий физическими упражнениями

	Принципы	**Основные характеристики**
1	Мотивация	Эффективное выполнение упражнений возможно только при наличии интереса к тренировкам. При этом, согласно закону Йеркса-Додсона, необходимо избегать излишней мотивации.
2	Отсутствие спешки	Стремление достигнуть высоких результатов в кратчайшие сроки может привести к перегрузкам организма и переутомлениям.
3	Регулярность занятий	Большие перерывы между занятиями сводят результат предыдущих к минимуму.
4	Сбалансированное развитие	Одним из основополагающих правил проведения самостоятельных занятий является одновременное развитие всех физических качеств является.
5	Время и разминка	Занятия лучше всего выполнять во второй половине дня, не раньше чем через 1–2 ч после приема пищи. Перед упражнениями необходимо сделать разминку в 3–4 минуты.

С начала марта 2020 г. жизнь в большинстве стран мира была в той или иной степени подвергнута влиянию распространения пандемии коронавируса. 15 марта 2020 года в силу вступил Указ Президента Касым-Жомарт Токаева «О введении чрезвычайного положения в Республике Казахстан». На всей территории Республики Казахстан чрезвычайное положение на период с 08 часов 00 минут 16 марта 2020 года на срок до 07 часов 00 минут 15 апреля 2020 года

16 марта 2020г. Министерство образования и науки Республики Казахстан порекомендовало учебным заведениям перейти на дистанционное обучение (ДО). Следуя рекомендации, большая часть организаций образования страны была вынуждена сменить привычный способ обучения на дистанционный. Однако, несмотря на способность ДО обеспечить полноценный образовательный процесс, некоторые особенности обучения оказалось невозможно компенсировать онлайн-форматом.

С целью выявления и оценки влияния дистанционного обучения на физическую активность обучающихся нами было проведено исследование, в котором приняли участие 132 студента Частного учреждения «Колледж ЗЕРЕК». В результате исследования выяснилось, что у большинства опрошенных снизился уровень физической активности (рис. 1).

Исходя из рис. 1, при переходе на ДО можно проследить резкое снижение уровня физической активности обучающихся. А ведь это верно, если при штатном формате обучения студент получал достаточное количество движений через постоянное перемещение внутри колледжа, также если взять дорогу в колледж и обратно домой, то в условиях ДО, сопровождаемых режимом самоизоляции,

физические нагрузки сводятся к минимуму. Кроме того, дисциплина «Физическая культура» в связи с очевидными особенностями образовательного процесса стала наименее доступным при дистанционном формате. Также 98 респондентов (71,4%) указали, что в той или иной мере ощущают недостаток физической активности (рис. 2).

Рис. 1. Ответы респондентов на вопрос «Снизился ли уровень физической активности после перехода на ДО?»

Рис. 2. Ответы респондентов на вопрос: «Ощущаете ли вы недостаток физической активности в связи с полным переходом на ДО и самоизоляцией?»

Рис. 3. Ответы респондентов на вопрос «Как часто вы занимаетесь ли Вы физическими упражнениями дома?»

Рис. 4. Рейтинг причин, по которым студенты хотели бы начать заниматься, но еще не сделали этого (Вопрос предусматривал выбор нескольких вариантов ответов)

Для того, чтобы восстановить уровень физической активности, 93 опрошенных (63%) физические упражнения выполняют самостоятельно. Еще 41 студентов (28,6%) хотели бы начать заниматься, но отметили, что есть ряд причин, в силу некоторых не могут это делать. И только 11 человек (8,4%) ответили, что чувствуют себя достаточно комфортно (рис. 3).

Самыми часто упоминаемыми причинами, не позволяющими опрошенным самостоятельно заниматься физическими упражнениями – это отсутствие времени на занятия спортом, в связи с занятостью (33 ответа), отсутствие спортивного оборудования (21 ответ) и неспособность самостоятельно подобрать упражнения (19 ответов),отсутствие мотивации (7 ответов), а также другие (болезнь, недостаток места, не связанные с учебой дела и так далее), что может свидетельствовать об ухудшении (рис. 4).

Таким образом, из результатов исследования, можно сделать вывод, что дистанционный формат обучения значительно повлиял на уровень физической активности студентов, и более 70% респондентов ощущают на себе ее недостаток. Несомненно, удаленный формат обучения располагает к малоподвижному образу жизни, это влечет за собой негативные последствия для физического и психологического здоровья. Но несмотря на это, опрошенные готовы восстановить естественный уровень физической активности, так как у обучающихся, которые активно занимаются спортом, выстраивается определенный режим дня, повышается жизненный тонус, работоспособность, мотивация, вырабатываются волевые качества [7, с.83]. Но тем не менее около трети опрошенных называют ряд причин, препятствующих занятию спортом:

1. Недостаток времени. Исследование показало, что основная причина низкого физической активности в условиях ДО является недостаток времени, вызванный большим объемом учебной нагрузки. Дополнительный опрос показал, что у 73% студентов учебное время занимает от 8 часов и более. Следует отметить, что в опросе не был предусмотрен вопрос о количестве времени, затрачиваемого на выполнение домашнего задания. В таких условиях выполнение регулярных физических упражнений действительно может показаться затруднительным.

2. Отсутствие спортивного оборудования. На сегодняшний день существует множество способов поддерживать необходимый уровень физической активности даже в домашних условиях, применяя в качестве инвентаря подручный материал из домашнего обихода, также используя интернет-ресурсы можно подобрать комплекс физических упражнений, выполнение которых также предусмотрено дома.

3. Неспособность самостоятельно подобрать упражнения. Первым шагом к правильному выбору упражнений при самостоятельных занятиях является грамотное распределение физических нагрузок с учетом индивидуальных особенностей организма и желаемых результатов.

Так как дистанционный формат обучения предполагает длительное пребывание тела в сидячем положении, то его негативное влияние в наибольшей степени может отразиться на органах зрения, опорно-двигательном аппарате, мышцах и суставах человека. С целью минимизации данного негативного влияния мы предлагаем практические рекомендации по организации физической активности и поддержанию здорового образа жизни в период дистанционного обучения:

1. Чтобы не допустить замедления обменных процессов в организме и тем самым снижения иммунитета, необходимо поддерживать привычный уровень физической активности во время дистанционного обучения. Если студент уделит время физическим нагрузкам средней интенсивности 5 раз в неделю по 30 минут или 3 раза в неделю по 20 минут при интенсивных нагрузка – это значительно улучшит общее состояние здоровья студентов.

2. Следует уделить внимание следующим видам физических упражнений:

а) с высокой интенсивностью: упражнения на развитие силовых качеств (подтягивания, отжимания), гибкости (повороты корпуса, растяжки, скручивания); упражнения на развитие равновесия и координации движений, выносливости, ловкости и быстроты реакции;

б) с низкой интенсивностью (релаксирующие, расслабляющие): упражнения на расслабление мышц глаз, улучшение мозгового кровообращения, снятие утомления с плечевого пояса, рук и мышц туловища.

3. При работе за компьютером необходимо соблюдать безопасное расстояние в 35–40 см между монитором и глазами обучающегося. Рекомендовано, хотя бы на 1 день в неделю полностью исключить работу за компьютером и гаджетом. Также необходимо выполнять зрительную гимнастику [9].

4. Необходимо обратить внимание на настроение и сон. Апатия, раздражительность, бессонница могут быть последствиями нарушения функций организма (опорно-двигательного аппарата, кровообращения, дыхания, пищеварения), в этих случаях необходимо увеличить объем активной физической нагрузки и отказаться от использования электронных устройств не менее чем за 2 часа до сна.

5. Помимо физической активности, соблюдение режима здорового питания, положительно сказывается не только в условиях дистанционного обучения, но и в жизни в целом. Для мозговой деятельности полезно употреблять продукты, богатые растительными и животными белками, так как белок необходим для ускорения процессов мышления и повышения умственной деятельности, а также протеин, клетчатку и кальций: это, прежде всего мясо, птица, рыба, молочные продукты, свежие овощи и фрукты. Не следует забывать и о питьевом режиме, больше употреблять натуральных соков, зелёного чая с антиоксидантами, пить чистую воду [7, с.79].

Приведенные рекомендации призваны помочь желающим самостоятельно заниматься и преодолевать трудности. Кроме того, предложенные методы также могут быть использованы уже начавшими тренироваться обучающимися для повышения эффективности собственных комплексов упражнений. Наконец, данная статья может послужить источником мотивации для тех, кто еще сомневается в необходимости компенсации потерянной в условиях ДО и самоизоляции физической активности.

Таким образом, в условиях перехода на дистанционное обучение грамотно и правильно подобранные комплексы упражнений с учетом индивидуальных физических нагрузок смогут обеспечить студентам полноценный двигательный режим и сохранить физическое здоровье.

Список литературы:

1. Городецкая Н.И. Лабораторные работы в системе FrontPage // Информатика и образование.-2005.-№ 10.-С. 49-62;№ 11.-С . 72-76.
2. Городецкая Н.И. Здоровьесберегающие аспекты организации учебного процесса в дистанционном повышении квалификации работников образования / Н.И.Городецкая, О.С.Гладышева // Здоровье человека - 5. Материалы V международного конгресса валеологов, Санкт-Петербург, Россия.19-21 сентября 2007. -С . 42-43.
3. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе. - М.: АРКТИ, 2006. - С. 48-51.
4. Педагогические технологии дистанционного обучения / Под ред. Е.С.Полат. - М.: Издательский центр «Академия», 2006.-400 с.
5. 500 (who.int) Организация мирового здоровья
6. Источник: https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=884001

ӘОЖ 841.42

КІШІ ЖАСТАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖАЛПЫ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТТЕРІ МЕН ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Нүрдін Ақмарал,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты, Шымкент қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты Еліміздің постиндустриалды ақпараттық қоғамға көшуіне байланысты жаңа әлеуметтік талаптар өзегі баланың танымдық және тұлғалық дамуы болып табылатын дамыта оқыту идеяларына қызығушылықтың жандануына алып келді. Білім берудің мақсаты – оқушылардың жалпы мәдени, тұлғалық және танымдық дамуы. Отандық мектептің қалыптасу тарихында алғаш рет «мектеп оқушыларына оқуға, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіруге қабілеттілікті қамтамасыз ететін жал-

пыға бірдей оқу іс-әрекетін қалыптастыру» мемлекеттік деңгейде білім беру жүйесі мектептің ең маңызды міндеті ретінде қарастырылуы мүмкін.
Түйінді сөздер: зерттеушілік, зерттеушілік дағдылар, зерттеу жұмыстары.

Аннотация

Актуальность и цель. Новые социальные запросы, связанные с переходом нашей страны к постиндустриальному информационному обществу, обусловили возрождение интереса к идеям развивающего обучения, ядром которого является познавательное и личностное развитие ребенка. Целью образования становится «общекультурное, личностное и познавательное развитие учащихся. Пожалуй, впервые в истории отечественного школьного формирования «формирования универсальных учебных действий, обеспечивающие школьникам умения учиться, способность к саморазвитию и самосовершенствованию», рассматривается в качестве важнейшей задачи системы образования на государственном уровне.
Ключевые слова: исследование, исследовательские навыки, исследовательские умения.

Abstract

Relevance and goal New social demands associated with the transition of our country to a post-industrial information society have led to a revival of interest in the ideas of developmental education, the core of which is the cognitive and personal development of the child. The goal of education is the general cultural, personal and cognitive development of students. Perhaps, for the first time in the history of domestic school formation, «the formation of universal educational activities that provide schoolchildren with the ability to learn, the ability for self-development and self-improvement» is considered as the most important task of the education system at the state level.
Keywords: research, research skills, research work.

Қазіргі кездегі білім беру ісінің негізгі нысаны-жас ұрпақтың біліктілігін ғана қалыптастырып қоймай, олардың бойында ақпаратты өздері іздеп табатын және талдай алатын, сонымен қатар оны ұтымды пайдалана білетін, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі күнге лайықты өмір сүріп, қызмет етуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру болып отыр. Бәсекеге қабілетті жетілген тұлғаны қалыптастыру үшін оқушыны ізденушілікке, өз бетінше жұмыс жасауға, бақылау мен зерттеуге, зерттеу нәтижелерін жинақтап, қорытынды жасай білуге үйрету бастауыш сыныптан басталуы қажет.

Абай Құнанбаевтың жетінші қара сөзіндегі « Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Біріншісі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Екіншісі – көрсем, білсем деп, ер жетіңкірегенде ит үрсе де, мал шуласа да, «ол неге өйтеді?», «бұл неге бүйтеді?» деп көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді», – деген ой тұжырым оқушының биік танымдық қабілет, тұрмыс-тіршіліктің сырын ұғуға талпыныс баланың ерте жасынан туындайды екен. Сондықтан оқушыны ізденушілік, зерттеушілікке баулу бастауыш сыныптан басталуы тиіс.

Өйткені бастауыш сынып оқушысының түрлі сөздіктер мен қызықты Пайдаланған әдебиеттерді іздеп табуға, оқып танысуға деген құштарлығы басым болады. Баланы ізденушілікке баулу, оған зерттеу дағдысы мен білігін игерту бүгінгі білім беру саласының маңызды міндеті болып саналады.

«Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз» демекші, бүгінгі бала – ертеңгі азамат. Сондықтан қазіргі мектептің басты мақсаты – баланың табиғи күштері мен мүмкіншіліктерінің ашылуына қолайлы жағдай жасау. Білім беру мазмұнын жаңарту, үздіксіз білім беру жүйесін дамыту – бүгінгі күннің басты талабы.

Оқушының танымдық өзгертушілік әрекеті зерттеушілік деп аталатын әдістің көмегімен жүзеге асырылады. Шығармашылық қабілетті дамытудың құралдары мен түрлі жолдарының арасында оқушының өзіндік зерттеу тәжірибесі өте тиімді болып табылады. Зерттеушілік білігі мен дағдылары бүгінгі күні ғылыммен айналысатын адамдарға ғана тән емес, түрлі саладағы әрбір адамның әрекетіне қажет. Зерттеуші-оқушы өзінің табиғатынан зерттеуге бейім келеді. Білуге құмарлық, бақылау жасауға талпыныс, өзінше эксперимент жүргізуге баланың балалығымен бірге жүретін процесс. Зерттеу, іздеу белсенділігі-баланың жаратылысына тән табиғи құбылыс. Зерттеушілік әдісін қолдану қажеттігі оқушының білім алу процесінде қоршаған ортасына қызығушылығымен, сүйіспеншілікпен қарауымен түсіндіріледі. Оқушының өз бетінше зерттеу жүргізуі оның жеке талабын қанағаттандыруға, көкейінде жүрген сұрақтарға жауап табуға үлкен ықпал етеді. Одан басқа зерттеу жүргізу интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті мен ойлау, зерттеу білігінің дамуына мүмкіндік туғызады. Оқушы өз бетінше зерттеу жүргізу арқылы қоршаған ортасын тани алады, жаңа білімді дайын күйінде емес, өзі үшін жаңа білім ашады.

Мәселенің пайда болуы және нақты тұжырымдалуы міндетті түрде зерттеуден бұрын болуы керек деген тұжырым тек ішінара дұрыс. Формальды түрде бұл солай, бірақ шығармашылықтың шынайы процесі әрқашан белгісізге қадам жасау әрекеті болып табылады. Сондықтан, мәселенің тұжырымдалуы көбінесе мәселе шешілген кезде ғана туындайды. Қаншалықты қиян-кескі болып көрінсе де, іздеуді бастаған ересек зерттеуші де өзінің неліктен бұлай істеп жатқанын әрдайым анық біле бермейді, тіпті одан да көп, ол соңында не табатынын білмейді [1].

Мәселелерді көре білу - адамның ойлауын сипаттайтын ажырамас қасиет. Ол ұзақ уақыт бойы әртүрлі іс-әрекеттерде дамиды, бірақ оны дамыту үшін осы күрделі педагогикалық мәселені шешуге үлкен көмектесетін арнайы жаттығулар мен әдістерді таңдауға болады. Осы тұста кіші жастағы мектеп оқушыларының зерттеушілік қабілеттері мен дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалардың кейбірін қарастырып көрейік.

«Әлемге басқа біреудің көзімен қараңыз» немесе «Басқа кейіпкердің атынан әңгіме құрастыр» тапсырмасы.

Дүниеге «әр түрлі көздермен» қарау қабілетін дамытудың тамаша міндеті - әртүрлі адамдардың, тірі жандардың, тіпті жансыз заттардың атынан әңгімелер құрастыруға арналған жаттығулар [2].

«Нысанның қанша мәні бар» тапсырмасы. Балаларда айналасындағы құбылыстарға басқаша қарауға және жаңа мәселелерді көруге мүмкіндік беретін психикалық қозғалыс қабілетінің даму деңгейін тереңдету және бір мезгілде тексеру үшін американдық психолог Дж.П.Гилфорд ұсынған белгілі тапсырмаларды қолдануға болады. Мысалы, балаларға өздеріне жақсы таныс, қасиеттері де белгілі объект ұсынылады. Бұл кірпіш, газет, бор, қарындаш, картон қорап және т.б. болуы мүмкін.Тапсырманың маңызды міндеті - осы элементті дәстүрлі емес, бірақ сонымен бірге нақты пайдаланудың көптеген нұсқаларын табу [3].

«Объектінің мүмкіндігінше көп белгілерін атаңыз» тапсырмасы.

Нысан аталды. Мысалы: үстел, үй, ұшақ, кітап, құмыра, т.б. Сонымен, мәселен, кесте болуы мүмкін: әдемі, үлкен, жаңа, ұзын, пластик, жазу, балалық, ыңғайлы және т.б. Кім дәптеріне осы пәннің белгілерін мүмкіндігінше көп таңдап, жазып алса, сол жеңеді. Бұл тапсырманы қызықты командалық жарыс ретінде де орындауға болады.

Бақылау проблемаларды анықтау тәсілі ретінде.

«Айқынды байқау» тапсырмасы. Балаға өзіне жақсы таныс қандай да бір затты қарастырып, сол сәтте оның көзі не көріп тұрғанын айту ұсынылады.

Гипотеза жасау дағдыларын дамыту. Қандай да бір мәселеге тап болған бойда миымыз оны шешу жолдарын жобалай бастайды – гипотеза ойлап табады. Сондықтан ғылыми зерттеулерде мәселе анықталғаннан кейін оның шешімін іздеу жүреді, яғни ойлау процесінің келесі кезеңі – мәселені шешу кезеңі ашылады. Жаңа білімді зерттеуші алдымен гипотеза түрінде жүзеге асырады. Гипотеза – ойлау процесінің қажетті және шарықтау сәті [4].

Сондықтан, зерттеушінің негізгі, негізгі дағдыларының бірі – гипотезаны алға тарта білу, болжам жасай білу. Бұл процесс міндетті түрде ойлаудың өзіндік ерекшелігі мен икемділігін, өнімділікті, тіпті шешімділік пен батылдық сияқты жеке қасиеттерді талап етеді. Гипотеза логикалық пайымдау нәтижесінде де, интуитивтік ойлау нәтижесінде де туады. Гипотеза жасау қабілетін арнайы жаттықтыруға болады.

«Бірге ойланайық» тапсырмасы:

Құстар оңтүстікке баратын жолды қайдан біледі?

Неліктен ағаштар көктемде бүршік жарады?

Неліктен су ағып жатыр? Неліктен жел соғады?

Неліктен металл ұшақтар ұшады?

Неліктен күн мен түн бар? және т.б [5].

Мұнда гипотеза мен арандатушы идеяларды дамыту қабілетін жаттықтыруға мүмкіндік беретін жаттығулар берілген. Біріншіден, болжам жасау кезінде біз әдетте келесі сөздерді қолданатынымызды ескеріңіз:

Мүмкін... Айталық... Келейік... Мүмкін... Егер...

Жағдайға байланысты жаттығу. Бұл элементтердің әрқайсысы қандай жағдайларда өте пайдалы болады? «Осы екі немесе одан да көп заттардың пайдалы болатын жағдайларын ойлай аласыз ба?» деген сұрақ қойылады. Үстел; ойыншық қайық; апельсин; ұялы телефон; үй салу жобасы шәйнек; реактивті жазықтық; ромашка гүл шоғы; аңшы ит.

Кері жаттығу. Гипотезаны алға тарта білуге үйрету тұрғысынан өте тиімді. Мысалы: Қандай жағдайларда дәл осы заттар мүлдем пайдасыз және тіпті зиянды болуы мүмкін?

Міне, ұқсас жаттығуларға арналған тағы бірнеше сұрақтар:

Балалар (аюдың күшігі, жолбарыстың күшігі, қасқырдың күшігі, лақтар, т.б.) неліктен ойнағанды ұнатады деп ойлайсыңдар? Неліктен қар көктемде ериді?

«Оқиғаның ықтимал себебін табу» сияқты тапсырмалар да гипотеза жасауды үйренуге көмектеседі.

Қоңыраулар соғылады; Ауладағы шөп сарғайып кетті; Достар ұрысып қалды.

Осы оқиғалардың ең фантастикалық, ең ақылға сыймайтын екі немесе үш түсіндірмелерін атаңыз.

«Егер сиқыршы жер бетіндегі әрбір адамның ең маңызды үш тілегін орындаса не болар еді?» тапсырмасы [6].

Сұрақ қою дағдыларын дамыту. Кез келген зерттеуші үшін маңызды дағды – сұрақ қоя білу. Балалар сұрақ қоюды жақсы көреді, егер олар жүйелі түрде бұдан арылмаса, бұл өнерде жоғары деңгейге жетеді.

Зерттеу процесінде кез келген білім сияқты сұрақ негізгі рөлдердің бірін атқарады. Бұл артық айтқандық емес, білім сұрақтан басталады деп айтуға болады. «Мәселе», «сұрақ», «проблемалық жағдай» терминдері бірдей емес, бірақ өте жақын, тығыз байланысты ұғымдарды білдіреді. Сұрақ әдетте мәселені білдіру формасы ретінде қарастырылады, сұрақпен салыстырғанда мәселе күрделі құрылымды, бейнелеп айтқанда, толтыруды қажет ететін бос жерлері көп [7].

«Үстел үстінде жатқан зат туралы жаңа нәрселерді білуге қандай сұрақтар көмектеседі?» тапсырмасы.

Сұрақ қоя білуге жаттықтыру үшін «Жасырылған сөзді тап» тапсырмасын жаттығу ретінде ұсынуға болады. Оны әртүрлі тәсілдермен жүзеге асыруға болады. Міне, ең қарапайымы. Балалар бір тақырып бойынша бір-біріне «не», «қалай», «неге», «не үшін» деген сөздерден бастап әртүрлі сұрақтар қояды. Міндетті ереже - сұрақта анық көрінбейтін байланыс болуы керек. Мысалы, апельсинге қатысты сұрақтар «Бұл қандай жеміс?» емес, «Бұл қандай зат?» сияқты естіледі.

«Не сұралғанын тап» ойыны. Тақтаға шыққан оқушыға сұрақтар жазылған бірнеше карточкалар беріледі. Ол сұрақты дауыстап оқымай, картада не жазылғанын көрсетпей, дауыстап жауап береді. Мысалы, картада: «Сіз спортты ұнатасыз ба?» деп жазылған. Бала «Мен спортты жақсы көремін» деп жауап береді. Барлық қалған балалар сұрақтың не екенін болжау керек.

«Бейтаныс адамның сұрақтары» тапсырмасы. Сіз бейтаныс құрдасымен (бейтаныс ересек адаммен, бейтаныс жас баламен және т.б.) сөйлесіп жатқаныңызды елестетіңіз. Ол сізге бірінші кезекте қандай сұрақтар қояды деп ойлайсыз?

Ұғымдарды анықтау дағдыларын дамыту. Ұғым – логикалық ойлаудың бір түрі. Ұғым дегеніміз - объектілерді олардың маңызды және жалпы белгілерінде көрсететін ойлау формасы.

Заттар, құбылыстар, оқиғалар бар және олар туралы біздің түсініктеріміз бар. Ұғымды кейде ойлаудың ең қарапайым ұяшығы деп те атайды. Концепт дегеніміз – шындықтың заттары мен құбылыстарын, олардың арасындағы байланыстарды жалпылама түрде көрсететін ой. Ұғым жалпылау және абстракциялау операциялары арқылы қалыптасады. Сондықтан ұғымда бәрі емес, анықталған объектілердің негізгі, маңызды белгілері ғана көрініс табады [8].

Жіктеу дағдыларын дамыту. Дүниені танып-білу заттар мен құбылыстарды қабылдау, олардың сезімдік бейнелеуімен ғана шектелмейді. Ол заттар мен құбылыстардағы жалпы маңызды белгілерді бөлуді қамтиды.

«Төртінші қосымша» тапсырма.

Жіктеу дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар

«Қатарларды жалғастыр» тапсырмасы. Мысалы: пайдалы қазбаларға көмір, мұнай, руда, алмаз, т.б.

«Қателерді тауып, оларға түсініктеме беру» тапсырмасы.

Бақылау қабілеттерін дамыту. Бақылауды көптеген ғылымдарда қолданылатын зерттеудің ең танымал және қол жетімді әдісі ретінде асыра айтусыз квалификациялауға болады. Қарапайым адамның бақылауы күнделікті өмірде үнемі қолданылады. Ол әлем туралы әртүрлі ақпараттың ең құнды және мүлдем алмастырылмайтын көзі ретінде қызмет етеді.

«Бұлақ көрсең, көзін аш» деген ұлағатты сөзге сүйеніп, бар мүмкіндікті пайдаланып, баланың қабілетін, дарынын ашу және әрбір оқушының өз мүмкіндіктерін, қабілет және икемділігін таныта білуіне жағдай жасау – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Ендеше мектепте оқушыны ізденушілікке баули отырып ғылым мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға, ғылымға жетелеу арқылы өздерінің қабілеттерін ашуларына көмектесудің маңызы зор. Жаңа ғасырға қадам басқан жас жеткіншектердің қазіргі өмірге бейімділігі болу керек. Ол өмірдің әр тетігіне үңіліп, тығырықтан шығар жолға даяр болуы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Баранова Э.А. Вопрос как форма познавательной активности детей. Вопросы психологии.-2007. № 4.-С. 45-55.
2. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действий к мысли: пособие для учителя, под редакцией А.Г.Асмолова.-М.:Просвещение, 2008 г.
3. Развитие исследовательских умений младших школьников. Под Редакцией Н.Б.Шумаковой.Москва, «Просвещение», 20011 г.
4. Леонтович А.В. Исследовательская деятельность учащихся. Сборник статей // Библиотека журнала «Исследовательская работа школьников», серия «Сборники и монографии», М., 2006, 114 с.
5. Методика исследовательской деятельности учащихся в области естественных наук / Ред.-сост. А.С.Обухов. – М.: МИОО; журнал «Исследовательская работа школьников», 2006. – 128 с.

6. Пискунова М.В. Психологические сопровождение исследовательской деятельности учащихся // Исследовательская работа школьников. – 2006. № 1. – С. 93-99.
7. Плигин А.А. Исследовательская деятельность школьников в модели личностно-ориентированного образования// Исследовательская работа школьников.-2005.-№4. - с.47-56.
8. Савенков А.И. Виды исследований школьников//Одаренный ребенок.-2005.-№2. - с.84-106.

УДК 37.02

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE REFLEXIVE POSITION OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Nuraly Aizhan Zhomartkyzy,
student of the Department of Pedagogy and Psychology
Kostanay Regional University named after A.Baitursynov
Scientific supervisor: Bezhina Victoria Valeryevna
Doctor of Philosophy (PhD), PhD
Associate Professor of the Department of Foreign Languages
of the Kostanay Regional University named after A.Baitursynov

Аннотация
Мақалада қашықтықтан білім беру жағдайында оқушылардың рефлексивті позициясын дамытудың өзекті тенденциясы сипатталған. Пандемия кезіндегі кері байланыстың маңызды рөлі туралы айтылады. Мақсаты: қашықтықтан білім беру жағдайында оқушылардың рефлексиялық жағдайын зерттеу
Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, рефлексивті позиция, кері байланыс, мотивация, эмоционалды күй

Аннотация
В статье описывается актуальная тенденция развитию рефлексивной позиции учащихся в условиях дистанционного образования. Рассказывается о значимой рои обратной связи в условиях пандемии. Цель: изучить рефлексивную позицию учащихся в условиях дистанционного образования
Ключевые слова: дистанционное обучение, рефлексивная позиция, обратная связь, мотивация, эмоциональное состояние

Annotation
The article describes the current trend in the development of the reflexive position of students in the context of distance education. The article describes the significant role of feedback in the context of a pandemic. Purpose: to study the reflexive position of students in the context of distance education
Keywords: distance learning, reflexive attitude, feedback, motivation, emotional state

The COVID-19 pandemic has shaken up the lives of children. Faced with quarantine, school closures and social distancing, many of them have lost the everyday experience that usually shapes their self-esteem - a sense of self-worth as a person.

The COVID-19 pandemic has led to the largest disruption in the functioning of education systems in history, affecting almost 1.6 billion students in more than 190 countries and on all continents. The closure of schools and other educational institutions affected 94 percent of the global student population, and in low-income and lower-middle-income countries, this figure is 99 percent. If we talk only about the economic consequences of the pandemic, then about 23.8 million more children and young people (from preschoolers to university students) may drop out of school next year or find themselves without access to education. Moreover, the disruption of the educational process has and will have serious consequences beyond the educational system. [1]

At the beginning of the COVID-19 pandemic, classes were promptly switched to online, which confused teachers and negatively affected student academic performance.

The schedule included online classes in synchronous and asynchronous modes with tasks that students could complete at home at a convenient time for them. The classes were carefully planned taking into account such aspects as the optimal time of the session, which does not coincide with the classes of brothers and sisters, and the availability of the necessary devices. Teachers who are well acquainted with modern technologies served as technical mentors, helping their colleagues overcome the difficulties associated with working online. [2]

For middle and high school teachers on teaching children during the COVID-19 period were provided: a selection of 10 practical training tips for middle school teachers, 50 offline and online resources as kundelik.kz, Online-Mektep, Etutorium LMS, Moodle, Edupage, etc., dedicated to teaching schoolchildren

and ensuring psychosocial well-being, as well as 12 recommendations for developing programs to improve secondary education during COVID-19. [2]

But in addition to technical equipment, teachers faced with a problem of motivational activity, the reflexive position of students.

In recent years, the concept of reflection, thanks to active research in philosophy and psychology, has become increasingly used in pedagogy. The works of T.V.Belozertseva, L.P.Berestovskaya and A.M.Berestovsky, V.V.Avydov, V.A.Dalinger, S.I.Zair-Bek, A.3.Zak, A.V.Zakharova and M.E.Botsmanovo, V.V.Kotenko, S.V.Krivykh, I.Ya.Lerner, P.V.Novikov, V.P.Radchenko, G.I.Skvortsovo, V.I.Slobodchikov and G.A.Zukerman are devoted to the research of the problem of reflection in the educational process, G.D.Tonkikh, D.B.Elkonin, I.S.Yakimanskaya and others.

Based on the research of V.V.Davydov, the following can be given as one of the definitions of a student's reflection. Student's reflection is an analysis of the ways and results of their own activities in the construction and resolution of a problem situation. [3]

S.V.Krivykh, I.Ya.Lerner, T.I.Shamova and others were engaged in the study of reflexive skills. By reflexive skills , the authors understand:

- the ability to enter into a reflexive position in the process of cognitive activity (constantly answering questions to yourself: «What am I doing?», «How am I doing this?», «Why am I doing this?»);
- the ability to fix the «knowledge of ignorance» (to see in the obvious - the non-obvious, in the familiar - the unusual, in the known - the unknown, in the understandable - the incomprehensible);
- the ability to find the cause of the difficulty, its essence and formation;
- the ability to turn to your own experience (and not just an external source of knowledge), to search for and construct a hypothesis;
- the ability to identify the foundations, motives of their actions;
- the ability to apply to the «cultural layer» with insufficient categorical support (mastering the widest possible categorical apparatus);
- the ability to find ways out of difficulties with the correction (design) of the method of action to overcome this difficulty;
- ability to implement an alternative approach, to take different reflexive positions;
- the ability to change the ways and direction of self-organization of their activities in accordance with the requirements of the situation. [4]

Distance learning is a new form of organization of the educational process based on the principle of independent learning. Immersion in the educational process for a student becomes a real problem due to the lack of live and competitive communication with peers and lack of experience in self-planning the lesson mode. The student loses motivation to continue learning, which is facilitated by the specific conditions of online learning. One of the most pressing problems of distance learning is proper motivation. [5]

Motivation is the only thing to support the student's desire to overcome various difficulties that arise in the learning process, a feeling of fatigue and boredom, and as a result experience a sense of success. Without sustained motivation, distance learning loses its meaning. [5]

Accordingly, it is necessary to use methods of supporting and working capacity of the child in distance learning:

1. Spend lessons on the type of conference. Involve students in collective activities by organizing work in groups, collective search for solutions of problems, using the «trial and error method», helping students to help each other.
2. Set clear and understandable goals that the child needs to achieve. Determine the deadlines for the completion of the work and its delivery.
3. Think over the presentation of the material. The material should be understandable and accessible. Use interesting short videos, self-test apps, animations that add dynamics and interactivity.
4. Dose the educational load, avoid overwork of students.
5. Give students the freedom of choice. Ask the student to choose tasks according to the level of difficulty, according to the ways of doing the work, according to the choice of the number of tasks.
6. Think over a system of bonuses for timely delivery of work.
7. Quality feedback. Written and oral online communication. Summarize your work in group chats.
8. Friendly and positive atmosphere during remote interaction with students. Avoid criticism, reproaches and punishments.
9. Create a success situation. We implement an individual approach to evaluating the work of students. [4]

We believe that the main role in distance learning is played by the motivation of conscious actions. When a student does work to gain knowledge: to become smarter, broaden his horizons, rise in personal development. It is difficult for a student to motivate himself, so the teacher's task is to help him increase motivation.

The main thing in any educational process is to maintain interest in the subject being studied. The teacher needs to make the material as accessible, interesting, visual and stimulating as possible to expand knowledge. encourage the child to create, search, explore. [5]

Any positive dynamics should be notetd, even minimal, because it contributes to the growth of the student's confidence in their abilities. Focusing on the inner satisfaction of the student from a successfully completed task is the basis for increasing motivation.[6]

The consequences of the pandemic and the related restrictive measures as a result affected the emotional state of adolescents. It is clear that a long period of distance learning has not passed without a trace. At first glance, it seemed that it was just long holidays, but no. How is the situation now:

- Violation of the usual study regime. The start and end times of classes have shifted. Many teenagers are released earlier than usual and left to themselves for a long time. Conflicts with relatives are getting worse, and the time spent on gadgets is increasing.
- Absence of breaks and additional classes. The inability to throw out energy and relieve tension. As a consequence – aggressive behavior, risky behavior.
- Staying in the same classroom space for a long time. Sometimes - several classes are engaged together with one room. Irritability and impulsivity are characteristics of this age, multiplied by limited motor activity. As a result, the aggravation of interpersonal conflicts, school bullying, aggression. Suicide attempts among teenagers are actively covered in the media. One of the recent cases was at school during the break. [7] [8]

But what can motivate students to study?

Meaningful feedback is an important part of any learning environment. This allows students to track their progress, adjust the results if necessary, while ensuring the achievement of goals. Feedback is also a valuable tool for teachers, as discussions with students help to evaluate the effectiveness of course materials, improve them and organize the learning process competently.

With offline learning, teachers can communicate directly and personally with students in real time. This is both verbal expression and non-verbal manifestations (friendly look, smile, approving nods of the head, etc.).

In the context of distance learning, when students independently complete modules, complete tasks without leaving home, it is much more difficult to provide meaningful feedback. And its value, on the contrary, increases.[7]

Benefits of feedback for students

Meaningful feedback is an important component of student motivation. [3]

- When students feel that the teacher is really interested in making the course as interesting, structured and useful as possible, they show a higher level of involvement in learning.
- Providing effective feedback helps students to use online materials as efficiently as possible and significantly affects the results of academic performance.
- Feedback allows the student to assess their progress and identify potential areas of self-development. This contributes to the development of reflection, improves the assimilation of knowledge and develops skills of constructive communication with teachers and other students, helps them feel their connection with the study group. [7]

The problem of motivation of students inevitably arises in the process of distance learning. The solution to this problem requires the creation of conditions, the use of methods that support students' interest in distance learning. It is necessary to adapt the existing mechanisms for stimulating motivation to the distance learning system. [5]

Mitigating the impact of the pandemic on education will require commitment and ongoing monitoring at the highest levels of Government. Enhanced performance monitoring, evaluation, mentoring, and accountability can help schools and teachers achieve results.

The Secondary Education Modernization Project, implemented with the support of the Government, pays special attention to improving quality and equality, especially among vulnerable schools. The initial structure of the project was aimed at improving the quality and equality in primary and secondary education, especially among rural and vulnerable schools.

Currently, the Government of Kazakhstan is looking for ways to adapt the project in order to solve the specific problems of educational equality that have arisen as a result of the COVID-19 crisis

In particular, Kazakhstan will need to solve the problem of the growing learning gap, which has worsened due to the closure of schools during the pandemic. The recovery program in terms of training should include an in-depth assessment of this gap, as well as accelerated teacher training, increased enrollment of students in need of support, the implementation of an intensive additional training program and continuous monitoring of the learning recovery process.

The list of references:

1. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf
2. https://www.akdn.org/ru

3. Давыдов В. В. О понятии развивающего обучения // Педагогика. 1995. № 1.С. 29—39.
4. https://studme.org/258967/matematika_himiya_fizik/problema_refleksii_pedagogicheskoy_nauke - 125 стр.
5. https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/2020/09/26/priemy-motivatsii-uchenikovobuchayushchihsya-distantsionno
6. https://infourok.ru/rekomendacii-uchashimsya-vo-vremya-epidemii-koronavirusa-4233664.html
7. https://www.b17.ru/article/300102/
8. https://rg.ru/2020/05/05/uchenye-ocenili-vliianie-pandemii-na-uspevaemost-shkolnikov.html

ӘОЖ 752.8

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҰЛТ ҰСТАЗЫ

Нұрмағамбетова Асылша Қуанышбайқызы,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
«Қараман орта мектебі»КММ
Қарасу ауданы

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ тілі мен әдебиетінде орны бар біртуар ақын, мысалшы, қазақ тілінің реформаторы, демократтық поэзияның негізін қалаушы, аса көрнекті қоғам және мемлекеттік қайраткері.
Түйінді сөздер: педагогика, сауат ашу,ана тілі.

Аннотация

Актуальность и цель Ахмет Байтурсынулы-выдающийся общественный и государственный деятель, писатель, реформатор казахского языка, основатель демократической поэзии.
Ключевые слова: педагогика, грамотность, родной язык.

Abstract

Relevance Goal Akhmet Baitursynuly is an outstanding poet, example, reformer of the Kazakh language, founder of Democratic poetry, an outstanding public and statesman who has a place in the Kazakh language and literature.
Keywords: pedagogy, literacy, native language.

XX ғасырдың басында қазақ халқы аса ірі қоғамдық- саяси өзгерістермен қатар, ауқымды рухани жаңғыруларды да бастан өткерді. Ұлттық мәдениет пен әдебиеттің, білім мен ғылымның туын көтерген, халық санасына демократиялық ойлар сіңіріп, алға жетелеуге ұмтылған зиялы топ қалыптасты. Ел зердесіне сәуле түсіріп, санасын оятқан осы топтың рухани көсемі – Ахмет Байтұрсынұлы еді. Ол қазақ әдебиеті теориясының негізін қалап, тіл білімінің атасы атанды. Шоқан, Ыбырай, Абайлардың ағартушы-демократтық бағыттарын жалғастыра білді.

Бұдан бұрын:

Ызыңдап ұшқан мынау біздің маса,
Сап – сары аяқтары ұзын маса.
...Үстінде ұйықтағанның айнала ұшып,
Қаққы жеп қанаттары бұзылғанша,
Ұйқысын аз да болса бөлмес пе екен,

Қоймастан құлағына ызыңдаса? –деп, қалың ұйқыдағы халқын ояту ниетімен маса болып ызыңдап, өлеңмен түртпектеген А. Байтұрсынұлы енді сол кезде шығып тұрған газет-журналдар арқылы оқыту мәселесін көтереді. Ұлы ағартушы өз халқының озық елдермен терезесін тең қылу үшін оқу мәселесін жақсартуға көңіл бөліп, «...әуелі біз елді түзеуді бала оқыту ісін түзеуден бастауымыз керек» деген тұжырымға келеді.

Ахаң оқыту мәселесін жолға қойып, жас өскіннің санасына сәуле құйып осы арқылы халқының сана сезімін сол заманның өркениетіне сай ілгері жылжыту үшін алдымен мәселенің түп төркініне көз жібере білді. «Оқу жұмысының үш жағы үш нәрсеге тіреледі, бірі ақшаға, бірі құралға, бірі мұғалімге. Осы үш тіреуі бірдей тең болса, оқу қисаңдамай, ауытқымай, түзу жүреді. Ол үшеуі тең болмағандығы оқу жұмысы аумалы жүк сияқты, орнықсыз. Жүгі ауған көштің жүрісі өнбейді. Орнықты оқу болмай қалт-құлт етіп оқытқан оқу білім үйретіп жарытпайды», - дейді ол «Оқыту жайынан» мақаласында. [1]

А.Байтұрсынұлы Қазақстандағы қоғамдық-әлеуметтік жағдайларға өзіндік үн қосып, ықпалын тигізді. Халық ағарту комиссары болып тұрған кезінде ол мемлекетті басқару жүйесін жергіліктендіру,оның жұмысын жергілікті ұлт өкіметінің ана тіліне аудару, ұлттық мектепті жандандыру, төл оқулықтарды дүниеге келтіру, ұлттық кадр санын көбейту, олардың сапасын арттыру,тіл тазалығын сақтау, қазақ халқының бүкіл дүниежүзілік білімді меңгеруін, денсаулық сақтау, әлеуметтік қам-

сыздандыру, тегін білім алу құқығын, мектептердің жаңа типін ашу, дамыта оқытуды жүзеге асыру, бүкіл халықтың сауатын ашу, халықтық тәлім-тәрбиені дәріптеу, соның негізінде болашақ жастарға адамгершілік, эстетикалық тәрбие беру мәселелерін шешумен айналысты. Сол кездері қазіргі ұлттық педагогиканың асыл мұрасына айналған көптеген төл оқулықтар дүниеге келді. Атап айтсақ, Жүсіпбек Аймауытовтың «Ана тілін қалай оқыту керек?», Міржақып Дулатовтың «Есеп құралы» I-II бөлім, Ахмет Байтұрсынұлының «Оқу құралы», «Баяншы», бұрынғы кезде басылған қырғыз қиссалары, татар тіліндегі оқулықтар, географиялық карталар, саяси кітапшалар, барлығы 473028 дана Қазан баспасынан жарық көрді [2].

1914 жылы Ахаң «Бастауыш мектеп» деген арнайы мақала жазды. Бұл- білімнің іргетасы балаға осы бастауыштан қаланатыны, ендеше «бала оқыту ісін түзеуді» осы кезден бастап қолға алуды оның ұстаздық түйсігімен сезініуінен туындаған заңды әрекет еді. Сондықтан да А. Байтұрсынов «Адамға тіл, құлақ, қол қандай керек болса, бастауыш мектепте үйренетін білімдер де сондай керек», дей отырып, қатардағы қазақ азаматын, болашақ клттық маманды даярлау осы бастауыш мектептен басталатынын, ендеше бұл кезде балаға білімнің барлығы ана тілінде берілуі қажеттігін, өйтпеген жағдайда бала білімді де меңгеріп жарытпай, ана тілін де ұмытып, дүбәрә болып қалатынын өте көрегендікпен ажыратып ашып берді [2].

А.Байтұрсынұлы елдің санасын көтеруден бұрын сауатын ашу қажет екеніне мұғалім болып жүріп әбден көзін жеткізеді. Қазақ тілінің дыбыс жүйесі мен оны таңбалайтын әріптер туралы пікірін ол 1912 жылы бастап, «Айқап»журналында, 1913 жылы «Қазақ» газетінде білдіреді. Қазақ тілі дыбыстарына қажеті жоқ араб таңбаларын әліпбиден алып тастауды, сөздің жіңішкелігін білдіретін дәйекше деген белгі енгізуді, қазақ тіліндегі төл дыбыстардың әр қайсысына жеке таңба белгілеуді ұсынады. 1912 жылдан бастап ол ұсынған жаңа емле мұсылман медреселері, орыс-қазақ мектептерінде қолданыла бастайды. Сол арқылы Ахмет жаппай сауаттандыру ісіне үлкен үлес қосады. Байтұрсынұлы әліпбиі қазақ тілінің табиғатына бейімделген араб жазуы негізінде жасалды. Ол Қазақ білімпаздарының тұңғыш съезінде (Орынбор, 1924), құрылтайында (Баку, 1926) араб жазуындағы әліпбидің қажеттілігін, құндылығын жан-жақты тұжырыммен дәлелдеген ғылыми баяндама жасады. Бұл әліпби ұлттық жазудың қалыптасуындағы ірі мәдени жетістік болып табылады. Ол халыққа ғылым-білімнің қажеттілігін түсіндірумен ғана шектелмей, білім беру ісін жолға қоюға күш салды. Орыс, татар мектептерінен оқып шыққан ұлт мамандарының өз тілін қолданудағы кемшіліктерін көріп: «Әр жұрттың түрінде, тұтынған жолында, мінезінде қандай басқалық болса, тілінде де сондай басқалық болады. Біздің жасынан не орысша, не ноғайша оқыған бауырларымыз сөздің жүйесін, қисынын нағыз қазақша келтіріп жаза алмайды не жазса да қиындықпен жазады, себебі, жасынан қазақша жазып дағдыланбағандық» деп жазды. Байтұрсыновтың «Оқу құралы» (1912) – қазақша жазылған тұңғыш әліппелердің бірі. Бұл әліппе оқытудың жаңа әдістері тұрғысынан өңделіп, 1925 жылға дейін бірнеше рет қайта басылды. «Оқу құралы» қазіргі әдістеме тұрғысынан әлі күнге дейін маңызды оқулық ретінде бағаланады. А.Байтұрсынұлы қазақ тілінің тазалығын сақтау үшін қам қылды. Өзі жазған «Өмірбаянында» (1929): «…Орынборға келгеннен кейін, ең алдымен, қазақ тілінің дыбыстық жүйесі мен грамматикалық құрылысын зерттеуге кірістім; одан кейін қазақ әліпбиі мен емлесін ретке салып, жеңілдету жолында жұмыс істедім, үшіншіден, қазақтың жазба тілін бөтен тілдерден келген қажетсіз сөздерден арылтуға, синтаксистік құрылысын өзге тілдердің жат әсерінен тазартуға әрекеттендім; төртіншіден, қазақ прозасын жасанды кітаби сипаттан арылтып, халықтық сөйлеу тәжірибесіне ыңғайластыру үшін ғылыми терминдерді қалыптастырумен айналыстым» деген. Ақын қазақ мектептерінің мұқтаждығын өтеу мақсатында қазақ тілін пән ретінде үйрететін тұңғыш оқулықтар жазды. Оның үш бөлімнен тұратын «Тіл – құрал» атты оқулығының фонетикаға арналған бөлімі 1915 жылы, морфологияға арналған бөлімі 1914 ж., синтаксис бөлімі 1916 жылдан бастап жарық көрді. «Тіл – құрал» – қазақ тілінің тұңғыш оқулығы. Оқулық қазіргі қазақ тілі оқулықтарының негізі болып қаланды. «Тіл – құрал» қазақ тіл білімінің тарау-тарау салаларының құрылымын жүйелеп, ғылыми негізін салған зерттеу. Оның тілдік ұғымдарға берген анықтамаларының ғылыми тереңдігі, дәлдігі қазіргі ғылым үшін өте маңызды. Ол тұңғыш төл грамматикалық терминдерді қалыптастырды. Мысалы, зат есім, сын есім, етістік, есімдік, одағай, үстеу, бастауыш, баяндауыш, пысықтауыш, шылау, сөз таптары, сөйлем, құрмалас сөйлем, қаратпа сөз, т.б. жүздеген ұлттық терминдерді түзді. Сондай-ақ Байтұрсынұлы практикалық құрал ретінде «Тіл жұмсар», мұғалімдерге арналған «Баяншы» деген әдістемелік кітаптар жазды. Ол – қазақ тілін оқыту әдістемесінің іргетасын қалаған ғалым-ағартушы. Ахмет Байтұрсынұлы оқулығындағы тілдік категорияларды ұғындыру мақсатында енгізген «сынау», «дағдыландыру» деген арнайы бөлімдер қазіргі заманғы әдістеме ғылымы үшін де өз маңызын жойған жоқ. «3»

«Қазақ» газетінің алғашқы шыққан санындағы мақсатнамалық мақаласында Ахмет Байтұрсынұлы былай деп жазыпты: «Атам заманнан белгілі бір территорияны мекен етіп келе жатқан қазақ халқы өзінше бірегей өмір сүріп келеді, ал енді бүгін біз қазақ даласына келімсектердің селше қаптап келіп жатқанын көріп отырмыз. Біздің болашақ тағдырымыз не болмақшы? Мынаны естен шығармауға болмас. Тәуелсіз, дербес өмірге өзінің ана тілінде сөйлейтін және төл әдебиеті бар халық қана таласа алады. Орыс мектебі мен татар медреселерінен білім алған қазіргі қазақ зиялылары қазақ тіліне мұрындарын шүйіре қарай бастады. Бұл міне, жаман нышан», деп қазақ тіліне төнген қауіпті сезген еді. Осы сөздердің дұрыс, бұрыстығын уақыт өзі дәлелдеп берген сияқты [4].

Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ тілі мен әдебиетінде орны бар біртуар ақын, мысалшы, қазақ тілінің реформаторы, демократтық поэзияның негізін қалаушы, аса көрнекті қоғам және мемлекеттік қайраткері. Қлы ақынға арнап Ж. Әбдірашев:

...Бүгінгі бар қазақтың «Тіл құралы»,
Тексіздер тәрк етсе де бұл мұраны.
Түбі бір түркі елінің құранындай,
Ұл туар...Ұлы тумас, сірә мұндай! – деген өлең жолдарын арнады.

Сәкен Сейфуллин кезінде былай деген болатын:»...Ахмет халықтың арын іздеп,өзінің ойға алған ісі үшін бір басын бәйгеге тіккен. Ахмет Байтұрсынұлы ұлтын шын сүйетін шын ұлтшыл».

А.Байтұрсынұлы – ұлт мәдениетінің Хантәңірі. Шың қасына жақындаған сайын биіктей береді. Ендеше, Ахмет Байтұрсынұлы – біз үшін аласармас биік шың.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан мектебі» журналы3-бет,1992жыл№
2. «Бастауыш мектеп» журналы 1999, №8-9, 13-бет;
3. С.Қирабаев,Қ. Мырзағалиев «Қазақ әдебиеті» оқулығы, Алматы «Рауан»;
4. «Қазақстан мектебі» журналы № 11,12-1993,73-бет

ӘОЖ 37.022:54

«ЖҰМБАҚ» ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ МӘНІ МЕН ТИІМДІ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Орынгалиева Акжибек Ришаткызы,
магистрант
Кунашева Зарипа Хайроллиевна,
химия ғылымдарының кандидаты, доцент
Абдырахман Әсемгүл Қайратқызы,
оқытушы, магистр
М.Өтемісов атындағы БҚУ, Орал қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты Әр түрлі типтегі және күрделілік деңгейіндегі есептерді шешу арқылы химия курсын тиімді игеруге болады. Қолданыстағы химия оқулықтарында «жұмбақ» есептерді шешудің мысалдары іс жүзінде жоқ немесе олар өте аз мөлшерде берілген. Қосылыстардың молекулалық формулаларын есептеу, оларды шешуге үйрету 9-сыныпта басталады, алайда мектеп оқушыларына үлкен қиындықтар туғызады, бұл тапсырмалар жалпылауды, бұрын қалыптасқан білімді пайдаланбай, тапсырмалардың ерекше түрі ретінде ұсынылатындығымен түсіндіріледі. Мақаланың мақсаты мектептерде және жоғары оқу орындарында білім алушыларға химияны оқытуда «жұмбақ» есептердің рөлін анықтау және оларды тиімді шешу жолдарын көрсету.

Түйінді сөздер: химия, «жұмбақ» есептер, мектеп, есептерді шешу, тәсілдер.

Аннотация

Актуальность и цель. Курс химии можно эффективно освоить, решая задачи разного типа и уровня сложности. Примеров решения «зашифрованных» задач в существующих учебниках по химии практически нет или их очень мало. Вычисление молекулярных формул соединений, обучение их решению начинается с 9 класса, но представляет большие трудности для школьников, в связи с тем, что эти задачи представляются как задачи особого типа, без использования ранее сформированных знаний. Цель данной статьи выявить роль «зашифрованных» задач в обучении химии учащихся школ и вузов и показать им способы их эффективного решения.

Ключевые слова: химия, «зашифрованные» задачи, школа, решение задач, методы.

Abstract

Relevance and goal. The course of chemistry can be effectively mastered by solving problems of various types and levels of complexity. There are practically no or very few examples of solving «encrypted» problems in existing chemistry textbooks. Calculation of molecular formulas of compounds, learning to solve them starts from the 9th grade, but it presents great difficulties for schoolchildren, due to the fact that these tasks are presented as tasks of a special type, without using previously formed knowledge. The goal of the article is to identify the role of «encrypted» tasks in teaching chemistry to students of schools and universities and show them ways to effectively solve them.

Keywords: chemistry, «encrypted» problems, school, problem solving, methods.

Жаратылыстану ғылымдары әрқашан студенттерді оқыту, тәрбиелеу және дамыту процестерінде жетекші рөл атқарды. Олардың маңызды құрамдас бөлігі химиялық білімнің тиімділігі мен сапасын арттыруға бағытталған химиялық мәселелерді шешу дағдыларын игеру болып табылады.

А.А.Макарени, Е.Е.Минченкова, И.М.Титова және басқа ғалымдардың зерттеулері химия оқу пәні ретінде оқушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін үлкен мүмкіндіктер мен резервтерге ие екенін көрсетеді. «Химия» пәні оқытудың біртұтас жүйесінің бір бөлігі бола тұра, оқушылардың бойында ғылыми білім беру және дамыту функцияларын орындайды. «Химия» пәнінің ерекшелігі – ұғымдардың теориялық жүйелерінің өзара байланысы мен сабақтастығымен, химиялық заңдар мен заңдылықтарды игерумен анықталатын оқу мазмұнының тұтастығы. Осы оқу мазмұнының ерекшелігіне химиялық тіл және химиялық графика секілді ұғымдарды жатқызуға болады [1, 13б].

Есеп шығаруды химиялық логиканы қажет ететін және стандартты шешімі көп бола бермейтін шағын зерттеу деп қарастыруға болады. Олай болса, есептерді шығаруға білім беру мазмұнының стандарттарын тұтас игеруге және алға қойылған мақсаттарды жүзеге асыруға ықпал ететін құрал ретінде қарауға болады [2, 41б]. Ал осы типтегі әртүрлі тапсырмаларды енгізу теориялық материалдарды практикаға ауыстыруды және оның игерілуін бақылауды, оқушылардың өздігінен оқуына ықпал жасайтын өзін – өзі бақылауды қамтамасыз етеді.

«Жұмбақ» есептер тек оқушыларға ғана емес, студенттерге, тіпті мұғалімдерге де арналған олимпиадаларда кездеседі. Сондықтан бұл мәселені зерттеудің негізгі мақсаты – оқушылар мен студенттерге химияны оқытуда «жұмбақ» есептер мен тапсырмалардың атқаратын рөлін айқындап, тиімді шешу жолдарын көрсету. Оқу практикасында осы жұмыстың материалдарын пайдалану «жұмбақ» есептердің шешу жолдарын білуге және әдеттегі қателіктерді жіберуден аулақ болуға мүмкіндік береді.

Барлық дерлік химиялық есептерді бірнеше жолмен шешуге болады. Оқытудың бастапқы кезеңінде біреуін шешудің әртүрлі нұсқаларын іздеу аналитикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді және кейіннен белгілі бір есепті шешудің ең ұтымды әдісін таңдауды жеңілдетеді. Химиялық есептерді шешудің әртүрлі әдістерін білу белгілі бір есепті шешуде қажетті әдісті таңдауға қажетті негіз жасайды. Химиялық есептерді шешудің келесі негізгі әдістерін ажыратуға болады:

- заттар массасының қатынасы;
- заттардың массасын салыстыру;
- зат мөлшері шамасын және оның моль өлшем бірлігін пайдалану;
- пропорцияны құрастыру;
- пропорционалдылық коэффициентін қолдану;
- бірлікке келтіру;
- алгебралық формуланы шығару және оны есептеу [3, 9б].

Химиядағы жұмбақ есептерін шешудің жоғарыда аталған әдістерінің ішінде зат мөлшері шамасын және оның моль өлшем бірлігін қолдану, пропорцияны құрастыру, сонымен қатар алгебралық формуланы шығару және оны есептеу жиі қолданылады. Әр түрлі топтарға жататын тапсырмаларға әрқайсысын қолдана отырып, есептерді шешудің келесі тәсілдерін қарастыру қажет:

- зат формуласы бойынша шешілетін есептер;
- реакция теңдеуі бойынша шешілетін есептер [4, 3б].

Атап айтқанда, периодтық жүйеде элементтердің салыстырмалы атомдық массаларының шамаланған мәндері берілген, және шамалар бүтін сандарға дөңгелектенеді. Осылайша, жұмбақ есептерін дәл есептеулер емес, жуық ережелер бойынша шешу керек.Нақты мысал:

Есеп 1. Белгісіз зат бір периодта орналасқан А және В элементтерінің атомдарынан тұрады және AB_2 формуласына ие. А және В элементтерінің сутекті қосылыстарында сәйкесінше 25,17% және 11,21% сутегі бар. AB_2 затын анықтаңыз [5, 12б].

Шешуі:

Белгісіз А және В элементтерінің сутекті қосылыстарының жалпы формулалары AH_x және BH_y. Берілген сандық мәннің көмегімен алдымен А затын есептейік:

$$\omega (H) = \frac{x}{M(A)+x} = 0,2517$$

$$0,2517\, M(A) + 0,2517\, x = x$$

$$0,7483\, x = 0,2517\, M(A)$$

x – бүтін сан. x мәні 1,2,3 тең болған жағдайда, молярлы массалары 2,973 г/моль, 5,945 г/моль, 8,91 г/моль болады. Мұндай элементтер болмағандықтан, х мәнін 4-ке тең деп алып, оның молярлы массасын анықтаймыз:

$M(A)$= 0,7483 · 4 / 0,2517 = 11,89 ≈ 12 г/моль (Көміртек)

Дәл осы алгоритммен В затын есептейік:

$$\omega (H) = \frac{y}{M(B)+y} = 0,1121$$

0,1121 $M(B)$ + 0,1121 y = y

0,8879 y = 0,1121 $M(B)$

y = 1 ; $M(B)$= 7,9206 г/моль ондай элемент жоқ;

y = 2 ; $M(B)$= 15,8 (оттегі)

Көміртегі мен оттегі бір периодта орналасқан және AB_2 сәйкес формуласы – CO_2.

Жауабы: Көміртек диоксиді – CO_2.

Бұл жауап дұрыс, ол тексеру арқылы расталады. Сонымен, есептеу мәселелерін шешкен кезде жеке әрекеттерді ғана емес, сонымен қатар бүкіл тізбекті орындай отырып, шамамен есептеу ережелерін қолдану керек. Сондықтан сандарды дұрыс өңдеу және нәтижелерді дөңгелектеу ережелерімен анықталған дәлдікпен дұрыс жазу қажет.

Әдетте, есептерде артық деректер болмайды. Есептерді шығарған кезде осы шарттардың барлығын қолдану және не табу қажет екенін дұрыс түсінгенін мұқият тексеру керек [6, б. 46]. Заттардың көлемі көрсетілген жағдайларға ерекше назар аудару керек. Егер бұл жағдайда зат газ болса, онда көлем газ заңдарының көмегімен заттың немесе массаның мөлшеріне қайта есептеледі. Егер бұл жағдайда зат сұйық немесе қатты зат болса, онда газ заңдары қолданылмайды. Қатты немесе сұйық заттың V көлемінен m массасына немесе молярлық массасына және керісінше өту үшін $M = \rho V$ теңдеуі бойынша ρ (г/см) тығыздық ұғымын қолдану керек.

Тіпті ең күрделі есептерді шешу процесінің маңызы оны қарапайым кезеңдерге дұрыс бөлу болып табылады. Көбінесе органикалық химиядағы есептерді шешу үшін қатаң математикалық формулалар ғана емес, сонымен қатар «сұрыптау әдісі» және «мағынасы жоқ шешімдерді кесу» әдісі қолданылады. Онсыз кейбір міндеттер жай шешілмейді.

Осыған байланысты, жоғарыдағы қиындықтар туындамаса жұмбақ есептерді шешу кезінде келесі міндеттер орындалады:

1. Жаңа материалды түсіндіруде есептер шешу кезінде зерттелетін тақырыпты нақты практикалық іс-әрекет қолдану арқылы суреттеуге көмектеседі, нәтижесінде оқушылар химияның теориялық негіздерін саналы түрде қабылдайды.

2. Жаңа тақырыпты бекіту кезінде жұмбақ есептерді қолдану мұғалімге жаңа материалдың қалай игерілгенін анықтауға және осы мәселені әрі қарай зерттеудің әдістемесі мен жоспарын жасауға мүмкіндік береді.

3. Үйге берілген есептерді шешу оқушыларды оқулықтарды ғана емес, сонымен қатар қосымша анықтамалық Пайдаланған әдебиеттерді қолдана отырып, өз бетінше жұмыс істеуге тартуға көмектеседі.

4. Ағымдағы, сондай-ақ қорытынды бақылау және білімді есепке алу мақсатында ең жақсы әдіс есептеу міндеті болып табылады, өйткені оны шешкен кезде мұғалім оқушының барлық қасиеттерін, теорияны білу деңгейінен бастап, шешімді дәптерге жазу қабілетіне дейін бағалай алады.

5. Оқу материалын қайталау және жалпылау кезінде мәселелерді шешу ерекше орын алады. Дәл осы жерде пәнаралық байланыстар, сондай-ақ зерттелетін тақырыптың немесе курстың жүйелілігі мен тұтастығы көбірек жүзеге асырылады [7, 23б].

Жұмбақ есептерді шешуде алгоритмдік әдістің кемшіліктері - бұл шығармашылық ойлауды қамтамасыз етпейді және барлық есептер үшін алгоритмдер жасау мүмкін емес. Көптеген есептер оларды шешуде стандартты емес тәсілді қажет етеді. Алгоритмдердің әртүрлілігі өте үлкен болуы мүмкін, бұл оқушыдан оларды есте сақтау үшін көп күш жұмсауды қажет етуі мүмкін. Химиялық есептерді шешудегі оқушылардың қиындықтарын түсіндіретін себептер:

- химиядан оқу материалын білудегі кемшіліктер;
- ойлау операцияларын жүргізумен байланысты кемшіліктер;
- ақыл-ой әрекеттерінің жалпыланған жүйесінің болмауы. Логикада ойлаудың екі түрі бар: эмпирикалық және теориялық.

Оқушылардың көпшілігі эмпирикалық ойлаумен жұмыс істейді және олар әр тапсырманы тәуелсіз және жаңа деп санайды, оларды сынақтар мен қателіктер арқылы шешеді. Мысалдар:

Есеп 2. Белгісіз А көмірсутегі иодты қосып алып, салыстырмалы атомдық массасы 296 болатын қосылыс түзеді. А көмірсутегінің формуласын табыңдар [8, 27б].

Шешуі:

Алдымен А затының жалпы формуласын C_xH_{2y} деп алып, реакция теңдеуін жазамыз:

$C_xH_{2y} + zI_2 \rightarrow C_xH_{2y}(I_2)_z$

Көмірсутектің салыстырмалы молекулалық массасының өрнектелуі:

$M_r(C_xH_{2y}) = 12x + 2y$.

$M_r(C_xH_{2y}(I_2)_z) = M_r(C_xH_{2y}) + 254z = 296$

$z = 1$ екені анық, олай болса $M_r(C_xH_{2y}) = 296 – 254 = 42$.

$12x + 2y = 42$

Осыдан x-ке мән беріп көмірсутектің молекулалық формуласын анықтау үшін теңдеуді шешеміз:

$x = 1; y = \frac{42-12}{2} = 15$ (C_xH_{2y} -ге сәйкес келмейді)

$x = 2; y = \frac{42-24}{2} = 9$ (C_xH_{2y} -ге сәйкес келмейді)

$x = 3; y = \frac{42-36}{2} = 3$ (C_3H_6)

Жауабы: пропен.

Есеп 3. Массасы 1,67 г белгісіз металл карбонаты азот қышқылымен әрекеттесіп, оның 2,07 г нитраты түзілді. Белгісіз металды анықтап, карбонатты атаңдар [9, б. 31].

Шешуі:

Металл карбонаты шартты түрде былай жазылады: $M_2(CO_3)_n$. Оның азот қышқылымен әрекеттесуінің жалпы реакциясы:

$M_2(CO_3)_n + 2n\ HNO_3 \rightarrow 2M(NO_3)_n + nCO_2\uparrow + nH_2O$.

Реакцияға түскен карбонат пен түзілген нитрат құрамындағы металл массаслары тең деп алып, алгебралық теңдеу құрастыруға болады:

$m(M_2(CO_3)_n) \cdot \omega_1(M) = m\ (M(NO_3)_n) \cdot \omega_2(M)$

$m(M_2(CO_3)_n) \cdot \frac{x \cdot M(M)}{M(M2(CO3)n)} = m\ (M(NO_3)_n) \cdot \frac{M(M)}{M(M(NO3)n)}$

$\frac{1,67 \cdot 2M(M)}{2M(M)+60n} = \frac{2,07M(M)}{M(M)+62n}$

$\frac{3,34\ M(M)}{2M(M)+60n} = \frac{2,07M(M)}{M(M)+62n}$

$0,8\ M(M) = 82,88\ n$

$M(M) \approx 103,6\ n$

Есептің шешуі $n = 2$ болғанда ғана мағынасы болады:

$M(M) = 103,6 \cdot 2 = 207,2$ г/моль (қорғасын)

Жауабы: $PbCO_3$ – қорғасын карбонаты.

Есеп 4. А газы түтінді, бірақ жарқын жалынмен жанады. Қатаң бақыланатын жағдайда ол хлормен әрекеттесіп, молекулалық массасы 168 болатын сұйық зат түзеді. А заты мыс (I) хлоридінің аммиак ерітіндісімен әрекеттесіп, С затының қызғылт-қоңыр тұнбасын береді, А, В және С заттарын анықтап, аталған барлық реакциялардың теңдеулерін жазыңыз [10, б. 763].

Шешуі: Түтінді, бірақ жарқын жалынмен жанатын газ – ацетилен газы деп болжауға болады. Есеп шартына сәйкес ацетилен хлормен әрекеттесіп, В затын түзеді:

$HC \equiv CH + 2Cl_2 \rightarrow Cl_2HC - CHCl_2$

Сәйкесінше, В заты – тетрахлорэтан болады. Болжауды дәлелдеу үшін оның мольдік массасын табылады:

$M_r\ (Cl_2HC - CHCl_2) = 167,848$ г/моль.

А затын анықталғаннан кейін, оның мыс (1) хлоридінің аммиак ерітіндісімен әрекеттесу теңдеуін жазуға болады:

$HC \equiv CH + 2[Cu(NH_3)_2]Cl \rightarrow Cu - C = C - Cu \downarrow + 2NH_4Cl + 2NH_3$

Реакция нәтижесінде С заты – мыс ацетилениді алынды.

Жауабы: А заты – ацетилен, В заты – тетрахлорэтан, С заты – мыс ацетилениді.

Есепті шешу өзара байланысты және кейбір логикалық ретпен қолданылатын көптеген операциялардан тұрады. Осы байланыстарды анықтау, логикалық және математикалық операциялардың реттілігін анықтау есептерді шешудің негізі болып табылады.

Шығармашылық қабілеттер оқытудың арнайы таңдалған пәндік мазмұнын және оны игерудегі тиісті танымдық әрекеттерді ұйымдастыру арқылы дамиды.

Химия, басқа ғылым түрлері сияқты, логикалық, бейнелі және дерексіз ойлауды дамытуға мүмкіндік береді. Химия ғылымының логикасы зерттелетін материалдың бөліктерінің дәйекті орналасуында жатыр, оқушылар мен студенттерге жүйенің құрамдас элементтерін және олардың өзара бағыныштылығын көрсетеді, шығармашылық ойлаудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылатын жүйелік ойлаудың дамуына ықпал етеді. Оқу – танымдық іс - әрекетті ұйымдастыруда таным логикасын сақтау ақыл – ой әрекеттерін кезең – кезеңмен қалыптастыру маңызды. Сондықтан «жұмбақ» есептерді шығару химия ғылымының логикасы мен таным логикасына сәйкес жүргізілуі керек. Мұны танымдық іс-әрекеттегі нәтижелерді жүзеге асыруға бағытталған ойлау әрекеттері мен сыртқы әрекеттердің дәйектілігі – танымдық стратегия ретінде анықтауға болады [11, 6б].

Химияда оқушылардың қиындатылған есептерді шығару барысында шығармашылық ойлауы өзіндік ерекшелігімен сипатталады:

- жаңа күтпеген идеяларды ұсыну қабілеті, икемділік – жаңа шешім стратегияларын тез және оңай табу,
- ассоциативті байланыстар орнату және бір құбылыстардан екіншісіне ауысу,
- жаратылыстану пәндерін біріктіру мүмкіндігі.

Аталғандарға қоса логикалық ойлауының жоғары деңгейі, ойлаудың өнімділігі, болжау қабілеті, логикалық және механикалық есте сақтау қабілеті, үлкен назар, байқау, дамыған қиял, шығармашылық қабілеттерін айта кеткен жөн. Мақалада қарастырылған тақырыптағы тапсырмалар мен жаттығулар оқушылардың жалпы мәдени, жалпы кәсіптік және пәндік құзіреттіліктерін дамыту үшін қажетті тұлғалық – құндылық, реттеуші, ақпараттық – коммуникативті және зерттеу әрекеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Жалпы түрде химиялық есептерді шешудің тәсілі ретінде мынадай іс-әрекеттер тәртібін ұсынуға болады:

- қажет болған жағдайда бірліктердің бірыңғай жүйесіне (сандық жағы) келтірілетін есеп шартының қысқаша жазбасы (алдымен берілген шамалардың әріптік белгілерін және олардың мәндерін, содан кейін-ізделетін шамаларды көрсетеді);
- мәселенің химиялық мәнін анықтау, есеп жағдайында қарастырылатын барлық химиялық процестер мен құбылыстардың теңдеулерін құру (сапалық жағы);
- мәселенің сапалық және сандық деректері арасындағы қатынастар, яғни алгебралық теңдеулер (формулалар) - химия және физика заңдары арқылы есептегі шамалар арасындағы байланысты орнату;
- математикалық есептеулер.

Сонымен, мақалада қарастырылған жаттығулар оқушылардың жалпы кәсіптік және пәндік құзыреттіліктерін дамытуға қажетті тұлғалық-құндылық, реттеушілік және зерттеу әрекеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл жұмыстың материалдарын оқыту тәжірибесінде пайдалану оларға «жұмбақ» есептер шығаруды үйренуге және жиі кездесетін қателерді болдырмауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Титова И.М. Обучение химии. Психолого-методический подход: Материалы для специалистов образовательных учреждений. - СПб.: КАРО, 2002.-204 с.
2. Мырзабайұлы А. Химияны оқыту әдістемесінің педагогикалық негіздері. – Алматы: Білім, 2004. – 178 б.
3. Темірболатова Ә.Е. Химия. Есептер мен жаттығулар жинағы. – Алматы: «Мектеп», 2004. – 16 б.
4. Бекішев Қ. Шығарылған химия есептері. - Алматы: «Білім» баспасы, 2002. – 99 б.
5. Адамович Т.П., Васильева Г.И., Мечковский С.А., Станишевский Л.С.. Сборник олимпиадных задач по химии. – Минск: Народная асвета, 1980. - 111 с.
6. Герус С.А. Алгоритмический подход к решению типовых расчетных задач // Химия в школе. -1996. - № 3. - С. 46-48.
7. Ерыгин Д.П., Шишкин Е.А. Методика решения задач по химии: учебное пособие. – М.: Просвещение, 1989. – 102 с.
8. Будруджак П. Задачи по химии: Пер. С румынск. – М.: Мир, 1989. – 343 с.
9. Лабий Ю.М. Решение задач по химии с помощью уравнений и неравенств – М.: Просвещение, 1987. - 78 с.
10. Рэмсден Э.Н. Начала современной химии: Справ. Изд.: Пер.с англ. / Под ред. В.И.Барановского, А.А.Белюстина, А.И.Ефимова, А.А.Потехина – Л.: Химия, 1989. – 784 с: ил. – Пер. изд.: Великобритания, 1985.
11. Лисицын А.З., Зейфман А.А. Очень нестандартные задачи по химии / Под ред. В.В.Ерёмина. – М.: МЦНМО, 2015. –192 с.

ӘОЖ.82.0(574)

АЛТЫНСАРИН ЖӘНЕ АЗАТТЫҚТЫ АҢСАҒАН АЛАШ АЗАМАТТАРЫ

Оспанұлы Серікбай,
ф.ғ.к. профессор
Күлзада Мырзағалиева,
ф.ғ.к. қауым. профессор
А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бүкіл саналы ғұмырын ұрпақ тәрбиесіне арнаған ұлы ұстаз еліміздің басына қандай да бір қауіп-қатер төніп, қабырғасын қиындық қысқанда да бейтарап қала алмаған. Сондықтан да елім, жерім, халқым деп күресіп, азаттықты аңсап өткен Алаш азаматтарының рухани күш-қуат алған бастау-бұлақтарының бірі – Ыбырай Алтынсарин идеялары мен еткен ісі екені даусыз.Оны осы мақала өзегінен де аңғаруға болады.

Түйінді сөздер: Ағартушы, рухани, алаш, мектеп, әдебиет, мәдениет.

Аннотация

Актуальность и цель. Великий педагог, посвятивший всю свою жизнь воспитанию подрастающего поколения, не мог оставаться нейтральным даже перед лицом любых угроз и трудностей. Поэтому одним из источников духовной силы Алашцев, сражавшихся за свою страну, свою землю, свой народ и жаждавших свободы, несомненно, являются идеи и деяния Ибрая Алтынсарина.
Ключевые слова: просветитель, духовный, алаш, школ, литература, культура.

Abstract

Relevance and goal. The great teacher, who devoted his whole life to educating the younger generation, could not remain neutral even in the face of any threats and difficulties.Therefore, one of the sources of the spiritual strength of the Alash people, who fought for their country, their land, their people and longed for freedom, is undoubtedly the ideas and deeds of Ibrai Altynsarin.
Keywords: educator, spiritual, alash, school, literature, culture.

Ахмет 1891 жылы Ыбырай Алтынсарин негізінен қалаған Торғайдағы екі сыныпытық орыс-қазақ училищесінде оқып, тәрбиеленеді.

Ыбырай – ұлы ағартушы. Халық ағарту ісінің де, ағартушылық әдебиеттің де, журналистиканың да негізін салушылардың бірі болса, Ахмет Байтұрсынов ол жасаған осы абыройлы істердің бәрін жалғастырып, дамытушы, талантты ізбасары.

Халқымыздың кемеңгер ұлдарының бірі Әлихан Бөкейханов 1925 жылы Ахметке хат жазып:

«Алтынсары баласы Ыбырай хақында өзің жазсаң жақсы болар еді. Ол сенің аған емес пе? Егер ол қазір өмір сүрсе, сендей болар еді, ал сен ертерек дүниеге келгенде оның ісін жасарың хақ» [1, 3б], -деп екеуінің бір-бірімен рухани жықындығын, мақсаттарының бір екенін айтып, үлкен сенім артады.

Ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин: «Мектеп – қазақтарға білім берудің басты құралы... Біздің барлық үмітіміз, қазақ халқының келешегі осы, тек осы мектептерде» [2, 204б],- деп жазса, бұл ойды Ахмет Байтұрсынов «Мектеп жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектебі һәм сондай болмақшы», - деп әрі қарай жалғастырып, іс жүзіне асырды. 1895 жылы педагогикалық училищені бітірісімен, ұстаздық жолға түсті. Қалың ұйқыдағы қазақ халқын маса болып ызыңдап, санасына білім құю арқылы оятуды алдына мақсат етіп қойды. Ағартушылық қызмет атқара жүріп оқу-білім, мектеп, оқулық, оқу жүйесі, мұғалім жайында көбірек сыр толғады. Ыбырай Алтынсарин «Облыстардағы оқу жұмыстарының жалпы жайы», «Мектептердегі оқу және тәрбие жұмыстары», «Оқу құралдарының жайы», «Мектептің шаруашылық жайы» деп халық ағарту мәселелері жөнінде толғанса, Ахмет те аға жолын жалғастырып, «Қазақша оқу жайынан», «Оқу жайы», «Оқыту жайынан», «Мектеп керектері», «Орысша оқушылар» деген сияқты келелі мәселелерді қозғайтын мақалалар тудырды. Оларда халық ағарту ісінің мұң-мұқтаждары айтылып, оқу ісін жақсартудың жолдары да көрсетілді.

Ыбырай қазақ балаларына лайықтап тұңғыш «Қазақ хрестоматиясын» (1879) құрастырып, сол жылы «Қазақтарға орыс тілін үйретуге алғашқы басшылық» кітабын жарыққа шығарды. Ыбырай бастаған игі істі Ахмет жалғастырып «Оқу туралы» қазақша алифба (1 кітап. Орынбор. 1912), «Әліпбій». Жаңа құрал (Қызылорда. 1928), «Қазақша оқу жайынан», «Тіл құрал» (Орынбор. 1914), «Баяншы», «Сауат ашқыш» тағы да басқа оқу-әдістемелік кітаптар жазды.

Ыбырай ұлттық сананы оятуға ойлап «Қазақ газеті» атты газет шығармақ болса, ұлттық мәні бар саяси-әлеуметтік және мәдени мәселелерді, көтеру үшін баспасөздің атқарар қызметінің зор екенін түсінген Ахмет сол Ыбырай арман-мақсатын жүзеге асырып 1913 жылы биресми ұлттық «Қазақ» газетін дүниеге әкелді.

Ыбырай «Далалық облыстарды басқару жөніндегі «Уақытша Ереже туралы. 1968 ж.» деп аталатын жазбасында «Ережеге» қарсылық білдіре отырып, «жер мәселесін» шешудің мұндай тәртібі ежелден қалыптасқан жерді пайдаланудың халықтық салт-дәстүріне қайшы келеді», - деп аштық отырықшылықты күштеп енгізуден болып отырғанын айтады. «Дала адамдарының халықтық өмірін жасанды түрде төңкеруге кіріспес бұрын бұл халықты, оның өмірін танып-білу әлдеқайда ақылдырақ болар еді», - дейді. – Қатерлі қателік жасамау үшін бұл халықта аграрлық мәдени дамудың нышаны бар ма екен, отырықшы үстем халықпен арадағы тікелей қатынастан қаншалықты әсер алды екен, бұл халық қошаған табиғаттың қандай жағдайында орналасқан және т.б.осы сияқтыларды біліп алған жөн. Өйткені тұтас ұлтты енжар ұлтқа айналдырумен пара-пар, осындай жай башқұрт халқымен болған деседі, сондай-ақ табиғат заңдарына кішкентай баланы бірден ересек адамға айналдыру мүмкіндігі болатын мысал да жоқ» [3, 41б].

Ахаң 1913 жылы «Көшпелі һәм отырықшы норма» деп аталатын мақаласында «Отырықшы норма» дегеннің не екенін газет оқушыларына түсіндіріп, он бірінші шілдеде депутаттар Думада қазақ жерлерін орыс келімсектері жөн-жосықсыз алып жатыр» дегенде, «Переселендер басқармасының бастығы Глинка қазақ жерін қандай жолмен алып жатқандығын көрсетуге норманы қазаққа не үшін шығарғандығын жасырмай ашып айтып берді», -деп оның сөзін келтіреді. «Біздің қазақ турасындағы

істеп отырған ісіміз жолды, - депті ол. Біздің жолымыз екеу-ақ. Бірі – қазақтан артық жерді алу, екіншісі – қазаққа тиісті жер беріп орналастыру қазақтың артық жерін алып жатырмыз – артық жерді алсын деген закон бойынша, қазаққа жер беріп, орналастырып жатырмыз – өздерінің тілегі бойынша. Қазаққа істеп отырған жолсыздық емес, әдісіміз бар қазаққа тиісті жер беріп, орналастыру турасында Думаға закон жобасын кіргізбей тұрғанымыздың мәнісі: көшпелі қалпында жер беріп, орналастырсақ, қазаққа көп жер тиеді. Артыларлық жер аз болмақшы. Оны Дума арқылы законмен бекітіп, қазаққа берген соң, ала алмаймыз. Қазақ жері қазақтан көп артылып қалу үшін біз әдіс жасап отырмыз. Әдіс қылу жолсыздық емес, ептілік. Біз Министірлер Советінен ептілік рұқсат алып, қазақты ебімізге түсіруге қайырмалап едік, топ-тобымен топырлап түсіп жатыр. Ол істеген ебіміз мынау еді: қазаққа «отырықшы болып жер алуға риза болсаңдар, сендерге де мұжықпен қатар 15 десятинадан еркек басына жер береміз» дедік. Айтуымыз-ақ мұң екен, қазақтар «отырықшы нормасымен жер бер» деп жабылып сұрап жатыр. Өткен жылда отырықшы нормамен қазақтарға 700 мың десятина жер бердік».

А.Байтұрсынов осылайша Глинка сөзін келтіріп, «переселендер басқармасының Думада барлық депутаттар алдында айтқан сөзі өтірік деп айта алмаймыз», - деп, отаршылдардың айла-шарғысының сырын одан әрі ашып, анықтай түседі [4, 230б].

Ыбырай 1878 жылдың 23 маусымында Ресей Әскери Министрінің атына жолдаған хатында: қазақтардың құнарлы жерлері Орынбор қазақ әскерлеріне беріле бастауын, 1874 жылғы Орынбор Генерал-губернаторының ол жайында бұйрығы шыққанын, соған байланысты қазақтардың әлеуметтік жағдайының күрт өзгергенін айтып: «7000-нан астам отбасы (ауданның қырғыздары) бүгінде 2300000 десятин жерде Новолинейный ауданында орналасып отыр. 1 млн десятин жердің өзіне тығыз орналасқан болар еді. Ал оларды 770842 десятин жерге орналастыру дегеніміз көптеген қырғыздардың шаруашылықтарының ыдырауына әкеліп соғады.

Ал 1878 жылғы 23 мамырдағы заң аудан қырғыздарының шаруашылығының іргесін берік етіп, әлеуметтік жағдайларының жақсаруын қамтамасыз етер еді. мына жоба жерді тарылтады, мал шаруашылығын дамытуға зиянын тигізеді. Ал ол халықтың күн көріп отырған – бірден-бір тіршілігінің көзі» [5], -десе. Міржақып Дулатов «Қазақ жерлері» деген өлеңінде 1868 жылдан бүкіл жер қазыналық деп танылып, мұжықтардың қоныс аудара бастауына байланысты жеріміз тарылып, қасиетті бабаларымыздың зираттары көшелерінің астында қаалғанын, көшкен бұлттай қаптаған мұжықтар енді зиратттардың тасын алып, ағаштарын отқа жағатынын ашына жазады. «*Осы күнгі қалған жеріңнен айрылсаң малыңды топыраққа бағасың»,* -деп қатты ескертеді. Қандастарына «*атамекен жерің қайда, бәріңізді қуып шығып «хохолдар» отыр, жер өлшеуге келген землемерлер құнарлы жерлер мен тұщы сулы бар мекендерді алып жатыр. Бұған аамал-айла таабааттын ерлер қайда?*!» - деп намысын қайрайды. Сөйтіп, ұзақ өлеңін: «*Он бестен кісі басы десятина жер берсе, сонда, қазақ, нешік хәлің*?» [6, 384б]. – деп сұраулы түйінмен аяқтайды.

Отаршылдық дәуіріндегі ең басты проблема осы жер мәселесі болатын. Сол себепті де М.Дулатов бұл ойларын «Жер мәселесі» мақаласында да қайталай жалғастырып, Ресей отаршылдарының озбырлық әрекетін, өріс пен қоныстың тарылып, қазақтардың құнарсыз жерлерге, құм-шөлдерге ығысуын ашына жазады. Енді жер кестіріп алып, қала салтымен тірлік етулері керек пе, әлде сол бұрынғы көшпелі өмірлерін жалғастыра ма – осы екі ұдай пікірдің тиімді-тиімсіз жақтарын көрсете отырып талқылап, таразылайды. Сөйтіп, Клеменец, Винер сияқты ғалымдардың ой-тұжырымдарына суйеніп, малмен күн көріп отырған халықтың өрісін тарылту ақылға сыймайтын іс екенін қынжыла айтады. Қазақ халқының ежелден қалыптасқан негізі – тұрмыс-салтына тамырына балта шабу екенін нығарлай жеткізеді.

Автор мақаласында халықтың жұмысын түп-тамырымен бұзып өзгерту оңай іс емес екенін, «*қауіпті дертке ғалым тәуіп қанша керек болса, бұл мәселенің түйінін шешуге де сонша білім керек*» екенін, «*Өлгенді тірілту мүмкін болмаған секілді, бұл туралы өзгеріс қате пікірмен болса, түзетуге болмайтынын*» айтып, «*қала болу керек деушілердің пікірі» мен «көшіп жүру керек деушілірдің пікірін*» келтіреді. Сөз соңын: «*Өзі қайда барарын біле алмай, адасып тұрған халықты бұрынғыдан жаман адастырып, басшыларымыздың екі жаққа тартуына қайғырып, тезірек бір ынтымаққа келуін тілейміз*» [6, 248б], -деп аяқтайды.

Мағжан Жұмабаев «Дала, қала» мақаласында дала мен қала арасындағы қайшылықтарды айта келіп: «Оның балалары білімді, ойлы. Ол таң қаларлық істер істейді. Отты дүние айналған теңізді кезеді. Айшылық жолды алты аттайтын атсыз арба жасайды. Майсыз шам жандырады. Неше жүз шақырым жерден сөйлесетін құрал жасайды, қанатсыз көкке ұшып, бұлтқа араластырады. Түпсіз теріңге сүнгітіп, меруерт- маржан шығарады, қысқасы қала баласы асқан адамдар. Естімейтін нәрселері жоқ, қолдарынан бәрі келеді. Қала ол өнер-білімнің бесігі, анасы... Онда өнер бар, онда білім бар» [7, 101б], -деп сөз нөсерін ағылта құяды. Бұл жолдарды оқығанда Ыбырай Алтынсариннің «Өнер-білім бар жұрттар» өлені есіңізге түседі.

«Ол» Абай мен Ыбырайдың осы саладағы ойларын дамыта отырып, өнер мен білім жолына үгіттейді, оқудың пайдасын әңгімелеп, мәдениетті елдердің тіршілігін үлгі етеді [8], -деп академик Серік Қирабаев атап көрсеткендей Сұлтан-Махмұт Торайғыров та Ыбырай жолын жалғастырып 1912-1913 жылдардан бастап ақындықпен бірге ағартушылық жолға түсті. Мағжан Жұмабаев та оқытушы-

лық қызметтер атқарып, мектеп оқушыларына, мұғалімдерге арнап «Педагогика» (1922, 1923), «Бастауыш мектепте ана тілін оқыту жөні» (1925) еңбектерін жариялады.

Ы.Алтынсариннің өміірі мен шығармашылығына, ұстаздық жолына таалдау жасалып, жан-жақты баға берілген, әдебиет, мәдениет тарихынан алатын орнын көрсеткен Кеңес дәуірінде жазылған тұңғыщ еңбектердің бірі Мухтар Әуезовтің «Ыбырай Алтынсарыұлы (1841-1889 жыл, 48 жас)» деп аталатын мақаласы еді.

Кезінде ұлы ұстаз туралы «крест таққан», «шоқынған», «орысқа берілген», «сандығы толған крест екен» деген сияқты өсек-аяң да көп болған.

М.Әуезов осы мақаласында ұлы ағартушының еңбегін «қазақтан шыққан шын қазақ ақыны», «ұлт мектебінің іргесін қалаған бабасы» деген сияқты баға беріп «шоқынды» аталуының себебіне тоқталады.

Біріншіден, Ыбырайдың Европа мәдениетіне жол салуы, екіншіден, «қазақ өз алдына ел, қазақ еш уақыт ноғай болмайды», – деп Ноғай ағайындардың «мұсылмандар ноғай болуы керек» дегеніне қарсы шығуы, үшіншіден, Ыбырай кітаптарының орыс әрпімен (кирилицамен) басылуы, төртіншіден, Ыбырайдың абыройының асуы. Әуезовтің өз сөзімен айтсақ: «Ол заманда орысша оқып, қанжығаласып ел билеу ісіне қатынасқандар төре тұқымдарынан болған. Бұлардың ішінде бақ күндестік туды. «Жуан қоныш, сасық қазаққа не қылған адамишылық», – дегендей. Ыбырайдың тұрған облысына дабысы күшті, ел оны әулие қылып ұстай бастады. Бұл бұрыннан қазақ елін билеп, меншіктеп қалған төрелерге ұнамады». Бесіншіден, шеттен келген надан молдаларға қарсы болуы. М.Әуезов: «…Ыбырайдың ноғайдан, төреден, азған қазақтан шыққан дұшпандары ұрандасып, ел арасына айтылмыш өсекті таратқан. Ол өсек орынсыз», – дей келіп, Ильминскийдің Ыбырай қолымен от көсеп, қазақ балаларын шоқындыру ниетінен түк шықпағанын, Ильминскиймен қазаққа пайда келтіру үшін ғана жақындасқанын, Ильминскийге Ыбырайдың жазған хаттарында, істеген істерінде «орыстың исі шығып тұр» деуінің мүлде орынсыз екенін айтып, «хаттарында, істерінде патша хүкіметіне жылы сөз, қолайлы іс болса Ыбырайдың хайла-шарғысы. Ол Ильминскийлерді алдап, адастырған әдісі деп қараудан басқа орын жоқ», – дейді.

Ыбырай өлгеннен кейін сандығын Васильев дегеннің алып кеткенін, бір сандық крест дегендері бір сандық қағаз екені, айтуға жеңіл болсын деп орыс жолдастарының орысша ат қоюы «шоқындыға» жатпайтыны айтылады.

Мақала соңында автор Ыбырайдың еңбегін жоғары бағалап, атын ескерусіз қалдырмау үшін не істеу керектігін тағы да санамалап көрсетеді:

1. «Шоқынды» деп білмеуіміз керек. Ол жабылған орынсыз жала болса, Ыбырай қазақтан шыққан адал азамат болатын болса, ол қазақ-қырғыздық маданият тарихында тиісті орын алуы керек.

2. Ыбырайдың өмірін, ісін толық қылып жазып, жазған кітаптарын қазақша бастырып шығару керек» [8, 440б].

М.Әуезовтің бұдан кейін ұлы ағартушының қазақ әдебиеті мен мәдениеті тарихында алар орнының жоғары екенін көрсететін мақаласы Қызылордада басылып шыққан «Қазақ әдебиетінің тарихы» (1927ж.) кітабында, 1937-38 жылдары жарық көрген Әдебиет хрестоматияларында, «Социалистік Қазақстан» газетінде, «Уақыт және әдебиет» кітабында, бірлі-жарым түзетулермен жазушының он екі томдық шығармалар жинағында басылды.

1922 жылы желтоқсан айының басында сол кездегі республика астанасы Ташкент қаласында «Талап» атты қауым құрылды. Қауымның мақсаты – қазақ халқының әдеби тілін, ғылыми атауларын (терминология), емлесін, ұлттық өнерді, тарихын, салт-дәстүрін, оқу-білімін зерттеп, зерделеп, алға басуын қадағалау, ұлт қызметкерлері мен өнер қайраткерлеріне көмек көрсету, бұл істерді жүзеге асыру үшін дәріс оқу, баяндамалар жасау, көрмелер ашу, баспасөзге жазу, кітап, қолжазба, өнер үлгілерін жинау, білім, өнер жөніндегі еңбектерді жарысқа, сыңға салып, бәйге тігіп, жүлде беру, халық ағарту жолында мамандар, шеберлер, курстар ашу, аудармашылар, әріп терушілер дайындау болатын.

1923 жылдың 29 наурызында «Ақ жол» газеті «Талап» қауымында соңғы өткен екі жұмада екі лекция болып өтті, -деп жазды. – Бұның бірі Мырзағазының баяндамасы – «Алтынсариннің өмірі һәм істеген істерінің жайынаан», екінші лекция Мағжандікі – «Абай өлеңдері туралы».

Мырзағазы Есполов – «Талап» ұйымының басқарма мүшесі болса, Мағжан Жұмабаев осы қауымның Жарғысын (Уставын) жазушылардың бірі еді.

«Баяндамашылардың екеуі де алған мәселелерін жете тексеріп, толық мағлұмат жинақтағандықтан, жиылған жұртқа ескі қазақ заманының екі ардақты адамы – Алтынсарин мен Абай жайынан бірталай жаңа сөздерді айтып берді.

Мұнан кейін газет редакциясы баяндамалардың мазмұнына аз-кем кідіріп, дәрісшілердің сүбелі ойларын келтірді. Мәселен, Мырзағазы тындаушылар Ыбырайды толық білмейтінін ескеріп, өмірі мен шығармаларынан толық құлақтанды етеді, «әр жерде жыбырлап сөйлеп, Алтынсаринді орысты көбейтүшінің бірі болды деп миссионерге таңып жүрген жаладан басын арашалап алады» да, қанқу сөзді Ыбырайдың сын садағына ілінген татар молдалары таратқанын айтады («Ыбырай қазақ үшін Европамәдениеті керек десе, түсінгендіктен, ел ішінде дін тарат деп мал жиып жүрген татар

молдаларына қарсы болған, көбін өзі жүрген жерлерінен құғызған. сондықтан молдалар ішінен жауы көбейіп, жаманатқа солар ұрындырған»)» [9, 42б].

М.Есполов баяндамасы Мұхтар Әуезовтың 1922 жылы жазған жоғарыда аталған «Ыбырай Алтынсарин (1841-1889 жыл, 48 жас)» деп аталатын мақаласына үндес.

Мырзағазы Есболов – Ыбырай Алтынсариннің ұлы ағартушы екендігін айтып, «шоқынды» деген алыпқашпа сөзден қорғаған М.Әуезовтен кейінгі екінші тұлға.

Мырзағазы 1891 жылы Қостанай уезі Аманқарағай болысының № 4 ауылында туған. Алғаш ауыл молдасынан хат танып, кейін мұғалімдер мектебін бітіреді. «Алаш» қозғалысының қайраткері. «Қазақ» газетімен тығыз байланыста болып, мақалалар жазып тұрған. Петерборда шығып тұрған «Мусылманская газетанің» тілшісі болған.

Қай халықтың да болашағы – жастар. Олардың алға басып, еліне пайдалы адам болып өсіп-өркендеуі ғылым, білімде.

Бүкіл саналы ғұмырын ұрпақ тәрбиесіне арнаған ұлы ұстаз еліміздің басына қандай да бір қауіп-қатер төніп, қабырғасын қиындық қысқанда да бейтарап қала алмаған.

Сондықтан да елім, жерім, халқым деп күресіп азаттықты аңсап өткен Алаш азаматтарының рухани күш-қуат алған бастау-бұлақтарының бірі – Ыбырай Алтынсарин идеялары мен еткен ісі екені даусыз.Оны осы мақала өзегінен де аңғару қиын емес.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бөкейханұлы Ә. Бауырым Ахмет! Дулатова Г. Аманат//Жұлдыз, 1994. № 3-4.
2. Алтынсарин Ы. Таза Бұлақ. –Алматы: «Жазушы», 1988.
3. Алтынсарин И. Собрание сочинений в трех томах, 1976.
4. Байтурсынов А. Көшпеллі һәм отырықшы норма. //Қазақ газеті. № 20, Ақ жол – Алматы: «Жалын», 1991.
5. Мәскеу әскери-тарихи архиві, фонд 1099, опись 1, дело 163.
6. Дулатов М. Казақ жерлері. Шығармалары. –Алматы: «Жазушы», 1991.
7. Жұмабаев М. Дала, қала.//Айқап. «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы. –Алматы. 1995.
8. Қирабаев С. Ақын тағдыры //Социалистік Қазақстан, 1 мамыр 1990.
9. Әезов М. Ыбырай Алтынсарыұлы (1841-18899 жыл, 48 жас)//Шолпан 6-7-8 сан, 1923.Шолпан.-Алматы: «Ан-Арыс» баспасы, 2010.
10. Хамзабекұлы Д. Руханият. –Алматы: «Білім», 1997.

ӘОЖ: 745.65

АҒАРТУШЫЛЫҚТЫ АЛТЫНСАРИНМЕН БІРГЕ БАСТАҒАН АСЫЛ АЗАМАТ ШАҺМҰРАТ ҚҰЛЫБЕКОВ

Өтелбаева Салтанат,
ҚР мәдениет саласының үздігі
Қостанай облыстық Ыбырай Алтынсариннің
мемориалдық музейі басшысының
ғылыми жұмыс жөніндегі орынбасары

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада қазақтың ағартушылық тарихында және қазақ жерінде зайырлы мемлекеттің қалыптасуында із қалдырған, күш-қуатын халық мүддесі үшін аямай жұмсаған адал азаматтың бірі болып, Ыбырай Алтынсаринмен бірге оқығаны, үздіктер қатарынан көрінген Шаһмұрат (кей деректерде Шахмұрат) Құлыбеков туралы жазылған. Ыбырай Алтынсарин 1864 жылдың 8 қаңтарында Торғай жерінде алғаш мектеп ашқан болса, Шаһмұрат Құлыбеков осы жылдың 25 қазанында Ырғызда білім ордасын ашты. Бұл екі тұлғаның еңбегін бөліп жарып қарауға болмайтыны сөз етілген. Шаһмұрат туралы алғаш рет ырғыздық өлкетанушы Сейілхан Оразымбетовтің 1996 жылы жарық көрген «Ырғыз» кітабында жазылды. Ш.Құлыбековтің дүниеге келген және өмірден өткен уақыты әзірге белгісіз. Ағартушының өмір жолы мен қызметі туралы мәлім болған деректер жайлы мақалада көрсетуге тырыстық.

Түйін сөздер: Шаһмұрат Құлыбеков, ағартушылық, «Ырғыз» кітабы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассказывается о Шаһмурат (в некоторых источниках Шахмурат) Кулибекове, который прошел путь в истории казахского просвещения и становления светского государства на казахской земле, учился у Ибрая Алтынсарина, одного из лучших. Если 8 января 1864 года Ибрай Алтынсарин открыл первую школу на Торгайской земле, то 25 октября этого года Шах-

мурат Кулибеков открыл школу в Иргизе. Это не значит, что нельзя разделять заслуги двух лиц. О шахмурате впервые написано в книге Иргизского краеведа Сеилхана Оразымбетова «Иргиз», изданной в 1996 году. Время рождения и смерти Ш. Кулибекова пока неизвестно. О том, что стало известно о жизненном пути и деятельности просветителя, мы постарались показать в статье.
Ключевые слова: Шахмурат Кулибеков, просвещение, книга «Иргиз».

Abstract

Relevance and goal. The article describes Shakhmurat (in some sources Shakhmurat) Kulibekov, who was one of the best in the history of the Kazakh education and the formation of a secular state on the Kazakh land, who was one of the honest citizens who spent his efforts in the interests of the people, studied with Ibrai Altynsarin. On January 8, 1864, ibrai Altynsarin opened the First School in Turgai, and on October 25, Shakhmurat Kulibekov opened an educational institution in Irgiz. It is said that the work of these two people cannot be separated. Shakhmurat was first written in the book «Irgiz» by Irgiz local historian Seilkhan Orazymbetov, published in 1996. The time of birth and death of sh.Kulibekov is not yet known. We tried to show in the article about the known facts about the life and work of the educator.
Keywords: Shakhmurat Kulibekov, enlightenment, book «Irgiz».

Қазақ ағарту ісінің бірінші ұстазы Ыбырай Алтынсаринмен Орынборда 20 қазақ баласы оқып шықса, солардың ішінде үздік аяқтағандырдың бірі – Шаһмұрат Құлыбеков. Ағартушылықты Ыбыраймен бірге бастап, елінің тағдырын ойлап, қам жеген текті ұлдардың бірі болатын.

Статтық кеңесші Григорьевтің Орынбор Шекара комитетінің төрағасына 1859 жылы 7 қазанда берген рапортында Шаһмұрат Құлыбековтың де қазақ баларын оқыту үшін оқулық жетпейтіні жайлы өтінішін назарға алу баяндалады.

1864 жылы Ырғыз бен Торғайда бір мезгілде бастауыш мектептер ашылғаны, олардың алғашқы мұғалімдері Ыбырай мен Шаһмұрад болғаны белгілі. Олардың үлесіне ең ауыр, ең жауапты кезең тап келген еді. Халқына еңбегі мен маңдай тері мол сіңген адал азаматтың өзіне лайық ілтипат-құрметке бөленетін уақыт жетті деп ойлаймыз.

XIX ғасырдың 60-70-ші жылдарында сол кезде қала мәртебесі болған Ырғызда европалық үлгіде білім беретін мектептер жұмыс жасады. Оның бастауында халқымыздың тұңғыш ағартушылары Шаһмұрат Құлыбеков, Ыбырай Алтынсариндер тұрды. Шаһмұрадқа Орынбордан Ырғызға көшіп бару үшін губерниялық басқармаға жер кенін барлау және іске қосу дейтін қордың есебінен 120 сом ақша төленген.

Ыбыраймен бір көзқараста, ниеттес болған Шаһмұрат Құлыбековтың ұйымдастырумен 1864 жылы 25 қазанда Ырғызда тұңғыш бастауыш қазақ мектебі ашылды. Мектеп мұғалімі әрі басшысы Шаһмұрат Құлыбеков оқыған қазақ зиялыларының алғашқы легінің өкілі болатын. Белгілі өлкетанушы Афанасьевтің жазуы бойынша алғашында мектепке жергілікті дәулетті тұрғындардың 13-15 баласы қабылданған. Онда оқығандар жайында мәлімет жоқ. Тек белгілісі – жергілікті тұрғындардың балалыр үшін қазақ даласында тұңғыш ашылған мектептердің бірі. Ыбырайтанушы-ғалым Серікбай Оспанұлы «Ыбырай жолы» еңбегінде «Қазіргі Ақтөбе аймағында бірінші рет 1864 жылдың 25 қазанында Ырғызда бастауыш мектеп ашылып, Шаһмұрат сонда бірнеше жыл мұғалім болған. Мектепте 14 бала оқығанын» айтады.

Мұнда: «Қашан да халыққа қызмет етіп, ел үшін еңбек еткен адамдардың ғана тарихта аты қалған. Соның бір дәлелі, мектеп ашып, бала оқытқан, жанқиярлық жұмыс жасаған Ыбырай Алтынсаринме Шаһмұрат Құлыбековтің есімінің ел есінде қалуы» дейді.

1868 жылдың аяғында Уақытша Ережені қолданысқа енгізу шаралары қолға алынғанда мұғалім Алтынсарин Торғай уездік әкімшілігінің іс жүргізуші қызметіне ауысуға тілек білдірді. Ол орнын ауысқаннан кейін ұстаз ретінде Орал бекінісіндегі мектеп мұғалімі Шахмұрат Құлыбековтың ауысқысы келетініні жайында тілек білдірді, бірақ облыстық билік оның өтініштерін орындамай, Орынбор қырғыз мектебінің бұрынғы оқушыларының бірі – Ізтілеу Жақсыбаевқа тапсырды. 1869 ж. маусым.

Ғ.Ахмедов: «Ы. Алтынсариннің кім екені жұртқа белгілі. Шаһмұрад Құлыбеков Ырғыз жағында бірнеше жыл учитель болыпты, мектепте жағдайы болмаған Шекара комиссиясына тілмаш болып кіріпті»-деп жазады.

1887 жылы 15 қыркүйекте Қазақстанда тұңғыш рет Ақтөбе облысының Ырғыз ауданының орталығында бір кластық әйелдер училищесі ашылып, оған алғаш 17 қыз қабылданыпты. 1888 жылы училише жанынан қазақ қыздары үшін 18 орындық интернат ашылған. Бұл училищеге Қостанай, Торғай, Ақтөбе уездері қазақтарының қыздары да келіп оқыған. Осы училищенің ашылуына Ы.Алтынсарин бастаған қазақ зиялылары атсалысқан. Олардың арасында Әлмұхамед Сейдалин, Шахмұрат Құлыбеков рухани қолдап, қаражаттай да демеушілік көрсетіп отырған. /Ақтөбе энциклопедиясы», Ақтөбе, 2001.-732 б./

Шаһмұрат Құлыбековтың де Ыбырай сияқты қазақ балаларының оқып, білім алуына жағдай жасап, мұғалім болған, мектептерге үнемі жанашырлық жасап, өз қалтасынан қаржы-қаражат беріп отырған.

Сонымен қатар, басқа облыстарға қарағанда Торғай облысының мектептері мен училищелерінде кітапхана ісі дұрыс жолға қойылған еді. Өйткені, қазақ халқының ұлы ағартушысы, атақты педагог Ы.Алтынсарин кітапхана ісіне басшылық етті. Ол жақсы оқулықтарды таңдап алу, оны тексері, мұғалімдерге жетекшілік ету, мұғалімдер мен оқушыларға кітапхана ұйымдастыру және оның қорын толықтыру т.б жайлы Н.М.Ильминскийге 4 қазан, 1887 жылы жазған хатында хабарлайды. 1883 жылы Ы.Алтынсариннің, Ш.Құлыбековтың ықпалымен Ақтөбе облысы бойынша Ырғызда ең алғашқы кітапхана осы училище жанынан ашылды, онда 400-дей кітап қоры болды, оған 36 адам қамқоршы болған, оның бірі – Шаһмұрат Құлыбеков.

«...Мен Торғай облысының мектептері жанынан оқытушыларға және оқушыларға арналған кітапханалар ашпақпын. Бұған ашу 700 сомға жуық ақша да жинап алдым. Бұл кітапханалар олардың кітаптарымен тек, оқуышлар мен оқытушылар ғана пайдалану үшін ғана емес, сонымен қатар, мектеп бітіріп, қырда жүрген жалпы сауатты адамдар да білімдерін өз бетімен көтере білу үшін пайдалы кітаптар және оқу құралдарын тауып алуларына мүмкіндік туғызу мақсатымен ашылады...» деп жазады 1883 жылы 15 қыркүйекте Н.И.Ильминскийге. Торғай облысының ауылдары мен қалаларында мектеп ашуға Ыбырай Алтынсарин қаржы жинағанда 4 адамның бірі болып Құлыбековтың 100 сом ақша бергені жөнінде айтылады. Шахмұрат Құлыбеков осы мектептердегі кітапханалардың ашылуына да көмектесіп, қаржылай қолдау жасаған.

Ырғыз мектебінің кітапханасы 1883 жылы ашылды, оның ашылуына, кітап қорын жинастыруға Ш.Құлыбеков көп көмек беріп, өз қалтасынан 100 сом ақша қосқан. Кітапханада 300-400-дей кітап болған, бұл қазақ даласындағы тұңғыш кітапхана болды. Сонымен қатар, халықтың оқуға деген ынтасын қанағаттандыру мақсатында 1889 жылы 16 январьда Ырғыз қалалық кітапханасының жанынан ересектерге арналған кешкі мектеп ашады.

1859 жылдың қысында Н.Ильминский қазақтың атақты жырауы Марабай Құлжабайұлының «Ер Тарғын» жырын жазып алып, 1862 жылы Қазанда жеке кітап етіп шығарғаны белгілі. Марабайдың айтуымен жырды татар әрпімен қағазға түсірген осы Ш.Құлыбеков. Н.И.Ильминский Ы.Алтынсарин жайындағы естелігінде былайша сыр шертеді: «1859 жылдың қысында батыс жақтағы Марабай (суырып салма, шешен) жайында естіп, В.В.Григорьевтен Орынборға шақыруын өтіндім. Марабайдың айтуымен Құлыбеков татар қарпімен «Ер Тарғын» жырын әрең дегенде жазып үлгірді». Сонымен қатар, Н.Ильминский Орынбор кезеңіндегі жинаған материалдарын негізге ала отырып, қазақ тілі бойынша зерттеу жұмысын жазады.

Ырғыздағы тұңғыш бастауыш мектептің алғашқы мұғалімі Шахмұратпен бірге Баймұрат, Жүсіп, Баймағамбет бірге туады. Ақтөбенің Ырғыз ауылында тұратын Баймұраттың шөбересі Марат Ысқақов Құлыбеков туралы шамамен 1838 жылы Тобыл өңірінде дүниеге келгенін айтады. Шаһмұрат Құлыбеков – Қарабалық Қыпшақ руынан. Қарабалықтан Танабұқа – Танабұқадан – Балқожа– Жанқожа – Өтеулі, одан Қаранар – Құлыбек.

2014 жылы «Ақтөбе» газетіне Марат Ысқақовтың «Шаһмұрат атамыздың шапағаты» деген мақаласы жарық көрді. Онда автор Шахмұраттың әкесі Құлыбектің Қостанай өңіріндегі патшадан шен алған беделді, ауқатты адамдардың бірі екенін, 9 баласы болғанын, Шаһмұраттың 1862 жылы ағалары Баймағанбет, Баймұрат, інісі Жүсіппен бірге Ырғыз уезіне көшіп келгенін, Ырғыздан 12 шақырым жердегі Қалалыкөл қыстағынан шығысқа қарай 6-7 шақырым жерде «Шахмұрат көлі» деген жайлауды қоныстанғанын жазады. Шахмұраттың Жақып деген жалғыз баласы болған, ол Ұлы Отан соғысынан оралмаған. Жақыптан Күләш, Күләй деген екі қыз қалған. Көптеген саяси Пайдаланған әдебиеттер мен көркем шығармаларды ана тілімізде сөйлеткен аудармашы Абдолла Құлыбеков пен Ырғыз перзенттері арасынан шыққан тұңғыш жоғары білімді дәрігер Сақтаған Құлыбеков – Шаһмұраттың туған ағасы Баймұраттың ұлдары.

Журналист Р.Өтеміс «Атадан қалған асыл жол» кітабында Шахмұрат Құлыбековтің баласы Әбдірахман Құлыбековтің әуелі Алашорда құрамында болып, 1920 жылы партия қатарына өткенін, кейін жікшілдер тартысына араласқанын, сол кезде әкесінің қызметтері бетіне басылғанын жазады.

Ырғызда мектеп ашуға ерекше еңбек сіңірген қазақ оқығандарының алғашқы шоғырының көрнекті өкілі Шаһмұрат Құлыбековтың атқарған еңбегі зор. Шаһмұрат Құлыбековтің қызметі жан-жақты зерттелсе, қазақ халқының ағарту ісі тарихында әлі де біраз мәліметтер табылатыны сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. М.Әттиев «Тұңғыш мектеп», «Ақтөбе» газеті, 27 наурыз, 2014 ж.
2. Ахмедов Ғ. «Алаш Алаш болғанда», Алматы, «Жалын» 1996-120-121 б.б.
3. Қостанай облыстық Ы.Алтынсарин мемориалдық музейінің «Даланың алып қоңырауы» ғылыми конференция жинағы, 2019 ж., Ө.Рахымжанның «Ақтөбе аймағындағы тұңғыш мектеп».
4. Оспанұлы С, «Ұлы Ұстаз ұлағаты», Қостанай, 2014 ж./
5. Дербісәлин Ә. Ыбырай Алтынсарин. Өмірі мен қызметі туралы. –Алматы: «Қазақстан», 1962.- 226 б.
6. Ильминский Н.И. Алтынсарин туралы естеліктер. Ы.Алтынсарин тағылымы: Әдеби-сын мақалалар мен зерттеулер: / Құрастырған М. Жармұхамедов. –Алматы: «Жазушы», 1991.

7. «Ыбырай Алтынсариннің кешегі һәм бүгінгі тағдыр-талайы», «Ы.Алтынсарин мұрасының, әлеуметтік, педагогикалық өнегелі әлеуметі және казіргі заман» (баяндамалар жинағы), Қостанай, 2011.-38 б.

УДК 371.32

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Роздольская Дарья Дмитриевна,
магистр, учитель математики
Есенгулов Канат Маратович,
учитель математики
Роздольский Андрей Михайлович,
магистр, учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа № 23
имени М. Козыбаева отдела образования
города Костаная» управления образования
акимата Костнайской области
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты: Мақалада математика сабақтарында зерттеу құзыреттіліктерін қалыптастырудың дидактикалық және психологиялық шарттары қарастырылған. Зерттеу жұмыстарының қиындықтары сипатталған және білім беру процесінде оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді педагогикалық шарттары анықталған.
Түйінді сөздер: құзыреттілік тәсіл, зерттеу құзыреттілігі, зерттеу қызметі, оқушының зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру, зерттеу қызметінің қиындықтары, зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассмотрены дидактические и психологические условия формирования исследовательских компетенций на уроках математики. Описаны трудности исследовательской деятельности и выделены эффективные педагогические условия становления исследовательской компетентности учащихся в образовательном процессе.
Ключевые слова: компетентностный подход, исследовательская компетентность, исследовательская деятельность, формирование исследовательской компетентности школьника, трудности исследовательской деятельности, становление исследовательской компетентности.

Abstract

Relevance and goal. The article describes the didactic and psychological conditions of formation of research competences in mathematics lessons. Describes the difficulties of research and highlighted effective pedagogical conditions of formation of research competence of students in the educational process.
Keywords: competence approach, research competence, research, formation of research competence of schoolchildren, the difficulties of research activities, the formation of research competence.

Современные изменения в жизни общества, безусловно, затрагивают и систему образования. На сегодняшний день школа должна отвечать не только за успешную сдачу предметных экзаменов, но и за качества выпускника такие, как способность принимать решения в незнакомой ситуации, умение планировать свою деятельность и доводить решение задачи до конца. Базовое звено образования - общеобразовательная школа, модернизация которой предполагает ориентацию образования не только на усвоение учащимися определённой суммы знаний, но и на развитие его личности, на развитие его познавательных и творческих способностей. Общеобразовательная школа должна формировать целостную систему универсальных знаний, умений, навыков, а также опыт самостоятельной деятельности и личной ответственности обучающихся. Овладение учащимися общими умениями, навыками и способами деятельности (то, что сейчас принято называть ключевыми компетентностями) как существенными элементами культуры является необходимым показателем современного качества результатов образования и на это нельзя жалеть ни сил, ни времени [1].

В связи с ориентацией образования на формирование и развитие навыков и компетенций, актуальной проблемой на сегодняшний день становится обучение школьников способам добывания и переработки информации путем самостоятельной исследовательской деятельности в рамках компетентностного подхода. Такая задача требует целенаправленного развития исследовательской

компетентности школьников, способствующей высвобождению деятельностного начала в человеке, укреплению его потребности в познании.

Компетентностный подход в преподавании математики - это совокупность общих принципов: определения целей математического образования, отбора содержания образования, организации образовательного процесса и оценки образовательных результатов.

Исследовательская компетентность служит компонентом компетентности личного самосовершенствования, направленной на освоение способов интеллектуального и духовного саморазвития.

Организация педагогического процесса, направленного на формирование исследовательской компетентности, имеет свою специфику.

Исследовательская компетентность может быть сформирована только в исследовательской деятельности. Поиск, самостоятельность, инициатива, практическое действие, эксперимент, совместная работа, недоопределённость, противоречия, разные точки зрения являются ключевыми понятия, которые определяют необходимые условия для организации исследовательской деятельности учащихся в школе [2].

Исследовательскую компетентность можно представить через взаимосвязь ключевых, базовых и специальных компетенций, которые наполняют ее содержательно.

Прежде всего, качественная работа в развитии компетенций определяется, профессиональным мастерством учителя. Для того чтобы деятельность учащегося стала исследовательской, педагог в своей образовательной программе должен выделять следующие задачи - обучить учащегося методам, формам, принципам и способам научного исследования, основам научного знания и научного познания, дать возможность самореализоваться учащемуся через решение задач научного характера по индивидуальной теме. При этом исследователь (ученик) должен четко представлять, что он должен получить, каким образом и когда сможет достичь конечного результата. Для включения в самостоятельное исследование учеников учителю необходимо самому уметь добывать новые знания, уметь применить на практике методы научных исследований, самостоятельно получать новые научные знания, владеть современными методами сбора первичных данных, их обработки, получения оригинальных схем, графиков, таблиц.

Прежде чем начать организовывать исследовательскую деятельность учащихся, педагог должен определить не только то, есть ли у него мотивированные учащиеся, но и есть ли у него самого возможности создать необходимые условия успешной реализации их творческих способностей. При этом важно, чтобы педагог уяснил для себя, возможен ли для него подобный род деятельности, есть ли у него необходимый научный и педагогический потенциал, владеет ли он сам методикой и методами научного исследования и, главное, сможет ли он научить им своего ученика. После такого самоопределения педагога как научного руководителя учащегося можно приступать к реализации совместных задач [3].

В формирования исследовательской компетентности школьника следует принять во внимание и психологический компонент педагогического взаимодействия. Только при наличии взаимоотношений, когда ученик и учитель работают на равных и уважительно относятся к «научной» позиции друг друга, создается благоприятный психологический микроклимат, положительно влияющий на развитие индивидуальности ребенка и результаты его самореализации.

Во многих педагогических и методических работах исследование рассматривается почти как «лекарство», позволяющие преодолеть многие проблемы современного школьного образования - от формирования нового уровня понимания учебного материала до профессиональной ориентации и личностного самоопределения учащихся. Однако собственный опыт организации учебных исследований позволяет выделить ряд сложностей, такие как:

- выбор темы исследования,
- особенности самоорганизации учащегося,
- динамика рабочей активности в течение года,
- представление результатов работы.

Все они касаются индивидуальных особенностей ученика, с которыми каждый педагог сталкивается в ходе подобного рода деятельност [4].

Одна из первых и, самых значимых трудностей исследовательской деятельности - это выбор темы работы. Считаю, что к вопросу выбора темы для исследования необходимо подходить серьезно. Эта тема должна быть очень интересна и самому школьнику и научному руководителю. Выбранная тема желательно должна привлекать внимание будущей аудитории во время презентации результатов работы. Определение тематики исследования вызывает затруднения не только у ученика, но и у учителя. Данные сложности можно объяснить и небольшим опытом исследовательской деятельности сторон, и особенностями традиционного школьного изучения научного материала, когда содержание излагается в готовом виде в качестве достоверного абсолютного знания, а для исследователя важны не только и не столько утвержденные знания, сколько проблемы, неясности и вопросы. Еще есть важное обстоятельство, затрудняющее выбор темы, - в школьной работе особенно актуальна проблема соотношения научной новизны и практической значимости работы. Часто выбранная тема не отличается новизной, но важна с позиции воспитания и

личностного развития. Для учителя, как научного руководителя, помощь ученику в определении направления исследования - это всегда ответственность, т.к. на этом этапе формируется не только выбор темы самообразования и саморазвития учащегося и учителя, но закладываются предпосылки для дальнейшего выбора ребенка, определяющего желание продолжать исследовательскую деятельность [5].

Проблема самоорганизации связана с необходимостью для учащегося самостоятельно строить свою работу. В традиционном школьном образовании ученик не планирует свою работу, а действует «по шаблону», выполняя задания учителя. Эффективность исследования как средства личностного развития имеет оборотной стороной как раз неумение школьника планировать и осуществлять собственные действия. Здесь важно учителю вовремя, пока не пропал у ребенка интерес к работе по причине «я не знаю, ничего не умею, у меня не получится», суметь поддержать веру ученика в собственные возможности и ресурсы. В этой ситуации обычно школьнику помогает снять страх собственной несостоятельности организация регулярных еженедельных (а, если нужно и ежедневных) общих встреч и консультаций, кроме того эффективно формирование плана действий с определением примерных сроков, разбивка каждого этапа исследовательской деятельности на конкретные задачи.

Следующая проблема - динамика рабочей активности школьников в течение года. Как правило, в начале года наблюдается трудовой подъем, после чего идет плавный спад, оканчивающийся кризисом, затем всплеск активности до весенних каникул, когда дети опять обретают высокий уровень трудоспособности. Такая особенность активности определяется непривычной формой деятельности, отсутствием шаблонов, алгоритмов, рутинности, обработки данных социологических опросов и анкетирования, изучения научной литературы с содержанием далеко не школьного уровня и т.п. Здесь опять важна роль педагога как мотивирующего фактора, следует еще раз определить, что было достигнуто в ходе работы, особенно подчеркнуть успехи ученика в исследовании, пусть даже полученные данные не соответствуют ожидаемым и предполагаемым результатам, обратить внимание на успешность развития ученика как исследователя, отметить развитие его умений научной деятельности. Очень положительно влияют в момент кризиса участие школьника в мероприятиях, где он может поделиться с промежуточными результатами своего исследования, например, выступление на уроке, участие в оценке результатов других ученических исследований, в частности, в настоящее время есть возможность это делать на сайтах, выставляющих на обсуждение исследовательские работы школьников.

Значимая проблема - представление результатов исследовательской работы школьников. Важный этап в исследовательской деятельности - достойная презентация результатов работы, залогом успеха может быть только серьезная подготовка. Опыт участия в научно-практических конференциях и конкурсах исследовательских работ школьников показывает, что стандартная форма организации этих мероприятий (доклад - оценка жюри - присуждение мест) порождает некоторые проблемы. Учащийся сталкивается с жесткими требованиями к презентации своей работы: за минимальное время (обычно 5-7 минут) необходимо максимально полно представить содержание и результативность исследования. Усиливает волнение перед выступлением - оценочная ориентация и конкуренция в отношениях между участниками конференций и конкурсов [6]. В данной ситуации, конечно, важен опыт публичных выступлений, можно знать теоретические основы ораторства, но именно собственные ощущения и навыки работы с аудиторией позволяют быть успешным на этом заключительном этапе исследовательской работы.

Учителю с учащимся следует подготовить все моменты выступления: текст, интонации, ударения, паузы, возможные вопросы из зала и ответы на них, внешний вид, управление мультимедийной презентацией на компьютере, фразы начала и окончания выступления, способы регуляции волнения, расположение по отношению к аудитории и жюри и др. Участие в конференциях и конкурсах имеет, на мой взгляд, и другое важное значение в формировании исследовательской компетенции ученика - возможность анализа результативности работ и выступлений других участников данных мероприятий. В ходе слушаний полезно делать записи, пометки: интересные темы исследований, методики, понравившиеся формы выступлений, и, в дальнейшем, уже в обычной обстановке, спокойно обсудить все моменты собственной презентации и защиту работ других учеников [7].

Выделяя значимость ученического исследования следует отметить, что школьник, осуществляя исследовательскую деятельность, решает поставленные задачи через эвристические подходы, не используя известные алгоритмы. В этом проявляется неалгоритмичность исследовательской компетентности. Учащийся, занимающийся исследовательской работой, способен переносить исследовательский подход на разные сферы деятельности и применять в различных ситуациях, что подтверждает полифункциональность, универсальность и надпредметность исследовательской компетентности. Многомерность исследовательской компетентности подтверждается применением учащимся в исследовательской деятельности аналитических, критических, коммуникативных и других умений, а также личностных качеств. Данная компетентность мобильна, подвижна, вариативна в любой ситуации и на любом предметном материале [8].

Следует подчеркнуть, что формирование исследовательских компетенций учащихся в образовательном процессе будет происходить эффективно, если созданы педагогические условия, такие как:

- содержание образования ориентировано на формирование готовности учащихся к исследовательской деятельности и удовлетворяет принципам проблемности;
- направленно на развитие универсальных способов познавательной деятельности;
- организация образовательного процесса ставит учащегося в активную позицию исследователя;
- овладевающего универсальными способами познавательной деятельности, вовлекает в критический анализ;
- отбор и конструирование личностно-значимого содержания исследовательской деятельности;
- учитель осуществляет руководство исследовательской деятельностью учащихся и психолого-педагогическую поддержку ее, на основе сформированной у него готовности к такой работе.

Таким образом, исследовательские компетенции является основанием для развития других более конкретных и предметно-ориентированных компетентностей, поскольку помогает ученику обучаться, позволяет стать ему более гибким, конкурентноспособным, помогает быть более успешным в дальнейшей жизни, что и определяет значимость её формирования [9].

Список литературы:

1. Баранников А.В. Содержание общего образования: компетентностный подход / А.В.Баранников. – М.: ГУ ВШЭ, 2002.
2. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сборник научных трудов / Под ред. А.В.Хуторского. М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. 327с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А.Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
4. Сластенин В.А. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведенийф/ В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. М.: Школа-Пресс, 1998. 512с.
5. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – с. 55-61.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля.
7. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций/ А.В Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 12 декабря.
8. Феськова Е.В. Становление исследовательской компетентности в дополнительном образовании и профильном обучении: Диссертация … кандидата педагогических наук: 13.-00.01. – Красноярск, 2005.
9. Рындина Ю.В. Исследовательская компетентность в структуре ключевых компетентностей будущего педагога/ Ю.В. Рындина // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2011. – №1.

УДК 784.54

КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ПЕДАГОГИКЕ

Сеитова Раушан Сейтказиевна,
к.п.н, старший преподаватель
кафедра «Кафедра дошкольного
и начального образования»
Костанайский региональный университет
им. А. Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Педагогикадағы сыни ойлау - бұл танымдық дағдыларды үйрету ғана емес, сонымен қатар дұрыс қатынастарды қалыптастыру (тұлғааралық, жалпыадамзаттық); жеке қасиеттерді қалыптастыру (руханилық, өзін-өзі сынау, біреудің мінез-құлқын бағалау және оның мінез-құлқын, мінез қасиеттерін, танымдық әрекетін, іс-әрекеттің нәтижесін).

Түйінді сөздер: ойлау, сын, сыни ойлау, сыни ойлауды қалыптастыру.

Аннотация

Актуальность и цель. Критическое мышление в педагогике - это не только обучение познавательным умениям, но и формирование правильных отношений (межличностных, общечеловеческих); фор-

мирование качеств личности (духовность, самокритичность, оценка чужого и самооценка своего поведения, свойств характера, познавательного действия, результата деятельности).
Ключевые слова: мышление, критика, критическое мышление, формирование критического мышления.

Annotation

Relevance and goal. Critical thinking in pedagogics is not only about teaching cognitive skills but also about forming right relations (interpersonal and universal human relations); forming personality qualities (spirituality, self criticism, assessment of someone else's and self-assessment of one's behaviour; behavior traits, cognitive skills, activities results).
Key words: thinking, criticism, critical thinking.

В статье прежде чем приступить к рассмотрению термина «Критическое мышление», представлены понятия «мышление» и «критика». «Мышление» - это высшая форма отражения мозгом окружающего мира. Это наиболее сложный познавательный психический процесс, свойственный только человеку. Критика – происходит от греческого слова «kritike» - искусство разбирать, судить. [1]. Слово «критический» имеет разные значения в двух языковых культурах: в английском языке оно означает «размышление, связанное с логичным суждением», а в российской традиции - это «размышление, связанное с вынесением неблагоприятной оценки, выявлением недостатков». В «Философском словаре» под редакцией И.Т.Фролова «критика – это способ выявления и преодоления ошибок и недостатков». [2]. В «Словаре по этике» под редакцией И.С.Кона – это «один из способов выражения общественного мнения помогающий преодолению противоречий и трудностей в развитии общества». [3]. А в «Толковом словаре живого великорусского слова В.И.Даля» «критика – это розыск и суждение о достоинствах и недостатках какого-либо труда, особенность сочинения; разбор, оценка». [4]. Обобщив, можно сказать, что под критикой можно понимать: - разбор (анализ), обсуждение чего-либо с целью дать оценку; - отрицательное суждение о чём-либо (в науке, в искусстве, общественной жизни и т.д.), указание недостатков; - исследование, научная проверка ДОСТоверности, подлинности чего-либо. Однако нужно отметить, что во всех случаях критика определяется как способ выявления недостатков. Таким образом, «Крити́ческое мышле́ние» - это анализ чего-либо с критической точки зрения с формулированием обоснованных выводов, что позволяет выносить обоснованные оценки, интерпретации, а также применять полученные результаты к ситуациям и проблемам.

В психолого-педагогической литературе немало определений понятия «критическое мышление». В то же время они отражают отдельные особенности КМ. Так, М.Векслер считает, что это «процесс решения проблемы, включающий различное обсуждение процесса и результатов труда, их оценка. Эта оценка может быть выражена в обнаружении ошибки, либо в установлении положительного, ценного в предметах и явлениях, либо в установлении истинности обсуждаемого факта, идеи» [5]. Определение сути критического мышления только как оценки, на наш взгляд, сужает его роль и значение в учебном процессе, снижает функции в самопознании человека и формировании его творческого мышления. «Критическое мышление есть способность и желание дать объективную оценку основ хорошо доказанных причин. Это способность увидеть недостаток в аргументах и сопротивляться тем, которые не имеют очевидных доказательств. Критическое мышление укрепляет способность стать творческим и конструктивным, чтобы генерировать возможные объяснения находкам, думать о дополнениях, добавить новое знание широкому спектру социальных и личных проблем», - пишет Кароль Уэйд [6].

Основатель «Института критического мышления» и «Института совершенствования философии для детей» в Университете Монклер, профессор Колумбийского университета М.Липман рассмотрел критического мышления как неотложную потребность для жизни в современном мире, поскольку это умение позволяет правильно решать широкий круг практических проблем в любой профессиональной деятельности: архитектора, юриста, врача и тому подобное, в человеческих взаимоотношениях, в научной деятельности, повседневной жизни. По его мнению, критическое мышление - это мышление, которое характеризуется постоянным самосовершенствованием личности; процесс, когда ученики переходят от простых оценочных суждений и элементарной аргументации к овладению соответствующим способом мышления - умению осуществлять многофакторный анализ; такой тип мышления нужен для решения неординарных практических заданий, когда сталкиваемся со сложными ситуациями выбора, которые требуют обдумывания и оценивания; умелое, ответственное мышление, что позволяет человеку формулировать надежные достоверные суждения.

Ученый считает, что важными признаками критического мышления является склонность к сомнениям, самостоятельность и гибкость (поиск новой информации, новых приемов познания и деятельности), поиск доказательств и проверка обоснованности любых знаний.

П.Блонский к основным признакам критического мышления относит умение аргументированно выражать мнение, контролировать правильность собственных суждений.

Принято считать, что термин «критическое мышление» вошел в научный оборот еще в конце 1920-х годов, но широкое распространение получил позже. Во второй половине XX века образование столкнулось с проблемой увеличения информационной нагрузки, резко вырос объем знаний, необходимый новым поколениям для успешного существования в обществе. Тогда американский педагог Джон Дьюи высказал предложение о том, что именно развитие критического мышления, а не передача знаний должно стать главной задачей образования. По мнению Дж.Дьюи, развитие критического мышления начинается с того момента, когда ученики начинают активно интересоваться конкретной проблемой.

Проблема познавательной активности учеников рассматривается в педагогических трудах Я.Коменского. Обосновывая принципы и правила учебы, педагог утверждал, что учить надо так, чтобы дети приобретали знания не только из книг и словесных рассуждений, но и из наблюдений, вещей, что их окружают, путем изучения причинно-следственных связей. Против догматичных традиций средневековой школы с ее механическим заучиванием выступал Дж. Локк. Свои идеи он изложил в педагогическом труде «Мысли о воспитании». Философ считал, что ученик должен не пассивно воссоздавать изученный материал, а самостоятельно делать выводы, обобщать их. По мнению Дж. Локка, учитель, прежде всего, должен развивать логическое мышление школьников.

Гуманистическая педагогика периода Возрождения была отмечена уважением к ученикам, стремлением учителей развивать способности школьников средствами активной учебы, самостоятельного познания окружающего мира. Педагоги старались сформировать интерес к знаниям, создавать в учебном заведении такую среду, где бы учеба становилась легкой и приятной, способствовать самопознанию школьников, развивать творческое мышление. Своеобразную систему формирования у учеников навыков самостоятельности и творчества создал Й.Песталоцци. В центре его концепции: - ученик, который гармонично развивается в процессе учебы. Учитель создает условия для развития творческих возможностей, помогает познавать жизнь в процессе учебной деятельности Тандем учителя и ученика он считал неразрывным. Как видим, многие отечественные и зарубежные ученые говорят о неразрывной взаимосвязи мышления и учебы.

Современные педагоги критикуют начальный процесс, который ориентирован на подготовку послушных, пассивных исполнителей, учеников, которые неспособны к активной творческой деятельности, советуют обратить внимание именно на развитие логического, самостоятельного и критического мышления. Последние десятилетия в европейском и отечественном образовательном пространстве особенное внимание уделяют вопросу развития критического мышления, поскольку именно оно позволяет человеку решать целый ряд актуальных проблем. Человек, который умеет мыслить критически, может осознанно воспринимать окружающую действительность, сомневаться, анализировать, отстаивать свое мнение, уметь прогнозировать.

В педагогической литературе критическое мышление рассматривается как контроль за процессом интеллектуальной деятельности, в ходе которой происходит оценивание мыслей, гипотез, путей их доведения, оценивается как мышление высшего порядка, которое опирается на информацию, трактуется как осознанное восприятие собственной интеллектуальной деятельности и деятельности других, способствует развитию такой личностной черты, как креативность, формирует творческую личность. Г.Кершенштайнер в труде «Теория образования» отстаивал идею внедрения в школьную практику активных методов учебы, которые обеспечивали бы развитие у учеников мыслительных способностей, умений применять знание на практике. Ученик должен сам обобщать учебный материал, делать выводы, вести самостоятельные исследования. Поэтому навыки критического мышления считаются важными в современном мире. Развитие и формирование критического мышления необходимо прежде всего для того, чтобы обучающийся мог сделать работу над ошибками, исправить ситуацию и т.д.

В США в 80-е годы развитие критического мышления было специально выделено в перечнях декларируемых образовательный целей в большинстве штатов и школьных систем страны. В 90-е годы развитие критического мышления стало одной из образовательных целей и в подавляющем большинстве европейских стран. Критическое мышление является необходимой характеристикой современного специалиста. Система образования накопила богатый опыт формирования мышления молодого поколения, в том числе и воспитания критического мышления учащихся. Для того чтобы развивать критическое мышление у детей школьного возраста, необходимо было ввести в программу профессиональной подготовки будущих учителей учебный курс по развитию критического мышления. Так, в новом 2021- 2022 учебном году в Педагогическом институте им. О.Султангазина (г.Костанай) для студентов, обучающихся по специальности 6В01301 «Педагогика и методика начального обучения» был введен новый учебный курс «Развитие критического мышления у младших школьников», рассчитанный на 3 кредита.

Дисциплина входит в вариативную часть цикла гуманитарных, социальных и экономических наук, занимает важное место в профессиональной подготовке специалистов гуманитарных и социальных направлений подготовки. Изучение курса «Развитие критического мышления младших школьников» предусматривает активное освоение навыков критического мышления, техник принятия решений, методик подготовки и проведения эффективных публичных выступлений.

Учебный курс «Развитие критического мышления младших школьников» предназначен содействовать формированию готовности к реализации возможностей образовательной среды для достижения результатов обучения и воспитания через использование технологии развития критического мышления. Основной целью данного курса является формирование у студентов критического мышления, предполагающего создание базового отношения к себе и миру, подразумевающего вариативную, самостоятельную работу, осмысленную позицию; ознакомление с технологиями развития критического мышления в образовательной среде; формирование способности к критическому мышлению. Для достижения цели поставлены следующие задачи дисциплины:

1. Показать современные проблемы науки и образования при реализации технологий критического мышления с целью индивидуализации процесса обучения в школе.
2. Ознакомить студентов с технологиями развития критического мышления, в том числе для диагностики и оценивания качества образовательного процесса.
3. Определить возможности применения технологий развития критического мышления в психолого-педагогической деятельности.
4. Показать способы реализации технологий развития критического мышления в образовательном процессе.
5. Развивать критическое мышление студентов, способность к анализу современных педагогических инноваций, новых педагогических идей с целью совершенствования и развития своего интеллектуального и профессионального потенциала.

В результате освоения дисциплины «Развитие критического мышления» студент должен овладеть рядом определенных компетенциями.

Таблица 1. - Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения данной дисциплины

Наименование компетенции	Планируемые результаты обучения
способность осуществлять поиск, критический анализ и синтез информации, применять системный подход для решения поставленных задач	Знает: - способы и приемы работы с информацией; - методы стимулирования, структурные элементы, функции, модели критического мышления; Умеет: - использовать знание современных проблем науки и образования при решении профессиональных задач. - использовать технологии развития критического мышления с целью индивидуализации процесса обучения.
способность управлять своим временем, выстраивать и реализовывать траекторию саморазвития на основе принципов образования в течение всей жизни	Знает: - способы личностного и профессионального самосовершенствования, саморазвития, саморегулирования, самоорганизации, самоконтроля. Умеет: - формировать установку на критическое мышление, наблюдать за собственными интеллектуальными процессами; - совершенствовать и развивать свой интеллектуальный и общекультурный уровень.
способность осуществлять обучение учебному предмету на основе использования предметных методик с учетом возрастных и индивидуальных особенностей обучающихся	Знает: - феномен критического мышления и связанные с ним процессы; - технологии развития критического мышления, в том числе для диагностики и оценивания качества образовательного процесса; Умеет: - использовать различные модели критического мышления на практике; - применять технологии развития критического мышления, в том числе для диагностики и оценивания качества образовательного процесса

Решение данных задач и достижение поставленной цели т.е. освоение дисциплины даёт знания о теоретических и практических аспектах, определяющих основу технологии развития критического мышления.

Технология «Технология развития критического мышления через чтение и письмо» (РКМЧП) представляет собой целостную систему, формирующую навыки работы с информацией в процессе чтения и письма. Данная технология предлагает систему конкретных методических приемов, которая может быть использована в различных предметных областях (филологической, математической, естественнонаучной и т.д.) и для разных возрастных групп (начальная школа, средняя школа, вузы, учреждения повышения квалификации). Это современная универсальная технология, открытая к диалогу с другими педагогическими подходами и технологиями, ориентированными на решение актуальных образовательных задач. Технология формирует базовые навыки человека, открытого информационного пространства, развивает качества гражданина открытого общества, включённого в межкультурное взаимодействие. Технология является личностно-ориентированной и позволяет решать широкий спектр образовательных задач: обучающих, воспитательных и развивающих.

Цель данной технологии - развитие мыслительных навыков обучающихся, необходимых не только в учебе, но и в обычной жизни (умение принимать взвешенные решения, работать с информацией, анализировать различные стороны явлений и т.п.). Сущность технологии, название технологии может показаться громоздким, однако ни одного слова убрать нельзя. Чтение и письмо - те базовые процессы, с помощью которых мы получаем и передаем информацию, следовательно, необходимо научить школьников и студентов эффективно читать и писать. Речь идет не о первичном

обучении письму и чтению, как это происходит в начальном звене школы, а о вдумчивом, продуктивном чтении, в процессе которого информация подвергается анализу и ранжируется по значимости. С помощью письма человек рефлексирует, размышляет о тех сведениях, которые он получил при чтении, поэтому эффективность этих двух процессов взаимозависима. Задачи технологии РКМЧП Формирование нового стиля мышления, для которого характерны открытость, гибкость, рефлексивность, осознание внутренней многозначности позиций и точек зрения, альтернативности принимаемых решений.

Особенности организации Технология «Развитие критического мышления через чтение и письмо» относится к типу рамочных. Своеобразной рамкой, в которую вписывается урок, является так называемая базовая модель технологии, состоящая из трех этапов (стадий): стадии вызова, смысловой стадии и стадии рефлексии. Такая структура урока, по мнению психологов, соответствует этапам человеческого восприятия: сначала надо настроиться, вспомнить, что тебе известно по этой теме, затем познакомиться с новой информацией, потом подумать, для чего тебе понадобятся полученные знания и как ты их сможешь применить. Каждая стадия имеет свои цели и задачи, а также набор характерных приемов, направленных сначала на активизацию исследовательской, творческой деятельности, а потом на осмысление и обобщение приобретенных знаний. Первая стадия - «вызова», во время которой у учащихся активизируются имевшиеся ранее знания, пробуждается интерес к теме, определяются цели изучения предстоящего учебного материала. Вторая стадия - «осмысление» - содержательная, в ходе которой и происходит непосредственная работа ученика с текстом, причём работа направленная, осмысленная. Процесс чтения всегда сопровождается действиями ученика (маркировка, составление таблиц, ведение дневника), которые позволяют отслеживать собственное понимание. Третья стадия - стадия «рефлексии» - размышления. На этом этапе ученик формирует личностное отношение к тексту и фиксирует его либо с помощью собственного текста, либо своей позиции в дискуссии. Именно здесь происходит активное переосмысление собственных представлений с учётом вновь приобретённых знаний.

Через цикл учебных дисциплин, в частности педагогики к основным способам формирования критического мышления можно отнести: 1) Изучение системы понятий критического мышления, а также опыта их применения в жизни, в быту, в процессе обучения на различных предметах, в учебных исследованиях, в общественной деятельности, в коммуникациях и т.д. 2) Учебный критический анализ и оценка политической, экономической, социальной и педагогической ситуации в бизнесе, рекламе, в регионе, стране, в зарубежных странах, в международных отношениях. 3) Обсуждение ошибок в решении задач и проблем, в выборе наиболее рациональных способов решения путем организации дискуссий, споров. 4) Написание рецензий на свои и чужие литературные сочинения на основе критического анализа текста. 5) Обсуждение прочитанной книги, статьи, эссе, фильма, песни, новостей, интересных передач по ТВ, в интернете. 6) Написание изложений, поиск (своих и чужих) ошибок в них и их обсуждение. 7) Решение проблем, опираясь на критику и самокритику, коррекцию и самокоррекцию, оценку и самооценку. 8) Формирование умений и навыков путем тренингов по доказательству, опровержению гипотез, выдвинутых в прошлом в науке или в процессе проблемного обучения по разным предметам. 9) Специальное обучение процедуре доказательства и опровержения, аргументации на материале гуманитарных, общественных и естественно-математических дисциплин. 10) Специальное обучение по реальным и учебным кейсам в рамках проблемно-проектного подхода, моделирования исследовательских и социальных ситуаций. Важным моментом среди способов формирования критического мышления является культура речи, а именно логическая культуры мысли, которая является непременным условием человеческого взаимопонимания, достижения консенсуса в любых спорах и дискуссиях. [7].

Однако критическое мышление в педагогике - это не только обучение познавательным умениям, но и формирование правильных отношений (межличностных, общечеловеческих); формирование качеств личности (духовность, самокритичность, оценка чужого и самооценка своего поведения, свойств характера, познавательного действия, результата деятельности). Поэтому с точки зрения возможности усиления процесса формирования критического мышления учащихся важно разрабатывать содержание всех видов педагогических ситуаций как с использованием способов формирования проблемного мышления, так и специальными способами, методами и приемами. [7].

Список литературы:

1. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. - 4-е изд., дополненное. - М.: Азбуковник, 1999.
2. Философский словарь / [Адо А.В. и др.]; Под ред. И.Т. Фролова. - 6-е изд., перераб. и доп. - М.: Политиздат, 1991. – 559.
3. Словарь по этике (1981). Автор: Игорь Кон. Издательство: Политиздат. Кол-во страниц: 433. Русский Год выпуска: 1981
4. Толковый словарь живого великорусского языка В.Даля. Издательство: Тип. М.О. Вольфа.: СПб .- М. 1880-1882

5. Wade Carole and Tavris Carol. Psychology. 3-rd ed. N-Y.: Harber Collins College Publisher. 1993. С. 27.
6. Векслер М. Развитие критического мышления старшеклассников в процессе обучения: дисс.канд. пед. наук. Киев. 1974. 105
7. Шакирова, Д.М. Ш17 Критическое мышление / Д.М.Шакирова. - Казань: ГАОУ ДПО ИРО РТ, 2019. -Вып.3. - 146 с. - (Серия «Методология. Технологии. Инновации»). ISBN 978-5-6042481-5-7

УДК 371.32

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО РЕАЛИЗАЦИИ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ОРИЕНТИРОВАННОГО НА РЕЗУЛЬТАТ

Семашко Наталья Григорьевна,
учитель математики
КГУ «Гимназия имени А. М. Горького
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата
Костанайской области
Г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Оқытуды саралау – оқыту нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз ететін бейіндік білім берудің мақсаттары мен міндеттерін тиімді жүзеге асыру тәсілі. Автор математиканы оқытуға сараланған тәсілді енгізудің жағымды және жағымсыз жақтарын қарастырады.
Түйінді сөздер: оқыту дифференциациясы, жеке типологиялық ерекшеліктер, сыртқы дифференция, ішкі саралау, жағымды және жағымсыз жақтары, кәсіби бағдар.

Аннотация

Актуальность и цель: Дифференциация обучения – способ эффективной реализации целей и задач профильного образования, обеспечивающий достижение результата обучения. Автор рассматривает положительные и отрицательные аспекты внедрения дифференцированного подхода в обучение математике.
Ключевые слова: дифференциация обучения, индивидуально-типологические особенности, внешняя дифференциация, внутренняя дифференциация, положительные и отрицательные аспекты, профессиональная ориентация.

Abstract

Relevance and goal: Differentiation of training is a way to effectively implement the goals and objectives of specialized education, ensuring the achievement of learning outcomes. The author examines the positive and negative aspects of introducing a differentiated approach to teaching mathematics.
Keywords: learning differentiation, individual typological features, external differentiation, internal differentiation, positive and negative aspects, professional orientation.

Внедрение обновленного содержания образования ориентируют современную школу на формирование личности, которая будет способна на основе полученных глубоких знаний, профессиональных навыков свободно ориентироваться, саморазвиваться, самореализовываться и самостоятельно принимать правильные, нравственно – ответственные решения в условиях быстроизменяющегося мира.

Учебно-воспитательный процесс в школе должен осуществляться так, чтобы реализовались природные задатки обучаемых на основе усвоения всех элементов культуры и социального опыта. В настоящее время острота проблемы обеспечения формирования «человека в культуре», обладающего мотивацией к дальнейшему росту и развитию своей личности возросла. Это связано с общей перестройкой системы образования и, в частности, с диверсификацией общеобразовательной школы, расширением возможностей получения образования (школы, гимназии, лицеи, специализированные организации образования).

В связи с актуализацией вопросов развития профильного образования в общеобразовательной школе необходимо определить роль и место в этом образовании деятельности педагога на уроках в 10-11 классах. Если ключевой идеей профильного обучения является идея существенного роста возможностей выбора, то очевидно, что ученик к таковому выбору должен быть подготовлен. Важность подготовки к этому ответственному выбору в предстоящих условиях вариативного и дифференцированного профильного обучения на старшей ступени определяет серьезное значение

дифференцированного подхода в обучении. Ведь, как показывает многолетний опыт, готовность к ситуациям самоопределения оказывается недостаточной даже у учащихся 11 класса: около 2/3 выпускников совершают выбор направления продолжения образования под влиянием случайных факторов.

Дифференциация обучения предполагает обязательный учет индивидуально-типологических особенностей учащихся, форму их группирования и различное построение учебного процесса в выделенных группах.

Дифференцированное обучение – наиболее трудный вид работы. Он требует от учителя вдумчивой, кропотливой работы, творческой подготовки к урокам, хорошего знания своих учеников. Этот метод обучения требует последовательности и систематизации. Только на основе этих факторов можно добиться положительных результатов в усвоении программного материала, достигнуть высокой эффективности работы над формированием познавательной деятельности учащихся с различными индивидуальными возможностями, развитие их творческой активности и самостоятельности.

Рассмотрим виды дифференциации: внешняя дифференциация предполагает создание в учебных организациях классов, в которые зачисляются учащиеся с определенными индивидуальными особенностями по интересам проектируемой профессии; внутренняя дифференциация предполагает работу внутри класса группам учащихся отличающихся одними и теми же индивидуальными способностями.

В современных профильных школах распространена внешняя дифференциация, где учащиеся старших классов разделены по определенным признакам (способностям, интересам и т.д.) на стабильные группы, в которых и содержание образования и методы обучения, и организационные формы различаются. Виды дифференциации определяются, исходя из оснований, по которым шло распределение на группы. Традиционные виды дифференциации - это дифференциация по общим и специальным способностям, по интересам, по подготовке изучений предметов выбранной профессии. Обратимся к классам углубленного изучения математики и профильным (естественнонаучным, гуманитарным, математическим). Они призваны удовлетворять познавательные потребности детей в занятиях теми учебными дисциплинами, к которым учащиеся имеют способности, интересы и склонности, а также хотят расширить свои знания по этим дисциплинам. Классы профильного изучения позволяют учитывать профессиональные ориентации учащихся, а значит учителя, которые работают в таких классах, не только должны систематически расширять свои знания предмета, но и в каких профессиях можно эти знания применять. Находить интересные задания для учащихся, которые прививали интерес к выбранной профессии, но и повышали мотивацию к овладению все больше и больше знаний, для успешного окончания вуза и состоятся в выбранной профессии. Существует сложность в организации учебного процесса, так как необходимо находить «золотую середину» объёма материала и глубины изучения профилирующих предметов и непрофилирующих предметов. Например, математики в математических класса и классах ЕМН и математики в гуманитарных классах, то есть ОГН. Изданные учебники республики Казахстан решают проблему выбранных тем и программ, но оставляют вопросы и проблемы практики. Основная проблема нашего времени - это программа педагогических кадров предмета математики. Далеко не всегда в школе есть учителя, способные и имеющие желание преподавать свои предметы с повышенным уровнем сложности.

Учитель ориентирован на результат, а значит должен проявлять свой творческий подход к подбору заданий для учащихся с низкой и средней мотивацией к учебе, потому что дифференциация по типу внутриклассной имеют виды:

- дифференциация по способностям (задания различного уровня сложности предлагают для учащихся, дозирование помощи учителя);
- уровневая дифференциация;
- дифференциация по интересам, по предполагаемой профессии (практико-ориентированные задания на стыке предметов: математика и физика, математика и химия, математика и биология, математика и архитектура).

Внутренняя дифференциация по индивидуально-физиологическим особенностям учеников существует обычно в форме индивидуального подхода к ним, когда учитываются их психофизиологические особенности (темперамент, особенности мыслительных операций, более преобладающий тип памяти, и т.д.).

Внутренняя дифференциация имеет различные уровни, а, следовательно, цели обучения и типы заданий.

Репродуктивный (типовые упражнения) – от учащихся требуется воспроизведение знаний и их применение в знакомой ситуации, работа по образцу, выполнение тренировочных заданий.

Продуктивный (творческий) Упражнения, отличающиеся от стандартов - учащимся приходится применять знания в измененной или незнакомой ситуации, выполнять более сложные мыслительные действия, создавать новый продукт. Данное деление по различным уровням имеет свои достоинства и недостатки.

Положительные аспекты:

1. появление у учителя возможности помогать учащемуся с низкой мотивацией к учебе, уделять внимание учащимся с высокой степенью мотивации к учебе;
2. отсутствие в классе неуспевающих учащихся снимает необходимость снижения общего уровня преподавания;
3. повышение уровня Я - концепции: сильные утверждаются в своих способностях, слабые получают возможность испытывать учебный успех, избавиться от комплекса неполноценности;
4. повышение уровня мотивации учения в средних и сильных группах;
5. в группах, где собраны одинаковые дети, ребенку легче учиться;
6. выступает как средство развития самостоятельности учащихся.

Отрицательные аспекты:

1. деление детей по уровню развития не гуманно;
2. высвечивание социально-экономического неравенства;
3. перевод в «слабые» группы воспринимается детьми как снижение их достоинства;
4. несовершенство диагностики приводит порой к тому, что в разряд «слабых» переводятся «неординарные дети».

«Общие психологические подходы к дифференциации обучения в конце 19 в. обосновали В.Штерн и Э.Клапаред. Были разработаны различные варианты организации городской школьной сети (например, Мангеймская школьная система), а также учебно-воспитательного процесса, в частности индивидуализированного обучения системы» [1].

Творческий подход и постоянное совершенствование знаний своего предмета помогают учителю составлять, а не брать дифференцированные задания на уроках по образцу из учебников.

При проведении индивидуальной формативной работы, обучающиеся получают несколько вариантов заданий по степени сложности или по объёму, или по этапу решения. Предварительно озвучиваю, какие задания на сколько баллов. Учащиеся сами выбирают задания по своим возможностям. Не стоит забывать, что такой вид работы имеет минус - не все реально оценивают свои возможности, завышенная самооценка.

В психолого-педагогической, дидактической и методической литературе различают два основных типа дифференциации содержания обучения: уровневую и профильную.

«По мнению А.В.Хуторского, уровневая дифференциация - это такая организация обучения, при которой школьники имеют возможность и право усваивать содержание обучения на различных уровнях глубины и сложности. Частным случаем уровневой дифференциации является углубленное изучение отдельных предметов. Указанный вид дифференциации осуществляется при разделении учебного коллектива на группы на основе разных показателей: имеющегося уровня знаний, умений и навыков (уровень успеваемости); уровня интеллектуального развития; интересов, склонностей и способностей; эмоциональных и волевых качеств (в том числе - отношения к учению» [2].

Приведем пример для профильного класса из урока алгебры и начала анализа.

Найти несколько способов решения тригонометрического уравнения: $\sqrt{3}\ \sin 2x - \cos 2x = 2$

Задания первой группы с повышенной мотивацией к учебе – решить уравнение двумя различными способами (однородное уравнение второй степени, с помощью введения вспомогательного угла).

Задание для второй группы со средней мотивации к учебе предложить в виде подсказки использовать формулу, которая приводит к однородному уравнению второй степени.

Задания для третьей группы предложить уже преобразованное уравнение вида с формулировкой – найдите корни уравнения: $\frac{\sqrt{3}}{2}\sin 2x - \frac{1}{2}\cos 2x = 1$.

Задания группы с низкой и средней мотивацией к учебе предложить решить это же уравнение, только приведённое к простейшему $\cos(2x + \frac{\pi}{3}) = -1$ или $\sin\left(2x - \frac{\pi}{6}\right) = 1$, с формулировкой равносильны ли уравнения?

Как с помощью этого примера создать успех у всех учащихся? Ученики второй и третьей группы проверяют на определенном этапе решения учащихся первой группы, так как эти решения они выполняли в своих группах. Такой вид заданий поможет решить проблему «серых» и скучных уроков, так как все группы объединены решением одного и того же задания на различных этапах решения, ответ у всех учащихся при решении уравнения один, а ответы разные, которые помогут восполнить пробелы обучения и подводят к повторению различных понятий и терминов. Необходимо отметить, что цель перед всем классом стоит одна, но виды и приемы работы с каждой группой учащихся разные. Вторая проблема встает перед учителем, а как оценивать такие задания? Как к ним составлять дескрипторы? Как дать возможность ученикам повышать оценивание на уроке? Важную роль играет формулировка критерия оценивания и на каком этапе изучения темы вы даете такие задания. Если вы только начинаете овладевать новыми знаниями, то дескрипторы составляете на проверку знания и понимания, ели это не первый урок, то дескрипторы меняются, так как критерий оценивания

– это применение знаний в стандартных ситуациях. И на последних этапах обучения, меняем формулировку задания, критерий оценивания и дескрипторы, в которых сквозные темы имеют мало баллов, а больше на дескрипторы, которые оценивают важные этапы, изучаемые конкретно по данной теме.

Составление групп на уроках требует от учителя знания особенностей всех учеников, что не всегда возможно на практике, не во всех школах учитель ведет предмет с пятого до выпускного класса. Если учитель берет классы, недавно сформированные, по каким-либо причинам, ему остается мало времени на изучение способностей учащихся. При попытке создать рабочие группы допускаются ошибки в подборе, прежде всего надо с первых уроков проводить работу в парах с переменным составом и фиксировать, как ученики ладят друг с другом, была ли продуктивна их работа, справились ли они с заданием. И виды заданий с каждым разом усложнять. Дифференциация требует от учителя индивидуальный подход в обучении, а, следовательно, учитываются биологические предпосылки индивидуальных различий в обучении, психологический возраст личности, степень готовности к обучению и др. параметры, от которых может зависеть эффективность обучения. В реальной школьной практике для дифференциации обучения часто используется формальный критерий - уровень успеваемости учащихся, значение которого нельзя отрицать, но нельзя и преувеличивать. Показатели успеваемости обусловливаются действием целого ряда факторов, в том числе и внешних по отношению к самому учащемуся. Основная цель дифференциального обучения. - согласованность процесса обучения и индивидуально-психологических особенностей обучающегося, создание режима благоприятствования психического развития каждого ученика. Для обеспечения эффективности дифференциации обучения необходима точная и адекватная психологическая диагностика. Психологи есть практически в каждой школе, но, сколько времени потребуется продиагностировать весь класс, переговорить с каждым учеником, что наводит на тесное сотрудничество учителей предметников, работающих в одном классе и психолога. Так же подталкивает учителя совершенствовать свои знания психологии, искать специальные анкеты для учащихся, проводить опросы после уроков, наблюдать успехи всех учащихся, повышать мотивацию к обучению.

«Большое влияние на совершенствование всей системы образования в стране оказывает социальный заказ общества на творчески активную личность, способную проявить себя в нестандартных условиях, гибко и самостоятельно использовать приобретенные знания в разнообразных жизненных ситуациях. Уходят в прошлое времена, когда отечественная школа была ориентирована на «среднего» ученика, которого в природе вообще не существует. Поэтому стандартный подход учителя к учащимся, долгое время практиковавшийся в нашей школе, фактически игнорировал индивидуальные природные особенности учащихся, насаждал стремление к «усредненности» количественной оценки результатов, искусственно задерживал развитие способностей детей и молодежи» [3].

Индивидуализация обучения предполагает такую организацию обучения, при которой обязательно необходимо тематическое, перспективное планирование, так как учитель по окончании темы должен обеспечить усвоение знаний, умений и навыков всеми учащимися. Поурочное планирование здесь себя не оправдывает. Составляя план работы над темой или отдельным уроком, учитель должен определить систему знаний, умений и навыков, подлежащих усвоению, потом подобрать тексты, упражнения для учащихся трех групп, определить приемы работы с ними. После ознакомления с очередным материалом, подлежащим изучению в классе, учитель выделяет обязательный минимум знаний, умений и навыков, который должен быть усвоен всеми учащимися. Этот материал включается в рабочий вариант заданий для учеников второй группы. Для учащихся первой группы подбирается дополнительный материал. Таким образом, индивидуализация обучения является неотъемлемой частью учебного процесса, она должна быть направлена на каждого ученика в классе, независимо от уровня его успеваемости. Главной целью индивидуализации является стимулирование интереса и желания учащихся к изучению предмета, обеспечение максимальной продуктивной работы каждого из них, недопущение пробелов в их знаниях.

«Успех является источником внутренних сил ребенка, рождающий энергию для преодоления трудностей, желания учиться. Ребенок испытывает уверенность в себе и внутреннее удовлетворение. На основе всего этого, можно сделать вывод: успех в учебе – завтрашний успех в жизни» [4].

Список литературы:

1. https://rus-pedagogical-dict.slovaronline.com/1004-Дифференциация%20обучения
2. https://kazedu.com/referat/127993/1
3. https://infourok.ru/statya-differenciaciya-obucheniya-5038484.html
4. https://multiurok.ru/files/probliema-individual-no-diffierientsirovannogho-ob.html

УДК 373.31

ПЕРВЫЕ ШАГИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ПРОБЛЕМЫ И УСПЕХИ

Степанова Александра Анатольевна,
Жикеева Шайзара Ахмедьяновна,
Елькина Наталья Михайловна,
учителя начальных классов
КГУ «ОШ№ 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Бүгінгі таңда мамандықты дұрыс таңдай білу, адамның мүддесі мен мүмкіншіліктеріне сәйкес, қиыншылықтарды жеңе білу үшін жаңашыл, қажырлы болуды қажет етеді, сонымен қатар адамның жеке басының дамытуына, елдің әл-ауқатын арттыруға ықпал етеді. Қазіргі білім берудегі талаптарға сәйкес білікті маман даярлауға септігін тигізетін тұстары мұғалімнің кәсіби қызметіндегі алғашқы қадамы, жетістіктері, кездесетін проблемаларды шешу жолдарын таба білуі.
Түйінді сөздер: мамандық, мұғалім, проблемалар, практика, оқыту, даму.

Аннотация

Актуальность и цель. На сегодняшний день правильно выбранная профессия, в соответствии с интересами и возможностями человека, способна создавать мотивацию и энергию для преодоления трудностей, также будет способствовать саморазвитию личности человека, повышать благосостояние страны. Изучение первых шагов в профессиональную деятельность учителя, успехи, проблемы и способы их решения, призванные помочь в подготовке компетентного специалиста в условиях современного образования.
Ключевые слова: профессия, учитель, проблемы, практика, обучение, развитие.

Abstract

Relevance and goal. To date, a correctly chosen profession, in accordance with the interests and capabilities of a person, is able to create motivation and energy to overcome difficulties, will also contribute to the self-development of a person's personality, increase the welfare of the country. The study of the first steps in the professional activity of a teacher, successes, problems and ways to solve them, designed to help in the preparation of a competent specialist in the conditions of modern education.
Keywords: profession, teacher, problems, practice, training, development.

Один из сложных и ответственных шагов в жизни каждого человека это выбор профессии. От того, насколько верным был этот выбор во многом зависит успех в будущей жизни. Правильно выбрать профессию - значит найти свое место в жизни; поспешность, легкомысленность может расстроить жизненные устремления и сделать человека несчастным. [1, с.5]

Каждый из нас в будущем стремится простроить успешную карьеру и уже сейчас задумывается о том, что ему придётся для этого сделать. Для реализации всех своих планов, человек, прежде всего, предъявляет себе высокие требования к знаниям, качеству выполняемой работы, умению совмещать два таких фактора, как качество и количество. И ни в коем случае не ущемлять один из факторов в ущерб другому. И главное, выбор будущей профессии должен быть осознанным. Все эти мысли посещают студентов, выбирающих учебное заведение, а особенно, тех, кто уже сделал выбор и этим выбором стала профессия учителя и поступление в педагогический колледж или институт.

В настоящее время студенты зачастую поступают в учебные заведения, не до конца осознавая личную необходимость в данной специальности. В итоге, потратив несколько лет на обучение, они понимают, что этот вид деятельности им не интересен и потом выбирают то, что им на самом деле подходит. Интерес к труду - главная побудительная сила отношения человека к труду. Он побуждает человека к творческой активности в процессе труда, стимулирует использование знаний и их приумножение, побуждает к развитию способностей, обеспечивает реализацию потенциала личности. Устойчивый интерес к труду помогает преодолевать различные трудности [1]. Чтобы избежать данной проблемы, нам необходимо пересмотреть отношение молодого поколения к будущей профессии, а именно более ответственно подходить к её выбору, при поступлении в педагогический колледж, институт проводить собеседование с абитуриентами.

Наиболее подробно в статье мы остановимся на проблемах и успехах студентов Костанайского педагогического колледжа и Костанайского государственного педагогического университета, поскольку являемся выпускниками данных учебных заведений разных лет.

Неотъемлемой частью процесса подготовки будущих специалистов для организаций образования является педагогическая практика. Практика обучающихся педагогических специальностей – это один из этапов развития профессиональных компетенций.

Основная цель педагогической практики: применение полученных знаний, умений и навыков, развитие профессиональных компетенций, подготовка будущих педагогов к самостоятельной профессиональной деятельности. Прохождение педагогической практики – это первый шаг в профессиональную деятельность учителя.

В сегодняшней создавшейся обстановке организация и проведение практики в организациях образования – дело не простое, поскольку студентам приходиться подстраиваться под новый формат прохождения практики – дистанционный. Педагогический колледж даёт студентам обширные знания теории и методики преподавания, а практика позволяет углубить свои знания при знакомстве с классным коллективом и проведении уроков в школе. Несмотря на период пандемии студенты адаптируются к новому формату прохождения практики, изучая образовательный процесс в дистанционном формате. Они помогают учителям создавать контент для проведения уроков: видеоматериалы, маршрутные листы для дистанционного обучения учащихся, конспекты уроков, тем самым подготавливая основу для своей педагогической деятельности.

Следующим шагом в профессиональную деятельность является первый год работы в школе. Молодые учителя сталкиваются со сложностями, такими как: оформление документов для классного руководства, ведение электронных журналов, сложности при работе с трудными детьми и их родителями. В решении данных проблем помощь могут оказать коллеги, а также за каждым молодым педагогом закрепляется наставник, к которому можно обратиться с интересующим вас вопросом. Подходите к преподаванию как к искусству. В данном случае мы имеем в виду, что это трудное дело, для овладения которым требуется огромная аккуратность и внимательность, истинное мастерство и постоянная доработка применяемых методик. Только это приведёт к успеху. При этом каждый учитель должен идти своим уникальным путём. [2, с.18]

Человек по своей природе нацелен на обучение и развитие. С самого рождения познание – наш основной инстинкт. До тех пор, пока окружающая среда не заставляет нас учить то, что нам не нужно, в некомфортном формате, мы с радостью воспринимаем все новое, пробуем, применяем и развиваемся. Но слишком часто людям негде применить изучаемый материал, он не учитывает их потребности и на самом деле он им совершенно неинтересен. Именно в этом заключается основная проблема современного обучения. Оно не принимает в расчёт человека. [3, с.4] Решению данной проблемы способствовало обновление содержания образования в Республике Казахстан ориентированное на результат обучения. «Результаты обучения - это формулировки, определяющие, что будут знать или в состоянии делать учащиеся в результате учебной деятельности. Результаты, как правило, выражаются в знании, навыках и позициях». Учитель, ориентируясь на результат, подбирает методы и приёмы, способствующие достижению предполагаемых результатов. Обновление содержания образования ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического масстерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания. [4, с.15]

В соответствии с этой целью как молодым учителям, так и имеющим опыт, необходимо соответствовать реалиям современного мира. Без нового опыта не может быть никакого познания: мы будем лишь по-новому комбинировать и повторять то, что уже и так усвоили. Для обучения, обновления и роста обязательны открытость новому опыту и способность полностью его прожить, осознавая каждый момент. Однако мы нередко подчиняемся старым привычкам и убеждениям и на новую практику автоматически реагируем по-прежнему. Как ни странно, именно уверенность в том, что нам уже известно, становится основным препятствием для дальнейшего получения знаний. [5]

Выпускники педагогического колледжа или института как и выпускники других учебных заведений, на первых этапах своей профессиональной деятельности сталкиваются с различными видами трудностей, но умеют их преодолевать и добиваются успехов как в педагогической деятельности, так и проявляют себя творческими и всесторонне развитыми людьми. Они умеют взаимодействовать с коллегами, администрацией, с классным коллективом и родителями учащихся. Чтобы взаимодействовать с пользой, нужно иметь открытое мышление, развивать его и учиться ценить различия между людьми. [6, с.96]

В качестве методических рекомендаций к вышесказанному можно предположить некоторые действия, которые могут оказать положительное воздействие на решение обозначенной проблемы:

1. Проводить собеседования для абитуриентов колледжей, институтов, поступающих на педагогическую специальность. Педагогам очень важны определённые личностные черты и морально-этические характеристики. Благодаря им учитель сумеет работать предельно эффективно.

2. Способствовать созданию студентами учебно-методического комплекса (УМК) предназначенного для осуществления образовательного процесса. В него могут входить разработки краткосрочных планов уроков, презентаций, обучающего видео, карточек, которые обеспечивают успешное обучение и активную познавательную, творческую и коммуникативную деятельность

учеников и помогают учителям осуществлять учебный процесс и в будущем подготовиться к успешной аттестации педагога.

3. Совершенствовать свое педагогическое мастерство, обучаясь в магистратуре, аспирантуре, становиться соискателем на педагогических и других кафедрах вузов и научно-исследовательских институтов, разрабатывать методические рекомендации и пособия по вопросам учебно-воспитательной деятельности, защищать диссертации, заниматься саморазвитием и самообразованием на протяжении всей жизни, быть открытым для изучения современных педагогических технологий, соответствовать реалиям современной жизни. Это занятие для учителя остается профессиональной функцией на всю его трудовую деятельность.

Список литературы:

1. Дяченко Э.В. Первые шаги в профессию // журнал Молодой ученый. - 2016. - № 12 - С. 5-6.
2. Дуг Лемов. Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей / пер.с англ. О. Медведь. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014 - 416 с.
3. Дирксен Дж. Искусство обучать, как сделать любое обучение нескучным и эффективным/ - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013
4. Руководство для учителя. Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2017 – с.7-45.
5. Петерсон К. Век живи – век учись, найдите стиль обучения, подходящий именно вам/пер. с англ. Н. Брагина. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2018 –с.14
6. Боулер Д. Безграничный разум. Учиться, учить и жить без ограничений. / пер.с англ. П.Бавин, Г.Гончарова - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2020.-с.320

ӘОЖ.82.0(574)

ПЕДАГОГИКАДА ЖАҢА БІЛІМ-ЖАҢАЛЫҚҚА ҰМТЫЛЫС

Таскалиева Мирамкул Нығметқызы,
жаңа ауыл жалпы білім беретін мектебі
көшбасшы ұстаз Қостанай облысы
Амангелді ауданы

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу – тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Білім беру парадигмасы өзгергендігі туралы және жаңа мазмұнды білімнің, жаңа көзқарастың идеясы мектеп жұмысына енгізілгені нақты өзгерістермен негізделе отырып жазылған. Жаңартылған педагогикалық технологияларды сонымен қатар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалану арқылы білім сапасының алға жылжуына бет-бұрыс жасалғандығы айтылады. Оқушыны дербестікке, ізденпаздыққа, шығармашылыққа баулу жұмыстары жүзеге асырылып жатқандығы белгілі нәтижелермен көрінеді.

Түйін сөздер: білім беру, тәрбие, әдістер, интерактивтік әдіс.

Аннотация

Актуальность и цель. Сейчас в нашей независимой стране образуется новая система образования, направленная на то, чтобы войти во всемирную образовательную систему. Меняется парадигма и содержание образования, основанная на новых идеях и формах работы школы. В данной работе рассказывается как на основе использования новых педагогических технологий и интерактивных методов повышается качество знания. Наглядно видно как ученики учатся творчеству, самостоятельности, поисковой работе.

Ключевые слова: образование, воспитание, методы, интерактивный метод.

Abstract

Relevance and goal. At present, a new system of education is being developed in the sovereign country and is moving towards entering the world educational space. This is due to significant changes in the educational process. It is written that the educational paradigm has changed and the idea of a new content of knowledge, a new approach to school work is based on real changes. The results of the work on attracting students to independence, inquisitiveness and creativity are obvious.

Keywords: education, upbringing, methods, interactive method.

Әлемдік білім кеңістігіне ену мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылды. Бұл үрдіс оқу - тәрбие үрдісіне нақты өзгерістер енгізумен қатар елімізде болып жатқан түрлі

бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, жастардың шығармашылық әлеуетін дамытуды, мұғалім іс – әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

XXI ғасыр озық технологиялар ғасыры:

- Білім мазмұнын жаңарту;
- Оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдері;
- Шынайы бағалау жүйесі;
- Білім беру ортасын жаңарту;
- Өмір бойы білім алу.

Мектепті басқарудың инновациялық және ашық жүйесі барлық осы жаңалықтар мен өзгерістер озық технологиялар нәтижесінде келеді. Бұрын дәстүрлі оқыту оқушыларға дайын білімді, жаттанды дағдыны қалыптастырса, жаңа білім мазмұны баланы жарқын даму аймағында оқытады. Яғни баланың білім алуына ғана емес, оның жеке бас тұлғасын, білім алу арқылы азамат ретінде дамуын қойып отыр.

Осы мақсатта білім беру жүйесінде білім беруді дамыту, әлемдік білім беру кеңістігіне ену мақсатында елімізде білім берудің жаңа жүйесі құрылды. Бұл еліміздің барлық мектептерінде жүзеге асуда. Соның ішінде біздің мектебіміздеде жаңалықты енгізулер жүріп жатыр.

Өзгеріс әрине бірден келмейді. Бірнеше жылдар аралығында сатылап келетін құбылыс.Біздің мектепке де өзгеріс бірден келмегенін білеміз.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының мақсаттарымен міндеттерін орындау барысында Н.Назарбаев зиякерлік мектептерінде өзгермелі өмірге бірінші ретте мұғалімдерді даярлық курстарынан өткізді. Мұғалімдерді оқу бағдарламасына енгізілген өзгерістермен пәндік салалардағы әзірлемелермен жаңа технология әдіс – тәсілдерімен білімдерін жетілдірді. Деңгейлік курстарың І илгері деңгейді аяқтаған екі мұғалім көшбасшылық, мектепті дамыту сияқты өз қызметтері аясында(коучингтер, тренингтік сабақтар, Leccon stadu, мектеп, оқушы, ата-ана қажеттігін ескере отырып жаңаша жоспарлау т.б) оқу үдерісі мен оқушыны дамыту жұмыстарын, қандай өзгерістер болып жатқандығы және қандай стратегиялармен жұмыс жасау, оқушының дербес қасиеттеріне үңілу, олардың ішкі мүмкіндіктерін ашу жолдарын үйрете отырып ақпараттар жинауға тура келді. Жаңалықтармен таныса отырып оларды тәжірибемізге енгізуге талпындық.

Білім мазмұнын жаңарту, - оқу бағдарламасының жаңа мазмұнын оқып үйрендік. Әр жылғы әдістемелік нұсқаулық хаттарменмен танысып онда жазылған талаптармен міндеттерді орындауға қалыптасып келеміз. Мектептің әр жылғы даму жоспары бар. Даму жоспары мектептің проблемалық өзекті мәселелерін шешуге арналып құрылды. Мұғалімдердің, оқушылардың алға ілгерілеуін қадағалай отырып, кері байланыс ұсынылады. Сабақты зерттей отырып оқушының деңгейін анықтап, оқушы қажетіне сай сабақ жоспарын қайта құруға дағдыландық. (Leccon stadu). Мектеп бойынша 18-20 сынып компоненттері болса соның ішінде 10 сыныптың үш деңгейлі оқушылары зерттеліп, сабақтары бақыланды. Нәтижижесінде рефлексиялық шынайы есеп беруді үйрендік. Сабақ жоспарлары Ұзақ, орта, қысқа мерзімдегі сипатта жасалды. Әр сабаққа мұғалімдердермен бірлескен шынайы жоспарлар жасалып оқушы қажеттігіне сай сабақтар өткізілуде.

Оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдері, - топтық жұмыстарды ұйымдастыра отырып әдіс –тәсілдерді сабақтарға қолдану барысында оқушыға қалай оқу керектігін үйреттік. Оқытудың 50 ге тарта әдіс-тәсілдерінің ішінен әр сабақтың ғылыми танымдық ерекшеліктеріне байланысты педагогикалық тәсілдерді үйрендік. ІІІ деңгейлі мұғалімдер сабақта оқушы көшбасшылығын дамытуға күш салады. Сабақтарда инновациялық әдіс-тәсілдерді үнемі қолданады. Сонымен қатар іс-тәжірибелік жұмыстармен бір-біріне үйретуде. «Таным» кәсіби қауымдастығы мектеп ішілік әдістемелік жұмыстарға құрылған орталық болып есептеледі. Бұл қауымдастық жұмысын І илгері деңгей көшбасшы ұстаздар жүргізеді.

Шынайы бағалау жүйесі – 5 баллдық жүйемен қанағаттануды қойып, қазіргі таңда оқушыларды критерииалды бағалау 10 баллдық бағалау жүйесімен жұмыс жасаудамыз. 10 баллдық жүйе барысында сабақта баға қалыптастырушы бағалау үшін бала қабілетіне қарай дискрипторлар арқылы 10 балл негізінде қойылады. 10 баллдық баға оқушылардың білімін шынайы бағалау мен қатар өз білімін саралауда өте тиімді. Бұрын 5 баллдық жүйеде 2,3,4,5 деген сандармени шектелетін. Оқушы өз білімінің қашалықты деңгейде көрінгенін жаттанды сандармен көретін. Өз білімін сараламайтын. Өзгенің пікірін естімей тек мұғалімнің қойған 5 балдық жүйесімен қанағаттанатын. Жеке сабақтың арнайы өлшемдері критерийлері болмайтын, білім сапасы шынайы бағаланбайтын. Ал қазір әр сабақтың мақсатына сәйкес критерийлер құрылып, оқушы білімінің негізгі деңгейі айқын көрініп, олқылықтары да дер кезінде қаралып бағыт- бағдар беріледі. Сондай-ақ мұғалімге деген өкпе-реніш болмайды, себебі өз білімінің әділ бағаланатынына сенімд болады.

Жаңартылған білім мазмұны бойынша – оқушы ынтымақтастық орта құра отырып, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ-ны қолдану, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуге үйренуде. Нәтижесінде: Тіл сабақтарында жәй эссе жазудан көлемді шығарма жазуға дейін, оқушы бойына

қажетті 4 дағдыны: тыңдалым, айтылым,жазылым, оқылым қалыптастыруға ықпал етті. Математика сабақтарында логикалық ойлаудың күрделенуі, жаратылыстану пәндері бойынша зерттеу, болжау арқылы ғылыми ұғымдарды түсіну т.б. дағдылары қалыптасып келеді. Нәтижесінде:жеке көзқарасы бар, күрделі мәтіндерді құра алатын, өз ойын еркін жеткізетін,сөздік қоры жетілген,ғылыми тұрғыда аз да болса пайымдай алатын бәсекеге қабілетті оқушылар қалыптасып келетіндігін айтқым келеді.Оған дәлел оқушылар қатысып жатқан түрлі білім сайыстары, қашықтық олимпиадалар, ғылыми жобаларға қатысу қарқындығы жылдан жылға жоғары дәрежеде көрінуде. Мысалы 2018-19 оқу жылының өзінде гуманитарлық пәндер бойынша аудандық 10-12 жүлделі орындар оның 2-уі облыстық, 2 республикалық. Жаратылыстану пәндерінен 5 аудандық 3 облыстық, 5 республикалық орындардың болуы,халықаралық деңгейдегі білім сайыстарында 4 оқушы жүлделі орын, қашықтық олимиадаларда 12 оқушы арнайы дипломдармен марапатталуы жақсылықтың айғағы. 2012-2014ж. аудандық пән олимпиадарында әр пән бойынша 4-5 жүлделі орынды ғана иеленсе, 2019-21 оқу жылы аралығында 10-12 жүлделі орынды иеленген. Бұл көрсеткіштен жылдан жылға оқушылардың жоғары деңгейге көтеріліп келе жатқандығын көреміз.Білім сапасы да бұрнағы жылдарға қарағанда жоғарғы көрсеткіш көрсетуде. Шалғайда жатқан, материалдық базасы қиындық тудыратын шағын мектепке бұл көрсеткіштер көштен қалмай бәсекеге қабілетті оқушы мен ұстаз жауапкершілгін көрсетеді деп ойлаймын. Білімге бетбұрыс, табысқа жету жауапкершілікпен орындалып келетіндігі көрінеді. Ұстаздардың да халықаралық, республика, облыс,аудан көлеміндегі байқау сайыстардан алған бірнеше жүлделі орындары да оқушыларды бәсекеге қабілетті тәрбиелей отрып,өздеріде үлгі болатындығын көрсетеді. Мектепте 7 ұстаздың Республикалық байқауларға қатысып жоғары дәрежелі дипломдармен арнайы атақпен төс белгімен марапатталуы осы жетістіктердің айғағы.

Өмір бойы білім алу. Бұрын курстардан өтті деген ғана түсінік болатын. Ал қазір біліктілік курстар арқылы әр мұғалім жаңартылған бағдарлама бойынша педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдана алатын нәтижеге жетті. Оқып келгенін ұжымға үйретеді. Немесе өз тәжірибесіне енгізуге ұмтылады. Мектеп бойынша 37 мұғалім болса, соның 25–і жаңартылған білім бойынша жетеуі Н.Назарбаев зияткерлік мектебі деңгейлік курстан өтіп, сертификатталған. Бұл кәсіби даму мен білім алудың 60-70% құрайды. Яғни жаңартылған білім мазмұнын педагогикалық ұжымның жартысынан көбі игеріп келеді дегенсөз. Сонымен қатар жаңартылған оқу бағдарламасының мазмұнымен жүйесінде білім алушыны өмірде өз орнын таба білетіндей маман болуына бағытталынған. Осы уақытқа дейін түлектерді әр түрлі ықпалмен мамандық таңдатып, соңында оқыған мамандықтары бойынша жұмысқа орналаса алмағандары бәрімізге белгілі. Ал бұл бағдарламада қарапайымнан күрделіге өту қағидаты бойынша жүргізіледі. Мысалы: жәй эсседен повесть жазуға дейін дағдыға ие болатындай тілдік сөздік қорын шыңдау. Қарапайым есептен күрделенген логикалық есепті құрастыру нәтижесін көру. Оқушының дағдылары сыныптан сыныпқа қайталанып күрделенген түрде тексеріліп отырылады. Соңғы жылдары түлектеріміз жылдан жылға өздері қалаған мамандықтардың гранттарын иеленуде 2014-2 грант, 2015ж.-2 грант, 2016ж.-4 грант, 2017ж.-11 грант, 2018ж.-14 грант, 2019ж.-20 грант, 2020-21ж.- 18 грант пен ЖОО әр түрлі мамандықтар бойынша оқуға түсіп, дәріс алуда.

Мектепті басқарудың инновациялық және ашық жүйесі яғни демократияландыру мектептің даму жоспарынан бастап сыныптың жоспарын Оқушы, мұғалім ата-ана қажеттігіне сай шынайы жоспарлау іске асырылуда. Барлық іс –шаралар оқушылардың өмірде жол тауып, шешім қабылдауына үйрететін, ойларын ашық, еркін жеткізетіндей бағытта құрылады. Қорыта келе, Міржақып Дулатовтың «Жалғыз сүйеніш, жалғыз үміт – оқуда. Теңдікке жетсек те, жұрттығымызды сақтасақ та, дүниедегі сыбағалы орнымызды алсақ та, бір ғана оқудың арқасында аламыз. Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы: «Мұғалім қандай болса, мектеп һәм сондай болмақшы, яғни ұстаз білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шыкпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін ұстаз» – деп айтқан болатын. XXI ғасыр – ғылым ғасыры. Ендеше әлемдік деңгейге жету үшін ұстаздың шығармашылық қабілеті, жаңашылдық әрекеттері, біліктілігі керек екендігін түсіне білейік. Жаңа білім бізге үлкен жауапкершілікті жүктеп отыр.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық -2014-15жж.1-10б.
2. Білімдегі жаңалықтар журналы- 2020ж №4 10-12б:
3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы –Алматы 2010, 4б:
4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы – Астана 2005. 28-30б

УДК 37.02

К ВОПРОСУ О МЕХАНИЗМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ПРОЦЕССОМ НА УРОВНЕ УРОКА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ

Татарчук Татьяна Александровна,
магистрант КИнЭУ ОП
«Менеджмент в образовании» 2 курс
учитель начальных классов
КГУ «Школа – лицей №2
отдела образования города Костаная»
Управления образования
акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Қазақстан Республикасында білім жүйесін жетілдіру ең алдымен білімнің жаңаруына байланысты. Қазіргі таңда педагогикалық проблемаларды ескірген әдістермен шешу мүмкін еместігіне көз жеткізіп жүрміз. Қазақстан Республикасында білім берудің мазмұнын жаңарту негізгі мақсатты белгілейді:білім беру бағдарламасын жаңарту және кртиериалды бағалау жүйесін енгізу контекстінде мұғалімдердің педагогикалық дағдырларын жетілдіру.
Түйінді сөздер: бағалау, енгізу, тәжірибе, оқыту, нәтиже.

Аннотация

Актуальность и цель. Совершенствование системы образования, которая проводится сегодня в Казахстане, связана в первую очередь с обновлением содержания, с обеспечением его деятельного и развивающего характера. Сегодня наиболее очевиден тот факт, что новое качество образования невозможно получить, решая педагогические проблемы устаревшими методами. Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания.
Ключевые слова: оценивание, внедрение, опыт, обучение, результат.

Abstract

Relevance and goal. The improvement of the education system, which is being carried out today in Kazakhstan, is primarily connected with updating the content with ensuring its active and developing nature. Today the most obvious is the fact that a new quality of education can not be obtained by pedagogical problems with outdated methods. Updating the content of education in the Republic of Kazakhstan sets a major goal improving teachers pedagogical the education program and introducing a system of criterial evaluation.
Keywords: appreciate, implementation experience, training, scoreline.

Одним из направлений Государственной Программы развития образования и науки 2020-2025 г.г. является модернизация содержания образования через совершенствование образовательных программ. Приоритетной задачей государственной политики Республики Казахстан в области образования является обеспечение высокого качества образования, повышение конкурентоспособности образования, развитие человеческого капитала путем обеспечения доступности качественного образования для устойчивого роста экономики. [1, 2].

Одним из направлений работы по обеспечению качества в образовании является разработка механизма управления педагогическим процессом как педагогической системы на всех уровнях образования.

На основе нового ГОСО, утвержденного приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года №604 (с изменениями и дополнениями на 28 августа 2020 года №372), были разработаны два важнейших документа, без которых невозможно спроектировать современный урок. Это Учебная программа и Учебный план. [3].

Первое, на что необходимо обратить внимание современному педагогу – это детальное изучение данных трех документов: ГОСО, Учебной программы и Учебного плана.

Учебная программа определяет:

- Содержание и объем ЗУН по учебному предмету;
- Цели и задачи изучения учебного предмета;
- Педагогические подходы в организации учебного процесса;
- Подходы к оцениванию результатов изучения предмета;
- Организацию содержания предмета.

В Учебном плане определены:

- цели обучения по программе;
- рекомендуемые виды деятельности на уроке;
- заметки для учителя по методике преподавания;
- учебные ресурсы.

Учебная программа и Учебный план имеют особый формат. В связи с этим, встает необходимость в формировании важного умения современного учителя – научиться работать с этими документами, чтобы правильно спроектировать урок с учетом всех необходимых требований.

Поскольку структура поурочного планирования (КСП – краткосрочное планирование) также претерпела некоторые изменения, педагогу необходимо научиться по-новому оформлять поурочный план. Таким образом, три документа: ГОСО, Учебная программа и Учебный план должны быть всегда под рукой и стать настольной книгой учителя.

Еще одним важным умением современного учителя является построение процесса целеполагания. Цели обучения определенны Учебной программой и Учебным планом, но сформулировать цель для учащихся на уроке, так чтобы она была конкретной, измеримой, достижимой (SMART цель), с учетом особенностей учащихся отдельно взятого класса, а также продумать критерии достижения целей (в идеале еще и привлечь к этому процессу самих учащихся) – это достаточно трудоемкий процесс для учителя. Особенно, для начинающего педагога.

Поскольку, именно, осознанность степени достижения цели определяет результативность урока, как для учащихся, так и для учителя, то возникает необходимость в еще одном умении современного учителя – рефлексивном умении. Рефлексивные умения – это умения занимать позицию наблюдателя со стороны, отходить от деятельности и анализировать трудности «извне», понимать и оценивать участников, креативно регулировать свою деятельность и моделировать новую. Они позволяют человеку осуществлять поиск причины затруднений. Рефлексируемым осознаётся, степень соответствия используемых средств поставленной психолого-педагогической задаче. Происходит формирование критического отношения к собственным средствам, условиям задачи, расширение круга средств, выдвижение гипотезы, выбор интуитивного решения. В дальнейшем происходит логическое обоснование и реализация решения. [4].

По мнению Антонова, рефлексивные умения - это умения осуществлять самоконтроль и самооценку деятельности. В связи с рефлексивным решением проблем выделяются следующие умения: умение дифференцированно решать проблему; умение моделировать результаты; умение видеть противоречия, возникающие в ходе решения профессиональной проблемы; умение выбирать оптимальный способ и результат; умение своевременно выявлять и ликвидировать возникающие ошибки. Важной является способность и умение анализировать свои действия во время принятия решения, по завершению решения профессиональной проблемы, а также в перспективе. [4,5].

Для этого учителю необходимо освоить разнообразные приемы рефлексии.

Рефлексия может быть направлена на достижение различных целей: на эмоциональную сферу, настроение ребёнка, на учебную деятельность, процесс и содержание. Важное требование – формировать умения понимать причины успеха/неуспеха учебной деятельности. При проведении уроков, с целью установления эмоционального контакта с классом в начале и в конце урока, можно использовать рефлексию настроения и эмоционального состояния. Например, «Цветик – многоцветик». Дети выбирают для себя лепесток, цвет которого наиболее подходит к цвету настроения. Затем все лепестки собирают в общий цветок.

Рефлексия деятельности помогает оптимизировать учебный процесс. Применение этого вида рефлексии в конце урока дает возможность оценить активность каждого ребенка на разных этапах урока. Например, прием «Лестница успеха». Ребенок сам должен оценить, на какой ступеньке он оказался в результате деятельности во время урока, т.е. оценить достигнутые результаты. Это может быть рефлексивный прием «Дерево успеха», где определенным цветом листьев обозначены уровни усвоения материала– на изображении яблони прикрепляются яблоки зеленого и красного цветов, в соответствии с тем понятен ли был материал на уроке и насколько продуктивным был урок для учащихся.

Рефлексию содержания учебного материала можно использовать для выявления уровня осознания содержания пройденного. Эффективен прием незаконченного предложения, тезиса. Учащиеся по желанию выбирают фразу и заканчивают ее самостоятельно.

Сегодня я узнал…
Было интересно…
Было трудно…
Я выполнял задания…
Я понял, что…
Теперь я могу…
Я почувствовал, что…
Я приобрёл…
Я научился…

У меня получилось…
Я смог…
Я попробую…
Меня удивило…
Урок дал мне для жизни…
Мне захотелось…
Расскажу дома, что …

В конце урока можно предложить обучающимся написать синквейн на основе изученного материала. Этот прием помогает выяснить отношение к изучаемой проблеме, соединить старое знание и новое, не требует специального оборудования. Данные приёмы помогают не только активизировать познавательную деятельность обучающихся, развивать их мышление, но и вносит разнообразие в урок, приучает к убедительной аргументации. А это, в свою очередь, закладывает основу критического мышления, т.е. умения осмыслить и оценить собственные действия.

Известно, что человек с радостью делает то, что у него хорошо получается. Но всякая деятельность начинается с преодоления трудностей. У рефлексивных людей путь от первых трудностей до первых успехов значительно короче. Каждый творчески работающий учитель, находится в постоянном поиске. И рефлексия является обязательным условием саморазвития учителя.

Государственная Программа развития образования и науки 2020-2025 годы определила систему ценностей граждан Республики Казахстан, как ванных жизненных ориентиров:

- творческое и критическое мышление;
- коммуникативные способности;
- проявление уважения к другим точкам зрения;
- ответственность;
- дружба и забота об окружающих;
- готовность учиться на протяжении всей жизни.

В связи с этим, Учебной Программой определены наиболее эффективные формы работы на уроке: работа в малых и больших группах, в группах постоянного и сменного состава, работа в парах. Определены новые подходы и принципы работы, наиболее эффективно реализующие основные направления современного образования.

Известно, что память человека способна сохранить до 90% из того, что человек делает, 50% – из того, что он видит, и 10% – из того, что он слышит. Это говорит о значимости активных методов обучения в педагогической практике. Ученик, при этом, становится активным участником процесса обучения и происходит целенаправленное сотрудничество между учителем и учеником. Ученики получают личный опыт, имеют возможность самореализации, которая в значительной степени способствует уменьшению беспокойства, страха и скуки от школьного обучения, самоконтролю и личной ответственности учащихся.

В педагогике существуют многочисленные классификации методов обучения.

По роли обучающегося в процессе обучения; традиционно выделяют три метода:

Пассивные: где учащиеся выступают в роли «объекта» обучения и должны усвоить и воспроизвести материал, который передается им от учителя- источника знаний (лекция, чтение, опрос).

Активные: где обучающиеся являются «субъектом» обучения, выполняют творческие задания, вступают в диалог с учителем (творческие задания, вопросы от учащегося к учителю, и от учителя к ученику).

Интерактивные: От англ. (inter - «между»; act – «действие»). Таким образом, дословный перевод обозначает, что *интерактивные методы* – это методы, позволяющие учиться взаимодействовать между собой; а интерактивное обучение – обучение построенное на взаимодействии всех обучающихся, включая педагога. Другими словами, в отличие от активных методов, интерактивные ориентированы на более широкое взаимодействие учеников не только с учителем, но и друг с другом и на доминирование активности учащихся в процессе обучения.

Данные методы наиболее соответствуют личностоориентированному подходу, так как они предполагают со-обучение (коллективное, обучение в сотрудничестве), причем и обучающийся и педагог являются субъектами учебного процесса. Педагог чаще выступает лишь в роли организатора процесса обучения, лидера группы, фасилитатора, создателя условий для инициативы учащихся.

Кроме того, современный педагог должен изучить систему критериального оценивания, где оценивается степень достижения цели по четко сформулированным критериям. Система критериального оценивания направлена на развитие обучающегося, повышение его интереса и мотивации к обучению. В основе критериального оценивания лежит критериальный подход – определение степени индивидуального приближения ученика к ожидаемым результатам образования. Объективность оценок при критериальном оценивании подтверждается дескрипторами, в создании которых принимают участие ученики, модерацией, обсуждением и сравнением оценок. Данная система оценивания позволит ученику стать активным не только в процессе обучения, но и в

оценивании результатов своего обучения. Критериальная система оценивания позволяет учителю делать акценты на успехах ученика, отмечая зоны роста, выделяя то, чему еще предстоит научиться.

Критериальное оценивание выполняет функцию обратной связи, когда ученик получает информацию о своих успехах и неудачах. При этом даже самые неудовлетворительные результаты промежуточной работы воспринимаются учеником лишь как рекомендации для улучшения собственных результатов.

Проблема оценивания и его объективности остро стоит и перед учителями в практике преподавания, и перед учениками для оценивания успешности своего обучения. Для учителя важно, как с помощью оценки не погасить интерес к предмету, а наоборот, стимулировать ученика к продвижениям по отношении к самому себе. Оценка должна стать инструментом в руках учителя, который будет направлять, открывать новые возможности ученику на пути познания. Особенно это важно на современном этапе, когда мы через изменение образовательной парадигмы переходим от модели, где учитель находится в центре учебного процесса к модели, где ученики созидают, а учитель лишь направляет. [6].

Таким образом, эффективность работы по обеспечению качества в образовании зависит от механизма управления педагогическим процессом, педагогического мастерства учителя в контексте обновлённой образовательной программы.

Список литературы:

1. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988 [Электронный ресурс]: Официальный сайт Министерства юстиции РК. Институт законодательства и правовой информации - Режим доступа: https: //adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988
2. Государственная программа развития образования и науки 2020 - 2025 [Электронный ресурс] -Режим доступа: https://foundation.kz/ru/2018-07-31-09-09-49/622-gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-i-nauki-rk-na-2020-2025-gg.html
3. ГОСО [Электронный ресурс]: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясы - Режим доступа: https://nao.kz/loader/fromorg/2/22
4. Шорина А.В. Роль рефлексивных умений в принятии организационных решений / А.В.Шорина. - Текст: непосредственный // Молодой ученый. - 2014. - № 8 (67). - С. 903-906. - URL: https://moluch.ru/archive/67/11251/
5. Антонов Ю.И. Формирование управленческих умений у будущих офицеров тылового обеспечения. / Ю.И.Антонов. - Саратов: Издательский центр «Наука», 2013.-126 с.
6. А.Жикиенова, руководитель Инновационного центра развития образования Павлодарской области ***//*** Критериальное оценивание как условие успешного обучения учащихся [Электронный ресурс]: Республиканская образовательная общественно-политическая газета Білімді ел - Режим доступа: https://bilimdinews.kz/?p=74664

УДК 377.5

ДИСТАНЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В САМООБРАЗОВАНИИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ ПЕДАГОГОВ

Тертышник Ольга Сергеевна,
Ловягина Татьяна Владимировна,
Смолева Наталья Васильевна,
преподаватели специальных дисциплин
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Мақалада өзін-өзі тәрбиелеудің рөлі және мұғалімнің кәсіби деңгейін үнемі жоғарылату қажеттілігі, өзін-өзі тәрбиелеудегі және біліктілікті арттырудағы қашықтықтан оқыту технологиясының артықшылықтары сипатталған, мұғалімдердің біліктілігін арттырудың қашықтықтан оқыту курстарының қажеттілігі негізделген.

Түйінді сөздер: Өзін-өзі тәрбиелеу, қашықтықтан технологиялар; қашықтан оқу; қашықтықтан курстар, интернет платформалар.

Аннотация

В статье описывается роль самообразования и необходимость постоянного повышения уровня профессионализма педагога, преимущества дистанционных технологий в самообразовании и повы-

шении квалификации, обосновывается необходимость дистанционных курсов повышения квалификации педагогов.
Ключевые слова: Самообразование, дистанционные технологии; дистанционное обучение; дистанционные курсы, интернет-платформы.

Abstract

The article describes the role of self-education and the need to constantly improve the level of professsionalism of a teacher, the advantages of distance technologies in self-education and advanced training, and substantiates the need for remote advanced training courses for teachers.
Keywords: Self-education, distance technologies; distance learning; distance courses, internet platforms.

Основное высшее образование, получено нами много лет назад. И сейчас, работая в Костанайском строительном колледже преподавателями, имея определенный опыт, можем с уверенностью сказать: чтобы быть востребованными специалистами, базовых знаний никогда не бывает достаточно. Передавая свои знания молодёжи, работая педагогом, нужно не только знать гораздо больше заложенного в программу учебного процесса, чтобы ответить на все вопросы студентов, но необходимо и донести эти знания так, чтобы тебя поняли. То есть необходимо говорить с молодыми на их языке. Технический прогресс идёт ускоренными темпами. Способность восприятия знаний новым поколением, процесс обучения современных студентов идёт на другом уровне, поэтому самообучаться и самосовершенствоваться для преподавателей является жизненной необходимостью.

В своем послании народу президент нашей Республики Токаев К. отметил, что системе образования нужны мотивированные и квалифицированные педагоги [1, с.3]. Будучи преподавателем, нужно всю жизнь учиться, заниматься самообразованием. Ведь вся она уходит на развитие мастерства, и нельзя достичь состояния «дальше некуда». Нельзя сказать: «У нас обучающаяся организация», так же как нельзя сказать о себе: «Я – просвещённый человек». Чем больше человек учится, тем острее в нём сознание собственной невежественности [2, с.29].

Согласно формулировки с интернет сайта самообразование – это такая форма индиивидуальной деятельности человека, которая мотивирована его собственными профессиональными и личностными интересами и потребностями и направлена на приобретение необходимого багажа знаний, навыков и умений и их усовершенствование, а также на развитие и усовершенствование им качеств своей личности. Самообразование является неотъемлемой частью жизни и деятельности развивающегося человека, в особенности педагога [3].

Проще сказать: самообразование – это добровольное получение знаний, без нажима «сверху». И педагог, преданный своей работе, развивается постоянно в течение всей педагогической деятельности, временами, и не замечая этого.

В настоящее время как никогда актуальна тема дистанционного обучения, дистанционных технологий – неотъемлемой части образовательного процесса и, следовательно, непрерывного образования педагогов. Это - развивающееся перспективное направление, главной целью которого является обеспечение доступности качественного образования. Дистанционные образовательные технологии реализуются с применением современных информационных и коммуникационных технологий, естественно, при опосредованном участии сторон учебного процесса. Внедрение такого учебного процесса – одна из важнейших составляющих совершенствования инновационного образования в обеспечении его доступности и качества.

Столкнувшись с ситуацией, когда обучение студентов перешло в дистанционных формат, нам преподавателям пришлось в срочном порядке оттачивать, а кому-то осваивать, информационные и коммуникационные технологии, действовать в рамках образовательных платформ, которые были приняты в образовательном учреждении. Появилась потребность для преподавателей в дополнительном обучении, самообразовании и самосовершенствовании для налаживания оптимальной работы и поддержания качественного обучения студентов. Тут-то и сработала народная мудрость «Век живи – век учись!».

Электронное обучение существенно влияет на все составляющие компоненты учебного процесса, при этом, изменяется структура, местонахождение, методика совместной деятельности преподавателя и студента.

Конечно, в дистанционное русло мы влились, работа наладилась. Стало ясно, что обучение на расстоянии имеет свои стороны как положительные, так и отрицательные, как и в любом другом деле. На новую ступень встал вопрос о повышении профессионализма педагогов.

Одна из главных задач Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы заключается в повышении качества педагогических кадров и престижа профессии учителя, сформированности преподавателя новой формации. Профессиональный рост – неотъемлемая часть нашей жизни, а дистанционный формат способствует непрерывному образованию. Но, так сложилось, что в течение последних двух лет данная задача реализуется в основном в заочной, дистанционной форме.

Начало начал, конечно же, в повышении профессионализма дистанционно: компьютер-дистанционные технологии, дистанционные технологии-компьютер - два неразрывных звена в цепи повышения профессионализма, уровня преподавания, возможности идти в ногу со временем. Поэтому совершенное владение компьютером – важное современное требование в процессе самообразования, саморазвития.

По истечении немалого времени можно сделать вывод, что преподаватели свободно используют средства информационных технологий, технических средств, а курсы стали обычным полноправным компонентом дистанционного образования.

С применением информационно-телекоммуникационных сетей не останавливается, а получило дополнительные более широкие возможности, дистанционное обучение педагогов, и, пройдя отдельный дистанционный курс в рамках повышения квалификации, у нас есть возможность глубже проникнуть в этот процесс, который в итоге будет переложен на обучение студентов.

Преподаватели сейчас могут выбрать интересующий курс по своему предпочтению, что является одним из преимуществ – учиться непосредственно тому, в чем есть потребность.

В интернете самые разные образовательные порталы предлагают множество онлайн-курсов по разным профилям, в т.ч. и международные от ведущих университетов, с получением сертификатов: например, Талап, Интуит, Elab.Asia, Coursera. При этом можно расширить, углубить свои знания абсолютно во всех жизненных сферах, но, главное, конечно, повысить свою квалификацию как преподавателя по своему профилю.

Дистанционное курсовое повышение квалификации повышает мотивацию к самосовершенствованию педагогов, поиску, позволяет ориентироваться потоках информации, работать с отрытыми образовательными ресурсами, при этом включает в себя все присущие учебному процессу компоненты. Не нужно ожидать срока прохождения курсовой переподготовки, достаточно открыть интернет, и найти курс, соответствующий вашим потребностям и условиям. Нам, как преподавателям специальных дисциплин строительного профиля, в дистанционном формате дистанционно довелось совершенствовать свои навыки в постоянно обновляющихся программах автоматизированного проектирования: ArchiCad, AutoCad, Revit, Компас 3D, так необходимых в подготовке техников-проектировщиков и техников-строителей.

Для обучающегося преподавателя приоритетом на дистанционном повышении квалификации должна стать организация систематических самостоятельных занятий, направленных на решение поставленных задач и достижение запланированных конкретных результатов. Слушатели курсов имеют ряд преимуществ: доступ ко многим источникам учебной информации (электронным библиотекам, базам данных), общение друг с другом, которое не прекращается и после прохождения курсов, и с преподавателем через социальные сети или с помощью средств информационных технологий. Важный положительный факт, что на курсы повышения квалификации педагогам нет необходимости выезжать за пределы места проживания, а обучаться без отрыва от основной деятельности.

Также успех дистанционного обучения зависит немало от деятельности тренера, ведущего курсы, от того, насколько он сам владеет необходимой информацией, как им организованы учебные занятия: интересен ли материал, какова атмосфера во взаимодействии со слушателями, возможность дать исчерпывающие ответы на созревшие вопросы, манера проведения занятия и др. Для обучающихся педагогов восприятие нового материала будет, конечно, лучше и интереснее, если преподающий дополнит свой рассказ тематическим видеорядом, включит в учебной занятие элементы занимательности с помощью презентаций, обучающие интернет-платформы (например, Google, Kahoot, *Jam* Board, Popplet, Padlet, Miro), онлайн-тестов, игр.

Однозначно, что только когда педагог сам пройдет хотя бы один дистанционный курс, он лучше освоит данную технологию и сможет с успехом применять ее на практике, при обучении студентов согласно своей специальности и квалификации.

Способствуют профессиональному развитию научно-практические конференции и профессиональные конкурсы разного уровня. Подготовка к ним самостоятельно или в качестве руководителя со студентами и участие в них помогают успешно решать задачи повышения профессионализма, качества предоставленной работы, позволяют создать благоприятную среду для развития интеллекта, совершенствования профессиональных умений и навыков, развития профессионального и креативного мышления, способствуют формированию опыта творческой деятельности в определённой сфере. Демонстрация профессионального мастерства и дальнейшее его совершенствование – главная цель профессионального конкурса.

Дистанционные технологии в полной мере позволяют организовать проектную деятельность студентов, где преподаватель выступает в качестве консультанта, направляющего и время суток тут не в счет. Преподавателям и студентам нашего колледжа не раз довелось участвовать в международных конкурсах с проектами, которые были оценены достойно, и студенты с научными руководителями из числа педагогов: получали звания лауреатов, дипломы, призы, благодарственные письма.

Для выяснения отношения к дистанционным технологиям и влиянию их на профессиональный рост, нами было проведено социологическое исследование. Для этого была составлена анкета «Отношение к дистанционным технологиям в профессиональном развитии».

Если проанализировать ответы респондентов (опрошено 50 преподавателей колледжа), то видно, что главным преимуществом в получении образования, профессионального развития выделяется доступность: интернет общедоступен, надежен, в независимости от местоположения и экономия времени: нет дополнительной траты времени на то, чтобы добраться до определенного места. Далее следуют: возможность добывать обширную разнообразную информацию (при подготовке заданий), повышение профессиональных навыков деятельности в дистанционном формате и деловое общение (обмен опытом, работа в команде) (рис.1).

Рисунок 1. «Отношение к дистанционным технологии в профессиональном развитии»

Конечно, у каждого педагога сложилось свое отношение к дистанционному обучению, кто-то хвалит, кто-то ругает: у каждого свой характер, темперамент, коммуникативные навыки, владение компьютером и всем, что к нему прилагается, умение пользоваться интернет-ресурсами и многое другое.

Как правило, повышение квалификации – это ещё и перспективы для карьерного роста, совершенствования конкретных знаний, получение профессиональных навыков в решении практических задач и улучшение качества образования в целом.

Современный педагог, который будет в курсе последних новинок, новых подходов и методик обучения, быстро найдёт общий язык со своими студентами, что в итоге приведёт к большему взаимопониманию между ними. Это влечёт за собой приятные последствия, обучающийся будет стремиться достичь такого же уровня, как у своего преподавателя, это «подстегнёт» его на улучшение своих знаний и самообразование, и в итоге из него в дальнейшем получится прекрасный специалист, знающий своё дело. Современные дети любят «продвинутых» преподавателей, с которыми чувствуют себя «на одной волне».

Высокий темп жизни, постоянная нехватка времени не дали бы педагогу основательно заняться повышением своей квалификации, и интернет-технологии, используемые для дистанционного обучения, дают возможность решить эту проблему.

Благодаря современным технологиям дистанционного обучения мы, преподаватели не только получаем профессионально необходимую информацию, но попутно выполняем практическую часть учебной работы, тут же осуществляется контроль и самоконтроль всего усвоенного и увидеть результат посредством онлайн-тестирования, есть возможность обменяться опытом и защитить разработанные тематические проекты на вебинаре. Еще одна важная возможность, которую мы имеем при дистанционном обучении - это непосредственное использование в дистанционном формате инновационных технологий, овладение ими поможет более глубоко осмыслить пути их применения в своей деятельности, прогнозировать трудности, с которыми могут столкнуться студенты, разработать авторские электронные ресурсы на основе тех, с которыми познакомились на курсах.

В статье Т.А.Телешевой «Возможности дистанционных курсов в повышении квалификации педагогов» четко отмечено, что дистанционные курсы повышения квалификации педагогов помогают:

- приспособить преподавателя к новым технологиям и дать почувствовать себя комфортно себя среди этих технологий;
- совершить самостоятельный подъём на следующую ступеньку в карьерном росте;
- построить обучение таким образом, чтобы обучающийся получил образование в соответствии с его возрастом;

- пользоваться новыми разнообразными технологиями и формами построения учебной деятельности учащихся;
- строить урок, позволяющий осуществить оптимальный подход, как каждому ученику, так и к группе обучающихся;
- систематически осуществлять самообразование;
- применять средства информационных компьютерных технологий для построения собственной профессиональной деятельности;
- находить общий язык с учениками, что позволит достичь наилучшего результата в понимании друг друга и вследствие получения образования [4].

Дистанционные курсы неотъемлемая часть самообразования, но самое главное для преподавателя – это качественно провести занятие. Урок должен быть запоминающимся, интересным и «смотрибельным». А для этого преподавателю необходимо готовиться: прочитать учебную литературу, разработать контрольные вопросы, домашнее задание и составить план занятия, подумать, в какой форме преподать подготовленный материал слушателям.

Большую роль в самообразовании играют и внеклассные занятия. Для студентов колледжа проводятся мероприятия: научно – практические конференции, конкурсы, семинары, на которых они представляют свои работы, но сам студент без поддержки, без помощи и подсказки преподавателя не справится. При разработке научных работ со студентами преподаватель изучает много специальной литературы, знакомится с новинками строительного производства и общается с инженерами – строителями производственниками, чтобы владеть информацией по разрабатываемой теме в полном объёме, чтобы суметь подсказать и направить, найти научное обоснование или даже сделать открытие. При подготовке к профессиональным конкурсам все участники, и студенты, и педагоги, наиболее глубоко изучают возможности систем автоматизированного проектирования, так как конкурсные работы разрабатывались, с целью наглядности, в этих программах. А также при подготовке к конкурсу познакомились с нормативной документацией по проектированию гражданских и промышленных объектов и градостроительству населённых пунктов.

Для повышения рейтинга преподавателей имеют большое значение их публикации статей и заметок в журналах и газетах. Несмотря на то, что получено техническое образование, приходится развиваться и обучаться в литературном направлении, учиться грамотно и логически последовательно излагать свои мысли на бумаге. Освещать события, мероприятия, делиться опытом посредством печати так, чтобы читателю был интересен предлагаемый материал. Помимо статей, для облегчения своей работы и работы других преподавателей, разрабатываются методические указания по оформлению и выполнению курсовых и дипломных работ. Как результат накопленного опыта и высокого профессионализма, преподаватели пишут книги и учебные пособия, учитывая всё новое, что предлагается техническим прогрессом. Это значительно облегчает труд педагога, помогает студентам при изучении материала и, приходя на современное производство, молодой специалист не требует переобучения.

Работая преподавателями специальных дисциплин и на строительном и архитектурном отделениях, нужно быть в курсе событий в сфере архитектуры и строительства, для этого приходится изучать много нормативных документов в этой области, например, журнал «Экспресс-информ», Bim-форумы, где регулярно публикуются и обсуждаются решения Правительства Республики Казахстан, предоставляются актуальные сведения о технических регламентах, государственных нормативах, национальных и межгосударственных стандартах и сметных нормативных документах в области архитектуры, строительства и градостроительства. Также весьма полезно советоваться со специалистами, которые работают на производстве и как практики могут дать полезный технический совет для решения трудного вопроса при курсовом или дипломном проектировании [5].

На тему самообразования высказывались многие выдающиеся личности. Быть может, ознакомившись с ними, вы убедитесь, что идёте верным путём, а приведённые ниже цитаты подзадорят вас и добавят мотивации.

Цитаты великих людей на тему самообразования:

- «Учитель - это человек, который учится всю жизнь, только в этом случае он обретает право учить» (Лозинский В.М.).
- «Если будешь любознательным, то будешь многознающим» (Сократ).
- «Люди перестают мыслить, когда перестают читать» (Дени Дидро).
- «Надо много учиться, чтобы осознать, что знаешь мало» (Мишель Монтень).
- «Не стыдись учиться в зрелом возрасте: лучше научиться поздно, чем никогда» (Эзоп).
- «Нужно всю жизнь учиться. Вся жизнь уходит на развитие мастерства, и нельзя достичь состояния «дальше некуда» (Питер Сендж «Пятая дисциплина»).
- «Каждый человек получает два воспитания: одно дают ему родители, передавая свой жизненный опыт, другое, более важное, он получает сам» (Эрнст Тельман).

В заключении хочется сказать, что самообразование, в том числе дистанционное, жизненно необходимо для современного преподавателя, невзирая на опыт, квалификационные категории, нам

нужно держать руку на пульсе современных инноваций в образовании, саморазвитии, в помощь нам дистанционные образовательные технологии, а это - конкурентоспособность, востребованность, достоинство.

Список литературы:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана https: // www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048
2. Питер Сендж. Пятая дисциплина / П.Сендж Пятая дисциплина,2006.
3. Самообразование [Электронный ресурс]/Режим доступа: https://4brain.ru/samoobrazovanie/
4. Т.А. Телешева «Возможности дистанционных курсов в повышении квалификации педагогов» [Электронный ресурс] / Режим доступа: http: // shgpi.edu.ru/files/nauka-/vestnik/2015/2015-2-32.pdf
5. Информационный бюллетень - журнал «Экспресс – информ»

УДК 372.881.1

К ВОПРОСУ О ФАКТОРАХ ЭФФЕКТИВНОГО ПРЕПОДАВАНИЯ В ВУЗЕ

Утегенова Бибикуль Мазановна,
кандидат педагогических наук,
профессор кафедры педагогика и психология
КРУ им. А.Байтурсынова,
Утегенова Сауле Тулешовна,
старший преп.кафедры обшеюридических дисциплин
Костанайской академии МВД РК
им.Шракбека Кабылбаева
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Кәсіби жоғары оқу орындарында инновациялық тиімді оқытудың әдіс-тәсілдері жаңартылуда. Бұл мақалада тиімді оқытудың мәні, ЖОО-да оқыту тиімділігінің негізгі аспектілері, сонымен қатар болашақ мамандарды дайындау сапасына бағытталған ЖОО-дағы оқытудың табыстылығының көрсеткіштері туралы мәселе көтеріледі.

Түйінді сөздер: тиімді оқыту, тиімді оқыту сапасының көрсеткіштері, университетте тиімді оқытудың әдістері мен стратегиялары.

Аннотация

В профессиональном высшем образовании актуализируются методы и приемы инновационного эффективного обучения. В данной статье поднимается вопрос о сути эффективного преподавания, основные аспекты эффективности преподавания в вузе, а также индикаторы успешности обучения в вузовском преподавании, направленные на качество подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: эффективное преподавание, индикаторы качество эффективного преподавания, методы и стратегии эффективного обучения в вузе.

Abstract

In professional higher education, methods and techniques of innovative effective learning are being updated. This article raises the question of the essence of effective teaching, the main aspects of the effectiveness of teaching at a university, as well as indicators of the success of training in university teaching, aimed at the quality of training of future specialists.

Keywords: effective teaching, indicators of the quality of effective teaching, methods and strategies for effective teaching at the university.

Важным направлением модернизации и трансформации высшего образования в Республике Казахстан на современном этапе является системное повышение эффективности и качества подготовки кадров, квалифицированных и конкурентноспособных на рынке труда. Если говорить о подготовке педагогических кадров в РК, то отметим два важных документа, определяющих результативность педагогического образования в вузе – это Профессиональный стандарт педагога РК и Закон о статусе педагога, принятых на официальном уровне, как стратегические документы, определяющие содержание образовательных программ педагогического направления. Подготовка педагогов для отечественной системы образования выстраивается в фокусе образовательной программы,

разработанной с активным участием стейкхолдеров.Современный педагог должен владеть базовыми компетенциями профессиональной деятельности, «мягкими» навыками с учетом постоянных преобразований в образовательной практике, а также и гибкостью и вариативностью, теми качествами, которые будут способствовать эффективному использованию новых прикладных знаний. Такой уровень подготовки возможен при эффективном процессе преподавания и учения в процессе вузовского обучения. Особенностью процесса обучения в вузе является интеграция науки и практики, интеграция теоретического и прикладного знания. Большое значение имеют в процессе обучения активные методы и формы обучения, стимулирующие познавательную деятельность обучающихся, основанную на инновационных технологиях с направленностью на субъект-субъектное взаимодействие преподавателя и обучающихся. Развитие коммуникации, основанное на диалоговой форме обучения, на анализе учебных ситуаций, проблемном обучении, дают эффект повышения качества через развитие компетентности будущих специалистов.

Вызовы к современному педагогическому образованию можно рассмотреть через призму стратегических задач, среди которых важной яляется формирование готовности к рынку завтрашнего дня в условиях неопределенности через овладение инновационным содержанием профессиональной деятельности.

Переход, познавательной деятельности в профессиональную с соответствующей сменой потребностей и мотивов, целей, действий, средств, предметов и результатов, а также предоставление возможности выбора, активности, субъектности, проектирование карты профессионального развития будущих педагогов придает подготовке в вузе целостность, системную организованность и личностный смысл усваиваемых знаний и компетенций.

Эффективность ориентира на качество подготовки специалистов включает следующие аспекты:

- *методологический инструментарий* как получение возможности использования механизмов мультимедийности, интерактивности и технологичности процесса обучения в интеграции оффлайн и онлайн-обучения, включение обучающихся в разные виды учебно-познавательной деятельности, что создает условия для самосовершенствования и саморазвития человека, индивидуализации и персонификации в стратегиях профессионального обучения в вузе;
- *личностно-ориентированные технологии,* как системообразующие ценности образования, совокупность критического мышления и формирования мета-навыков, диалоговые формы организации;
- *практико-ориентированное содержание* через организацию проблемная лекция, семинар-диспут, учебная дискуссия, «мозговой штурм», дидактическая игра, стажировка, имитационный тренинг, игровое проектирование, метод эвристических вопросов;
- *успешность дистанционного формата обучения посредством использования* интерактивных форм и технологий цифрового обучения с обязательной обратной связью и возможности гибкого адаптированного контроля и самоконтроля обучающихся.

При этом важными составляющими мониторинга эффективности процесса обучения в высшей школе являются следующие индикаторы:

a) четкость и заданность цели обучения,
b) лаконичность и доступность вопросов для проверки понимания,
c) увеличение доли практики,
d) использование эффективных средств, стратегий обучения, уровень профессионализации молодого специалиста и способность и готовность к профессиональному самообразованию
e) системная обратная связь и гибкость в обучении,
f) e) развитие метапознавательных навыков обучающихся

Для эффективного преподавания в вузе необходимо учитывать следующие дидактические закономерности обучения в вузе, как степень адаптации выпускника к социальной жизни и профессиональной деятельности, уровень профессионализации молодого специалиста, способность и готовность к профессиональному самообразованию, интенсивность профессионального и личностного самосовершенствования, как пролонгированный эффект обучения в вузе. Выступая в каччестве внешних критериев, данные объективные закономерности позволяют совершенствовать конкурентоспособность образовательных программ в подготовке к будущей деятельности.

Внутри самой системы обучения действие таких критериев эффективности, как успешность в обучении и академическая успеваемость студентов, качество знаний и уровень сформированности профессиональных компетенций у обучающихся, уровень развития личностных качеств, уровень обученности и обучаемости обучающихся, сработает как механизм ситсемных мер по реализации задач, направленных на качество готовности специалистов к своей профессиональной деятельности.

Анализ суждений и итогов обратной связи с обучающимися показал, что с точки зрения самих студентов для эффективного процесса обучения необходима квазипрофессиональная среда, где все «заточено» на будущую профессиональную деятельность. Между тем имеются барьеры для этого. Среди них, как отмечают сами обучающиеся, как можно меньше монолога преподавателя, больше диалога, полилога, возможностей для индивидуального творческого проявления знаний, умений и

компетенций студентам. Необходимость расширения доступа базы и платформ ИКТ в процессе обучения, активное использование интернет - конференций, вебинаров, коучинговых тренингов должно стать приоритетным в современном процессе преподавания в вузе. Нужно менять характер общения и взаимодействия между преподавателем и студентом, в переходом на консультационный характер общения преподавателя и студента, увлечение собственным примером от преподавателя вуза, активное использование обсуждения проблем, анализ, решение проблемных задач, активизация дискуссионного характера обучения в вузе. Среди инновационных форм организации учебных занятий наиболее востребованными являются практикумы и лабораторные занятия, приближенные к сфере будущей профессиональной деятельности, использование активных методов обучения, групповые проекты, учет интересов и склонностей обучающихся через персонифицированные и индивидуализированные задания творческого характера.

Преподавание – это сфера труда преподавателя вузе. Поэтому роль педагога кафедры интегративна по сути. С одной стороны, преподаватель как транслятор новых знаний, трансформатор методики преподавания, а с другой стороны – носитель научных интересов, исследовательской деятельности и исследования научной проблемы.

Поэтому важными ценностными составляющими в деятельности преподавателя вуза являются:

- личность преподавателя, методологическая культура, ценностно-смысловые ориентиры;
- знание психолого-педагогических основ преподавания в вузе, владение методикой преподавания, понимание философии преподавательской деятельности;
- творческое применение современных методов, приемов стратегий и технологий обучения в вузе;
- исследовательская практика, проектная деятельность, умелая интеграция сферы научных интересов с образовательной практикой.

Назовем основные методы организации эффективного обучения в вузе, где главным мерилом является качество:

- трансформация лекций как формы и метода организации эффективного обучения;
- научная направленность содержательного контента обучения;
- владение методиками преподавания и учения, организацией самостоятельной работы обучающихся;
- активность и вовлеченность обучающихся;
- обучение как приобретение собственного предпрофессионального опыта;
- субъект-субъектное взаимодействие и продуктивная обучающая среда в вузе;
- свобода выбора и принятие решений на основе контекстуального обучения;
- использование ИКТ и интерактивных технологий в учебном процессе;
- рефлексивная практика.

Среди множества методов, форм и стратегий обучения в профессиональном образовании выделим инновационные методы обучения и преподавания, доказавшие на практике свою эффективность. Прежде всего, это обучение в сотрудничестве (групповые и командные методы), когда в коллаборации и в межгрупповом взаимодействие возможно коллективное обучение, которое дает возможность реализовать стратегию «слышать друг друга» и «слушать другого». Такой метод обучения, как организация письменных творческих работ (эссе и его обсуждение), является ценным с точки зрения наращивания навыков академического письма, умение грамотно изложить мысль в письменной речи. Кроме того, именно богатая речь, творческое воображение, коммуникативные навыки убеждений у обучающихся смогут им в дальнейшем адекватно выполнять свои функции, отличаясь социально-профессиональной мобильностью, готовностью к быстрому обновлению знаний, освоению новых сфер деятельности, расширению арсенала навыков и умений и их творческого применения в профессиональной деятельности. Творчество связано со способностями человека, особенно со способностью нестандартно мыслить. Особую роль в развитии творческих способностей студентов выполняет инновационное обучение, которое обеспечивает переход, познавательной деятельности в профессиональную с соответствующей сменой потребностей и мотивов, целей, действий, средств, предметов и результатов. Такое обучение придаёт целостность, системную организованность и личностный смысл усваиваемым знаниям.

В квазипрофессиональном обучении опора на знаково-контекстные методы являются бесспорными, так как учебные ситуации, их анализ, способствуют отработке практических навыков через имитационные методы будущей профессиональной деятельности. Как форма активного обучения, предназначенная для применения в высшей школе, ориентированная на профессиональную подготовку студентов и реализуемая посредством системного использования профессионального контекста, постепенного насыщения учебного процесса элементами профессиональной деятельности. Для педагогической деятельности коммуникативные методы являются важными, так как слово педагога, его эмоциональное воздействие, обратная связь зависят от умения использовать речь, общение в подготовке к будущей специальности. Поэтому широкое использование методов

диалогового обучения является необходимым атрибутом эффективного преподавания в вузе. Эффективным является метод взаимообучение, через который можно учиться командному преподаванию. Весьма популярный в вузе метод проектов расширяет границы учебного задания, учит познавательным навыкам, как абстрагирование, моделирование анализ, синтез и обобщение.

В практике вуза набирает обороты метод исследовательской практики, когда обучающимся ставится проблемная задача и необходимо ее решать через научные методы - диагностика, предположение, поиск вариантов и способов решения, аргументация и приведение доказательств и, собственно, само решение.

Такая группа инновационных методов, как развитие критического мышления, проблемные, проектно-исследовательские методы, интеллект-карты, графические органайзеры, портфолио ДОСтижений обучающихся, техники рефлексивного обучения требуют детализации и проработки в арсенале преподавания. Преподаватель не столько учит и воспитывает, сколько актуализирует, стимулирует студентов к развитию, создаёт условия для их самовыдвижения на базе использования опыта преподавателя и обучаемых. Тогда возникает приоритет субъектно-смыслового обучения, по сравнению с информационным обучением, необходимость диагностики личностного развития, включения учебных задач в контекст жизненных проблем.

Итак, эффективное преподавание в вузе – это методологический инструментарий, обеспечивающий качество знаний, конкурентоспособность и компетентность в подготовке будущих специалистов. Инновационные активные методы обучения позволяют развить у будущих специалистов наиболее важные и необходимые для их дальнейшей деятельности компетенции. Считаем их эффективными методами обучения, позволяющими снять противоречия между теоретическим характером учебной дисциплины и практическим характером профессиональной деятельности студента.

Подводя итог сказанному, можно с уверенностью сказать, что рассмотренные инновационные методы обучения оказывают огромное позитивное влияние на студента и позволяют использовать все уровни усвоения знаний: от воспроизводящей деятельности через преобразующую к главной цели – творческо-поисковой деятельности. В этом главная ценность эффективного преподавания в вузе.

Список литературы:

1. Хелен Битэм Рона Шарп Переосмысление педагогики для цифровой эпохи 21 века. – Нур-Султан, 2019.-352 с.
2. Мыңбаева А.К., Садвакасова З.М. Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения: Учебное пособие. 2-изд. Доп. – Алматы, 2012. – 228с.
3. Философия и история образования. / Бессонов Б.Н. Учебник. –М.;ЮРАЙТ, 2018.-354 с

378.048.2

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПОСТВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Усембаева Асия Хамитовна,
магистр педагогики и психологии
старший преподаватель
кафедры педагогики ипсихологии
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектқілігі және мақсаты. Жоғары сапалы адами капиталға тәуелді жоғары оқу орнынан кейінгі білім білікті мобильді жұмыс күшінің маңызды активі және көзі болып табылады. Бүгінгі таңда магистратура мен докторантура түлектері санының күрт өсуі, сондай-ақ дәреже алу мазмұны мен әдістерін әртараптандырудың өсуі және еңбек нарығының осы академиялық және ғылыми дәреже иелерін жұмысқа орналастыруға деген қызығушылығы байқалады. Жұмыстың мақсаты - қазіргі заманғы жоғары білім беру мәселелерін талдау және оларды шешу жолдарын іздеу.

Түйінді сөздер: жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру, ғылыми кадрлар даярлау, ауысу факторлары.

Аннотация

Актуальность и цель. Последипломное образование, которое зависит от высококачественного человеческого капитала, является жизненно важным активом и источником квалифицированной мобильной рабочей силы. Сегодня наблюдается резкий рост числа выпускников магистратуры и докторантуры, а также растущая диверсификация содержания и методов получения степеней и более широкий интерес со стороны рынка труда к трудоустройству этих обладателей академической и уче-

ной степени. Цель работы заключается в анализе проблем современного поствузовского образования и поиске путей их решения.
Ключевые слова: послевузовское образование, подготовка научных кадров, факторы перехода.

Abstract

Relevance and goal. Postgraduate education, which depends on high-quality human capital, is a vital asset and a source of skilled mobile workforce. Today, there is a sharp increase in the number of graduates of master's and doctoral studies, as well as a growing diversification of the content and methods of obtaining degrees and a wider interest on the part of the labor market in the employment of these holders of academic and academic degrees. The purpose of the work is to analyze the problems of modern post-university education and find ways to solve them.
Keywords: postgraduate education, training of scientific personnel, transition factors.

В современных условиях социально-политической и экономическойнестабильности в стране, являющейся частью глобального общемирового кризиса, перед обществом Казахстана возникают новые сложные задачи, требующие обновления и критической переоценки сложившейся системы ценностей. Одним из главных направлений системы высшего и послевузовского образования становится его гуманизация и гуманитаризация, подъем общей культуры формирующихся конкурентоспособных кадров.Для реализации этого и других направлений необходимо прежде выявить наиболее важные проблемы, без анализа которых невозможно создать эффективные способы осуществления данных направлений.

Последипломное образование, которое зависит от высококачественного человеческого капитала, является жизненно важным активом и источником квалифицированной мобильной рабочей силы, основанное на общественных и экономических знаниях на национальном, региональном и международном уровнях. Сегодня наблюдается резкий рост числа выпускников магистратуры и докторантуры, а также растущая диверсификация содержания и методов получения степеней и более широкий интерес со стороны рынка труда к трудоустройству этих обладателей ученой степени. Таким образом, повсеместно такие программы, по-видимому, представляют собой важный компонент национальной политики в области исследований и выпуска квалифицированных специалистов [1, с.15].

Поствузовское (послевузовское) профессиональное образование - система повышения квалификации лиц, имеющих высшее образование. Хотя по названию эта система - часть образования, по содержанию она представляет собой во многом или исключительно научно-исследовательскую работу, по результатам которой присуждается учёная степень [2].

В Западной Европе и Северной Америке, а также в некоторых странах СНГ термины послевузовское образование или последипломное образование (graduate education или postgraduate education, англ.), относятся к академическим степеням магистра и доктора. В настоящее время делаются попытки унифицировать систему послевузовского образования в рамках Болонского процесса.

В соответствии с Законом Об образовании РК послевузовское образование приобретается гражданами, имеющими высшее образование. Обучение по образовательным программам послевузовского образования осуществляется в форме очного обучения. Послевузовское образование осуществляется в магистратуре, резидентуре и докторантуре организаций высшего и (или) послевузовского образования, научных организаций по основному профилю деятельности и направлениям подготовки кадров, а также путем направления стипендиатов международной стипендии «Болашак» на обучение в ведущие зарубежные организаций высшего и (или) послевузовского образования по очной форме обучения в соответствии с перечнем специальностей, ежегодно утверждаемым в порядке, установленном законодательством Республики Казахстан. Подготовка кадров в магистратуре осуществляется на базе образовательных программ высшего образования по двум направлениям:

- научно-педагогическому со сроком обучения не менее двух лет;
- профильному со сроком обучения не менее одного года.

Подготовка кадров в докторантуре осуществляется на базе образовательных программ магистратуры по двум направлениям:

- научно-педагогическому со сроком обучения не менее трех лет;
- профильному со сроком обучения не менее трех лет [3].

Одной из основных стратегических задач образования современного Казахстана, является смена формулы образования: «образование на всю жизнь» на формулу «образование на протяжении всей жизни». Для реализации этой формулы образования необходимо применять совершенно новые методы к организации и проведению учебного процесса в высшем и послевузовском образовании [4].

Молодое поколение независимого Казахстана рассматривает образование не как образование ради образования, оно нацелено, прежде всего, на получение определенного конечного конкретного результата, быть конкурентоспособным на рынке труда и занять достойное место в обществе.

В настоящее время в Казахстане имеются значительные достижения в сфере послевузовского образования. Так, МОН РК был инициирован проект по интеграции КазНУ имени Аль-Фараби с НИИ Комитета науки, расположенных на базе РГП «Ғылым Ордасы», в рамках которого предполагалась совместная подготовка научных кадров,магистрантов и докторантов PhD с углубленной профессиональной подготовкой [5]. Данный проект имел цель интегрировать современные педагогические технологии высшей школы КазНУ имени Аль-Фараби и новейшие научные знания НИИ Комитета наукидля развития приоритетных направлений послевузовского образования в соответствии сгосударственными программами и современными требования нестабильной экономической ситуации в стране и глобального экономического кризиса.

Преимущество данного инновационного проекта заключалось в объединении материально-технических, информационных и кадровых ресурсов КазНУ им. аль-Фараби и НИИ «ҒылымОрдасы» для обеспечения подготовки высококвалифицированных специалистов – магистров и докторов PhD – с углубленной профессиональной подготовкой.

Тем не менее, на наш взгляд, имеются существенные проблемы в сфере послевузовского образования, и это, прежде всего:

- несовершенство системы отбора кандидатов для поступления в магистратуру и докторантуру PhD, обучающих по государственной программе;
- малое количество учебников и учебных пособийна государственном языке для послевузовского образования;
- слабое материально-техническое оснащение (отсутствие укомплектованных исследовательских лабораторий, современного оборудования, компьютерных сетей,информационных технологий, доступ к мобильной связи);
- учебные программы и методики преподавания не в полной мере способствуют развитию инновационного мышления и дают знания и навыки, необходимые в научно-исследовательской и карьерной деятельности будущего специалиста;
- адаптация содержания образования рынку труда;
- старение профессорско-преподавательских кадров;
- дипломы казахстанских вузов не котируются за рубежом;
- низкая публикационная активность профессорско-преподавательского состава в изданиях с ненулевым импакт-фактором;
- проблема инвестиций в исследования, сокращение финансирования научных стажировок и организации академической мобильности среди преподавателей и обучающихся;
- проблема в удержании и привлечении высококвалифицированного исследовательского персонала (и, в частности, поддержка молодых исследователей);
- проблемы в управлении исследованиями;
- участие преподавателей и молодых исследователей (магистрантов, докторантов) в международных исследовательских сообществах;
- содействие распространению результатов исследований (патенты, публикации и т.д. – как на национальном, так и на международном уровнях);
- механизмы международного сотрудничества.

В связи с наличием данных проблем в системе высшего и послевузовского образования имеется необходимость проведения дополнительных реформ, модернизаций и внедрения инновацийв этой жизненно важной сфере.

Следует отметить, что внастоящее время в Казахстане нет необходимости в таком огромном количестве специалистов с высшим образованием, на рынке труда существует довольно жесткая конкуренция. Чтобы молодой специалист был востребован, он должен обладать качественным образованием. Повышение качества постдипломного образования в условиях глобального кризиса решается в сложных условиях путём реформированиявсей системы образования, оптимизации вузов, их автономизации ипримененияинновационных методов управления процессом обучения.

Осознавая противоречие между социальным запросом на образование итрадиционными методами обучения, педагоги - ученые и практики стали обращаться к поиску инновационных методов обучения, построенных на иныхпринципах, и, прежде всего, к личностно- и практико-ориентированным, развивающим подходамк обучению.

Для перехода на новый уровень поствузовского образования в подготовке научных кадров необходимо учитывать следующие факторы:

- овладение формальными методами исследования.
- развитие передаваемых навыков.
- обучение профессиональной прикладной деятельности.
- инновационные методы обучения.
- обучение методам рецензирования.
- публикации в научных журналах.

- диверсификация докторских степеней (традиционная исследовательская степень, степень доктора философии, основанная на опубликованной работе или практике, совместные и профессиональные докторские степени).
- диверсификация степеней магистра [специфика профессии, модели магистра делового администрирования (MBA), традиционная степень как шаг к докторской степени].

Правительство и МОН РК должны стремиться к созданию широкой образовательной базы, инвестировать в исследования и исследовательскую инфраструктуру, включая мощный потенциал в области ИКТ, сформулировать политику поддержки высшего образования, обеспечить регулярную оценку и мониторинг программ, продвигать механизмы обеспечения качества.

Для университетов, осуществляющих подготовку магистров и докторов PhD следует организовать обучение для научных руководителей, продвигать Кодекс практики для исследовательских программ, тщательно отбирать научных руководителей и поощрять их к публикации своих исследований в признанных журналах, отрегулировать рабочие нагрузки таким образом, чтобы обеспечить время, необходимое для наблюдения и публикаций, также осуществлять отбор обучающихся и их темисследований [6, с.17].

Таким образом, для формирования наукоемкой экономики в стране, необходимо поставить на новый уровень послевузовское образование, перейти на который невозможно без подготовки новых конкурентоспособных кадров, способных постоянно совершенствовать и обогащать свой профессионализм в соответствии с вызовами времени.

Список литературы:

1. Eggins H. Trends and issues in postgraduate education: a global review–UNESCO Forum on Higher Education, Research and Knowledge Trends and Issues in Postgraduate Education: Challenges for Research International Experts' Workshop 5-7 March 2008 Dublin City University (DCU) Dublin, Ireland FINAL REPORT. – 58 p. - P.15
2. PostgraduateQualifications.https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20121003041634/http://www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/QualificationsExplained/DG_10039030
3. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании». Статья 36 (с изменениями и дополнениями по состояниюна 07.07.2020 № 361-VI.
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 июля 2021 года № 471. Об утверждении Концепции обучения в течение всей жизни (непрерывное образование).
5. Ксенжик Г.Н. Инновации в системе высшего и послевузовского образования РК. - Электронный научный журнал «Edu.e-history.kz» № 1(05), 2016
6. Eggins H. Trends and issues in postgraduate education: a global review–UNESCO Forum on Higher Education, Research and Knowledge Trends and Issues in Postgraduate Education: Challenges for Research International Experts' Workshop 5-7 March 2008 Dublin City University (DCU) Dublin, Ireland FINAL REPORT . – 58 p. - P.17

УДК 711.7

СОВРЕМЕННЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Федоровская Есения Александровна,
заместитель директора по ВР
ЧУ «Колледж Зерек»
преподаватель специальных дисциплин
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: бұл мақалада үздіксіз білім беру жүйесінің дамуының негізгі кезеңдері, оның қазіргі жағдайы қарастырылады.

Түйінді сөздер: қазіргі қоғам, педагогтың кәсіби құзыретті тұлғасы, педагогтың кәсіби қызметінің даму үрдістері, үздіксіз педагогикалық білім беру моделі.

Аннотация

Актуальность и цель: В данной статье рассматриваются основные этапы развития системы непрерывного образования, ее современное состояние.

Ключевые слова: современное общество, профессионально компетентная личность педагога, тенденции развития профессиональной деятельности педагога, модели непрерывного педагогического образования.

Abstract
Relevance and goal: This article discusses the main stages of the development of the system of continuing education, its current state.
Keywords: modern society, professionally competent personality of a teacher, trends in the development of professional activity of a teacher, models of continuous pedagogical education.

Одной из главных тенденций развития страны, осуществляющейся на фоне активных инновационных процессов во всех сферах жизни современного общества, является усиление внимания к проблемам образования, повышению его качества [1]. В первую очередь это затрагивает проблемы образования педагогического, так как оно является приоритетным, ибо только высококвалифицированный специалист, обладающий помимо сухих знаний своего предмета гибкими навыками, умеющий адаптироваться к постоянно изменчивым ситуациям в стране и в мире, может обучить таким же навыкам и подрастающее поколение и воспитать себе достойных преемников. Педагогическое образование должно обеспечить формирование профессионально компетентной личности педагога, способного выходить из любой ситуации (см. Рис. 1).

Рис.1. Качества и свойства личности педагога

Именно педагогическое образование в конечном итоге определяет качество подготовки кадров для всех сфер функционирования общества и государства [2].

Осознание такого рода миссии педагогического образования требует развития совершенно новой системы взглядов на профессиональную подготовку учителя. Переход от «знаниевой» парадигмы к личностно-ориентированной модели образования изучали такие деятели как Н.А.Алексеев, Е.В.Бондаревская, С.Г.Вершловский, В.С.Ильин, В.А.Сластенин, Н.К.Сергеев, А.В.Кирьякова, А.К. Маркова, В.В.Сериков, А.П.Тряпицына, Е.Н.Шиянов, И.Я.Якиманская и др [3].

Профессионально-педагогическая деятельность как самоорганизующаяся система испытывает на себе влияние законов, функционирующих в обществе и определяющих свое собственное внутрисистемное развитие. Таким образом, исследование путей эффективного управления процессом развития профессиональной деятельности учителя должно быть направлено на выявление основных тенденций этого развития [4] (см. Таблица 1).

Таблица 1. - Описание современных тенденций развития профессиональной деятельности педагогов

	Характеристика	Ведущий принцип	Стратегия действий
Культурно-гуманистическая	Педагог выступает посредником между культурой и личностью ребенка, воспитывая гармоническую личность	Развития педагогической деятельности как феномена культуры и в контексте культуры	Помощь, поддержка, уважение
зависимость развития профессиональной деятельности от степени активного, преобразующего отношения к ней субъекта (самого педагога)	Субъектное отношение учителя к своей профессиональной деятельности как субъектно представленное понимание педагогом своих возможностей и своего места в осуществляемой деятельности	Единство управления и самоуправления в развитии профессионально-педагогической деятельности.	Интегрированное включение субъекта управления в управляемую систему, когда он находится не над ней, а в ее структуре, «не управляет системой», а «управляет в системе»
		Активности и самостоятельности в развитии профессиональной деятельности учителя.	Осуществлять целеполагание своей деятельности, мобильно оперировать необходимыми способами совершать их конструктивный перенос, инициативно и критически относиться к выдвижению новых задач
		Эмоционально-личностного отношения к профессиональной деятельности.	Переживание того, что с ним происходит и совершается, он относится определенным образом к тому, что его окружает. Переживание этого отношения человека к окружающему составляет сферу чувств или эмоций
Обусловленность развития профессиональной деятельности своеобразием жизненного пути личности процессом ее жизнедеятельности	Атмосфера, которая окружает человека с детства - все это важные биографические детерминанты педагогических способностей, профессионально значимых качеств, необходимых для успешного развития профессионально-педагогической деятельности.	Единства развития профессиональной деятельности учителя и ее всестороннего изучения.	В сферу изучения должна быть включена и мировоззренческая сторона сознания обучающихся, основные черты их социальной философии.

В системе подготовки педагогических кадров одной из приоритетных задач, на решение которой направлены усилия специалистов, занимающихся проблемой повышения качества профессионального педагогического образования, является обеспечение реализации принципа непрерывности подготовки будущих педагогов. В современных теоретических и практических исследованиях проблемы непрерывного профессионального образования (НПО) можно выделить три основных подхода к трактовке понятия «непрерывное образование»: принцип построения системы или содержания профессиональной подготовки специалиста; система непрерывной профессиональной подготовки; характеристика процесса подготовки специалиста [5]. Исходя из этого разрабатываются все новые модели непрерывного педагогического образования, которые могут быть разработаны и реализованы образовательными организациями, основываются на важных положениях (см. Рис.2).

Рис. 2. Основные направления при построении современных моделей непрерывного педагогического образования

Сетевое взаимодействие организаций образования

Создание условий для академической мобильности обучающихся, выбирающих обучение по педагогическому профилю

Возможность «вхождения» в программы педагогического бакалавриата студентов третьих и четвертых курсов, обучавшихся на непедагогических направлениях подготовки, но изменивших свои предпочтения в пользу получения профессии педагога

Вариативность программ магистратуры, предполагающая ее разнонаправленность, в том числе «доучивание» с целью быстрого вхождения в педагогическую профессию практических работников, имеющих высшее непедагогическое образование

На данный момент целесообразно рассмотреть четыре модели педагогического образования, выделенные в коллективной монографии «Непрерывное педагогическое образование: проблемы, опыт, перспективы», выпущенной ФГБОУ ВО «Ярославский государственный педагогический университет имени К.Д.Ушинского» [6] (см. Таблица 2).

Таблица 2 – Современные модели непрерывного педагогического образования

Модель «Профессиональный выбор - педагог»	Ориентирована на обучающихся, проявивших интерес к педагогической профессии. Данная модель может быть предложена школьникам, ориентированным на педагогическую профессию, и в рамках предпрофильной подготовки и профильного обучения овладевающие компетенциями, связанными с решением педагогических задач. В зависимости от уровня подготовленности и способностей обучающиеся могут выбрать для получения педагогического образования два варианта бакалавриата: академический и прикладной
Модель «Профессиональный выбор – предметная область»	Для школьников, выбравших для освоения определенную предметную область (историю, филологию и т. п.) и поступивших после школы в классический университет. Данная модель может быть предложена для обучающихся, изначально не сориентированных на профессию педагога, но на определенном этапе своего жизненного и профессионального самоопределения почувствовавших интерес к педагогической деятельности.
Модель «Профессиональный выбор – работа в сфере образования»	Для обучающихся, выбравших для освоения профессию социального педагога, педагога-психолога, логопеда, педагога-дефектолога, воспитателя, преподавателя в сфере специального профессионального образования. В рамках данной модели наиболее целесообразны варианты, профессиональных образовательных маршрутов, выстроенных по аналогии с маршрутами модели «Профессиональный выбор – педагог», но предусматривающих освоение программ бакалавриата и магистратуры по направлениям подготовки
Модель «Двойной профессиональный выбор»	Ориентирована в первую очередь на лиц, уже получивших степень бакалавра и (или) магистра по направлению подготовки Педагогическое образование, и желающих освоить родственную профессию в сфере образования (например, логопеда или психолога). В этом случае, кроме получения второго высшего образования могут быть выбраны и некоторые другие варианты

Таким образом, выявление ведущих тенденций развития профессиональной деятельности педагога, а также раскрытие эвристических возможностей дидактических принципов, регулирующих данный процесс, стимулируют поиск психолого-педагогических условий как тех значимых обстоятельств, которые способствуют оптимизации развития профессиональной деятельности учителя в системе непрерывного педагогического образования. В связи с этим активно рассматриваются и внедряются новые подходы, осуществление которых является важными условиями успешного развития профессионально педагогической деятельности.

Список литературы:

1. Морозова О.П. Современные тенденции и принципы развития профессиональной деятельности учителя в системе непрерывного педагогического образования // Вестник новосибирского государственного педагогического университета - 6(28) 2015, стр. 15-26
2. Бондаревская Е.В. Воспитание как возрождение человека культуры // Основные положения концепции воспитания в изменяющихся условиях. – Ростов н/Д: РГПИ, 2017. – 32 с
3. Арнаутов В.В. Непрерывное педагогическое образование – приоритетное направление модернизации профессиональной подготовки будущего учителя // Непрерывное профессиональное образование – Волгоград, 2012, стр- 16 – 21
4. Непрерывное педагогическое образование: проблемы, опыт, перспективы // Коллективная монография - ФГБОУ ВО «Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д.Ушинского», Ярославль, 2017. - С.135-145
5. Ключевые ориентиры для разработки и реализации образовательных программ в предметной области «Образование». Публикация подготовлена в рамках проекта TuningRussia 51113S-TEMPUS-I- 2010-1-ES-TEMPUS-JPCR. Университет Деусто, Бильбао. – 2013. – С. 66–67
6. Пахаренко, Н.В., Зольникова, И.Н. Модель определения уровня сформированности общекультурных и профессиональных компетенций [Электронный ресурс] / Н.В. Пахаренко, И.Н.Зольникова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 6.– Режим доступа: URL: www.scienceeducation.ru/106-7502 (дата обращения: 20.01.2012).

ӘОЖ 378.1

ПЕДАГОГИКАНЫ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ МЕДИАҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Шамитдинов Азиз Мираминұлы,
А.Байтұрсынов атындағы
Қостанай өңірлік университеті оқытушысы
Аканбаев Баглан Нурланович,
«Қостанай дарыны» ӨҒПО аға әдіскері
Қостанай қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада болашақ педагогтардың жалпы кәсіптік пән – педагогиканы оқу үдерісінде медиақұзыреттілігін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі негізделеді. Кәсіптік оқу орнында педагогиканы оқытудың негізгі ұстанымдары, болашақ педагогтың педагогиканы оқу үдерісінде қалыптасатын медиақұзіреттілігінің негізгі компоненттері анықталды. Мақалада болашақ педагогтардың медиақұзіреттілігін қалыптастыру ұстанымдары тұжырымдалған, педагогиканы оқу барысында білім алушылардың медиақұзыреттілігін қалыптастырудың әдістемелік тәжірибесі сипатталған. Мақалада педагогиканы оқыту үдерісінде болашақ педагогтардың медиақұзіреттілігін қалыптастыру мәселелерін зерттеудің келешегі болжанған.

Түйінді сөздер: медиақұзіреттілік, педагогика, қалыптастыру, болашақ педагог, медиаресурс.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье обосновывается актуальность проблемы формирования медиакомпетентности будущих педагоговв процессе изучения общепрофессиональной дисциплины – педагогики. Был определен основные принципы преподавания педагогики в профессиональном образовательном учреждении, основные компоненты медиакомпетентности будущего педагога, сформированные в процессе изучения педагогики. В данной статье сформулированы принципы формирования медиакомпетентности будущих педагогов, описан методический опыт формирования медиакомпетентности студентов при изучении ими педагогики. В статье прогнозированы перспективы исследований формирования медиакомпетентности будущих учителей в процессе обучения педагогике.

Ключевые слова: медиакомпетентность, педагогика, формирование, будущий педагог, медиаресурс.

Abstract

Relevance and goal. The article substantiates the relevance of the problem of the formation of media competence of future teachers in the process of studying a general professional discipline – pedagogy. The basic principles of teaching pedagogy in a professional educational institution, the main components of the media competence of the future teacher, formed in the process of studying pedagogy, were determined. This article formulates the principles of the formation of media competence of future teachers, describes the methodological experience of the formation of media competence of students in the study of pedagogy. The

article predicts the prospects for research into the formation of media competence of future teachers in the process of teaching pedagogy.
Keywords: media competence, pedagogy, formation, future teacher, media resource.

Білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі құзіреттілікке бағдарланумен сипатталады. Отандық ақпараттық қоғамның дамуы жағдайында мамандардың медиақұзіреттіліктің рөлі артып келеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы, әртүрлі типтегі мазмұнға (кәсіби, білім беру, ойын-сауық және басқалар) жұртшылықтың кең қол жетімділігін кеңейту балалар мен жастардың басым көпшілігін әлеуметтік желілерді, интернет медиаресурстарын пайдалануға тартуға әкеледі. Алайда, бұл процесс стихиялық сипатқа ие, құндылық сферасының қалыптасу заңдарына сәйкес ұйымдастырылмаған. Бұл адамның адамгершілік әлемін қалыптастыруға зиян келтіретін күтпеген салдарға әкелуі мүмкін. Жастардың едәуір бөлігінде әлі де оның сенімсіздігі, эстетикалық және рухани байлығы деңгейін анықтайтын ақпараттың артықтығынан толық қорғау мүмкіндігі жоқ. Ақпараттың кез-келген түрімен жұмыс істеу, ең алдымен, «моральдық немесе азғындық», «маған және басқаларға пайдалы немесе зиянды», «тұлғалық дамуға немесе деградацияға әкеледі» деген тұжырымдар тұрғысынан нақты жеке көзқарас негізінде жүргізілуі керек. Бұл тәсіл кәсіптік оқыту болып табылады, бірақ біздің ойымызша, әр адамға оның қауіпсіздігі мен жеке дамуының кепілі ретінде қажет.

Тұлғаның ақпараттық құзіреттілігінің құрамдас бөліктерінің бірі медиақұзыреттілік болып табылады.

Зерттеу барысында медиабілім беруді ұйымдастыру саласындағы заманауи теориялық зерттеулерге сүйендік.

ЮНЕСКО-ның «Медиабілім: мұғалімдерге, оқушыларға, ата-аналарға және кәсіпқойларға арналған жинақ» кітабындағы талқылау [1, 6б.] БАҚ-тың жастарды әлеуметтендірудегі өсіп келе жатқан рөлін атап өтеді. Әр адам, оның ішінде мұғалімдер, өмір бойы оқу үдерісінде БАҚ-ты игеруі керек. Кітап орта мектеп мұғалімдерінің негізгі біліктілігін қалыптастыруға арналған медиабілім беру бағдарламасының прототипі болып табылады, оны ата-аналар, БАҚ мамандары және көшбасшы болсын, мектеп жүйесінен тыс ересектерге таратуға болады. БАҚ-ты дамыту жаңа цифрлық технологиялардың енгізілуіне байланысты аса қажет болып отыр, өйткені әрбір азамат ақпаратты іздеуге, алуға және өндіруге, сондай-ақ желі арқылы сөйлесуге тиіс. БАҚ-тың әлеуеті басқа адамдарды тәрбиелеу және өзін-өзі тәрбиелеу, басқа адамдардан ақпарат алу және өздері туралы ақпарат алу үшін қолданылады. Сонымен бірге, еңбек авторлары «сыни» медиа өлшеу теориясын жоғалтатын техникалық дайындықты қалыптастыруға дейін коагуляция мен медианың пайда болу қаупі туралы айтады. Медиабілім беруді дамыту стратегиясы өңірлік ерекшелікті ескере отырып, оны іске асыру тетіктерін, оқу бағдарламалары мен жоспарларын айқындайтын нақты нормативтік актілерді әзірлеу болып табылады. Мұндай құжаттарда оқытудың нақты нәтижелері, оларды бағалаудың өлшемдері мен рәсімдері сипатталуы тиіс. Сонымен қатар оқыту стандарттарына сәйкестік және мұғалімдердің икемділігі мен дербестігі үшін елеулі мүмкіндіктер болуға тиіс. Медиабілім беру саласындағы оқыту элементтері мұғалімдерді бастапқы даярлау және қайта даярлау бағдарламаларына енгізілуі тиіс, олар жұмыс істеп жүрген мұғалімдерді даярлау шеңберінде қолжетімді болуы тиіс. БАҚ-тағы білім беру саласындағы серіктестікке қатысқандардың барлығына (мұғалімдерге, БАҚ-ты өндірушілерге, ата-аналарға және жастарға) жаңа білім беру бағдарламалары мен жобалық жоспарларын құруда тәжірибе, ресурстар және ынтымақтастық үшін үнемі мүмкіндіктер қажет [1, 9б].

Жастар мен қоғам үшін медиақұзыреттіліктің маңыздылығын негіздей отырып, ЮНЕСКО-ның Коммуникация және ақпарат жөніндегі бас директорының көмекшісі А.В.Хан жастардың бүгінгі күні ақпарат жеткізудің жаңа технологиялары мен форматтарының аса маңызды тұтынушыларының бірі болып табылатынын айтты [2, 49б]. Олар ересектерге бағытталған БАҚ-қа қол жеткізе алады. Алайда, БАҚ-тың қауіп-қатерінен қорғауды қажет ететін осал бала ұғымы баланың тәуелсіз тұтынушы ретіндегі тұжырымдамасынан тұрақты түрде төмен. Бір жағынан, балалар коммерциялық мүдделерге көбірек көңіл бөледі. Екінші жағынан, қазіргі медиамәдениет оқыту мен интерактивтіліктің көптеген құралдарын ұсынады. Көптеген жастар демократиялық өмірге белсенді қатысу үшін БАҚ-тың мүмкіндіктерін пайдаланады.

Р.Хоббс 7-9 сынып оқушыларын оқыту үшін медиабілім беру технологиясын қолданудың практикалық тәжірибесін жинақтады [3, 17-18б], бұл түсінік, сұрақтарды тұжырымдау, түсіндіру, синтез және өрнек сияқты негізгі құзыреттерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оның пікірінше, оқушылардың ақпаратты және заманауи технологиялық құралдарды жауапкершілікпен пайдалануына жағдай жасау қажет. Медиабілім берудің нәтижесі оқушылардың БАҚ-пен технологияларға қатысты мәдени, әлеуметтік және жеке мәселелерін түсінуі болып табылады. Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту БАҚ туралы диалог арқылы, медиамәтіндердің өзіндік түсіндірмесін талдау, идеялар мен адамдардың қоршаған өмірдегі іс-әрекеттері арасында байланыс орнату арқылы жүруі мүмкін.

Д.Бакингем медиабілім беру эволюциясын академиялық пән ретінде қарастырады. Ол теориялық және практикалық дайындықтың қалай байланысты екендігі туралы сұрақ туғызады. «Теория» мен «практика» арасындағы күрт бөліну университеттегі медиабілім беруді сипаттайды. Медиаталдауды үйрететін «теориялық» курстар бар, ал медиашешімдерді үйрететін «практикалық» курстар

бар; тіпті оларды біріктіруді қажет ететін курстарда да теория мен практиканы әр түрлі адамдар әр түрлі үйретеді. Оқыту және оқыту медиасын қорғау үшін сізге әлдеқайда жақсы білім беру дәлелдері қажет: оқушылар БАҚ туралы кез-келген деңгейде қалай және не білетінін түсініп, білгендерінің өзектілігі мен қолданылуы әлдеқайда кең екенін дәлелдей білуі керек [4, 22-23б].

Батыс ғалымдары әлеуметтік желілерді оқу ортасы ретінде пайдалануға көбірек көңіл бөлуді зерттеп жатыр. Олар әлеуметтік желілерді білім беру және оқыту ортасына біріктіру жеке басының сұраныстың, қарым-қатынастың, ынтымақтастықтың, жаңа формаларына әкелуі немесе жағымды танымдық, әлеуметтік және эмоционалды әсер етуі мүмкін екенін атап өтті. К.Гринхоу мен К.Левин әлеуметтік желілерді формальдылықтың әртүрлі атрибуттарын үйрету үшін кеңістік ретінде сипаттады. Авторлар қарастырған жобаларда әлеуметтік желілерді оқушылар топтық жұмысты басқару (серіктестер іздеу, топтар құру, бірлескен тапсырмалар), идеялар құру, құрдастарымен және мұғалімдермен қарым-қатынас жасау (топтық талқылау, сұрақтар, кері байланыс алу), ақпарат, ресурстар мен сілтемелер алмасу, бағалау және басқалар үшін пайдаланды [5, 50б]. Швед ғалымдары Facebook желісінің білім алушылардың академиялық мәдениетке кірігуін жақсарту мүмкіндіктерін сипаттады [6, 36б.]. Тузель және Р.Хоббс мәдени өзара түсіністікке ықпал ету мақсатында әлеуметтік желілер арқылы 7-сынып оқушыларының өзара әрекеттесуін ұйымдастыру үшін АҚШ пен Түркиядағы мұғалімдердің ынтымақтастық тәжірибесін талдады. Ғалымдар мәдениетаралық жобалар мұғалімдерге сіздің құндылықтарыңыздың ерекшеліктерін насихаттауға және түсінуге, БАҚ пен бұқаралық мәдениетке деген көзқарастарымен бөлісуге, білім беру бағдарламаларын таңдауды және сандық мәтіндер мен құралдарды қолдануды талқылауға мүмкіндік беретінін мойындады [7].

Ресейде А.В.Федоров болашақ педагогтардың медиабілім алуын ұйымдастыру мәселесін зерттеуге айтарлықтай үлес қосты. Сонымен, ол қазіргі педагогтың медиақұзіреттілігінің көрсеткіштерін атап өтті: мотивациялық, ақпараттық, әдістемелік, практикалық-операциялық және шығармашылық; медиабілім модельдерін салыстырмалы талдау; медиабілім беру технологиясы сыни ойлауды дамыту технологиясымен тығыз байланыста қарастырылады; білім алушылардың кәсіби медиабілім беруге дайындау үдерісінде пайдаланылатын талдаудың алуан түрлерінің әдіснамасы (қоғамдағы БАҚ қызметін контент-талдау, медиа стереотиптерді, мәдени мифологияны және медиамәтіндер кейіпкерлерін және т.б. талдау) сипатталған; мектептерге арналған медиабілім бағдарламасы бойынша оқу курстары әзірленген [8, 21б].

Бұған дейін біз кәсіптік білім беру мұғалімдері үшін міндеттердің бірі пәндердің мәдени құрамдас бөлігін күшейту болуы керек екенін, болашақ педагогтарды даярлауда кинематографтың әлеуеті сипатталғанын, атап айтқанда оның әр түрлі дәуірлердің құндылықтары мен өмір салтын бейнелейтін ретроспективті сипатынан тұратынын атап өттік. Фильмде тәрбие мен мектепке ерекше көңіл бөлінеді, көптеген фильмдерде нақты педагогикалық проблемалар бар, күнделікті жағдай мен педагогикалық қарым-қатынасты қамтиды, балалық шақтың табиғатын, баланың сыртқы әлеммен өзара әрекеттесуінің күрделі қақтығыстарын ашады. Сондықтан фильмді педагогикалық процестерді көрсету тұрғысынан педагогикалық талдау мүмкін және қажет [9,10].

Педагогика оқу пәні ретінде болашақ маманға оның нақты практикалық қызметімен толық байланысын ашатын «мамандыққа терезе» түрі болып табылады. Кәсіптік оқу орындарында педагогиканы оқытудың негізгі ұстанымдарының ішінде біз мыналарды бөліп көрсетеміз: оқушылардың кәсіби ойлауы мен дүниетанымын қалыптастыруға бағдарлану; пән мазмұнындағы этикалық, құндылық және құзыреттілік тәсілдердің өзара байланысы; педагогика мен психологияның, философияның, тарихтың, әлеуметтанудың, өнердің терең пәнаралық байланысы; мұғалімдердің практикалық жұмысымен байланыс, педагогикалық жағдайларды талдау, проблемаларды талдау, интернет-ресурстарды пайдалану; этикалық диалогты полилогқа айналдыру; педагогикалық пікірталас клубтарын ұйымдастыру. Біз жалпыадамзаттық және ұлттық адамгершілік құндылықтарға негізделген кәсіптік даярлық мазмұнының этикалық бағыттылық қағидатына негізделген педагогикалық білім беру гуманизмінің тұжырымдамасын әзірлейміз және енгіземіз. Медиабілім беру құралдарын қолдану білім беру процесіне қатысушылардың кәсіби және жеке байланыстары арқылы гуманизм және бір-бірінен үйрену сияқты адамгершілікті, педагогикалық білім беруді қалыптастыру жағдайларын сәтті жүзеге асыруға ықпал етеді; оқушылардың баланың ішкі әлемін, қамқорлығын, қарым-қатынас қуанышын білуге бағдарлануы; білім беру процесінің эмоциясы; кәсіби дайындықтың басты мақсаттарының бірі ретінде адамзат мәдениетін қалыптастыру [11 43б].

Педагогиканы зерделеу кезінде болашақ педагогтың медиақұзыреттілігінің келесі негізгі компоненттерін қалыптастыру үшін жағдайлар жасалады:

1. Мотивациялық дүниетаным: медиа күнделікті өмірдің және сала құндылықтарының бөлігі ретінде; жеке даму үшін медиа мүмкіндіктерін пайдаланатын білім алушылармен оң мотивацияны біріктіреді; білім беру процесінде медианы пайдалануға дайын болу; өзінің кәсіби қызметінде медианы қолданудың барабар педагогикалық ұстанымдарының болуы.

2. Мазмұны: тұлғаның психикалық дамуына, дамудың жас кезеңдеріне сәйкес тұлғаның адамгершілік және әлеуметтік қалыптасуына медианың әсер ету механизмдерін білу; медиаресурстар мен медиақұралдарды пайдалану түрлері мен типтерін, балалар мен жастарға қол жеткізу тәсілдерін білу; оқытуда медианы пайдаланудың негізгі ғылыми тәсілдерін білу.

3. Технологиялар: балалар мен жастар аудиториясы үшін медиаресурстарды іздеу және іріктеуді жүзеге асыра білу; медиаконтентті педагогикалық талдау алгоритмін меңгеру; балалар мен жастар ортасында оң медиаконтентті насихаттау және тарата білу; медиаактивтердің дидактикалық, білімдік, дамытушылық әлеуетін анықтай және пайдалана білу; медиаконтентті педагогикалық мақсатқа сай жобалай білу.

Тағы бір міндет – TED бейнеконференцбайланыс материалдарын зерттеу [12, 14б.] және білім берудің қандай өзекті мәселелері мен олардың шешімдері шетелдік оқытушылардың өзекті екенін, бұл идеялар ресейлік білімге қатысты ма, жоқ па, соны анықтау. Білім алушылар шетелдік білім берушілердің өз білім берушілерімен бірдей проблемаларға тап болатынын біледі: мектептерде шығармашылықтың болмауы, алғашқы білім берушілер мен білім алушыларға құрметпен қарау оң оқу мотивациясының кепілі, онлайн-білім беруді дамыту және басқалар.

«Білім берудің мақсаттары, міндеттері және қозғаушы күштері» тақырыбындағы практикалық сабақта біз Facebook-тің әлеуетін пайдаланамыз. Сонымен, профессор Б.М.Бим-Бад атақты орыс мұғалімі К.Д.Ушинскийдің білім беру мақсаттары туралы мәлімдемесімен пост жариялады. Талқылауға тәжірибелі мамандар қосылады-және пайдалы материалдық проблемасы бар белбеу алады [12,13].

Медианы белсенді енгізудің басты мақсаттарының бірі білім алушылардың медиа саласындағы өздігінен білім алуға деген қызығушылығын ынталандыру, атап айтқанда олардың педагогикалық әлеуеті туралы ойлау болып табылады. Қазіргі мұғалім кез-келген салада (өнер, ғылым, спорт, технология және т.б.) оқу процесін тиімді ұйымдастырудың өзіндік жолдары мен құралдарын таба білуі керек.

Зерттеу аясында біз білім алушыларға «менің мансабымдағы медиабілім беру құралдары» тақырыбында сауалнама жүргіздік.

«Сіз Заманауи мұғалім үшін медиабілім құралдарын меңгеруді қажет деп санайсыз ба?» Респонденттердің басым көпшілігі (97,5%) оң жауап берді. Бұл болашақ мұғалімдерді дамытатын білім беру технологиялары арасында медиа-білім беру технологиялары лайықты орын алғанын көрсетеді.

Білім алушыларға БАҚ-тың мектептегі білім беру процесі үшін маңыздылығы бойынша бағалау ұсынылды. Келесі нәтижелер алынды.

1-кесте. Оқу-тәрбие процесіндегі медиа құралдарының қажеттілік деңгейі

Медиа құралдары	**деңгейі**
Ғылыми және білім беру фильмдері	1
Көркем фильмдер	2
Мектеп газеті	3
Балалар журналдары	4
Балалар телевизиялық бағдарламалары	5
Мультфильмдер	6
Трансляция	7
Музыка, бейне	8
Әлеуметтік желілер	9
Блогтар	10

Осылайша, медиабілім бүгінде кәсіби пәндерді оқу процесінің элементтерінің бірі болып табылады. Білім алушыларға БАҚ-тың педагогикалық әлеуетін зерттеу қажет екені анық. Біз негізгі міндеті педагогикалық бағыттағы медиаконтент пен медиаресурстарды құру және пайдалану дағдыларын қалыптастыру болатын «оқытудағы заманауи медиа» қауымдастығының кәсіби компаниясын сыныптан тыс іс-шаралар бағдарламасына әзірлеу және енгізу мүмкіндігін қарастырамыз.

Болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудағы медианың рөлі туралы қазіргі зерттеулердің бағыты нақты анықталған. Бұл оқу орнында медиа-білім беруді ұйымдастырудың әдістемелік негізін әзірлеу, пәннің бағыты мен мазмұнына сәйкес келетін нақты құралдарды, бұқаралық ақпарат құралдарын таңдау және тестілеу. Әрі қарай, медиа саласындағы болашақ мұғалімдердің өздігінен білім алуын ынталандырудың тиімді жолдарын іздеу. Интернеттің әлеуетін ашу-негізгі шарттардың бірі. Оның мәдени және білім беру мүмкіндіктері орасан зор. Пәндерді оқытудың нәтижесі кәсіби дүниетанымды қалыптастыру болып табылады, онда позитивті білім беру мазмұны бар бұқаралық ақпарат құралдарын педагогикалық тұрғыдан тиімді пайдалану жетекші идеялардың біріне айналды. Болашақ педагогтың ұстанымын келесідей сипаттауға болады: «Мен адамзат мәдениетінің ауқымын көремін – сондықтан мен оны өзім зерттеп, білім алушылардың дамуымен айналысамын. Өзара қызығушылық пен ынта – тұлғаны табысты тәрбиелеу мен дамытудың кілті».

Зерттеу барысында біз болашақ педагогтардың медиақұралдарды өздерінің кәсіби қызметінде пайдалануға деген қызығушылығының жоғары деңгейін анықтадық. Олар ғылыми-танымдық фильмді, көркем фильмді және мектеп газетін бастауыш мектептегі оқу процесінің маңызды құралы ретінде таныды. Сондықтан білім алушыларды осы құралдарды әзірлеуге тарту қажет-атап айтқанда, фильмдер мен телебағдарламалардың тізімдерін жасау, білім алушыларға арналған газеттің мазмұнын олардың жас ерекшеліктеріне сәйкес әзірлеу және т.б. YouTube-тің, мектептерге арналған онлайн-телеарналардың, балалар радиосының білім беру әлеуетін зерттеу үшін арнайы сессия өткізу орынды

болып көрінеді. Сондай-ақ болашақ зерттеулердің тақырыбы педагогикалық практика барысында медиаресурстарды пайдалану және оның тиімділігін бағалау үшін құралдар жасау болады.

Бұқаралық ақпарат құралдары болашақ мұғалімдерді дамыту үшін сыныптан тыс шараларда үлкен мүмкіндіктер бар. Сыныптан тыс қауымдастық пікірлестер қауымдастығы ретінде медиа білімнің мақсаттарын, мазмұны мен әдістерін білуге және ашуға көмектеседі. Бірақ жұмыс түрлерінің спектрін кеңейту қажет – бұл викториналар, қоғамдық шаралар, фестивальдар, театр қойылымдары, экскурсиялар, концерттер, интерактивті ойындар және білім алушылар ортасында БАҚ-ты насихаттаудың басқа түрлері болуы мүмкін.

Медиабілім беру технологиясы кәсіби педагогикалық оқу орнында қолданылатын басқа технологиялар арасында лайықты орын алады. Әр түрлі технологиялардың әдістері мен құралдарының барабар синтезі - бұл кәсіби дайындықтың тиімділігін арттыру жолы. Медиабілім беру технологиясы болашақ мұғалімнің жеке басын қалыптастыру процесінде органикалық, құндылыққа бағытталған және сұранысқа ие.

Әдебеттер тізімі:

1. D.Frau-Meigs, (ed.). Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals. Paris: UNESCO. 2006
2. A.W.Khan. Media Education, a Crucial Issue in the Building of an Inclusive Knowledge Society. Empowerment Through Media Education An Intercultural Dialogue, Goteborg 2008.
3. R.Hobbs, Digital and Media Literacy: ConnectingCulture and Classroom. Thousand Oaks. CA.Corwin. 2011.
4. D.Buckingham, The success and failure of media education. 2014.
5. K.Greenhow, C.Lewin, Social media and education: reconceptualizing the boundaries of formal and the boundaries of formal and informal learning. Learning, Media and Technology. Vol. 41, Issue 1. 2016.
6. M.Cuesta, M.Eclund, I.Rydin, A.-K.Witt, Using Facebook as a co-learning community in higher education. Learning, Media and Technology. Vol. 41, Issue 1. 2016.
7. S.Tuzel, R.Hobbs, The Use of Social Media and Popular Culture to Advance Cross-Cultural Understanding. Comunicar. 51. XXV. 2017.
8. A.V.Fedorov, Development of media competence and critical thinking of students of pedagogical University. Moscow. 2007.
9. I.Y.Hazanov, Tools of media education in the training of future teachers. Media. Information. Communication. No. 11. 2014.
10. I.Y.Hazanov, Blog «Soul like the Sun! Careers in science – the endless!». I.Y.Hazanov, The Humanity of pedagogical education. Psychological-pedagogical search. No. 4 (32). 2014.
11. Performances of TED, which every teacher should see. 2014
12. B.M.Bim-Bad, Post on the Facebook network. 2012.
13. B.M.Bim-Bad, The blog «Man as a teacher and educated».

ӘОЖ 378.1

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМЫТУЫНЫҢ ШАРТТАРЫ

Шамитдинова Шохиста Адхамжановна,
А.Байтұрсынов атындағы
Қостанай өнерлік университетінің магистранты
Ахметов Тлеген Альмуханович,
педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор
Ө.Сұлтанғазин атындағы
педагогикалық институт директоры
Қостанай қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты.Мақалада қазіргі студенттің кәсіби өзін-өзі дамыту шарттарының өзектілігі негізделген. Зерттеу жоғары білім аясында жүргізілді. Зерттеудің мақсаты кәсіби өзін-өзі дамыту жағдайларын дамытудағы негізгі нұсқауларды анықтау болды. Теориялық талдау негізінде «қазіргі студенттің кәсіби өзін-өзі дамыту» түсінігі жасалды.

Түйінді сөздер: болашақ педагог, кәсіби өзін өзі дамыту, педагогикалық шарттар, өзін өзі дамыту технологиясы.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье обоснована актуальность условий профессионального саморазвития современного студента. Исследование выполнено в рамках высшего образования. Целью исследования являлось определение основных ориентиров в выработке условий профессионального саморазвития. На основе теоретического анализа разработано понятие «профессиональное саморазвитие современного студента».
Ключевые слова: будущий педагог, профессиональное саморазвитие, педагогические условия, технология саморазвития.

Abstract

Relevance and goal. The article substantiates the relevance of the conditions of professional self-development of a modern student. The study was carried out within the framework of higher education. The purpose of the study was to determine the main guidelines in the development of conditions for professional self-development. Based on the theoretical analysis, the concept of «professional self-development of a modern student» has been developed.
Keywords:future teacher, professional self-development, pedagogical conditions, technology of self-development.

Өзін-өзі дамыту әрекетінің сыртқы және ішкі көздері бар (1-сурет). Сыртқы көздер (қоғамның талаптары мен қалаулары) негізгі ретінде әрекет етеді және қажетті өзін-өзі дамытудың бағыты мен тереңдігін анықтайды.Студенттің сырттан туындаған өзін-өзі тәрбиелеуге деген қажеттілігі одан әрі жеке белсенділік көзімен (сенімдері, борыш сезімі, жауапкершілік, кәсіби ар-намыс, салауатты мақтаныш және т.б.) қолдау табады.Бұл қажеттілік өзін-өзі жетілдіру әрекеттерінің жүйесін ынталандырады, оның сипаты көбінесе кәсіби идеалдың мазмұнымен анықталады [1].

1-сурет. Кәсіби өзін-өзі дамытудың шарттары

Студенттің білім алу саласындағы дербестігі өзін-өзі тәрбиелеудің мақсатты жүйесі арқылы жүзеге асса, өзін-өзі дамыту тиімді және нәтижелі жүреді; оған өзін-өзі реттеуді қалыптастыру үшін өзін-өзі дайындау әдістерін меңгеруде мақсатты біліктілік психологиялық-педагогикалық түзету көмегі көрсетіледі; студенттердің өзін-өзі дамыту процесін педагогикалық қамтамасыз ету жоғары кәсіби болады [1].

Қазіргі уақытта кәсіптік оқу орындарының көптеген түлектері өз бетінше шешім қабылдауға дайын емес, олар шығармашылық ойлауға бейім емес, өйткені оқу процесі шығармашылық ойлауға және тұлғаны дамыту қажеттілігін тәрбиелеуге жағдай жасамаған. Болашақ маманның кәсіби біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға басты назар аударылады [2].

Жоғарыда аталған мәселелерді шешу үшін студенттіің дайындығы өзін-өзі жетілдіруге және қоршаған шындықты өзгертуге бағытталған рухани-адамгершілік және белсенділік-практикалық өзін-өзі байытуды қамтитын өзін-өзі дамытуға бағытталуы керек.

Студенттің кәсіби өзін-өзі дамытуының педагогикалық шарттарының бірі рефлексия болып табылады. Ерекше танымдық әрекет ретіндегі рефлексияның мәні – адамның білімін нақтылау, өзінің жетістіктері мен мүмкіндіктерін сәйкес түрде бағалау, өзін-өзі жетілдіруге қатысты қажетті қорытындылар жасау [2].

Рефлексияның негізгі қызметі адамның жеке элементтерінде (факторларында, мақсаттарында, құралдарында) және тұтастай алғанда (барлық өмірдің функционалдық бөлігі болып табылатын біртұтас формация ретіндегі белсенділік) атқаратын қызметін неғұрлым толық және нақты түсінуді қамтамасыз ету болып табылады. белсенділік). Рефлексия нәтижелері субъектінің мінез-құлқын дәлірек бағалауға және жақсы шешім қабылдауға мүмкіндік береді [2].

Рефлексия адамда ойлау мен өзіндік сананың белгілі бір деңгейінің дамуы нәтижесінде пайда болады. Сыртқы түрінің арқасында әрекет пен тұлғаның жеке құрамдас бөліктері, оның ішінде ойлаудың өзі өзін-өзі тану объектісіне айналады: адамның тілектері, мақсаттары, белгілі бір мәлімдеме

немесе эмоционалдық реакция, ішкі күйі туралы ойлар туындайды, нәтижесінде тұлға дамиды. Тұлғада да, кәсіби қызметте де солай болады. Адамның іс-әрекетінің мазмұны неғұрлым көп рефлексиямен қамтылса, соғұрлым оның дамуының әсері жоғары болады.

Сондай-ақ студенттің дұрыс ұйымдастырылған іс-әрекеті оқытушы тарапынан психологиялық-педагогикалық көмек пен қолдау болған жағдайда ғана оның сындарлы бағытталған іс-әрекетінің қайнар көзі бола алады.

Студент тұлғасының өзін-өзі дамытуын педагогикалық қолдауға жүгінудің өзектілігі студенттің жас ерекшеліктеріне байланысты өзін-өзі тануға, өзінің мүмкіндіктері мен қабілеттерін бағалауға, шығармашылық өзін-өзі дамытудың мәні мен жолдарын анықтауға әрдайым бағдарланбайтындығымен анықталады. Оқу-тәрбие процесінде студент тұлғасының өзін-өзі дамытуының объективті және субъективті қиындықтарын психологиялық-педагогикалық шарттар кешенін пайдалана отырып, студенттің тұлғалық дамуын мақсатты педагогикалық қолдау арқылы ғана жеңуге болады [3].

Қолдаудың педагогикалық мәні оны анықтаудың екі тәсілінде анағұрлым айқын көрінеді - кең және тар. Кең интерпретация студенттердің дамуы мен өзін-өзі дамытуына, олардың ішкі күштерін ашуға және іске асыруға, тәуелсіз іс-қимыл жасау және шешімді еркін таңдау қабілетін қалыптастыруға қажетті қолайлы жағдайларды, қауіпсіз ортаны құрумен байланысты. Тар интерпретация оқытушының көмегімен, оның оқуға, қарым-қатынасқа, денсаулыққа, өзін-өзі анықтауға байланысты мәселелерді шешуге көмектесуімен байланысты.

Оқытушылар ынтымақтастық түріндегі педагогикалық қолдауды жақсы біледі. Оқытушы мен студент бірге пайда болған ққу, жеке немесе басқа өмірлік қиын жағдайды талқылайды және бірлескен күш-жігермен одан шығудың жолын іздейді. Педагогикалық қолдау – ынтымақтастық ресурсы бірегей: оқытушы студентке мәселенің мәнін түсінуге, өзінің нақты және әлеуетті мүмкіндіктерін ашуға, шешім нұсқаларын құруға, олардың ең оңтайлысын таңдауға көмектеседі [3].

Бүгінгі таңда көптеген оқытушылар оқу процесін ұйымдастырудың мазмұны мен әдістерін жаңарту және жетілдіру қажеттілігін сезінуде, гуманистік принциптер негізінде педагогикалық өзара әрекеттесуді құруға ниет білдіруде. Осыған байланысты олар өздерінің теориялық және технологиялық арсеналын толықтыруды қажет деп санайды. Айта кету керек, оқытушылардың көпшілігінде студенттің жеке басының өсуі мен дамуын қолдау үшін кәсіби дағдылар бар, оқу орындарының педагогикалық топтары қолайлы моральдық-психологиялық атмосфераны құруға тырысады. Студенттер оқытушыларға сенеді және қиын өмірлік жағдайда оларға жүгінеді [3].

Демек, оқыту мен тәрбиелеу процесі тұлғаға бағытталған болуы үшін педагогикалық қолдау қажет деп қорытынды жасаған жөн.

Студенттің кәсіби өзін-өзі дамытуына педагогикалық қолдау жеке сараланған тәсілге негізделген және білім беру процесі арқылы жүзеге асырылатын оқу-тәрбие процесімен қамтамасыз етілуі керек:

- оқу пәндерін оқу үдерісінде студенттің өзін-өзі дамытуы үшін педагогикалық шарттар жасау;
- оқу-тәрбие қызметін әрбір студенттің өзін-өзі дамыту үшін қолда бар мүмкіндіктерді түсінетін және пайдаланатын, оның толық құқықты субъектісі болатындай етіп ұйымдастыру;
- кәсіби өзін-өзі дамыту процесінің тиімділігі мен қарқындылығын арттыратын маңызды фактор ретінде студенттің белсенді өмірлік ұстанымын бекітуге ықпал ететін және бірінші тұлғаның маңыздылығын тануда көрінетін студент пен оқытушы арасындағы субъективті педагогикалық қарым-қатынасты орнату.

Студенттердің кәсіби өзін-өзі дамытуының үш компоненті бар (2-сурет).

2-сурет. Кәсіби өзін-өзі дамыту компоненттері

Мотивациялық-мақсатты компонент – бұл трансформация (өзін-өзі дамыту) мақсаттарына жету үшін қолданылатын күш-жігердің бағыты мен көлемін анықтайтын шарттардың жиынтығы; оны қамтамасыз етпесе де, кәсіби мінез-құлықтың мақсаттылығын дайындайды.

Мазмұнды-операциялық компонент тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін, адамның өзін-өзі дамытуына да, оның кәсіби қызметіне де ықпал ететін ғылыми білім, дағдылар, қарым-қатынас және шығармашылық қызмет тәжірибесінің жүйесін қамтиды [4].

Дайындықтың рефлексивті компоненті студенттердің мақсатты кәсіби және жеке өзін-өзі дамыту процесінде өз іс-әрекеттерін объективті бағалаудың болуын болжайды. Оны екіге бөлуге болады: түрлендіру нәтижелерін бағалау және нәтижелерді түзету.

Кәсіби өзін-өзі дамытуды белсендіру үшін студент кез-келген жағдайда арнайы әдістерді, тәсілдерді және ойластырылған технологияларды қажет етеді [5].

Құзыреттілікті өзіндік бақылау.

– Қазіргі заманғы экономика, менеджмент, салалық технологиялар, сондай-ақ басқаруда, оның ішінде ұйымдастырушылық қайта құру кезінде қолданылатын жаңалықтар туралы білімді бағалау. Мұндай бағаларды алу үшін білім тесттерін, практикалық тапсырмаларды және нақты жағдайларды талдауды қолдануға болады. Алынған бағалар негізінде соңғы уақыт кезеңіндегі кәсіби құзыреттіліктердің өзгеру сипаты туралы дұрыс қорытынды жасау маңызды.

– Өзінің жеке кәсіби маңызды қасиеттерін бағалау, мысалы, сыни-өзін-өзі сынау, сенімділік-өзіне сенімділік, тәуелділік-тәуелсіздік. Бұл қасиеттерді тұлғалық тесттер, сауалнамалар, маңызды кәсіби жағдайларда өз мінез-құлқын интроспекциялау арқылы да бағалауға болады. Сондай-ақ, кейбір қасиеттерді өлшеу ғана емес, сонымен бірге прогрестің (оң динамика) не бар екенін не жоқ екенін анықтау маңызды.

– Құзыреттіліктің оң серпінінің де, оның болмауының да себептерін анықтау: бұл мансаптық өсудің келесі кезеңіне өзіңмен жұмыс істеу жоспарларын нақтылауға және нақтылауға мүмкіндік береді [6].

Құзыреттілікті өзін – өзі бақылау – бұл өзін-өзі бақылау арқылы ғана емес, сонымен қатар сапалы құралдар арқылы да, кем дегенде мезгіл-мезгіл жүргізілуі керек рәсім.

Жұмыстағы және өз бойындағы өзгерістерді түгендеу

Тоқсанына бір рет немесе кем дегенде алты айда бір рет жасалуы керек рәсім. Оның мәні, бір жағынан, міндеттердегі, мазмұндағы, орындалатын жұмыстың талаптарындағы барлық өзгерістерді, екінші жағынан, осы кезеңде өзінің жеке басы мен кәсіби құзыреттілігінде болған өзгерістерді есепке алу, талдау және жүйелеу болып табылады. Мұндай бағалау олардың бір-біріне қаншалықты сәйкес келетінін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл процедураның мәні оның кәсіби дайындығымен шешілетін міндеттерге қойылатын талаптардың өзгеруінен үнемі озып отыру болып табылады [6].

Басқалардан үйрену қабілеті

Қызықты ақпарат, пайдалы білім, жаңа тәжірибе болуы мүмкін әртүрлі жағдайларда жаңасын іздеуге және игеруге арналған нұсқаулық жасау. Мотивациялық көзқарастарды басқару дәстүрлі жиналыстарда, семинарларда және әсіресе оқу мен дамудың арнайы ұйымдастырылған формаларында жұмыста да дамудың жоғары әсерін қамтамасыз етеді. Өзгелердің көмегімен өзін-өзі дамытуға деген осындай көзқарастың мысалы – үнді философиясының ежелгі ілімдерінің бірінің келесі ұстанымы: «Әр адам – пайдалы нәрсені үйренуге болатын гуру (мұғалім)».

Өмірлік және кәсіби мақсаттар кестесі

Өмірлік және кәсіби мақсаттар кестесінің мазмұнын құрастыру және мерзімді түзету. Әдістеменің негізгі міндеттері:

– мүмкіндігінше нақты мотивтер мен мінез-құлықтың тиісті мақсаттарын түсіну;
– өз мотивтері мен мақсаттарын жеке (жалпы өмірге қатысты) және кәсіби деп саралау;
– өмірлік және кәсіби мотивтердің сәйкестік дәрежесін анықтаңыз, содан кейін оларды саналы түрде түзету.

Жетістіктер мен сәтсіздіктер күнделігі

Өз қызметінің оң және теріс нәтижелерінің себептері мен факторларын талдаумен жағдайларды егжей-тегжейлі немесе жалпыланған сипаттау. «Бір орға қайта түсу» жағдайларын болдырмауға көмектеседі, практикалық және дұрыс қорытынды жасау арқылы өз тәжірибесін жақсы білуге, сонымен қатар сыни бағалауға және жүйелеуге мүмкіндік береді.

Кәсіби портретті модельдеу

Олардың кәсіби-психологиялық сипаттамаларын белгілі бір кезеңде (мысалы, соңғы аптада) немесе қандай да бір жауапты мәселені шешу кезінде көрсетілген жағымды да, жағымсыз да белгілер түрінде құру процедурасы. Графикалық модельдеу құралдарын қолданған дұрыс. Бұл жағдайда кәсіби портрет қысқа ауызша белгілері бар схемалық сурет сияқты болады. Бұл процедура мезгіл-мезгілімен жүргізілуі керек, ал менеджер әртүрлі көрінетін және сәйкесінше оның кәсіби портреті айтарлықтай ерекшеленетін жұмыстың сәтті және сәтсіз кезеңдерін ауыстырған жөн. [6]

Олардың кәсіби қасиеттері мен құзыреттіліктерін визуализациялау оларды нақты түсінуге, жақсы қолдануға және басқаруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н.Н.Гладченкова, Педагогическая акмеология: Программно-методические материалы для магистратуры.– Ростов-н/Д: Амарант, 2006.
2. Е.Н.Гурьева, Этапы процесса профессионального саморазвития магистров педагогического ВУЗа в условиях повышения качества образования http: // modern-obraz08.narod.ru/Works-/Guryeva.html.
3. А.В.Остапенко, Педагогическое сопровождение саморазвития личности студента в условиях ВУЗа. Автореф.дис.канд.пед.наук – Нижний Новгород, 2008

4. Педагогика: учеб. пособие для студентов. / авт.-сост. Л.А.Кабанина, Л.Н.Смотрова, Е.А.Власова. - М.: МГУ, 2006
5. Е.В.Игонина, Функции портфолио студента ВУЗа http://gisap.eu/ru/node/734
6. О.В.Раздорская, Портфолио как инструмент построения индивидуальной образовательной траектории студента http://rudocs.exdat.com/docs/index-163954.html

УДК 372.8

THE USE OF AUTHENTIC CARTOONS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO YOUNG LEARNERS

Sharipova Guzal,
teacher, undergraduate
Seitova Meruert,
Khoja Akhmet Yassawi International
Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Turkistan),
PhD, Associate Professor

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты. Бұл мақалада мектеп оқушыларына шынайы мультфильм техникасын қолдана отырып, ағылшын тілін оқытудың маңыздылығы түсіндіріледі. Ағылшын тілі сабақтарында нақты жағдай жасау өте маңызды. Бұл мәселенің шешімін мен шынайы материалдарды, әсіресе кіші жастағы оқушыларға арналған мультфильмдерді қолданудан көремін. Осы мақаланың мақсаты - ағылшын тілінің сабақтарына шынайы мультфильмдерді ұтымды және мақсатты түрде енгізу әдістері мен тәсілдерін анықтау. Мақалада шетел тілін оқытудың заманауи әдістері, студенттерді тыңдауға арналған ең тиімді мультфильмдерге шолу және материалдардың шынайылығы проблемасына зерттеушілердің көзқарастарын талдау негізінде түпнұсқалық материалдарды ұтымды пайдалану мәселесі қарастырылады.
Түйінді сөздер: оқыту әдістері, тыңдауға үйрету, оқу материалдары, шынайы мультфильмдер.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье объясняется важность обучения школьников английскому языку при помощи методов использования аутентичных мультфильмов. Очень важно создание реальной ситуации на занятиях английского языка. Решение этой проблемы мы видим в использовании аутентичных материалов, особенно мультфильмов для младших школьников. Целью данной статьи является выявление методов и способов рационального и целенаправленного внедрения аутентичных мультфильмов на занятие английского языка. В статье рассматриваются современные методы преподавания иностранного языка, обзор самых эффективных мультфильмов для слушания учеников и проблемы рационального использования аутентичных материалов, опираясь на анализ взглядов исследователей на проблему аутентичности материалов.
Ключевые слова: методы преподавания, обучение слушания, материалы, аутентичные мультфильмы.

Abstract

Relevance and goal. This article explains the importance of teaching English language to young learners by methods of using authentic cartoons. It's important to create a real situation in the process of language learning. The solution to this problem we see in using authentic materials especially cartoons for young learners. The purpose of the article is identifying methods and techniques for rational introduction of authentic cartoons in the classroom for schoolchildren. The article discusses modern methods of teaching English, the most effective cartoons for listening and problems of using authentic cartoon based on the analysis of views of researchers to the problem of authentic materials.
Keywords: Teaching learning, methods, authentic cartoons, teaching materials.

Introduction. Nowadays most parents are interested in early learning of English for their children. I think that's why there are a lot of educational centers, linguistic schools. Of course, it is important to start learning foreign language as early as possible. A child who begins to learn a language at the age of 4or 5 can speak fluently like a native speaker than a child who begins later. The researcher compares young learner's brain with a sponge as they can soak up everything, all the grammar rules, pronouncing words, vocabulary.

The earliest children's involvement into language experiences makes them to develop themselves perfectly and widely. It is important to talk with children in a warm and kind manner especially when it depends on their second language acquisition. They need to be talked with easy, exact words and simple

phrases. Children feel their importance and their value when adults relate them positively. They should be as models by describing and introducing children new words, by asking questions and explaining interesting things.

Most parents prefer their children to learn more than one or two languages. This kind of learning calls bilingualism. It has lots of advantages: children have an opportunity to think in different languages, to speak with more foreign people, to understand their traditions and culture. It helps them to feel self-confidence anywhere and they will learn the other languages without effort. Children who learn more than one language have an enormous job opportunities and building own careers in the future.

We know that old people in comparison with children feel embarrassment when they are speaking foreign language. Learning foreign language among children we can get fast enough and without working hardly according to the worldwide belief. Young learners embark on the journey of learning foreign language from the very youth. The teaching foreign languages process is becoming a frequent addition to educational curricula all over the world [1].

One of the important factors on the way of learning foreign language is motivation. Using audio, video materials, such as films, TV shows, cartoons makes the process of language learning more enjoyable and entertaining. Foreign films throw us to the real life conditions making the process in the classroom real and enable students to understand more through facial expressions and gestures.

In Arikan's review of research justified, that there are different kinds of methods which the teacher can contextualize by using audio and video materials, storytelling, playing an interesting games, solving their problems, explaining the use of grammar and etc. [2].

Literature review. An innovative way of teaching to be used in classroom as we identified is the use of cartoons as an authentic additional tool. A cartoon contains illustrative pictures and create a short message. It can quickly change the attitudes of people, the created or specific situations [3].

There is a study that found that children in 2–5 age spent 32 h watching cartoons whereas those in 6–11 age spent 28 h watching cartoons in a week [4].

When cartoons first appeared they were used for entertaining children, but later they were used for educational, advertisement and trade purposes in different spheres. And TV plays the main role in development of using cartoons and in being such a powerful instrument in learning language [5].

The level of being impressed by the media tool in this video-type varies in different period of childhood. From the age of 6 months children's screen adventures start but when they reach the age of 2.5–3, they become active viewers and cartoons take an important place in children's lives at the period of of 3- 6 ages [6]. While preschool children have higher real perception of events which appear in cartoons and their perception of anxiety or fear from these events; the rate of distinguishing violent scenes and understanding the messages given is lower and that's why pre-schoolers are more affected by cartoons than the children of younger or older age [7]. In this context, especially pre-schoolers are more vulnerable to the content presented by cartoons than other age groups. The situation when pre-schoolers are more defenseless to the content of the presented cartoons than others continues until the age of 7 or 8 [8].

It has been said that children mostly shape through cartoons but not all of them. There are several positive and negative effects of cartoon's attraction of children's interests on children. It can cause mental, emotional and behavioral problems in children, and even in their health spending too much time watching cartoons [9]. Some cartoons contain violence and children watching them display violent behaviors like those exhibited by characters in these cartoons and they have an inclination towards violence[10]. There are some drawbacks of watching cartoons like suffering from eye and mental problems, children can even postpone of their biological needs such as eating, going to the toilet, sleeping and etc. [11], [9].Some cartoons contain the materials which are prohibited to watch for children of little age. Most of children can't understand the difference between reality and fiction and they do what they see in cartoons. In addition to those negative effects, cartoons also have positive effects. For example, educational cartoons can help children to develop creativity and imagination. This type of cartoons can help in contributing children's linguistic development and to their cognitive and conceptual development [12], [13], [14]. We found that some cartoons help teachers to show a great number of concepts in a shorter time, they are the cartoons which ensure better understanding by visualizing, and they are considered as effective and useful instruments [15], [16]. As we said before cartoons with violent content increase children's bias to violence, because children copy the behaviors of heroes and of characters in cartoons they watch. But we should note that cartoons with pro-social content influence children positively [17].

Cartoons were the main part of our childhood and became to an important entertainment of our lifestyle. We trusted that cartoons help us from stress situations. We loved all the characters from the popular cartoons and we used to connect ourselves with these characters. Those cartoons not only entertained us but also educated. The researcher wants to share with the top of his favorite cartoons which he watched before with pleasure and continuing to watch the interesting ones.

The first and the best cartoon all over the world we considered to say «Tom and Jerry». And think that everybody will be greet with us because it has a special place in our heart. The cartoon is about the regularly fight between Tom and Jerry. There is a big house and the owner of the house keep the pet Tom and a little mouse called Jerry. They always struggled because Jerry liked stealing something from the

house and Tom irritates at it and tries to catch her. Most of the people including me still love it very much. But recently we discovered that it badly influence on children's behavior. The scenes where Tom always hurts Jerry, mocks and encourages people to be violent can be copied by children who beat each other, hit each other thinking that this is a sort of playing.

But we think that according to these many happy and enjoyable hours spending by watching our favorite 'Tom and Jerry'', can say that it absolutely can't cause any violent behavior.

Methodology. We used a method of giving questionnaire for pupils of 4th and 5th grade concerning the cartoons they saw and its benefits to them in learning foreign language. The researcher practiced methods of quality and quantity. To provide the students' active participating to the planned tasks related to cartoons were used authentic cartoons and classroom observation. And by questionnaire were evaluated their thoughts.

There were different types of cartoons studied properly for designing all the instruments of the research. The questionnaire was organized for revealing student's interests about the including of cartoons as useful tool. Based on a -point Likert-scale, as, agree, neutral, disagree was used a scale of questionnaire [18, Table1]. An authentic cartoons and the classroom observations were used for noticing their involvements through tasks related to cartoons. There were 5 groups of 5th grade and 3 groups of 4th grade students whom the researcher presented the cartoons. In each group there were 15 students observed .The whole number of participants were 120 students. The researcher taught one material by using cartoons and another by using educational textbooks. During the teaching she attentively observed the processes in different situations.

Analysis - Learning attitude questionnaire. We observed how students were actively involved in the assigned task by giving necessary instructions related to the task. When we started perform the task to weak proficiency learners were better motivated and showed good results of involvement in these discussions. It would be better to tell about their attempt to speak in English during the active discussions, argued their answers. Also we noticed how weak students got benefitted from the good ones. They exchanged their own opinions with each other and learned to ask questions and receive help from other group members.

Table 1.Students' opinions about use of cartoons in classrooms

Statements	Agree	Neutral	Disagree
1.The use of authentic cartoons increased my motivation toward learning English language	85	15	
2.I could improve my vocabulary by doing tasks related to cartoons	75	15	10
3.I felt confident to taking part in the discussions concerned to cartoons	80	20	
4.Cartoon contained activities improved my attitudes with my groupmates and other people	75	20	5
5.I felt that the use of cartoons improved my communicative skills	85	10	5

Figure 1

Figure 2

Figure 3

Figure 4

Figure 5

Discussion and conclusion

According to the responds of students in statement 1 in the Table 1 (Figure 1) given in the questionnaire the majority of students absolutely agreed that the use of authentic cartoons increased their motivation toward learning English language. They are about 85%, 15% of them were neutral

According to the statement 2 (Figure 2) 75 of students answered that they could improve their vocabulary by doing tasks related to cartoons.75% agreed, 15% were neutral and 10% disagreed.

And 80% of students agreed with the statement 3 (Figure3). 20%of them were neutral.

This cartoon contained actions improved my attitudes with groupmates and others answered 75% of students as in the Statement 4 (Figure 4), and 20% were neutral and 5% disagreed.

And with the last statement 5 (Figure 5) agreed 85% of them. They felt that the use of cartoons improved their communicative skills.10% were neutral and 5% disagreed.

Nowadays as teachers of English we are looking for a new ways of teaching language, we want to use the latest techniques and methods of teaching, the best ways of achieving our goals by including different kinds of experiments, observations, questionnaires. We trying to maintain our status of a teacher in a perfect way, help our students to enable learners to be actively involved in their own learning. Particularly in developing their language proficiency a major role plays the use of authentic audio and video materials. In this study we had a deal with young learners and this study was concerned the use of cartoons. This is because cartoons provide visual impact, which is immediate. Because of the type of modified language input which is embedded in cartoons, irrespective of the learners' proficiency level particularly low level language learners, they can respond instantly to what is being shown.

The main aim and the important purpose of the studied research was to identify the importance of cartoons in teaching foreign language for young learners, their active participation to the given tasks concerned to cartoons, their understandings and using cartoons as an authentic instrument to improve the process of speaking. It is absolutely obvious that use of authentic materials can raise the motivation of students to learn English. It is clear that the multimedia-enhanced intervention in this study displayed all the benefits of using cartoons and teacher could help students to pronounce and remember new words in

English cartoons. But more importantly, education should optimize the effectiveness of using cartoons in teaching and learning. The method of using quantity and quality research was used to investigate the purpose of the article. Weak students received benefits from strong learners. It was clear from the questionnaire that there were positive perceptions of a majority of students about the use of cartoons as an additional material for improving learning skills. Certainly, we can't deny the fact that some of students, about 10-15% of them avowed the fact that they were not interested in being involved to this process, just because they didn't know even simple words like play, go, school and etc. Some of them confessed that it was very boring to watch videos in another language; they asked us to show cartoons in their native language and begged to translate each word into Russian despite of teacher's explaining it through gestures and facial expressions. In conclusion, we want to say that this study clearly explained the importance of using authentic cartoons as an authentic additional tool to teach speaking and listening skills to young learners.

The list of references:

1. Shin, J.K., & Crandall, J. (2014). Teaching young... - Академия Google [Electronic resource]. URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=Shin%2C+J.K.%2C+%26+Crandall%2C+J.+%282014%29.+Teaching+young+learners+English%3A+From+theory+to+practice.+Boston%2C+MA%3A+National+Geographic+Learning.&btnG= (accessed: 04.05.2021).
2. Arikan A. Environmental peace education in foreign language learners' English grammar lessons // J. Peace Educ. Informa UK Limited, 2009. Vol. 6, № 1. P. 87–99.
3. Amrizal. (2015). Cartoon as instructional method... - Академия Google [Electronic resource]. URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=Amrizal.+%282015%29.+Cartoon+
4. Habib K., Soliman T. Cartoons' Effect in Changing Children Mental Response and Behavior // Open J. Soc. Sci. Scientific Research Publishing, Inc, 2015. Vol. 03, № 09. P. 248–264.
5. Ergün S. The influence of violent TV cartoons watched by school children in Turkey // Acta Paul. Enferm. FapUNIFESP (SciELO), 2012. Vol. 25, № spe2. P. 134–139.
6. Anderson C.A. et al. The Influence of Media Violence on Youth // Psychol. Sci. Public Interes. 2003. Vol. 4, № 3. P. 81–110.
7. Björkqvist, Kaj, and Kirsti Lagerspetz. 1985. «Childre... - Академия Google [Electronic resource]. URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=Björkqvist%2C+Kaj%2C+and+Kirsti+Lagerspetz.+1985.+»Children's+Experience+of+Three+Types+of+Cartoon+at+Two+Age+Levels.»+International+Journal+of+Psychology+20+%281%29%3A+77–93.+doi%3A10.1002%2Fj.1464-066X.+1985.tb00015.x.+Booth%2C+Jackie+Louise.+1&btnG= (accessed: 04.05.2021).
8. Şengönül T. et al. Negative Effects of Media on Children and Youth' Socialization Process: A Study on Violent and Aggressive Behaviors Medyanın Çocukların ve Gençlerin Sosyalleşme Sürecine Olumsuz Etkileri: Şiddet ve Saldırgan Davranışlar Üzerine Bir İnceleme // dergipark.org.tr. Cukurova University Faculty of Education Journal, 2017.Vol. 46, № 2. P. 368–398.
9. Rashid, Afsana. 2015. «Impact of Television Cartoon... - Академия Google [Electronic resource]. URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=Rashid%2C+Afsana.+2015.+»Impact+of+Television+Cartoon+Channels+on+Children+in+India.»+Journal+of+Indian+Research+3+%282%29%3A+64–72.&btnG= (accessed: 04.05.2021).
10. Santos L., Kirsh S.J. Cartoon violence and aggression in youth Want more papers like this? Cartoon violence and aggression in youth // Elsevier. 2005. Vol. 11, № 6. P. 547–557.
11. Pandit, A.S., and B.V. Kulkarni. 2012. «Children... - Академия Google [Electronic resource]. URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=Pandit%2C+A.+S.%2C+and+B.+V.+Kulkarni.+2012.+»Children+Are+Trapped+in+the+Illusion+of+Cartoon+Channel.»+International+Educational+E-Journal+1+%282%29%3A+7–17&btnG= (accessed: 04.05.2021).
12. Barak M. et al. Learning science via animated movies: Its effect on students' thinking and motivation // Elsevier.
13. Tsang H. Learning a procedural task with animation: a comparison between the high and low visual spatial learners. 2003.
14. ÇIKRIKÇI S., ERGENÇ İ. Çizgi filimlerin 5-6 yaş çocuklarının kavram gelişimi ve kazanımına etkisi // dspace.ankara.edu.tr.
15. Banchonhattakit P. et al. Effectiveness of Brain-Based Learning and Animated Cartoons for Enhancing Healthy Habits Among School Children in Khon Kaen, Thailand // Asia-Pacific J. Public Heal. SAGE Publications Inc., 2015. Vol. 27, № 2. P. 2028–2039.
16. Chan C.K.Y. Use of animation in engaging teachers and students in assessment in Hong Kong higher education // Innov. Educ. Teach. Int. Routledge, 2015. Vol. 52, № 5. P. 474–484.
17. Studies A.Y.-E.T., 2013 undefined. ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE VE SOSYAL GELİŞİMİNDE ÇİZGİ FİLMLERİN ROLÜ: CAILLOU VE PEPEE ÖRNEĞİ. // search.ebscohost.com.
18. Gamage S. Cartoons as an Authentic Supplementary Teaching Tool in English as a Second Language Classrooms // journals.aiac.org.au.

ӘОЖ 857.27

ТҰЛҒАНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ЖИЫНТЫҒЫ МЕН МАҢЫЗДЫ СИПАТТАМАЛАРЫ

Элбоева Ойзода Жамалбековна,
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің
2-курс магистранты
Шымкент қ, Қазақстан

Аңдатпа

Өзектілігі және мақсаты. Болашақ мұғалім заманауи білім беруді жаңғырту жағдайында басқарушылық педагогикалық міндеттерді тиімді шеше алуы қажет. Осыған байланысты зерттеудің өзектілігі ЖОО-ның білім берудегі оқу процесі болып табылады институттар өз командасының әр мүшесінің әлеуетін ашып көрсете отырып, өз командасының шығармашылық дамуына бағытталған, белсенді және бастамашыл көшбасшыны қалыптастыру үшін тиімді педагогикалық жағдайлар жасауға бағытталуы қажет.

Түйінді сөздер: болашақ мұғалім, көшбасшы, көшбасшылық қабілет.

Аннотация

Актуальность и цель. Будущий учитель должен уметь эффективно решать управленческие педагогические задачи в условиях модернизации современного образования. В связи с этим актуальность исследования представляет образовательный процесс в системе образования вузов. Учреждения нацелены на создание эффективных педагогических условий для формирования активного и инициативного руководителя, ориентированного на творческое развитие своего коллектива, раскрытие потенциала каждого члена своего коллектива.

Ключевые слова: будущий педагог, лидер, лидерские качества.

Abstract

Relevance and goal. The future teacher should be able to effectively solve managerial pedagogical tasks in the context of the modernization of modern education. In this regard, the relevance of the study is the educational process in the education system of universities. The institutions are aimed at creating effective pedagogical conditions for the formation of an active and proactive leader, focused on the creative development of his team, unlocking the potential of each member of his team.

Keywords: future teacher, leader, leadership qualities.

Ұжымдағы жеке тұлға қызметінің тиімділігі көбінесе оның белсенділігі мен бастамасына, топ мүшелерімен қарым-қатынас орнатуға, өз мүмкіндіктерін көрсетуге және т.б. байланысты. Қазіргі ғылымда «көшбасшылық», «көшбасшы» терминдерінің әртүрлі анықтамалары бар. Философияда «көшбасшы» ұғымы - (ағылш.-жетекші) – ұйымның немесе әлеуметтік топтың ең авторитарлық мүшесі [1].

Л.И.Уманскийдің көзқарасы бойынша, көшбасшы – бұл бүкіл топтың мүдделеріне әсер ететін және оның қызметінің бағыттарын анықтайтын ең маңызды шешімдер қабылдау құқығын мойындайтын топ мүшесі» [2].

А.А.Ершов бұл ұғымды әлеуметтік-психологиялық мағынада талдайды – «көшбасшы немесе топтың жетекшісі – бұл қажетті ұйымдастырушылық қабілеттермен айналысатын, топ мүшелерінің тұлғааралық қатынастар құрылымында маңызды орын алатын және өзінің үлгісімен, топты ұйымдастыру және басқарумен топтың мақсаттарын барынша жақсы жеткізуге ықпал ететін топ мүшесі» [3].

Э.Гидденстің пікірінше, «көшбасшы» термині «оның қызметі ең өнімді болып табылатын ең айқын, пайдалы (топтық қызығушылық тұрғысынан) қасиеттерге ие адам» ретінде анықталады.

«Көшбасшы» терминін анықтауда Э.Гидденспен келісеміз.

Көшбасшылықтың жалпы қабылданған анықтамасын «көшбасшы-топтың бір мүшесі басқаларды нақты ортақ мақсатқа жетуге бағыттайтын процесс» ретінде негізге аламыз [4].

Көшбасшылық – бұл жеке адамның ерік-жігерінің, тілектері мен қабілеттерінің көрінісі ғана емес. Көшбасшылық ықпал ету процесі ретінде қалыптасу, өзін-өзі басқару қабілеті ретінде жүзеге асырылуы үшін, О.Н. Григорованың пікірінше, оның нақты құрылымын құрайтын кейбір міндетті элементтер қажет [5].

Н.П.Пучков, А.В.Авдеева «көшбасшы» ұғымы негізіне байланысты көшбасшылық типологиясы әртүрлі болуы мүмкін екенін атап өтті [6] (1-кесте):

Кесте 1 – Көшбасшылық типтері (Н.П.Пучкова и А.В. Авдеева бойынша)

Негізі	Көшбасшы болуы мүмкін
Өзара қарым-қатынас аясы	– формальды (ресми); – бейресми (жалпы қабылданған өкілеттіктерге ие, бірақ ресми басшылық лауазымдарды иеленбейді); – аралас
Тұлғааралық қатынастардың қалыптасу белгісі және топтағы функциялардың таралуы	– топтық мақсатқа жету жолдарын анықтау бойынша – техникалық мәселелерді оңтайлы шешу бойынша – психологиялық климатты белгілеу бойынша – топтық атмосфераның мазмұны бойынша
Көшбасшылар атқаратын қызметтер	– инициатор; – ұйымдастырушы (іскерлік көшбасшы); – эрудит; – эмоционалды қалыпты жүзеге асырушы (эмоционалды көшбасшы); – бейімді
Топтық қызмет түрлері: аспаптық және экспрессивті	– аспаптық (функционалды көшбасшы) эмоционалды – әмбебап (екі түрді де белгілі бір пропорцияда біріктіреді)
Ұйымдасушылық позициясымен	– ұйымдастырушы (көшбасшы-тудырушы) – құртушы (көшбасшы-құртушы)
Қызмет сипаты	– ситуациялық
Басқару стилі бойынша	– авторитарлы; – демократиялық; – аралас

Топта көшбасшыны анықтау салыстырмалы түрде оңай, оның негізгі белгілері: ұжымның міндеттерін шешудегі жоғары белсенділік пен бастамашылық; топ мүшелеріне әсер ету мүмкіндігі; жоғары хабардарлық; жағдайды танылған нормалардан тыс көре білу [6];

Г.М.Жүнісованың пікірінше, «көшбасшылық қасиеттер – бұл көшбасшылық міндеттер мен функциялардың сәтті орындалуын қамтамасыз ете алатын топпен қарым-қатынас жасау үшін психологиялық қасиеттердің жиынтығы» [7].

К.В.Кухарчуктың айтуынша,» Тиімді көшбасшылықтың құрамдас бөлігіне ішкі, жеке құндылықтар жүйесі, мінез-құлық, мотивтер, әдеттер, құзыреттілік салалары, стиль, дағдылар сияқты көптеген сипаттамалар кіреді» [8].

Психологтар мен тәрбиешілер осы қасиеттерге сәйкес келуі керек бірқатар критерийлерге байланысты көшбасшылықты шешуші және толық анықтайтын қасиеттерді анықтады:

1) сапасы зерттеушілердің жоғары санымен ортақ болуы тиіс;

2) сапасы - онсыз өткен және қазіргі кездегі танымал көшбасшылардың ешқайсысы жасай алмайтындай маңызды болуы тиіс,

3) көшбасшының сапасы оның даму тәсілдерін құрамдас бөліктерге бөліп көрсету үшін ресімделген ішкі құрылымға ие болуы керек.

Осы критерийлерге сүйене отыра, Ж.В.Пономаренко негізгі көшбасшылық қасиеттерді жүйелік дағдылар, қарым-қатынас дағдылары және ішкі қасиеттер деп 3 топқа бөлді [9] (2-кесте):

Кесте 2 – Ж.В.Пономаренко бойынша көшбасшылық қасиеттерінің тобы

Дағдылар тобы	**Көшбасшылық қабілеттер**
Жүйелі дағдылар	Көру, мақсат қою, өзгеріске сезімталдық, икемділік, берілгендік, табандылық
Коммуникативті дағдылар	Ынталандыру, шабыттандыру, сендіру қабілеті; коммуникабельділік, ашықтық
Ішкі қасиеттер	Өзіне деген сенімділік, жауапкершілік, батылдық, белсенділік, өзін-өзі бақылау, ішкі тұтастық

Ж.В.Пономаренко ұсынған негізгі көшбасшылық қасиеттерді қысқаша талдайық.

Көшбасшылық жүйелік шеберліктен басталады, өйткені бұл дағды сізге жаңа, әлі іске асырылмаған болашақтың бейнесін жасауға және оны ізбасарларына көрсетуге мүмкіндік береді. Көру қабілеті адамдарды біріктіреді, шабыттандырады және осы талантқа ие көшбасшының соңынан еруге деген ынтасын оятады.

Мақсат қою (мақсат қою шеберлігі) нақты нәтижеге жеткізетін көріністі көруге мүмкіндік береді. Жақсы тұжырымдалған нәтиже мақсатқа айқын, түсінікті болуға мүмкіндік береді.

Өзгерістерге сезімталдық. Мақсатты көрмес бұрын, айналаңыздағы кеңістікті үнемі тексеріп отыру керек және кез-келген өзгерістерге дайын болу керек. Қазіргі әлемнің ақпараттық кеңістігі ақпа-

ратқа толы болса да, көшбасшы өзіне, оның командасына, ұжымына, нарығына тікелей қатысты, пайдалы ақпаратты ажырата және таңдай білуі керек .

Икемділік. Көшбасшы әр уақытта стратегия мен таңдаудың үлкен жиынтығына ие болуы керек. Бұл кез-келген жағдайда тиімді әрекет етуге мүмкіндік береді [9].

Әдетте, шынайы көшбасшы жауап беруді емес, оқиғаларды өзі құруды жөн көреді - бұл сипат проактивтілік деп аталады. Бұл адам жағымсыз жағдайлардан аулақ болу мүмкіндігімен емес, мақсаттарымен, жоспарларымен, армандарымен жанған кездегі мотивациямен байланысты. Көшбасшы үнемі алдын-ала әрекет етеді, бастамасын көрсетеді. Бұл бұрын талқыланған көру, батылдық, сенімділік қасиеттерімен тығыз байланысты. Көшбасшы әрқашан жарты қадам алда болуға тырысады. Сондықтан оған ең жаңа ақпарат қажет және алдымен әрекет етуді бастау үшін оқиғалар ағындарының ортасында болу керек.

Өзін-өзі бақылау стресстік тұрақтылық, соққыға төтеп беру қабілеті, шыдамдылық сияқты бірқатар қасиеттерді қамтиды, олар қандай да бір сыни жағдайлармен байланысты, ал бұл өз кезегінде күшті теріс эмоциялардың көрінісімен байланысты.

Ішкі тұтастық - жоғарыда аталған барлық қасиеттерді біріктіретін дағды. Оның маңызды ерекшелігі-адамның барлық көріністерінің тепе-теңдігін құру. Тұтастық көшбасшының мақсаттарын, жоспарларын, сенімдерін оның ішкі күйлері мен көріністерімен сәйкестендіру арқылы жасалады.

Сондай-ақ, көшбасшы тұлғасының қасиеттеріне мыналар жатады: қарым-қатынастардағы ашықтық, әзілкештік, кез-келген жағдайда сабырлық сақтай білу, кез-келген мәселеге шығармашылық көзқарас, ынта және т.б.

Өз кезегінде О.А.Кравцов көшбасшының жеке қасиеттерінің келесі компоненттерін атап өтті:

- Жеке тұлға - Жеке және кәсіби қасиеттер кешенін қамтиды (өзін-өзі білу және сезіну, өзіне сенімділік, белсенді өмірлік ұстаным және көшбасшылыққа ұмтылу, моральдық нормативтілік, сенімділік, іс-әрекеттегі дәйектілік, дамыған көшбасшылық өзіндік тұжырымдама);

- Әлеуметтік-психологиялық - басқа адамдармен қарым-қатынаста көрінетін қасиеттерді қамтиды (тұлғааралық сезімталдық, басқа адамдардың қажеттіліктерін түсіну қабілеті, коммуникативті құзыреттілік, ізбасарлардың өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау қабілеті, әділеттілік, сыртқы жағдайларда топтың мүдделерін білдіру және қорғау, топтық іс-әрекет үшін жауапкершілікті қабылдау қабілеті);

- Ұйымдастырушылық-басқарушылық - ұйымдастырушылық өзара қарым-қатынастар контексінде талап етілетін қасиеттерді қамтиды (болашаққа үндеу және перспективаны көру; жағдайға сезімталдық және мінез-құлықтың икемділігі; команда құру қабілеті; қойылған міндеттерді шешу үшін топты ұйымдастыру қабілеті; бірлескен қызметтің нәтижелерін бақылау, алғыс айту, қиын сәтте қолдау көрсетуге дайын болу;

- Перцептивті-көшбасшылық - топты көшбасшыға жатқызатын қасиеттерді қамтиды (топты көшбасшы ретінде қабылдау; оның көшбасшылық мәртебесі мен беделін тану; ізбасарлардың болуы, топ мүшелерінің лидердің қызметінен жеке үміттерінің болуы; топ мүшелерінің жеке іс-әрекетінің бір бөлігін көшбасшыға беру).

Айта кету керек, көшбасшының қасиеттері күнделікті өмірде де, оқу орындарында немесе жұмыста да байқалады. Көшбасшылық функцияларды ұзақ уақыт орындау қажетті көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді. Сондай-ақ, ұзақ уақыт бойы талап етілмеген жағдайда, көшбасшылық қасиеттер жоғалып кетуі мүмкін.

П.С.Авдеев бұл қасиеттер топтарын кез-келген көшбасшы үшін ортақ деп санауға болатындығын, бірақ көшбасшылықтың белгілі бір стиліне сәйкес келетін жеке қасиеттерді де келтіруге болатындығын айтады [6]:

- бәсекеге қабілетті (агрессивтілік, тәуекелдік, физикалық қасиеттер, эгоцентризм және т.б.);
- комплементарлық (тілектестік, қабылдау, икемділік, альтруизм және т.б.);
- кооперативті / рационалды (басқару дағдыларының жоғары деңгейі, ұтымды ойлау, жалпы интеллект және т.б.) және т.б.

Г.М.Қызыбақованың пікірінше, болашақ мамандар көшбасшылық қасиеттерді қалыптастырудың маңызды ерекшеліктерін білуі керек:

a) студенттердің еңбек нарығында трансляцияланатын көшбасшылық қасиеттерді дамытудың жоғары деңгейі бар маманның қажеттілігін түсінуі
b) өзіндік ерекшелігі мен қайталанбастығы, өзінің өмірлік іс-әрекеті, өзіндік ойлау, мінез-құлық және қызмет стратегиясы;
c) студенттік жастың өзіндік сипатын білуге және ұғынуға бағдарлау;
d) өзін-өзі тәрбиелеудің мәнін өзінің жеке басының өзгертуіне, өзін-өзі дамытуына, қоғамның талаптарына, адамның өзінің мақсаттары мен өмірлік мүдделеріне жауап беретін осындай қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған саналы, мақсатты және басқарылатын қызмет (өз бетімен жұмыс) ретінде түсіну;
e) білім алушылардың оқу орнында қалыптасуы мен дамуы қажет. Студенттік жасқа тән өзіндік қасиеттері мен көшбасшылық жөніндегі мамандар ретінде үндесетінін, ал қоғам қазіргі мамандарға талаптар қоя отырып, оларды негізгі, базалық, бәсекеге қабілетті және еңбек

нарығында сұранысқа ие жеке тұлғалар ретінде анықтайтынын ұғынуы және қабылдауы қажет;

f) көшбасшылық қасиеттерді игеру, болашақ мамандар ретінде олар үшін көшбасшылық-бұл бүгінгі күннің талабы ғана емес, сонымен қатар олардың кәсіби қызметтегі табыстылығының шарты [10].

Мектеп мұғалімдері оқыту барысында оқушылардың көшбасшылық қасиеттерін дамытуға әсер ететін ерекше жағдайларды бөліп көрсетеді. Бірінші ерекше шарт - бұл сабақтардың мазмұны, олардың практикалық бағыты, әртүрлі практикалық жаттығулардың, зерттеу, шығармашылық жұмыстардың орындалуын біріктіреді. Екінші шарт - студенттердің топтық тапсырмалар мен шығармашылық жобаларды орындауы. Үшінші шарт - жеке тұлғаның көшбасшылық қасиеттерін дамыту үшін топтарды ұйымдастыруда белгілі бір ережелерді сақтау. Төртінші шарт - сабақтарда ұжымдық және жарыстық қызметті (конкурстар, олимпиадалар, рөлдік, іскерлік ойындар) интеграциялау негізінде білім беру процесінің барлық қатысушыларының белсенді оқыту әдістері мен шығармашылығын пайдалану, сондай-ақ нақты міндеттерді шешу кезінде шығармашылық шешімдерін іздеуді жандандыру әдістемелерін (морфологиялық талдау, ми шабуылы және басқалар) қолдану.

Аталған жалпы және ерекше жағдайлардың кешені студенттердің көшбасшылық қасиеттерін дамыту процесіне тиімді ықпал ете алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Bennis, W. On Becoming a Leader [Text] / W. Bennis. − New York: Addison Wesley, 1989 / 1994. P. 65-69.
2. Чарышева, С.Р. Лидерство и продуктивность: методология развития лидерского потенциала / С.Р.Чарышева: Бук; Казань; 2017.- 220 с.
3. Ершов, А.А. Лидер и авторитет группы / А.А.Ершов // Ученические записки. – Ленингр. Ун-та. – Вып. 4. – 1974. – С. 260.
4. Гидденс, Э. Социология / пер. с англ.; науч. ред. В.А.Ядов; общ.ред. Л.С.Гурьевой, Л.Н.Посилевича. – Москва: Эдиториал УРСС, 1999. – 704 с.
5. Григорова, О.Н. Конспекты лекций по дисциплине «Лидерство и управление командой» / О.Н. Григорова // Cyberpedia. Информационный ресурс.
6. Авдеев. Л.В. Педагогическое моделирование как один из методов формирования и развития лидерских качеств у студентов.
7. Жунусова, Г.М. Сущность понятия «лидерские качества» личности школьника / Г.М.Жунусова // Материалы VII Международной студенче-ской научной конференции «Студенческий научный форум.
8. Лидер и его команда. Практика работы тренеров и консультантоворганизациях / [Н.В. Клюева и др.]; под ред. Н.В.Клюевой. - Санкт-Петербург: Речь, 2008. - 206 с.: ил., табл.; - (Психологический тренинг).
9. Пономаренко, Ж.В. Формирование лидерских качеств у учащихся СПО / Ж.В.Пономаренко // Инфоурок.
10. Кызыбакова, Г.М. Формирование лидерских качеств у студентов вузов/ Г.М.Кызыбакова Лидер и его команда. Практика работы тренеров и консультантов.

УДК 371.3

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПЕДАГОГА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Абдулина Алия Тулегеновна,
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Тимирязевская общеобразовательная школа
отдела образования Сарыкольского района»
Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

Бұл мақалада мұғалім кәсіби даму үшін, сондай-ақ қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында балаларды дамыту үшін қолданатын инновациялық технологиялардың бірнеше түрлері қарастырылған.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, компьютерлік технологиялар, интерактивті технологиялар, жобалау технологиясы.

Аннотация

В данной статье рассмотрено несколько видов инновационных технологий, применяемых учителем для профессионального развития, а также развития детей на уроках казахского языка и литературы.

Ключевые слова: инновационные технологии, компьютерные технологии, интерактивные технологии, проектная технология.

Abstract

This article discusses several types of innovative technologies used by a teacher for professional development, as well as the development of children in the lessons of the Kazakh language and literature.

Keywords: innovative technologies, computer technologies, interactive technologies, project technology.

Актуальность темы объясняется стремительным распространением различных инноваций, новых педагогических технологий и недостаточным владением ими педагогов, а знание и умение применять инновационные образовательные технологии в своей деятельности на современном этапе развития образовательной системы, ее непрерывной модернизации, позволяет преподавателям повысить мотивацию обучающихся, профессионально-практическую направленность организуемых и проводимых занятий. Современная система образования непрерывно претерпевает изменения и подвергается систематической модернизации. Особенно заметно это стало для педагогов в последнее десятилетие. В образовании меняются стандарты, требования и соответственно это не может не отразиться на профессиональной деятельности педагога.

Рассмотрим понятийное поле исследуемой проблемы.

Технология (от др.-греч. Τέχνη - искусство, мастерство, умение; λόγος - мысль, причина; методика, способ производства) - в широком смысле - совокупность методов, процессов и материалов, используемых в какой-либо отрасли деятельности.

Иннова́ция, нововведение (англ. *innovation*) - это внедрённое новшество, обеспечивающее качественный рост эффективности процессов или продукции, востребованное рынком. Является конечным результатом интеллектуальной деятельности человека, его фантазии, творческого процесса, открытий, изобретений и рационализации.

Инновационные технологии - наборы методов и средств, поддерживающих этапы реализации нововведения.

Образовательные технологии (технологии в сфере образования) – это совокупность научно и практически обоснованных методов и инструментов для достижения желаемого результата в любой области образования.

Педагогическая инновация - это нововведение в области педагогики, целенаправленное прогрессивное изменение, вносящее в образовательную среду стабильные элементы (новшества), улучшающие характеристики, как отдельных ее компонентов, так и самой образовательной системы в целом.

Педагогическая технология – это продуманная во всех деталях модель совместной педагогической деятельности по проектированию, организации и проведению учебного процесса с безусловным обеспечением комфортных условий для учащихся и учителя.

Как отмечает В.М.Монахов [1], инновационным педагогическим технологиям присущи следующие *признаки:* диагностическое целеобразование, результативность, экономичность, алгоритмируемость, проектируемость, целостность, управляемость, корректируемость, визуализация.

К инновационным технологиям обучения относят интерактивные технологии обучения, технологию проектного обучения и компьютерные технологии.

1. *Интерактивные технологии обучения*. В психологической теории обучения интерактивным называется обучение, основывающееся на психологии человеческих взаимоотношений. Технологии интерактивного обучения рассматриваются как способы усвоения знаний, формирования умений и навыков в процессе взаимоотношений и взаимодействий педагога и обучаемого как субъектов учебной деятельности. Сущность их состоит в том, что они опираются не только на процессы восприятия, памяти, внимания, но, прежде всего, на творческое, продуктивное мышление, поведение, общение. При этом процесс обучения организуется таким образом, что обучаемые учатся общаться, взаимодействовать друг с другом и другими людьми, учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа производственных ситуаций, ситуационных профессиональных задач и соответствующей информации.

В интерактивных технологиях обучения существенно меняются роли обучающего (вместо роли информатора - роль менеджера) и обучаемых (вместо объекта воздействия - субъект взаимодействия), а также роль информации (информация не цель, а средство для освоения действий и операций).

Все технологии интерактивного обучения делятся на неимитационные и имитационные. В основу классификации положен признак воссоздания (имитации) контекста профессиональной деятельности, ее модельного представления в обучении. Неимитационные технологии не предполагают построения моделей изучаемого явления или деятельности. В основе имитационных технологий лежит имитационное или имитационно-игровое моделирование, т.е. воспроизведение в условиях обучения с той или иной мерой адекватности процессов, происходящих в реальной системе.

Рассмотрим некоторые формы и методы технологий интерактивного обучения.

Проблемная лекция предполагает постановку проблемы, проблемной ситуации и их последующее разрешение. В проблемной лекции моделируются противоречия реальной жизни через их выражение в теоретических концепциях. Главная цель такой лекции - приобретение знаний учащимися при непосредственном действенном их участии. Среди смоделированных проблем могут быть научные, социальные, профессиональные, связанные с конкретным содержанием учебного материала. Постановка проблемы побуждает учащихся к активной мыслительной деятельности, к попытке самостоятельно ответить на поставленный вопрос, вызывает интерес к излагаемому материалу, активизирует внимание обучаемых.

Семинар-диспут предполагает коллективное обсуждение какой-либо проблемы с целью установления путей ее достоверного решения. Семинар-диспут проводится в форме диалогического общения его участников. Он предполагает высокую умственную активность, прививает умение вести полемику, обсуждать проблему, защищать свои взгляды и убеждения, лаконично и ясно излагать мысли. Функции действующих лиц на семинаре-диспуте могут быть различными.

Учебная дискуссия - один из методов проблемного обучения. Она используется при анализе проблемных ситуаций, когда необходимо дать простой и однозначный ответ на вопрос, при этом предполагаются альтернативные ответы. С целью вовлечения в дискуссию всех присутствующих целесообразно использовать методику кооперативного обучения (учебного сотрудничества). Данная методика основывается на взаимном обучении при совместной работе учащихся в малых группах. Основная идея учебного сотрудничества проста: учащиеся объединяют свои интеллектуальные усилия и энергию для того, чтобы выполнять общее задание или достичь общей цели (например, найти варианты решения проблемы).

Технология работы учебной группы при учебном сотрудничестве может быть следующей:

- постановка проблемы;
- формирование малых групп (микрогрупп по 5-7 человек), распределение ролей в них, пояснения преподавателя об ожидаемом участии в дискуссии;
- обсуждение проблемы в микрогруппах;
- представление результатов обсуждения перед всей учебной группой;
- продолжение обсуждения и подведение итогов.

«Мозговой штурм» ставит своей целью сбор как можно большего количества идей, освобождение учащихся от инерции мышления, активизацию творческого мышления, преодоление привычного хода мыслей при решении поставленной проблемы. «Мозговой штурм» позволяет существенно увеличить эффективность генерирования новых идей в учебной группе. Основные принципы и правила этого метода - абсолютный запрет критики предложенных участниками идей, а также поощрение всевозможных реплик и даже шуток.

Дидактическая игра выступает важным педагогическим средством активизации процесса обучения в профессиональной школе. В процессе дидактической игры обучаемый должен выполнить действия, аналогичные тем, которые могут иметь место в его профессиональной деятельности. В ре-

зультате происходит накопление, актуализация и трансформация знаний в умения и навыки, накопление опыта личности и ее развитие. Вовлечение в дидактическую игру, игровое освоение профессиональной деятельности на ее модели способствует системному, целостному освоению профессии.

Стажировка с выполнением должностной роли - активный метод обучения, при котором моделью выступает сфера профессиональной деятельности, сама действительность, а имитация затрагивает в основном исполнение роли (должности). Главное условие стажировки - выполнение под контролем учебного мастера (преподавателя) определенных действий в реальных производственных условиях.

Имитационный тренинг предполагает отработку определенных профессиональных навыков и умений по работе с различными техническими средствами и устройствами. Имитируется ситуация, обстановка профессиональной деятельности, а в качестве «модели» выступает само техническое средство (тренажеры, приборы и т.д.).

Игровое проектирование является практическим занятием, в ходе которого разрабатываются инженерные, конструкторские, технологические, социальные и другие виды проектов в игровых условиях, максимально воссоздающих реальность. Этот метод отличается высокой степенью сочетания индивидуальной и совместной работы обучаемых. Создание общего для группы проекта требует, с одной стороны, от каждого знания технологии процесса проектирования, а с другой - умения вступать в общение и поддерживать межличностные отношения с целью решения профессиональных вопросов.

2. *Технологии проектного обучения.* Игровое проектирование может перейти в реальное проектирование, если его результатом будет решение конкретной практической проблемы, а сам процесс будет перенесен в условия действующего предприятия или в учебно-производственные мастерские. Например, работа по заказу предприятий, работа в конструкторских ученических бюро, изготовление товаров и услуг, относящихся к сфере профессиональной деятельности обучаемых.

Технология проектного обучения рассматривается как гибкая модель организации учебного процесса в профессиональной школе, ориентированная на творческую самореализацию личности обучаемого путем развития его интеллектуальных и физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей в процессе создания новых товаров и услуг. Результатом проектной деятельности являются учебные творческие проекты, выполнение которых осуществляется в три этапа.

Учебный творческий проект состоит из пояснительной записки и самого изделия.

В пояснительной записке должны быть отражены:

- выбор и обоснование темы проекта, историческая справка по проблеме проекта, генерирование и развитие идей, построение опорных схем размышления;
- описание этапов конструирования объекта;
- выбор материала для объекта, дизайн-анализ;
- технологическая последовательность изготовления изделия, графические материалы;
- подбор инструментов, оборудования и организация рабочего места;
- охрана труда и техника безопасности при выполнении работ;
- экономическое и экологическое обоснование проекта и его реклама;
- использование литературы;
- приложение (эскизы, схемы, технологическая документация).

К проектируемому изделию предъявляются такие требования, как технологичность, экономичность, экологичность, безопасность, эргономичность, эстетичность и др.

Технология проектного обучения способствует созданию педагогических условий для развития креативных способностей и качеств личности учащегося, которые нужны ему для творческой деятельности, независимо от будущей конкретной профессии.

3. *Компьютерные технологии.* Компьютерные технологии обучения - это процессы сбора, переработки, хранения и передачи информации обучаемому посредством компьютера. К настоящему времени наибольшее распространение получили такие технологические направления, в которых компьютер является:

- средством для предоставления учебного материала учащимся с целью передачи знаний;
- средством информационной поддержки учебных процессов как дополнительный источник информации;
- средством для определения уровня знаний и контроля за усвоением учебного материала;
- универсальным тренажером для приобретения навыков практического применения знаний;
- средством для проведения учебных экспериментов и деловых игр по предмету изучения;
- одним из важнейших элементов в будущей профессиональной деятельности обучаемого.

На современном этапе во многих профессиональных учебных заведениях разрабатываются и используются как отдельные программные продукты учебного назначения, так и автоматизированные обучающие системы (АОС) по различным учебным дисциплинам. АОС включает в себя комплекс

учебно-методических материалов (демонстрационных, теоретических, практических, контролирующих), компьютерные программы, которые управляют процессом обучения.

С появлением операционной системы Windows в сфере профессионального обучения открылись новые возможности. Прежде всего, это доступность диалогового общения в так называемых интерактивных программах. Кроме того, стало осуществимым широкое использование графики: рисунков, схем, диаграмм, чертежей, карт, фотографий. Применение графических иллюстраций в учебных компьютерных системах позволяет на новом уровне передавать информацию обучаемому и улучшить ее понимание.

Возросшая производительность персональных компьютеров сделала возможным достаточно широкое применение технологий мультимедиа. Современное профессиональное обучение уже трудно представить без этих технологий, которые позволяют расширить области применения компьютеров в учебном процессе.

Новые возможности в системе профессионального образования открывает гипертекстовая технология. Гипертекст (от англ. hypertext - «сверхтекст»), или гипертекстовая система, - это совокупность разнообразной информации, которая может располагаться не только в разных файлах, но и на разных компьютерах. Основная черта гипертекста - это возможность переходов по так называемым гиперссылкам, которые представлены либо в виде специально сформированного текста, либо определенного графического изображения. Одновременно на экране компьютера может быть несколько гиперссылок, и каждая из них определяет свой маршрут «путешествия».

Современную гипертекстовую обучающую систему отличает удобная среда обучения, в которой легко находить нужную информацию, возвращаться к уже пройденному материалу и т.п.

Автоматизированные обучающие системы, построенные на основе гипертекстовой технологии, обеспечивают лучшую обучаемость не только благодаря наглядности представляемой информации. Использование динамического, т.е. изменяющегося, гипертекста позволяет провести диагностику обучаемого, а затем автоматически выбрать один из возможных уровней изучения одной и той же темы. Гипертекстовые обучающие системы представляют информацию так, что и сам обучаемый, следуя графическим или текстовым ссылкам, может использовать различные схемы работы с материалом.

Применение компьютерных технологий в системе профессионального образования способствует реализации следующих педагогических целей:

- развитие личности обучаемого, подготовка к самостоятельной продуктивной профессиональной деятельности;
- реализация социального заказа, обусловленного потребностями современного общества;
- интенсификация образовательного процесса в профессиональной школе.

Список литературы:

1. Монахов В.М. Дидактическая аксиоматика когнитивной теории педагогических технологий // Труды XI Международной научно-практической конференции «Современные информационные технологии и ИТ-образование» (SITITO'2016), Москва, Россия, 25-26 ноября, 2016. - Т. 12.- № 3-1. – С. 32-39.

УДК 711.7

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ЭЛЕКТРОННОГО РЕСУРСА QUIZIZZ ПРИ ОБУЧЕНИИ

Абих Елена Евгеньевна,
учитель русского языка и литературы
гимназия им. А.М. Горького
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Зерттеу мақсаты – Quizizzбілім беру платформасының мүмкіндіктерін талдау, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсету. Quizizz - бағдарлама, оның мүмкіндіктердің бірі - нақты уақыт режимінде викториналар өткізу. Зерттеу тақырыбы өзекті, өйткені қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру кезінде мұғалімгеойын әдістерін қолдануы керек, оқушылардың оқуғақызығушылықтың жоғалуын болдырмау үшін.

Түйінді сөздер:қашықтан оқу, ойын әдістері, викторина, рефлексия.

Аннотация

Цель исследования – проанализировать возможности образовательной платформы Quizizz, выделить её преимущества и недостатки. Quizizz – это программа, одна из возможностей которой – проведение викторин в режиме реального времени.Тема исследования является актуальной, т.к. учителю при

организации дистанционного обучения важно использовать игровые методы, чтобы не допускать потери интереса к получению знаний со стороны учащихся.
Ключевые слова:дистанционное обучение, игровые методы, викторина, рефлексия.

Abstract

Object of research - analyze Quizizz educational platform's opportunities, discover it's advantages and disadvantages. Quizizz is a program that has the opportunity to organize quizzesin real time. The theme of research is actual because teacher must use game methods when he organizing distance learning to excludeloss of students' interestin studies.
Keywords: distance learning, game methods, quiz, reflection.

К современному педагогу предъявляется множество требований, среди которых – способность быстро и безболезненно приспосабливаться к ускоренному темпу развития общества и готовность к работе с инновациями [1, с.222]. Поэтому учитель должен быть универсальным профессионалом, готовым не только осуществлять качественную подготовку учащихся по своему предмету, но и самостоятельно учиться, осваивая различные новшества, для того чтобы эффективно взаимодействовать со всеми участниками образовательного процесса [2, с.106].

В связи с карантинными мерами, неожиданно коснувшимися образовательных учреждений в 2020-2021 уч. г., организация дистанционного обучения оказалась актуальной проблемой для каждого педагога Республики Казахстан. Учителя вынуждены были за короткий промежуток времени пройти курсы повышения квалификации по развитию цифровых компетенций, разобраться со множеством образовательных платформ, чтобы выбрать для работы наиболее удобные, научиться записывать видеоуроки с доступным и наглядным объяснением материала. Несмотря на огромный объём работы, проделанный педагогами в сжатые сроки, должного интереса к онлайн-обучению со стороны учащихся не последовало, их успеваемость резко снизилась. Так возникла необходимость внедрения игровых методов обучения в онлайн-уроки с целью пробуждения интереса к занятиям уобучающихся.

Цель данного исследования – проанализировать возможности образовательной платформы Quizizz, выделить её преимущества и недостатки.Рассмотрим подробно электронный ресурс Quizizz, так как занятия, проведённые с использованием данной программы, успешно справились с задачей заинтересовать учащихся знаниями по теме урока. Quizizz – это образовательная платформа, одна из возможностей которой – проведение викторин в режиме реального времени. Задания, разработанные учителем в данной программе, удобно использовать в качестве формативного оценивания в период дистанционного обучения, а также во время традиционных занятий в школе.

При подготовке к проведению викторины учителю необходимо зарегистрироваться на сайте quizizz.com, а учащимся установить на смартфон приложение Quizizz. Чтобы создать собственную викторину по изучаемой теме, необходимо открыть сайт, нажать кнопку «создать» и выбрать «викторину». Сайт предоставит перечень тем на выбор, а также выдаст пустое окно для записи своей формулировки названия викторины. Следующий этап – работа с редактором викторин – включает в себя нажатие кнопки «большой выбор» и создание вопросов для игры. Количество вопросов и вариантов ответов регламентирует сам учитель, предварительно обозначив галочкой правильный вариант. Разработчик викторины также имеет возможность устанавливать определённое ограничение по времени на выполнение каждого задания, учитывая его уровень сложности. Подготовив все задания и отметив правильные варианты ответов, учитель может проработать детали викторины: установить тематическое изображение, выбрать класс, на который ориентированы задания, и сделать тест публичным, видимым всем.

Викторину удобно проводить во время видеоконференции, когда все учащиеся на виду. Учителю необходимо включить игру через «мою библиотеку» на сайтequizizz.com, выбрав классический режим викторины. В настройках педагог должен отключить демонстрацию учащимся правильных ответов во время и по окончании игры, а также использование ими сгенерированных имён.Далее ведущий игры (педагог) должен включить демонстрацию своего экрана, а учащиеся – открыть на смартфонах уже установленное приложение Quizizz. На экранах устройств, посредством которых обучающиеся осуществляли вход в видеоконференцию, игроки увидят код присоединения к викторине. Учащимся необходимо ввести данные цифры в смартфон, для того чтобы стать участником игры, и записать свои фамилию и имя. На экране учителя появятся имена всех учащихся, которые уже готовы к игре. Когда весь класс успешно пройдёт авторизацию, учитель начнёт игру.

В смартфонах игроков рандомнобудут сменяться вопросы викторины по пройденной теме, под каждым заданием появится секундомер, уведомляющий о том, сколько времени учащийся может потратить на раздумья. На экране учителя в режиме реального времени будет строиться рейтинг учащихся класса. Там каждый сможет посмотреть на свой результат в сравнении с другими. По окончании игры на экран будут выведены имена троих победителей, набравших максимальное количество очков (они начисляются за правильные ответы и время, затраченное на выполнение заданий). Далее ученики увидят сводную таблицу с набранными в порядке убывания очками и количеством допущенных по изученной теме ошибок.

В ходе уроков, проведённых посредством программы Quizizz, были обнаружены преимущества и недостатки данного электронного ресурса.Положительные стороны использования данного приложения можно выделить как для педагога, так и для учащихся. Возможность проводить формативное оценивание в виде викторины, которая подразумевает под собой соревновательную форму выполнения заданий, пробуждает неподдельный интерес учащихся любого возраста. Учителя также привлекает разнообразие форм работы, но далеко не всегда можно соединить на уроке серьёзную самостоятельную работу с весёлой игрой, что позволяет осуществить платформа Quizizz.

Преимуществом работы педагогов с данной программой также является возможность наблюдения за самостоятельной работой учащихся в режиме реального времени. Таким образом, за педагогом, как и во время самостоятельной работы на традиционном уроке в школе, сохраняется роль наблюдающего, контролирующего, что отчасти препятствует списыванию учащимися правильных ответов из различных источников. Этому же содействует возможность ограничения времени на выполнение заданий самостоятельной работы учащимися. Получается, списывать неоткуда и некогда. Если педагог последует данным выше рекомендациям и заранее позаботится об отключении видимости правильных ответов, тогда он сумеет предотвратить и списывание у учащихся параллельных классов, которые уже видели все задания викторины, но правильных ответов на вопросы не знают.

Помимо вышеперечисленных возможностей, электронный ресурс Quizizz является одним из инструментов, облегчающих работу учителя, связанную с оцениванием учебных достижений учащихся по предмету. Педагог может выставить баллы в электронный журнал без ручной проверки заданий и не обязательно сразу после проведения викторины, т.к. результаты каждой игры сохраняются. Это экономит время учителя и бережёт его здоровье.

Учащиеся могут принимать участие в викторине без регистрации на сайте, и это значительно упрощает подготовку к игре как участников, так и организатора.

Обновлённое содержание образования выдвигает перед учителями требование не сравнивать достижения учащихся между собой, чтобы ни один ребёнок не чувствовал себя хуже или глупее других. Но во время игр-соревнований обучающиеся всеми силами стремятся обогнать друг друга, чтобы стать победителями, и соответственно, сами подвергают себя сравнению с другими, учатся проводить рефлексию. Под рефлексией понимается способность человеческого мышления к критическому самоанализу. Элементарная рефлексия заключается в анализе индивидом собственных знаний и поступков. Такой вид рефлексии присущ почти каждому человеку: любой из нас хотя бы изредка задумывается над причинами собственных неудач, с тем чтобы исправить ошибки и постараться не допускать их в будущем. Таким образом, рефлексия предоставляет нам возможность учиться на собственных ошибках [1, с.222]. Благодаря этому учащиеся, хуже всех справившиеся с заданиями викторины, мотивируются осознанием, что более серьёзное отношение к изучению теоретического материала по теме будет способствовать их победе в следующей игре с одноклассниками.

Если тема, выбранная педагогом для проведения викторины, слишком тяжёлая, учитель при предварительном включении определённых настроек может дать игрокам возможность получать в течение игры бонусы, облегчающие выполнение заданий. Например, учащийся достаточно быстро даёт правильные ответы на каждый вопрос по изученной теме, демонстрируя при этом хорошую подготовку к уроку, но допускает одну ошибку. В конце игры ему снова попадётся этот вопрос, предоставляя возможность исправиться. Или, например, учащийся, выполняя тест, совсем не допускает ошибок. В таком случае среди игры ему даётся бонус, которым игрок сможет воспользоваться, если станет испытывать затруднения. Он значительно упрощает выполнение задания, оставляя всего 2 варианта ответов из перечня предложенных учителем изначально.

Таблица 1 - Преимущества использования программы Quizizz

для учителя	**для ученика**
возможность проведения формативного оценивания в форме игры-викторины	
возможность наблюдения за самостоятельной работой учащихся в режиме реального времени	возможность выполнения заданий без регистрации на сайте
возможность ограничения времени на выполнение самостоятельной работы учащимися	соревновательная форма выполнения заданий, пробуждающая интерес учащихся
возможность отключения видимости правильных ответов с целью предотвращения списывания учащимися параллельных классов	возможность узнать свой уровень знаний в сравнении с одноклассниками
возможность выставления баллов в электронный журнал без ручной проверки заданий	возможность получать бонусы, облегчающие выполнение заданий, при включении определённых настроек

Главным недостатком работы с данным приложением является то, что оно функционирует через интернет. При его недостаточно высокой скорости у отдельных учащихся во время викторины

могут возникнуть случаи потери соединения. Вернуться в игру участник сможет, только заново авторизовавшись. Для этого ему необходимо будет ввести новое имя. Например, поменять имя и фамилию местами. Такие случаи единичны на онлайн-уроках в городе, где интернет-соединение доступно практически везде и всегда.

Также к минусам электронного ресурса Quizizz можно отнести некачественный перевод сайта на русский язык. Например, вместо привычной для всех кнопки «сохранить» на платформе используется кнопка под названием «спасти»; перед игрой учащиеся пребывают в ожидании «хозяина», которым именуют организатора игры.

Своеобразные изображения героев из анимерандомно установлены на аватары учащихся. Родители некоторых участников игры могут не одобрять увлечение подростков японской мультипликацией, поэтому не исключено, что к учителю могут возникнуть вопросы по поводу уместности использования данной игры в образовательных целях.

Как видим, все эти недостатки незначительны в сравнении с пользой, которую приносит работа с приложением на уроках.

Список литературы:

1. Дири М.И. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления // Самарский научный вестник. - 2017. - № 2 (19).- С. 221-226.
2. Прохорова М.П., Шкунова А.А. Особенности инновационной деятельности педагога в условиях модернизации педагогического образования // Международный журнал экспериментального образования. - 2016. - №1.- С. 106-109.
3. Лазарев В.С., Мартиросян Б.П. Нормативный подход к оценке инновационной деятельности школы // Педагогика. - 2003. - № 3. - С. 17–25.
4. Скаткин М.Н. Совершенствование процесса обучения. - М.: Педагогика, 1971. - 200 с.
5. Каминская М.В., Эльконин Д.Б., Давыдов В.В. Концепция профессионального развития учителя в системе развивающего образования // Психологическая наука и образование. - 2004. - №3.- С. 34-43.
6. Адольф В.А., Ильина Н.Ф. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления. Красноярск: Поликом, 2007. - 190 с.

УДК 373.211.24

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ВОСПИТАТЕЛЯ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Агеева Анастасия Анатольевна,
магистр педагогических наук, преподаватель
Дмитриенко Яна Владимировна,
Туркенова Карина Еркеновна
студенты
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Бұл мақалада педагогикалық шеберлікті дамыту мақсатында мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің инновациялық білім беру технологияларын қолдану мәселесі ашылады. Тәрбиешінің жұмысында қолдануға ұсынылатын инновациялық білім беру технологияларының тізімі мен қысқаша сипаттамасы көрсетілген. Мақала мектепке дейінгі ұйымдардың тәрбиешілері мен әдіскерлеріне, қосымша білім беру мұғалімдеріне, сондай-ақ барлық мүдделі тұлғаларға арналған.

Түйінді сөздер: инновация, технология, тәрбиеші, шеберлік.

Аннотация

В данной статье раскрывается вопрос применения инновационных образовательных технологий воспитателем дошкольной организации с целью развития педагогического мастерства. Уточняется перечень и краткое описание инновационных образовательных технологий, рекомендуемых для использования в работе воспитателя. Статья предназначена для воспитателей и методистов дошкольных организаций, педагогов дополнительного образования, а также всех заинтересованных лиц.

Ключевые слова:инновация, технология, воспитатель, мастерство.

Abstract

This article reveals the issue of the use of innovative educational technologies by a preschool teacher in order to develop pedagogical skills. The list and a brief description of innovative educational technologies

recommended for use in the work of the educator are specified. The article is intended for educators and methodologists of preschool organizations, teachers of additional education, as well as all interested persons.
Keywords: innovation, technology, educator, skill.

В настоящее время в Казахстане реализуется комплекс системных мер по развитию дошкольного воспитания и обучения. Дошкольное воспитание и обучение как первый уровень системы образования осуществляются в семье или с одного года до приема в первый класс в дошкольных организациях, независимо от форм собственности. В целях дальнейшего развития сферы дошкольного воспитания и обученияпостановлением ПравительстваРеспублики Казахстанот 15 марта 2021 года №137 утверждена модель развития дошкольного воспитания и обучения (далее – модель). Данная модель определяет направление изменений, необходимых для трансформации дошкольного воспитания и обучения, в соответствии с меняющимися требованиями к развитию и обучению детей и актуальными научными данными.

В системе дошкольного воспитания и обучения имеется ряд актуальных вопросов, требующих решения. Приведём некоторые из них:

- несоответствие используемых методов и форм работы с детьми современным требованиям;
- низкое качество предоставляемых услуг;
- нехватка и устаревание кадров;
- непрестижность профессии педагога дошкольного воспитания и обучения;
- высокая текучесть кадров и многое другое.

Одними из задач модели являются следующие:

- создание культуры исследовательской деятельности в ежедневной работе дошкольных организаций на уровне педагогов и организации образования;
- обеспечение непрерывности профессионального роста педагогов;
- совершенствование программ подготовки педагогов и актуализация программ курсов повышения квалификации педагогов дошкольных организаций [1, с.5].

В меняющемся мире важна способность педагога развиваться, слушать и слышать детей, задавать вопросы, искать доказательства, критически анализировать их и проводить творческие эксперименты. Педагоги должны быть активными исследователями и создателями новых форм работы с детьми, инновационными и ответственными [1, с.10]. Иными словами, для устранения актуальных вопросов дошкольного образования иреализации задач модели, нашему обществу необходимы воспитатели, владеющие педагогическим мастерством.

Л.А.Байкова: «Педагогическое мастерство - высший уровень педагогической деятельности, проявляющийся в творчестве учителя, в постоянном совершенствовании искусства обучения, воспитания развития ребенка» [2, с.12].

Общеизвестно, что эффективность обучения и воспитания зависит от личности самого педагога, а именно от его педагогического мастерства. Личность педагога, как и любая другая, может быть интерпретирована через систему определенных качеств. Личность педагога представляет собой синтез всех его характеристик в уникальную структуру, которая определяется и изменяется в результате адаптации к постоянно меняющейся профессиональной среде [3, с.59].

Мы считаем, чтовоспитателю дошкольной организации важно находить особый подход к процессу образования детей, применяя при этом как традиционные методы, так и инновационные технологии.Инновация педагогическая - целенаправленное изменение, вносящее в образовательную среду стабильные элементы (новшества), улучшающие характеристики отдельных частей, компонентов и самой образовательной системы в целом; поиск идеальных методик и программ, их внедрение в образовательный процесс [4, с.4]. Несомненно, инновационная деятельность способствует саморазвитию педагога, развитию его творческих способностей, любознательности, креативному мышлению и в целом помогает раскрытьличностный потенциал воспитателя в профессиональной сфере, а также способствует раскрытию индивидуальности каждого ребенка. Модернизация качества дошкольного образования, в свою очередь, требует от воспитателя педагогического мастерства, поскольку именно на основе своих знаний и умений педагог должен в соответствии с возрастными особенностямивоспитанниковметодически верно подбирать инновационные образовательные технологии. В целом инновационная деятельность требует от педагога:

- чёткого понимания важности детства как особого периода развития детей, который как социокультурный феномен, носит культуротворческую функцию;
- осознанияфакта, что в учебно-воспитательном процессе ребенок является ключевой ценностью, а также полноправным субъектом данного процесса;
- осуществлениягуманистического и личностно-ориентированного подхода к процессам воспитания и обучения;
- знаниянормативно-правовой документации сферы дошкольного образования;

- грамотного проектирования предметно-развивающей среды, как главного компонента формирования инициативности, проявлении активности ребёнка и мн.др.

Важно отметить, что образовательные технологии обладают рядом требований: управляемость, концептуальность, системность, воспроизводимость. Современные образовательные технологии в обязательном порядке должны соответствовать всем вышеперечисленным пунктам.

В наше время можно насчитать огромное количество педагогических технологий. Мы считаем возможным выделить несколько наиболее эффективных, на наш взгляд, инновационных образовательных технологий, а именно:

- здоровьесберегающие технологии;
- информационно-коммуникационные технологии;
- технологии исследовательской деятельности;
- технологии проектной деятельности;
- технология «ТРИЗ»;
- игровые технологии.

Непосредственно особое внимание нужно уделить здоровьесберегающим технологиям**.**

Цель таких технологий - укрепление как физического, так и психического здоровья детей дошкольного возраста, а также формирование представлений о здоровом образе жизни. Работа по укреплению здоровья детей может проводиться в разной форме. Так, воспитатель дошкольной организации может проводить различные подвижные игры, специально организованные физкультурные занятия, сюда же можно отнести и самостоятельную деятельность детей, динамические паузы. Полезным для здоровья воспитанников дошкольной организации будут и логоритмические упражнения, пальчиковые, артикуляционные, дыхательные гимнастики, арт-терапия, лепка из полимерной глины, музыкотерапия, сказкотерапия, в ходе которых развивается мелкая моторика пальцев, речь, творческие способности детей. Последние (арт-терапия, лепка из полимерной глины, музыкотерапия, сказкотерапия) в свою очередь, являются наиболее инновационными. Используя такие методы воспитания и обучения, педагог, совершенствуя свои творческие способности, воздействует на ребёнка с целью укрепления здоровья и развития в нём двигательной активности, создания положительного эмоционального настроя, что положительно влияет и на психическое здоровье воспитанника.

Следующей разновидностью инновационных образовательных технологий является информационно-коммуникационные технологии.

XXI век по праву носит название века «информационных технологий». В настоящее время активно разрабатываются и применяются во многих сферах деятельности такие средства информационно-коммуникационных технологий, как электронные учебные пособия, образовательные ресурсы интернета,персональный компьютер, интерактивная доска и многие другие. Применение таких технологий в учебно-воспитательном процессе имеют ряд преимуществ. Воспитатель способен моделировать увлекательную организованнуюучебную деятельностьна основе использования обучающих программ с сопровождением видеофильмов, аудио, слайдов, разнообразной анимации. Например, благодаря таким технологиям можно продемонстрировать детям явления и события в динамике. С помощью средств ИКТ воспитатель может создать собственные буклеты, памятки, методические пособия, ознакомиться с работами отечественных и зарубежных педагогов, обменяться опытом, заниматься оформлением документацией, отчетов, создавать презентации. У информационно-коммуникационных технологий есть ряд преимуществ:

- использование интерактивной доски как способа демонстрации наглядного материала завлекает детей своим содержанием;
- появляется возможность продемонстрировать дошкольникам объекты и явления живой и неживой природы, которыенельзя увидеть в повседневности;
- красочная анимация и разнообразные звуки заинтересовывают детей.

Безусловно, регулярное применение воспитателем информационно-коммуникационных технологий в своей профессиональной деятельности (как в плане самообразования, так и в плане использования ИКТ непосредственно в работе с воспитанниками) положительно влияет на усовершенствование всех аспектов педагогического мастерства воспитателя.

Активно внедряются в дошкольное образование и технологии исследовательской деятельности. Исследовательская деятельность помогает ребенку решить поставленную задачу, исследуя или же экспериментируя. Существуют различные формы данной деятельности, среди которых можно выделить коллективную, подгрупповую и индивидуальную.

Исследования и эксперименты в дошкольной организацииимеют направленность на расширение кругозора детей, подробному изучению окружающей действительности. Используя данные технологии, воспитатель должен обладать достаточной информацией для передачи новых сведений об объектах и явлениях окружающего мира ребенку. В ходе подготовки к исследованию и в процессе его реализации у педагога развиваются:

- наблюдательность;
- организаторские способности;

- внимательность;
- создаётся положительная мотивация к самостоятельному поиску нужной информации;
- мыслительные операции: анализ, сравнение, обобщение, классификация, ориентация во времени и пространстве, установление взаимосвязей.

Уникальным способом сотрудничества взрослых и малышей в дошкольной организации является проектная деятельность. Данная технология реализует личностно-ориентированный подход к образованию воспитанников. Проектная деятельность в дошкольном образовании – это деятельность по продумыванию и организации педагогического процесса в рамках конкретной темы, обладающей социально значимым результатом. Данная технология способствует усвоению дошкольником знаний об окружающей среде [4, с.29]. В ходе реализации проекта у каждого ребёнка происходит формирование конкретной позиции к определенному вопросу, раскрывается творческий потенциал и проявляется собственная индивидуальность. Все это способствует формированию нормальной самооценки, благоприятно сказывается на развитии личности ребенка. В целом проектная деятельность способствует развитию творческих способностей, повышает уровень активности всех участников образовательного процесса.

Теория решения изобретательских задач (ТРИЗ), является одной из эффективных технологий для развития творческих способностей у детей. Основными ценностями ТРИЗ являются поиск оригинальных идей и формирование умения творчески решать сложные задачи.

Технологию «ТРИЗ» можно назвать уникальным инструментом, который способствует:

- развитию наглядно-образного представления, памяти и воображения;
- развитию творческой стороны личности;
- пополнению словарного запаса и обогащению круга представлений;
- формированию логического мышления;
- нахождению нестандартного решения проблемы.

Технология ТРИЗ способствует развитию, с одной стороны, таких качеств мышления, как гибкость, системность,подвижность, а с другой стороны – поисковой активности, стремлению узнать что-то новое, развитию речи и творческого воображения. Ведь именно творчество, умение придумывать, создавать новое наилучшим образом формирует личность ребенка, развивает его самостоятельность и познавательный интерес.

Специфичностью данной теории является прямая зависимость эффективности её применения от уровня знаний и умений педагога. Воспитателю недостаточно просто освоить теоретические основы технологии, ему необходимо научиться креативному применению их в практической деятельности с детьми.

Одним из видов инновационных образовательных технологий являются игровые технологии. По определению, игра - это вид деятельности в условияхситуаций, направленных на воссоздание и усвоение общественного опыта, в которомскладывается и совершенствуется самоуправление поведением. Такие технологии служат фундаментом дошкольного образования. Как средство обучения и воспитания игра обладает рядом функций: познавательная, обучающая, коммуникативная. Так, применяя игровые технологии, воспитатель решает основные задачи учебно-воспитательного процесса. В настоящее время существует огромное количество разновидностей игр. К ним можно отнести: дидактические, двигательные, сюжетно-ролевые, настольно-печатные и многие другие. Применяемые воспитателем игровые технологии можно классифицировать следующим образом:

- игры, направленные на нахождение различий между объектами;
- игры, направленные на систематизацию объектов по одному или нескольким свойствам;
- игровые технологии, способствующие развитию фантазии, творческих способностей детей;
- игровые технологии, развивающие коммуникативные, физические качества.

Использование вышеперечисленных технологий в образовательном процессе дошкольной организации требует от воспитателя креативного подхода, а также учёта возрастных особенностей детей дошкольного возраста. Применение данных технологий способствует усовершенствованию знаний, умений педагога, повышают ответственность, дальновидность, внимательность.

Поскольку ведущей деятельностью детей дошкольного возраста является игра, рассмотрим применение игровых технологий поподробнее.

Педагогу, внедряющему игровые технологии в свою работу, приходится выступать в разных ролях и выполнять многообразные функции. В частности, при внедрении игровых технологий, педагог выполняет новые обязанности, включая работу в качестве организатора, психолога, игротехника (разработчика игровых технологий), эксперта и т.д. Каждый из этих новых видов деятельности требует развития конкретного усовершенствованного набора навыков вербальной и невербальной компетентности, коммуникативной и интерактивной грамотности [4, с.150].

Исследователи выделяют несколькоролей педагога в процессе применения игровых технологий, которые требуют от него развития определённых знаний, умений и навыков.

Педагога можно считать *игротехником*, если он умеет:

- разрабатывать собственную версию игры;

– организовывать и проводить эту игру;
– прогнозировать её образовательный и развивающий эффекты.

Роль*педагога-организатора игры* реализуется в течение всех этапов: до, во время и после игры. Примеряя эту роль, педагог сопровождает весь ход игры: для начала формулирует цель и задачи игры; планирует, организовывает игровой процесс; принимает решения, наблюдает, анализирует, контролирует, при необходимости педагог может ввести свои корректировки в содержание игры. Важной особенностью организаторской роли воспитателя является умение вести игру, мгновенно реагировать на конфликтные ситуации и управлять ими. Управление всеми перечисленными процессами требует незаурядных организаторских способностей, собственной инициативы и активности со стороны педагога, а также таких характеристик, как способность к прогнозу и анализу, быстрота реакции,решительность, мобильность, умение оказывать на людей позитивное влияние.

Для *педагога-коммуникатора* характерны такие умения, как установление контакта с любым ребёнком; способность слушать и понимать детей; составление конструктивных вопросов; установление обратной связи; владение всеми видами, типами и средствами общения; создание творческой и комфортной атмосферы для совместной деятельности.

Для проведения занятий с использованием инновационных образовательных технологий *педагогу-психологу*нужно иметь ценностные установки, связанные с «человеческим фактором». Проявляя человечность и внимание к детям, демонстрируя теплоту и искренность в отношениях, воспитатель создает благоприятные условия для приобретения новых знаний и усвоения новых навыков.

Такое взаимодействие включает в себя важные составляющие:
– искренность;
– равноправие;
– доверительность;
– отсутствие обвинений.

В педагогическом процессе исключительно важна искренность. Необходимо научиться искренне проявлять свою доброжелательность, вне зависимости от душевного состояния и реального настроения.

Исходя из перечисленных функций, возложенных на воспитателя, можно выделить следующие необходимые емузнания, умения и навыки:
– организаторские навыки и умения;
– определение и достижение обучающих,воспитательных и развивающих целей и задач;
– знание психологии личности, группы, коллектива;
– знания видовинновационных образовательных технологий;
– умение организовать обратную связь, навык рефлексивной деятельности;
– умение исполнять разнообразные роли;
– умение создавать творческую обстановку;
– владение прогностическими навыками;
– владение техникой снятия напряжения и оказания психологической поддержки;
– презентационные, коммуникативные, перцептивные навыки и умения, а также многое другое.

Подводя итог вышесказанному, в целях реализации задач модели развития дошкольного воспитания и обучения РК, воспитатель дошкольной организации для совершенствования педагогического мастерства долженсистематически повышать свою квалификацию, развивать уже имеющиеся умения и навыки, а также непрерывно заниматься самообразованием, регулярно внедрятьв свою деятельность новые методывзаимодействия с воспитанниками. Мы предполагаем, что регулярное применение вышеперечисленных инновационных образовательных технологий будет способствовать эффективному развитиюи усовершенствованию педагогического мастерства воспитателя дошкольной организации.

Список литературы:

1. «Об утверждении модели развития дошкольного воспитания и обучения» Постановление Правительства Республики Казахстан от 15 марта 2021 года № 137.URL: https: // primeminister.kz/assets/media/137-prilozhenie-rus.pdf (дата обращения - 15.01.2022).
2. Гребенкина Л.К. Педагогическое мастерство и педагогические технологии / Л.К.Гребенкина, Л.А.Байкова, О.В.Еремкина. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 256 с.
3. Задорина, О.С. Индивидуальность педагога : учебное пособие для вузов / О.С.Задорина. - 2-е изд., стер. - Москва: Издательство Юрайт, 2018. –111 с.
4. Аникушина Е.А., Бобина О.С., Дмитриева А.О., Егорова О.Н., Калянова Т.А., Мамонтова М.Ю., Старцева С.П., Фомин В.С. Инновационные образовательные технологии и активные методы обучения: Методическое пособие. – Томск: В-Спектр, 2010.–212 с.
5. Солодянкина О.В. Система проектирования в дошкольном учреждении: Методическое пособие. - М.: Аркти, 2015. - 80 с.

ӘӨЖ 373.1

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ – ТҰЛҒАНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ӘРЕКЕТІН БЕЛСЕНДІРУДІҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛЫ

Адиятова Ализа Тулепбергеновна,
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
педагог-зерттеуші
«Тобыл қаласының мектеп-гимназиясы» КММ
Ниязбекова Гульшат Батырхановна,
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
педагог-зерттеуші
«Тобыл қаласының мектеп-гимназиясы» КММ

Аннотация

Өзектілігі. Тұлғаның проблеманы шешу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған тәсілдерді қолдану жолдары баяндалады. Оқыту әрбір оқушы үшін мәнді жеке шығармашылық үрдіс бола алатынын тілге тиек етеді. Мақсаты. Оқушылардың танымдық белсенділін арттыру жолдарын көрсету,сабақта проблемалық жағдай тудыру тәжірибесімен бөлісу.
Түйінді сөздер: тұлға, дағды, тәсіл, мәнді.

Аннотация

Актуальность. Излагаются пути применения подходов,направленных на формирование у личности навыков решения проблемы. Следует отметить, что обучение может стать значимым индивидуальным творческим процессом для каждого ученика. Цель. Показать способы повышения познавательной активности учащихся, поделиться опытом создания проблемной ситуации на уроке.
Ключевые слова: личность, навык, прием, значимый.

Abstract

Relevance. The ways of applying approaches aimed at the formation of personal problem-solving skills are outlined. It should be noted that learning can become a significant individual creative process for each student.Goal. To show ways to increase the cognitive activity of students, to share the experience of creating a problem situation in the classroom.
Keywords: personality, skill, technique, meaningful.

Ерекше қарқынмен дамыған заман білім саласына өзгерістер әкелді. Уақыттың өзі ұстаздар қауымына түрлі жаңа талап қоюда. Ел болашағы жас ұрпақтың мектепте сапалы білім алуымен тікелей байланысты екені баршаға мәлім. «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр» деген сөздер оқытушының басты міндеті- адамгершілік құндылықтарды бала бойына дарыта отырып, рухани қазынасын жарыққа шығару, бәскеге лайық ұрпақ тәрбиелеу екенін меңзейді. Сол мәртебелі парызын атқарушы мұғалімдер әлемдегі озық әрі оңтайлы тәжірибені зерделеп,ең лайық технологияны іздеуге құштар.

Проблемалық оқыту – ізденіс-танымдық іс-әрекеттің маңызды құралы. Проблемалық оқытудың негізгі көзін Сократтың эвристикалық әңгімелерінен көруге болады, ол әңгіменің қисынды құрылуы және сұрақтардың көмегі арқылы шәкірттерін қарама - қайшылыққа, біртіндеп қажетті қорытындыға алып келген. Ойлаудың эвристикалық тәсілі бойынша оқыту мен ойлауда проблемалық жағдай туғызу, проблемалап оқыту И.Я.Лернер, М.И.Махмутов, В.Н.Максимова, В.Оконь ізденіс - зерттеушілік міндеттерді, стандарттық міндеттерді шешудегі оқушылардың танымдық әрекеті бұрынғы жүріп өткен жолдардан, үлгіден басқаша екендігін педагогтер мен психологтардың қазіргі заманғы зерттеулері нақты дәлелдеп отыр. Ізденістік іс-әрекет бірқатар жағдайда қарқынды, қызу жүреді, онда эмоционалдық процестер бірқатар айқын көрінеді, шарықтау шегі кейде шешімді, таңдауды іздеуге және шамалауға әкеліп соғады. [1, 1б]

Проблемалап оқытудың негізгі мәні оқыту процесінде ерекше жағдаят туғызу, яғни оқушы қатынаспай қалмайды, мұғалімнің көрсеткен бағытына сүйеніп қана қалмайды. Проблемалық жағдаятта оқушының меңгерген білімі мен алдыңғы шешілетін міндетінің оның білетін шешімдері мен оны шешу міндеттері арасында қарама-қайшылық айқындалады. Проблемалап оқытудың алгоритмі мәселені қоюдан және саналы түсінуден, болжам тудырудан, оларды тексеруден, сонымен қатар мәселенің шешілуінің дұрыстығын тексеруден тұрады. Бұған пікірталастар, эвристикалық әңгімелер, проблемалық баяндау жатады.

«Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының» басты мақсаты - Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу

және оқыту. Жастардың оқу дағдысының қалыптаспауы, түрлі ақпараттармен өздігінен жұмыс істей алмауы байқалады. Сондықтан оқыту мен тәрбиелеуді заман талабына сай жаңашылдықпен ұйымдастыру арқылы оқушылардың көркем шығармаларды, мәтіндерді саналы түрде оқып меңгеруін, оқырман сауаттылығын дамыту бүгінгі жаһандану заманында өзекті мәселе екеніне күмән жоқ. Білім алушылардың дербес шешім қабылдауы үшін ақпарат іздеп, өзін-өзі оқытуын дамыту, ақпаратпен жұмыс істеудің шығармашылық- ізденушілік дағдыларын қалыптастыру ұстаздардың өз тәжірибесіне инновациялық технологияларды енгізіп, үздіксіз ізденістің арқасында білімін жетілдіруімен тығыз байланысты. Сондықтан да мұғалімдер алдында білім алушыны қажетті білім құралдарымен қалай қаруландыру керек деген сұрақ тұруы тиіс. Проблемалық оқыту проблемалық жағдайлар жасау арқылы білім алушылардың ойлау және мінез-құлық механизмдерін қосуды ұйымдастыру бойынша педагогтың мақсатты іс-әрекетін қамтамасыз ететін тәсілдер жүйесі болып табылады.

Проблемалық оқыту - білімді даяр күйінде ұсынбай, оқушылардың алдына белгілі проблемалық міндет қоя отырып, сол мәселенің шешімін табуға итермелейтін технология. М.Н.Скаткин проблемалық оқыту деп білім алушылардың мұғалім көмегімен жаңа мәселелердің дәлелді шешімін табу үрдісіне енуін, соның нәтижесінде өз бетінше жаңа білім алу, алдындағы білімдерін қолдану, шығармашылық әрекет негізінде тәжірибені меңгеруін меңзейді. Проблемалық оқыту әдісін жүргізу дидактиканың заңдылықтарына байланысты мынадай кезеңдерге бөлінеді:

- Проблемалық ахуал туғызу жолын алдын ала дайындау.
- Проблемалық сұрақтарды дұрыс құрастыру.
- Проблемалық мәселелерді шешу жолдарын алдын ала нақты қарастыру.
- Проблемалық сұрақтардың теориялық анықтамасын заңды түрде дәлелдеу.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын проблемалық тапсырмалар мен проблемалық жағдаяттар сан алуан. Өлең үзіндісі бойынша тақырып пен көтерілетін мәселені болжау оқушылардың сабаққа назарын шоғырландырып, оқу үрдісіне белсенді түрде «енуіне» мүмкіндік туғызады.

«Дубай. Бес жұлдызды қонақ үй. Қазақстаннан келген екі жолдас кездесіп қалады. Бір- бірін жарылқаған кейіпте хал сұрасқан екеудің пысықтау келгені: «Бурабайда демалатын акшаң болмады ма?..» - дейді. Осы әзіл мен Жетісу, Көкшетау жерінің сұлулығы суреттелген үзінді қатар алынса, қатысушылар пікірмен келісу, не келіспеу себебін түсіндіріп, дискуссияға тиімді жағдай туындайды. Мұндай тапсырмаларды орындау барысында бала ойды жалғастыра білу немесе қарсы пікірін дәлелдей алу, өзін-өзі бақылауды үйренеді. Мұғалім білім алушының танымдық қызығушылықтарын, талдау қабілетін, өз көзқарасын дәлелдей білу, яғни пікірталас жүргізу қабілетін дамытады.

Суреттер мен иллюстрацияларды сабақтың қызығушылық ояту кезеңінде қолданып, «Кроссенс» пен «Жұмбақ сурет» әдісі арқылы кейіпкерлердің мінез-құлқын, ортақ қасиеттерін бағалау, оқиғаның орнын, мезгілін болжату - сабаққа назарларын шоғырландырудың ұтымды жолы. Бұндай кескіндер мен суреттердің өзара байланысы арқылы білім алушы ассоциялық тізбек, біртұтас әңгіме құрастырады. Бұл тәсіл жаңа материалды оқып үйренуде, сабақ тақырыбын анықтауда, оқу материалын қорытындылау мен шығармашылық қабілеттерін ұштауда қолайлы.

«Триггерлік сурет» әдісі арқылы сұрақтарға жауап бере отырып, ойын еркін жеткізеді. Шығарма сюжетіне байланысты сурет бойынша қойылған ойлы сұрақтар оқушылардың алдыңғы білімдерін пысықтауға, идеяларын тексеруге жетелейді, сол идеялардың негізділігін анықтайды. Халқымыздың біртуар перзенті Рақымжан Қошқарбаев туралы мәтінді меңгерткенде, сабақ басында қазақ жауынгері мен әскери адамның суреттерін пайдаланып, «Не көріп тұрсыңдар?», «Капитан қандай тапсырма берді?», «Не себепті қиын тапсырма Рақымжанға берілді» «Олар не туралы сөйлесіп тұр деп ойлайсыңдар?» деген сұрақтар тақырыпқа қызығушылығын оятып, Абайдың сөзімен айтатын болсақ, білім алушылар материалды «ынтамен ұғады».

«Сократтық сауал» қою - ойды көптеген бағыттарда түрлі мақсаттар бойынша өрістетуге болатын жүйелі сұрақ қою әдісі, мәселелер мен проблемаларды тануға, болжамдарды түсінуге, ұғымдарды талдауға, білгендері бен білмейтіндерін ажыратуға, ойдың логикалық салдарын қадағалауға және пікірталасты меңгеруге мүмкіндік беретін әдіс. «Қай аймақты «жер жаннаты» деп атауға болады?», «Еліміздегі Жетісу аймағын және Көкшетау өңірін «Жер жаннаты» деп атайды. Қайсысына қосыласыңдар? Не себепті?» Осы сұрақтардың жауабын туған жер сұлулығын жырына арқау еткен ақындардың туындыларынан іздеп, көркем шығармаларды оқуға баули отырып, мұғалім оқушыларды қарама-қайшылыққа итермелейді және оларға оны шешу жолын табуды ұсынып, бір сұраққа түрлі көзқарас туындатады. Проблемалық сұрақ күрделі болуымен қатар, оқушылардың жас ерекшелігіне лайық болуы тиіс. Осындай заман талабына сай жаңашылдықпен ұйымдастырылған оқыту мен тәрбиелеу оқушылардың белсенділігін арттырары сөзсіз.

Оқушының зейінін сабаққа тарта білудің маңызды шарты - сабақты жақсы ұйымдастыру. Мұғалім барлық оқушылардың оқу үдерісіне қатысуын ескеру керек. Көркем мәтінді талдау шығармашылықты талап етеді. Әдеби шығармамен танысқанда, баланың өзіндік пікірі туындайды. Бала мәтіндегі оқиғаға зер салып, бар ынтасымен қабылдаса, соғұрлым кейіпкердің мінез-құлқы, жағымды қасиеттері жадында берік сақталып, шығармада көтерілген мәселені терең ұғынады, жаманнан жиреніп, жақсының сөзі мен іс-әрекетінкөкейіне түйеді.

«Үзілген әңгіме» - мәтінді меңгертудің ұтымды тәсілі. Аталмыш әдіс әдебиет сабағында көркем шығарма мазмұнын жан-жақты талдауда кең қолданылады. Туындының кіріспе бөлімін оқыған соң, тыңдаушыларға ой тудырушы, жетелеуші сұрақтар қойылып, мәтінді жалғастыру ұсынылады. Білім алушылар өз ойын жеткізіп, өзгелердің пікірлерін тыңдауды үйренеді. Қарама-қайшы пікір туындауы мүмкін, бұндай жағдаят пікірталасқа ұласып, оқушының зейіні, қабылдау, есте сақтау қабілеті артып, соның нәтижесінде тілдік дағдылары жетіледі .Білім алушылар адамның пікірі, көзқарасы әр түрлі екеніне көз жеткізеді, өз пікірін ортаға салуға қысылмайды, біреудің айтқанымен келіспейтін болса да, оны сыйлауды үйренеді. Бұл сәтті оқытушы тиімді пайдаланып, шәкірттерді өзгелердің пікірін сыйлап, әдептен озбауға жетелегені жөн, өйткені «Тәрбиесіз берілген білім –адамзаттың қас жауы» деген ғибратлы сөзді ойымызға түйген жанбыз. Өзгелердің көзқарасымен санаса білетін бала болашақта кез келген ортаға бейімделе алады, қоршаған адамдармен тіл табысып, әлеуметтенеді, басқа сөзбен айтатын болсақ, бұл өмірде өз орнын тауып, «кірпіш боп қаланады». Жүзден ден аса ұлттар мен ұлыстар ғұмыр кешіп жатқан ортада бұндай толеранттылық әрбір жанға ауадай қажет.

Демек, проблемалық тапсырмалар ұжымда ынтымақтастық орнатуға тиімді әсер етеді. Сыныптағы жағымды ахуал арқасында оқушы ойын еркін білдіріп, қорықыныш сезімнен арылады. Көбінесе мұндай тапсырмалар жұппен, топпен орындалады, соның арқасында бала бір-бірімен араласып, бірігіп жұмыс жасайды, ал сыныптастарымен тығыз қарым-қатынас орнатқан жан болашақта кез келген жаңа жағдайға тез төселеді.

Зерттеушілердің пікірінше, жағдаяттық тапсырма, оның табысы көп жағдайда оқытушыға байланысты. Шеберлікпен ұйымдастырылған жағдаят - мұғалім ізденісінің жемісі, нәтижесі. Тіл үйренушінің сол тіл арқылы қатынас жасауына деген ынтасы оянып, қажетті сөздерді неғұрлым көп меңгерсем, дұрыс жауап берсем деген ойды туғызады, қазақ тілі пәні бойынша біліктілігі мен белсенділігін арттырады. Ол сөйлеу мәдениетін дамытуға да өз септігін тигізері хақ. «Үздік мақала атауы» әдісі арқылы білім алушы өзін блогер, қоғам қайраткері не болмаса әлеуметтік желінің қарапайым қолданушысы ретінде қазіргі таңда кең тараған әлеуметтік желілердің біріне мақала «жариялап», өнегелі адамдардың өміріне қатысты өз ойын білдіруге төселеді, жазба тілін дамытады.

Проблемалық жағдаяттар оқу процесінің барлық кезеңдерінде түсіндіру, бекіту, бақылау барысында туады. Мұғалім ерекше әдістемелік тәсілдерді пайдалана отырып проблемалық жағдаяттарды тудырады:

- мұғалім қарама-қайшылықты тудырып, одан шығудың жолын табуды оқушылардың еншісіне қалдырады;
- практикалық іс-әрекетте қарама-қайшылық тудырады;
- бір сұраққа не мәселеге әртүрлі көзқарас білдіреді;
- оқушыларды салыстыруға, топшылауға, фактілерді сәйкестендіруге итермелейді;
- анық сұрақтар қояды (негіздеуге, айғақтауға, логикалық талқылауға);
- проблемалық теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- проблемалық тапсырмалар қояды (әдейі қате жіберілген, уақыты шектелген, сұрағы анық емес. [2, 1б]

Оқытудың белсенді түрін ұйымдастыру мұғалімнен көп ізденісті, үлкен педагогикалық шеберлікті талап етеді. Оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуы, түсінуі және әртүрлі салада қолдана білуі өте маңызды. Білім алушы мәселені шешетін іскер рөлінде материалды терең меңгеріп, білімді өзі өндіруге үйренеді. [3, 1б]

Дәл осы үрдіс кезінде оның бойында, мықты білім, дағды мен іскерлік қалыптасады. Оқушылардың өмірдің барлық салаларында табысты болуы үшін білім беру жүйесіне оқытудың заманауи әдістері енгізіліп жатыр. Құрдастарымен қарым-қатынас жасауда коммуникативті дағдылары, проблемаларды шешуде шығармашылық қабілеті мен іскерлік әрекеті дамыған тұлға қоғамға ауадай қажет. Данышпан Абайдың: «Ғылымды іздеп, білімді көздеп, екі жаққа үңілдім» деген сөзін ескеріп, әлемдік тәжірибедегі алдыңғы қатарлы идеяларды басшылыққа алсақ, сыни тұрғыдан ойлай алатын тұлғаны тәрбилеп, қазақстандық білім мен ғылымның жаһандықбәсекеге қабілеттілігін арттыруға үлес қосарымыз анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Лернер И.Я. Проблемное обучение. – Москва: 2004. – 131 б.
2. Әбілқасымова А.Е. Студенттердің танымдық ізденімпаздығын қалыптастыру.- Алматы: Білім, 1994.- 120 б.
3. Махмутов М.И.Проблемное обучение. Основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1975 - 125 б.

ӘӨЖ 37.016.910

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ

Айтекова Анар Рапильбековна,
жаратылыстану ғылымдарының магистрі
география пәні мұғалімі
Оразалиева Гульвира Сапаковна,
география пәні мұғалімі
Жолдасова Майра Койчибековна
география пәні мұғалімі
Юрий Гагарин мектеп –лицейі
Жамбыл облысы, Жамбыл ауданы, Аса ауылы

Аннотация

Мақалада география сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту баяндалған. География сабақтарында функционалдық сауаттылықтың бір саласы қалыптасады. Қазіргі кезде білім берудегі негізгі мақсат - жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім, іскер, өзіндік ой талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, функционалдық дағды, PISA, география, географиялық объектілер.

Аннотация

В статье описано развитие функциональной грамотности школьников по географии. Одно направление функциональной грамотности формируется на уроках географии. Сегодня основной целью образования является формирование образованной, живой, деловой, самостоятельной, высоконравственной, способной личности.

Ключевые слова*:* функциональная грамотность, функциональные навыки, PISA, география, геграфические объекты.

Abstract

The article describes the development of functional literacy of schoolchildren in geography. One area of functional literacy is formed in geography lessons. Today, the main goal of education is the formation of an educated, lively, businesslike, independent, highly moral, carable personality.

Key words: functional literacy, functional skills, PISA, geography, geographic feaures.

Білім – теңіз, мектеп – кеме. Сол мектептің жүрегі-мұғалім. Әрбіріміз үшін білім нәрімен сусындап, оның құпиясын аша білу – күрделі де қиын іс. Осы білім теңізінде еркін жүздіру – бала жанының бағбаны мұғалімнің іс-әрекеті. Мұғалімнің бір-біріне және ешкімге ұқсамайтын сабақтары келер ұрпақты заман талабына сай оқытып, тәрбие бермек. Бүгінгі таңда жер жүзінде білім саласындағы саясаткерлер мен мұғалімдер үшін ең маңызды болып отырғаны-»XXI ғасырда нені оқыту керек және XXI ғасырға оқушыларды қалай дайындайды?» деген мәселе.

Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі - оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады, ал XXI ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында. Сондықтан да қазір жаңа технологияларды меңгеру үшін ең басты қажетті құрал – білім. Осы тұста мақаланың тақырыбын «География сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту» деп алдық. Функционалдық сауаттылықты PISA адамның қазіргі қоғамдағы толыққанды жұмыс істеуі үшін қажетті білім мен дағды ретінде түсінеді. География сабақтарында функционалдық сауаттылықтың бір саласы қалыптасады, яғни жаратылыстану бағыты бойынша функционалдық сауаттылықты қалыптастырады [1].

Қазіргі кезде білім берудегі негізгі мақсат - жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім, іскер, өзіндік ой талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру.

Оқушылардың білім сапасын көтеру барысында әрбір сабақта қолданатын оқытудың жаңа формалары мен техникалары-оқушылардың пәнге қызығушылығы мен ізденімпаздығын байқау қабілеттерін жетілдіруге, білім сапасын көтеруге мүмкіндік береді. Оқушылардың негізгі қызметі: сұрақтарды қолдану арқылы алынған ақпаратты тәуелсіз оқу және талқылау (әңгіме, пікірталас, дау); практикалық тапсырмалар; интернеттегі материалдарды іздеу және талқылау;ситуациялық және практикалық бағытталған міндеттерді шешу;тәжірибелер мен эксперименттер жүргізу [2, 3-4б]. Сабақта оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту мақсатында іскерлік және дидактикалық ойындарды қолдануға, шағын жобаларды әзірлеуге және жүзеге асыруға, турнирлер мен жарыстар ұйымдастыруға болады. Сабақта мәтінмен жұмыс ерекше орын алады. Сонымен қатар сабақтарда практикалық тапсырмаларды жиі қолдану өзінің оң нәтижесін береді.

Мысалы: оқылған мәтін бойынша схема құру: «Жер бедері», «Агроөнеркәсіптік кешеннің құрамы», «Отын-энергетикалық кешен» және т.б.

Оқушылардың географиядан функционалдық дағдыларын қалыптастыруда, яғни бірқатар географиялық ұғымдардың анықтамасын оңай түсіну үшін, өздігінше интерпретация (жұмыс жүргізу және ой қорыту) жасай алу үшін, қажетті сандық мәліметті өздігінше тауып, есте сақтау үшін графиктер мен диаграммалар құру, оларды оқи білу үлкен көмек береді:

Абзацтардың жоспарлары мен тезистерін құру.

- Мәтінге нобай суретті құру.
- Статистикалық мәліметтермен, графиктермен, диаграммалармен, карталармен жұмыс.
- Ұсынылған мәтіндегі географиялық қателерді табу.
- Жетіспейтін сөздермен мәтін құрастыру.
- Сөзжұмбақ құрастыру. Оқушылар «материктер», «гидросфера», «ауа райы» тақырыптары бойынша өз еріктерімен сөзжұмбақтар жазады.
- Жердің табиғи ерекшеліктері туралы мәтінді талдау.
- Әр түрлі мазмұндағы карталарды оқу және талдау.

Оқушылар үлкен қызығушылықпен шығармалардан көркем мәтіндерді талдау қажет болатын тапсырмаларды орындайды. Нәтижесінде оқушыларға табиғи зонаны, географиялық объектіні анықтап, ауа-райын сипаттап, сол немесе басқа табиғи құбылыстың мәнін немесе себебін түсіндіруі керек. Осындай тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамытады [3, 174б].

Оқушылардың функционалдық сауаттылығы мен пәнге деген қызығушылығын арттыру арқылы сыныпты сыни тұрғыдан ойлауға үйрету-басты міндеттеріміздің бірі болды. Ең бастысы сабақ мақсатын дұрыс қоя білген мұғалім ғана, күтілетін нәтижеге жете алады. Сол себепті деңгейлік тапсырмаларды жас ерекшеліктеріне сәйкес енгізу қажет. Кез-келген сынып топтық, жұптық жұмыс жасауға әбден машық.

Оқушылардың өз бетімен жүргізілетін жұмыстарының бірнеше түрлерін сабақ барысында әр кезеңінде ұйымдастыру қажет. Олар мыналар:

1. Оқулықпен жұмыс істеу - әсіресе жоғарғы сынып оқушыларымен жүргізілетін негізгі жұмыс түрі. Оқушылар статистикалық материалдарды, кесте, сызба-нұсқаларды талдау арқылы оқулықтағы білімдерін кеңейтіп, негізгі білімдерін жүйелейді (көбіне бұл жұмысты жаңа сабақты түсіндіру кезеңінде пайдаланған тиімді.)

2. Атласпен, картамен жұмыс істеу: география пәнінде атласпен, картамен жұмыс барлық сыныптарда жүйелі жүргізілуі тиіс. Географиялық нысандарды ажырату, олардың ерекшеліктерін, жату бағыттарын, орналасуын тек карта арқылы түсіндіруге болады. Сондай-ақ өнеркәсіп орталықтарын, олардың мамандану салаларын карта арқылы білуге болады.

3. Кескін картамен жұмыс: бұл жұмысты 6-шы сыныптан бастап үйрете беру керек. Себебі 7 сыныптағы материктер картасын кескін картаға салу кезінде оқушылар қатты қиналады. Ал бастапқы курсты оқу барысында оқушыларға түрлі-түсті бояу арқылы жер бедерінің азғантай бөліктерін салғыза отырып, олардың биіктіктерді ажырату, ойпаттардың, қырат-үстірттердің, таулардың бояуларын қалыптастыру дағдыларын дамытуға болады. Сондай-ақ өзен - көлдерді картаға түсіру дағдылары да қалыптасады. Мысалы, төменде берілген кескін картаға Жер шарындағы материктердің шекараларын түсіріңіздер деген сияқты тапсырма беріп, оқушылардың жаһандық танымын қалыптастырса болады (сурет 1).

Сурет 1. Кескін карта

4. Географиялық есептер шығару, жаттығулар орындау: геогафияның бастапқы курсында географиялық есептер шығару арқылы оқушылардың қисынды ойлау дағдыларын дамытып, пәнаралық байланысты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысалы қысым мен температура арасындағы байланысқа арналған есептер, географиялық градус торы арқылы жер бетіндегі қашықтықты анықтауға арналған есептер құрастыруға болады.

5. Кестелерді толтыру. Кесте толтыру арқылы оқушылардың салыстыру,нақтылау, ойлау қабілеттері дамиды. Мысалы, төменде берілген кестеде оқушылар топырақ түзуші факторларды

салыстыра отырып белгілейді. Бұл оқушының фунционалдық сауаттылығын қалыптастыруда септігін тигізеді.

Кесте 1. Топырақ түзуші факторлар

	Ия	Жоқ
Адамның іс-әрекеті		
Климат және ішкі сулар		
Өсімдіктер		
Жануарлар дүниесі		
Бунақ денелілер		
Микробтар		
Саңырауқұлақтар		

6. График, профиль, диаграммалар сызу: 6-шы сыныптан бастап температура графигін салу, бағандық диаграмма арқылы жылдық жауын-шашынның айлар бойынша таралуын сыздырту – оқушыларды төзімділікке, ыждаhаттылыққа тәрбиелейді. Сондай-ақ 9-шы сыныпта статистикалық материалдарды пайдалана отырып, шеңберлік, сызықтық, нүктелік диаграмма сызу арқылы білім, білік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді [5]. Мысалы, 2 кестедегі мәліметтерді пайдалана отырып, диаграмма сызу қажет болады.

Кесте 2. Таулардың биіктіктері

Таудың атауы	Биіктігі
Қызылтас	1283 м
Қызыларай	1565 м
Кент	1415 м
Қарқаралы	1403 м
Баянауыл	1026 м

Кестедегі мәліметтерді пайдалана отырып, дәптерлеріне диаграмма түсірту арқылы, оқушыларды төзімділікке тәрбиелеуге болады.

7. Қосымша әдебиетпен жұмыс. Қосымша Пайдаланған әдебиеттердің ішінде саяхатшылардың өмір –тарихы, зерттеулері, қызықты әңгімелер оқу арқылы оқушылардың жан-жақты дамуына, дүниетанымының артуына мүмкіндік туындайды. Қоршаған әлемде, табиғатта болып жатқан құбылыстарды түсініп, салыстырып, жүйелейді.

География – жаратылыстану ғылымдарының негізгі саласы ретінде, жаратылыстану ғылымдарының рөлі туралы қорытынды жасауды талап ететін тиімді жұмыс жасауға, ғылымдағы түсініктемелерді өмірлік жағдаяттарға тікелей қолдануға дайын оқушыларды дайындауға негіз бола алатын пән. Бұл ретте педагогтар функционалдық сауаттылықты дамытудың нәтижелі болуы үшін оқушыларға алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретіндей құзыреттіліктерді бойларына сіңірте алуы қажет. Ол үшін педагог оқытудың инновациялық әдістерін, қазіргі заманғы білім беру және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануы қажет. Біз саралап көрсеткен оқулықпен жұмыс, атласпен, кескін картамен жұмыс, географиялық есептер шығару, кестелер толтыру, диаграмма құру, қосымша әдебиетпен жұмыс әрбір география сабағында оқытудың жаңа инновациялық технологиялары арқылы ұтымды ұйымдастырылса, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту процесі үнемі ұтымды жүрмек.

Қорыта айтқанда, функционалды сауатты оқушыны тәрбиелеу педагог үшін де, қоғам үшін де маңызды болып табылады. Өйткені функционалды сауатты тұлға болашақта өзіне міндеттелген білік, білім, дағдыны игеріп, сыни тұрғыдан ойлау негіздерін қалыптастырып, оны ары қарай дамыта алады. Алған білімдерін өмірлік азық ретінде пайдалана алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту» 2012-2016 жылдарға арналған әдістемелік жоспары «Егемен Қазақстан» газеті
2. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Астана. 2004. 3-4б.
3. Б.А. Тұрғынбаева. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе // Алматы. 2005, 174 б.
4. Жаратылыстану. 6-сынып оқулығы
5. География. 9 сынып оқулығы

УДК 37.013.43:811.111

THE VERBAL CULTURE OF AN ENGLISH TEACHER

Tursunoy Aliyeva Ulugkizi,
Master student
Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan

Abstract

This article examines the features of the teacher's speech behavior in an English. This article discusses that verbal culture and the ability to communicate, interact. The verbal culture plays a huge role in creating a positive atmosphere, communication between communicators and as well as in the socialization of students. Also the article The article also states that verbal culture is a skill that a teacher must acquire and a very important key component. There is no doubt that a teacher who has mastered the culture of speech is definitely a successful teacher.

Keywords: verbal culture, teacher's image, speech means, communication, culture of speech, culture, education, language.

Аннотация

В данной статье рассматривается признаки и особенности вербальной культуры учителя английского языка. А также исследует речевые средства, они играют важную роль не только в вербальной культуре преподавателя, но и в процессе формирование личности у учащегося. В статье рассматривается вербальная культура как одна из успешных составляющих имиджа преподавателя английского языка. Должны отметить тот факт, преподаватель с безупречной вербальной культурой или культурой общения, считается успешным педагогом.

Ключевые слова: вербальная культура, имидж преподавателя, речевые средства, коммуникативность,культура речи, культура, образование, язык.

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын тілі мұғалімінің вербальды мәдениетінің белгілері мен ерекшеліктері қарастырылады. Сондай-ақ мақалада сөйлеу құралдары зерттеледі, өйткені олар мұғалімнің вербальды мәдениетінде қалыптастыруды ғана емес, сонымен қатар студенттің тұлғасын қалыптастыру процесінде маңызды рөл атқарады.Вербальды мәдениеті жоғары мұғалім, табысты мұғалім болып саналады.

Түйінді сөздер: вербальды мәдениет, мұғалім, сөйлеу құралдары, қарым-қатынас, мәдениет, білім, тіл.

The teacher must have a professional pedagogical culture. In the range of pedagogical practice professional pedagogical culture performs the function of a specific design of the general culture. Peculiarities of the realization of the formation of pedagogical culture are determined by individually creative and age characteristics, the prevailing social and pedagogical experience of the person. It should be noted that a teacher with an impeccable mastery of verbal culture is undoubtedly a successful teacher. The verbal culture of the educator is basis of speech culture. The verbal culture sets the opportunity of all educational system. A foreign language teacher is not only an «instructor», not a «language system engineer» who develops certain skills. He is a mediator between cultures [1].

Verbal culture,wisdom, experience indicate the fact that cunning skill of the word is a strong and successful indicator not only in professional also in all areas. Verbal culture is important ability especially in education process. It should be noted the fact that the educator's speech ability or verbal culture, proficiency in spoken English or in other foreign languages, high cultural literacy also the ability express thoughts correctly, beautifully are a key measure of capability.

A foreign language lesson has its own features exactly chips and any foreign language educator cannot ignore them. The communicative approach first of all implies the formation of skills in foreign language using communicative learning (teaching) technologies. Learning is organized on the basis of communicative tasks and in this process all the necessary techniques are used is a distinctive feature of a foreign language lesson in our case, English [2]. Verbal culture is the verbal image (appearance) of a person it includes what he (in our case teacher) says, how he or she speaks, his timbre voices.

The activity of the teacher is inextricably linked with communication, first and foremost with students. The communication is viewed as a dialogue or a kind of discussion between two or more parties. It is not only the banal assimilation of educational material and awareness of their abilities, but also the socialization of the identity of the learner, the development of his intellectual and cultural-moral qualities, which are formed in the interaction or relationship between educator and learner. Simultaneously, the significant role in

the process is played by the pedagogical mastery of the teacher, professional competence, his general cultural competence of communication, as noted by many researchers [3, p.230].

We consider speech behavior, following some scientists, as an indicator of a person's general erudition, the characteristics of his intellect, behavior motivation and emotional state [4, p.8], is a «visiting card» of a person in society [5, p.29]. In this connection, a comprehensive study of the teacher's speech behavior in the structure of pedagogical discourse seems to be very relevant. The notion(term) «discourse» is used as a designation of the present speech activity in any field the example the political discourse or proper in an individual it is personality discourse, and etc.[6, p.560]**.**

The definition of the term «discourse» given in the Linguistic Encyclopedic Dictionary, this definition is today considered a generally accepted definition of «discourse». According to this dictionary, discourse is a text that a component of speech, human interaction and their participation in cognitive, cognitive processes. Discourse focuses on two strategic situations, one of which is a pragmatic situation, and the other is the mental processes of the participants in the relationship, ie, in certain situations, the formation of speech is focused and focused on understanding that determine the ratio of the new and the known, the explicit and the implicit, etc.

According to Oparina in foreign pedagogy, the differentiation of the spheres of use of the concepts of «culture of speech»,»culture of language», these are very frequent used terms and considered as a synonyms. They are also grouped under the common word «verbal culture». Verbal culture is not only a factor in the formation of a teacher's punctuality, but also a reflection of the formation of human culture [7, p.122].

According to scientific pedagogues E.I.Passov (2015) and N.E.Bodywork when we say a foreign language culture we mean a part of the overall culture of human race which person individual learns in the process of interaction or relationship foreign language in our sense English education in the conditions of features as relating to cognition, developmental and educational. According to N.D. Galskova verbal culture or foreign language culture includes the compounding fact of the formation of the student's personal opinion in accordance with the subject and content of education. Analyzing these words, we can say that it is very important and necessary to take into account the culture of a foreign language, foreign language education is of great importance, and its content is knowledge, idea, competence and skill.

According to E.I.Passov (2015) and N.E.Kuzovleva, there are four basic skills of integrative mastery of a foreign language culture:

1. the ability to manipulate the appropriated foreign culture in close relationship with native (the result of the cognitive aspect);
2. the ability to apply various kinds of abilities in communication (the result of a developing
3. aspect);
4. applied skill for the realization of moral potential (the result of the educational aspect);
5. the ability to communicate through the types of speech activity (the result of the educational aspect).

In working with the problem of forming a culture of speech in the teaching of English, the concept of speech culture, as well as the concept of English culture in solving this problem is enormous. In connection with this problem, it is necessary to know when the concept of speech culture in English is used, because the discovery of the meaning of this concept is now necessary for the curriculum.

According to E.M.Vereshchagin and V.G.Kostomarov, «the cultures of each nation do not correspond to each other, because each of them is unique and consists of different traditions, languages and elements of different nature. These elements are their combination and make up the differences or similarities of different cultures» [1].

As mentioned above, different literatures provide definitions of different discourse topics, including the definition in the linguistic literature that «discourse is a set of related texts on this topic.» If we fully disclose this definition, the discourse is more closely a combination of texts on communicative topics and their set. For example, if we take the pedagogical form of discourse, it may include periods of communication, such as teaching materials, lesson summaries, lectures, lessons, questionnaires, parent meetings, which are reflected in the minutes of parent meetings.

And from a socio-linguistic point of view it means the following «communication of people, viewed from the standpoint of their belonging to a particular social group or in relation to a particular typical speech-behavioral situation» [4, p.12].

From the pedagogical point of view of discourse, discourse provides a set of relations within the status-role relations. Factors such as formative purpose, participant, value, strategy, genre influence the implementation of this.

V.I.Karasik (2004) proposed a model for the analysis of pedagogical discourse. «The purpose of pedagogical discourse is to socialize a new member of society. The chronotope of pedagogical discourse is that it includes educational institutions such as schools, colleges, and universities, and the time allotted for communication can be when it is a lesson, an exam, or something else. The pedagogical form of discourse is aimed at recognizing and strengthening social values and traditions. One of the main goals of this direction is to socialize the person and thus strengthen communication skills. Participants of pedagogical discourse, they act in different communication processes, and it is, of course, the educator and the learner».

The teacher's verbal culture in pedagogical discourse behavior plays an important role, and the speech means that he uses in establishing contact with students, maintaining communication in the chosen tone according to their social roles and role positions relative to each other, i.e. in building an interpersonal dialogue that happens according to certain rules. These rules are united by such a concept as «speech etiquette» [8, p.257].

Speech etiquette should be understood as the order or law of verbal culture behavior developed by society, obligatory for members of society, nationally specific, firmly fixed in speech formulas, but concurrent historically changeable. The degree of mastery of speech etiquette determines the degree of a person's professional suitability. Control of verbal culture contributes to gaining prestige, trust and respect of people. One of the most important factors is to know the rules of verbal culture, because their observance prevents a person from feeling uncomfortable, because of mistakes and wrong actions, to avoid ridicule from others.One of the important conditions for full-fledged communication is a polite and benevolent attitude towards the interlocutor in various situations of verbal communication [9, p.22]. In other words, each teacher should remember about the dignity of each student, while it is necessary to transfer and teach students those communicative rituals that exist in our socio-cultural space, as indicated by many researcher [10, p.126]. Moreover, the modern educational process is considered as one of the most optimal and intensive «ways of a person's entry into the world of science and culture,» in connection with which, as we see it, each teacher should have certain strategies and tactics for conducting a lesson. In addition, a foreign language teacher must have good bilingual skills, i.e. successfully communicate in two languages.

In this connection, it seems very important to follow the basic strategies and tactics of the teacher's speech behavior. So, N.A.Antonova (2007) identifies three main strategies of the teacher's speech behavior in the classroom: imperative, informative and communicative-regulating.

The purpose of imperative technique at controlling all learner activities in the classroom, is enforced using specific monitoring, the most important ones are tracking learners' actions, absorption of physical and mental activity, irritability, speech communication and maneuvers.

The first minutes of the lesson, ie at the beginning, are carried out by the teacher using the maneuvers of communication and thinking. So, for example, at the beginning of the lesson, the teacher indirectly encourages the student to take action, through the use of interrogative statements or incentive sentences in speech, using softening units:

Who would like to open the window?

Open your books at page 20, please.

At other periods or steps of the lesson (the step of clarificatioon or summarize redo), the teacher's task is to promote the physical and mental activity of learners,prepare them for work, urging them joint action, apply the whole class, through the use of motivational sentences in speech it is also includes verbal culture:

Let’s work in pairs or groups.

Let’s revise the poem we learned last lesson.

A refular form of signify grounds is motivating expressions with using the imperative mood, adding the verbs in this mood to our sentences. At this mood, the educator uses a variety of forms of action, which better demonstrates the level of dispatch, his skills, and in many cases uses expressions like:

Well done!Are you ready my dear students?! Let’s sing together !

Next, teachers try to open the topic by asking students questions, encouraging them to focus on the topic being taught during the lesson:

Students, who has some ideas looking at these pictures?

Please,pay your attention to the table number one.

An imperative technique ofren carried out through regulatory ways. It is very important for teachers to plan lessons in a clear and concise manner.Also during the lesson, to control the work of the learners:

OK, children, look at the board, please.

Dear students, attention, please!

Dear students,let`s work together, in pairs or groups

Also another technique of the educator`s verbal culture in the lesson is informative.In the expository or illustrative lessons the teacher's actions as an informative technique is the main and important one. An informative technique or strategy is carried out using tacks of launching communication,increasing the physical and intellectual activity of learners, conserve activities like that, interpreting, figure out, verbal contact, evaluating learners` works.With the help of informative technique the educator provide dialogue of different structural and semantic ways: the teacher interprets informations, summarizes some facts and estimates the activities and knowledges of learner`s (student`s). In realization this technique, the educator uses frequent redos, appraisal or interrogative ways which centre the learners' attention on the theme being interpreted. In that way, below is given speech stereotypes are consumed:

Well, let’s repeat once again the poem (new words,rule).

Is it clear? Do you understand?

Do you have any questions or do yon need to repeat?

Tell me your thoughts about that...

You are right!

The convival - normative system or technique is enforced primarily with the help of ways for creation of interaction, maneuvers for conserving it and maneuvers for breakpointing interaction. At the first step of any lesson, the maneuvers of creation of interaction is realizes through speech actions, for example: greeting, speech, message of the topic of a new lesson:

Hello!

Welcome to our English class!

I see in you all an excellent mood!

Your guesses looking at these pictures of what we will go through today?!

The maneuvers of maintaining interaction or verbal culture within the structure of the convival - normative (communicative-regulatory) technique is introduced throughout the lesson, most often through different kinds of marks and reflections of the educator, it can be positive or negative:

Well done!

You are right!

Very well!

Today you are very active! But please respect each other and listen to each other!

There are many such expressions that accomplish the list of supporting verbal culture in the classroom, the educator just cannot resist without them. The teacher have to definitely analyze knowledge of the learners. These statements make interaction vibrant and sensual, include learners to know and understand if they are doing the tasks right, etc.

The educator again uses a convival- normative technique at the end of the lesson, that is done using by the ways of breaking interaction. The educator logically concludes the interaction and generalizes the conclusion of the lesson more accurately summing up. The construction of verbal activity of the maneuvers of breakpoint verbal activity can be various according to the level of training session:

So, my dear students, our lesson is over.

Tell me your opinion about today's lesson!

Write an essay for the next lesson.

Thank`s for your active participation!Good bye! See you next lesson (week,month)!

The teacher evaluates the students' work and ends the lesson with a stereotypical farewell formula.

Thus, the teacher's speech is made up of stereotyped statements. Motivational expressions are the most common one. The ways of grounds mainly according the age of the learners, on the categories and steps of lessons, on the identity of the educator or teacher, on the psychological type of the form(class), on the type of verbal culture of the educator or pedegog. Very often in his speech in the lesson, the teacher uses verbalized techniques that help to make speech lively, accessible and exciting. At the same time, each teacher should remember that conducting a communicative dialogue with students requires a high culture from the teacher - linguistic, moral, psychological and pedagogical [11, p.153].

At the present stage, a comprehensive study of the teacher's speech behavior in the structure of the pedagogical process seems to be very relevant.

The teacher's verbal culture is determined by his general personal culture. The constant work of the teacher, the constant development of himself in various fields, the development of general personality traits, all this contributes to the pedagogical and professional growth of the teacher.

Throughout the day, the teacher should be more attentive to his verbal culture and the speech of children. Since with any violations or deviations in the development of children, speech problems can be detected. It is necessary to teach children to hear the imagery of speech, to notice mistakes in their own and someone else's speech, to correct them.

In conclusion, we have studied the most important components and features of a teacher's pedagogical skills, and we have seen that one of these components is his or her verbal culture. The verbal culture is a sign of professionalism of the educator. With verbal culture, we can get interested in a complex topic and the process of further study of this topic will be easier, a real and comfortable atmosphere will be created in the classroom, and the added thing is to establish relationships in the classroom, reach mutual understanding with students, eliminate fear and embarrassment can be formed.

The ability to deeply, meaningfully, figuratively, literally correctly express one's own thoughts, convince students of the correctness of their views, defend personal opinions in a discussion are the inherent qualities of a qualified teacher. The effectiveness of teaching pupils and communicating with them largely depends on this skill. And possession of these skills is necessary for every teacher.

The list of references:

1. Gul'sum K.K. Verbal'nyj imidzh kak odna iz uspeshnyh sostavlyayushchih imidzha prepodavatelya anglijskogo yazyka // Evrazijskij Soyuz Uchenyh. 2015. №4-6 (13)
2. Nikishina I.V. Innovacionnye pedagogicheskie tekhnologii i organizaciya uchebno-vospitatel'nogo i metodicheskogo processa v shkole. 2-e izd., stereotip. – Volgograd: Uchitel', 2008.
3. Antonova N.A. Strategii i taktiki pedagogicheskogo diskursa / N.A.Antonova // Problemy rechevoj

kommunikacii : mezhvuz. sb. nauch. tr. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta, 2007. Vyp.7. S. 230.
4. Karasik V.I. YAzykovoj krug: lichnost', koncepty, diskurs. M.: Gnozis. 2004. – S.8-12
5. Vinokur T.G. Govoryashchij i slushayushchij: Varianty rechevogo povedeniya / T.G.Vinokur. – M.: Nauka, 1993. – S. 29.
6. Kubryakova E.S. YAzyk i znanie: Na puti polucheniya znanij o yazyke: CHasti rechi s kognitivnoj tochki zreniya. Rol' yazyka v poznanii mira. M., 2004. – 560 s.
7. Neuner G. The Role of Sociocultural Competence in Foreign Language Teaching and Learning. Strasbourg, 1997. P.122.
8. Curikova L.V. Problema estestvennosti diskursa v mezhkul'turnoj kommunikacii / L.V.Curikova – Voronezh: Voronezhskij gosudarstvennyj universitet, 2002. – 257 s.
9. CHernyavskaya V.E. Diskurs kak ob»ekt lingvisticheskih issledovanij // Tekst i diskurs: Problemy ekonomicheskogo diskursa. SPb. – 2001. – S.22.
10. Formanovskaya N.I. Russkij rechevoj etiket: lingvisticheskij i metodicheskij aspekty / N.I.Formanovskaya – M.: 1982. – 126s.
11. Fesenko T.A. Problema verbalizacii obrazov soznaniya v ramkah perevoda / T.A.Fesenko. Sociokul'turnye problemy perevoda: Sbor.nauchn.trudov. – Vyp. 5. – Voronezh: VGU, 2002. – s.153.

УДК *658.562*

МОБИЛЬДІ САЙТТЫ ӘЗІРЛЕУДІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСІ

Аман Күлнәр Панабекқызы,
техника ғылымдарының кандидаты
Казбенова Дидар Абиловна,
2-курс магистранты
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе қ., Қазахстан

Аннотация

Адаптивті кескіндер сіздің сайтыңызға дисплей өлшеміне байланысты әртүрлі өлшемді кескіндерді ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл ұялы телефон немесе планшет пайдаланушылары кішірек кескіндерді ала алатынын білдіреді. Google сайтын оңтайландыруды сәйкестендіру, шағын құрылғыларда кішірек кескіндерді орналастыру мүмкіндігі Google іздеу нәтижелерін жақсартуға көмектеседі. Шағын құрылғыларда сайт беттерін жүктеуді жылдамдатады.Ұялы телефон және планшет пайдаланушылары үшін деректердімобильді желілерде жылдамырақ жүктеу уақытын қамтамасыз ету мәселерері қарастырылады.

Түйінді сөздер: мобильді желі, ұялы телефон, планшет, адаптивті веб-дизайн, кескіндер

Аннотация

Адаптивные изображения позволяют вашему сайту предлагать изображения разных размеров в зависимости от размера дисплея. Это означает, что пользователи мобильных телефонов или планшетов могут делать снимки меньшего размера. Возможность соответствовать оптимизации сайта Google и размещать изображения меньшего размера на небольших устройствах может помочь улучшить результаты поиска Google. Ускоряет загрузку страниц сайта на небольших устройствах. Для пользователей мобильных устройств и планшетов будут рассмотрены вопросы обеспечения более быстрой загрузки данных в мобильных сетях.

Ключевые слова: мобильная сеть, мобильный телефон, планшет, адаптивный веб-дизайн, изображения.

Annotations

Adaptive images allow your site to offer images of different sizes depending on the size of the display. This means that users of mobile phones or tablets can take pictures of smaller sizes. Being able to optimize Google's site and display images of smaller sizes on small devices can help improve Google search results. Accelerates site page loading on small devices. For users of mobile devices and tablets will be considered issues to ensure faster downloads of data on mobile networks.

Keywords: mobile network, mobile phone, tablet, adaptive web design, images.

Қазіргі мобильді сайттарға шағын үстелдік желі нұсқасында қызмет көрсетіледі. Біз пайдаланушыларымыздың мүмкіндігінше жылдам немесе мобильді сайтпен ыңғайлы жұмыс істегенін қалаймыз. Қазіргі таңда дербес компьютерлерге қарағанда ұялы телефондар мен планшеттер жиі пайдаланылады. Сондықтан мобильді құрылғыларда (планшеттерде және смартфондарда) сайттардың жақсы көрсетілуін қамтамасыз ету үшін әдетте адаптивті және белсенді шолуға мүмкіндігі бар әдіспен

әзірлеу сұраныста.Әдістің мәні блоктардың өлшемін және орналасуын өзгерту, қаріптердің өлшемін реттеу, сондай-ақ пайдаланушы сайтқа шағын экраны бар құрылғыдан кірген жағдайда маңызды емес блоктарды өшіру болып табылады [3].

Адаптивті веб-дизайн (AWD) – Интернетке қосылған әртүрлі құрылғыларда сайттың дұрыс көрсетілуін қамтамасыз ететін және браузер терезесінің берілген өлшемдеріне динамикалық түрде реттелетін веб-беттердің дизайны [4]. Мәселен жалпақ немесе тар экран үшін көркем кескінді орнату үшін <picture> және srcset элеметті қолданылады.

Адаптивті веб-дизайын (AWD) веб-дизайнер Аарон Густафсон Жауапты дизайынымен RWD (Responsive web design) тұжырылымдалған және 2011 жылы «Адаптивный веб-дизайн: создание богатого опыта с прогрессивным улучшением» кітабында қарастырылған. Адаптивті веб-дизайын көмегімен экранның кең таралған алты дизайны берілген, олар 320, 480, 760, 960, 1200 және 1600 пиксельді құрайды. Құрылғыда сайтты орналастыру параметрлер тұрғысынан арнайы артық жүктеме жоқ, әр құрылғының өз параметрі бекітілген

- Компьютер -992 пиксель үшін 1600;
- Наутбук – 802 пиксельге 1280;
- Планшет 1024 пиксельге 768;
- Ұялы телефон – 480 пиксельге 320.
- Google корпарациясы сайттың бейімделу ережесінің арнайы есебі бойынша:
- Мәтіндік блоктардың көрсетілу анықтығын тексеру;
- Объектілердің клитфеляциясының оңтайлы аймағының болуы;
- Түсті және градиентті сәйкестендіру, дизайны;
- Жиектердің дұрыс толтырылуы;
- Блоктардың, суреттердің, мәтіннің экранда көрінуі;
- Мәтіннің әр түріне өзінің қаріптерінің, өлшемдерінің және стильдерінің болуы;
- Айналу кезінде, мәліметтің дұрыс, ені жоқ тураланбай (сол, оң жақ) көрсетілімі айқындалған [7].

Қарапайым HTML белгілеуін жазу үшін жарқын бөлшектері бар үлкен форматтағы пейзаждық фотосуретті тауып, кескін өңдегішінің көмегімен кескіннің веб-нұсқасы жасалынады, содан кейін бөлшекті үлкейту үшін оны қиып, екінші сурет жасалады (шамамен 480 пиксель жеткілікті).

Көркем безендірілген суретпен жұмыс істеу үшін <picture> элементін пайдаланылады және осы сурет үшін бірнеше түрлі өлшемдерді белгіленеді. Вьюпортының өлшемі өзгертілген кезде ауыстырып қосуды сипаттау үшін srcset/size элементі пайдаланылады.

Көркемдік: Кесілген кескіндерді әртүрлі орналасулар үшін пайдаланғыңыз келетін мәселе - мысалы, жұмыс үстелінің орналасуындағы толық экрандар үшін пейзаждық кескін және мобильді орналасу үшін үлкейтілген негізгі нысанды көрсететін портреттік кескін. Осының барлығын <picture> элементінің көмегімен шешуге болады.

Ажыратымдылықты ауыстыру: тар экранды құрылғыларда кішірек кескін файлдарын пайдаланғыңыз келетін мәселе, себебі олар жұмыс үстелі дисплейлері сияқты үлкен кескіндерді қажет етпейді, сонымен қатар жоғары/төмен тығыздықтағы экрандар үшін әртүрлі ажыратымдылықтағы кескіндерді (1-сурет) пайдаланғыңыз келеді. Бұл мәселені векторлық графика (SVG кескіндері) және srcset және sizes атрибуттары арқылы шешуге болады [6].

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
<meta name=«viewport» content=«width=device-width, initial-scale=1.0»>
<style>
img {
width: 100%;
height: auto;
}
</style>
</head>
<body>
<img src=«img_chania.jpg» width=«460» height=«345»>
<p>Resize the browser window to see how the image will scale.</p>
</body>
</html>
```

Нәтижесінде:

Resize the browser window to see how the image will scale.

Сурет 1. Ажыратымдылықтағы кескін, код нәтижесі

Мұндағы, коды, суреттің экран көрсетіліміне сәйкес ашылуын қамтамасыз етеді [8].

Img {width: 100%; height: auto;}

Фондық кескіндер өлшемін өзгертуге және масштабтауға да қалыптаса алады.

Мұнда біз үш түрлі әдісті көрсетеміз:

1. Егер background-size сипаты «contain» күйіне орнатылса, фон кескіні масштабталады және мазмұн аймағына сәйкес келуге тырысады. Дегенмен, кескін өзінің(суреттің ені мен биіктігі арасындағы пропорционалды қатынас)арақатынасын сақтайды:

div {width: 100%; height: 400px; background-image: url ('img_flowers.jpg'); background-repeat: no-repeat; background-size: **contain**; border: 1px solid red;}

2. Егер фон өлшемі сипаты «100% 100%» күйіне орнатылса, фондық кескін бүкіл мазмұн аймағын қамту үшін созылады:

div { width: 100%; height: 400px; background-image: url ('img_flowers.jpg'); background-size: **100% 100%;** border: 1px solid red;}

3. Егер фон өлшемі сипаты « Cover» күйіне орнатылса, фондық кескін бүкіл мазмұн аймағын қамту үшін масштабталады. «Cover» мәні арақатынасын сақтайтынын және фондық кескіннің бір бөлігі кесілуі мүмкін екенін ескереміз:

div { width: 100%; height: 400px; background-image: url ('img_flowers.jpg'); background-size: **cover**; border: 1px solid red;}

Әртүрлі құрылғыларға арналған әртүрлі кескіндер, мәселен үлкен кескін компьютердің үлкен экранында мінсіз болуы мүмкін, бірақ шағын құрылғыда пайдасыз. Қалай болғанда да масштабтау керек болғанда, жүктемені азайту үшін немесе басқа себептермен әртүрлі құрылғыларда әртүрлі кескіндерді көрсету үшін мультимедиа сұрауларын пайдалануға болады.

/* For width smaller than 400px: */ body {background-image: url ('img_smallflower.jpg');}

/* For width 400px and larger: */@media only screen and (min-width: 400px) {body {background-image: url('img_flowers.jpg');}}

Браузер енінен гөрі құрылғы енін тексеретін min-width орнына min-device-width медиа сұрауын пайдалануға болады. Осыдан кейін браузер терезесінің өлшемі өзгертілген кезде кескін өзгермейді:

Мұнда әртүрлі құрылғыларда көрсетілетін бір үлкен сурет және бір кішірек кескін бар:

Адаптивті веб-сайтта Javascript, CSS, HTML элементтері бар және әзірлеушілер контенті қажетті платформаға жеткізу үшін Media Query немесе User Agent Discovery пайдаланады.

/* For devices smaller than 400px: */body {background-image: url ('img_smallflower.jpg');}

/* For devices 400px and larger: */@media only screen and (min-device-width: 400px) {body {background-image: url ('img_flowers.jpg');}}

«Адаптивті» және «белсенді шолу» сын есімдері көбінесе синоним ретінде қолданылады. Адаптивті браузер терезесінің әртүрлі өлшемдерінде және әртүрлі экран ажыратымдылықтарында қолданылатын бет дизайнының әртүрлі CSS-стильдерін пайдалану арқылы қол жеткізіледі.

Сайтты альтернативті құру - мобильді құрылғылар үшін жеке сайт жасау, бірақ бұл жол бүгінгі күніңсұранысына келісіңкіремейді, өйткені ол пайдаланушылар үшін соншалықты ыңғайлы емес және сайтқа қолдау көрсету құнын арттырады.

Веб әзірлеуде жауап беретін кескіндерді пайдалану Веб-сайттардағы кескіндерді мобильді құрылғыларда дұрыс көрсету үшін құрылғы экранының ажыратымдылығына да, егжей-тегжейлі көрсету үшін жоғары DPI экрандарына (мысалы, Retina дисплейлері үшін) бейімделуге болады.

Адаптивті кескіндерді жүзеге асырудың бірнеше нұсқалары бар, олар іске асырудың күрделілігімен, кросс-браузерлермен үйлесімділігімен және Интернетке қосылу жүктемесінде ерекшеленеді. Ең көп таралғандарын қарастырайық.

Жауапты кескіндерді енгізудің ең оңай жолы, ең қарапайым жағдайда, кескіндердің сезімталдығын жүзеге асыру үшін, егер бізге жоғары DPI (Retina дисплейлері) экрандарына бейімделу қажет болса олар алатын аумақтың максималды өлшемімен бірдей өлшемдегі кескіндерді пайдалану жеткілікті. Бұл жағдайда кескіндердің өзі CSS құралы арқылы пропорционалды түрде кішірейтіледі [1].

Бұл әдістің кемшілігі толық түсті кескіндердің үлкен саны бар бетті жүктеу үшін қажетті трафиктің үлкен көлемі қажетілігінде, ал түстер саны аз кескіндер әдетте жоғары ажыратымдылықта да айтарлықтай ықшам болады.

Адаптивті кескіндерді реализациялау Frontend бетінде JS көмегімен өңдеуде көру аймағы өлшемін және DPI стандарты бар құрылғылар шамадан тыс үлкен фотосуреттерді алмайды. Бұл трафикті үнемдейді және сайт жылдамырақ жүктеледі.

Әдіс, әдетте, JavaScript оқиғасы арқылы жүзеге асырылады. Сондай-ақ, кейбір жағдайларда, экран ажыратымдылығына қоса, Интернетке қосылу жылдамдығын да ескерген жөн.

Адаптивті кескіндермен жұмыс істеудің заманауи және ең дұрыс әдісі

Жоғарыда сипатталған әдістер негізінен браузерлер қалыпты қолдау көрсетілетін баламаны қамтамасыз етпегендіктен пайдаланылды (және әлі де қолданылады). Қазір бәрі әлдеқайда жақсы. HTML5 кескіндерге бірнеше сілтемелерге мүмкіндік беру үшін кескіндер үшін srcset пен өлшемдерді және одан да көп опциялар үшін сурет тегін ұсынады [2].

Бұл Internet Explorer 11 немесе одан бұрынғы нұсқаларында жұмыс істемейді, бірақ барлық заманауи браузерлерде қазірдің өзінде қолдау бар, сондықтан бұл заманауи дамуда қолайлы әдіс.

Адаптивті веб дизайынды тестілеудің екі жолы бар: веб парақты ашып ені мен биіктігін азайтып немесе үлкейту. Егер блоктар ажыратылымдыққа сәйкес реттелген болса және бетте көлденең айналдыру болса, онда сайт адаптивті және арнайы қызметтерді пайдалана аласыз.

Сайттың адаптивтілік қабілетін Интернеттегі арнайы қызметтерді пайдалана отырып тексеруге болады. Ең танымалдары: www.responsinator.com, designmodo.com, www.responsivedesigntest.net, mattkersley.com/responsive, beta.screenqueri.es. Олар бір-бірінен кейбір факторлармен ерекшеленеді, бірақ, жалпы алғанда, олар бір ғана функцияны орындайды: олар белгілі бір экранда ресурстың қалай көрінетінін түсіну үшін электрондық құрылғының әртүрлі диагональдарына бейімделеді [5].

Адаптивті кескіндер өткізу қабілеттілігін үнемдеп қана қоймайды, сонымен қатар физикалық өлшем мен экран пикселінің тығыздығына негізделген құрылғыларда жақсырақ көрсету сапасын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Итан Маркотт. Отзывчивый веб-дизайн:Манн, Иванов и Фербер; Москва; 2012 ISBN 978-5-91657-385-5
2. Л.Гарднер, Д.Григсби Разработка веб-сайтов для мобильных устройств Питер, 2013 г.
3. https://addons.prestashop.com/en/website-performance/44906-adaptive-images-proper-size-on-each-device.html#overview
4. https://ru.wikipedia.org/wiki
5. https://impulse-design.com.ua/chto-takoe-adaptivnyj-sajt.html
6. https://developer.mozilla.org/ru/docs/Learn/HTML/Multimedia_and_embedding
7. https://karaokeonlain.ru/
8. https://html5css.ru/css/css_rwd_images.php

УДК 373

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГА

Ардабаева Балкадиша Каримовна,
менеджер
филиал ЧУ «Центр педагогического мастерства»
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі. Бүгінгі таңда білім беру жүйесі мазмұны жаңартылған бағдарламаларды іске асыруда. Сабақта баланың өмірінде қажет болатын дағдыларды дамытуға ықпалын тигізетін орта мен жағдайдың жасалуына аса назар аударылады. Сондықтан мұғалімге осы тез өзгермелі әлемде өзіне сенімді болуға мүмкіндік беретін оқушының функционалдық сауатын дамыту бойынша жұмысын жетілдіру керектігін ескерген маңызды. Ал ол үшін тиімді құралдар қажет. Инновациялық технологияларды қолдану олардың бірі болып табылады. Мақсаты. Білім беру үдерісінде білім алушының функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігін көрсету.

Түйінді сөздер: технология, инновация, қызмет, дағды, удеріс.

Аннотация

Актуальность.Система образования сегодня реализует программы обновленного содержания, где на уроке внимание уделяется созданию среды и условий для того, чтобы деятельность обучающихся

способствовала развитию навыков, необходимых ребенку в жизни. Поэтому для педагога важно помнить о совершенствовании работы по развитию функциональной грамотности ученика, позволяющая ему более уверенно ориентироваться в мире, который быстро меняется. А для этого необходимы эффективные инструменты, одним из которых является использование инновационных технологий. Цель: Показать эффективность использования инновационных технологий в образовательном процессе, направленных на развитие функциональной грамотности обучающегося.
Ключевые слова: технология, инновация, деятельность, навык, процесс.

Abstract

Relevance. The education system today is implementing updated content programs, where the lesson focuses on creating an environment and conditions for students to contribute to the development of the skills a child needs in life. Therefore, it is important for the teacher toremembertoimprove the work on the development of the student's functional literacy, allowing him to more confidently navigate in a worldthatisc hangingrapidly. And this requires effective tools, one of which is the use of innovative technologies. Goal .Show the effectiveness of the use of innovative technologies in the educational process, aimed at developing the functional literacy of the student.
Keywords: technology, innovation, activity, skill, process.

Современное образование направлено на социализацию и адаптацию обучающихся. Сегодня важным является тот показатель, как наши выпускники школ смогут найти свое место в жизни, насколько они подготовлены к тому, чтобы самостоятельно принимать решения и брать ответственность за свое будущее. Кто и как их этому обучает? Какие навыки ему для этого необходимы? Эти и многие другие вопросы волнуют как самих учащихся, так и всех участников образовательного процесса. Поэтому сегодня, когда в рамках реализации программ обновленного содержания образования речь идет об учителе нового формата, следует помнить о том, что учитель не является единственным источником информации, а он организует процесс преподавания и обучения в соответствии с теми знаниями, умениями и навыками, которые необходимы ему для того, чтобы ученик был мотивированным к обучению и успешным. Ребенок будет успешным при условии, что образование для него не просто доступно, а понятно, интересно, увлекательно. Он уверен в том, что может показать себя в действии. А значит у него на выходе из школы должны быть сформированы ключевые компетенции. Задача учителя состоит в том, чтобы организовать такой вид деятельности при обучении, где его ученики проявят навыки креативного мышления, творческого подхода к выполнению заданий, помимо механического запоминания и воспроизведения информации. Это и есть новые требования современного общества к уровню профессионализма учителя, которые предполагают знание и эффективное использование инновационных технологий в образовании. В качестве инновационных технологий в образовании педагогами применяются методы проектов, кейс-технологии, технологии развития критического мышления, ИКТ, дистанционныеи др. Для этого он «осуществляет методическое обеспечение образовательного процесса», включающее в себя применение «инновационных форм и методов преподавания, стратегии обучения» [1, с.57]. Только тогда, когда учитель постоянно совершенствует практику преподавания и обучения через собственное развитие, идет «в ногу со временем», добивается новых результатов, будет происходить процесс профессионального роста педагога.И только при таких условиях учитель сможет вывести своих учеников на новый уровень и научить их применять полученные умения в своей повседневной жизни. Поэтому говоря о технологических инновациях, остановимся на одной из разновидностей социальных инноваций, это педагогические. «Образовательные технологии дают широкие возможности дифференциации и индивидуализации учебной деятельности» [2].

Что же собой представляют инновационные технологии в образовании? Инновационные технологии – это те же педагогические технологии, но уже соответствующие требованиям современности и новизна или инновационность их заключается, прежде всего, в том, что «…инновационные ориентированы на РЕЗУЛЬТАТ, а не на процесс. Главное в данных технологиях - достижение определенного (конечно, ИННОВАЦИОННОГО, то есть нового по сравнению с традиционным результатом) результата» [3].

Использование инновационных технологий позволяет учителю организовать учебный процесс таким образом, где центральное место на уроке занимает деятельность ученика, направленная на достижение цели обучения, которые представляют собой освоение предмета на уровне мыслительных навыков по таксономии Б.Блума: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка. Таким образом на уроке создается среда для развития навыков широкого спектра обучающегося, к которым относятся навыки критического мышления, коммуникативные навыки, навыки использования ИКТ и другие.

Период пандемии и дистанционное обучение показали, что результат обученияво многом зависит от компетентности учителя, его профессионального мастерства, который включает использование эффективных методов и приемов работы. И задача учителя состоит в том, чтобы образовательный процесс проходил с использованием активных методов обучения, где происходит взаимо-

действие как ученика с учителем, где ученик «постигает знания в процессе осознанной необходимости постепенно, пошагово под руководством учителя» [3], так и ученика с учеником, где он находится в «зоне ближайшего развития» (Л.Выгодский), которое способствует развитию навыка работы в сотрудничестве и взаимодействии. Таким образом, при использовании инновационных технологий, учитель, выступая в роли скаффолдера, консультанта, оказывает поддержку детямв их обучении. И здесь прослеживается новый формат взаимоотношений учителя и ученика на уроке. Учителю также важно видеть каждого ученика, учитывать его особенности, потребности и возможности. Для эффективной реализации данных задач учителю необходимо использование дифференцированного подхода, который дает возможность определения и составления индивидуальной траектории развития обучающегося.

Исследования и анализ теоретических подходов к проблеме профессионального становления педагога, который сосредоточен на инновационной деятельности и практике использования инновационных технологий в образовании, показал, чтосуществует ряд условий, «необходимых для успешной реализации этого процесса:

- повышение квалификации педагогов в области инноваций и поддержка должны быть основаны на компетентностном подходе;
- процесс профессионального становления педагога, занимающегося инновационной деятельностью, должен быть непрерывным, поскольку формирование инновационной практики постоянно изменяющийся процесс;
- профессиональное становление педагога, ориентированного на ведение инновационной деятельности, происходит за счет его участия в этой деятельности и специально организованных рефлексивно-аналитических, проектировочных, творческих и образовательных процессах;
- самообразование педагогического работника, который формирует свою деятельность на основе инноваций, должно быть организовано как непрерывный процесс достижения, в ходе которого идет решение поставленных задач и оформление новых» [4].

Таким образом, основная цель инновационных технологий, которые находят отражение в образовании,- это подготовка выпускника к жизни в мире, который постоянно меняется. А использование инновационных технологий в практике учителя направлено на развитие и становление творческой, интеллектуально развитой личности, способно обеспечить ребенку обучение на протяжении всей жизни. Но, самое главное, оно способствует развитию функциональной грамотности, когда полученные знания, умения, навыки он может использовать в жизни, в дальнейшем своем становлении и развитии себя как полноценной личности в обществе.

Сегодня труд учителя представляет собой многогранный творческий процесс. Чтобы быть успешным и обладать навыками профессионала, учителю необходимо постоянно совершенствовать свою практику через освоение новых современных технологий, техник, приемов, развитие практических навыков и умений, вместе с тем, развивать личностные качества, которые будут залогом успешности в профессии.

Список литературы:

1. Профессиональный стандарт «Педагог». Приложение к приказу Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 года. – С. 57-58.
2. Березина А.В. Инновационные подходы в профессиональной деятельности. https: // solncesvet.ru/opublikovannyie-materialyi/innovacionnye-podhody-v-professiona/ (дата обращения: 18.01.2022)
3. Инновационные педагогические технологии. http: // moi-rang.ru/publ/metodicheskie-_materialy/pedagogicheskie_tekhnologii/innovacionnye_pedagogicheskie_tekhnologii/12-1-0-28 (дата обращения: 18.01.2022).
4. Дири М.И. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления// Самарский научный вестник. - 2017. - Т. 6. - № 2 (19). – С. 221-226.

ӘОЖ 37

ШЕТ ТІЛІ САБАҒЫНДА ВИДЕО-ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Арынғазы Ғазиза Арынғазықызы,
«Шет тілі:екі шет тілі» мамандығының 2 курс магистранты
С.Толыбеков атындағы №3 ІТ мектеп-лицейінің
ағылшын пәні мұғалімі
Ғылыми жетекші:
Аубакирова Құндызай Қыдырбайқызы
Қорқыт Ата Ата университетінің
аға оқытушысы, PhD докторы
Қызылорда қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазіргі таңда оқушылардың ой-өрісін қалыптастыруда шет тілі сабағында видео-технологияларды қолданудың маңызы айтылады. Шетел тілін меңгерудің қазіргі жағдайында тілдік жағдаяттарда тілдік бағыттылық дағдыларын меңгеру үшін ақпарататтық-коммуникативтік технологияларды тиімді қолдану ұстаздың шеберлігін көрсетеді. Заманауи мектептер дамуының қазіргі кезеңінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеуде барлық мәнге ие болуда.Ағылшын тілі сабағында бейнежабдықтарды пайдалану оқушылардың ағылшын пәніне деген қызығушылығын артырып қана қоймай, көптеген жаңа сөздерді, жаңа тақырыпты меңгеруге тиімді болады.

Түйінді сөздер: ағылшын тілі, бейне материалдар, видео-технологиялар, ақпараттық коммуникативті технология, заманауи мектеп, ұстаз шеберлігі.

Аннотация

В статье подчеркивается важность использования видеотехнологий на уроках иностранного языка в формировании мышления учащихся на сегодняшний день. В современных условиях обучения иностранному языку эффективное использование информационно-коммуникационных технологий для овладения навыками языковой ориентировки в языковых ситуациях демонстрирует мастерство преподавателя. Использование видеотехники на уроках английского языка не только повышает интерес учащихся к английскому языку, но и помогает им выучить много новых слов и новых тем.

Ключевые слова: английский язык, видеоматериалы, видеотехнологии, информационно-коммуникационные технологии, современная школа, мастерство учителя.

Annotation

The article emphasizes the importance of the use of video technology in foreign language lessons in the formation of students' thinking today. In the current conditions of learning a foreign language, the effective use of information and communication technologies to master the skills of language orientation in language situations demonstrates the skill of the teacher. The use of video equipment in English lessons not only increases students' interest in English, but also helps them to learn many new words and new topics.

Keywords: English, video materials, video technology, information and communication technology, and modern school, teacher skills.

Қазіргі кезде оқушылардың ой-өрісін қалыптастыруда коммуникативті мәдениеттің маңызы зор. Қазіргі жағдайда шет тілін меңгеру үшін тілдік жағдаяттарда бағдарлау дағдысын меңгеру, жаңа мәдени немесе тілдік шындықтарды кездестіргенде шешім қабылдау қабілеті болуы қажет.

Қазіргі мектеп дамуының қазіргі кезеңінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың оқушыларды оқыту мен тәрбиелеуде маңызы артып келеді. Ең алдымен бұл бейне және компьютерлік технологиялар. Бұл жұмыста мен ағылшын тілі сабағында бейне технологияларды қолдануға тоқталамын. Коммуникативтік мәдениетті қалыптастыруда оқушылар бейнетехниканы қолдануды өте тиімді меңгереді. Бейнелер тілді үйренуге тамаша мүмкіндік береді, өйткені олар контекстті қамтамасыз ететін тыңдау және визуалды қабылдау сияқты бірнеше құрамдастарды біріктіреді. Бейнематериалдарды пайдалану оқушыларға ым-ишара мен мимика арқылы өзара әрекеттесу дәстүрлерімен және оқытылатын тіл мәдениетімен танысу жағдайына енуге мүмкіндік береді. Ең бастысы, бейнематериалдар негізінде оқушылар ана тілінде сөйлейтіндердің жанды сөзін тыңдап, зерттейді. Тыңдаумен қатар, бейнематериалдардың көмегімен мұғалім оқушыларға әртүрлі тапсырмаларды ұсынуға мүмкіндік алады, мысалы, мимика мен ым-ишараның шифрын ашу, әңгімелесу мен қарым-қатынасты ынталандыру.

Осылайша, бейне технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытудың, атап айтқанда, өмірлік жағдаяттарға негізделген жағдаяттарды болжау мен қиялын дамытудың үлкен мүмкіндіктерін ашады. Екінші жағынан, бұл оқыту әдістері болашақта оқытылатын тілдің өкіл-

дерімен нақты қарым-қатынаста өрескел коммуникациялық қателерді болдырмауға мүмкіндік береді, т.д Осылайша, біз шет тілін үйренудің негізгі міндеттерінің бірі – қарым-қатынас мәселесін шешеміз.

Оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыруда бейне технологияларды қолдану өте тиімді. Бейнелер тіл үйренудің тамаша мүмкіндіктері болып табылады, өйткені олар контекстті қамтамасыз ететін тыңдау және визуалды қабылдау сияқты бірнеше компоненттерді байланыстырады. Бейнематериалдарды пайдалану студенттерге ым-ишара тілі мен мимика арқылы оқытылатын тіл елдерінің қарым-қатынасы мен мәдениетінің дәстүрлерімен танысу жағдайына енуге мүмкіндік береді. Ең бастысы, бейнематериалдар негізінде оқушыларана тілінде сөйлейтіндердің жанды сөзін тыңдап, зерттейді. Тыңдаумен қатар, бейнематериалдардың көмегімен мұғалім студенттерге әртүрлі тапсырмаларды ұсынуға мүмкіндік алады, мысалы, мимика мен ым-ишараның шифрын ашу, әңгімелесу мен қарым-қатынасты ынталандыру.

Шет тілі әрбір оқу орнының оқу жоспарының міндетті пәні болып табылады. Бұл пән мұғалімнен тиянақты оқуды, арнайы әдіс-тәсілдерді қолдануды, оқыту шеберлігін талап етеді. Оқудағы ең маңызды қиындық – тілді оның қолданыс ортасынан тыс меңгеру, яғни ана тілінде сөйлейтіндермен тіл табыса алмау. Сондықтан мұғалімге жүктелген маңызды міндеттердің бірі – шет тілі сабағында әртүрлі жұмыс әдістерін пайдалана отырып, шынайы және ойдан шығарылған қарым-қатынас жағдаяттарын құру. Осы мақсатқа жету үшін мұғалім қазіргі заманда шет тілін оқытуда үлкен мәнге ие болып отырған бейнематериалдар мен бейнематериалдардың барлық түрлерін пайдалана алады.

Оқыту әдістерінің көптеген авторлары оқуды бастапқы тапсырмалардың осы түрлерінен бастауға кеңес береді, бұл кезде оқушы сұрақтың өзін немесе тапсырманың қойылуын естіп қана қоймай, сонымен бірге сөйлеушіні де көреді.

Сабақта бейнематериалдарды пайдалану да фонетикалық, лексикалық және грамматикалық материалды толық меңгеруге көмектеседі. Сонымен қатар, бейнемәтіндер ойлау үшін белгілі бір ақпарат береді, бұл өз кезегінде оқушының сөйлеу және жазу дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға негіз болады. Г.М.Қоджаспирова мен К.В.Петрова оқу материалын бейнекөрініс арқылы көрсетудің келесі ерекшеліктерін ажыратады:

- Материал көркемдік құралдар арқылы беріледі, кіріспенің бейнелі үлгісінің болуымен сипатталады. Айқын және көрінетін сюжеттің болуы материалды көрсетудің осы ерекше ерекшелігінің негізгі сипаттамасы болып табылады.
- Бейнематериалды пайдалану «шытырмандық, кейіпкерлермен эмпатия» әсерін тудырады, сабақта шынайы уәжді қарым-қатынас жағдайларын қайта құруға мүмкіндік береді. Материалды енгізудің механизмі мен эмоционалдылығы қарым-қатынастың тығыздығын арттырады, барлық оқу іс-әрекетінің тиімділік деңгейін арттырады, ақпаратты жақсы есте сақтауға ықпал етеді, болашақта осы мазмұнды жаңғырту мүмкіндігін арттырады.
- Бейне ақпараттың жоғары беделі мен шынайылық факторы бар, бұл тыңдаушылар тарапынан қабылданатын ақпаратқа деген сенімнің жоғары деңгейін тудырады.

Бейнематериалдарды пайдалану әдісінде отандық және шетелдік авторлар олар бойынша жұмыстың үш кезеңін ажыратады:

1. Демонстрация алдындағы кезең (кіріспе әңгіме, қиындықтарды жою, инсталляцияны көрсету);
2. Көрсету кезеңі (фильмді қабылдау);
3. Демонстрациядан кейінгі кезең (тыңдаған мәтінді түсінуін бақылау).

Бұрын шетел тілін тыңдау мүмкіндігі барынша азайтылып, әдетте мұғалімнің сөйлеуімен шектелді. Техникалық прогрестің арқасында оқыту құралдары да жетілдірілуде, бұл ана тілінде сөйлейтіндердің өздері орындайтын шетелдік ауызша сөйлеу жазбаларын көруге және тыңдауға мүмкіндік береді.

Оқыту процесінде қолданылатын тапсырмалар әр кезеңде әртүрлі. Олардың мақсаты мен мазмұны мұғалімнің алдына қойған оқу-тәрбиелік міндеттеріне байланысты және оқу материалы игеріліп, күрделене түскен сайын күрделене түседі. Оқытудың бұл түрі мүмкіндігінше тиімді болып қалуы, сонымен қатар оқушылардың қызығушылығын жоғалтпауы үшін мұғалім тапсырмалардың өзінде де, оқытылатын материалды түсінуді бақылау түрлерінде де барынша әртүрлі болуы керек [1. 2б].

М.Алан видеоматериалдарды фрагменттерге бөлуді, әрбір фрагментпен жеке-жеке жұмыс істеуді алға қойған мақсаттарға, тыңдаушылардың жеке қажеттіліктеріне байланысты ұсынады. Бейнематериалдармен жұмыс істеу кезінде олардың функционалдығы ғана емес, сонымен қатар шектеулері туралы нақты түсінік болуы керек, бейнематериалдарды сабақтың нақты мақсатын жүзеге асырумен сәйкестендіру қажет.

Сабақта бейнежазбаны пайдалану әртүрлі мәдениеттердің өзара әрекеті мен өзара ықпалын зерттей отырып, белгілі бір жаттығулар кешенімен бірге белгілі бір білім беру міндетін жүзеге асыруға арналған материалдардың кең ауқымының жұмыс істеуін қамтиды. Міне, ағылшын тіліндегі бейнеде жұмыс істеудің мысалы.

Сабақтың мақсаты: Бейнефильмге сүйене отырып, ауызша сөйлеу дағдыларын (монологтық және диалогтік баяндау) қалыптастыру. Бейнематериалдарды оқытудың тиімділігін арттыру құралы ретінде пайдалану; жаңа лексиканы әртүрлі (нақты және ойдан шығарылған) қарым-қатынас жағдайында бекіту және практикалық қолдану; оқушылардың сөздік қорын молайту.

Бейнематериалға арналған мәтін (үзінді): Оңтүстік Ресей.

Southern Russia. Lake - Manych-Gudilo. Earlier morning is the best time for setting out for this small island from the mainland. This is because gale force winds blow here throughout the rest of the day. Dr. Vladimir Kuzmin - a biologist - is going to the deserted island of Vodny - the lakes most mysterious feature. It is couched in incredible legends and is the custodian of many secrets. When and how it became home to a herd of horses? Is unclear. Because of its population of noble beasts Vodny has seen been called Mustang Island. Today it is part of Europe's only Nature Reserve in the steppe. Dr. Kuzmin hopes to be able to get close to the Mustangs, to see how these feral descedants of domesticated horses live in the wild. Manych-Gudilo - is one of the longest lakes with a high concentration of sault. It stretches all the way from the Russian plane to the Caucasus Mountains. There are no freshwater reservoirs rivers or springs on Vodny Island because of the salinity of the soil. Consequently, there no trees or shrubs there either. The island is overgrown with low grass.

Демонстрация алдындағы кезең. Мәтін тақырыбына дайындық: Сабақ «Жабайы жылқылар аралы» деректі бейнеролик тақырыбы бойынша мұғалімнің әңгімесінен басталады.

Оқушыларға фильмнің аты айтылады және фильмнің не туралы болатынын болжау ұсынылады. Содан кейін фильмді түсіну үшін қажет жаңа лексика енгізіледі. Түсінуі қиын сөздер тақтаға жазылып, жұмыс дәптеріне жазылып, бірнеше рет айтылады. Бұл кезеңде сабақтың тақырыбы ашылады

herd of horses - жылқы табыны
nature reserve - қорық
mustang - мустанг
deserted island - шөлейт арал
scorching heat - күйдіретін ыстық
drought - құрғақшылық
to roam - аралау
steppe - дала
moist grass - ылғалды шөп
enemy - жау

Мектеп оқушыларының зейінін, демек, шет тіліне деген қызығушылығын арттыратын, әрине, мұғалім жұмысының стандартты емес түрлері көп. Бірақ шет тілі сабақтарында бейнематериалдармен жұмыс істеу студенттер үшін тиімсіз болуы мүмкін емес және болмауы да керек. Сайып келгенде, шет тілі сабақтарында бейнематериалдарды пайдалану «мәдениетаралық деңгейде қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын «тілдік жағынан қызықты тұлға» қалыптастыру мүмкіндіктерінің бірі» болып табылады[2. 6б].

Сонымен, бейнетехнологияларды қолдану негізінде оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, атап айтқанда, өмірлік жағдаяттар мен оқиғаларға негізделген жағдаяттарды болжау мен қиялын дамытуға үлкен мүмкіндік ашылады. Екінші жағынан, бұл оқыту әдістері болашақта оқытылатын тіл елдерінің өкілдерімен нақты қарым-қатынаста, яғни нақты өмірлік жағдайда өрескел қарым-қатынас қателерін болдырмауға мүмкіндік береді. Осылайша, біз шет тілін үйренудің негізгі міндеттерінің бірі – қарым-қатынас мәселесін шешеміз.

Әрі қарай, мен осы курстың бейнематериалдарын пайдалана отырып, диалогпен жұмыс істеу кезінде жаттығулардың мүмкін нұсқаларын бергім келеді:

- Көрініс - суретсіз диалогты тыңдау. Негізгі сөздер беріледі. Мазмұнды түсінгенін тексеру сұрақ-жауап түрінде беріледі, ақиқат және жалған мәлімдемелер ұсынылуы мүмкін.
- Сурет пен дыбыспен диалогты көру. Мазмұнын түсінгенін тексеру.
- Визуалды қолдауды пайдалана отырып диалогты қарау (субтитрлері бар диалогтың бейне нұсқасы).
- Субтитрлер бойынша оқу кезінде диалогты дыбыссыз көру.
- Субтитрлерге негізделген рөлдер бойынша оқу кезінде диалогты дыбыссыз көру.
- Диалогтың жеке көшірмелерін зерделеу және практикалау.
- Диалогты диктормен (кейіпкер) рөлдер бойынша жаңғырту. Оқушылар төмендеу белгісіне негізделген жетіспейтін сөз субтитрлеріне негізделген белгілерді ойнатады [3. 6б].

Қазіргі жағдайда мәдениетаралық қарым-қатынас орта мектепте шет тілін оқытудың мақсаты мен мазмұнының міндетті құрамдас бөлігіне айналуда, ол ана тілінде сөйлейтіндердің материалдық және рухани мәдениетінің ерекшеліктерімен танысуды, олардың ұлттық психологиясын, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын білуді қамтиды. және мінез-құлық нормалары.

Сондықтан өз жұмысымызда электрондық анықтамалықтар, энциклопедиялар, картиналар мен фильмдер арқылы білім көздеріне шексіз қолжетімділікті қамтамасыз ететін гипермедиялық технология деп аталатын оқытудың заманауи ақпараттық технологияларын пайдалану қажет.

Осы технологиялардың бірі ретінде мен бірнеше жылдан бері машықтанған фильмде жұмыс істеу және бейнеклиптермен жұмыс істеуді қарастырамын. Менің ойымша, оқу іс-әрекетінің бұл түрі оқушылардың зейінін белсендіріп қана қоймай, тыңдау, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Өйткені, экраннан шығатын шет тілінің дыбыстық қатарын визуалды қолдау оның мағынасын толық және дәл түсінуге көмектеседі. Маңыздылығы мен қолданудың мақсаттылығы жағынан бейнебаян мұғалім – ана тілінде сөйлейтін адамнан кейінгі екінші орында екені рас [4. 7б].

Оқушылардың сөйлеу белсенділігі мен коммуникативті мәдениетін қалыптастыруда бейне технологияларды қолдану өте тиімді. Бейнелер тіл үйренудің тамаша мүмкіндіктері болып табылады, өйткені олар контекстті қамтамасыз ететін тыңдау және визуалды қабылдау сияқты бірнеше компоненттерді байланыстырады. Бейнематериалдарды пайдалану студенттерге ым-ишара тілі мен мимика арқылы оқытылатын тіл елдерінің қарым-қатынасы мен мәдениетінің дәстүрлерімен танысу жағдайына енуге мүмкіндік береді. Ең бастысы, бейнематериалдар негізінде студенттер ана тілінде сөйлейтіндердің жанды сөзін тыңдап, зерттейді. Тыңдаумен қатар, бейнематериалдардың көмегімен мұғалім оқушыларға әртүрлі тапсырмаларды ұсынуға мүмкіндік алады, мысалы, мимика мен ым-ишараны шешуге, әңгімелесу мен қарым-қатынасты (сөйлеуге), оқуға, тіпті жазуды дамытуға мүмкіндік береді, дағдыларын қалыптастырады.

- Сөздердің бастапқы әріптері берілген субтитрлерге негізделген белгілерді жаңғырту.
- Сұрауларға сүйенбей, белгілерді жаңғырту.
- Диалогты қайталау, көшірмелердің жетіспейтін үзінділерін қалпына келтіру.
- Диалогты дыбыссыз көру. Оқушылар диалог мәтінін тек сурет бойынша қайталайды.

Мен өз жұмысымда оқушылардың үлкен қызығушылығын тудыратын «Рөл бойынша диалогты қайталау» технологиясын жиі қолданамын. Олар құлшыныспен жұмыс істейді, ал демонстрациядан кейінгі тапсырмалар белсенді түрде орындалады.

Сонымен, бейнетехнологияларды қолдану негізінде оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, атап айтқанда, өмірлік жағдаяттар мен оқиғаларға негізделген жағдаяттарды болжау мен қиялын дамытуға үлкен мүмкіндік ашылады.

Екінші жағынан, бұл оқыту әдістері болашақта оқытылатын тіл елдерінің өкілдерімен нақты қарым-қатынаста өрескел коммуникациялық қателерді болдырмауға мүмкіндік береді. Осылайша, оқушыларға фильм немесе бейнефильмде жұмыс істеу үшін қызықты тапсырмаларды ұсына отырып, сөйлеу әрекетінің барлық 4 түрін тиімді қалыптастыруға мүмкіндік ала отырып, шет тілін үйренудің негізгі міндеттерінің бірі - қарым-қатынас мәселесін шешеміз.

Сабақ барысында видео-технологияны қолдану:

- пассивті тыңдаушыларды белсенді жұмысқа тарту;
- сабақтарды көрнекі және қарқынды ету;
- оқушылар арасында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру;
- оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіру [5 4б].

Мен цифрлық технологияны тек ағылшын тілі сабағында ғана емес, фонетиканы, лексиканы, жазуды, тыңдауды үйретуде, сонымен қатар жобалық әрекетте қолданамын.

Жұмыс тәжірибесі бейнематериалдарды пайдалану оқушылардың үлкен қызығушылығын тудыратынын көрсетеді. Олар құлшыныспен жұмыс істейді, ал тапсырмалар белсенді түрде орындалады, бұл шиеленіс пен оқушылардың сабақтан шаршаудың төмендеуіне әкеледі.

Жұмысты қорытындылай келе, мектепте ағылшын тілі сабағында бейне технологияларды қолдану сөйлеу дағдыларын тиімді қалыптастыруға ықпал етеді және оның барлық компоненттері: сөйлеу, тілдік, әлеуметтік-мәдени, өтемдік, тәрбиелік және танымдық дағдыларын қалыптастырады.

Оқу бейне курстары мен анимациялар оқушылардың сөйлеу дағдылары мен тілдік дағдыларын қалыптастыру процесінде белсенді жұмыс істеуге кең мүмкіндіктер ашады және оқудың барлық кезеңдерінде шет тілін меңгеру оқу процесін мектеп оқушылары үшін тартымды етеді деп айтуға болады.

Сөйлеуге үйретуде бейнефильмді қолданудың тиімділігі оның оқыту жүйесіндегі орнын дәл анықтауға ғана емес, сонымен қатар бейнесабақ құрылымының қаншалықты ұтымды ұйымдастырылғанына, бейнефильмнің оқу мүмкіндіктерінің қалай үйлестірілгеніне байланысты. Оқу мақсаттары, ауызша сөйлеуге үйретуге арналған бейнесабақтың құрылымында төрт кезеңді бөліп көрсетуге болады:

1. дайындық – лингвистикалық және тілдік-мәдени қиындықтарды алдын ала жою кезеңі;
2. бейнефильмді қабылдау – ақпаратты қабылдау дағдыларын дамыту;
3. негізгі мазмұнды түсінуді бақылау;
4. тіл байлықтарын және сөйлеу дағдыларын дамыту.

Осылайша, жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушыларға ең тиімді әсер етуді заманауи аудиовизуалды және мультимедиялық оқыту құралдары (электрондық білім беру ресурстары) қамтамасыз етеді деген қорытындыға келдім.

Аудиовизуалды және мультимедиа – оқыту мен тәрбиелеудің ең тиімді құралы. Мультимедиа термині (ағылшын тілінен аударғанда «мультимедиа» дегенді білдіреді) аудио және бейне жабдығын қосу құралдары бар компьютер тәрізді өзегі бар бағдарламалық-аппараттық кешенге негізделген ақпараттық технологияны анықтау үшін қолданылады.

Мультимедиялық технология интеллектуалдық әрекетті автоматтандыру мәселелерін шешу кезінде компьютердің мүмкіндіктерін дыбыс және бейне ақпаратты ұсынудың дәстүрлі құралдарымен, үш элементті синтездеу үшін (дыбыс, мәтін және графика, тікелей бейне) біздің қабылдауымыз үшін үйлестіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Мектептегі ағылшын тілі сабағындағы бейнетехнологиялармен жұмысты қорытындылай келе, оқу бейне курстары мен анимациялар оқушылардың сөйлеу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру процесінде белсенді жұмыс істеуге кең мүмкіндіктер ашады және оқу-тәрбие процесін меңгеруге мүмкіндік береді деп айтуға болады. оқытудың барлық кезеңдерінде мектеп оқушылары үшін тартымды шет тілі.

Заманауи техникалық прогресс бейнетехнологияларды әртүрлі оқу және тәрбиелік мақсаттарда пайдалануға мүмкіндік берді. Ал мұндай қызықты технологияларды елемей, техникалық прогрестің берген мүмкіндіктерін пайдаланбау жалқау ұстаздарға ғана тән. Заман талабына сай ұстаз өзін-өзі дамытып, шәкіртіне қуаныш сыйлап, заман көшіне ілесу керек.

Қорытындылай келе, техникалық прогресс мұғалімге бейне технологияларды әртүрлі оқу-тәрбиелік мақсатта қолдануға мүмкіндік беріп, білімді меңгеру үдерісін түрлі-түсті және қызықты етті деп есептеймін.

Әдебиеттер тізімі:

1. О.И.Барменкова Видеозанятия в системе обучения иностранной речи // Иностранные языки в школе № 3 1999 г.
2. Ю.И.Верисокин Видеофильм как средство мотивации школьников при обучении иностранному языку // Иностранные языки в школе № 5 2003 г.
3. М.Л.Вайсбурд, Л.Н.Пустосмехова Телепередача как опора для организации речевой игры на уроке иностранного языка // Иностранные языки в школе № 6 2002 г.
4. Е.Ильченко Использование видеозаписи на уроках английского языка // Первое сентября, Английский язык №9 2003 г.
5. Е.Н.Соловова Использование видео на уроках иностранного языка // ELT NEWS & VIEWS № 1 март 2003 г.

УДК 37.02

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Ахметжанова Галина Васильевна,
доктор педагогических наук
профессор, заведующий кафедрой
педагогики и методики преподавания
Пайгильдина Маргарита Геннадьевна,
магистратрант направления подготовки 44.04.02
психолого-педагогическое образование
профиль «Теория и методика образовательной деятельности»
ФГБОУ ВО «Тольяттинский государственный университет»
г. Тольятти, Россия

Аннотация

Мақалада орта мектепте қашықтықтан оқыту кезінде шығармашылық білім беру ортасын ұйымдастыру ерекшеліктері ашылған. Авторлар қашықтықтан оқытудың мәселелерін анықтады, студенттерге сапалы білім берудің шарттарын анықтады. Шығармашылық білім беру ортасын ұйымдастыру бойынша ұсыныстар әзірленді. Мақала мұғалімдерге, әдіскерлерге, білім берудің әртүрлі деңгейдегі студенттеріне арналған.

Түйінді сөздер:білім беру ортасы, білім сапасы, шығармашылық білім беру ортасы, қашықтықтан оқыту, іс-әрекет.

Аннотация

Статья раскрывает особенности организации творческой образовательной среды в период дистанционного обучения в средней школе. Авторами выявлены проблемы дистанционного обучения, определены условия для предоставлениюобучаемым качественного образования. Разработаны рекомендации по организации творческой образовательной среды. Статья предназначена для преподавателей, методистов, студентовразных ступеней образования.

Ключевые слова: образовательная среда, качество образования, творческая образовательная среда, дистанционное обучение, деятельность.

Abstract

The article reveals the peculiarities of the organization of the creative educational environment during distance learning. The authors identify the problems of distance learning, analyze educational environments, determine the conditions for providing students with quality education. Recommendations on the organization of a creative educational environment have been developed. The article is intended for teachers of educational schools, methodologists, students of different levels of education.

Keywords: educational environment, quality of education, creative educational environment, distance learning, activities.

Организация творческой образовательнойсреды, где дистанционный урок заменяет традиционную форму предоставления знаний, стало актуальной проблемой. Появившаяся потребность обучения учащихся с помощью информационно-коммуникационных технологий привела к снижению качества предоставления образовательных услуг. Связано это с низким уровнем подготовки всех участников образовательного процесса и отсутствием временных ресурсов для формирования необходимых компетенций. Каждый педагог понимает, что надо организовать онлайн-конференцию, предоставить видеообъяснение материала урока, рассказать, решить задачи, предоставить ссылки на интернет ресурсы для закрепления и контроля знаний. В организации такой деятельности обучаемого отсутствует саморазвитие, стремление к изучению нового.

Среди основных проблем дистанционного обучения следует выделить:

- недостаточный контроль деятельности учащихся со стороны родителей;
- отсутствие технической возможности для участия в онлайн-конференциях;
- увеличение временного периода на изучение материала;
- большой объем учебной информации учащихся;
- увеличение количества времени работы за компьютером;
- низкий уровень применениядоровьесберегающих технологий.

Анализ организации дистанционного обучения в школе показал, что низкая активность среди выполнения заданий прослеживается при самостоятельной работе с учебником, просмотре видео уроков, решении задач. Необходимо заинтересовать, организовать познавательную деятельность, в процессе которой обучаемый самостоятельно изучит материал урока по заранее предоставленному учителем алгоритму действий, и создать творческую образовательную среду.

Организация творческой образовательной среды, в которой преобладает активность и свобода, создаст условия для организации качественного образования.

В.А.Ясвин, например,рассматривает понятие «образовательная среда» как систему влияний и условий формирования личности по заданному образцу, а также возможность для ее развития, содержащаяся в социальном и пространственно-предметном окружении. Понятие «образовательная среда» выступает как родовое для таких понятий как «семейная среда», «школьная среда», «социальная среда». Методика векторного моделирования образовательной среды, разработанная В.А.Ясвиным, рассматривает четыре базовых типа:догматическая; карьерная, безмятежная и творческая. [1].

Каждый тип показывает результат работы с учащимися, при организации деятельности во время урока. Так, догматическая образовательная среда воспитывает пассивность, отрешенность и апатию; карьерная образовательная среда – фальшь, лицемерие, стремление к повышенным результатам за счет деятельности других; безмятежная образовательная среда – жизненную пассивность, неспособность к напряжению и борьбе, самоустранению при появлении проблем; творческая образовательная среда – активность, высокую самооценку, открытость, свободу суждений. [1, с.39].

Согласно требованиям федерального образовательного стандарта, в основе которого лежит системно-деятельностный подход активной учебно-познавательной деятельности учащихся [3], можно говорить о необходимости организации творческой образовательной среды, где педагог становится тьютором, который направляет работу обучаемого для достижения поставленных целей. Происходит это во время уроков и в периоды организации внеурочной деятельности. Мероприятия, которые предлагаются учащимся, погружают их в новую среду, выводят из состояния равновесия. Олимпиады, соревнования, конкурсынового формата, ориентированы на выполнение нестандартных задач, применение и развитие проектного мышления, технических навыков. Все вышесказанное особенно важно в период онлайн обучения.

Не каждый ребенок может творчески мыслить, предлагать свои способы решения задач. Заметим, что это зависит от той образовательной среды, в которой воспитывается и развивается обучающийся. Как правило, если родители создают для своего ребенка развивающую творческую среду, то он способен мыслить и творить.Для того, чтобы иметь возможность научиться творчески мыслить и развиваться, должна быть организована творческая образовательная среда не только в стенах образовательного учреждения, но и дома. Отметим, что образовательная среда – это не только урок, который должен содержать в себе элементы творческого подхода к организации деятельности учащегося, нои внеклассную деятельность обучаемых.

Приведем пример организации творческой образовательной среды в МБУ «Школа №75» г.о. Тольятти в условиях дистанционного обучения. Заметим, техническое творчество можно реализовать на уроках технологии и внеурочной деятельности по робототехнике; научное творчество на уроках, где необходимо исследовать, развивать умение отстаивать свою точку зрения, выдвигать и решать проблемные ситуации, анализировать и принимать решения.

Науроках технологии, проводимых в дистанционном формате,учитель, например, может предоставить учащимся он-лайн платформу для создания 3D модели по заданному образцу. В процессе работыпедагог становится тьютором и комментирует выполнение задания на каждом этапе деятельности учеников. Творческая образовательная среда организовывается во время дискуссий, бесед, представления лучших работ учащимся класса. Во время взаимодействия участников образовательного процесса происходит обмен опытом и способами решения поставленных задач. Реализация проектной деятельности позволяет применить знания, которые были получены на уроках математики, физики, изобразительного искусства. Обучающиеся развивают пространственное мышление, фантазируют, применяют нестандартные решения при выполнении заданий.

На занятиях по робототехнике собираются роботы из конструктора, составляются программы на компьютере, анализируется результат и достигаются поставленные цели. В процессе работы проводится демонстрация результатов деятельности каждого, во время которой учащиеся знакомятся с возможными способами решения задачи на этапе конструирования робота и создания программного продукта.

Научное творчество реализуется и на уроках информатикиво время проведения занятий в режиме он-лайн. Учащиеся старшей ступени школысамостоятельно знакомятся с описанием задачи, определяют входные и выходные данные и решают задачу известным для них способом. Творческая образовательнаясреда, организованная во время решения задач, позволяет рассмотреть разные способы, методы и подходы. Проблемная ситуация, применение на занятиях технологии критического мышления приводит к активизации знаний учащихся. Беседа и обсуждение полученных данных позволяет не только повторить ранее изученный материал, но и сделать акцент на важные моменты новой темы.

При изучении материала урока «Кодирование символов» учащиеся 10 класса предоставили к задаче «Сколько символов можно закодировать с помощью 5-битного кода?» три способа решения. Первый способ – необходимо записать все варианты кодировок. Данный способ трудоемкий, занимает много времени и оценивается как низкий уровень научного творчества. Второй способ – вычисление с помощью формулы $N=2^i$, где применяются знания буквенного обозначения (N – это количество комбинаций, i – количество бит информации), который оценивается как средний, стандартный способ научного творчества. Третий способ показал применение знаний в области хранения информации в компьютере и применения формулы $N=2^i$. Ученик в своем решении объясняет понятие переменой i в графическом виде, как пять ячеек памяти компьютера, что оценивается как высокий уровень.

При изучении темы учителю необходимо определить, на каком этапе урока нужно организовать творческую деятельность обучаемых. Это может быть во время проверки знаний о геометрических фигурах, рефлексии, в форме дискуссии, во время которой каждый учащийся отстаивает свою точку зрения.

Успех ребенка зависит от того, как его деятельность будет координироваться педагогом. Во время работы преподаватель видит каждого ребенка: его эмоции, записи в тетради, деятельность во время урока. Другая ситуация наблюдается во время проведения дистанционных уроков, где дети предоставлены сами себе. Отсутствие педагога, который контролирует и корректирует работу на каждом этапе урока, приводит к расхолаживанию деятельности учащихся и снижению успеваемости. Чтобы избежать такой ситуации необходиматворческая образовательная среда, в которой обучающийся и выполняет задания с помощью электронных сервисов, и делится своими результатами, и участвует в беседах.

Отметим, что при дистанционном обучении обязательна организация взаимодействия участников образовательного процесса. Каждый должен видеть результат деятельности во время урока: дети и родители в виде оценок и результатов работ, учитель по количеству и качеству работы учащихся. Педагог создает условия для обучаемых, которые получают максимум знаний, формируют творческие навыки и могут применять их самостоятельно при решении задачи разного уровня, а информационно-коммуникационные технологии предоставляют инструменты для организации творческой образовательной среды. Сервисы web 2.0 развивают навыки в составлении хронологии исторических событий, карт, таблиц, алгоритмов, проверки ответов в реальном времени, составления аудио и видео презентаций, организации совместной работы.

Во время перевода традиционного урока в онлайн формат, организация взаимодействия с детьми и их родителями осуществляется с помощью технических средств. Педагог с помощью информационно-коммуникационных технологий представляет информацию в виде текста, видео, звукового сопровождения, тестов, интерактивных заданий, схем, графиков. Положительный результат

при изучении полученного материала будет, если организовать практическую деятельность ученика по разработанному алгоритму действий.

В условиях дистанционного обучения в творческой образовательной среде необходимо, чтобы:

1. Организация познавательной деятельности обучаемых опиралась на творческие виды заданий: игры, квесты и др.
2. Приизучениеучебного материалаучащимся предоставлялась возможность использования сервисов web 2.0, при работе с которыми формируется умение разрабатывать дидактические кроссворды, выстраивать хронологию событий, генерироватькодовое слово при решении нескольких заданий.
3. Выполнениесамостоятельных заданий обучаемыми с помощью электронных средств обучениянредполагало нахождение нестандартных решений.
4. Взаимодействие участников образовательного процессабыла организованона основе информационно-коммуникационных технологий.

Таким образом, творческая образовательная среда, организованная во время дистанционного обучения с помощью информационно-коммуникационных технологий, активных методов обучения, технологии web 2.0, позволяет повысить интерес к учебно-познавательной деятельности обучаемых и уровень качества знаний каждого индивида.

Список литературы:

1. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. - М.: Смысл, 2001. - 160 с.
2. Левочкина А.В. Творчество в культуре повседневности // Аналитика культурологии. 2012. №23. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tvorchestvo-v-kulture-povsednevnosti (дата обращения: 06.12.2021).
3. ФГОС Основное общее образование – ФГОС: [Электронный ресурс]. URL: https: // fgos.ru-/fgos/fgos-ooo/ (дата обращения: 07.12.2021).

ОӘЖ 001.18

ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Ахметова Назгуль Едресовна,
құқық магистрі
«құқық негіздері» пәні мұғалімі
Жанбыршина Асем Сапаровна,
«биология» пәні мұғалімі
Турсынова Елена Каирбековна,
логопед- мұғалімі
Нұржан Наушабаев атындағы мектеп- гимназиясы
Тобыл қ.

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты: Бұл мақалада педагогтардың кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялар мәселесі қарастырылады. Оқу үрдісінде озық технологияларды қолданудың әдістеріне негізделеді. Озық технология - басты нысан ретінде қарастырылады. Мақалада ғылыми-техникалық ақпаратты дәстүрлі әдістер мен интернетті пайдалана отырып, іздей білу тақырыбы қозғалады. Мақалада оқу үрдісіне ақпараттық технологияларды енгізу мәселелері ашылады. Қорытындылай келе, ғылым мен білімдегі инновация – бұл жаңа өнертабыстар мен инновациялық оқыту әдістерін қолдану қажеттілігі туралы айтылады. Мақалада жобалық оқыту технологиясы негізгі қадамдары қарастырылған. АКТ-ны оқу үрдісінде пайдалану – оқу мотивациясын арттырудың бір жолы екендігі дәлелденді.

Түйінді сөздер: Инновация, технология, әдістер, интерактивті әдістер, цифрландыру.

Аннотация

Актуальность и цель: В данной статье рассматривается проблема инновационных технологий в профессиональном развитии педагогов. Основываются на методах применения передовых технологий в учебном процессе. Передовая технология рассматривается как главный объект.В статье затронута тема умения искать научно-техническую информацию с использованием традиционных методов и интернета. В статье раскрываются проблемы внедрения информационных технологий в учебный процесс. В заключение говорится о том, что инновации в науке и образовании – это необходимость использования новых изобретений и инновационных методов обучения. В статье рассмотрены основные

этапы технологии проектного обучения. Доказано, что использование ИКТ в учебном процессе-один из путей повышения учебной мотивации.
Ключевые слова: Инновация, технология, методы, интерактивные методы, цифровизация.

Аннотация

Relevance Goal: This article discusses the problem of innovative technologies in the professional development of teachers. They are based on the methods of applying advanced technologies in the educational process. Advanced technology is considered as the main object.The article touches upon the topic of the ability to search for scientific and technical information using traditional methods and the Internet. The article reveals the problems of the introduction of information technology in the educational process. In conclusion, it is said that innovation in science and education is the need to use new inventions and innovative teaching methods. The article discusses the main stages of project-based learning technology. It is proved that the use of ICT in the educational process is one of the ways to increase educational motivation.
Keywords: Innovation, technology, methods, interactive methods, digitalization.

Қоғамдағы білімнің ерекше рөлін бүкіл адамзат өркениетінің эволюциясы дәлелдейді. Адами капитал – қоғамдық өндірістің маңызды факторы және ұлттық байлықтың элементі, инвестиция өте жоғары қайтарымды береді. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі, ең алдымен, оның білім деңгейімен айқындалады. Жаһандық білім кеңістігіне толыққанды интеграциялану ұлттық білім беру жүйесін халықаралық деңгейге көтеруді талап етеді»,- деп нақты атап көрсеткен болатын.

Ұлы Абайдың «Адам баласын заман өсіреді, кімде-кім жаман болса, оның замандастарының бәрі кінәлі» деген әйгілі сөзін еске алсақ, қазір құдайға шүкір, еліміз еңсе көтеріп, әлемдік өркениет пен ұлттық рухани құндылықтарымызға бет бұра бастадық.

Қазіргі заманғы мектепте нақты педагогикалық қызметте іске асыруға болатын орасан зор педагогикалық тәжірибе жинақталған, бірақ олардың бәрі бірдей қолданыла бермейді, өйткені көптеген мұғалімдер мен басшыларда ол тәжірибені зерттеу және қолдану қажеттілігі қалыптаспаған, сол сияқты ол тәжірибелерді талдау мен талдаудың дағдысы мен іскерлігі жетісе бермейді. Мұғалімдер нақты іс-әрекетінде өзінің, сол сияқты әріптесінің де педагогикалық тәжірибесіне талдау жасаудың қажеттілігіне мән бермейді.Осы бағытта мұғалімдердің инновациялық білім прогресіне бет бұруы көзделуде. Жалпы инновациялық білім прогресінің негізіне педагогиканың екі маңызды проблемасы жатыр:

- педагогикалық тәжірибені оқыту проблемасы;
- психологиялық – педагогикалық ғылым жетістіктерінің практикасына дейін жеткізудің проблемасы.

Білімдегі иновациялық процестің нәтижесі теория мен практиканың тоғысында пайда болатын – теориялықта, практикалықта жаңалықтарды пайдалану болып табылады.

Әлемдік экономика дамуының қазіргі кезеңінде, оның инновациялық бағыттылығы және жаһандану процестерінің кеңеюі жағдайында, дамыған елдер қазірдің өзінде өндіріс саласында емес, білім мен технологиялық идеялар экономикасы саласында бәсекеге түсіп жатқан кезде, жалпы білім беру саласы мемлекеттің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін жағдайларды қамтамасыз ететін сала, ал ол құратын зияткерлік капитал оның даму болашағы мен бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын стратегиялық фактор ретінде танылады.

Осыған орай, мемлекетіміздің алдында тұрған міндет – бәсекеге қабілеттілік бойынша 50 озық елдің қатарына ену, білім сапасы мәселелерін оларды «капиталдандыру» жазықтығына аудара отырып, білім және ғылым жүйесіне сапалы жаңа талаптар қойып отыр. « Қазіргі білім беру жүйесінің бірінші кезектегі міндеті – сыни тұрғыдан ойлайтын және ақпарат ағынында бағдарлай алатын адамдарды даярлау».

Заманауи білім беру жүйесін дамытудың негізі пәндік саладағы кәсіби құзыреттілікпен қатар интеграцияланған білім, дағды және тәжірибе жиынтығымен, сондай-ақ ақпараттық технологиялар саласындағы құзыреттілікпен сипатталатын мамандарды даярлау болып табылады. яғни жаңа функционалдық талаптар қойылады: бағдарламалау, жобалау, шешім қабылдау және шығармашылық жұмысты жоспарлай білу.

Бүгінгі таңда білім және ғылым саласында инновациялық технологияларды қолдану жан-жақты қарастыруды қажет ететін өзекті мәселе болып табылады. Қоғамның әлеуметтік-мәдени динамикасының экономикасының өсуі, ең алдымен, республикалық аймақтық ғана емес, халықаралық деңгейде де кадрлардың білім деңгейі мен бәсекеге қабілеттілігінің жоғарылауымен байланысты болғандықтан,ұлттың болашағының ең басты міндеті білімді азаматтар тәрбиелеу екендігіне көзіміз жетіп отыр. [6. 7б]

«Инновациялық технологиялар» терминінің өзі инновацияны енгізу кезеңдерін қамтамасыз ететін әдістер мен құралдардың жиынтығы болып табылады. Оқытудың инновациялық технологияларына: интерактивті оқыту технологиялары, жобалық оқыту технологиясы және компьютерлік технологиялар жатады. Болашақ мамандығының мәнін көрсететін, маманның кәсіби қасиеттерін

қалыптастыратын инновациялық оқыту технологиялары студенттердің де кәсіби дағдыларын шыңдыққа жақын жағдайда іске асыра алатын өзіндік сынақ алаңы болып табылады.

Инновациялық технологиялар – ең озық, соңғы технологиялар.

Ғылым мен білімдегі инновация – бұл жаңа өнертабыстар мен инновациялық оқыту әдістерін қолдану. Яғни, оқу үрдісінде озық технологияларды қолдану.

Инновациялық технологияларға оқытудың мақсаты – білім алушылардың шығармашылық ойлауын, шығармашылық әлеуетін қалыптастыру және кәсіби құзыреттіліктерін дамыту.

Қазіргі уақытта компьютерлер ең кең таралған технологиялық салалар болып табылады:

- білім беру мақсатында білім алушыларға оқу материалын беру құралы;
- қосымша ақпарат көзі ретінде білім беру үдерістерін ақпараттық қамтамасыз ету құралдары;
- білім деңгейін анықтау және оқу материалын меңгеруді бақылау құралдары ;
- білімді практикалық қолдану дағдыларын меңгеруге арналған әмбебап тренажер;
- оқытылатын пән бойынша оқу эксперименттері мен іскерлік ойындарды жүргізуге арналған құрал.

Қазіргі пән оқытушыларының негізгі міндеті - білім беруді нәтижеге бағыттау, яғни инновациялық жаңа технологияны меңгеру екені баршамызға мәлім. Оқу үдерісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді. Осыған орай кез-келген оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Себебі мемлекеттік білім стандартына сәйкес оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды, білім алушылардың білімін қадағалаудың инновациялық бақылау-өлшеу құралдарын енгізуді жүктейді. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді. Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту міндеттерін көздейді. Оқытушының жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады. [26-28б]

Білім беру жүйесі алдында тұрған талаптарды жүзеге асыру жолында ғалымдар мен педагогтар танымдық іс - әрекетті дамыту әдістерін іздестіруде. И.П.Павлов «...жақсы әдіспен талантты емес адам көп нәрсе жасайды, ал нашар әдіспен ұлы адамның өзі де текке жұмыс істейді» - деген болатын.

Міне, сондықтан жеке тұлғаны оқыту мен дамытудағы белгілі әдістердің рөлін бағалай отырып, қоғам дамуының әр кезеңінде адам ақыл - ойының «терең қайнарына бойлай алатын» әдістерді пайдалану жолындағы ізденістер мен ұсыныстар бүгінгі таңда өзекті деп санау қажеттігін айту керек.

Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесіндегі ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне көшу арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу. Қазіргі заман талабына сай пән оқытушысы ғана болу аз, оқытушы - ұстаз, инноватор, иннотехник болуы тиіс.

Мұғалім иннотехник дәрежесіне көтерілу үшін инновациялық технологияларды меңгеру керек, содан кейін пән бойынша қандай тақырыпқа пайдалану керектігіне тиімді зерттеу жүреді. Яғни әрбір инновациялық технологияларды меңгереді, содан кейін меңгерген технологияларды апробациядан (сабақ барысында қолдану) өткізеді, мұғалім талдау жасай отырып, тақырыпқа сай технологияны таңдайды. Оқытушы білім алушының табиғи дарын, қабілетін ашу жас ерекшелігін ескере отырып, технология элементтерін тиімді пайдалана алу керек [18-23б].

Инновация дегеніміз – бұл лабораториялық емес жаңа идеяны бірінші рет жүзеге асыру, ғылым жүзінде пайда болса да практикада негізделген. Жаңалық енгізу – мекемеге, ұйымға жергілікті аймақтық, мемлекеттік мекемелерге енгізілген үлгіге бағытталған.

«Инновация» сөзі латын тілінен аударғанда жаңалықты ендіру деген мағынаны білдіреді.

Инновация - кез келген жаңалық немесе жаңалықты енгізу ғана емес, бұл бүгінгі қолданыстағы білім жүйесінің тиімділігін арттыратын үдеріс. Инновациялық іс-әрекет - білім берудің кез келген деңгейінде инновациялық үдеріспен қамтамасыз ететін шаралар кешені және үдерістің өзі. Педагогикалық инновация білім беру жүйесін қайта құру, жетілдіру, модификациялау, өзгертуге байланысты немесе оның белгілі жақтарын, қасиеттерін және аспектілерін (жаңа заңнамалық акттерді, құрылымдарды, тұжырымдамаларды және интеграциялық байланыстарды және т.б.) жасақтау. Инновациялық үдеріс ұйымның мақсаты, құрылымы, міндеттері, технологиясы және адам ресурстарын қамтиды. [34-37б.]

«Технология» деген сөз грек тілінен алғанда техне – өнер, кәсіп, ғылым, логос – ұғым, оқу деген түсінікті білдіреді.

Технологиялық инновациялар – бұл жаңа заманның компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялары. Технологиялық инновациялар экономикалық механизмдерде, оқытушылар мен білім алушылар еңбегін ұйымдастыруда түбегейлі өзгерістерге, оқытушылық қызмет сипатына зор үлес қосылады.

Қазіргі заманғы оқыту технологияларына келесі талаптар қойылады:

- оқыту мақсатының нақты қойылуымен, оның ғылыми негізделуі, іс - әрекетінің нәтижесінің жоғары сапалы болуы;
- оқу материалын толық қабылдау мүмкіндігінің болуы;
- оқу процесінде қарым - қатынастың еркін болуы;
- оны үнемі жетілдіріп, толықтырылып отыру мүмкіндігінің болуы.

Инновациялық әдістердің ең негізгісінің бірі – «интерактивті оқыту әдісі». Негізгі қағидасы - педагогикалық қарым - қатынас пен қарым - қатынас диалогы арқылы жеке тұлғаны қалыптастырып дамыту. Интерактивті әдіс - тәсілдерді жиі пайдалану, әр сабақта оның мүмкіндіктерін түрлендіріп отыру – педагогтар қауымының басты міндеті. Интерактивтік оқу технологиясы (ИОТ) – деп нәтижесінде оқу әрекеті барысында олардың өзара мотивациялық, интеллектуалдық, эмоциялық және басқа да жақтарынан жетістіктерге жетуді сезіну ситуациясын тудыра алатын, білім алушыларға педагогикалық әсерлі танымдық қарым - қатынас құруға кепілдік беретін, оқытушы мен білім алушының іс - әрекетін оқу - ойындар түрінде ұйымдастыру тәсілдерін айтамыз. [61-74б.]

Интерактивті әдістерге мыналар жатады:

- миға шабуыл әдісі;
- топпен жұмыс;
- проблемалық шығарма әдістері;
- рөлдік ойындар;
- зерттеулер;
- іскерлік ойындар;
- сын тұрғысынан ойлау әдісі;
- пікірталастар және т.б.

Оқудың интерактивті әдістерінің үлгісі:

«Ми шабуылы», «ми штурмы» («дельфи» әдісі) – бұл әдіс, берілген сұраққа кез - келген оқушы жауап бере алатын әдіс. Маңыздысы айтылған көзқарасқа бірден баға қоймау керек, барлығын қабылдау қажет және әрқайсысының пікірін тақтаға немесе парақ қағазға жазған дұрыс. Қатысушылар олардан негіздеме немесе сұраққа түсініктеме талап етілмейтінін түсінулері керек. «Ми шабуылы» хабарландыруды анықтау керек болғанда және қатысушыларының белгілі сұраққа қатынасы кезінде қолданылады. Жұмыстың бұл нысанын кері байланыс алу үшін қолдануға болады.

Инновациялық іс-әрекеттің негізгі функцияларына педагогикалық үдерістің компоненттерінің өзгерістерін енгізеді: мақсаттары, білім беру мазмұны, оқытудың формасы, әдістері, тәсілдері, технологиялары, басқару жүйесі және т.б. Сонымен бірге барлық зерттеушілер инновацияны инновациялық стихиялы ізденіс ретінде қарастырмау керек деген пікірге келеді, себебі инновация - мақсатты бағытталған, саналы өзгеріс. [125б]

Бүгінде инновациялық өзгерістер әртүрлі бағыттарда жүруде, білім берудің жаңа мазмұнын қалыптастыру; оқытудың жаңа технологияларын өңдеу мен жүзеге асыруда; жаңа бағдарламаны меңгерудің әдістері мен тәсілдерін қолдану; оқыту үдерісінде оқушылардың өзіндік анықталуына жағдай туғызу; мұғалім мен оқушының ойлау стилінде, өзара қарым-қатынастарында өзгеріс, білім беру мекемелерінде шығармашылық инновациялық ұжымды жасау және дамыту. Бұл үдерістердің барлық қарама-қайшылықтарында, шығындарында, кемшіліктерінде олар позитивті сипат береді. Осы инновация әлеуметтік институт ретінде білім беруге тән керітартпалықты жоюға мүмкіндік береді, әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттің, тұлғаның қажеттілігінің өзгерісіне жедел және икемді жауап беру механизмін құру жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл бүгінде отандық білім беруді дамытудың өзекті міндеттері ретінде қарастырылады. [12-14б.]

Жобалық оқыту технологиясы мектептегі оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың икемді моделі ретінде қарастырылады, ол оқушының зияткерлік және физикалық мүмкіндіктерін, ерікті қасиеттері мен шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы тұлғаның шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруына бағытталған. Жаңа тауарлар мен қызметтерді құру процесі. Жобалық іс-әрекеттің нәтижесі оқу шығармашылық жобалары болып табылады.

Жобалық оқыту технологиясы болашақ нақты мамандығына қарамастан оқушының шығармашылық әрекеті үшін қажетті шығармашылық қабілеттері мен тұлғалық қасиеттерін дамытуға педагогикалық жағдай жасауға көмектеседі. [248б.]

Біздің мектеп- гимназиясында оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру келесі бағыттар бойынша жүзеге асады: теориялық сабақтарда (семинарлар, диспуттар, есептер шығару, конференциялар, іскерлік ойындар және т.б.); қосымша білім беру сабақтарында (эксперимент жүргізу, өндірістік (ситуациялық) есептерді шешу, компьютерлік бағдарламаларды құру және т.б.); сабақтан тыс уақытта (пәндік үйірмелер, олимпиадалар, «Мамандығы бойынша үздік» кәсіби байқаулар; курстық және дипломдық жобалау кезінде (ғылыми-зерттеу жұмыстары, стендтерді, макеттерді, зертханалық қондырғыларды әзірлеу және жасау және т.б.).

Ғылыми-зерттеу жұмысының өзекті бағыты – оқу үрдісіне ақпараттық технологияларды енгізу. Бұл мәселені шешуде мектебімізде ғылыми жұмыстармен айналысу жолға қойылған, оның оқытушылары тек теориялық білім беруде ғана емес, сонымен қатар оқытуда проблемалық-ізденіс әдісін

қолдана отырып, заманауи ақпараттық технологияларды сәтті пайдаланады. Оқушылардың практикалық дайындығы.

Мысалы, 2021-2022 оқу жылының желтоқсан айында «Қостанай дарыны» өңірлік ғылыми-практикалық орталығының ұйымдастыруымен Жалпы білім пәндері бойынша республикалық ғылыми жобалар конкурсының облыстық кезеңіне 11»Ә» сыныбы оқушысы Гулямов Темур информатика пәнінен «AR технологиясы арқылы мектептің стендін жасау» ғылыми жұмысын қорғады. Аталған кезеңде оқушы 3- дәрежелі дипломмен марапатталды. AR технологиясы дегеніміз- «Кеңейтілген шындық» деген мағынаны білдіреді. Бұл AR технологиясы Қазақстанда жаңадан дамып келе жатқан әлі де, толық зерттеле қоймаған технологияның бірі. Мақсаты: осы технология түрін пайдалана отырып, кез - келген стендтегі фотосуреттерді қандайда бір мобильді қосымша арқылы сканерлегенде, фото үстінен видео немесе белгілі объекті шығады.

Яғни, мектеп стендін толығымен көру үшін оосындай мобильдік қосымша түрі жасалынды. Сонда тек фотосуретті қана көріп қоймай, видеосын да қарауға болады.

Сондай-ақ, «Компьютерлік графика», «Робот техникасы» веб- дизайн,баннер жасау, векторлы графика бойынша оқушылар өз бетінше тапсырмаларды орындайды. «Заманауи информатика» деп аталатын қосымша білім беру сабағында тақырыптар ағылшын тілінде жүргізіліп, оқушының білім сапасын қызықтыра отырып, жетілдіруіне бірден бер пайдасын тигізеді.

«AutoCad» графикалық бағдарламасы модулінің дизайны 3 бөлімнен тұрады: кіріспе, диалогтық және қорытынды.

Кіріспе бөлімде, «AutoCad» графикалық бағдарламасын оқудың мақсаты мен міндеттерін анықтай отырып, оқушылар пәтер немесе үй жобасын әзірлеу мысалында «AutoCad» негіздерін үйренеді. Үйіңіздің сызбасын өз қолыңызбен жасау міндеті- тамаша мотивация. Бірнеше топшаға бөлінген оқушылар тапсырмалар алады,әр топ мүшесінің рөльдері анықталады.

Ең мағыналы, көлемді – диалогтық бөлім технологиясы «Құқық негіздері» пәнінде қолданылуда. Диалогтік бөлімнің материалы белгілі бір тақырыптар санына бөлінген. Әр тақырыпты оқып-білудің соңында оқушыларға проблемалық сұрақтар қойылады, олардың жауаптары келесі тақырыпты меңгеруге жетелейді. Жаңа материалды меңгеру алдында білім жаңартылады. Осылайша, кейінгі тақырыптарды оқи отырып, біз өткен материалды қайталауға қайта ораламыз, мұндай оқу оқушылардың оқу материалын терең меңгеруге мүмкіндік береді.

Диалогтік бөлімді ұйымдастыру барысында орындалған зертханалық жұмыс, оқушының әртүрлі іс-әрекеттерге қатысуы, білімді аралық және қорытынды бақылау, ең бастысы жоба бойынша бірізді жұмысы бағаланады.

Қорытынды бөлім зерттелетін барлық бөлімді жалпылауды және жобаларды қорғау бойынша жұмыстарды ұйымдастыруды қамтиды. Жобалық әдіс оқушыларға өз қызметін жоспарлауда, ұйымдастыруда және бақылауда дербестік танытуға, жобаларды жүзеге асыруда шығармашылықты көрсетуге мүмкіндік береді. Жобаларды қорғау арқылы оқушылар проблеманы шешу құзіреттілігін игереді, ақпараттық, коммуникативтік құзыреттілік, ынтымақтастықта жұмыс істеу, бір-бірін тыңдау, басқалардың жетістіктеріне қуана білу қабілеттерін дамытады.

АКТ-ны оқу үрдісінде пайдалану – оқу мотивациясын арттырудың бір жолы. АКТ оқушының ғана емес, мұғалімнің де шығармашылық тұлғасын дамытуға ықпал етеді. АКТ адамның негізгі қажеттіліктерін – қарым-қатынасты, білім беруді, өзін-өзі жүзеге асыруды жүзеге асыруға көмектеседі. Биология пәнінде де оқушылармен жүргізілген сабақтарда АК-ні қолдану тиімді жолға қойылған. АКТ-ны оқу процесіне енгізу сабақтың тиімділігін арттыруға, мұғалімді күнделікті жұмыстан босатуға, материалды көрсетудің тартымдылығын арттыруға, тапсырмалар түрлерін саралауға, кері байланыс формаларын әртараптандыруға арналған.

Қазіргі білім берудің басты сипаты – оның үздіксіздігі, адамның өмір бойы жалғасуы. Өзін-өзі тәрбиелеу, ақпаратпен жұмыс істей білу - сұранысқа ие маман болу үшін қажетті шарттар. Сондықтан мыналар аса маңызды болып отыр: ғылыми-техникалық ақпаратты дәстүрлі әдістер мен интернетті пайдалана отырып іздей білу, білім беруде ақпараттық технологияларды пайдалану. Бүгінгі таңдағы онлайн оқыту білім берудегі заманауи технология ретінде саналады. Бұған дейін облыстардың балалары ірі қалаларға оқуға кетуге ұмтылатын. Онлайн білім беру керемет қарқынмен дамып келеді. Жақында нақты адамдармен қашықтықтан сабақтар ғана емес, жасанды интеллект басшылығымен оқитын болады. Мысалы, Microsoft қытай тілін үйренуге арналған қосымшаны шығарды. Онда студент чатта бот мұғалімінің қысқаша басып шығарылған және аудио хабарламаларына жауап береді. Жасанды интеллект жауаптарды талдап, дұрыс жүктемені таңдайды.

Цифрландыру: Мектеп инфрақұрылымы үнемі жаңартылып, заманауи білім беру технологиялары енгізілуде. Мысалы, бірнеше жыл бұрын оқушылар тақтада теңдеулерді шешуді әдетке айналдырса, бүгінде көптеген мектептерде интерактивті тақта бар. Мұғалімдер кез келген бейне, суреттер, презентация слайдтарын көрсете алады. Көптеген интерактивті тақталарда саусақпен жазуға болады - біріншіден, енді бормен ластанудың қажеті жоқ, екіншіден, ол жасына қарамастан балаларды қызықтырады.Мектептер интерактивті тақталармен қатар цифрлық өту жүйесімен жабдықталған. Олар сонымен қатар заманауи технологияларды пайдалану аясында енгізілген. Ата-аналар баланың мектеп ғимаратына қашан кіргенін және қашан шыққанын бақылай алады. Қағаз күнделіктері ұмытылып

кете жаздады - электронды күнделіктер кеңінен қолданылады. Жыл сайын мектепте заманауи технологияларды қолдану белсенді түрде дамып келеді. Бүгінгі білім өскелең ұрпаққа бейімделуі керек. Қазіргі балалардың ерекшеліктерін ескеріп, заманауи мектепке жаңа технологияларды енгізу қажет. [344-346б.]

Мектебіміздің педагогикалық ұжымы тек шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалім ғана кәсіби ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғалық маңызды мәселелерді өз бетінше шешуге дайын шығармашыл тұлғаны тәрбиелей алады деген негізгі ұстанымға сүйене отырып, оқушыларды оның болашақ өмірі мен қызметі даярлау сапасын арттыру бойынша қызметін жалғастыруда.

Әдебиеттер тізімі:

1. Акуленко В.JI. Формирование ИКТ-компетентности учителя-предметника в системе повышения квалификации // Применение новых технологий в образовании: материалы XV междунар. конференции. [Текст] Троицк, Тровант, 2004. 344-346 б.
2. Горячев А.В. Формирование информационной грамотности в образовательной системе «Школа 2100». Электронный ресурс. URL: www.school2100.ru.
3. С.М.Конюшенко «Формирование информационной культуры педагога в системе непрерывного профессионального образования» [Текст]- Калининград: Изд-во КГУ, 2004. - 248 б
4. Қабдықайыров Қ., Инновациялық технологияларды диагностикалау. [Мәтін] – Алматы, 2015. 26-28 б.
5. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. [Мәтін] – //Қазақстан мектебі, №4, 2011. 61-74 б.
6. «Әлеуметтік әріптестік жағдайында техникалық және кәсіптік білім беру» [Мәтін], Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы №2 (26) 2013ж; 18-23 б.
7. Шишов С.Е. Понятия компетенции в контексте проблемы качества образования. «Государства и образования, [Текст] 2002 г» 34-37 б.
8. Тренерге арналған нұсқаулық. [Мәтін];»Назарбаев Зияткерлік мектебі» Құраст.: ДББҰ, 2012., 6-7бб
9. Т.И.Полякова «Информационная культура современного педагога как фактор его профессионального развития» [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Т.И.Полякова. – СП, 2005. 125б.
10. Педагогика №4, 2004: Периодическое издание / В.С.Лазарев, Б.П.Мартиросян. – Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия [Текст]– 12-14 б.
11. Пидкасистый И.И. Педагогика: Учебное пособие / [Текст]– Москва: Российское педагогическое агенство, 1995 49-54 б.
12. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс [Текст] – Москва,2000. – книга 1.210-212б.
13. Профессиональное образование №1 2006: Периодическое издание / В.Г.Казаков – Новое время – новые технологии профессиональной подготовки – 12б.

УДК 711.7

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ РОСТ ПЕДАГОГА ЧЕРЕЗ ПОСТРОЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ РАЗВИТИЯ

Байтенова Ляззат Бактыбековна,
магистр педагогики
заместитель директора
РНПЦ «Қостанай дарыны»
Байтенова Салтанат Бактыбековна,
заместитель директора
Костанайского гуманитарного колледжа

Аннотация

Қоғамда болып жатқан өзгерістер жаңа білім мен дағдыны қажет етеді, құндылықтардың қалыптасуына әсер етеді және білім беру миссиясына жаңа талаптар қояды. Бұл үдерістер мұғалімнен үздіксіз білім алуды және кәсіби құзыреттілікті бағалауды талап етеді. Заманауи мұғалім өзінің педагогикалық тәжірибесіндегі қиындықтарды талдайды, оларды жеңудің жолдарын іздеп, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылады.

Түйінді сөздер: біліктілік санаттары, педагогтердің кәсіби дамуы, педагогтің өзін-өзі талдауы.

Аннотация

Изменения, происходящие в обществе, требуют новых знаний и навыков, влияют на формирование ценностей и предъявляют новые требования к миссии образования. Данные процессы требует от педагога непрерывного обучения и оценки профессиональных компетенций. Современный педагог

анализирует затруднения в собственной педагогической практике, ищет пути их преодоления и стремится к самосовершенствованию.
Ключевые слова: квалификационные категории, профессиональное развитие педагогов, самоанализ педагога.

Abstract

The changes taking place in society require new knowledge and skills, influence the formation of values and impose new requirements on the mission of education. These processes require continuous learning and assessment of professional competencies from the teacher. A modern teacher analyzes the difficulties in his own pedagogical practice, looks for ways to overcome them and strives for self-improvement.
Key words: qualification categories, professional development of teachers, self-analysis of a teacher.

История развития общества показывает, что миссия образования на разных этапах менялась в зависимости от системы ценностей, открытий, изобретений. Так современные социально-экономические, технические изменения в стране повлекли за собой реформирование в системе образования. Образование сегодня рассматривается как один из главных составляющих в развитии экономики, политики, как существенное условие будущего нации, поддерживающее культурное пространство, благополучие и новый образ жизни. Современные требования к образованию, главной задачей которой является подготовка школьников к самореализации и саморазвитию на протяжении всей жизни, вносят изменения к задачам и функциям всех участников образовательного процесса. Следовательно, актуальными вопросами в настоящее время являются и проблемы профессионального роста педагогов, которые обеспечивают качественный образовательный процесс.

В условиях масштабной модернизации системы образования Казахстана, поэтапного обновления содержания всех уровней образования все более востребованы профессиональное развитие педагогов, их функциональная мобильность, инновационная активность, высокий уровень ИКТ-компетентности, стремление к самореализации.

Непрерывное обновление знаний требует от педагога обучения на протяжении всей жизни. И хотя классическая педагогика актуальна во все времена и эта область знаний эволюционирует под влиянием новых трендов, технологий, каждому профессионалу недостаточно знать только свой предмет, необходимо ориентироваться в смежных областях, уметь интегрировать знания. Следовательно, способность учиться в настоящее время является конкурентным преимуществом.

Значимость профессии учителя отмечает и глава государства Касым-Жомарт Токаев в послании народу Казахстана «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны»: «Системе образования нужны мотивированные и квалифицированные педагоги… Ведь именно они должны быть носителями новых знаний, настоящими просветителями» [1, с.2].

Согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан с 2018 года введены новые квалификационные категории, которые предусматривают систематическое профессиональное развитие педагогов. Каждому педагогу необходимо конструктивно определять приоритеты профессионального развития, стратегии развития в педагогическом сообществе, владеть навыками исследования урока и разработки инструментов оценивания.

Каким образом же педагогу конструктивно определить приоритеты своего профессионального развития, увидеть зоны, требующие внимания и самое главное достигать поставленных целей?

Как правило, педагог развивает свои профессиональные навыки через курсы повышения квалификации, семинары, тренинги, конкурсы профессионального мастерства, однако эти мероприятия носят эпизодический характер.

Ряд российских авторов считают, что центральное место в профессиональном образовании занимает рефлексия (М.В.Кларин, В.В.Краевский и др.). Под рефлексией понимается способность человека к критическому самоанализу [2, с.4].

Учителю вне зависимости от стажа работы, профессионального опыта требуется анализировать свою деятельность. Часто в практике мы прибегаем к оценке своих навыков через количество написанных статей, качество участия отдельных школьников в олимпиадах, конкурсах, но не оцениваем насколько наши профессиональные навыки влияют на каждого обучающегося и способствуем ли мы качественному обучению и воспитанию гармоничной личности.

Оценка профессиональной компетенции педагога, как правило, проводится административным персоналом, методической кафедрой, наставником, коллегой. Но важное значение имеет в данном процессе конечно же самоанализ учителя, умение анализировать свои возможности и трудности является значительным шагом в обеспечении непрерывности профессионального развития.

SWOT анализ, методика «Колесо баланса», анкетирование, собеседование, интервью тот небольшой перечень инструментов для оценивания деятельности. Используя несколько инструментов для анализа, педагог определит зоны для дальнейшего развития, при этом критерии SMART помогут в четкой постановке цели профессионального роста.

К примеру, исходя из SWOT анализа, мы определили трудности в работе с концептами на уроках истории. Следовательно, цель дальнейшего развития будет звучать следующим образом «Развитие концепта пространственного мышления у школьников через создание интерактивных карт». Педагог обучается основам создания интерактивных карт, использует межпредметные связи, создает цифровые образовательные ресурсы и данная практика положительно влияет на процесс преподавания и повышение качества усвоения материала учащимися (развитие пространственного мышления)

Опираясь на критерии необходимо помнить, что заданная область профессионального развития должна отвечать требованиям современных технологий, актуальна не только для данного учителя, но и педагогического сообщества. Профессиональное саморазвитие должно быть связано с преподаванием, навыками работы с учащимися, коллегами. Использование таких целей как «изучение иностранного языка для путешествий», «применение критериев тайм менеджмента» не являются профессиональными, а ориентированы на личностные навыки человека.

Правильно сформулированная цель профессионального роста становится основой для дальнейшего планирования задач по её достижению. Исходя из цели профессионального развития педагогический работник выстраивает траекторию развития, включая мероприятия, которые направленны на достижение цели (изучение литературы, посещение семинаров, изучение опыта учителей и др.). При этом не следует избегать помощи коллег, администрации при необходимости методической поддержки, порой совет коллег или наблюдение «критического» друга за ходом урока становится важной отправной точкой в преодолении преград.

В рамках построения индивидуальной траектории развития необходимо применять разные подходы, которые позволят охватить наибольшие области развития. Рекомендуется применять проекты Lesson study, action research для продуктивного изучения, планирования и преподавания уроков. Преимущества данных проектов:

- профессиональное развитие и повышение исследовательского потенциала педагогов (улучшение навыков планирования уроков, развитие навыков преподавания, личностное саморазвитие);
- развитие коллаборативности и распространение результатов своей практики (междисциплинарные проекты, более опытные преподаватели мотивируют и оказывают поддержку и помощь менее опытным, развитие сетевого взаимодействия);
- положительное влияние проведения исследований на достижения учащихся (улучшение вовлеченности учеников на уроках, повышение самооценки учеников, их уверенности в себе) [3, с.4].

Самообразование педагога, который ориентирован на внедрение современных технологий и подходов в обучении, переходит в непрерывный процесс, в ходе которого достигаются поставленные задачи и формируются новые.

Учителя, достигая цели профессионального развития, реализуют не только образовательную значимость самообразования, но и совершенствуют коммуникативные умения и навыки, что является также составной частью процесса профессионального становления педагога.

Анализ данного подхода к профессиональному росту педагога через построение индивидуальной траектории развития позволяет сделать следующие выводы:

- переход от педагога-предметника к педагогу-исследователю;
- освоение и применение новых подходов и методов в обучении;
- развитие критического мышления, реализация творческого потенциала педагога;
- формирование научно-исследовательских и коммуникативных компетенций, рефлексивной культуры учителя.

Оценивание ставит учителя в позицию исследователя, который анализирует затруднения в собственной педагогической практике, ищет пути их преодоления, стремится к самосовершенствованию.

Подводя итог следует отметить, что современный мир возлагает на учителя важную миссию в становлении личности воспитанника и включение учителя в процесс постоянного профессионального развития способствует ее достижению. Мы часто встречаем в современной литературе понятие «учитель новой формации», так какие же требования предъявляют к такому учителю? Педагог должен понимать ценность образования, быть «человеком в культуре», в совершенстве владеть собственным предметом и оперировать знаниями из смежных дисциплин, знать методику преподавания предмета, педагогику и психологию, использовать эффективные педагогические методы и обладать навыками непрерывного обучения на протяжении всей жизни.

Таким образом, индивидуальная траектория развития педагога рассматривается как эффективный способ в системе повышения квалификации, который обеспечивает расширение возможностей образовательного пространства, выбор наиболее эффективных и удобных для педагогических работников путей и способов непрерывного образования, роста профессиональной компетентности, квалификации и конкурентоспособности педагогов на рынке образовательных услуг [4, с.360].

Список литературы:

1. Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания стран»: послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 01.09.2021 года. URL: https://www.akorda.kz/.
2. Дири М.И. Инновационная деятельность педагога в процессе профессионального становления // Самарский научный вестник. - 2017. - Т. 6. - №2 (2019).
3. Пит Дадли. Lesson Study: руководство. URL: https://lessonstudy.co.uk/.
4. Бектурова, З.К. Индивидуальная траектория профессионального развития педагога в условиях повышения квалификации / З.К. Бектурова // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 5-3. – С. 360-361.

УДК 711.7

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӘРТҮРЛІ КӘСІБИЛЕНУ КЕЗЕҢДЕРІНДЕГІ ЭМОЦИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бакидыр Жұлдыз Маратқызы,
2-курс магистранты
Усенова Аккенже Мукановна
PhD, доцент
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
мемлекеттік университеті
Шымкент қ, Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада мұғалімдердің әртүрлі кәсібилену кезеңдеріндегі эмоциялық тұрақтылықтың ерекшеліктері жан-жақты қалыптасуының маңызды аспектілерінің бірі және оның жетілуінің көрсеткіші болып табылады. Адам психикасы адам қызметінің контекстінде бір-біріне өзара әсер ететін рационалды және иррационалды бастаулардан тұрады. Эмоциялар адамның әрекеті мен мінез-құлқын бағыттайды және реттейді.

Түйін сөздер: мұғалім, эмоция, тұрақтылық, тұрақсыздық, ғылыми, зерттеу, әдіснамалық, эксперимент, кәсіби, дәріс, семинар, оқу іс-әрекеті.

Abstract

In this article, the features of emotional stability of teachers at different stages of professionalization are one of the important aspects of the formation of personality and an indicator of its improvement. The human psyche consists of rational and irrational principles interacting with each other in the context of human activity. Emotions direct and regulate the behavior and actions of humans.

Keywords: teacher, emotion, stability, instability, scientific, research, methodological, experiment, professional, lecture, seminar, educational activity.

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности эмоциональной устойчивости учителей на различных этапах профессионализации, которые являются одним из важных аспектов становления личности и показателем ее совершенствования. Психика человека состоит из рациональных и иррациональных начал, взаимодействующих друг с другом в контексте человеческой деятельности. Эмоции направляют и регулируют поведение и действия человека.

Ключевые слова: учитель, эмоция, стабильность, нестабильность, научная, исследование, методологическая, эксперимент, профессиональная, лекция, семинар, учебная деятельность.

Эмоциялық тұрақтылық тұлғаның қалыптасуының маңызды аспектілерінің бірі және оның жетілуінің көрсеткіші болып табылады. Адам психикасы адам қызметінің контекстінде бір-біріне өзара әсер ететін рационалды және иррационалды бастаулардан тұрады.

Эмоциялар адамның әрекеті мен мінез-құлқын бағыттайды және реттейді. Егер екі полюсті континумның «тұрақтылық-тұрақсыздық» негізінде эмоциялық тұрақтылықты қарастырсақ, тұрақсыздық теріс мінез-құлыққа және уайымдарға, соның ішінде агрессивті және аутоагрессивті реакцияларға, шындықты дұрыс қабылдамауға әкеп соқтыратын теріс мінез-құлыққа байланысты екенін мойындауға тура келеді. Мұндай көріністер адам қызметінің түрлі салаларына теріс әсер етеді, көбінесе жеке және кәсіи өсуді деформациялайды.

Эмоциялық реттеуге қабілеттіліктің дамуымен, эмоциялық орнықтылықтың артуымен адам қарым-қатынаста төзімді, кәсіби қызметте табысты болады, табысты мансапты жасауға жоғары мүмкіндік алады, дағдарыстық жағдайлар мен белгісіздік жағдайларына оңайырақ бейімделеді.

Эмоция адам мінез-құлқының драйвері болып саналады, бірақ ол бейсаналық. Алғаш рет психоанализатордың негізін қалаушы З.Фрейд осы тақырып бойынша маңызды ой айтты. Ол эмоционалдық үдерістердің қуатты ынталандыратын әсері болған жағдайларда да бейсаналық болуы мүмкін деп санайды [1].

Мотивациялық эмоциялардың авторлық теориясының негізгі қағидалары осы жұмыста экспериментальды расталды:

- эмоция, әдісіне қарамастан, өзінің психикалық мазмұнынан туындайтын ынталандыру әлеуетіне ие;
- бұл толқу мен шиеленіс;
- эмоционалдық тұрығдан эмоция «субъектке» қосылып, адамның осы тақырыппен байланыс жағдайының көрінісі ретінде пайда болады. Атап айтқанда, қуанышты сезім күшті байланыстардың болуын және қайғы-қасіреттің сезімін көрсетеді.

Бұл адамның адаммен байланысы субъектінің бұзылуының көрінісі – әрбір эмоцияның тәжірибесі коммуникация субъектісіне қарсы бейсаналық (болжанбаған) әрекеттермен бірге жүреді. Субъектіге бейсаналық емес күтпеген әрекеттер тәжірибелі эмоциялардың әдістеріне сәйкес келеді және осыған байланысты байланыстарды нығайтады (қуаныш сезімі) немесе байланыс үзілісін қалпына келтіру (ашудың эмоциясы) немесе «қайғы» сезімімен ұштасады [2].

Осылайша, ашудың, қайғы мен қуаныш сезімін бастан кешіру адамның мінез-құлқын тақырыпқа (құбылысқа) бағытталған әрекетке алып келетін кернеуді тудырады. Эмоциялар, әдетте, ұзақ эмпирикалық қарым-қатынасқа ие болатын пәнге күтпеген (бейсаналық) әрекеттерді ашады. Мысалы, студенттердің эмоциялардың қатысуымен ынталандыру схемасы бойынша білім беру қызметі төменде келтірілген. Ашудың, қайғырудың немесе оқу ісіне деген қуанышты сезіну студенттің бұл іспен байланысты нығайтуға немесе бұзуға әкелетін бейсаналық қалаусыз әрекеттер жасауға себеп болатын кернеуді тудырады. Қажетсіз әрекеттерді мотивациялық және демотивациялық деп бөлуге болады.

Атап айтқанда, мотивациялық әрекеттер қуаныш, рахат, қызығушылықтың оң эмоцияларынан туындайды. Бұл эмоциялар мұғалімдермен тығыз байланыстарды нығайту үшін оқу іс-әрекеттеріне бағыттайды. Өз кезегінде, демотивациялық іс-қимылдар теріс эмоциялардан, қайғыдан, мұңаюдан және көңіл-күйден шығады және студенттердің оқу әрекеттерімен байланысты үзілістерге алып келеді. Алайда, әсердің сипатына қарамастан, шиеленісті және мінез-құлық белсенділігін субъектке (қызметке) әкелетін барлық эмоциялар мотивациялық деп санауға тиіс.

П.Б.Зильберман мен Л.М.Аболин эмоциялық тұрақтылығын анықтау көрсетілген өзара байланысты ескере отырып, бұл ұғымды жан-жақты түсіндіреді. Аталған авторлардың эмоциялық тұрақтылығы адамның психологиялық қызметінің эмоциялық, ерік, зияткерлік, мотивациялық компоненттерінің өзара әректтесуімен сипатталатын тұлғаның интегративті қасиеті болып табылады, ол қызмет мақсатына оңтайлы табысты қол жеткізуді және күрделі эмотивтік жағдайда неғұрлым тиімді әлеуметтік-рөлдік мінез-құлықты қамтамасыз етеді [3].

Эмоциялық тұрақтылық функциясы университеттің оқытушыларының оқу іс-әрекеттерін шешу үшін күтпеген әрекеттерін жүзеге асыру мысалында сыналды. Бұл үшін мұғалімдердің оқу сабақтарында жасырын бақылауы бірнеше топтарда ұйымдастырылды. Байқау дәрістер, семинарлар, тесттер, емтихандар, сондай-ақ, сабақтар арасындағы үзілістер кезінде ұйымдастырылды. Байқудың мақсаты – университеттегі мұғалімдердің күтпеген әрекеттеріне анықтау [4].

Эмоциялық тұрақтылықтың екі функциясы бар [5] гомеостатикалық және адаптациялық.

Эмоциялық тұрақтылықтың гомеоститкалық функциясы реттеуші-тұрақтандырғыш рөлді орындайды және эмоциялық шиеленістің өсуіне ол бермей, эмоциялық тепе-теңдіктің қолдауға мүмкіндік береді.

Эмоциялық тұрақтылықтың адаптациялық функциясы жеке тұлға мен кәсіби қызмет үшін жағымсыз салдарсыз жаңа немесе өзгерген сыртқы жағдайларға немесе ішкі жағдайға икемді және барабар бейімделуге мүмкіндік береді. Эмоциялық тұрақтылық функциялары бір-бірімен перманентті өзара әрекеттеседі және тұлғаның эмоциялық саласының рефлексиясымен біріктіріледі. Мұндай рефлексияның үш түрі бар: өзінің эмоциялық жағдайын бағалаудың рефлексивті қабілеті; эмоциялық өзін-өзі реттеу табыстылығын рефлексивті бағалау.

Эмоциялық тұрақтылықтың айқын деңгейі білім беру жүйесі мұғалімдердің кәсіби жану синдромының туындауына кедергі келтіреді.

Кәсіпқойлықтың әр түрлі кезеңдеріндегі психологтардың эмоционалдық тұрақтылығының тұлғалық детерминанттары:

- интернальность;
- ойлау және мінез-құлық икемділігі (жалпы рефлексивтілік);
- эмоциялық жағдайды рефлексивті бағалау;
- эмоциялық жағдайда әрекет ету тәсілдері туралы шешім қабылдаудың рефлексиясы;
- эмоциялық жағдайдың табыстылығын рефлексивті бағалау;
- өзін-өзі реттеу;

– өзін-өзі бағалау;
– коммунивтілік төзімділік;
– эмоциялық өзін-өзі бақылау.

Мұғалімдерде салыстырғанда алты жеке детерминантының басымдылығы байқалады, олар:

– интерналдық көрсеткіштері;
– жалпы рефлексивтілік көрсеткіштері;
– эмоциялық жағдайды рефлексивті бағалау көрсеткіштері;
– өзін-өзі бағалау көрсеткіштері;
– коммуникативтік төзімділік көрсеткіштері;
– эмоциялық өзін-өзі бақылау көрсеткіштері.

Кесте 1 – Мұғалімдердің дәрістер мен семинарларда күтпеген әрекеттерін бақылау бағдарламасы

Реттік саны	Мұғалімдердің университеттің бірінші кәсібилену кезеңіндегі эмоциялық әрекеттері
1	Дәріс кезінде эмоциясын ұстауы; – жазып отырады − басқа мәселелер туралы әңгімені көп айтады − ұйқысы келіп тұрады
2	Ауырып қала береді (қалған күндері)
3	Дәріс немесе семинар сабақтарында шығып кете беруі (ауырып тұрмын деген себептермен)
4	«Үзіліске» күні бойы неше рет шығады
5	Бірінші сабаққа кешігіп келуі
6	Сабақ біткеннен кейін тез кетіп қалады (бір минут та кідірмейді)
7	Мобильді телефонмен ойындар ойнауы;
8	Дәріс кезінде басқа дәріске дайындалып отырады
9	Телефонмен сөйлесіп шығып кетеді
10	Үзілістен әртүрлі себептермен кешігіп келеді
11	Сабақтан түскі ас ішуге шығып кетеді
12	Қаламсабын үнемі ұмытып кетеді
13	Студенттерді түгендейтін дәптері үнемі бола бермейді
14	Сабаққа кітап алып келмейді
15	Студенттермен үнемі сөзге келіп қала береді

Талқылауға ыңғайлы болу үшін, «қуаныш, қызығушылық, қайғы сезінетін топ...» деген терминнің орнына біз «қызығушылық» эмоциясы тобын, «қуаныш» эмоция тобын және т.б. қолданамыз.

Нәтиже және талқылау. Сонымен, дәріс және семинар сабақтарына қатысқан эмоцияларды сезінген респонденттердің бірінші тобында «бейқызығушылық» (бесінше тармақ) эмоциялар тобы – 33 қатысушы; екінші орын – «қайғы» (сегізінші) эмоциялар тобы – 28; үшінші орынға – «үмітсіздік» (6 тармақ) эмоциясы – 26 респондент; төртінші орында 19 респондент, «қорқыныш» эмоциялар тобы (жетітармақ); бесінші орында «көңілді» эмоция тобы – 17 респондент; алтыншы орында «ашулану» эмоциялар тобы (үшінші абзац) – 16; жетінші орын эмоцияның екі тобына бөлінген – «қызығушылық» және «қуаныш» (екі және төртінші) – әрқайсысының 14-сі жауап берді.

Дәрістер мен семинарларға қатысты эмоцияны сезінудің жалпы көрінісі қызғылт емес. Оқытушылардың 44%-ы лекциялар мен семинарлар сияқты білім берудің осындай түрлеріне бағытталған жағымсыз эмоцияларды бастан кешуде. Бұл көрсеткіш эмоциялардан «үмітсіздік», «қорқыныш» және «қайғылы» тұрады. Өз кезегінде, респонденттердің 27%-ы лекция мен семинарлық сабақтарға жіберілетін оң эмоцияларды сезінеді (эмоциялар «рахат», «қуаныш», «қызығушылық»). Респонденттердің тағы % «бейжайсыздық» сезімін сезінеді; «ашулану» эмоциясының респонденттердің 9%-ы тәжірибе алады.

«Қайғы» эмоциялар тобында басқа адамдарға кедргі жасаудың максималды саны: «басқа әріптесрімен әңгіме», «аудиторияда ұялы телефонмен отыру». Бұл топтың респонденттері көбінесе «сабақтардан түскі ас ішуге баруға», «қаламды ұмытады» және «кітаптарды сабаққа әкелмейді».

Әрекет ету нұсақаларының саны бойынша, эмоциялар тобы «көңіл-күйдің» бірінші орынды алады. Теріс әрекеттердің он бес нұсқасын он төрт (14) «айналысады». Салыстыру үшін, топқа сәйкес, «қызығушылық» эмоциясы – теріс әрекеттердің төрт нұсқасы; топтық эмоцияны «жақсы көңіл-күй» - 10 оция; эмоциялар тобы «бейжайсыздық» - 13 опция және т.б.

Тренинг тақырырынан ауытқу жиілігі, сондай-ақ, «ұялы телефонмен отыру» және әртүрлі кешкі ойлар «студенттерді» зерттеуге қатысқандардың тілектерін білдірмейді. «Қайғы-қасіреттің», сондай-ақ, «үмітсіздіктердің» теріс сезімі студентті іс-әрекетке қамқорлық жасауға талпындырады. Осы эмоциялардың тәжірибесі білімнің сіңірілуіне жол бермейтін көптеген әрекеттерге алып келеді. «Өкінішке орай» және «қайғылы» эмоцияларды сезінген оқушылар оқу уақытын оқытуға қатысы жоқ көптеген іс-шаралармен алады. Бұл әрекеттер, бір жағынан, студенттің қызығушылығын мазмұндағы толтырады,

ал, екінші жағынан, мұғалімді мектептен алшақтатады. Эмоциялардың «қайғылы» және «көңіл-күйден айырылу» функциясы болып табылатын «кету» әрекеттері, бір жағынан, осы эмоциялардан туындайтын ынтылындырушы күштердің өнімі болып табылады, ал екінші жағынан тәжірибені күшейтеді. Сондай-ақ, «қамқорлық» әрекеттері осы эмоцияларды азайтады, олардың бар болуын және дамуын қамтамасыз етеді деп айтуға болады.

Үшінші бөлігінде эмоциялар тобы «ашулану» ұсынылған. Респонденттердің жалпы санынан бұл топ «қызығушылық» және «қуаныш» топтарында ғана (әрбір 7%) 9% құрайды. «Ашулану» тобының он тоғызына бір респондентке қатысты 150-ге жуық теріс әрекет немесе респондентке тоғыз әрекет бар. Топта теріс әрекеттерге арналған он бес нұсқаның тоғызы тіркелді. Бұл «қайғылар», «бейжайсыздық» және «көңіл-күйлер» топтарынан аз, бірақ «қызығушылық» және «қуаныш» топтарынан әлдеқайда көп. «Ашулану» тобының теріс әрекеттері жоғары қайталануымен ерекшеленбейді – бір адамға екі әрекет. Бұл «ашуланудың» эмоциясы адамның зерттеуден аулақ болу үшін іс-әрекеттер жасауға түрткі бермейді дегенді білдіреді. Керісінше, осы топтың әрекеттері қолданыстағы кедергілерді жеңуге бағытталған. Мұндай кедергілер ретінде студенттер белгілі бір тақырып бойынша лекциялар мен семинарларды түсінбеуі мүмкін, бұл топты материалды меңгеру бойынша күш-жігерді жандандыруға мәжбүр етеді.

Тәжірибе қорытындысы. Қайғы-қасіреттің, қорқыныш пен көңіл-күйдің эмоциялары демотивациялық деп аталуы керек, себебі олар көптеген теріс әрекеттерге қол жеткізді. Бұл студенттердің оқумен күресуге бағытталған іс-әрекеттері. Мұғалімнің демотивациялық эмоциялардың әсерімен университет студенттері оқыту іс-әрекеттерін бұзуға бағытталған мінез-құлық реакцияларынң массасын бейсаналық түрде орындайды.

Мұндай іс-шаралар: аурухананың үлкен саны; лекциялар мен семинарларда жиі болмауы; кеш келу; аудиторияда басқа әріптестерімен сөйлесу; ұялы телефонға көңіл аудару, әлеуметтік желідегі хат-хабарлар және т.б.

Өз кезегінде, қуаныш, рахат пен қызығушылық сезімін мотивациялық деп атауға болады, өйткені олар білім алушыларды оқуымен байланысты нығайтуға шақырады. Осы эмоциялармен туындаған теріс әрекеттердің саны аз.

Екінші жағынан, қарым-қатынасты нығайтуға бағытталған көптеген оң шаралар бар. Мотивациялық эмоцияларды оқитын респонденттер кешікпей, сабақты босатпайды, семинарларға дайындалады, дәрістерде мұқият болады.

Осылайша, эмоциялар мотивациялық құбылыс. Олар пәнді білуі мүмкін немесе білмеуі мүмкін; қозғау және кернеу сипатталады; адамның адаммен қарым-қатынасының сипатын көрсету; адамның осы мәселеге қатысты талап етілмейтін әрекеттерін басқаруға; күтпеген әрекеттердің сипаты тәжірибеге деген эмоцияға жауап береді, сондықтан кейбір тақырыппен байланыстарды нығайтуға, басқалары байланыстыруды тоқтатуға, ал кейбірі әрекеттерді қалпына келтіруге және т.б. бағытталады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Alexander F., Flagg G.W. Experimental studies of emotional stress // Psychosom. Med. − 1961. − №23. − P. 104-114.
2. Arthur Ribs Big explanatory psychological dictionary. Volume 2: P-I: in 2 volumes. − Publisher: Veche, Publisher AST. − 2001. Burns R.B. Self-concept development and education. – 1986. (in English), 215 p.
3. Campbell E, Jones G. Psychological well-being in wheelchair sport and nonparticipants // Adapt PhysActiv Quart. − 1994. − N11(4). – P. 404-415.
4. Horney K. Our internal conflicts // Collected Works: in 3 volumes / K. Horney. − Moscow: Meaning, 1997. − Volume 3: Our internal conflicts; Neurosis and personality development / K. Horney. − Moscow: Meaning, 1997. − P. 5-234.
5. The development of inclusive education in the Republic of Kazakhstan // BULLETIN DEUROTALENT-FIDJIP 2101-5317. − 2014. − №4. − C. 8-11.

УДК 711.7

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ В ШКОЛЕ

Балгабаева Гаухар Зкрияновна,
кандидат исторических наук, профессор
Анасова Айнаш Бектурсыновна,
магистр истории, старший преподаватель
Костанайский региональный университет
им А.Байтусынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Белсенді әдістердің пайда болуы мен дамуы оқу процесінің алдында туындайтын жаңа міндеттерге байланысты, олар оқушыларға білім беріп қана қоймай, сонымен бірге танымдық қызығушылықтар мен қабілеттердің, шығармашылық ойлау, қабілеттер мен дағдылардың қалыптасуы мен дамуын, тәуелсіз ақыл-ой жұмысын қамтамасыз етеді. Проблемалық сабақтың құрылымы, қарапайым емес сабақтың құрылымынан айырмашылығы, оқыту процесінің сыртқы логикасы ғана емес, танымдық процестің логика элементтері бар. Оқыту үрдісінің ішкі және сыртқы элементтердің үйлесімі болып табылатын проблемалық сабақтың құрылымы оқушының өзіндік оқу-танымдық қызметін басқаруға мүмкіндік береді

Түйінді сөздер: проблемалық оқыту, сабақ, технология, оқушы.

Аннотация

Появление и развитие активных методов связано с новыми задачами, возникающими перед учебным процессом, которые не только дают учащимся знания, но и обеспечивают формирование и развитие познавательных интересов и способностей, творческого мышления, способностей и умений, самостоятельной умственной работы. Структура проблемного урока, в отличие от структуры не простого урока, содержит элементы логики познавательного процесса, а не только внешнюю логику процесса обучения. Структура проблемного урока, представляющая собой сочетание внутренних и внешних элементов процесса обучения, позволяет управлять собственной учебно-познавательной деятельностью учащегося.

Ключевые слова: проблемное обучение, урок, технологии, ученик.

Abstract

The emergence and development of active methods is associated with new tasks that arise before the educational process, which not only provide students with knowledge, but also provide for the formation and development of cognitive interests and abilities, creative thinking, abilities and skills, independent mental work. The structure of a problem lesson, unlike the structure of a simple lesson, contains not only the external logic of the learning process, but also elements of the logic of the cognitive process. The structure of the problem lesson, which is a combination of internal and external elements of the learning process, allows you to control the independent educational and cognitive activity of the student.

Keywords problem-based learning, lesson, technology, student.

Современное обучение в школе требует обновления арсенала технологий обучения. Эффективность учебного процесса во многом зависит от инициативности, творческого подхода преподавательского состава. Поиск новых форм и методов обучения, ориентированных на личность учащееся, завершается углублением знаний предметной области, так как становится для него все более важным. Учитель должен приложить немало усилий для овладения современными педагогическими технологиями [1]. В сложном, динамичном учебном процессе педагогу приходится решать бесчисленные типичные и специфические педагогические задачи, которые всегда являются задачами социального управления, поскольку направлены на всестороннее развитие личности. Как правило, это задачи с множеством неизвестных и сложных решений. Для уверенного прогнозирования желаемого результата, принятия научно обоснованных решений педагог должен в совершенстве владеть методами педагогической деятельности.

Проблемное обучение направлено на проникновение в сущность исторических фактов, но отличается уникальной возможностью обогащения опытом творческой деятельности на теоретическом уровне, раскрывая и развивая творческие способности учащихся. Преимущества проблемного обучения: 1. самостоятельность учащихся; 2. формирование познавательного интереса или личной мотивации учащегося; 3. развитие мыслительных способностей учащихся. Недостатки: 1. используется при формировании практических умений и навыков в меньшей степени, чем другие способы обучения; 2.требует больше времени для освоения одного объема знаний, чем другие подходы. Как правило, используя проблемное обучение, учитель ставит перед собой учебно - воспитательную задачу, создающую проблемную ситуацию учащихся. Проблемные ситуации должны отвечать целям

формирования системы образования. Быть доступным для учащихся и соответствовать их познавательным способностям. Должна вызывать у учащихся самостоятельную познавательную деятельность и активность. Задания должны быть достаточными для того, чтобы ученик не мог выполнить их, опираясь на имеющиеся знания, но самостоятельно проанализировать проблему и найти неизвестного человека. Организация проблемного обучения предполагает использование методов и приемов обучения, которые приводят к возникновению взаимосвязанных проблемных ситуаций и предопределяют применение учащимися соответствующих методов обучения. Но возникновение проблемных ситуаций и поисковая деятельность учащихся в любом случае невозможны. Она возможна, как правило, в следующих видах учебно-познавательной деятельности учащихся: решение готовых нетиповых заданий; составление заданий и их выполнение; логический анализ текста; исследование ученика; сочинение и др. Поэтому освоение педагогом новых знаний путем создания цепочки проблемных ситуаций в различных видах творческой учебной деятельности учащихся и самостоятельного (или коллективного) решения учебных задач.

Структурные элементы современного урока: 1. актуализация прежних знаний учащихся (это не только реконструкция ранее усвоенных знаний, но и частое их применение в новых условиях, стимулирование познавательной активности учащихся, наблюдение учителя.); 2. овладение новыми знаниями и способами деятельности (в более точном смысле, чем понятие «изучение нового материала»); 3.формирование умений и навыков (специальное повторение и закрепление). Данная структура отражает основные этапы учения и этапы организации современного урока. Но, являясь отражением учебной цели в отношении мыслительной деятельности учащихся, она выступает как внешний показатель обучения, то есть не отражает процесс продуктивной познавательной деятельности учащихся и не может обеспечить управление этой деятельностью. Так как показателем проблемы урока является наличие в его структуре этапов поисковой деятельности, то, конечно, они являются частью структуры проблемного урока.

К методам исторического познания относятся: сравнительно-исторический метод, метод сходства, статистический метод и его варианты, определение причин по расследованию, метод обратных выводов. Действие принципа проблемы в школе начинается с простой имитации поиска, когда учитель заранее знал, что ученик должен быть найден, и привлек его к правильному ответу. Только через несколько лет в отечественную педагогику и практику проникло представление о том, что неопределенность образовательного продукта принадлежит не только ученику, но и учителю. Проблемное обучение сыграло большую историческую роль в усилении творческой активности учащихся, проблематизации самой системы отечественного образования и подготовке ее к последующему переходу на новый вариативный уровень. Эвристическая деятельность-более широкое понятие, чем творческая деятельность, так как в учебных дисциплинах неизбежны и необходимы для сопровождения творческих процессов, познавательных процессов, творчества по созданию образовательных продуктов. В эвристическом обучении меняется порядок изучения образовательных стандартов и само творчество ученика. Сначала ученик создает образовательные продукты, а затем сравнивает их с культурно-историческими достижениями человечества, установленными образовательными стандартами. При этом осваиваются стандарты и способы индивидуальной творческой деятельности учащегося [2, с.104]. В эвристическом обучении ученик изначально конструирует знания в области изучаемой действительности. Для этого ему предлагается конкретный важный объект, но не готовый к нему. Полученный учеником продукт деятельности затем с помощью учителя сравнивается с культурно-историческим аналогом - известными достижениями в соответствующей области. В результате ученик переосмысливает, заканчивает или драматизирует свой результат. Основным технологическим элементом обучения является эвристическая образовательная ситуация-состояние незнания, целью которого является создание учащимися индивидуального образовательного продукта. Образовательный результат, получаемый в каждом случае, не прогнозируется, педагог - проблематизирует ситуацию Одним из ресурсов повышения качества образования является вывод ученика на позицию субъекта обучения. Другими словами, если ребенок начинает осознанно работать над своим развитием, он начинает стремиться самостоятельно находить и устранять свои ошибки. Для этого необходимо научиться исследовать, анализировать свою деятельность, чтобы выявить свои ошибки, чтобы не делать их дальше, и свои собственные достижения, чтобы зарегистрировать и воспроизвести их. Но для того, чтобы что-то исследовать, необходимо иметь объект исследования. Соответственно, для того, чтобы человек исследовал свою деятельность - свое мышление, свое слово, он должен отделить эту деятельность от исследователя, от себя и поставить ее перед собой. Взрослый, у которого развита рефлексия, может рассматривать себя и свою деятельность как объект исследования; ребенок не может этого сделать; его деятельность должна быть четко отделена от него и объективирована, другими словами, в том смысле, что он «полностью вытесняет ее из ребенка» [3, с.43].

В стандартной системе обучения для ребенка объективируется только его письменная речь. То, что ребенок записывает в тетрадь, в прямом смысле отделяется от него, так компьютер и видеокамера в буквенном смысле являются техническими средствами организации рефлексии. Они позволяют ребенку увидеть себя как другого человека, которого можно исследовать, критиковать и

благодаря этому понять, что хорошо, а что - плохо, что означает, что нет необходимости убеждать ребенка в том, что хорошо и плохо, потому что его можно научить видеть себя. Любая домашняя работа в стандартной системе обучения должна быть проверена учителем. Систематический контроль помогает учителю выявить достоинства и недостатки в усвоении материала и учит учащихся к ответственности. Существуют разные способы проверки. Наиболее распространенной является проверка на уроке в виде предыдущего опроса. Выявленные ошибки исправляются учителем, дается краткий вывод о том, как учащиеся усвоили материал. Отдельный вид проверки предусматривает развернутые ответы одного-трех учащихся по содержанию изученного домашнего материала. Учащиеся других классов следят за ответами товарищей, исправляют ошибки, вносят дополнения В качестве домашнего задания, выполненного на следующем уроке, учащиеся сдают аудиозаписи с записью. Учитель не вызывает ученика на доску, ставит аудиозапись и все учащиеся, включая авторов текста, должны не только выслушать написанный ответ, но и проанализировать его, аргументировать и аргументировать свою оценку (критерии оценки задаются учителем, но в дальнейшем, как правило, дополняются самими учащимися) [4, с.140]. Учитель дает детям следующее задание-прослушать свою запись и оценить ее; при этом эта запись дается с тем же заданием двум-трем другим ученикам класса. Если оценка сильно отличается, то эта запись прослушивается в классе и выносится на общее обсуждение. Такой вид работы способствует развитию умения объективно оценивать свою речь. Данная технология имеет следующие преимущества: 1. быстро выявляются совершенно неподготовленные ученики. 2. Учитель может следить за всеми детьми, которые хотят, конечно, только те, кто успевает. Все это положительно влияет на развитие его устной речи можно создать новый вид работы-создание учеником собственного «видеопортфолио», в котором будет сохранен его»звездный час» [5, с.53-54]. Ребенок самостоятельно подбирает фрагменты уроков или внеурочной деятельности, где он, с его точки зрения, ведет себя более успешно и сохраняет их. Такая работа помогает ребенку, особенно с заниженной самооценкой, поверить в свои силы, найти и запомнить образцы своих действий, которым он хочет следовать дальше. Кроме того, такая» собранность « позволяет закрепить в сознании ребенка его положительный образ как эталон, образец, нормы деятельности. Таким образом, эта технология имеет много преимуществ. У детей хорошо формируются навыки устной речи. Если устный ответ записан на аудиозапись, и ребенок слушает свою устную речь как чужую, то появляется возможность ее изучения и коррекции. Свое поведение и деятельность дети выполняют в социальных ситуациях-подборе тона, интонации, силы голоса, лексики, а образно-мозговой.

В настоящее время значительно усиливается обратная связь и информированность учителя об уровне знаний, готовности учащихся к занятиям, а значит, появляется возможность своевременно реагировать на проблемы детей, которые ранее дошли до учителя в запущенной и практически в менее корректируемой форме. У ребенка появляются навыки практической работы по коррекции и организации собственной устной речи (редактирование, планирование) и деятельности (проектирование, планирование). Этот опыт и навык трудно оценить с точки зрения его значения в дальнейшей жизни ребенка. В педагогике в рамках проблемного обучения исследуются не только общепедагогические проблемы, но и проблемы преподавания отдельных предметов.

Список литературы:

1. Инструктивно-методическое письмо. Об особенностях преподавания основ наук в средних общеобразовательных школах и организациях образования Республики Казахстан в 2019-2020 учебном году. – Алматы, 2019.
2. Фрадкина Ф.И. Активизация познавательной деятельности на уроках истории в 7-9 классах. - Ростов н/Д.: Учитель, 2006. – 288с.
3. Богин В.Г. Новые технологии: возможности и результаты. – М.: Педагогика, 2002. – 160с.
4. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. Современный урок. Ч.I. Науч.-практич. Пособие. - Ростов н/Д.: Учитель, 2004. – 288с
5. Запорожец Н.И. Развитие умений и навыков учащихся в процессе преподавания истории (5-8кл.). – М.: Просвещение, 2012. – 258с

УДК 711

СТРУКТУРА ПРОБЛЕМНОГО УРОКА

Балгабаева Гульнара Зкриявовна,
заместитель руководителя по учебной работе
КГУ «Школа – гимназия города Тобыл отдела
образования Костанайского района» Управления
образования акимата Костанайской области

Аннотация

Ұсынылған материалда проблемалық оқытудың артында қазіргі мектептің болашағы жатыр деген ой негізделген. Сабақтарда проблемалық оқыту технологиясын қолдану жаңа білімді, дағдыларды игеруге және оларды іс жүзінде қолдануға деген қызығушылықты арттырады. Сондықтан мақалада проблемалық сабақтың құрылымы берілген.

Түйінді сөздер: проблемалық сабақ, құрылым, оқу іс-әрекеті, мұғалім

Аннотация

В представленном материале обосновывается мысль, что за проблемным обучением – будущее современной школы. Использование технологии проблемного обучения на уроках повышается интерес к овладению новых знаний, умений и практическому их применению. Поэтому в статье представлена структура проблемного урока.

Ключевые слова: проблемный урок, структура, учебная деятельность, учитель.

Abstract

The presented material substantiates the idea that problem-based learning is the future of a modern school. The use of problem-based learning technology in the classroom increases interest in mastering new knowledge, skills and their practical application. Therefore, the article presents the structure of the problem lesson.

Keywords: problem lesson, structure, educational activity, teacher.

В процессе модернизации современного образования главным в обучении считаю не только усвоение учащимися определенной суммы знаний, умений и навыков, но и развитие личности ребенка, его познавательных и созидательных способностей. Традиционные методы обучения в современных условиях практически себя исчерпали. Для достижения целей, стоящих перед Казахстанским образованием, использование прогрессивных образовательных технологий является в настоящее время одним из важнейших условий эффективности обучения. Не «напичкать» учащихся знаниями, а сформировать у него положительную мотивацию учения, создать атмосферу заинтересованности в учебной деятельности. «Ученик не сосуд, который нужно заполнить, а факел который нужно зажечь», Ф.Рабле. Актуальность проблемного обучения на современном этапе образовательного процесса невозможно переоценить. Проблемное обучение- это система методов обучения, при которой учащиеся получают знания не путем заучивания и запоминания их в готовом виде, а в результате мыслительной работы по решению проблем и проблемных задач, построенных на содержании изучаемого материала. Проблемное обучение используется мною на уроке как на стадии введения учебного материала, так и на стадии его закрепления в процессе речевой практики на разных этапах обучения школьников. Урок - основная форма организации учебного процесса в школе. На этом логически законченном целостном элементе учебно-воспитательного процесса в сложном взаимодействии представлены цель, содержание, средства и методы обучения, проявляется личность и мастерство учителя, индивидуальные и возрастные особенности учащихся, происходит реализация целей и задач обучения, воспитания и развития ребенка. Проблемным можно считать урок, на котором учитель намеренно создает проблемные ситуации и организует поисковую деятельность учащихся по самостоятельной постановке учебных проблем и их решению (высокий уровень проблемы) или сам ставит проблемы и решает их, демонстрируя логику мыслительных движений учащихся в условиях поиска (низкий уровень проблемы).

Структура проблемного урока, в отличие от структуры не простого урока, содержит элементы логики познавательного процесса, а не только внешнюю логику процесса обучения. Структура проблемного урока, представляющая собой сочетание внутренних и внешних элементов процесса обучения, позволяет управлять собственной учебно-познавательной деятельностью школьника [1, 21с].

Структура урока лежит в основе тематического и поурочного плана. М.И.Махмутов формулирует, что структура урока понимается и воспринимается как полезное организационное знание, как нормативная теория, как предписание. [1, 24с]. Под структурой урока понимается дидактически обоснованная внутренняя связь основных компонентов урока, их целевая последовательность и взаимодействие [1, 26с]. Под структурой понимают различные варианты взаимодействия между элементами урока, возникающие в процессе функционирования объекта [1, 30с]. Структура традиционного урока

проста, в ней всего четыре основных элемента: опрос, объяснение, закрепление и домашнее задание. Однако такие занятия не решают задач развития. Современный урок имеет несколько структур: дидактическую (базовую) структуру и логико-психологическую, мотивационную и методическую структуру. Дидактическая структура состоит из трех этапов:

1. Актуализация опорных (прежних) знаний и способов деятельности (это означает не только возобновление ранее усвоенных знаний, но и частое их применение в новых условиях и стимулирование познавательной активности учащихся и наблюдение учителя).

2. Формирование новых понятий и способов деятельности (в более точном смысле, чем» изучение нового материала»).

3. Применение знаний, формирование умений и навыков (включающих специальное повторение и закрепление).

Актуализация, формирование новых понятий и способов деятельности и использование освоенного выступают как этапы учебного процесса и как три обобщенные дидактические задачи урока, решаемые в разной степени на каждом уроке независимо от его вида и типа. Поэтому дидактическая структура урока является общим определением, общим алгоритмом организации современного урока. Это прежде всего регулирование деятельности учителя. [1, с.45]. Учебная деятельность ученика регулируется логико-психологической структурой урока. Психологи считают, что процесс усвоения всегда начинается с восприятия и понимания факта, явлений, событий, правил и так далее. Далее происходит накопление отдельных фактов, признаков, данных наблюдений, что приводит к систематизации изученного. Чем заканчивается этот процесс усвоения: новыми знаниями, включенными в систему ранее усвоенных знаний. Эти элементы не заметны на уроке; они видны «логиическим глазом» [2, с.45]. Такую структуру урока М.И.Махмутов назвал внутренней логико-психологической структурой урока:

1. Повторение и принятие известных знаний.
2. Понимание знаний учащимися в определенной ситуации.
3. Принятие новых знаний и способов действий.
4. Осмысление учащимися новых элементов.
5. Обобщение элементов знаний и способов действий.
6. Применение новых способов знаний и действий в ситуациях по образцу и в измененных ситуациях.

Функциональная взаимосвязь этих элементов и их системность сильно детерминированы общей логикой усвоения, они нетерпимы к видам репродуктивной и творческой умственной деятельности учащихся. Поскольку проблемным показателем урока является наличие в его структуре этапов поисковой деятельности, то, конечно, они представляют собой часть внутренней структуры проблемного урока:

1. Создание проблемной ситуации и постановка проблемы.
2. Выдвижение гипотез и их обоснование.
3. Доказательство гипотезы.
4. Проверка правильности решения задачи.
5. Формулирование выводов.
6. Применение знаний в незнакомой (нестандартной) ситуации.

Такая структура урока способствует формированию продуктивного усвоения знаний учащимися и развитию интеллектуальной и других сфер. На современном уроке необходимо учитывать интересы и потребности учащихся, развивать мотивационную, эмоциональную, волевую сферы. Поэтому педагогу необходимо структурировать свою деятельность в соответствии с мотивационной основой деятельности учащихся.

Мотивационная структура урока:

1. Организация и управление вниманием учащихся.
2. Объяснение смысла деятельности.
3. Актуализация мотивационных ситуаций.
4. Постановка цели урока совместно с учащимися.
5. Обеспечение условий успеха в достижении цели.
6. Поддерживать положительные эмоции и состояние уверенности учащихся в своих действиях.
7. Оценка деятельности, процесса и результатов обучения.

Мотивационная структура урока выступает в качестве обобщенных потенциальных педагогических задач, которые должен решать учитель на каждом уроке. Данная структура является регулятором деятельности учителя по управлению учебной деятельностью учащегося. [2, 47с].

Учебная деятельность = потребность + мотив + цель + учебные действия + самоконтроль + самооценка. Многие исследователи, принимая данную структуру, стремятся конкретизировать выделенные компоненты, особенно систему учебных действий, обеспечивающих решение учебных задач. К ним относятся плановые и исполнительные действия. Планирующие или ориентировочные действия (ориентировочная основа деятельности - ООД) - это система ориентиров, с помощью которых учащиеся выполняют осваиваемые действия. Они необходимы для планирования предстоящей

деятельности: - Что найти? - Сначала что? -В какой последовательности действовать? - Какие действия необходимо выполнить?

Перечень исполнительских действий:

- действия по объяснению содержания учебного материала, представляемого в устной форме;
- действия по объяснению содержания учебного материала из письменного сообщения;
- действия по обработке учебного материала;
- действия по самостоятельному построению знаний.

В состав контрольных действий входят:контроль усвоения, понимания; контроль, отработка.

Они входят в качестве элементов в исполнительские действия и предусматривают: сравнение своих действий с их образцами; оценку соответствия действий и их результатов заданным условиям; корректировка их действий при отклонении от образца.

Контрольные действия постепенно переходят в самоконтроль. Самооценка собственных действий (рефлексия собственных действий ученика). Она характеризуется осознанием учащимися всех компонентов учебной деятельности. [3, с.48].

Таким образом, приведенная выше структура урока охватывает все его внешние и внутренние процессы, которые выполняют регулятивные функции деятельности учителя и (косвенно) функции учащихся. В результате максимального охвата этими структурами известных закономерностей обучения формируется общая единая структура проблемно-развивающего урока обучения. Возникает только один, но очень важный вопрос: как реализовать эти структуры учителю?

Учитель обязан знать все закономерности обучения и развития учащихся, но он никогда не сталкивается с ситуацией, когда необходимо реализовать все закономерности одновременно-ему не хватает времени на занятие. На каждом уроке решается ограниченное количество конкретных педагогических задач в соответствии с определенными закономерностями обучения. Каждый урок, проведенный учителем, имеет свою уникальную методическую структуру. Поэтому невозможно дать единую схему методической структуры урока - ее можно показать только на примере. Например, на уроке можно реализовать логико-психологическую структуру:

- Воспроизведение - в опросе, упражнениях;
- Прием - в организации внимания, наблюдений, объяснений;
- Понимание - при решении учебных задач, анализе их условий;
- Заключение - при проведении беседы, обсуждении вопросов;
- Применение - при организации самостоятельной работы.
- Все выделенные действия образуют методическую структуру в данном конкретном случае.

Успех интеллектуального развития школьника достигается главным образом на уроке, когда учитель остается один на один со своими воспитанниками. И от его умения «и наполнить сосуд, и зажечь факел», от его умения организовать познавательную систематическую деятельность зависит степень интереса учащихся к учебе, уровень знаний, готовность к постоянному самообразованию. Суть проблемного урока можно охватить одной фразой: «творческое усвоение знаний». Словосочетание «творческое усвоение знаний» означает, что на уроке ученик проходит все звенья научного творчества: постановку проблемы и поиск решения – на этапе введения знаний; выражение решения и реализацию продукта – на этапе воспроизведения (проговаривания) знаний. Все это отображено в таблице.

Проблемный урок отличается от других (традиционных) именно этапами введения и воспроизведения знаний.

Таблица 1- Структура проблемного урока

Цель урока	*Этапы урока*	*Деятельность учащихся*
ЗНАНИЯ	I. Создание проблемной ситуации	Формулирование вопроса: «Почему не получается?»
	II. Постановка учебной задачи	Формулирование темы урока и его задачи.
	III. Поиск решения	Открытие субъективно нового знания, путем выдвижения и анализа гипотез.
	IV. Выражение решения	Выражение нового знания в доступной форме. Моделирование.
	V. Реализация продукта	Представление продукта учителю и классу.

Из структуры проблемного урока мы видим, что его главным звеном является проблемная ситуация. Основная цель создания проблемных ситуаций заключается в осознании и разрешении этих ситуаций в ходе совместной деятельности обучающихся и учителя, при оптимальной самостоятельности учеников и под общим направляющим руководством учителя, а так же в овладении учащимися в процессе такой деятельности знаниями и общими принципами решения проблемных задач. Но, здесь педагогу важно помнить, что при столкновении с трудностью у учащихся может и не возникнуть познавательная потребность, если задание, которое должно выявить затруднение у детей, дает-

ся без учета их возможностей (интеллектуальных возможностей и достигнутого ими уровня знаний). Поэтому учитель должен знать возможности своих учащихся в анализе условий поставленного задания и усвоении (открытии) нового знания. Степень трудности задания должна быть такова, чтобы с помощью наличных знаний и способов действия учащиеся не могли его выполнить, однако этих знаний было бы достаточно для самостоятельного анализа (понимания) содержания и условий выполнения задания. Только такое задание способствует созданию проблемной ситуации.

Таким образом, вся вышеназванная структура урока реализуется в практической деятельности учителя с помощью методической структуры. Он не имеет определенного трафарета. Методическая структура определяется учителем, который выбирает средства, способы и приемы обучения. При этом он учитывает всю структуру урока и стремится реализовать их через методическую структуру. Все элементы вышеприведенных конструкций выступают в качестве практических заданий, которые в той или иной степени необходимо решать преподавателю при подготовке и проведении урока. Итак, особенности проблемно-модульного обучения: 1. деление материала на законченные части (модули). Значение себестоимости каждого раздела. 2. проводить самостоятельную подготовительную работу в процессе обучения.

Список литературы:

1. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 2014. – 191с.
2. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 2017. – 368с.
3. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Педагогика. переизд. 2016. – 168 с.
4. Якиманская И.С. Знания и мышление школьника. – М.: Знание, 2015. – 80с

УДК 371

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ЦЕЛЬ И РЕЗУЛЬТАТ СОВРЕМЕННОГО ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Балмухамбетова Марина Михайловна,
учитель английского языка
КГУ «Школа-лицей»
г. Лисаковск, Казахстан

Аннотация

Шет тілдерін оқытудың негізгі міндеті-оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту: оқу, жазу, монологиялық және диалогтік сөйлеу. Оқушылардың сөйлеу әрекетінің осы түрлерін дамыту бойынша жұмыс бүкіл оқу кезеңінде жүзеге асырылады. Ағылшын тілін оқыту кезінде коммуникативтік қабілеттерді - еркін қарым - қатынас дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға және ағылшын тілін іс жүзінде қолдануға ерекше көңіл бөлінеді.

Түйінді сөздер: Функция сауаттылық, ағылшын тілі, тәжірибе, дарынды балалар.

Аннотация

Основной задачей обучения иностранным языкам является развитие у учащихся речевых навыков: чтения, письма, монологической и диалогической речи. Работа над развитием у учащихся этих видов речевой деятельности осуществляется на протяжении всего периода обучения. При обучении английскому языку особое внимание уделяется формированию и развитию коммуникативных способностей - навыков свободного общения и практического применения английского языка.

Ключевые слова: Функция грамотность, английский язык, практика, одаренные дети.

Abstract

The main task of teaching foreign languages is to develop students' speech skills: reading, writing, monologue and dialogic speech. Work on the development of these types of speech activity in students is carried out throughout the entire period of study. When teaching English, special attention is paid to the formation and development of communicative abilities - skills of free communication and practical application of the English language.

Keywords: Literacy function, English, practice, gifted children.

Процесс развития современного мирового сообщества характеризуется повышением требований к уровню культуры и образования его граждан. Основную задачу развития способностей учащихся выполняет образование в школе. При этом мировые тенденции настаивают на практическом

использовании английского языка среди учащихся школ Казахстана. В процессе образования учащиеся должны уметь самостоятельно решать проблемы в различных сферах и видах деятельности на основе использования социального опыта. Для решения стандартных жизненных ситуации и проблем учащиеся нуждаются в развитии функциональной грамотности на уроках английского языка. Предмет «английский язык» сам по себе подразумевает практическое использование языка в повседневной жизни. Однако учащимся тяжело переносить полученные на уроке знания в практику речи. Чаще всего весь изученный материал используется только в рамках урока. Возникает противоречие между необходимостью повышения качества образования и способностью вступать в отношения с внешней средой, при этом максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней применяя накопленные знания в жизни. Поэтому учителю необходимо решить эту задачу.

Планируя урок, каждый учитель хочет, что бы он был эффективным, но как этого достичь? Будучи преподавателем английского языка, я изучаю разные методы и технологии для того, чтобы усовершенствовать практику преподавания и обучения, добиться высокого качества знаний по предмету. На своей практике я могу сказать, что одним из результативных способов развития является – повышение интереса учащихся к самообразованию. Задания на развитие функциональной грамотности способствуют к самостоятельной работе с информацией, расширению кругозора учащихся, мотивируют к поиску наиболее рациональных способов решения задачи. В результате самообучения учащиеся, они самостоятельно приобретают и применяют в практике знаний и умению. Конечно, нужно помнить, что функциональная грамотность на уроках английского языка требует определенный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающих нормальное функционирование личности в системе социальных отношений. Задача функциональной грамотности заключается в способности учащегося самостоятельно осуществлять учебную деятельность и применять полученные знания и умения при решении жизненных задач. Стандарты современного мира требуют от образования формирование конкурентоспособной личности. От того, насколько самостоятелен учащийся, как развиты его функциональные навыки и критическое мышление, зависит прогресс его самого и признание его значимости в обществе.

Хочу отметить, что внедряя в практику приемы и методы, способствующие развитию функциональной грамотности, я заметила повышение интереса к моему предмету: учащиеся стали легче вступать в диалог, преодолевая языковой барьер; грамматические темы, закрепленные через игру, приближенную к реальности, стали более понятными; лексический запас учащихся увеличился и даже самые скучные темы стали интереснее. Для работы в данном направлении я выбрала 5-е классы, занимающиеся по учебнику «Excel» [1]. При повторении глагола have got / has got и лексики по теме «внешность» мы описывали друга по переписке, главным условием данного задания было то, что учащиеся должны были на пару дней стать друзьями по переписке в реальной жизни. Данный вид работы помог мне не только вызвать интерес к предмету, но и закрепить пройденный материал почти на 100%. Работая с текстом о достопримечательностях Парижа, Англии и Казахстана, учащимся было предложенно организовать поездку в одну из стран. Для данного задания необходимо было выяснить стоимость билета, узнать информацию о местных блюдах, изучить разные варианты проживания и даже погоду на ближайшие пару недель. Работа проводилась по группам, каждая готовила свое задание с использованием интернета. В конце урока выяснив все интересующие нас вопросы мы определелись со страной которую хотим посетить. Изучая раздел по темк «Работа», для закрепления лексики учащимся было предложенно заполнить анкету при трудоустройстве. Анкета включала в себя вопросы касающиеся выбранной профессии и необходимые для этой работы качества. Проанализировав анкеты, каждый учащийся составил список качеств которыйе он должен развить. Еще одним из примеров можно является изучение с раздела «Дом». Изучая данную тему учащиеся получили задание творческого характера. Им было предложенно обставить комнату, при этом использовать не только полученные знания, но и воспользоваться советами дизаинеров по средствам интернета. Хочу добавить, что на своих уроках я разрешаю пользоваться разными источниками информации: интернет, словари, справочники, сборники ит.д. Следующие задание, которым хочу поделиться – это изучение Past Simple. В 5-х классах изучение грамматического материала лучше проводить с элементами игры. Изучив теорию, я предложила детям собрать пазлы с 2 формами неправильных глаголов, а потом составить с ними предложения по картинке затерянного города «Атлантида». Данный вид работы вызвал у детей большой интерес, а желание решить задачу самостоятельнопоказал отличный результат. Работя в данном направлении, могу сказать, что элементы функциональной граммотности можно применять на всех этапах урока , начиная с warm – up activities и заканчивая домашним заданием. Не важно какая тема и какой класс, главное связать эту тему с ситуацией приближенной к реальности и дать проблему, а учащиеся сами начнут ее решать, да еще и с большим азартом.

Проанализировав задания из учебника, которые мы прорабатывали с детьми, я нашла примеры, как можно сформировать все навыки функциональной грамотности.

Математическая грамотность начинает формироваться, когда обучающиеся работают с числительными на разных этапах обучения. В качестве примера можно привести заданий из учебника для 5 класса, где ученикам вспомнить числа и произвести простые вычисления на иностранном

языке. Данный вид работы является характерным для обычной проверки математической подготовки учащихся [2].

Креативное мышление – это новый компонент функциональной грамотности. Важнейшим источником развития личности учащегося, конечно можно считать - способность мыслить креативно. Способность к креативному мышлению базируется на знаниях и опыте и может быть предметом целенаправленного формирования. Поэтому учителю необходимо сделать акцент на ежедневной, бытовой креативности. Важно подбирать и предлагать задания, которые могут постепенно стимулировать привычку креативно мыслить и побуждать к решению на проблемы. Креативное мышление свойственно каждому ребенку, а задача учителя поддержать и развивать. Самый большой спектр возможностей для развития творческого потенциала учащихся, в разделах Projrct work. На этапе закрепления темы, когда учащиеся владеют необходимыми знаниями, лексикой и грамматикой хорошим видом работы можно считать создание презентации, докладов, постеры, альбомы, коллажи.

Читательская грамотность – это одно из направлений функциональной грамотности и, по моему мнению, базовое направление. При работе с любым заданием, первое что нужно сделать учащемуся это прочитать задание [3].

В своей практике учителя сталкиваются с многочисленными затруднениями учащихся при работе с текстом. Зачастую проблемой является даже выделение ключевых слов. Бывает сложно определить главную мысль текста, и, как следствие, подобрать к этому тексту заголовок. Учащиеся, как правило, не могут читать диаграммы и интерпретировать информацию, данную в таблицах, то есть они не в состоянии перенести знания и умения из одной области в другую.

Поскольку одной из главных задачи преподавания английского языка является заинтересованность обучающихся, на уроках при работе с текстом следует применить современную педагогическую технологию, которая сделает урок интересным. На мой взгляд, технология развития критического мышления через чтение и письмо хорошо справляется с этой задачей. Благодаря этой технологии, работа с текстом предполагает большой спектр заданий: перефразировать предложения, подобрать антонимы или синонимы к словам, разделить текст на смысловые части, пересказать текст от лица различных персонажей, написать свои вопросы к персонажам, дать совет герою и т.д.

К примеру, из самых типовых заданий, направленных на поиск в тексте определенной информации, являются задания на выбор альтернатив True / False [4]. Ученик внимательно просматривает текст – ищут нужную им информацию или пытаются убедиться, что она отсутствует в тексте. Но это задание можно изменить. Например, можно предложить ученикам самим обработать текст, применив этот инструмент. Формулировки заданий на выбор могут быть следующими:

- Отметь значком * правильный вариант ответа, согласно тексту.
- Какое из утверждений соответствует тексту?
- Прочитай текст и выбери правильный ответ
- Прочитай текст и подчеркни то, о чем НЕ сообщается в тексте.
- И это только малая часть заданий, которые помогут развить читательскую грамотность.

В конце хотелось бы отметить, что применяя задания на формирование функциональной грамотности, учитель способствует повышению мотивации учащихся, расширяет их кругозор, развивает творческие способности, помогает осознать ценности современного мира – всё это необходимо для гармоничного развития личности и дальнейшего взаимодействия с обществом. А для учителя важно, то что, меняя стандартные подходы к выполнению заданий, и создавая условия для развития умения учиться, идти к цели и находить оптимальные пути к ее достижению, учитель не только учит ученика, но развивается сам.

Список литературы:

1. Virginia Evans, Jenny Dooley, Bob Obee. Student’s book «EXCEL» for Kazakhstan grade 5 / Express Publishing
2. Варавина О.С. Формирование функциональной грамотности детей младшего школьного возраста на уроках изобразительного искусства // Педагогический поиск. - 2020. - № 3. - С. 13-16.
3. Дьякова Е.А. Развитие грамотности чтения как компонента функциональной грамотности в школе / Е.А. Дьякова; под общей редакцией Н.С. Болотновой // Русская речевая культура и текст: материалы XI Международной научной конференции.- 2020. - С. 250-255.
4. Акушева Н.Г. Развитие функциональной грамотности чтения / Н.Г.Акушева, М.Б.Лойк, Л.А.Скороделова // Наука, образование, общество: тенденции и перспективы развития: сборник материалов XVII Международной научно-практической конференции. - 2020. - С. 49-51.

УДК 711.7

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ КАК ОДИН ИЗ АСПЕКТОВ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Батырханова Гульбану Батырхановна,
магистрант, 1 курс
Костанайский региональный университет
им.А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқу процесінде қолдану туралы мақала. Ағылшын тілі сабағында қолданылатын интернет ресурстарының мысалдары келтірілген. АКТ материалды игеру тиімділігін, оқытылатын тілдің мәртебесін, оқушылардың ынтасын арттырады.
Түйінді сөздер: дағдыларды оңтайландыру, белсендіру, аймақтық аспект, интенсификация, дағдыларды қалыптастыру.

Аннотация

Статья об использовании информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе. Даны примеры интернет-ресурсов применяемые на уроках английского языка. ИКТ повышает эффективность усвоения материала, статус изучаемого языка, мотивацию студентов.
Ключевые слова: оптимизация, активизация навыков, страноведческий аспект, интенсификация, формирование навыков.

Abstract

An article on the use of information and communication technologies in the educational process. Examples of Internet resources used in English lessons are given. ICT increases the efficiency of learning the material, the status of the studied language, the motivation of students.
Keywords: optimization, activation of skills, regional aspect, intensification, formation of skills.

Использование средств информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) на уроках иностранного языка достаточно актуальна для развития личности обучаемого и формирования следующих компетенций: умений сравнивать преимущества и недостатки различных источников информации, выбирать соответствующие технологии ее поиска, создавать и использовать адекватные модели и процедуры изучения и обработки информации и т.д.

Использование новых ИКТ в преподавании является одним из важнейших аспектов совершенствования и оптимизации учебного процесса, обогащения арсенала методических средств и приемов, позволяющих разнообразить формы работы и сделать урок интересным и запоминающимся [1].

Однако при организации урока с использованием компьютерных программ, информация предоставляется обучающимся красочно оформленной, с использованием эффектов анимации, в виде текста, диаграммы, графика, рисунка. Все это, по мнению современных дидактов, позволяет более наглядно и доступно, чем в устной форме, объяснить учебный материал. Очень важно и то, что на таких уроках можно работать в индивидуальном режиме, продвигаясь в постижении нового материала в своем темпе, возвращаясь к непонятому, если это требуется, или забегать вперед.

Компьютер лоялен к разнообразию ответов: он не сопровождает работу хвалебными или порицательными комментариями, что развивает самостоятельность и создает благоприятную социально-психологическую атмосферу на уроке, придавая уверенность в себе, это является немаловажным фактором для развития индивидуальности.

Таким образом, говоря о преимуществах работы обучающихся с компьютером, следует назвать его бесспорные достоинства:

- совершенствование навыков владения компьютером;
- создание благоприятного психологического климата;
- повышение мотивации обучающихся и их интереса к предмету;
- самоутверждение;
- большие возможности наглядного предъявления материала;
- сочетание контроля и самоконтроля; объективная и своевременная оценка действий;
- активизация навыков самостоятельной работы.

Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках иностранного языка раскрывает огромные возможности компьютера как эффективного средства обучения [2]. Компьютерные обучающие программы позволяют тренировать различные виды речевой деятельности и сочетать их в разных комбинациях, осознать языковые явления, способствуют формированию лингвисти-

ческих способностей, создают коммуникативные ситуации, автоматизируют языковые и речевые действия, а также обеспечивают реализацию индивидуального подхода и интенсификацию самостоятельной работы.

Использование информационных технологий в образовательном процессе позволяет улучшить качество образования, ориентироваться на современные цели обучения, повысить мотивацию студентов к обучению, использовать взаимосвязанное обучение различным видам речевой деятельности, учитывать страноведческий аспект, сделать занятия запоминающимися и эмоциональными, реализовать индивидуальный подход, усилить самостоятельность школьников, повысить качество наглядности.

Таким образом, достоинств у компьютерного обучения немало, но нельзя и злоупотреблять компьютеризацией.

ИКТ способствуют усилению учебной мотивации изучения ИЯ и совершенствованию знаний. ИКТ направлено на совершенствование форм и методов процесса обучения. Одним из основных направлений процесса информатизации образования является внедрение средств новых информационных технологий в систему образования [3]. Итак, назовем наиболее часто используемые элементы ИКТ в учебном процессе:

- электронные учебники и пособия, демонстрируемые с помощью компьютера и мультимедийного проекта, интерактивной доски;
- электронные энциклопедии и справочники;
- образовательные ресурсы Интернета;
- видео и аудиотехника;
- материалы для дистанционного обучения.
- Изучение английского языка с использованием ИКТ дает возможность принимать участие в тестированиях, в викторинах, конкурсах.

Развитие лексических навыков для последующего их включения в речевую деятельность является основной задачей в овладении лексикой. Применение компьютерных технологий при формировании лексических навыков значительно усиливает эффективность данного процесса. Для отработки значения слова предлагаются, например, упражнения на распределение слов по тематическим группам (school: chalk, desk, teacher. Family: mother, sister, aunt). Для тренировки в употреблении слов с помощью компьютера мы предлагаем обучающимся составить предложение из данных слов: is, a, big, there, window, bedroom, in, my (There is a big window in my bedroom).

На этапе тренировки и применения лексики для продуктивной деятельности определяющими будут операции по соединению слов, исходя из содержания высказывания. С целью формирования продуктивных лексических навыков мы используем компьютер для тренировки обучающихся в действиях по сочетанию лексических единиц. Например, упражнение для отработки: скажи, какими могут быть перечисленные предметы: house, room, sofa, carpet. В другой колонке размещены прилагательные: big, old, white, beautiful.студент, составивший словосочетаний больше других, получает большее количество баллов.

a) С целью формирования продуктивного навыка выполняется упражнение по заполнению пропуска в высказывании. Показателем правильности в данном случае является соответствие смыслового значения подставляемой лексической единицы той, с которой она сочетается. Например, Would you like some tea?
b) You are welcome
c) Yes, please
d) Help yourself

Быстрое выполнение подобных упражнений дает возможность увеличить объем изучаемой лексики за счет сэкономленного времени. Приведу пример упражнения на употребление лексических единиц в речевой деятельности:

- Yes, yes. Take it, please.
- Would you like fruit and ham?
- Help yourself.
- Yes,please. May I have five apples, please?
- Thank you! I like oranges. May I have an orange?

При обучении грамматике также используются различные приемы.

А) *упражнения на заполнение пропусков*. Обучающая программа предлагает обучающемуся набор предложений с пропусками. В случае неверного ответа возможны следующие варианты развития событий:

- запрет обучаемому переходить к следующему заданию или предложению;
- переход обучаемого к следующему заданию или предложению с последующей их корректировкой, а именно выделение другим цветом правильного ответа или проставление знака «крестик», означающего неверный ответ;

Б) *упражнения в виде игры на составление предложений,* во время которой обучаемый наводит курсор на необходимое слово, которое после этого перемещается в составляемое предложение и становится за последним перемещённым словом.

При изучении темы «Модальные глаголы» используем тренажер «Глагол can» для отработки употребления этого глагола в речи.

Огромный потенциал при обучении грамматике дает Интернет [4]. Здесь можно найти не только упражнения по всем разделам английской грамматики, но и онлайн тесты, в которых сразу же оценивается результат. В своей работе пользуюсь многими сайтами сети Интернет, что позволяет более качественно и быстро проверить усвоение грамматического материала.

Формирование фонетических навыков аудирования; контроль правильности понимания прослушанного текста; умение понимать аутентичную речь.

В своей работе мы также используем возможности ИКТ для решения комплексных задач, поэтому для тренировки умений и навыков аудирования используются мультимедийные уроки и задания. Источниками таких заданий являются You-tube каналы «Вот это английский», «English with the Canadian Bob», «Songs with lyrics» и т.д.

При обучении говорению формируется умение сообщить, объяснить, одобрить, убедить, поздравить, дать описание и т.д. Обучающимся предлагаются сайты по определённой тематике, связанной с изучаемой в УМК темой. Например, при изучении темы «The USA» совершают виртуальное путешествие по городу и рассказывают о том, что они видят.

На уроках английского языка с помощью Интернета можно решать целый ряд дидактических задач. Как информационная система, Интернет предлагает своим пользователям многообразие информации и ресурсов. Базовый набор услуг может включать в себя:

- электронную почту (e-mail);
- телеконференции (usenet);
- видеоконференции;
- возможность публикации собственной информации, создание собственной домашней странички (homepage) и размещение ее на Web-сервере;
- доступ к информационным ресурсам:
- справочные каталоги (Yahoo!, InfoSeek/UltraSmart, LookSmart, Galaxy, Yandex, Google);
- поисковые системы (Alta Vista, Open Text, WebCrawler);
- разговор в сети (Chat) [5].

Важно одно – найти ту грань, которая позволит сделать урок по-настоящему развивающим и познавательным. Использование информационных технологий позволяет осуществить задуманное, сделать урок современным. При правильной организации учебного процесса повышается мотивация самоподготовки студента и появляется сознательное отношение к учебе. Познавательная деятельность, субъектом которой является студент, имеет репродуктивный характер. Успешность учебной деятельности во многом зависит от степени самостоятельности, его активности (или, наоборот, пассивности), заинтересованности в достижении результата и т.д. Хорошая результативность является результатом поисковой, творческой, самостоятельной познавательной деятельности.

Список литературы:

1. Бухаркина М.Ю. Мультимедийный учебник: что это? // Иностранные языки в школе. - 2001 - №4 - С. 29-33.
2. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера: в вопросах и ответах. - СПб, 2000.- С. 191.
3. Сидоренко А.Ф. Использование компьютерных программ на уроках английского языка// Иностранные языки в школе. - 2002 - №2 - с. 41-43.
4. Цветкова Л.А. Использование компьютера при обучении лексике в школе // Иностранные языки в школе. - 2002. - №2. - С. 43-47.
5. Beaty Ken. Computer-assisted Language Learning. Longman, Pearson Education, 2003.

УДК 373

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ ПЕДАГОГОВ

Бачкарева Кристина Николаевна,
воспитатель, КГУ «Карагайлинская
общеобразовательная школа отдела образования
Алтынсаринского района» Управления образования
акимата Костанайской области

Аннотация

Бұл мақалада білім беру ұйымдарының оқу-тәрбие процесіне инновациялық технологияларды енгізу және мұғалімнің инновациялық қызметін оның кәсіби дамуының көрінісі ретінде зерттеу мәселелері өзекті болып табылады. Мұғалімнің кәсіби дамуы адамның шексіз даму мүмкіндігін анықтайтын өмір бойы үздіксіз процесс екендігі атап өтілді.

Түйінді сөздер: инновация, инновациялық технологиялар, инновациялық қызмет, кәсіби қызмет, кәсіби даму.

Аннотация

В данной статье актуализируются вопросы внедрения инновационных технологий в образовательный процесс учебных учреждений и изучения инновационной деятельности педагога как проявления его профессионального развития. Отметим, что профессиональное развитие педагога представляет собой непрерывный процесс на протяжении всей его жизни, что определяет возможность неограниченного развития человека.

Ключевые слова: Педагог, инновационный подход, система образования, педагогические компетентности.

Abstract

This article actualizes the issues of the introduction of innovative technologies in the educational process of educational institutions and the study of innovative activity of a teacher as a manifestation of his professional development. It is noted that the professional development of a teacher is a continuous process throughout life, which determines the possibility of unlimited human development. Professional development of teachers in the context of the introduction of innovative learning technologies as an element of the development of the education system.

Keywords: innovation, innovative technologies, innovative activity, professional activity, professional development.

Проблема инновационной деятельности педагога на современном этапе, становится все более актуальной. Таковыми проблемами являются изменения в контексте образования: внедрение инновационных технологий в образовательных учреждениях. Качество выбора решения для достижения тактических и стратегических целей в системе образования зависит, прежде всего, от профессиональной компетентности педагога. Учителя должны создавать новый образ жизни, а это значит быть в основе культуры будущего, на которой будет базироваться воспитание современного поколения. Именно поэтому профессиональное развитие педагога, его участие в процессе непрерывного личностного совершенствования является актуальной проблемой на сегодняшний день. Процесс профессионального развития педагога может удовлетворить потребности развития современной образовательной системы только за счет содержания образования, форм и методов его организации и совершенно новых технологий. Подготовка педагога включает в себя личные и деловые качества, а также владение профессиональными навыками [5]. Реализовать формы личностно ориентированного содержания через новые развивающие технологии обучения станет возможным при профессиональной и психологической готовности самого педагога к инновациям, поскольку часть педагогов профессионально уже готовы к нововведениям в области профессионального образования и нуждаются лишь в методических рекомендаций. Отсюда и возникает практическая проблема при переводе самой личности педагогов с одного уровня профессионализма на инновационный уровень. В этих проблемах именно личностно ориентированные технологии профессионального развития педагога стали наиболее востребованными.

Теоретические знания и их применение на практике позволяют выработать профессионально-педагогический стиль мышления, обеспечивающий инновационное обновление профессиональной деятельности. Поэтому целью нашего исследования является рассмотрение инновационной деятельности педагога как проявления его профессионального развития. Предпосылками для развития профессиональной компетентности учителя общеобразовательной школы на основе внедрения инновационных образовательных технологий являются:

- разработанность идеи и механизма непрерывного образования;

- постоянное удовлетворение запроса специалиста в оказании методической помощи; создание условий для реализации индивидуальной образовательной деятельности, которая позволит педагогу самому выбрать оптимальные сроки для прохождения курсов повышения квалификации, специальных образовательных программ;
- процесс создания научно-методического образовательного пространства как открытой среды, в которой учитель сможет самостоятельно выбрать собственную траекторию развития и определять форму развития свой профессиональной компетентности;
- при постоянном учёте мотива профессионального развития учителя, которое позволит предложить ему соответствующее содержание и предоставить педагогу возможность корректировать его, самостоятельно определяя степень заинтересованности в развитии собственной профессиональной компетентности [1].

Нововведения должны выполнять функцию обеспечения присвоения принципиально новой модели на достаточно больших и широких полях практики с последующим ее принятием и сохранением». Ученые Б.П.Мартиросян и В.С.Лазарев [2] под инновационными технологиями подразумевают целенаправленное внедрение инноваций в систему образования для повышения качества образования. Ученые относят к теме инноваций педагогический коллектив или группу учителей, занимающихся внедрением этих инноваций. Содержание этой деятельности заключается в преобразовании системы школьного образования посредством этих инноваций. Инновационные технологии получили развитие в учебной литературе, но анализ опыта их применения в образовательном процессе показывает, что они не могут обеспечить комплексного решения обозначенной нами проблемы. Причины можно определить следующим образом:

1) эмпирическая «природа» инновационной технологии, являющаяся результатом незначительного с точки зрения психолого-педагогической науки педагогического опыта;

2) низкий уровень направленности инновационной технологии, используемой в образовательном процессе, на психологическую сущность конкретного образовательного результата, в котором доминирует обучающийся, студент или школьник;

3) отсутствие прямого соответствия между сущностью инновационной технологии и процессом усвоения, обучающимся учебного материала и овладения результатами обучения, которое носит психологический характер.

Реализация функции инновационной технологии как мощного ресурса реализации рассматриваемого социального заказа в системе образования зависит от дидактической деятельности педагога как ключевой фигуры образовательного процесса. Методологические основы определяют эффективность используемых в ней инновационных технологий; ориентирования на результаты обучения учащегося; образовательная деятельность, в которой он улучшает результаты образования. Опираясь на научные предпосылки внедрения инноваций в системе образования при учете теоретического аспекта развития профессиональной компетентности педагога необходимо определить как одну из главных потребностей учителей общеобразовательных школ и дошкольных учреждений это вопрос постоянной практики в инновационной форме организации педагогического процесса. Подобную практику на сегодняшний день способны предоставить только на базе образовательных учреждений высшего образования, которые обладают высокопрофессиональными педагогическими кадрами, современной материально-технической базой и самое главное практическим опытом внедрения инновационных технологий обучения на международном уровне.

Содержание и формы инновационной деятельности педагога:

1. Внедрение, использование новых методов, методик, средств, технологий в образовательном процессе:

- проектные технологии предполагают включение детей в социально и личностно-значимую деятельность (работа над творческими проектами);
- личностно-ориентированные технологии. Сюда относятся технологии дифференциации и индивидуализации. Дети являются не столько объектом педагогического воздействия, сколько субъектом собственной деятельности. Следовательно, дифференцированный подход в обучении должен осуществляться на индивидуальном уровне.
- исследовательские и практические работы предполагают в получении учебной информации из первоисточников. Обучающиеся учатся работать с историческими документами, книгами, энциклопедиями, периодической печатью;
- информационно-коммуникативные технологии: компьютерные программы, интернет;
- учение через обучение – метод обучения, при котором обучающиеся с помощью педагога готовятся и проводят занятия (презентации, мастер-классы);

Педагог, применяющий в своей практике инновационные технологии, обладает определенным уровнем профессионального мастерства в решении задач, способен творчески и нестандартно подходить к решению возникающих задач и организации учебного процесса. Это свидетельствует о высоком уровне личностного развития, способности к самоанализу и саморазвитию, способности оценивать качество собственной работы.

В ходе анализа теоретических подходов к проблеме профессионального развития педагога, ориентированных на инновационную деятельность и практику инновационного образования, выяснилось, что для осуществления процесса повышения квалификации каждому учителю необходимо сформировать представление об инновационной деятельности в будущем, а также разработать совместную перспективную деятельность и организовать освоение знаний, умений и методов, необходимых для осуществления данного процесса. Деятельность по прогнозированию следующих этапов инновационной деятельности, коллективная работа над предстоящей деятельностью имеют воспитательное значение, так как педагоги овладевают способами программирования и проектирования собственной деятельности, способами работы с идеями других людей, совершенствуют коммуникативные навыки, что является неотъемлемым частью процесса профессионального развития учителя. Суть процесса повышения квалификации педагога заключается в восполнении индивидуальных образовательных дефицитов, возникающих в процессе его профессионального развития. Этот процесс включает в себя обогащение знаний и умений, формирование профессиональных навыков, необходимых для успешного осуществления инновационной деятельности, путем подготовки и реализации индивидуальных образовательных программ. Анализ разных подходов к подготовке педагогов к инновационной деятельности в профессиональном развитии позволяет сделать определенные выводы:

- меняются требования к учителю: от профессионала со сложными функциями, от узкопредметника к учителю-исследователю, поэтому необходимо создавать объективные и субъективные условия для актуализации индивидуального потенциала профессионального развития, в котором педагог как субъект осознает собственное личностно-профессиональное развитие и проявляет профессиональную инициативу, выступая индикатором и методом личностно-профессионального развития;
- ранее важными характеристиками учителя были частные знания учителей в области преподавания своего предмета, в области педагогики и психологии, а также профессиональные навыки. Но сегодня актуальны системное мировоззрение, нестандартное мышление и профессиональное творчество;
- для подготовки к инновационной деятельности в процессе повышения квалификации необходимо создание условий для формирования исследовательских и коммуникативных навыков, мыслительных способностей, мотивации педагогов к ведению инновационной деятельности;
- сегодня стратегия подготовки педагога к инновационной деятельности, предвиденная сложившейся социальной конъюнктурой, практикой современного образования и сменой ценностей в обществе в целом, требует пересмотра.

В результате анализа научных работ об особенностях инновационной деятельности можно выделить ряд критериев профессионального развития педагога в процессе инновационной деятельности:

- формирование профессиональных компетенций, представленных следующими компонентами: мотивационно-ценностной, коммуникативной, организационно-управленческой, методологической, исследовательской и рефлексивной;
- овладение элементами общеобразовательной подготовки, основами теории и практики инновационной технологии, с которой предстоит работать;
- способность учиться инновационными способами [3, с.15].

Требования к современному учителю, к его способности быстро и относительно безболезненно приспосабливаться к постоянному ускорению развития общества, повышают ценность его готовности к работе с инновациями. В постиндустриальном обществе с его новыми образовательными моделями педагогу важно быть инновационным, принимая происходящие изменения и развитие образовательной среды. Управление инновационной деятельностью осуществляется несколькими путями: основной принцип управления заключается в поддержке педагога с помощью различных средств, как образовательных (педагогические занятия, семинары, консультации и т.д.), так и материальных (разные формы доплат, премии и т.п.). Важнейшими моментами являются развертывание процесса рефлексии и осмысления педагогами собственной педагогической деятельности. За любой инновацией предполагается инновационная педагогическая деятельность определенного педагога. Из этого следует, что необходимо создавать условия для педагогического творчества, совершенствовать формы и методы обучения и воспитания, необходимо обеспечить вариативность в выборе содержания.

Наблюдения показывают, что для эффективного обеспечения процесса непрерывного профессионального развития учителя – как учителя-специалиста в предметной области, как учителя-воспитателя, как учителя-исследователя и, в конечном счете, как учителя-новатора – необходимы как минимум следующие два фактора:

1) психологическая подготовка учителя к инновационной деятельности и, как показывают исследования, особая группа навыков и умений рефлексивно-аналитического и деятельностно-практического порядка;

2)переориентация всех институционализированных форм профессионального образования, повышение квалификации педагога на задачу поддержки его как педагога-профессионала в стремлении к непрерывному профессиональному росту. Все рассмотренные выше факторы должны учитываться педагогами и их руководителями при планировании и осуществлении своей инновационно-педагогической деятельности, так как в совокупности они составляют общую систему требований к развитию педагога и его инновационности. Выстраивается новая логика профессионального развития педагога, гарантирующая его целостность с точки зрения профессиональной компетентности и направленная на постоянное обновление культурной среды образовательного учреждения, влияющая на повышение привлекательности инвестиций в образование.

Список литературы:

1. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: Изд-во «Магистр», 1997. – С. 221-224.
2. Лазарев В.С., Мартиросян Б.П. Нормативный подход к оценке инновационной деятельности школы // Педагогика. – 2003. – № 3. – С.17–25.
3. Сафонова Е.И. Рекомендации по использованию инновационных образовательных технологий в учебном процессе / Е.И.Сафонова. – М.: РГГУ, 2011. – 71 с.
4. Дроботенко Ю.Б., Дука Н.А., Дука Т.О., Чекалева Н.В. Инновационные процессы: учеб. пособие для студ. магистратуры. – Омск: ФГБОУ ВПО ОмГПУ, 2013. – 131 с.
5. Лагунова М.В., Воропаева Е.Э. Готовность педагога к инновационной деятельности // Материалы I междунар. науч.-практ. конф. – М.: НИЦ «Апробация», 2013. – С.161-167.
6. Дири М.И. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления // Самарский научный вестник. – 2017. Т. 6, – № 2 (19). – С.221-226.

УДК 377.5

БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУ ПРОЦЕСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУ ҚҰРАЛЫН ҚОЛДАНУ

Бектасова Алтынай Аргынгельдиновна,
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің оқытушысы
«ҚИнЭУ кәсіпкерлік колледжі» ЖМ
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсатю. Бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау процесінде инновациялық оқыту технологиясының өзекті буындарының бірі - электронды оқу құралы. Мақалада электрондық оқу құралдары артықшылықтары мен оқу процесінде қолданылатын электрондық оқу құралдары туралы айтылады.

Тірек сөздер: электронды оқу құралы, бәсекеге қабілетті, кәсіби тілдесім, компьютерлік бағдарламалар.

Аннотация

Актульность и цель. Одним из актуальных звеньев инновационной технологии обучения в процессе подготовки конкурентоспособных специалистов является электронное учебное пособие. В статье рассказывается о преимуществах электронных учебных пособий и электронных пособий, используемых в учебном процессе.

Ключевые слова: электронное учебное пособие, конкурентоспособная, профессиональная коммуникация, компьютерные программы.

Abstract

Relevance One of the actual links of innovative learning technology in the process of training competitive specialists is an electronic textbook. Goal The article describes the advantages of electronic textbooks and electronic textbooks used in the educational process.

Keywords: e-learning aid, competitive, professional communication, computer programs.

Қазіргі заманғы мамандарды тиімді даярлау үшін дәстүрлі технологиясымен қатар жаңа білім беру жүйесінде озық білім беру технологиясын енгізу үлкен маңызға ие, оның ішінде ақпараттық компьютерлік телекоммуникациялық – технологиялық инновациялар.

Бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау процесінде инновациялық оқыту технологиясының өзекті буындарының бірі – электронды оқу құралы.

Қазіргі кезде электронды оқу құралы білім беру қызметін басқаруға арналған компьютерлік жаңа дидактикалық қамтамасыз ету кешені болып табылады. Сонымен қатар оларға келесі негізгі фнукциялар жүктеледі:

- барлық оқу сабақтарының түрі жүзеге асыру үшін білімдерді, дағдыларды және біліктерді бақылау және бағалау;
- процестерді компьютерлік имитациялық модельдеу;
- ақпараттық қазіргі заманғы құралдар және ұсыну формасы арқылы дидактикалық принциптерді оқытудың жүзеге асыру мүмкіндігін кеңейту;
- білім алушылардың бейімделуі, оқыту процесін басқарудың оңтайлы деңгейі жоспарлау. [1, 46 б]

Электрондық оқулықтың жай оқулықтан айырмашылықтары қандай? Электрондық оқулық – оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұны қамтитын, компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, модельдеу, тестілеу т.б. бағдарламалардың жиынтығы. Электрондық оқулық жай оқулықтарға тиімді қосымша мүмкіндіктер береді. Әсіресе: кері байланысты практика жүзінде тез арада қамтамасыз ету; жай оқулықтағы ақпаратты іздеу мүмкіндіктері біраз уақыт алатындықтан болғандықтан электронды оқулық қажетті оқулықты табуға тез мүмкіндік береді; гипермәтін түсіндірулерге өту барысында уақытты үнемдеу; жеке тұлғаға бағдарланған, яғни оның нақты бір бөлім бойынша білімді тексеру және қысқа мәтінмен кодтар оны көрсету, баяндау, модельдеу т.б. мүмкіндіктер тез орындалады.

Жай оқулықпен салыстырғанда электрондық оқулыққа кездесетін кемшіліктер: экранды мәтіндік ақпаратты қабылдау ыңғайлылығы мен тиімділігінің төмендігі; пайдалану барысы құнының жоғарылығында.

Компьютерлік өнімдер, оның ішінде оқыту бағдарламалары мен электронды оқулықтар саны жылдан-жылға көбеюде. Алайда, осы күнге дейін электрондық оқулық қандай болу керек және қандай функциялар оның міндеттемелеріне айналу керек деген мәселеге шешуін таппай отыр. [2, 35б]

Қазіргі кезде ең өзекті мәселенің бірі – бәсекеге қабілетті, еңбек нарығында сұранысқа ие бола алатындай кәсіби мамандар даярлау.

Мемлекеттік маңызды осынау істе оқу құралдарының әрқайсысының өзіндік орны бар. Айталық, кәсіптік білім беретін оқу орындарында оқытылатын кәсіптік қазақ тілі оқулықтарының мазмұны мен мақсаты болашақ мамандардың кәсібіне қатысты қолданылатын сөздер мен сөз тіркестерін меңгеріп, тіл үйренушінің игеретін мамандығына, қажеттілігі мен сұрақтарына орай кәсіби тілдесімді дамытуға бағытталуы тиіс.

Тәуелсіз мемлекетімізде кәсіптік-техникалық білім беруде барынша көңіл бөлініп жатқан қазіргі кезеңде осы саладағы кадрларды сапалы даярлауға арнайы пәндермен қатар, кәсіби қазақ тілі пәнінің де өзіндік оны бар екені ақиқат.

Бүгінгі студент – ертеңгі маманның алдында жаңа міндет – кәсіби лексиканы меңгеруді қажет ететіні анық. Осындай талаптарды іске асыру барысында техникалық және кісіптік оқу орындарында қазақ тілін оқыту ісінде жаңа міндеттер туындайды. Бұл мәселені кәсіби қазақ тілінде дұрыс сөйлей білетін, бәсекеге қабілетті білімді мамандарды даярлау және олардың сөздік қорын кәсіби лексикамен дамытумен байланыстыруға болады. Өйткені, қазіргі кезде кез-келген саладағы қызметкер қазақ тілінде сауатты сөйлеп қана қоймай, Қазақстан Республикасының Заңдарын, жарлықтары, үкімдерін қазақ тілінде дұрыс түсіне білуі қажет. Осындай дағдыларды қалыптастыруда студенттердің сөздік қорын, кәсіби лексиканы дамту ісі жақсы нәтиже берері сөзсіз. Бұл қазақ тілін мамандыққа сай оқытуды жақсартуды қажет етеді.

ҚИнЭУ кәсіпкерлік колледжінің білім беру процесінде оқытушылар бірнеше электронды оқу құралын әзірлеп тиімді пайдалануда. Кезінде Ахмет Байтұрсынов «Оқу жұмысының үш жағы үш нәрсеге тіреледі: бірі ақшаға, бірі құралға, бірі мұғалімге. Осы үш тіреу бірдей тең болса, оқу қисандамай, ауытқымай түзу жүреді. Осы үшеуі тең болмағанда оқу жұмысы аумалы жүк сияқты, орнықсыз...». Демек, қазақ тілін кәсіби салалар бойынша оқыту-үйрету жұмыстары барысында да осы үш талап орнықты болса, атап айтқанда, қазақ тілін орыс дәрісханаларында оқытатын базалық білім бар оқытушының болуы, осы салада пайдаланылатын оқу-әдістемелік құралдар және осы бағыттағы жұмыстардың қаржыландыруы. Осы жұмыстарды орындау қазақ тілінің барлық салада толығымен дамуы мен толық түрде қолданылуына жол ашары сөзсіз.

Қазақ тілін кәсіби салаларда үйретудің басты мақсаты: болашақ мамандардың қазақша кәсіби тілін дамыту, кәсіби сала мамандарының жаңа саладағы жүйелі даярлығын күшейту, сол негізде Қазақстанның әлемдік жүйедегі орнын нығайтуға және бәсекелестік деңгейін жоғарылатуға үлес қосу. Сондықтан информатика пәнінің оқытушысымен бірлесіп, «Теміржол көлігімен тасымалдауды ұйымдастыру және қозғалысты басқару» мамандығына арналған «Кәсіби қазақ тілі» электронды оқу құралы, теміржол мамандығына арналған «Теміржол терминдердің электронды сөздігі», «Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу» электронды оқу құралы әзірленді.

«Теміржол көлігімен тасымалдауды ұйымдастыру және қозғалысты басқару» мамандығына арналған «Кәсіби қазақ тілі» электронды оқу құралы 7 бөлімнен тұрады. Әр бөлім модуль іспеттес. Ол кемінде 3-5 мәтінді құрайды. Мысалы, «Жылжымалы құрам және оның құрылымы» деп аталатын III бөлімге «Жылжымалы құрам туралы жалпы мәлімет», «Локомотивтер паркі және олардың жұмысын

ұйымдастыру», «Вагондар туралы жалпы мәлімет», «Вагондардың негізгі элементтері мен қызметі», «Қос доңғалақтар» тақырыптарын жан-жақты ашатын, болашақ мамандардың білім, білігін, танымын толықтыратын материалдар топтастырылды. Әр мәтін бойынша негізгі жұмыс түрлерін ретінде мәтінді оқып аудару, сұрақтарға жауап беру, диалог құрастыру, мазмұндау т.б, алынды. Сондай-ақ, мәтін мазмұнына тапсырмалар мен жаттығулар да түзіліп, олардың тіл үйренушілерінің айталым деген ойын дұрыс, сауатты жеткізуіне ықпалын сезіндіру көзделді. Сұрақтар мен тапсырмалар жүйесінде болашақ маманды өз бетінше әрекет етуге, кәсібіне қатысты тың мағлұматтар іздестіруге, тәжірибе жинақтауға жетелейтін тапсырмалар да беріледі. Болашақ маманның өзін-өзі тексеру үшін әр бөлім бойынша тест сұрақтары әзірленіп, оқулыққа енгізілді.

Теміржол мамандығына арналған «Теміржол терминдердің электронды сөздігі» қазақ тілінен орыс тіліне және орыс тілінен қазақ тіліне аудармаларын тез табуға болады. Теміржол терминдерінің қағаз сөздігінің ішінен авторы Жандаулет Т., Қыстаубай Ж. «Теміржол терминдерінің орысша-қазақша сөздігін» таңдадық, себебі бұл сөздікте қазақша-орысша нұсқасы жоқ. Электронды сөздіктің құрамында 7144 сөз бар. Сөздік Delphi 7.0 бағдарламасы негізінде жасалған. Бұл электронды өнім «Кәсіби қазақ тілі» пәнінен ғана емес, арнайы пәндердің оқытушылары үшін да көмекші құрал болып табылады.

«Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу» пәні бойынша электронды оқу құралын әзірлеу себебі- осындай электронды оқулыққа қажеттілік сөзсіз, ал осы пән бойынша оқулықтардың өздері жоқ немесе олардың саны өте аз.

«Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу» электронды оқу құралын «Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу» пәнін оқытатын күндізгі және қашықтықтан оқытудың барлық мамандықтары бойынша техникалық және кәсіптік білім алушыларға арналған. Сондай-ақ, осы осы электронды оқу құралы осындай пәндерді оқитын студенттер үшін, осы тақырыпты меңгергісі келетіндер үшін пайдалы болады.

Электронды оқу құралы теориялық материаларды, практикалық тапсырмаларды, құжат үлгілерін, бейне дәрістерді, тест тапсырмаларын қамтиды. Электронды оқулықты сабақта қолдануға, студенттердің өзіндік жұмысына арналған. Бұл студенттерді оқыту үшін әмбебап және қажетті форма болып табылады. Оның көмегімен әр студент жеке айналыса алады.

Бұл электронды өнімнің ерекшелігі – оқулықты компьютерге орнатып, сол оқулықта тапсырмаларды орындау. Білім алушы тақырып бойынша теориялық материадармен танысып, бейне-материалдарды тыңдап, тест тапсырмаларын орындайды, құжат үлгісін толтырады. Орындалған тапсырмаларды оқытушы өз компьютерінен бақылайды.

Электронды оқу құралын әзірлеу және пайдалану тәжірибесі мынадай қорытындылар шығаруға мүмкіндік береді:

- электронды оқу құралын пайдалану сабақтардың түрлі формаларын өткізу үшін көмектеседі;
- электронды оқу құралы білім беру қызметін белсендіреді;
- электронды оқу құралы өзін-өзі тексерудің мүмкіндігі кеңейеді;
- электронды оқу құралы бөлімдерді таңдауға мүмкіндік береді, әсіресе қашықтықтан оқыту түріне маңызды. [3, 78б]

Сонымен қатар оқытушының ролі жетеекші болып қала береді, бірақ оның еңбегінің маңызы өзгереді. Көбінесе студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру басымды болып келеді. Осынмен бірге оқыту процесінде электронды оқу құралын пайдалану нәтижелері талданады, жұмыс ідстері түзетіліп отырады.

Қорыта келе айтарым, оқу процесінде электронды оқулықты қолданудың маңызы өте зор. Әр студент электронды оқулықпен сабақ бойы үздіксіз байланыста болғандықтан тілді меңгеруіне үлкен мүмкіндіктері бар.

Әдебиеттер тізімі:

1. Досжанов Б., Альменаева Р. Қазақ тілінде электрондық оқулықтар мен web-парақтар даярлау әдістері. Информатика негіздері. 2002.№3
2. Кеңесбаев С.М. Жоғары педагогикалық білім беруде болашақ мұғалімдердің жаңа ақпараттық технологияны пайдалана білуге даярдаудың теориялық негіздер. – Алматы: Ғылым.2005.-410с.
3. Нұрғалиева Г.К. Электронды оқулықтар – мұғалім мен оқушылар қызметін ізгілендіру құралы.//Компьютер әлемі. Республикалық журнал. №2,-2002.

УДК 378.1

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ИХ ПОДГОТОВКИ

Бектурганова Римма Чингисовна,
доктор педагогических наук, советник ректора
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Біздің ойымызша, болашақ мұғалімдерді даярлаудың негізгі мақсаты-кәсіби зерттеу іс-әрекетін қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар зерттеу іс-әрекетіне дайындықтың болуы керек. Болашақ мұғалімдерді дәстүрлі түрде даярлау қазақстандық қоғамның сұранысын қанағаттандырмайды. Бүгінгі таңда болжамды тұжырымдай алатын, мәліметтерді жинау және өңдеу әдістерін білетін зерттеуші-мұғалім қажет. Зерек колледжі мен А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ студенттерімен жүргізілген тәжірибелік-эксперименттік жұмысы зерттеу мәдениетін қалыптастырудағы тиімділігін көрсетті.

Түйінді сөздер: мұғалімдерді даярлау, мақсаты-кәсіби зерттеу, зерттеуші-мұғалім, тәжірибелік-эксперименттік жұмысы, зерттеу мәдениетін қалыптастыру.

Аннотация

Основной целью подготовки будущих педагогов, по нашему мнению, должно стать не только формирование профессиональной исследовательской деятельности, но и готовность к исследовательской деятельности. Традиционная подготовка будущих учителей не удовлетворяет запросам казахстанского общества. Сегодня требуется педагог – исследователь, умеющий формулировать гипотезу, владеющий методами сбора и обработки материала. Опытно – экспериментальная работа со студентами колледжа Зерек и КРУ им. А.Байтурсынова показала ее эффективность в формировании исследовательской культуры.

Ключевые слова: подготовка учителей, исследовательская деятельность, педагог-исследователь, опытно-экспериментальная работа, формирование исследовательской культуры.

Abstract

The main goal of training future teachers, in our opinion, should be not only the formation of professional research activities, but also the readiness for it. Traditional training of future teachers does not meet the needs of Kazakhstani society. Nowadays we need a teacher-researcher who is able to formulate a hypothesis, who knows the methods of collecting and processing material. Experimental work with students of Zerek College and KRU named after A.Baitursynov showed its effectiveness in the formation of a research culture.

Keywords: training future teachers, the formation of professional research, teacher-researcher, experimental work, the formation of a research culture.

Высшее педагогическое образование переживает в настоящее время те же трудности, что и вся система казахстанского образования в целом. На фоне этого процесса обострилось основное противоречие высшего педагогического образования между фундаментальной предметной подготовкой и методическим, психолого-педагогическим обеспечением будущих специалистов. Будучи универсальным, это противоречие проявляется особенно остро при подготовке учителей для инновационных и авторских школ, решающих сложнейшие образовательные задачи.

Думается, что выход их этого противоречия в современных условиях в возможен в двух вариантах:

1. концентрация усилий вуза на фундаментальной предметной и психолого-педагогической подготовке при условии введения дополнительного года обучения. Таким образом, можно было бы осуществить переход от учебных планов по подготовке бакалавров к учебному плану по подготовке магистров, и исключить, наконец, путаницу и дублирование между подготовкой бакалавра, и магистра. Реализация этого варианта во многом способствовала бы решению проблемы закрепления педагогических кадров в школах;

2. перенос акцента с освоения конкретных методик и техник на освоение общих способов анализа, проектирования и формирования исследовательской позиции.

Традиционная подготовка будущих учителей уже не может удовлетворять запросы нынешнего казахстанского общества. Сегодня требуется педагог-исследователь, умеющий формулировать гипотезу, владеющий методами сбора и обработки материала, имеющий солидную базу компьютерной грамотности.

Основной целью вузовской подготовки, по нашему мнению, должно стать не только формирование профессиональной педагогической деятельности, но и готовность к исследовательской деятельности.

Исследовательская культура педагога является производной творческого мышления. Исследовательская культура предполагает творческое начало, реализацию устремлений учителя.

Если исходить из того, что культура, взятая в целом, есть совокупный способ и продукт человеческой деятельности, то тогда исследовательская культура есть совокупный способ и продукт инновационной деятельности педагога, т.е. совокупность того, что педагог создаёт, как он это создаёт и реализует в своей работе.

Исследовательская культура выступает средством обеспечения актуальных на каждом этапе развития задач образования. Она несёт на себе печать как культурной традиции, так и инновации. Вместе с тем, исследовательская культура более общая категория, она включает в себя исследование, передовой педагогический опыт и творчество.

Главное в исследовательской культуре - поиск новации. Исследовательская культура позволяет научного обосновать и описать новацию.

Введение исследуемого нами понятия «исследовательская культура» в профессиональную педагогическую подготовку будущих учителей является актуальным и своевременным, отвечает современным тенденциям развития науки и образования.

В Костанайском региональном университете им. А.Байтурсынова большое внимание уделяется фундаментализации психолого-педагогической подготовки с ориентацией на исследовательский характер. Это потребовало не только содержательного изменения учебных планов и учебных программ, но и другого организационного обеспечения.

Подготовка будущих учителей в КРУ им. А.Байтурсынова осуществляется в рамках учебно-научно-педагогического комплекса «Университет-школа», который включает в себя следующие структурные подразделения:

- кафедра педагогики и психологии, обеспечивающая собственно педагогическое, психологическое образование и являющаясяцентром во всей работе по подготовке и переподготовке будущих учителей;
- базовые школы №1, №2, №10 города Костаная, в которых созданы экспериментальные площадки, где реализуются инновационные образовательные проекты и ведется разработка и апробация новых технологий обучения;
- Костанайский колледж Зерек, обеспечивающий первый уровень начального профессионального педагогического образования;
- «Өрлеу» институт повышения квалификации педагогических работников по Костанайской области.

Кафедра педагогики и психологии обеспечивает следующие процессы, составляющие в целом базовое образование, подготовку и переподготовку педагогов:

- освоение фундаментальных предметных, педагогических и психологических знаний;
- освоение конкретных приемов и техник педагогической работы;
- исследование, проектирование и рефлексию собственного педагогического образования и собственной педагогической деятельности;
- самоопределение в многообразии педагогических парадигм и практик.

Ведущей идеей в подготовке будущих учителей в КРУ им. А.Байтурсынова является идея образования как развития. Это значит, что в обучении должны обеспечиваться инновационные процессы и студенты должны обучаться как инициаторы и субъекты инновационной деятельности. Перспективы профессиональной подготовки будущих педагогов-исследователей видятся в мобильности и вариативности учебных планов, модернизации рабочих программ в соответствии с требованиями общества к подготовке специалистов, изучении и оптимальном использовании с учетом казахстанской специфики зарубежного опыта подготовки педагогов и научных работников, совершенствовании программы научно-исследовательской деятельности магистрантов, ориентации их практической деятельности на работу в образовательных и научно-исследовательских учреждениях.

Для реализации вышеизложенной стратегии мы разработали и предлагаем апробировать две модели подготовки будущих учителей:

1. нормативная подготовка, которую должны пройти все студенты университета, обучающиеся по специальностям филология, история, химия, биология, география, математика, физика и др.
2. педагогическая специализация.

Рассмотрим эти модели.

Нормативная подготовка по психолого-педагогическим дисциплинам в объеме 298 часов обязательна для студентов педагогических специальностей университета. Она включает курсы педагогики, дидактики, общей и социальной психологии, теории и методики преподавания предмета, двух педагогических курсов по выбору и одной педагогической практики в течение семи недель. По окон-

чании университета все студенты сдают квалификационный экзамен по педагогике, психологии, теории и методике преподавания предмета, на основании чего им присваивается квалификация.

По окончании 4-го курса мы предлагаем ввести специализацию «педагог-исследователь», которая предполагает обязательные и селективные курсы.

Обязательные курсы включают историю и философию образования, методологию и методику педагогического исследования, историю методики преподавания предмета, психологию развития, психологию обучения предмету, теорию и методику воспитательной работы. По итогам студенты сдают зачеты, экзамены и пишут научные рефераты.

Селективные курсы начинаются в шестом семестре (2 часа) и продолжаются в седьмом, восьмом и девятом семестрах из расчета четыре часа в неделю. Студенты могут сделать выбор, исходя из своих научных интересов и наклонностей. Все студенты, выбравшие специализацию «педагог-исследователь», выполняют дипломную работу по педагогике или теории и методике преподавания предмета. Общий объем часов специализации «Педагог-исследователь» 150 часов. Помимо этого, студенты проходят производственную педагогическую практику, основной задачей которой является проведение экспериментальной работы по теме дипломного исследования.

Учебный план специализации «Педагог-исследователь» выгодно отличается как по объему учебных занятий, так и по набору учебных дисциплин от традиционного учебного плана и вполне может обеспечить готовность выбравших эту специализацию студентов к исследовательской деятельности.

Педагогическая деятельность должна осуществляться на базе методологических знаний, дающих ключ к быстрому принятию профессионально обоснованных, нестандартных и новаторских решений. Методология - это знания о методах исследовательской деятельности, системе принципов, логике научного поиска. Поэтому мы попытались уточнить объективную область применения методологического знания на определенных этапах научно-познавательной и практической деятельности, формирования уменийосмыслить свою работу на философском, фундаментальном уровне.

Мы понимаем, что необходимым компонентом профессионального педагогического образования должно стать именно научное исследование, обслуживающее не только процесс обучения в школе, но и процесс проектирования, и прогностическую работу в частности.

Поэтому, на наш взгляд необходимо совершенствовать методологическую подготовку учителя. Содержание методологической подготовки должно развивать гибкость мышления, методологическую рефлексию, способность к научному обоснованию, критическое осмысление и творческое применение определенных концепций, форм и методов познания.

Мы уверены в том, что педагогическая деятельность должна осуществляться на базе методологических знаний, дающих ключ к быстрому принятию профессионально обоснованных, нестандартных и новаторских решений. Но, зачастую, мы видим, что методологическая подготовка сводится лишь к знанию о системе принципов, логике научного исследования.

Методологическая подготовка будущихпедагогов актуальна еще и потому, что с усвоением общенаучных принципов и методов исследования, педагогическая действительность воспринимается с позиции общенаучного подхода.

Таким образом, содержание подготовки будущих педагогов к исследовательской деятельности должно отвечать требованиям фундаментального *науковедения* - самостоятельной отрасли научных дисциплин, изучающей науку как целостную систему. Только в этом случае будущие специалисты будут использовать научные знания о логике исследования, будут учиться применять методы обработки результатов в психолого- педагогических исследованиях.

В качестве прикладной науковедческой дисциплины нами предложен спецкурс «Педагогическое науковедение» (36 час.). Мировоззренческую теоретико-методологическую основу педагогического науковедения составляет философия науки и общая теория педагогики.

Курс «Педагогическое науковедение» включает:

1. теорию научно-педагогического знания (уровни: эмпирический и теоретический);
2. язык (понятийно-категориальный аппарат);
3. предмет педагогики;
4. научно-педагогические факты, проблемы, идеи, гипотезы, законы и принципы организации педагогического процесса;
5. критерии и нормы научности педагогического знания;
6. теорию научно-педагогической деятельности и ее методологию;
7. элементы всеобщей (философской), общенаучной, междисциплинарной и дисциплинарной (собственно педагогической) методологии;
8. теорию управления педагогической деятельностью (организационные структуры, механизмы саморегуляции).

При определении содержания подготовки будущих педагогов по спецкурсу «Педагогическое науковедение» принималось во внимание то, что науковедение располагает комплексом знаний и методологическим аппаратом, которые отражают научную культуру современного научного исследования. Мы считаем, что знание сути науки, типов научного знания, методов науки должно стать

обязательным для студентов, а для магистрантов – общетеоретической базой подготовки молодых ученых.

Нами была определена система критериев оценки методологической подготовки будущих педагогов:

1. знание общенаучных понятий, общеметодологических законов и закономерностей;
2. умение воспринимать педагогическую действительность с позиции общенаучных подходов;
3. видение структуры знания;
4. знание общих и существенных законов и закономерностей педагогики;
5. знание принципов и методов педагогического исследования;
6. владение конкретными исследовательскими умениями;
7. формирование положительного отношения к совершенствованию методологической подготовки.

Изучение уровня методологической подготовки студентов с помощью анкетирования, анализа курсовых работ, понятийных диктантов, выполненных индивидуальных и коллективных заданий, показало, что большинство из них (74,9%) понимают значимость методологии в практической деятельности педагогов. Так, на вопрос: «Как часто Вы продумываете систему методов научно-педагогических исследований в своей работе» ответили: «часто» - 56%, «иногда» - 38,9%, «никогда» - 5,1% учителей.

Итоги опытной проверки позволили выделить новые критерии методологической подготовки учителей:

1. формирование общенаучных понятий;
2. знание сути науки;
3. владение методологическим аппаратом.

Мониторинг работы, проведенной по углублению методологической подготовки будущих учителей, с помощью спецкурса «Педагогическое науковедение», показал его эффективность. Будущие специалисты учатся воспринимать педагогическую действительность с позиции общенаучных подходов, использовать результаты науковедения в психолого - педагогических исследованиях. Они умеют ставить и решать научные проблемы, получать новое педагогическое знание, анализировать свою научную деятельность с точки зрения требований к науке.

Как видим, методологическая подготовка педагогов является основой формирования его исследовательской культуры.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О статусе педагога». Казахстанская правда, № 250, 31 декабря 2019 г.
2. Исаева З.А. Теоретические основы формирования профессионально-исследовательской культуры педагога в системе университетского образования. - Алматы: Казахстан, 1996. - 230 с.
3. Бектурганова Р.Ч. Информатизация исследовательской деятельности учащихся в системе среднего профессионального педагогического образования. Докторская диссертация, Караганда, 2005г.

37.026.1

DIGITAL HISTORY: ТЕХНОЛОГИЯЛАР КӨКЖИЕГІ

Бектұрғанов Қуаныш Берікболатұлы,
тарих магистрі
дарынды балаларға арналған «Білім-Инновация лицейі»
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада қазіргі жаһандану заманындағы білім беру процесінде орын алған өзгерістерге байланысты тарихты оқытудың цифрлық форматта ұсынылуының негізгі аспектілері сипатталады. Сонымен қатар қазіргі таңдағы қолданысқа ие тарихты оқытудың цифрлық оқу құралдары ұсынылады. Қазіргі тарихи білім берудің сұранысқа сай болуы – мақаланың басты мақсатының бірі болып есептеледі. (5-6 сөйлем болу керек).

Түйінді сөздер: цифрлық тарих, электронды формат, оқыту дизайні, технологиялық орта.

Аннотация

В данной статье будут описаны основные аспекты представления истории в цифровом формате в связи с изменениями, произошедшими в образовательном процессе в эпоху современной глобализации. Также будут представлены цифровые учебные пособия по истории, имеющие современное

применение. Одной из главных целей статьи является востребованность современного исторического образования.
Ключевые слова: Цифровая история, электронный формат, дизайн обучения, технологическая среда.

Abstract

This article will describe the main aspects of the presentation of history in digital format in connection with the changes that have occurred in the educational process in the era of modern globalization. Digital history textbooks with modern applications will also be presented. One of the main goals of the article is the relevance of modern historical education.
Keywords: Digital history, electronic format, learning design, technological environment.

Қазіргі таңда тарихшылар тарих пәнінің тәжірибесін түбегейлі өзгертетін цифрлық технологиялар мен ресурстарды кеңінен қолданады. Бүгінде цифрлық әлемге оңтайлы тәсіл қажет. Бұл технологияларды қолданушылардың көпшілігі цифрлық материалдарды құрастыру және оны сақтауға қажетті техникалық тәжірибені жетік меңгермеген, сол себепті тарихшылар өздері пайдаланатын тәсілді сыни тұрғыдан қарастыруға ерекше назар аударғаны дұрыс. Сонымен қатар ақпараттық технологияның тарихи тәжірибеге және өткеннің кең ауқымды әлемде орын алатын орнына әсерін түсінгені жөн.

Бүгінгі заманда цифрлық технологияның тарихи тәжірибеде қолданыс аясы кеңейіп, сұраныс көбейді. Электронды пошта арқылы хат алмасу, кітапхана катологтарын іздеу, үйрену және оқыту үшін цифрлық платформаларды пайдалану сияқты күнделікті атқаратын істерден бөлек, архив, музей, жарияланымдарға байланысты және блог, ойын, фильм немесе оқыту барысында оқытушылар пайдаланатын дәрістер жүктелген веб-сайттар саны жеткілікті. Сондай-ақ бұл зерттеу мен оқыту ісінде пайдаланылатын жаңа технологияларды сыни тұрғыдан қарастыруға көмектеседі. Мұнда қарастыратын бірнеше мәселелер бар. Мысалы, соңғы онжылдықтарда өткен замандарды түсінудің жолдары қаншалықты өзгергенін және тарихи мәліметті құрастыратын әрі оны қолданатын әртүрлі топтарға қатысты туындаған жаңа мәселелер мен зерттеу бағдарламаларының пайда болғанын қарастырған жөн. Тәжірибе жүзінде қарастыратын болсақ, мәліметті кілт сөздер арқылы табу әдісін қалайша тиімді түрде қолдануға болатынын, цифрлық форматқа көшірілген архив пен жарияланымдар зерттеушілерге не ұсынатынын анықтау, сонымен қатар цифрлық форматтағы жазбаның сенімділігіне көз жеткізу үшін маңызды саналатын цифрлық машық түрлерінің сипатын зерттеуіміз керек.

Негізінен, бұл мәселелер өзара тығыз байланысты, сол себепті кілт сөздер арқылы мәлімет іздестіру тәсілінің сипаты туралы ойлану біз қолданатын, деректер мен сайттардағы ақпараттардың негізгі өзегі саналатын мәліметті жете түсіну машығын қамтиды [1, 244б]. Қазіргі заманда ақпараттық технологияны меңгермей әрі оның тілін түсінбей тұрып, өзіңді тарихшы деп атау дұрыс болмас. Сонымен қатар тарихшының күнделікті өмірінің ажырамас бөлігіне айналғандықтан, ол енді соншалықты тартымды емес сияқты, бұл ауқымды саланы қарастырудың маңызын арттырып әрі оны күрделендіре түседі. Бұл зерттеудің мақсаты – цифрлық тарихты түсінудің бірқатар тәсілдерін ұсыну және оның неліктен маңызды екенін түсіндіру. Мұнда цифрлық мәдениетті қабылдауға қатысты теріс түсініктерге баса мән беріледі, сонымен қатар тарих пәніне тигізер пайдасы сипатталады.

Осы орайда мына бір мәселені түсіндіріп өткен жөн. Әдетте цифрлық форматтағы жобаларды қолжетімділігі, жаңа әрі үлкен аудиторияға тарихи материалдар ұсынатын сипаты үшін мақтап жатады [1, 249б]. Дегенмен көпшілік адамдардың компьютер мен интернетке қол жеткізе алмайтыны шындық, ал цифрлық машықтар әмбебап емес, тіпті дамыған елдерде де солай. Білім алу, мүмкіндіктерді пайдалану, жабдықтау мен инфақұрылымға қатысты алғанда айтарлықтай ауқымды теңсіздік бар. Әрине, цифрлық ресурстар алыс аймақта орналасқан кітапханалар мен архивтегі материалдарды қолдану үшін оларға арнайы бару мен қонақүйде тұрып жұмыс істеу мәселесін түбегейлі шешіп береді. Алайда іс жүзінде бұл артықшылықтар бірдей бола бермейді, оның ішінде цифрлық мәліметтерге қол жеткізу барысында дамыған елдермен салыстырғанда қала мен ауылды жердің тұрғындары арасында айтарлықтай айырмашылық бар. Цифрлық әлем ұғымы жер шарының ауқатты адамдар тұратын бөлігінде ерекше қолданысқа ие. Цифрлық форматтағы тарихтың көптеген түрі бар екенін ескерсек, мұнда мұқият іріктеу жұмыстарын жүргізу қажет. Қазіргі тарихшылар тарихи білімді қалыптастыру және оны таратумен айналысады, дегенмен бұл процестер ойын-сауық пен сауда саласында да кездесетін цифрлық тарихты қамтитын ортада жүзеге асырылады.

Цифрлық тарих терминін қолдану қолайлы, алайда ол адамдарды жаңылыстыруы мүмкін, себебі аталған термин блог, онлайн форматтағы кітапхана катологтары, күрделі дерекқор, цифрлық мәтін, қозғалмалы және қозғалмайтын суреттер жиынтығы мен веб-сайттар сияқты әртүрлі құбылыстарды қамтиды [2. 38б]. Цифрлық әлемнің негізінде жатқан жеке тұлғалар, топтар, ұйымдар мен мамандықтардың әртүрлі және күрделі байланысы туралы ойланған жөн. Цифрлық технологияны қолдануды үйрету, оны қаржыландыру және тарихшыларға пайдалануға ұсынатын материалдарды құрастыратын мамандардың қызығушылықтарын да қарастыруымыз керек. Бұл қатарға өткен уақыт туралы түсініктеме берушілер, деректерге иелік ететін архив сияқты мекемелер, өткенді өзгеріс енгізу

үшін қолданатын кез келген маман цифрлық тарихтың техникалық аспектілерін құрастыратын, сол үшін қаржы төлейтін, бақылайтын және соған иелік ететін адамдар, сонымен қатар бағдарламалық жасақтама, веб-сайттар, түрлі техника, іздеу жүйелері, сондай-ақ цифрлық өнімдер маркетингі мен жарнамасын құрастыратын мамандар кіреді. Бір жағынан, тарихтың бос уақытта айналысатын іс ретінде танымал екенін ескере отырып, кейбір орында көпшіліктің құжаттар мен деректерді өз көзімен көре алатындай жағдайда орналастырылған, кейбір жерлерде бұл тегін болса, ендігі бұл жерлерде бұл ақылы түрде қызмет етеді. Мұндай орындарды өз көзімен көріп, деректермен танысудың нәтижесінде қоғамдық тарихпен бірге академиялық тарих те қалыптасады. Цифрлық форматтағы бұл тарихи мәліметтерде қайталаушылық болатыны сөзсіз, сайттардың көпшілігі білім мен біліктілігі түрлі деңгейдегі қолданушылар үшін жасақталған [2, 183б]. Сонымен қатар мұндай сайттарда пікір білдіріп, жарнама орналастырылуы мүмкін, сол себепті бір сайттағы бұл элементтерді мұқият ажырата білген жөн. Сондай-ақ еңбек бөлінісінің күрделі формалары туралы білу де маңызды, себебі бұл ақпаратты өңдеуге септігін тигізетін күрделі техникалық аспект үшін аса қажет. Сонымен бірге ақша үнемдеу мақсатында әуесқой шежіре жинаушылар мен мамандарға арналған ақылы цифрлық ресурстарды жеткізушілер сияқты коммерциялық кәсіпорындардың рөлін атап өткен жөн.

Цифрлық тарихқа енгізілген машықтар мен әдістердің ауқымы бұл саланың тарихты қолдану тәсіліне ықпал ететін мамандандыру формалары арқылы сипатталатынын көрсетеді. Тарихшылар – түрлі машықтарға ие мамандар, санаулы мамандар ғана бағдарламалық жасақтауды меңгерген [3, 47б], ал кейбір тарихшылар веб-сайттардың дизайнері және мененджерлерімен тығыз байланыста жұмыс істеуі мүмкін, тіпті кейбір жағдайда тарихқа қатысты мәліметті тауып, өңдеп әрі сайтқа енгізетін еріктілерімен жақын байланыста болуы мүмкін. Сонымен қатар технологияға күн сайын өзгеріс енгізіліп жатқан қазіргі заманда күрделі сипаттағы веб-сайттарды жүргізу ісіне экономикалық, ұйымдастырушылық және техникалық мәселелердің де ықпал ететінін мойындауымыз қажет. Мәліметтің ескеруі барлық қызығушы тарап үшін үлкен мәселе екені белгілі. Соның нәтижесінде кәсіби тарихта салыстырмалы түрде жаңа, ғаламат құбылыстар пайда болады.

Көптеген тарихшылар қолдайтын және зерттеу жүргізу үлгісі әрдайым жарай бермейді. Ынтымақтастық орнату – цифрлық тарих үшін өте маңызды әрі қажет қадам [3, 120б]. Сонымен қатар тарихшылар біліктілігі мен ойлау тәсілі бір-бірінен өзгеше әріптестерімен бірге жұмыс істеуі мүмкін. Компьютерлік лингвистика, мәтінді талдауға және кітапхана ісіне маманданған адамдар цифрлық әдістің қолданудың алдыңғы шебінде жүреді. Нәтижесінде тарих пәнаралық байланысының жаңа түрі пайда болады, сондай-ақ бағдарламалық жасақтамамен айналысатын мамандар және географиялық ақпараттық жүйемен етене таныс мамандармен бірлесе жұмыс істеудің артықшылақтары анық байқалады.

Цифрлық технология маңызды рөл атқаратын тарихи салалар бар, мәселен, демография мен пропография [4, 40б]. Бұл салаларды қарастырған кезде цифрлық тарихтың қандай сала екені бізге түсінікті, себебі қазіргі уақытта бірқатар тарихи салаларда маңызды элемент саналатын деректер жиынтығын іздеуге мүмкіндік беретін құрылғылар бар. Сонымен қатар, тарихтың қай түрін қолданатынымызға қарамастан, қазіргі кезде цифрлық технологияға тәуелділік байқалады. Тарих пәнінің сол технологияларға негізделгені соншалық, тіпті тарихи зерттеудің цифрлық және өзге түрлері арасындағы шекараны табудың өзі қиын деп атауға болады. Қысқа уақыт аралығында туындаған мұндай жағдай тарихшылардың назарына ілігетіні айтпаса да түсінікті. Бұл академиялық қызметтің ауқымын өзгертті, сонымен қатар өткен уақыт туралы білгісі келетін миллиондаған адамның ақпаратқа жылдам әрі тікелей қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Сондай-ақ қалың көпшіліктің тарихи құбыластарды жете түсініп, бұл жайында өз пайымдарын құрастыруына септігін тигізді және бұрыннан қалыптасқан таптаурын пікірлеріне қарсы шығып, ақпаратты жаңа сипатта ұсынды әрі аса маңызды, құнды жобаларды іске асыруда бірлесе жұмыс істеу үшін тың көзқарастағы мамандарды бір топқа біріктірді.

Ынтымақтастық орнатудың мұндай жаңа түрі мұқият құрастыруды, сол секілді цифрлық гуманитарлық ғылымдар деп аталатын жаңа салада егжей-тегжей зерттеуді қажет етеді. Цифрлық гуманитарлық ғылымдар – жан-жақты термин, мұнда ғалымдар мен өзге мамандар нақты жобаларды жүзеге асырумен ғана емес, сондай-ақ цифрлық технологиялардың ықпалын сыни тұрғыдан талдаумен айналысады. Бұл тез өзгеретін және кеңейеін сала, онда әдеби, мәтіндік әрі библиографиялық машықтары бар адамдар жетекші рөл атқарады. Цифрлық гуманитарлық ғылым саласында, мысалы тарихи тақырыптарға қатысы бар видео ойындар туралы еңбектерді, классикалық туындыларды, қазіргі заман жазушылары, құқықтық жазбалар мен экономикалық құжаттарды таба аламыз [5, 120б]. Атауына «гуманитарлық» сөзі қосылған осы жаңа салалар – маңызды құбылыстар, олардың қатарында қосымша тағы медициналық гуманитарлық ғылымдар мен энергетикалық гуманитарлық ғылымдар деген түрлері де бар. Бұл ғылым түрлері әдетте пәнаралық байланыстар мен бірлесе жұмыс істеу ниетін көрсетеді [6, 87б].

Цифрлық гуманитарлық ғылымдарға келсек, мұнда визуалдандырудың рөлін ерекше атап өткен жөн, себебі қазір ақпарат, артефактілер мен мәтіндер бейнеленетін формалар жеткілікті. Тарихи тәжірибеге қатысы бар мысалдар ретінде мәліметтерді ұсынудың тың әрі қолайлы тәсілдерін, ертеректе қирап қалған ескі ғимараттар мен елді мекендерді қайта қалпына келтіру мен жаңа карталар құрастыруды атауға болады.

Іс жүзінде барлығын цифрландыруға, яғни компьютерде оқылатын және әлемнің түкпір-түкпіріне санаулы секундтар ішінде жететін ақпаратқа айналдыруға болады. Осылайша мұндағы негізгі мәселе ақпаратты кодтау және қайта ұсыну нәтижесінде болатын әрекеттер, осы процестерге енгізілетін болжамдар мен ақпарат алмасу тәсілдерімен байланысты. Бұл ғылыми зерттеуде цифрлық тарихты қарастырудағы маңызды әрі жүйелі түрде қарастырылған тәсілді қалай қабылдайтынымызды, ақпараттық технологиялардың тарихшыларға ұсынатын мүмкіндіктерінің ауқымын ұғынуды және оныменен байланысты кейбір тәсілдерді бағалауды зерделеуге тырысамын.

Цифрлық мәдениет пен технологиялардың дамуы – өзінің ауқымды әрі терең ықпалы бойынша баспа мен индустриялық революциямен салыстыруға болатын маңызды тарихи құбылыс. Сондықтан тарихшылар мұндай трендтерді қалыптастыруға қатысып, оларды өз еңбектерінде қолданса да, оның мәні туралы ойлана білуі керек. Цифрлық тарих тарихи және тарихнамалық тұрғыдағы заманауи трендтермен тығыз байланысты. Өзгерістердің табиғатын түсіну барлық тарихи тәжірибенің негізі саналады, сондықтан тарихи процестегі қазіргі өзгерістерді ұғына білу қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Джорданова Людмила. Тарихи білім: пәні мен зерттеу әдістері. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. – 376 б.
2. Уоллейс П. Интернет психологиясы. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 356 б.
3. Элен Битэм, Рона Шарп. Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. XXI ғасырдағы оқыту дизайны. – Алматы:»Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 328 б.
4. Шунк Дейл Х. Оқыту теориясы: білім беру көкжиегі. – Алматы:»Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 608 б.
5. Стив В., Диана В. Білім берудегі зерттеулер. Кіріспе. – Алматы:»Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2016. – 416 - б.
6. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. Тарихи білім тарихы. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2016. – 288 б.

УДК 168.52

КОНФЛИКТ ГУМАНИТАРНОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ЗНАНИЯ И ПУТЬ К ВЫХОДУ ИЗ НЕГО

Бенин Владислав Львович,
доктор педагогических наук, профессор
заведующий кафедрой культурологии
и социально-экономических дисциплин
Башкирского государственного педагогического
университета им. М.Акмуллы
старший научный сотрудник
Отдела организации научной
и инновационной деятельности ГОУ ВО МО
«Государственный гуманитарно-технологический университет»

Аннотация

Показано, что на фоне завышения современным обществом роли естественных и технических наук, явно недооценивается значение гуманитарного знания. Обосновано, что без понимания человеческой сущности и того, ради чего он живет на земле, решение всех остальных проблем и технических исканий теряет смысл. Заявлен универсальный метапредметный подход в познании социальной реальности, позволяющий оценивать возможности и перспективы глобального выживания человека. Статья носит методологический характер.

Ключевые слова*:* человек, техническое, гуманитарное, культура.

Abstract

It is shown that, the increasing role ofnatural sciences and engineering,given by modern society, clearly underestimated the value of the humanities. It is proved that without an understanding of human nature, and knowledge for what he lives, the solution of all other problems and technical quest becoming meaningless. Claimed metasubject universal approach in cognition the social reality that allows you to evaluate the possibilities and prospects of the global human survival. The article is methodological in nature.

Keywords*:*human, technical, humanitarian, culture.

Проблема современной науки (и естественной, и гуманитарной) состоит в ее предельной ограниченности собственной системой видения объекта. Принцип дополнительности ритуально упоминается, но в действительности не выступает реальной методологической парадигмой. Это видно уже в школе, где педагоги естественно-математических дисциплин смотрят свысока на гуманитариев, а те платят им хоть и реже выражаемой, но полной взаимностью. Излишне говорить, что это отношение перенимается «от старших братьев» – вузов и академических структур. Очевидно, что усвоение естественных наук, особенно математики, создает основу для последующей профессиональной специализации в области промышленной деятельности в самом широком смысле. Что же касается гуманитарных дисциплин, то ответ будет достаточно неопределенным и банальным – их изучение даст возможность учащимся приобщиться к культуре, повысить свой культурный уровень. Такое неотчетливое представление о значении гуманитарного образования порождает в обществе впечатление необязательности как изучения гуманитарных предметов, так и вообще занятий прочей «культурой».

Гуманитарным наукам ставят в вину многое - политическую ангажированность, отсутствие метрологической составляющей, наконец, крайне низкую степень практической значимости. Желающий бросить камень найдет убедительные примеры, показывающие как историки, философы, языковеды и прочие педагоги-психологи вместо решения реальных проблем подводили фундамент наукообразной видимости под определенную политику, что имело широкое распространение в советской академической и отраслевой науке, да не изжито и сейчас. Здесь, впрочем, следует оговориться.

Не столько вина, сколько беда гуманитарного знания состоит в том, что свои научные принципы оно нередко приносило в жертву сиюминутной политической конъюнктуре. Не станем комментировать эту очевидную и до сей поры не преодоленную практику, хотя перечень честных исследователей-гуманитариев, творивших в тяжелейших условиях вопреки самым жестоким режимам, не исчерпывается именем Дмитрия Сергеевича Лихачева. Но только ли на гуманитариях сей грех?

Не будем колоть глаза естественникам «сталинской ветвистой» пшеницей Т.Д.Лысенко. Откройте любую естественнонаучную или техническую диссертацию советского времени и в обосновании актуальности исследования непременно будет фигурировать ссылка на ближайший партсъезд или как минимум пленум ЦК. Речь не о них. Речь о гуманитарном знании.

Безусловным фактором, понизившим статус гуманитариев в глазах российского общественного мнения, стало широкое распространение негосударственных вузов и так называемого дистанционного образования. Ведь понятно, последнее априори не относятся к медикам или технологам обработки металлов давлением. Многочисленные негосударственные и дистанционные учебные заведения, как правило, имеют гуманитарный профиль, ибо для их появления не нужны серьезные капиталовложения в строительство специализированных зданий, оснащение дорогостоящим станочным парком и лабораторным оборудованием.

С этим трудно спорить, но при чем тут собственно гуманитарное знание? Не будем забывать, что качество образования, высшего в том числе, представляет собой конвенциональный феномен, т.е. выступает результатом соглашения между всеми участниками образовательного процесса и соотнесения их потребностей с нормативными требованиями, принятыми в обществе. И качество гуманитарного негосударственного либо дистанционного образования зависит от уровня согласованности интересов основных субъектов, прямо или косвенно включенных в образовательную сферу. Следовательно, низкий массовый уровень представителей гуманитарных наук определяется не содержанием последних, а востребованностью в сознании массового потребителя именно такого пути к заветной «корочке». Если представить невозможное, что завтра некий вуз по дистанционной системе образования начнет за три тысячи рублей в семестр готовить специалистов по ядерной физике и хирургии, то отбоя от желающих получить такой диплом не будет. Потеряет ли от этого ядерная физика или хирургия свой научный статус? Ответ очевиден.

Следующее обвинение в адрес гуманитарного знания и представляющих его наук – отсутствие метрологической составляющей, т.е. четко выраженной и зафиксированной системы измерений, методов и средств обеспечения их единства, способов достижения требуемой точности, а также нормативной базы для этого (метрологических стандартов). Иными словами, речь идет о невозможности верификации данных, полученных в гуманитарных областях. Ведь даже самые математизированные из них - экономика и социология - далеки от четкого и однозначного предсказания результатов собственных поисков.

Функции любой науки условно можно свести к трем основным - познавательной, прогностической и управленческой. Познавательная функция реализуется через изучение и анализ соответствующей части объективного мира (физической, химической, социальной и др. реальности), выступающей в виде одного или целой группы взаимосвязанных естественных, технических либо гуманитарных фактов. Свое естественное продолжение познавательная функция находит в функции прогностической. Человек познает окружающий его мир, дабы прогнозировать возможные изменения последнего. Суть управленческой функции науки заключается в том, что ее выводы и оценки служат основанием для принятия соответствующих управленческих решений. И когда речь идет о естествен-

ных или технических науках, все так и обстоит. К примеру, некий авиаконструктор сначала познает аэродинамические свойства нового летательного аппарата, затем прогнозирует необходимые изменения конструкции и, наконец, принимает управленческое решение о соответствующей коррекции разработки. При этом в качестве метрологической основы он опирается на собственные системы измерений и методы их проведения.

Но применительно к гуманитарному знанию эта классическая схема не работает. И если познавательную и прогностическую функции осуществляет ученый, то управленческая функция принадлежит государственному чиновнику. И уже от него зависит, что он будет практически реализовывать, как апробировать и чем измерять, ибо иной формы верификации, чем практика, у гуманитария (особенно гуманитария-обществоведа) нет. Поэтому не экономисты виноваты в том, что четверть века разговоров о необходимости ухода с нефтегазовой «иглы» закончились современным экономическим кризисом.

Наконец, есть и еще одно важное отличие гуманитарных наук. Они делают человека невосприимчивым к социальной мифологии. Ценность гуманитарных наук, справедливо отмечает Т.Иглтон, состоит не в умении приспосабливаться к доминирующим идеям, а в способности им противостоять [1]. Функция социальной критики имплицитно присуща гуманитарному знанию. Собственно, наличием социальной критики оно и отличается от политической конъюнктуры и апологетики. Но та же функция делает гуманитарное знание крайне неудобным для власти, всегда готовой поддержать утверждение, что «… польза философии не доказана, а вред от нее возможен» [2, с.334].

Сегодня едва ли можно встретить человека, который будет оспаривать утверждение, что наша эпоха - эпоха естествознания и техники. Но при этом забывается, что исходное начало, лежащее в основании понимания любого аспекта социальной проблематики и этот аспект определяющее – это вопрос человеческой сущности. Древнегреческий философ Диоген из Синопа (400-325 до н.э.), ходивший днем с горящим фонарем и на все вопросы отвечавший «Ищу человека», по сути, определил главную проблему всей последующей науки: *что есть человек и каково его место в мире*.

Каждая новая эпоха в истории открывалась своеобразным, неизбежно фрагментарным, проектом нового человека, новой антропологией. Ветхозаветная антропология рисовала проект «ветхозаветного человека». «Апология Сократа», диалоги Платона, работы Аристотеля закладывали проект человека античности. Новый завет создает проект человека христианского мира; трактаты эпохи Возрождения – проект «новоевропейского человека»; работы В.И.Ленина, И.В.Сталина, Н.К.Крупской – человека советского. Эти смыслообразующие проекты человека определяли все – систему воспитания и образования; поддерживающую ее обрядность; характер питания и тип жилища, но, прежде всего, цели и ценности. Так, ветхозаветная антропология основывалась на идее богоподобия и жестко задавала систему воспитания и образования («Притчи Соломоновы» − образец педагогических установок во всех сферах обучения и воспитания, имеющие целью «Усвоить правила благоразумия, правосудия, суда и правоты; Простым дать смышленость, юноше − знание и рассудительность» [Притчи, 1. Ст.3,4]; целенаправленно формировать личность подопечного следует с самого раннего возраста: «Наставь юношу при начале пути его: он не уклонится от него, когда и состареет» [Притчи, 22.Ст.6]; телесное наказание - не только кара, но необходимое дидактическое средство: «Наказывай сына твоего, и он даст тебе покой, и доставит радость душе твоей» [Притчи, 29.Ст.17]); обрядность (подробно описанную в книгах «Левит», «Числа», «Второзаконие», книгах Соломоновых); характер питания (разделение животных, рыб, птиц и пресмыкающихся на чистые и нечистые [Левит, 11, 1-47]); тип жилища (Иер. XXII, 14, Ам. III, 15, Агг. I, 4); и, разумеется, соответствующие цели и ценности.

В отличие от нее, советская антропология основывалась на идее всесторонне и гармонично развитой личность, опирающейся на принципы коллективизма. И данная антропология также жестко задавала систему воспитания и образования (советская школа призвана была не только решать общеобразовательные задачи, давая учащимся знание законов развития природы, общества и мышления, трудовые навыки и умения, но и формировала на этой основе у учеников коммунистические убеждения, воспитывала учащихся в духе социалистической нравственности и пролетарского интернационализма); обрядность (в первомайской и октябрьской демонстрациях явно прослеживается аналог крестного хода, в «Красных уголках» - молитвенной комнаты, в портретах членов политбюро - иконостаса); характер питания («Ешь ананасы! Рябчиков жуй! День твой последний приходит, буржуй!»− лозунг, недвусмысленно говорящий, что «ананасы и рябчики» не являются едой «трудящихся»); тип жилища (поселение-коммуна социального конструктивизма, дома совместного проживания с общей прачечной, кухней, столовой, как «Деревня Чекистов» в Свердловске или дом-коммуна текстильного института в Москве); и соответствующие, хорошо еще памятные старшему поколению, цели и ценности.

Что же до конкретных педагогических, экономических, социально-политических и прочих систем, в них лишь добросовестно создавались формы и методы воплощения в жизнь указанных «проектов человека», *который предлагала обществу гуманитарная мысль.*

Новое время качественно меняет ситуацию. «Ученый-затворник», проживавший в «башне из слоновой кости», покидает эту башню и приходит в мир материального производства. Начинается

математическое познание природы. Формируется механика и механистическая картина мира. Блез Паскаль формулирует основной закон гидростатики, Христиан Гюйгенс − волновую теорию света. Робертом Гуком открывается клеточное строение растений, Антуаном ван Левенгуком – микроорганизмы.

Характерными чертами классической науки нового времени были представления об антителеологизме, детерминизме и механицизме. Ее отличали объективные методы исследования, главным из которых считался эксперимент, и стремление создать математическую модель мира. Завершается создание новой картины мира, в котором наука уже синонимична силе. Но при этом бэконовское «Scientiapotentiaest» («Знание – сила») относилось преимущественно и главным образом к знанию естественному. Даже тогда, когда предметом исследования выступал человек (показательно название книги Жюльена Ламетри – «Человек-машина»). Гуманитарное знание не просто утратило первенство. С этого времени оно начинает рассматриваться как знание второго сорта. Казалось, что естественные и технические науки гарантируют скорое наступление «золотого века» истории человечества.

С тех пор прошло триста лет. Золотого века за окном не наблюдается… Но значение гуманитарного знания для судеб человечества за то же время было продемонстрировано с предельной наглядностью, поскольку политические практики национал-социализма и большевизма, «культурная революция» в Китае и геноцид Пол Пота в Камбодже, распад Югославии и роспуск Советского Союза (список неполон) были порождением той или иной социально-гуманитарной доктрины и лишь усугублены достижениями в области естествознания.

Завершивший свое второе десятилетие XXI век характеризуется небывалым возрастанием ответственности человека за плоды его деятельности. Возможности, полученные в результате НТР, таковы, что неразумное их использование может в один момент привести к ликвидации не только цивилизации, но и всей современной биосферы. Более того, сегодня в руках отдельных и не находящихся у кормила государственной власти людей (например, операторов химических производств и атомных станций) находится благополучие и жизнь не только тысяч людей, но и экологическое здоровье целых географических регионов. Поэтому в современных условиях неимоверно высоко возрастают ответственность и требования к подготовке людей во всех сферах деятельности. То есть, подчеркивалось на Втором Российском культурологическом конгрессе, не естественные науки должны быть основой наук гуманитарных, а гуманитарные – естественных. С этой точки зрения не понятно, например, почему идея комплементарности (высказанная первоначально в виде «принципа дополнительности» Н.Бором) получила принципиально большее распространение в культурологии, чем в естествознании [3, с.94].

Думается, причина многих бед современности коренится в гордыне «технарей» и естественников, полагающих гуманитарные знания не столь уж важными и совсем несерьезными «завитушками» на древе познания. Между тем, без двух гуманитарных «завитушек» (что есть сущность человеческая и ради чего он живет на земле) решение всех остальных проблем и технических исканий теряет смысл.

Ведущий российский специалист в области философии науки академик В.С.Степин отмечал, что общенаучная картина мира наряду с представлениями о природе включает представления об обществе и человеке. Последние в качестве своих составляющих включают три основных подсистемы – экономику, социально-политическую подсистему и культуру. Все три подсистемы связаны между собой и внутренне структурированы. Каждую из них можно сделать особым предметом исследования. «Подсистема представлений о культуре, включаемая в картину социальной реальности, является обобщающей моделью (картиной) структуры и динамики культуры. С ней соотносятся наиболее значимые достижения конкретных наук, изучающих различные аспекты функционирования и развития культуры в жизни общества» [4, с.89].

Ушедшее двадцатое столетие, кроме всего прочего, унесло с собой и веру во всеспасительную силу естествознания. Колоссально нарастив свои естественные и технические знания, люди не стали ни добрее, ни лучше, ни счастливее. Более того, они вплотную подошли к той черте, у которой со всей полнотой встал вопрос глобального выживания. С крушением сциентизма как панацеи от вселенской катастрофы пришло и новое осознание значения культурны: «Современная культура, в отличие от прометеевской культуры модерна, пафосом которой является покорение человеком природного и социального мира, все более явно выражает в различных проявлениях свою суть как способ выживания человека в мире. Тем самым, она предстает как социокультурное основание геоцивилизационной безопасности» [5, с.412]. Безопасности человека как вида.

Список литературы:

1. Иглтон Терри. Медленная смерть университета [Электронный ресурс] // http://scepsis.net /library/print/id_3672.html (дата обращения 09.11.2021).
2. Никитенко А.В. Дневник. В 3-х тт. Л.: ГИХЛ,1955. Т.1. – 590 с.

3. Второй Российский культурологический конгресс с международным участием «Культурное многообразие: от прошлого к будущему»: Программа. Тезисы докладов и сообщений. -СПб.: ЭЙДОС, АСТЕРИОН, 2008. – 560 с.
4. Культурология как наука: за и против [Текст]: круглый стол, Москва, 13 февраля 2008 г. – СПб.: Изд-во СПбГУП, 2008. - 108 с.
5. Первый Российский культурологический конгресс [Текст]. –СПб.: Эйдос, 2006. -432 с.

УДК 373.016:81243:004

ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ӨЗЕКТІ АСПЕКТІЛЕРІ

Гаипова Сәнтөре Айбекқызы,
магистрант
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Мамедова Фатима Зильпикаровна,
филология ғылымдарының кандидаты
Шет тілдер және іскерлік карьера университеті
Алматы қ., Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада оқыту үдерісіндегі инновациялық технологиялардың (нақтырақ ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және проблемалық оқыту технологиясы) негізгі аспектілері, атап айтқанда орта мектепте шет тілін оқыту технологиялары қарастырылады. Қазіргі кезде шет тілдерін оқытудың негізгі мақсаты – оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыру және дамыту, шет тілін практикалық меңгеруге үйрету болып табылады. Мақалада инновациялық технологиялар әдістері, олардың пайдасы, осы әдістерді оқу үдерісіне қалай енгізу және инновациялық технологиялар оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға қалай әсер ететіні жайлы негізгі ақпарат берілген.
Түйін сөздер:инновациялық технологиялар, проблемалық оқыту, коммуникативті құзыреттілік, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, интернет-ресурстар.

Аннотация

В данной статье рассматриваются основные аспекты инновационных технологий (в частности, информационно-коммуникационные технологии и технология проблемного обучения) в процессе обучения, а именно технологии обучения иностранному языку в средней школе. В настоящее время основной целью обучения иностранным языкам является формирование и развитие коммуникативной культуры учащихся, обучение практическому овладению иностранным языком. В статье представлена основная информация о методах инновационных технологий, их пользе, как внедрить эти методы в учебный процесс и как инновационные технологии влияют на формирование коммуникативной компетенции учащихся.
Ключевые слова: инновационные технологии, проблемное обучение, коммуникативная компетентность, информационно-коммуникационные технологии, интернет-ресурсы.

Abstract

This article discusses the main aspects of innovative technologies (in particular, information and communication technologies and technology of problem-based learning) in the learning process, namely, the technology of teaching a foreign language in high school. Currently, the main goal of teaching foreign languages is the formation and development of the communicative culture of students, teaching practical mastery of a foreign language. The article provides basic information about the methods of innovative technologies, their benefits, how to implement these methods in the educational process and how innovative technologies affect the formation of students ' communicative competence.
Keywords: innovative technologies, problem-based learning, communicative competence, information and communication technologies, Internet resources.

Кіріспе. Шет тілін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану соңғы кездегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұған жаңа техникалық немесе ақпараттық-технологиялық құралдар ғана емес, сонымен қатар оқытудың жаңа формалары мен әдістері, оқу процесіне жаңа көзқарастар кіреді. Шет тілдерін оқытудың негізгі мақсаты – оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыру және дамыту, шет тілін практикалық меңгеруге үйрету болып табылады.

Ал мұғалімнің міндеті – әр оқушыға оқытылатын тілді іс жүзінде меңгеруге жағдай жасау, әр оқушыға өзінің белсенділігі мен шығармашылығын көрсетуге мүмкіндік беретін оқыту әдістерін таңдау. Сонымен қатар, шет тілдерін оқыту процесінде оқушының танымдық белсенділігін арттыру. Ынтымақтастықта оқыту, жобалау әдістемесі, жаңа ақпараттық технологияларды, Интернет-ресурстарды

пайдалану сияқты заманауи педагогикалық технологиялар оқытуда жеке тұлғаға бағытталған тәсілді іске асыруға көмектеседі, оқушылардың қабілеттерін, олардың оқытылған деңгейін, бейімділіктерін және т.б. ескере отырып, оқытуды дараландыруды және саралауды қамтамасыз етеді.

Қазіргі заманда мамандар тек логикамен ғана емес, сонымен бірге түйсігі мен шығармашылығына да негізделген жеке қасиеттерге ие болуы тиіс: ұтымды және бейнелі-сенсорлық ойлау, рефлексия, жағдайға жедел жауап беру, мақсаттылық, белгісіздік жағдайында шешім қабылдау қабілеті, бәсекеге қабілеттілік. Бәсекеге қабілеттілік маман атану үшін келесідей қасиеттер қажет: дені сау, ақыл-ой, жоғары өнімділікпен қатар ұйымшылдық, шығармашылық, тәртіп, іскерлік байланыстардың болуы және қарым-қатынас дағдыларысияқты дағдылары мен қабілеттерінің болуын меңзейді.

Олардың ойлау қабілеті, іскерлігі, батыл шешім қабылдай білуі үшін, «Үш тұғырлы мемлекет» бағдарламасы бойынша, үш тілді – екі мемлекеттік (қазақ және орыс тілдерін) және шет тілін (ағылшын тілін) жақсы деңгейде меңгеруі тиіс.

Әдістеме. Шет тілі сабақтарында компьютерлік оқытуды пайдалана отырып, келесідей мақсаттарға жетуге болады:

- лексиканы зерттеу;
- айтылымды пысықтау;
- диалогтік және монологтық сөйлеуді оқыту;
- жазылымды үйрету;
- грамматикалық құбылыстарды пысықтау [3].

Орта мектепте шет тілін үйренудің негізгі мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады. Ал қалған мақсаттарға – білім беру, тәрбиелеу және дамытуға негізгі мақсатты іске асыру үдерісінде қол жеткізіледі. Коммуникативті тәсіл қарым-қатынас жасауды және Интернеттің жұмыс істеуінің негізі болып табылады. Өз кезегінде бұл мәдениет аралық өзара әрекеттесу қабілетін дамытудың құралы болып табылады. Шет тілі сабағында Интернет-ресурстарды қолдана отырып, біз шынайы қарым-қатынас моделін жасаймыз.

Интернет-ресурстары немесе әлеуметтік желілер қамтамасыз ететін нақты тілдік ортада қарым-қатынас жасай отырып, оқушылар нақты өмірлік жағдайларға тап болады. Сабақ барысында оқушылар көптеген маңызды, нақты, қызықты және қол жеткізуге болатын міндеттерді шешуге қатыса отырады. Ең бастысы, осы үдерісте олар стереотипті, жаттанды сөз тіркестерінен және тіл формулалардан гөрі түпнұсқа мәлімдемелерді жасауға ынталандыратын өздігінен жауап беруді үйренеді. Оқушылар шет тілінің құрылымы мен лексикасын зерделеуге түрткі болатын мағынаны түсіну, мазмұнын жеткізу және негізгі ойын білдіре алуына бірінші кезекте мән беріледі. Осылайша, оқушылардың назары берілген тілдік формулалардың өзінде емес, осы формаларды қалай қолдануға бағытталады.Грамматиканы оқыту барысында оқушылар грамматикалық бірліктермен жанама түрде емес, тікелей қарым-қатынас жүзінде таныс болады.

Шет тілдерін оқытудың басты мақсаты – шет тілді ортада еркін бағдарлауды және әртүрлі жағдайлардадұрыс әрекет етуді үйрету болып табылады. Оқу нәтижесі туралы жаңа көзқарастар жаңа технологиялардың пайда болуына және ескіргендерден бас тартуға ықпал етті. Шет тілінде қарым-қатынас жасауды үйретуді мақсат қылу керек. Ол үшін материалды өз бетінше немесе мұғалімнің нұсқаулығымен зерттеуді ынталандыратын және тиісті мінез-құлықты дамытатын нақты, шынайы өмірлік жағдайларды (шынайы қарым-қатынас принципі бойынша) ұйымдастыруқажет [1].

Коммуникативті құзыреттілікті дамыту барысында Интернет-ресурстарын пайдалану жақсы негізделген: оның мақсаты оқушылардың білімі мен тәжірибесін жинақтай және кеңейте отырып, шет тілін үйренуге қызықтыру болып табылады. Оқушылар шет тілін сабақтан тыс уақытта нақты қарым - қатынас жасауға дайын болуы керек, мысалы, оқытылатын тілдің еліне сапар кезінде, үйде шетелдік қонақтарды қабылдау кезінде, оқытылатын тіл еліндегі мектептермен немесе достарымен хат алмасу кезінде, аудио және видео кассеталармен, тапсырмалар нәтижелерімен алмасқан кезінде және т.б. [5].

Ғаламдық желі арқылы оқушылардың тәуелсіздігін дамыту бірізді үдеріс болып табылады. Және осы үдеріс үнемі көтермелеуді қажет етеді. Тіл мұғалімінің алдында тұрған ең маңызды мәселе – оқушыларды біртіндеп өсіп келе жатқан тәуелсіздікке жетелеудің оңтайлы тәсілдерін табу болуы мүмкін.

Айтуға тұрарлық белсенді оқыту түрлерінің бірі *проблемалық оқыту* болып табылады. Проблемалық оқыту оқушылардың теориялық және практикалық мәселелерді шешу арқылы жаңа білім алуына негізделген. Проблемалық оқытудың артықшылықтарының бірі – оқушылардың қарым-қатынас дағдылары дәстүрлі әдістерді қолданғанға қарағанда тиімдірек жетілдіріледі. Ол сонымен қатар әлеуметтік өзара әрекеттесудің жалпы қабілеттеріне оң әсер етеді. Бұл екі фактор шет тілін үйренудің кілті болып табылады[4].

Проблемалық оқыту әдісін қолданудың тағы бір үлкен артықшылығы – бұл оқушыларға тақырыпты тереңірек түсінуге көмектеседі. Шет тілін меңгеру кезінде «Үстірт оқыту» жиі қиындық тудырады. Мысалы, белгілі бір лексиканы қашан және қалай қолдану керектігін түсінудің орнына, оқушылар белгілі бір тақырыптағы барлық сөздерді жаттап алады, сондықтан оларды бірден ұмытып кетеді [4].

Шет тілін оқытуда проблемалық оқыту технологиясы грамматиканы оқытуда тиімді қолданылады. Оқушылар әрдайым шет тілінің грамматикалық уақыттарын меңгеруде қиындық тудырады. Етістіктің уақыт формаларын қалыптастыру әдісін түсіндірген кезде мұғалім алдымен проблемалық сұрақтар қояды, содан кейін берілген шақты құру ережелерімен таныстырады. Кейде оқушылар етістіктің уақыт формаларын қалыптастыру ережелерін, сондай-ақ оны қолдану ережелерін өз бетінше анықтайды және жалпылайды. Мұғалім үшін ең бастысы – уақыт формаларын есте сақтауды жеңілдететін тапсырмаларды таңдау және грамматиканы оқыту үдерісін қызықты әрі қызықты ету.

Проблемалық оқытуды қолданудағы өте маңызды аспект – когнитивті аспект болып табылады. Белгілі бір проблемалық жағдайды шешу үшін қандай білім, ақпарат көздері маңызды деген сұрақ туындайды. Тәжірибесіз оқушыларға олардың білімдері мен дағдыларын қалай бағалау керектігін, әртүрлі дереккөздерді іздеу мен пайдалануды түсінуге көмектесу үшін уақыт пен күш қажет.

Нәтиже мен талқы. Интернеттің ақпараттық ресурстарын қолдана отырып, ағылшын тілі сабағында бірқатар дидактикалық міндеттерді тиімді шешуге және оларды оқу үдерісіне кіріктіру мүмкін:

1. Әр түрлі күрделілік дәрежесіндегі желі материалдарын тікелей қолдана отырып, оқу дағдылары қалыптастыру мен оқылымды жетілдіру;
2. Интернеттегі шынайы аудио мәтіндер негізінде тыңдау дағдыларын жетілдіру;
3. Мұғалім немесе оқушылардың бірі ұсынған желі материалдары бойынша проблемалық дискуссия негізінде монологтық және диалогтық сөйлеу дағдыларын жетілдіру;
4. Жеке немесе жазбаша жазу дағдыларын жетілдіру, серіктеспен бірге жұмыс істей отырып, сұрақтарға жауап беру; эссенемесе реферат сияқты серіктестердің бірлескен қызметінің басқа эпистолярлық өнімдерін дайындауға қатысу;
5. Белсенді және пассивті сөздік қорын қазіргі заманғы, халықтың мәдениеті, қоғамның әлеуметтік және саяси құрылымы дамуының белгілі бір кезеңін көрсететін ағылшын тілінің сөздік қорымен толықтыру;
6. Мәдени біліммен, оның ішінде сөйлеу этикетін, қарым-қатынас жағдайындағы әр түрлі адамдардың сөйлеу мінез-құлқының ерекшеліктерін, мәдениетінің ерекшеліктерін қамтитын,оқытылатын тіл елінің дәстүрлерімен танысу;
7. «Тірі» материалдарды жүйелі түрде пайдалану, оқулық мәтіндеріне қойылатын сұрақтарды ғана емес, сонымен қатар барлығын қызықтыратын өзекті мәселелерді талқылау негізінде оқушылардың сабақтағы шеттілі іс-әрекетінің тұрақты мотивін қалыптастыру.

Шет тілін оқыту үдерісіне проблемалық тапсырмаларды енгізудің келесі артықшылықтары бар екендігі анық:

- жұмысқа басымдық беруге үйретеді;
- белсенді сөздік қорын кеңейтеді;
- басқа оқушылармен белсенді қарым-қатынас жасау арқылы сөйлеу кедергісін жояды;
- тәуелсіздік, жауапкершілік, көшбасшылық, топта жұмыс істеу қабілеттерін дамытады;
- өзіндік таным дағдыларын дамытады [2].

Қорытынды. Инновациялық технологиялармен жұмыс істеу кезінде мұғалімнің рөлі өзгереді, оның негізгі міндеті – оқушылардың жеке басының дамуын қолдау және бағыттау, олардың шығармашылық ізденісі болып табылады. Студенттермен қарым-қатынас ынтымақтастық және бірлескен шығармашылық принциптеріне негізделуі қажет. Мұндай жағдайда қазіргі уақытта қалыптасқан тәрбие жұмысының ұйымдастырушылық формаларын қайта қарау керек екені сөзсіз: оқушылардың өзіндік және топтық жұмысын күшейту, оқытудың түсіндірмелі-иллюстрациялық әдісінен бас тарта отырып, дәстүрлі сабақтан кету, іздеу сипатындағы практикалық және шығармашылық жұмыс көлемін ұлғайту. Сонымен қатар, педагогикалық процесті ұйымдастыру, оның негізі проблемалық жағдайды құру және мәселенің шешімін іздеуді басқару арқылы нақты шығармашылық процесті модельдеу инновациялық технологияларды қолдану барысында басты мәселелердің бірі болып табылады. Шет тілі сабақтарында осы әдістерді белсенді қолдану мұғалімнің шеберлігін арттырады және шет тілін тиімді игеруге ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Куличкова Е.А. Инновационные технологии в обучении иностранному языку // Гуманитарные науки – 2015 – №17 (стр 5-12)
2. Палагутина М.А., Серповская И.С. Инновационные технологии обучения иностранным языкам // Проблемы и перспективы развития образования : материалы I Междунар. науч. конф. – 2011 (стр156-159)
3. Ибрагимова К.К. Технология проблемного обучения на уроках иностранного языка // Вестник КазНПУ – 2015 (https://articlekz.com/article/19656)
4. https://didaktica.ru/osnovnye-napravleniya-sovremennogo-obucheniya/176-problemnoe-obuchenie.html
5. Кузнецова А.И. «Домашняя работа онлайн» как инновационная технология обучения иностранному языку // Сборник научных трудов по материалам Четвертой Международной научно-практической конференции – 2019 – №1 (стр 382-388)

6. (https://www.rgph.vsu.ru/ru/science/publications/docs/innov-tekh1.pdf

УДК 372.8

ДИАЛОГОВОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Дюсекеева Людмила Кабдулаевна,
преподаватель русского языка и литературы
Костанайского политехнического высшего колледжа
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада диалогтық оқыту мәселелері қарастырылады, оған сипаттама беріледі; диалог тұлғаның зияткерлік және эмоционалды қасиеттерін дамытудың бірегей тәсілі ретінде орыс тілі мен әдебиетін оқыту сапасын арттыруда өзінің тиімділігімен ерекшеленетіні атап өтілді

Түйінді сөздер: диалогтік оқыту, зияткерлік даму, жеке қарым-қатынас, сыни ойлау.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы диалогового обучения, дается его характеристика; отмечается, что диалог как уникальный способ для развития интеллектуальных и эмоциональных свойств личности отличается своей эффективностью для повышения качества преподавания русского языка и литературы

Ключевые слова: диалоговое обучение, интеллектуальное развитие, личностное общение, критическое мышление.

Abstract

The article deals with the problems of dialogic learning, and its description is also given; It is noted that dialogue is a unique way of developing the intellectual and emotional qualities of a person and is effective in improving the quality of teaching the Russian language and literature.

Key words: dialogic learning, intellectual development, personal communication, critical thinking.

Важнейшей задачей современной системы образования является формирование универсальных учебных действий, обеспечивающих студентам умение учиться, способность к саморазвитию и самосовершенствованию. Достижению данной задачи способствует внедрение инновационных подходов в учебный процесс. Одним из таких подходов является диалогическое обучение.

Жизнь по природе своей диалогична. Жить - значит участвовать в диалоге: вопрошать, внимать, ответствовать, соглашаться и т.п. В этом диалоге человек участвует весь и всею жизнью: глазами, губами, руками, душой, духом, всем телом, поступками. Он вкладывает всего себя в слово.

М.Бахтин полагает, что доминирующим началом человеческого существования является межличностная коммуникация, то есть «быть – значит общаться». [1, с.312]

Диалог в обучении, т.е. учебный диалог - своеобразная форма общения. Это взаимодействие между обучающимися, между обучающимися и учителем, между учителем и обучающимися.

Учебный диалог – это не только форма, но и способ отношений. Он позволяет быть услышанным; главное в нем не воспроизведение информации, а размышление, обсуждение проблемы. В диалоге осуществляются важнейшие проявления человеческих отношений: взаимоуважение, взаимодополнение, взаимообогащение, сопереживание, сотворчество. [2]

Результаты научных исследований показывают, что диалог занимает центральное место на уроке. Мерсер и Литлтон (2007) в своей работе показали, что диалог может способствовать интеллектуальному развитию обучающихся и их результативности в обучении. [3, с.144]

Исследования ученых доказывают, что правильно организованное общение способствует не только коммуникации, но и улучшению процесса обучения. На основе этого заключения, Львом Выготским была разработана теории ЗБР (зоны ближайшего развития). В процессе обучения важен не только диалог между учителем и учащимся, но и между учащимися. Именно через такое общение процесс познания происходит более естественно.[3, с.144]

Диалоговое обучение - это способность взаимодействовать или находиться в режиме беседы, диалога с чем-либо (компьютер), с кем-либо (человек). Оно основано на идеологии сотворчества, сотрудничества учителя и обучающегося.

Мерсер в своем исследовании доказал, что беседа – неотъемлемая часть обучения. В своей работе он выделил 3 типа беседы, в которые зачастую вовлекаются обучающиеся субъекты:

- Беседа-дебаты, в которой существует принципиальное расхождение во мнениях и каждый приходит к своему решению;

- Кумулятивная беседа, в которой каждый принимает и соглашается с тем, что говорят другие участники;
- Исследовательская беседа, в которой каждый участник предлагает свою информацию. Идеи каждого расцениваются как эффективные, но подвергаются тщательному оцениванию. Участники группы стремятся достичь согласованности.

Таким образом, диалоговое обучение может быть организовано путем развития диалогической беседы трех типов: дебаты, кумулятивная и исследовательская беседа.

По Мерсеру, наиболее продуктивной является исследовательская беседа. Это полноправный диалог, позволяющий задавать друг другу вопросы, обосновывать свои идеи, достигать согласия и получать совместный результат. Каждый участник исследовательской беседы, как учитель, так и учащийся, имеют право на свое собственное мнение. Каждое высказывание ценно и принимается во внимание. [3, с.156]

Важное место в педагогической практике в учебном процессе на уроках русского языка и литературы мною отводится диалоговому обучению. Представляю опыт своей педагогической деятельности в данном направлении.

Одна из главных целей урока русского языка и литературы – воспитание грамотного компетентного читателя с высоким уровнем языковой культуры. Поэтому необходима реализация личностно - ориентированного подхода к обучающимся и совместная деятельность. Уроки русского языка и литературы призваны развивать самостоятельность, творчество, формировать навыки речевого общения, ведения диалога, личностное отношение к изучаемому, ответственность за сохранение культуры, осознание единства, общества, человека, его деятельности и культуры.

На уроке русского языка и литературы осуществляется преимущественно диалоговое общение. Например: 1) диалог обучающихся с автором изучаемого текста;2) диалог учителя с обучающимися; 3) диалог обучающихся как читателей друг с другом; 4) диалог обучающихся с автором учебника.

Успешность любой беседы зависит от грамотной постановки вопросов. Постановка вопросов является ключевым навыком, так как при удачной его формулировке он становится эффективным инструментом для преподавания и может поддерживать, улучшать и расширять обучение учащихся. [3, с.146]

Обучение обучающихся правильной постановке вопросов является одним из приоритетных направлений в процессе диалогового обучения.

В диалогической беседе вопросы учащихся столь же важны, как и вопросы учителя, и ответы учащихся. Учитель использует вопросы не только для того, чтобы протестировать знания учащихся, но и для того, чтобы предоставить возможность учащимся размышлять, развивать и расширять свое мышление. [3, с.147]

Наиболее оптимальные приемы создания ситуации диалога, способствующие развитию диалога, апробированных на проблемных уроках разного типа.

Формулировка темы урока или эпиграфа, предусматривающих различные точки зрения, что, в свою очередь, дает возможность обменяться позициями, мнениями, идеями.

«Ключевой вопрос урока». Ключевые вопросы позволяют организовать поисковую деятельность и активный диалог на протяжении всего учебного занятия.

«Столкновение цитат». Противоречия, возникающие при обсуждении цитат, служат поводом для организации активного диалога.

«Диалог с критиком» (по типу «Оспорь или согласись»), что предполагает оппонирование идей, предположений, доказательств, организацию дискуссии.

«Случайная встреча» (диалог автора с героем, героя и современного читателя, героев из разных произведений), что помогает выйти на обобщение, интеграцию и формулировку утверждений, иллюстрирующих или опровергающих тот или иной взгляд, точку зрения.

«Лингвистический микроскоп» (лингвоанализ ключевого слова, фразы) или работа с датами, что обеспечивает индивидуальную, групповую, коллективную интерпретацию фактов, явлений, текстов.

«Свободный микрофон» сопровождается выполнением действий, не ограниченных четкой инструкцией.

«Закончи фразу по-своему» (выдвижение гипотез и предложений).

Ролевая игра (ты – судья, адвокат, критик, режиссер, другой герой), которая предоставляет обучающимся возможность выбора цели, средств, способа действия.

«Лови ошибки». Предлагая и проверяя различные гипотезы, студенты приходят к общему выводу.

Проблема «легкой» темы. Студентам предлагается продумать, как сделать тему урока интересней. В результате на уроке происходит повторение и обобщение материала сходных тем.

Прием сравнения. Сопоставление различных предметов и явлений.

Особый вид домашнего задания (например, анкетирование, составление вопросов к произведению по типу *«Хочу спросить у автора…»,* подбор эпиграфов, что предполагает использование вопросов на уточнение, пояснение, развитие) и другие.

Диалоговое обучения немыслимо без приемов технологии развития критического мышления: «мозговой штурм», «инсерт», «фишбоун», «ассоциативные ряды», «перекрестная дискуссия», «шесть шляп», «горячий стул», интервью, «кубик Блума», «трехчастный дневник» и другие.

Использование приемов развития критического мышления приводятся на примере работы с произведением А.С.Пушкина «Евгений Онегин».

Например, в начале урока эффективен приём «Оратор». За одну минуту нужно убедить своего собеседника в том, что изучение этой темы просто необходимо.

Приём «Инсерт» заключается в маркировке текста (или его отрывка) специальными символами, имеющими следующее функциональное назначение:

«+» - «узнал новое»

«~» - «уже знал»;

«-» - «думал иначе»;

«?» - «есть вопросы».

Как вы воспринимаете монолог Онегина?

Текст можно промаркировать с позиции:

+ Я согласен с героем. Это соотносится с моими нравственными убеждениями. Онегин очень искренен, способен оценить «души доверчивой признанья»

- Я не согласен с героем. Это противоречит моим убеждениям. У меня было другое решение. Онегин ошибается, когда говорит: «Но я не создан для блаженства; // Ему чужда душа моя…» Он обрекает себя на одиночество, отказываясь от любви.

? Мне трудно определиться в этом вопросе. Онегин вызывает у меня двойственные чувства. Мне нравится его откровенность, благородность души, но мне трудно понять, почему человек, не познавший любви, учит Татьяну «властвовать собою».

Постижению истины в литературно-художественных текстах, авторской гуманистической позиции помогает система вопросов и заданий. Она рассчитана на то, что обучающийся должен сам определить собственное отношение к героям, аргументировать точку зрения конкретными фактами. На уроке звучат различные доводы в защиту или обвинение того или героя, происходит столкновение мнений, коллективный поиск оптимальных выводов, а это и есть основа формирования активного, творчески мыслящего человека.

В процессе анализа текста можно ввести прием «перекрестной дискуссии». «Защита героя».

- Я хочу оправдать моего героя, его поступки. Предлагается юношам встать на защиту Татьяны, а девушкам - Евгения.

Прием «Шесть шляп**».** Первая группа, обладатели белой шляпы дают полную характеристику героине романа «Евгений Онегин» (Татьяне Лариной): факты, цифры, события. Вторая группа – обладатели желтой шляпы, раскрывают сильные стороны характера героини, положительные стороны в сложившихся ситуациях. Третья группа, обладатели черной шляпы, критический аналитик, отрицательные стороны в поступках героини. Четвертая группа, обладатели красной шляпы, описывают какие эмоции испытывает героиня в тех или иных ситуациях, ее чувства, догадки, переживания. Пятая группа – зеленая шляпа – творческое мышление. Творческий подход к решению проблемы – где это можно увидеть в поступках нашей героини? Шестая группа - синяя шляпа – это значение произведения в мировом масштабе, женский идеал в русской литературе XIX века, в чем идеал современной женщины… Это была групповая работа. Можно и по-другому: надевая по очереди каждую шляпу, человек формирует навыки различных способов мышления т.е. работа может быть и групповая, и индивидуальная.

Прием «горячий стул». На «горячем стуле» оказываются литературные герои произведения, которые должны ответить на вопросы других представителей.

Например, при изучении творчества А.С.Пушкина Евгению Онегину были заданы вопросы: Господин Онегин, почему вы не могли отказаться от дуэли? Почему вы считали, что ваше супружество с Татьяной будет мукой ?(«Супружество нам будет мукой…»). Довольны ли Вы тем, как прожили свою жизнь?

На завершающей стадии урока можно применить следующие методы: дебаты, фишбоун, трехчастный дневник, эссе**.**

Прием «дебаты». Онегин – лишний человек (по роману А.С.Пушкина «Евгений Онегин»). Необходимо найти и сформулировать аргументы «за» и «против» какого-либо тезиса.

Выполняется это задание по следующей схеме: Я согласен с этой точкой зрения, так как –

Аргумент 1-

Аргумент 2-

Я не согласен с этой точкой зрения, так как – Аргумент-1, Аргумент -2

Те, кто не участвует в команде, составляют оценку аргументов:

Аргументы, которые совпали с моими собственными,

Новые аргументы, с которыми согласен,
Новые аргументы, с которыми не согласен,
Непонятные аргументы.

Стратегия «фишбоун» позволяет студентам выявить причинно-следственные связи и мотивы поступков героев произведения. В голове рыбы ставится «толстый вопрос». Верхние плавники – это аргументы или причины. Нижние плавники – это факты из произведения, подтверждающие аргументы. В хвосте рыбы записывается ответ на поставленный «толстый вопрос».

Наблюдения показывают: диалоговая форма обучения способствует глубокому и осознанному пониманию обучающимися предметного содержания, умению отделять знание от незнания. Благодаря применению технологии диалогового обучения на уроках русского языка и литературы студенты обучаются критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа обстоятельств и соответствующей информации, взвешивать альтернативные мнения, принимать продуманные решения, участвовать в дискуссиях, общаться с другими людьми.

Список литературы:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - М.: Художественная литература, 1979. – 341 с.
2. Личностно-ориентированные технологии. Технология диалогового обучения
3. URL:http://nikulina.ucoz.com/load/portfolio/tekhnologii/lichnostno_orientirovannye_tekhnologii_tekhnologija_dialogovogo_obuchenija/3-1-0-6 (дата обращения: 15.01.2022)
4. Руководство для учителя (третий базовый уровень)
5. URL: http://perviyuroven.ucoz.ru/_ld/0/1_3_.pdf (дата обращения: 15.01.2022)

УДК 372.881.1

ПРОГРАММНАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ МЕТОДА ФУНКЦИОНАЛЬНОГО АНАЛИЗА ТЕКСТА В 5 КЛАССАХ

Едревская Людмила Валерьевна,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №22
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Ұсынылған ақпаратты дұрыс түсіну және түсіндіру (кез-келген түрде) өмірлік (соның ішінде оқу) міндеттерді сәтті шешуге және адамдармен ынтымақтастыққа көмектеседі. Мәтінді талдау негіздері Негізгі мектептің оқу бағдарламасында зерттелуі керек. 5-сынып оқушыларына арналған «мәтінді функционалды талдау» авторлық оқу бағдарламасы Мұғалімге кез-келген форматтағы мәтіндерді түсінуге және түсіндіруге көмектеседі. Әзірленген «мәтінді Функционалдық талдау» оқу бағдарламасы – Инновациялық білім беру кеңістігін құрудың құрамдас бөліктерінің бірі.

Түйінді сөздер: оқу бағдарламасы, мәтінді функционалды талдау, мәтін, талдау, түсіндіру.

Аннотация

Правильное понимание и интерпретация предлагаемой информации (в любой форме) помогает успешно решать жизненные (в том числе учебные) задачи и сотрудничать с людьми. Основы анализа текста должны изучаться в учебной программе основной школы. авторская учебная программа «Функциональный анализ текста» для учащихся 5 классов поможет учителю в работе над пониманием и интерпретацией текстов любого формата. Разработанная учебная программа «Функциональный анализ текста» – один из компонентов построения инновационного образовательного пространства.

Ключевые слова: учебная программа, функциональный анализ текста, текст, анализ, интерпретация.

Annotation

Proper understanding and interpretation of the information offered (in any form) helps to successfully solve life (including educational) tasks and cooperate with people. The basics of text analysis should be studied in the basic school curriculum. the author's curriculum «Functional text analysis» for 5th grade students will help the teacher to work on understanding and interpreting texts of any format. The developed curriculum «Functional text analysis» is one of the components of building an innovative educational space.

Keywords: curriculum, functional text analysis, text, analysis, interpretation.

Развитие компьютерных технологий, повышение роли информации в жизни современного общества, поиск способов ее правильного понимания и обработки, отвело методам обработки информации привилегированную роль.

Методы анализа и интерпретации информации широко используются в стратегически важных областях общественной деятельности. Правильное понимание и интерпретация предлагаемой информации (в любой форме) помогает успешно решать жизненные (в том числе учебные) задачи и сотрудничать с людьми. Так формируются навыки Soft skills – «гибкие навыки» эффективного сотрудничества в социуме. [1] Поэтому основы анализа текста, текстовой информации, информации любого вида должны изучаться в учебной программе основной школы.

В широком смысле изучением текстов литературных и иных произведений занимается текстология. На сегодняшний день методики анализа текста систематизированы в 10 групп: интент-анализ, контент-анализ, фоносемантический анализ, дискурс-анализ, нарративный анализ, экспертная оценка текста, графематический анализ, морфологический анализ, синтаксический анализ, семантический анализ. [3] Представляется, что школьный анализ текста должен интегрировать в себе наиболее нужные для понимания и интерпретации текста элементы всех методик анализа текста. Потому что именно интерпретационный подход помогает решить проблему определения того, что имел в виду автор текста. Независимо от того, сделал он это открыто или в контексте всего произведения. Данный подход позволяет понять основные авторские интенции. Таким образом мы приходим к пониманию термина «читательская грамотность» или «читательская компетентность»: «…читательская компетентность трактуется как «совокупное личностное качество, сформированное на базе его (читателя) интеллектуальных (мыслительных) способностей и личностных свойств». [5]

Определение авторской позиции, выражение учеником собственного мнения по отношению к ней – особенная задача для учителя: «И учитель, и ученик живут в период напряженных творческих исканий всего общества, в период создания новых оценок пути, пройденного литературой и искусством, - все это не может не оказать влияния на формирование духовного мира молодежи». [2] Интерпретация текста стала повседневностью в школьной практике периода обновления содержания образования. Итоговый экзамен по русскому языку в форме эссе направлен создание уникального творческого продукта, это также авторская манера изложения мнения по какому – либо частному вопросу. То, насколько этично, грамотно и убедительно излагает автор свою позицию и является итогом полученного образования: «Приобщение к гуманистическим ценностям культуры и развитие творческих способностей – необходимые условия становления человека эмоционально богатого и интеллектуально развитого, способного конструктивно и вместе с тем критически относиться к себе и к окружающему миру». [4]

Нормы работы с анализом текста не регламентированы учебной программой. При наличии поставленных задач, конечного результата, не систематизированы этапы работы с текстом, в том числе по годам обучения. Представляется, что авторская учебная программа «Функциональный анализ текста» для учащихся 5 классов поможет учителю в работе над пониманием и интерпретацией текстов любого формата. Научит учеников создавать нормированные уникальные тексты уже к первому году обучения по ней. Название программы «функциональный анализ» должно пониматься шире научного термина, а именно в значении «относящийся к практике, конкретному использованию».

Почему в 5 классе целесообразно начинать работать с текстом на его функциональном уровне? Не секрет, что в 5 классе учащиеся имеют еще недостаточно объемный словарный запас, не понимают возможных форм и способов передачи своих чувств, эмоций, фантазий, мыслей на письме, не понимают многих иносказаний, склонны к бездумному списыванию – это возможные риски или проблемное поле деятельности учителя-словесника. А на всех уроках они сталкиваются именно с текстом, во всех формах. Поэтому основной задачей учителя на этапе младшего среднего звена является осмысленное чтение текста, его анализ с очки зрения дискурса – связного текста в совокупности с социологическими, культурными и тому подобными факторами. В основе изучения материала любого предмета лежит текст, поэтому сложности в изучении других предметов – это, в том числе, следствие неверно прочитанного и понятого условия задачи, инструкции педагога по выполнению СОР, СОЧ, задания, выполненного с ошибками.

Фундаментом данной программы является современная антропоцентрическая концепция преподавания русского языка в школе, которая ставит в центр языковую личность, развитие ее коммуникативных и речевых способностей, а также способность к осмыслению и порождению новых уникальных речевых единиц – текстов любой формы и содержания.

Решению такого комплекса задач способствует, в первую очередь, навык осознанного чтения и осмысленного, функционального отношения к тексту, умения его понимать, анализировать и интерпретировать. Данный навык формирует 1 и 2 часть моей программы. Третья часть программы – это формирование навыка создавать уникальные тексты. Поэтому введение вариативного часа авторской программы «Функциональный анализ текста» в рабочую программу для 5 классов является объективной необходимостью. Введение данной программы создаст предпосылки для осуществления устойчивых метапредметных связей там, где есть любые тексты.

Реализуемые цели программы:

1. развитие личностных и ценностно-смысловых компетенций через работу над смыслом текста;
2. через грамотное чтение к грамотному анализу текста и к уникальному письму.

Практическая ценность разработки обусловлена тем, что создает условия для развития общих учебных умений и коммуникативных навыков: информационных (нахождение, переработка и использование информации); интеллектуальных (умение рассуждать на заданную тему, аргументировать свою позицию, отличать ее от позиции автора); коммуникативных (умение, соблюдая стилевые и грамматические нормы, выражать письменно свои идеи, мнение); организационных (владеть способами контроля и самоконтроля своей деятельности).

Также использование данной программы в практике работы позволит начать подготовку в 5 классе к всем видам итоговых аттестаций учащихся (9,11 класс), исследованиям PISA, существенно повысит качество знаний учащихся по предметам.

Практическая значимость авторской учебной программы «Функциональный анализ текста» обсуждалась на вебинаре в Управлении образования в феврале 2021 года, августовском секционном совещании учителей русского языка и литературы в августе 2021 года. Программа получила высокую оценку коллег. Апробация учебной программы «Функциональный анализ текста» начата мною в 2020-2021 учебном году в КГУ»Общеобразовательная школа №22 отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области. В 2021-2022 учебном году данной программой заинтересовались коллеги из Костанайского района - КГУ «Шеминовская общеобразовательная школа отдела образования Костанайского района» Управления образования акимата Костанайской области и из города Костаная – КГУ «Школа-гимназия №3 отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области. Также апробация продолжена в текущем учебном году в ОШ №22.

Представляется, что обучение по учебной программе «Функциональный анализ текста» должно влиять на качество знаний и успеваемость обучающихся 5 классов в разрезе предметов. Предлагаю рассмотреть корректный мониторинг данных по итогам 1 полугодия в разрезе 2 лет на базе 3 школ Костанайской области.

2020-2021 учебный год (этап внедрения). Данные по КГУ «Общеобразовательная школа №22 отдела образования города Костаная» УОАКО. классов. Учитель Едревская Л.В., автор учебной программы «Функциональный анализ текста», стаж 19 лет, категория педагог-мастер. Факультатив проводится на всей параллели 5

Таблица 1- Качество знаний по русскому языку

класс	1 четверть	2 четверть	1 полугодие	динамика
5а	86,68	86,67	86,67	
5б	60,71	57,14	58,92	
5в	61,54	62,96	62,25	
5г	83,33	83,33	83,33	
5д	68,18	75	71,59	
итого	72,1	73,02	72,55	+0,92

Вывод: по данным сравнительной таблицы в классах, где апробируется учебная программа, динамика качества знаний по итогам 2 четверти +0,92% в сравнении с 1 четвертью.

Таблица 2 - Качество знаний по русской литературе

класс	1 четверть	2 четверть	1 полугодие	динамика
5а	86,67	96,67	91,67	
5б	78,95	89,47	84,21	
5в	65,38	64,59	64,98	
5г	88,89	88,89	88,89	
5д	77,27	75	76,13	
итого	79,43	89,92	81,17	+10,49

Вывод: динамика качества знаний по русской литературе по итогам 2 четверти в сравнении с 1 четвертью- +10,49

Переход из 4 класса в 5 класс, изменение условий обучения, новые требования, другие педагоги – все это критерии возможного риска. В 5 классе происходит так называемая адаптация, приспособление обучающихся к новым условиям обучения. Важно в период адаптации не потерять знания по предмету, а сохранить и приумножить их. Из данных таблиц видно, что качество знаний по предметам при переходе из начальной школы в среднее звено, ожидаемо, не уменьшилось, так как была оказана дидактическая поддержка в виде факультатива «Функциональный анализ художественного текста».

2021-2022 учебный год. Этап апробации. В 2021-2022 учебном году программу «Функциональный анализ текста» апробирует в КГУ ОШ №22 учитель Дусенбина М.Ж., стаж 36 лет, категория педагог-исследователь на базе 5д класса и учитель Васенина А.А., стаж преподавания до года, без категории на базе 5г класса.

Таблица 3- Качество знаний по русскому языку

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие	результат
5а	80,65	58,06		
5б	32,14	46,67		
5в	43,33	33,33		
итого	52,04	46,02	49,03	
апробация				
5г	43,33	46,67		
5д	83,33	73,33		
итого	63,33	60	61,66	+12,63

Вывод: по данным сравнительной таблицы в классах, где апробируется учебная программа, качество знаний выше на 12,63% в сравнении с качеством знаний в классах, где данная программа не изучается.

Таблица 4- Качество знаний по русской литературе

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие	результат
5а	90,32	58,06		
5б	35,41	43,33		
5в	43,33	33,33		
итого	56,4	44,9	50,44	
апробация				
5г	53,33	50	51,66	
5д	96,67	83,33	90	
итого	75	66,66	70,83	+ 20,39

Вывод: по данным сравнительной таблицы, в классах, где апробируется учебная программа качество знаний выше на 20,39% в сравнении с качеством знаний в классах, где данная программа не изучается.

Авторская программа в КГУ ОШ №22 апробируется разными педагогами, они используют разные формы и методы работы. Один педагог очень молод, без категории, другая с опытом и категорией педагог-исследователь, соответственно единая тенденция не прослеживаться не будет, но общий процент качества за полугодие после дистанционного обучения достаточно высокий.

Сравним данные апробации учебной программы в КГУ «Школа-гимназия №3 отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области. Учитель Шешукова А.С., стаж работы 1 год, категория педагог-модератор, работает по программе «Функциональный анализ текста» на базе 5а класса. Также на параллели 5 классов преподает в 5д классе, где факультатив не преподается.

В таблице представлены сведения по качеству знаний за 1 полугодие учащихся 5 А и Д классов:

Таблица 5 - Качество знаний по русскому языку

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие
5а	92,5	92,5	92,5
5д	58	63	60,5

Таблица 6 - Качество знаний по русской литературе

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие
5а	92,59	92,59	92,59
5д	61,2	43,3	52,25

Вывод: общая тенденция сравнения двух классов указывает на то, что изучение факультатива «Функциональный анализ текста» способствует повышению качества знаний по предметам

Следующая экспериментальная площадка - КГУ «Шеминовская общеобразовательная школа отдела образования Костанайского района» Управления образования акимата Костанайской области. Апробирует программу учитель Исрафилова Р.М., стаж 10 лет, категория – педагог-эксперт. В этой сельской школе один 5 класс, поэтому анализ проведем только по качеству знаний текущего учебного года (в разрезе четвертей и по итогам полугодия).

Таблица 7- Качество знаний по русскому языку

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие	динамика
5а	27,2	36,6	31,9	+9,4

Вывод: Прирост качества знаний за 2 четверть составил 9,4, в сравнении с 1 четвертью.

Таблица 8- Качество знаний по русской литературе

четверть/класс	1 четверть	2 четверть	полугодие	динамика
5а	45,45	54,54	50	+9,09

Вывод: Прирост качества знаний за 2 четверть составил 9,09, в сравнении с 1 четвертью.

Сравнительный мониторинг качества знаний учащихся в разрезе школ убедительно показал только положительную динамику при условии изучения факультатива «Функциональный анализ текста.

Данная учебная программа – один из компонентов системы инновационного образовательного пространства и является органичной частью одного большого целого – углубления знаний, расширения представлений учащегося о предметной области, подготовке обучающегося к сдаче итоговых экзаменов, успешной социализации, то есть одним из важных шагов soft skills, а значит и к общей успешности в жизни.

Список литературы:

1. https://trends.rbc.ru/trends/education/5e90743f9a7947ca3bbb6523
2. Богданова О.Ю., Леонова С.А., Чертова В.Ф. Методика преподавания литературы. Учебник для студентов вузов, обучающихся по педагогическим специальностям. - М.: Академ А, 1999.
3. Митина О.В., Евдокименко А.С. Методы анализа текста: методологические основания и программная реализация// Вестник ЮУрГУ.- 2010.- № 40,
4. Романичева Е.С., Сосновская И.В. Введение в методику обучения литературе: учеб. пособие.- М.: Флинта, 2012.
5. Фирсова Т.Г. Современный урок литературного чтения: методический конструктор: учеб.-метод. пособие для студентов, обучающихся по направлениям 44.03.01 и 44.04.01.– М.: Перо, 2018. – 211 с.

ӘОЖ 371

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ БАҒЫТТЫЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ

Ерекин Айдын Муратович,
педагог-ұйымдастырушы-куратор
Қостанай қаласындағы
п физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
Хамзина Кулшат Бакытжановна,
педагогикалық ғылымдар магистрі
педагогика және психология кафедрасының аға оқытушысы
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Хамзин Нуржан Алимжанович,
педагог-ұйымдастырушы-куратор
Қостанай қаласындағы
физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада инновациялық технологиялар арқылы мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын жетілдіру жолдары қарастырылған. Мұғалімнің кәсіби дамуын, оның құзыреттілігін, педагогикалық шеберлігін арттырудың маңыздылығы ашылады.

Түйінді сөздер: білім беру, тәрбие, инновация, кәсіби даму, құзыреттілік, педагогикалық шеберлік.

Аннотация

В статье рассмотрены пути совершенствования профессиональной направленности учителей через инновационные технологии. Раскрывается важность повышения профессионального развития учителя, его компетентности, педагогического мастерства.

Ключевые слова: образование, воспитание, инновация, профессиональное развитие, компетентность, педагогическое мастерство.

Abstract

The article discusses ways to improve the professional orientation of teachers through innovative technologies. The importance of improving the professional development of a teacher, his competence, pedagogical skills is revealed.

Keywords: education, upbringing, innovation, professional development, competence, pedagogical skills.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделген [1]. Осындай міндеттерді шешуде, әрбір білім беру мекемесі, әрбір мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындап отырады.

Қоғамдағы әлеуметтік-мәдени жағдай әр педагогтың қазіргі таңдағы қоғамның сұранысына және өзінің қажеттілігіне, қызығушылығына, мүмкіншілігіне сәйкес білім мен тәрбие алуын қажет етеді. Болашақ мұғалімдерді әлемдік және отандық мәдениеттің ортақ мәселелерін бағдарлауға, жалпы адамзаттық құндылықтарды игеруге, демократиялық және жаңа әлеуметтік-мәдени ортада өмір сүрудің жаңа ережелерін үйренуге, ұлттық сана-сезімді дамытуға үйрету қажет. Мұғалім балаларға қоғамдық тарихи тәжірибенің таңдаулысын меңгертуге, білім ғана емес, ғылыми дүниетаным, ұлттық мұрат, азаматтық позицияны қалыптастырып, рухани-адамгершілік тәрбиесін беруі және шығармашылықпен ойлауына мүмкіндік туғызып, қиын жағдаяттардан шығу іскерлігін қалыптастыруы қажет. Қазіргі таңдағы педагогика ғылымында болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық дайындығы мәселесін А.Абдуллина, В.Ц.Абрамян, Е.П.Белозерцев, В.К.Боярчук, Н.Н.Демьяненко, Н.А.Кузьмина, К.К.Құнантаева, В.Я.Ляудис, В.Н.Никитина, А.И.Пискунов, В.А.Сластенин, Г.А.Уманов, Н.Д.Хмель және т.б. ғалымдар зерттеген. Білім берудегі дағдарыс білім берудің нәтижелілігінің жеткіліксіздігінен, жас ұрпақтың интеллектуалдық, тұлғалық, руханиадамгершілік дамуындағы кемшіліктерінен, білім беру жүйесінің тұлға менталитетін қалыптастыруға толық дәрежеде мән берілмеуінен туындап отыр. Білім беру тұлға қалыптасуымен тікелей байланысты болғандықтан, кемелденген тұлғаның дамуындағы негативті үрдістерді жеңуге ықпалының мол екендігін айта кетуіміз қажет. Білім беру саласындағы басты тұлға әлеуметтік кемелденген, кәсіби өзін-өзі жетілдіруге қабілетті, инновациялық технологияларды пайдалануды меңгерген, құзырлы маман болып табылады. Мұғалім білім берудің өзіндік құндылығын түсінуі, «мәдениеттегі адам» болуы, өз пәнін, педагогика мен психологияны жақсы білуі, тұлғалық-бағдарлық әдістерді, инновациялық әдістерді, әлеуметтік-педагогиалық технологияларды қолдануы, өз тұлғасын дамытуы қажет. Мұғалімнің өз пәнін жетік меңгеруі, сонымен қатар педагогикалық үдерістегі оқушылар әрекетін ұйымдастыру іскерлігінің болуы, нәтижесін көре білуі, мүмкін ауытқуларды түзету қасиетінің болуы қажет.

Кәсіби іс-әрекетінің нысанасы біртұтас педагогикалық үдеріс, сондықтан жаңа тұрпатты мұғалім «адам-адам» («педагог - оқушы») жүйесінде әрекет ете білуі және педагогикалық үдерістегі ізгілікті қатынастың ролін түсінуі керек. Жоғары білім берудің проблемаларын талдау негізінде болашақ мұғалімдердің технологиялық және тұлғаның жаңа технологияларды пайдалануға деген тұлғалық дайындығы мәселелерінің жеткілікті түрде қарастырылмағандығын айқындадық. Кәсіби тәрбие беруде Т.И.Власовтың тәрбиенің рухани бағдарланған парадигмасына сүйене аламыз, өйткені студенттік кезеңде экзистенциалдық үдерістердің дамуы басымдау болып табылады. Дәстүрлі түрде кәсіби құзырлылық маман біліктілігін сипаттайтын тұлғаның бүтіндей құрылымындағы теориялық және практикалық дайындықтың бірлігі ретінде қарастырылады. Кәсіби құзырлылықтың мазмұны кәсіби біліктілік сипаттамасымен айқындалады және құзырлылықтың нормативтік нобайын нақтылап, кәсіби білім, іскерлік дағдылардың ғылыми негізделген құралын бейнелейді. ЖОО-ның маңызды міндеттерінің бірі – студенттерге белгілі бір кәсіби іс-әрекетке қажетті білімді игерту. ЖОО-ның түлегі игеретін шешуші құзырлылықтарды айқындау көкейтесті болып табылады. Бұл құзырлылықтар интеллектуалдық дамуды (абстрактылы ойлау, өзіндік рефлексия, өзінің позициясын айқындау, өзіндік бағалау, сыни ойлауды) талап етеді.

Осы құзырлылықтарды шешу үшін болашақ мұғалімнің құзыреттілігін қалыптастыру жолдарын қарастырамыз. М.Ж. Жадрина құзырет ұғымын мақсатқа жету үшін өмірлік тәжірибеге игерілген білім, іскерлік және дағдыларды жинақтау қабілетін, дайындығын сипаттайтын тұлға қасиеттері деп айқындайды [2, 25б]. Көптеген авторлар «Кәсіби құзыреттілік» ұғымын «кәсіби ісәрекетке дайындық» (В.А.Сластенин, Н.Н.Лобанова, А.И.Панарин т.б.) [3, 36б] және «педагогикалық біліктілік» ұғымдарымен байланыста айқындауда.Біліктілік жүйесіндегі құзыреттіліктің орны мамандықты игерудің жоғары деңгейін бейнелейтін орындаушылық пен жетілудің арасында, белгілі іс-әрекетке деген тұлғалық «ішкі бағдары» мен шеберлігі арасында ерекшелеуге болады.

Ксения Александровна Абульханова-Славская өз еңбегінде «Оқыту үдерісіндегі тұлға белсенділігін зерттеулеріне сүйеніп, мұғалім санасы құрылымында оқушы тұлғасы туралы түсініктің болмауы оқушы белсенділігін шектейді және нәтижесінде екі жақты психологиялық кедергі қалыптасады, бұл қиындық оқушыны демонстративті немесе қорғану мінез-құлқына итермелейді», - деп жазады [4, 56б]. К.А.Абульханова-Славская мұғалім санасының 3 құрамдас бөлігінің ішінде өзіне қатынас, өзгеге қатынас, ал үшіншісі өзгелердің өзіне қатынасын күтуі жеткіліксіз болып табылады деп есептейді, сол себепті мұғалімдердің көпшілігінің сана құрылымында үшінші компоненттің жеткіліксіздігі (өзгелердің өзіне қатынасын күтуі) тұлғааралық шиеленістің туындауына алып келетіндігін баса айтады. Л.М.Митина мұғалім оқушының өзіне деген қатынасын қабылдай алмаса, онда ол оқушыны білім беру үдерісінің

субъектісі ретінде іштей қабылдамайтынын және тек өз мақсатына ғана бағдар алатынын білдіреді. Мұғалімнің өзгенің қатынасын ұғынуы үшін тұлғалық қасиеттері қалыптасқан және әлеуметтік-педагогикалық технологияларды пайдалана білуі қажет, осы ерекшеліктерді қалыптастырудың нәтижесіне тоқталамыз.

Осы орайда, Назарбаев Зияткерлік мектептері дербес білім беру ұйымы жас ұрпақтың бойында тарихи сананы қалыптастыру және Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында танымал классик ақын-жазушылардың еңбектеріне арналған «Ұлы дала ақындары» жобасын 2019-2020 оқу жылында Зияткерлік мектептерде жүзеге асыру ұсынылған.

Жоба аясында Қостанай қаласындағы физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде Шәкәрім Құдайбердиевті насихаттайды. Аталған жобаны жүзеге асыру 7 бағыттан тұрады:

- I бағыт. Ақынның поэзияларын мәнерлеп жатқа оқу.
- II бағыт.Театрландырылған қойылым. (Барлық Шаңырақ оқушыларының қатысуымен ақынның өмірі мен шығармашылығынан қойылым.
- III бағыт. Шығармашылық кезең (оқушылар 150-180 сөз көлемінде эссе жазады.
- IV бағыт. Танымал ақынның шығармасын иллюстрациялау.
- V бағыт. Ақынның өлеңдеріне жазылған әндерді шырқау.
- VI бағыт. «Ұлы дала ақындары» жыр эстафетасына челлендж өткізу.
- VII бағыт. Ақын өлеңдеріне әдеби талдау жасау.

2020 жылдың 13-23 қараша аралығында «Ұлы дала ақындары» жобасы аясында «Тұңғыш Президент күніне» арналған Қ.Аманжоловтың өлеңдерін жатқа оқудан челендж-эстафета ұйымдастырылды. Барлық шаңырақ оқушылары қызығушылықпен қатысты. Олардың жатқа оқыған өлеңдері мектептің әлеуметтік желілер парақшаларында жарияланды.

6 мамыр күні «Ұлы дала ақындары» жобасының «Замандастар жырлайды» айдарында жергілікті ақын Жандос Жүсіпбекпен кездесу өткізілді. Кездесу барысында ақынның өмір жолы, шығармашылығы, отбасы құндылықтары, Қ.Аманжоловтың шығармашылығы жайлы әңгіме қозғалды. Кездесу соңында жас ақын Ж.Жүсіпбек өз шығармаларын оқып берді.

2021 жылдың 19 мамырында Наурыз мейрамын мерекелеу және Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған онлайн поэзия кеші өтті. Кеште Қ.Аманжоловтың шығармашылығынан өлеңдер оқылды. Ақын өмерінен естелік бейнежазбалар көрсетілді. Қ.Аманжоловтың әндері орындалды.

2021 жылдың 5 қараша күні «Ұлы дала ақындары» жобасы аясында «Туған елге тағзым» экспедициясына қатысушыларға арналған Ш.Құдайбердиевтің өмірі мен шығармашылығына арналған танымдық сағаты өткізілді. Барлық оқушылар қызығушылықпен қатысты. Оқушылар сабақ барысында ақын туралы видеороликтер тамашалады, постерлер қорғады.

2021 жылдың 14 желтоқсаны күні «Ұлы дала ақындары» жобасы аясында ҚР Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған Ш.Құдайбердиевтің өлеңдерін жатқа оқу сайысы өтті. Сайысқа әр сыныптан жиырмаға тарта оқушы қатысты. Қатысушылар сайыс шарты бойынша ақынның бір шығармасын жатқа, мәнерлеп оқып беру. Сайыстың қорытындысы бойынша 12-сынып оқушысы «Актерлік шеберлік» номинациясын, 9-сынып оқушысы «Көрермен көзайымы номинациясын иеленді. 3-орынды екі оқушы иеленді; 2-орын екі оқушыға берілді Жүлделі 1-орынды 12 сынып оқушысы иеленді.

Сол сияқты, Уикипедия клубының жұмысыда жаңалықтарға толы деп айтуға болады. 4 желтоқсанда Тұңғыш Президент күні мен Тәуелсіздік күніне арналған Уикипедия клубының ашық сабағы өткізілді. Жиналысқа 18 адам, соның ішінде клуб мүшелері, мұғалімдер мен кураторлар қатысты. Уикипедия клубының координатор орынбасшылары сабақ барысында күнтізбеде ерекше белгіленетін, еліміз үшін орны елеусіз қалмас 1-ші желтоқсан - жеріміздің тұтастығын сақтап, ел іргесін сөкпей, татулық пен бірлікті, достық пен сыйластықты ту етіп, тәуелсіздігі тұғырлы Қазақстан мемлекетін құрған Тұңғыш Президент күні мен 16-шы желтоқсанда аталып өтілетін, ащы термен келген тәтті жеңіс - Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні мерекелері жайлы жалпы ақпаратпен таныстырып, оқушылардың тақырып аясындағы білімдерін тексеру мақсатында сұрақтар қойылды.

Сонымен қатар, Уикипедия сайтында жазылған «Елбасы» мен «Тәуелсіздік күні» тақырыбындағы мақалалардың безендірілуін талқылап, жаңа өңдемелер енгізді. Оқушыларға мақаланың қалай жазылатыны және қалай өңделетіні жайлы айтылып, берілген мысалдағы мақалаларды қолдана отыра, жалпы мақала жазу ережелері қайталанды. Клуб мүшелері жаңадан келген қатысушыларға өз тәжірбиелерімен, алған білімдерімен бөлісті. Оқушылар өзінің қызықтыратын сұрақтарын қойып, мақала жазу тәртібімен тағы бір мәрте танысты.

Әр жұма сайын уикипедия клубының үйрету сабақтары өтеді. Бұл сабақтарда тәжірибесі мол клуб мүшелері жаңадан қосылған қатысушыларға мақала жазу, оны өңдеу және жүктеу тәртібі үйретіледі. Мұндай тәжірибе алмасу сабақтары оң нәтиже береді деп толық айта аламыз.

Ұлы Жеңістің 76 жылдығы және Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына орай ашық Уикипедия сабағы өткізілді. Сабақ барысында клуб координаторы және тәлімгері география пәні мұғалімі М.Мурзаханов соғыс тақырыбында қалай мақалалар жазуға және жүктеуге болатынын үйретті. Сабақ оқушыларға ұнады.

Оқу жылы соңында Уикипедия клубының 2020-2021 оқу жылы бойынша қорытынды конференциясы өткізілді. Конференцияда жыл бойы жүргізілген жұмыстардың қорытындысы жасалды. Шаңырақтар бойынша рейтинг жасалды және үздіктер мақтау қағаздарымен марапатталды.

Ал,тәрбие жұмыстары келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылды.

- Патриоттық тәрбие
- Көшбасшылық қасиеттерін дамыту
- Рухани – адамгершілік
- Көркем-эстетикалық
- Зияткерлік
- Физикалық және психологиялық
- Полимәдениетті

7-12-сыныптардың «Кураторлық сағаттар» жұмыс бағдарламалары жалпы мектептің тәрбиелік жұмысының жоспарына негізделе отырып келесі негізгі құжаттар талаптарына сай құрылды:

- ҚР Атазаңы;
- БҰҰ баларды қорғау заңы;
- Білім беру туралы заң;
- Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ 2020 жыл даму стратегиясы;
- Падагог-ұйымдастырушы-куратордың қызметтік міндеттері және т.б.

Тәрбие жоспарларын құру негізінде ұжымның жас ерекшеліктері, психологиялық ерекшеліктері ескерілді. Барлық кураторлық сағаттар мен шаңырақ сағаттары жоспар бойынша өткізіліп отырды. «Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім» М.Жұмабаев», «Ұлы дала елінің-Ұлы ақындары» «Жаһандану үрдісіндегі медиамәдениет», «Мамандықты дұрыс таңдау-жарқын болашақ кепілі», «Ел тірегі - Елбасы», «Тәуелсіздік жетістіктері» және т.б. тақырыптарында кураторлық сағаттар өткізілді.

7-12-сыныптармен жүргізілетін тәрбие жұмыстарының негізгі мақсаты оқушылар арасында өзара ауызбіршілікті қалыптастыру, сыныпты өзін-өзі дамытуға баулу болды.

Сонымен бірге, тәрбиелік іс-шаралармен қатар оқу үлгірімінің сапасы мониортингісіне тоқталатын болсақ, өз тарапымыздан күнделікті оқушылардың оқу мақсаттарын игеру динамикасын бақылап отырдық. Арнайы маршрут қағаздары жүргізілді. Мұғалімдермен оқушыларға қатысты жеке кездесулер, оқушыларамен жеке әңгімелсулер өткізілді.

Куратор ретіндегі негізгі міндет пән мұғалімдерімен тығыз қарым-қатынаста болу. Яғни, оқушылардың оқу үлгірімін үнемі бақылауда ұстау. Жағдаятқа қарай оқушылармен жеке әңгімелесулер жүргізу, қажет болған жағдайда ата-аналарына хабарлап отыру. Мектептің психологтарымен де үнемі тығыз қарым-қатынаста болу. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай түрлі сауалнамалар алу, ұжымның біртұтастығын арттыруға арналған түрлі жаттығулар жүргізу.

Қорытындылай келе, болашақ мұғалімдердің тұлғалық қасиетінің қалыптасуын модельдеу тұлғалық бағдарлық қатынасына сәйкес айқындалады. Әлеуметтік-педагогика, әлеуметтік психология пәндері бойынша тәрбиелеу мен оқытудың инновациялық технологиясын қолдану арқылы өзіне, өзгеге, әлемге жағымды қатынасты қалыптастыру мәселесі айқындалды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.- Астана, 2004.- 132 б.
2. Жадрина М.Ж. Проблема научных основ структурирование содержания образования // Вестник высшей школы Казахстана. 1998. № 6, с. 75-77.

3. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процесс профессиональной подготовки. - М.: Просвещение, 1976. - 160 с.
4. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни, - М., 1991.

УДК 377

ТЕХНОЛОГИЯ ДИАЛОГОВОГО ОБУЧЕНИЯ: ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ

Ержанова Гульмира Амиржановна,
педагог-эксперт, преподаватель биологии
Костанайский индустриально-педагогический колледж,
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақаланың өзектілігі колледждің оқу үдерісіне диалогтік оқыту технологиясының енгізілуіне байланысты. Басты мақсат – биология сабақтарын ұйымдастыру және өткізу аясында осы білім ресурсын кеңінен насихаттау. Өткізілген сабақтарды талдау негізінде технологияның мазмұндық-құрылымдық сипаттамасы беріліп, авторлық тұжырымдар мен тұжырымдар жасалады.
Түйінді сөздер: білім беру технологиясы, интерактивті оқыту, диалог, колледж студенттері, биология сабақтары.

Аннотация

Актуальность статьи обусловлена внедрением технологии диалогового обучения в образовательный процесс колледжа. Основной целью является повсеместная популяризация данного образовательного ресурса в рамках организации и проведения уроков биологии. На основании анализа проведенных занятий, приводятся содержательно-структурные характеристики технологии, сделаны авторские выводы и заключения.
Ключевые слова: образовательная технология, диалоговое обучение, диалог, студенты колледжа, занятия по биологии.

Abstract

The relevance of the article is due to the introduction of dialogue learning technology in the educational process of the college. The main goal is the widespread popularization of this educational resource, within the framework of organizing and conducting biology lessons. Based on the analysis of the conducted classes, the content-structural characteristics of the technology are presented, the author's conclusions and conclusions are made.
Keywords: educational technology, interactive learning, dialogue, college students, biology classes.

Одной из ключевых идей современных образовательных систем является теоретико-методологическое обоснование и практическая реализация диалогового обучения. Структурно-методологическая сущность диалогового обучения заключается в возможности взаимодействия (сотрудничества, сотворчества и т.д.) субъектов образовательного процесса в непосредственном режиме беседы (диалога). Диалоговое обучение может присутствовать в образовательном процессе в различных модификациях: как самостоятельно организованная форма учебного занятия (внеклассного мероприятия), как отдельный метод обучения, как методологический прием и т.д.

Из сказанного понятно, что диалоговое обучение в своей основе предполагает диалог. А диалог, как известно, априори требует соблюдения принципа равенства позиций субъектов общения, искренность, эмоциональную открытость, доверие к другому человеку и принятие его внутреннего мира. В ситуации диалога образуется общее психологическое пространство, в котором воздействие и взаимодействие превращаются в сложноопосредованные взаимовлияния, создаются условия для взаимораскрытия и взаиморазвития.

В связи с этим, обратимся к одной из большого количества моделей структур диалога, разработанной исследователем, педагогом, психологом А.Г.Асмоловым [2, с.90]. По его мнению, для того чтобы диалог состоялся, необходимы следующие события:

1. обращение – восприятие собеседника как идентичности;
2. вопрошание – присоединяется видение ценности собеседника, забота о его существовании;
3. слушание – принятие собеседника.

При организации и проведении занятий по биологии в программу обучения системно внедряются структурные компоненты диалога (обращение, вопрошание, слушание), а также применяются (в зависимости от целей, задач и структурных характеристик занятия) активные и интерактивные формы диалогового обучения.

Например, при проведении учебного занятия по теме «Строение и функции гемоглобина и миоглобина человека» была организована совместная групповая работа, предполагающая исследо-

вательский формат. Структурированный инструктаж по организации данного вида учебной деятельности был организован в виде активной формы диалогового обучения и включал пять основополагающих положений. Обучающимся был задан вопрос о предпочтительном принципе распределения по группам, и в ходе диалога было принято совместное решение – с целью получения максимальной эффективности работы, руководствоваться принципом интеллектуальной равномерности. Следующее положение освещало, для каждой группы (каждого участника) в отдельности, способы подбора необходимой информации. В рамках ознакомления с положением, студенты вступали в диалог, задавая вопросы уточняющего характера, делая собственные выводы и утверждения. Интерактивные формы диалогового обучения на данном занятии наблюдались во время предоставления материала о строении и функциях гемоглобина и миоглобина человека участниками из разных групп. Возник, предусмотренный при планировании занятия, диалог между участниками о правильности и достоверности представленной информационной выборке [3].

Следует отдельно отметить, что диалог в своей основе предполагает конструктивные формы обсуждения исследуемой проблемы. Об этом заранее были предупреждены студенты. Данный факт является также положительным в деле формирования эмоционального интеллекта обучающихся и носит созидательную направленность психологической устойчивости при любых видах взаимодействия субъектов образовательного процесса. Кроме того, при реализации основного этапа групповой работы, наблюдалось интерактивное диалоговое взаимодействие в группах, которое в некоторых случаях требовало участия и преподавателя. По окончанию учебного занятия были сделаны следующие выводы и заключения:

- все виды диалогового обучения, по возможности, должны быть заранее продуманы и проработаны;
- при осуществлении диалога следует учитывать образовательную дифференциацию обучающихся;
- любой диалог (особенно учебный) должен иметь специальную структуру и отдельный вывод, сообщающий о способах решения проблемы, подтверждающий мнение собеседника, наталкивающий на размышления и т.д. [4].

Учебное занятие по теме «Типы транспорта веществ через клеточную мембрану» предполагало несколько иную организацию групповой работы и, соответственно методы и формы диалогового обучения были подобраны иначе, чем на предыдущем занятии. Кроме того, были учтены сделанные выводы и заключения, в связи с чем, была выстроена отличительная (от предыдущего занятия) траектория диалогового обучения. На данном занятии обучающиеся распределились по группам самостоятельно, по желанию; количество участников в группе уменьшилось; специфика выполнения задания предполагала диалоговый формат при заполнении общего бланка задания. Все это указывало на интерактивный диалог несколько иного формата: участники групп были раскрепощены в способах взаимодействия; увеличилась степень ответственности (не хотелось подвести товарищей), возникла положительная конкурентная мотивация и т.д.

На втором занятии, при выполнении групповой работы, была более четко организована образовательная дифференциация, что повлияло на методологический выбор диалоговых форм обучения. Открытый диалог состоялся в начале выполнения задания и был проведен в достаточно активной форме. В рамках выполнения основной части задания наблюдался интерактивный диалог между преподавателем и студентом, между студентами в рамках группы, между студентами за пределами группы [1, с.86].

При выполнении анализа проведенного занятия были сделаны следующие выводы и заключения:

- диалог должен обладать достаточной степенью информативности;
- должен сопровождаться устойчивостью к сделанным ошибкам;
- должен быть контролируемым и в достаточной степени предсказуемым (об этом следует сообщить студентам заранее);
- форма диалога должна быть приемлемой для реализации каждого учебного задания и т.д.

Учебное занятие по теме «Водный потенциал» предусматривало проведение групповой работы с элементами дебатного формата. Поэтому практически все занятие было выстроено в соответствии с принципами формами и методами диалогового обучения. Формат диалогового взаимодействия – интерактивный. Обучающиеся, были разделены на две группы, одна из которых обоснованно поддерживала выдвинутые преподавателем или спикером тезисы, другая – обоснованно опровергала, либо подвергала сомнению. Например, выдвинутый тезис «плазмолиз – это отделение протопласта от клеточной стенки в гипертоническом растворе, который является раствором соли Натрий Хлорида» первая группа поддерживала, подтверждая тезис учебным материалом, исследованиями ученых, энциклопедическими данными, другая группа – сомневалась в истинности тезиса, предполагая, что «гипертонический раствор, не является раствором соли Натрий Хлорида». Конечно, любое высказывание и сам тезис в диалоге могут быть ошибочными, в этом и

заключается суть технологии – «докопаться» до истины в результате совместных обсуждений, размышлений, высказываний и т.д.

В ходе проведения занятия обучающиеся (имея предварительную подготовку, а в случае изучения обсуждаемой темы и тезисы) обоснованно рассуждали о научных данных, учились устанавливать причинно-следственные связи, логическую последовательность, учились выслушивать мнение собеседника, даже если оно прямо противоречит собственному мнению [6, с.204].

При выполнении анализа проведенного занятия были сделаны следующие выводы и заключения:

- обучающиеся должны в полной степени владеть информацией о предмете диалога;
- вопросы и обращения в диалоге должны быть тщательно продуманы и не вводить в заблуждение собеседника;
- при диалоге следует говорить на языке (терминология, речевые обороты, герменевтические обороты и др.) понятном собеседнику;
- по возможности стараться соблюдать регламент диалога и т.д. [7, с.21].

Таким образом, обобщая полученные выводы и заключения, коротко отметим преимущества и недостатки применения технологии диалогового обучения на уроках биологии. К недостаткам можно отнести сложность реализации в большой аудитории, временные затраты, влияние «авторитетного» мнения, низкая дискуссионная культура и др. К ряду преимуществ диалогового обучения можно отнести: обеспечение активной позиции каждого обучающегося, обеспечение высокого уровня активности и познавательности, формирование навыков эмоционального интеллекта, возможность конструктивного взаимодействия, образовательного сотрудничества и т.д.

Список литературы:

1. Бодалев А.А. Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации. М., 2007. – 164 с.
2. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: Обучение на основе исследования, игры и дискуссии – Рига: Пед. Центр Эксперимент, 1995. – 176 с.
3. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать. – Алматы. – 2013. – 135 с.
4. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения. – Алматы. – 2013.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров – М.: Издательский центр Академия
6. Панферов В.Н. Диалог и общение // Человек в мире диалога / Под ред. С.С.Гусева и др. – СПб. – 2001. – 317 с.
7. Суворова Н. Интерактивное обучение: Новые подходы / Н.Суворова. – М.: Роспедагентство, 2005. – 110 с.

УДК 341.16:001

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН БЕЙНЕКАСТТАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Әсейін Айдана Әділбекқызы,
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінің
2-курс магистранты
Ғылыми жетекші:
Аубакирова Құндызай Қыдырбайқызы, PhD доктор
Қызылорда қ., Қазақстан

Аннотация

Жоғары білімнің білім беру стандарттары оқытудың интерактивті және инновациялық формаларын, заманауи ақпараттық коммуникацияларды қолдану қажеттілігін белгіледі. Осыған байланысты ағылшын тілін оқытуда білім беру ресурсы ретінде бейнекасттарды қолдану өзекті болып табылады. Мақалада «бейнекаст» терминінің анықтамасы беріліп қана қоймай, ағылшын тілін оқыту үшін видеокасттарды қолданатын тапсырмалардың нақты мысалдары келтірілген, олар бейнекасттардың дидактикалық мүмкіндіктерін практикалық іске асыру жолдарын көрсетеді.

Кілт сөздер: бейнекаст, подкаст, оқыту, ақпараттық технология, ғаламтор.

Аннотация

Образовательные стандарты высшего образования обозначили необходимость использования интерактивных и инновационных форм обучения, современных информационных коммуникаций. В связи с

этим использование видеокастов как образовательного ресурса в обучении английскому языку является актуальным. В статье не только дается определение термина «видеокаст», но и приводятся конкретные примеры заданий, в которых используются видеокасты для обучения английскому языку, которые отражают пути практической реализации дидактических возможностей видеокастов.
Ключевые слова: видеокаст, подкаст, обучение, информационные технологии, интернет.

Annotation

Educational standards of higher education have indicated the need to use interactive and innovative forms of education, modern information communications. In this regard, the use of videocasts as an educational resource in teaching English is relevant. The article not only defines the term «videocast», but also provides specific examples of tasks in which videocasts are used for teaching English, which reflect the ways of practical implementation of the didactic capabilities of videocasts.
Keywords: videocast, podcast, training, information technology, Internet.

Технологиялық даму шет тілі мұғалімінің алдында ашық білім беру ресурстарын, сондай-ақ веб-қосымшаларды және мобильді қосымшаларды, компьютерлік бағдарламаларды пайдалану арқылы оқыту процесін оңтайландыруға мүмкіндік беретін жолдар ашты. Компьютерде тапсырмаларды орындау, ғаламтор желісінде онлайн білім беру бағдарламалары мен бейне файлдарды қарау, компьютерлік презентацияларды дайындау шет тілі сабақтарында кеңінен қолданылады.

Әлеуметтік желілерге кеңілнен қолданып жүрген қазіргі студенттер осы қосымшаларға қатысты тапсырмаларды дайын түрде орындай алады. Әр түрлі сайттардағы бейнематериалдардың қол жетімділігін және қазіргі заманғы жасөспірімдердің бейнеклиптер мен сериалдарға деген жоғары қызығушылығын ескере отырып, мақаламызда ағылшын тілінің практикалық дыбысталуы сабақтарында бейнекасттарды пайдалану мүмкіндігін қарастыруды негізге алдық.

Бейнекаст – қарқынды дамып келе жатқан мәтіннің бейне форматтағы көрінісі. Алғашында «бейнекаст» бұл iPod (Apple компаниясының mp3 ойнатқышы) және broadcast (кең форматты хабар тарату) сөздерінен шыққан podcast (подкаст) сөзінің туындысы. Зерттеушілердің шет тілдерін оқытудағы оқу құралдарының эволюциясы туралы еңбектеріндегі «подкастинг» – ғаламторда дыбыстық немесе бейне ақпараттарды тарату тәсілі деген мағынаға ие болған. Подкастинг дегеніміз – подкасттарды немесе бейнекасттарды шығару және ұсыну болып табылады. [1, 137б]. Ал, бейнекаст – ғаламтор желісіндегі қол жетімді бейне файл.

Подкасттардың, соның ішінде бейнекасттардың жылдам таралуы бүкіл әлемдегі мұғалімдердің ақпарат берудің осы әдісінің дидактикалық әлеуетін зерттеуіне және белсенді қолдануына әсер етті. Әдістемелік тұрғыдан алғанда, бейнекасттар ең алдымен сөйлеу әрекетінің ауызша түрлерін қалыптастыруға, практикалық сабақтарда ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, жаңа оқу материалын көрнекі түрде көрсетуге, оқу мен еліктеудің фонетикалық дағдыларын жаттықтыруға, әлеуметтік-мәдени құндылықтарды меңгерте отырып, әлеуметтік-лингвистикалық құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бейнекасттарды пайдалану тыңдалым дағдыларын оқытуға арналған жаттығулар мен тапсырма форматтарын құру үшін ғана емес, сонымен қатар сөйлеуді дамыту және тиімді оқыту үшін де қолдануға болады. Жоғарыда аталған дағдылар аудиторияда да, тәуелсіз жұмыста да қалыптасуы мүмкін екенін атап өткен жөн.

Подкасттарды шет тілдерін оқытуда қолданудың артықшылығы – материалдың түпнұсқалығы. Бір жағынан, студенттер таныс және танымал материалдарды пайдаланады. Ал, екінші жағынан, олар нақты өмірде шет тілін қолданудың қажетті пәнаралық дағдыларын алады. Сонымен қатар, білім алушылардың уәждемесі ұсынылған материалдардың мультимедиалығы мен оларды пайдалана отырып тапсырмалардың креативтілігі арқасында көтеріледі.

Бейнекасттардың дидактикалық әлеуеті түпнұсқалық, ұсынылған ақпараттың өзектілігі, пайдалану дербестігі, ақпаратты көп арналы қабылдау, интерактивтілік, көп функциялылық секілді негізгі техникалық және дидактикалық сипаттамаларға негізделген. Әрине, аудио файлдармен (жазбалармен) ұсынылған подкасттарды да фонетиканы оқытуда кеңінен қолдануға болады, дегенмен біз бейнекасттарға артықшылық береміз. Е.Н.Соловованың пікірінше, бейнемәтін аудиомәтінге немесе қарапайым басылған мәтінге қарағанда анағұрлым құнды материал болып табылады, өйткені бейнемәтін сөйлеудің өзара әрекеттесу актісінің әртүрлі аспектілерін біріктіреді. Бейнекаст нақты ақпаратты да, сөйлеудің таза тілдік ерекшеліктерін де жақсы түсінуге және бекітуге мүмкіндік беретін көрнекі ақпаратты қамтиды [2, 28б].

Сонымен қатар, бейнемәтін ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған әрі қарай ауызша сөйлеу тәжірибесі үшін сөйлеу, ойлау қызметін белсендіреді.

Шет тілін оқытуда түпнұсқалық бейнекасттарды таңдау кезінде біз келесі критерийлерді басшылыққа аламыз:

- мультимедиа түрі: бейне;
- жазу ұзақтығы: 3-15 минут;
- тақырып: бейнекасттың зерттелетін тақырыпқа сәйкестігі;

- сөйлеу түрі: монолог (дәріс, сабақ, көпшілік алдында сөйлеу немесе сөйлеу);
- ресми немесе бейтарап сөйлеу стилі;
- айтылу стандарты: Standard English (Жалпы американдық,зерттеу және салыстыру үшін Британдық ағылшын (қайта құрылған Pronunciation), RP - модельдеу үшін опциялар мен екпіндер - қабылдау және сәйкестендіру үшін;
- түпнұсқалық: оқу немесе түпнұсқа бейнекасттар;
- жүйелілік: әр түрлі тақырыптағы жеке подкасттарды немесе бүкіл курсқа арналған подкаст серияларын іздеу.

Ағылшын тілінің артикуляциялық базасымен және фонемалық жүйесімен теориялық танысудың бастапқы кезеңінде бейнекасттармен жұмыс істеу ағылшын тілінің спикерлерінің мысалында ағылшын дыбыстарының артикуляциялық ережелерін нақты көрсетуге мүмкіндік береді. Бейне метод визуалды әдістер тобына жатады. Ол көрнекі бейнелердің әсерінің жоғары тиімділігіне байланысты оқыту және тәрбиелеу функцияларын қамтиды. Көрнекі түрде ұсынылған ақпарат қабылдау үшін ең қол жетімді, оңай және тез сіңеді. Сонымен қатар, сабақта бейнелерді пайдалану студенттердің қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға көмектеседі. Егер бұрын студент дыбыстарды артикуляциялау схемаларын оқып, есте сақтау қиынға соғатын болса, бейнекасттар арқылы кейбір процестерді визуализациялау кезінде (спикердің жоғарғы ернінің енжарлығы, фонетикалық күлімсіреу, еріннің бейтарап позициясы, дауысты және дауыссыз дыбыстарды айту кезіндегі ерін позициясы) ағылшын тілінің теориялық компонентін оңай және саналы түрде зерттеуге мүмкіндік алады [3, 331б].

Бейнекасттарды оқу ресурсы ретінде пайдалану – дауысты дыбыстың ұзындығы мен қысқалығын, дауыссыз дыбыстың күші мен әлсіздігін, ағылшын тілінің ырғағы мен интонациясын байқауға мүмкіндік береді.

Студенттер кейбір интонациялық модельдердің бар екендігіне көз жеткізуге, ағылшын тілінің британдық нұсқасын ғана емес, ана тілінде сөйлейтін мысалдарды тыңдауға және сол бойынша бірқатар тапсырмаларды өз бетінше орындауға мүмкіндік алады.

Бейнекастпен жұмыс істеу кезінде келесі тапсырмаларды қолдануға болады:

Task 1.

Before watching.Recall in your memory the usage of two basic tones (a falling tone and a rising tone) and fill in the table below writing down the cases of their usage.

Кесте 1. 1-тапсырма

FALLING TONE	RISING TONE

Task 2. While watching.

Now watch a video track devoted to the question of INTONATION in the English language and check if everything in your table is correct.

Бұл оқу бейнекастында төмен және жоғары реңктерді қолдану жағдайлары жаңалықтар бағдарламаларында сөйлейтін дикторлардың және емтихан сұрақтарына жауап беретін шетелдік студенттердің сөйлеуінде көптеген мысалдармен түсіндіріледі. Сондықтан студенттер үшін ұсынылған кестені дұрыс толтыру қиын емес.

Кесте 2. 2-тапсырма

FALLING TONE	RISING TONE
Affirmative sentences	Yes-No questions (Do you…?)
Negative sentences	Tag questions (…isn't he?)
Special (WH-) questions	Surprise (Really?)
Commands/orders	To convey hesitation or non-finality
Boredom	Afterthought (…and India.)

Студенттер өз бетінше жұмыс жасай алуы үшін осы бейнекастқа сілтеме алады, онда олар қалауынша көре алады және дикторлардың артында қайталай отырып, зерттелген интонациялық модельдерді жасайды.

Үй тапсырмасы ретінде біз мына тапсырмаларды ұсына аламыз:

Task 3. Home task.

Watching the video at home add examples into the table, writing down the examples from the video and then make up your own examples.

Бейнекасттарды қолдана отырып, теориялық материалды оқытуды күшейту тиімді. Өйткені, студенттер үйренген ережелерді визуализациялайды және оларды оңай есте сақтайды, ұсынылған тапсырмаларды бейнеге сүйене отырып ынта-жігермен орындайды, бейнефайлға қалауынша қол жеткізе алады. Бұл бөлшектелген интонациялық модельдерді сапалы өңдеуге, оларды автоматты түрде көбейтуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бейнемен жұмыс мотивацияны арттырады.

Бейнекасттар – үлгіге еліктей отырып, шетелдік сөйлеуді көбейту тапсырмаларын орындауда саналы еліктеуге арналған ерекше материал. Ағылшын тілінің дыбыстық дағдылары бойынша кез-келген курста олардың артикуляциялық ерекшеліктерін түсіндірумен қатар, міндетті жаттығулар орындалады. Оны «тыңдау/қайталау/жазу» деп тұжырымдауға болады. Бірақ біз жеке дыбыстарды немесе сөйлемдерді қайталап қоймаймыз. Ономатопея немесе кез-келген интонациялық модельге еліктеу деңгейінде мәтінді фонетикалық талдаудан кейін ғалым/актер/музыканттың бүкіл қойылымына немесе аяқталған сөзіне дейін еліктейміз. Бұл жағдайда белгілі ғалым, филолог, фонетист Дэвид Кристалдың»Global English, with David Crystal» бейнекастын қолдана аламыз.

Бұл тапсырманы орындау бірнеше кезеңнен тұрады:

- дайындық кезеңі (жауап алу);
- бейнекастты көру кезеңі;
- тексеруден кейінгі кезең.

Жауап алу тапсырмасы (бейнені көрер алдында) студенттерді Дэвид Кристалдың жеке тұлғасымен таныстыруға, таныс емес тақырыпты есту арқылы қабылдау қиындықтарының алдын алуға, оқу іс-әрекетін ынталандыруға бағытталған. Жұмыстың бұл кезеңі келесі мәселелерді интерактивті талқылауды қамтиды:

Task 1. Before watching. (10 minutes)

Answer the following questions expressing your personal point of view:

1. Who is David Crystal?

2. Why is English believed to be a Global language? Prove your ideas reasoning them.

3. What is the future of English as a Global Language?

Көру кезеңі бірнеше тапсырмаларды қамтиды. Бірінші тапсырма бейне мәтінді жалпы түсінуге бағытталған:

Task 2. While watching for the first time decide whether your answers and ideas were correct. What is David Crystal's point of view?

Екінші тапсырма сөйлеудің фонетикалық дизайнында тікелей жұмыс жасауды қамтиды. Бейнекастты көру кезінде студенттер кастаның бейне сценарийін) және мәтінді просодикалық белгілеу тапсырмасын ұсынады:

Task 2.

While watching for the second time work in your scripts. In eachsentence mark pauses and rising and falling tones used by David Crystal.A language becomes a global language because of the power of people whospeak it. It's (it has) nothing to do with the structure of the language, it's nothing about the English grammar, or vocabulary, or pronunciation, or spelling thatmakes English an appealing language at the global level. In fact, if you thinkabout it, English spelling would put most people off, you'd think. So it's nothingto do with the structure of language, no, it's all to do with power.But power means different things at different times. English first became international because of political power, military power, the power of the British Empire, really. But it isn't just political that takes a language around the world,there've got to be other factors, too.A h century later, we are talking about the 16th, 17th century, we had thepower of science, of technology, the industrial revolution. English is the language of science, that started then as something like two thirds of the h people whoinvented all the things that made modern society what it is did so through themedium of the English language.And then in the 19th century economic power. Money talks, always, and thelanguage it was talking in the 19th century was English because America andBritain between them had the money markets of the world sewn up for the mostpart.And in the 20th century we have cultural power with English being the language of the vast majority of the inventions that make modern society what it is.

So it's English turning up in [the], as it were always, the right place at the right time during [these four] last four hundred years or so that it has produced the enormous global status that it currently has.

Бейнекасттады тоқтата отырып студенттер кідірістерді, төмен және жоғары дыбыстарды естуге және белгілеуге, сөздердің мағынасын түсінуге мүмкіндік алады. Осы тапсырманы орындағаннан кейін студенттердің жазбалары талқыланады, тексеруден кейінгі кезеңде келесі кезең үшін бірыңғай сценарий үлгісі жасалады.

Task 3.

Home task.Watch the video clip at home again reading the script after David Crystal. Then practise your own speech on the same topic «English as a Global Language» imitating David Crystal's intonations and pauses.

Осылайша, ағылшын фонетикасы сабақтарында бейнекасттарды қолданудың заманауи тәсілдері оқу процесін едәуір оңтайландырады. Оның ішінде:

- теориялық құрамды күнделікті зерттеуді жүйелендіру;
- тілдің фонетикалық жүйесі;
- студенттің сөйлеуін талдау нәтижелері бойынша, ауызша сөйлеу іс-әрекетінде жолында игеруге қиын теориялық материалды визуализациялау;
- студенттердің оқу іс-әрекетін ынталандыру;
- білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру;

– ағылшын тілінің әртүрлі нұсқаларымен танысу. Студенттің әртүрлі нормалар, диалектілер, екпіндер туралы білуі, оларды тану қабілеті қарым-қатынас қиындықтарын жояды, мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілікті қалыптастырады [4].

Әдебиеттер тізімі:

1. Титова С.В., Авраменко А.П. Эволюция средств обучения в преподавании иностранных языков: от компьютера к смартфону // Вестн. Моск.ун-та. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2013. № 1
2. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: продвинутый курс: Пособие для студентов педвузов и учителей. 2-е изд. М.: Астрель, 2010. С. 93.
3. Колесникова А.Н. Современные подходы к использованию видео на уроках фонетики в языковом вузе // Вестн. Волгоградского университета. 2015. № 5. С. 74–78.
4. Колесникова А.Н., Коренев А.А. Воспитание толерантности к акцентам иностранной речи на уроках фонетики в языковом вузе // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2015. № 4. С. 140-148.

ӘОЖ: 004.853:005.591.6

ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ РЕФЛЕКСИВТІ ПРАКТИКАНЫ ПАЙДАЛАНУ

Әуелбекова Ақмаржан Өсемханқызы,
филология ғылымдарының кандидаты
Астана халықаралық университеті
Нұр-Сұлтан қ.,Қазақстан
Әділбекова Жеңіскүл Қуандыққызы,
филология ғылымдарының кандидаты
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университеті, Шымкент қ., Қазақстан

Аннотация

Қазіргітаңда еліміздіңбілім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер мен бастамалар жаңашылдыққа кеңінен жол ашуда. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар мұғалімдер тарапынан тиімді қолданылуда. Мақалада білім беру процесіндегі соны жаңашылдықтың бірі – рефлексивті практиканы пайдаланудың ұтымды жақтары, оның жаңа білімнің іргетасы екендігі жан-жақты қарастырылған.

Түйінді сөздер: инновация, оқыту, рефлексия, ойлау, дағды, мұғалім, сабақ.

Аннотация

Масштабные изменения и инициативы, происходящие сегодня в сфере образования страны, открывают широкие возможности для инноваций. В этом направлении педагогами эффективно используются содержание, структура образования в различных вариантах, новые идеи, основанные на науке и опыте, новые технологии. В статье подробно рассмотрено, что одним из новшеств в образовательном процессе является рациональность использования рефлексивной практики в образовательном процессе, что является фундаментом нового знания.

Ключевые слова: инновация, обучение, рефлексия, мышление, навыки, учитель, урок.

Abstract

Today, large-scale changes and initiatives taking place in the education sector of the country open the way to innovation. In this direction, the content, structure of education in various variants, new ideas based on science and experience, and new technologies are effectively used by teachers. The article examines in detail one of the innovations in the educational process – the advantages of using reflexive practice in the educational process, its foundation for new knowledge.

Keyworda: innovation, to teach, reflection, to think, skill,teacher, lesson.

Қазіргі кезеңде білім беру саласында белең алып отырған ауқымды өзгерістер түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулер жаңашылдыққа кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан алғанда, ұрпақ тәрбиесімен айналысатын әлеуметтік-педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оны жаңа сапада ұйымдастыру қажеттілігі туындайды. Бұл үшін оқытушыларға инновациялық іс-әрекеттің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі мақсат етіледі. Ал, жаңа технологияны пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейіне жеткізеді. Сондықтан, оқытушының біліктілігін көтеру мен шығармашылық, педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда қазіргі инновациялық педагогикалық технологияларды меңгерудің маңызы зор.

«Инновация ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әр түрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э.Роджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс: «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», - дейді.

Әл-Фараби: «Ұстаз қызметінің мақсаты – балаға бақытқа жетудің жолын табуға көмектесу»,- деп есептесе, А.Дистерверг: «Нашар ұстаз шындықты қайталайды, жақсы ұстаз сол шындықты іздеп, табуға үйретеді»-деп, білімді ұстаз оқушының тапсырманы ықыласымен, шабытпен орындауына әсер ететінін айтты.

Инновация термині қазірде білім берудің теориясы мен тәжірибесінде кеңінен қолданылып жүр. Біз үшін инновациялық алаң – инновациялық үрдіс жүзеге асып жатқан білім беру кеңістігі (мектеп, ЖОО және т.б.). Ал, инновациялық жанұя – инновациялық тәртіп қызметіндегі қоғамдық білім беру, ұжым.

Инновациялық оқытудың маңызды факторы - мұғалімнің оқушының тақырыптың мәнін өз бетімен меңгеруін түсінуі мен бағалай алуы. Мұндай тәсіл бұл үдеріске оқушының өзінің де қатысуын талап етеді. Осылайша, оқушы да өзінің оқуы үшін жауапты болады. Оқушы мұндай жауапкершілікті көбіне сабақ беру барысында мұғалім қалыптастыратын ортада сезініп, қабылдайды.

Сондай-ақ инновациялық әдістерді пайдалана отырып оқыту оқушының: еркін ойлануына мүмкіндік береді, ақыл-ойын дамытады; шығармашылық белсенділігін арттырады; ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелейді; тіл байлығын жетілдіреді; жан-жақты ізденушілігін арттырады. Сондай-ақ мұғалімдер үшін де пайдалы: түрлі әдістерді пайдалану арқылы сабақтың нақты мәнін терең ашуға көмектеседі; оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік береді; әр оқушының білім деңгейін анықтауға болады; оқушыларды ізденіске баулып, өз бетінше жұмыс істеуге үйретеді; оқушылардың барлығын бағалауға болады.

Осы айтылғандарды жинақтай келіп, жаңа формация мұғалімі – рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық-әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және т.б. құзыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын руханиадамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға.

Соңғы жылдары педагогикалық тәжірибеде рефлексияға көп көңіл бөлініп жүр. Джон Дьюи мен Дональд Шон кез келген мұғалім «Рефлективті практик» болулары керек деген пікір қалыптастырған. Дьюидің «*Біз қалай ойлаймыз?*» (1910) деген еңбегінде рефлективті ойдың білім беруге ерекше ықпал ететіндігі туралы айтса, Шонның «Рефлективті практик: кәсіби іс-әрекетте қалайшаойланады» (1983) деген кітабында «ойлану» түсінігін «іс-әрекеттегі толғаныс» және «іс-әрекеттен кейінгі толғаныс» деп бөліп, бірқатар түсініктемелер келтірген.

Жаңа дәуір философиялық идеялары «өзіндік» және «мен» ұғымдарына бағытталады. Жаңа құндылық – адамның өзіндік «мен» құндылығы пайда болды. Бұдан басқа да рефлексия жайында айтылған философиялық ойлар негізінен «адамның өзіне бағытталған зерттеу жұмысы», «өзіннің ақылың мен рухыңды өзіннің бақылауың» дегенге келіп саяды. Н.В.Кузьмина: «Адам өзін-өзі іске қосу барысында дамуға мүмкіндік алады, ол үшін әртүрлі дереккөздерден алынған білімді жинақтау, оларды тәжірибеде қолдану үшін жүйеге келтіру, «кері байланысты» жүзеге асыру сияқты әрекеттер жасайды», - дейді [1, 87б]. Н.Б.Ковалева [2, 185б] және И.Н.Семенов [3, 43б] кәсіби шығармашылықтағы рефлексияның рөліне байланысты оны әр түрлі кәсіби позицияларға өтудегі икемділік деп есептейді.

Рефлективті білім беруге білім алушылардың не үйренгендері жайында сыни тұрғыдан ойлауы да жатады. Себебі тек рефлексия оқу үдерісіне, өзінің іс-әрекетіне өз бетінше баға беру мен оның нәтижелерін ескеруге мүмкіндік береді. Іс-тәжірибемде көрсеткендей, мұғалімдер, негізінен, оқушылардың эмоциялық күйін түсінуге, сабақ немесе оқу курсы барысында олардың қарқынын тексеруге мүмкіндік беретін рефлексияның әр түрлі тәсілдерін пайдаланады. Мұнда көбінесе рефлексивтік материалдың үлкен құндылығы қажетті деңгейде бағаланбайды.

Өз тәжірибемізде байқағанымыз, білім беру үдерісінде рефлексивті практиканы пайдалану «оқушы-мұғалім» жүйесінде тиімді және шын мағынасында субъект аралық қатынастарды орнатуға мүмкіндік береді. Рефлексия бүкіл білім беру үдерісінің іргетасы бола алады. Сондай-ақ рефлексияланатын тәжірибе негізінде оқытудың өзі тиімді, себебі рефлексия өз бетінше «жеке адамның санасында әрқашан жаңа білімді тудырушы» екендігіне көзіміз жетті.

Рефлексивтік тәсілдердің уақыт бағыттылығына қарай келесі түрлерге жіктеуге болады:

- Осы уақытқа дейінгі өз тәжірибесіне сыни көзбен қарап, бұрынғы уақытта орын алған сұлбаны, құралдар мен оқыту үдерістерін анықтау және қайта жасау;
- Болашақта өз тәжірибесіне қандай өзгеріс енгізетінін және қалай жүзеге асыруды жоспарлау. Мүмкін болатын іс-әрекетінің сұлбасы мен құралдарын анықтау;
- Іс-әрекетті жүзеге асыру барысында ойлау үдерісін бақылау, түзету немесе күрделендіру.

Рефлексияның оқу үдерісін байыту және сапалы қайта құру үшін мүмкіндіктері қаншалықты кең екенін тіпті осы қарапайым жіктеу көрсетеді.

Рефлексияны пайдалану әр адамның өзіндік тұлғалық дамуына да өзекті екендігіне назар аударуымыз керек. Сауатты және жүйелі қолданылатын рефлексия психологиялық-педагогикалық

зерттеудің күшті құралы, жеке тұлғалық дамуын өзектілейтін және кәсіби эмоциялық күйіп кетуіне тиімді «иммунизация» құралы бола алады. Соңдықтан «Рефлексия» қазіргі кездегі білім саласындағы көкейтесті мәселелер қатарына жатады.

Бізде, шынын айту керек, кейбір мұғалімдер өзгерістен қорқады, кейбір мектептерде қалыптасқан мәдениет жаңашылдық пен өзгеріске соншалық мән бермей келеді, кейбір кезде бір нәрсені жасау үшін біздің өзімізде сенімділік жетіспей жататынын байқаймыз. Осыдан шығатын қорытынды, жеке тәжірибе мен тұжырымның өнімді болуы үшін үйреншікті, стереотипті түрде әрекет етуді (оның ішінде ойлауды) тыя білу маңызды. Жағдайдан «өрмелеп шыға» білу, оған басқа позициялардан қарай білуге, сыни тұрғыдан талдай білуде қиналып жатады.

Рефлексияның мәні – адамның өзінің білімін, білімінің негізін, оларды меңгерудің жолдарын анықтау. Бейнелеп айтқанда буы бұрқырап, қазан қақпағын ұшырардай сәтті аңдымай, мұғалімдердің рефлексиялық мәдениетін қалыптастыру керек екендігіне көзіміз жетті. Ертеректе жапон халқы біреуге ренжісе, сол адамның сұлбасын алдына қойып, өздерінің реніштерін айтып, соққылап, шерлері тарқағанша, сойып салады екен. Әрине, бізде де осыған ұқсас әрекеттер кездесетінін жасырмаймыз, бірақ мұндай әрекеттен өзгеше әрекет ету, өзгеше ойлау, басқаша айтар болсақ, аурудың алдын алып емдеу керектігі сияқты әрекет керектігін түсінеміз. Әйтпесе, біз Қазақстанда білім беру сапасын арттыру жолында «адасып» қалуымыз мүмкін.

Рефлексивті орталық тұлғаның шығармашылық еркіндігі, ол – дамытушылық қарым-қатынас жүйесі. Мұндай ортаның барлық қатысушылары ашық бірлескен әрекетті бірлесе талдау арқылы өздерінің ішкі «қорларын» ашуға мүмкіндік алады. Біліктілікті арттыру жүйесіндегі рефлексиялық орта дамытушылық, дамушылық қарым-қатынастар жүйесі болып табылады. Ол субъектінің ішкі әлеміне қатысты көп деңгейлі және күрделі үрдіс. Мұнда субъектілердің ашықтығын, психологиялық теңдігін сақтау басты шарттардың бірі болып табылады. Мұндай жағдай мұғалімдердің бірін-бірі толықтыра отырып, бірлесе дамуға жетелейді.

Рефлексиялық мәдениетті дамытудың қазіргі кездегі мәнінің артуы әр түрлі инновациялық-гуманистік әдістердің пайда болуына әкелді. Қазіргі білімдік мақсаттарға сай білім алушыны рефлексия жасауға дағдыландыру басты мақсаттың бірі болғандықтан, ол – сабақтың да негізгі компоненттерінің бірі болуы тиіс. Рефлексивтік іс-әрекет білім алушыға өзіндік талдау кезінде ғана байқалатын өзіндік жеке дара ерекшеліктерін тануына мүмкіндік туғызады. Білімді саналы түрде өзіндік қорыту, яғни рефлексия нәтижесінде ғана жүзеге асыруға болады. Рефлексия нәтижесі дегеніміз – міндеттерді шешу тәсілдерін түсіну және алған өзара әрекеттестік нәтижесінде өз дамуының өнімділігін бағалау.

Мұғалім ең алдымен өзін-өзі дамыту қабілетін қалыптастыруға, педагогикалық шеберліктің дамуына атсалысу керек. Өйткені, біздің қоғамға жаңа мағлұматтарды қабылдап қана қоймай, оны ойлана отырып, сыни талқылап, ой елегінен өткізе білетін ұрпақ қажет. Яғни, оқушылар мағлұматтар мен идеяларды өз беттерімен, тәуелсіз меңгеріп, осы алған мәліметтері пайдалы болатындай ойланулары керек. Олар жаңа идеяларды әр түрлі көзқараспен зерттеп, шынайылығы мен пайдасын талқылап, идеяның жалпы құндылығын анықтай алулары қажет. Сондықтан сыни тұрғыдан ойлайтын мұғалімдер ғана балалардың сыни тұрғыдан ойлауына, дамуына ықпал ете алады. Бірақ, ең алдымен, біз рефлективті білім беру ұғымын саралап, сыни тұрғыдан ойлаудың білім беру бағдарламасында туындаған қажеттілігін ескеруіміз керек.

Білім алушылардың кез келген іс-әрекетінің кез келген кезеңі рефлексиямен аяқталуы керек.

Білім алушылардың рефлексиялық мәдениеті келесі компоненттермен сипатталады:

- адамның проблемалы ситуацияларды шығармашылықпен түсіну және жеңуге дайындығымен және қабілетімен;
- жаңа білім мен құндылықтарды меңгеру іскерліктерімен;
- үйреншікті емес тұлғааралық қарым-қатынастар жүйесінде бейімделу іскерлігімен;
- ерекше практикалық тапсырмаларды қою және шешу;
- белгісіздікте жұмыс жасау іскерлігі.

Біздің міндетіміз білім алушылармен шығармашылық байланысты қамтамасыз ету, сондай-ақ іс-әрекеттері арасындағы байланысты арттырып, білім алу үрдісінің қарқындылығын, оқыту және дайындық деңгейін көтеру, рефлексияға қабілеттілігін арттыру.

Джон Дьюи мен Дональд Шонның кітаптарында «ойлану» түсінігін «іс-әрекеттегі толғаныс» және «іс-әрекеттен кейінгі толғаныс» деп көрсеткендей, мұғалімдер сабақ жайлы ой толғау және өзіндік ой толғау деген не екенін түсінгені маңызды болар еді.

Мұғалімдерге «өз сабағына» сырттан қарауға, оқытуындағы жақсы жақтарды көре білуіне және өз ойындағыдай болмаса, сұрақ қоя біліуіне, қалай жоспарлағаны туралы ойланып, келесі сабақта не нәрсеге көңіл бөлу керектігін көре білуге, рефлексия жасауға дағдыландыруды мақсат ету керек деп ойлаймын.

Көптеген мұғалімдерді оқушылардың негізінде бүгін нені білу керегі емес, өздерінің сабақ жоспары, өз міндеттері мен стратегиялары көп ойландырады. Олар өздерін және стратегияларды ғана көреді, өз дауыстарын естіп, және өздерінің әрекетін бақылап, тіпті кейбіреулері алдарында отырған оқушыларды «аңғармайды». Мұндай жағдайда мұғалімді мазалайтын мына сұрақтар болуға тиіс: Осы

стратегияны не үшін қолданамын? Осы стратегияны қалай қолданып, сабақтың мақсатына қалай жетемін? Біз тапсырмаларды оқушымен қалай орындаймыз?

Рефлексия – бұл стратегия емес, бұл – дағды, бірақ ол барлық стратегия мен әдістерді ауыстыра алады. Кез келген жағдайда мұғалім ой толғаныс жасай алса, оның әрекеті аяқ астынан болмайды, мұндай мұғалімдерді тез әрі нақты жауап қызықтырмайды, таным процесі қызықтырады.

Мұғалім өз сабағы жайлы ой толғаныс айтқанда, әдетте олар сынау мен қалай оқыту керегі жайлы кеңесті күтеді. Алайда олардың әрекетін сынап, талдаудың орнына, сабақ барысы туралы әртүрлі сұрақтар қойып, оған жан-жақты ойлануға және үйренуге көмектесіп отыру қажет. Мүмкіндігінше өз қатесін көруге көмектесу. Жіберілген кейбір сәтсіздіктерді өзіндік рефлексия жасау кезінде, келесі жолы оны басқаша жасауды өзі ойланатындай әрекет жасау керек деп есептейміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М., 1990. - 119 с.
2. Ковалева Н.Б. Подростки на пересечении миров: СДИ или поиски выхода из лабиринта. // Сборник научных статей «На пороге взросления». – М, МГППУ, 2012 . С. 185
3. Семенов И.Н. Проблемы рефлексивной психологии решения творческих задач. –М., НИИ ОПП АПН СССР,1990.- 108 с.

УДК 37.013

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ТЕМЫ «ТАБЛИЧНОЕ УМНОЖЕНИЕ И ДЕЛЕНИЕ» НА УРОКЕ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Жандауова Шолпан Еркиновна,
магистр педагогики и психологии
старший преподаватель
Хлюпко Юлия Викторовна,
ОП Педагогика и методика начального обучения
студент 3 курс
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г.Костанай

Аннотация

Зерттеудің өзектілігі мынада: зерттеу бастауыш сыныптарда «кестелік көбейту және бөлу» тақырыбын зерттеуде интерактивті әдістерді қолданудың теориялық және практикалық мәселелерін қарастырады. Мақсаты. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу мәдениетін дамыту құралы ретінде көркем әдебиетпен жұмыс істеу негіздерін ашу.

Түйінді сөздер: математикалық білім, оқытудың интерактивті әдістері.

Аннотация

Актуальность исследования состоит в том, что в исследовании рассмотрены теоретические и практические вопросы использования интерактивных методов при изучении темы «Табличное умножение и деление» в начальных классах. Цель. Кестелік көбейтуді тиімді зерттеу шарттарымен жұмыс істеу негіздерін ашыңыз.

Ключевые слова: математические знания, интерактивные методы обучения.

Abstract

The relevance of the research lies in the fact that the study examines the theoretical and practical issues of the use of interactive methods in the study of the topic «Tabular multiplication and division» in primary school. Goal. Discover the basics of working with conditions for effective study of table multiplication.

Keywords: mathematical knowledge, interactive teaching methods.

Перед современным казахстанским обществом стоит важная задача – не только соответствовать новым тенденциям, но и опережать их, создавать свои тренды. Это обуславливает постоянное обновление и совершенствование системы образования, которая предъявляют новые требования к предметным результатам.

Первый Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев в своем послании народу в январе 2018 года отмечал важность изучения математических знаний для экономического развития страны, основы которых закладываются еще в начальной школе. Одним из главных требований, предъявляемых к результатам обучения начального курса математики, является не просто знание таблицы

умножения и соответствующих случаев деления, но и навык использования таблиц на уровне автоматизации. По окончанию изучения дети должны понимать принцип построения таблицы для дальнейшего овладения математическими знаниями, а также для усвоения вычислительных навыков с многозначными числами. Поэтому педагогу необходимы такие методы, приемы и средства, которые смогут обеспечить эффективное усвоение материала. Для этого все чаще используют интерактивное обучение, которое строится на активном взаимодействии учеников с педагогом и между собой. [1, с.61]

Современные казахстанские педагоги, такие как Н.И.Бахмутова, А.А.Турсынбаева, Г.А.Касмурзаева, Г.К.Дюсебаева, Т.В.Еретнова, А.А.Аладьина, М.Е.Минайдарова, Х.Т.Абдрахманова исследовали вопрос применение интерактивных методов в учебно-воспитательном процессе. Но научных публикаций об использовании интерактивных методов при изучении таблицы умножения практически нет. Чаще эти методы рассматривают в контексте всего начального курса математики (А.Н.Абдуллаев, З.М.Мендыгалиева, А.Е.Абылкасымова). Согласно их работам использование интерактивных методов на уроках математики обеспечивает мотивацию младших школьников и облегчает усвоение наиболее трудных тем.

Согласно обновленной учебной программе по математике в начальной школе 2016 года, изучение табличного умножения и деления – это центральная задача обучения математики на втором и третьем годах обучения. Так по завершению 2 класса ученик должен составлять, знать и применять таблицу умножения и деления на 2;3;4;5 (цель 2.1.2.4.), а по завершению 3 класса - составлять, знать и применять таблицу умножения и деления на 6;7;8;9 (цель 3.1.2.4.). [2, с.20]

Анализ различных методик позволяет выделить в изучении данной темы три основных уровня. Первый уровень осуществляется через ознакомление с теоретическими основами вычислительных приемов, которые будут использоваться при составлении таблиц. Второй уровень предполагает закрепление теоретических основ вычислительных приемов через формирование у учеников навыка составления таблиц. Третий уровень - это уровень усвоения табличного умножения и деления, то есть прочного запоминания таблицы умножения, и ее использование в табличном делении. Таким образом, при составлении таблиц и их усвоении необходимо способствовать развитию умения пользоваться различными вычислительными приемами, которые наиболее эффективны в конкретной ситуации. Обучение осуществляется с помощью различных подходов.

На сегодняшний день наиболее широкое распространение получил подход к пониманию умножения как суммы одинаковых слагаемых. Реализация данного подхода осуществляется еще на этапе введения действия умножения. Подобный способ был использован Ш.Х.Курманалиной в методике обучения табличному умножению и делению. [3, с.208]

Согласно Ш.Х.Курманалиной табличное умножение и деление должно изучаться последовательно, то есть согласно определенному порядку рассмотрения тем. Для начала педагогу необходимо объяснить конкретный смысл умножения и деления, как арифметических действий, раскрыть их сущность. На этом этапе вводятся понятия умножение и деление, а также рассматриваются их компоненты. Здесь важно, чтобы ученики поняли несколько важных моментов. Во-первых, умножение – это краткая запись суммы одинаковых слагаемых. Во-вторых, компоненты действия умножения – первый множитель, второй множитель. Первый множитель показывает, какое слагаемое взяли, а второй множитель – сколько раз взяли это слагаемое. В-третьих, результат действия умножения – произведение, новое число, которое содержит слагаемым первое число столько раз, сколько единиц во втором. Для облегчения понимания действия умножения педагог может использовать наглядную схему или рисунок.

Во 2 классе педагог проводит с детьми подготовительную работу к умножению и делению. Учитель должен обратить внимание детей на сумму одинаковых слагаемых. Например, задания, где дети, рассматривая рисунки пар, троек, групп предметов, находят их число, как сумму одинаковых слагаемых. Также встречаются задания на распределение предметов на равные части или по равным количествам, что готовит к делению на части.

В 3 классе умножение и деление изучают вместе в ходе урока. Вводятся два вида деления: по содержанию, на равные части. Затем они обобщаются и называются просто делением, также вводятся компоненты – делимое, делитель, значение частного. Для закрепления действий умножения и деления выполняются разнообразные тренировочные упражнения. Например, на замену суммы одинаковых слагаемых произведением и нахождение его значения, и обратные задания на замену произведения суммой; на замену разности с одинаковыми вычитаемыми частным, частное разностями и нахождение их значения. На основе этих знаний можно вводить приемы умножения и деления. Но для этого дети должны понять взаимосвязь умножения и деления, а именно то, что это взаимообратные действия.

После чего учитель знакомит учеников с переместительным свойством умножения, которое является теоретической основой составления таблиц. Ученики должны понять, что от перестановки множителей произведение не изменится, т.е. закрепить переместительное свойство умножение - a b = b a. Данное свойство можно рассмотреть с помощью рисунка, предложив вычислить количество облаков разными способами.

Таким образом, данная методика, основанная на подходе к пониманию умножения как суммы одинаковых слагаемых, наиболее легко воспринимается детьми. Такой подход имеет последовательные и взаимосвязанные этапы, что способствует, во-первых, закреплению учениками действий умножения и переместительного свойства умножения, во-вторых, усвоению действий деления, в-третьих, составлению и запоминанию таблицы умножения и деления.

Исходя из вышесказанного, можно выделить основные условия эффективного усвоения табличного умножения и деления: последовательность, взаимосвязь этапов, постепенное усложнение, наглядность, интерактивность. Обучение должно быть последовательным, то есть иметь определенные этапы. Каждый этап при этом должен быть связан друг с другом. [4, с.224]

Таким образом, знания, полученные учениками на первом этапе пригодятся им на следующих. С каждым разом изучаемый материал усложняется. Так дети сначала знакомятся с действием умножения, свойством умножения, затем с делением. После чего на основе этих знаний учатся составлять таблицу умножения от 2 до 5 во втором классе, а в третьем на остальные числа. Важным при обучении является наглядность, но дети не всегда могут запомнить и наглядный материал, или быстро его забывают, тем более, когда речь идет о математике и математических символах.

Поэтому необходимо еще одно условие, интерактивность, то есть активное взаимодействие учащихся с преподавателем и между собой. Интерактивность в обучении должна обеспечить заинтересованность учеников в изучении данной темы и надежно усвоить ее. Так как совместный практический опыт запоминается лучше, чем простое словесное разъяснение учителя или даже наглядное изображение. Интерактивное обучение обеспечивается за счет использования интерактивных методов. [5, с.224]

Интерактивные методы способны мотивировать учащихся, помочь в закреплении материала и использовании знаний на практике, то есть они могут быть использованы на любом этапе урока. При этом следует понимать, что перегружать урок интерактивными методами и приемами нельзя, так как это может наоборот снизить успеваемость учеников. Объясняется это тем, что некоторые ученики продуктивнее работают индивидуально, а интерактивность предполагает постоянное взаимодействие учеников друг с другом. Также это можно объяснить тем, что иногда ученики при групповой работе не спешат участвовать в совместных заданиях, так как понимают, что другие ученики могут это сделать за них. Поэтому интерактивные методы следует сочетать с пассивными и активными методами, так каждый ученик сможет проявить себя как в индивидуальной работе, так и в групповой.

Использование интерактивных методов при изучении темы «Табличное умножение и деление» призвано мотивировать учащихся, стимулировать их познавательную деятельность и способствовать лучшему усвоению материала. Но положительный результат можно получить только при учете возрастных и индивидуальных характеристик школьников, а также соблюдении этапов изучения темы. В соответствие с этими факторами осуществляется выбор конкретных методов, приемов и средств обучения.

Таким образом, в настоящее время существует тенденция использования интерактивных методов на уроках математики с целью повышения мотивации учеников и эффективного усвоения изучаемого материала.

Список литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции», от 10.01. 2018
2. Типовая учебная программа по предмету «Математика» для 1-4 классов уровня начального образования. - Астана. - 2016. - 49 с
3. Курманалина Ш.Х. Методика преподавания математики в начальных классах Учебное пособие. - Астана: Фолиант, 2011.
4. Мендыгалиева З.М., Кушнир М.П., Петрик Е.П. Активные методы обучения на уроках математики в начальной школе: методические рекомендации. - Астана: Назарбаев Интеллектуальные школы, 2017
5. Абылкасымова А.Е. Теория и методика обучения математике: дидактико-методические основы. Учебное пособие. - Алматы: Мектеп, 2013.

УДК 371

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Жиенхан Айжан, магистрант
ғылыми жетекшісі:
Жетпісбай Әлия Қажымұратқызы, ф.ғ.к, доцент
Павлодар педагогикалық университеті
Павлодар қ., Қазақстан

Аннотация

Зерттеу мақсаты: Жалпы орта мектеп оқушыларының ағылшын тілі сабағында сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын қолданудағы іс-әрекеттертерді зерттеу Зерттеудің өзектілігі: Қазіргі таңда шет тілін оқытуда төрт дағдыны үйретеміз. Баланың осы дағдыларын дамыту мақсатында ағылшын тілін оқыту барысында сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді пайдалану арқылы оқушы қабілеті мен қызығушылығын арттыру зерттеу қажеттілігін анықтайды.
Түйінді сөздер: шешім қабылдау, Тара Делец, тіл және қозғалыс.

Аннотация

Цель исследования: Изучить действия старшеклассников при использовании техники для развития критического мышления на уроках английского языка. Актуальность исследования: В настоящее время мы преподаем четыре навыка в обучении языку. Исследовательские инструменты для повышения способностей и продуктивности ребенка за счет эффективного использования технологии критического мышления при обучении английскому языку с целью развития этого использования.
Ключевые слова: принятие решений, Тара Делец, язык и движение.

Annotation

The purpose of the study: to study the actions of high school students in the use of technology to develop critical thinking in English lessons. The relevance of the study: Currently, we teach four skills in language teaching. Research tools to increase the child's ability and productivity through the effective use of critical thinking technology in the teaching of English in order to develop this use.
Keywords: decision making, Tara DeLecce, language and movement.

Бұл мақалада мен сыни тұрғыдан ойлаудың маңыздылығын, мұғалімдер мен оқушыларға арналған ойларды талқылаймын және кейбір сыныптағы іс-әрекет идеяларымен бөлісіп отырмын.

Жаңа оқу бағдарламаларының ерекшелігі – оның XXI ғасыр дағдыларын дамытуға бағыт-талғандығында: ақпаратты іздеу, талдау және интерпретациялау дағдыларын дамыту; адам, табиғат және қоғам туралы олардың бастапқы білім қорларын қалыптастыру (әлемнің біртұтас бейнесі); рухани - адамгершілік құндылықтарын дамыту; оқудың функционалдық дағдыларын қалыптастыру: санау, оқу,жазу, өз ойын нақты әрі дәл жеткізе білу, себеп - салдарлы байланыстар орнату. [1]

Бәсекеге қабілетті жан-жақты дамыған тұлғаны дайындау үшін өз білімін үнемі жетілдіріп отыратын, сапалы білім беретін жаңашыл ұстаздар қажет. Қазіргі кездегі озық технологияларды меңгеруіміз оқушыларымызға сапалы білім беруімізге мүмкіндік береді.

«Осы немесе анау» ойынын қарастырыңыз: сізге сұрақтар беріледі және олардың әрқайсы-сына өз қалауыңызды айту керек. Олар:

a) жұмыртқа, бекон, құймақ және үйеңкі сиропы немесе пайдалы жасыл смузи қосылған бай таңғы ас;
b) сенбі күні кешке үйде кино көру немесе достарымен бірге шығу;
c) жаңа көлік сатып алу немесе кез келген жерде сәнді 2 апталық демалысқа бару;
d) өте талапты, жалақысы жоғары жұмыс немесе 9-дан 5-ке дейін тұрақты қызмет.

Шешім қабылдау - бала кезімізден басынан өткеретін нәрсе – қандай ойын ойнайтынын немесе кітап оқитынын таңдаудан бастап, үй сатып алудың ең жақсы уақытын таңдауға дейін бәріміз де мәселелермен бетпе-бет келіп, талдау жасап, шешім қабылдауымыз керек. Дегенмен, мәселе мұны қалай жасау керектігінде болса, ал біз үшін, мұғалімдер үшін, оны қалай үйрету керек деген негізгі мәселе болып табылады.

Неліктен сын тұрғысынан ойлау технологиясы 21 ғасыр дағдыларының бірі болып табылады? «Оқушыларды біз өмір сүріп жатқан осы үнемі өзгеріп отыратын және болжауға болмайтын әлемге дайындау» стандартты жауап болар еді, бірақ әрі қарай ойланып көрейік: сыни ойлау неліктен маңызды?

Бұл сұраққа жауап бермес бұрын, сыни ойлау дегеніміз не екенінен бастайық. Мысалы, Тара Делецтің төмендегі анықтамасын алайық:

«Сыни тұрғыдан ойлау логикалық және жақсы ойластырылған дәлелді пайымдаулар жасауды білдіреді. Бұл сіз ұшыраған барлық дәлелдер мен қорытындыларды жай ғана қабылдамай, осындай

дәлелдер мен қорытындыларға күмән келтіретін көзқарасқа ие болатын ойлау тәсілі. Ол белгілі бір дәлелді немесе қорытындыны растау үшін қандай дәлелдер бар екенін көргісі келеді». [2]

Неліктен сыни тұрғыдан ойлау маңызды?

Егер біз осы анықтаманы алсақ және біз оқушыларды өмір сүріп жатқан әлемге дайындау идеясын бөлшектеуге тырыссақ, сыни тұрғыдан ойлаудың бірнеше жағынан маңызды екенін айту орынды. Біріншіден, бұл оқушыларға объектіні (факт, тұлға, деректерді) әртүрлі көзқарастардан байқауға көмектеседі, мысалы, суретші модельдің эскиздерін әртүрлі бұрыштардан жасайды, әрбір бөлшекті бақылайды, әр жаңа бұрышта жаңа нәрселерді ашады. Бұл олардың жайлылық аймағынан шығып, объект туралы алдын ала түсініктеріне (немесе олар туралы бұрын білгендеріне байланысты қате түсініктерге) қарсы тұруға және жаңа, жақсырақ ақпараттарды жасауға мәжбүр етеді.

Сыни тұрғыдан ойлау оқушылардың өзара қарым-қатынасына да әсер етеді. Сыни тұрғыдан ойлай отырып, әр нәрсені әр қырынан көре отырып, студенттердің ой-өрісі кең және эмпатикалық, жақсы қарым-қатынас жасауға, құрдастарымен бірлесіп жұмыс істеуге, олардың идеяларын қабылдауға және талқылауға бейім болады. Оқушыларды жеке тұлға ретінде көбірек ойлай отырып, сыни тұрғыдан ойлау олардың ойлау үдерісінің еркін жүруіне және көбірек мүмкіндіктерді зерттеуіне мүмкіндік беру арқылы олардың шығармашылық қырларын дамытуға көмектеседі деп айтуға болады. Бұл оларды жақсырақ шешім қабылдаушыларға айналдырады және тәжірибе арқылы сол шешімдерді қабылдауға уақытты үнемдеуге көмектеседі.

Оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды қалай қолдана алады?

Жылдам зерттеу мұны істеудің әртүрлі жолдарын көрсетуі мүмкін, бірақ ортақ элементтер бар:

1. Сұрақты анықтаңыз, яғни нені білгіңіз келеді;
2. Ол бойынша зерттеу жүргізіңіз. Оқушылардың сенімді ақпарат көздерін пайдалануы маңызды;
3. Зерттеуіңізде табылған ақпаратты бастапқы сұраққа қолданыңыз;
4. Оны талдаңыз, қажет болса көбірек зерттеу жасаңыз;
5. Қорытынды жасау, шешім қабылдау, оларға басымдық беру;
6. Шешімдерді бастапқы сұраққа сәйкес ету үшін әрекет жасаңыз және қадамдар жасаңыз.

Әрекетке байланысты лингвистикалық сыныптағы барлық қадамдарды орындау әрқашан мүмкін болмауы мүмкін. Бұл сыни тұрғыдан ойлауды, тіпті, әсіресе, жас студенттерге де үйретпеу керек дегенді білдірмеуі керек. Керісінше, біз оны ынталандыруымыз керек. Бұл сыныпта біреу мәлімдеме жасағанда немесе «Неге?», «Сен қайдан білесің?» немесе «Мұны қайдан көрдің?» деген сұрақтар сияқты қарапайым болуы мүмкін. Мақсат – оқушының беделін түсіру емес, оның бұл туралы әр қырынан, жаңаша ойлауын бастау.

Мысал әрекеттер:

Оқушыларыңызда ағылшын тілінде өз ойларын жеткізуге қажетті мүмкіндігі жоқ деп ойласаңыз, олардың өздері орналасқан кеңістікті зерттей отырып, олардың ойлау қабілеттерін пайдаланғыңыз келуі мүмкін. Жалпы физикалық жауап әрекеттері де пайдалы, өйткені олар өзара әрекеттеседі: тіл және қозғалыс, ал оқушылар денелерімен жауап беру арқылы «сөйлей» бастайды.

Тілге қатысты іс-әрекеттер үшін студенттерге сөздерді санаттарға бөлуге (сөздік оқуға жақсы), салыстыруға, есте сақтауға немесе реттілікке (әңгімедегі фактілер, атаулар), себеп-салдар туралы ойлауға және т.б. беруге болады. Бұл әрекеттер олардың ойлау қабілеттерін белсендіріп қана қоймайды, сонымен қатар олар өте практикалық – оларды сабақтың кез келген сәтіне сыйғызуға болады.

Егер сізде көбірек уақыт болса, мысалы, жоба сияқты үлкенірек нәрсе үшін процесс ретінде жоғарыдағы барлық қадамдарды орындауға болады. Жобалар сонымен қатар сыныптағы шығармашылық пен ынтымақтастықты дамытады, өйткені студенттер өз ойларын біріктіріп, мағыналы келіссөздер жүргізуі, мәселелерді шешуі және жобаның соңғы өнімі болатын нәрсені жасауы керек. Тағы бір мүмкіндік - сыныпты ауыстыру – студенттерге сабақ алдында зерттеу жүргізіп, өз нәтижелерін ұсынылған тақырыпқа қолдануға болатынын жеткізіңіз және ол туралы ақпараттандырылған пікірталас жүргізіңіз.

Мұғалімдерге арналған ұсыныстар:

Білім бере отырып, тиімді жолмен жаңа заман тұлғасын қалыптастыру әр ұстаздың мақсаты екені анық. Білім мазмұнын жаңартудың ғылыми негізіне оқушы белгілі бір қажетті біліктер мен дағдылардың иесі, оқу әрекетінің субъектісі, әр түрлі мәдениеттер мен өз көзқарасы тұрғысынан білімді, сауатты, өз ойын дұрыс әрі шебер жеткізе білетін, мәдениетті тұлға. [3]

Бұл ұсыныстарды әртүрлі жастағы оқушылармен бірге қолдануға болады, бірақ біз сонымен бірге мұғалім ретіндегі рөлімізді және түпкі мақсатқа жету үшін не істеуіміз керек екенін есте ұстануымыз керек, яғни оларды ойлантуымыз қажет. Осыған байланысты біз ескеруіміз керек нәрселер бар:

- Ерте бастаңыз: әрекетті балалардың жасына бейімдеу маңызды, бірақ олардың миын мүмкіндігінше ертерек пайдалануға болады;

- Олардың сұрақтарына бірден жауап бермеңіз: мұғалімдер тапсырманы әрі қарай жалғастыру үшін оқушыларға жауап беру арқылы көмектескісі келеді, бірақ егер басты мақсат оларды ойланту болса, сіз оларға сұрақтарға жауап іздеуге уақыт бөлгіңіз келуі мүмкін. Өздерімен, жұппен немесе топпен жұмыс жасап, жауаптарды бірге табуға тырысыңыз. Бұл тек ғана ынтымақтастықты дамытуға арналған мүмкіндік емес, сіз оқушыларыңыздың шығармашылық қабілетіне таң қалуыңыз мүмкін;

- Ашық сұрақтар қойыңыз және көтермелеңіз: сұрақтар қою және студенттердің жауаптарын ойластыру арқылы сіз сыни тұрғыдан ойлауды дамытасыз. Кез келген жағдайда оларға сізге және олардың сыныптастарына сұрақтар қоюға мүмкіндік беріңіз. Бұл сізге ізденімпаз оқушыларды ынталандыруға көмектеседі, олар өз кезегінде көзі ашық ересектерге айналуы мүмкін;

- Оқушыларға өз идеяларын дамытуға көмектесіңіз: біз олардан ешқандай қолдаусыз, бір күнде сыни ойлау дағдыларын дамытады деп күтпеуіміз керек. Тапсырмаларды орындап қана қоймай, сонымен қатар мақсаттарына қарай біртіндеп жылжуға көмектесетін техникалар/стратегиялар арқылы оларға тапсырмаларын орындауға көмектесіңіз (сіз оларға зерттеу жұмыстарын жүргізуге, ойларын жүйелеуге немесе идеяларды перспективаға қоюға көмектесе аласыз). Сонымен қатар жұмысты жалғастыруға үлкен мотивация болатын жетістік сезімі пайда болуына ықпал етесіз;

- Оқушыларды жаңа тәсілдермен ойлауға ынталандырыңыз: шығармашылық - бұл жаңа тәсілдермен ойлау қабілеті және басқалар бұрын көрмеген бірлестіктер мен қарым-қатынастарды көру тәсілі болып табылады. Оқушылард бұған ынталандыру арқылы олар табиғи түрде жақсы ойшыл және шығармашылық адамдар болады;

- Түсіну мен сыйластықты көтермелеу: сыни тұрғыдан ойлауды жүзеге асырудың бір салдары интеллектуалдық эмпатияны дамыту болып табылады, ол өзін басқа біреудің орнына қойып, оның ойлары мен сезімдерін түсіну қабілеті болып табылады. Осылайша, студенттер әділетті, этикалық ойшыл болып қалыптасады. Бұл тұрғыда сыйластық ұғымы табиғи түрде дамытылуы мүмкін, бірақ ол кез келген оқыту ортасындағы сияқты әрқашанда тәрбиеленуі керек;

- Бұл тек ғылым мен фактілер туралы ғана емес: сыни тұрғыдан ойлау оқушылардың интеллектуалды эмпатиясын ғана емес, сонымен қатар олардың өз білімдерін және әртүрлі идеяларды үнемі шешу қажеттілігін түсінуге көмектеседі және әне зерттеу мен дәлелдеу арқылы олар өз міндеттерін орындайды. тапсырмаларды адалдықпен орындайды.

Егерде біз сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын сабақта тиімді қолдансақ, онда оқушыларымыздың тереңінен ойланып, әр тапсырманың не үшін берілгенін түсініп, оның мәніне үңіліп, іздену және зерттеу жұмысын жан-жақты жүргізіп, соңында өз әрекеттерінен қандай нәтиже шыққанын түсініп, түсіндіріп, талдай алатын, оның өзіне не бергендігін, білімі, білігі мен дағдыларын қалай дамытқанын, қалай толықтырғанын бағалай алатындығын көретін боламыз.

Қорыта келе қазіргі мектептерде білім мазмұнын оның құрылымдық жүйесін жаңарту білім реформасының басты талабы болып табылады. Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттар ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту біздің алдымызға қойған басты міндетіміз. Яғни, әр технологияны қолдану арқылы белгілі бір жетістікке жете аламыз. Болашақ ұрпақтың жеке тұлға болып қалыптасуында білім беру жүйесін жетілдіру, инновациялық үрдісте тиімді қолдану қазіргі заман талабы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мирсеитова С. «Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде: оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері», Қарағанды, - 2011. 25 б
2. Тара Делечче. 2018. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз не? – Анықтамасы, дағдылары және мағынасы: https: // study.com/academy / lesson/what-is-critical-thinking-definition-skills-meaning.html. [6 сәуір 2018 ж.]
3. Ешанова Г. Сұлтанбек Қожахметовтің жеке тұлғаның дамуына бағытталған ой- пікірлер// Қазақстан жоғары мектебі. -2006.-№1.96-99 б

ӘОЖ 373

ТІЛДІК КОММУНИКАЦИЯДА ЖАСТАРДЫҢ СИНОНИМДІК РЕҢКТІ ТАНУ ЖӘНЕ ОНЫ ҚОЛДАНА АЛУ МҮМКІНДІГІ

Жолдасова Улжан Маханбетовна,
ғылым магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Н.Оңдасынов атындағы
Түркістан мамандандырылған мектеп-интернаты
Түркістан қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазақ тілінің бай сөздік қорының жастар тілінен қолданыс табуы мен оны жүзеге асырудың жолдары ұсынылған. Қазақ тілінің болашағы жайлы айтылған ғалымдар пікірі жастар тілін құнарлы ету міндетіне келіп тіреледі. Сондықтан жастарға тіл байлығының негізгі қайнары саналатын синоним сөздер мен оның мағыналық реңін танып қолдануды үйрету - өзекті мәселе. Мақалада мектеп оқушыларының сөздік қор деңгейін анықтау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижесі берілген. Мақалада

«Sozdikqor.kz» порталының осы аттас электронды қосымшасы, синонимдер сөздігі негізінде арнайы дайындалған мобильді қосымша, электронды кітапша қызметі жастардың сөздік қорын молайтуға пайдалы құрал ретінде ұсынылған.
Кілт сөздер: Сөздік қор, жастар тілі, тілдік коммуникация, синоним, мағыналық реңк.

Аннотация

В статье предлагается использование богатой лексики казахского языка в речи молодежи и пути реализации. Мнение ученых о будущем казахского языка основано на задаче обогащение речи молодежи. Поэтому важно научить молодежь использовать синонимы и их смысловые оттенки, являющиеся основным источником богатства языка. В статье приводятся результаты опроса, проведенные с целью определения уровня словарного запаса школьников. В качестве полезного инструмента для расширения словарного запаса. Молодежи представлены электронное приложение портала «Sozdikqor.kz», мобильное приложение, специально разработанное на основе словаря синонимов,сервиса электронных книг.

Annotation

The article presents ways to use the rich vocabulary of the Kazakh language in the speech of youth and its implementation. The opinion of scientists about the future of the Kazakh language is based on the task of making the youth language more fertile. Therefore, it is important to teach young people to recognize and use synonymous words and their semantic tone, which are the main source of language wealth. The article presents the results of a survey conducted to determine the level of vocabulary of schoolchildren. The article provides information about measures to activate synonymous words in the youth language. «Sozdikqor.kz» the electronic application of the portal, with the same name, a specially developed mobile application on the basis of the dictionary of synonyms, an e-book service are presented as useful tools for increasing the vocabulary of young people.
Keywords: Vocabulary, youth language, verbal communication, synonym, semantic tone.

Ұлтын сүйетін азаматтың туған тіл тағдырына жанашырлығы - ұлттың әрбір мүшесіне өнеге боларлық іс. Профессор Қ.Сақтың «Алаш көсемсөзі: Тіл мәселесі» атты жинағына алаш зиялыларының ұлт тіліне қатысты мақалалары топтастырылған [1]. ХХ ғасыр басындағы баспасөзден қазақ тілінің болашағына қатысты алаңдаушылықтың күшті болғандығын аңғару қиын емес. Тіл мүддесі жолында жасалған еңбек орасан. Осы істің басында Ахмет Байтұрсынұлы тұрды. Бұдан жүз жыл бұрын басталған тіл үшін күрес әлі күнге толастаған жоқ. Сол кезеңде көтерілген мәселелер осы күні де өзектілігінен айрылмағанын аңғарып отырмыз. А.Байтұрсынов қауіп еткен жағдай әлі күнге шешімін толық таба алмады. «Сөзі жоғалған жұрттың өзі де жоғалады. Өз ұлтына басқа жұртты қосамын дегендер әуелі сол жұрттың тілін аздыруға тырысады. Егер де біз қазақ деген ұлт болып тұруды тілесек, қарнымыз ашпас қамын ойлағанда тіліміздің де сақталу қамын қатар ойлау керек» [2, б.7]-дейді А.Байтұрсынұлы. «Сөзі жоғалған жұрттың өзі де жоғалады» деген сөз бүгінгі қазақ тілінің жағдайын ескеріп, оны сақтап қалу жолында жасалатын істің, жүргізілетін зерттеудің ұраны болуға тиіс деп есептейміз.

Ана тілінің ұшан-теңіз байлығын зерттеп, зерделей отырып халықтың дүниетанымын, болмыс-бітімін тануға болады. Ерте кезден-ақ отандық және шетелдік түркітанушы ғалымдар қазақтардың сөз өнеріне аса жетік, сөздің қадір-қасиетін жоғары қоятынын, қазақ тәрбиесі осы қасиеттерді ұрпағына сіңіруге бағытталатынын атап өткен. Қазақ тілінің синоним сөздерге аса бай екенін тілімізді зерттеушілердің барлығы айтып та, жазып та келді. Ана тіліміздің байлығы мен оралымдығы, көркемдігі мен бейнелігі, әуезділігі мен нәзік ырғағы, алымы мен тынысы кең тіл екендігі синоним сөздер арқылы бағаланды. Қазақ тілі айналып-толғану, еркелету мен ізет мағынасын білдіретін арнайы сөздерге, басқа тілдерге, соның ішінде туыс тілдерге қарағанда да әлдеқайда бай. Мұндай сөздерді пайдалануды түркітанушылар ұлттық мінез-құлықтың ең бір маңызды ерекшелігі деп таниды. Қазақ тілінің синонимдер сөздігінде «еркелету» мағынасындағы сөздің алпыстан астам синонимдік қатары берілген.

Тілдің табиғатын айқын сезініп, синонимдерді таңдап, талғап пайдаланып, сөйлем ішінде дұрыс қолданудың күнделікті қарым-қатынастағы маңызы айрықша. Лексиконы синонимге бай адам сөз мағыналарының нәзік реңктерін дөп басып, қолдану шеберлігінің арқасында шешен сөйлеп, ойын айқын да тартымды жеткізе біледі. Демек, синонимдерді тіл байлығының тірегіне жатқызғанда олардың кең қолданысқа түсіп, көңілдегі көрікті ойды мүлтіксіз жеткізудегі мәнді қызметін айтамыз. Сөйлеудегі (сондай-ақ жазудағы) дәлдікті қалай ұғуға болады? Әдетте сөйлеушінің сөзіне риза болып, айызы қанған адамның «дәл айтты, тауып айтты» деп, тапқыр кісіні қошаметтеп отыратын кездер болады.

Мағыналас сөздер бір-біріне қаншама жақын, мәндес болғанымен, олардың бойындағы рең, жұмсалу өрісіндегі айырма стильдік қолданысқа да тәуелді. Сөздерді бірінің орнына бірін талғаусыз жұмсай беруді сөздің стильдік қасиеті көтермейді. Тіл (лұғат) анықтығы туралы А.Байтұрсынұлы: «Айтылған лебіз ашық мағыналы, түсінуге жеңіл, көңілді күдіктендірмейтін болса, тіл анықтығы дегені сол болады. Лебіз ашық мағыналы болу үшін айтушы айтатын нәрсесін анық танитын болу керек. Адам анық танитын нәрсесін анық атайды да, көмескі танитын нәрсесін көмескі, күңгірт атайды.

Сондықтан біреудің айтқан сөзін анық түсінеміз де, біреудің сөзін анық түсінбей, жорамалдап, жорып, ұйғарып қана қоямыз» [2, 150б], – деп жазады.

Сөз байлығы оның санымен ғана өлшенбейтіндігі, оның лексикалық мүмкіндігінің молдығынан көрінетіндігі белгілі. Тілші ғалымдар қазақ лексикасының қай қабаты да тіліміздің мұқтаждығын өтей алатын дәрежеде екендігін айтады. Соңғы жылдарда жастар тілінің тым жұтаң тартып, олардың туған тілде өз ойын жеткізу қабілетінің әлсіреп бара жатқанын байқап жүрміз. Ойдың көркем, оралымды жеткізілуі жайлы әңгіме қозғаудың өзі қиын. Қоғамымыздың белсенді тобы саналатын жастар тілінің сөздік қорын арттыру және оны шешудің тиімді жолдарын қарастыру - аса өзекті шаруаның бірі.

Бұқаралық ақпарат көздерінің молаюы, әлеуметтік желі қызметінің кең қанат жаюы, соған сәйкес тілдің әлеуметтік қызмет өрісінің кеңеюі әдеби тіл нормасының сақталуына ықпал етері сөзсіз. Десек те бұл бағыттағы үдеріс қазақ тіліне тек оң сипатта әсер етіп жатыр деп айту да қиын. Соған қарамастан әлеуметтік желі жазба тілдің тоқырап қалуына жол бермей, оның жаңа бір бағытта тыныс алуына мүмкіндік тудырды деп есептейміз. Мәдени, ғылыми, іскерлік, т.б. салалардағы ізденістер аясының кеңеюі, жаһандану үдерісіне сай талаптардың күшеюі адамның қарым-қатынас жасау шеберлігін жетілдіруді міндеттеп отыр. Коммуникант ретінде әрбір адамның ойын барынша анық, әсерлі жеткізе алуы, тілдесім және жазба мәдениеттің талаптарын игеруі аса маңызды шарттардың біріне айналды. Ақпараттық-коммуникативтік құралдармен жұмыс істеуде жастар үлесінің басқа аудиторияға қарағанда басымдығын біле тұра, бұқаралық ақпарат құралдары (әсіресе, телевидение тілі) тіліміз жүктеген міндетті толық, өз деңгейінде атқара алмай отырғаны жасырын емес. Қазақ тілінің синонимдер сөздігі 1962, 1975, 2001, 2005, 2007 жылдары жарық көрді. Баспасөз, радио, теледидар хабарларының бәрі де қазақ тілі сөздіктеріне сүйеніп, сол еңбектерді басшылыққа алып отырса жөн болар еді деп ойлаймыз. Тілді оралымды ету үшін оның шексіз мүмкіншіліктерін пайдаланып, кәдеге жарата білсек, тіліміздің мәртебесіне жасалған игі қадам болар еді. Қазақ тілінің синонимдер сөздігі синонимдердің реңктік айырмашылығын айқын сезініп, дұрыс қолдануға дағдыландыратын құрал ретінде маңызы зор. Қазақ тілінің синонимдер сөздігінің авторы С.Бизақов: «Тілімізді анықтамалық сөздіктермен қамтамасыз ету тіліміздің әлемдік бәсекелестікке төтеп беруіне мол мүмкіндік береді» [3, 634б]-дейді. Р.Сыздықтың қазақ тілінің қолданыс аясын кеңейту, сөздік қорды молайту жолдарын қарастыру, оны жүзеге асыру шараларына қатысты ойлары жете көңіл аударуды қажет етеді. Ғалым тіл тазалығы мен оның қолданыс мәдениетіне қатысты қырын қоғам талқысына салып, оны шешудің жолдарын ұзақ жылдар бойы іздеп келеді [4]. Қазақ тілінің қорындағы сөздерді орнымен қолданып, тілдің тазалығына, дәлдігіне, әсерлі шығуына қызмет ету тек ғалымдарға тиесілі міндет емес, ол әрбіріміз атқаратын жанашыр іске айналуы тиіс.

Жастардың қазақ тілін және оның бай сөздік қорын пайдалануын ұйымдастырудың жолдары аз емес. Мектеп оқушыларына синоним сөздердің мағыналық қатарын толықтыру, берілген сөйлем мазмұнына сай келетін синонимді дұрыс тану, сөйлемде қате қолданылған синонимді ажырату секілді тапсырмалары бар сауалнама таратылды. Сауалнамаға 9 және 10-сынып оқушылары қатысты. 9-сынып оқушыларының саны- 31, 10-сынып оқушыларының саны-25.

9-сынып оқушыларына арналған сауалнама қорытындысы төмендегідей:

«Ем» сөзінің толық синонимдік қатарын (*дауа, шипа, дәру*) жазған оқушылар саны – 2; 2 синоним жазғандар саны – 13; 1 синоним жазғандар саны – 14; синоним жазбағандар – 2.

«Бәрекелді» сөзінің синонимін (*бәлі, жарайсың*) жазған оқушылар саны – 17; 1 синоним жазғандар саны - 12; синонимді дұрыс таппағандар саны – 2.

«Тиісті сөзді таңдаңыз» тапсырмасында дұрыс жауап (***көне***) таңдағандар саны – 21, қате жауап (***ескі***) таңдағандар саны – 10.

10-сынып оқушыларына арналған сауалнама қорытындысы төмендегідей:

«Ренжу» сөзінің толық синонимдік қатарын (*кею, назалану, қапалану, қынжылу, налу, өкпелеу*) толық жазған оқушы жоқ. 2 синоним жазғандар саны – 8; 1 синоним жазғандар саны – 15; синоним жазбағандар – 2.

«Шапшаң» сөзінің толық синонимдік қатарын (*тез, жылдам, шұғыл, жедел*) толық жазған оқушылар жоқ. 2 синоним жазған оқушы саны – 13; 1 синонимнен жазғандар - 12.

«Тиісті сөзді таңдаңыз» тапсырмасында дұрыс жауап (***үн***) таңдағандар саны –18 , қате жауап (***дауыс***) таңдағандар саны – 7.

«Үнемі» сөзінің синонимдік қатарын (*әрдайым, әрқашан, әркез, ылғи, ұдайы*) толық жазған оқушылар жоқ. 4 синоним жазғандар саны – 2; 3 синоним жазғандар саны – 4; 2 синоним жазғандар саны – 10; 1 синоним жазғандар саны – 9.

Сауалнама нәтижесін саралай келгенде оқушылар арасында сөздің синонимдік қатарын толықтыра алатын, синонимдер арасындағы нәзік байланысты ажырататын оқушылардың бар екендігін аңғарамыз. Алайда олардың саны тым аз. Синонимдік қатарды толықтыру тапсырмасын екі сынып оқушылары да орта деңгейде, кей тұста ортадан төмен деңгейде орындаған. Сондай-ақ сынып жоғарылаған сайын оқушылардың синонимді тану деңгейі көтерілгені байқалады. Біраз оқушыда синонимдік қордың тым аз екендігі аңғарылды.

Синоним сөздердің мағыналық реңін ажырата алу деңгейіне жету әп сәтте жүзеге асатын іс емес. Осы бағытта синоним сөздің мағынасын ажыратып, берілген мысалдар арқылы оның реңін

тануға септігі тиер деген ниетпен электронды кітапша дайындадық. Біз кейде арнайы дайындалған жобалардың қызметін тиімді пайдалана алмай жатамыз. Сондай жобаның бірі-»Sozdikqor.kz» порталы. Мектеп оқушылары, студенттер үшін де, жалпы көпшілікке аса пайдалы «Sozdikqor.kz» электронды қосымшасы бар екендігін ескерткіміз келеді. Бұл-энциклопедиялар мен салалық сөздіктердегі сөздер мен тұрақты сөз тіркестерін, қазақ тіліндегі көне сөздерді, кірме сөздерді, жаңа технологиялық сөздердің мағынасын білуге, тануға мүмкіндік беретін платформа. «Сөздікқор» порталының іздеу жүйесі арқылы сөздердің түбір тұлғасын, омоним, антоним, синонимдердің фразеологиялық тіркес пен сөйлем ішінде кездесуін көруге болады. Бұл қосымша әр түрлі ізденіс жұмыстарын орындауға өте қолайлы. Қолданушы өзіне беймәлім сөздің сөйлем ішіндегі қолданысын, оның мағыналас, дыбыстас, қарсы мәндегі лексикалық тұлғаларының толық нұсқасымен танысуға мүмкіндік алады. Портал базасында 215 660 сөз қамтылған. Алдағы уақытта базадағы сөздер саны мұнан да арта түсетініне сенімізміз мол.

2007 жылы жарық көрген С.Бизақовтың «Синонимдер сөздігі» негізінде оқушылар мен жалпы көпшілікке арналған сөздіктің ықшамдалған, тұрмыста қолданылу жиілігіне орай жинақталған синонимдерінің мобильді қосымшасын дайындадық. Көмекші құралдың тиімділігі - оны кез келген уақытта пайдалана алуда. Ұсынылып отырған жоба көпшіліктің игілігіне жарайды деп сенеміз.

Қазақ тілінің болашағы – жастар қолында. Тілге, оның болашағына арналған кез келген игі шара жастар тарапынан қолдау тауып отырса, тіліміздің туы жығылмасы анық. Мерзімді басылым, әлеуметтік желідегі мәтіндердің сапалы болуы, телевидение мен радио тілінің тазалығы мен сөздік қорды орнымен қолдану дегейінің жоғары болуы қазақ тілінде сөйлейтін аудиторияның тілге деген құрметін арттырары сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Сақ Қ. Алаш көсемсөзі: Тіл мәселесі. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2014. Т. 2. – 400б.
2. Байтұрсынұлы А. Бес томдық шығармалар жинағы. 3-том. Тіл құралы (қазақ тілі мен оқуағартуға қатысты еңбектері). –Алматы: Алаш, 2005.-352б.
3. Бизақов С. Синонимдер сөздігі. –Алматы: Арыс, 2007. -640б.
4. Сыздықова Р. Тілдік норма және оның қалыптануы (кодификациясы). Көптомдық шығармалар жинағы/ Рәбиға Сыздықова / – Алматы: Ел-шежіре, 2014.-292б.

УДК 373

СПОСОБЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ

Заремба Ирина Андреевна,
педагог-модератор, учитель начальных классов
Ярош Наталья Анатольевна,
педагог-исследователь, учитель начальных классов
КГУ «Владимировская общеобразовательная школа»
Костанайский район, Казахстан

Аннотация

Бұл мақалада педагогтардың кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялар туралы мәселе қарастырылады. Мұғалімдер сабақта қолданатын заманауи педагогикалық және инновациялық технологиялардың барлық түрлері ұсынылған. Инновациялық қызмет моральдық және материалдық тұрғыдан ынталандырылуы керек. Педагогикалық іс-әрекетте нәтижелер ғана емес, сонымен қатар оларға қол жеткізу әдістері, құралдары, әдістері де маңызды.

Түйінді сөздер: инновация, білім, оқушы, мұғалім, сабақ, мектеп.

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос о инновационных технологиях в профессиональном развитии педагогов. Представлены все формы современных педагогических и инновационных технологий, которыми пользуются педагоги на уроках. Инновационная деятельность должна морально и материально стимулироваться. В педагогической деятельности важны не только результаты, но и способы, средства, методы их достижения.

Ключевые слова: инновация, образование, ученик, учитель, урок, школа.

Abstract

This article discusses the issue of innovative technologies in the professional development of teachers. All forms of modern pedagogical and innovative technologies used by teachers in the classroom are presented. Innovative activity should be morally and financially stimulated. In pedagogical activity, not only the results are important, but also the ways, means, and methods of achieving them.

Keywords: innovation, education, student, teacher, lesson, school.

Преобразования, происходящие во всех сферах казахстанского общества – экономической, социальной, политической, культурной, не могли не затронуть и систему образования, определяющую интеллектуальный потенциал страны в будущем и являющуюся условием ее процветания и развития. Поэтому не удивительно, что из стратегических направлений в образовании определилось инновационная деятельность образовательных учреждений.

Жизнь ставит перед образовательными учреждениями новые задачи, решить которые невозможно, работая по старому, без разработки и внедрения каких-либо конкретных новшеств. Все школы сейчас включены в инновационную деятельность, потому что понимают, что без инноваций в наше время невозможно быть успешными и поддерживать должный уровень педагогического мастерства.

Что это значит для школы, для учителя? Это значит выход на принципиально новый уровень образовательных услуг и необходимость включения в инновационную деятельность.

Понятие «инновация» впервые появилось в исследованиях в 19 веке и означало ведение некоторых элементов одной культуры в другую. Инновации – это внесение новых методологий и стандартов в процесс. На смену послушанию, повторению, подражанию приходят новые требования: умение видеть проблемы, спокойно принимать их, и самостоятельно решать. Инновационное образование предполагает обучение в процессе сознания новых знаний – за счет интеграции фундаментальной науки, непосредственно учебного процесса и производства. Применительно к педагогическому процессу инновация означает ведение нового в цели, содержание, методы и формы обучения и воспитания, организацию совместной деятельности учителя и учащегося.

Определение «инновация» как педагогический критерий встречается часто и сводится, как правило, к понятию «новшество», «новизна». Между тем инновация в точном переводе с латинского языка обозначает не «новое», а «в новое». Именно эту смысловую нагрузку вложил в термин «инновационное» в конце прошлого века Дж. Боткин.

В литературе насчитывается множество определений понятия «Инновационная технология»: по признаку внутренней структуры, по масштабу, по параметрам жизненного циклу, по особенностям процесса внедрения и т.д. [1]

Инновационные технологии - наборы методов и средств, поддерживающих этапы реализации нововведения.

Педагогическая инновация - это нововведение в области педагогики, целенаправленное прогрессивное изменение, вносящее в образовательную среду стабильные элементы (новшества), улучшающие характеристики, как отдельных ее компонентов, так и самой образовательной системы в целом.

Педагогическая технология - совокупность психолого-педагогических установок, определяющих специальный набор и компоновку форм, методов, способов, приемов обучения, воспитательных средств; она есть организационно-методический инструментарий педагогического процесса (Б.Т.Лихачев)

Педагогическая технология – продуманная во всех деталях модель совместной педагогической деятельности по проектированию, организации и проведению учебного процесса с безусловным обеспечением комфортных условий для учащихся и учителя (В.М.Монахов). [2]

В педагогической науке инновационная деятельность понимается как целенаправленная педагогическая деятельность, основанная на осмыслении (рефлексии) своего собственного практического опыта при помощи сравнения и изучения, изменения и развития учебно-воспитательного процесса с целью достижения более высоких результатов, получения нового знания, качественно иной педагогической практики.

К основным функциям инновационной деятельности относится изменение компонентов педагогического процесса: целей, содержания образования, форм, методов, технологий, средств обучения, системы управления и т.д.

Под готовностью к инновационной деятельности мы понимаем совокупность качеств педагога, определяющих его направленность на совершенствование собственной педагогической деятельности и деятельности всего коллектива школы, а также его способность выявлять актуальные проблемы образования, находить и реализовать эффективные способы их решения.

Современный педагог – это педагог не только, передающий знания в аудитории (что естественно немаловажно, но очень узко на данный момент). Без творчества нет педагога – мастера. На сегодняшний день реалии таковы, что необходимо постоянно расти в профессиональном плане.

На наш взгляд, содержанием и формами инновационной деятельности педагога является:

1. Внедрение, использование новых методов, методик, средств, технологий в образовательном процессе:

- применение проектных технологий, которые предполагают включение самого педагога и детей в социально и личностно-значимую деятельность (работа над творческими, социальными, научными проектами);

- использование личностно-ориентированных технологий. Сюда относятся технологии дифференциации и индивидуализации. Дети являются не столько объектом педагогического воздействия, сколько субъектом собственной деятельности. Следовательно, дифференцированный подход в обучении должен осуществляться на индивидуальном уровне;
- ведение в своей деятельности исследовательских и практических работ предполагающих в получении учебной информации из первоисточников;
- применение в своей работе информационно-коммуникативные технологии: компьютерные программы, интернет ресурсов, как для обучения школьников, так и для саморазвития и самосовершенствования своей профессиональной деятельности [3].

2. Разработка авторских программ, методик, технологий, проектов, методической продукции.

3. Проведение учебных занятий в инновационных формах, участие в семинарах, конференциях и др.

4. Участие в проектно-исследовательской или экспериментальной деятельности.

5. Интерактивные подходы. Отличие интерактивных упражнений и заданий в том, что они направлены на изучение нового.

Подводя итог, можно сделать вывод о том, что инновации в системе образования позволят более полно раскрыть возможности педагога и способности обучающихся, сделать образовательный процесс творческим, направленным на саморазвитие и самообразование личности.

К инновационным технологиям обучения относят: интерактивные технологии обучения, технологию проектного обучения и компьютерные технологии. [4]

1. Интерактивные технологии обучения.

Технологии интерактивного обучения рассматриваются как способы усвоения знаний, формирования умений и навыков в процессе взаимоотношений и взаимодействий педагога и обучаемого как субъектов учебной деятельности. Сущность их состоит в том, что они опираются не только на процессы восприятия, памяти, внимания, но, прежде всего, на творческое, продуктивное мышление, поведение, общение. При этом процесс обучения организуется таким образом, что обучаемые учатся общаться, взаимодействовать друг с другом и другими людьми, учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа производственных ситуаций, ситуационных профессиональных задач и соответствующей информации.

В современной педагогике выделяют несколько моделей обучения:

1) пассивная - ученик выступает в роли «объекта» обучения (слушает и смотрит);

2) активная - ученик выступает «субъектом» обучения (самостоятельная работа, творческие задания);

3) интерактивная - inter (взаимный), act (действовать). Обучение осуществляется в условиях постоянного, активного взаимодействия, безусловно, всех учащихся. Ученик и учитель - это равноправные субъекты обучения.

Технологию интерактивного обучения рассматривают как способ усвоения знаний, формирования умений и навыков в процессе взаимодействий учителя и ученика как субъектов учебной деятельности. Они опираются не только на процессы восприятия, памяти и внимания, но и, прежде всего, на творческое, продуктивное мышление, поведение и общение. При этом процесс обучения организуется таким образом, что обучаемые учатся общаться, сотрудничать друг с другом и другими людьми, учатся критически мыслить, использовать сложные проблемы на основе анализа необходимых ситуаций, сложившихся профессиональных задач и нужной информации.

В цифровых технологиях обучения непосредственно меняются роли обучающего и обучаемых (вместо объекта воздействия - субъект взаимодействия), а также роль информации (информация не цель, а средство для усвоения действий и операций).

При рассмотрении некоторых форм и методов технологий цифрового обучения:

Проблемная лекция показывает постановку проблемы, проблемной ситуации и их последующее разрешение. В проблемной лекции формируются противоречия реальной жизни через их выражение в теоретических концепциях. Основная цель такой лекции - приобретение знаний и умений учащимися при активном действенном их участии. Среди этих проблем могут быть научные, социальные, профессиональные, связанные с точным содержанием учебного материала. Эти проблемы побуждают учащихся к активной мыслительной деятельности, стремиться самостоятельно ответить на поставленные вопросы и задачи, испытывают интерес к использованному материалу, активирует внимание учащихся на уроках.

Семинар-диспут предусматривает коллективное обсуждение каких-либо проблем с целью определения путей ее верного решения. Этот семинар проводится в форме диалога его участников. Он выявляет высокую умственную активность, приучает умение вести диалог, решать проблему, отстаивать свои взгляды и убеждения, логично излагать мысли.

Учебная дискуссия - один из методов проблемного обучения. Дискуссия используется при анализе проблемных ситуаций, когда нужно дать простой и однозначный ответ на вопрос, при этом предоставляются альтернативные ответы. Цель вовлечения в дискуссию – это использование методик кооперативного обучения. Эта методика базируется на взаимном обучении при работе в малых

группах. Главная идея учебного сотрудничества проста: обучающиеся объединяют свои интеллектуальные знания и умения для того, чтобы выполнять задание и достичь поставленной цели.

2. Технологии проектного обучения

Игровое проектирование должно перейти в реальное проектирование, и тогда его результатом будет решение конкретной практической проблемы. Технология проектного обучения - это гибкая модель организации учебного процесса в школе, направленная на творческую самореализацию личности обучаемого путем развития его интеллектуальных и физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей. Итогом проектной деятельности могут быть учебные творческие проекты, которые выполняются в три этапа.

Требования к проектируемому изделию: технологичность, экономичность, экологичность, безопасность, эргономичность, эстетичность и др.

Технология этого обучения способствует развитию креативных способностей и определенных качеств личности обучающегося, которые ему необходимы для творческой деятельности.

3. Компьютерные технологии

Компьютерные технологии обучения - это процессы сбора, переработки, хранения и передачи информации обучаемому посредством компьютера. К настоящему времени наибольшее распространение получили такие технологические направления, в которых компьютер является:

- средством для предоставления учебного материала учащимся с целью передачи знаний;
- средством информационной поддержки учебных процессов как дополнительный источник информации;
- средством для определения уровня знаний и контроля за усвоением учебного материала;
- универсальным тренажером для приобретения навыков практического применения знаний;
- средством для проведения учебных экспериментов и деловых игр по предмету изучения;
- одним из важнейших элементов в будущей профессиональной деятельности обучаемого.

Применение компьютерных технологий в системе профессионального образования способствует реализации следующих педагогических целей:

- развитие личности обучаемого, подготовка к самостоятельной продуктивной профессиональной деятельности;
- реализация социального заказа, обусловленного потребностями современного общества;
- интенсификация образовательного процесса в профессиональной школе [5].

И в заключении статьи хочется остановиться на том, что при организации инновационной деятельности следует помнить:

1. в педагогике, по мысли К.Д.Ушинского, передается не опыт (технология), а мысль, выведенная из опыта;
2. «чужой» опыт педагог должен «пропускать через себя» (через свою психику, сложившиеся взгляды, способы деятельности и т.д.) и вырабатывать свой метод, в наибольшей степени соответствующий уровню своего личностного и профессионального развития;
3. инновационные идеи должны быть четкими, убедительными и адекватными реальным образовательным потребностям человека и общества, они должны быть трансформированы в конкретные цели, задачи и технологии;
4. инновация должна овладеть умами и средствами всех (или большинства) членов педагогического коллектива;
5. инновационная деятельность должна морально и материально стимулироваться, необходимо правовое обеспечение инновационной деятельности;
6. в педагогической деятельности важны не только результаты, но и способы, средства, методы их достижения.

Список литературы:

1. Адольф В.А. Инновационная деятельность в образовании: проблемы становления / В.А.Адольф // 2010. – № 1. – С. 81–87.
2. Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта. М., 2007.-312 с.
3. Слободчиков В.И. Инновации в образовании: основания и смысл / В.И.Слободчиков // Исследовательская работа школьников. – 2005. – № 3. – С. 5–15.
4. Современный словарь по педагогике / сост. Е.С.Рапацевич. - Минск, 2001.-201 с.
5. Солодухина О.А. Классификация инновационных процессов в образовании// Среднее профессиональное образование. – 2011. - № 10. - С. 12 – 13.

ӘОЖ 373

ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Искиндирова Ляззат Аристанбаевна,
педагог-модератор, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Куантаева Динара Михайловна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің М. Қозыбаев атындағы
№ 23 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Баяндамада педагогтің кәсіби өсуіне жағдай жасау мәселелерінің тиімді шешімін табу, сондай-ақ оларды жетілдіру жолдары қарастырылған. Педагогтің кәсіби дамуын, оның құзыреттілігін, педагогикалық шеберлігін арттырудың маңыздылығы ашылады.
Түйінді сөздер: білім беру, инновация, кәсіби даму, құзыреттілік, педагогикалық шеберлік.

Аннотация

Актуальность и цель: В докладе рассматриваются вопросы, связанные с поиском эффективного решения проблемы создания условий для профессионального развития педагога, а также пути их повышения. Раскрытие важности развития педагогического мастерства, компетентности и профессионального развития педагога.
Ключевые слова: образование, инновация, профессиональное развитие, компетентность, педагогическое мастерство.

Abstract

Relevance and purpose: The report discusses issues related to the search for an effective solution to the problem of creating conditions for the professional development of teachers, as well as ways to improve them. To reveal the importance of the development of pedagogical skills, competence and professional development of the teacher.
Keywords: education, innovation, professional development, competence, pedagogical skills.

Орыс мұғалімі, жазушысы К.Д.Ушинский айтқандай, заманауи талаптарға сәйкес әрбір мұғалім өз білімін жетілдіре отырып, күн сайын өз сабақтарында ескі форматтағы сабақтарды емес, жаңа талаптарға сай инновациялық технологияларды қолданады, сабақ мазмұнды, тартымды, тиімді, ақылға қонымды болады. Осыған байланысты, білім туралы Заңның 8-бабында «Білім беру жүйесінің негізгі мақсаттарының бірі оқытудың жаңа технологияларын еңгізу, білім беруді компьютерлендіру және жаһандық халықаралық коммуникациялық желілерге қол жеткізу болып табылады» делінген.

Инновация термині нені білдіреді? «Инновация» ағылшын тілінде (Innovation) «инновацияға кіріспе»дегенді білдіреді. Бұл термин мәдениет жетістіктерін саудаға, тауар алмасу процестеріне пайдалануды, аударуды білдіреді. «Инновация» деген термин антропологиядан экономикаға, содан кейін педагогикаға ауысып, білім беру және білім беру жүйесіндегі әртүрлі өзгерістерді, оқу орындарының практикалық немесе ғылыми қызметінде пайда болған оқыту әдістерін зерттеді.

Білім берудегі инновациялық процестің нәтижесі теориялық және практикалық инновацияларды қолдану болып табылады. Білім беру жүйесіндегі инновациялар, білім беру мақсатында инновацияларды еңгізуді, жаңа маңызды тәсілдер мен практикаларды және білім беру нысандарын трансформациялауды, жаңа білім беру жүйесін еңгізуді және таратуды, мектепті басқарудың жаңа технологияларын жасауды және дамытуды және мектеп жаңа білім беру бағытын ұстанған кезде оның мақсатын, мазмұнын, әдісін жаңа талаптарға сәйкестендіруді қамтиды [1].

Әдетте, инновациялар дәстүрлі мәселелерді жаңадан шешу, фактілерді түсіну және жалпылау процесінің ұзақтығы нәтижесінде туындайды. Қазіргі заманғы жаңалықтардың көпшілігі тарихи тәжірибемен тығыз байланысты және сипаты, өткенмен ұқсастығы бар. Бұл белгілі бір тұжырымдарға сәйкес келетін, белгілі бір жағдайларға сәйкес келетін инновациялық процесс белгілі бір мақсатқа бағытталғанын және қазіргі идеяны құру, шоғырландыру, қолдану және жоғалту үрдісі екенін түсінуге мүмкіндік береді. ол жаңалықтарды түсінетін жүйені сапалы жақсартуға, оның қатысушыларын ынталандыруға және жаңалықтар тұрғысынан көзқарастарын өзгертуге бағытталған. Инновациялық білім беру процесінің негізінде педагогиканың екі негізгі мәселесі жатыр: педагогикалық тәжірибені зерттеу; психология мен педагогикалық ғылымның жетістіктерін тәжірибеге енгізу.

«Технология» термині алғаш рет шет елдерде 1940-50 жылдары пайда болды және педагогикалық процесте технологиялық құралдар мен оқу бағдарламаларын қолданумен байланысты болды. Технология-бұл өндіріс процесінде шикізаттың, материалдардың немесе жартылай фабрикаттардың пішінін, қасиеттерін, қасиеттерін өңдеу, әзірлеу немесе өзгерту әдістерінің жиынтығы.

Қазақстан Республикасының Президенті: Ұлттық бәсекелестік білім деңгейімен айқындалады. Қазіргі әлемде жастарға ақпараттық технологиялар саласындағы әлемдік стандарттарға сәйкес келетін жаңа білім беру өте маңызды» білім беру саласында еліміз бәсекеге қабілетті қоғамға енуге бағытталған нәтижелі ізденістерді бастан келеді. «Білім туралы заң» оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді компьютерлендіру, жаһандық халықаралық коммуникациялық желілерге қол жеткізу міндетін нақты айқындайды. осы мақсаттар тұрғысынан пәнді оқу процесінде инновациялық технологияларды қолданудың ең тиімді және ұтымды нұсқаларын таңдау өте маңызды.

Инновациялық технологияларды қолдана отырып оқыту-танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше түрі. оқытудың бұл формасы нақты бағытталған мақсат қояды. Бұл мақсаттардың бірі-оқу процесінің өнімділігін арттыратын, оқушының ақыл-ой жетілуіне, өз жетістіктерін сезінуге ықпал ететін жағдай жасау. оқушы өз қызметін ұйымдастыра және басқара алуы үшін білім мазмұнын, даму тенденциялары мен оқу процесін инновациялық технологиялар, сабақтың формалары мен әдістері негізінде жетілдіру қажет. Инновация-бұл инновацияларды енгізу, инновацияларды енгізу, жаңа техника, жаңа технологиялар. Қазіргі педагогикадағы «инновациялық технологиялар» өрнегі-бұл білім беру процесінің нәтижелерін көрсететін ұғым. «Инновация-оқытушының оқу бағдарламасын әзірлеу кезінде оқытудың жаңа әдістері мен технологияларын тиімді игеруі»,» инновациялық технологияларды қолданудың негізгі міндеті: сабақ барысында қойылған мақсатқа жетудің ең тиімді әдістерін таңдай білу».

Мұғалім үшін ең маңызды мәселе-дұрыс оқыту әдісін таңдау. Инновациялық технологияларды меңгеру оқытушыдан оқыту мен зерттеу, Ақпарат және функционалдық сауаттылық саласында кәсіби шеберлікті талап етеді. Жас ұрпақты оқытуда жаңа инновациялық технологияларды пайдалану шығармашылық жетістіктердің негізгі көзі болып табылады. Жаңа инновациялық технологияларды меңгеру үшін мұғалімнің терең білімі қажет. бұл үшін қазіргі мұғалім :

- Педагогикалық үдерісте жүйелі жұмыс жүргізе білу.
- Білім берудегі өзгерістерге тез бой алдырады.
- Ойлаудың жаңа жүйесіне ие болу.
- Балалармен ортақ тіл таба алады.
- Білімді, кәсіби, шебер болу.

Инновациялық технологиялардың негізгі, педагогикалық қағидаттары: бала үшін қолайлы оқыту мен тәрбиенің бірлігі, бала күшінің қалыптасуы мен когнитивті дамуы, баланың өзіндік іс-әрекетінің әдістерін меңгеру; баланың когнитивті дамуы және шығармашылық икемділігі, оқушыны оқу процесі туралы хабардар ету, пәнге қызығушылықты арттыру құралдарын тиімді пайдалану болып табылады. Ең бастысы-әр оқушының бірегейлігін, жеке қасиеттерін тану.

Қоғамда және бүкіл әлемде болып жатқан инновациялық процестер мұғалімге кәсіби өсу мен өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін талап етеді, өйткені «...мұғалім-бұл өмір бойы оқитын адам, тек осы жағдайда ол мұғалім болу құқығын алады». [2, 160б]

Әр баланың жеке дамуына және оның жеке дамуына кешенді педагогикалық бақылау жүргізу үшін мұғалім де, психолог та болуы керек. Кез-келген сабақ қызықты болуы үшін жаңа зерттеу жұмыстарын жүргізу қажет. Мұғалімнің өзі жұмыс іздеуші болып табылады. мұндай жаңашыл басқаларға сабақ бере алады.

Озық технологияларды қолданатын әрбір курс жақсы нәтиже береді. Мұғалім әрдайым ізденуші бола алады, өзі үшін білім жинай алады, сабақты оқушы үшін қызықты ете алады. Оқушылардың бәсекеге қабілетті жас ұрпақты тәрбиелеу үшін қажетті білім алуының тиімді тәсілдерін іздеу әрбір мұғалімнің міндеті болып табылады. Әр мұғалім оқушылардың білімін, өзіндік жұмыс түрін, инновациялық технологияларын қолдана отырып жақсарту үшін жұмыс істеуі керек.

Орта мектептердегі білім беру инновацияларына негізгі кедергі мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің сапасы мен деңгейі болып табылады. Мысалы, оқытудың жаңа технологиялары мұғалімнен (оның пәнінің кәсіби құзыреттілігінен басқа) педагогикалық дағдыларды талап етеді. Оқытушыдан оқыту технологиясын дамытуды талап ететін педагогикалық білім:

- оқыту және білім беру мақсаттарын диагностикалау қабілеті;
- пәнді және оның ғылыми негіздерін мұқият және жүйелі зерделеу;
- оқу материалын қайта құрылымдау, бір сабақтың емес, бүкіл пәннің индуктивті көрінісінен логикалық индуктивті-дедуктивті проблемалық мазмұнды құру мүмкіндігі;
- оқушыны өмірге дайындау, бағдарлау кезінде оқу процесін модельдеу (оның мақсаты, мазмұны, формасы, әдістері мен тәсілдері);
- оқушының өзіндік жұмысын ұйымдастыра білу;
- оқытудың белсенді әдістерін меңгеру;
- оқушы мен мұғалімнің ынтымақтастығы, қолайлы психологиялық климатты қамтамасыз ету.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру-кезеңдік процесс, яғни педагогикалық қызметте үнемі кәсібилікті арттыру қажет, және бұл кезеңдер үнемі қайталанады, бірақ жаңа сапада. Өзін-өзі дамыту процесі, егер ол өзінің жеке өмірін саналы түрде ұйымдастырса, оны жеке дамытуда қамтитын биологиялық және әлеуметтік жеке сипаттамаларға байланысты. Кәсіби дағдыларды қалыптастыру процесі әлеуметтік ортаға байланысты, сондықтан орташа кәсіпқой жеке дамуды ынталандыруы керек.

Дамыта оқыту технологиясы - (Л.С.Выготский, Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, В.Б.Давыдов) баланы оқыта отырып жалпы дамыту, яғни бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар - намыс қасиеттерін дамыту. Модульдік оқыту тетехнологиясы - (В.Б.Монахов) оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық үрдісті түзу, мұғалімге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру. оқушылармен жүргізілетін қиындықтын алдын алу және түзету жұмысының жүйесін жасау. В.А.Максимова технологияларды былай ұйымдастыруды ұсынды:

- Ойын технологиалары.
- Терминдік технологиялар.
- Ақпараттық технологиялар.
- Диологтық технологиялар;
- Құрылымдық ойлау технологиялары.

Қазіргі кезде В.А.Максимованың бұл топтастыруы әрі қарай дамытылып, күрделендіріле кеңейтілді. Жалпы педагогикалық технологиялар 3 топқа бөлінеді.

Олардың дамуын екі факторға бөліп қарастырылады:

- Объективті факторлар – инновациялық әрекеттің қарқынды дамуына жағдай жасау және оның нәтижелерін қабылдауды қамтамасыз ету.
- Субъективті факторлар – инновациялық үдеріс субъектісімен тығыз байланысты. Инновациялық үдеріс субъектілеріне ғалым-педагогтар, мұғалімдер және білім беру саласында инновацияға бағытталған әрекеттің басқа да қызметкерлері жатады.

Инновациялық іс-әрекет – педагогикалық еңбектің өнімділігін сапалы өзгертетін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа үлгілері мен әдістерін құру үдерісі. Педагогтың инновациялық ісәрекетінің қалыптасуы: өзінің жеке қасиеттерін есепке ала отырып, басқалардың инновациялық тәжірибесін өзгерту, жетілдіру, қабылдау қабілетімен; жаңа ғылыми идеялар мен басқалардың тәжірибесімен хабардар бола отырып, өз жұмысының нәтижесін ұғыну қажеттілігімен; жаңа ғылыми зерттеулер, олардың әдістемелік жүзеге асуын үздіксіз тәжірибеге енгізумен; педагогикалық инновацияның жаңа әдістері мен тәсілдерін өз бетінше жасаумен; педагогикалық кертартпалықпен, артта қалушылықпен белсенді күресумен сипатталады.

Инновациялық әдістердің ең негізгісінің бірі – интерактивті оқыту әдісі. Негізгі қағидасы-педагогикалық қарым-қатынас диалогы арқылы жеке тұлғаны қалыптастырып дамыту. Интерактив термині - ағылшынның «өзара әрекет» деген сөзінен шыққан. Демек, интерактивті оқыту әдістері тұлғааралық қарым-қатынасқа негізделе отырып, жеке тұлғаны дамытуға бағытталған. Сонымен бірге сапалы білім алудың алғы шарттары болып табылатын таным белсенділігі мен ізденіс белсенділігін қалыптастырып қана қоймай, әрі қарай дамытады.

Теориялық білімді өмірмен ұштастыру үшін компьютердің қажет екені даусыз. Қазіргі қоғамда ақпараттық мәдениет пен ақпараттық білім беруді ұйымдастыру аса маңызды. Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттің бір сарындылығы баланы тез шаршатады. Сондықтан іс-әрекет формаларын түрлендіріп-отырған дұрыс. Жаңа тақырыпты меңгерту кезеңінде балаға өтілетін материал төңірегінде ақпарат беру, оның практикалық бағыттылығын түсіндіру, тақырып бойынша бақылау мен диагностикалау формалары жүзеге асады. Инновациялық іс- әрекеттің мазмұны мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының оқу- тәрбие үдерісінде қолданылатын бағдарламаларды басшылыққа ала отырып, мектепке дейінгі педагогика мен психология, әлеументтану, медицина саласындағы ғылыми- зерттеу жұмыстарының нәтижелері негізінде анықталады.

Қорыта келгенде, кез-келген педагогикалық технология философиялық негізде қаралады. Сондықтан, бірінші кезекте, білім әлеміне енін жатқан инновациялық технологияларды реттеу, жүйелеу және сұрыптау қажет. Білім беру жүйесіндегі инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану арқылы оқу материалдарын оқытуды бір жүйелікпен үздіксіз жүргізу, оқу-тәрбие үрдісінде оқытуда пәнаралық байланыстардың болуын қарастыру. Педагог жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану барысында өзін-өзі дамытады және қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан мектептеріндегі шет тілі», 2014ж №5
2. Қабдықайыров Қ., Инновациялықтехнологиялардыдиагностикалау. – А, 2015 ж.
3. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия. Социальные проблемы инноватики.- М., 1989.-с. 192
4. Шишов С.Е. Понятия компетенции в контексте проблемы качества образования. «Государства и образования, 2002 г»
5. Тренерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлікмектебі» ДББҰ, 2012., 6-7бб.

ӘОЖ 37.034

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫН ДАМЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Кажбулова Гульжанат Саимовна,
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Султанова Сабира Шаймерденовна,
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Ибраева Рсалды Кабилмажитовна,
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Қостанай қаласы әкімдігінің білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
№ 29 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада, Қазақстан Республикасының білім беру саласында оқушылардың, яғни жасөспірімдердің білім алуында, тәрбиесінде құндылық бағдарды қалыптастыруға, инновациялық технологияларды меңгеруге назар аударылады. Себебі, қарқынды дамып жатқан қоғамда медиабілім беру үрдісінде жасөспірімердің құндылық бағдарларын дамыту өзекті мәселе деп санадық.
Түйінді сөздер: білім, медиабілім, құндылық, тәрбие, инновациялық технология.

Аннотация

В статье уделяется внимание формированию ценностных ориентаций в образовании, воспитании учащихся, подростков, освоению инновационных технологий в сфере образования Республики Казахстан. Потому что в динамично развивающемся обществе мы считали актуальным вопрос развития ценностных ориентаций подростка в процессе медиаобразования.
Ключевые слова: образование, медиаобразование, ценность, воспитание, инновационные технологии.

Abstract

The article focuses on the formation of value orientations in the education and upbringing of students, i.e. teenagers, in the field of education of the Republic of Kazakhstan, the development of innovative technologies. We believe that in a dynamically developing society, the development of value orientations of adolescents in the process of media education is an urgent problem.
Keywords: education, media education, value, education, innovative technologies.

Қазақстан Республикасының білім беру саласында тәрбиеге баса назар аударылып келешек адамдарды трансформациялау мақсатында еліміздің саясаты жүзеге асырылып отыр. Оқушылардың бойына құндылықтар жүйесінің басым тұстарын мектеп оқушыларының санасына тікелей әсер етіп, оларды болашақ елін сүйетін патриот етіп тәрбиелеу негізгі мақсат болып отыр. Жасөспірімдерді еңбексүйгіш, басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын сыйлайтын жаңа ұрпақты тәрбиелеу қазіргі кезде негізгі мақсат. Білім беру мен тәрбиелеудің түп қазығы ол жалпыға бірдей «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы аясында отбасылық тәрбие құндылықтары, сонымен қатар оқу және тәрбие үрдістерінің өзара бірігуі негізінде білім беру үрдісінің тәрбиелік әлеуетін арттыруға, оқыту мен тәрбиенің кіріктірілуіне, тәрбие әдіснамасын, мазмұны мен құрылымын жаңартуға бағдарланған болып отыр.

Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері ол еліміздегі білім саласының қай бағытта дамитынын анықтайтын күрделі жүйе. Тәрбие жүйесі қазіргі қарқынды дамыған қоғамда қоршаған ортаның әсері зор. Жасөспірімдер бұл мәселеге тұтынушылық көзқараспен қарайды. Технология дамыған заманда, адамгершілік құндылықтар бәсеңдеп жасөспірімдер жаһандық медианың арбауына түседі. Осы мәселеге байланысты адамзатты ұлттың тұрақты дамуына, рухани әл - ауқатының артуына кепіл болатын басты құндылықтар рухани - адамгершілік құндылықтар, туған тілі, жері, ұлттық мәдениеттің маңыздылығы маңызды рөл атқарады [1, 28б].

Медиабілім беру өскелең ұрпақтың санасына тікелей әсер етуге бағатталған ең басты құрал болып табылады. Сондықтан Медиабілім беру үрдісінде жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастырып қана қоймай, оны әрі қарай дамыту өте маңызды. Қазақ ұлтының ұлттық санасын ескермей, ұлттық құндылықтардың басынан жырақтау, ол жалпы адамның моральдық тұрғыдан азуына әкеп соқтырады.

Сондықтан оларды жасөспірім шақта ұлттық құндылықтарды сіңіріп тәрбиелесе оларға рухани азық беріп, құндылық бағдарларын дамытуға тікелей әсер етсе ол оңды іс болады деп ойлаймыз. Жасөспірімдерді қоғам ағымымен күнделікті ағып жатқан медианың арбауына қалдыру ол осыны

аздырып, құлдырауына әкеліп соқтыруы мүмкін. Жаһандық тәрбие жұмысының мазмұнына көз жүгіртсек, еліміздегі тәрбие жүйесіне зерттеу талдау әлемдегі озық тәжірибелі, қарқындыдамыған қоғаммен сәйкес құруды талап етіп отыр. Осыған байланысты тек жалпыәлемдік қоғамның дамуын ғана емес өзіміздің ұлттық құндылықтармызды, мақсатымыз қазақ халқына тән дәстүрлер, тіл, діл, ғұрып ерекшеліктерін енгізу маңыздылығының көрсетіп отырғандай. Медианың көмегімен жасөспірімдерді туған өлкесін, елін, халқын сүюге оны құрметтеп, отбасын сыйлауға құндылықтарды бағалауға, құрметтеуге, үлкендерді сыйлауға, уақытты босқа өткізбеуге, ұстаздарын сыйлауға кішіпейл болуға, бауырмал болуға, ашық болып, тез тіл табысуға тәрбиелеу медианы тиімді қолдану арқасында тезірек жүзеге асырылатын үрдіс болады. Жасөспірімдердің құндылық бағдарларын дамыту мақсатында медиаресурстар маңызды рөл атқарады.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті «Қазақстан жолы -2050»: «Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты жолдауында көпұлтты қазақ халқын біріктіретін ортақ отанымыздың тарихы, ғұрпы, адамгершілік жалпыұлттық құндылықтары. Жолдауда көрсетілген құндылықтар: Қазақстанның тәуелсіздігі, астанасы, ұлтымыздың бірегейлігі, бейбітшілігі мен татулығы, зайырлы қоғамы мен жоғары руханиятын атап өтуге болады. Қарқынды дамып жатқан қоғамда медиабілім беру үрдісінде жасөспірімердің құндылық бағдарларын дамыту өзекті мәселе деп санадық. Жасөспірімдердің бойындағы құндылық бағдарларын дамытып, саналарына патриот адам, білімді тұлға, денсаулығы болаттай болашақ ұрпақ тәрбиелеу маңызы жоғары болып отыр. Қазіргі қазақстандық жастардың, әлеуметтік ортада сапалы білім алу уәжінің өсуі, жаңа кәсіптерді және ақпараттық-коммуникативтік технологияларды меңгеруге ұмтылысы, коммуникативтілік, мәдениетаралық қарым-қатынастың артуы бірқатар өзекті мәселелерді тудырды.

Бұл мәселені медиабілім берудегі әдістемелік инновациялардың негізі оқытудың белсенді және интерактивті әдістерін қолдану арқылы шешудің жолын табуға болады. Ол оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуға, жағдайларды талдауды және тиісті ақпаратты ескере отырып мәселелерді шешуге, балама пікірлер туралы ойлауға, шешім қабылдауға ықпал ететін өзара әрекеттесу, диалог қағидаттары бойынша оқу үрдісін ұйымдастыру болып табылады. Педагогикалық қарым-қатынастың жетекші әдісі - бұл эмоционалды күрделілік әдісі өзара сыйластық және қарым-қатынас субъектілерінің қадір-қасиетін сақтау. Ол үшін зерттеу жобаларын, рөлдік және іскерлік ойындарды, оқу «Миға шабуыл», құжаттарды және әртүрлі ақпарат көздерін қоса отырып, әртүрлі шығармашылық тапсырмаларды қолдана отырып, топтық, жұптық және жеке жұмыстар ұйымдастыру сияқты оқытудың белсенді әдістерін қолдану. Оқытудың белсенді әдістері-бұл материалға шығармашылық көзқараспен қарайтын және әр оқушының жеке басын ашуға, материалды жақсы игеруге, пәнге деген қызығушылықты қалыптастыруға, әр оқушы үшін ыңғайлы оқу ортасын құруға қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін барлық іс-шаралар [2, 55б].

Интерактивті әдістер монологиялық оқыту жүйесінен диалогқа өтуге мүмкіндік береді, мұнда оқушылар тек пікірлер, фактілер мен құбылыстарды бағалау арқылы еркін алмасып қана қоймайды, сонымен бірге белгілі бір көзқарасты қорғап, мұғаліммен дауласуға құқылы. Мұғалім дайын шындықты айтпайды, оның міндеті - іздеу мен талқылауды ұйымдастыру. Интерактивті әдістер оқушылар бірбірін үйрете отырып, достық, төзімділік, қауіпсіздік, қолдау, өзара түсіністік атмосферасын жасайды деп болжайды. Алайда, бұл әр сабақта педагогикалық әдістемелерді қолдана отырып, арнайы психологиялық жаттығуларды міндетті түрде енгізуді талап етеді:

- ұжымдық ойлау формаларын анықтауға және іске асыруға, жеке тұлғаның белсенділік дәрежесін және оның ұжыммен өзара әрекеттесу тәсілдерін анықтауға бағытталған ойындар;
- өз шығармашылығын қабылдау мен нәтижелеріне қатысты рефлексия механизмін әзірлеу;
- дәстүрлі пәндерде жиі ескерілмейтін шешендік өнердің негіздерін құрайтын өте маңызды әдістерді дамыту: сөйлеу логикасы, дикция, өз пікірін көп өлшемді ынталандыру және т.б.;
- актерлік шеберлік негіздері (орындаушылық өнер, техника мимика мен ым-ишарат, пластикалық мәнерлілік);
- этикет ережелерін сақтау және т.б.

Бұл жағдайда жеке тұлғаның қалыптасуы өзара түсіністік белгісімен және диалогтың ұстанымымен, бұқаралық ақпараттың диалогтық сипатын және тәрбие тетіктерінің тиімділігін қамтамасыз ететін «Адам және бұқаралық коммуникация» жаһандық диалогындағы жеке тұлғаның, субъектінің рөлін анықтаумен байланысты.

Медиамәдениет арқылы құндылық бағдарларын дамыту әдістемесін игеру үшін келесі шарттарды ескеру қажет:

- шағын шығармашылық топтарда айналысу үшін қолайлы психологиялық ахуал мен ішкі уәждер жүйесін ұйымдастыру;
- эмоционалды шиеленісті тудыратын іс-әрекеттің эмоционалды толықтығы, бәсекеге қабілеттілік, бәсекелестік;
- оқушылардың жалпы дамуын диагностикалау, тәрбие үрдісінің барысы және оның нәтижелері; оқушылардың оқу-тәрбие қызметін басқару (аудиовизуалды өнер саласындағы өз бетінше шығармашылыққа практикалық бағдарлау аспектісін қоса алғанда);

– оқыту нәтижелерінің өзін-өзі талдауы (рефлексия-оқушылар үшін де, мұғалімнің өзі үшін де).

Сонымен, медиамәдениет арқылы құндылық бағдарларын дамытуда келесі әдістерді қолдануға болады: ауызша-эвристикалық әдістер, жаттығулар, коллаждар, «Шығармашылық зертханалар», пікірталастар, ми шабуылы, кейс-технологиялар, ойындар (рөлдік, іскерлік), мәселелік жағдайларды талдау, рефлексия.

Құндылық бағдарларын дамытуда ауызша-эвристикалық әдістер маңызды орын алады. Бейнелілік пен баяндаудың дәйектілігін талап ететін әңгіме элементтері бар дәріс сияқты әдіс пайдаланылады. Оның тиімділігі қысқа уақыт ішінде ойлауды, зейінді, есте сақтауды, қиял мен эмоционалды тәжірибені жандандыруға қол жеткізетіндігінде, оқушылардың оқу материалына деген қызығушылығы қалыптасады. Дәріс барысында қолданылатын эвристикалық әңгіменің арқасында оқушылар жаңа ұғымдарды игеріп, білімнің эвристикалық әдісін белсенді қолдана отырып, тәуелсіз логикалық ойлау арқылы білім алады. Мысалы, «Патриот болу нені білдіреді? «тақырыбындағы сабақ барысында оқушыларға келесі сұрақтарға жауап беру кезінде оқушыларға арнайы дайындаған бейнематериал көрсетіліп, (Патриот мәнін ашатын Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласын ұсынуға болады). Мысалы қазақ тілі сабағындаинновациялық технологияларды пайдалану, аталған медиамәтінді талдау арқылы, бейнематериалды көру арқылы медиаөнімдерді сыни тұрғыдан түсіну дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Жаттығу әдісін қолдану оқушыларда мәтінді талдау дағдыларын дамыту және қарым - қатынас дағдыларын дамыту негізінде құндылық бағдарларын қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, он минуттық «Қарттарым – асыл қазынам» - атты сынып сағатына әр оқушы өзінің ата - әжелеріне арналған құттықтау бейнероликтерін дайындау, оның ішінде ақпаратты іріктеу, сұхбаттасу, мәтіндер құру, материалды электронды тасымалдағышқа жазу сияқты қабілеттер қалыптасады.

Коллаж-бұл түрлі-түсті материалдардың кез-келген негізіне жабысуды қамтитын бейнелеу өнеріндегі әдіс. Бұл форманы қолданғысы келетіндер сабаққа жеткілікті суреттер, киізден жасалған қаламдар, желім, қайшы, плакаттар дайындауы керек. Сынып жарияланған тақырып бойынша коллаж жасау тапсырмасын алатын жұмыс топтарына бөлінеді. Мысалы сынып сағаттарында - «Ұстаз ұлағатты сөз» және «Менің бақытты отбасым» тақырыптарын алуға болады.

Топтарда жұмыс істей отырып, оқушылар ойлауға, сұрақтар қоюға, өз қорытындыларын жасауға, әртүрлі ақпаратты сын тұрғысынан қабылдауға, мәселенің шешімін өз бетінше іздеуге, ауызша сөйлеу дағдысын алуға, өз жұмысы мен сыныптастарының жұмысын бағалау білігін дамытуға үйренеді. Жұмыс топтары ұстаздар жайлы отбасы туралы деректі фильмдер желісінде коллаж жасағаннан кейін, топ өз жұмысын көпшілік алдында қорғайды, сұрақтарға жауап береді және қорытынды жасайды. «Шығармашылық зертхана» әдісі оқушыларға медиамәтінді талдаудың бұрын алған біліктері мен дағдыларын жүйелеуге және бекітуге көмектесетін шығармашылық оқыту олардың зияткерлік қабілеттерін дамытуға қызығушылығын және шығармашылық күштерді белсенді жұмылдыруды ынталандырады. Практикалық жұмыс және өзінің баспа материалдарын жасау оқушыларға ақпараттық қоғамның гуманистік құндылықтарын берік игеруді қамтамасыз ете алады.

Мұндай шығармашылық ортаның моделін құрудың тәрбиелік мәні оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыруға; олардың дербестігі мен ұжымдық жұмыстың барысы мен нәтижесі үшін жауапкершілігін дамытуға; қиындықтарды жеңу қабілетін қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар, адалдық, еңбекқорлық,табандылық, тәртіптілік және жауапкершілік сияқты қасиеттер тәрбиеленеді.

«Шығармашылық зертханада» модельдендірілген шығармашылық оқыту мен тәрбиелеу ортасына кірудің нәтижесі міндетті түрде мектептің баспа басылымы болуы керек. Бұл оқушылардың оқудағы жетістікке бағдарлануына ықпал етеді және өз жұмысының нәтижелеріне моральдық қанағаттануына себеп болады.»Шығармашылық зертханада» оқушылардың құндылық бағдарларын белсенді қалыптастыру газет үшін медиамәтіндер (мақалалар және т.б.) жасау бойынша өзіндік жұмыс барысында жүзеге асыруға болады. Өзіндік практикалық жұмыс оқушыларға фактілерді алуға және таңдауға, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуге, өзіндік жалпылама және қорытынды жасауға, түсініктеме беруге, бұрын алынған ақпаратты пайдалануға және ұсынуға, өз ойларын жазбаша тұжырымдауға, қарым-қатынас жасауға, ойлауға және логикалық әрекет етуге үйретуге, есте сақтау қабілеті мен байқағыштығын үйретуге мүмкіндік береді. Бұл әдістің артықшылығы-бұл білім беру үрдісін тиімді және қызықты етуге мүмкіндік береді; олардың белсенді әрекетке деген ұмтылысын ескеру, мұғалімге әр оқушыға жеке-жеке жақындауға және әртүрлі білім беру және тәрбиелік міндеттерді шешуге мүмкіндік береді. Осы мақсатта «Ұстаздар күні» мерекесіне орайластырылғансынып сағатта оқушылар инстаграм желісіндегі сыныптың парақшасына өз ұстаздарына арнап құттықтау мәтінің жариялауға болады.

«Ми шабуылы» сияқты дидактикалық әдіс сонымен қатар мектептерде көп көңіл бөлу керек пікірталастың кең таралған түрі болып табылады.

Миға шабуыл жасау үшін әдетте екі топ құрылады: мәселені шешудің жаңа нұсқаларын ұсынатын қатысушылар; ұсынылған шешімдерді өңдейтін комиссия мүшелері. Барлық идеяларды жетекші жазады. Содан кейін, барлық идеялар айтылған кезде, оларды талдау, дамыту және таңдау жасалады. Бастапқыда шешімдер, әдетте, ерекше емес, бірақ біраз уақыттан кейін шаблондық шешімдер

таусылып, ерекше идеялар пайда бола бастайды. Нәтижесінде мәселенің ең тиімді және жиі тривиальды емес шешімі болады.

«Ми шабуылының» сәттілігі көбінесе психологиялық атмосфера мен талқылау белсенділігіне байланысты, сондықтан жүргізушінің рөлі өте маңызды. Ол «тығырықтан шығарып», үрдіске жаңа күш бере алады.

«Ми шабуылын» жүргізу, айтылған идеялардың жедел жазбаларын жүзеге асыру, сондай-ақ оларды кейіннен іріктеу және топтау үшін компьютерді пайдалануға болады. Қабылданған шешімдердің ең көрнекі бейнесін жад карталарын қолдана отырып алуға болады, бұл жалпы жүйелік ойлау үрдісін диаграммаларды қолдана отырып бейнелеу әдісін білдіреді. Балама жазудың ыңғайлы әдісі ретінде де қарастыруға болады.

Осылайша, біз тәрбие жұмысының мақсатына және нақты педагогикалық жағдайға байланысты зияткерлік іс-әрекет әдісін қолдану принципін байқаймыз.

Құндылық бағдарларын қалыптастыру әдістері мәселелік жағдайларды талдауды қамтиды. Бұл әдістің мәні-тұлғааралық қарым-қатынаста белгілі бір жағдайларда туындауы мүмкін мәселені зерттеу, оны түсіну және қалыптасқан жағдайда шешім қабылдау. Мәселелік жағдайларды талдау әдісі оның себептері мен шешу жолдарын анықтау үшін нақты немесе арнайы жасалған жағдайды егжей-тегжейлі зерттеуді қамтиды. Бұл оқушылардың аналитикалық ойлау дағдыларын дамытуға, дұрыс және қате шешімдерді ажырата білуге, ұжымдық шешімдерді табуға және қақтығыстарды зорлық-зомбылықсыз жоюға үйретуге, оларға толеранттылық пен басқа адамдарға мейірімділік танытуға мүмкіндік береді. Мәселелік жағдайларды талдау әдісін қолданудың үлкен мүмкіндіктері экрандағы медиамәтіндерді, мысалы, қоғамға қарсы мінез-құлықты (қылмыс, зорлық-зомбылық, өтірік) анық көрсететін «Томирис», «Жау жүрек мың бала», «Менің атым Қожа» фильмдерін көргеннен кейін бірқатар сұрақтарды көруге болады: «Кейіпкерлердің бұл әрекеттерді қалай жасайтынын байқаңыз. Бұл кейіпкерлерді моральдық даму деңгейіне қарай жіктеуге тырысыңыз. Жалпы медиа мәтін туралы ойланыңыз және авторлар мен өндірушілердің ниеттерін анықтауға тырысыңыз. Аудиторияның моральдық деңгейі қандай? Егер сіз осы медиамәтінді жасасаңыз және медиақабылдаудың жоғары деңгейі бар көпшілікке назар аударғыңыз келсе, сценарийде нені өзгертесіз?» [3, 10б].

Интроспекция әдісімен және өзін-өзі бағалау әдісімен тығыз байланысты рефлексия әдісі. Тар мағынада рефлексия дегеніміз-адамның өз әрекеттері мен жағдайларын талдауы. Рефлексия өзінің кемшіліктерін түсінуге көмектеседі, жағдайды түзетуге, өзіне, мінезіне, мінез-құлқына және т.б. өзгертуге деген ұмтылысты ынталандырады. Сонымен, жасалған талқылау және бағалау кезінде іс-әрекетін үнемі көрсету қажет. Сабақтың өзі мұғалімге Рефлексия мысалы - «Менің әсерім. Бұл елге бару маған не берді» (әсерлерімен бөліседі, өз сезімдері туралы, қандай жаңалықтар ашқандығы, білгендері туралы айтады).

Сонымен, қазақ тілі мен әдебиет, математика сабақтарында инновациялық әдіс тәсілдерді пайдалана отырып, медиаресурстарды білім беру үрдісінде қолдану арқылы оқушылардың құндылық бағдарларын,сын тұрғысынан ойлауын дамытуға болады.Оқушылардың медиамәдениет саласындағы білімі олардың диалогтық қарым-қатынас тәжірибесін байытып, гуманистік құндылық бағдарларын дамытады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ф.Б.Бөрібекова Н.Ж.Жанатбекова Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2014. – 360 б.
2. Қ.Ж. Бұзаубақова. «Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру». Алматы. Жазушы 2006, - 258 б.
3. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. - //Қазақстан мектебі, №4, 2006.

УДК 378.4

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИРТУАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ В ОБУЧЕНИИ

Казез Думан Максутұлы,
магистрант 1 курса
ОП М701101- Педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им. А. Байтурсынова
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы оларды қоғамдық өмірдің түрлі салаларына, оның ішінде білім беруге белсенді енгізуді көздейді. Осыған байланысты, педагог қызметінің тиімділігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі оқытуда заманауи цифрлық технологияларды пайдалану болып табылады.

Инновациялық цифрлық технологиялардың бірі-адамның күнделікті өмірінің бір бөлігіне айналатын виртуалды шындық. Мақала оқытуда виртуалды шындықты тиімді пайдалану мүмкіндіктерін зерттеу мақсатында жазылған.
Түйінді сөздер: виртуалды шындық, иммерсивті технологиялар, оқыту.

Аннотация

Стремительное развитие цифровых технологий предполагает их активное внедрение в различные сферы общественной жизни, в том числе и в образование. В связи с этим, одним из ключевых показателей эффективности деятельности педагога является использование в преподавании современных цифровых технологий. Одной из инновационных цифровых технологий является виртуальная реальность, которая становится частью обыденной жизни человека. Статья написана с целью исследования возможностей эффективного использования виртуальной реальности в обучении.
Ключевые слова: виртуальная реальность, иммерсивные технологии, обучение.

Abstract

The rapid development of digital technologies implies their active introduction into various spheres of public life, including education. In this regard, one of the key performance indicators of a teacher is the use of modern digital technologies in teaching. One of the innovative digital technologies is virtual reality, which is becoming a part of everyday life. The article was written to explore the possibilities of effective use of virtual reality in education.
Keywords: virtual reality, immersive technologies, training.

Виртуальная реальность – это созданный с помощью технического и программного обеспечения виртуальный мир, передающийся человеку через осязание, слух, а также зрение и, в некоторых случаях, обоняние. Именно объединение всех этих воздействий на чувства человека в сумме носит название интерактивного мира.

Процессы виртуализации, категории «виртуальность» и «виртуальная реальность» комплексно анализируются в трудах многих исследователей. Так, в работах Г.С.Батыгина, У.Гибсона, С.Дацюк, П.И.Браславского, С.А.Правдюка, А.В.Юхвида, исследованы общие проблемы и сущность виртуальной реальности.

В последние годы развитие информационных технологий позволило создать технические и психологические феномены, которые в популярной и научной литературе получили название «виртуальной реальности», «мнимой реальности» и «виртуальных-систем». Многие ученые изучали возможности внедрения виртуальной реальности в образование, в частности цифровой технопарк «Astana Hub», а также были написаны множество статей как использовать виртуальную реальность в образовании:

- Д.Сопьяна, статья «Дополненная реальность: как используют VR и AR в образовании» [1];
- К.Подполенко статья, «Система виртуальной реальности в классе VR, статья «Как оборудовать VR -класс в компании или школе: о чём стоит знать, на что смотреть?» [2];
- Л.Львова статья «Использование объектов дополненной реальности в дошкольном учреждении. Консультация для воспитателей» [3];
- А.Ф.Иванько, М.А.Иванько, Е.Е.Романчук, статья «Виртуальная реальность в образовании» [4];

Развитие техники программирования, быстрый рост производительности полупроводниковых микросхем, разработка специальных средств передачи информации человеку, а также обратной связи (надеваемых на голову стереоскопических дисплеев, перчаток и костюма, в которые встроены датчики, передающие на компьютер информацию о движениях пользователя) - все это создало новое качество восприятия и переживаний, осознанные как виртуальные реальности [5, с.20].

На основе выше сказанного, мы пришли к выводу, что внешний эффект погружения в виртуальную реальность состоит в том, что человек попадает в мир, или весьма похожий на настоящий, или предварительно задуманный (например, попадает в соседний город, участвует в космических путешествиях) [6].

Также мы считаем, что наиболее впечатляющим достижением новой информационной технологии, безусловно, является возможность для человека, попавшего в виртуальный мир, не только наблюдать и переживать, но действовать самостоятельно, что наиболее полно погружает пользователя в мир, максмимально повышая его познавательный интерес, что подтверждают современные игры, основанные на виртуальной реальности.

Виртуальную реальность (VR) иногда называют «машиной эмпатии» за ее способность поставить пользователей на место других.

Актуальность внедрения средств виртуальной реальности в образовательный процесс заключается в том, что использование настолько инновационного средства повышает мотивацию детей при изучении учебных дисциплин, уровень усваивания информации, синтезируя различные формы ее представления. Огромным плюсом использования технологии «виртуальной реальности» является ее

наглядность, информационная полнота и интерактивность. Мы считаем, что использование технологии дополненной реальности позволяет вовлечь в образовательную деятельность не только учебные классы, учебное оборудование и УМК, но и рекреационные пространства, превращает любую поверхность в информационно насыщенную зону.

Проанализировав статьи, основанные на эксперименте (использование средств виртуальной реальности в обучении) мы пришли к выводу, что значимость использования средств виртуальной реальности заключается в том, что это предлагает новый подход к обучению и познанию, связывая объекты реального мира с цифровыми данными.

Каждый день мы видим новые способы, которыми виртуальная реальность способствует обучению и пониманию благодаря своим уникальным свойствам. Например, дизайн-проект виртуальной реальности для обучения студентов, которые спроектировали дизайнеры. «Здравоохранение - это одна из наиболее важных и имеющих практическое применение отраслей для технологий дополненной реальности» - Брайан Вассом, модератор секции охватывающей использование дополненной реальности в области здравоохранения на Augmented World Expo.

В сотрудничестве с HTC медицинский университет Тайбэя создал самый большой в мире класс анатомии виртуальной реальности. Класс анатомии Виртуальной реальности снабжен 10 наборами программного обеспечения Vive Pro и 3D Organon VR anatomy [7]. Это позволяет проводить индивидуальное исследование, а также совместное использование одной и той же среды и позволяет студентам визуализировать лекции по анатомическим структурам в глубину, чтобы лучше понять, как функционируют органы.

В основе обучения с применением виртуальной реальности лежат иммерсивные технологии – виртуальное расширение реальности, позволяющее лучше воспринимать и понимать окружающую действительность. То есть, они в буквальном смысле погружают человека в заданную событийную среду.

Мы выделили несколько преимуществ иммерсивного подхода.

Наглядность. Виртуальное пространство позволяет детально рассмотреть объекты и процессы, которые невозможно или очень сложно проследить в реальном мире. Например, анатомические особенности человеческого тела, работу различных механизмов и тому подобное. Полеты в космос, погружение на сотни метров под воду, путешествие в другие страны, континенты – виртуальная реальность открывает колоссальные возможности.

Сосредоточенность. В виртуальном мире на человека практически не воздействуют внешние раздражители. Он может всецело сконцентрироваться на материале и лучше усваивать его.

Вовлечение. Сценарий процесса обучения можно с высокой точностью запрограммировать и контролировать. В виртуальной реальности воспитанники могут проводить эксперименты, увидеть выдающиеся исторические события и решать сложные задачи в более увлекательной и понятной игровой форме, что для ребенка дошкольного возраста очень важно.

Безопасность. В виртуальной реальности можно без каких-либо рисков проводить сложные операции, оттачивать навыки управления транспортом, экспериментировать и многое другое. Независимо от сложности сценария ребенок не нанесет вреда себе и другим.

Эффективность [8, с.45-70].

Нам уже известны успешные примеры использования VR в обучении. Например:

В Йельском университете удачно протестирована VR-тренировка проведения хирургической операции на желчном пузыре. Группа, использующая VR, была на 29% быстрее и в 6 раз реже допускала ошибки.

В Пекине было проведено исследование «Влияние виртуальной реальности на академическую деятельность». Детям преподавали одну и ту же дисциплину, но одной группе – классическим методом, а второй – с использованием VR. По итогу был проведен тест. Первая группа оказалась успешной на 73%, а вторая – на 93%. Кроме того, VR-группа показала более глубокое понимание темы и лучше закрепила полученные знания (по результатам теста спустя две недели). Исследователи подтвердили еще один и без того очевидный факт: удержать внимание на объекте изучения в виртуальной реальности намного проще, ведь ничто не отвлекает от предмета, происходит полное погружение в материал.

В 2018 году студенты-антропологи из Кембриджа и ученики класса из Восточного Китая исследовали символы, нарисованные вдоль гробницы на плато Гиза. Ничего необычного. Вот только две группы были в совершенно разных частях света и ни одного человека – непосредственно в Африке. Это стало возможным благодаря VR-программе rumii, разработанной компанией Doghead. В ней был создан виртуальный класс и загружены трехмерные модели исследуемых объектов. А студенты управляли своими виртуальными аватарами, будучи за тысячи километров от реального места исследования.

Отдельно стоит упомянуть, что виртуальная реальность способствует геймификации процесса обучения. Значительную часть информации можно подать в игровой форме. И точно так же закреплять материал, проводить практические занятия и многое другое. Таким образом сухая теория становится наглядной, понятной и намного более интересной, чем еще больше вовлекает обучаю-

щихся и увеличивает эффективность образования. Так ученые Техасского университета в 2014 году провели исследование, целью которого было выяснить, различаются ли результаты обучения в зависимости от того, какой формат VR для этого используется.

Респонденты, среди которых были как студенты, так и школьники разного возраста (включая учеников начальных классов), были разделены на три группы. Первой из них предстояло обучаться посредством виртуальных игр (предоставляют участнику свободу действий и свободу перемещения по виртуальному миру, стимулируют проверять гипотезы, достигать целей). Второй – с помощью VR-симуляторов (воссоздают реальную среду, позволяя тестировать и проверять полученные результаты). Третьей же предстояло изучать материал в виртуальном пространстве (обеспечивает ощущение присутствия в трехмерном мире, дает возможность перемещать или создавать объекты, взаимодействовать с другими пользователями).

Анализ итогов исследования показал, что образовательный эффект наблюдается во всех трех группах, однако самые высокие результаты продемонстрировали пользователи первой, применявшие игровую виртуальную реальность.

На основе вышесказанного мы к выводу, что учитывая, что пользователи (дети) не только смотрят на виртуальную сцену, но и стоят прямо в ее центре и даже взаимодействуют со своим окружением, они создают прочную связь и, следовательно, воспринимают ее более интенсивно.

Хотя в образовании дополненная реальность пока применяется довольно редко, но всё больше учителей, исследователей и разработчиков начинают двигаться в сторону более интерактивных обучающих методик, но, к сожалению, этот процесс замедляется высокой стоимостью оборудования.

Виртуальные цифровые аудитории станут новым словом в будущем в сфере образования. Новые технологии позволят не только упростить процесс обучения, но и сделать его полностью виртуальным. Виртуальная реальность – это настоящее и будущее образования. Без внедрения систем виртуальной реальности передавать знания, а также усваивать их, будет все сложнее и сложнее. Многие ВУЗы и школы уже стараются внедрить в свои учебные программы занятия с использованием виртуальной реальности, что особенно актуально в период пандемии и локдаунов.

Список литературы:

1. Сопьяна Д. Дополненная реальность: как используют VR и AR в образовании. - 2019, https: // the-accel.ru/dopolnennaya-realnost-kak-ispolzuyut-vr-i-ar-v-obrazovanii/
2. Подполенко К. Система виртуальной реальности в классе VR, статья «Как оборудовать VR -класс в компании или школе: о чём стоит знать, на что смотреть?» - 2019, https: // medium.com/modum-lab
3. Львова Л. Использование объектов дополненной реальности в дошкольном учреждении. Консультация для воспитателей. - 2015, https://www.maam.ru/detskijsad/statja-ispolzovanie-obektov-dopolnenoi-realnosti-v-doshkolnom-uchrezhdeni.html
4. Иванько А.Ф., Иванько М.А., Романчук Е.Е., статья «Виртуальная реальность в образовании» - 2019, https://science-pedagogy.ru/ru/article/view?id=1911
5. Вайндорф-Сысоева М.Е. Виртуальная образовательная среда: категории, характеристики, схемы, таблицы, глоссарий: Учебное пособие /М.Е. Вайндорф-Сясоева. – М.: МГОУ, 2010. – 102 с.
6. Якименко К.Н. Виртуальная реальность. - 2017, https: // cyberpsy.ru/articles/yakimenko-virtual-reality/
7. Надысева В.М. Внедрение виртуальная реальности в обучении студентов// – 2019. - №15 (Vol. 63),
8. Селиванов В.В., Селиванова Л.Н. Виртуальная реальность как метод и средство обучения // Образовательные технологии и общество. -2014. -Т. 17. -№ 3. - С. 378–391

УДК 37.013.2

КАЧЕСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КАК РЕЗУЛЬТАТ ИННОВАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Кайсар Нурлан Каримович,
преподаватель общеобразовательных дисциплин
Стадник Кристина Вячеславовна,
преподаватель специальных дисциплин
ЧУ «Колледж Зерек», г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: білім беру саласы, халық шаруашылығының басқа салалары сияқты, инновациялық технологияларсыз дамиалмайды. Білім беру адами капитал сапасының әлеуметтік дамуға

әсерін күшейтумен байланысты. Білім беру мен ақпараттық технологиялардың өзара байланысының жолдарын іздеу материалдық-техникалық база мен кадрлық қамтамасыз етуді жедел және түбегейлі жаңғырту міндетін қойды.
Түйіндісөздер: ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, білім беру мен жаңа ақпараттық технологиялардың интеграциясы, мамандарды даярлау сапасы, тұлғаға бағытталған технологиялар.

Аннотация

Актуальность и цель: Образовательная сфера, как и другие отрасли народного хозяйства, не может развиваться без инновационных технологий. Образование связано с усилением влияния качества человеческого капитала на общественное развитие. Поиск путей взаимосвязи образования и информационных технологий поставил задачу быстрой и радикальной модернизации материально-технической базы и кадрового обеспечения.
Ключевые слова: информационно-коммуникативные технологии,интеграция образования и новых информационных технологий, качество подготовки специалистов, личностно-ориентированные технологии.

Abstract

Relevanceand goal: The educational sphere, like other branches of the national economy, cannot develop without innovative technologies. Education is associated with the strengthening of the influence of the quality of human capital on social development. The search for ways to interconnect education and information technology has set the task of rapid and radical modernization of the material and technical base and staffing.
Keywords: information and communication technologies, integration of education and new information technologies, quality of training of specialists, personality-oriented technologies.

Начало XXI века связано с кардинальными изменениями в сфере образования, с наступлением времени инноваций. Широко используются нетрадиционные методы обучения, основанные на современных образовательных, информационных и инновационных технологиях. Особенностью развития среднего и высшего профессионального образования является интеграция образования и новых информационных технологий, обеспечивающая качественное совершенствование фундаментальной базы образования [1].

Традиционные формы и методы не способны обеспечить необходимые условия для формирования специалиста с новым типом высшего профессионального образования. В связи с этим в системе образования необходимы механизмы интенсификации знаний, основанные на новых методах информационно-методического обеспечения, инновационных технологиях, структуре образовательной программы, комфортности условий обучения.

Современная практика реформирования среднего и высшего профессионального образования показывает, что сегодня становится все труднее использовать традиционные средства для поиска направлений и качественных параметров изменений в системе подготовки специалистов со средним и высшим профессиональным образованием, адекватно реагировать на возникающие проблемы без понимания большого объема своевременной и достоверной информации и внедрения инновационных технологий. В условиях возрастающих информационных потоков эти проблемы решаются, как правило, за счет активного применения новых информационных технологий и современных электронно-вычислительных и коммуникационных средств.

Сегодня в казахстанскомобразовании провозглашается принцип вариативности, что дает возможность профессорско-преподавательскому составу вузов выбирать и проектировать педагогический процесс по любой модели, в том числе авторской. В этом направлении также наблюдается прогресс в образовании: разработка различных вариантов его содержания, использование современной дидактики в повышении эффективности образовательных структур; научная разработка и практическое обоснование новых идей и технологий. В этих условиях педагог должен ориентироваться в широком спектре современных инновационных технологий, идей, школ, направлений, не тратить время на открытие уже известного, а использовать весь арсенал педагогического опыта. Сегодня невозможно быть педагогически грамотным специалистом без изучения всего широкого спектра образовательных технологий.

В настоящее время в среднем и высшем профессиональном образовании используются самые разные педагогические инновации. Однако наиболее характерными инновационными технологиями являются следующие:

1. Информационно-коммуникационные технологии в предметном обучении.

Они предполагают интеграцию различных предметных областей с информатикой, что приводит к информатизации сознания учащихся и их пониманию процессов информатизации в современном обществе. Процесс образования с элементами информатики помогает осуществить коренную перестройку всего образовательного процесса на основе использования информационных технологий. Данное направление реализуется путем включения в учебные планы новых предметов, направ-

ленных на изучение информатики и информационно-коммуникационных технологий. Опыт использования информационно-коммуникационных систем в колледже показал, что:

- информационная среда колледжа значительно повышает мотивацию студентов к изучению предметных дисциплин;
- информатизация образования привлекательна для студентов тем, что снимает психологическую нагрузку общения за счет перехода от субъектных отношений «преподаватель-студент» к максимально объективным отношениям «студент-компьютер-преподаватель», повышает эффективность труда студентов, увеличивает долю творческой работы, расширяет возможность получения дополнительного образования по предмету в стенах колледжа;
- информатизация обучения привлекательна для преподавателя тем, что позволяет повысить продуктивность его труда, повышает общую информационную культуру [2].

1. Личностно-ориентированные технологии в обучении предмету.

Они ставят личность студента в центр всей образовательной системы колледжа, обеспечивая комфортные, бесконфликтные и безопасные условия для ее развития.

2. Информационно-аналитическое обеспечение образовательного процесса и управление качеством обучения студентов.

Использование такой инновационной технологии, как информационно-аналитические методы управления качеством образования, позволяет объективно, беспристрастно отслеживать развитие каждого студента в отдельности, учебной группы, потока, колледжа в целом [3].

1. Мониторинг интеллектуального развития.

Анализ и диагностика качества образования каждого студента путем тестирования и построения графика динамики успеваемости.

2. Образовательные технологии как ведущий механизм формирования современного студента.

Он реализуется в форме вовлечения студентов в дополнительные формы личностного развития: участие в культурно-массовых мероприятиях, театрах, творческих центрах и т.д.

3. Дидактические технологии как условие развития образовательного процесса колледжа.

Здесь могут быть реализованы как известные и проверенные методики, так и новые [4].

Таким образом, опыт современного казахстанского образования располагает широким арсеналом применения педагогических инноваций в процессе обучения. Эффективность их применения зависит от сложившихся в колледже традиций, способности профессорско-преподавательского состава к восприятию этих нововведений, материально-технической базы колледжа.

В современных условиях в образовательном процессе средних и высших учебных заведений существует противоречие между необходимостью практики обучения студентов с использованием информационно-инновационных технологий и слабой педагогической проработкой методов, и их использованием на различных видах занятий, в организации образовательного процесса. Разрешению этого противоречия будет способствовать комплекс организационно-педагогических мероприятий, включающий как новые информационные и инновационные технологии, так и традиционные методы, и средства обучения [5].

Использование новых инновационных технологий способствует развитию всей образовательной системы в целом, если осваиваются существующие инновации. Известно, что использование новых технологий в старых организационных структурах встречается с определенными препятствиями и трудностями. В качестве основного препятствия на пути использования новых технологий в образовательном процессе можно указать достаточно слабое развитие и распространение инноваций в сфере образования.

Использование инновационных образовательных технологий и активное развитие сотрудничества с зарубежными образовательными учреждениями является неотъемлемым элементом дальнейшего повышения качества среднего и высшего профессионального образования.

Список литературы:

1. Черкасов М.Н. Инновационные методы обучения студентов //XIV Международная заочная научно-практическая конференция «Инновации в науке». - Новосибирск, 2012.
2. Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. Ч.1. - Барнаул: Издво АГУ, 2002. 156 с.
3. Норенков И.П., Зимин А.М. Информационные технологии в образовании. М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э.Баумана, 2004.
4. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. М.: Народное образование. 2005.
5. Яковлев А.И. Информационно-коммуникационные технологии в образовании // Информационное общество. 2001. Вып. 2. С. 32–37.

УДК*: 796*

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ФОРМАТЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ: ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ

Калиев Кабдрахман Ануарбекович,
педагог-исследователь, учитель физической культуры
Конуспаев Амир Серикович,
педагог-исследователь, учитель физической культуры
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа отдела образования Алтынсаринского района» Управления образования акимата Костанайской области
Калиев Самат Каратаевич,
педагог-исследователь, учитель физической культуры
«Қостанай қаласы білім бөлімінің № 15 жалпы білім беретін мектебі» КММ»

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты: Мұғалімнің кәсіби өсуінің проблемалық мәселелерін тиімді шеше алатын ең перспективалы бағыттарды ескере отырып, орта білім беру жүйесіндегі жаңа типтегі мұғалімдерге деген қажеттілік педагогикалық практикаға инновациялық тұжырымдамаларды, оқыту формалары мен әдістерін енгізу арқылы оны реформалаудың қозғаушы күшіне айналды, бұл негізінен ғылыми негізделген оқыту технологияларының төмен деңгейіне байланысты. Жеке тұлғаға бағытталған білім беру мазмұнының, оқытудың жаңа даму технологияларының осындай нысандарын жүзеге асыру мұғалімдердің өздерінің инновацияларға кәсіби және психологиялық дайындығымен ғана мүмкін болады .Білім беру жүйесін дамытудың элементі ретінде оқытудың инновациялық технологияларын енгізу жағдайында мұғалімнің кәсіби дамуы.

Түйінді сөздер: педагог, дене тәрбиесі, инновациялық тәсіл, білім беру жүйесі, педагогикалық құзыреттілік.

Аннотация

Актуальность и цель: Рассматривая наиболее перспективные направления, которые с наибольшей эффективностью могли бы решить проблемные вопросы профессионального роста педагога можно утверждать, потребность в педагогах нового типа в системе среднего образования стали движущей силой ее реформирования путем внедрения в педагогическую практику инновационных концепций, форм и методов обучения, что во многом обусловлено низким уровнем научно обоснованных технологий обучения. Реализовать такие формы личностно ориентированного содержания образования, новых развивающих технологий обучения становится возможным лишь при профессиональной и психологической готовности самих педагогов к инновациям.Профессиональное развитие учителя в условиях внедрения инновационных технологий обучения как элемента развития системы образования.

Ключевые слова: педагог, физическое обучение, инновационный подход, система образования, педагогические компетентности.

Abstract

Relevance: Considering the most promising areas that could most effectively solve the problematic issues of a teacher's professional growth, it can be argued that the need for a new type of teachers in the secondary education system has become the driving force behind its reform by introducing innovative concepts, forms and methods of teaching into pedagogical practice, which is largely due to the low level of scientifically based learning technologies. It becomes possible to implement such forms of personality-oriented educational content, new developing learning technologies only with the professional and psychological readiness of teachers themselves to innovate. Goal: Professional development of teachers in the context of the introduction of innovative learning technologies as an element of the development of the education system.

Keywords: teacher, physical training, innovative approach, education system, pedagogical competencies.

Кардинальное изменение целей и задач образования, внедрение обновленных программ обучения в систему образования Республики Казахстан на сегодняшний день требуют новые технологии обучения педагогов, которые будут готовы к инновационной деятельности, способны к самоопределению, самоорганизации и самоуправлению. Именно острая потребность в педагогах нового типа в системе среднего образования стали движущей силой ее реформирования путем внедрения в педагогическую практику инновационных концепций, форм и методов обучения, что во многом обусловлено недостаточным уровнем научно обоснованных технологий обучения. Реализовать такие

формы личностно ориентированного содержания образования, новых развивающих технологий обучения становится возможным лишь при профессиональной и психологической готовности самих педагогов к инновациям. При этом часть педагогов профессионально готовы к нововведениям в области профессионального образования и нуждаются лишь в дополнительных методических рекомендаций, но есть и значительная часть педагогов психологически не готовых к инновациям. Отсюда и возникают практические проблемы при переводе личности педагогов с одного уровня профессионализма на инновационный уровень. В этих проблемах именно личностно ориентированные технологии профессионального развития педагога стали наиболее востребованными.

Изменения системы повышения квалификации учителей физической культуры общеобразовательных школ и в целом системы образования Республики Казахстан, которая долгие годы традиционно была ориентирована только на количественные показатели своей деятельности при том, что количественные показатели повышения квалификации на сегодня недостаточны, и необходимость качественного отслеживания динамики роста профессионализма, профессиональной компетентности учителя физической культуры стали краеугольным камнем оценки работы учителя. Исследования проблем общеобразовательной школы отмечают ряд перспективных направлений в развитии сферы профессионального образования в области обучения таким инновационным технологиям, как здоровьесберегающие технологии на уроках физической культуры; применение ИКТ на этапе обучения специальным упражнениям; интеграция уроков физической культуры и учебно-тренировочных занятий спортивных секций. Среди наиболее перспективных - переход от информативных к активным методам и формам обучения путем включения в учебную деятельность элементов создания проблемы, с активным поиском инновационных форм самостоятельной работы.

Становится очевидным, что в условиях внедрения обновленной программы обучения по предмету «Физическая культура» знания превращаются из цели образования в средство, призванное научить учеников ставить перед собой такие цели, как образовываться и развиваться в течение всей жизни. Для организации такого процесса обучения Д.В.Чернилевский представил как наиболее перспективный способ проектирования и организации образовательного процесса, при котором основной акцент необходимо сделать на организации активных видов познавательной деятельности обучаемых, где педагог будет выступать в роли педагога-менеджера, где учебная информация и практические упражнения предмета физическая культура будут использоваться как средство организации познавательной деятельности, а не как цель обучения [4, с.43].

Рассматривая современные тенденции и направления развития среднего образования, которые ставят необходимость постоянного поиска и анализа различных инновационных технологий обучения физической культуре, где термин инновации образования необходимо употреблять в значении новых способов организации обучения на уроке физической культуры с опорой на доминирующую группу используемых методов, форм, средств и приёмов. При этом нужно понимать, что внедрение инновационных технологий обучения по предмету физическая культура в общеобразовательной школе не исключает опоры на традиционные основы обучения физической культуре и будет использовать (в значительном объёме) формы, методы и приёмы, отработанные в традиционной модели обучения физическим упражнениям.

Предпосылкой для развития профессиональной компетентности учителя физической культуры общеобразовательной школы на основе внедрения инновационных образовательных технологий является:

- разработанность идеи и механизма непрерывного образования, при этом ориентированного на развитие профессионализма учителя;
- на постоянное удовлетворение запросов специалиста в оказании методической помощи;
- создание условий для реализации индивидуальной образовательной деятельности, которая будет позволять ему самому выбрать оптимальные сроки для прохождения курсов повышения квалификации, специальных образовательных программ;
- создание научно-методического образовательного пространства как открытой среды, в которой педагог сможет самостоятельно выбрать собственную траекторию развития и определять форму развития свой профессиональной компетентности;
- постоянный учёт мотива профессионального развития учителя, которое позволит предложить ему соответствующее содержание и предоставить педагогу возможность корректировать его, самостоятельно определяя степень заинтересованности в развитии собственной профессиональной компетентности [11, с.35].

На этом этапе, безусловно, будут возникать проблемы, когда механизм и методические инструменты формирования различного уровня профессиональной компетентности будут не отработаны, когда не будет единства во мнении на организационные аспекты процесса развития профессиональной компетентности педагогов, когда недостаточность раскрытия вопросов становления и развития учителя физической культуры в статистически рядовой общеобразовательной школы как профессионала может быть рассмотрена не как первоочередная задача, с точки зрения администрации самой школы, что, безусловно, поставит перед учителем физической культуры вопросы в отсутствии единства при определении подхода к оценке его педагогического труда. Кроме того, смена

установок в педагогической науке будет выявлять несоответствие между инновационным характером современного образования и инерционностью профессионального сознания тех педагогов, которые в силу разных. прежде всего, психологических причин будут ориентированы на традиционные методы и формы обучения на уроках физической культуры.

Это подтверждается и результатами констатирующего эксперимента, проведенного на базе секции гиревого спорта ДЮСШ Алтынсаринского района.

Исследование тренерской деятельности педагогов во внеурочное время практически по всем видам спорта, которые развиваются в общеобразовательных школах, выявило, что затруднение у них вызывает именно этап организации внедрения инновационных образовательных технологий. Так, анкетирование, проведенное среди педагогов физической культуры, показало, что в овладении модульными технологиями испытывают трудности 46,4% педагогов; в овладении информационными технологиями в своей профессиональной деятельности видят проблемы 79,7%, в то время как используют инновационные образовательные технологии - всего 18,2% респондентов. Это свидетельствует о наличии противоречий между повышением требований к качеству профессиональной подготовки специалиста на основе инновационных образовательных технологий и недостаточной подготовленностью учителя физической культуры в этой области.

Опираясь на научные предпосылки внедрения инноваций в системе образования при учете теоретического аспекта развития профессиональной компетентности педагога физической культуры, можно определить одну из главных потребностей учителей физической культуры как вопрос постоянной практики в инновационной форме организации педагогического процесса [12, с.67]. Подобную практику на сегодняшний день способны предоставить только на базе образовательных учреждений высшего образования, которые обладают высокопрофессиональными педагогическими кадрами, современной материально-технической базой и самое главное практическим опытом внедрения инновационных технологий обучения как на уровне Республики Казахстан, так и международном уровне. Именно поэтому при определении перспективных путей повышения профессиональной компетентности педагога физической культуры центральным направлением должно стать открытие на базе НАО «Костанайский региональный университет им. Ахмета Байтурсынова» обучающей программы степени Магистратуры по специальностям «Физическая культура и спорт», «Физическая культура и менеджмент в спорте», которая позволит учителям физической культуры повышать уровень своего образования. в котором процесс подготовки твоческого ученика будет невозможен без наличия творческого преподавателя способного на качественном уровне ставить и решать задачи повнедрению инновационных технологий в отдельной общеобразовательной школе Республики Казахстан.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорте» от 3 июля 2014 года. № 228-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.04.2019 г.) // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. URL: http: // adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000228 (дата обращения: 25.12.2021).
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года. №319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.04. 2019) // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. URL: http: // adilet.zan.kz /rus/docs /Z070000319_ (дата обращения: 25.12.2021).
3. Анрущишин И.Ф. Комплексная система психолого-педагогической подготовки спортсмена: учебное пособие. - Алматы, 2001. – 332 с.
4. Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: МГТА, 2001. – 301 с.
5. Ципин Л.Л. Оценка мышечных усилий спортсменов-гиревиков при выполнении специально-подготовительных упражнений: ученые записки университета имени Лесгафта. - 2016. - № 7 (137). - С. 155-159.
6. Ашмарин Б.А.Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании: Физкультура и спорт, 1978. - 223 с.
7. Бальсевич В.К. Перспективы развития общей теории и технологий спортивной тренировки и физического воспитания: теория и практика физической культуры. - 1999. - №4. - С. 21-40.
8. Джанбырбаев Б.О. Управление учебно-тренировочным процессом: диссертация канд. пед. наук. 13.00.04. - Алматы, 2010. - 127 с.
9. Сивохин И.П. Управление подготовкой тяжелоатлетов высокой квалификации на основе комплексного контроля тренировочной деятельности: дис. д-ра пед. наук.13.00.04. - Алматы, 2009. - 287 с.
10. Финогенов В.С. Биохимическая оценка тренированности: учебное пособие. – Алма-Аты: КазИФК, 1979. – 87 с.
11. Комаров О.Ю. Методика развития специальной выносливости локальных мышечных групп в подготовке спортсменов-гиревиков: материалы II Всероссийской науч. - практ. конф. - Омск,2014. - С. 35-40.

12.Комаров О.Ю. Анализ показателей максимальной силы мышц кистей и предплечий у спортсменов в гиревом спорте: Теория и методика физической культуры. – 2018. – № 4. – С. 107-114.

ӘОЖ- 004.4(075.8)

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӨЗГЕРІС ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МЕКТЕП БАСШЫЛЫҒЫНЫҢ ТИПОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ МЕН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Калкенова Гульжанат Бериковна,
педагогика ғылымдарының магистрі
педагогика және психология кафедрасының аға оқытушы
Султангалиева Анар Изимгалиевна,
педагогика ғылымдарының магистрі
педагогика және психология кафедрасының аға оқытушы
Жумасейтова Арайлым Ермековна,
педагогика ғылымдарының магистрі
педагогика және психология кафедрасының аға оқытушы
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
Орал қ., Қазақстан

Аннотация

Мақала әлемдік жаһандық үдерістер контекстінде мектеп басшылығының психологиялық ерекшеліктері мен типологиялық сипаттамаларын кешенді қарастыратын зерттеу еңбегі болып табылады. Білім беру мекемелерінің даму перспективалары, мектеп басшысының жекелік психологиялық ерекшеліктері, мектепке инновацияны сәтті енгізудегі инновациялық басшылық типтің элементтерін тиімді қолдану мәселелері қозғалған.

Түйінді сөздер: мектептегі инновация, мектеп басшылығы, психологиялық ерекшеліктер, типологиялық сипаттамалар.

Аннотация

Статья комплексно рассматривает вопросы психологических особенностей и типологические характеристики руководства школ в условиях инновационных изменений в контексте мировых глобальных изменений. Рассматриваются проблемы перспективы развития образовательных учереждений, типологические характеристики руководства школ а вопросе успешного внедрения педагогических инноваций.

Ключевые слова: инновация, руководство школы,психологические особенности и типологические характеристики.

Abstract

The article comprehensively examines the psychological characteristics and typological characteristics of school management under the conditions of innovative changes in the context of global changes in the world. The problems of development prospects of educational institutions, typological characteristics of school management and the issue of the successful implementation of pedagogical innovations are being considered.

Keywords: innovation, school management, psychological and typological characteristics.

Қазіргі уақытта білім беру саласына көптеген өзгерістер енгізіліп, мектеп ісінің ішкі-сыртқы жүйесі түгелімен жаңаруда. Біз бүгінгі күні әлемдік білім беру жүйесіне негізделген басым бағыттарды ұстануда ең алдымен мұғалімдерді жаңаша оқытуға бағыттауымыз қажет. Дамыған елдерді білім беру жүйесіндгі тенденциялардың бірі – білім беруді басқарудың тиімді жолдарының қарастырылуы. Білім саласында еңбек ететін адамдардың басқару мәдениеті, олардың кәсіптік-педагогикалық мәдениетінің құрамды бөлігі болып табылады.

Мектеп ұйымдарын жетілдірудің негізгі мүмкіндіктері- адами ресурстарын дамытудағы икемділік болып есептелінеді. Табысты басшы- тек қана билік өкілеттілігін иемденіп қоймайды, сонымен қатар білім беру мекемелерінің қызметіне, барлық педагог ұжымы мен жеке педагогтардың дамуы мен қолдауына бағытталған педагогикалық ұжымдағы лидерлік беделі болады. Басшы- бұл ресми түрде ұжымды басқару және оның іс-әрекеттерін ұйымдастыру функциялары бар тұлға [1, 276б].

Басшының билікке деген қатынасы, оның лидерлік статусы, басқару стилінің бағыттары- мектеп басшысының жекелік психологиялық ерекшеліктерін бейнелейді және педагогикалық ұжымды қалыптастырады. Осыған байланысты басшының билікке деген қатынасының психологиялық ерекшеліктерін қарастыру маңызды. 1938 жылы Мюррей басымдыққа деген қажеттілікті әлеуметтік- психологиялық аспектіде зерттеді. 1973 жылы Винтер «әлеуметтік билікті» мінез-құлықтың қажетті эффектілерді тудыратынын және өзге адамдарды да уайымдауға қабілетті деп түсіндіреді. Мак Клелланд

1975 жылы билік мотивін біріншіден өзін күшті сезіну, екіншіден өзінің күштілігін іс-әрекетте көрсетудегі қажеттілік деп анықтайды. Хекхаузен 1980 жылы билікке деген талпынысты адамның мінез-құлық мотиві ретінде қарастырады. 1993 жылы Ю.Г.Волков пен В.С.Поликарпов билікке деген талпынысты адамның іс-әрекетін белсендендіретін- маңызды мотивация ретінде анықтайды: «қоғамдық күштілікті иемденуге және басымдыққа деген талпыныс» [2, 38б].

Мектеп басшысының басқару мәдениеті, оның тұлға ретінде мектеп басқарудың технологиясы мен құндылық-тарын жасау, игеру және оны алға жылжытуға бағытталған жұмыстарда өзінің шығармашылық күш-қуатын танытуы. Бұндай жағдайда басқару мәдениетінің компоненттері – аксиологиялық, технологиялық және тұлғалық-шығарма-шылық болып табылады.

Мектеп басшысы басқару мәдениетінің аксио-логиялық компоненттері. Қазіргі заманғы мектепті басқарудың маңызы мен мәні болып табылатын басқару-педагогикалық құндылықтардың жиынтығын құрайды. Мектеп басшысы басқару қызметінің процесінде басқару-дың жаңа теориясы мен концепциясын игеріп, ептілік пен дағдыларды меңгереді. Ал практикалық қызмет барысын-да олардың қаншалықты маңыздылығына баға беріледі. Қазіргі кезде басқару тиімділігін артыруда білім, идея, концепция сияқты басқаруға қатысты педагогикалық құндылықтар үлкен маңызға ие болуда.

Педагогикалық жүйені басқарудың құндылықтары сан алуан. Олар: әртүрлі деңгейдегі тұтас педагогикалық процесті басқарудың мәні мен маңызын ашатын құндылық-мақсаттар; білім жүйесін басқару мақсаты, мектепті басқару мақсаты, педагогикалық ұжымды, оқушылар ұжымын басқару мақсаты, тұлғаның өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамытуын басқару мақсаты және бағалау құндылық-мағлұматтарға басқару қызметіне реттеушілік сипат береді; құндылық-білімдер басқару саласындағы мектептің білімінің мәні мен маңызын ашады; басқарудың әдістемелік негізін, мектепішілік менеджментті білу, ауыл және қала мектептері мұғалімдерімен жұмыстың ерекшеліктерін білу, педагогикалық процестерді басқару тиімділігін критерийлерін және т.б.

Құндылық-қатынастар педагогикалық процеске қатысушылар арасында өзара байланыстың, кәсіптік қызметке, өзіне деген қатынастың, педагогикалық және оқушылар ұжымындағы тұлғааралық қатынастардың мәнін ашады;

Құндылық-сапалар басқарудың субъективтігі ретінде басқарушы-менеджердің дербестік, тұлғалық, арасушылық қасиеттерінің көптүрлігінің мәнін ашады. Ол сапалар бастықтың өз қызметін болжамдап, оның салдарын алдын-ала көре білу қабілеті, өз әрекеті мен мақсатын өзгелердің әрекетімен, мақсатымен салыстыра білу қабілеті, ынтымақ-тасу және бірлесе басқару қабілетінен және т.б. көрінеді.

Мектеп басшысының басқару мәдениетінің техно-логиялық компоненті педагогикалық процесті басқарудың әдістері мен тәсілдерін біріктіреді. Мектепішілік басқару технологиясы арнайы педагогикалық міндеттерді шешу басшы-менеджердің педагогикалық талдау және жоспарластыру, педагогикалық процесті бақылау және реттеуді атқара алатын іскерлігіне байланысты. Мектеп дирек-торының басқару мәдениетінің деңгейі аталған міндеттерді шешудің әдіс, тәсілдерін қаншалықты меңгере алуына тікелей байланысты.

Мектеп басшысының басқару мәдениетінің тұлғалық-шығармашылық компоненті педагогикалық жүйені басқаруды шығармашылық акт ретінде қарастыру арқылы ашылады. Мектеп басшысының басқару қызметі өзінің табиғатында шығармашылық болып табылады. Басқарудың құндылықтары мен технологиясын меңгере отырып басшы-менеджер тұлғалық ерекшеліктері мен басқару объектісінің ерекшеліктеріне сай, ол құндылық-тарды өзінше қайта құрып, талдап түсіндіруге ұмтылады. Осылайша, педагогикалық жүйені басқару тұлғалық қабілеттерді іске асыратын және жұмсайтын сала болып табылады. Басқару қызметінде мектеп басшысы тұлға, басшы, ұйымдастырушы және тәрбиеші ретінде өзін-өзі танытады.

1991 жылы С.Б.Каверин билікке деген қажеттіліктің жағымсыз жағын көрсетпей, керісінше бұл феноменнің жағымды жақтарын ғана қарастырады. Оның көзқарасы бойынша билікке деген қажеттілік тұлғаның бес базалық қажеттіліктерінен тұрады (тұлға болуға қажеттілік, өзін-өзі сыйлауға қажеттілік, гедонистік немесе қанағаттанушылық қажеттіліктер, өзін көрсетуге деген қажеттілік, бостандыққа деген қажеттілік) және олар бірігіп, сапалы жаңа құбылыс- билік қажеттілігін құрайды.

С.Б.Каверин билікке деген қатынаспен байланысты тұлғаның типологиясын ұсынды:

1. Нонконформист- бостандыққа деген қажеттілік, билік тәуелсіздікке және өзінділікке деген талпыныс ретінде қарастырылады.
2. Конформист- гедонистік қажеттілік басым, билік материалдық ауқаттың және басқа да жеке пайданың негізгі қайнар көзі ретінде анықтайды.
3. Диктатор- өзінді сыйлауға деген қажеттілік, билік басқаларды басқаруға, жоғары беделділік және даңқ ретінде түсіндіріледі.
4. Авантюрист-мұнда бірінші орында өзінді көрсетуге қажеттілік, билік ойын ретінде бейнеленеді.
5. Демократ- тұлға болуға деген қажеттілік, билік адамдар мен қоғамға қызмет көрсету ретінде түсіндіріледі.

Ғылымда «басшы» және «лидер» түсініктері анықталады. Психология бұл түсініктердің бірдей еместігін көрсетеді. Лидер- топ мүшесі, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыратын, орталық рөлді ойнауға қабілетті, маңызды жағдайларда шешім қабылдауға құқылы және топтағы өзара қарым-қатынасты

реттейді. Басшы - топта лидер болуы да, болмауы да мүмкін. Лидер басшы позициясында да және ұжым мүшесінің қатарында да болуы мүмкін. 1993 жылы Р.Л.Кричевский басшы- формальды қарым-қатынастар жүйесіндегі феномен, ал лидер - формальды емес қарым-қатынастардың феномендеп қарастырады. Бұл айырмашылықтарды 1971 жылы Б.Д.Парыгин көрсетеді:

1. Лидер көбінесе топтағы тұлғааралық қарым-қатынастарды реттеуге қатысса, ал басшы әлеуметтік ұйым ретінде топтағы ресми қарым-қатынастарды ұйымдастырады.
2. Лидер - өз тобының өкілі. Басшы - макроортаның өкілі, яғни қоғамдық қарым-қатынастар жүйесімен байланысты.
3. Лидер кенеттен не жүре пайда болады, ал басшы тағайындалады немесе таңдап алынады.
4. Лидер тұрақты емес, топтың көңіл-күйіне байланысты, ал басшы тұрақты.
5. Басшы лидерге қарағанда бағынушыларға әсер ету билігіне көбірек иемденеді.
6. Басшының шешім қабылдау процесі күрделі және көптеген жағдайларға байланысты, ал лидер топтың қызметіне қатысты тікелей емес шешімдерді қабылдайды.
7. Лидерге қарағанда басшының қызмет аймағы кең ауқымды.

Г.Н.Андреева лидер мен басшының принципті айырмашылықтарына назар аударады: «Лидер түсінігі топта «көлденең» түрде пайда болатын психологиялық қарым-қатынастар сипаттамасына жатқызады». Яғни, басымдық және бағынушылық көзқарас. Ал басшы түсінігі топтың барлық қызметтерін ұйымдастыруға, басқаруға жатады. Басшы топтағы қарым-қатынастың әлеуметтік сипаттамасы болып есептелінеді. Яғни, басқару және бағынушылар рольдерін бөлу.

Ғылым басшы және лидер деген ұжымға шекара қояды, бірақ қарама-қарсы қоймайды, себебі олардың арасында ұқсас белгілері бар:

1. басшы мен лидер ұжым қызметін үйлестіру ролін атқарады, тек басшы әкімшілік, заңдылық өкілеттің негізінде атқарады, ал лидер жеке өзінің бастамасы арқасында;
2. басшы мен лидер ұжымдағы әлеуметтік ықпалын әр түрлі жолмен жүзеге асырады.
3. басшы мен лидер арасындағы қатынас реттеленіп, субординацияны ұсталған болуы керек.

Сонымен лидер- психологиялық феномен ретінде, ал басшы- әлеуметтік феномен ретінде қарастырылады.Лидерлік теориясында лидерді не табысты ететінін түсіндіретін төрт негізгі үйлесімді бөліп көрсетеді: тұлғалық сапалар позициясы жағынан үйлесім, билік және әсер ету позиция жағынан үйлесім, мінез-құлықтық үйлесім, жағдайлық үйлесім [3, 516-518бб].

Басқару қызметінің мақсаты - ұйымдық жүйенің нәтижелі қызмет істеу қамтамасыз ету. Басқарудың шарттары ішкі және сыртқы болып бөлінеді. Сыртқы шартта - бұл уақытша шектеулер, ақпараттық айқынсыздық, түпкілікті нәтижеге деген жоғары жауапкершілік, ресурстардың жеткіліксіздігі, сәтсіз жағдайлардың орындауы. Ішкі шарттар – бір мезгілде әр түрлі іс-әрекеттерді орындау және көптеген мәселелерді шешу қажеттілігі, нормативті нұсқаулардың айырмашылығы, жетекшінің тиімділігін бағалау белгілерінің тұжырымдалмауы, көбінесе олардың болмауы т.б.

Жетекшінің ұйымдастырушылық мәртебесі қос мәнді: ол бір мезгілде ұйымның мүшесі ретінде және одан жоғары болуы мүмкін. Егер жетекші тек іскер ғана емес, сондай-ақ нақты көшбасшы болса, онда ұйымның іс-әрекеті әлдеқайда тиімді болады. Оны ұйымдастырудың иерархиялық және коллегиялық принципінің тағы да бір белгісі.

Басқаруда, сондай-ақ жетекшінің ұйымдастырушылық мәртебесімен арналған сипаттамаларды көрсетеді. Олар «жетекшінің жеке ерекшелігі» ұғымымен белгіленеді және төмендегілерден тұрады:

1. жетекші - ұйымдағы екі тиесілігі бар жалғыз адам. Мысалы, кітапхананың директоры оның мүшесі болып табылады және бірмезгілде - басқарудың әлдеқайда жоғарғы қатардағы органы - директордың кеңесіне кіреді;
2. жетекшіге ұйымның жекелеген қандай да бір бөлігінің жұмысына емес, оның тұтастай қызмет етуіне жауапкершілік жүктелген;
3. жетекші тұтастай ұйымға, оның кез-келген мүшесіне қарағанда, едәуір өткен ықпал ете алатын мүмкіндігі бар.

Басқару іс-әрекетінін белгілері мен сипаттамаларының жиынтығы оның кәсіби іс-әрекетінің басқа түрлерінен айырмашылықта болатын психологиялық ерекшеліктердің белгілі бір симптомдық кешенін түзеді. Ол әр түрлі қиындылықпен көрінеді. Бұл айырмашылықтар жетекшінің иерархиялық мәртебесін анықтайды - ол неғұрлым жоғары болған сайын атап көрсетілген үлгілер соғұрлым айқыныраақ және керісінше болады.

Тұлғалық сапалар жағынан үйлесім табысты басшы тұлғалық сипаттамаларын көрсетуді өзінің алдына мақсат етіп қояды. 1997 жылы Д.Майерс қазіргі жағдайда табысты лидердің сипаттамаларын көрсетеді: өзіне сенімділік, жолын қуушылар жағынан қолдау жасау, энергиясы бар, адал, эмоционалды тұрақтылық. Әлеуметтік топтардың өмірлік қызметінің әртүрлілігі лидерліктің әртүрлі сапаларын талап етеді. Е.В.Андриенко жетістікке жеткен мұғалімнің сипаттамаларын бөле отырып, бір жағынан тиімді қарым-қатынасқа себеп болатын сапа, екінші жағынан педагогикалық еңбектің ерекшелігін анықтайтын сапаны бөліп қарастырды. Біріншісіне қарым-қатынас, басқаларға бағыттылық, әріптестікке бейімділік, эмпатия, әдептілік, шыдамдылық, эмоционалды тұрақтылық, әртістік, жаңа рольдерді

игеруге деген икемділік жатады, ал екіншісіне жоғары интеллектуалды икемділік, ойлаудың тездігі мен сынилығы, өзбеттілік, өз-өзін сынауды жатқызды [4, 4б].

Н.П.Пищулин мен В.М.Ананишев білім берудегі басшының профессиограммасын жетілдіре отырып, бірінші орынға лидерлік сапаларды қояды, оған ұжымды ұйымдастыра білу және оның іс-әрекетін қойылған мақсатқа жетуге бағыттау; ұжымда эмоционалды көңіл-күйді тудыруға және қолдауға қабілеттілік; шығармашыл; жаңа инновацияларды дамытуға бейімділік.

Мінез-құлықтық үйлесім- лидерді көрсететін сыртқы мінез-құлықты қарастырады. Мінез-құлықтық үйлесімнің лидерлік теориясы лидер стилінің жіктемесін құруға және талдау жасауға мүмкіндік беретін үлес қосты. К.Левин лидердің үш стилін бөліп көрсетті: авторитарлы (директивті), демократиялық (ұжымдық), анархиялық (либералды).

Авторитарлы стиль - басқарудың қатаң түрінде көрінеді, топ мүшелерінің бастамаларына қарсы, қабылданатын шешімдерді талқылаудың жоқтығы, топты бір адаммен- басшымен басқарады, өзі шешім қабылдайды, бағынушылардың жұмысын үйлестіреді.

Демократиялық стиль - топтағы мәселені ұжыммен талқылаумен, бағынушылардың бастамаларын басшының көтермелеуімен, лидер мен топ мүшелері арасында ақпарат алмасудың белсенділігімен, ортақ жиналыста шешім қабылдаумен ерекшеленеді. Е.Андриенко лидерліктің демократиялық стилін іске асыру үшін басшы ерекше сапаларға ие болу қажет: мінез-құлықтың икемділігі, бағынушылармен тұрақты қарым-қатынаста болу, шыдамды және ұстамды болу деп көрсетті.

Анархиялық стиль- басшының өз еркімен басқару функцияларынан бас тартудан, басқарудың шынайы қызметтерін топ мүшелеріне беруден көрінеді. Ғалымдар бұл лидерліктің стилін әртүрлі атайды. А.А.Годунов бұл стильді «либералды», А.Г.Ковалев «араласпайтын», ал А.Л.Свеницкий «формальды» деп атады [5, 85б].

Лидерлік теорияны қарастыра отырып, А.Н.Банковский психология ғылымында қалыптасқан және лидердің екі факторлы моделіне сүйенетін үш бағытты бөлді: Мичиган университеттік зерттеу, РМ-лидерлік теория, Херси-Бланшардың жағдайлық теориясы.

Мичигандық университеттің зерттеушілері мінез-құлықтық үйлесім аясында лидерлік мінез-құлықтың екі базалық факторын бөлді: жұмысшыларға бағдарлану және өндіріске бағдарлану. Жұмысшыларға бағдарланған лидерлер тұлғааралық қарым-қатынастың маңыздылығына көңіл бөлді, қызығушылық танытып, жұмысшылардың жеке ерекшеліктеріне түсіністікпен қарады.

Лидерліктің қолданбалы модельдерінің бірі - Херси-Бланшардың жағдайлық теориясы болып есептелінеді. Лидерліктің екі факторлы моделін - адамға бағдарлану мен тапсырмаға бағдарлануды негізге ала отырып, ғалымдар лидерліктің төрт ерекше стилін бөліп көрсетті:

- «директивті» - тапсырмаға бағдарланудың күштілігімен, адамдарға бағдарланудың әлсіздігімен ерекшеленеді.
- «қолдаушы» - тапсырмаға және адамдарға бағдарланудың күштілігімен көрінеді.
- «қатысушы» - тапсырмаға бағдарланудың әлсіздігінен, адамдарға бағдарланудың күштілігімен көрінеді.
- «делегирлі» - тапсырмаға және адамдарға бағдарланудың әлсіздігімен көрінеді.

П.Херси мен К.Бланшардың теориясында лидердің мінез-құлқы тікелей топтың есеюіне тәуелді екенін белгілейді.

Ұйымдық мәдениет түсінігі мінез-құлық нормалары, қызмет амалдары, әдеттер, шектеулер, болашақ және қазіргіні елестету туралы көріністерден тұрады. Ұйымдық мәдениеттің дамуына саналы әрекеттесетін негізгі фактор- лидерлік болып табылады. Лидерлік ең біріншіден ұйымдық мәдениетті жетілдіретін процесс, стратегиялық мақсаттарды жүзеге асыру бойынша ұйымның нәтижелі қызметін қамтамасыз ететін элементтерді дамытады. К.Камерон мен Р.Куинп ұйымдық мәдениеттің типологиясын өңдеді. Олар ұйымдық мәдениеттің төрт типін бөлді: отбасылық, инновациялық, нарықтық және иерархиялық. Әрбіреуін анықтау арқылы басшы-лидердің позициясын анықтады.

Отбасылық ұйымдық мәдениетте лидерлер мен басшылар ұстаз, ата-ана ретінде қабылданады. Әріптестер өзара адалдық пен салт-дәстүрге байланысты бірігіп қызмет атқарады. Міндеттілік деңгейі жоғары. Ұйымшылдықтың жоғары деңгейіне және моральдық климатқа ерекше мән беріледі. Жетістік мейірімді сезім мен әрбір қатысушыны қамқорлау ретінде анықталады. Мектеп жұмыстың ұжымдық формаларын, әріптестік пен қатысушылардың келісімін құптайды. Бұл типті педагогикалық ұжым дамуы өзара түсіністікке негізделген, инновациялық өзгерісті табысты өтуге мүмкіндігі жоғары болады.

Инновациялық ұйымдық мәдениет- лидерлерді кәсіби ізденіске бейім жаңашыл деп есептейді. Мектеп жаңа білімдік үйлесімдерді, технологиялар мен әдістемелерді дамытуға назар аударады. Инновациялық өзгеріске қатысушыларға жаңа білімдік қызметтерді ұсыну, жаңа әдістемелік өнімдерді өңдеу жетістік болып есептелінеді. Бұл білім мекемелерінің арасында идеялық және әдістемелік лидердің пайда болып, педагогтардың жеке бастамасы мен бостандығының, шығармашылығының жүзеге асуына мүмкіндік береді.Ұжымда жаңа бастамалар мен тәжірибелер, тиімді бастамалар жасақталады.

Табысты ұйымдық мәдениетте мектеп білімдік нәтижеге жетуге бағытталған. Педагогикалық ұжымның басты міндеті- оқу және тәрбиелік жұмыстарды нақты орындау. Педагогтар мақсатқа

бағытталуымен, әріптестер арасында бәсекелестіктің болуымен ерекшеленеді. Лидерлер- қатаң шешімдерге қабілетті, ал мектеп жоғары білімдік нәтижеге жетуге ұмтылады. Мектептің беделі мен жетістігі жалпы міндет болып есептелінеді. Мектептің стратегиялық даму перспективасы қойылған мақсатқа жетумен байланысты. Бұл ұжым үшін жетістік жоғары рейтинг пен білім беру нарығында бәсекеге қабілеттілік деп анықталады.

Рольдік ұйымдық мәдениетте - педагогтардың қызметін нақты тәртіп пен нұсқаулар басқарады. Лидерлер мен басшылар өздерін рационалды ойлауды ұйымдастырушылар мен үйлестірушілер деп мақтан етеді. Мектепті әріптестердің өңделген тәртіп пен ресми білімдік саясатпен жүрумен біріктіреді. Жетістік мектептің тұрақтылығымен анықталады. Қазіргі таңда кейбір білім беру мекемелерінде мұндай басқару типі кездеседі, алайда бұл ұжымның инновациялық өзгеріс бағытында жұмыстануы жай ғана тәртіп пен нұсқаулар деңгейінде қалу қаупі болады.

Жалпы басқарудың теориясы мен тәжірибесі эволюциялы дамиды. Сондықтан жақын уақыттарда принциптік өзгерістерді күтуді талап етпейді. Басқару теориясының дамуын болжау қиын, ол кәсіптік дамуға балама реакция береді.

Қазіргі таңда басқару ғылымында екі ірі бағыт құрылды. Біріншісі есепке бейімделген, ол әрбір жақсы басқарушының міндеттері пайдасының көлемін алуға бағытталған мекемені басқарудың көлемді әдістерін көрді. Компьютерлердің табысы бұл көріністерді нығайтты. Ақпарат жүйесінің басқарушылары миллиондаған сандарды өңдей алады, оңтайлы болып табылатын шешімдердің нұсқаулары туралы мәлімет береді және қажетті комбинация табады. Бұл бағыт қазір де басты. Екіншісі шешілетін мәселелерді санмен емес, адамдармен, еңбекпен көреді. Оның өкілдері ұйым шеңберіндегі адамдардың іс-әрекетінің жұмбақтарын шешу және қандай жағдайларда адамдар тиімді жұмыс істейтіні немесе керісінше оларды жұмыстан не жиіркендіретінін анықтау маңызды деп есептейді. Мұндай позицияны бізге таныс «іс-әрекет мектебі» өкілдері ұстанады [6, 165-169бб].

Сонымен, жүргізілген талдау негізінде басқару типтері мен басшы-лидердің, билік пен лидерліктің қарым-қатынасына деген психологиялық ерекшеліктерін құруға мүмкіндік береді және әрбір басқарушы өзінің «торын» білуі тиіс, ол дұрыс бейімделуге көмектеседі, мақсатты анық анықтауға, билікті көтеруге көмектеседі деген қорытынды шығады. Мектепке инновацияны сәтті енгізу үшін инновациялық типтің элементтері бар басшылық мәдениет нәтижелі болып табылады. Бұл жағдайда нәтижелі басшы педагогикалық ұжымның қызметін бағыттауға мүмкіндік беретін оның тұлғалық сапалары мен психологиялық ерекшеліктері бар басшы болып есептелінеді. Бұл басшы-лидер тек мектептің дамуына бағытталмайды, сонымен қатар педагог пен оқушылардың тұлғалық дамуына бағдарланады.

Бүкіл әлемдік қауымдастыққа батыл қадаммен басқан тәуелсіз еліміздің жоғары білімді, кәсіби маман, басқалар мен бәсекелестікке түсе алатын, шет тілдерін білетін, қазіргі ақпараттық коммуникативтік үрдестерді толық меңгерген азаматтарын дайындау мектептің басты міндеті. Осы ізгі міндеттерді іс жүзіне асыру бағытында мектепті ғылыми-инновациялық тұрғыдан басқара білу мектеп басшыларының басты борышы. Басқару үрдісінде педагогикалық жүйені құрайтын компоненттерді жете бағалау, ұжым мүшелерін шығармашылық жұмысқа бағыттау, олардың мамандық шеберліктерін ұштау, теориялық біліктілігін барынша жетілдіру, соңғы жылдары мектеп өмірінде лайықты орын алған оңтайлы өзгерістерді ұтымды қолдана білу мектеп басшыларының іс тәжірибесінде қолданулары қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметов Б.Ж., Уркунчиев Е.М., Шоханов И.Ш. Менеджмент оқу куралы – Алматы, «Эверо». 2009, 276 б.
2. Төлебаева Б. Менеджменттің теориясы және тәжірибесі. // Оқу құралы.// Орал 2007, 38 б
3. Алексеев К.Г. Инновационная деятельность в сфере образования // М.: Пушкинский институт, 2005, 516-518 б.
4. Андриенко Е.В. Профессиональная зрелость учителя, как фактор совершенствования содержания образования и развития личности учащегося / Педагогическое обозрение –Новосибирск, 2002, №28. 4 б.
5. Сабыров Б.Т. Болашақ мұғалімдердің дидактикалық дайындығын жетілдіру. А., 1999, 85 б
6. Менеджмент негіздері / Ахметов К.Ғ., Сағындықов Е.Н., Байжомартов Ү.С., Жүнісов Б.А., Жұмаев Ж.Ж.- Ақтөбе-Орал: А-Полиграфия, 2005, 165-169 б

УДК 373.21

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ДИСТАНЦИОННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Капитанец Ульяна Валерьевна,
магистр педагогических наук
старший преподаватель
Казез Думан Мақсұтұлы,
магистрант ОП педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда қашықтықтан білім беруді ұйымдастыруда қолданылатын интерактивті әдістер қарастырылады. Қазіргі уақытта covid-19 короновирусының пандемиясына және карантиндік шараларға байланысты қашықтықтан оқыту форматына көшуге байланысты ерекше өзекті болып табылады.

Түйінді сөздер: қашықтықтан білім беру, QR-код, бояу беттері Quiver-3D-модель, Power Point, голограмма, триггер, таймлапс, гиф-суреттер.

Аннотация

В статье рассматриваются интерактивные методы, используемые при организации дистанционного образования в дошкольных организациях. Что является особо актуальным в наше время из-за пандемии коронавируса COVID-19 и переходом на дистанционной формат обучения в связи с карантинными мерами.

Ключевые слова: дистанционное образование, QR-код, раскраски Quiver - 3D-модель, презентация Power Point, голограмма, триггер, таймлапс, гиф-изображения.

Abstract

The article discusses interactive methods used in the organization of distance education in preschool organizations. What is particularly relevant in our time, in connection with the COVID-19 coronavirus pandemic and the transition to a distance learning format in connection with quarantine measures.

Keywords: distance education, QR-kode, coloring Quiver - 3D-model, Power Point presentation, hologram, trigger, тimlapse, GIF images.

Пандемия коронавируса COVID-19 вносит изменения в жизнь большинства людей а Земле, как и в частную жизнь, так же в и образовательную и профессиональную деятельность. К таким изменениям мы можем отнести: запреты на массовые мероприятия, рекомендации по соблюдению санитарных норм, таких как ношение масок, соблюдение социальной дистанции, а так же вынужденные переходы на дистанционное обучение, удаленную работу и самоизоляцию.

Все это наносит огромный урон на организацию обучения подрастающего поколения.

Переход на дистанционное обучение коснулся все организации образования: от детских садов до высших учебных заведений, но во всех уровнях образования замечен существенный минус – отсутствие прямой взаимосвязи между воспитанниками и воспитателем, учителем и учеником, студентами и преподавателем, весь ппроцесс оограничен видео конференцией ZOOM, презентациями и видеороликами. На лицо узкая сцена возможностей, работы, а ведь воспитание подрастающего поколения считается одной из главных целей нашего ггосударства, ведь дети – это будущий интеллектуальный потенциал нашей страны.

Учитывая карантинные меры, образовательный процесс во многих организациях образования, в том числе и в дошкольных организациях, перешел на дистанционной формат. Как показала практика и социологические исследования, переход на дистанционное обучение повлек за собой слабую успеваемость обучающихся и снижение уровня знаний. А организация образовательного процесса с детьми дошкольного возраста представляется особенно сложной, учитывая, что для дошкольников главным условием обучения является прямой контакт с воспитателем и окружающим миром.

Отсюда возникают две проблемы: как организовать дистанционное обучение для детей дошкольного возраста, что бы оно было эффективным, и какими способами и методами можно это сделать воспитателям детских садов.

В связи с возникшими вопросами нами были рассмотрены современные интерактивные методы обучения в дистанционном образовании. Рассмотрим их в нашей статье.

Одним из самых распространенных средств интерактивного обучения, который можно использовать при организации дошкольного образования, является QR-коды (Qсыск Response, англ. «быстрый ооткликк»).

QR-код представляет собой двухмерный штрих-код, содержащий информацию, на которую можно легко откликнуться, считав ее при помощи специального сканера. Основной принцип QR-кода в том, что он может работать как гиперссылка. Это особенно удобно, когда необходимо сообщить большое количество информации или упростить ее использование. Прочитать QR-код может каждый, у кого есть мобильный телефон или планшет с фотокамерой и установленной программой (из магазина приложений, например, Google Play Market, AppStore) для распознавания зашифрованной информации, которую можно бесплатно скачать в интернете. Педагоги создают QR-коды, прежде всего, с целью создания банка электронных предметных ресурсов.

Приведем пример одной из игр применения QR кодов - «Проделки деда Буквоеда». Дети работают с карточками, на которых изображены буквы с недостающими элементами. Дошкольникам необходимо узнать букву, перевернуть карточку, на обратной стороне которой QR-код. С помощью планшетного компьютера (или смартфона) и QR-кода они проверяют правильность выполнения задания (открывается изображение нужной буквы). Далее из букв нужно составить слово и снова проверить по QR-коду результат. Результатом является закодированное видеоизображение искомого слова.

Также QR-коды используются в дидактических и сюжетно-ролевых играх. Например, при игре «Доктор» на ребенке в роли пациента закреплены маркеры со штрихкодом на уровне сердца, желудка и т.д. Ребенок в роли доктора наводит свой гаджет на соответствующий маркер и, перейдя по ссылке, видит модель органа, справочную информацию о нем, видеоролик и т.д. [1]

Еще один элемент дистанционного обучения, который используется в образовательном процессе, представляет собой приложение Quiver - 3D-модель раскрасок. Данное приложение, прежде всего, интересно дошкольникам и младшим школьникам.

Установив данное приложение на смартфон или планшет, скачав раскраски с сайта, плоское изображение можно «оживит» и проделать с ним ряд манипуляций. Например, черно-белые картинки можно раскрашивать от руки, а так же в графическом редакторе. Все это носит не только игровой, но и обучающий характер. Например, при изучении материала по теме «Птицы» картинку надо раскрасить строго в соответствии с реальными цветами конкретной птицы. Можно предложить детям самостоятельно найти информацию о данной птице или создать QR-код содержащий всю нужную информацию о ней.

Так же интересными при организации дистанционного обучения являются гарнитура Oculus Rift (очки виртуальной реальности). Очки виртуальной реальности позволяют пользователю погрузиться в смоделированный мир. Объемная картинка VR-очков создает эффект полного погружения в сюжетную линию воспроизводимого видеоконтента. В итоге, пользователь имеет возможность «оглядеться» внутри виртуальной реальности и чувствовать себя в ней, как в настоящем мире.

Область использования очков виртуальной реальности неимоверно широка. VR-оптика используется для организации игровых развлечений, просмотра фильмов, видео конференц связи, осуществления виртуальных экскурсий. Перспективы использования технологий виртуальной реальности практически безграничны [2].

Следующий вид интерактивных методов обучения является голограмма. Применение голограмм в образовательном процессе позволяет усовершенствовать его. Уникальные возможности использования и применения трехмерных голограмм в обучении позволит не только показывать объект на 360 градусов, а также разрешает и побуждает обучающихся активно взаимодействовать с ним: крутить, увеличивать, уменьшать. Это делает процесс обучения интерактивным, наглядным, визуальным, увлекательным, творческим, что позволяет продолжить формировать необходимые компетенций у обучающихся.

Рассмотрим, чем голограмма отличается от 3D-технологии:

- голограмму можно обойти и взглянуть со всех сторон;
- голограмма имеет глубину;
- она формируется в пространстве, как 3D-картинка
- это всего лишь иллюзия объема;
- для создания и демонстрации голограмм можно использовать обычный смартфон.

Голограммы при использовании в образовательном процессе обладают рядом характеристик, которые становятся преимуществами по отношению к прочим видам визуализации:

1. Обеспечивают взаимодействия с объектом на интуитивном уровне;
2. Предоставляют информацию здесь и сейчас (для просмотра не требуется специальных навыков и знаний);
3. Показывают то, что нельзя представить привычными способами;
4. Предоставляют возможность с лёгкостью менять параметры объекта;
5. Обеспечивают возможность «примерить» голографические объекты к реальному окружению [19].

Создавать голограммы может любой педагог и ему не нужны необходимые навыки, а так же специализированное программное обеспечение. Для создания голограмм можно использовать следующее программное обеспечение: Sony Vegas Pro, Power Point. Для демонстрации голограммы, не-

обходимо подготовить девайз, его можно сделать из футляра из-под компакта диска, главное, чтобы он был прозрачный.

Один из способов проведения организованной учебной деятельности в детском саду является подготовка видео-занятий, посредством создания презентаций Power Point.

Компьютерная презентация Power Point - мультимедийный продукт, представляющий собой последовательность выдержанных в одном графическом стиле слайдов, содержащих текст, рисунки, фотографии, анимацию, видео и звуковой ряд.

Воздействуя на слуховые и зрительные анализаторы, мы погружаем ребенка в образовательную виртуальную реальность. Данный способ можно сделать более совершенным – используя в презентации Power Point триггеры, GIF изображения, таймлапсы.

Триггер - это объект на слайде (надпись, фигура), при нажатии на который запускается анимация одного или нескольких объектов.

Использоване триггеров в презентации позволяет запускать анимацию объектов в произвольном порядке, а не по очереди, как это происходит обычно, посредством чего ребенок может активно взаимодействовать с картинкой, так мы воздействуем на слуховые и зрительные анализаторы.

Еще одним способом применения виртуальной реальности, являются *гиф-изображения* - в которых картинка «оживает».

GIF (англ. Graphics Interchange Format «формат для обмена изображениями») - растровый формат графических изображений. Проще говоря, гиф-изображение - это анимационное подвижное изображение, которое позволяет избежать не привлекающую статичность картинки.

Одним из необычных средств является *таймлапс* – ускоренные видео медленных и долгих по длительности процессов [3].

Таким образом, мы рассмотрели некоторые интерактивные методы обучения, такие как система триггеров, презентации, ролики в стиле таймлапс, раскраски Quiver - 3D, голограммы, которые позволяют организовать дистанционный образовательный процесс с детьми дошкольного возраста более эффективно.

Список литературы:

1. А.Сизов, И.Лосев, В.Воронов, Д.Марков, Е.Карпина. Что такое QR-код (Quick Response Code)? Как создать и сканировать QR-код на смартфоне?// Информационный аналитический портал «Майнинг Криптовалюты», 2020. https://yandex.kz/turbo/mining-cryptocurrency.ru/s/qr-code/
2. Якименко К.Н. Виртуальная реальность // CYBERPSY, 2020. https: // cyberpsy.ru/ articles/ yakimenko-virtual-reality/
3. Гук М. Аппаратные интерфейсы ПК. Энциклопедия,2002 – 173с.
4. Белкин Е.Л. Психолого-дидактические основы построения эффективных методик обучения / Е.Л. Белкин, А.М. Иванов. - М: Просвещение, 2003 - 128 с.
5. Дацюк С. Ноу-хау виртуальных технологий// PC Club, №30, 1997- 32с.
6. Петрова Н. Виртуальная сфера, или новые лица в пространстве виртуальной реальности, 1998 – 86с.

ӘОЖ 373

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Қараулова Хорлан Мизамқызы,
педагог- зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Нұрахметова Айгүл Баязитқызы,
педагог- зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Төретаева Жазира Сардарқызы,
бірінші санатты, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің М. Қозыбаев атындағы
№ 23 жалпы білім беретін мектебі» КММ

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Баяндамада мұғалімнің кәсіби өсуіне жағдай жасау мәселелерінің тиімді шешімін табу, сондай-ақ оларды жетілдіру жолдары қарастырылған. Мұғалімнің кәсіби дамуын, оның құзыреттілігін, педагогикалық шеберлігін арттырудың маңыздылығы ашылады.

Түйінді сөздер: білім беру, инновация, кәсіби даму, құзыреттілік, педагогикалық шеберлік.

Аннотация

Актуальность и цель: В докладе рассматриваются вопросы, связанные с поиском эффективного решения проблемы создания условий для профессионального развития учителя, а также пути их

повышения. Раскрытие важности развития педагогического мастерства, компетентности и профессионального развития учителя.
Ключевые слова: образование, инновация, профессиональное развитие, компетентность, педагогическое мастерство.

Abstract

Relevance and purpose: The report discusses issues related to the search for an effective solution to the problem of creating conditions for the professional development of teachers, as well as ways to improve them. To reveal the importance of the development of pedagogical skills, competence and professional development of the teacher.
Keywords:education, innovation, professional development, competence, pedagogical skills.

Қазіргі таңдағы үлкен мәселе - ел ертеңі бүгінгі жас ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие беру. Ұлы Абай атамыз «Адам баласын заман өсіреді, кімде-кім жаман болса, оның замандастарының бәрі кінәлі» деген. Бүгінде еліміз еңсе көтеріп, әлемдік өркениет пен ұлттық рухани құндылықтарымызға бет бұра бастадық.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасықазақстандық білім мен ғылымның жаhандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу және оқытуды мақсат етіп,педагог кәсібінің жоғары мәртебесін қамтамасыз ету, педагогикалық білім беруді жаңғыртуды алға қойып отыр. [1.]

Қазіргі жағдайда мектептегі білім беру процесін құрудың басты принципі - оқушының жеке басын дамытуға бағыттау, болашақ кәсіби қажеттіліктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін іс-әрекет әдістерімен қаруландыру. Мектептің басты міндеті - оқушының жеке тұлғалық дамуына ықпал ететін білім беру ортасын ұйымдастыру.

Бұл мәселені шешу ең алдымен, орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мұғалімдердің кәсіби дайындығына қойылатын талаптардың жоғарлауымен байланысты.

Білім беру жүйесі алдында тұрған талаптарды жүзеге асыру жолында ғалымдар мен педагогтар танымдық іс - әрекетті дамыту әдістерін іздестіруде. И.П.Павлов «...жақсы әдіспен талантты емес адам көп нәрсе жасайды, ал нашар әдіспен ұлы адамның өзі де текке жұмыс істейді» деген болатын.

Міне, сондықтан жеке тұлғаны оқыту мен дамытудағы белгілі әдістердің рөлін бағалай отырып, қоғам дамуының әр кезеңінде адам ақыл - ойының «терең қайнарына бойлай алатын» әдістерді пайдалану жолындағы ізденістер мен ұсыныстар бүгінгі таңда өзекті. Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесіндегі ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне көшу арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу.

Қазіргі заман талабына сай пән оқытушысы ғана болу аз, оқытушы - ұстаз, инноватор болуы тиіс.Біздің еліміздегі әлеуметтікпедагогикалық өзгерістер мектептегі жұмыстың мазмұны мен формасын өзгертіп, демократияландыру мен ізгілендіру мәселесі шешімін табуда.Осы өзгерістерді жүзеге асыру үшін мұғалім шығармашыл болуы, мәселелерді өздігінен шеше білуі, оқушы даралығын ескере білуі, яғни оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыруы және технологияларды меңгеріп, оны тиімді қолдана білуі қажет. Жаңа оқу бағдарламалары бойынша жұмыс жасай отырып, мұғалім дамытушылық, тұлғалық-бағдарлы оқыту, яғни коммуникациялық технологиялар, интерактивті әдістер және оқытудың белсенді түрлеріне, деңгейлік саралау технологияларын қолдануға, жобалық және зерттеушілік әрекеттерге, ақпараттарға сүйенеді.

Мұғалімнің кәсіби дағдыларын дамыту кәсіби шеберлік пен педагогикалық шеберлікті арттырудың ажырамас бөлігі болып саналады.

Мұғалімнің кәсіби шеберлік дәрежесі, оның шығармашылық ерекшелігі немен анықталады? Үнемі дамып отырғанда ғана ол уақыт пен мамандық талаптарына жауап бере алады. Ежелгі қытай ойшылы Конфуций: «Ескіге бет бұрған адам жаңа жаңалық ашуға қабілетті, ол мұғалім бола алады» деген.

Ұстаздың кәсіби деңгейі қоғамның әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуымен тікелей байланысты. Мұғалім бақылаушы, тексеруші, қызметін тастап, керісінше ізденуші, зерттеуші, технолог, өнертапқыш, шығармашылықпен жұмыс істейтін жаңашыл болуы керек.

Кәсіби дағдылардың дамуы дегеніміз - шығармашылық даралықты дамыту, педагогикалық инновацияларға ұмтылу, өзгеріп отыратын педагогикалық ортаға бейімделу.

Қоғамда және дүние жүзінде болып жатқан инновациялық процестер мұғалімге кәсіби өсу мен өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін талап етеді, өйткені «..мұғалім өмір бойы оқитын адам, тек осы жағдайда ғана ұстаздық ету құқығына ие болады» [2, 160б].

Мұғалім алуан түрлі оқыту және бақылау әдістемелерін пайдалана отырып,кәсіби міндеттеріне жауапкершілікпен қараумен қатар, күш жігерді көбірек талап ететін, сапалы әрі табысты оқытуға ерекше мән беру, жоспар құруда, пән бойынша оқытуда, сыныппен жұмыс істеуде, бақылау мен бағалауда және жазба жұмыстарын жүргізуде анағұрлым табысты мұғалімдердің тәжірибесіне сүйенуі қажет. Бұл аталған іс-әрекеттер әріптестеріміздің кәсіби деңгейлерінің өсуіне айтарлықтай ықпал ететіні ақиқат.

Неміс мұғалімі А.Дистервег «Нашар мұғалім шындықты үйретеді, жақсы мұғалім оны табуды үйретеді» деп жазды.

Мұғалімдер оқытудың қалай жүретінін және өздерінің педагогикалық практикасын қалай жақсартуға болатынын түсініп, оқытудың тиімділігіне ықпал етсе, оқушылардың да қажеттіліктерін қанағаттандыра алады. Сабақтың мақсаттары, оның күтілетін нәтижелері туралы сауатты ойлау, оларды жүзеге асыру үшін көптеген стратегиялар мен белсенді жұмыс әдістерін қолдану, уақытты ұтымды пайдалану, үздіксіз қалыптастырушы бағалауды ескеру арқылы оқушылардың білім сапасының арттыруға болады. Күнделікті өзіндік рефлексия және өзін-өзі бағалау, жетілдіру мақсаты туралы ойлану мұғалімнің рефлексивті - бағалау құзыреттілігін арттырады.Бұның бәрі мұғалімнің қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді.

Шығыстың ғұлама ойшылы Әбу Насыр әл-Фараби: «Ұстаз жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, бұлардың ешнәрсені ұмытпайтын алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын, жақындарына да, жат адамдарына да әділ, жұрттың бәріне жақсылық пен ізгілік көрсетіп қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болуы керек» деген.

Қазіргі білім беру жүйесінде мұғалімнің кәсіптік мәдениетін көтеру, кәсіби деңгейде жұмыс жасауға баулу білім беру ұйымдары алдындағы басты міндет. Мектебіміздің педагогикалық ұжымы өз жұмысында оқытудың әртүрлі формаларын пайдалана отырып, оқу материалын меңгеру дәрежесі , қабілеттері әртүрлі балаларға білім беруді жүзеге асыру үшін қажетті жағдайлар жасауда.

Бұл пандемия жағдайында оқушыларға қашықтан оқыту бойынша жүргізіп отырған жұмыстарданда көрінеді. Кейбір пәндер бойынша білім сапасының төмендеуі байқалды. Мұғалім баланы оқуға қалай ынталандыра алады? Мұғалім алдымен баланың оқуға деген қызығушылығын оятуға не кедергі болатынын және оның мүмкіндіктерін толық пайдалануға не мүмкіндік бермейтінін түсінуі, яғни алдымен проблемаларды анықтауы керек.

Ұстаздар инновациялық және интерактивтік әдістерді сабақ барысында пайдалана отырып,сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізетінін, білім беруде АКТ ресурстары мен құралдарының құндылығын мойындайды. АКТ мұғалімдердің кәсіби дамуында маңызды рөл атқарады деп санаймыз.

Инновациялық технологияны меңгеру оқу үдерісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, мұғалімнің қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді. Осыған орай кез-келген оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын білікті, бәсекеге қабілетті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді. Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту мұғалімнің жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады.

Ұстаз әрқашан шәкіртінің жас ерекшелігін ескере отырып технология элементтерін тиімді пайдаланып табиғи дарын, қабілетін аша алуы керек.

Біздің мектептің мұғалімдері түрлі әдіс-тәсілдер, формалар, стратегиялар арқылы оқушылардың жұмысын жандандырып, оқудағы сабақтастыққа, оқуға деген ынтасын арттыруға баса назар аударады. Жоспарларды жүзеге асыру коучинг, тәлімгерлік және желілік қоғамдастықта жұмыс жасау арқылы жүзеге асырылады. Кейбір мұғалімдер өзгеру үшін өз тәжірибесіне ой жүгіртсе, енді бірі өз жұмысындағы өзгерістерге дайын жас мұғалімдерге тәлімгер болады.

Мұғалімдердің кәсіби дамуына мектепішілік қалалық, облыстық, республикалық әдістемелік қолдау көрсету мен біріккен әрекетті жүйелі жүзеге асыру маңызды. Мектепішілік кеңестерде, ӘБ отырыстарында коучингтер өткізілу өте маңызды. Бұндай шараларда әріптестеріміз білім берудегі жаңа тәсілдің тиімді жақтарымен танысады. Одан кейін сыни тұрғыдан ойлауды дамыту, диалогтік оқыту арқылы іс-әрекетті белсендірудің формаларын, әдістері мен тәсілдерін игереді. Педагогтердің кері байланыс түрлері мен әдістері туралы білімі өзіндік рефлексия жүргізуге, одан әрі тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді. Бұндай жиылыстар әріптестеріміз арасында ынтымақтастық орта қалыптастырып, біріктіріп, жастарды ынталандырады.

Жас мұғалімдерге үнемі қолдау мен кеңес беру керек. Мұғалімнің кәсіби дамуына әріптестерімен бірлесе отырып, сабаққа өзара қатысу, әңгімелесу, жаңа тәсілдер арқылы сабақты дайындауда әдістемелік көмек алу зор ықпал етеді. Атқарылып жатқан жұмыс көп,ортақ мәселелерді шешуде сенімді қарым-қатынас құрыпжәне сол үшін қолайлы жағдай жасау қаншалықты маңызды екенін түсінеміз. Әріптестеріміз өз қызметінде бірлесіп оқу сабақтарын, іс-шаралар, тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру және өткізу мәселелерін шешеді, нәтижелерін талдайды. Жаңа әдіс-тәсілдер арқылы, бір-бірімен ой бөлісе отырып, тәжірибе алмасу барысында құзыретті мұғалім болуға қалыптастырылады.

Мұғалімдер кәсіби шеберлігін арттыру барысында республикалық, халықаралық, облыс көлемінде әр түрлі шараларға қатысып, өз деңгейін көтеруде.

Сонымен қатар, оқу мен тәрбие сапасын жетілдіру - тікелей мұғалімнің даярлық деңгейіне байланысты. Бұл деңгей үнемі өсіп және өзін-өзі жетілдіріп отыруы керек. Ол – біліктілігін арттыру курстары, семинарлар, конференциялар, өзіндік білімін жетілдіру жоспарлары. Әріптестеріміз «Педагогтардың цифрлық құзыреттілігін дамыту», «Білім алушылардың функционалды сауаттылығын арттыруға бағытталған педагогтердің кәсіби құзіреттілігін дамыту» атты онлайн оқыту курстарынан өтті. Бұндай курстар сандық ақпараттар әлеміне еркін енуге бағыт береді. Бұл өз кезегінде мұғалімнің кәсіби шыңдалуына, құзыреттілігінің артуына қолайлы фактор болып табылады.

Бүгінде желілік қоғамдастықтар, әртүрлі формада тәжірибе алмасулар, ортақ ойды ортаға салатын басылымдар, іс – тәжірибені тарату жұмыстары жүзеге асырылуда.

Қашан да білімді ұрпақ - болашағымыздың кепілі. Егеменді еліміздің тағдыры - жас ұрпақтың тағдыры - бүгінгі ұстаздардың қолында. Сондықтан біз өмір бойы білім алуға, жастарды өмір бойы білім нәрімен сусындатудан жалықпауымыз керек деп білемін.

Біздің басты мақсатымыз – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру, білімнің дамуына үлес қосу үшін оқушының сабағымызға деген ынтасын жоғалтпай, қызығуын қамтамасыз етуге ұмтылу, оқушылар арасында ой-пікір, шеберлік, бәсекеге қабілетті ел азаматын тәрбиелеу.

Оноре де Бальзактың «ұдай еңбек ету- өнердің де, өмірдің де заңы» дегеніндей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін арттыру үшін, кәсіби шыңдалуда біз үнемі ізденеміз, үйренеміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК © 2020.)
2. Лизинский В.М., Новый учитель для хорошей школы. – Москва: Педагогический поиск, 2012. – 160 с.
3. Қабдықайыров Қ., Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А, 2015 ж.
4. Вазина К.Я. Модель непрерывного саморазвития человека. Авторские программы обучения педагогов нового типа. Оренбург: Изд-во ОГУ, 2012. 23 с.
5. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. – Қазақстан мектебі, №4, 2011
6. «Әлеуметтік әріптестік жағдайында техникалық және кәсіптік білім беру», Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы №2 (26) 2013ж.
7. Тренерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.,6-7бб
8. Лазарев В.С., Управление инновациями в школе. – Москва: Центр педагогического образования, 2014. – 342с
9. Нурманова, А.Д. Мұғалімнің кәсіби дамуы - білім беру жүйесін жаңартудың негізі . Молодой ученый. - 2016. - № 12.1 (116.1). - С. 44-45. - URL: https: //moluch.ru/archive/116/31454/ (дата обращения: 31.01.2022).

ӘОЖ 377.5

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ МОДЕЛЬДЕРІНІҢ БІРІ – МОДУЛЬДІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Каркинбаева Гаухар Алтаевна,
Қостанай жоғары политехникалық
колледжінің оқытушысы
Костанай қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада мемлекетіміздің тәуелсіз ел ретінде дамуы барысында білім беружүйесіндегі инновациялық білім беру модельдері қоғамдық тұрғыдан үлкен маңызға ие екені көрсетілген. Білім беруді жаңашаландыруды жүзеге асырудың маңызды бір сипаты: қазіргі уақыттағы оқыту үрдісін технологияландырудың қажеттілігінен туып отыр. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялары мен жаңа технологиялары бар. Колледждерді дамыту жүйесіндегі инновациялық білім беру модельдерінің бірі – модульдік оқыту технологиясын тиімді пайдалану арқылы білім сапасын жоғарлатуға мүмкіндік туады.

Кілт сөздер: Заманауи білім беру жүйесі, оқыту технологиялары, модульдік оқыту технологиясы, тиімді әдіс – тәсілдер, сапалы білім мен саналы тәрбие беру.

Аннотация

В статье показано, что в процессе развития нашего государства как независимой страны большое значение в общественном отношении имеют инновационные образовательные модели в системе образования. Одна из важных особенностей реализации модернизации образования заключается в необходимости технологизации процесса обучения в настоящее время. В этом направлении существуют различные варианты содержания, структуры образования, новые идеи и новые технологии, основанные на науке и опыте. Повышение качества образования будет достигнуто за счет эффективного использования одной из инновационных образовательных моделей в системе развития колледжей – модульной технологии обучения.

Ключевые слова: Современная система образования, Технологии обучения, модульные технологии обучения, эффективные методы и приемы, качественное образование и осознанное воспитание.

Abstract

The article shows that in the process of development of our state as an independent country, innovative educational models in the education system are of great importance in public terms. One of the important features of the implementation of the modernization of education is the need to technologize the learning process at the present time. In this direction, there are various options for the content, structure of education, new ideas and new technologies based on science and experience. Improving the quality of education will be achieved through the effective use of one of the innovative educational models in the college development system – modular learning technology.

Keywords: Modern education system, Learning technologies, modular learning technologies, effective methods and techniques, quality education and conscious upbringing.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар: оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. [11 бап.]

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық - заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», - деп атап көрсетті. [2, 1б]

Еліміздің болашақ ұрпағы үшін XXI-ғасырдың – ғылым ғасыры деген сипатын дәріптейтін заманауи жаңашылдық іс тәжірибелерді дамыту көзделген. Сондықтан жас ұрпаққа, жас буынға жаңаша білім беру жолында түбегейлі өзгерістер жүріп жатыр. Тәуелсіз ел тірегі білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе білім беру, ғылымды дамыту.Осы заманғы білім берудің стратегиялық мақсатын өз жауапкершілігін сезіне алатын, өздігінен әрекет етуге және әрекетінің шешімін таба білуге қабілетті, барлық істе сауатты тұлғаны оқыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ету болып табылады. [3, 2б]

Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы бүгінгі басты міндеттерінің бірі - жастарға терең білім беру. Ал, оның негізі техникалық және кәсіптік білім берудің оқыту үрдісін жақсартуға жаңа технологияларды енгізу болып табылады. Оқу тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салады. Білім алушылар терең де жүйелі білім және әдістемелік тәсілдерді жетік меңгерген болуы тиіс. Пәндерді оқытуда тиімді әдіс – тәсілдерді пайдалана отырып, сабақты қызғылықты да тартымды өткізу оқытушының шеберлігіне байланысты. Қоғам дамыған сайын, барлық құрылым бірге дамиды. Қазіргі таңда кәсіптік және технологиялық білім беру үрдісінде кеңінен қолданылып жүрген бірнеше инновациялық технологияларды атап көрсетуге болады.

Білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар:

- проблемалықоқыту;
- дамытаоқыту;
- деңгейлепоқыту;
- дәстүрліоқыту;
- модульдікоқыту және т.б.

Жаңатехнологиялардыңпедагогикалықнегізгіқағидалары:

- білім алушының ізгілік тұрғысынан қарау;
- оқыту мен тәрбиеніңбірлігі;
- білім алушыныңтанымдықкүшінқалыптастыружәнедамыту;
- білімалушыныңөзбетіменәрекеттенуәдістерінмеңгерту;
- білімалушыныңтанымдылықжәнешығармашылықикемділігіндамыту;
- әрбілімалушыныңдамуыүшінжүйеліжұмысістеу. [4, 24б]

Қазіргі заманғы оқыту технологиялары педагогикалық және психологиялық ілімдер негізінде құрылған дамытушы, тұлғалық бағдарлы, мақсатты технология болып табылады. Білім алушының тұлғалық дамуына бағытталған технологиялардың бірі - модульдік оқыту технологиясы екені анық. «Модуль» дегеніміз – іс-әрекеттің мақсатты бағдарламасы белгілеген деңгейіне (жоспарланған алдағы нәтиже) жету үшін сұрыпталған, дидактикалық өңделген білім, білік, дағдының белгілі мазмұнының бірлігі және оның әдістемелік нұсқауы немесе аяқталған оқу ақпараты болып табылатын модульдік бағдарламаның негізгі құралы. Басқаша айтқанда, адамның өзіндік дамуының шамасы. Жалпы «модуль» сөзі «оқытудың мазмұны мен технологиясын» білдіреді. Модульдік оқыту технологиясының тиімділігі:

1. қысқаша сызбалар арқылы түсіндірілуі;
2. білім алушылардың әрбір сабақта іс-әрекетін бағалау үшін диалогтық қарым-қатынас негізінде танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру;
3. барлық тақырыптар бойынша тест, сынақ жүргізу.
4. тақырыпты қарапайым білім мен түсінік деңгейде игеруді білдіреді. Олар шамамен мынадай түрде беріледі: білу, түсіну, қолдану, талдау, топтау, бағалау;
5. модульдік оқыту технологияның ерекшілігі: жадының алуан түрлерін (есту, көру, қимыл) ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу, сондай-ақ өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас, шығармашылық қажеттіліктерін, сөздік қорын дамытуға бағытталған.

Модульдік оқыту технологиясының өзегі – оқу модулі. Оқу моделі ақпараттардың аяқталған блогынан, бағдарламаны табысты жүзеге асыру үшін берілген оқытушының нұсқауларынан және оқушы іс-әрекетінің мақсатты бағдарламасынан тұрады. Модульдік оқыту білім мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігі, оқудың әдістері мен тәсілдері бойынша оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді. [5, 4б]

Қазіргі заман талабына сай білім алушылардың сапалы да саналы білім алуына ықпал етуші құралдарды пайдалануда ғылыми-техникалық прогрестен қалыспай, жаңа педагогикалық инновацияларды орынды дер кезінде қабылдап, өңдеп, нәтижелі пайдалана білу - әрбір ұстаздың негізгі міндеті болып табылады. Қазіргі уақытта модульдік оқыту технологиясын көптеген оқытушылар пайдалануда. Мен модульдік оқыту технологиясының бір ерекшелігі оқушылардың танымдық қызметін арттыратынын байқадым. Әрбір оқушылардың әр сабақта үш күрделірек деңгейде берілген оқу материалын таңдау, жазу, көру, айту мүмкіндігі болатындай етіп құрылады. Тапсырмаларды қарапайымнан күрделіге қарай кезең-кезеңмен орындау міндетті емес. Білім алушы тапсырманы өзінің орындау мүмкіндігіне қарай таңдауға ерікті. Сонымен бірге бұл технология бойынша тұлғаның психологиялық қасиеттері, оның жеке өзіндік өзін қанағаттандыратын қызметі сабақ барысында қалыптасады. Баланың тұлғалық психологиялық қасиеттерінің қалыптасуы, яғни танымдық қызметтің өзінен білім алушы жағымды эмоциялар алатындай етіп ұйымдастырылған жағдайда ғана «тұлғаның дамуы» іске асады. Бұл үшін әр оқытушы сабақта әр балаға психологиялық қолдау көрсетіп, жайлы орта туғызуы керек. К.Роджерстің пікірінше, оқытушы балаға ондай жағдайлар жасау үшін келесі қағидаларды басшылыққа алу тиіс: [6, 43б]

- Балаға үнемі сеніммен қарау;
- Білім алушыларға оқытудың міндеттері мен мақсатын белгілеп, нақтылауға көмектесу;
- Білім алушылардың оқуға деген ішкі қызығушылығына мән беру;
- Әр түрлі тәжірибенің қайнар көзі ретінде білім алушыға қиындық кездескенде әрқашан кеңес алуға болатын тұлға ретінде тұруы;
- Өзін-өзі жақсы білуі тиіс.

Бұл технологияның тағы бір ерекшелігі дарынды балалармен тұрақты және жүйелі жұмыс істеу мүмкіндігі болып табылады.

Оқу модулі үш циклі ретінде үш құрылымды бөліктен кіріспеден, сөйлеу бөлімінен және қорытынды бөлімінен тұрады.

Кіріспе бөлімінде оқытушыбілім алушыларды модульдің жалпы құрылымымен, міндеттерімен таныстырады да, оқу модулінің барлық уақытына есептелген оқу материалын қысқаша (10-20 минут ішінде) сызба, кесте және т.б. (белгілермен) белгілік үлгілермен түсіндіреді.

Сөйлесу бөлімінде танымдық процесс сыныпта 2-6 адамнан шағын топтарға бөлу арқылы негізінен білім алушылардың өзара әрекет етуіне құрылған. Сөйлеу бөлімінің тағы бір ерекшелігі, оқытудың белсенді және ойын формаларын кеңінен қолдану білім алушылардың оқу материалына бірнеше мәрте 13-тен 24 ретке дейін-қайта оралып, жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Бұл технологияның маңызды шарты – білім алушылардың кез-келген ғылыми көздерді, оқулықтарды, оқу құралдарын пайдалануына болатындығы, сондай-ақ ұйымдастырушы көмекші, кеңесші ретінде оқытушымен жедел және кеңес ала алатындығы.

Оқу модулінің қорытынды бөлімі-бақылау. Білім алушы білімін бақылаудың формалары ретінде тесттік тапсырмалар, бақылау жұмыстары, сынақ және т.б. оқу пәнінің ерекшелігіне орай қолданып, осы бөлімде беріледі. [7, 16б]

Модульдік оқыту технологиясының нәтижесінде мынадай жетістіктерге қол жеткізуге болады:

- білім алушылар еркін сөйлеседі;

- өз ойларын ауызша, жазбаша баяндай алады;
- білім алушылардың белсенділігін арттырады;
- оқу мотивациясы артады;
- неғұрлым аз шаршайды;
- оқу қызметін көбінесе жағымды эмоциялар алады, қанағаттанады.

Модульдік оқыту технологиясы оқытушының алдында тұрған көптеген мәселелерді шешуге көмектеседі:

- жалпы білім сапасын жоғарылату;
- сабақтың тиімділігін жоғарылату;
- дарынды білім алушылармен жұмыс жүйесін жасау;
- білім алушылардың мақсаттарына жету жолындағы жетістіктерін есепке алу жүйесін жасау;
- жеке тұлғаның өзін-өзі реттеуі, өзін-өзі тәрбиелеуі, өзін-өзі дамытуы. [8, 9б]

Қорыта келгенде, М.Әуезов «Халықты халықпен, адамды адаммен теңестіретін - білім» - деп атап көрсеткеніндей, білімді, саналы, дарынды, іскер, ойшыл болашақ ұрпақты даярлауда ең алдымен білім қажет. Жас ұрпақтың рухын оятатын, елін, жерін құрметтейтін, мәдени ұлттық қажеттілікке жараған білім – ең мықты білім. Әрбір ұстаз алдындағы басты мақсат – сапалы білім мен саналы тәрбие беру, тұлғаның заман талабы мен ағымына сай қалыптасуына ықпал ету екендігін бәріміз білеміз.

Жаңа заман жаңа технологиялармен сусындаған ақпараттық қоғамның негізгі талабы – білім алушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, жаңа қоғамға бейімдеу мен интеллектуалды дамуын қалыптастырудың бірден-бір жол болып табылады. Сондықтан, модульдік оқыту технологиясын қолдана отырып, жеке тұлғаның өз-өзін дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға қажетті іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік туғызамыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңы- 11бап.
2. «Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында смарт техникаларды тиімді пайдалану және әлемдік тәжірибе» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы» материалдар жинағы- 1 б.
3. Назарбаев Н.Ә., Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан: Қазақстан халқына Жолдауы, 28.02.2007.- 3 б.
4. Қамзина М., «Модульдік оқыту технологиясы».Тәрбие құралы№4. 2005 жыл.- 24 б.
5. М.М.Жанпейісова «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде». Алматы, 2006 жыл.-4 б.
6. Тапаева А.П. Оқушыларға сапалы білім берудегі озық инновациялық технологиялардың тиімділігі // Молодой ученый№20 – 2014. – 43 б.
7. Ж.Досова «Жаңа технологияны оқытуда қолдану» Педагогикалық кеңес№4. – 2009.– 16 б.
8. Ә.Жүнісбек «Жаңа технология негізі – сапалы білім» // Қазақстан мектебі№4. – 2008. – 9 б.

УДК 371

«ИССЛЕДОВАНИЕ В ДЕЙСТВИИ» - НЕОБХОДИМЫЙ ПОДХОД ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГОВ ШКОЛЫ

Кебиспаева Айгуль Савкомбаевна,
магистр педагогических наук
заместитель руководителя по НМР
КГУ «Школа-гимназия города Тобыл отдела
образования Костанайского района»
г.Тобыл, Казахстан

Аннотация

Педагогикалық менеджментті практикаға енгізу мәселесі өзекті болып отыр. Негізгі мақсаты-іс-әрекетті жоспарлау, персоналды тиімді басқару, бөлінген көшбасшылық, педагогтердің кәсіби өсуін қолдау, бұл сайып келгенде оқушылардың оқу нәтижелерін арттыруға әкеледі. Іс-әрекеттегі зерттеу қазіргі заманғы көшбасшының қажетті құралы болып табылады. Бұл материал мектепте өткізілген жұмысты көрсетеді. Зерттеу негізінде мектепті дамытудың бір жылға арналған жоспары жасалып, іске асырылды және келесі жылға міндеттер қойылды. «Іс-әрекеттегі зерттеудің»негізгі тұстарын түсінуге көмектеседі.

Түйін сөздер: көшбасшы, зерттеу, жоспарлау, коучинг, жоспар, команда, тәлімгерлік.

Аннотация

Вопрос о внедрении в практику педагогического менеджмента становится актуальным. Основная цель – планирование деятельности, эффективное управление персоналом, распределенное лидерство, поддержка профессионального роста педагогов, что в конечном итоге приведет к повышению результатов обученности школьников. Исследование в действии необходимый инструмент современного руководителя. Данный материал отражает работу, проведенную в школе. На основе проведенного исследования был составлен и реализован план развития школы на один год, и поставлены задачи на следующий. Помогает осознать основные моменты «Исследования в действии».
Ключевые слова: лидер, исследование, планирование, коучинг, план, команда, менторинг.

Аннотация

The question of introducing pedagogical management into practice is becoming relevant. The main goal is to plan activities, effective personnel management, distributed leadership, and support the professional growth of teachers, which will ultimately lead to improved learning outcomes for students. Research in action is a necessary tool for a modern Manager. This material reflects the work done at the school. Based on the research, a school development plan was drawn up and implemented for one year, and tasks were set for the next. Helps you understand the main points of «Research in action».
Keywords: leader, research, planning, coaching, plan, team, mentoring.

В условиях масштабной модернизации системы образования Казахстана, поэтапного обновления содержания всех уровней образования все более востребованы профессиональное развитие педагогов, их функциональная мобильность, инновационная активность, высокий уровень ИКТ-компетентности, стремление к самореализации.

Сегодня руководитель – это успешный менеджер, способный добиваться поставленных целей максимально используя возможности своего коллектива. Современный руководитель – лидер должен для себя четко определить ответы на вопросы: «Почему необходимы изменения?», «Что необходимо менять?», «Как измерить преобразования?».

Н.Назарбаев отметил «Если в системе ценностей образованность станет главной ценностью, то нацию ждет успех». («Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»). [2]

На данный момент вопрос о внедрении в практику педагогического менеджмента становится актуальным. Основная цель – планирование деятельности, эффективное управление персоналом, поддержка профессионального роста педагогов, что в конечном итоге приведет к повышению результатов обученности школьников. Исследование в действии необходимый инструмент современного руководителя.

Основной целью нашего исследования стало определение уровня понимания необходимости преобразований и готовности к осуществлению данных преобразований членами педагогического коллектива, коллектива учащихся и родителей. Для этого, на начальном этапе, с целью выявления стартовых позиций готовности школы к дельнейшим изменениям было проведено анкетирование среди всех участников образовательного процесса - учителей, учащихся, родителей. Участники анкетирования (респонденты) были уведомлены, что цель анкетирования выяснить на сколько все участники удовлетворены учебным поцессом, определить сильные и слабые стороны преподавания и обучения. Определить дальнейшие приоритеты развития практики коллег в школе.

Детализация анализа голосов учителя, ученика и родителя дает посильную возможность для определения стратегического приоритета в развитии школы, в целом. Конкретным действием для педколлектива в целом, является профессиональное самоопределение и методологическое развитие учителя. Приоритет школы был опрделен, а для дальнейшей его реализации нужен конкретный план, кторый был мною составлен. Основной задачей для того чтобы достичь результата была полная мобилизация педагогического коллектива, соответственно полное вовлечение и нацеленность педколлектива в процесс планирования определенных мероприятий по развитию школы и корпоративного принятия решения. Мною началась работа по отбору и привлечению высоко мотивированных учителей для создания творческой группы по развитию школы.

Обсуждение и детальный анализ интерпретации результатолв анкетирования, был сделан вывод, чтобы ученики стали активными, действенными участниками образовательного процесса, учителям необходимо применять обратную связь как средство для повышения мотивации. Были внесены изменения в план развития школы. Совместно с командой развития были уточнены цели и ожидаемые результаты исследования в действии.

Моя пререгатива работы, как заместителя заключалась в процессе осуществления менторства, совместно с коучем работали над разработкой коучинг-плана и дальнейшей ее реализации. С моей стороны так же осуществлялось наблюдение и оказывалась поддержка учителям-предметникам в разработке и проведении серии последовательных уроков Lesson Study.

Как известно, деятельность учителя строится по типу общения и взаимодействия в системе «учитель – ученик». Процесс обучения является по сути творческим процессом общения учителя и ученика, процессом совместного поиска и действия, в результате которого, с одной стороны, ученик

личностно и интеллектуально развивается, с другой стороны, растет профессиональное мастерство учителя. Главной целью в развитии образовательной программы является повышение детской мотивации учения. Насаждение школьной дисциплины будет заменяться развитием саморегуляции учебной деятельности и самодисциплины для того, чтобы в школе была атмосфера взаимной поддержки и совместного творческого поиска.

Анализ, проведенных мероприятий, рефлексии педагогов, бесед, анкетирования, обратной связи в рамках реализации плана, позволяет представить доказательства развития школы.

В результате проведенного исследования были выявлены сильные и слабые стороны, потребности профессионального развития учителей, которые необходимо учитывать при планировании мероприятий по повышению педагогического мастерства. Без системного, постоянного повышения профессионального уровня учителей невозможно добиться высоких результатов и достижений наших учеников. Сегодня уже недостаточно педагогу один раз в пять лет повысить свою квалификацию на курсах или активизировать свою профессиональную деятельность перед очередной аттестацией. Учиться, повышать свой профессиональный уровень нужно постоянно в течение всей жизни. Великий педагог К.Ушинский писал: «Педагог живет до тех пор, пока учится сам».

Результаты исследования позволили выявить потребности учителей в профессиональном развитии и спланировать деятельность внутришкольной системы повышения квалификации.

В соответствии со стратегическим приоритетом развития школы, команда развития определила приоритет Плана развития школы: «Профессиональное развитие педагогов». План развития школы содержит все мероприятия, необходимые для профессионального развития и непрерывного обучения педагогов школы во время внедрения преобразований (поощрение лидерства через коучинги и менторинги, создание фокус-групп для проведения исследования уроков, развитие сетевого сообщества). Главной ценностью Плана развития школы является ученик, на которого и будут направлены все действия учителя. Учебный процесс будет содержать активную деятельность самих учащихся. Данный план отражает системность развития школы, где участниками преобразований станут все субъекты учебно-воспитательного процесса.

В соответствии с Требованиями к компетенциям педагогических работников системы общего среднего образования, было проведено анкетирование на определение уровня профессиональных компетенций учителей. Все педагоги школы приняли участие в анкетировании.

У большей части учителей коллектива на высоком и выше среднего уровня сформированы профессиональные компетенции. При анализе психолого-педагогической компетентности наиболее сформирована способность учителей развивать ученика в ходе обучения, научить его самостоятельно учиться и рефлексировать свое обучение. Из управленческой компетентности сформированы способности планировать урок, выбирать эффективные методы преподавания, организовывать результативную работу в группе. Но у большей части учителей данные компетенции сформированы на среднем и низком уровне. Больше всего западает вопрос критериального оценивания. Не все учителя владеют умениями разработать критерии оценивания, не всегда вопрос повышения мотивации учащихся к обучению связывают с качеством преподавания.

На основе общих данных анкетирования я сделала вывод о необходимости применении уровневого подхода к школьной системе профессионального развития учителя. Учителям с высоким уровнем профессиональных компетенций мы предложили поделиться опытом работы с коллегами при совместной разработке и проведении уроков LS, подготовке и проведении коучингов. Учителя с уровнем профессиональных компетенций выше среднего, предложили после обучающего семинара и посещения коучингов участвовать в уроке-исследования, составлять ССП серии последовательных уроков, развивать свои рефлексивные навыки наблюдателя на уроке LS. Учителя, испытывающие профессиональные трудности посещали коучинги, открытые уроки коллег, быть в роли наблюдателей уроков LS, участниками семинаров, т.е. иметь возможность творческой стажировки у своих коллег.

Я твердо уверена, что без профессионального развития учителя, его самосовершенствования невозможно обеспечить успешность обучения учеников. Поэтому запланированные коучинги, мастер-классы, менторинг, LessonStudy, рефлексивные отчеты служат основой повышения профессиональных компетенций всех учителей школы.

Для того чтобы коучинги и мастер-классы организованные педагогами школы проходили эффективно и качественно необходима методическая помощь. Встречи с ментором организовывались в начале месяца для обсуждения плана на месячный период. Благодаря этому, все мероприятия запланированные в плане развития школы прошли организовано, на высоком уровне.

Для меня как ментора было важно оказать помощь в формировании профессиональных навыков школьного тренера как ментора, так как от этого зависел процесс внедрения изменений в школьную практику при реализации плана развития школы. Степень эффективности была такова, что мой менти научился таким образом построить свою работа, чтобы правильно обучать и наставлять учителей. От его умелой наставнической работы зависело внедрение идеи Программы в школьную практику: от ментора к учителю, от учителя к учащимся. Наше сотрудничество повлияло на мое становление как руководителя-лидера и способствовало профессиональному развитию менти.

Как утверждает Андреа Кац, менторинг – это могущественный инструмент, заблокировать который могут только человеческие ресурсы.

Для более глубокого понимания подхода LS, было решено провести обучающий семинар «Ведущая школа как площадка для развития исследовательских навыков педагога». Цель: Координация профессионального взаимодействия между Ведущей и партерскими школами района.

Творческими, заинтересованными учителями проведено исследование уроков. На заседаниях фокус-групп решались вопросы планирования, преподавания, наблюдения, анализа и документирования результатов работы, фиксировались изменения в школьной практике. Учителя представили планы проведения уроков исследования LS, совместно разработали серии последовательных уроков, выработали форму листа наблюдения за учащимися ABC, алгоритм ведения исследования урока, критерии эффективного урока. В рефлексивных отчетах учителя отмечали, что подход LS эффективен не только для развития у них навыков преподавания, но и способствовал созданию коллаборативной среды для взаимообучения, улучшения морально-психологического климата в коллективе, т.е. улучшению культуры школы в целом.

Одним из приоритетных направлений плана развития являлось взаимодействие с другими школами и сертифицированными учителями, обмен опытом и совместные исследования. Результаты за этот период показывают, что 100% учителей вовлечены в сетевое взаимодействие, тогда как ранее количество участников сетевого сообщества составляло лишь 40%. Партнерские школы объединились вокруг ведущей школы-гимназии (мы являемся одной из Ведущих школ Костанайского района), участники сообщества обменивались опытом внедрения новых подходов, однако необходимо в дальнейшем при составлении совместного плана работы обращать внимание на совместные исследования по имеющимся проблемам.

Подводя итоги внедрения Программы развития, назовем индикаторы успешной реализации ПРШ, это:

- большие перемены в сознании учителя, готовность к внедрению новшеств;
- появление новых учителей – лидеров;
- повышение профессионального уровня педагогов,
- качественная обратная связь с учителями;
- овладение ими современными подходами в обучении, навыками оценивания;
- создание образовательного пространства для успешного самообучения учащихся;
- саморазвитие педагогов;
- развитие сетевого взаимодействия;
- тесное сотрудничество с родителями.

Отзывы учителей доказывают, что поставленные цели достигнуты. Учителями осмыслены и приняты стратегические направления развития школы, внедряются ключевые идеи Программы повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. Считаю, что реализация новшеств достигнута благодаря слаженной работе команды развития. Но развитие – процесс непрерывный, командой развития продолжается мониторинг изменений профессионального развития учителей, анализ и планирование дальнейшей работы.

Список литературы:

1. Менеджемент в образовании: Учебное пособие.– Нижневартовск: Низневарт. Гум. Ун-т, 2011.- 123 с.
2. Назарбаев Н. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. – Астана: 2014.
3. Руководство для учителя» (1-го продвинутого уровня). - АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2015.

УДК 37: 372.8

САМООБРАЗОВАНИЕ И САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГА КАК ВАЖНЕЙШЕЕ УСЛОВИЕ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Коваленко Елена Анатольевна,
учитель информатики
КГУ «Качарская общеобразовательная школа №1
отдела образования города Рудного»
Управления образования акимата Костанайской области
Хайдаршина Татьяна Николаевна,
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа
имени М.Горького отдела образования
Карабалыкского района»
Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

Қоғамдағы өзгерістер білім беру жүйесіне қойылатын талаптарды күшейтуде. Қазіргі қоғамдағы кәсіптер нарығы жалпы білім беру жүйесіне екпін беруде. Сондықтан жобалық және ғылыми-зерттеу қызметінің өзектілігі қазіргі уақытта үлкен маңызға ие. Жаратылыстану немесе гуманитарлық ғылымдар саласындағы кез келген зерттеулердің білім беру жүйесіндегі өзгерістердің тиімділігін көрсететін тиісті оқу өнімі болады.

Түйінді сөздер: жобалау және зерттеу қызметі, білім беруге баса назар аудару, үздіксіз білім беру, зерттеу қызметінің өзектілігі мен тиімділігі.

Аннотация

Преобразования в обществе все больше и больше увеличивают требования к системе образования. Рынок профессий современного общества смещает акценты в образовательной системе в целом. Поэтому актуальность проектно-исследовательской деятельности приобретает большое значение в настоящее время. Любое исследование в области естественных или гуманитарных наук имеет актуальный образовательный продукт, что свидетельствует об эффективности преобразований в системе образования.

Ключевые слова: проектно-исследовательская деятельность, смещение акцентов в образовании, непрерывное образование, актуальность и эффективность исследовательской деятельности.

Abstract

Changes in society are increasingly increasing the requirements for the education system. The market of professions in modern society is shifting the emphasis in the educational system as a whole. Therefore, the relevance of design and research activities is of great importance at the present time. Any research in the field of natural sciences or humanities has a relevant educational product, which indicates the effectiveness of changes in the education system.

Keywords: design and research activities, shift of emphasis in education, continuous education, continuing education, relevance and effectiveness of research activities.

Прогресс современного общества наполнен информацией, достижениями науки и техники, постоянного актуального развития и совершенствования всех сфер жизни и деятельности каждого человека и общества в целом. Любые преобразования в обществе все больше и больше увеличивают требования к системе образования, которое в свою очередь выполняет социальный заказ общества. Совершенствование системы образования, на мой взгляд, должно, прежде всего, начинаться с совершенствования работы каждого учителя, его подходов к обучению и воспитанию детей. В учебнике «Педагогика» приводятся следующие строки: необходимо постоянное самообразование учителя, очень актуальна сегодня мысль о необходимости постоянного совершенствования учителя путем неустанной работы над собой. Сама жизнь поставила на повестку дня проблему непрерывного педагогического образования («Педагогика» В.Сластенин, И.Исаев, Е.Шиянов). Поэтому для меня самообразование и самосовершенствование является первоочередной задачей, ориентированной на повышение качества преподавания и обучения. Рынок профессий современного общества смещает акценты в образовательной системе в целом. Противоречивость в том, что выпускник, специалист не отвечает требованиям и критериям сегодняшнего общества, то есть образование ставшее «общедоступным» может стать менее качественным, вследствие чего назрели качественно новые преобразования, а в точности сместились акценты. Акценты смещаются от получения фиксированного багажа предметных знаний на развитие универсальных навыков. Сегодня недостаточно знать многое, сегодня нужно уметь и обладать навыками красной нитью вплетающимися в собственный опыт, то

есть направить обучение на развитие навыков функциональной грамотности учащихся. Смещение акцентов в образовании можно считать адекватной реакцией целой системы на вызовы современности. Качественно новые технологии в образовании, преобразования в педагогической общественности происходят параллельно с появлением противоречий и вызовов к системе образования результатом которых можно считать абсолютно новые концепции образования существенные как для каждого человека, так и для общества в целом. С наступлением «новой эры» в образовании становятся актуальными вызовы и противоречия, бывшие ранее чуть ли не основными принципами [1].

Актуальность исследовательской деятельности приобретает большое значение в настоящее время в силу ряда причин. Любое исследование, неважно, в какой области естественных или гуманитарных наук оно выполняется поэтапно и всегда имеет образовательный продукт, и чётко отрегулированную структуру. Можно сделать вывод о том, что исследовательская или проектная деятельность дает и учителю и ученику результат, а когда ученик видит результат своей работы, это повышает мотивацию к обучению, приводит к повышению ответственности за собственное обучение, следовательно, к повышению качества знаний. Согласно Концепции Модернизации образования, общество предъявляет определённые требования и обязательства к школе. Главной и первостепенной задачей является необходимость повышения качества образования, а это возможно через совершенствование форм и методов обучения, через внедрение образовательных технологий.

Включение учащихся в исследовательскую и проектную деятельность является одним из путей повышения мотивации и эффективности учебной деятельности. Исследовательская и проектная деятельность открывает новые возможности для повышения интереса школьника, как к индивидуальному творчеству, так и к коллективному. При реализации исследовательских и проектных работ особенно важно владение школьниками компетенциями в той или иной области знаний, а также происходит активная работа воображения, которая является основой творчества.

Основой метода проектов и метода исследований является развитие познавательных навыков учащихся, развитие критического и творческого мышления. Это способность учащегося самостоятельно добывать информацию из нужных источников. Решение конкретной проблемы - это конкретный результат, который направлен на использование в реальной жизни. Для того, чтобы достичь цели, обучающиеся учатся самостоятельно мыслить, видят прогнозируемые решения и определяют причинно-следственные связи. Метод проектов позволяет формировать такие качества личности, как ответственность за решение проблемы, возникающих вопросов, учит анализировать результаты деятельности.

Для развития исследовательских способностей при изучении отдельных разделов использую элементы исследовательской деятельности на уроках математики. Это такие темы, которые связаны с темой «Симметрия» (5-6 класс), «Рисуем по координатам» (6 класс), «Закономерности» (4 класс). Предлагаемые ребятам задания исследовательского характера выполняются с большим интересом, более качественно. Таким образом, создаётся положительная мотивация учащихся при обучении математики. Как известно, положительные эмоции и успех вызывают желание работать дальше. Исследовательские навыки учащихся развиваются при изучении тем не только по математике, но и при изучении других предметов, например, русского языка, естествознания, где предлагаю решение заданий творческого характера, составление собственных задач.

При реализации проектно-исследовательской деятельности на уроках информатики и других предметах естественно - математического цикла для активизации учебной деятельности и повышения мотивации к учебному процессу также может быть применима интеграция с другими дисциплинами. На уроке информатики в 11 классе при изучении технологии виртуальная и дополненная реальность удалось организовать проектно-исследовательскую деятельность так, что нам удалось интегрировать такие дисциплины, как информатика, история Казахстана, казахский язык и литература. В рамках интеграции предметов разных циклов был организован нестандартный урок в виде виртуального тура, на котором учащимся была предоставлена возможность окунуться в виртуальное путешествие по страницам истории нашей страны. Ознакомиться с творческим и культурным наследием казахского народа по интерактивным книгам «Даналық әліппесі», где с использованием технологии дополненной реальности ознакомились с народными песнями, кюями, фольклором из сборников Халық әні, Халық тағылымы, Қобыз үні, Халық ертегісі. Следующей экспозицией виртуального тура по страницам нашей истории было путешествие по «виртуальным» страницам жизни и творчества великого поэта, писателя, общественного деятеля, основоположника современной казахской письменной литературы Абая Кунанбаева - «Абайтану әліппесі». Технология дополненной реальности погрузила в мир наследия по книгам с интерактивными ручками - Жақсы ұстаз, Жақсы құрбы -құрдас, Жақсы ата-ана, Жақсы бала. Интеграция происходила за счёт того что учащиеся самостоятельно оперируя ранее приобретёнными знаниями и опытом излагали сведения о функционировании технологии дополненной реальности. В качестве группового задания на практической части урока учащиеся создали видеоролики снятые и смонтированные в современных различных жанрах, а также с использованием самостоятельно подобранного программного обеспечения. Результатом деятельности учащихся на уроке в данном случае являются видеоролики о виртуальном путешествии по страницам истории и независимости Республики Казахстан, применении

технологии дополненной реальности, которые в свою очередь являются образовательным продуктом. Для оценивания работы учащимся были предоставлены критерии для создания видеоролика. Поэтому у учащихся получилось в результате своей деятельность получить образовательный продукт, что свидетельствует о навыках применения своих знаний и опыта на практике, то есть наличии функциональной грамотности учащихся.

Данный тип нестандартного урока был выбран неслучайно, так как основной целью было изучение технологий виртуальной и дополненной реальности и ещё интеграция с другими предметами. Виртуальные туры в нынешнее время часто используются для онлайн-экскурсий, демонстрации объектов различных сфер деятельности: в недвижимости при виртуальном показе жилых помещений, в культуре и туризме – для ознакомления с экспонатами музеев, выставок и виртуальных путешествий. Виртуальные туры, организованные с помощью дополненной и виртуальной реальности позволяют визуально погрузиться в иную атмосферу, создавая ощущения личного присутствия в другом пространстве или дополнения к существующей реальности, как с книгами, о которых идёт речь в нашей статье. В ходе урока учащиеся смогли применить на практике свои теоретические знания и максимально приблизиться к готовому продукту – виртуальному туру, результатом проектной деятельности в группе являются созданные ими на практической части урока видеоролики, снятые и смонтированные учащимися без участия учителя в современных различных жанрах.

Прошедшее занятие имело элементы интеграции дисциплины с предметами казахский язык и литература, история Казахстана в виде прослушанных от интерактивной ручки кюев, произведений из фольклора казахского народа, а также путешествовать по виртуальным страницам жизни и творчества поэта, писателя основоположника современной казахской письменной литературы Абая Кунанбаева.

Интеграция предметов, новые технологии в обучении способны повысить эффективность образовательного процесса. Сделать этот процесс направленным на развитие компетентного, функционально грамотного ученика, выпускника школы, обладающего навыками эффективной деятельности, тем самым школа с течением времени реализуя новшества в системе работы приобретает новые технологии, выполняя традиционные функции с помощью нетрадиционных методик и технологий.

Использование новых технологий и эффективных методик обучения плодотворно влияют на привлечение учащихся к созданию собственных проектов, позволяет значительно повысить ИТ-компетентность учащихся, расширить их кругозор и способствовать формированию функциональной грамотности учащихся.

Среди многообразия современных образовательных технологий в педагогической практике применяются те, которые, на мой взгляд, являются универсальными как для учащихся начального, среднего так и старшего звена. Например, технологии личностно-ориентированного, развивающего, проблемного обучения, а также игровые, проектные, здоровьесберегающие и информационно-коммуникативные.

Проблемное обучение или использование его элементов позволяет учителю неинтересный материал представить интересным, увлечь учащихся и активизировать их учебную деятельность. Решение учебных проблем оказывает положительное воздействие на эмоциональную сферу обучающихся, создаёт благоприятные условия для развития коммуникативных способностей детей, развития их индивидуальности и творческого мышления. Стремление к достижению образовательных результатов формирует способность к самостоятельной познавательной деятельности, умение быть успешным в быстро изменяющемся мире. Методы проблемного обучения применимы на уроках на любом его этапе. Проблемное обучение активизирует мыслительную деятельность учащегося, формирует положительную мотивацию к изучению предметов, направлено на эффективное развитие интеллектуальных и творческих способностей, позволяет рационально организовывать и воспитывать культуру умственного труда. Ученики участвуют в различных конкурсах «Русский медвежонок», «Человек и природа». Учащиеся в результате работы получают не только знания, обработанные и закрепленные с помощью ответов на поставленные вопросы, но и создание образовательного продукта. Работа с подобными краткосрочными проектами в рамках урока позволяет расширить зону ближайшего развития учащихся, а также развивать его потенциал в сфере саморегуляции, мета-познания и исследовательской компетентности.

Таким образом, применяемые стратегии обучения будут наиболее эффективными, когда приведут меня и, в первую очередь, моих обучающихся, в состояние потока, которое достигается в ситуациях, когда индивид может свободно направлять внимание на достижение своих целей (Михай Чиксентмихайи «Поток») и параллельно с этим находиться в состоянии полной поглощённости и увлечения этим процессом.

Список литературы:

1. Руководство для учителя. Второй (основной) уровень. Программа курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. – 77 с.
2. Сластенин В.А. Педагогика: учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / В. А.Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; под ред. В.А.Сластенина. - 11-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2012. - 608 с.
3. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия. – Псков: ПГПИ им. С.М. Кирова, 2004. – 216 с.
4. Чиксентмихайи М. Поток: Психология оптимального переживания. - М.: Альпина нон-фикшн, 2021. – 464 с.

УДК 711.7

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ

Кокишева Мейрамкуль Балгабаевна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Ишманова Майра Жумагалиевна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Брянова Айсэуле Есимжановна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
№ 22 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Казахстан

Аннотация

Кәсіби құзыреттілік дамыту барысында педагогикалық шеберлікті жетілдіру негізгі мақсат болып саналады. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Қазақ тілін оқытудағы педагогикалық қызметіміздің мақсаты бәсекеге қабілетті оқушыларды, мемлекеттік тілді жетік білетін дарынды және дара тұлға дайындау.

Түйінді сөздер: құзыреттілік,инновация, технология, тұлға,кәсіптік.

Аннотация

В процессе развития профессиональной компетенции основной целью является совершенствование педагогического мастерства. Инновации способствуют повышению уровня знаний. Целью нашей педагогической деятельности в обучении казахскому языку является подготовка конкурентоспособных учащихся, одаренных и индивидуальных личностей, владеющих государственным языком.

Ключевые слова: компетентность, инновация, технология, личность, профессиональный.

Annotation

In the process of developing professional competence, the main aim is to improve pedagogical skills. Innovation contributes to increasing the level of knowledge. The aim of our pedagogical activity in teaching the Kazakh language is to prepare competitive students, gifted and individual individuals who speak the state language.

Keywords: competence, innovation, technology, personality, professional.

«Сабақ беру - үйреншікті жай шеберлік емес,
ол - үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер».
Жүсіпбек Аймауытов

Ұстаздық жолды ұстанған түлға үшін кәсіби құзыреттілік дамыту барысында педагогикалық шеберлікті жетілдіру негізгі мақсат болып саналады. Себебі ұстаздың шеберлігі біріншіден, оқушыны қалай оқыту үшін оның психологиясын жетік білуі керек. Екіншіден, оқытып - тәрбиелеудің әдіс- тәсілдерінжан - жақты меңгеріп, оларды өз тәжірибесінде тиімді қолдана білу керек. Тәжірибеде осы қағиданы ұстанған мұғалімдер ғана шеберліктері қалыптасып кәсібінде үлкен жетістіктерге жете алады.

Қазіргі уақытта оқу-әдістемелік жұмыстың сапасын қамтамасыз ету дегеніміз нәтижелі білім берудің мақсатына жетуге оқу-тәрбиелік көмек беру болып табылады. Оқу-әдістемелік жұмыстың негізгі міндеті-білім беру мақсатына жету болып табылады. «Инновация» термині латын тілінен аударғанда (innove – жаңа) -жаңаны еңгізу деген этимологиялық мағынаны білдіреді. Инновация бұл жаңа-

ны енгізу үрдісіболып табылады.Жаңашылдық - өн бойында жаңанын мазмұнын, технологияларын, әдістемесін, тәсілін, мәнін білдіруші құбылыс. Отандық ғалымдар Н.А.Асанов инновацияларды оқу үрдісін басқару аспектісінде қарастырса, А.К.Мынбаева., З.М.Садвакасова «Инновационные методы обучения» еңбегінде инновацияны оқытудың жаңа технологиялары аспектісінде қарастырды [1, 13б].

Әрбір инновациялық технологияның өзіндік ерекшеліктері болады. Педагогикалық жүйедегі негізгі өзекті мәселе – оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру болып саналады. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Инновациялық технологияларды пайдалана отырып оқытудағы маңызды нәрсе - білім алу және өздігінен білім алу негізінде адам қабілеттерін, икемділіктерін дамыту. Инновациялық білім беру өз құрамына жеке тұлғалық көзқарасты, кәсіби шеберлікті, білім алудың мықты негіздерін, жаңа ақпараттық технологияларды қолдану деген ұғымдарды біріктіреді.

Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы білімберудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне кіріктіруімен сипатталады.

Қазіргі таңда қазақ тілі - мемлекеттік тіл, қарым - қатынас тілі - орыстілі және ағылшын тілі - әлемдік кеңістікті тану тілі. Бұл тілдерді оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану - заман талабы болып отыр. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс- тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы- заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарламасы.

Қай елдің, қай жердің болсын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алу - оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы жаман болмайды» - дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру - бүгінгі күннің басты талабы.

Шындығында, мұғалімнің алдында оқушыларға білім беру мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір оқушыны оқытып, тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа, өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесіне көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдер қажет болып отырғанына көзіміз жетті. Оқушылардың мектептегі жақсы оқуы ғана емес, өмірде табысты болуы- мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін терең түсіндік.

Қазақ тілі мен әдебиет пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары - оқушылардан шынайы мәселелерді анықтап, зерттей білуді талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі - құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы - оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ- ны қолдану, комммуникативті қарым- қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуге және оны жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс – тәсілдерді (бірлескен, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) игеруге үйретеді. Қазақстан мектептерінің алдындағы басты міндеттердің бірі - мұғалімнің кәсіптік білімі жоғары болуы. Ол үшін мұғалімдер кәсіби біліктілігін көтеріп, білім саласындағы әрдайым жаңалықтарға назар аударып, өз жұмысында тиімді пайдалану керек [2, 3б].

Қазіргі жағдайда еліміздің білім беру жүйелерінде жаңа адамды қалыптастыру бағытында сан алуан жұмыстар жүргізіліп келеді. Оның бастыларының бірі әрі бірегейі - білім мазмұнын ұлттық негізде жетілдіре түсіп, білім мен тәрбиені ұлттық рухта әлемдік жүйеге жақындастыру. Сол себепті оқу-ағарту саласының оқу үрдісінде көптеген өзгерістерді кең көлемде енгізу талап етіледі. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында*:* «Білім беру жүйесінің басты міндеті - оқудың инновациялық технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу»,- деп атап көрсеткендей, қазіргі кезеңде әрбір мұғалімнің алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі - оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және инновациялық педагогикалық технологияны меңгеру. Осы мақсатты жүзеге асыру үшін оқу-тәрбие үрдісінде педагогикалық технологиялар кеңінен қолданылуда. Ғалым -зерттеуші Ф.Оразбаева өзінің «Қазақ тілін оқыту әдістемесі» еңбегінде: «Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, адамзаттық және басқа да көптеген келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді дамытуына көмектеседі. Оқыту технологиясын таңдап, іріктеу - оқушының оқу-танымдық іс-әрекетін басқарудың негізгі бір буыны», - деп нақтылап айтқан. [3, 11б] Әрбір технологияның өзіндік әдіс-тәсілдерінің тиімділігін мұғалім сыныптағы оқушылардың қабілетіне және қабылдау деңгейіне қарай қолдануға тиіс. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметін, іс-әрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді. Шығармашылық қабілет әр оқушының табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз - оқушыға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндік-

терін ашып көрсету. Оқушы бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші болады. Ал мұғалім осы әрекетке бағыттауда, оқуды ұйымдастыруда жетекші рөл атқарады. Мұғалім өзінің оқыту оқу тәжірибесін дамыту, өзгерту және жетілдіру әдістерін мұқият және үнемі ойластырып жүрсе, оқушылардың да білім деңгейі көтеріледі. Мұғалім оқушылардың жетістіктерін көре отырып, алға ұмтылуға бағыт-бағдар беру, дарындылықты даралау, әр оқушының жеке ерекшеліктеріне көңіл бөлу арқылы өзін-өзі реттейтін оқушыға айналдыру үшін сабақ барысында кері байланыс жасап отыру қажет.

Мемлекеттік тілдің жоғарғы деңгейде оқытылуы оқушы санасына сіңірлетін білімнің сапасымен өлшенеді. Әрбір мұғалім үнемі шығармашылық ізденісте болуы тиіс. Біз өз тәжірибиемізде үнемі оқушылармен ұйымдасып, бірлесіп, топтасып жұмыс істеуіне көңіл бөлеміз. Оқушы бірлесіп үйренуде кішігірім топтармен, жұппен жұмыс жасауда ортақ мәселелерді талқылағанда жаңа пікірлерге шығармашылықпен қарау тұрғысында жаңалықтар ашу барысында белсенді жұмыс істейді. Топ мүшелері өз ойларын ортаға салып және сол ойларды сызба арқылы көрсете алады. Олар өз мүмкідігінше жобаларын қорғап шығуға талпынады. Бірлесіп жұмыс жасағанда мына қағидаларды есте сақтаймыз:

1. Жауапкершілік;
2. Сыйластық (бір – біріне бірдей бағынышта болу);
3. Топтың барлық мүшелерінің кезекпен сөйлеу дағдысын үйрету;
4. Тікелей сөйлеуде әлеуметтік қарым – қатынас жасау, дағдыларын қалыптастыру;
5. Топта ұтымды жұмыс істеп, жақсы нәтижеге жету.

Қазіргі кезде мектеп мұғалімнің алдында тұрған маңызды және жауапты міндеттердің бірі- оқушыларға тиянақты білім беру. Өскелең ұрпақты мәдениетті болуға, Отанын, мемлекеттік тілді құрметтеуге тәрбиелеу - әрбір ұстаздың борышы. Ол үшін мектеп мұғалімдері оқытудың тиімді әдістерін қолдануы керек. Жаңа технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану - оқыту мақсатына жетудің тиімді жолдарының бірі. Қазақстан Республикасының «Тілдерді дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламаларының негізгі талабы-мемлекеттік тілді оқытудың саны мен санасына көңіл бөлу керек». Сондықтан орыс мектептерінде өтілетін қазақ тілі сабақтарының негізгі мақсаты – оқушылардың сөздік корын дамыту, дұрыс сөйлеуге, сауатты жазуға үйрету,сөйлем құрылысын меңгеру, оқу техникасын қалыптастыру және қазақ тіліне тән дыбыстарын ажырата білуге үйрету.

Қазіргі ақпарат құралдары дамыған заманда жастардың дүниетаным кеңейту керек. Осыған орай мектепте қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды кең қолдануда. Оқытудың жаңа әдістерін пайдалану арқылы мұғалім оқушының белсінділгін, шығармашылық ізденісін арттырады, пәнге деген қызығушылығын оятады. [4, 26б]

Инновациялық технологиялардың ерекшелігі - тек білімді меңгеруге емес, жеке тұлғаның таным қабілеттері мен таным үрдістерін арнайы жасалған оқу және танымдық жайлар арқылы дамытуға, жеке тұлғаның өзін-өзі көрсетуін, маңыздылығын анықтауға, өзара қарым-қатынас, ойын арқылы шығармашылық қажеттіліктері мен белсенді сөздік қорын ауызша және жазбаша дамытуға зор мүмкіндік береді. Сабақ барысында топтық жұмыс жасай отырып, оқушы өзін-өзіеркін сезінеді, мұғалім мен окушының арасында ынтымақтастық қарым-қатынас орнайды және оқушылардың өзінің тұлғалық маңыздылығын сезінуі, өзін көрсете білуі мен өзіне деген сенімділігі артады.

Жаңартылған мазмұнының мұғалім мен оқушыға берері көп. Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалім маманы болғандықтан кез келген сабақта ұлттық болмысымызды ескеруіміз керек. Мағжан Жұмабаев: «Ұлт тәрбиесі баяғыда сыналып жатқан тастақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті,» - деп жазған. Оқушыны мұғалімнің дәл өзіндей қылып тәрбиелеу емес, келешек заманына лайық қып шығару арқылы Мағжан Жұмабаевтыңтәрбие мақсатын келер күн талабымен ұштастыруға болады.Жаңартылған білім мазмұнының тағы бір ерекшелігі оқушының өзіне еркіндік бере отырып, белгілі бір сұраққа жауапты онын өзіне ойландыра отырып,көзін жеткізу. «Бала нашар істі өзі істемеуіне, нашар мінезден өзі қашуына тырыссын. Ешкім айтпай, қорқытпай, баланың өзі жамандықтан, нашар мінезден жиренетін болсын. Балаға махаббат, жылылық сезім, жұмсақ іс арқылы ғана болуға мүмкін», - дейді танымал педагог. Мұғалім қызметінің мақсаты оқушының басқаға ұқсамайтын қасиетін ашып, ықыласын оятып, қолынан келетініне сендіре білу. [5, 66б]

Мұғалім оқушының кемшілігін емес, жеңісін көру керек. Оқушыға сыйлы боламын десең, мұғалім оқушыны сыйла білу керек. Ұстаз әр оқушы табиғаттың ғажайып құбылысы дегенді естен шығармауы тиіс. Қазіргі заман талабының өзі оқушыны бірінші орынға қояды, ал мұғалім сабаққа тек бағыт беруші болады. Оқушыларға алдын-ала берілген тапсырмалар арқылы сабақ түсіндіріп, өздік, өзіндік талдау жасап, бірін-бірі бағалап, өз ойларын толық жеткізуге мүмкіндік беріледі. Білім беру ісінің өзекті мәселесіне оқушылардың бойында оқуға деген қызығушылықты, белсенділік пен өз бетінше жұмыс істеу қабілеттерін арттыру жатады. Жаңартылған білім мазмұны нәтижесі бойынша оқушылардың еркін, өзіндік дәлелдерін жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір- көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы ретінде қалыптастыруға болады.

Біз өз сабақтарымызда сыни тұрғыдан ойлау, пікірталас, ойын технологиясының элементтерін, интерактивті әрекеттер технологиясын, проблемалық оқыту, зерттеу, жобалау және дамыта оқыту, сатылай кешенді талдау технологияларын үнемі қолданып келеміз. Осы технологияларды пайдалану-

дың тиімді жақтарына оқушының пәнге деген жеке қызығушылығын ояту, танымдық қабілеттілігін қалыптастыру, оқушыны шығармашылық жұмысқа баулу,оқытушының уақытын үнемдеу жатады. Сабақ түсіндірген кезде оқушыға көп күш түсірмей жеңілден ауырға қарай, тиянақты білім алуына мүмкіндіктер туғызамыз. Жаңа технологияларды үйрену кезінде әрбір педагог инновациялық технологияларды меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. Бұл технологиялар сабақтың сапалы, қызықты етуіне ықпал береді. Қазіргі таңда тиімді технологиялардың бірі топқа бөліп күрделі тапсырмаларды біріктіріп, ұжым болып орындауға мүмкіндік береді. Мәселен, оқушылар екі топқа бөлінеді. Осы екі топқа Ыбырай Алтынсариннің бір шығармасы бойынша бірінші топ берілген өлеңнің идеясын анықтайтын болса, екінші топтағы оқушылар көркемдеуіш құралдарын, әңгімелерінің мағынасын ашып, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын ажырата біледі.

«Мағынаны тану» кезеңінде оқушыларды топқа бөлу арқылы сұрақтар дайындап, оны «Куббизм» стратегиясы арқылы жүзеге асыруға тиімді болады. Сұрақтар үш деңгейде әзірленеді. Дайындалған сұрақтарға оқушылар өз ойларымен жауап береді. Бұл сұрақтар оқушылардың деңгейіне сай топтастырылған немесе «Жуан және жіңішке сұрақтар» стратегиясы арқылы жузеге асыруға болады. Осы кезеңде «Түртіп алу кестесі» бойынша да жұмыс жасау арқылы қорытынды шығаруға болады. Бұл технологияның келесі бір кезеңі – ой толғаныс. Мұнда «Венн» диаграммасын қолдану арқылы тақырыптардың ұқсастығы мен айырмашылығын көрсетуге болады. «Венн диаграммасы» стратегия сабақтың әр кезеңінде енгізу арқылы оқушылардың сөздік қорларын байытуға болады. Осы кезеңде оқушылардың тілдік дағдыларын қалыптастыру мақсатында сабақ тақырыбына байланысты «5 минуттық эссе» жаздыруға болады.Мұндағы мақсат – оқушылардың өзіндік көзқарасын қалыптастыру. Сол эссе жазғанда сабаққа қабілеті төмен деген оқушылардың өзі 5-6 сөйлемнен тұратын ойын жазса, соның өзі оқушыны сабаққа тарта білгеніміз деп ойлаймыз.

Аталмыш айтылған технологиялар әдіс-тәсілдері мектеп оқушыларының сабаққа деген ынтасын, білім сапасын арттыруға үлкен үлесін қосады деген ойдамыз. Бұл әдістердің нәтижесінен мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың жақсарғанын, оқушының сабаққа деген қызығушылығының артқанын байқауға мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәніндегі жаңа технология талаптары оқушыларға көркем шығарманы, ондағы айтылған ойды, оның қоғамдық санамен байланысын, мақсатты түйсіне, ұғына, талдай білуге, сол арқылыөзіндік пікірін қалыптастыруға, әрбір әдеби құбылыс жөнінде өз ойын айта білуге, өздігінен оқыған шығармаларын сырттың көмегінсіз дұрыс саралай тануға жетелейді. [4, 29б] Ол белгілі бір жүйе арқылы әдеби шығармаларды оқыту, талдау, өзіндік дербес жұмыстарды жүргізу барысында ғана жүзеге асады. Іздендіруші, дамытушы, танымдық сауалдар мен тапсырмалар ғана көркем шығарманы жүйелі талдауға негіз болады және мәселелік жағдай туғызуға түрткі жасайды. Көркем шығарманың тіл байлығын оқыту мен талдауды, оның неғұрлым тиімді жолдарына даралап оқыту, саралап оқыту, мәселелік ізденіспен оқыту жатады. Даралап оқытуда оқушының жеке басының қабілетінің даму деңгейі ерекшеліктерін ескеріп, оқытудың әдістерін, тәсілдерін таңдап оқыту үрдістерін айтады. Проблемалық әдіспен оқытуда көзделетін мақсат-оқушылардың сабақ бойы ой еңбегімен шұғылдануын қамтамасыз ету.

Проблемалық оқыту – оқушының бұрыннан меңгерген біліміне сүйеніп, мәселені толық шешу үшін аздаған өзіндік ойды шығармашылық шешімді, дербес әрекетті қажет ететін проблемалық жағдайға алып келуі керек. Осы тұрғыдан келгенде, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту әдістемесі өте қолайлы. Мәселен, С.Мұқановтың «Саятша Ораз»әңгімесн алатын болсақ, «Кубизм» әдісі арқылы саятшы Ораздың образын ашуға болады. Кубиктің алты жағы бар. Қолданыңыз не жоққа шығарыңыз. Салыстырыңыз. Саралаңыз. Ойыңызбен байластырыңыз. Қолданыңыз.

1. Салыстыру (мәтіннен тауып алу керек): Ораз асқан мерген болған. Мысалы: Өзгелер «Ораздың қолы өмірді мүлт кеткен емес....» 2. Ораздың мейірімділігі мен жомарттылығы. Мысалы: «Ораз атқан құстарын не ілдірген аңдарын соларға үлестіріп, өзі үйіне бірер күнге ғана азық әкеледі екен...».

2. Саралау: Дарынды жазушы Ораздың мінезімен ішкі дүниесін жақсы сезіне біледі. С.Мұқанов өз шығармасында мерген, алғыр, аққөңіл, жомарт қоршаған ортасын бақылай алатын адам туралы жазылған. Алдына қойған мақсатына жеткен, қалың жұртын мұқтажын жақсы білген кейіпкер ретінде бейнеленген. Жазушы саятшы Ораз бейнесі ерекше көрсете білген.

3. Ойыңызбен байланыстыру: С.Мұқановтың «Саятшы Ораз», «Жылқышы» шығармалары қазақ әдебиетіндегі қайталанбас туындылар.

4. Қолданыңыз: шығармадағы саятшы Ораздың портретін бейнелеуде қолданылған сөздерді пайдаланып, сыныпта отырған бір оқушыны сипаттап беруге болады. Көркем шығарманы талдауда көзделетін негізгі мақсат - шығарманың идеялық - тақырыптық мазмұнын ашу, көркемдік ерекшеліктерін түсіне білу болып табылады. Мектепте көркем шығарманың тіл байлығын оқыту да бұл мақсаттан алшақ кетпейді. Керісінше, оқушылардың көркем әдебиетті оқып үйрену мен ана тілге деген көзқарасын, жалпы ой - өрісін, сөз өнеріне деген ынтасын қалыптастыруға қызмет етеді.

Мектепте көркем шығарманың тіл байлығын оқытудың негізгі мақсаты оқушылардың тіл жұтаңдығын жою, қазақ тілінің бай қорымен сусындату, қаламгерлердің жазушылық шеберліктерінің сырын таныту, балалардың әдеби мәтінмен жұмыс жасау дағдысын қалыптастыру, сол негізде көркем сөздің ерекшелігін таныту болады. Мектепте көркем шығарманың тілін талдап оқыту үшін барынша

жаңа технологиялар мен әдістерді пайдаланған жөн. жаңа технологияларды меңгеру мұғалімнің кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Біз өз сабағымызда оқушылардың мемлекеттік тілде дұрыс сөйлеуге, оқуға, сауатты жазуға, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, ойлау қабілетін дамытуға, ойын қазақ тілінде еркін жеткізе алатындай болуын көздейміз. Қазақ тілінің асыл мұрасы - сөз байлығын, шебер сөйлеудің озық үлгілерін игерту, тілімізді құрметтеп,қастерлеуге шақыру - біздің басты міндетіміз.

Қорыта айтқанда, орыс мектебінде қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану мұғалім үшін қандай маңызды болса, оқушы үшін де аса маңызды. Осындай жүйелі жұмыстар нәтижесінде оқушының күннен-күнге білімге деген ынтасы артады, олар өз бетімен шығармашылықпен жұмыс істеуге тырысады, өз-өздерін бағалап, өз күшіне деген сенімділік пайда болады, оқудың мақсатын түсіне бастайды және осының бәрі оқушының жеке тұлға ретінде дамуына үлкен әсер етеді. Қазақ тілін оқытудағы педагогикалық қызметіміздің мақсаты-мемлекеттік тілді жетік білетін, бәсекеге қабілетті оқушыларды, дарынды және дара тұлға дайындау.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Педагог» журналы 2021. №2 -13-14б.
2. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2018. №2 -3-9б.
3. «Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл» 2019. №2 -11б
4. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2019. №7 -26-32б.
5. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2020. №3 -66-67б.

УДК 378.1

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ФАКТОР ДОСТИЖЕНИЯ ПЛАНИРУЕМЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ОСНОВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ

Корчинская Евгения Петровна,
учитель начальных классов
КГУ «Школа-гимназия города Тобыл
отдела образования Костанайского района»
г.Тобыл, Казахстан

Аннотация

Замануи білім соңғы жылдары жаңа өзгерістерге ұшырауда. Бұл мақалада «Шекарасыз оқыту» жобасы мұғалімге өз мүмкіндіктерінің әлеуетін ғана емес, сонымен бірге оқушыларын да ашуға көмектеседі делінген. Сондай-ақ, бұл мақалада «Мұғалімге арналған нұсқаулық» бағдарламасы мен оқу әдебиеті арқылы үшінші базалық деңгейде педагогикалық қайта даярлауға енгізілген жеті модульдің идеясы туралы аналитикалық пайымдау бар, ол осы мақалада негізгі және жалғыз әдебиет көзі болып табылады.

Түйін сөздер: оқыту, жобасы, метатаным, модуль, жақын арадағы даму аймағы.

Аннотация

Современное образование за последние годы претерпевает новые преобразования. В данной статье говорится о том, что проект «Обучение без границ» помогает учителю раскрыть не только потенциал своих возможностей, но своих учеников. Также в данной статье идет аналитическое рассуждение об идеи семи модулей, которые были внедрены в педагогическую переподготовку на третьем базовом уровне через программу и обучающую литературу «Руководство для учителя», которая в данной статье является основной и единственной как литературный источник.

Ключевые слова: проект, обучение, метопознание, модуль, зона ближайшего развития.

Abstract

Modern education has been undergoing new transformations in recent years. This article says that the project «Learning without Borders» helps a teacher to reveal not only the potential of their abilities, but also their students. Also in this article there is an analytical discussion about the ideas of seven modules that were introduced into pedagogical retraining at the third basic level through the programm and the teaching literature «Teacher's Guide», which in this article is the main and only literary source.

Keywords: Project, Learning, metacognition, modules, the zone of immediate development.

Впервые с понятием «метапознание» познакомилась тогда, когда стала участником проекта «Обучение без границ». Базовой компетенцией такого урока является учить учиться. При тщательном изучении модулей, первым вызвал интерес модуль «Новые подходы в преподавании и обучении».

Вникнув в идею модуля и осознав всю важность, без труда можно определить то, о чём идёт речь, и чем можно заниматься на практике. Внедряя идеи всех семи модулей, можно опираясь на данную «Обучение тому, как учиться» как базовую. Для того чтобы что-то внедрять надо изучить и обязательно использовать действие данного модуля в своей педагогической практике. В первый месяц обучения для того, чтобы понять, как люди учатся, обучающиеся вместе с тренерами отправились в теоретическую экспедицию. Благодаря методическому пособию «Руководство для учителя» и грамотному объяснению наших тренеров, стали понятны идеи всех модулей: «Обучение рассматривается как феномен, помогающий ученику понять реальный мир» [1, с.130]. Поэтому вопросы, возникшие в начале курсов, сами собой нашли ответ в сознании.

Обучение – это комплексный процесс, поэтому говоря об одном модуле, нельзя, не затронуть остальные. При составлении урока чётко видно, как один модуль вплетается в другой. Например, *обучение через диалог* тесно взаимодействует с *критическим мышлением***.** Н.Мерсер определил три формы аргумента при обсуждении в классе:

1) *Диспутивный разговор*, когда ученики конкурируют и не желают принимать точку зрения другого человека.

2) *Кумулятивный разговор*, при котором ученики основываются конструктивно и некритически на вкладах друг друга.

3) *Исследовательский разговор*, продолжающийся посредствам критического размышления и обоснованного аргументирования, когда предложения могут быть подвергнуты сомнению и встречному оспариванию. [1, с.156]

Все данные формы красной нитью прошли по урокам. На первом уроке высокомотивированные обучающиеся отстаивали свою точку зрения, не принимая во внимание мнения других одноклассников. На последующих уроках диалоги стали принимать конструктивную форму, они выслушивали доводы друг друга, подвергали сомнению ответы, исками истину вместе, учились составлять вопросы высокого и низкого порядка. В общем, было замечено на всех уроках, что критическое мышление помогает учащимся в оттачивании навыка общения на любом этапе урока об умы других ребят. Осталось только согласовать правила диалога, со всеми участниками процесса. Составить правила работы в группе, обговорить различные роли, например роль спикера следящим за временем, роль спикера, представляющего работу группы, роль спикера, который проводил в конце урока рефлективный отчет о работе каждого члена группы. Конечно, все роли не статичные и имеют сменный характер, так как каждый ученик должен побывать в различных ролях.

Немаловажный фактор в обучении тому, как учиться – предоставление возможности обучающимся учить друг друга. Такая цель может быть достигнута в ходе групповой или парной работы, когда ученик со слабой мотивацией обращается к более сильному ученику за помощью в решении образовательной задачи. Удачным является использование диалогового обучения, так как дает возможность некоторым ребятам проявить себя. Дети, которые боялись отвечать перед большой аудиторией, комфортно себя чувствовали при работе в малой группе.

Также удачным является использование на уроках информационно-коммуникационных технологий (ИКТ)**.** А именно ИКТ помогает на уроке продемонстрировать тот материал, который как говорится невозможно передать словами, можно только увидеть. Например, на первом уроке «Не рвите напрасно цветы» показанный видеоролик под названием «Земля болеет» заставил задуматься ребят о том, как мы относимся к природе, и что она чувствует. Детей потрясло то, что Земля оказывается тоже может страдать и теперь они точно знают, что обижать животных, ломать растения ни в кое случае нельзя. Очевидно, что без ролика не удалось бы передать всю боль, которую испытывает наша планета. Каждое слово, каждое движение, каждая нота прозвучали не в детских ушах, а в детских сердцах и оставили неизгладимый след надолго. Ещё один яркий момент, который был использован на уроке познание мира, по теме «Насекомые». Ребята, перед тем как приступить к 3 заданию, просматривали видео ролик «Процесс появления бабочки из кокона». Согласитесь ни один рисунок или рассказ не опишет того, что увидели ребята своими глазами. Ребята после просмотра еще долго обсуждали этот процесс появления.

При определении тем уроков, учитель тщательно подбирает задания в соответствии с учетом возрастных особенностей учеников. Это не секрет, что, у детей разных возрастов наблюдаются соответствующие уровни метасознания, поэтому все задания должны быть нацелены на то, чтобы каждый ребёнок чувствовал себя комфортно в своей зоне ближайшего развития. Особо успешно получается составить вопросы высокого и низкого порядка. Судя по технологическим картам, в которых работали обучающиеся, это является удачной находкой. У них есть перспектива роста в обучении. Если у ребенка будет отработан навык грамотного ответа с вопросами низкого порядка, то ему вполне возможно перейти к вопросам высокого порядка и тем самым показать свой рост в обучении.

Также было замечено, что обучающимся очень нравится проводить работу по оцениванию**.** Необходимо распланировать работу так, чтобы на всех уроках выполняя различные задания, учащиеся могли оценить себя (самооценка), оценить друг друга (взаимооценка). При этом дав понять, что они несут ответственность в этом случае не только за себя, но и за других, создавая климат доверия и доброжелательности. Для каждого задания создавались критерии оценивания, на которые

опирались ребята при оценивании выполненной работы. Также четко определенные критерии при оценивании исключают спорные вопросы, что значительно упрощает работу.

Современный учитель, работая над созданием поурочного плана, использует «Руководство для учителя» как настольную книгу. Все семь модулей имеют место быть в еже урочной работе современного педагога. Необходимо применять данные модули, так как они приводят работу учителя к педагогическому совершенствованию и разнообразному подбору заданий на уроке, которые вызывают у учащихся интерес к обучению. Нужно стараться продумать каждую деталь урока, учесть каждый момент. И вот с таким багажом знаний можно смело отправляться учеников во взрослую жизнь.Еще одной задачей учителя является помощь ученикам в обобщении знаний, не просто делая выводы по каждому этапу урока, но и стимулируя рефлексию и обдумывание собственных идей. А когда учитель видит даже самые малейшие достижения учащихся, важно именно в этот момент поощрять детей, допущенные ребенком ошибки корректно исправлять.

Возможно за данной стратегией обучения, будущее в образовании Казахстана, сегодня необходимо задуматься над тем, какие можно внести изменения. Что в наших силах? Что уже сегодня можно сделать?

На фоне изученного материала приходит глубокое убеждение в том, что, изучив все модули, и применив их на практике, было очень важно данное обучение. Каких результатов можно достигнуть сейчас, применяя свои знания. Чем заняться после обучения? Конечно, продолжить работу по внедрению всех идей 7 модулей, в будущем учебном году. А также можно предложить, чтобы в высших учебных заведениях расширили образовательную среду, заложив в программу изучение идеи семи модулей. Если начать это сейчас, то уже через пять лет по окончанию обучения в высших учебных заведениях к работе приступят молодые педагоги нового поколения с новыми идеями, продвигающие отечественное образование вперед.

Список литературы:

1. Руководство для учителя. Третий (базовый) уровень. Программа курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. – С. 109--212.

УДК 37.01

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ТАРИХ ПӘНІН САПАЛЫ ОҚЫТУ

Космаганбетова Гулим Бейсенбаевна,
тарих пәні мұғалімі
Арқалық қаласы әкімдігі білім бөлімінің
Кейкі батыр атындағы №4 атындығы
білім беретін мектебі
Арқалық қ, Қостанай обл. Қазақстан

Аннотация

Сабақ беру үрдісінде қазіргі күннің, яғни инновациялық әдістерді оқытудың интерактивті оқыту моделі болып табылады. «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» - деген бүгінгі тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі біз тәрбиелеп отырған жас ұрпақтың меңгерген біліміне, алған тәжірибесіне байланысты екеніне еш күмәнім жоқ. Оқушылардың танымдық көзқарасын байыту ақыл-ой қабілетін жетілдіру, өзіндік ойлау және өмірлік ұстанымын қалыптастыру мұғалімнің шеберлігіне, шығармашылық қабілетіне байланысты.

Түйінді сездер:Тарих, мұғалім, оқыту процесі, электронды оқулықтар, АКТ.

Аннотация

В процессе преподавания является интерактивной обучающей моделью современного дня, т.е. обучения инновационным методам. Я не сомневаюсь, что сегодняшнее будущее нашего независимого государства зависит от знаний, опыта, приобретенного подрастающим поколением, которого мы воспитываем. Обогащение познавательных установок учащихся совершенствование умственных способностей, формирование собственной мыслительной и жизненной позиции зависит от мастерства учителя, творческих способностей.

Ключевые слова:История, учитель, процесс обучения, электронные учебники, АКТ.

Abstract

It is an interactive learning model of modern teaching, i.e. teaching innovative methods in the teaching process. I have no doubt that the future of today's independent state depends on the knowledge and experience gained by the younger generation that we are raising. Enriching students' cognitive vision

depends on the teacher's skill, creativity, and ability to improve their mental abilities, form their own thinking and life position.

Keywords: History, teacher, learning process, electronic textbooks, ACT

«Халықтың кемеліне келіп өркендеп өсуі үшін ең алдымен азаттық пен білім қажет» деп қазақтын біртуар перзенті Шоқан Уәлиханов айтқандай еліміз өз тәуелсіздігін алғаннан кейін білім мен ғылым саласына ерекше көңіл бөлуде. Әлемдік білім кеңістігінен орын алу үшін міндетті түрде саналы жан-жақты дамыған ұрпақты тәрбиелеуіміз керек «Мұғалім - мектептің жүрегі» деп халқының болашағы үшін білімнің даңғыл жолын салған Ыбырай Алтынсарин бекерден бекер айтпаған. Әрбір мұғалім өзін мектептің жүрегімін деп есептеп, мектептің жанын кіргізердей дәрежеде болуы тиіс. Өз ісіне аса ықыласпен ден қоя отырып, құзырлы мұғалім ретінде баланың жүрегіне білім нәрін себе білуі керек. Сындарлы оқыту туралы түсінік оқушыға нақты білім беруді мақсат тұтқан мұғалімнің өз сабақтарын оқушының идеясы мен білім – біліктілігін дамытуға ықпал ететін міндеттерге сай ұйымдастыруын талап етеді. Бұндай міндеттер оқушылардың оқыған тақырып бойынша білімдерін өз деңгейінде көрсетіп, кейбір болжамдар бойынша күмәнді ойларын білдіре алатындай, пікір – көзқарастарын нақтылап, жаңа ұғым – түсініктерін өрістетуге орайластырылып құрылады. Мұғалім қызметіндегі маңызды дүние – жекелеген оқушылардың тақырыпты қабылдау ерекшеліктерін, оқушылардың түсінігін жетілдіру немесе жақсарту мақсатында олармен жұмыс жүргізу қажеттігін ұғынуы, сондай – ақ кейбір оқушылардың тақырыпты өзіне оңтайлы бірегей тәсілдермен меңгеретіндігін жете түсіну. Білімді және тәрбиелі, дүниетанымы кең, ұшқыр ойлы ұрпақ тәрбиелеу үшіні – сындарлы оқыту теориясын сабақ үдерісінің негізгі көзіне айналдыру қажет. Осы бағытта білім беру ұйымдарының алдындағы мақсат – мұғалімдер тәжірибесін үнемі жетілдіру және бағалау. Жаңа әдіс –тәсілдердің практикалық қолданысын кеңейту, дамыту болып табылады. Ол үшін жергілікті және облыстық білім беру ұйымдары педагог кадрлардың ізденісі бағытындағы тәжірибе алмасу шараларының формаларын жетілдіріп отыруы қажет. Ұстаздар қауымының республикалық және өңірлік тәжірибе алмасуы үнемі болуы шарт. Алдымызда тұрған міндеттеріміз мынадай: оқушының өзіндік және жеке ойлауын қалыптастыру оқушының шығармашылық таланттарын жан –жақты ашып көрсету оқушының сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамыту сабақ үдерісінде АКТ – ны тиімді пайдалану тарих сабағында оқушының белсенділігін арттыру оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыру. оқушылардың ғылыми білім, іскерлік дағдыларды меңгеруіне керекті оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру. ақыл-ойды, ұғымталдықты, қабілетті, дарындылықты дамыту. Ұлы данышпан Әбу Насыр әл Фараби «Әрекетіміз дұрыс болу үшін біздің соған баратын жолымыз қандай болу керек екенін анықтап алуға тиіспіз» - деп атап көрсеткендей, оқушы жүрегінен жол табам деген ұстаз мына қағидаттарды естен шығармауы тиіс: оқыту мазмұны мен әдіс икемділігінің маңыздылығы қағидаты Оқушылардың жас ерекшеліктері мен деңгейіне сай оқу мазмұны мен әдісін таңдау болып табылады. Жаңа ақпараттық технологияларды қолданудың мақсаттылық қағидаты. Оқытуға жеке дара қарау яғни ғаламтор материалдарын тиімді пайдалана білу Оқушының жаңа тың материалдарды тауып, сұрыптауына мүмкіндік туады. Электронды оқулықтарды тиімді пайдалану. Білім алушының білім мазмұнын таңдау еркіндігі қағидаты Пәндер мазмұнының Қазақстан Республикасы білім стандартының нормативтік талаптарына сай болуы. Этикалық қағидаттар. Мұғалім мен оқушы арасындағы шынайылық және еркіндік, сыйластықтың орын алуы. Әл-Фараби: «оқыту дегеніміз – үйрету, дағдыландыру, әрекеттендіру»,- дейді. Оқыту – мұғалім мен оқушылардың белгіленген мақсатқа жетуге бағытталған, реттелген, бірлескен іс-әрекеті, оқушылардың танымдық іс-әрекетін арнайы ұйымдастыру. Оқыту процесі – мұғалім мен оқушының бірлескен іс-әрекеті. Оқыту процесі – екі жақты процесс болғандықтан, мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетін, мұғалім тарапынан оқушы іс-әрекетіне басшылық етуді, жоспарлауды, ұйымдастыруды, басқаруды талап етеді. Осы процесте оқушылар ғылыми білімдер алып, іс-әрекет жасауға үйреніп, жақсы мен жаман туралы көзқарастарын қалыптастырады. Оқыту баланы дамытады. Ол мынадай бөліктерден тұрады: мақсат, міндет, мазмұн, нәтижелері, оны бағалау. Нәтижелі оқытуға қол жеткізу жолында мынадай сұрақтар туындайтыны заңды деп ойлаймын. «Нені оқыту керек?», «Қалай оқыту керек?: «Оқыту қалай жүргізіледі, оның заңдылықтары қандай?», «Кімдерді оқыту керек?», «Не үшін оқыту керек?» «Қайда оқыту керек?». Тәжірибеде оқытудың көптеген түрлері қолданылуда. Мұғалімдер барлық пайдалы оқыту түрлерінен бас тартпай, жақсыларын жаңа жүйеге бағыттап тәжірибеге енгізеді. Топтық оқыту, өзін-өзі оқыту – оқушы белгілі бір өздік жұмысты (оқылатын объектімен, оқулық, приборлармен жұмыс істейді, есеп шығарады, зерттеу жұмысы) орындап, оның нәтижелері туралы жазбаша есеп береді. Өзара оқыту (жұптық оқыту) – оқушылар тұрақты жүпта немесе құрамы өзгеретін жүпта жұмыс істейді де, қандай да бір мәселені бір-біріне түсіндіріп, өз тақырыптарын қорғап, жолдасының жұмысының нәтижесін бағалайды. Сындарлы оқытуда .оқушы өз бетінше білім алуды ұйымдастырады, сын тұрғысынан нақты ,мақсатты шешім қабылдауға үйренеді, оқушылар кез-келген сұраққа өмірден мысал келтіре отырып салыстырып жауап береді [1. 25б].

Тарих сабағында оқушылармен жұптық және топтық жұмыс жасау дағдысын қалыптастыру Сындарлы оқытудағы негізгі білім беру бағыты топпен жұмыс жасау арқылы жүргізіледі. Мен ұлттық «Өрлеу «біліктілікті арттыру орталығынан Кембридж университеті мұғалімдерінің оқыту әдіс-тәсілінің екінші негізгі деңгейін оқып мектебімде сол жеті модульді өз сабақтарымда қолданып келемін. Осы

алған білімімді басшылыққа ала отырып 8 сыныптың Қазақстан тарихы пәні бойынша «1916 жылғы ұлт – азаттық көтерілістің алғышарты, сипаты, мақсаты, барысы мен нәтижелері» деген тақырып бойынша сабақ өтіп, оқушыларға топта жұмыс жасата отырып, жаңа білімді игеруіне бағыт бердім. Сабақтың ұйымдастыру сәтінде мен оқушы назарын сабаққа аудару мақсатында С.Мұқановтың «Ботакөз» романынан үзінді оқып, оқушыларға «Бұл үзіндіде қандай тарихи оқиға суреттелген?» деген сұрақ қойдым. Оқушылар І дүниежүзілік соғыс кезі деп жауап берді. Осыдан соң бүгінгі сабағымыздың сол соғыс кезінде қазақ даласында болған ұлт-азаттық көтерілісі жайлы екендігін хабарладым. Сабақты ілгері апару үшін шағын екі топқа бөліну керек екендігін ескерттім. Оқушыларды өздері ұнататын түстерге байланысты екі топқа бөлдім. Топтарға жаңа сабақтың мазмұнын ашу, түсіну мақсатында тапсырма бердім. 1-топқа көтерілістің болу себебі, мақсаты, сипаты, негізгі ошақтары жайлы оқып постер әзірлеуді тапсырдым. Ал екінші топқа интернет материалдарын пайдаланып көтерілістің басшылары, көтеріліс барысындағы ірі шайқастар, олардың нәтижелері мен тарихи маңызы жайлы деректер алуды тапсырдым және сол іздену жұмыстарын ортаға салып қорғау қажеттігін ескерттім. Екі топта өздеріне берілген тапсырмаларды зор қызығушылықпен орындады, постермен жұмыс жасап қорғады. Бұл сабақта әр топтың алдында ғаламтор жүйесіне қосылған компьютер және ұялы телефондар тиімді қолданылды. Мен бұрын ғаламтор материалдарын өзім таратып беретін едім. Осы сабақта оқушылар өздері оқулықта жоқ көтерілістің басшылары туралы мәліметтерді тауып, оқып үйренді, талдады. Осы тапқан мәліметтерін топ бойынша қорғады. Оқушылар топ бойынша жұмыс жасай отырып бір – бірін тыңдады, оқып үйренді. Тақырып мазмұнын ашты. Тақырып мазмұнын әр топ дөңгелек стол әдісі арқылы қорғады.Жаңа тақырыпты оқушылар өз бетімен меңгеруге бағытталып, жұптық әрі топтық талдау жасау арқылы түсінді. Сабақты бекіту кезеңінде оқушылар өздерінің нені меңгерді,нені меңгермегенін анықтау мақсатында «Жедел жауап» сайысы арқылы өз білімдерін тексерді. Сабақ соңында топтарға әр топтың сабақ барысындағы іс-әрекетіне «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісі арқылы баға беруін сұрадым. Кері байланысқа түсе отырып сабақтың ұнаған жақтары мен ұсыныстарын оқушылардың өздері дәлелдейді, яғни бұл келесі сабақта алдыңғы сабақта кездескен қиындықтарды жеңуге мүмкіндік туғызады. Топпен жұмыс тәсілін өз сабағымда пайдалана отырып мен бұл әдістің тиімділігіне көз жеткіздім. Бұл тәсіл оқушылардың бір-бірін тыңдай білуіне, сөйлеу мәдениетіне, өздерін сенімді ұстауына, ұйымшыл болуға тәрбиелейтінін байқадым.

Сындарлы оқыту тәсілдері – оқушы шығармашылығы мен дүниетанымын дамытудың көзі. Жаңа әдіс - тәсілдерді тиімді пайдалана білу - оқушы шығармашылығы мен дүниетанымын кеңейтудің негізі. Осы технологияларды қолдана отырып, шығармашылық іс-әрекет талаптарын орындау мақсатында, оқушылардың қызығушылықтарын арттыру мақсатында бағдарламадағы мәтіндерге сәйкес деңгейлік, шығармашылық тапсырмаларды алып, практика жүзінде қолданып, мынадай тұжырымдар жасадым:

- оқушылардың шығармашылық дербестігін дамыту арқылы оның жеке тұлғасын қалыптастыруға болады;
- қызығушылық іс-әрекет түрлері төменнен жоғары қарай, кезекті түрде, белгілі бір ретпен, жүйемен жүргізілуі нәтижесінде шығармашылығы дамиды;
- қызығушылық іс-әрекетті дұрыс ұйымдастыру біліктері мен ізденімпаздықтың қалыптасуы оқушыларды шығармашылыққа баулиды;
- оқушыларды танымдық тапсырмаларды орындау мүмкіндіктеріне қарай топтарға бөліп, сәйкес жұмыс түрлерін таңдап, жүйелі жұмыс жүргізудің маңызы зор;
- қызығушылық іс-әрекетте дәстүрлі емес әдіс-амалдар пайдалану интеллектуалдық қабілеттерін дамытып, оқу–танымдық және ғылыми ізденістер жасауға талаптандырады.

Тәжірибе көрсеткендей күнделікті сабағыма қарағанда жаңа-әдіс тәсілдерді пайдалана өткен сабағымдағы оқушының белсенді іс -әрекетін, қызығушылығын байқадым. Тарих сабағында оқушы шығармашылығын дамыту тарихи көркем Пайдаланған әдебиеттерге жол сілтеу болып табылады. Қазіргі таңда ғылыми негізде және жаңа зерттеушілік бағытта құрастырылған электронды оқулықтарды тиімді пайдалану оқушының пәнге қызығушылығына жол ашады. Мен осы бағытта өз қолданысымдағы тақырыптық бірнеше электронды оқулықтарды - «Таңбалы Тамғалы», «Қазақстандағы ауыл шаруашылығын ұжымдастыру», «Қазақстандағы индустрияландыру», «Зиялы қауымды жаппай қудалау», «Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан» тағы басқаларын атап көрсеткім келеді. «Робин раунд» әдісі бойынша сыныптағы оқушылар бір – бірін қайталамай сабақ мазмұнына сай пікірін айтып сабақты қорытындылай алады. «Елес жетелеу», «Автор орындығы», «Ассоциация» әдістері, диалогтік оқыту әдістері оқушылардың өз пікірін еркін айтуына мүмкіндік туғызары анық. Сонымен бірге тарихи оқиғалар мен тарихи тұлғаларға, олардың ой-пікірлеріне, көзқарастарына, атқарған еңбектеріне сын тұрғысынан баға беруге дағдыланады [2,17б].

Тарих сабағында АКТ – ны пайдаланудың тиімділігі мен практикалық қолданысы туралы. Қазір білім беру саласында түрлі технологиялар енгізілуде, бірақ олардың ішінде қажеттілігін таңдап, сабақтың әр кезеңінде тиімді қолдану – басты талап. Мәселе технологияларды кеңінен пайдалану емес, мәселе – тұлғаны нәтижеге бағыттай білім беруде. Сондықтан тарих сабақтарында көрнекілік әдісі мен техникалық құралдарды қолдана білу мұғалім алдында тұрған бірден- бір міндет. Сабақта жаңа технологияларды, техникалық құралдарды жан жақты қолдану, сабаққа керекті материалды

ақпараттық кеңістіктен іздеу, мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оның уақытын үнемдейді, жаңа ақпарат түрі көбейіп, оқушылардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Электрондық оқулықтарды сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық тапсырмалар орындайды. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болу тиіс Мен өз тәжірибемде ғаламтордан тақырыптық бейне көріністер алып талдау жұмыстарына үлкен мән беремін. Осы арқылы оқушылардың тарихи түсініктері бір жерде ғана тоқталып қалмайды. Мысалы мен «Қазақстанның 17-18 ғасырлардағы мәдениеті» тақырыбын өткенімде қазақ халқының ұлттық киімдері мен әдет-ғұрып,салт-дәстүрін оқытып үйрету кезінде «Қыз Жібек» фильмінен үзінді көрсеттім. Оқушыларға сұрақ қоя отырып ұлттық киімдер, зергерлік бұйымдар, әдет-ғұрыптар жайлы өздерінің көргендерінен ой –пікірлерін айтуды сұрадым. Оқушылар сабақ барысында өз пікірлерін еркін жеткізе білуге, бір-бірін тыңдай білу мен пікірлерімен санаса білуге дағдыланды. «1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің орталықтары» тақырыбын өткенімде 1938 жылы «Ленфильм» киностудиясынан шығарылған алғашқы дыбысты фильм «Амангелдіні» оқушылар өздері тауып, Амангелдінің орыс оязына айтқан пікірлерін тыңдады, яғни жанды мәлімет алды. Бейнероликтер алу барысында тарихи кейіпкерлердің жаңа заманда қалай зерттеліп жатқанын біліп отырады . АКТ-ны тиімді пайдалану оқушыны мына қадамдарға бағыттайды:

2. Оқушы танымын кеңейтеді.
3. Оқушыны ғаламтормен тиімді жұмыс жасай білуге бағыттайды.
4. Оқушының өзіне сенімін нығайтады және жұмыс жасай білу дағдысын қалыптастырады.

Ақпаратты технологияларды пайдалану арқылы мектептегі сабақтарды жаңаша ұйымдастыру, мұғалімнің рөлі мен қызметінің артуына жағдай жасау, теориялық, ғылыми – педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру, ақпараттық технологиялар мен инновациялық оқыту әдістері арқылы оқушыларды ізгілікке, елжандылыққа, саналыққа, адамгершілікке, имандылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу. Инновациялық әдістерді баланың білім деңгейіне және жас ерекшелігіне қарай оқу үрдісінде пайдалану негізгі міндет болып табылады. Оқушылармен материалды игеру үрдісін психологиялық түрде женілдетеді. Пәнге деген танымдылық қызығушылығын тудырады. Оқушылардың көз қарасын кенейтеді. Сабақ үстінде көрнекілікті қолдану мүмкіндігі өседі. Тарихты оқуға және үлгерімді жоғарылату қызығушылығы туады. Теориялық материалды толық игеру болады. Ақпаратты табу, оны компьютерлік технология арқылы өндеу, өз көзқарасын нақты және қысқаша қалыптастыру дағдысы. Сабақ үстінде оқушының да мұғалімнінде еңбек өнімінің жоғарлауы болады.

Бүгінгі күні республикамызда білім беру жүйесінің түбегейлі өзгеріске ұшырауы анықталғаны баршамызға аян. Оның негізгі факторы жаһандану үрдісіндегі білім беру саласында жаңа модельдердің дүниеге келуі, білім беру үрдісінің ақпараттандырылуы болып табылады. Прогрессивті концепциялардың пайда болуы, білім беру үрдісінде алға кеткен мемлекеттердің тәжірибесімен танысу және соның нәтижесінде ұлттық білім беру моделін құрастыру бүгінгі күні өте өзекті мәселе болып табылады, өйткені нарықтық экономикаға негізделген мемлекетіміздің келешегіне мамандар қажеттігінен туындайды. Ақпараттық және педагогикалық технологиялар негізінде мұғалімнің рөлін түбегейлі өзгертуге мүмкіндік туды, мұғалім тек қана білімді алып жүруші ғана емес, сонымен қатар оқушының өзіндік шығармашылық жұмысының жетекшісі және бағыт берушісі болып анықталды [3, 31б].

Осыған орай сабақ беру үрдісінде қазіргі күннің, яғни инновациялық әдістерді оқытудың интерактивті оқыту моделі болып табылады. «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» - деген бүгінгі тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі біз тәрбиелеп отырған жас ұрпақтың меңгерген біліміне, алған тәжірибесіне байланысты екеніне еш күмәнім жоқ. Оқушылардың танымдық көзқарасын байыту ақыл-ой қабілетін жетілдіру, өзіндік ойлау және өмірлік ұстанымын қалыптастыру мұғалімнің шеберлігіне, шығармашылық қабілетіне байланысты. Сыни тұрғыдан ойлау стратегиясын сабақ үдерісінде қолдану арқылы төмендегідей нәтижеге қол жеткізуге болады:

1. Оқушының белсенділігін арттыру.
2. Шығармашылық қабілетін дамыту.
3. Оқушы дарыны мен талантын анықтау.

Ұлы ойшыл Уильям Уорд «Жай мұғалім – хабарлайды. Жақсы мұғалім -түсіндіреді. Керемет мұғалім – көрсетеді. Ұлы мұғалім – шабыттандырады» деген екен. Сондықтан XXI ғасыр мұғалімі жанжақты болуы заңды деп ойлаймын. Оқыта отырып тәрбиелеу-қазіргі заман мұғалімінен талап етілетін басты мәселе. Сондықтан атақты педагог К.Д.Ушинскийдің «Оқыту - тәрбиелеудің қуатты органы, бұл органды пайдалана білмеген тәрбиеші шәкірттерге әсер етудің ең басты және қажетті құралынан айрылады» деген сөзін үнемі жадымызда сақтасақ деймін [4, 11б].

Әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Уәлиханов.Таңдамалы шығармалар жинағы.
2. Ақылдың кені /Ұлағатты сөздер/-Алматы, 2008 жыл.
3. Қисымова.Ә.К.Оқыту технологиялары. - Алматы, 2007 жыл.
4. Аймаханова. Қ., Аманова Ф., Әбубакирова А.

УДК 37.02

LMS СИСТЕМЫ - ИННОВАЦИОННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Кубетаев Асан Сапарбайұлы,
главный менеджер по инновациям
КГП «Костанайский высший медицинский колледж»

Аннотация

Бұл жұмыс оқытуды басқару жүйелері (LMS) туралы мәліметтерді және LMS-тің жекелеген түрлерін және оларды білім беру саласында пайдалануды қарастырады. Өзектілігі: Пандемия кезінде оқытудың дәстүрлі әдістері арқылы сабақ беру мүмкіндігі болмады, сондықтан жаңа модель - онлайн оқыту әдістемесі. LMS жүйесі білім беру мүмкіндіктерін кеңейтетін және білім алушылар арасындағы көпірге айналған көптеген мүмкіндіктерге ие. Мақсаты: Дәстүрлі білім беруден инновациялық аралас, онлайн оқытуға эволюциялық ауысу білім алушылар мен оқытушылар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады.
Түйінді сөздер: оқытуды басқару жүйелері, онлайн оқыту, инновациялық білім, қашықтықтан оқыту.

Аннотация

Данная работа включает в себя сведения о Системаме управления обучением (LMS), и расматривает отдельные виды LMS и их использование в сфере образования. Актуальность: Традиционные способы обучения были неприменимы во время этой пандемии, и поэтому новой моделью является методология онлайн-обучения. LMS системы имеет большой набор функций, которые расширяют возможности в сфере образования и стали мостом между обучающимися. Цель: Эволюционный переход от традиционного образования к инновационному смешанному, онлайн-обучения открывает новые возможности для обучающихся и для преподавателей.
Ключевые слова: системы управления обучением, онлайн обучение, инновационное образование, дистанционное обучение.

Abstract

This work includes information about Learning Management Systems (LMS), and examines certain types of LMS and their use in education. Relevance: Traditional ways of learning were not applicable during this pandemic, and therefore the new model is the methodology of online learning. The LMS system has a large set of functions that expand opportunities in the field of education and have become a bridge between students. *Goal*: The evolutionary transition from traditional education to innovative mixed, online learning opens up new opportunities for students and teachers.
Keywords: learning management systems, online learning, innovative education, distance learning.

В последние годы многие отечественные и международные средние и высшие учебные заведения экспериментируют с Системами управления обучением (LMS), которые внесли некоторые существенные изменения в их структуру, функциональность и эффективность. Эта технология помогает образовательным учреждениям создавать, внедрять, администрировать, распространять и управлять всеми видами деятельности, связанными с онлайн-образованием [1, с.40].

Во время пандемии COVID-19 традиционные способы обучения стали бесполезными, всем образовательным учреждениям пришлось перейти на LMS. LMS или Система управления обучением – это специально разработанная система, которая помогает проводить курс, обучение с помощью интерактивного носителя видео и изображений. Это также может быть полезно для отслеживания и измерения прогресса каждого учащегося. Традиционные способы обучения неприменимы во время этой пандемии, и поэтому новой моделью является методология онлайн-обучения. LMS имеет большой набор функций, которые помогло нам перейти к онлайн-обучению [2].

Почему LMS имеет решающее значение в настоящее время:

1) *Гибкость*: LMS предлагает гибкость и высоко настраиваемые решения для новых пользователей, предоставляя им учебные материалы по запросу. Они смогут получить доступ к материалам из любого места, где захотят.

2) *Интерактивное обучение*: С помощью передовых технологий, таких как виртуальная или дополненная реальность, LMS, как способ обучения, может включать в себя преимущества их всех и

обеспечивать захватывающий опыт обучения для всех. Это поможет повысить вовлеченность и мотивацию учащихся.

3) *Бесшовная интеграция*: Интеграция LMS обеспечит беспрепятственный пользовательский интерфейс и обеспечит эффективный учебный контент, предоставляя глобальную единую сессию входа для всех учащихся. Он позаботится о безопасности, и вам не нужно беспокоиться об этом.

4) *Развитие студентов*: Образовательные учреждения могут эффективно управлять и отслеживать успеваемость своих студентов с помощью LMS и просматривать результаты на ежедневной или ежемесячной основе. Это сократит большую часть ручного труда и будет экономически эффективным [2].

LMS может быть использован для улучшения общей успеваемости студентов и помочь им добиться успеха. Некоторые из ключевых особенностей:

1) *Оценка*: В LMS есть встроенные инструменты, которые помогут вам планировать и создавать различные виды оценок (например, викторины, игры, тесты простые задания). У них есть инструменты, которые помогают отслеживать успеваемость студента.

2) *Назначения:* Задания включают изображения, видео и другие интерактивные функции, которые могут заставить студентов чувствовать себя более связанными и вовлеченными в курс. Они также могут получить доступ ко всем назначениям с файлами вложений из любой точки Интернета. Это делает процесс простым и плавным.

3) *Ресурсы:* LMS предоставляет доступ к ресурсам и информации о курсе, таким как видео курсов, викторины, инструменты и опросы, в любое время и в любом месте. Это позволяет студентам учиться на своих условиях и в своем собственном темпе.

4) *Тесты и викторины*: Преподаватели могут создавать оценки и интерактивные викторины, которые студенты будут с удовольствием проходить [3, с.122].

Системы управления обучением предназначены для контроля большого числа обучаемых. Некоторые из них ориентированы на использование в учебных заведениях (например, Blackboard, e-College, WebCT, Moodle), другие - на корпоративное обучение (Docent, Saba, Aspen). Их общей особенностью является то, что они позволяют следить за обучением пользователей, хранить их характеристики, подсчитывать количество заходов на определенные разделы сайта, а также определять время, потраченное обучаемым на прохождение определенной части курса. Эти системы позволяют пользователям регистрироваться для прохождения курса. Зарегистрированным пользователям автоматически высылаются напоминания о необходимости пройти очередной онлайновый урок. Такая система позволяет выполнять основные административные функции. Обучаемые могут проверять свои оценки, проводить чаты и участвовать в специальных групповых разделах, куда могут заходить только члены определенной группы [1, с.42].

Исходя из вышесказанного, на занятиях используется LMS системы такие как: Google Classroom, Edmodo, Canvas, Socrative.

Google Classroom – это бесплатная платформа для образовательных учреждений и некоммерческих организаций, также доступна всем, у кого есть личный аккаунт Google. Что доступно преподавателю Google Classroom?

Лента – это живая лента, в которой публикуются все новости и события по текущему курсу;

Задания. Здесь выкладываются домашние задания, которые делают обучающиеся. Приятно, что к каждому заданию можно приложить документ – добавить его из Диска, загрузить видео с Ютуба или прикрепить фото/файл с компьютера. Любое задание может содержать собственные критерии оценки и сроки сдачи, можно выбирать учеников, которые будут его выполнять;

Пользователи. На этой вкладке ученики - вы можете приглашать новых или удалять тех, кто не будет проходить обучение вместе с вами;

Оценки. Из названия раздела следует, что можно смотреть прогресс по каждому обучающемуся и проверять оценки за любое задание курса.

Есть несколько особенностей платформы **Google Classroom:**

1) Автоматическая интеграция с Диском – все файлы по курсу будут храниться в специальной папке, к которой может получить доступ каждый обучающийся;

2) Обучающихся можно добавлять в один клик – с помощью короткого кода или специального приглашения;

3) Для каждого предмета создается собственный календарь, где можно отслеживать текущий прогресс по выполнению плана;

4) Можно вести обсуждения и настраивать мгновенные опросы для получения быстрых ответов;

5) Важно – кроме десктопной версии есть бесплатные мобильные приложения для андроид и айфон [4].

Edmodo – это социальная сеть, предназначенная именно для участников образовательного процесса: учителей, учеников и их родителей. Пользоваться данным ресурсом весьма просто. Вы регистрируетесь как учитель без лишних условностей. Создаёте свой класс. Указываете ученикам и родителям регистрационный код. Что можно сделать с Edmodo:

- Удалённые задания для учащихся.
- Создание цифровой библиотеки.
- Публикация сообщений на «доске объявлений».
- Создание учебных групп.
- Организовать опросы учеников.
- Создание и проведение викторин.
- Возможность общения с другими учителями.
- Создание календаря событий и заданий.
- Доступ к Edmodo через любые мобильные устройства.
- Создание родительских страничек.
- Возможность создания печатных документов.
- Вставить Интерактивную стену в Edmodo.
- Встраивание видео, изображений и аудио клипов.
- Использование сервиса в качестве интерактивного рабочего листа [5].

Canvas – этот сервис позволит вузам и другим провайдерам обучения размещать свои электронные курсы, организовывать регистрацию, делая всё это через единую платформу. Такие курсы можно разрабатывать на этой платформе и отдельным преподавателям. Эта система не просто система дистанционного обучения, а система Массовых открытых онлайн-курсов (сокр.: МООК; англ. Massive open online courses, MOOC) – обучающий курс с массовым интерактивным участием с применением технологий электронного обучения и открытым доступом через Интернет [5].

На **Canvas** можно:

- создавать страницы с текстом и изображениями;
- составлять тесты с различными настройками, например, лимита времени, количеством попыток и т.п.;
- давать задания с установкой сроков выполнения;
- добавлять документы и файлы;
- выставлять оценки и организовывать взаимооценивание учениками друг друга;
- смотреть аналитику по курсу и по отдельным студентам;
- проводить конференции;
- привлекать студентов к совместной работе над проектом, документом [6].

Socrative представляет из себя инструмент для создания, поиска и распространения тестов, а также для проведения тестирований. Особенностями сервиса являются использование приложений для мобильных устройств и отсутствие необходимости регистрации для учащихся: зарегистрировавшись и войдя на сайт, преподаватель создает лобби с уникальным кодом, по которому может присоединиться любой студент. Также сервис обладает обширной базой данных с уже готовыми и проверенными администрацией сайта тестами.

Также существуют 3 режима проведения тестирования:

1. *Instant Feedback* – ученики выбирают ответы в вопросах, расставленных по порядку, не имея права менять ответ и даже временно пропускать вопрос, оставив его на потом.

2. *Open Navigation* – ученики могут отвечать в любом порядке и менять ответы. Тем не менее, даже до завершения теста учитель видит, какой ответ сделал ученик.

3. *Teacher Paced* – учитель сам выбирает, какой вопрос будет следующим и имеет право пропустить или повторить вопрос [7].

Делая вывод можно сказать, что в этом современном мире, где распространяется информация быстро через Интернет, LMS является важным инструментом для обучающихся колледжей и университетов, поскольку они не могут быть в курсе своих курсовых работ, но получают мгновенные уведомления, касающиеся их ежедневных заданий. В свою очередь, преподавателям легче общаться со своими студентами во внеклассное время и они могут мгновенно информировать их. Хотя те, кто использует LMS, могут столкнуться с некоторыми проблемами, все это является неотъемлемой частью обучения и использования совершенно новой системы в целом. Учебные заведения должны обеспечить надлежащее обучение и руководство для студентов и преподавателей, использующих LMS, а также иметь команду, которая всегда готова решить любые проблемы, которые могут возникнуть. Тем не менее, большинство обучающихся иностранных вузов имеют доступ к LMS своего университета или аналогичным системам, которые помогают улучшить их учебный процесс. Многие по опросу иностранных исследователей выразили положительное мнение о LMS, тем самым доказав, что LMS является необходимым внедрением во всех учебных заведениях по всему миру.

Список литературы:

1. Маматов А.В. Методика применения дистанционных образовательных технологий преподавателями вуза / А.В.Маматов, А.Н.Немцев, А.Г.Клепико В.А., А.И.Штифанов. - Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. - 206 с.

2. Ананд В.Т. Причины, по которым все университеты должны искать альтернативы на основе LMS / В.Т.Ананд В. Т. / 2020 - https://elearningindustry.com/why-universities-should-use-lms
3. Турая С. Система управления обучением в Образовании: Возможности и проблемы / С. Турая / International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE). 2019 – С. 665
4. Что такое Google Classroom: начинаем использование – https://googleclass.ru/chto-takoe-google-classroom/
5. О системе управлением обучением CANVAS – https: // canvas.talantiuspeh.ru/ courses/ 44/pages/ o-sistiemie-upravlieniiem-obuchieniiem-canvas?module_item_id=484
6. Онлайн платформа Canvas для уроков и курсов – https://skyteach.ru/2019/10/09/onlajn-platforma-canvas-dlya-urokov-i-kursov/
7. Socrative - http://internet-for-teacher.blogspot.com/2017/12/socrative.html

УДК 711.7

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА: ПРИМЕНЕНИЕ РЕФЛЕКСИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Кухтеева Елена Викторовна,
преподаватель специальных дисциплин
Рудненский социально-гуманитарный колледж
имени И.Алтынсарина
г.Рудный, ул.50 лет Октября 34

Аннотация

Мақала рефлексивті оқыту технологияларын енгізу арқылы білім берудегі инновациялық процестердің дамуын зерттеуге арналған. Мұғалімнің инновациялық қызметінің оң және теріс жақтары атап өтілді. Болашақ мұғалімдерді оқытуда рефлексивті технологияларды қолдану қажеттілігі негізделеді, олардың мәні мен оқу процесіне енгізу әдістемесі ашылады. Баса назар аударылған, оның ішінде педагогтың қалыптасуы тиіс мәдениеті рефлексиялық ойлау.

Түйінді сөздер: педагогтың инновациялық қызметі, педагогикалық рефлексия, кәсіби рефлексия, рефлексивті оқыту технологиясы, рефлексивті тәсіл, рефлексивті ойлау мәдениет.

Аннотация

Статья посвящена изучению развития инновационных процессов в образовании посредством внедрения рефлексивных технологий обучения. Выделены положительные и отрицательные стороны инновационной деятельности педагога. Обосновывается необходимость применения рефлексивных технологий в обучении будущих педагогов, раскрывается их сущность и методика внедрения в образовательный процесс. Сделан акцент на том, что у педагога должна быть сформирована культура рефлексивного мышления.

Ключевые слова: инновационная деятельность педагога, педагогическая рефлексия, профессиональная рефлексия, рефлексивная технология обучения, рефлексивный подход, культура рефлексивного мышления.

Abstract

The article is devoted to the study of the development of innovative processes in education through the introduction of reflexive learning technologies. The positive and negative sides of the innovative activity of the teacher are highlighted. The necessity of using reflexive technologies in the training of future teachers is substantiated, their essence and methods of implementation in the educational process are revealed. The emphasis is placed on the fact that a teacher should have a culture of reflexive thinking.

Keywords: innovative activity of a teacher, pedagogical reflection, professional reflection, reflexive learning technology, reflexive approach, culture of reflexive thinking.

В условиях модернизации системы образования, перехода на новое содержание все более важной становится проблема повышения уровня профессиональной грамотности, становления профессионального сознания педагогов образовательных учреждений, развития их профессиональной рефлексии – способности отображать «внутреннюю картину мира» обучающегося: сначала понять, кем является ученик, представить каковы перспективы его развития, какой должна быть ситуация, способствующая развитию ученика.

Шаблонность и консерватизм, нежелание менять образовательную среду, низкая мотивация к саморазвитию, незаинтересованность в качественных образовательных результатах, недостаточное финансирование инновационной деятельности создают такие риски в развитии педагогических

инноваций, как неготовность к инновациям у членов администрации, а также и всего педагогического коллектива, отсутствие времени для самообразования, изучения педагогических технологий, низкий уровень профессионализма у педагогов, ориентирование только на материальное стимулирование.

Учет факторов, сопряжённых с внедрением инноваций педагогами, позволяет снизить вероятность напряжения обучающихся в учебной деятельности, облегчить решение социальных и профессиональных задач.

Организация творческих условий в учебно-воспитательном процессе, развитие профессиональной компетенции: овладение инновационными методами, формами, внедрение и использование новых педагогических технологий, распространение новаторских, инновационных идей, предоставляют возможности совершенствования образовательной системы - создание новых школ, авторских программ, учебников и т.д.; открытие новых экспериментальных площадок по внедрению инноваций, общественное признание заслуг и поощрение инновационной деятельности.

Инновационная деятельность педагога связана с процессами самоопределения - построение отношения к новшествам, изменение себя, своей профессиональной позиции, преодоление препятствий самореализации.

Рассмотрим основные образовательные подходы в Концепции инновационной деятельности В.А.Сластенина, Л.Д.Подымовой [1]:

- субъектно-деятельностный подход, где личность педагога выступает как самоорганизующийся субъект;
- в креативном подходе раскрывается творческий потенциал, как динамическая структура личности педагога, который проявляется в творческой деятельности, а также включает комплекс психических новообразований личности педагога на протяжении ее развития;
- диалогичный подход подразумевает сотрудничество и сотворчество в инновационном процессе, отказ от менторского дидакта и утверждение иного типа отношений: совместного поиска и анализа результатов;
- модификация типа отношений между педагогами и учащимися, которые строятся на основе сотрудничества, взаиморегуляции, взаимопомощи равных;
- разработка и реализация обучающей среды;
- рефлексия – как механизм осмысления профессиональных успехов и неудач, личностных достижений педагога.

Среди множества образовательных технологий для решения многофакторных задач можно выделить технологию рефлексивного обучения. И.В.Пантюхина в статье о приёмах данной технологии подчеркивает, что технология рефлексивного обучения направлена на повышение эффективности познавательной деятельности, её контроля и самоконтроля, то есть сознательной регуляции человеком собственных действий, что приводит к саморазвитию – активному, последовательному, качественному изменению личности [2, с.5]. Автор точно подмечает, что цель технологии рефлексивного обучения – это активизация внутренних саморегулирующих механизмов развития личности за счет рефлексии собственной деятельности. А основными задачами технологии рефлексивного обучения являются: осознание обучающимся внутренней мотивации к учению, своих ближних и дальних целей; интеграция предметных знаний с рефлексивными знаниями, в их органическом единстве.

В рефлексивной технологии немаловажным представляется внутренний процесс, сочетающий действия контроля и самоконтроля [3, с.20]. Поэтому, рефлексивная технология – это педагогическая технология, которая содержит совокупность элементов и подходов в обучении, основанных на способности обучающихся к самоанализу в момент возникновения затруднений, и которая приводит к однозначному результату. Таким образом, предназначение рефлексивной технологии заключается в том, что она должна быть способной вывести обучающегося из этого затруднения.

Рефлексивное обучение – это не разовое мероприятие, а непрерывный процесс. Непрерывное размышление – это действительно способ помочь учителям и учащимся стать уверенными, ответственными, мыслящими, творческими и заинтересованными.

В образовательном процессе педагог может научить рефлексии своих студентов. Ключевым моментом рефлексивного обучения является постановка студента в позицию активного субъекта собственной деятельности и развитие у него способности к самоуправлению.

В процессе обучения нужно не только передать обучающимся готовые знания, важнее сформировать у них навык самостоятельно находить пути решения проблемных ситуаций. В связи с этим становится необходимым продумать урок таким образом, чтобы сформировать рефлексивные умения и навыки. В учебные программы психолого-педагогических дисциплин зачастую включаются апробированные методики: фиксированное наблюдение, ведение профессионального дневника, самоотчёт, анализ проблемных ситуаций, выполнение упражнений – вопросников в самостоятельной работе студентов, которые находят применение на семинарских и практических занятиях.

Студентам необходимы рефлексивные умения не только для успешного овладения теоретическим материалом, но и для использования полученных знаний в практической ситуации, при этом

важно понимать данную ситуацию и видеть себя в ней, поскольку уровень развития рефлексивных умений определяет качество повседневной жизни человека в дальнейшем.

Использование рефлексии в образовательном процессе связано с целеполаганием. Постановка обучающимися целей своего обучения предполагает дальнейшую рефлексию, характеризующуюся осознанием способов достижения поставленной цели. В данном случае рефлексия – не только итог, но и основа для новой образовательной деятельности и постановки новых целей.

Комбинирование технологий целеполагания и рефлексии в различных видах деятельности должно осуществляться систематически. Такой образовательный подход приводит к тому, что будущий специалист, начинает самостоятельно формировать свои цели. Так, рефлексия позволяет выявить и закрепить результаты образовательной деятельности.

Рефлексивный подход в обучении дает возможность студенту выявлять известные и неизвестные для себя моменты; планировать, формулировать задачу и продумывать ее реализацию; воплощать запланированное: находить необходимый учебный материал, прорабатывать его; отслеживать процесс собственного учения и контролировать успешность своих действий; давать оценку и рефлексировать свои учебные действия, сопоставлять их с намеченными целями; строить перспективные направления работы [4, с.48].

Таким образом, рефлексивные технологии в образовательном процессе формируют умения оценивать личностью собственные ресурсы, необходимые в решении моделирующих профессиональных ситуаций.

Технология рефлексивного обучения основана на разработанной Л.Шульманом «модели педагогического рассуждения», которая представляет собой ряд последовательных действий, шагов, которые должен пройти педагог, а именно: осмысление, трансформацию, оценку, обдумывание и новое осмысление своего стиля преподавания и предпринимаемых действий.

Профессиональная рефлексия учителя – это способность занять исследовательскую позицию по отношению к своей практической деятельности и к самому себе. В каком – то смысле, любой учитель - Колумб, у него впереди много ситуаций, решение которых лежит через сомнения и порой мучительные размышления.

Рефлексивный учитель – это думающий, анализирующий, исследующий свой опыт профессионал, внимательный слушатель и наблюдатель, проницательный собеседник. «Вечный ученик своей профессии» с неутомимой потребностью к саморазвитию и самосовершенствованию. Рефлексия спасает от отрицательного влияния профессии и является мощным катализатором профессионального и личностного роста учителя. Только рефлексивный учитель может решать профессиональные задачи, в которых не может быть шаблона: задачи развития личности подрастающего человека.

Передавая, транслируя свои знания, преподаватель должен уметь контролировать весь технологический процесс, уметь анализировать и правильно оценивать не только действия обучающихся, но и свои собственные. В обучении профессиональной рефлексии присутствует процесс самоанализа, способности к возврату, обращению к собственному сознанию.

Проблема, с которой приходится сталкиваться при введении элементов рефлексии в учебный процесс, состоит в том, что студенты часто не испытывают потребности в осознании своего развития или приращения, не обнаруживают причин своих результатов или проблем, затрудняются сказать, что именно происходит в ходе их деятельности. Многие считают свою учёбу неотделимой от преподавания [5, с.56]. В результате такой установки развитие личности проходит для нее неосознанно, а значит, и неэффективно. Необходимо учить приёмам качественной, описательной оценки событий, процессов, умений.

Культура рефлексивного мышления самого учителя влияет на отношение учеников к предполагаемым рефлексивным заданиям. Педагог, который осуществляет инновационную деятельность, занимает разные функциональные позиции.

Ниже представлены виды педагогической рефлексии в зависимости от функциональной позиции педагога в учебном процессе:

Рисунок 1. Виды педагогической рефлексии

Рефлексивная ориентация преподавателя на обучающегося позволяет увидеть продвижения в учёбе, рост его профессиональных умений и навыков. Рефлексивная позиция учителя в отборе содержания предмета помогает оценить программный материал как бы глазами своего ученика, предвосхищая его отношение к содержанию, предугадывая трудности его усвоения, возможные ошибки и неудачи. Рефлексивная направленность на самого себя формирует профессионально-важные качества личности: умение владеть классом, управлять учебно-воспитательным процессом.

Методика внедрения рефлексивных технологий включает следующие этапы:

Этап предметной, дорефлексивной деятельности. На этом этапе педагогу важно помнить, что всякая учебная деятельность должна быть законченной. Завершенность учебной деятельности влияет на осуществление последующего анализа.

Этап исследования последовательности действий с точки зрения эффективности, продуктивности, соответствия поставленным задачам. Описывая устно или письменно свои действия на уроке, обучающиеся одновременно изучают последовательность учебных действий.

3. Этап формирования результатов рефлексии, к которым относится предметная продукция учебной деятельности – идеи, предположения, закономерности, ответы на вопросы; способы, которые использовались или создавались в ходе деятельности; гипотезы относительно будущей деятельности, выработка педагогических рекомендаций.

4. Этап проверки гипотезы на практике в последующей предметной деятельности. На этом этапе мышление студента направляется на предыдущие этапы, на качество их реализации, на впечатления, которые они вызвали, на собственное отношение к ним и к заданию в целом.

Реализация рефлексивных технологий обучения помогает педагогу создать эффективную модель общения и обратной связи. Данная образовательная модель будет работать с той целью, чтобы понять, как студент оценивает свои действия, какие действия он выделяет как основную деятельность в течении рефлексируемого периода, к какому результату привела его деятельность, зачем он её выполнял, и на кого она большей степени сработала, каким образом выполнялось действие.

Рефлексия является единственной конструктивной альтернативой механизму компенсации в любой проблемной ситуации. Она вносит существенный вклад и в нравственное воспитание учащихся. Если бы студенты не обладали рефлексией, им были бы неведомы тайны самопознания, недовольство собой, неуверенность в предстоящем действии и неудовлетворенность достигнутым.

Список литературы:

1. Сластёнин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. - М: Магистр, 1997.- 224 с. https://megalektsii.ru/s69345t3.html
2. Пантюхина И.В. Приемы технологии рефлексивного обучения при формировании географической культуры учащихся средней школы // Концепт.- 2013. - № 9. - С. 1–5
3. Метаева В.А. Методологическое обоснование рефлексивных методик //Педагогика.- 2006.- № 7 – С.20
4. Кулюткин Ю.Н., Муштавинская И.В. Образовательные технологии и педагогическая рефлексия.- СПб.: ГУПМ, 2003. – 48 с.
5. Кулюткин Ю.Н. Диалог как предмет педагогической рефлексии.- СПб.: АППО, 2002.- 56 с.
6. Пономарёв Я.А. Психолого-педагогические аспекты развития творчества и рефлексии. - М: МФО: ИФ АН РФ, 2000. – 127 с.

УДК 371.321.4

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ НА УРОКЕ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Қайырбек Алия Кумаровна,
учитель истории
Жаксыбаев Ернар Ержанович,
магистр гуманитарных наук, учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа № 23
им. М.Козыбаеваотдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

Оқу бейнематериалдары ұғымы қарастырылды және оларды қашықтықтан оқыту жағдайында білім беру процесіне қосу мүмкіндігі негізделді. Оқу процесінде бейнені пайдалану туралы оқушылардың сауалнамасының жалпыланған нәтижелері келтірілген.

Түйін сөздер: бейне оқу бейнематериалдары, қашықтықтан оқыту, оқу процесінде бейнематериалдарды пайдалану.

Аннотация

Рассмотрено понятие учебных видеоматериалов и обоснована возможность их включения в образовательный процесс, в условиях дистанционного обучения. Приведены обобщенные результаты опроса учащихся об использовании видео в учебном процессе.

Ключевые слова: видео, учебные видеоматериалы, дистанционное обучение, использование видеоматериалов в учебном процессе.

Abstract

The concept of educational video materials is considered and the possibility of their inclusion in the educational process in the conditions of distance learning is justified. The generalized results of a survey of students on the use of video in the educational process are presented.

Keywords: video, training videos, distance learning, the use of videos in the learning process.

Дистанционное обучение – взаимодействие преподавателя и обучающихся между собой на расстоянии, отражающее все присущие учебному процессу компоненты (цели, содержание, методы, организационные формы, средства обучения) и реализуемое специфичными средствами Интернет-технологий или другими средствами, предусматривающими интерактивность [1, с.119].

Современное дистанционное обучение строится на использовании средств передачи информации (почта, телевидение, радио, информационные коммуникационные сети) и методов, зависимых от технической среды обмена информацией.

Современные технологии дают немало возможностей и инструментов сделать учебный процесс приятным и захватывающим. К таким инструментам можно отнести видеоматериалы, которые можно и нужно органично включать в учебный процесс.

XXI век - век информационных технологий, которые сопровождают человека в любом месте в любое время, которые меняют роль учителя, координирующего потоки информации, которые все более громко заявляют о себе в каждой сфере социальной и профессиональной деятельности. Учитель и ученик погружены в мир электроники, внедрение информационных технологий в обучение считается одной из ключевых составляющих образовательного процесса. Разработка электронного учебного курса в информационной среде выглядит как мост, связывающий педагога и обучающегося в образовательном процессе. Одной из главных задач, которые стоят перед учителем, является поиск путей, методов и средств формирования заинтересованности учащихся, привлечения их к активному участию в обучении на основе применения современных средств коммуникаций. В решении данной задачи активно используется принцип наглядности - один из дидактических принципов, повышающих эффективность усвоения учебного материала в процессе обучения. Наглядность способствует лучшему усвоению образовательных материалов, а также пониманию связи теоретических знаний с практической стороной жизни.

«Большой толковый словарь русского языка» под ред. С.А.Кузнецова трактует видеоматериал как «визуальное изображение, которое является исходным материалом для последующего воспроизведения» [2, с.78]. Согласно Европейской конвенции о защите культурного наследия в форме аудио-, видеопроизведений, под видеоматериалом подразумевают любой комплект движущихся изображений, записанных любым способом, как в сопровождении звука, так и без него, способный передать движение.

На сегодняшний день видео-уроки имеют огромный успех и набирают все большую популярность. Видео способно создать у учащегося наиболее близкое к реальности ощущение присутствия на занятии (уроке, лекции, лабораторной работе, кружковом занятии и т.п.) или участия в каком-либо действии. Поэтому из года в год количество видео-уроков неуклонно возрастает. Видео-уроки и видео-лекции создаются не с целью полной замены традиционной диалоговой среды обучения, а как ее естественное дополнение, способное только отчасти заменить очную форму обучения. Видео-уроки – это лишь одно из средств обучения, использование которых позволяет организовать мультисенсорную образовательную среду, позволяющую учащимся с разными типами восприятия эффективно усваивать учебную информацию.

Согласно сводке исследований и опросов педагогов, использование образовательного видео:

- повышает степень усваивания теоретического материала;
- помогает развитию общей базы знаний учащихся;
- улучшает качество понимание материала учащимися;
- побуждает учащихся к дискуссии, обмену мнениями;
- гарантирует сочетание различных стилей и методов обучения;
- повышает мотивацию и познавательный интерес обучающихся;
- способствует развитию профессионально значимых качеств учителя.

Сильной стороной видеоматериалов считается способность общаться со зрителями как на эмоциональном, так и на познавательном уровне. Благодаря данной способности видео оказывает положительное влияние на мотивацию, которая играет важную роль в создании условий, благодаря которым происходит более глубокое когнитивное обучение. Визуальные сообщения мультимедиа обрабатываются в другой части мозга, и лимбическая система реагирует на эти картинки, вызывая инстинкт, эмоцию и импульс. На память, в свою очередь, сильно влияют эмоции, в результате чего образовательное видео обладает мощной способностью передавать опыт и влиять на когнитивное обучение [3].

С целью выявления отношения учащихся к использованию видеоматериалов в учебном процессе нами было проведено анкетирование «Использование видеоматериалов в учебном процессе». Учащимся, в частности, предлагались следующие вопросы:

- Часто ли в процессе твоего обучения в школе используются видеоматериалы на уроках?
- В каком виде тебе проще понять учебный материал?
- Как ты считаешь, в чем преимущества использования видео на уроках?
- Как ты думаешь, какие темы и по каким предметам лучше изучать с помощью видео?
- На каких уроках, по твоему мнению нельзя использовать видеоматериалы?
- Как ты думаешь, способно ли видео полностью заменить учителя? Почему?

Анализ полученных ответов позволил сформулировать следующие выводы:

1) все опрошенные учащиеся приветствуют использование видеоматериалов в учебном процессе, однако, отмечают эпизодичность такого использования и отсутствие системы в организации учебного процесса подобным образом;

2) учащиеся отмечают позитивное влияние видео на развитие внимания, памяти и воображения;

3) к темам и предметам, в изучение которых следует включать видео, учащиеся относят физику, историю, биологию, некоторые отметили физкультуру (просмотр видео с комплексами упражнений, игр и т.д.);

4) все учащиеся абсолютно уверены в невозможности полной замены учителя видеоматериалами, т.к. видео неспособно заменить живое общение, обмен мнениями и контроль знаний.

Следует помнить, что при перегруженности урока аудиовизуальными средствами (численным демонстрацией, прослушиванием, применением разнообразной техники) теряется учебное содержание урока.

Условия использования кинофильмов и кинофрагментов в учебном процессе, должны распространяться и на отбор фильмов мультимедийной презентации:

- полнометражные кинофильмы целесообразно показывать в начале изучения учебной темы - для ознакомления с ее содержанием, и в конце - для ее обобщения;
- важное значение для восприятия и усвоения информации, представляемой в фильме, имеет вступительное слово преподавателя перед началом его демонстрации и собеседование после просмотра фильма;
- в большинстве случаев во время показа немых кинофильмов уместно комментарий преподавателя, который имеет возможность предоставить дополнительную информацию по теме фильма, актуализировать его отдельные элементы;
- кинофрагменты, посвященные анализу конкретных вопросов должен быть кратким (1-3 мин.), а его показ выступает как иллюстрация;
- если кинофрагменты носит общий характер, продолжительность его не должна превышать 3-5 минут и демонстрировать фрагмент следует в начале занятия, после объяснения темы;

– продолжительность кинофрагменты, содержащий сложную информацию должна длиться 7-8 минут, а после его демонстрации необходима пауза для записи учениками информации и комментариев учителя; продолжительность кинофрагменты предназначенного для подведения итогов изучения темы, не должна превышать 10 минут; общая продолжительность демонстрации кинофильма на уроке не должна превышать 30 минут.

Таким образом, использование видеоматериалов при дистанционном обучении дает возможность развивать навыки работы с информацией, умение находить необходимый материал, развивает критическое мышление, то есть способствует становлению человека информационного общества.

Список литературы:

1. Кузнецов С.А. Большой толковый словарь русского языка. СПб.: Норинт, 1998. - 1534 с.
2. Майер Р.Е. Мультимедийное обучение. Кембридж: издательство Кембриджского университета, 2009. - 300 с.
3. Канаво В. Методические рекомендации по созданию курса дистанционного обучения через Интернет// http://www.curator.ru/method.html.

УДК 377

ИННОВАЦИИ КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГА

Латыпова Елена Юрьевна,
учитель художественного труда
КГУ «Тимирязевская общеобразовательная школа
отдела образования Сарыкольского района»
Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

Бұл мақалада мұғалім кәсіби даму үшін, сондай-ақ көркем еңбек сабақтарында балаларды дамыту үшін қолданатын инновациялық технологиялардың бірнеше түрлері қарастырылған.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, компьютерлік технологиялар, инфографика, жобалау технологиясы.

Аннотация

В данной статье рассмотрено несколько видов инновационных технологий, применяемых учителем для профессионального развития, а также развития детей на уроках художественного труда.

Ключевые слова: инновационные технологии, компьютерные технологии, инфографика, проектная технология.

Abstract

This article discusses several types of innovative technologies used by a teacher for professional development, as well as the development of children in art work lessons.

Keywords: innovative technologies, computer technologies, infographics, project technology.

Вопрос профессионального развития педагогов в нынешних информационно развитых условиях требует особого внимания. Происходящие изменения во всех сферах жизни общества предъявляют новые требования к учителю. Профессиональная подготовка учителя не заканчивается в вузе, она продолжается на протяжении всей его профессиональной деятельности. Рост профессионализма учителя происходит более эффективно, если практический опыт осмысливается, и учитель готов к имеющемуся опыту осуществлять теоретическую психолога - педагогическую подготовку, развивать и углублять ее за счет непосредственного применения в практике.

Сегодня учитель должен использовать в учебном процессе новые инновационные технологии и современные средства обучения, направленные на развитие ученика, переход к новому качеству образования, повышение эффективности образования.

Что же такое инновации в образовании? Инновации в образовании – это системные изменения, основным предназначением которых является получение эффективных и стабильных результатов. К нововведениям причисляют не только масштабные изменения образовательной системы: единое национальное тестирование, электронный дневник «Кунделик». Инновации в педагогическом образовании - это и изменение стандартных методов и приемов работы, позволяющие повышать успеваемость учеников. Такие новшества разрабатываются учителем для конкретного классного коллектива, отдельного ребенка. Школа развивается, осваивая новые идеи, инновационные подходы. В современную школу внедряют многочисленные инновационные технологии: метод проектов, обучение в сотрудничестве, дифференцированное обучение, «портфолио ученика», модульное обучение, технологии мультимедиа, обеспечивающие личностное развитие учащихся. Инновации в системе образования по новизне делят на следующие группы: полностью новые приемы, не имеющие анало-

гов; новшества, в которых применяют и известные элементы. Вторая группа дает меньший результат, так как основывается на старых компонентах. В зависимости от объекта образования инновации в образовании могут способствовать: обновлению образовательной организации; социализации школьников; воспитательному и образовательному процессу; сохранению психического и физического здоровья детей.

Технический прогресс не стоит месте, и, хотя до сих пор во многих школах основным инструментом работы учителя являются школьная доска, мел, устная речь и методические плакаты, современные технические средства обучения уверенно проникают в школьные классы. Школьники XXI века не представляют свою жизнь без компьютеров, поэтому включение компьютера в учебный процесс становится закономерным. Современные компьютерные программы позволяют грамотно и интересно построить урок, рационально распределить учебное время, оптимизировать соотношение времени, затраченного на представление задания и его выполнение. В результате инновационного обучения учащиеся приобретают качество, наиболее важное для успешной деятельности в наше время - способность гибко, нестандартно и своевременно реагировать на огромное количество изменений. Более того, - предвосхищать эти изменения и участвовать в их формировании.

Но просто знания компьютера и демонстрация уже давно «избитых» презентаций для своих уроков художественного труда мне показалось не достаточным, и мной решено было начать глубже изучать возможности компьютерных программ.

Одной из таких программ стала «Валентина» - это программный комплекс для создания выкроек одежды, который распространяется по модели открытого программного обеспечения (САПР (англ. Computer-aided design (CAD) - это система автоматизированного проектирования. Аббревиатура используется для всех конструкторских программ.)

Полностью бесплатная программа, что является большим плюсом. Набор функций не очень широк, отсутствует возможность моделирования. Выкройки можно построить по любой методике, которые предложены в учебниках по художественному труду. Параметры построения и формулы задаются вручную. При изменении размерных признаков и прибавок перестраивать чертеж вручную не нужно, а это значит ученик, построив один раз выкройку может сделать множество выкроек меняя только размерные признаки изделия. Можно добавлять припуски, конструктивные линии, направление долевой, контрольные метки и выполнять раскладку деталей. Для освоения этой программы я прошла платные курсы «Построение параметрической выкройки ФУТБОЛКИ в программе Валентина» Ольги Маризиной. Использование данной программы сказалось положительно на моих уроках, дети с большим удовольствием изучали новый способ построения параметрической выкройки. Теперь зная принципы работы в программе, ученики значительно меньше будут затрачивать время на построение параметрических выкроек на последующих уроках.

В конце 2021 года в рамках своего плана самообразования были пройдены обучающие курсы «Профессиональные инструменты педагога для создания графики и инфографики при обучении предмету». Инфографика - это графический способ подачи информации. Если ещё проще – это информация, поданная в виде картинок. Чем инфографика отличается от простого изображения или текста с изображением? Инфографика - это не иллюстрация к тексту и не украшение, она – самодостаточный источник информации. Это значит, что все идеи и факты, которые вы хотели сообщить, есть в самой инфографике. Чтобы их понять, человеку не нужно никаких дополнительных материалов. Инфографика в целом и каждая её часть - самостоятельное средство передачи информации. Этим она отличается от, например, иллюстрации, которая хотя и передаёт информацию, но только дополнительную, и не может существовать без текста [1].

Действительно, данные всегда можно подать и просто текстом, таблицами и цифрами. Зачем тогда инфографика? У неё много преимуществ (Рисунок 1):

Рисунок 1. Преимущества инфографики

Во-первых**,** инфографика позволяет быстро доносить классу большие объёмы данных. То, что долго пришлось бы читать, можно подать буквально в нескольких изображениях.

Во-вторых, хорошая инфографика делает информацию гораздо нагляднее. Картинки воспринимаются человеческим мозгом лучше текста, ведь на протяжении многих миллионов лет эволюции наши предки имели дело именно со зрительными образами, а никак не с текстовыми данными.

В-третьих, яркая, интересная картинка помогает привлечь внимание детей. Поэтому этот формат используют в публичных выступлениях, а также используют в современных учебниках [2].

Применяя инфографику на своих уроках художественного труда, я не только иду в ногу со временем, но и делаю свои уроки более наглядными, красочными, что помогает моим ученикам быстрее усваивать новый материал и смелее ориентироваться в многообразии окружающего мира. На этом курсе были изучены следующие сервисы:

Piktochart - удобный и несложный конструктор инфографики.

Moovly - привлекательный сервис по созданию анимированных видеопрезентаций.

Canva - это графический редактор, в котором пользователи могут редактировать изображения, создавать обложки, видео и презентации.

Конечно же, мною не был пропущен курс по повышению квалификации «Развитие цифровых компетенций педагогов» АО «НЦПК «Орлеу». Который значительно увеличил мои познания в области онлайн сервисов, и дал возможность повысить качество преподаваемых уроков при дистанционном формате обучения.

Особую значимость в моей профессиональной деятельности имеет метод проектов, который позволяет овладеть организацией практической деятельности по всей проектно-технологической цепочке от идеи до её реализации**.** Главная особенность этого подхода активизировать обучение, придав ему исследовательский, творческий характер. Типология проектов разнообразна. Проекты могут подразделяться на монопроекты, коллективные, устно-речевые, видовые, письменные и Интернет-проекты. Хотя в реальной практике зачастую приходится иметь дело со смешанными проектами, в которых имеются признаки исследовательских, творческих, практико-ориентированных и информационных. Метод проектов позволяет расширить горизонты в педагогической теории и практике.

Активно применяю проектную технологию на своих уроках художественного труда. Считаю, что данная технология в этом случае является универсальной. Основное предназначение метода состоит в предоставлении учащимся возможности самостоятельного приобретения знаний в процессе решения практических задач. Проведение занятий с применением технологии проектной деятельности помогает формированию готовности и способности к сотрудничеству, совместной деятельности ученика с учителем и одноклассниками, закладываются основы нравственного поведения, определяющего в дальнейшем отношение личности с обществом и окружающими людьми. В процессе творчества, коллективной работы создаются условия для развития коммуникативных навыков. Ребята в такие моменты раскрепощены, захвачены идеями, которые у одного приходят в образах, у другого рождаются целые истории, и если учащиеся объединяются, то складываются творческие коллективы, где им интересно выражать себя. Есть возможность проявить свои способности в новых условиях.

От краткосрочных мини-проектов мотивированные ученики постепенно переходят к долгосрочным проектам. В нашей школе работа по данной технологии ведется каждый год. Первым моим с детьми долгосрочным проектом был проект по озеленению школьного двора. В процессе творческой работы над проектом ученики получили глубокое удовлетворение от сделанного, реализовали свои идеи в проектной деятельности, что очень важно для самоутверждения личности. Так постепенно вошла в мою профессиональную деятельность эта замечательная проектная технология, и уже по традиции мы с детьми участвуем в многочисленных конкурсах. Имеем призовые места на уровне района и области. Одним из ярких примеров могут стать проекты «Русская народная кукла», «Из отходов в доходы». В рамках, которых были проведены массовые мастер классы, где в роли учителя были ученики.

Мой личный проект «Алмазная мозаика» на областном конкурсе «Остановись мгновение ты прекрасно - 2019» путем зрительского голосования был удостоен дипломом первой степени. Принято множество участий в международных, областных и районных конкурсах по проектам.

Для профессиональной деятельности педагога любой метод работы имеет свой смысл. Следовательно, учителя должны быть готовы к тем изменениям, которые вносят в их деятельность инновационные технологии. Именно поэтому важно и нужно постоянно развиваться как профессионально, так и личностно. Для разработки интересных и не стандартных уроков большие возможности открывают современные технические средства. С помощью таких уроков можно наглядно показать примеры, суть изучаемой темы, подготовить задания для закрепления материала в наглядном виде. Включённость в информационное пространство обучающихся и доступность к получаемой информации является обязательным условием развития учеников и самого педагога.

Список литературы:

1. Гуничева Е. М, Голубев О.Б. Дидактические возможности образовательной инфографики //Педагогическая информатика. – 2018. - №1 – с.15-21
2. https://clubshuttle.ru/infografika-chto-eto

УДК 371.3

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ПЕДАГОГА И УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Ленивова Марина Александровна,
учитель истории и обществознания
Чеботарева Римма Анатольевна,
учитель истории, педагог дополнительного образования
КГУ «ОШ №23 имени М. Козыбаева»
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Қазіргі таңда мектеп мұғалімдерінің үздіксіз кәсіби дамуының өзектілігі, мұғалімнің құзыреттілік деңгейін ашатын бірқатар факторлармен анықталады. Қазіргі уақытта жұмыс тәжірибесі барысында мұғалім мен оқушының жобалық қызметі танымал және нәтижелі болып табылады. Мұндай іс-шаралар мұғалім мен оқушылардың танымын кеңейтуге, оқу жүйесі ауқымын жетілдіруге және байытуға, мектеп түлектерін өз бетінше мамандық таңдай білуіне, өмір бойы өзін-өзі дамытуға қабілетті тұлға болып қалыптасуына және қызметінің бағытын таңдауға мүмкіндік береді. Жобалық іс-шараның мақсаты - мұғалімнің зияткерлік, әдістемелік және шығармашылық потенциалын дамыту және жетілдіру, нәтижесінде оқушыларының оқу құзіреттілігін қалыптастыру.

Түйінді сөздер: жаңа технологиялар, жобалау қызметі, ғылыми-зерттеу дағдылары, пәнаралық байланыстар, жүйелі үрдіс, танымдық мотивация.

Аннотация

Актуальность непрерывного профессионального развития педагогов в современной школе определяется рядом факторов, которые раскрывают уровень компетенций учителя. В практике работы в настоящее время популярной и результативной является проектная деятельность педагога и учениников. Такая деятельность позволяет раскрывать потенциал педагога и учащихся, расширить и обогатить учебный процесс, нацелить выпускников школы на самостоятельный выбор профессии, выбор направления дальнейшей деятельности взрослой личности, способной к саморазвитию на протяжении всей жизни. Цель проектной деятельности - развитие и совершенствование интеллектуального, методического и творческого потенциала учителя и как следствие формирование учебных компетенций его учеников.

Ключевые слова: инновационные технологии, проектная деятельность, научно-исследовательские навыки, межпредметные связи, системный процесс, познавательная мотивация

Abstract

The relevance of continuous professional development of teachers in a modern school is determined by a number of factors that reveal the level of a teacher's competence. In practice, the project activity of the teacher and students is currently popular and effective. Such activities allow revealing the potential of the teacher and students, expanding and enriching the educational process, focusing school graduates on an independent choice of a profession, choosing a direction for further activities of an adult who is capable of self-development throughout life.The purpose of the project activity - development and improvement of the intellectual, methodological and creative potential of the teacher and, as a result, the formation of educational competencies of his students.

Keywords: innovative technologies, project activities, research skills, intersubject connections, systemic process, cognitive motivation.

Современное образование требует инновационных научно обоснованных технологий. В связи с этим наибольшее значение приобретает поиск новых подходов в обучении и воспитании, обеспечивающих всестороннее развитие личности школьников. Одним из феноменов рубежа XX – XXI веков стало проектирование во всех сферах общественной жизни, связанных с творческой деятельностью. В связи с этим одной из востребованных в образовании становится проектная технология.

Развитие теории и практики проектного обучения прошло долгий путь. Одним из первых исследователей нового метода обучения – метод творческих проектов стал американский учёный-педагог Дж. Дьюи. По его мнению, ребёнок не должен «набиваться как гусь знаниями», а должен как в жизни «развивать инициативу, творчество, участие» [1]. На основе теории опыта Дьюи его коллега профессор У.Х.Килпатрик сформулировал концепцию проектного обучения.

В качестве учебной, проектная деятельность служит, прежде всего, развитию личности субъекта учения, усвоению определённой суммы знаний, умений, навыков, формированию ключевых компетенций. Также целью проектной деятельности можно считать получение ценного продукта в виде научной работы школьника, презентации, видео фильма, статьи. Одно из современных определений проектной деятельности школьников даётся Н.В.Матяш: «Это форма учебно-познавательной активности школьников, заключающаяся в мотивированном достижении сознательно поставленной цели по созданию творческого проекта, обеспечивающая единство и преемственность различных сторон процесса обучения и являющаяся средством развития личности субъекта обучения» [2, с.18].

Проектная деятельность предполагает готовность учителя совершенствовать свой интеллектуальный и творческий потенциал. Практика работы показывает, что после изучения тем разделов учебника по истории, праву широкий спектр вопросов остаётся за рамками формата урока, но интересует школьника. Исходя из этого, учитель готов продолжить углублённое изучение проблемы, вызвавшей интерес учащихся. На этом этапе следует обратиться к различным источникам информации, формируя список литературы, ссылки на интернет ресурсы.

Вторым важным этапом в проектной деятельности педагога является выбор методов и приёмов работы с учащимися. Уровень подготовки школьников может быть разным: у кого-то уже был опыт проектной деятельности, ребёнок писал научную работу, имеет о ней представление. Большинство, как правило, имеют навык выполнения простейших проектов в виде презентации, мини реферата, в которых, зачастую нет поисковой деятельности. Учитывая эти обстоятельства, педагог реализует весь методический потенциал для вовлечения каждого желающего школьника в результативную практику.

Следующим звеном в проектной деятельности является творческий подход к форме реалиизации проекта: эссе, научная работа, статья, учебный фильм, стихотворение, песня.

Проектная деятельность школьников может быть реализована только при системном процессе развития самого учителя в данном направлении. Помощь в этом нам оказывают курсы повышения квалификации, позволяющие знакомиться с новыми практиками работы, совершенствовать педагогическую деятельность, анализировать свою предыдущую работу и наполнить её новым смыслом. Ежегодное участие педагогов в предметных олимпиадах, конкурсах заряжает энергией поиска и оптимизма.

Мы хотели бы рассмотреть некоторые практические аспекты применения проектной технологии при формировании научно-исследовательских навыков школьников на предметах гуманитарного цикла. Интересной находкой в нашей деятельности считаем командную работу детей и учителей школы. Зачастую тема проекта ребёнка выходит за рамки предмета, и мы предлагаем дальнейшую разработку проблемы своим коллегам. Ярким примером такого успешного сотрудничества стало углубление исследования о проблемах сохранения здоровья школьников, которое два года делали школьный психолог и ученица 10,11 класса. Итог работы – призовое место на республиканском этапе чтения НОУ.

Таким образом, работа по созданию и защите научного проекта – это результат деятельного, разумного сотрудничества команды педагогов и детей, в которой учитель приобретает новые возможности для профессионального развития. Научные проекты наших учеников, прошедшие все этапы защиты, получившие высокую оценку, или не достигшие её, не ложатся на полку, а становятся ценным материалом для нового творчества. Авторы готовы защищать свои проекты, выступая с докладом на конференциях городского, областного и международного уровня. Так, например, в условиях пандемии мы смогли принять участие в Международной конференции «Интеллектуальный потенциал XXI века: образование, наука, инновации» ЧелГУ и представили доклад по материалам научного проекта «Пассионарии малой родины».

На протяжении последних пятнадцати лет, трансформацию прошли все наши научные работы по краеведению. А стало возможным это на творческой площадке Школьного телевидения «SchoolTV-23», где рождаются сценарии к документальным и научно-популярным фильмам о Костанае и Костанайской области. Сегодня в нашей коллекции документального кино 12 фильмов. Таким образом, научные проекты ребят получают второе рождение и практическое применение. Ведь фильмы, созданные учащимися, демонстрируются в школе на классных часах, на уроках истории, литературы, музыки, познании мира. С данными работами учащиеся выступают на конкурсах видеопроектов, одним из которых является кинофестиваль «Дети Казахстана в мире без границ». Участие в данном фестивале принесло нам немало побед на областном и Республиканском уровне.

Расширяя социальное партнёрство, мы сотрудничаем с ВУЗом: работы наших ребят и педагогов по подготовке учащихся к НОУ вызывают интерес и обсуждаются в работе круглых столов на вузовской площадке. Отдельные темы наших проектов были приняты авторами разработчиками книги «Кустанай – Костанай: очерки истории с древнейших времён до 1936 года» под редакцией Ивана Кондратьевича Тернового. Приятно отметить, что в одной из глав об истории Областного русского драматического театра автор приводит тексты и иллюстративный материал из научного проекта ученицы нашей школы.

Выпускники школы, сделав на ученическом этапе первые шаги в науку, и в студенческие годы показывают готовность самостоятельно мыслить, писать статьи, курсовые работы и дипломные проекты.

Одним из таких ярких примеров является многолетняя работа учащейся нашей школы и её педагогов по истории и литературе. С шестого по одинадцатый класс данная ученица писала научные проекты, успешно защищала их, снимала документальные фильмы по своим сценариям в школьном телевидении, а затем в институте, опираясь на все эти материалы, успешно защитила диплом, в котором по-новому зазвучало практическое применение ранее созданных проектов. Теперь они демонстрировались на английском языке и стали пособием и для уроков английского языка, и для уроков краеведения, и истории.

И вновь эти материалы вернулись в школу, являясь актуальными и востребованными. Наша работа по популяризации истории родного края находит отражение в основных идеях общенациональной программы *«Рухани жаңғыру»* и в статье Первого Президента РК Н.А.Назарбаева «Семь граней Великой степи», которые звучат в разделе «Модернизация исторического сознания: история в кино и на телевидении»: «В современном мире огромное место в историческом самопознании народов занимает киноискусство… поэтому в ближайшее время необходимо запустить в производство специальный цикл документально-постановочных фильмов» [3].

Для нового поколения учащихся и педагогов научные проекты, видео материалы становятся фундаментом для новых научных работ. Школьная жизнь должна быть интересной, тогда она станет плодотворной. Творчество детей стимулирует педагогов. За последние годы мы подготовили несколько методических пособий: УМК «Спецкурс «Краеведение» (2008 год); УМК «Основы религиоведения» (2013 год); «Формирование антикоррупционной культуры обучающихся на уроках предмета «Человек. Общество. Право» /Методические рекомендации / РПНЦ «Костанай дарыны»(2016 год); «Востоковедение: интеллектуальные игры для школьников»(2017 год); «Культура народов мира. Интеллектуальные игры для школьников»(2022 год).

Начиная с 2012 года, авторы статьи сотрудничают с Евразийским центром поддержки и развития молодёжи. За эти годы были разработаны оригинальные задания к интеллектуальным играм «Востоковедение», «Немецкоговорящие страны», «Тенгри-историк». Это ещё один формат проектной деятельности, только для учителя, поскольку для составления авторских заданий для учащихся разных возрастов необходимо самообразовываться: прочесть новинки научной и популярной литературы, просмотреть художественные и документальные фильмы, прослушать музыку.

Это ещё раз доказывает, что проектное обучение продуктивно дополняет, обогащает традиционное обучение, обобщая в себе преимущество передовых методов обучения, и обеспечивает широкие межпредметные связи. Оно способствует непрерывному профессиональному развитию педагогов.

Таким образом, проектная деятельность ведёт к активизации познавательной мотивации и интеллектуальной инициативе всех школьников независимо от их успеваемости. Главный её крите-

рий – наличие самостоятельного творческого результата деятельности учащихся и педагогов, что и показывает практика нашей многолетней деятельности.

Список литературы:

1. academia-moscow.ru›off-line/_books/fragment
2. Матяш Н.В.Инновационные педагогический технологии. Проектное обучение. М.: «Академия», 2016. – 160 с.
3. akorda.kz›…events/statya…sem-granei-velikoi-stepi

УДК 004.02

АСИНХРОНДЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ӘДІСТЕРІ

Мадьярова Гульнар Атыхановна,
педагогика ғылымдарының кандидаты
Әл-Фараби ат. Қазақ ұлттық университетінің доценті
Алматы қ., Қазақстан
Адамова Қарлығаш Азатқызы,
2-курс магистранты
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті
Алматы қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Қазіргі уақытта білім беру саласында пандемияға байланысты оқытуда бірқатар мәселелер туындады. Мектеп мұғалімдерінің, оқушылардың және ата-аналардың қашықтықтан оқыту жүйесіндегі өзгерістерге дайын еместігі COVID-19 пандемиясы кезінде байқалды. Көптеген қосымшалар мен платформаларды пайдалану барысында олар тиімділігі, жеделдігі, ыңғайлылығы сияқты критерийлер бойынша іріктелді. Бұл мәселелер ғылыми еңбектер мен мақалаларда көрініс тапты. Осы мақалада синхронды және асинхронды оқытудың ерекшеліктері қарастырылған шетелдік ғылыми еңбектерге талдау жасалды. Соның негізінде біз цифрлық оқытуды қолдана отырып, I-Learning қосымшасын ұсынып отырмыз. Зерттеуоқушыларға бағытталған және оқытудың бұл тәсілі оқушылардың белсенділігін арттыруға әсер етеді, академиялық нәтижелерге оң әсер етеді.

Түйінді сөздер: электронды білім беру, синхронды оқыту, асинхронды оқыту, I-Learning.

Аннотация

Актуальность и цель. В настоящее время существует ряд вопросовв области образованиясвязанных с пандемией. Во время пандемии COVID-19была замечена неготовность школьных учителей, учащихся и родителей к изменениям в системе дистанционного обучения. При использовании многих приложений и платформ они были выбраны по критериям, таких как эффективность, доступность, удобность и т.д. Эти вопросы были отражены в научных трудах и статьях. В данной статье проведен анализ зарубежных научных трудов, посвященных особенностям синхронного и асинхронного обучения. На основе этого мы предлагаем Приложение I-Learning с применением цифрового обучения. Исследование ориентировано на учащихся,этот подход к обучению предлагает способ активизации учащихся и может оказать положительное влияние на академические результаты.

Ключевые слова: электронное образование, синхронное обучение, асинхронное обучение, I-Learning.

Abstract

Relevance and goal. Currently, there are a number of issues in the field of education related to the pandemic. During the COVID-19 pandemic, the unwillingness of school teachers, students and parents to changes in the distance learning system was noticed. When using many applications and platforms, they were selected according to criteria such as efficiency, accessibility, usability, etc.. These issues have been reflected in scientific papers and articles. This article analyzes foreign scientific works devoted to the features of synchronous and asynchronous learning. Based on this, we offer an I-Learning Application with the application of digital learning. The study is student-centered, this approach to learning offers a way to energize students and can have a positive impact on academic results.

Keywords: e-learning, synchronous learning, asynchronous learning, I-Learning.

Кіріспе.

Ақпараттандыру заманында түрлі салалалар Интернетті кеңінен қолдануға байланысты қарқынды дамып отыр. Білім беру саласында да көптеген өзгерістер болып жатыр. Интернет арқылы

білім беру – бұл алдағы жылдары үнемі дамып отыратын үрдіс [1]. Интернет арқылы білім беру электронды оқыту (e-learning) арқылы жүзеге асырылады. Әсіресе, пандемия кезінде білім беру саласында электронды оқытудың екі түрі: синхронды және асинхронды оқыту терминдері кеңінен қолданыла бастады. Синхронды оқыту сабаққа қатысушылардың бір мезетте сабақ процесіне қосылуын талап етеді.Мұғалім оқушылармен тікелей байланыс жасауына, дер кезінде туындаған сұрақтарға жауап алуына\беруіне тиімді оқытудың түрі. Алайда, мұғалімдер мен оқушылар сандық құрылғылар мен интернетке біркелкі қол жетімді емес жағдайда оқытуды қалай жүзеге асыруға болады деген сұрақ туындайды. Бұл жағдайда асинхронды білім беру тиімді. Асинхронды оқытуда оқушы оқу уақытын өзі таңдай алады.

Пайдаланған әдебиеттерге шолу

Пандемия жағдайында білім беру орындарының шұғыл онлайн білім беруге көшуі [2], e-learning қызметінің қарқынды дамуына әсерін тигізді [3]. Ғылыми педагогикалық қоғамдастық пен тәжірибеші оқытушылар [1-5] электронды оқытудың синхронды және асинхронды үлгілерін салыстырып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсетіп, оларды тиімді ұйымдастырудың шарттарын анықтауда.Электронды оқыту (e-learning) дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда оқушылардың өзін-өзі оқыту мен өзін-өзі реттеу қабілеттерін анағұрлым жақсартады делінген [4]. Алынған мәліметтер [5] мұғалімдер оқушылардың оқуын жеңілдету, оқуды бағалау және оқушылармен және ата-аналармен қашықтан қарым-қатынас жасау үшін әртүрлі синхронды және асинхронды цифрлық технологиялар мен оқыту тәсілдерін қолданғанын көрсетеді.Синхронды оқытуды жүзеге асыру үшін zoom, microsoft teems, google meet сияқты видеоконференциялар ұйымдастыруға арналған қосымшаларды пайдаланып, презентация, веб-қосымшалар, интерактивті тақтаны демонстрациялау арқылы сабақ мақсатына қол жеткізді. Ал асинхронды оқытуда мұғалімдер сабақты\дәрісті алдын ала аудио\видеоға жазып немесе дәріс мазмұнын сипаттайтын тезистер, презентациялар, тапсырмаларды даярлайды. Оларды белгілі бір платформаға жүктеу немесе чат мессенжерлері арқылы оқушылармен бөліседі. Оқушылар тапсырмалардың жауаптарын почта, мессенжерлер көмегімен жіберіп, кері байланысқа түседі. Сонымен қатар, онлайн білім беруде Онлайн мектеп, күнделік кз, т.б. платформалар мұғалімдердің көмекші құралдарына айналды.Northey G. және т.б авторлардың еңбегінде [6] таныс құралдарды қолдану арқылы білім алушыларды асинхронды оқытуға тарту үлкен қызығушылық пен академиялық нәтижелергеәкеледі делінген.Алдыңғы зерттеулер оқушыларды оқыту кезінде әлеуметтік желілерді біріктіру оң нәтижелер беретіні туралы хабарлады [7]. Дегенмен, әртүрлі электронды оқыту құралдарының асинхронды оқытуға қол жеткізу үшін осындай құралдарды тапсырмаға нақты енгізуді қарастыратын зерттеулер одан да азырақ [6]. Зерттеулерде біз қол жетімді әртүрлі құралдардың бірнеше сараптамасын табамыз. Олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін авторлардың пікірлері мен эксперимент нәтижелерінен анықтап, қажетті ақпараттарды негізге алдық. Мұғалімдер мен оқушыларға асинхронды түрде өзара әрекеттесу үшін жұмыс парақтары мен материалдарды жүктеп салу, тапсырмаларды жіберу және кері байланысты қамтамасыз ету сияқты оқуға қатысты әртүрлі әрекеттерді орындау үшін таныс цифрлық кеңістік керек[8].

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

Электронды оқытуды жүзеге асыру үшін оқушылардың жұмыс орнына кем дегенде компьютер, веб-камера және микрофон қажет екені мәлім [9]. Немесе камераға, микрофонға, интернетке қолжетімді ұялы телефон\планшеті де қолдануға болады. Осы орайда, интернеттің маңызы зор. Алайда, онлайн оқытуды жүзеге асыруда оқушылардың барлығы дерлік сабаққа қосыла алмауы мүмкін. Оған түрлі техникалық себептер болуы мүмкін. Әсіресе, шалғай аймақтарда тұратын оқушыларға интернет байланысы кей уақыттарда нашар болуы, техникалық құралдардың барлық отбасы мүшелеріне (отбасында екі не одан көп оқушы болған жағдайда) жетпей қалуы сияқты жағдайлар кездеседі. Бұл орайда, алдын-ала жазылған видео-сабақтар мен тапсырмалар оқушының қатарластарынан қалып кетпеуін қамтамасыз етеді. Мұндай оқыту түрін асинхронды деп атаймыз.

Асинхронды оқытудың ерекшелігіне келсек, ол оқушылардың өздігінен оқуына бағытталады. Өздігінен білім алып, жауапкершілікті толықтай мойнына ала отырып, жеке жұмыс атқарады. Алайда, білім алушыға мұғалім\оқытушы әрдайым қолдау көрсетіп отыруы тиіс болады.

Жалпы білім беретін орта мектепте асинхронды оқытуды тиімді ұйымдастыру жолдарын саралап, бірнеше әдіс-тәсілдер ұсынамыз. Асинхронды оқытуды жүзеге асыру үшін I-Learning деп аталатын қосымша әзірленді (1-сурет).

Сурет 1.I-Learningқосымшасының басты беті

Қосымшаның тиімділігін анықтау мақсатында жалпы білім беретін мектептерге «Информатика» пәні бойынша 8-9-сыныпқа арналған база жинақталып, эксперименттен өтілуде (2-сурет).

Сурет 2. Информатика пәнінің бір тақырыбы бойынша қамтылған ақпараттар жиыны

Егер курс жүргізіліп отырған эксперимент нәтижесінде тиімді деп танылса, мектеп және жоғары оқу орындары мұғалімдеріне пайдалануға ұмынылады. Бұл қосымшада мұғалімдерге өздерінің жаңа курстарын енгізуіне, өңдеуіне немесе қосымшада тегін ұсынылған ашық курстарды пайдалануына мүмкіндік беріледі. Егер мұғалім курс енгізуді қажет етсе I-Learning қосымшасына тіркеліп, өтініш қалдыра алады. Өтініш расталған жағдайда интерактивті сабақтар құра алады. Пән бойынша тақырыптарды енгізіп, тақырыптарға қажет болған жағдайда бейне, аудио жүктеуіне, тапсырмалар, тест жұмыстарын құрастыруына, басқа да материалдар жүктеу арқылы курсты толықтыра алады. Курсты толықтырып біткен соң, оқушыларға сілтеме жіберу арқылы курспен оңай бөлісе алады. Қосымшаны бір реттік қосымша ретінде де қолдануға болады. Қосымшада орналасқан кез-келген тақырыптың\сабақтың сілтемесін оқушыларға жіберу, бөлісу оңай іске асады. Тіпті, дәстүрлі форматтағы сабақтың өзіне пайдалану арқылы оқушылардың қызығушылықтарын арттыруға септігін тигізеді.

Қосымшада дайын тапсырмалар құрастыруға болатын шаблондар бар. Шаблондарды пайдалану арқылы тапсырма жасау уақытты үнемдеуге септігін тигізеді. Шаблондарды пайдалану жолы қарапайым әрі түсінікті етіп жасалған. Бірреттік кері байланыс құралы ретінде пайдалануға таптырмас құрал деп білеміз. Қиындық туындап жатса, админге жазу арқылы кез-келген сұрағыңызға жауап ала аласыз. Қосымшаға оқушылар мен мұғалімдердің жеке кабинеттерін ұйымдастырып, қосымшадан шықпастан, байланыс жасауға болатын етіп құрастыру жоспарда бар.

Қорытынды

Қорытындылай келе, біз асинхронды оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін I-Learning қосымшасын жасадық. Ұялы телефон\планшет\компьютер сияқты кез-келген интернетке қосылған электронды құрылғы арқылы қосымшаны пайдалануға болады. Қосымшаның тиімділігін анықтау мақсатында «Информатика» пәнінен ресурстар жүктеліп, эксперименттен өткізілді. Эксперимент жалпы білім беретін орта мектепте өткізіліп, оң нәтиже көрсетілуде.

Әдебиеттер тізімі:

1. Fadhilah, M., Sutrisna, S., Muslimah, S.N., & Ihsan, M. T. (2021). An exploring methods in online learning: synchronous and asynchronous. ETDC: Indonesian Journal of Research and Educational Review, 1(1), 74-81.
2. Aboagye, E., Yawson, J.A., &Appiah, K.N. (2021). COVID-19 and E-learning: The challenges of students in tertiary institutions. Social Education Research, 1-8.

3. Shahzad, A., Hassan, R., Aremu, A. Y., Hussain, A., &Lodhi, R. N. (2021). Effects of COVID-19 in E-learning on higher education institution students: the group comparison between male and female. Quality & quantity, 55(3), 805-826.
4. Rehman, R., & Fatima, S. S. (2021). An innovation in Flipped Class Room: A teaching model to facilitate synchronous and asynchronous learning during a pandemic. Pakistan Journal of Medical Sciences, 37(1), 131.
5. Moorhouse, B.L., & Wong, K.M. (2021). Blending asynchronous and synchronous digital technologies and instructional approaches to facilitate remote learning. Journal of Computers in Education, 1-20.
6. Northey, G., Bucic, T., Chylinski, M., &Govind, R. (2015). Increasing student engagement using asynchronous learning. Journal of Marketing Education, 37(3), 171-180.
7. Mao, J. (2014). Social media for learning: A mixed methods study on high school students' technology affordances and perspectives. Computers in Human Behavior, 33, 213-223.
8. Moorhouse, B.L., & Wong, K.M. (2021). Blending asynchronous and synchronous digital technologies and instructional approaches to facilitate remote learning. Journal of Computers in Education, 1-20.
9. Drowe J. (2019) Asynchronous learning. Journal of Library & Information Services in Distance Learning, 5(2), 45-55.

УДК 814.21

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ УЧИТЕЛЯ БИОЛОГИИ

Мажара Елена Геннадьевна,
учитель – исследователь по биологии
КГУ «Аманкарагайская общеобразовательная
школа имени Н. Островского отдела
образования Аулиекольского района»
Управления образования акимата
Костанайской области, Казахстан

Аннотация

Білім берудің әлеуметтік рөлін арттыру қоғам дамуының жаңа тұжырымдамаларын анықтаумен тікелей байланысты. Оқытушыға, педагогке, мұғалімге білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеудің тәсілдемелерін өзгерту, жеке тәсілдемеге және жіктемелі оқытуға бағытталған технологияларды қолдану қажет. Инновациялық технологиялар оқытудың жаңа құралдарын, тәсілдері мен әдістерін іске қосуға мүмкіндік береді, нәтижесінде білім беру үрдісінің барлық қатысушыларының сындарлы өзара әрекеттесуін қамтамасыз етеді.
Түйінді сөздер:инновация, құзыреттілік, технология, бәсекеге қабілеттілік.

Аннотация

Повышение социальной роли образования на прямую связано с определением новых концепций развития общества. Преподавателю, педагогу, учителю необходимо менять подходы к обучению и воспитанию обучающихся, применять технологии, направленные на индивидуальный подход и дифференцированное обучение. Инновационные технологии позволяют задействовать новые средства, приемы и методы обучения, благодаря которым обеспечивается конструктивное взаимодействие всех участников образовательного процесса.
Ключевые слова: инновации, компетентность, технологии, конкурентоспособность.

Abstract

Increasing the social role of education is associated with the definition of new concepts for the development of society. The teacher, the master, the educator needs to change approaches to teaching and educating students, apply technologies aimed at an individual approach and differentiated learning. Innovative technologies make it possible to use new means, techniques and teaching methods, which ensures the constructive interaction of all participants in the educational process.
Keywords:innovations, competence, technologies, competitiveness.

Повышение социальной роли образования напрямую связано с определением новых концепций развития общества. В настоящее время все более очевидна социальная неадекватность существующей традиционной школы условиям глобальных экономических, политических и культурных

изменений в обществе. Переход на 12-летнюю модель обучения требует прежде всего от учителя инновационного творческого типа мышления, характеризующегося созданием объективно нового продукта и возникновением новообразований в ходе самой деятельности. Важными направлениями работы по повышению качества образования являются обеспечение равного доступа всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям; удовлетворение потребности обучающихся в получении образования, обеспечивающего успех в быстроменяющемся мире; формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан. [1, с.3]

Современное развитие общества требует высококвалифицированных специалистов в различных сферах экономического развития страны. Базовые знания по всем предметам человек получает в школе. И от профессионализма педагога зависит уровень и качество овладения знаниями выпускниками. Выпускники школы должны быть готовы к быстроменяющимся требованиям общества, обладать такими навыками, как коммуникативность, креативность, умение критически мыслить, планировать и реализовывать свои жизненные стратегии, применять полученные знания в повседневной жизни, находить решение любой проблемной ситуации. Формирование таких навыков происходит в дошкольной организации, затем в школе и зависит от качественного образования обучающихся, от того, какими технологиями, методиками, техниками, приемами владеет педагог. Говоря о качествах современного учителя, мы выделяем главные: мастерство, профессионализм, компетентность. Репродуктивные методы обучения в настоящее время не дают результатов,не учитывают индиивидуальное развитие ребенка, у обучающихся не формируются вышеперечисленные навыки, при этом педагог не отслеживает траекторию развития каждого обучающегося. Поэтому преподавателю, педагогу, учителю необходимо самому менять подходы к обучению и воспитанию обучающихся, применять инновационные технологии, позволяющие повысить ему проффесиональный уровень. Образовательный процесс должен быть направлен на индивидуальный подход и дифференцированное обучение.

Слово «инновация» в переводе с греческого означает «изменение», «обновление». Инновация – результат интеллектуальной деятельности, фантазии, творчества и рационализации человека. Инновации появляются благодаря соединению уже существующих элементов в принципиально новые комбинации. [2]

Слово «технология» в переводе с греческого означает «искусство, мастерство, умение». Технология - это наука о преобразовании и использовании материи, энергии и информации в интересах и по плану человека. Эта наука включает изучение методов и средств (орудия, техника) преобразования и использования указанных объектов. В школе «Технология» - интегративная образовательная область, синтезирующая научные знания из математики, физики, химии и биологии и показывающая их использование в промышленности, энергетике, связи, транспорте и других направлениях деятельности человека. [3]

Суммируя эти два определения, можно сказать, что инновационные технологии – это механизм, при котором задействуются новые средства, приемы и методы обучения, благодаря которым обеспечивается взаимодействие всех участников образовательного процесса. И к таким инновационным технологиям мы относим интерактивные, информационно – коммуникативные, мультимедийные, проектно - исследовательские технологии, технологии критического мышления, личностно – ориентированное обучение и другие.

Являясь учителем биологии, я понимаю, что знания по данному предмету необходимы детям не только в повседневной жизни, но и при определении своей профессиональной деятельности. Поэтому, одной из главных задач в моей преподавательской деятельности, я считаю, является сформировать у обучающихся предметные компетенции. Одним словом, обеспечить качественное образование по предмету биология. А это можно добиться применяя современные подходы к обучению, применяя инновационные технологии и техники для достижения поставленных целей обучения.

Используя интерактивные технологии на своих уроках я вовлекаю каждого ученика в образовательный процесс, при котором создается коллаборативная среда, происходит постоянное взаимодействие обучающихся с преподавателем и обучающихся между собой, когда все участники вовлечены в процесс и ищут решение поставленной задачи или цели. В практике работы активно использую интерактивные методы обучения: различные конференции, мозговые штурмы, мастер – классы, деловые игры, дебаты, вебинары, корзина идей, разрешение проблем, видео-лекция и другие. Применяю различные формы работы: в паре, группе, индивидуально, фронтально. Так, в 10 классе, при изучении темы «Строение молекулы ДНК» в начале урока применила прием «Мозговой штурм». Ребятам было дано задание: из предложенных терминов, выберите те, которые относятся к данной теме, известны вам и назовите определение: ДНК, нуклеотиды, цитоплазма, тимин, репликация, цитозин, идиоадаптация, гуанин, ароморфоз, аденин, адгезия, ядро, коньюгация, антипорт. Вместе с обучающимисяразработаныкритерии оценивания:

- правильно выбирает из списка более пяти терминов;
- правильно называет определения данных терминов.

От обучающихся потребовалось вспомнить изученный ранее материал. Данный прием позволяет активизировать познавательную деятельность обучающихся, при этом ученик получает возможность оценить полученные знания по данной теме.

При изучении темы «Биомеханика медицинская и эргометрическая» в 10 классе, во время дистанционного формата обучения мною была записана видео лекция с вопросами, с целью самостоятельного изучения темы и проверки усвоения материала.
(https://drive.google.com/drive/folders/16RE4nA0xXGA_YwHAmWdPQb7HmnoiOOAg).

При актуализации опорных знаний по изучаемой теме применила такой прием, как «Корзина идей». Так, например, перед обучающимися ставится вопрос или проблема, каждый ученик на стикерах пишет идею, как решить данную проблему или дает ответ на вопрос, затем идеи собираются в корзину, после чего при совместном обсуждении отбираются подходящие ответы. В результате такой работы систематизируются знания обучающихся.

Работа в парах и группах позволяет выполнить одно из требований к современному уроку – дифференциация обучения, когда каждой группе или паре даются дифференцированные задания по степени сложности и по предоставляемой информации. Так, при изучении темы «Точечные, хромосомные, геномные, ядерные, цитоплазматические мутации» применили прием «Заседание научного совета». Работали обучающиеся в группах. Группам даны были следующие задания:

1 группа – пользуясь информацией учебника, дополнительной информацией интернета, видео bilimland.kz, составьте презентацию научного проекта «Генные мутации»;

2 группа - пользуясь информацией учебника, дополнительной информацией интернета, видео bilimland.kz, составьте презентацию научного проекта «Хромосомные мутации»;

3 группа - пользуясь информацией учебника, дополнительной информацией интернета, видео bilimland.kz, составьте презентацию научного проекта «Причины генных мутаций». Разработаны критерии оценивания: аккуратность, доступность, достаточный объем. Все члены групп распределили роли и выполнили задания, после презентации проектов, были подведены итоги и сделаны выводы.

На уроках я стараюсь обучающимся дать возможность реализовать себя в том, что у них больше получается и нравится, то есть осуществляю личностно – ориентированный подход в обучении. Мне и моим ученикам нравится такой прием, как «Оратор». Ученику предоставляется возможность в течение одной минуты убедить класс в важности изучения темы урока. Данный прием позволяет обучающимся в короткое время сконцентрироваться на одной теме и использовать имеющиеся знания по данной теме.

Информационно – коммуникативные технологии, а именно презентации, видеозаписи, аудиофайлы, флэш-анимации, виртуальные лабораторные работы, виртуальный микроскоп, позволяют повысить интерес к изучаемому материалу, обеспечивает визуальное, звуковое восприятие информации, помогает понять механизмы и процессы, происходящие в организмах и природе. Перечисленные коммуникативные средства я применяю практически на каждом уроке и использую как готовые из интернет пространства, так и создаю презентации и видеоуроки самостоятельно, и кроме того привлекаю обучающихся к созданию презентаций, видеороликов, фотоколлажей, при этом данная технология применяется в синергии с проектно – исследовательской технологией, так как обучающиеся получают задания либо на уроке представить проект в виде презентации, или при выполнения дифференцированного домашнего задания на опережение создают проекты. Так, при изучении темы «Бионика как одно из направлений биологии и кибернетики», обучающиеся подготовили презентацию (https://docs.google.com/presentation/d/14PAGupfWyy5cuO6Ofjbdfsc_I2GGcaN-/edit), задание дано было на опережение. Уже третий год в старших классах я преподаю биологию с элементами CLILна английском языке. Поэтому применение презентаций, видеороликов на английском языке помогают провести качественные уроки, отвечающие современным требованиям. Например, при изучении темы в 11 классе «Типы транспорта веществ через клеточную мембрану», во время дистанционного обучения, я записала видеоурок для обучающихся, когда они прослушали материал и выполнили задания по уроку (https://drive.google.com/drive/my-drive). Для определения понимания видео на английском языке, после просмотра организую работу с текстом, заполняя пропуски в предложениях, дополняя схемы и выражениеглавных предложений на английском языке.

На уроке необходимо выполнить большой объем работы, это и изучение, и освоение, осмысление, закрепление нового материала и формативное оценивание. Для выполнения всех этапов, заданий предоставляю возможность обучающимся воспользоватьсякомпьютерами, ноутбуками, смартфонами с различными приложениями. Например, для проведения тематического контроля знаний используем приложение «www.plickers.com», где составляю тесты как на русском, так и на английском языке. Данное приложение позволяет быстро обработать и проанализировать результаты. Кроме того используя приложения «www.survio.com», «Quizlet.com», «Quizizz.com», «www.triventy.com».

Техники развития критического мышления позволяют сформировать у учеников умения анализировать имеющуюся информацию, выделять главные аспекты, применять полученные знания на практике и критически оценивать ту или иную информацию с позиции точности, правильности и достоверности. В практике своей работы я применяю такие методы, как «Тонкие и толстые вопросы»

при закреплении изученного материала, написание эссе (чаще всего как домашнее задание). Прием «Кластер» применяю, например, при изучении таких тем, где нужно описать строение и функции белков, жиров, углеводов, нуклеиновых кислот. Прием «Ромашка Блума» я применяю на различных этапах урока, чтобы сформировать у обучающихся умение строить вопросы различного уровня: простые, уточняющие, объясняющие, творческие, практические и оценочные. Чаще всего это прием применяем при работе с текстом. На каждом лепестке ромашки обучающиеся записывают вопросы различных уровней мыслительных навыков, позволяющие определить знание, понимание, применение, анализ, синтез и оценку полученных знаний. Учитывая возрастные особенности развития обучающихся, данный прием применяю при индивидуальной работе (в старших классах), в парах и группах (в среднем звене). Это дает возможность обучающимся правильно ставить вопросы, анализировать текст и, конечно, помогает детям в подготовке к написанию эссе.

При изучении темы в 9 классе «Строение и функции нефрона. Ультрафильтрация. Абсорбция и избирательная реабсорбция. Состав мочи. Причины фильтрации и обратной фильтрации» предлагаю детям активный метод «Креативная матрица», когда ученикам предоставляется матрица с различными вариантами сценариев.

Таблица 1 - *Креативная матрица.*

Проблема	Высокое давление	Качество пищи	Раздражители
Участники	Капилляры	Нефрон	Рецепторы
Место	Клубочек	Канальцы	Пирамидки

Учащиеся должны спрогнозировать нарушение фильтрации и образования мочи, оформив в виде выдержки из статьи для газеты, выразив мысли в нескольких фразах, выбрав одну проблему, одного участника, одно место. Дифференциация заключается в том, что каждый выбирает сам проблему, участников и место. Формативное оценивание проводит учитель, проходя по классу, обозначая выполнение работы определенными символами: «!», «?», «…».

Таким образом, указанные инновационные технологии обучения и подходы способствуют повышению моего профессионального уровня, развитию конкурентоспособности выпускника школы. Применяя инновационные технологии, активные методы и приемы работы на уроках, наблюдаю повышение интереса к изучению предмета биология, повышение качества знаний и как результат поступление выпускников в медицинские ВУЗы и получение грантов на обучение по специальностям, где необходима биология. Это мой вклад в развитие нашей страны.Как педагог-исследователь я постоянно работаю над самосовершенствованием, делюсь опытом работы на семинарах и вебинарах различного уровня, участвую в научно-практических конференциях, вместе с коллегами осуществляю подход «исследование урока».

Список литературы:

1. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях (в том числе, реализующих инклюзивное образование)Республики Казахстан в 2014-2015 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014.
2. https://informburo.kz/
3. http://www.shkola-vasilkovo.ru/

УДК 711.7

ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ QR- КОДА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ С ОБУЧАЮЩИМИСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Мазуренко Ирина Васильевна,
педагог-мастер,учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа№ 22
отдела образования акимата г. Костаная»
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Қазіргібілім беру процесі бір қатар инновациялық құралдарды, оқыту әдістерін және білім беру технологияларын қамтиды. Бұл мақалада QR-кодты білім беру үдерісіне енгізу мүмкіндіктері қарастырылады.

Кілт сөздер: QR коды, мобильдік ұрылғылар және қосымшалар.

Аннотация

Актуальность и цель: современный образовательный процесс включает в себя ряд инновационных средств, методик обучения и образовательных технологий. В данной статье рассматриваются возможности внедрения QR-кода в образовательный процесс.
Ключевые слова: QR- код, мобильные устройства и приложения.

Abstract

Relevance and purpose: The modern educational process includes a number of innovative tools, teaching methods and educational technologies. This article discusses the possibilities of introducing a QR code into the educational process.
Keywords: QR code, mobile devices and applications.

Сложно представить современный мир безразличных технических средств: компьютеров, мобильных телефонов, планшетов. Гаджеты и дети находятся в тесной связи, которая с каждым годом становится все прочнее, асами ребята все раньше осваивают современную технику: уже в младших классах учащиеся с удовольствием используют, к примеру, мобильные телефоны. Нередко бывает так, что ученики осведомлены о новинках электронного мира лучше, чем педагог. Их умение схватывать на лету IT-новинки и использовать их в повседневности удивляет. С одной стороны, это хорошо, так как умение обращаться с техникой – это требование времени, а с другой стороны, педагогу становится сложнее заинтересовать ученика, втянуть в учебный процесс, мотивировать на дальнейшее познание предмета. Перед современным учителем стоит дилемма: как идти в ногу со временем и при этом не нанести вред учебному и воспитательному процессам. Результатом одного из таких поисков стало использование QR-кода на уроках.

Педагог в своей деятельности не только может, но и должен использовать различные современные технологии. Ведь каждый учитель может сам bonline-режиме создавать занимательные задания для учащихся по различным предметам. В само задание можно включать: текст, картинки, видео. Как же показать учащимся созданное вами задание, при этом, не имея достаточное количество компьютеров? Как же заинтересовать детей уже на первом этапе работы с заданием? Ответ прост: использовать QR-код.

Это современный способ кодирования небольших объёмов символьной информации в графической картинке. Был разработан и представлен японской компанией «Denso-Wave» в 1994 году. Аббревиатура QR-производная от английского - «быстрая реакция», «быстрый отклик». Основной задачей QR-кода является хранение большого объема данных при маленькой площади их размещения. Может применяться в рамках любого школьного предмета для повышения мотивации, углубления знаний, повторения. Может использоваться для формирования универсальных учебных действий.

QR-код можно включить как в урочную, так и во внеурочную деятельности. Возможности использования QR-кода в образовательном процессе таковы:

- учитель может закодировать домашнее задание для каждого обучающегося или для группы, тем самым индивидуализировать процесс обучения и исключить возможность списывания.
- учитель может закодировать подсказки для решения стандартных задач (в качестве примера можно обратиться к сервису Slackmath, который содержит QR-коды с видеоинструкцией по решению задач). Такие подсказки можно разместить на сайте или распечатать и вклеить в рабочие тетради.
- учитель может создать QR-викторину при помощи сервиса QR Treasure Hunt Generator, а затем, распечатанные QR-коды расположить в классе.
- при создании проектов преподаватель может предложить учащимся отобразить какую-то часть информации в виде QR-кода, например, вместо стандартного списка литературы или мультимедийных ссылок расположить в работе их QR-коды.
- учитель может организовать QR-экскурсию: QR-коды могут содержать ссылки на фотоальбомы, аудио или видео материалы.
- можно создать интерактивный рассказ с использованием QR-кодов самостоятельно или совместно с учениками. Повествование рассказа будет иметь разные задания например, «отсканируйте код 1, чтобы …» и т.д.
- преподаватель может закодировать при помощи QR – кодов объявления, расписание занятий, необходимую инструкцию.
- учитель может поместить QR-коды со ссылками на дополнительные учебные материалы на информационных стендах.
- учитель может составить тестовые задания при помощи QR-кодов на сервисе ClassTools.net.
- преподаватель может составить онлайн-опрос при помощи QR-кодов на сервисе Mentimeler.

Таким образом, учитель может значительно разнообразить учебный процесс при помощи QR-кодов. Следовательно, включение QR-кодов в образовательный процесс позволяет достичь ряд учебных целей:

- внедрить использование электронных ресурсов на уроке;
- усилить мотивацию учеников к самостоятельной познавательной деятельности;
- повысить общую техническую грамотность.

Хочу привести примеры использования кодирования на различных этапах урока. На этапе вызова QR-код использую для считывания и получения информации. Можно закодировать тему урока, составить анаграммы, загадки. Сообщить привлекательные факты по новой теме урока. Использовать код, как предположение. Например: «О чем мы сегодня будем говорить?». Чтобы организовать фронтальный опрос в начале урока по предыдущему уроку, можно создать в приложении небольшие вопросы и предложить ответить ученикам, используя карточки с QR-кодами. Такой приём привлечет внимание и заинтересует учеников.

На этапе осмысления при помощи QR-кода можно создать различного рода справочные материалы, подсказки, ответы, тесты. Сами задания могут быть различных видов: «Классификация», «Найди пару», «Хронологическая линейка», «Ребусы и головоломки», «Пазл», «Угадай-ка» и т.д. Удобно организовывать проверочные тесты в конце темы. В отличие от устного опроса, данный способ охватывает весь класс, а не отдельных учеников.

Также технологию QR-кода использую при работе по созданию проектов. Например, в лепбуке «Животный и растительный мир Казахстана» QR-код позволяет не только компактно поместить информацию о флоре и фауне, но и заинтересовать учащихся в ее получении. В процессе данной работы учащиеся при помощи родителей попытались преобразовать информацию в QR-код. Такой вид работы также мотивирует учащихся.

На этапе рефлексии, задав вопрос «Понятно всем?» можно получить мгновенный ответ. Ведьиногда некоторые дети скрывают, что не поняли тему. А отвечая с помощью QR-кода, учитель сразу получает статистику ответов учеников. Это позволяет в последующем планировать коррекционную работу с учащимися.

QR-код предполагает и использование разнообразных форм работ с классом – индивидуальная, парная, групповая. Очень увлекательно можно организовать работу в парах, предложив выполнить следующее задание: «Найди пару», «Соотнеси картинку и текст», «Кроссворд» и т.д.

В игровой деятельности очень популярны в наше время различного рода квесты, в которых QR-код может выступать как задание для прохождения маршрута, так и указателем направления движения, создание маршрутных листов. Также эффективны технологии QR-кода при проведении запланированных экскурсий. На объектах маршрута можно разместить QR-коды в помощь педагогу. С их помощью можно услышать пение птиц, шум ветра, воды, а также фрагмент музыкального произведения, увидеть картинку или мультфильм. Всегда можно иметь под рукой такую картотеку, поскольку она не занимает много места.

Не менее интересным стало применение QR-кода во внеурочное время. Данную технологию использовала при создании наглядного материала для игры «Записки». Знакомая игра при этом стала для ребят по-новому необычной. Вместо привычного текста в записке школьники находили карточку с QR-кодом, в которой было зашифровано помещение, т.е. место, где находилась следующая подсказка. Ребятам было интересно не просто быстрее добраться до сокровищ, но и каждому хотелось самому найти карточку, чтобы подсказать остальным следующую ступень маршрута.

Преимущества QR- кода заключаются в следующем:

- Быстрота - позволяют получить мгновенный доступ к закодированной информации;
- Удобство – вмещает большие объёмы информации в небольшом изображении;
- Простота – размещать код можно на любой ровной поверхности (стена, пол, доска и т.д.).

Возникает вопрос «Как создать QR-код?». На сегодняшний день существует множество специальных генераторов, с помощью которых создаются подобные коды. Например, одним из таких сервисов является онлайн-сервис. Для создания QR-кода необходимо провести следующие действия: В любой поисковой системе (Google, Yandex) вы набираете название сайта qrcoder.ru или просто «ГенераторQR-кода». Данный сервис дает возможность закодировать любой текст, ссылку на сайт, визитную карточку, SMS-сообщение.

Как же считать QR-код? Во многих телефонах уже есть встроенная программа. Бесплатная программа для считывания QR-кода в Интернете. Для этого в поисковой строке необходимо набрать фразу»РасшифроватьQR-код», «Прочитать QR-код». Либо через программу «PlayMarket» скачать «Сканер QR-кода».

Таким образом, QR-кодна современных уроках становится отличной альтернативой традиционным приемам и наглядно демонстрируют, что самые простые темы могут быть увлекательными и интересными. Использование QR-кода создает благоприятную среду для небольшого исследования, а нестандартная ситуация помогает лучше закрепить пройденный материал.

QR-код является современным информационным средством, которое может эффективно использоваться в образовательном процессе. Использование данной технологии включает в себя

новизну, загадку и непредсказуемость, что, несомненно, привлекает, как учителей, так и учащихся. Сколько продлится эта новизна сложно сказать, но пока QR-коды остаются чем-то необычным для большинства учащихся, нам стоит воспользоваться этой возможностью.

Список литературы:

1. Артюхина М.С., Артюхин О.И., Клешнина И.И. Аппаратная составляющая интерактивных технологий образовательного назначения // Вестник Казанского технологического университета. – 2014. – Т. 17. – № 8. – С. 308-314.
2. Как использовать QR-коды в школе? http://didaktor.ru/kak-ispolzovat-qr-kody-v-shkole/
3. Как распознать QR код? http://youtu.be/QCQ2tA9vUrE3.
4. Креативный код. http://pavlozavr.ru/2012/01/qr-kod-27.
5. Что такое QR-код? http://youtu.be/O0IKgc8PWoM2.
6. 20 способ использования QR-кода. http://www.lookatme.ru
7. QR-коды в образовании: для контрольной, домашнего задания и перемены. – Режим ДОСтупа: http://www.edutainme.ru.

УДК 373.14

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ

Майшина Анар Касымбековна,
бастауыш сынып мұғалімі
Омарова Ляззат Акбасовна,
бастауыш сынып мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
№15 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ, Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі мен мақсаты: Қазіргі таңда жан - жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, өз бетімен ізденуге қабілетті етіп қалыптастырудың бірден - бір жолы оқушыны шығармашылыққа жетелеу.Бұл мұғалімнен терең біліктілікті қажет етеді. Себебі шығармашыл ұстаз ғана шығармашыл тұлғаны қалыптастыра алады. Бүгінгі қазақстандық мектептерге қоғамның қарқынды дамыуна ілесе алатын заман талабына сай ойлайтын ғылыми әдістемелік білімі жеткілікті, педагогика мен психологияны жақсы меңгерген ізденімпаз мұғалім қажет.Бұл мұғалім кәсіби шеберлігінен көрінеді.

Түйінді сөздер: инновация, кәсіби шеберлік, жаңа технология, шығармашыл тұлға.

Аннотация

Актуальность, цель: На сегодняшний день одним из путей формирования всесторонних, глубоких знаний, высокого интеллектуального уровня, способного к самостоятельному поиску является приобщение учащихся к творчеству. Это требует от учителя глубоких знаний. Ведь только творческий педагог может сформировать творческую личность. Сегодняшним казахстанским школам необходим поисковый учитель, способный обеспечить динамичное развитие общества, умеющий мыслить в соответствии с современными требованиями, обладая научно-методическими знаниями, глубоким знанием педагогики и психологии. Этопроявляетсявпрофессионализмеучителя.

Ключевые слова: инновация, профессионализм, новые технологии, творческая личность.

Abstract

Relevance: Today one of the ways to form a comprehensive deep comprehensive, deep knowledge, high intellectual level, capable of independent search is the introduction of students to creativity. This requires deep knowledge from the teacher. After all, only a creative teacher can form a creative personality. Today's Kazakh schools need a search teacher who is able to ensure the dynamic development of society, able to think in accordance with modern requirements, possessing scientific and methodological knowledge, deep knowledge of pedagogy and psychology. This is manifested in the professionalism of the teacher.

Keywords: innovation, professionalism, new technologies, creative personality.

Бүгінгі таңда білім жүйесін инновациялық технологиялармен жабдықтап, білімнің халықаралық талаптарын меңгерудің маңызы үлкен. Өйткені бұл жас ұрпаққа сапалы білім берудің негізі болып табылады.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған,ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-оймүмкіндігін қалыптастырып,адамның қабілетін, талантын дамыту-заманның басты талабы. Президенттің жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқында-

лады» - деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз. [1, 11б]

Бүгінгі таңда білім беру саласында әртүрлі сипаттағы және бағыттағы инновациялар енгізілуде. Аздыкөпті мемлекеттік жүргізіліп, мазмұнға, ұйымдастыруға оқыту әдістері мен технологияларына жаңалыктар кіруде. Білім беру жүйесіндегі инновациялар – бұл мұғалімдердің классикалық оқыту тәрбиелеу-дамыту педагогикалық ұстанымдарын сақтай отырып, уақытпен бірлесе жұмыс істеу шеберліктері. Қазақстанның қазіргі заманғы білімі, бәсекелестіктің инфокоммуникациялық технологияларды қаншалықты меңгергені және жаһандық интернет желісі жағдайында қашықтықтан өзара әрекеттесуге қаншалықты даяр екеніне байланысты болатын.

Бірақ, бұл даярлық бірден, бір уақытта туындай алмайды, ол мектептегі мұғалімдердің мыңдаған сабақ өткізулерінен жинақталады. Сондықтан қазіргі заманғы инновациялық сабақтың үлгісі деп, мұғалімдердің жинақталған мол әдістемелік тәжірибесінің интеграциясындағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы әлемдік және отандық жетістіктердің трансфертін қамтамасыз ететін сабақты айтуға болады Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны тиімділігіне қарай пайдалану мұғалімнен үлкен шеберлікті талап етеді. «Мұғалім өз білімің жетілдіріп, сабақ береді. [2, 10б]

Білімдегі иновациялық процестің нәтижесі теория мен практиканың тоғысында пайда болатын – теориялықта, практикалықта жаңалықтарды пайдалану болып табылады.

Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Инновациялық технологияны пайдалану - өмір талабы.

Білім беру жүйесі алдында тұрған талаптарды жүзеге асыру жолында ғалымдар мен педагогтар танымдық іс - әрекетті дамыту әдістерін іздестіруде. И.П.Павлов «...жақсы әдіспен талантты емес адам көп нәрсе жасайды, ал нашар әдіспен ұлы адамның өзі де текке жұмыс істейді» - деген болатын.

Міне, сондықтан жеке тұлғаны оқыту мен дамытудағы белгілі әдістердің рөлін бағалай отырып, қоғам дамуының әр кезеңінде адам ақыл - ойының «терең қайнарына бойлай алатын» әдістерді пайдалану жолындағы ізденістер мен ұсыныстар бүгінгі таңда өзекті деп санау қажеттігін айту керек.

Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесіндегі ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне көшу арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу. Қазіргі заман талабына сай пән оқытушысы ғана болу аз, оқытушы - ұстаз, инноватор, иннотехник болуы тиіс.

Инновация сөзі латын тілінен аударғанда жаңалықты ендіру деген мағынаны білдіреді.

Инновация - кез келген жаңалық немесе жаңалықты енгізу ғана емес, бұл бүгінгі қолданыстағы білім жүйесінің тиімділігін арттыратын үдеріс. Инновациялық іс-әрекет - білім берудің кез келген деңгейінде инновациялық үдеріспен қамтамасыз ететін шаралар кешені және үдерістің өзі. Педагогикалық инновация білім беру жүйесін қайта құру, жетілдіру, модификациялау, өзгертуге байланысты немесе оның белгілі жақтарын, қасиеттерін және аспектілерін (жаңа заңнамалық акттерді, құрылымдарды, тұжырымдамаларды және интеграциялық байланыстарды және т.б.) жасақтау. Инновациялық үдеріс ұйымның мақсаты, құрылымы, міндеттері, технологиясы және адам ресурстарын қамтиды.

Технология деген сөз грек тілінен алғанда техне – өнер, кәсіп, ғылым, логос – ұғым, оқу деген түсінікті білдіреді.

Технологиялық инновациялар – бұл жаңа заманның компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялары. Технологиялық инновациялар экономикалық механизмдерде, оқытушылар мен білім алушылар еңбегін ұйымдастыруда түбегейлі өзгерістерге, оқытушылық қызмет сипатына зор үлес қосылады. [3, 4б]

Қазіргі пән мұғалімнің негізгі міндеті - білім беруді нәтижеге бағыттау, яғни инновациялық жаңа технологияны меңгеру екені баршамызға мәлім. Оқу үдерісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді. Осыған орай кез-келген оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Себебі мемлекеттік білім стандартына сәйкес оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды, білім алушылардың білімін қадағалаудың инновациялық бақылау-өлшеу құралдарын енгізуді жүктейді. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді. Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту міндеттерін көздейді. Оқытушының жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады.

Бүгінгі таңда оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырушылардан педагогтың кәсіби құзыреттілігін арттыруға, арнайы ұйымдастырылған іс-шаралар жүйесі арқылы әрбір ұстаздың мүмкіндіктерін жаңартуға бейресми, ойластырылған көзқарас талап етілуде.

Жұмыс жүйелі болмаса, қалаған нәтижеге қол жеткізу мүмкін емес. Мектеп басшысының алдында жүйенің құрамдас бөліктерін таңдау, олардың қасиеттерін нақтылау, сондай-ақ олардың білім беру жүйесіндегі рөлі мен орнын таңдау сияқты ең маңызды міндет тұр. Сонымен қатар, жүйенің жұмыс істеуі мен дамуын материалдық-техникалық, ұйымдық-педагогикалық қамтамасыз етудің өзара байланысы мен өзара әрекеттесу жолдарын таңдау қажет.

- Басқару (талдау, жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, диагностика).
- Белсенділік (мотивтер, мақсаттар, міндеттер, мазмұн, формалар, әдістер, нәтижелер).
- Мазмұны (әдістемелік, ғылыми-теориялық, психологиялық-педагогикалық дайындық, білімді практикада қолдану үшін жағдай жасау).

Бірінші және негізгі түйін – мұғалімнің өзін-өзі тәрбиелеу жұмысы. Өзін-өзі жетілдіруге мотивациясыз оның кәсіби құзыреттілігін арттырудың жүйелі тәсілі туралы айту мүмкін емес. Ұйымдастырушылық микроқұрылымдардың, жұмыс формалары мен әдістерінің өзара байланысы диагностика, педагогикалық ұжымның деңгейін, білім беру ұйымының әрбір қызметкерінің жеке қасиеттерін жан-жақты зерделеу негізінде педагогикалық ұжым белгілеген мақсаттарға, міндеттерге, басымдықтарға сәйкес анықталады.

Педагог қызметкердің осы жеке ерекшеліктеріне сәйкес оның біліктілігін арттыру бойынша жұмыстың жеке мақсаттары, формалары, әдістері, мазмұны тұжырымдалады. Осыған байланысты және әртүрлі оқу жылдарындағы оқушылардың топтарын, уақытша шығармашылық ұжымдарды құру, сонымен қатар анықталған қиындықтарды жоюға көмек көрсетудің ұжымдық, топтық және жеке нысандарын анықтауға көмектеседі. Мұғалім әдістемелік бірлестіктің отырыстарында әріптестерін инновациялық идеялар, тәсілдер, озық тәжірибелер туралы жүйелі түрде хабардар етсе, сондай-ақ алған біліміне сүйене отырып, балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістерін көрсететін ашық сабақтар өткізсе, курстық дайындық нәтижелерінің артуы орын алады. Осылайша, әсіресе жалпы және жеке қиындықтарды анықтау, олардың өзара байланысын және оларды шешу жолдарын анықталадыт. Сондықтан мұғалімнің біліктілігін арттыру іс-әрекетінде мектеп қызметкерлері арасында оң ынтасын қалыптастыруға, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жүзеге асыруға деген қажеттілікке үлкен көңіл бөлінуі керек. Мұғалімдердің өзін-өзі тәрбиелеудегі жетекшілік етуінен бас тартуға жол берілмейді.

Жүйенің келесі деңгейі – мектептен тыс мұғалімдердің біліктілігін арттыру: жан-жақты әдістемелік көмекті қажет ететін мұғалімдерге мектеп бағдарламасының барлық пәндері бойынша бір жылдық курстар өткізетін кафедралар немесе білім беруді дамыту институттары жанындағы әдістемелік кабинеттер арқылы; бағдарламаның бірнеше негізгі және ерекше күрделі тақырыптары бойынша жұмысқа дайындықты қамтамасыз ететін тақырыптық курстар; мақсаты белгілі бір педагогикалық міндеттерді әзірлеу болып табылатын проблемалық курстар; тексеру нәтижесінде немесе аттестацияға байланысты ұйымдастырылған мақсатты курстар; Бағдарламалардың тереңдетілген тақырыптары бойынша лекция-консультациялар сұранысқа ие; Соңғы уақытта тұрақты семинарлар Білім беруді реформалау жағдайында кәсіптік қызметтің жаңа мазмұны мен жаңа технологияларды игеруге көшу және жаңа бағдарламалар бойынша қосымша білім мен дағдыларды алу мақсатында кәсіби қайта даярлау да жүзеге асырылады. Кәсіби құзыреттілігін кеңейту үшін көптеген адамдар екінші жоғары білім алуды таңдайды.

Жаңа тұрпатты мұғалім даярлауда ақпараттық технологияны пайдаланудың дидактикалық шарттар жүйесі орындалуы керек. Ол оқыту технологиясына өзгеріс енгізуді, атап айтсақ пәндер мазмұнына толықтырулар енгізе отырып, белсенді технологиялар көмегімен қолдануды қажет етеді. Жаңа тұрпатты мұғалім даярлауда ақпараттық технологияларға негізделген арнайы курстар жүргізілуі қажет, оқытудың жаңашыл ақпараттық технологиялары жалпы білімдік, базалық және кәсіби пәндерді толығымен қамтуы тиіс. Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы жаңа тұрпатты мұғалімді дайындаумен қатар, мұғалімдердің болашақ кәсіби қызметінде ақпараттық технологияларды еркін қолдана алатын дәрежеге жеткізе алады. Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып,әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Оқу үрдісіне жаппай жаңа педагогикалық технологияның түрлері. Жаңа педагогикалық технологияны меңгерту мұғалімнің зейін-зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани,азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық қабілетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Әдістемелік кабинеттердің жұмысының дұрыс ұйымдастырылған жүйесі арқылы озық тәжірибе мен ғылым жетістіктерін еңбек тәжірибесіне енгізуді бағаламау мүмкін емес, мұнда әдіскер ретінде ең тәжірибелі мұғалімдер жұмыс істейді.Дәл солар мұғалімдердің, мектеп басшыларының назарына озат мектептер мен педагогикалық қызметкерлердің инновациялық жұмысының қағидалары мен нақты әдістерін жеткізеді, пән мұғалімдеріне сабақ пен сыныптан тыс жұмыстарды өткізудің озық әдістерін меңгеруде практикалық көмек көрсетеді, үлгерімі мен деңгейін бағалайды.

Көптеген мұғалімдер қарастырылып отырған мәселелерге қызығушылық танытып, педагогика ғылымының жетістіктерін тәжірибеге табысты енгізеді, жаңа әдістемелік Пайдаланған әдебиеттердің шығуын қадағалайды, іс-шаралар барысында оны меңгереді.

Соңғы уақытта мұғалімдердің практикалық іс-әрекетінде интернет ресурстарын пайдалану және әлеуметтік желілер арқылы озық педагогикалық тәжірибені тарату үрдісі байқалуда. Бұл ақпараттық ілгерілеу жылдамдығын арттырады, кәсіби қоғамдастықтың серіктестері арасында кері байланыс жасайды: кемшіліктерді тез арада түзетіп, кез келген жобаның мазмұнын толықтырады. Сонымен қатар, желіде вебинарлар кеңінен тарады, оларды шетелдік мектеп мұғалімдері сәтті пайдаланады. Онлайн курсты аяқтаған соң сертификат алуға болады. [4, 78б]

Дегенмен, ең бастысы – мұғалім жұмысын тиімді ұйымдастыруға жағдай жасау және ұжымда жағымды психологиялық ахуал орнату, мұғалімдердің, тәрбиешілердің, мектеп басшыларының біліктілігін арттыруды басқарудың маңызды және маңызды бағыттарының бірі ретінде әкімшіліктің қызметі. білім берудегі басқарушылық қызметтің маңызды бағыттары. Бұл жұмыстың негізгі компоненттері:

- мұғалімдер мен тәрбиешілердің оқушылармен жүргізілетін оқу-тәрбие жұмысының әдістері мен формаларын меңгеру және пайдалану шеберлігін арттыру, білім берудің барған сайын күрделі мазмұнының дамуын қамтамасыз ету;
- мұғалімнің жұмыс орнын автоматтандырылған жұмыс орнының стандарттарына сәйкес келтіру және барлық деңгейде әдістемелік жабдықтау мен инновацияның жоғары деңгейін қамтамасыз ету;
- нақты қол жеткізілген нәтижелер негізінде білім беру мекемесінің даму бағытын анықтауға бейресми көзқарас.

Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сүрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді.

Мұғалім қазіргі заманға лайық өзінің білім беру ісінде рухани шығармашылық ізденіспен жұмыс істеп, өмірге еніп жатқан жаңа технология мен техниканы меңгерген, білігі мен білімі жоғары ұлағатты тұлға болуы тиіс.

Біліктілікті арттырып тәжірибеге араласқаннан кейінгі мұғалімдердің дәстүрлі оқыту әдістемесіне көшіп кетпеуі үшін мектепішілік, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық әдістемелік қолдау мен біріккен әрекетті жүйелі жүзеге асыру маңызды. Бүгінде желілік қоғамдастықтар, әртүрлі формада тәжірибе алмасулар, ортақ ойды ортаға салатын басылымдар, іс-тәжірибені тарату жұмыстарының жүйелі жүзеге асырылуда. Бұл өз кезегінде мұғалімге кәсіби қолдау, даму, кәсіби құзыреттіліктің арттыру қолайлы факторлары болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері.- А.: Білім, 2008
2. Мұғалім // Интернет сайтынан, 2010
3. Қабдықайыров Қ., Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А, 2015
4. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. – //Қазақстан мектебі, №4, 2011. «Әлеуметтік әріптестік жағдайында техникалық және кәсіптік білім беру», Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы №2 (26) 2013ж;

УДК 51-37

ГЕОМЕТРИЯНЫ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Макина Гульнур Усеновна,
математика пәні мұғалімі
№82 «Дарын» мамандандырылған лицейі
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
E-mail: makina.gulnura@mail.ru

Аннотация

Геометрия пәні математика курсының негізгі пәндерінің бірі. Оның мектептегі математикалық білімдегі рөлі өте маңызды және мектептегі бүкіл оқу мерзімі шамасында оқытылып келеді. Жалпы білім беру мектебінде геометрияны оқыту әдістемесі мәселелері бүгінгі күні ақпараттық технологиялардың енгізілуіне байланысты аса маңызды болып отыр.

Түйінді сөздер: геометрия, цифрлық технология, геометрияны оқыту әдістемесі, компьютерлік бағдарлама, фигураларды модельдеу

Аннотация

Геометрия – одна из основных дисциплин школьного курса математики. Она играет важную роль в школьном математическом образовании и изучается на протяжении всего периода обучения в школе. Проблемы методики преподавания геометрии в общеобразовательной школе стали особенно значимы в наши дни в связи с внедрением информационных технологий.
Ключевые слова: геометрия, цифровая технология, методика обучении геометрии, компьютерные программы, моделирование фигур.

Abstract

Geometry is one of the main disciplines of the school course of mathematics. It plays an important role in school math education and is studied throughout the entire period of schooling. The problems of teaching geometry in general education schools have become particularly significant these days in connection with the introduction of information technology.
Keywords: geometry, geometry teaching methods, digital technology, computer's programs, model figures.

Геометрия әрқашан математиканың оқыту әдістемесінің проблемалық «нүктелерінің» бірі болды және солай қала береді. Әр түрлі уақыттарда геометрияның мектеп білімі жүйесіндегі орны туралы әр түрлі пайымдаулар айтылды. Біз геометрияны оқу барысында бақыланатын логиканың дамуы мен түйсіннің дамуы осы пәнді бірегей әрі оқуға қажетті етеді. Геометрияны оқудың басты мақсаты білім болып табылады. Бірақ осы мақсаттың геометрияға қарағанда екінші орында екенін мойындау керек, себебі, мектептегі геометриялық білімдердің көпшілігі адамның практикалық өмірінде де, ғылыми қызметінде де сұранысқа ие емес. Геометрияның жалпы адами мәдениет феномені болып табылатындығы өте маңызды. Геометрияның кейбір теоремалары әлемдік мәдениеттің ең көне ескерткіштерінің бірі болып табылады. Адам мектепте геометрияны оқымаған болса, ол кәдімгідей мәдени және рухани дами алмайды. Геометрия – математикалық циклді пәндердің ғана емес, жалпы барлық мектеп пәндерінің арасындағы ең маңызды пәндердің бірі болып табылады. Геометрия қандай болуы тиіс? Белгілі геометр И.Ф.Шарыгин: «Геометрия геометриялық (аналитикалық немесе алгебралық емес) болуы тиіс» деп қалжыңдаған екен. Бұл геометрияның ең негізгі әрекет етуші тұлғасы фигура (жазықтықта үшбұрыш және шеңбер), ал негізгі оқу құралы сурет болады деген сөз. Отандық мектепте геометрияның оқытудың бірегей тәжірибесі бар.

Геометрияның мектептік курсын жаңарту міндеті, отандық мектептік геометриялық білімдегі жеткен деңгейіне сүйене отырып, оны әрбір оқушының қабілеті мен дағдысын ескеретіндей заманауи әрі қызықты ету болып табылады. Және осы арада геометрияның қандай оқулықпен берілетіндігіне көп зат байланысты. Геометрия оқулығы геометриялық теорияны ғана тұрғызуға алып келмеуі керек. Барлық мектеп оқулықтарының авторлары материалдың мазмұнын максималды дәлелді етуге тырысады. Бұл әрине, дұрыс. Алайда, теорияның әсемділігі мен көркемділігін тек кейбір адамдар ғана бағалауға қабілетті. Оқушылардың көпшілігінде осы жалпы дәлелдігі кем дегенде оқуға деген қызығушылығын басады, ал ең әлсіздері біртіндеп пәнді қабылдауын қояды. Геометрияны оқыту үдерісіне әр алуан қызмет түрлері кіреді. Және бірінші кезекте - бұл есептердің шешілуі. Есептерді шешуде белгілі бір азарт болады. Тек осы үдеріс арқылы сабақ жүргізуші мұғалім әр түрлі деңгейлі оқушылардан тұратын сыныпта пәнге деген қызығушылықты сақтай алады. Әсіресе, бұл әр түрлі оқушылар категориясына қиындығы жағынан әр түрлі есептерді ұсынған жағдайда болады. Планиметрия әсемдігімен «тұтқындалғандар» саны шынымен артады – бұл өзіммен тексерілген. Оқушы жеткілікті күрделі геометриялық есептердің белгілі жиынтығымен танысып, кейбір геометриялық әдістерді меңгеріп, белгілі үлгілерге қарай отырып, есептерді шешуді үйренуі қажет. Алгебрадағы оқыту үдерісі дәл осыған негізделген. Біз оқушыларға әдістерді, амалдарды көрсетіп, өз бетімен табу қиын болатын алгоритмдерді хабарлаймыз. Геометрияда алгебрамен салыстырғанда мұндай алгоритмдер өте аз, мүлде жоқ десе де болады. Геометрияның әрбір дерлік есебі стандартты емес болып табылады. Сондықтан оқыту кезінде пайдалы деректі хабарлайтын немесе әдісті немесе амалды суреттейтін тірек есептердің маңызы артады. Шынымен, егер геометрияның қарапайым есептерін сөзбен түсіндіріп, кейбір жерде қарапайым тақтада суреттеуге болса, стереометрия бөлімінен алынған тапсырмалар өте қиынға соғатын болады. Миллиондаған түлектер математикадан емтихан тапсыру кезінде жиі кеңістік туралы тақырыптармен байланысты есептерді өткізіп жібереді, және сол үшін тиісті нәтижелерге жете алмайды. Алайда, бұл мәселе өте оңай шешіледі.

Кеңістіктік фигураларды тұрғызу және олармен айла-шарғы жасау оқушылардың барлығының қолынан келмейді. Көмекке заманауи ақпараттық технологиялар келеді. Адам қызметінің барлық салаларын ақпараттандыру қоғамның даму векторын анықтаушы ең негізгі факторлардың бірі болып табылады. Біз қызметтің ең негізгі өнімі ақпарат болып табылатын ақпараттық қоғамға қарай жылжып барамыз. Цифрлық технологияларды білімге енгізу қоғамды ақпараттандырудың ең негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Геометрия сабақтары олардың қасиеттерін әрдайым көрнекі етіп көрсете бермейтін, кеңістіктік геометриялық фигуралардың графикалық суреттерімен жасалатын жұмыстармен байланысты. Бұл жерде оқыту үдерісіндегі цифрлық технологиялардың қолданылуын айтуға болады. Геометрия үшін бұл пайдалану электронды дисктер мен дисплейлердегі құрылым-

дарды визуализациялаудың кең мүмкіндіктерін ескере отырып, ерекше өзекті болып табылады. Дәл осы кеңістіктік фигураларды, сонымен қатар, күрделі абстрактілі объектілерді тұрғызу және осы объектілермен айла-шарғы жасауды барлығы біле бермейді. Сондықтан, геометриялық объектілердің компьютерлік модельдерін жасап, өзгертуге мүмкіндік беретін графикалық редакторлар мен модельдеуші бағдарламалық құралдар аса үлкен қызығушылық туғызады.

Сонымен қатар, компьютерлік модельді зерттеу негізінде геометриялық объектте жаңа білімді өз бетімен алу мақсатымен компьютерлік тәжірибені өткізуге қажетті ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктері осы технологияларды жақсы танымдық аспап етеді. Геометрияны оқытудағы цифрлық технологиялардың рөлін талдау үш аспектіні топтауға мүмкіндік береді. *Бірінші аспекті* қазіргі компьютерлік аппараттық және бағдарламалық қамтамасыздандыруды оқыту үдерісіне енгізумен байланысты. *Екінш аспекті* жаңа цифрлық технологиялардың қолданылуымен геометрияны оқыту әдістемесін жасаумен байланысты. Және, *үшінші аспекті* жаңа цифрлық технологиялардың және тиісті оқыту әдістемесінің тиімділігін тәжірибелік тексерумен байланысты болды. Оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды пайдалану кез-келген пән саласы үшін өзекті мәселе болып табылады. Геометрия үшін бұл мәселе геометрияны оқыту үдерісінде жүзеге асырылатын цифрлық технологиялардың үлкен мүмкіндіктеріне орай ерекше өзекті болып табылады. Алайда, бұл мүмкіндіктер әлі жеткілікті жақсы зерттелмеген. Геометрияны оқытуға арналған цифрлық технологияларды пайдаланудың айрықша мүмкіндіктері де толық шамада ашылмаған [1, 26б]. Бір жағынан бұл ескі, қағаздық технологияларды пайдалануды жақтаушылардың геометрияны оқу кезінде цифрлық технологияларды енгізуге әрдайым дайын болмауымен байланысты. Мұндай көзқарас кеңістіктік ойлау мен елестетудің оқушы дәстүрлі қағаз бен қарындашты пайдаланған жағдайында аса тиімді болатындығымен дәлелденеді. Басқа да даулы сәттері кездеседі, сондықтан геометрияны оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды оқыту проблемасы бар және оған белгілі бағдарламалық қамтамасыздандырудың нақты бір мүмкіндіктерімен байланысты аспектілер, сонымен қатар, технологиялардың әлеуметтік салаға әсерінің әлеуметтік-мәдени сұрақтары кіреді. Геометрияны оқыту саласындағы проблемалар кеңістіктік ойлаудың үш өлшемді графикасының көмегімен дамуындағы цифрлық технологиялардың рөліне және қазіргі технологияларды пайдалана отырып, шешуге арналған жаңа типті геометрия бойынша мәселелерді жасауға дейінгі елестетудің көмегімен түрленеді. Оқытуда, атап айтқанда, геометрия сабақтарында цифрлық технологияларды пайдалану шешімі бір жақты көрінбейтін аса маңызды мәселе болып табылады. Цифрлық технологиялар қарқынды және үзіліссіз дамуда және оқыту әдістемесі осы өзгерістерге бейімделуге үлгере алар емес. Аппараттық және бағдарламалық қамтамасыздандыру даму қарқыны соншалық, тіпті, түбегейлі және консервативтік көзқарастары бар бірде-бір академиялық ғылым осы қарқынмен үлгере алмауда. Бүгінгі күні интернетке жалғанған 20 миллиардтан астам құрылғылар тіркелген, бұл ғаламшар халқынан шамамен үш есе артық. Келешектің болжамы ретінде қарастырылып келген заттар интернетінің өзі бүгінгі күннің шындығына айналды. Оқу мекемелерінің АКТ инфрақұрылымы жақсаруда. Дегенмен, бұл барлық білім деңгейлеріне қатысты. Білім ұйымының ақпараттық-білім ортасы құрылуда, және осылайша құрылуы сәннің құрметі емес және тіпті жаңа технологияларды қуу емес, тек заңнаманың талабы болуында. Осылайша, цифрлық технологияларды енгізу қажеттілігі туралы мәселе енді күн тәртібінде тұрған жоқ. Ол мәселеге тек академиялық және ғылыми деңгейде ғана емес, сонымен қатар, мемлекеттік саясат деңгейінде сенімді оң баға берілген.

Білім үдерісінде цифрлық технологияларды пайдаланудың тиімді механизмдерін құру мәселесі одан сайын өзекті бола түседі. Цифрлық технологияларды пайдалана отырып оқыту әдістемелерінің теориялық және практикалық аспектілері қазіргі педагогикалық ғылым мен практиканың ең маңызды бөлімдерінің бірі болуда. Оған қоса, бұл аспектілер ғылымның басқа да көптеген сұрақтарымен салыстырғанда мамандардың кіші шеңберімен талқыланатын зат болып табылмайды. Олар бүкіл қоғамды толғандырады. Цифрлық технологияларды пайдалануға қатысты кез-келген ережелер мен қорытындылар қоғамда кеңінен талқылануда. Оған мұғалімдер мен оқушылар, ата-аналар мен қоғамдық ұйымдар, саясаткерлер мен сарапшылар қызығушылық танытуда. Және де, қоғам назарындағы кез-келген сұрақ ретінде жақтаушылары мен даттаушылары да бар. Жақтаушылардың пікірінше, цифрлық технологиялардың оқытуда, атап айтқанда, геометрияда әдістемелік дәлелді қолданылуы оқытушыны күнделікті жұмысының кей бөлігінен босатуына көмегін тигізеді, ал оқушыларға білім бағдарламасын өте жақсы меңгеру үшін қосымша мүмкіндіктер ұсынылады. Даттаушылар болса, фигуралардың қолмен сызылуы кеңістіктік ойлауды қалыптастыру және дамытудың аса тиімді механизмі болып табылады деп пайымдайды. Оған қоса, олардың ойынша, цифрлық технологияларды пайдалану оқушылардың назарын оқыту мазмұнынан алаңдатып отырады ал ол уақыт шамасында оқытушы мен оқушылар арасында белсенді өзара қарым-қатынас болады. Цифрлық технологияларды жаппай енгізуді даттаушылардың тағы бір дәлелі осы технологияларды пайдалану жағдайындағы геометрияның мазмұнын меңгеру табыстылығының осы технологияларды меңгеру дәрежесіне тікелей байланысты болуы, бұл оқушыларды ол бастан бірдей емес жағдайларға қояды. Алайда, үлкен мөлшердегі тәжірибелік жұмыс нәтижелері олардың әдістемелік дәлелді болуы шартымен геометрияны оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды пайдалану тиімділігін растайды. Бұл геометриялық объектілерді визуализациялау мүмкіндіктерімен ғана емес, белсенді оқыту сипатымен, сонымен қа-

тар, ақпараттық-оқыту ортасы жағдайларындағы оқыту мазмұнын саралау және жекешелеу мүмкіндігімен байланысты. Оның көмегімен, әрбір оқушының жеке білім беру траекториясын құру және тиісті оқыту жүйелерінің көмегімен оның жетістіктерін жеке бақылауды ұйымдастыру мүмкіндігі бар. Алайда, бұл оқушының барлық мүмкін деген есептіктерімен және бақылау жұмыстарымен даму динамикасындағы жетістіктерін бақылау болады. Оған қоса, цифрлық технологиялар оқушылардың өздік жұмысының көлемін арттыруға мүмкіндік береді, бұл сөзсіз оқыту тиімділігінде байқалатын болады.

Қолданылатын компьютерлік бағдарламалардың әр алуан болуы математика мұғалімдеріне тек қана көрнекі қағидаларды ғана емес, жазықтықта және кеңістікте геометриялық модельдерді визуализациялай отырып, модельдеуді де іске қосып, ерекше формадағы тривиалды сабақтар өткізуге көмегін тигізеді. Олар жаңа геометриялық деректерді тәжірибелік түрде анықтауға мүмкіндік беретін геометриялық зерттеулердегі пайдалы механизм болып табылады. Компьютерлік тәжірибе нәтижелері оқулықтағы логикалық дәлелдерге қарағанда, оқушыларды білімнің шынайылығына көбірек сендіреді.Айтарлықтай белгілері мен байланыстары балалардың өздері модельдеуге қатыса отырып, оларды айрықшалағанда ғана көрнекі болатыны айқын.

Біз үшін үйреншікті компьютерлер дұрыс таңдалған бағдарлама көмегімен қандай да болмасын зерттеу гипотезаларын растай отырып, белгіленген шарттарға сай объектілердің қасиеттері мен сипаттамаларын анықтауға мүмкіндік береді. Математикалық бағдарламалар көзге алғаш көргендегі күрделі формулаларды, теоремаларды және ғылым заңдарын есте сақтау және түсіну мүмкіндіктерін арттырып қана қоймай, сабақтардағы қызығушылық деңгейін де арттырады. Мұндай интерактивті геометриялық орта пайдаланушы енгізетін ағымдағы деректерге арналған сызбаларды тұрғызуға, жалпы шешім алгоритмін өзгертпей, объектілердің параметрлерін өзгертуге, жеке өзі көз жеткізіп, бейнеленген фигуралардың қасиеттері туралы мәліметтер алуға мүмкіндік береді [2, 20б].

Мұндай бағдарламалардың бірі GeoGebra (ГеоГебра) болып табылады. Бұл геометриядан, алгебрадан, графалардан және басқа да бөлімдерден тұратын математикалық білім беру бағдарламасы болып табылады. Осы бағдарлама арқасында оқушылардың геометриялық фигуралардың қасиеттерін тәжірибелік түрде анықтап, көптеген есептердің шешімдерін көрнекі көріп түсіну мүмкіндігі бар. Осы бағдарламаның пайдасын халықаралық конференцияларда өздерінің ғылыми журналдардағы зерттеу нәтижелерін баса отырып, әр түрлі елдерден шыққан оқытушылар зерттеуде. Оның негізгі <u>артықшылықтары:</u>

- орыс тілінің болуы;
- оның бағасы;
- Android-тан Windows-қа дейінгі әр түрлі платформаларда жұмыс істеуі;
- геометриялық фигуралармен ғана емес, сонымен қатар, графиктермен де жұмыс істеу мүмкіндігі.

Алайда, басқа да бағдарламалар секілді, ГеоГебраның өзіне тиісті <u>кемшіліктері</u> бар. Негізгі жағымсыз қасиеті жұмыс істеу қабілеті болып табылады. Ақпараттық ортаның мерзімді жаңартылып отыруына байланысты, оның ішінде бағдарламаның дұрыс емес жұмыс істеуіне алып келетін, соңына дейін тесттелмеген қызметтерінің болуы болып табылады. Осылайша, инновациялық технологиялардың қолданылуы оқытудағы дәстүрлі көзқарастарға өзгеріс енгізе отырып, жаңа дидактикалық мүмкіндіктерді ұсына отырып, геометрия сабақтарын жүргізуде жаңа мүмкіндіктерге жол ашады [1, 92б].

Оқытудағы ең маңыздысы оқушылардың математикалық және логикалық ойлауын қалыптастыру болып табылады, оған АКТ (ақпараттық-компьютерлік технологиялар) өз септігін тигізеді. Сонымен қоса, компьютерлік технологиялар:

- сабақтағы белсенділіктің артуы;
- елестету мен кеңістікті көру қабілетін дамыта отырып, көрнекілік әдісінің көмегімен математиканың дәстүрлі сабақтарын түрлендіреді;
- тақырыпты оқығаннан кейін бірден оқушылардың білімін тексеруге мүмкіндік береді, бұл бастапқы сатыдағы бос аралықтарды анықтау есебінен, сонымен қатар, сыни ойлауды дамыта отырып, оқыту тиімділігін арттырады;
- материалдың өте жақсы меңгерілуіне және бекітілуіне септігін тигізе отырып, шешілген есептер санын арттырады.

Нәтижесінде, инновациялық компьютерлік технологияларды пайдалана отырып, сабақ жүргізу кезінде дидактиканың негізгі қағидасы – көрнекілік сақталады, бұл оқушылардың материалды оңтайлы меңгеруіне жәрдемдесіп, көңіл-күймен қабылдауды арттырып, барлық ойлау түрлерін дамытады.

Оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды пайдалану кез-келген пән саласы үшін өзекті мәселе болып табылады. Геометрия үшін бұл мәселе геометрияны оқыту үдерісінде іске асырылатын цифрлық технологиялардың үлкен мүмкіндіктерінің болуына байланысты аса өзекті болып табылады. Алайда, бұл мүмкіндіктер әлі жақсы зерттелмеген. Дәл осы геометрияны оқытуға арналған цифрлық технологияларды қолданудың арнайы мүмкіндіктері толық шамада ашылмаған. Бір жағынан, бұл ескі, қағазды технологияларды пайдалануды қолдаушылардың геометрияны оқыту кезінде цифрлық технологияларды енгізуге әрқашан дайын болмауымен байланысты. Мұндай позиция кеңістіктік ойлау мен

елестетудің, егер оқушы дәстүрлі қағаз бен қарындашты қолданса аса тиімті дамитындығымен дәлелденеді. Басқа да даулы сәттер кездеседі, бірақ, геометрияны оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды пайдалану мәселесі болады және белгілі бағдарламалық қамтамасыздандырумен байланысты қырларын және технологиялардың әлеуметтік салаға әсерінің саяси-мәдени сұрақтарын да қамтиды. Геометрияны оқыту аясындағы проблемалар кеңістіктік ойлау мен елестетудің үш өлшемді графикасынан заманауи технологияларды пайдалану шешуге арналған жаңа типті геометрия есептерін жасауға дейін әр алуан болады. Оқытуда, атап айтқанда, геометрия сабақтарында цифрлық технологияларды пайдалану шешімі біржақты болып көрінбейтін аса маңызды мәселе болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Маринова В. Формирование практических умений при обучении геометрии в средней школе / Геометрия и геометрическое образование: сб. трудов Международной науч. конф. «Геометрия и геометрическое образование в современной средней и высшей школе», 22-25 ноября 2012 года /под общ. ред. Р.А. Утеевой.- Тольятти: Издво ТГУ, 2012.
2. Майер В.Р. Методическая система геометрической подготовки учителя математики на основе новых информационных технологий: Диссертация д-ра пед. наук. - М.: РГБ, 2003. 351 с., С.56.

УДК 37.013

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА НАЧИНАЮЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ КОСТАНАЙСКОГО ВЫСШЕГО МЕДИЦИНСКОГО КОЛЛЕДЖА

Манукян Альфия Раисовна,
преподаватель специальных дисциплин
КГП «Костанайский высший медицинский колледж»

Аннотация

Мақалада арнайы пән оқытушыларының педагогикалық шеберлігін қалыптастырудың негізгі тәсілдері қарастырылған. Оқытушылармен жұмыстың заманауи түрлерін, олардың өзектілігін пайдалану ұсынылады. Trello тақтасын қолдана отырып, жаңадан бастаушылар мен тәжірибелі мұғалімдердің әдістемелік жұмысын ұйымдастыру қарастырылуда.

Түйінді сөздер: педагогикалық қолдау, жеке білім беру траекториясы, тұлғаға бағытталған тәсіл, инновациялық тәсіл.

Аннотация

В статье рассмотрены основные подходы становления педагогического мастерства начинающих преподавателей специальных дисциплин. Предлагается использование современных форм работы с преподавателями, их актуальность. Рассматривается организация методической работы как начинающих так и опытных преподавателей с помощью доски Trello.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, индивидуальная образовательная траектория, личностно- ориентированный подход, инновационный подход.

Abstract

The article discusses the main approaches to the formation of pedagogical skills of novice teachers of special disciplines. The use of modern forms of work with teachers, their relevance is proposed. The organization of methodical work of both beginners and experienced teachers using the Trello board is considered.

Keywords: pedagogical support, individual educational trajectory, personality-oriented approach, innovative approach.

В последние годы в Республике Казахстан проходят значительные изменения в сфере медицинского образования, которые обусловлены повышением спроса на специалистов высокой квалификации, развитием информационных технологий и ростом инновационной деятельности.

Национальная модель образования направленна на стремление к реализации заданий обучения и воспитания всесторонне развитой личности, позиции человеко-центрических тенденций и педагогики толерантности. Эти положения определяют цель образования и воспитания, реализацию их содержания, изменение ценностей, информационно-техническое обеспечение учебно-воспитательного процесса [1].

Преподавателю в современное время теперь недостаточно быть просто компетентным в области своей дисциплины, давая теоретические знания на занятии. Активно складываются предпосылки к иному подходу и средствам в современном обучении. Внедрение таких форм обучения является одним из важнейших направлений совершенствования подготовки студентов.

Преподаватели специальных дисциплин, пришедшие с практического здравоохранения, не имеющие педагогического образования, в совершенстве не обладают навыками педагогического мастерства. Отличительной характеристикой отличается профессиональное мастерство преподавателя, его многокомпонентность, предполагающая наличие профессиональных знаний по преподаваемой дисциплине. Они обладают богатым практическим опытом, который будет способствовать развитию клинического мышления у студентов.

Научно-методическая разработанность проблемы педагогического сопровождения профессиональной адаптации начинающих преподавателей, не имеющих базового педагогического образования, остается недостаточной, что диктует необходимость решения данного вопроса.

Одним из возможных способов решения проблемы профессиональной адаптированности начинающих преподавателей, не имеющих базового педагогического образования, и включения их в процесс профессиональной педагогической деятельности является их педагогическое сопровождение [2,3].

Индивидуальная образовательная траектория – это инновация в системе непрерывного образования, которая способствует определению перспективы формирования и дальнейшего профессионального роста педагога, направлений, средств, методов и форм повышения квалификации. Индивидуальная образовательная траектория обеспечивает расширение возможностей образовательного пространства, выбор наиболее эффективных и удобных для учителей способов непрерывного образования, роста профессиональной компетентности. Индивидуальная образовательная траектория профессионального развития помогает учесть индивидуальные потребности и профессионально-личностные запросы педагога, его опыт, уровень подготовки, психофизиологические и когнитивные особенности.

Индивидуальная образовательная траектория, включает в себя следующие направления:

1. Деятельность в профессиональном сообществе.
2. Участие в методической работе.
3. Самообразование [4].

Методическая работа обеспечивает целенаправленную поэтапную деятельность сопровождающего по обеспечению наиболее полного самопроявления начинающего педагога медицинского колледжа в различных видах учебной и внеучебной деятельности, преодолению возникших (возникающих) трудностей и проблем, способствующих достижению успешности в решении стоящих перед ним задач и адаптации к новым для него условиям.

В колледже с целью адаптации вновь прибывших преподавателей работает школа начинающих преподавателей (далее ШНП), где обеспечивается методическая помощь и азы педагогического мастерства.

Личностно- ориентированный подход в рамках ШНП направлен на развитие личности педагога с учетом различных факторов (возраст, опыт преподавательской и профессиональной деятельности, компьютерная грамотность и др.). На всех этапах работы ШНП проводится психологическая диагностика адаптации и анкетирование (Таблица 1) с целью выявления наиболее проблемных вопросов.

Таблица 1 - Примерная анкета для начинающих преподавателей

	Успешно решаю	Затрудняюсь, но могу решить	Могу поделиться опытом	Необходима помощь
Умение самостоятельно разрабатывать рабочие учебные программы, силлабусы, поурочные планы занятия и другие составляющие учебно- методического комплекса дисциплины				
Владение современными компьютерными технологиями, с целью использования их на своих занятиях				
Навыки правильного составления различных средств обучения (тестовые задания, ситуационные задачи, рабочие тетради, дидактический материал и др.) и использование их на своих занятиях				
Умение планировать свое рабочее время и контролировать рабочий процесс				

Владение достаточными знаниями и умениями для формирования у студентов теоретических и практических навыков на своих дисциплинах				
Знание разных технологий развивающего обучения и дифференциальное применение их к разным группам/студентам				
Умение мотивировать учебную деятельность студентов с целью формирования у них устойчивой мотивации познания и овладения компетенциями				
Знание различных технологий, методов и способов обучения				
Умение объективно оценивать знания студентов				
Умение работать в коллективе, поддерживать благоприятную рабочую обстановку				

На основе полученной информации план работы ШНП корректируется.

В процессе работы с начинающими преподавателями каждый педагог формирует индивидуальный методический стиль работы, на который он предпочитает опираться, учится выстраивать свои диалогические отношения со студентами.

Инновационный подход к обучению преподавателей значительно облегчает и делает более наглядными, демонстративными, впечатляющими и запоминающимися различные тренинги и мастер-классы. Каждому преподавателю необходимо ориентироваться в широком спектре инновационных технологий, идей, школ, направлений, не тратить время на открытие уже известного [5].

Учебно- методический процесс для начинающих преподавателей, так и других сотрудников организовывается с помощью платформы Trello (Рисунок 1).

Рисунок 1. Интерфейс платформы Trello

Trello позиционируется как простой, бесплатный, гибкий и наглядный способ управления проектами и организации чего угодно. В основе лежит канбан. Это таблица с несколькими столбцами, внутри которых находятся карточки с задачами. Весь рабочий процесс визуализирован.

Система Trello подходит для упорядочивания всей методической документации (методические рекомендации, доклады, пособия и др.). После проведенных тренингов, мастер-классов, утверждения методических и учебных пособий всё прикрепляется на платформу. Каждый участник доски имеет полномочия перераспределять, изменять и добавлять карточки с задачами. Опытные преподаватели делятся со своим опытом, полезными ссылками, схемами, докладами.

Процесс работы на платформе (создание, наполнение, упорядочивание информации) задействует предметно-действенное мышление [6]. Можно не просто разместить информацию в некотором формате, но еще и расположить её «гармонично», «красиво», «аккуратно», за счёт чего поиск информации, организованной на доске Trello, ведётся эффективнее и быстрее. Чтобы сэкономить время, можно определять повестку собрания заранее, назначать задания и устанавливать даты выполнения.

Подводя итоги, можно сказать, что в новых условиях возросли и изменились социальные требования и запросы общества к системе образования. Современный преподаватель должен отвечать всем требованиям, постоянно быть в поиске наиболее эффективных средств обучения. При обучении педагогическому мастерству нужно тоже использовать личностно- ориентированные и инновационные технологии, показывать своим примером, мотивировать.

Список литературы:

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. - М.: Совершенство, 1998. - 298 с.
2. Казакова, Е.И. Педагогическое сопровождение. Опыт международного сотрудничества / Е.И. Казакова. - СПб, 1995. - 186 с.
3. Савищева Т.В. Технология педагогического сопровождения профессиональной адаптации начинающих преподавателей вуза, не имеющих базового педагогического образования // Инновационная наука. Международный научный журнал. - 2015. - №12. – С. 15.

4. Гуслова М.Н. Инновационные педагогические технологии: Учебное пособие для студентов учреждений сред. проф. образования / М.Н. Гуслова. - М.: ИЦ Академия, 2013. - 288 с.
5. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: Учебное пособие / А.П.Панфилова. - М.: Академия, 2013. - 208 с.
6. Маскаева А.М. Проектирование ИОТ обучающихся / А.М.Маскаева // Инициативы 21 века. – 2010. – №3. – С.23-24.

УДК 001.895

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩИХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТА

Маукина Эльмира Мунайтпасовна,
магистрант 2 курса
ОП М7011- Педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада студенттердің жалпы құзыреттілігін қалыптастыру, кртитикалық ойлауды дамыту, талдау және синтездеу қабілеті үшін «электроника негіздерімен Электротехника» сабақтарында жобалық қызмет сияқты заманауи педагогикалық техниканы қолданудың орындылығы мен тиімділігі туралы мәселе қарастырылады.
Түйінді сөздер: жобалау қызметі, зерттеу қызметі, құзыреттілік, оқытушы, студент, электротехника.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос о целесообразности и эффективности применения такого современного педагогического приема, как проектная деятельность, на занятиях «Электротехника с основами электроники» для формирования общих компетенций студентов, развития кртитического мышления, способностей к анализу и синтезу.
Ключевые слова: проектная деятельность, исследовательская деятельность, компетенция, преподаватель, студент, электротехника.

Abstract

The article considers the question of the expediency and effectiveness of using such a modern pedagogical technique as project activity in the classes «Electrical Engineering with the basics of electronics» for the formation of students' general competencies, the development of critical thinking, abilities for analysis and synthesis.
Keywords: project activity, research activity, competence, teacher, student, electrical engineering.

Педагогическое образование как система профессионального развития складывается не только из того, какие знания получает студент в процессе обучения ,но и из того, как это происходит, как это организованно, какие условия развития созданы. Такой подход требует смены образовательных процессов. А именно перехода от «процесса преподавания» к «процессу обучения». Роль учреждения профессионального образования должна состоять не только в обучении, а скорее в том, чтобы произвести учение каждого студента за счет его самостоятельной активности, использую любые наиболее подходящие для этого средства.

Понятие «проектная деятельность» означает «замысел, идея, образ, намерение, обоснования, план».

По мнению студента проектная деятельность – действия, которые выполняются самостоятельно, по максимуму, применять свой потенциал и возможности. Такая работа позволяет раскрыть себя, свой потенциал, испробовать свои силы, использовать свои знания, продемонстрировать публично конечный результат.

Основной задачей проектной деятельности обучающегося является развитие своих умений, приобрести знания, занимаясь поиском необходимой информации, сформировать творческий интерес при изучении предмета.

Дисциплина «Электротехника с основами электроники» играет одну из ведущих ролей среди других специальных дисциплин технических специальностей. При изучении данного предмета складываются в общую картину познания обучающихся об электрических явлениях, и применении полученного багажа знаний на практике. Межпредметные связи электротехники, содержание которой очень специфично, различны.

На занятиях по элекротехнике студенты приобщаются к творческой деятельности, обучаются различным способам решения электрических задач, формируют способность к анализу и систематизации, вовлечение студентов в проектную деятельность по предмету.

При проектной деятельности студент активно включается познавательный процесс, самостоятельно сформулировав учебную проблему, собрав необходимые данные, спланировав несколько версий решения задач, подводит итог, проверяет свою работу, и получает опыт, необходимый ему в учебе и жизни.

Исследовательская и проектная деятельность является одной из недавних приемов изучения дисциплины «Электротехника». Данный способ увлекает не только преподавателя, но и обучающегося. Цель преподавателя - повести за собой обучающегося, научить самостоятельно критически мыслить, сформировать у студента навык размышлять, подводить итоги и научить работать в команде.

В основе научной работы по электротехнике лежит изучение физических процессов, происходящих в электрических и магнитных цепях постоянного тока, методы их расчета; устройство и принцип действия силового электрооборудования применяемого в сельском хозяйстве; принципы работы и конструкции электронных приборов; схемы электронных устройств, применяемых в автоматике и автоматизированных системах управления сельскохозяйственным производством. Научная работа может быть выполнена самостоятельно или группой студентов.

Начиная работу над проектом, обучающийся должен уметь:

- разбивать информацию на компоненты, планировать свою работу, выделять и выписывать основное, составлять глоссарий, уметь пересказывать полученную информацию, использовать справочную литературу и тд.
- излагать проблему, планировать решение проблемы, подводить итог, составлять доклад по теме из разных источников, делать прогноз;
- уметь планировать свою деятельность.

В КГКП «Костанайский колледж сферы обслуживания» преподаватели специальных дисциплин активно применяют проектную деятельность как один из видов самостоятельной работы. Опыт демонстрирует, что занятие проектной деятельностью и показ результатов, является нормой, а не инициативой каких-либо активных студентов.

Результатом такой работы студентов являются проекты «Разработка электронного оповещения и предупреждение о дорожной обстановке» и «Проект безопасного сотового телефона для детей» по дисциплине «Электротехника с основами электроники».

При работе над проектом «Разработка электронного оповещения и предупреждение о дорожной обстановке» перед студентами стояла цель: усовершенствовать способы управления движением транспортных средств и уменьшение последствий дорожных аварий.

Задачи работы:

- Изучить проблемы аварийности по литературным источникам;
- Провести исследования тех моментов дорожной обстановки, когда от водителя ускользает необходимая информация;
- Изучить методы передачи информации по радиочастотному каналу при помощи технологии RFDI;
- Сформулировать предложения по усовершенствованию организации дорожного движения, направленные на улучшение информированности водителя о дорожной обстановке;
- Поставить эксперименты и определить способы уменьшения энергии, передаваемой при столкновениях транспортных средств с препятствиями или друг с другом;
- Сделать предложения возможных конструкций по смягчению последствий аварий.

Целью работы «Проект безопасного сотового телефона для детей» являлась разработка проекта по созданию безопасного мобильного телефона, не оказывающего отрицательное электромагнитное воздействие на организм человека.

Объектом исследования данной научной работы является уменьшение влияния электромагнитных полей, негативно влияющих на развитие организма ребенка.

Предметом выступает безопасный сотовый телефон, подавляющий работу сверхвысокочастотных волн, передающий сигнал с помощью инфракрасных излучений.

Задачи работы:

- изучить проблему отрицательного электромагнитного воздействия сотового телефона на детский организм.
- разработать проект по уменьшению негативного влияния электромагнитного излучения сотового телефона на детский организм, который больше подвержен отрицательному воздействию телефона, в отличие от взрослого организма.

Эта проблема актуальна на сегодняшний день, так как рост мобильных телефонов негативно влияет на здоровье человека, вызывая при этом различные заболевания.

Итогом проделанной работы стали готовые научные проекты, которые были представлены на НОУ студентов колледжа, где заняли первые места; проект «Разработка электронного оповещения и предупреждение о дорожной обстановке» занял второе место на X областной студенческой научно-практической конференции «Жас ғалым 2020», проект «Проект безопасного сотового телефона для детей» занял второе место в научно-практической конференции «Интеллектуальный потенциал подрастающего поколения - залог успешного индустриально-инновационного развития Казахстана».

По мнению студентов, занимаясь проектной деятельностью, они смогли реализовать свои творческие способности, показали свое умение работать индивидуально и в команде, применили свои знания на практике и публично показали достигнутые результаты.

Подводя итоги вышеизложенного можно сделать вывод: самостоятельно занимаясь исследованием и проектной деятельностью, у студентов проявляется интерес к глубокому изучению предмета и применению магнитных и электрических явлений в повседневной жизни. Они с лёгкостью и удовольствием изучают электротехнику и относится к ней с любознательностью и восхищением.

Список литературы:

1. Муравьева А.А. Модульные программы, основанные на компетенциях. – М.: Центра изучений проблем профессионального образования, 2009.
2. Мордасова Е.Б. Технология модульного обучения. Ставрополь: СевКавГТУ, 2008. -196 с. //http://www.nestu.ru

УДК 372.8

ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖАҢАШЫЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Молдажанова Гульнара Жаксылыковна,
информатика мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Мичурин жалпы білім беретін мектебі» КММ
Радченко Татьяна Александровна,
жаратылыстану ғылымдарының магистрі
цифрлық технологиялар, математика және
физика кафедрасының аға оқытушысы
А.Байтұрсынов атындағы
Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Жаңартылған білім беру мазмұны аясында жаратылыстану-математика бағытындағы пәндерді үш тілде оқыту контекстінде жаңашыл технологияларды пайдаланған жөн. Жаңашыл технологиялар білім беру жүйесінің басты орнына баланың тұлғасын, оны дамытудағы ыңғайлы, қауіпсіз, қолайлы жағдайларын құрып, табиғи әлеуетін жүзеге асыруды қамтамасыз етуін қояды. АКТ қашықтықтан, жеке оқытуға мүмкіндік береді, әртүрлі білім беру ақпараттарына (анықтамалық, энциклопедия, оқулықтар және т.б.) қолжетімділікті қамтамасыз етеді.

Түйінді сөздер: жаңашыл технологиялар, информатика ағылшын тілінде, қашықтықтан оқыту, жаңартылған білім беру.

Аннотация

В рамках обновленного содержания образования следует использовать инновационные технологии в контексте преподавания предметов естественно-математического направления на трех языках. Новаторские технологии ставят на главное место системы образования личность ребенка, создание комфортных, безопасных, благоприятных условий для его развития и обеспечение реализации природного потенциала. ИКТ предоставляют возможность дистанционного, индивидуального обучения, обеспечивают доступ к различной образовательной информации (справочники, энциклопедии, учебники и др.).

Ключевые слова: инновационные технологии, информатика на английском, дистанционное обучение, обновленное образование.

Abstract

As part of the updated content of education, innovative technologies should be used in the context of teaching natural-mathematical subjects in three languages. Innovative technologies put the personality of the child in the main place of the education system, creating comfortable, safe, favorable conditions for its

development and ensuring the realization of natural potential. ICTs provide the possibility of distance, individual learning, provide access to various educational information (reference books, encyclopedias, textbooks, etc.).

Keywords: innovative technologies, computer science in English, distance learning, updated education.

Қазіргі заман талаптарына сай білім беру жүйесі де жетіліп, жаңа қырларын ашуда. Демек, бұл орта білім берудің мазмұнын жаңарту болып табылады. Бұл оқытудың құзыреттілікке бағдарланған оқыту моделіне біртіндеп өтуге жағдай жасайтын білім беру жүйесін дамыту бағдарламасын әзірлеуді, жүзеге асыруды және оқытуды ұйымдастырудың дәстүрлі емес әдістері мен түрлерін қолдануды талап етеді.

Білім беру саласындағы оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық мақсатын жүзеге асыруға бағытталған, қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың тиімді пайдаланудың методологиясын, технологиясын және практикасын жасауды қамтамасыз ететін, адамға ыңғайлы процесті сипаттайтын педагогика ғылымының саласын білім беруді ақпараттандыру деп аталады. [4]

Біз, қазір ақпараттық технологиялар кезеңінде өмір сүріп жатырмыз, сондықтан заманымызға қарай әр бір адамның қоғам, болмыс, табиғат және ғылым және т.б. салаларында жеткен жетістіктерінің сансыздығына байланысты оқу үдерісінің мазмұны да жаңарып, оқытудың әдіс-тәсілдері де жаңартуды қажет етеді. Сондай әдіс-тәсілдердің бірі ретінде қазіргі уақытта білім беру жүйесінде болып жатқан түбегейлі өзгерістер оқыту үрдісін озық технологиялармен қамтып жетілдіруді талап етеді. Осы тұрғыда оқытудың жаңа технологияларын жете меңгеріп, оқушылардың психологиялық жас ерекшеліктеріне қарай орынды қолданудың мәні ерекше.

Қазір Республика оқу орындары мен педагогикалық ұжымдары ұсынылып отырған көпнұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар мен жаңа технологиялар бар [1].

Білім беруді ақпараттандыру жағдайындағы дидактика – оқыту нәтижелерін өңдеу процесін автоматтандыруды, білім беруді, оның ішінде оқудағы ілгерілеуін қаматамасыз ететін, индивидтің мүмкіндіктері мен қабілеттерінің дамуына жағдай жасайтын, оқушының жеке тұлғалығын дамыту процесі жайындағы білімдер жүйесі ретінде қарастырылатын білім беру мен оқыту теориясы. [2, 4]

Педагогикалық процеске инновацияны енгізу - шығармашылықтың нәтижесі болып табылады.

Инновацияның бірнеше деңгейлері бар:

1. педагогикалық шындықты өзгерте алатын идеяларды растайтын жаңалық;
2. педагогикалық технологиялардың жаңа элементтерін ойлап табу, әзірлеу және енгізу;
3. педагогикалық рационализаторлық-модернизациялауға және бейімделуге байланысты жетілдірулер
4. тәрбие мен оқытудың қолданыстағы әдістері мен құралдарының нақты жағдайларына. [3]

Жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту контекстінде Қазақстандағы ең маңызды тіл – ағылшын тілі болып саналады, сондықтан да оқытудың негізін ағылшын тілі сабақтары алады. Ағылшын тілін оқыту үрдісіне кіріктіруді енгізу – ең алдымен, оқушының сабақ үстінде дамуы мен оның психологиялық жағдайын ескере отырып, оқытуды ныңайту мүмкіншіліктеріне бағытталған.

Жалпы білім беретін жаратылыстану-математика бағытындағы мектеп мұғалімдері үшін, орта білім беру мазмұнын жаңарту негіздерінің бірі, үштілді білім беруде, заманауи CLIL әдісін, АКТ технологиясын, жобалық іс-әрекет әдісін белсенді қолдану өте тиімді.

CLIL әдісі – тілді және мазмұнды интегралды түрде оқыту. Кіріктіріп оқытуда жиі қолданылатын әдіс. CLIL өз мәнінде Content and Language Integrated Learning білдіреді – бұл дегеніміз шет тілдің басқа оқу пәндерімен кіріктіріліп оқытылуын көздейді. CLIL әдісін қолданудың барысында мақсаты пәнді басқа тіл арқылы оқу. Ғалымдар әдістің ерекшелігі тілді екінші тіл ретінде мақсатсыз оқудан гөрі белгілі ақпаратты игеру мақсатында оқу айтарлықтай нәтиже беретіндігін дәлелдеген. Бұл үйренушіге мақсаттылық және мотивация, ақпаратты игеруге қызығушылық береді. Осындай жағдайларда CLIL әдісі оқушының ағылшын тілін меңгеруіне көмектеседі. CLIL әдісін қолдану ұстаздан тіл және контентті меңгерту мақсатында алдын ала дайындықты талап етеді. Осы орайда CLIL арқылы сабақ өткізетін ұстаз қандай болу керек деген сұрақ туындайды. Сабақ өткізу тілін игерген, яғни ағылшын тілінде өткізетін болса, ағылшын тілінде еркін сөйлеп оқушылармен қарым-қатынас жасай алатын кәсіби маман.

Ұстаз барлығын идеалды түрде білуге, басқа тілдің қыр-сырын ана тілімен тең деңгейде білуге міндетті болып есептелмейді. Өз тәжірибемде көргендей, оқушыға түсінікті, қиын емес сөйлемдер мен сөз тіркестерін ұтымды қолданып пәнді оқыту маңызды. CLIL әдісін сабақта пайдалануда ұстаз үшін де, оқушылар үшін де бірқатар кедергілер кездеседі:

- Ағылшын тілінде сөйлеу кезінде қиындық тудыруы;
- Ағылшын тілін тыңдаудағы қиындығы;
- Оқушылардың ағылшын тілін білу деңгейлерінің әр түрлілігі;
- Ойын жеткізуде толық сөйлемдерді қолдана алмауы;

– Жоғарыдағы кедергілерді жеңу үшін сыныпта қолайлы атмосфера жасай білу қажет, конфликтті немесе өте қатал жағдайда тілдік қиындықтар тереңдей береді.

Сондықтан ұстаздың оқушылармен бірге білім алушы ролі мен бағыттаушы ролін қатар меңгеруі маңызды. Тыңдау және түсіну, жеңу оқушылар мен ұстаздан ұзақ уақытты талап етеді. Кейбір оқушыларда түсіну мен сөйлеу процестері қатар жүрмейді, оқушы сөйлей алуы мүмкін де тыңдаған уақытта ештеңе түсінбейді. Бұл кедергілерді жеңу үшін мұғалім мәтінді аудио арқылы тыңдатуына болады. Бұл үрдістер оқушылардың индивидуалдық ерекшеліктеріне, қабілеттеріне байланысты болғанмен ұстаздың көмегінсіз кедергілерді жою қиынға түседі. Өз ойын толық жеткізе алмайтын оқушылардың сөздік қорын толықтыру мен аудитория алдында сөйлеу қорқыныш сезімдері болуы мүмкін, оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу еркіндігі біртіндеп байқалады. Тәжірибе жүзінде оқушылардың жас ерекшелігі мен жеке қызығушылықтарына мән беру оқушының мотивациясына әсер етеді. CLIL- әдісін қолдануда оң нәтижеге жету үшін ағылшын тілін аз мөлшерде пайдаланудан бастау оқушылардың психологиялық дайындығын арттырады. Жазу арқылы және көру арқылы есте сақтайтын визуалды сөздік және дәптерді кеңінен пайдалануға бағыттау қажет. Олар мұғалім сөйлеу барысында тақтаға жазып монитордан көрсетіп отыруды қажет етеді. Күнделікті сабақта қолданылатын сөйлемдерді оқушы есту арқылы есте сақтайды, оқушыға бүгін қандай күн т.б терминдерді қолданып ағылшын тілінде айту олардың есту арқылы есте сақтауын дамытады. Әдісті пайдалануда қатып қалған қағида жоқ, өйткені оқушылар әр түрлі дамиды, мұғалім бір немесе үш ай аралығында сабақты толық ағылшын тілінде өткізуге ауыса алады. Алғашқы сабақтарды бастамас бұрын оқушыларды психологиялық дайындықтан өткізудің қажеттілігі бар, мінезі байсалды емес оқушылар әр түрлі себептерді айтып мұғалімнің тапсырмаларына селсоқ қарауы мүмкін, ол үшін алдымен сынып жетекші және ата-анасына қажеттіліктерді түсіндіріп айтудың маңызы бар. Оқуда қиыншылықтары бар, ерекше назарды қажет ететін оқушылары бар сыныптарда ата-анасына ескерту мен қосымша жұмыстар жасау қажет етіледі. Демек, оқушылардың ерекше қабілеттерін пайдалана білудің маңызы бар.

CLIL-әдісін қолданып сабақ өткізу кезінде аударма сөздік, translator, сөздіктер қолдануға рұқсат етіледі. Оқушының мәтінді аударуына электронды нұсқадағы сөздіктерді қолдануына болады. Мысалы, алғашқы сабақтарда 5-7 минут тақырыпқа байланысты ағылшын тіліндегі видео ақпаратты тыңдатудан бастаған тиімді, өйткені оқушы тыңдап және көру арқылы өтетін сабақтардан кейін дағдарысқа түсу мүмкіндігі азаяды. Үй тапсырмасына тақырыпқа байланысты жаңа сөздер жазып келуге берілсе, келесі сабақта жаңа сөздерді пайдалануға тапсырмалар беріледі.

CLIL әдісін қолдануда қарапайым диалог құрастыру, қысқа сөздік жазғызу, суретті әңгімелеу, ойындар ойнату, тиімді нәтиже береді. Сабақтың құрылымы бастапқыда қайталанбалы болса, оқушы тәртіпке үйренеді, әдістерді де өте қарапайымнан күрделіге қарай ауыстыруға болады. Өйткені белгілі бір қайталанбалы сабақты оқушы меңгергенге дейін сол сабақта қолданылатын қарапайым сөз тіркестері мен сөйлемдерге құлақтары үйренеді. Педагогикалық тұрғыда қарастырсақ, сабақта белгілі дәрежеде қиындықтардың да болуы мүмкін. Сонымен қатар уақыттың жетіспей қалуы, мұғалімнің жоспарының толыққанды жүзеге аспауы мүмкіндіктері болуы. CLIL сабақтары барысында қалыпты деп есептеледі. Оқушыларда барлық тіл үйренушілерге қатысты қателіктер кездеседі, жазу мен сөйлем мүшелерінің орындарының ауысуы, айту кезіндегі қателіктер, орфографиялық, синтаксистік қателер көп жіберіледі. Бастапқыда сөйлеу кедергісі бар оқушылар сабақта белсенділік таныта бастаған кезде олардың қателіктерін сөзін бөлмей сабақтың соңына қарай барып түсіндірген жөн, өйткені ең бастысы сөйлеу кедергілерін жою мақсатында жұмыс жасау деңгейінде бұл қателіктерге аса назар аударmаған жөн.

CLIL технологиясының ерекшеліктері: Input

Input дегеніміз не? Сабақтағы кіріспе «оқушыларға идеяларды түсінуге және оның мағынасын түсінуге көмектесетін ақпарат» деп анықтауға болады. Input - әр сабақтың негізі болып табылады. Ол бейнеден, кітаптағы мәтіннен, граф немесе фотосуреттен тұруы мүмкін. Оқушылар тыңдайды, қарайды, енгізуді оқиды, олар кірісті ақпаратты алады, оны сабақты аяқтауға да пайдалануға болады. Мысалы, видеоны қарап, кейін жаттығу орындауға болады. (слайд)

Сөздікпен жұмыс (вокабуляр) үш түрі бар: жалпы сөздер, пәндік терминология және академиялық сөздер. Мұғалімдер оқушыларға әр түрлі контексте жаңа сөздерді қолдануға көмектесуі керек. Оқушылар сөздермен қаншалықты көп жұмыс жасаса, оларды есте сақтау мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады. Оларды сабақ барысында тапсырмаларды орындау кезінде қолданамыз.

Тыңдау дағдыларын дамытудың стратегиялары: Есту барысында пайда болатын сөздерді немесе грамматикалық құрылымдарды қайталаңыз, семантикалық карталарды құрастырыңыз, мәтіннің мазмұнын болжау, тыңдаңыз және кесте толтырыңыз, тыңдаңыз және белгілі бір ақпарат бойынша (күндер, сандар, уақыт) ескертулер жасаңыз, ақпаратты тыңдаңыз және бос жерлерді толтырып қойыңыз.

АКТ-ның дидактикалық мүмкіндіктері ағылшын тілінде оқытудағы тиімділігін арттыратынын атап өту керек. АКТ қашықтықтан, жеке оқытуға мүмкіндік береді, әртүрлі білім беру ақпараттарына (анықтамалық, энциклопедия, оқулықтар және т.б.) қолжетімділікті қамтамасыз етеді, бірақ жоғарыда

аталған АКТ-лардан басқа білім беру процесінде жаңа технологияларды пайдалануға мүмкіндік береді. Оқушылардың қызығушылықтарын тудыратын келесі тәсілдер жиынтығын жатқызуға болады:

PEAR DECK: Интерактивті презентацияларға арналған қарапайым және «көрнекі» қосымша
NEARPOD: Мобильді телефондағы сабақ
SOCRATIVE: оқушыларға арналған викторина
KAHOOT: бес минут ішіндегі викторина
Padlet : Интерактивті мультимедиалық қабырға
CANVA: тегіс графикалық дизайн
VIALOGUES: деректер видео бойынша онлайн-дауларды ұйымдастыратын қызмет
QUIZIZZ: онлайн тестілеу бағдарламасы.

WebQuest – ақпараттық ресурс ретінде Интернет қолданылатын, рөлдік ойынның элементтері бар мәселелік тапсырмалар. Мектепте веб-квесттерді пайдаланудың келесі себептері бар:

1. Бұл технология – оқу үрдісіне интернетті енгізудің оңай жолы. Оқушы мен мұғалім үшін арнайы техникалық білім талап етілмейді.
2. Веб-квестті жеке орындауға болады, бірақ ол топта ең жақсы түрде орындалады. Сонымен қатар білім берудің екі негізгі мақсаты: коммуникация және ақпарат алмасу жүреді.

Мұғалім тапсырманы құра отырып, ақпаратты Ғаламтордан іріктеп алады да оқушыларға өздеріне қажетті мәліметті алуды оңайлату үшін гиперсілтеме беріп отырады. WebQuest- тің келесідей құрылымдары бар:

1. Introduction (Кіріспе)
2. Task(Тапсырма)
3. Process (Орындау)
4. Evaluation (Бағалау)
5. Conclusion (Қорытындылау)
6. Credits (Қолданылған Пайдаланған әдебиеттер)
7. TeacherPage (Оқытушыға арналған пікірлер).

Жобалық әдіс – оқытудың қазіргі кездегі инновациялық әдістердің бірі. Жеке тұлғалық бағдарлы тәсіл – білім беру жүйесінің басты орнына баланың тұлғасын, оны дамытудағы ыңғайлы, қауіпсіз, қолайлы жағдайларын құрып, табиғи әлеуетін жүзеге асыруды қамтамасыз етуін қояды.

Информатика пәнін ағылшын тілінде оқытуда тақырыпқа сай терминдерді видеолар мен мультфильмдер, оңай кинолар арқылы есте сақтауға үйретуге, мәтіндік тапсырмалар, түртіп алу әдістерін пайдалану арқылы оқытуға болады. Ағылшын тілі – әлемдік бизнес тілі, оны меңгеру – жастарға әлем танудың кілті болмақ. Ағылшын тілін білу - біздің жастарға шексіз мүмкіндіктер ашады. Ол – жаһанданудың кепілі. Ақпараттық технология дамыған қазіргі дәуірде күн сайын дерлік ағылшын тілі дүние жүзі халықтарының тілдеріне жаңа сөздер мен ұғымдар арқылы батыл ену үстінде. Сондықтан тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқыту нәтижеге жеткізеді.

Осыған орай ұлы педагог-ғалым К.Д.Ушинскийдің тамаша сөздері бар «Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» – деген. Нағыз ұстаз сабақты тартымды өткізіп, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әр сабақты түрлендіріп отыру шарт. Жоғары жетістіктерге жету үшін тек бір технологиямен шектеліп қалмай,әртүрлі технологияның элементтерін пайдалану қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Еркебаева Г.Ғ. Қазақстан Республикасының ұлттық білім беру жүйесінің міндеттеу, бағыттары мен мазмұны. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Шымкент, 2011. – Б.6-9.
2. И.В.Роберт. Новые информационные технологии в обучении: дидактические проблемы, перспективы и использования. // Информатика и образование, №4, 1991
3. Учеб. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / С.А.Смирнов, И.Б.Котова, Е.Н.Шиянов и др. Под ред. С.А.Смирнова. - 4-е изд., испр. - М.: Издательский центр «Академия», 2000. - 512 с, стр 58.
4. Халықова К.З., Абдулкәрімова Г.А. Педагогикалық информатика /білім беруді ақпарат-тандыру. – Алматы, 2007.

УДК 371.01

РЕНОВАЦИОННЫЕ СПОСОБЫ КОММУНИКАЦИИ МЕТОДИЧЕСКОГО АКТИВА ШКОЛ В НОВЫХ УСЛОВИЯХ

Мурзагалиева Арилана Ермековна,
магистр педагогических наук
старший менеджер филиала
ЧУ «Центр педагогического мастерства»
Костанай, Казахстан

Аннотация

Оқыту мен оқудың сапасын арттыруда Жетекші мектеп мұғалімдерінің әлеуетін ұтымды бөлу үшін мұғалімдердің іс-әрекетін пәндік құзіреттілік пен функционалдық дағдыларды дамытуды интеграциялауға болатындай етіп ұйымдастыру қажет. оқушылардың сауаттылығы.
Түйін сөздер: үздіксіз білім беру, үйлестіруші, жетекші мектеп, өзара әрекеттесу, корпоративтік оқыту.

Аннотация

Для рационального распределения потенциала педагогов Ведущей школы в вопросе повышения качества преподавания и обучения необходимо организовать деятельность педагогов таким образом, чтобы возможно было интегрировать развитие предметных компетенций и функциональную грамотность обучающихся.
Ключевые слова: непрерывное образование, координатор, ведущая школа, взаимодействие, корпоративное обучение.

Abstract

In order to rationally distribute the potential of teachers of the Leading School in terms of improving the quality of teaching and learning, it is necessary to organize the activities of teachers in such a way that it is possible to integrate the development of subject competencies and functional literacy of students.
Keywords: continuing education, coordinator, leading school, interaction, corporate training.

Пандемия, закрытие школ, со всеми вытекающими последствиями оказались буквально фатальными для системы образования в целом. Так, уже в 2020 году генеральный секретарь ООН Антониу Гутерриш представил концептуальную записку «Образование в эпоху пандемии COVID-19 и последующие годы», предупредив о том, что пандемия привела к самым серьезным нарушениям в системах образования в мире за всю историю и угрожает потерей навыков и знаний, способную охватить не одно поколение учащихся. Одна из рекомендаций в целях смягчения последствий пандемии – «…переосмыслить образование и ускорить позитивные изменения в области преподавания и обучения. Масштабы инноваций, осуществленных за короткое время в целях обеспечения непрерывности обучения, доказывают, что изменения могут произойти быстро. Данные нововведения заложили основу для переосмысления вопросов в области образования и способствовали созданию более перспективных, инклюзивных, гибких и устойчивых систем... К числу других приоритетов относятся более эффективная поддержка учителей, устранение барьеров в обеспечении связи, инвестирование в цифровые технологии и гибкие методы обучения» [1, с.3]. Залогом успешной деятельности организации образования продолжает оставаться учитель. Учитель, который за последние два учебных года интенсивно осваивал широкий спектр инструментов дистанционного обучения. При этом инструменты дистанционного обучения варьировались от региона к региону, от одного населённого пункта к другому, зависев от многих факторов, сопровождающих дистанционное обучение.

Концепция обучения в течение всей жизни (непрерывное образование), Утвержденная постановлением Правительства Республики Казахстан от 8 июля 2021 года №471 обозначила текущие проблемы отрасли образования, представляя данные международных исследований, которые указывают на низкую вовлеченность взрослого населения в непрерывное образование. Так согласно данным ОЭСР в 2018 году только 17% взрослого населения (16-65 лет) участвовало в неформальном обучении. То есть показатель участия ниже среднего показателя по странам ОЭСР (50%). Данный факт указывает на несоответствие навыков взрослого населения стратегической установке по вхождению Казахстана в тридцатку наиболее конкурентоспособных стран мира к 2050 году. Более того, согласно исследованию PIAAC (Международная программа по оценке компетенций взрослого населения) 50% граждан Казахстана достигает только второго уровня развития навыков читательской и математической грамотности. При этом, по данным ОЭСР результаты PISA зеркально отражаются в показателях PIAAC. Это означает, что низкий уровень базовых навыков преодолеть во взрослой жизни практически невозможно. Если страна показывает слабый результат в PISA, то в будущем навыки граждан также будут низкими, что является тревожным сигналом для Казахстана, учитывая текущие низкие результаты.

Пандемия, спровоцировавшая целый ряд непредвиденных изменений в образе жизни людей по всему миру, внесла также огромные перемены в работу системы образования. Одномоментный переход на дистанционное образование повлек за собой как риски в качестве усвоения учебного материала, так и тревожные прогнозы более долгосрочных негативных последствий в виде экономических потерь. Вместе с тем за период пандемии Центром педагогического мастерства инициирован переход на дистанционные курсы и разработку Системы дистанционного обучения, которое позволило без отрыва от образовательной деятельности педагогам пройти такие курсы повышения квалификации, как «Менеджмент в образовании: управление деятельностью школы», «Развитие предметных компетенций учителей», «Развитие естественнонаучной и читательской грамотности, креативного мышления школьников» и др.

Возвращение к традиционному формату обучения в школах в 2021-2022 учебном году прежде всего для директоров школ актуализирует новый виток управления школой, форсированного планирования работы школы, создание культуры взаимодействия и взаимообучения в рамках деятельности Ведущих и Партнерских школ. Рациональное использование человеческого капитала школы в лице сертифицированных учителей по программам развития естественнонаучной и читательской грамотности, креативного мышления. Курсы повышения квалификации по углублению предметных компетенций в разрезе всех предметов, начальной школы в том числе, направлены на интеграцию развития предметных и метапредметных навыков учащихся. Успешная реализация идей и основ данных программ повышения квалификации зависит от организационной культуры внутри самих школ, главный козырь, которой – команда. Команда руководителя школы представлена различными категориями сертифицированных учителей-лидеров. Координатор Ведущей школы на современном этапе практически управляет взаимодействием педагогов. Способность повысить продуктивность своей команды из учителей-лидеров – это важный элемент работы школьного координатора Ведущей школы. Для рационального распределения потенциала педагогов Ведущей школы в вопросе повышения качества преподавания и обучения необходимо организовать деятельность педагогов таким образом, чтобы возможно было интегрировать развитие предметных компетенций и функциональную грамотность обучающихся. Школьный координатор Ведущей школы имеет возможность использовать более гибкие инструменты и отказаться от директивного руководства, в отличие от директора школы или заместителя директора. Координатор школы часто назначается из числа учителей-лидеров школы, это педагог, прошедший обучение не на одних курсах, знакомый с инструментами коучинга, эффективно выстаивающий коммуникацию. Потенциал учителей в школах достаточен, поэтому важно выстроить структурированную систему приемов, которые буду направлены на развитие самих учителей и пробуждение внутренней мотивации. Организационная культура развития, отображающая командный характер обучения всех педагогов школы, необходима на данном этапе планирования деятельности педагогов ведущих школ.

Анализ недостающих навыков педагогов для выполнения планов развития и повышения эффективности преподавания и обучения с учетом требований внешней среды и внешних видов оценивания стартует со сбора и оценивания информации о текущих результатах деятельности школы, эффективное управление данной информацией и поиск альтернативных решений, которые в свою очередь позволят педагогам развивать навыки для анализа и диагностики, успеваемости, профессионального развития, личностных взаимоотношений, выявления тенденций и принятия решений. Какие ресурсы есть у учителей-лидеров Ведущих школ для достижения индивидуальных и корпоративных результатов, какие инструменты будут наиболее эффективны, видит ли каждый учитель Ведущей школы долгосрочные перспективы внутрисетевого взаимодействия? Ряд вопросов, которые могут стать отправной точкой эффективной деятельности координатора Ведущей школы. Важно помнить, что один в поле (то есть в школе) не воин.

Как правило, для организации деятельности школы как Ведущей привлекаются творческие учителя. Здесь важно понимать, что творческие задачи варьируются от того, что исследователи называют творчеством «маленького к» - создание веб-сайта, создание конкурса к памятным датам или придумывание номинаций для награждения учеников - до творчества «большого к»: написание речи, сочинение стихотворения, разработка стратегии развития школы или модели взаимодействия сети школ. Интересно, что ученые изучили процессы мышления в области мозга, которая связана с творчеством. Они узнали, что творчество включает в себя сложное взаимодействие между спонтанным и контролируемым мышлением - способность как спонтанного мозгового штурма идей, так и преднамеренно оценить и валидировать их на жизнеспособность. Как координатору Ведущей школы добиться этого подхода от «маленького к» к «большому к»? Каким образом деятельность Ведущей школы возможно сделать системной и технологичной?

Наличие миссии и единой цели для всего педагогического сообщества школы это первое, о чем идет речь в контексте лидерства и командообразования в любом источнике. В классической теории управления понятие «организационная культура» включает в себя деловую организацию (корпорацию), корпоративное взаимодействие, корпоративное обучение.

В связи с этим необходим новый содержательно-смысловой контекст учебно-воспитательного процесса, в том числе он необходим и для учителя как человека, которому нужно понимать

инновационные подходы и процессы в образовании, мировые процессы и социальные запросы общества, родителей и старшеклассников. Очевидной становится потребность выработать набор требований по отношению к учителю, работающему в новой ситуации. В профессиональных характеристиках учителя должны появиться новые составляющие. Наряду со знаниевой составляющей, актуальными становятся функциональная грамотность и креативность мышления самого учителя. Новый профессионализм учителя мы связываем с «наращиванием» числа таких позиций. Если соответствие предметной компетентности находит своё отражение в национальном квалификационном тестировании, то уровень функциональной грамотности и креативности мышления учителей практически не исследуется, не изучается, при участии нашей страны в PISA с 2009 года.

Вместе с тем следует отметить, что Национальная академия образования им. И.Алтынсарина периодически публикует методические пособия по особенностям формирования функциональной грамотности учащихся основной школы при освоении дисциплин общественно-гуманитарного и естественно-математического цикла, в одном из таких пособий от 2013 года ,как раз и говорится, что «…метод обучения – категория историческая, они изменяются с изменением целей и содержания образования» [2, с.14]. Действительно категория историческая и меняется не только с изменением целей и содержания образования, но и мира в целом. Например, казалось, еще совсем недавно, пандемия и сопутствующие ей потрясения показали, что наш мир описывается концепцией VUCA:

V - volatile - волатильный, быстро меняющийся

U - uncertain - неопределённый

C - complex - сложный

A - ambiguious - неоднозначный

Мы понимали, что в таком мире необходимы навыки гибкого планирования, быстрого обучения и переобучения. Но тенденции сегодняшних реалий говорят о том, что VUCA это уже вчера, а современный мир ближе к концепции - BANI:

B - brittle - хрупкий

A - anxious - беспокойный

N - nonlinear - нелинейный

I - incomprehensible - непостижимый

То есть наш мир стал гораздо быстрее и сложнее, чем был на этапе VUCA.

Какими могут быть школа, учитель и ученик в этих условиях? Как Вы как директор, методист, школьный координатор, школьный тренер можете адаптировать систему работы школы под задачи не «вчера», а «сегодня»? Вы можете помочь людям научиться принимать решения в ситуации неопределённости. В непостижимом мире важно продолжать движение, ставить и проверять гипотезы, действовать и смотреть на результат. Вы можете развивать навык делать это. Вы можете научить коллектив вашей школы видеть тренды, составлять прогнозы и учитывать риски. Это поможет увидеть и использовать возможности.

Создание слаженного педагогического комьюнити или креативного хаба внутри Ведущей школы и партнерской школы поможет усовершенствовать работу многих педагогов.

Список литературы:

1. Аналитическая записка №002 от 30.06.2021 ИАЦ, подведомственной организации Министерства образования и науки Республики Казахстан – 3 с.
2. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся старшей школы по предметам естественно-научного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, 2013. – 48 с.

УДК 378

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ ПЕДАГОГОВ

Натяганова Валерия Олеговна,
молодой специалист, учитель
МБОУ СОШ «Школа будущего»
г.Калининград, пос.Большое Исаково, Россия

Аннотация

Мақалада педагогтердің кәсіби қалыптасуындағы инновациялық технологиялардың рөлі қарастырылады, педагогтердің заманауи кәсіби білімінің негізгі мәселелері, Білім берудегі негізгі өзекті инновациялық технологиялар талданады. Білім беру жүйесіне инновациялық технологияларды енгізу есебінен оқу процесінің тиімділігін арттыру және танымдық қызметті жандандыру жолдары қарастырылуда.

Түйін сөздер: инновациялық технологиялар, оқытушылық қызмет, кәсіби қалыптасу, инновациялық білім беру бағдарламалары, мультимедиялық оқу материалдары.

Аннотация

В статье рассматривается роль инновационных технологий в профессиональном становлении педагогов, анализируются основные проблемы современного профессионального образования педагогов, основные актуальные инновационные технологии в образовании. Рассматриваются пути повышения эффективной отдачи учебного процесса и активизации познавательной деятельности за счет внедрения инновационных технологий в систему образования.
Ключевые слова: инновационные технологии, преподавательская деятельность, профессиональное становление, инновационные образовательные программы, мультимедийные учебные материалы.

Abstract

The article examines the role of innovative technologies in the professional development of educators, analyzes the main problems of modern professional education of teachers, the main current innovative technologies in education. The article explores the ways of increasing the efficiency of the educational process and enhancing cognitive activity through the introduction of innovative technologies in the education system.
Keywords: innovative technologies, teaching, professional development, innovative educational programs, multimedia educational materials.

Развитие - неотъемлемая часть творческого роста в любой сфере. Современное образование отражает новую реальность и требует нововведений не только в самой структуре и организации процесса обучения, но и в профессиональном развитии педагогов. Следует отметить, что образование педагогов должно иметь перманентный характер. Этот процесс должен быть ориентирован на постоянное совершенствование и повышение квалификации.

Сегодня национальная политика образования направлена на переход к личностно-ориентированному развитию учащихся, главной задачей является раскрытие потенциала каждого участника педагогического процесса. Новые, современные цели образования требуют новых решений и методов их достижения. Для этого, на замену устаревшим подходам приходят инновации - нововведения, обновления, направленные на преобразование и повышение эффективности процесса обучения. Инновационное образование - это такое образование, которое способно к самосовершенствованию и открыто для введения современных технологий, облегчающих восприятие материала и более эффективную работу с ним.

Говоря о педагогическом процессе, важно понимать значение инновации. В данном контексте инновацию определяет внедрение новизны в методы, технологию обучения, его формы, организацию, содержание и цели. В образовательной системе понятие об инновациях было введено в 80-х годах XX века, когда встал вопрос о повышении эффективности учебного процесса.

Активный инновационный поиск – один из признаков новой реальности педагогического образования. В России и за рубежом этот поиск имеет общие черты:

- глобализация диктует изменения в сфере экономики, культуры и общественных отношениях – как следствие, изменения происходят и в системе образования развивающихся и, также, развитых стран по всему миру.
- «новое» образование следует обще-заданному вектору развития в связи с мощным развитием и распространением инноваций в сфере информационных технологий
- в мире возрастает потребность быстрого распространения эффективных технологий и новых практик, которые, в свою очередь, требуют простой в исполнении и содержании ресурсной поддержки.

Интересы современного общества определяют основные тенденции инновационного поиска. Что в свою очередь связано с плодотворным использованием социокультурной среды.

Анализ инноваций в образовательных системах показывает, что основной фокус сосредоточен на использовании разнообразных технологий и методов обучения, создании более совершенных учебных программ, более сильной активации учащихся в образовательном процессе, а также поддержке профессионального развития педагогов.

Что представляют собой инновационные технологии в образовании и профессиональном развитии педагогов?

Во-первых, к числу таких технологий можно отнести современные методы обучения, в основе которых лежит активное взаимодействие всех участников образовательного действия.

Во-вторых, современный, актуальный материал, разработанный с возможностью применения новых технологий.

В-третьих, такие составляющие как новые организационные и коммуникационные методы, а также современные технологические и информационные способы работы с информацией.

Инновационная деятельность подразумевает целый комплекс различных типов работ, что, в свою очередь, способствует зарождению инноваций в сфере научно-исследовательской деятельности, практической и образовательной деятельности.

Главными проблемами в образовании педагогов на сегодняшний день являются:

- Эклектический характер образовательной системы, смешанный, сумбурный, без прочного фундамента
- Недостаточное технологическое оснащение образовательного процесса при интенсивном росте объёмов научных знаний
- Воспитание учащихся сегодня выходит на первый план, так как педагог обязан на своем примере показывать активную социокультурную позицию, быть, что называется, примерным гражданином. В таких реалиях профессиональная подготовка отходит на второй план.

Согласно современным требованиям ФГОС ООО наиболее актуальными инновационными технологиями в сфере образования являются:

1. Информационно – коммуникационная технология (ИКТ)

Введение ИКТ в образовательный процесс- это интеграция предметных областей с информационными цифровыми технологиями, что, в свою очередь, приводит к информатизации сознания учащихся и пониманию сложных процессов информатизации в будущем профессиональном плане.

2. Технология развития критического мышления

Критическое мышление позволяет относится к различным утверждениям скептически, прививает полезную привычку проверять информацию на достоверность.

С помощью данной модели учащиеся способны формировать собственное мнение исходя из личного опыта и представлений, учатся самостоятельно делать выводы и ставить перед собой цели.

3. Проектная технология

Проектный метод был введён ещё в начале XX века в США, поэтому его нельзя назвать принципиально новым. Однако по сей день он остается актуальным при своей эффективности. Его суть заключается в привитии ученикам личной заинтересованности в приобретаемых знаниях и способностях. Польза самостоятельной проектной деятельности – в приобретении действительно актуальных умений для будущей самостоятельной жизни. Для этого нужны важные для ребенка жизненные вопросы, для разрешения которых необходимо проявить собственные навыки и научиться решать проблемы самостоятельно на основе полученных знаний.

4. Игровые технологии

Игры в равной степени с образовательными дисциплинами являются важным элементом развития человека. Игра представляет собой такой процесс, вид деятельности, при котором происходит социальное и эмоциональное развитие, а также усвоение важного опыта, закалка характера и развитие эмоционального интеллекта.

5. Кейс-технология

Кейс-технологии включают как метод проектов, так и анализ ситуаций, а также различные игры. Кейсы способствуют развитию навыков, связанных с нахождением не одного пути решения задачи, а нескольких.

6. Технология мастерских

Это один из эффективных современных методов организации образовательного процесса. Здесь задействованы не только теория, но так же развитие физических навыков, смекалки, аккуратности, усидчивости и терпения. С помощью данного метода происходит всесторонне развитие обучающихся. Этот метод эффективен как для изучения нового материала, так и для закрепления старого.

7. Технология модульного обучения

Обучение с помощью модулей, или, другими словами, функциональных узлов, подразумевает использование небольших информационных блоков. Такие блоки должны быть краткими, но информативно укомплектованными и цельными, завершенными.

Суть данного метода в том, чтобы предоставить учащимся возможность самостоятельно или с небольшой помощью учителя работать с определенным объемом информации. Для этого учащимся требуется умение работать с поиском информации, банком данных, методическими материалами, а также следовать четкому плану обучения.

8. Технология интегрированного обучения

Интеграция здесь подразумевает тесное взаимодействие, максимальное объединение всех предметных обобщённых знаний, их слияние в той или иной предметной сфере.

9. Здоровье-сберегающие технологии

Такие технологии способствуют сохранению и укреплению здоровья учащихся. Они позволяют своевременно выявлять и предотвращать такие негативные факторы, как переутомление, снижение концентрации во время занятий, депрессивные расстройства. Здоровье-сберегающие технологии помогают в улучшении психологического климата в любом коллективе, укреплению общего здоровья, понижению степени уровня тревожности и заболеваемости среди группы.

На сегодняшний день образование имеет прямое воздействие на формирование будущего общества, национальной безопасности, культуры и экономики. Из этого следует, что интеграция инновационных технологий в учебный процесс и развитие самих педагогов – стратегически важное решение. Инновации в том числе, становятся в основу профессиональной компетентности педагога. В нашей профессии необходимо уметь справляться с современными задачами и использовать эффективные технологические ресурсы. Действующие специалисты – «солдаты» образования современного поколения, а потому, должны соответствовать новому образу жизни и непрерывно совершенствовать свои навыки, повышать квалификацию.

Для педагога инновационные технологии играют большую роль в становлении и дальнейшем развитии, так как их постоянное использование в процессе обучения повышает эффективность самого процесса подачи информации, а также более лёгкое её усвоение учащимися. Профессиональное становление педагога подразумевает не только обладание профессиональными компетенциями, но также деловые и личностные качества. Стоит отметить, что у каждого педагога есть свой стиль мышления и преподавания, на что влияют как его теоретические знания, так и способы их включения в практику. Наглядный и активный коммуникационный подход позволяет учащимся быстро и просто, а главное, с большим интересом внедриться в происходящее, в игровой форме изучить сложные явления и суметь воспроизвести материал. К тому же, такая модель обучения способствует улучшению внутреннего и внешнего эмоционального климата у всех участников действия, в том числе повышению авторитета преподавателя в группе. Использование инновационных технологий показывает современное движение профессионала, уровень развитости его цифровых навыков и стремление идти в ногу со временем в быстро развивающемся мире. Поэтому роль инноваций сложно преувеличить. Именно они позволяют создавать более совершенный уклад жизни современного общества и достигать новые, смелые цели.

Список литературы:

1. Дири Марта Игоревна. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления // Самарский научный вестник. – Самара, 2017.- №2. - С. 221-225.
2. Махмудова Н.Р., Мухамадиев С.И. Инновационные технологии в образовании // Вопросы науки и образования. –Ташкент, 2019.- С. 53-58.
3. URL: https://www.sites.google.com/a/shko.la/ejrono_1/vypuski-zurnala/vypusk-16-sentabr-2012/innovacii-poiski-i-issledovania/sovremennye-innovacionnye-tehnologii-v-obrazovanii (дата обращения 16.01.2022).
4. Яфава В.Г. Современные тенденции развития дошкольного и начального образования// Материалы всероссийской научно-практической конференции (с международным участием). Уфа, 2021.- С.16-27.
5. Максимова Ю.К, Крылов Д.А. Инновационные образовательные технологии личностно-профессионального развития педагога.- Йошкар-Ола, 2020.- №67.- С. 130-133.
6. Сирота А.В. Инновационные подходы в реализации географического образования высокомотивированных школьников и детей с особенными потребностями обучения // Реализация ФГОС как механизм развития профессиональной компетентности педагога: инновационные технологии, лучшие образовательные практики.- Краснодар, 2020.- С. 188-191.
7. Новицкая И.П. Социальная сеть как учебная среда для ученика и учителя // Реализация ФГОС как механизм развития профессиональной компетентности педагога: инновационные технологии, лучшие образовательные практики.- Новороссийск, 2020.-136-139 с.
8. Белинова Н.В. Модель профессиональной подготовки педагога в ВУЗе к внедрению инновационных технологий речевого развития детей дошкольного возраста // Научно-методический электронный журнал «Концепт».-Нижний Новгород, 2020. -№7.– 29-40 с.

ӘОЖ 371.4

БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Нурмуканбетова Венера Ерболатовна,
әлкуметтік ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Умбетова Гаухар Маратовна,
педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Мамбеталиева Асел Зинелгабитовна,
педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық
Университеті, Орал қ, Қазақстан

Аннотация

Педагогикалық жаңа технология – іс- әрекетке, оқыту барысында жүзеге асатын педагогикалық жүйе. Ол даратұлғаны жетілдіруге, белгілі бір мақсатқа жету жолында арнайы ықпалды ұйғаруға қажетті байланысқан әдіс-тәсілдер. Ендеше педагогикалық технология - оқу-тәрбие үрдісінің шығармашылық-пен оқытумен тәрбиенің тиімділігін қамтамасыз ететін жанды құрамдас бөлігі, технология - ақырғы мақсатқа жететін әрекеттер жүйесі.

Түйін сөздер: инновация, оқу-тәрбие, педагогикалық технология, әдіс-тәсіл.

Аннотация

Педагогическая новая технология -педагогическая система, реализуемая в процессе деятельности, обучения. Она призвана усовершенствовать, определить специальное влияние на пути к достижению определенной цели. Таким образом, педагогическая технология- живая составляющая учебно-воспитательного процесса, обеспечивающая эффективность воспитания при творческом обучении, технология-система действий, достигающая конечной цели.

Ключевые слова: инновации, учебно-воспитательная процес, педагогическая технология, мето-дология.

Abstract

A new pedagogical technology is a pedagogical system that is implemented in the course of training and activity. It is necessary for the development of the individual, for the realization of a specific goal, for the realization of a specific goal. Thus, pedagogical technology is a living component of the educational process that ensures the effectiveness of education with creative learning, and technology is a system of actions that achieve the final goal.

Keywords: innovation, education, pedagogical technology, methodology.

Дүниежүзілік озық тәжірибелерге сүйеніп, жаңа типті оқыту, яғни әр баланың табиғи қабілетін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасай отырып, оны жан-жақты дамыту керек. Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болып, оқытудың жаңа технологиясы өмірге келді. Яғни педагогикалық технология ұғымы іс-әрекетімізге кеңінен еніп, қолданылуда.

В.Кларин технология сөзінен қандайда болсын істегі шеберлікті, оқыту-үйретудегі амалдардың жиынтығы, ал педагогикалық технология (тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, оқыту технологиясы) «педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығымен жұмыс істеудің реті» – деп түсінік берді. Педагогика-лық жаңа технология – іс- әрекетке, оқыту барысында жүзеге асатын педагогикалық жүйе. Ол дара-тұлғаны жетілдіруге, белгілі бір мақсатқа жету жолында арнайы ықпалды ұйғаруға қажетті байланысқан әдіс-тәсілдер. Ендеше педагогикалық технология - оқу-тәрбие үрдісінің шығармашы-лықпен оқытумен тәрбиенің тиімділігін қамтамасыз ететін жанды құрамдас бөлігі, технология - ақырғы мақсатқа жететін әрекеттер жүйесі. Жаңа педагогикалық технология баланың жетілген тұлға ретінде дамуы үшін маңызы зор [1, 17-19б].

Бүгінгі күні әлемдік ақпараттық білім деңгейін көтерудің тиімді жолы – білім беру саласын толықтай ақпараттандыру. Қазіргі заман педагогінен тек өз мамандығының терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық- психологиялық сауаттылық, саяси –экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етіледі. Сонда ғана заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істейтін, оқу мен тәрбие ісіне белсене қатысатын, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген, білігі мен білімі жоғары ұстаз бола алады. Әрбір педагог өз жұмыс тәсілі мен формасын,өз педагогикалық технологиясын таңдай отырып, білім алушылардың білімін жетілдіру бағытында жұмыс істеуі керек. Осыған байланысты соңғы жылдары жиі пайдаланылып келе жатқан жаңа ұғымдардың бірі – инновация. Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс-тәсілдерді колледж өміріне кеңінен енгізу жас маманның саналы да сапалы білім алуының бірден-бір шарты болып табылады.

Шын мәнінде, инновация (in-nove) латын тілінде XVII ғасырдың ортасында пайда болады және жаңаның белгілі бір салаға енуін, және осы саладағы бірқатар өзгерістердің пайда болуын білдіреді. Сонымен, инновация дегеніміз, бір жағынан, қайта құру, іске асыру, енгізу процесі, ал екінші жағынан - бұл тақырыпты емес, белгілі бір әлеуметтік тәжірибеге инновацияны айналдыру қызметі.

Инновациялық қызмет өзінің толық сканерлеуінде өзара байланысты жұмыс түрлерінің жүйесін қамтиды, олардың жиынтығы нақты инновациялардың пайда болуын қамтамасыз етеді. Ал:

- бір нәрсе қалай болуы мүмкін («ашылу») және бір нәрсені қалай жасауға болатындығы туралы жаңа білім алуға бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстары («өнертабыс»);
- берілген жағдайларда ғылыми білім негізінде қалай әрекет ету керектігі туралы арнайы, аспаптық-технологиялық білімді әзірлеуге бағытталған жобалық қызмет («инновациялық жоба»);
- белгілі бір практика субъектілерін кәсіби дамытуға бағытталған білім беру қызметі, инновациялық жоба практикада («іске асыру») жүзеге асырылуы үшін олардың не және қалай істеу керектігі туралы әрбір жеке білімін (тәжірибесін) қалыптастыруға бағытталған [1, 103б].

«Инновациялық білім» деген не? - Бұл өзін-өзі дамытуға қабілетті және оның барлық қатысушыларының толыққанды дамуына жағдай жасайтын білім; демек, негізгі тезис; инновациялық білім-дамушы және дамып келе жатқан білім.

«Инновациялық білім беру технологиясы» дегеніміз не? Бұл өзара байланысты үш компоненттен тұратын кешен:

1. Студенттерге берілетін қазіргі заманғы мазмұн пәндік білімді игеруді ғана емес, сонымен қатар қазіргі бизнес-тәжірибеге сәйкес келетін құзіреттілікті дамытуды да қамтиды. Бұл мазмұн жақсы құрылымдалған және заманауи байланыс құралдары арқылы берілетін мультимедиялық оқу материалдары түрінде ұсынылуы керек.

2. Оқытудың заманауи әдістері-бұл материалды пассивті қабылдауға ғана емес, студенттердің өзара әрекеттесуіне және оларды оқу процесіне тартуға негізделген құзіреттілікті қалыптастырудың белсенді әдістері.

3. Қашықтықтан оқыту формаларының артықшылықтарын тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін ақпараттық, технологиялық, ұйымдастырушылық және коммуникациялық компоненттерді қамтитын заманауи оқыту инфрақұрылымы.

«Инновация» - бұл нақты қойылған мақсатқа жетуде ойға алынған жаңа нәтиже. Оқу мақсатының жүйесінде берілген мақсаттың негізгі категорияларын пайдалана отырып, педагог өз еңбектерінің нәтижесі туралы ақпарат алуға мүмкіндік алады. Демек, мақсат пен нәтиже – жаңалыққа бет бұрудың кілті.

Инновациялық үрдістің негізі – жаңалықтарды қалыптастыру, қолдану, жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Кез келген жаңа әдіс жекелік, сондай-ақ уақытша жоспарға жатады. Бұл яғни, бір оқытушы үшін табылған жаңа әдіс, жаңалық, басқа оқытушыға үшін өтілген материал тәрізді. Инновацияны «жаңашыл», «жаңа әдіс», «өзгеріс», «әдістеме», «жаңашылдық», ал инновациялық үрдісті «жаңа әдістеме құралы» деп қарауға болады. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады.

Инновациялық білім беру – іскерліктің жаңа түрі. Инновациялық қызмет оқу ісін дамытуға, пәндердің мәнін тереңдетуге, мұғалімнің кәсіптік шеберлігін арттыруға басқа жаңа технологияларды енгізуге, пайдалануға және шығармашылық жұмыстар жүргізуге бағытталған. Мұндай технологияларды қолдану - оқытушы ұтады, яғни ол сабақты тиімді ұйымдастыруға көмектеседі, оқушының пәнге деген қызығушылығы артады [3, 22б].

Оқытуды екі түрлі мағынада қарауға болады. Біріншісі – оқу орнында арнайы пәндерді оқыту. Екіншісі - өмірді оқыту, өмірге үйрету. Тәрбиелеу мен оқыту – егіз ұғым. Оқыта отырып тәрбиелейміз, тәрбиелей отырып оқытамыз. Оқыту тәрбиеге қарағанда нақтылау. Оқыту үйрету арқылы іске асады. Бұл оқытудың маңызы. Оқыту – тәрбиенің құрамды бөлігі, қайнар көзі, жүйелі түрі. Оқыту арқылы тәрбиенің саналылығын, руханилығын, әсемділігін, адамгершілікке баулу жолын, еңбекшілігін, т.б. айқындар толықтыруға болады. Оқыту – тәрбиенің интеллектуалды түрі. Оқытудың инновациялық технология бойынша әдістемелік жүйесі, осы мақсатта сапалы нәтижеге жеткізуге мүмкіндік беретін танымдық іс-әрекеттер түрлерінің мазмұнын, белгілі деңгейде белсенділігін көздейді. Осы екі үрдістің өзара сапалы нәтижесінде оқушының өз ісіне сенімділігін, жауапкершілік сезімін, шығармашылық қабілеттілігін қалыптастыру мақсатын жүзеге асыруға жағдай туғызатын оқытудың инновациялық негізгі түрлері анықталады.

Инновациялық технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары:

- білім алушының ізгілік тұрғысынан қарау;
- оқыту мен тәрбиенің бірлігі;
- білім алушының танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;
- білім алушының өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту;
- білім алушының танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту;
- әр студентті оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту;
- барлық студенттердің дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу.

Білім алушының бірден-бір әсер ететін орта және жоғары оқу орны. Орта және жоғары оқу мекеменің білім деңгейін көтеру үшін оқу үрдісіне инновациялық педагогикалық технологияны кеңінен енгізіп, барлық ұйымдастырушылық, білімділік, дамытушылық сапасын көтерудің тең жолдарын, әдіс-тәсілдерін қалыптасыру қажет. Ол үшін білім беру жүйесінің мазмұны жаңа міндеттерімен толықтырылып, өмір талабына сай жаңа саналы тәрбие, сапалы білім берілуі керек [4, 17б].

Жаңа инновациялық әдістерді пайдаланудың әдістері неде?

1. қазіргі уақыт жаңалық пен инновация уақыты. Күнделікті өмірде жаңа білім мен жаңалықтармен кездесеміз. Бұған оқыту үрдісі де сәйкес болу керек.
2. жаңалықты пайдалану оқушының ойлау қабілетін жаңалыққа икемдеп, алдын ала болжам жасауға үйретеді.
3. инновациялық әдістер бұл белсенді оқыту әдістері. Ақпаратты белсенді түрде сіңірген оқушы жадында өздері айтқанның 80% сақталса, өздері істегеннің 90% қалады.

Жаңа оқыту технологиясының түрлері көп. Кейбіреуін атап айтатын болсақ, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту (оқушылардың белсенділігі жоғарылап, өздерінің күштеріне деген сенімдері арта бастайды), М.М.Жанпейісованың «Модульдік оқыту технологиясы» (оқушылардың интеллектуалды және шығармашылық потенциалын дамытуға бағытталған), Ж.Қараев пен Ж.Кобдикованың «Үш өлшемді әдістемелік жүйесі» (деңгейлік тапсырмалар беру арқылы дамыта оқыту идеясы жүзеге асырылады).

Сонымен қатар оқу-тәрбие үрдісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген инновациялық педагогикалық технологияларды айта кететін болсам төмендегідей:

- дамыта отырып оқыту әдістемесі
- тірек және тірек конспектілер арқылы оқыту
- деңгейлеп оқыту технологиясы
- тесттік жүйемен оқыту
- иммитациялық әдіс
- мультимедия мүмкіндіктерін қолданып оқыту
- ойын технологияларын қолдану
- дискуссия сабақтары
- интеграциялық сабақ
- топпен жұмыс
- панорама сабағы
- проект әдісі (жоба)
- рольдік ойындар
- лекция – семинар сабақтары
- проблемалық оқыту әдісі
- «миға шабуыл» әдісі
- бинарлы сабақ
- экскурсия сабағы
- ынтымақтастық технологиясы
- жеке адамға бағдарлы
- дөңгелек үстел
- дебат сабақтары
- саяхат сабақтары

Қорыта келгенде, инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері мынадай:

- әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;
- білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу;
- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;
- аналитикалық ойлау қабілетін дамыту;
- қазіргі экономикалық мәселелерді зерттей білуге үйрету [5, 24б].

Білім алушылар әлемнің кез келген аумағында білімін әрі қарай жетілдіруге, еңбек нарығында сұранысқа ие қызметтерді атқаруға және жаңа технологияларды меңгеруге қабілетті, аса белсенді болуы тиіс. Оқу үдерісінде өріс алған интерактивтік оқыту әдістері де студенттердің белсенділігін арттыруға орасан зор ықпал етеді. Мұндай әдісті қолдану барысында білім алушылар өзінің өмірлік тәжірибесіне, жеке ой-пікіріне, біліміне сүйенеді.

Ғылыми-техникалық прогрестің қарыштап дамуы, маман даярлауға да заманауи талаптар қояды. Қоғамның мүддесінен шығатын, еңбек нарығында бәсекеге қабілетті маман даярлау кез келген жоғары оқу орнының ең басты міндеті екені айқын. Бұл орайда оқытушы-профессорларға үлкен сеніммен қатар, орасан зор жауапкершілік те жүктеледі. Студенттерді әлемдік білім беру стандарт-

тарына сәйкес оқыту қажет. Маман дайындаудың жаңа бағыттағы өзгерістері шығармашылық тынымсыз ізденісті, ұтқырлықты талап етеді.

Оқытудың білімге бағдарланған дәстүрлі түрін құзыретті-бағдарланған оқыту түріне алмастыру әдісінің де ғылыми-әдістемелік негізі назар аударуға тұрарлық. Мұнда сабақ барысы пәннің мазмұнына және мамандық бағытына қарай бес бөлікке бөлініп оқытылады: өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі, құқықты құзыреттілік, коммуникативті құзыреттілік, бейімділік және дағдылар, білім.

Инновациялық оқыту технологиясы ғылыми-педагогикалық қызметтің айрықша үлгісі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін кәсіби біліктілікті мамандардың тәжірибесін жұмылдыру қажет. Яғни, оқытушы өзінің кәсіби мамандығын педагогикалық шеберлікпен және шығармашылықпен ұштастырып, іскерлік дағдыны қалыптастыруы тиіс. Кез келген ұстаз заманауи инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. Студенттерді кез келген жағдайға бейімделіп, инновациялық жаңа әдіс-тәсілдерді қолдана алатындай деңгейде тәрбиелеу қажет. Білім алушылардан мұндай даярлықты талап ету үшін, оның ең басты көрсеткіштерін айқындау қажет [6, 41б].

Біріншіден, таным тұрғысынан қызығушылықты қалыптастыру қажет. Әрбір маман өзінің болашақ мамандығын жақсы көріп, кәсіби шеберлігін дамытуға ұмтылып, кәсіпкер-маман ретіндегі жеке біліктілігін арттырып, нарық сұранысына сәйкес өсуге бағытталуы тиіс.

Екіншіден, маман білімінің мазмұны, мамандығының практикасымен ұштасуы қажет. Яғни, студент оқу үдерісі барысында жалпы мәдениеттілік және әдіснамалық дайындықтан өтіп, білім жүйесінің жалпы теориялық негіздерін меңгеруі тиіс. Оқу үдерісінің теориялық негіздері және жеке тұлға теориясының негіздері ұштасқанда ғана білім алушылардың инновациялық әрекеттері нәтижелі болатындығы айқын.

Сонымен қатар, үшіншіден, мамандарға бейімділік дағдыларын сіңіру қажет. Сабақты қалыптасқан әдіс бойынша біркелкі өткізбей, әр сабақ сайын ғылым мен техниканың, педагогикалық өлшемдердің озық тәсілдерін пайдалана отырып, ерекше өткізуге болады. Сонда студент әр сабақта әр түрлі жағдаяттық тапсырмаларды орындай отырып, бейімділік өлшемдерін меңгереді. Мұндай студент болашақта қандай ортаға тап болғанына қарамастан, өз ісіне ғана қажетті инновациялық технологияны таңдап, әрі сол ортаға өз болмысын бейімдей отырып әрекет етеді.

Болашақ маманның танымдылық қабілеті әлеуметтік кәсіби қоршаған ортаға тез кірігуімен, өзін кәсіби тұрғыда жүзеге асырудың тиімді әдіс-тәсілдерін қолдануымен, заманауи инновациялық технологияларға қызығушылық танытуымен ерекшеленеді. Бұған келешектегі маманның әлеуметтік кәсіби қоршаған ортаны танып-білуі, кәсіптік білімін өз тәжірибесінде қолдануы, инновациялық технологияларды зерделеуі және оларды меңгеруі жатады.

Инновацияның өлшемдік бірліктері оқытудың әдістемелік мақсат-міндеттері, оқу үдерісі, оқытудың нәтижесін бағамдаумен анықталады. Оған болашақ маманның жүйелі оқу-тәрбие үдерісінде сабақты тиімді ұйымдастыра білуі, студенттермен тығыз қарымқатынас орнатып, біртұтас ғылыми-педагогикалық үдерісті зерделеуі және сабақтың нәтижесі жоғары болуы үшін қажетті жаңа технологияны таңдауы тиіс.

Сонымен қатар жоғарыда аталған инновациялық технологияларды мүмкіндігімізше өз пәнімізде қолдансақ, болашақ маман сапалы білім, саналы тәрбие алатынына және мемлекетіміздің өркендеп, өсуіне өз үлестерін қосатындарына сенімдіміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н.Амирғалина. «Білім берудің инновациялық технологияларының бірі- тірек конспектілері». // Білім. Алматы, № 4, 2019 ж.
2. Г.Амандыкова. «Іет тілін оқыту әдістемесі». Алматы, 2017ж.
3. Ж.Садуова «Инновациялқ технологияларды білім беруде қолдану».// Білім. Алматы, № 5, 2016 ж.
4. Г. Такишева. « Модулдік оқыту технологиясын пайдаланудың тиімділігі», // Білім. Алматы, № 4, 2012 ж.
5. Н.Байтерекова. «Мультимедиялық мүмкіндіктерін пайдалану». // Білім. Алматы, № 4, 2018 ж.
6. І.Мухамбетова. «Инновациялық технологияларды оқу үрдісінде пайдалану». // Білім. Алматы, № 3, 2016 ж.

ӘОЖ 37.034

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚОЛДАНУ ТҮРЛЕРІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Нурпеисова Самал Амангелдіқызы,
педагогикалық ғылымның магистрі
қазақ тілі мен әдебиетінің оқытушысы
«Сарыкөл агробизнес және құқық колледжі» ҚҚМК
Сарыкөл кенті, Сарыкөл ауданы,
Қостанай облысы, Қазақстан

Аннотация

Өзектігі және мақсаты: Күні бүгінгі дейін білім беру ұйымынының алдына қойған ең басты мақсат, өсіп келе жатқан ұрпақты саналы, білімді, жан – жақты дамыған тұлға ретінде оқытып, тәрбиелеу ғана емес, өзгелермен тілдесе алатын, ізгілікпен ұлтжанды қасиеттер бойына сіңірген, бәсекелестікке дайын азамат етіп тәрбиелеу - заман талабы деп білемін. Және де білім ошақтарында осы күнге дейін пайдаланып келген оқыту әдіс – тәсілдеріне жаңартулар мен өзгерістерді еңгізіліп, сапасына қарай жұмыс жасаса деймін. Сапаға жұмыс жасау демекші, мұғалім әуелі заманнауи әдіс – тәсілдерді меңгеруі керек. Ең негізгісі білім сапасын арттыру мақсатында оқыту процессін оңтайландырудың қажет екендігін уақыт көрсетіп тұр.Сол себепті, педагогтың кәсіби дамуындағы инновациялық технологияларды дайындап, жүйесін қалпына келтіру, педагогтың кәсіби шеберлігін артырары сөзсіз. Сол себепті, оқытудың озық әдіс - тәсілдерді білім ошақтарына еңгізу мен қатар жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алудың бірден - бір шарты болып табылады. Мақалада педагогикалық кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялардың қолдану түрлері мен маңыздылығын өзімнің тәжірибемде қарастырылған.

Түйінді сөздер: Оқу, білім, инновация, даму, әдіс – тәсілдер.

Аннотация

Актуальность и цель: Считаю, что главная цель, которую ставит перед собой организация образования, – это не только обучение и воспитание подрастающего поколения как сознательной, образованной, всесторонне развитой личности, но и воспитание гражданина, способного общаться с другими людьми, обладающего гуманными национальными качествами, готового к конкуренции. И хотелось бы, чтобы в учебных заведениях проводились обновления и изменения в методах и методах обучения, которые они использовали до сих пор. Учитель должен сначала освоить современные методы и приемы. Самое главное, что время показывает необходимость оптимизации процесса обучения с целью повышения качества образования.Поэтому разработка и восстановление системы инновационных технологий в профессиональном развитии педагога, повышение профессионального мастерства педагога. Поэтому внедрение передовых методов обучения в очаги образования и получение сознательного и качественного образования подрастающим поколением

Ключевые слова: Обучение, образование, инновации, развитие, методы и приемы.

Abstract

Relevance: I believe that the main goal set by the organization of education is not only the education and upbringing of the younger generation as a conscious, educated, comprehensively developed personality, but also the upbringing of a citizen who is able to communicate with other people, has humane national qualities, and is ready to compete. And I would like educational institutions to carry out updates and changes in the methods and methods of teaching that they have used so far. The teacher must first master modern methods and techniques. The most important thing is that time shows the need to optimize the learning process in order to improve the quality of education.Therefore, the development and restoration of a system of innovative technologies in the professional development of a teacher, improving the professional skills of a teacher. Therefore, the introduction of advanced teaching methods in the centers of education and the receipt of conscious and high-quality education by the younger generation.

Keywords: Training, education, innovation, development, methods and techniques.

Қазіргі болып жатқан біздің заманымыздағы білім беру ұйымдарындағы өзгерістер мен түбегейлі модернизациялаудың жаңалықтары білім мен ғылымға тиіп жатқан әсері мен пайдасын болашақта өз жемісін беріп, дәмін тататын деген ойдамын. Әрбір істеген істің нәтижесі болашақта сезетің болатын болады. Әрине, білім беру ұйымдарыныңдағы әр істің жауапкершілігі мен жазасы бар

екендігін және, өсіп келе жатқан ұрпақтың тағдыры мен өмірі жайлы естен шығармаған жөн. Осы жағдайда, білімге қойылатын жаңа талаптар мен сұраныстар туындалып, адамгершілігі мол, жауапты, шығармашыл, батыл, бастамашыл, құзыретті азамат етіп тәрбиелеу ғана емес, оның қалыптасуымен дамуына үлес қосатын, әлеуметтік – педагогикалық қолдау көрсетуді талап етеді. Әрине, оқу-тәрбие процесіндегі тиімді ақпараттық-білім беру жүйесін дұрыс таңдаған жөн. Өйткені, білім беру бағдарламасын іске асыру жағдайында көптеген ақпараттық-білім беру ресурстары мен құралдар жүйесі соншалықты, қолданған кезде тигізер пайдасы мен сапасын білген жөн. Қазіргі көп ұстаздардың қателігі мен қатар сол қателіктерге мән бермеуіміздің салдарынан сауатсыз оқушылардың саны әлде қайда қарқынмен өсіп келеді. Бұл тек ұстаздар қауымын аландатып қана қойған емес, бұл мәселеге көп назар аудартатын және жауапкершілікті талап ететін балалардың ең жақын адамы – ата-анасы. Өйткені, әрбір ата- ана үшін балаларының жақсы оқығаның қалайды. Қатарынан қалмай, жақсы оқыса екен деп, қаншама ана шырылдап жүргені рас. Жерде қалмай, өзіне нан таба білетін адам қатарында болуы, әр ата – ананың арманы. Осы айтылған тілектер мені де толғандырады.Ал, қазіргі болашақ білімді, сауатты ұрпақтың қолында болуы - ұлағатты ұстаздарға байланысты ғана. Сол себепті, ұстаздар қауымы жарық, болашақтың шамын жағушы тұлғалар емеспе? Білімді, сауатты ұрпақты тәрбиесі мен біліміне көп септігін тигізуге атсалысатын ұстаздар қауымы екенін естен шығармағаны жөн. Бірақ, қанша ұлағатты ұстаздар өз сабағына жаңашырлық көз- қарасымен қараса да, қазіргі білім ордаларында сауатсыз ұрпақтың саны көбеюде. Неге? Неліктен солай болады екен? Қазіргі білім ордаларында мына жайттарды байқауға болады. «Неліктен бала сабаққа кіргісі келмейді?», «Неге бала сабақты сүйіп оқымайды?» деген сұрақтар көпшілікті аландататып қана қоймай, сол сұраққа жауап іздеудемін. Бұл жерде ұстаздарды кемсітіп, жаман жақтарын көрсетейін деп, айтып жатқан жоқпын. Керісінше, кәсіби мамандығының арқасында, оқушының түсінбей қалған желерін түсіндіріп, не болмаса, қолданып жүрген әдіс – тәсілдерді қарастырып шығу керек екенің айтқым келеді. Менің ойымша, көбісі менімен келісетін шығар, балаларға мұғалімнің әдістемесі ұнамайтын болғандықтан,не болмаса, балаларға түсіндіру кезінде әдіс - тәсілдемесі дұрыс қолданыла алмайтының салдарынан сабақ түсініксіз болып өтіп кететіні, оны қайта – қайта еске салмай, басқа тақырыпқа назар аударып, алған білімін тұрақты етпей, басқа жаңа тақырыпты бастап кетуі, болашақта еш нәтиже бермейді. Өйткені, бала үйге келген кезде, ата- анасы балаларынан бүгін не өттіңдер,сабақ қалай өтті, қандай баға алдын деп, ата – анасы баласынан тергеу жұмыстары жүргізіп жүретіні де бар. Және,бала үйге келген кезде, үй жұмысын жасаған жағдайда, мұғалім не айтты, қалай қолдану керектігін білмей жатқанынан, бала қиналып, бағалары төмендеп кетуінің салдарынан сабаққа деген ынта-жүгері болмайды. Сондықтан, бұрынғы әдіс тәсілдемеден қалып қоюға болмайды, тақтада жазып, соны алға қойып, балаларға түсіндіріп, айтып беруі, бұл заманның оқушыларына жаңалық емес, және оқушылардың ойлау, сезу тисігіне жетпегеннінен оқушы мазасызданып, сабаққа деген назарын жоғалтып жататыны да бар. Сол шындық, қалыптасып қалған тақта - бор, бор - тақта болса, онда сабағыңыздың мақсатына өзіңіз ғана жетуіңіз мүмкін. Қалғаны қалып қойған пойыздың вагондары секілді, арта қалады. Сол себепті, оқушыларға не ғұрлым қызықты болып өткізетін болса, әр оқушының сабаққа деген қызығушылығы артады. Қазіргі заманның педагогикалық технологияларды қолдануда «Мұғалім нені білу қажет?» Ең алдымен қандай мәселені шешу керектігін анықтай білуі, кәсібіне байланысты теория мен қоса практика жүзінде дұрыс қолдана алатыны,оқыту әдістемесі жеңіл, түсінікті, қарапайым, яғни әдіс – тәсілдемесі нәтиже бағытталуы болуы тиіс. Технологияларды жүзеге асыруда қалай қолдану керектігін білуі қажет. Сонымен бірге әдіс – тәсілдерді өзі меңгеріп, сол әдістерді қолдануға оқушыларды үйретіп шығаруды басты назарға алу керектігін білу. «Мұғалім ені істей алуы керек?» қандай да бір оқу бағдарламасы үшін түрлендірілген нұсқаларды құрастыруды білуі қажет, күнтізбелік тақырыптық жоспарлауды, әр сабаққа сауатты жоспарлауды және, оқу моделін құрастыруды білуі керек, оқушылардың өздік жұмыстары үшін таратпалы материалдарды тақырыпқа сай құрастыруды, оқушыларға арналған өздік тапсырмаларды, оқушылар үшін деңгейлік тапсырмаларды жасап қана қоймай, оны әр оқушы қолдана алатына көз жеткізу, тестік бақылау тапсырмаларын дайындау мен қатар компьютерлік бақылау тапсырмаларын дайындаған жөн. «Мұғалім нені дұрыс ұйымдастыру қажет?»:әдіс – тәсілдерді дұрыс қолдануды, түрлі типтегі сабақтарды өткізуін, өйткені бір келкі сабақтарды құрастыру да сабағындағы оқушыларды жалығып кетуі әбден мүмкін. Өткізілген сабақтарға талдау жасау, бұл да маңызды іс – әрекет. Өйткені, талдаудың нәтижесінде біз,өзіміздің жетістіктерімізді анықтай алумен қатар кемшіліктердің болдырмаудың жолдарын да іздейтін боламыз. Жаңа әдістерді үйрету және педагогикалық технологияны пайдалану тиімділігіне баға беріп бағалауымыз қажет.

Сәбиден бастап үлкен жастағы адам ақпаратты дыбыс, көру, есту,сезу арқылы қабылдайды. Адам өзінің түйсігі арқылы өміріндегі болып жатқан өзгерістерді сезе алады. Өзім болсам, балабақшадан бастап, мектеп мұғалімі, содан кейін колледж оқытушы ретінде мемлекеттік тілді үйретуге көп көңіл бөліп жүрген жайым бар. Тіл мұғалімі ретінде коммуникативтік құзыреттілікті алға қойып, сөйлеу әрекетін, дыбыстық жүйеге назар аударамын. Сәби болсын, әлде студентпе, олардың сөйлеу әрекетіндегі сөйлеген сөздің дұрыс шығуы мен айтылуы, оның жасалу жолы мен мағынасына көп назар аудартамын. Сөйлеу деңгейі мен қоса, сөздің мағынасына назар аудару, яғни қандай мағына беріп тұрғаның көрсетемін. Айтқан сөздің мағынасын түсінуге, және не айтып жатқанына назар

аударамын. Сөйлеу мен қатар түсіну,оқу, тыңдай білуге үйрету ең маңыздысы деп санаймын. Осы жерде шығармашылық қызмет көрсетудің ең маңызды механизмі іске қосылады. Бір жағынан мұғалімнің іс тәжірибесі алға қарай жылжи бастайды. Ал екінші жақта, студенттің қызуғышылығы арта бастайды. Бұл процесте мұғалім мен студенттің қарым – қатынасы арқылы бір жақсы жеміс беретіні анық.

Қай жерде жұмыс жасасан да жаңа озық технологиялар арқылы алға қарай дамып келе келетіне де, бәріне де мәлім. Қазіргі білім ошақтарында интербелсенді тақталарсыз, қазіргі кезде елестету мүмкін емес. Заманымыз бір орында тұрған емес, керісінше, алға қарай жылжуда. Уақыт заманына қарай мұғалім де оқушылар мен студенттер де қашықтық технологияларға да назар аударуда. Көбінесе өз сабағымда мына технологияларды қолданамын. Соның бірі: жобалау қызметі, тұлғалық-бағдарлық технология, ойын технологиясы, денсаулықты сақтау технологиясы,ақпараттық-коммуникация технологиясы т.б. Студенттердің назарын сабаққа аудару үшін көбінесе тұлғалық – бағдарлық технология, ойын технологиясы мен, денсаулықты сақтау технологияларын көбінесе сабағымда қолданамын. Өйткені, сабақтың ұзақтылығы 90 минутқа созылған болса, денсаулықты сақтау технологиясы тиімді болып келеді. Кез келген жаттығуларды жасауға болады, соңын бірі көзге деген гимнастика, саусақтарға арналған жаттығулар, бел мен мойынды нығайтуға арналған жаттығуларды сабақ үстінде 1-2 минут жасаса, жарап жатыр. Осы кезде, сабақтың ұзақтылығын студенттер сезбей қалады, онша шаршаңқы бола қоймайды.

Мұғалімнің біліктілігі мен шеберлігіне байланысты ақпараттық – коммуникация технологиялары арқылы Skype технологиялары,сөздікқор, Kahoot.koom ,Til-qazyna, Til-qural, Emle т.б. бағдарламалар арқылы онлайн интернетке шығып, берілген тапсырмаларды орындаудың өзі оларды қызықтырады. Өйткені, студентерге өте қызықты болып келеді, бұл платформада өзін ғана көрмей, қасындағы құрбыларын көріп, кім қалай жауап бергенің көре алады. Бұл тапсырмалар жылдам орындауға, яғни бәсекелестікті тудырады. Осындай технологиялардың негізгі міндеті - өсіп келе жатқан жеткіншектің белсенді, танымдық қабілетін ашып,сабақты тиімді қолдануға жағдай жасалуына инновациялық мүмкіндіктерін толық игеруге ат салысады, шығармашылық қабілеттерін дамытуға үлкен маңызы бар. Аталған технологиялар коммуникативтік құзыреттілігін дамытудың ең қол жетімді және тиімді нысандардың бірі, жеке тұлғаның әлеуметтендіру, оның дербестігін, креативтілігі мен белсенділігін дамыту үшін жағдай жасайды. Зияткерлік қабілетін дамытады.

Бүгінгі таңда бір немесе бірнеше тілдерді білу қазіргі білім берудің басымдықтарының бірі болып табылады. Тіл білу, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды меңгеру қоғамның зияткерлік, жоғары білімді мүшесі болуға айтарлықтай көмектеседі, сондықтан АКТ - ны білу және игеру жас ұрпақ пен мұғалім үшін міндетті болып табылады - тілдік мәдениетті игеруде, оқу процесін тиімді ұйымдастыру үшін де қолайлы. Сол себепті, интербелсенді тақталар мен планшеттердің тиімді рөлі өте көп. Бұл жерде бірнеше ақпарттық платформаларды білген дұрыс, мысалы, Kahoot.koom платформасы арқылы балалар өз білімдерің пайыз арқылы немесе диаграмма арқылы көре алады. Бұл платформаны қорытынды, нәтижелі сабақ түрлерінде қолдануға болады. Жылдам білім деңгейін планшет арқылы көре алатын бала, ертеңгі сабаққа дайындалып келуіне және қызығушылығы күннен–күнге арта бастайтыны да байқалады. Сол себепті бұл платформасымен де жұмыс жасаған дұрыс.

Өзіміздің елімізде тұрып ана тіліге, мемлекеттік тіл ретінде де солғартық қараймыз. Сөздердің жазылуына көп мән бере қоймаймыз. Сөздердің жазылу емлесіне де назар аударған жөн, сол себепті көптің көпшілігі студенттер болғандықтан, студенттерге сөздікқор, Til-qazyna, Til-qural, Emle деген платформалар жұмыс істеп тұрғаның айтып жүремін. Платформалардың халыққа қызмет көрсетіп жүргені мені қуантады. Әр аймақта сөздің жазылуы әртүрлі болғандықтан, мән мағынасына жоғалып, дұрыс жазылуна нүкте қоятын платформалар бар болғаны қуанышты. Өзге ұлттың ұрпағы мемлекеттік тілге деген сыйластық сезімі арта берсе екен деймін.

Оқу процесінде Компьютер студенттердің коммуникативтік қабілеттерін дамытудың, тәрбиелеудің, қалыптастырудың таптырмас құралына айналады.Сол үшін көп отырмауға да кеңес беріп жүремін. Студенттердің сабақта жасаған денсаулықты сақтау технологияларының бірнешеуін үйдің ішінде жасаудың айтып қана қоймай, істеп, көрсетіп жүргенімім де бар.

Ересек, естияр жастағы балаларға тиімді технологияның бірі – рөлдік ойындар. Көбінесе бұл технологияны балабақша тәрбиешілері мен бастауыш мұғалімдері көбіне қолға алады.Бұл - рөлдік ойындар. Өзім болсам, студенттерге де қолдана беретін болдым. Студенттердің рөлге бөліп, тілге деген қызығушылығын арта түсетінің білген соң, рөлдік ойындарға студенттерді жие қатыстырамын. Сабағым қызықта, әрі тиімді болып өтеді.

Жоба технологиясы-бұл студенттердің мүдделерін ынталандыратын және әртүрлі жобаларды орындаумен байланысты, оқуға деген ынтаны дамытатын технология. Бұл технологияны қолдану топтағы жұмыстың барлық мүмкін түрлерін болжауға мүмкіндік береді: балалардың тәуелсіздігі мен шығармашылығын ынталандыратын жеке, топтық, ұжымдық жұмыс түрлерінде жұмыс жасай алуға көп септігін тигізеді. Жақын қарым – қатынаста бір – бірлерімен бола алады.

Жоба технологиясында тапсырмаларды орындау кезінде студенттерге тіл үйренудің практикалық пайдасын көруге мүмкіндік береді, нәтижесінде осы пәнді оқуға деген қызығушылық пен ынталандыруы артады. Сабақта және сабақтан тыс уақытта студенттердің белсенділігі едәуір артады. Тіпті

әлсіз студенттер шығармашылық тапсырмаларды орындау кезеңінде тілге қызығушылық танытады. Жобаның міндеттерін орындай отырып, студенттер тіл білімін іс жүзінде қолдануға мүмкіндік алады. Өздері үшін оқулықтың материалын ғана емес, сонымен қатар басқа да ақпарат көздерін қолдана отырып, елтану, лексикалық, грамматикалық құнды материалдарды қамтитын қажетті ақпаратты таба алады. Жобалық технологияның тиімділігі осында. Қазіргі уақытта біздің студенттер бірнеше жылдан бері әртүрлі бағдарламаларды қолдана отырып, жобаларды компьютерде орындап келеді. Балалардың жобалары бұрын ақпарат пен суреттер немесе фотосуреттер бар слайдтар болғандықтан жақсарғанын атап өткім келеді, ал қазір бұл нағыз түрлі - түсті және қызықты фильмдер. Презентацияларда студенттер анимация эффектілерін, слайд-шоуларды, жеке бейнелерді, сілтемелерді, музыкалық сүйемелдеуді қолдануға ықпал жасайды. Осы процеске белсенді қатыса бастаған студенттердің ата-аналары да жобаларды құруға қызығушылық танытады. Компьютерді және басқа интернет-ресурстарды пайдалану кезінде, мұғалім ретінде студентке назар аударамын, оның танымдық, шығармашылық белсенділігін арттырамын, сөйлеу белсенділігін дамытамын, қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырамын.

Бүгінгі таңдағы басты назар – оқушы, оның тұлғасы, ішкі әлемі. Сондықтан мұғалімнің негізгі мақсаты-оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әдістері мен формаларын дұрыс таңдап алу, мақсатқа жету үшін мұғалімнің жұмысы өнімді, нәтижелі болуы керек. Осы жоғарыда көрсетілген барлығы жеке тұлғаны дамытуға оңтайлы. Оқытудың инновациялық формалары оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыруға және жандандыруға ықпал етеді, оқытудың тиімділігін арттырады, қазақ тілі сабақтарында қолайлы микроклимат жасайды.

Заманның ағымына қарамастан ұстаздың болмысына сай, өзінің атқарып келе жатқан қызметін алға қойып, мақсаты мен жүктеген міндеттерін адал еңбегімен атқаратың, ең қиын, ең бағалы және ең ізгілікті мамандықтарының ішінен ең қажетті мамандықтардың бірі болып саналады. Сол себепті, мұғалімнің негізгі міндеті, жер бетіндегі жас ұрпаққа қызмет ету мен қатар, білімді етіп шығарудың басты назары осында. Ол үшін, мұғалімнің ішкі дүниесі рухани дүниесі бай, зиялы,шығармашыл тұлға болуы керек. Үнемі жаңалықтарды өз сабағына таба білетін ұстаз, кәсіби мамандығының шыңына шығып, шыңдалатын болады.Сабақтарында әдіс – тәсілдерді түрлендіріп, және дамытуға ерекше көңіл бөлу, бүгінгі күннің басты мәселесі. Мол тәжірибені жылдар бойы жинақтаудың да өзі – шығармашыл, шебер болуына көп ықпал тигізетіні де бар. Білім беру ұйымдарында болып жатқан жаңа ғылыми техниканың прогрестерінен қалыспай жаңа педагогикалық инновацияларды дер кезінде қабылдап, өндеп,нәтижелі пайдалана отыру, әр педагогтың негізі болып табылады. Ғылыми техниканың жедел дамыған ақпараттық - техникалық әдіс – тәсілдердің күшейген заманның ағымында өмір сүріп келе жатырмыз. Бұл заманда ақыл – ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін,талантын дамыту, білім беру мекемелеріндегі басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңестігідегі қажетті жаңару, қажымас іздемпаз шығармашылық жемісімен келмек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ел Басы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 17.01.14ж // http://www.akorda.kz
2. Бордевский Г.А., Извозчинов В.А. Новые технологии обучения: вопросы терминологии. – М.: Педагогика №5. 1993.с.12-17 https: // infourok.ru/ innovaciyaly_tehnologiya_malmn_ksbi_-sheberlgn_damytudy_negz-311760.htm
3. Қазақстан Республикасының жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасы. Педагогика мәселелері.//Вопрос педагогики. №1-2. https://topuch.ru/sj-pni-pedagogika-tairibi-v2/index.html

УДК 378.147:004.853

METHODS OF USING ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Nurmaganbet Aruzhan Talgatkyzy,
1 year master's student
Pedagogical Faculty of Foreign Language
Astana International University
Nur – Sultan, Kazakhstan

Abstract

A necessary condition for high-quality modern education today is a harmonious combination of traditional education with the use of advanced technologies. The emergence of information technology allows you to individualize training according to the pace and depth of the program. Such a differentiated approach gives a

great positive result, because it creates conditions for the successful activity of each student, causing positive emotions in students, and thus affects their educational motivation.
Keywords: electronic educational resources, foreign language, Internet resources, English-language websites.

Аннотация

Необходимым условием качественного современного образования сегодня является гармоничное сочетание традиционного обучения с использованием передовых технологий. Появление информационных технологий позволяет индивидуализировать обучение по темпу и глубине прохождения программы. Такой дифференцированный подход дает большой положительный результат, т.к. создает условия для успешной деятельности каждого ученика, вызывая у учащихся положительные эмоции, и, таким образом, влияет на их учебную мотивацию.
Ключевые слова: электронные образовательные ресурсы, иностранный язык, интернет ресурсы, англоязычные сайты.

Аннотация

Бүгінгі таңда сапалы заманауи білім берудің қажетті шарты – алдыңғы қатарлы технологияларды қолдана отырып, дәстүрлі оқытуды үйлесімді ұйымдастыра білуде. Ақпараттық технологиялардың пайда болуы оқудағы бағдарламаның қарқынынжәнесапасынжетілдіруге мүмкіндік береді. Мұндай сараланған тәсіл үлкен оң нәтиже береді, өйткені ол әр оқушының табысты іс-әрекетіне жағдай жасайды, оқушылардың жағымды эмоцияларын тудырады және осылайша олардың оқуға деген мотивациясын арттыра түседі.
Түйінді сөздер: Электрондық білім беру ресурстары, шет тілі, интернет ресурстары, ағылшын тіліндегі сайттар.

Introduction

The rapid development of new information technologies and their introduction in our country have left an imprint on the development of the student's personality. One of the main parts of informatization of education is the use of information technologies in educational disciplines.

Informatization of the education system is accompanied by research on the use of electronic educational resources in the educational process and the implementation of the results of these studies in educational practice [1, 35 p].

The Internet has become an integral part of modern reality. The Internet can help in learning a foreign language, as the use of ICT creates a unique opportunity for foreign language learners to use authentic texts, listen and communicate with native speakers, that is, it creates a natural language environment. Access to the Internet makes it possible to use a huge amount of additional materials that allow you to enrich the lessons with a variety of ideas and exercises [2, 8 p].

Electronic educational resources (EOR) today are understood as elementary information objects (photographs, video clips, sound recordings, text documents, animations, interactive models, tasks in test form, etc.), and combinations of objects (for example, in relation to a specific topic, a specific textbook, subject area, etc.), and innovative constructive environments that support creative individual and collective educational and cognitive activities of students, and multimedia interactive electronic textbooks – the main educational publications containing a systematic presentation of the material of educational subjects, corresponding to the state standard, reproduced on various modern electronic devices [3].

Electronic educational resources make it possible to implement the principles of a differentiated and individual approach to learning, and thereby contribute to the development of personality in the course of their own activities, are focused on the development of research skills for students, effectively affects the increase in the level of success in mastering a foreign language. Projects carried out using Electronic educational resources help to diversify classes conducted according to textbooks, as well as implement an integrated approach to teaching and significantly increase motivation to learn a foreign language [4].

Requirements for the creation and use of electronic educational resources

The use of ICT in the process of teaching a foreign language contributes to the intellectual and creative development of students.

Internetresourcestodayallow:

- to fill the shortage of sources of educational material;
- develop the skills and abilities of information retrieval activities;
- objectively evaluate knowledge and skills in a shorter time.

Depending on the tasks of the lesson, the methodological purpose of educational electronic resources is selected:

- training;
- information and search engines;
- demonstration;
- modeling;

- exercise equipment;
- controlling;
- educational games, etc.

The teacher predicts the effectiveness of resource use during various kinds of classes, determines the methodology of their conduct and designs the main activities with these resources in the educational process.

At the same time, the information presented in educational electronic resources should be evaluated based on the principles of accessibility of its presentation and the need for its use at a particular stage of the lesson, as well as social, practical and personal significance for students.

The purpose of using electronic resources in teaching a foreign language [5]:

1. To create conditions for the development of language competence through mastering new language means with the help of ICT.
2. Create conditions for the development of speech competence through the improvement of the skills of speaking, listening, reading, writing of students with the help of ICT.
3. Create conditions for the development of socio-cultural competence through familiarization of students with the realities of English-speaking countries presented in authentic sources.
4. Create conditions for the development of compensatory competence through project activities, the development of students' speech skills based on the materials of Internet sites.
5. Create conditions for the development of educational and cognitive competence through the improvement of general and special educational skills, familiarization of students with the ways of independent work in the study of language and English-speaking culture, the use of ICT in the classroom and in extracurricular activities.
6. To create conditions for the development of such qualities as communication culture, the ability to work in cooperation, the development of the ability and readiness for independent study of a foreign language, for further self-education with its help in various fields of knowledge, the acquisition of experience in creative activity.

Internet resources used in training.

1) Listening texts posted in support of the UMK. For example, the use of audio materials for a textbook for students in institutions of primary and secondary vocational education «Planet of English»/ G.T.Bezkorovaynaya, allows you to create the necessary conditions in the classroom for training students in listening to texts. I also use the website to work in lessons and electives.

2) Flash games, flash cartoons offered by the site in the section in support of the UMK «Planet of English», they help to create a playful atmosphere in the lesson and at the same time are a source of authentic material.

3) To fill in the «gaps in knowledge» of students, the websites offers various types of training exercises that can be used at various stages of training.

4) Videos and websites describing the realities of English-speaking countries help in getting acquainted with foreign language culture. For example, a website about Queen Elizabeth II and her family , or videos describing the states of the USA help in performing exercises on the topic «Geographical location of the USA», «Sights of the USA» and others.

5) Videos with children's songs used at the initial stage help to create a game situation in the lesson and, at the same time, contribute to a faster mastery of phonetic, lexical, grammatical skills in the lesson.

6) Presentations created in the PowerPoint program on various topics on the website «Network of Creative Teachers».

The purpose of working with English-language sites is to develop students' skills to navigate the structure of their work, the perception of authentic material, mastering language and speech competencies through training in the use of lexical, grammatical, phonetic material (the source of which are English-language sites), in the main types of speech activity.

Sites of text tasks in teaching a foreign language:

The texts offered in the educational process should correspond to the communicative and cognitive interests and needs of schoolchildren, correspond to the degree of complexity of their language and speech experience in their native and foreign languages, contain information interesting for students of each age group [7].

Using the Internet at various stages of the lesson

Introduction of new material

Watching videos describing the realities of life in English-speaking countries contributes to a more complete understanding of the lesson topic. For example, videos dedicated to the geography of the USA, Great Britain, Australia.

Working with the songs recommended for the study of AI at any stage of training contributes to a faster mastery of knowledge on various topics. For example, working with songs from the repertoire of musical groups can be expanded by showing videos.

Consolidation of the acquired knowledge.

Students are more willing to study the material if in the future they are offered to work with a multimedia projector (presentation of slides with assignments to a previously studied text) or assignments taken from the Internet.

Developing lessons using ICT, I am engaged in creating presentations on certain topics. The materials for them are information from the Internet.

Work with authentic material, the purpose of which is to put into practice the knowledge gained.

Such activities help students to gain life experience by directly accessing the necessary sources of information at this stage. Such as,

a) filling out questionnaires.
b) working with the train schedule will help you navigate when working with similar tables.
c) working with the weather forecast map. Map posted on the BBC website and a printout from site allows you to get interesting information about the weather forecast.
d) working with geographical maps: - map of the United Kingdom and the USA is necessary to determine the location of cities, determine the geographical location of English-speaking countries.
e) Working with English-language websites.

Independent search for the necessary information on sites helps to develop compensatory, socio-cultural competencies, the ability to organize independent work. Website recommended for deepening knowledge of the English language, contributes to the development of all types of communicative competencies of students.

Familiarity with the structure of the work of English-language websites in the lesson helps students navigate the Internet, stimulates further interest in working with this or another site [6].

There are several types of internet resources that can be used for independent work of students:

1. Hotlist (list by topic) – a kind of list of sites with texts on the topic under study. If the user wants to do this, then you need to enter a keyword in the search engine.

2. multimedia scrapbook (multimedia project) – appears as a system of multimedia resources, which, in addition to links to text sites, contains a lot of multimedia materials, including tables, photos, audio files and video clips, graphic information, animated virtual tours. These files can be easily downloaded by both teachers and students and are used as visual demonstration material in the study of a particular topic.

3. Treasure hunt is a web resource where, in addition to links to different sites, you can find questions about the content of each site. With the help of these questions, the teacher can monitor the cognitive activity of students. At the end of the search, one general question may be asked for a comprehensive understanding of the topic. This request is accompanied by a specific answer, which includes answers to detailed questions for each site.

4. Subject Sample is a site that takes the next stage of complexity compared to the previous resource. It also contains links to text and multimedia materials of the global internet network. As part of working with these resources, the user should not only get acquainted with the material, but also express and prove their opinion on the studied issue.

5. Web quest – internet project)-the most complex type of Internet resources. This resource includes a view of the organization of project activities on the topic chosen by the teacher using the resources of the Internet [8].

Summarizing the information obtained during the study of these internet resources, using the internet in teaching activities, it can be noted that the teacher needs to clearly understand the feasibility of using it at a certain stage of training, all the positive and negative aspects of the introduction of web technologies.

Conclusion

The introduction of an electronic educational resource for teaching a foreign language is one of the most important results of innovative work today, which allows, firstly, to increase the positive motivation of students. Many computer programs allow students to diversify learning in a playful way, the process of assimilation of the material is faster and easier, becomes cognitive and developing. Secondly, an important factor is the successful use of an individual form of work, in which a computer gives each student the opportunity to work on the material individually. In this case, independent work of students takes place, which manifests itself in project activities. Computer technology can be applied to almost every subject. The use of information technology allows you to make the lesson modern and interesting. The use of computer technology in the learning process affects the growth of professional competence of the teacher, it contributes to a significant improvement in the quality of education, which leads to the solution of the main task of educational policy.

As for the effectiveness, those students who systematically work with computer training programs, are engaged in project activities, improve their quality of knowledge. During the training, students show a steady interest in learning a foreign language by participating in Olympiads and show good results.

Taking into account all of the above, it should be noted that it is necessary to use electronic resources in your extracurricular activities. And I would like to hope that the experience and recommendations described in this development will be in demand by colleagues and teachers of a foreign language.

In conclusion, the use of internet resources and multimedia tools allows teachers to improve the management of learning, improve the efficiency and objectivity of the educational process, save teacher time, increase students ' motivation to learn, interest them in learning foreign languages, and form a constant desire for self-control and self-improvement.it has a positive effect on learning outcomes. In addition, using web resources, teachers can significantly simplify the process of communicating students with each other in English, since students have the opportunity to communicate both in writing and verbally through video conferences or social networks, revealing not only school topics, but also everyday situations of communication.

The list of references:

1. Обучение для будущего (при поддержке Microsoft): учеб. Пособие. М.: Издательско-торговый дом «Русская редакция», 2014.
2. Кубичев Е.А. ИКТ в школе. М.: Педагогика, 2013. Машбиц Е.И.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат. – М. : Академия, 2012 – С. 43-45.
4. Сысоев П.В. Внедрение новых учебных Интернет-материалов в обучение иностранному языку (на материале английского языка и страноведения США)/ П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев // Интернет-журнал «Эйдос» http://www.eidos.ru/journal/2008/0201-8.htm
5. Нестерова Н.В. Информационные технологии в обучении английскому языку / Н.В. Нестерова// Иностранный язык в школе. – 2015. – № 8
6. Кудрявцева Л.В. Использование телекоммуникационных проектов для формирования иноязычной социокультурной компетенции учащихся старших классов (на примере США и России) / Л.В.Кудрявцева // Иностранный язык в школе. – 2013. – № 4.
7. Халымбаджа Г.Р., Тимошенко О.П. Сборник текстов и упражнений по английскому языку для 8-11 классов (издание второе, исправленное и дополненное) / Г.Р.Халымбаджа, О.П.Тимошенко. – Казань, 2001. – 112 с.
8. Еренчинова Е.Б. Использование сети Интернет при обучении иностранному языку //Инновационные педагогические технологии: материалы Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь2014 г.). – Казань: Бук, 2014. – С. 325–327.

УДК 371

МУЛЬТИМЕДИА И АНИМАЦИЯ, КАК ОБЯЗАТЕЛЬНАЯ ЧАСТЬ STEM-ОБРАЗОВАНИЯ

Пастухова Наталья Павловна,
учитель информатики
КГУ «Школа-лицей»
г. Лисаковск, Казахстан

Аннотация

STEM технологиялары білім беруде барған сайын танымал болуда. Бұл білім берудегі жаңа бағыт, оның оқу бағдарламаларында жаратылыстану құрамдас бөлігі мен инновациялық технологиялар көбейіп келеді. STEAM білім берудің мақсаты жай ғана оқу емес, сонымен қатар жаңа ойлау тәсілі.
Түйін сөздер: STEM технологиялары, STEM білім беру, функционалдық сауаттылық, когнитивтік дағдылар, сыни тұрғыдан ойлау.

Аннотация

Все большую популярность в образовании набирают STEM-технологии. Это новое направление в образовании, в учебных программах которого увеличивается естественнонаучный компонент и инновационные технологии. Цель STEAM-образования - это не просто обучение, но и способ новый способ мышления.
Ключевые слова: STEM-технологии, STEM-образование, функциональная грамотность, когнитивные навыки, критическое мышление.

Abstract

STEM technologies are gaining more and more popularity in education. This is a new direction in education, in the curricula of which the natural science component and innovative technologies are increasing. The goal of STEAM education is not just learning, but also a new way of thinking.
Keywords: STEM technologies, STEM education, functional literacy, cognitive skills, critical thinking.

Все большую популярность в образовании набирают STEM-технологии. Это новое направление в образовании, в учебных программах которого увеличивается естественнонаучный компонент

и инновационные технологии. Цель STEAM-образования - это не просто обучение, но и способ новый способ мышления. В основе идеи STEAM - образования лежит то, что обучаясь, учащимся приходится работать не только головой, но и руками, для успешного изучения множества предметов. Полученные знания – это знания, которые учащиеся добыли самостоятельно.

Анимация – является одним из популярных инструментов воспитания и развития учащихся. Создание мультипликационных фильмов решает ряд образовательных задач, раскрывает творческий потенциал учащихся, развивает мышление. [1, с.32] Целью анимации является сформировать творческие способности учащихся, сочетая теоретические и практические занятия, в результате чего мы можем увидеть реальный продукт самостоятельного творческого труда детей. Разные виды изобразительного искусства: рисунок, живопись, лепка, дизайн и декоративно-прикладное творчество – сосуществует в мультипликации на равных. Обучаясь различным видам деятельности, осваивая новые материалы и техники, учащиеся стремятся к результату, представляя, для чего они рисуют, лепят, мастерят. [1, с.35]

Создание мультипликационного фильма – это длительный, групповой, творческий процесс. Во время создания мультфильма, учащиеся распределяют между собой роли и функции в соответствии с теми работами, которые необходимо выполнить. Во время работы используются различные виды деятельности: игровая, трудовая, продуктивная, двигательная, коммуникативная, познавательно-исследовательская и тд. [3, с.15]

Для создания мультпроекта необходимо сотрудничество и сотворчество со сверстниками и взрослыми. В ходе работы предусматриваются различные формы, как индивидуального творчества ребенка.

Для дополнительного объяснения заданий учащимся, используется индивидуальная форма работы с каждым из них.

Работа в группе дает возможность выполнить большой и сложный объем работы с наименьшими временными и материальными затратами. Главным принципом групповой формы работы является ориентирование детей на создание «творческих пар» или подгрупп.

Монтаж фильма осуществляется педагогом, либо учащимися под руководством педагогов. Его можно разделить на следующие этапы: Разместить кадры, музыкальные композиции, голосовые записи в программе и монтировать фильм.

Для детей школьного возраста особенно для детей с особыми потребностями, детская мультипликация является отличным способом мотивации к обучению. Мультипликацию можно включить в вариативную часть образовательного процесса, так как она отвечает как интересам и потребностям современных детей, так и требованиям системы образования к современным программам дополнительного образования и является игровой формой введения в: литературоведение, актёрское масстерство, компьютерную графику, программирование, 3D-моделирование, робототехнику, т.д. Мультипликация прививает такие качества как: креативность, компетентность, коммуникативность, а также лидерские качества в мини-проектах. Мультфильм является не целью, а лишь средством развития. [5, с.5]

Стоить выделить, что практические способности школьников развивают силу воли, творческий потенциал, гибкость и учат сотрудничеству с другими. Также, благодаря STEM-образованию можно развить навыки решения проблем, критического мышления, креативности, любознательности, лидерства, предпринимательства, принятие неудач и многие другие. В последствии, эти навыки могут иметь большое значение для подготовки детей к инновациям в будущем. [6,3]

STEM-образование имеет как преимущества, так и недостатки.

Плюсы STEM-образования:

1) Хорошая подготовка учащихся для дальнейшего обучения в высшие учебные заведения.

2) STEM - программы, весьма практичны, хоть и сложны в интеллектуальном плане, однако это позволяет учащимся саморазвиваться с раннего возраста.

3) Повышает функциональную грамотность. STEM – технологии помогают воспитать упорных, интересных и уверенных в себе людей, которые, в жизни, лучше справляются с проблемами. Такие учащиеся легко разрабатывать свои проекты, воплощают их в реальность, что в следствии, помогает решать вопросы и вдохновлять других результатам своей работы.

4) Развитие когнитивных навыков и развитие критического мышления. Когнитивные навыки - это навыки, основанные на работе мозга. STEM – обучение способствует улучшению работы мозга, мышлению, чтению и обучению. Развитое критическое мышление ведет к поиску решения проблем. Учащиеся узнают, как разбить проблему на более мелкие части и шаг за шагом искать пути их решения. Кроме того, критическое мышление имеет важное значение для поиска работы и развития дальнейшей карьеры. [6, 8]

Минусы STEM-образования:

1) Самый значительный вопрос, который многих волнует, отсутствие четких принципов, что первоклассники должны изучать или насколько учитель должен быть квалифицированным специа-

листом. В каждой школе программа индивидуальна и уделяется внимание разным темам, поэтому велика вероятность, что дети будут по-разному готовы к поступлению в высшие учебные заведения.

2) Одно из проблем STEM - программ является то, что они способствуют разделению учениииков. Таким образом, кто хорошо подготовлен и мотивирован, добьются успеха, однако те ученики, которые не имеют склонности к STEM, остаются за спиной. В данной ситуации, учитель внимательно должен следить за развитием и успехами всех, без исключения, детей, чтобы вовремя оказать помощь тем, кто в ней нуждается.

3) Еще одна проблема большинства программ STEM – обучения заключается в том, что обучение начинаются в средней школе - это очень поздно. Для развития большого интереса и мотивацию преуспеть в обучении, необходимо уделять особое внимание STEM еще в начальной школе и в дошкольных учебных заведениях. В то время как, это повлечет за собой потребность в разработке более сложных программ для средней и старшей школы.

В STEM-образовании интенсивно развивается креативное направление, содержащие творческие и художественные дисциплины. Наше будущее, основанное исключительно на науке, вряд ли кого-то обрадует. Но будущее, воплощающее синтез науки и искусства, волнует нас уже сейчас. Именно поэтому уже сегодня нужно думать, как воспитать лучших представителей приближающегося будущего.

Уже сейчас не хватка специалистов IT-технологий, программистов, инженеров, специалистов высоко технологичных производств и др. В не столь далеком будущем будут профессии, которые сейчас нам трудно представить, однако, они будут тесно связаны с технологией и высоко технологичным производством на стыке с естественными науками.

Особенно будут востребованы специалисты био- и нано-технологий. И мы должны уже сейчас готовить наших учеников к этому. [6, 8]

Список литературы:

1. Анофриков П.И. Принцип работы детской студии мультипликации. Учебное пособие. Детская киностудия «Поиск» / П.И.Ануфриков. – Новосибирск: Поиск, 2008. – 43 с.
2. Мастер-класс для педагогов «Создание мультфильмов вместе с детьми»
3. Фестиваль педагогических идей «открытый урок» http://festival.1september.ru-/articles/643088/
4. Проект пластилиновый мультфильм http://www.docme.ru/doc/272791/proekt-plastilinovyj-mul._tfil._m
5. Мини-проект «Пластилиновый мультфильм» (Учитель для коллег и родителей). http: //uchitel39.ru/tvorchectvo/proekty/proekt-plastilinovyj-multfilm
6. Жумажанова С. Развитие STEM-образования в мире и Казахстане // Білімді ел – Образованная страна. - 2016. - №20 (57).

УДК 373.31

ПРИМЕНЕНИЕ СЕРВИСА PLIKERS НА РАЗЛИЧНЫХ ЭТАПАХ УРОКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Пестрецова Олеся Георгиевна,
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №22
отдела образования города Костаная»
Управления образования
акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Бұл мақалада бастауыш сыныптардағы сабақтың әртүрлі кезеңдерінде «Plickers» электрондық қызметін пайдалану тәжірибесі ұсынылған. Қызметтің тиімділігі тәжірибемен расталады.

Түйінді сөздер: ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, заманауи Сабақтың кезеңдері, формативті бағалау, рефлексия.

Аннотация

В данной статье представлен опыт использования электронного сервиса «Plickers» на различных этапах урока в начальных классах. Эффективность сервиса подтверждена практикой.

Ключевые слова: информационно-коммуникативные технологии, этапы современного урока, формативное оценивание, рефлексия.

Abstract
This article presents the experience of using the electronic service «Plickers» at various stages of the lesson in elementary grades. The effectiveness of the service is confirmed by practice.
Keywords: information and communication technologies, stages of a modern lesson, formative assessment, reflection.

Качество образования напрямую зависит от профессионализма педагога. Ыбрай Алтынсарин отмечал «Мұғалім болу – қызмет емес, ...міндет» («Учитель – это не профессия, а призвание») [1, с.16].

Современное содержание образования требует от педагога владения самыми актуальными на сегодняшний день технологиями. Использование новых ИКТ совместно с активными методами обучения вызывает интерес обучающихся, повышает их мотивацию к образовательной деятельности.

При разработке урока каждый педагог старается максимально рационально использовать каждую минуту учебного времени. Сэкономить время урока позволяет применение сервиса **Plickers.** Работа с данным мобильным приложением отнимает не более нескольких минут. Получение результатов опроса происходит на занятии без длительной проверки. Наличие смартфонов или компьютеров у обучающихся не требуется. Работать с сервисом увлекательно, это влияет на общую мотивацию обучающихся.

Существует множество видео и текстовых инструкций по установке приложения и использованию сервиса. Наиболее полная и понятная инструкция, по моему мнению и отзывам коллег, размещена по адресу [2].

Для работы с приложением учителю достаточно иметь:

- мобильный телефон/смартфон с работающей с операционной системой iOS или Android, на котором установлено приложение Plickers;
- набор бумажных карточек с QR-кодами;
- компьютер, ноутбук, планшет, на котором будете открывать сайт Plickers в режиме Live View;
- возможно использование проектора, подключенного к компьютеру, это не обязательно, но помогает существенно улучшить восприятие вопросов и проанализировать итоги диагностики.

Педагогу, решившему использовать в своей практике сервис Plickers, необходимо зарегистрироваться на сайте https://www.plickers.com. У учителя открывается доступ к интерфейсу библиотеки. Уточню, что сервис англоязычный, но можно настроить автоматический перевод страницы, что существенно облегчает работу. Вам будут доступны вкладки «Новый набор», «Недавний», «Ваша библиотека», «Отчеты», «Протоколы».

«Новый набор» предлагает шаблоны (до 5 страниц в бесплатной версии сервиса) создания для опроса или оценки. Вы можете размещать не только текстовую информацию, но и вставлять изображения или GIF, видео, звуковые файлы. Причем, звуковые дорожки вы можете использовать из Звуковой библиотеки сервиса, а также сохранять в ней те, которые могут вам пригодиться в будущем. Каждый новый набор вы можете озаглавить. Текстовые редакторы, которыми мы привыкли пользоваться в Word, доступны и Plickers. Формируя опрос или тест для оценки уровня знаний обучающихся, вы программируете правильный ответ. Хотя, если есть необходимость, можно закрепить и ложный ответ. Остановлюсь еще на одной функции: вопросы можно импортировать, а также распечатывать как раздаточный материал. Это особенно актуально для классов, где есть обучающиеся, имеющие проблемы со зрением. Бывает, что им тяжело воспринимать текст с экрана. Также, регулируя размер шрифта, мы адаптируем текст вопросов и ответов для слабо читающих учеников.

Выбирая вкладку *«Недавний»*, вы получаете синхронизированный по времени список ваших наборов, что позволит быстро найти и отправить в игру необходимый набор вопросов и заданий.

«Ваша библиотека» - это хранилище созданных вами наборов для диагностики.

Во вкладке *«Отчеты»* вы найдете итоги по каждому проведенному исследованию. Вам будут доступны общие итоги по классу и каждому обучающемуся в процентном отношении. Вы можете рассмотреть итоги в формате «Аризона». Но можно и ранжировать обучающихся в формате «высокий – низкий», исходя из результатов от наилучшего к самому низкому. Обзор учащихся сразу после опроса демонстрирует им уровень, которого они достигли. Данные по каждому исследованию сохраняются, и доступны вам в любое время. Существенный плюс использования сервиса есть и в том, что позволяет сразу на уроке наглядно в разрезе класса увидеть верные и неверные ответы на каждый вопрос. Также под диаграммой размещается список учеников, правильно ответивших или допустивших ошибку, что помогает своевременно организовать работу над восполнением пробелов в знаниях.

Открывая вкладку «Протоколы», вы с помощью электронного календаря можете выбрать итоги любого опроса, оформленные в виде сводной таблицы класса, в которой отражены итоги в %, и ответы, которые дал каждый ученик (цветом обозначены верные и неверные ответы). По каждому вопросу тоже подводится итог: какая часть обучающихся справилась с заданием. Это помогает педагогу проследить динамику изучения темы или раздела.

Чтобы создать класс, нужно нажать в меню на вкладку «+новый класс». Вы можете внести фамилию и имя каждого обучающегося отдельно, а также и вставить уже готовый и скопированный

список класса. Вы можете создать столько классов, сколько вам необходимо. Редактирование данных обучающихся (выбытие или прибытие) тоже доступно.

Если вы собираетесь использовать сервис в групповой работе, тогда, регистрируя «новый класс», вы вносите название групп. Например: группа 1, группа 2 и т.д.

После создания класса/классов, нужно вернуться в «Библиотеку» и добавить необходимый набор в очередь к нужному классу.

Теперь перейдем с следующему необходимому элементу сервиса – индивидуальным карточкам. После регистрации класса вы можете получить макеты карточек, скачав их с официального сайта (в наборе 40 карточек). Номер обучающего в списке совпадает с номером на карточке. Для удобства я карточки подписываю, чтобы быстро их раздать перед уроком. Сама карточка распечатывается на бумаге, лучше использовать бумагу с повышенной плотностью или картон. Глянцевая бумага, а также ламинирование листов или вкладывание их в файлы для лучшей сохранности не допускаются, так как бликуют при сканировании и не дают зафиксировать ответ. Перед первым применением карточек, я их обязательно тестирую, проверяя, совпадают ли номера с фамилиями и именами учеников (в моей практике были сбои). На одном листе формата А-4 вы распечатывает сразу 2 карточки. На официальном сайте платно можно заказать прочные пластиковые карточки.

Сама карточка – это белый прямоугольник с нанесенным на него QR-кодом черного цвета. У каждого обучающегося индивидуальный неповторимый код. На карточке есть номер, соответствующий порядковому номеру ученика в списке. Стороны квадрата QR-кода подписаны заглавными буквами латинского алфавита, которые соответствуют буквам вариантов ответов.

Рисунок 1. Индивидуальные карточки

Важно! При показе нужного варианта ответа обучающиеся поворачивают карточку так, чтобы нужная буква находилась вверху. Следите, чтобы пальцами ученики не закрывали поле QR-кода. Если помехи в этой зоне, сканирование не происходит.

Итак, подготовительные шаги выполнены, можно приступать к самому опросу. Отмечу, что осваивая технологию работы с сервисом, поначалу затрачивала продолжительное время. Сейчас этот процесс занимает намного меньше времени, которое уходит только на внесение вопросов в базу и постановку набора в очередь. Достаточно 5-10 минут.

Для организации опроса желательно иметь проектор с подключенным к нему компьютером или интерактивную доску (выход в интернет обязателен). Но можно обойтись просто компьютером с подключением к интернет.

1. В браузере выходим на сайт https://www.plickers.com, вводим логин и пароль (можно их сохранить в браузере).

2. В личном кабинете в «библиотеке» выбираем нужный набор, выбираем в верхней строке «играть сейчас».

3. Выбираем класс в выпадающем списке.

4. Включаем приложение в телефоне. Нажимаем на 1 вопрос. У вас отражаются вопросы, которые дублируются на экране монитора или проектора. В телефоне вы видите и правильные варианты ответов, а ученики на экране – нет. Вам не нужно находиться рядом с компьютером, вы свободно можете перемещаться по кабинету, чтобы лучше сканировать ответы учащихся.

5. Прочитав вопрос и выбрав ответ, обучающиеся поднимают карточки. Выбранная буква ответа должна оказаться сверху.

6. Педагог нажимает кнопку «сканирование» в телефоне и в этом режиме просто наводит камеру на карточки. Приложение автоматически начинает считывать сразу все ответы, попавшие в объектив. Даже если один и тот же QR-код прочитается несколько раз в процессе сканирования, программа учтет только самый последний. Это дает шанс ученику поменять ответ в процессе сканирования, если он вовремя заметит свою ошибку.

7. На экране в это же время появляется статистика зарегистрированных ответов. Фамилии учеников меняют цвет – фон становится зеленым. Так учащиеся сами видят, считан их ответ или нет.

8. По завершении сканирования учитель нажимает в телефоне кнопку «галочку», что возвращает его в список вопросов.

9. Переходим к следующему вопросу и выполняем шаги 5-8.

10. Проводим анализ результатов опроса.

Применение ресурса как никогда актуально именно на современном этапе становления обновленной системы образования. Важна обратная связь, которую педагог в силах обеспечить, работая с приложением Plickers. На каждом уроке рекомендуется использовать формативное оценивание в целях своевременной поддержки обучающихся, прогресса в обучении, мотивирования детей к обучению, выявлению пробелов в знаниях и демонстрации их учебных достижений [1, с.317].

На этапе начала урока сервис использую при проверке домашнего задания, при актуализации знаний. Выявляю уровень представлений обучающихся по теме, которую предстоит изучить. Прослеживаю динамику усвоения материала, проводя повторное оценивание в конце урока по этим же вопросам.

На этапе середины урока целесообразно использовать «пликерсы» для формативного оценивания, выполнения, как отдельных заданий, так и всего этапа урока в целом. Творческий подход педагога к нестандартной формулировке вопросов и ответов, использование всех инструментов сервиса, позволит повысить активность и мотивировать обучающихся к дальнейшей работе.

На этапе окончания урока обязательным элементом стала рефлексия деятельности. В методической литературе описано много приемов, многие из них отлично синтезируются с сервисом. Намного меньше времени уходит на такой прием рефлексии как «Незаконченные предложения». Формируя набор вопросов, нужно просто переключить кнопку «оценка» на «опрос». Правильные ответы здесь не задаются. А после окончания опроса вы сразу увидите, как воспринимает урок весь класс и каждый ученик. Это позволит вам скорректировать сложность, скорость, формы работы на уроке.

Также отмечу, что данный сервис отлично справится с задачей оценить индивидуальную работу ученика, а также деятельность в паре или группе.

Таким образом, применяя сервис Plickers на различных уроках в начальных классах, мы способствуем решению целого комплекса задач, поставленных перед педагогами современной обновленной системой образования.

Список литературы:

1. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2021-2022 учебном году». – Нур-Султан: НАО имени Ы.Алтынсарина, 2021. – 338с.
2. https://newtonew.com/app/provodim-opros-vsego-klassa-za-30-sekund-s-pomoshchju-plickers

УДК372.8

ФОРМИРОВАНИЯ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИИУ УЧАЩИХСЯ

Рахимова Эльмира Ерсалимовна
м.п.н,учитель казахского языка и литературы
КГУ «Школа-лицей №1
отдела образования акимата города Костаная»
Айгужина Жанар Советбековна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Школа-лицей №11» города Нур-Султан
Костанай, Казахстан

Аннотация

Оқушылардың метанымдық қабілеттерін өз бетінше немесе мұғалімнің көмегімен қалыптастыру, дамыту, оқу мәселесін анықтауға және шешу жолдарын табуға мүмкіндік береді. Сабақта мета-танымдық байланыстарды қолдану негізгі оқу құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйінді сөздер: метаным, білім, технология

Аннотация

Формирование и развитие метапредметных способностей обучающихся самостоятельно или же с помощью учителя дает возможность определять учебную проблему и находить пути решения. Применение метапредметных связей на уроках способствует формированию основных учебных компетенций.

Ключевые слова: метапознание, образование, технология

Abstract
The formation and development of meta-subject abilities of students independently or with the help of a teacher makes it possible to identify an educational problem and find solutions. The use of meta-subject connections in the classroom contributes to the formation of basic educational competencies.
Keywords: metacognition, education, technology

Согласно новому образовательному стандарту общего образования основные образовательные результаты разделяются на предметные, метапредметные и личностные. В связи с данной установкой следует пересмотр программ с целью повышения их качества. Это возможно при использовании новых образовательных технологий. «Потенциал нового качества, по мнению ученых, заложен в метапрограммах, обеспечивающих содержательно-мировоззренческое сопровождение и согласование учебных программ школьного образования за счет целостного рассмотрения комплекса направлений, повышения уровня образованности школьников, расширения круга личностно значимых проблем, а также набора средств решения проблем» [1].

Вхождение Казахстана в мировое образовательное пространство требует разработки стратегического плана развития отечественного образования и, соответственно, перехода к новой модели, учитывающей достижения национальной системы образования и общемировые тенденции в развитии образования. Цель данного мероприятия: воспитание у учащихся чувства патриотизма, любви к Родине, уважения к государственным символам Республики Казахстан, воспитание уважительного отношения к государственным символам Республики Казахстан. Научная основа обновления содержания образования заключается в том, что ученик обладает определенными навыками и умениями, субъектом учебной деятельности, образованной, грамотной, умеющей правильно и умело выражать свои мысли и мысли. В современных условиях в казахстанском обществе одной из актуальных проблем является формирование конкурентоспособной личности, которая не только готова к жизни в изменяющихся социальных и экономических условиях, но и способна проявить активное отношение к реальной жизни вокруг себя и способствовать ее улучшению. Ожидаемые результаты обучения определяются компетенцией выпускника школы в соответствии с установленной целью. А что такое компетентность?

Основные признаки компетентности:

- культура межличностных и трудовых связей;
- овладение экономическими, социальными, правовыми, нравственными, сихологическими аспектами деятельности;
- готовность к адаптации деятельности в новых условиях, принятию управленческих решений;
- потенциал подготовки к выполнению практических профессиональных задач;
- умение использовать какие-либо методы в зависимости от конкретных обстоятельств;
- способность принимать эффективные решения. (И.О. Чошанов)

В настоящее время необходимо освоить мировой учебный процесс посредством новых технологий. Для того, чтобы на уроке было интересно, необходимо овладеть всеми предметами, то есть стремиться к формированию компетенции,с помощью игр, явлений в повседневной жизни, и тогда ребенок будет способен овладеть всеми предметами.

Процесс развития личности не возможен без развития ее мышления. И, отойдя от привычного обучения в виде пассивного получения знаний, современная школа ориентирована на пробуждение самостоятельного поиска знаний учащегося. В развитии данных умений лежит критическое мышление человека. Именно данный вид мышления характеризуется возможностью выявления пробелов в знаниях или необходимости в обновлении устаревших данных.

Немаловажную роль играет процесс обучения в реализации образовательного процесса и процесса воспитания. Педагог воздействует на своего подопечного, стимулируя его активность, и достигает заранее поставленную цель, управляя его активностью. Создание необходимых и достаточных условий проявлений активности учащихся происходит через использование определенного набора средств образовательного процесса. Дидактический процесс в совокупности с мотивацией обучающихся к учению, с учебно-познавательной деятельностью учащегося и деятельностью педагога по управлению обучением [5].

Для успешной реализации тех или иных обучающих технологий необходимо соблюдать определенные условия. Изначально необходимо требование учебно-познавательной мотивации, соответствующей содержанию по смыслу изучаемой информации. Далее важно подвергнуть структурированию в смысловые блоки, которые выражены задачами познавательской деятельностью, изучаемую информацию. Следующим важным моментом является проектирование конкретных способов деятельности обучения. Наконец, нельзя не отметить целесообразность создания (провоцирования) проблемных (мотивационных) ситуаций для выполнения решения установленных задач [3].

Критическое мышление-основа открытого общества. Критическое мышление - это способность каждого индивидума мыслить, исследовать и обобщать проблемы в любых ситуациях, свободно выражать свои мысли. Критическое мышление, самостоятельное, индивидуальное мышление. Это

означает, что он должен самостоятельно задавать вопросы и постоянно искать ответы на них, выявлять проблемы, требующие решения, высказывать свое мнение по каждому вопросу, аргументировать его, а также более точно рассматривать мнение других и изучить логику этих доказательств. Настоящий урок-это единство труда и опыта, которое всегда сделано в диалоге, поиске, подготовке, обучении, думая о будущем учеников. *Метапредметный подход* обеспечивает переход от существующей практики дробления знаний на предметы к целостному образному восприятию мира, к метадеятельности. По-мнению А.А.Кузнецова, метапредметные (компетентностей) результаты образовательной деятельности - способы деятельности, применимые как в рамках образовательного процесса, так и при решении проблем в реальных жизненных ситуациях, освоенные обучающимися на базе одного, нескольких или всех учебных предметов. Метапредметность как принцип интеграции содержания образования, как способ формирования теоретического мышления и универсальных способов деятельности обеспечивает формирования целостной картины мира в сознании ребёнка. При таком подходе у учащихся формируется подход к изучаемому предмету как к системе знаний о мире, выраженном в числах и фигурах (математика), в веществах (химия), телах и полях (физика), художественных образах (литература, музыка, изобразительное искусство) и т.д. [1]

Метаумения - присвоенные метаспособы, междисциплинарные (надпредметные) познавательные умения и навыки. К ним относятся:

- теоретическое мышление(обобщение, систематизация, определение понятий, классификация, доказательство и т.п.);
- навыки переработки информации (анализ, синтез, интерпретация, экстраполяция, оценка, аргументация, умение сворачивать информацию);
- критическое мышление (умения отличать факты от мнений, определять соответствие заявления фактам, достоверность источника, видеть двусмысленность утверждения, невысказанные позиции, предвзятость, логические несоответствия и т.п.);
- творческое мышление (перенос, видение новой функции, видение проблемы в стандартной ситуации, видение структуры объекта, альтернативное решение, комбинирование известных способов деятельности с новыми);
- регулятивные умения (задавание вопросов, формулирование гипотез, определение целей, планирование, выбор тактики, контроль, анализ, коррекция свей деятельности);
- -качества мышления (гибкость, антиконфоризм, диалектичность, способность к широкому переносу и т.п.).

В настоящее время формирование метаумений становится центральной задачей любого обучения. [2] Таким образом, учащийся, получая инструменты выше упомятой технологии, получает позможность самостоятельного определения первостепенных знаний для него, т.е. построение своего личного образовательного маршрута. Такое желание не заканчивается изучением отдельной теме, оно плавно переходит на следующие темы, при решении других ситуаций, в этом и выражается непрерывность и целостность образовательного процесса. Учащийся, не дожидаясь указаний педагога, сам пытается получить новые знания и таким образом происходит его самореализация. Развитие личностных качеств является одной из задач современного образования. Поэтому в технологии развития критической мыслительной деятельности эпицентром событий будет личность учащегося и его индивидуальные качества. С помощью приемов технологии удается влиять на рост личностного компонента человека. В связи с тем, что формирование нового мышления молодого поколения, формирование целостного мировоззрения, является одной из актуальных проблем в системе общего образования – формирование знаний, умений и навыков мирового уровня качества, внедряются новые технологии и методы проведения занятий. Среди этих технологий большое место в развитии разговорной речи учащихся занимает технология» критическое мышление через чтение и письмо". [3]. Начиная с понимания особенностей программы критического мышления, психологии, мы постоянно внедряем стратегии (методы) в свою систему преподавания. В настоящее время мы совместно с учителем английского языка проводим интегрированные уроки. К примеру, в 10 классе мы провели интегрированное занятие по английскому языку и казахскому языку на тему: «Менің Отаным- Қазахстан.Kazakhstan is my motherland».Во время работы на интегрированном уроке мы пришли к выводу, что учитель ведет себя к поискам; учит мыслить. Педагогическая технология предполагает повышение активности учащихся как системно развивающегося проекта педагогической деятельности, а деятельности учащихся на пути достижения образовательных целей и развития личности. А повышение активности учащихся ведет его к творчеству. Творческие способности могут быть в природе каждого ребенка. Наша задача-раскрыть ученику возможности, которые у него скрываются. Если ученик раньше был только слушателем, то теперь соискателем, мыслителем, доказывающим свою мысль, а учитель играет ведущую роль в направлении на эту деятельность, организации обучения. Задания интегрированных уроков позволяют обеспечить формирование необходимых навыков и умений учащихся, дополняя и углубляя полученные знания по казахскому языку и английскому языку. Технология развития критического мышления почти всегда по своей логике не задействует знания из одной области, например, казахского языка. Она направлена на развитие не только пограничных областей наук, но и даже неродственных. Бывают учащимся для

решения каких-либо задач необходимо обратиться к знаниям из математики (раздел теория вероятности) или истории (чтобы узнать как такие задачи решались ранее). В итоге ученик развивается неоднобоко и это показывает целостную картину мира. Учащемуся приходится понимать, что, сколько бы он не знал, источник знаний не кончается и нельзя до конца наполнить багаж знаний. Новые условия жизни предлагают личности смотреть каждый раз по-новому, мир меняется и заставляет приспосабливаться институты жизни человека. Но благодаря такого рода заданиям мне удалось привить интерес к своему предмету и другим дисциплинам. Задания уроков были нацелены на развитие самостоятельного поиска решений, анализа и нахождение нестыковок в привычных фактах. Учащимся, которые привыкли получать информацию в привычном виде по душе пришелся новый формат проведения упражнений. Это повлияло на активность учеников. Я, в свою очередь, отметила для себя закрытые для себя стороны некоторых учеников. Учащиеся учились не только предмету, но и учились слушать других.

В современных условиях жизни существует требование преодолеть репродуктивный стиль обучения и перейти к новым образовательным парадигмам, которые обеспечат познавательную активность и самостоятельность мышления учащихся. К одним из них отнесем стратегическое направление модернизации образования. Критичность мышления тесно связана с самостоятельностью мыслительных процессов. По утверждению В.Борисенкова: «Школьное учреждение должно научить мыслить и научить учиться – вот педагогические императивы современных условий жизни эпохи» [4].

Человечество озабочено обеспокоено быстрыми условиями развития общества, новыми требованиями, которые диктует жизнь. Поэтому ученые и начинают думать как подготовить подрастающего человека к жизни, к самостоятельному решению жизненных ситуаций. Самостоятельная деятельность человека требует достаточных характеристик от него, таких как самоорганизаця, саморегуляция, рефлексия и др. И развитие критическое мышление плотно граничит с такими видами деятельности. Ключевыми моментами в развитии человечества будет постоянное и непрерывное обучение человека. Поэтому перечисленные выше качества будут просто необходимы.Метафорично объясняется смысл этой концепции: «Когда не знаешь, куда выбирать направление, стоит идти вверх или вперед». Подчеркивает необходимость вложений в человеческие ресурсы, не зная его дальнейших будущих действий. Ценность таких вкладов кроется в возможности человеком расширения «зоны обзора» и осуществления правильного выбора следующего шага. [5].

Преимущества методики преподавания новых технологий: способствует эффективному усвоению материала, вызывает интерес; награждаются активные участники, привлекаются к чувству, оказывают всестороннее, особенно влияние на поведение, осуществляется обратная связь, соотносятся и формируют собственное мнение. Критическое мышление развивает способность учащихся к саморегуляции учебной деятельности и к самообразованию в целом (трехфазная структура урока предполагает наличие рефлексии на каждой стадии урока и соответственно собственно рефлексии). Рефлексивный анализ проблем, осваиваемый учащимися, является необходимым условием выработки у них приемов самостоятельной постановки задач, гипотез и планов решений, критериев оценки полученных результатов. Таким образом, использование технологии развития критического мышления на интегрированных уроках способствует достижению метапредметных результатов процесса обучения.Современные условия жизни заставляю людей открывать новые способности, ища новые возможности для их раскрытия и прорабатывания. Если в ранних трудах критической мыслительной деятельности не было такого особого внимания, то на сегодня это понятие модно, а люди с развитым критическим мышлением ценятся в обществе. Люди обладающие такой характеристикой мышления, как критичность, спокойно ведут себя в сложных ситуациях выбора, им свойственно делать анализ и оценивать возможности. При этом в своем решении они не пользуются стандартным подходом, а подходят творчески и креативно к делу. Они не останавливаются на достигнутом понимая, что нет предела с совершенству и всегла внимательно изучают вопрос с разных сторон, не отметая другие мнения.

Вся мыслительная деятельность учеников происходит последовательно в соответвии с принципами обучения. В этом есть доступность обучения. Позиция учащегося начинается с простого предположения какой-то идеи близкой ученику. Затем он постепенно вносит в нее рассуждения, приводит аргументы, наполняет ее идейными высказываниями других исследователей. Обязательным условием будет мнение со стороны, оно помогает учащемуся увидеть неточности в своих рассуждениях. Таким образом, формируется полноценная картина мыслительной составляющей точки зрения учащегося. Это поможет учащемуся в будущем быть активным гражданином страны и просто неравнодушной личностью. Иметь свою точку зрения на какие-то жизненные события или ситуации. Позволит не растеряться в количестве информации. [6].

Список литературы:

1. 1.Асмолов А.Г., Как проектировать универсальные учебные действия: от действия к мысли [Текст] / Под ред.А.Г.Асмолова. – М., 2008.
2. 2.Бутенко А.В., Ходос Е.А. Критическое мышление: метод, теория, практика. Учеб.-метод. пособие. М.: Мирос, 2002. - 176 с.
3. 3.Ушева, Т. Ф. Формирование метапредметных умений учащихся [Текст]: метод.пособие / Т.Ф.Ушева. – Иркутск : ИГЛУ, 2012. – 92 с.
4. Позднякова, Е.В. Развитие метапредметных компитенций у младших школьников посредством интерактивных технологий [Текст] / Позднякова, Е.В.// – Челябинск, 2010. – 26 с.
5. 5.Постнова С.А. Методы практической реализации технологии критического мышления с использованием средств ИКТ в учебно-воспитательном процессе (на примере уроков истории) // Инновационные проекты и программы в образовании. 2009. №2.
6. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. -2006. - 198 с

ӘОЖ: 371.3

SMART ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Рахым Бағила Маратқызы,
2-курс магистранты
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

Аннотация

XXI ғасырда орта білім беру жүйесі елеулі өзгерістерге ұшырады. Бұл өзгерістердің басында соңғы жылдары әлемнің көптеген елдерінің білім беру деңгейлерінде белсенді дамып, енгізіліп жатқан технологиялар жатыр. Қалыптасқан жағдайды өзгерту - қазақстандық білім беру сапасын арттыру бағыты соңғы жылдардағы көптеген стратегияларда, тұжырымдамаларда жарияланды. Smart -білім беру дегеніміз - бұл өзін-өзі басқаратын, ынталы, икемді, ресурстармен байытылған, білім алушыларды, педагогиканы және формальды да, бейресми де оқытуды қамтитын ортаны біріктіретін технологиялық жүйе, сондай-ақ білім алушыларға қажетті білім, дағдылар, құзыреттер алу мақсатында дербестендірілген тәсіл болып табылады. Бұл мақаланың мақсаты - орта білім беру жүйесінде smart технологияны қолдануды зерттеу.

Кілт сөздер: SMART, орта білім беру, технология, оқушы, қызмет, инновация.

Аннотация

В XXI веке система среднего образования претерпела существенные изменения. В начале этих изменений лежат технологии, которые в последние годы активно развиваются и внедряются на образовательных уровнях многих стран мира. Курс на изменение сложившейся ситуации-повышение качества казахстанского образования был провозглашен во многих стратегиях, концепциях последних лет. Smart образование - это технологическая система, объединяющая самоуправляющуюся, мотивированную, гибкую, обогащенную ресурсами среду, включающую обучение обучающихся, педагогику и как формальное, так и неформальное, а также персонифицированный подход с целью получения обучающимися необходимых знаний, навыков, компетенций. Целью данной статьи является изучение использования smart технологий в системе среднего образования.

Ключевые слова: SMART, среднее образование, технология, ученик, деятельность, инновация.

Abstract

In the 21st century, the system of secondary education has undergone significant changes. At the beginning of these changes are technologies, which in recent years have been actively developed and implemented at the educational levels in many countries around the world. The course to change the current situation - to improve the quality of Kazakhstani education has been proclaimed in many strategies and concepts of recent years. Smart education is a technological system that combines self-governing, motivated, flexible, resource-enriched environment, including student learning, pedagogy and both formal and informal, as well as personalized approach in order to obtain the necessary knowledge, skills and competencies for students. The purpose of this article is to explore the use of smart technology in secondary education.

Key words: SMART, secondary education, technology, student, activity, innovation.

Әлеуметтік дамудың заманауи және сұранысқа ие трендтерінің бірі қоғам өмірінің түрлі салаларында смарт-технологияларды әзірлеу, енгізу және пайдалану болып табылады. Бұл технологиялар тек білім беру саласында емес, сонымен бірге әлеуметтік процестердің сипатын сапалы түрде

өзгертеді. Ақылды қоғам парадигмасының негізгі сәті – шығармашылық әлеуеті бар, ақпаратты тез және тиімді таба алатын, яғни XXI ғасырдың білімі мен дағдыларын меңгерген оқушыларды оқыту. Ол оқу процесін ұйымдастыруда ақылды технологияларды қолдануға негізделген, онсыз қазіргі қоғамды елестету қиын.

Ең алдымен, қарастырылып отырған тақырыптың негізгі терминологиясына жүгінеміз. Зерттеу мәселелеріне арналған шетелдік Пайдаланған әдебиеттерде «ақылды» префиксі бар көптеген ұғымдар бар екенін ескерген жөн. Олардың ішіндегі негізгілері: ақылды білім беру және ақылды оқыту [1, 37б]. Бұл ұғымдардың мәні белгілі «білім беру» және «оқыту» ұғымдарының мәнінен «smart» жүйесінің қасиеттерімен ерекшеленеді, ол қоршаған ортамен өзара әрекеттесуде және осы жүйенің қоршаған ортаға:

- өзгеретін жағдайларға бейімделу;
- өзін-өзі дамыту және өзін-өзі бақылау;
- нәтижеге тиімді қол жеткізуге көмектеседі.

Олардың ішінде smart білім беру ұғымы шетелдік ғалымдармен білім беру парадигмасы, білім беру ортасы, білім беру жүйесі, білім беру желісі, білім беру процесі ретінде сипатталады. Smart білім беруді парадигма ретінде анықтау оны адаптивті оқу процесін жүзеге асыруға және зияткерлік ақпараттық технологияларды қолдануға негізделген білім беруді дамытудың жаңа тұжырымдамалық идеясы ретінде бөлуге негізделген. Оны білім беру ортасы тұрғысынан қарастыру смарт-білім алушылармен және смарт-педагогикамен қатар смарт-білім берудің негізгі элементтерінің бірі ретінде құрылатын зияткерлік ортаны бөлуге әкеледі. «Smart білім» ұғымын анықтауға жүйелік тәсілдің мәні оны оқушылар Интернет арқылы қажетті білім, дағдылар мен құзыреттер алуын, қоршаған ортамен өзара әрекеттесуін және оқыту, тәрбиелеу процесін қамтамасыз ететін жүйе ретінде қарастыру болып табылады [2, 8б]. Желілік тәсілдің ерекшелігі - smart технологияны жалпы стандарттар, келісімдер мен технологиялар негізінде оқу орындары мен оқытушылар құрамының ортақ күш-жігерімен интернет желісінде ұйымдастырылған білім ретінде қарастыру қажет.

Орта білім беру жүйесінің байқалып отырған трансформациясы шектеулі қолдану спектрі бар дәстүрлі оқытудың көмекші құралы ретінде әрекет ететін әдеттегі аудиториялық және электронды оқытудың орнына біртіндеп ақылды білім берілетіндігін көрсетеді. Smart-білім беру тұжырымдамасы білім берудің барынша жоғары деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған. Қазақстандық білім беру практикасына озық smart-технологияларды енгізу мүмкіндіктерін бағалау үшін біз бөлген талаптарды ескере отырып, келесіні айқындауымыз қажет:

- білім алушылар мен оқытушылардың smart-құрылғылармен (оның ішінде дербес компьютерлермен) қамтамасыз етілуі;
- білім алушылардың, оқытушылардың және білім беру ұйымдарының интернетке қол жеткізумен қамтамасыз етілуі;
- білім беру үдерісінде smart-технологиялармен жұмыс істеу үшін қажетті сандық дағдылардың болуы [3, 34б].

Білім беру мәселелеріне әсер етпейтін «smart оқыту» ұғымы формальды (білім беру ұйымында болатын оқыту) және бейресми оқытуды (бейресми арналар арқылы жүзеге асырылатын оқыту), сонымен қатар қосымшалар мен мазмұнға бағытталған оқыту ретінде сипатталады. Мұндай білімнің негізі келесі ерекшеліктер болып табылады:

- білім берудің өз бетінше білім алуға бағытталуы, оқушылар «білім алушылар» санатынан «білім жасаушылар» санатына ауысуы;
- білім алушыларды жұмыс процесінде оқытуға, шығармашылық міндеттерді шешуге және жеке бағалауға негізделген білім беру процесіне саналы түрде қосу;
- білім беру жүйесінің икемділігі, оны оқушылардың жеке қалауына бейімдеу;
- қашықтан ақысыз курстар, бұлтты есептеулер түрінде бай мазмұнды пайдалану;
- білім алушыларға кез келген уақытта және кез келген жерде оқуға мүмкіндік беретін түрлі технологияларды қолдану [4, 23б].

Ол әдісті, қоршаған ортаны, білім мен танымды өндіруге және технологиялауға қабілетті тұлғаны оқыту, тәрбиелеу процесі тұрғысынан қарастыратын зерттеу оқыту идеяларына негізделген. Білімді техникалық және әлеуметтік объектілерге айналдыру қажет. Орта білім беруде smart технологиясы білім алушыларға келесіде көмектеседі:

- бай дағдылар жиынтығын қалыптастыруға;
- мотивацияны, белсенділікті арттыруға;
- өз бетінше оқу дағдыларын, тапқырлығын, стратегиясын дамыту;
- оқу нәтижелерін жақсарту;
- оқу жүктемесін жеңілдету және т.б.

Smart технологиялар контекстті ескереді, интерактивті және пайдалану кезінде жетілдірілуі мүмкін. Орта білім беру кезінде smart технологиялардың мысалдары:

- заманауи компьютерлік бағдарламалар;
- оқыту онлайн ойындары және ойын жағдайлары;

- интеллектуалды білім беру қосымшалары;
- виртуалды және кеңейтілген шындық;
- жаппай ашық онлайн курстар;
- диалогтық интерфейстер және басқалар.

Ең алдымен, қандай smart технологияларды озық деп атауға болатынын анықтауға тырысамыз. Ғылыми Пайдаланған әдебиеттерде озық smart-технологияларды бөліп көрсетуге ешқандай тәсіл қалыптаспағанын атап өткен жөн. Осылайша, шетелдік зерттеушілердің жұмыстарына сүйене отырып, біз келесі озық smart-технологияларды атап өттік:

- төңкерілген класс. Оны оқу процесінде қолдану білім алушылар мен оқытушыларда оларды дайындауға, интернетке және дербес компьютерге, планшетке немесе смартфонға қол жеткізуге арналған бейне дәрістердің немесе жабдықтардың болуын болжайды;
- рөлдік пермутация. Модификацияланған инверттелген сынып моделі, оқушылардың берілген тақырып бойынша материалды жеке зерттеуін қарастырады;
- smart mobile технологиясы. Smart mobile технологиясын білім беру процесіне енгізу үшін педагогтар мен оқушылардың интернетке, білім алушыларда смартфондарға, тест дайындау үшін оқытушыда дербес компьютерге қолжетімділігі болуы қажет;
- геймификация. Бұл технология ойын элементтерін (викториналар) және ойын емес контексте сабақ дизайнының әдістерін қолдануға негізделген;
- виртуалды және кеңейтілген шындық. Виртуалды шындық технологиясын қолдану пайдаланушыларды жасанды сандық ортаға батыруға негізделген [5, 25б].

Бұл жүйенің негізгі элементтері - smart оқушы, smart педагогика және smart орта. Сонымен қатар, smart білім алушы ақылды білім берудің негізгі субъектісі болып табылады. Smart –бағдарланған білім беру процесі олардың XXI ғасырдың жұмыста және жеке өмірінде тиімді пайдалану үшін қажетті дағдылары мен құзыреттіліктерін игеруіне бағытталуы тиіс. Бұдан smart білім берудің мақсаты білім алушыларды дамыту, оларды заманауи динамикалық ортада жұмыс істеуге дайындау болып табылады.

Smart білім берудің келесі негізгі элементі – smart орта. Ол білім алушыларға цифрлық ресурстарды пайдалануға және кез келген жерде және кез келген уақытта оқыту жүйелерімен өзара іс-қимыл жасауға, сондай-ақ оларға қажетті оқу нұсқаулығын, көмекші құралдарды және қажетті жерде, қажетті уақытта және қажетті нысанда оқыту бойынша ұсыныстарды белсенді беруге мүмкіндік беретін әртүрлі технологиялар қолдайтын білім беру ортасын білдіреді. Smart орта кеңістікті, орынды, уақытты, технологияны, құрылғыларды, бақылауды және өзара әрекеттесуді қамтиды. Демек, ол smart білім берудің негізгі элементтерінің бірі бола отырып, білім алушылардың арнайы әдістемелер негізінде пайдаланылатын дербестендірілген оқу ресурстарымен және жүйелермен өзара іс-қимыл жасау мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тихомирова Н.В., Минашкин В.Г., Дубейковская Л.Н. Образовательный процесс в электронном мире: условия и направления трансформации // Информационное общество. - 2011. - №3. - С. 35-44.
2. Лапчик М.П. Дистанционные технологии в системе инновационного педагогического образования // Инновации в непрерывном образовании. - 2011. - №2. - С. 5-10.
3. Алетдинова А.А. Развитие смарт-образования как инновационной технологии / Алетдинова А.А., Мельниченко А.А. // Вестник Югорского государственного университета. - 2015. - №2. – С. 31-37.
4. Тихомиров В.П. Мир на пути к «Smart Education». Новые возможности для развития // Открытое образование. - 2011. - №3. - С. 22-28.
5. Захарова И.Г. Информационные технологии обучения и развития учебных навыков //Открытое образование. -2002. - №1. - С. 24-26.

ӘОЖ 37.02

МЕКТЕПТЕ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМИ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПӘНДЕРДІҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ

Сагадиева Кенжегуль Биахметовна,
педагогика ғылымдарының магистрі
«Педагогикалық шеберлік орталығы»
филиалының тренері
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада «функционалдық сауаттылық», «ғылым жаратылыстану сауаттылығы», «пәнаралық байланыс», «интеграция» негізгі ұғымдарына тікелей қатысты және педагогтердің заманауи мектептің өзекті мәселелерінің бірі функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда пән аралық байланыс пен көлденеңнен жоспарлауды тәжірибеге енгізу мүмкіндіктері қарастырылған.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, ғылыми жаратылыстану сауаттылығы, пән аралық байланыс, интеграция.

Аннотация

В статье рассмотрены основные понятия «функциональная грамотность», «естественнонаучная грамотность», «междисциплинарная связь», «интеграция»и одна из актуальных проблем современной школы-возможность внедрения педагогами практики межпредметной связьи горизонтального планирования в формировании функциональной грамотности.

Ключевые слова: функциональная грамотность, естественнонаучная грамотность, межпредметные связи, интеграция.

Abstract

The article discusses the basic concepts of «functional literacy», «natural science literacy», «interdisciplinary communication», and one of the urgent problems of modern schools is the possibility of teachers introducing the practice of interdisciplinary communication and horizontal planning in the formation of functional literacy.

Keywords: functional literacy, natural science literacy, interdisciplinary connections.

Жаратылыстану циклі табиғат туралы ғылымдар жүйесін қамтиды: физика, химия, биология, география, астрономия, экология. Осы ғылымдардың әрқайсысы өзінің пәндік мазмұны, құрылымы, зерттеу әдістері бар, табиғаттың бір жағын сипаттайды, оның моделін жасайды. Бірін үйрену бұл ғылымдар әлемнің біртұтас және біртұтас екенін ұмытпауымыз керек.

Жалпы білім беретін мектепте жаратылыстану-ғылыми цикл пәндері олар тек міндетті минимум шегінде зерттеледі. Алайда, бұл заттар оқушыларға әлемнің заманауи ғылыми бейнесін ашуға арналған. Табиғат туралы білім қазіргі адамның дүниетанымының табиғи ғылыми негізін құрайды. Сонымен, білім алудың әр сәті оқушының санасының тұтастығын, табиғат туралы біртұтас білім жүйесін – оның интегралды бейнесін қалыптастыру керек [1, 15б].

Мұғалімнің кәсіби қызметінде әрдайым ізденіс, пәндер бойынша білімді интеграциялау деңгейінде педагогикалық шығармашылық үшін орын бар.

Интеграция – бұл мақсат емес, мұғалімнің іс-әрекетіндегі белгілі бір жүйе болғандықтан, ол интеграцияланған оқытудың белгілі бір мәселелерін шешуі керек?

- интеграцияланатын ғылымдардың мәліметтерін қолдана отырып, олардың жан-жақты түсіндірілуіне байланысты ассимиляцияланған ұғымдар мен заңдылықтардың тереңдігінде көрінетін пән бойынша оқушылардың білім деңгейін арттыру;
- зияткерлік қызмет деңгейін қарастыру арқылы өзгертуге;
- жетекші идеялар тұрғысынан оқу материалдарын зерттелетін мәселелер арасындағы өзара байланыс;
- сабақта және сабақтан тыс уақытта белсенді және өз бетінше жұмыс істегісі келетін оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру – оқушыларды шығармашылық қызметке қосу [2, 121б].

Қазіргі әлемде материя мен энергия емес, ақпарат пен ғылыми білім негізгі факторларға айналған жаңа әлеуметтік ортаға бейімделу қабілеті бүкіл қоғамның перспективалық даму процесінде оқушының, түлектің, ел азаматының бәсекелестік артықшылығын айқындаушы болды. Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінің стратегиялық және адами әлеуеті қазақстандық қоғамды әлеуметтік-мәдени жаңғыртудың негізгі құралы болуға арналған. Барлық уақытта мектепке заманауи қоғамның әлеуметтік тапсырысы-түлек тұлғасының жетістігін қалыптастыру.

Жалпы орта білім берудің МЖМБС-ға сәйкес білім беру процесінің тиімділігі ақпарат пен технологиялардың бәсекелес әлемінде оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту жағдайларын қамтамасыз ететін ақпараттық-білім беру ресурстары мен әдістемелері жүйесімен қамтамасыз етілуге тиіс. Білім сапасы, білімді басқарудың өнімділігі, негізгі білім беру нәтижелері оқушылардың, мектеп түлектерінің академиялық білімдерін практикалық іс-әрекетте, өмірлік жағдайларда қолдану дағдыларын бағалайтын жүйелі және құзыреттілік тәсілмен анықталады. Оқу-танымдық құзыреттілікті қалыптастыру - функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы жаңа білім беру стандарттарының негізгі сәті.

Мұндай дағдылар «функционалдық сауаттылық» терминімен анықталады. Оның салыстырмалы бағасын PISA халықаралық оқушылардың білім жетістіктерін зерттеу бағдарламасы жүргізеді. PISA зерттеулерінде оқушылардың қоғам өміріне белсенді қатысуға дайындығын, яғни функционалдық сауаттылықты бағалауды мақсат етеді, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық деп ғылыми әдістер арқылы зерттелуі және шешілуі мүмкін проблемаларды нақты жағдайларда анықтау үшін жаратылыстану-ғылыми білімді пайдалану қабілеті түсініледі.

Интеграция-бұл ақпарат, білім, ғылым арасындағы байланысты қалыптастырудың жалпы және жан-жақты процесі, сонымен қатар диалектикалық бірліктің барлық компоненттерін түсінетін олардың тұтастығы мен біртұтас құрылымын қамтамасыз ету.

Оқу пәндерінің интеграциясы вариативтіліктің, жеке бағдарлаудың өсуіне, оқушылардың әлем туралы білімдерінің тұтастығын қалыптастыруға және тікелей немесе білім беруді саралау арқылы мектептің жоғары сатысында оқытудың бейіндеуіне ықпал етеді.

Интеграция қазіргі заманғы білім жүйесінде қажет. Біріншіден, білім берудегі дәстүрлі «монологиялық» жүйе практикалық тиімділігін жоғалтты. Екіншіден, қазіргі мектепте оқу пәндері «бәсекелес» сипатқа ие. Үшіншіден, мектеп пәндерінің әрқайсысы белгілі бір білім саласынан алынған ақпарат жиынтығын білдіреді, сондықтан шындықты жүйелік сипаттауға үміткер бола алмайды [3, 161б]. Сондықтан пәндік білімді сақтай отырып, олардың тығыз өзара әрекеттесуі қажет.

Қазіргі мектепте Интеграция бірнеше бағыттар бойынша және әртүрлі деңгейлерде жүріп жатыр. Бұл деңгейлер: пәнаралық және пәнішілік. Пәнішілік интеграция сабақтың жекелеген бөлімдерінен басқа пәндерден білімді қажет ететін фрагменттік интеграцияны, сабақ барысында мұғалім жаңа материалды игерудің қажетті шарты болып табылатын басқа пәндерден білімге сүйенетін кезде түйіндік интеграцияны қамтиды. Келесі деңгей-бұл тақырыпты ашу үшін әртүрлі ғылымдардың білімін біріктіретін пәнаралық немесе синтезделген интеграция.

Заманауи білім беру жүйесінің басты міндеті-сапалы білім беру үшін жағдай жасау. Құзыреттілік тәсілді енгізу-білім беру сапасын арттырудың маңызды шарты. Қазіргі мұғалімдердің пікірінше, өмірлік құзіреттіліктерді игерудің өзі адамға қазіргі қоғамда бағдарлануға мүмкіндік береді, Адамның уақыт сұраныстарына тез жауап беру қабілетін қалыптастырады. Білім берудегі құзыреттілік тәсіл жеке тұлғаға бағытталған және білім берудің белсенді тәсілдерімен байланысты, өйткені ол оқушының жеке басына қатысты және белгілі бір оқушының белгілі бір іс-қимыл кешенін орындау процесінде ғана жүзеге асырылуы және тексерілуі мүмкін [4, 3б].

Білім беру құзыреттілігі-бұл жеке және әлеуметтік маңызы бар өнімді қызметті жүзеге асыру үшін қажетті объектілердің, нақты шындық процестерінің белгілі бір жиынтығына қатысты оқушылардың пәндік-семантикалық бағыттарының, білімінің, білік, дағдылары мен тәжірибесінің жиынтығы.

Білім беру құзыреттіліктерінің кешенділігі білім беру стандарттарын оқушылардың оларды игеруінің сәттілігін тексеруге мүмкіндік беретін жүйелі түрде ұсынудың қосымша мүмкіндігін қамтиды. Түлектердің дайындық деңгейіне қойылатын талаптар тұрғысынан білім беру құзіреттілігі-бұл оқушылардың өмірлік мәселелердің белгілі бір пәнаралық шеңберіне қатысты білім, білік және іс-әрекет тәсілдерін мақсатты қолдану қабілетімен байланысты оқу сапасының интегративті сипаттамалары [4, 11б].

Құзыреттілік-кез-келген жастағы, мамандықтағы адамға қажетті нақты, өмірлік, оған сәтті оқуға, жұмыс істеуге, қоғамда өмір сүруге, өзіне және басқаларға пайдалы болуға ықпал ететін мемлекеттер. Білім деңгейі, әсіресе қазіргі жағдайда, білім көлемімен анықталмайды. Құзыреттілік тәсілі тұрғысынан білім деңгейі қолда бар білім негізінде әртүрлі күрделілік мәселелерін шешу қабілетімен анықталады. Құзыреттілік тәсіл білімнің маңыздылығын жоққа шығармайды, бірақ ол алынған білімді қолдану қабілетіне баса назар аударады. Бұл тәсілмен білім беру мақсаттары оқушылардың жаңа мүмкіндіктерін, олардың жеке әлеуетінің өсуін көрсететін терминдермен сипатталады.

Білім беру, оқу құзыреті адам қатысатын барлық қызмет түрлеріне емес, тек негізгі білім беру салалары мен оқу пәндерін қамтитындарға ғана қатысты. Мұндай құзыреттер жалпы білім берудің пәндік-спецификалық, белсенді компонентін көрсетеді және оның мақсаттарына жан-жақты қол жеткізуді қамтамасыз етуге арналған. Құзыреттілікті қалыптастыру білім берудің оқу мазмұны арқылы жүзеге асырылады. Нәтижесінде оқушының қабілеттері дамып, күнделікті өмірде –күнделікті, өндірістік және әлеуметтік мәселелерді шешуге мүмкіндіктері пайда болады. Қазақстандық мектепке тән проблеманы шешуге мүмкіндік береді, онда оқушылар теориялық білім жиынтығын жақсы меңгере алады, бірақ нақты міндеттерді немесе проблемалық жағдайларды шешу үшін осы білімді пайдалануды талап ететін қызметте айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Сондықтан «білім беру құзырет-

тілігі» ұғымы біліммен салыстырғанда кеңірек және оқушының бір-бірінен бөлек білім мен дағдыларды игеруін емес, пәндік бағыт үшін оқу құзіреттілігінің жиынтығы болатын күрделі процедураны игеруді қамтиды.

Оқытудың интеграцияланған тәсілі кезінде білім берудің жалпы мазмұнына қатысты негізгі (метапәндік) құзыреттер ерекше мәнге ие болады.

Сабақтарды өткізу кезінде пәннен тыс, көп аспектілі-интегративті көзқарас пен іс-әрекетті жүзеге асыру қабілеті интеграция негізінде оқу құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды факторы және мектеп дамуының қазіргі кезеңінде мұғалімнің педагогикалық шеберлігін арттырудағы маңызды міндет болып табылады.

Мектептегі білім беруде жаратылыстану-ғылыми цикл пәндерін интеграциялау негізінде оқушылардың оқу құзыреттіліктерін қалыптастырудың негізгі мақсаттары:

- оқуға үйрету, яғни білім беру саласындағы мәселелерді шешуге үйрету;
- әр түрлі оқу пәндерінің аппаратын қолдана отырып, шындықтың көп өлшемді құбылыстарын, олардың өзара байланысын түсіндіруге, танымдық мәселелерді шешуге үйрету;
- қазіргі өмірдің негізгі мәселелерін шешуге үйрету (экономикалық, мәдениетаралық өзара іс-қимыл және өзге де);
- рухани құндылықтар әлемін шарлауға үйрету;
- іске асыруға байланысты мәселелерді шешуге үйрету;
- әр түрлі қызмет түрлеріне ортақ мәселелерді шешуге үйрету;
- кәсіби білім беруді одан әрі оқыту мәселелері [5, 216б].

Қазіргі мектепте интеграциялық тәсілді қалай жүзеге асыруға болады? Қолданыстағы пәндік оқыту жүйесі ғылымда дәстүрлі түрде қалыптасқан білімнің пәндік салаларын табиғи, техникалық, гуманитарлық деп бөлуді көрсетеді. Жеке тақырыптарды зерделеу кезінде бірнеше пәндерді тақырыптық, жобалық интеграциялау мүмкін. Интеграцияланған курстар тиімді болып табылады, олар жан-жақты және сапалы түрде кіретін өзіндік зерттеу объектілері бар автономды ғылыми пәндер болып табылады. Біріктірілген сабақ-бұл бір тақырыпты немесе құбылысты, процесті зерттеу кезінде бір уақытта бірнеше пәндерді біріктіретін сабақтың сапалы ерекше түрі.

Интегративті тапсырма-әртүрлі сабақтарда қолдануға болатын оқу тапсырмаларының бір түрі. Олардың ерекшелігі-әртүрлі ғылымдардан, әртүрлі оқу пәндерінен, тақырыптардан, проблемалардан білім мен дағдыларды синтездеу, оларды бір мәселені шешу үшін, бір объектіні немесе пәнді білу үшін біріктіру.

Пәнаралық байланыстар - әртүрлі оқу пәндерінің түйіндес өрістері. Олар білім беру процесін ұйымдастыруда да, мазмұнда да пәндер арасындағы ортақ нәрсені өзара ескереді. Олар әр түрлі оқу пәндері бойынша білім мазмұнының өзара үйлесімділігін, білім берудің жалпы мақсаттарымен де, әр пәннің ерекшелігіне байланысты оқу-тәрбие міндеттерін оңтайлы ескерумен де анықталатын материалды құру мен таңдауды болжайды.

Ең бастысы-мұғалімнің пәнге деген пәнаралық көзқарасы, ол күрделі қоршаған әлемді біртұтас және әр түрлі көруге дағдыланған оқушыларға әсер етеді. Олар білімнің сөзсіз синтезін жүзеге асыруға қызығушылық танытады. Мысалы, «Атмосфера» тақырыбын зерттеуде оқушылар математика және физика бойынша білімдерін шығармашылықпен қолданады, ауадағы газдардың арақатынасын графикалық түрде көрсетеді, әртүрлі биіктіктегі атмосфералық қысымның шамаларын, ауа температурасын өлшейді, амплитудасының мәндерін, тәулігіне, айдағы орташа көрсеткіштерді есептейді, координаталық жазықтықта температураның өзгеру графигін жасайды, координаталық осьтер туралы білімді дамытады, теріс және оң сандар туралы ұғымдар, атмосфералық жауын-шашынның, ауа ылғалдылығының шамасын анықтайды, тұман, бұлт, жел, жердегі жылу процестерін қарастырады. Бұл ретте оқушылар табиғи процестерді зерттеуде география, математика және физика бойынша танымның мәні туралы жаңа білім жасайды.

6-сыныпта Географияны интеграцияланған оқыту таным объектісін тұтас қабылдау мақсатында әртүрлі пәндік салалардан білімді біріктіру дағдысын дамытуға ықпал етеді. Нақты объектілерді, құбылыстар мен процестерді Мета-объективті қабылдаудың бұл әдісі, оның жүйелілігі, дамуы әр түрлі қабылдауға мүмкіндік береді.

Орта мектепте Географияны зерттеудегі пәнаралық байланыстар оқушылар үшін тиімді және қызықты болуы мүмкін. Физикалық Географияны оқытуда бірлескен сабақтар тарих («географиялық ашылымдар мен зерттеулер», «жер бетіндегі адамзат», «Қазақстан аумағын зерттеу тарихы»), биология («Биосфера», «топырақ ресурстары», «табиғи аймақтар», «табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану және табиғатты қорғау»), математика («жергілікті жер жоспары», «жергілікті жер жоспарын түсіру», «Атмосфера»), химия («тау жыныстары мен минералдары», «Қазақстанның пайдалы қазбалары»), музыка «жер бетіндегі адамзат», «халық, саяси карта және материктер өңірлері») және т.б. Әлеуметтік және экономикалық Географияны оқытуда Тарих (Қазақстан экономикасы: дамудың негізгі кезеңдері, өткен уақыттағы ел шаруашылығы), биология («Қазақстанның Өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы», «әлемнің Ауыл шаруашылығы»), математика (9-сыныптағы есептік практикалық жұмыстар), физика («Машина жасау кешені», «ғылыми-техникалық революция және әлемдік шаруашы-

лық»), химия («Конструкциялық материалдарды өндіру кешені, химиялық өңдеу және т.б.) мұғалімдерімен қызықты сабақтар өткізуге болады.

Орыс, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдерімен тиімді қарым-қатынас болуы мүмкін. Объектілерді, құбылыстарды, процестерді зерттеуде классиктердің, поэзияның туындыларын пайдалану кез-келген тақырып бойынша география, биология, химия, физика және жаратылыстану сабақтарын безендіреді және оқу материалын жақсы меңгеруге, еске түсіруге, пәннің дамуына ықпал етеді.

Пәнаралық концептуалды байланыстар-пәндік ұғымдардың белгілерін кеңейту және тереңдету және байланысты объектілерге ортақ ұғымдарды қалыптастыру. Жаратылыстану циклінің курстарындағы жалпы пәндік тұжырымдамаларға зат құрылымының теориясы – дене, зат, құрам, молекула, құрылым, қасиет, құбылыс, процесс, энергия туралы ұғымдар жатады. Сонымен қатар, олар тереңдейді, нақтылайды, жалпы ғылыми сипатқа ие болады.

Теориялық пәнаралық байланыстар-жалпы ғылыми негізгі ережелердің, теориялардың, заңдардың дамуы. Типтік мысал-физика мен химияның іргелі байланысы болып табылатын зат құрылымының теориясы, оның салдары Бейорганикалық және органикалық заттардың функцияларын, олардың планетамыздағы өмірдегі рөлін түсіндіру үшін қолданылады.

Оқу процесінде интегративті тәсілді қолдану нәтижесінде оқушылар негізгі құзіреттіліктерді қалыптастырады, проблемалық оқыту технологиясын қолдану оқушылардың оқу-танымдық құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал етеді, бірден бірнеше оқу пәндерінің жазықтығында мәселені кешенді шешуге және оны сәтті шешуге мүмкіндік береді – құндылық-семантикалық құзіреттіліктерді қалыптастырады. Ақпараттық құзіреттіліктер осындай сабақтарда оқытудың ақпараттық құралдары (компьютерлер) арқылы қалыптасады, онсыз қазіргі жағдайда пәнаралық байланыс технологиясын қолдана отырып сабақ өткізуге болмайды. Компьютерлік оқыту құралдары Интерактивті деп аталады, өйткені олар «оқушы мен мұғалімнің әрекетіне жауап беру», «диалогқа кіру» қабілетіне ие, бұл осы технологияның басты оң ерекшелігі болып табылады [6, 72б].

Кіріктірілген сабақ өткізуге дайындалып жатқан мұғалім интеграция қарапайым қосу емес, екі немесе одан да көп пәндердің өзара енуі екенін ескеруі керек. Біріктірілген сабақтың әдеттегіден айырмашылығы, ең алдымен, зерттелетін оқу материалының ерекшелігі болып табылады.

Көбінесе талдау пәні әртүрлі оқу пәндерінде мәні туралы ақпарат бар көп қырлы нысандар болып табылады. Мұғалімдер пәндер арасындағы байланыс нүктелерін таба білуі керек. Сабақ материалының мазмұнын мұқият таңдау үшін көп жұмыс қажет. Кіріктірілген сабақтар – дизайн, ұйымдастыру, өткізу әдісі бойынша ерекше емес-оқушыларға дәстүрлі оқу сабақтарына қарағанда көбірек ұнайды, сондықтан мұндай сабақтарды жаратылыстану циклінің барлық мұғалімдері қолдануы керек.

Жаратылыстану-ғылыми цикл пәндерінің интеграциясын сапалы қолдануды қамтамасыз ету қажет, бұл мектептегі оқу процесінің тиімділігін арттыруға және оны өмірдің заманауи талаптарына сәйкес келтіруге мүмкіндік береді.

Осылайша, қазіргі білім әлемді дамыту құралы ретінде әлемді танудың әртүрлі тәсілдерін интеграциялауды қамтамасыз етуі керек, сол арқылы адамның еркін және мағыналы іс-әрекеттері, қоршаған шындықты тұтас және ашық қабылдау және түсіну үшін шығармашылық әлеуетін арттыруға мүмкіндікті арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Пантыкина Е.М. «Межпредметная интеграция на уроках биологии II ступени как способ формирования естественно научного мировоззрения обучающихся». – Опыт работы, г. Старый Оскол, СШ №19, 2011 – стр.15
2. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. «Анализ современного урока». Практическое пособие «Учитель». - 2002 – стр. 121
3. Алексашина И. Интегративный подход в естественно-научном образовании. // Народное образование. - 2001 - № 1 – стр. 161
4. Беляева В. Проектирование внедрения компетентностного подхода вобразовательный процесс// Школьное планирование. - 2010 - № 3 - стр. 3, 11.
5. Акулова О.В., Бакушина А.Н., Конасова Н.Ю. и др. Проблемы формирования нового поколения учебных изданий: Аналитический доклад / Подред. О.Е.Лебедева. - М.: ЗАО «МТО ХОЛДИНГ», 2004 – стр. 216.
6. НАУ им. И.Алтынсарина «Интеграция предметов естественнонаучного цикла в формировании функциональной грамотности школьников в условиях 12-летнего обучения». Методическое пособие. – Астана:, 2013.–72стр.

УДК 378

DIDACTIC POSSIBILITIES OF DIGITAL EDUCATIONAL RESOURCES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Sagynbay Assel Aybekkyzy,
Student of master's degree
Korkytata Kyzylorda University
Republic of Kazakhstan, Kyzylorda
A.E.Niazova
Eurasian National University
Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan

Abstract

The article reveals the importance and application of electronic educational resources in teaching a foreign language and a unique opportunity for learners to use authentic texts, listen and communicate with native speakers to create a natural language environment. The article presents an idea of the theoretical model of electronic educational resources that makes it possible to use a huge number of additional materials that allow you to enrich foreign language lessons with a variety of exercises, making it more productive, creative and interesting.
Keywords: digital educational resources, teaching foreign language,the internet.

Аннотация

Мақалада ағылшын тілін оқытуда электронды білім беру ресурстарының маңыздылығы мен тиімді қолданылуы және шет тілін үйренушілер үшін мәтіндерді қолданудың, шетел тілінде тыңдаудың және сөйлесудің табиғи тілдік ортаны құру мүмкіндіктері талданады.Мақалада шет тілі сабақтарын әртүрлі жаттығулармен байытуға, оларды өнімді, шығармашылық және қызықты етуге мүмкіндік беретін көптеген қосымша материалдарды пайдалануға мүмкіндік беретін электронды білім беру ресурстарының теориялық моделі туралы түсінік берілген.
Түйінді сөздер: сандық білім беру ресурстары, шет тілін оқыту, интернет.

Аннотация

В статье анализируется важность и применение электронных образовательных ресурсов в обучении иностранному языку и уникальная возможность для изучающих использовать аутентичные тексты, слушать и общаться с носителями языка для создания естественной языковой среды. В статье представлено теоретический модель электронных образовательных ресурсов, позволяющей использовать огромное количество дополнительных материалов и обогатить уроки иностранного языка разнообразными упражнениями, сделав их более продуктивными, творческими и интересными.
Ключевые слова: цифровые образовательные ресурсы, обучение иностранному языку, интернет.

World and domestic experience testifies to the active introduction of digital educational resources into the educational process and shows that this technology contributes to the creation of qualitatively new learning technologies that are actively used in teaching various academic disciplines, including foreign languages.

The main purpose of teaching foreign languages is the formation and development of the communicative culture of students, teaching practical mastery of foreign languages. DER contributes to increasing the motivation of studying and improving the knowledge and culture of students, and under certain conditions can be effectively used in the educational process. This paper discusses the didactic conditions for the use of DER, the effectiveness of their application.

Learning using electronic educational resources, which provides the formation of abilities for independent, creative activity and is used to consolidate acquired knowledge on real practical tasks, is an effective form of independent work in foreign language classes. The use of e-learning tools fully reflects the two main principles of a communicative approach to teaching a foreign language: motivation to learn and personal interest.

In this regard, first of all, it is necessary to consider what digital educational resource represents itself.

Digital - represented as a sequence of digits-numbers. Currently, with the rapid development of information technologies, the digital form of presenting information is becoming particularly popular: digital photography, digital video, etc. The main distinguishing characteristic of the educational resources in question is their digital nature, i.e. they must be presented in digital form.

Educational - that is, aimed at studying something, can be used in various forms of education. A resource, according to an explanatory dictionary, is a tool that is accessed in the necessary case. Therefore,

an educational resource can be defined as a means to which people turn for the purpose of obtaining education, as a resource containing information of an educational nature.

Thus, a digital educational resource will be understood as educational, methodological, reference, organizational and other information necessary for an effective organization.It is both a means of presenting material and a controlling means which provides high-quality presentation of the material and make it possible to use various communication channels (text, sound, graphic, touch, etc.). New technologies allow you to individualize the learning process according to the pace and depth of the course. Such a differentiated approach gives a great positive result, because it creates conditions for the successful activity of each student, causing positive emotions in students, and thus affects their educational motivation.

Digital educational resources (DER) represent photos, video fragments, static and dynamic models, objects of virtual reality and interactive modeling, cartographic materials, sound recordings, symbolic objects and business graphics, text documents and other educational materials in digital form that are necessary for the organization of an educational process.

The most obvious prospects for the use of electronic educational resources and elements of distance education in the organization of independent work of students. The growing understanding in society that the training of qualified workers ready for continuous professional growth is impossible without independent work skills also contributes to the popularization of distance education. In this situation, the independent work of students (SRS), which is understood as the planned work of students, carried out according to the assignment and methodological guidance, both in contact with the teacher and in his absence, is an integral component of the educational process in a higher educational institution [1]

There are many types of classification of digital educational resources. Let's consider the main types and classification:

The types of digital educational resources include:

- electronic textbooks,
- electronic educational methodological complexes
- electronic publications for the control of knowledge, skills and abilities.

Classification of digital educational resources:

- digital resources with textual information(textbooks, manuals, dictionaries, anthologies, etc.),
- resources with visual information (pictures, video tours, model, schema),
- digital resources combined information (textbooks, problem books, encyclopedias),
- with audio (different recording),
- with audio and video information, with a complex structure (textbooks, manuals, encyclopedias)
- interactive models (laboratory workshops on the subject).

Considering the model of classification of digital educational resources and their application in an educational process, (6) electronic resources differ from other learning tools by interactivity and multimedia and help to avoid rapid fatigue of students in the classroom.

Next, we will give some possibilities of this technology. The most obvious prospects are the use of electronic educational resources in the organization of independent work of students where they live in digital culture.Unlike traditional ones, the student himself must become the main acting figure and himself opens the way to the assimilation of knowledge. The role of the teacher in the information culture is also changing - he must act as an active assistant in this situation, and his main function is to organize and stimulate the educational process. [2]

When teaching foreign languages, digital materials cannot, of course, replace traditional teaching with a teacher. However, for speech activity, it is necessary to master the structure of the language, the norms of word usage,the expansion of the lexical base, the compilation and voicing of dialogues, polylogues,and here electronic education provides ample opportunities for training work. [3]

According to E.S.Polat, the task of the teacher is to create conditions for practical language acquisition for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show their activity, their creativity. The task of the teacher is to activate the cognitive activity of the student in the process of teaching foreign languages. Modern pedagogical technologies, for example, project methods, the use of computer training programs, Internet resources help to implement a personality-oriented approach to teaching, provide individualization and differentiation of learning taking into account the abilities of children, their level of learning, aptitudes, etc.And in this case, the use of digital educational resources allows to implement an activity-based approach to teaching and successfully form the communicative and information competencies of students, thereby improving the quality of education. [4]

Thus, it seems possible to identify the main diagnostic goals of the use of electronic educational tools, which, from our point of view, are as follows:

- a fundamental change in the organization of the learning process by CME-tion it in the direction of system thinking;
- the formation of the open education system that ensures each individual's own learning trajectory;
- the creation of an effective system of management of information and methodological support of education;

- the identification and use of incentives activation of activity, the formation of interest to the subject through the use of the achievements of computer, multimedia and communication technology training;
- deepening interdisciplinary connections;
- the formation and development of information, cross-cultural, foreign language, communication, professional and other skills. To achieve the ultimate learning goals, computer-based learning materials should have a number of. [5].

Using the SDR allows you to
Improve the efficiency and quality of education
Focus on modern learning goals
Increase the motivation of students to learn
Use interrelated training for various types of activities
Take into account the country-specific effect
Make lessons emotional and memorable
Implement an individual approach
Strengthen the independence of schoolchildren
It will change the nature of teacher-student interaction
Objectively evaluate students ' knowledge
Improve the quality of visibility
Facilitate the work of the teacher

The use of the SDR allows you to create visual aids with minimal time and, as a result, increase the visibility and fascination of the lesson, visualize the lesson with the help of multimedia elements, which, unlike posters, can be adjusted as necessary. Also of great importance is the fact that many visual aids are stored in electronic form and do not require much space in laboratory rooms. [6]

Thus, the conducted research allowed achieving the main objectives. We may conclude that digital educational resources have a great number of didactic and methodological properties that must be taken into account when teaching a foreign language based on these technologies. DER create new educational conditions for all participants in the pedagogical process. For a successful educational process, it is necessary to maintain a steady interest in the subject among students, and a variety of digital educational resources will undoubtedly help in this. The modern world is a world of high technologies, represented by digital resources, without the use of which it is impossible to imagine a high-quality educational process. [7]

In modern methods of teaching foreign languages for a long time allocated the most common resources that have proven effective in the practice of teaching Foreign language. DER contains a variety of language material, including text, audio and visual on a variety of subjects in the target language. It allows the teacher to use authentic materials, such as audio, video and texts, to get acquainted with the works of fiction of authors from the country of the studied language, to join a foreign language culture, to develop Outlook and to type vocabulary into their active vocabulary.

The list of references:

1. Dyshleva Yu. V. Distance learning of a foreign language in improving the communicative competence of the humanitarian and technical elite
2. Polypova T.A. Introduction of computer technologies in teaching a foreign language [Text] / T.A.Polypova - M.: Academy 2002. – 142p.
3. Khadzhiev A.H. Features, advantages and effectiveness of electronic textbooks on special disciplines used in special colleges. A young scientist. Moscow, 2012; 2: 311 – 313p.
4. Polat E.S. «The Internet at foreign language lessons» [Text] / E.S.Polat //»Foreign languages at school» - M. Enlightenment 2001-No. 2-176 p.
5. Mukovnikova E.V. Effective use of digital educational resources in English lessons / E.V.Mukovnikova-M.: The first of September. English, 2008, No. 4, 4-7 p.
6. Donovan J. Widening student participation through technology: Universities can gain from employing digital tools in their teaching and learning strategies // Research Infor-mation. – 2017 – № 93. – 15 p.
7. Genova M.M. 21st century language classroom with digital tools and resources // Indus-try 4.0. – 2019. – Vol. 4. – № 3. – Pp. 142-145.

УДК 378

ИНФОРМАЦИОННЫЕ И ОБЛАЧНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Салькенова Меруерт Кабдоллаевна,
магистрант 1 курса
Научный руководитель:
Жамбаева Анара Куанышбековна,
старший преподаватель кафедры информатики
магистр естественных наук
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада ақпараттық және бұлтты технологиялардың жалпы сипаттамасы, сондай-ақ оларды білім беру жүйесіне енгізудің мысалдары мен артықшылықтарын келтіре отырып, білім беру саласында қолданудың орындылығы қарастырылады. Инновациялық технологияларды қолдану оқытудың формалары мен әдістерінің аясын кеңейтуге мүмкіндік беретіні, оқу үдерісін автоматтандыру мен оңтайландыруға ықпал ететіні анықталды.

Түйін сөздер: бұлтты технологиялар, білім беру жүйесі, жаңа білім беру технологиялары, бұлт.

Аннотация

В статье рассматривается общая характеристика информационных и облачных технологий, а также целесообразность их применения в сфере образования с приведением примеров и преимуществ внедрения в систему обучения. Выявлено, что применение инновационных технологий позволяет расширить спектр форм и методов обучения, способствует автоматизации и оптимизации учебного процесса.

Ключевые слова: облачные технологии, система образования, новые образовательные технологии, облако.

Abstract

The article discusses the general characteristics of information and cloud technologies, as well as the feasibility of their application in the field of education, giving examples and advantages of introducing them into the education system. It was revealed that the use of innovative technologies allows expanding the range of forms and methods of teaching, contributes to the automation and optimization of the educational process.

Keywords: cloud technologies, education system, new educational technologies, cloud.

Информационные технологии в современном мире является необходимым условием для разностороннего развития общества. Информатизация и цифровизация, совершенствование технологий являются одними из приоритетных направлений развитого Казахстана. Актуальность применения новых информационных технологий в образовании состоит в том, что они позволяют применять их для решения отдельных педагогических задач, но и вносят качественно новые возможности и перспективы в обучении, способствуют созданию новых форм обучения и образования.

В последние годы в связи с пандемией имеется острая необходимость инновационных подходов к обучению во всех учебных заведениях, а также встал вопрос компетентности педагогов и обучающихся в сфере ИКТ и в возможности перехода на дистанционное, но не менее качественное обучение с применением новейших технологий, так как взаимодействие всех участников образовательного процесса, а также организационные моменты происходили за счет онлайн-сервисов, предоставляемых ИТ-компаниями.

Большинство учебных заведений учреждений столкнулось с проблемой оперативного перехода и адаптации уроков под дистанционный формат обучения. В некоторых образовательных организациях отсутствовала практика ведения электронного журнала или не было автоматизированной информационной системы, где можно было бы производить загрузку и проверку заданий и осуществлять иное взаимодействие обучающихся с педагогом. Так же с возросшей нагрузкой на онлайн сервисы, происходили сбои в платформах.

Сейчас сложно представить нашу жизнь без электронных устройств: компьютер, ноутбук, планшет или даже мобильный телефон. Все эти устройства сейчас используются уже не в целях развлечения, а используются с пользой для образования, являются условием для успешной реализации процессов, а связующим звеном всех этих устройств являются облачные технологии.

На данный момент облачные технологии используются во всех развитых странах. Они выводят возможности в сфере образования и науки на новый уровень, обеспечивая качество, эффективность и перспективы.

Облачные технологии дают возможность избавиться от следующих проблем:

- при наличии нескольких компьютеров: на работе или дома, нет необходимости переноса документов с помощью флеш-накопителей, так как документы на облачных хранилищах сохраняются автоматически и доступ к ним можно получить из любого другого устройства, где имеется подключение к сети Интернет, а также имеется адаптация под мобильные устройства;
- ограниченный объем жесткого диска компьютера;
- необходимость иметь лицензию на программное обеспечение;

Облачные технологии - это технологии обработки данных, при которых компьютерные ресурсы предоставляются Интернет-пользователю как онлайн-сервис.

Существует три основных вида «облаков» (см. рис.1):

Частное (приватное) облако, которым пользуются внутри одной организации, включающей нескольких потребителей. Подобное облако может быть в собственности самой организации, с правом управления и эксплуатации, также может принадлежать третьей стороне.

Публичное (общественное) облако, которым пользуется широкая публика. Публичное облако может находиться в собственности коммерческих, научных и правительственных организаций.

Гибридные это комбинация из двух или более различных облачных инфраструктур, остающихся уникальными объектами, но связанных между собой стандартизованными или частными технологиями передачи данных и приложений.

Рисунок 1 – Модели развертывания облак

Также необходим отметить архитектуру облачных вычислений (см. Рис.2), которая включает в себя:

- программное обеспечение как сервис SaaS, где пользователю предоставляются облачные сервисы с возможностью использования приложения поставщика, которые доступны с помощью доступа через браузер или программы. Таким образом педагоги и обучающиеся практически любых специальностей смогут использовать программы для совместного доступа к файлам и обмена данными;
- платформу как сервисPaaS, где пользователь получает доступ к использованию готовой программной среды и инструменты для ее настройки. Элементами PaaS является аппаратное обеспечение, операционная система, СУБД, промежуточное ПО, инструменты тестирования и разработки. Данная модель дает большие возможности для специалистов в сфере информационных технологий производить разработки ПО и различных проектов;
- инфраструктуру как сервис IaaS – модель, при которой пользователь получает возможность управлять средствами обработки и хранения, а также и другими фундаментальными вычислительными ресурсами, на которых он самостоятельно может устанавливать ОС и прикладные программы.

Рисунок 2 – Архитектура облачных вычислений

Применяя соответствующую нашим целям и задачам модель облачных вычислений, можно осуществлять учебный процесс с интересом для всех. Здесь не только применяются знания и умения, но и приобретаются способности самостоятельной и совместной работы, где можно с другими людьми ставить осмысленные цели, выстраивать ситуации самообразования, искать и продуцировать средства и способы разрешения проблем. С помощью различных онлайн-сервисов, предоставляющих общий доступ к файлам, обучающиеся могут разрабатывать совместные проекты, производить записи. Активизируется групповая деятельность, где можно задействовать весь класс/группу или работать малыми группами. В качестве примера можно привести использование Google-документов и электронных таблиц, где преподаватели могут совместно редактировать файл, такие как учебный план или рабочая программа, которая ведется в модуле несколькими преподавателями, каждый отвечает за свою часть документа и не может вносить изменения в другие блоки. Для совместной работы в облачных технологиях нужно создать или поместить документ в облачное хранилище и предоставить доступ к нему тем, у кого есть ссылка с различными правами доступа. С помощью интерактивных досок, таких как Jamboard, Padlet и другие, можно создавать задания для обучающихся и потом в режиме реального времени решать эти задачи с ними или дать на выполнение дистанционно.

Также в каждом учебном заведении началось ведение:

- электронных дневников (системы Kundelik, Bilimland);
- электронных журналов (платформы EduPage, Platonus, Moodle);
- электронной библиотеки;
- интерактивные чаты, блоги и форумы, где можно осуществлять обмен информацией; – поиск информации, решать определенные учебные задачи даже в отсутствии преподавателя или под его руководством.

Нельзя не сказать о том, что в нынешнее время идут значительные открытия в разработке и внедрения искусственного интеллекта во все сферы жизни, в том числе и образовании. С уникальными возможностями искусственного интеллекта по распознанию текста, речи и даже жестов, появляются новые преимущества и перспективы:

- ускорение процессов для выполнения задач, на которые раньше уходило много времени. Например, перевод текста на картинке в машинописный текст и другие виды распознания графический изображений, текстов;
- открывает больше возможностей обучения людей с ограниченными возможностями, используя распознание и перевод языка жестов, а также применение жестов в трудовой деятельности;
- за счет машинного обучения и анализа больших данных, есть возможность более ускоренного поиска нужной информации, которая может быть представлена как графическом виде, так и в виде текста.

Это всё может быть использовано как внутри облачных систем, так и вне их.

Стремительное развитие информационных технологий дает колоссальные возможности во всех сферах, а образование всегда было одним значимых частей жизни человека. Внедрение в образовательный процесс инновационных подходов позволяет расширить кругозор всех участников системы: развивается творческое мышление, улучшаются навыки работы в группе, проектной деятельности и значительно улучшается ИКТ-компетентность как обучающихся, так и педагогов. За счет использования облачных технологий в учебном процессе обучение становится более открытым, мобильным и доступным.

Список литературы:

1. Алешин Л.И. Информационные технологии; Маркет ДС - Москва, 2010. - 384 с.
2. Советов Б.Я., Цехановский В.В. Информационные технологии; Высшая школа - Москва, 2009. - 264 с.
3. Абдулина, Э.М. Облачные технологии в образовании/Э.М.Абдулина. - Текст : непосредственный // Молодой ученый. - 2019. - № 52 (290). - С. 7-9. - URL: https://moluch.ru-/archive/290/65873/
4. Что такое облачные технологии - https://studwood.ru/1046027/informatika/ponyatie_oblachnye_tehnologii
5. Классификация облачных технологий - https://www.sworld.com.ua/index.php/uk/technical-sciences/innovative-technologies/3194-barankov-bb
6. Зачем нужны облачные технологии-http://vpravde.com/oblachnye-texnologii-chto-takoe-i-zachem-oni-nuzhny
7. Наиболее распространённые облачные технологии - http://smartsourcing.ru/blogs/polez-nye_tehnologii_i_produkty/1756
8. Наиболее известные облачные сервисы - http://compconfig.ru/internet/oblachnye-hranilischa-dannyh.html

УДК 3.37.378

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ У СТУДЕНТОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Сапарова Мәдина Ерікқызы,
магистрант 1 курса ОП Педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақалада студенттердің инновациялық педагогикалық әрекетке психологиялық дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін теориялық тәсілдер ашылған. Авторлар қазіргі білім беру саласындағы мұғалімнің инновациялық қызметі – бұл білім беру процесіне көңіл бөлудің артуы, білім сапасын арттыратын жаңа педагогикалық тәжірибені пайдалануға бағытталған қарқынды педагогикалық іс-әрекеті деп тұжырымдайды. Студенттердің инновациялық педагогикалық әрекетке психологиялық дайындығын қалыптастыру университетте кәсіптік оқыту кезеңінде жүзеге асады.

Түйінді сөздер: психологиялық дайындық, инновациялық белсенділік, университеттің білім беру ортасы.

Аннотация

В статье раскрываются теоретические подходы, способствующие формированию психологической готовности студентов к инновационной педагогической деятельности. Авторы делают вывод о том, что инновационная деятельность педагога в современной системе образования является важнейшей составляющей образовательного процесса, целенаправленной педагогической деятельностью, направленной на внедрение новой педагогической практики, повышающей качество образования. Формирование психологической готовности студентов к инновационной педагогической деятельности происходит еще на стадии профессионального обучения в вузе.

Ключевые слова: психологическая готовность, инновационная деятельность, образовательная среда вуза.

Abstract

The article reveals theoretical approaches that contribute to the formation of students' psychological readiness for innovative pedagogical activity. The authors conclude that the innovative activity of a teacher in the modern education system is the most important component of the educational process, purposeful pedagogical activity aimed at introducing new pedagogical practice that improves the quality of education. The formation of students' psychological readiness for innovative pedagogical activity takes place even at the stage of vocational training at the university.

Keywords: psychological readiness, innovative activity, educational environment of the university.

Проблемой психологической готовности к различным видам деятельности психологи начали заниматься в 60-е годы XX века. Впервые изучение феномена готовности к деятельности происходило в рамках военной, спортивной психологии, а также в области психологии труда и инженерной психологии. Поэтому неудивительно, что первоначально готовность к деятельности рассматривалась

только как кратковременное состояние и определялась через понятия «бдительность», «боеготовность», «мобилизационная готовность», «предстартовое состояние», «оперативный покой» и т.п. Однако вскоре необходимость изучения феномена готовности к деятельности была осознана и представителями социальной и педагогической психологии. В дальнейшем исследования показали, что готовность следует соотносить с такими характеристиками человека, как «направленность», «способности», «компетентность», «профессионализм». Таким образом, существование различных сфер, которые оперируют понятием психологической готовности, говорит о сложности, динамичности и многогранности рассматриваемого нами понятия. В изучении психологической готовности к деятельности можно выделить три основных подхода: функциональный, личностный и личностно-деятельностный. Остановимся более подробно на каждом из указанных подходов [1].

В рамках функционального подхода готовность к деятельности рассматривается как состояние мобилизации всех психофизиологических систем организма, которые необходимы для эффективного выполнения деятельности. В русле этого подхода выполнены исследования Н.Д.Левитова, В.А.Алаторцева, Л.С.Нерсесяна, В.Н.Пушкина и др. В соответствие с функциональным подходом, готовность рассматривается в следующих интерпретациях:

– психическая функция, формирование которой необходимо для достижения высоких результатов в предстоящей деятельности (В.А.Алаторцев) [2];

– функциональное и психическое состояние, обеспечивающее быстроту реализации трудового действия, а также заключающееся в постоянной направленности сознания на выполнение необходимых действий (Л.С.Нерсесян, В.Н.Пушкин);

– активно-деятельностное состояние личности, отражающее содержание стоящей задачи и условия предстоящего ее выполнения (М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович, В.А.Пономаренко) [3];

– функциональное состояние, выражающееся в длительном сохранении работоспособности, наибольшей скорости врабатываемости и восстановления сил, адекватности реакций на внешние воздействия, большей стабильности максимальных функций, устойчивости оптимального состояния, слаженности в работе всех частей системы, ритмичности и синхронности (Е.П.Ильин);

– психическое состояние, занимающее промежуточное положение между психическими процессами и свойствами личности, образующее общий функциональный уровень, на фоне которого развиваются процессы, необходимые для обеспечения результативности профессиональной деятельности (В.И.Ковалев, Н.Д.Левитов) [4].

Таким образом, большинство авторов, придерживающихся функционального подхода в определении готовности к деятельности, трактуют данный феномен как определенное состояние психики, которое, будучи сформированным, обеспечивает специалисту высокий уровень достижений. Исходя из данного понимания готовности, многие исследователи предлагают классификацию рассматриваемого нами феномена в зависимости от длительности протекания данного состояния. Так, Н.Л.Левитов различает долговременную (длительную, устойчивую) и динамическую (временную, ситуативную) готовности. Первая понимается в качестве определяющей уровень профессиональной пригодности, а вторая – как предстартовое состояние к деятельности.

М.И.Дьяченко и Л.А.Кандыбович характеризуют временную готовность как «состояние готовности», а длительную – как характеристику личности [3]. При этом исследователи подчеркивают, что долговременная и ситуативная готовности образуют функциональное единство и органично переходят друг в друга. Так, длительная готовность отражает устойчивое, а временная – изменчивое, динамическое в системе готовности. Изменение одного из компонентов влияет на существование всей системы в целом.

А.А.Понукалин [5] расширяет классификацию готовности к деятельности и выделяет два состояния ситуационной готовности: предрабочее (предстартовое) и пострабочее (предфинишное). Также автор выделяет и другой вид ситуационной готовности – это экстренная готовность к условиям проблемных ситуаций, возникающих случайно. В заключение рассмотрения функционального аспекта психологической готовности отметим, что исследования в рамках данного подхода в основном направлены на изучение отдельных психических процессов и находятся в зависимости от объема и полноты информации, ресурса возможностей для исправления ситуации.

Второй подход – личностный – рассматривает «психологическую готовность» как неотъемлемый и существенный компонент развития личности в целом. Следует отметить, что наиболее полную разработку теоретических аспектов проблемы психологической готовности человека в рамках данного подхода можно найти в работах Я.Л.Коломинского, А.П.Авдеевой, О.В.Михайлова, Е.В.Шипиловой и др. Ученые исследует вопросы, связанные с онтогенезом психологической готовности к деятельности, изучают ее структуру, компоненты, уровни развития, в также выделяют закономерности по формированию рассматриваемого нами феномена. В рассмотрении психологической готовности на личностном уровне можно выделить два аспекта. Одни рассматривают ее как комплекс разнообразных свойств и отношений личности, другие – как интегральное, целостное образование, называемое мотивационной готовностью, которая понимается «как система побуждений, идеалов, потребностей, ценностных ориентаций, целей, интересов, присущих данной личности» [6].

Последователи личностного подхода в определении феномена психологической готовности подчеркивают, что в процессе трудовой деятельности могут проявляться как устойчивые особенности человека (убеждения, взгляды, черты характера), так и ситуативные психологические состояния, связанные с трудовым процессом (бдительность, собранность). Помимо этого, исследователи считают состояние психологической готовности целостным состоянием личности в определенных условиях жизни и деятельности и характеризуют ее такими особенностями, как: направленность сознания на предстоящую деятельность, настроенность на определенное поведение, мобилизованность всех сил на активное и целесообразное действие.

Таким образом, анализ взглядов сторонников личностного подхода в рассмотрении психологической готовности показывает, что данный феномен понимается как сложное психическое состояние, которое появляется у человека непосредственно перед деятельностью и зависит от характера предстоящей деятельности, от личностных свойств и качеств человека.

Вместе с тем исследования психологической готовности к деятельности, проведенные в рамках как функционального, так и личностного подхода, не позволяют полностью раскрыть сущность рассматриваемого нами феномена. Оба подхода отражают две взаимосвязанные стороны по сути одного многообразного явления, так как понятие «готовность» нельзя сводить только к обеспечению «настроя» на деятельность, или к набору профессиональных умений и навыков, или к психическому состоянию.

Решением возникшего противоречия в определении феномена психологической готовности является использование личностно-деятельностного подхода. Основные теоретические положения данного подхода были сформулированы Л.С.Выготским, С.Л.Рубинштейном и А.Н.Леонтьевым.

В рамках личностно-деятельностного подхода готовность к деятельности понимается как проявление индивидных, личностных и субъективных особенностей, свойств и качеств человека в их целостности, обеспечивающее человеку возможность эффективного выполнения своих функций. Большинство исследователей, придерживающихся данного подхода в определении психологической готовности, трактуют данный феномен как системно-структурное образование. Не отрицая целостного состояния готовности, К.М.Дурай-Новикова считает, что оно «не самостоятельное однородное качество, а скорее, синдром, система свойств, обусловленных всей структурой личности» [7]. Системный характер психологической готовности требует исследования структуры, элементов рассматриваемого явления. А.А.Деркач, исследуя проблему готовности к педагогической деятельности, определяет ее как целостное проявление всех сторон личности воспитателя, выделяя познавательные, эмоциональные, мотивационные компоненты.

Актуальным является мнение И.Н.Назимова, который считает, что в структуре психологической готовности к профессиональной деятельности необходимо добиться оптимального сочетания общепрофессиональных (сквозных) качеств (трудолюбие, организованность, наблюдательность и т.д.) и тех качеств, которые необходимы для овладения данной профессией.

Согласно М.И.Дьяченко и Л.А.Кандыбовичу, в структуру готовности входят следующие компоненты:

- мотивационный (положительное отношение к профессии, интерес к ней и другие устойчивые мотивы);
- ориентационный (знания, представления об особенностях и условиях профессиональной деятельности, ее требованиях к личности);
- операционный (владение способами и приемами профессиональной деятельности, необходимыми знаниями, навыками и умениями, процессами анализа и синтеза, сравнения и обобщения и др.);
- волевой (самоконтроль, умение управлять действиями);
- оценочный (самооценка своей профессиональной подготовленности и соответствие процесса решения профессиональных задач оптимальным трудовым образцам) [3].

Некоторые авторы также включают в понятие готовности к деятельности подобные компоненты, например Е.Р.Хиллгард – эмоциональный, мотивационный и интеллектуальный.

Таким образом, исследователи, реализуя личностно-деятельностный подход в изучении проблемы готовности к деятельности, выделяют в ее структуре определенные компоненты, опираясь на положение о том, что содержание и структура готовности зависят от функциональных обязанностей и конкретной задачи, а длительная готовность как устойчивая характеристика личности по своей структуре соответствует содержанию и условиям деятельности. Анализируя различные взгляды исследователей на разнообразные структурные компоненты психологической готовности, отметим, что большинство авторов подчеркивают взаимозависимый, взаимосвязанный и взаимопроникающий характер структурно-функциональных компонентов готовности к деятельности, благодаря чему обеспечивается целостное согласование характеристик человека как индивида, личности и субъекта деятельности.

Список литературы:

1. Крюкова Т.Б. Современные подходы к исследованию проблемы психологической готовности к деятельности в электроэнергетической сфере// Вестник Ивановского государственного энергетического университета. - 2011.- №1. – С. 1-6.
2. Алаторцев В.А. Готовность спортсмена к соревнованиям: опыт психологического исследования. – М.: Физкультура и спорт, 1969. – 31 с. 3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект. – Минск: Изд-во «Университетское», 1985. – 208 с.
3. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. – М.: Наука, 1988.- 192 с.
4. Понукалин А.А. Состояние готовности к труду в условиях проблемной ситуации // Психологические проблемы профессиональной деятельности. – Саратов: СГУ, 1991.– С.136–144.
5. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика. – СПб.: Питер, 2000.- 432 с.
6. Дурай-Новикова К.М. Мотив и смысл (психолого-педагогическое исследование). – М.: Наука, 1993. -521 с.

УДК 711.7

ОРТА МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЖОБАЛЫҚ-МОДУЛЬДІК ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Сарсенбаева Гулмира Муратовна,
Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық
қазақ-түрік университеті магистранты
Түркістан қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада жобалық-модульдік әдістемені орта мектептің информатика пәнін оқытуда тиімді пайдалану мәселесі қарастырылған. Жобалық-модульдік технологиясын орта мектептің информатика пәнін оқытуда пайдалануды іске асыру бойынша тәжірибелер келтірілген. Қазіргі мектеп түлегі нақты мәселелерді шешуде сыни және өз бетінше ойлана біліп қана қоймай, танымдық шығармашылық қабілеттері қалыптасқан, нақты проблемаларды шешудің ең тиімді жолдардын қарастыра білетін, сонымен қатар жобалық зерттеу жұмыстарын жүргізе білетін жеке тұлға болуы керек.
Кілт сөздер: жоба, жобалық әдіс, модульдік әдіс, оқыту әдістемесі, информатика.

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос эффективного использования проектно-модульной методики в преподавании информатики средней школы. Приведены опыты по реализации использования проектно-модульной технологии в преподавании информатики средней школы. Современный выпускник школы должен быть личностью, способной не только критически и самостоятельно мыслить в решении конкретных задач, но и обладать сформированными познавательными творческими способностями, умением рассматривать наиболее эффективные пути решения конкретных проблем, а также уметь проводить проектные исследования.
Ключевые слова: проект, проектный метод, модульный метод, методика обучения, информатика.

Abstract

The article considers the issue of the effective use of the design-modular methodology in the teaching of high school computer science. The experiments on the implementation of the use of design-modular technology in the teaching of high school computer science are presented. A modern school graduate should be a person capable not only of thinking critically and independently in solving specific tasks, but also have formed cognitive creative abilities, the ability to consider the most effective ways to solve specific problems, as well as be able to conduct project research.
Keywords: project, project method, modular method, teaching methodology, computer science.

Бұл оқыту жүйесінің негізін қалаушы американдық философ, мұғалім Джон Дьюи (1859-1952) болды, ол білім жүйесін тек әлеуметтену құралы ретінде қарастырды. Оның көзқарастарына сәйкес, шынайы және құнды нәрсе-бұл балалардың жеке тәжірибесіне негізделген, ол белгілі бір академиялық пәндер бойынша біліммен толықтырылады, ол қазіргі уақытта оқуға және білім алуға байланысты. Осыған сәйкес оқытудың мақсаты нақты өмірлік мәселелерді шешу және қоғам мойындаған нормалар аясында максималды әл-ауқатқа қол жеткізу болып табылады. Жобамен жұмыс істеу өмірді жақсарту мүмкіндіктерін белсенді мағыналы іздеу дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік берді және білім жинақтау тренингінен түбегейлі ерекшеленді.

1884-1916 жылдары Дж. Дьюидің идеясы әлемнің көптеген елдерінің түрлі оқу орындарында кең таралған. Ол білім беру мазмұны өмірдің әртүрлі мәселелерін шешуге, тәжірибе жинауға және оны білім беру ортасында байытуға бағытталуы керек деп есептеді. Мұғалім мен тәрбиешінің рөлі-оқушыларды бағыттау, олардың тәуелсіз қызметін қолдау.

Оның идеяларын енгізудің бір жолы жоба әдісі негізінде оқыту болды. Білім беру бағдарламасы өзара байланысты зерттеулер жиынтығы ретінде қарастырылды. Зерттеу материалы - оқу жұмысының мазмұнын өздері таңдаған студенттердің күнделікті тәжірибесі. Мұғалім оларға жоспарланған іс-шараларды жүзеге асыруға көмектесті. Ол кезде жалпы білім беретін мектептерде келесі жобалар тобы бөлінді: экскурсиялық, конструктивті, ойын, жоба-әңгімелер. 1896 жылы Дж.Дьюи Чикаго университетінің зертханасында прагматикалық педагогика тұжырымдамасын жасады және осы тұжырымдама негізінде жобалық оқыту одан әрі дами бастады. [1, 5б]

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінің өзекті мәселелері мыналар болып табылады: оқуға қалай үйрету керек, жаһандық дүниетанымды қалай қалыптастыру керек, проблемаларды шешу қабілеті, шығармашылық ойлау, бастамашылық және кәсіпкерлік, компьютерлік техниканы жан-жақты меңгеру, басқалармен өзара әрекеттесуге дайын болу, өзгеруге бейімділік. Қойылған сұрақтар оқу процесінде қолданылатын технологияларды сыни талдауды және оларды шешудің тиімді жолдарын іздеуді қажет етті. Ғалымдар мен практик-педагогтардың пікірінше, бұл әрекеттік типтегі технологиялар, атап айтқанда оқытудың жобалау-зерттеу әдісі болуы тиіс. Педагогикалық қоғамдастыққа Е.С.Полат, Н.Ю.Пахомов, Т.А.Новиков және басқа ғалымдардың жұмыстары белгілі, олар жобалық зерттеу әдісінің басқаларға қарағанда сөзсіз артықшылығын дәлелдеді. Алайда, оны қолданудың практикалық тәжірибесінің сипаттамасы, біздің ойымызша, оны игере бастаған мұғалімдер үшін ғана емес, сонымен бірге оны өз қызметінде белсенді қолданатындар үшін де қызықты және пайдалы болуы мүмкін. [2, 20б]

Модульдік оқыту технологиясы педагогикалық теория мен практикада жинақталған прогрессивті технологияны біріктірді. Саралау, оңтайландыру, оқытудың қиындығы - мұның бәрі модульдік оқыту негіздерінде біріктірілген. Модульдік оқытудың мәні көп немесе аз дербестік дәрежесі бар студенттер (балалардың даму деңгейіне байланысты) олар ұсынған жеке бағдарламамен жұмыс істей алады, онда мақсатты іс-қимыл жоспары, ақпарат банкі, дидактикалық мақсаттарға жету бойынша әдістемелік нұсқаулық бар. Әрине, бастауыш сыныптарда модульдік технологияны толығымен пайдалану мүмкін емес, өйткені жас жеткіншектер әлі де өзін-өзі оқыту әдістерін білмейді, өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастырмайды, кітаппен өз бетінше жұмыс істей алмайды. Бірақ бұл технологияны осы жасқа бейімдеуге болады. Модульдік оқыту технологиясы бойынша осындай іс-әрекеттің нәтижесінде оқушылардың бойында:

- берілген алгоритм бойынша жұпта, топта, өз бетінше жұмыс істеу;
- өз қызметін бағалау және талдау, бақылау, өзара бақылау дағдыларын меңгеру, ең бастысы - оқу, іскерлік қарым-қатынас дағдылары қалыптасады.

Жоба әдісі жобалық оқытудың негізін құрайды, оның мәні жобаларды орындау барысында оқушылардың оқу материалын өз бетінше игеруіне жағдай жасау болып табылады. [3, 177б]

Педагогикалық технологиялардың мақсаты-білім беру процесінің тиімділігін арттыру, оқытудың жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізуге кепілдік беру. Техникалық пәндерді оқу кезінде ең маңызды нәтижелерді жоба әдісі береді. Бұл сізге сабақта шығармашылық атмосфера құруға мүмкіндік береді, онда әр студент ынтымақтастық әдісіне негізделген белсенді танымдық процеске қатысады. Жобаны оқыту әдістемесі зерттелген тақырып бойынша білім мен дағдыларды жалпылау үшін кеңінен қолданылады. Жоба бойынша жұмыстың басында қойылған өз мақсаттарына жету үшін жұмыстың әр қатысушысы (оқушы да, оқытушы да) не істеуі керек екенін, білім алушы не біле алатындығын нақты анықтау керек. Жоба әдісі білім алушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін, сондай-ақ өз білімдерін өз бетінше құру дағдыларын дамытуға негізделген. [4, 81б]

Жобалық технологияны енгізу зерттеу әдістерінің, формалары мен құралдарының жақсы ойластырылған, негізделген айла-амалдарын ескереді. Жобалық технологияны қолдану кезінде кез-келген оқушы:

- өздігінен білім алуға және оны жаңа, танымдық және практикалық міндеттерді шешу үшін қолдануға үйренеді;
- коммуникативтік қабілеттер мен қасиеттерге ие болады;
- зерттеу жұмысының практикалық дағдыларын меңгереді: қажетті ақпаратты жинайды, фактілерді талдауды үйренеді, қорытындылар жасайды. [5, 80б]

Жобаны іске асыру барысында білім алушылар жүзеге асыратын қызметтің негізгі түрлері:

- интеграцияланған білімді, шығармашылық тәсілді, оны шешудің зерттеу тәсілін талап ететін маңызды мәселені іздеу;
- білім алушылардың жеке немесе топтық (дербес, оқытушыға тәуелсіз) қызметі;
- жоба мазмұнын құрылымдау;
- нәтижелерді жалпылау, қорытындылар, рефлексия, жетістіктер мен кемшіліктерді анықтау.

Әдістемелік Пайдаланған әдебиеттерде жобалардың келесі типологиясы бөлінеді:

- қызметтің басым түрі бойынша: іздеу-зерттеу, шығармашылық, рөлдік, практикаға бағытталған және т. б.;
- байланыстардың кешенділігі мен сипаты бойынша: моножобалар, пәнаралық жобалар;
- жобаға қатысушылар саны бойынша: жеке, топтық, жұптық жобалар;
- жобаны іске асыру ұзақтығы бойынша: шағын жобалар (бір-екі сабақ), қысқа мерзімді (бірнеше сабақ), ұзақ мерзімді (мысалы, тоқсан).

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, жобаның келесі негізгі кезеңдерін бөлген жөн:

- дайындық (мақсат қою, міндеттерді анықтау, сондай-ақ проблеманы тұжырымдау);
- жобаны әзірлеу (зерттеу әдістерін таңдау, оқытушыны консультациялық қолдауды қоса алғанда, білімді өзектендіру, іс-қимыл жоспарын құру);
- жобаны орындау (проблеманы зерттеу(жобаны тікелей іске асыру), алынған деректерді талдау және нәтижелерді қорыту);
- қорытынды шығару (жобаны таныстыру және қорғау, рефлексия, жобаны бағалау және өз бетінше бағалау). [6, 10б]

Зерттеуші Э.Ф.Зеер өз еңбектерінде жобалық әдіс жеке тұлғаның кәсіби дамуына ықпал етеді деп қарастырады. Жобалау адамның өзін, оның ішінде өзінің кәсіби болашағын тәрбиелеу тәсілі ретінде пайда болады. Жобалық тәсілді жеке тұлғаның кәсіби дамуының негізі ретінде қарастыра отырып, біз келесі әдіснамалық көзқарастардан шығамыз: адамның кәсіби білім беру кеңістігінің ашықтығы, үздіксіз кәсіптік білім беру тұжырымдамасы, психологиялық-педагогикалық болжау жобаның құрылымдық компоненті ретінде.

Жеке тұлғаның кәсіби дамуын қамтамасыз ететін жобалық тәсіл принциптері:

- білім беру мен кәсіби дамудың тұлғалық даму принципі;
- жеке тұлғаның және әлеуметтік-кәсіби дамудың өзара әрекеттесу принципі;
- әлеуметтік-кәсіби ұтқырлық принципі.

Жеке тұлғаның дамуы міндетті түрде жетекші қызметтің дәйекті өзгеруімен қатар жүрмейді, қалыптасудың жеке кезеңдерінің психологиялық ерекшеліктері дамудың әлеуметтік жағдайымен ғана анықталады. Бір жастағы, қалыптасудың бір кезеңіндегі жетекші қызметтің өзі сапалы өзгерістерге ұшырайды: оның мотивациясы, жоспарлауы, орындалу әдістері, өзін-өзі бақылау және т.б. осылайша, жетекші қызмет сызықты емес дамиды, оны бір жасқа дейін қалыптастырудың әртүрлі нұсқалары бар, демек, адамның тұтас өмірінде. [7, 14б]

А.В.Бычков мұғалімдерге өздерінің педагогикалық қызметінде жобалық қызметті жүзеге асырудың стандартталған алгоритмін қолдануға кеңес береді. Оқушыларға жобаның жасына сәйкес бейімделген нұсқасын ұсынған. Жеке оқу тапсырмаларын үлгілі орындау кезінде жобалық іс-әрекеттің барлық стандартталған кезеңдері нақты мысалдармен берілуін көрсеткен. Олар:

- жоба - уақытша және ресурстық шектеулер жағдайында бірегей өнімді немесе қызметті құруға бағытталған өзара байланысты іс-шаралар кешені. Оқушылардың назарын оқу жоба процесі мен нәтижесіне әсер ететін шектеулерге аудару керек. Бұл әсіресе «технологияны» игеру жағдайында өте маңызды, мұнда тапсырманы орындау уақыты өте аз, материалдық ресурстар әрдайым жеткіліксіз. Бірақ бұл факторларды ескеру оқушыларды тәртіпке келтіреді және оларды өндірістік қызметтің нақты жағдайларына енгізеді.
- жобаның өнімі - жобаны іске асыру барысында алынуға тиіс өлшенетін нәтиже. Бұл білім алушының барлық оқу жобалық іс-әрекетінің бағдарлы негізі.
- жобалау процесі - білім алушылар нысаналы ретінде қабылдаған, белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған өзара байланысты іс-қимылдар жиынтығы.
- жобаның жұмысы - жобаға қол жеткізу үшін орындалатын іс-қимыл. Іс жүзінде бұл технологиялық процестің элементтерінің бірі.
- жобаның кестесі (күнтізбелік жоспар) - жұмыстардың орындалуының және жобаның бақылау оқиғаларының жоспарлы күндері. Білім беру және кәсіби қызметке дайындық тұрғысынан өте маңызды көрсеткіш - бұл жұмыс кестесіне сәйкес жұмыс және жоспарланған нәтижеге қол жеткізудің міндеттілігі.
- оқу жобасын басқару (мұғалім тарапынан) - жобаның мақсаттарына тиімді қол жеткізуге бағытталған жобаның еңбек және материалдық-техникалық ресурстарын жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау; шамамен осындай функцияларды орындайды ал оқушы бақылаудың орнына өз іс-әрекетін (жеке тұлғаның маңызды сапасы) өзін-өзі бақылау (рефлексия) жүзеге асырылады.
- қағаз немесе электрондық түрде ұсынылған жоба құжаттамасының, оның ішінде іздеу құжаттарының құрылымдалған жиынтығы ретінде оқу жобасының мұрағаты болуы қажет.
- жобаның негізгі уақытша және құндық параметрлері туралы мәліметтерді қамтитын, орындауға қабылданған жоспар ретінде жобаның базалық жоспары жасалады.
- жобаның бюджеті - уақытша кезеңдер бойынша бөлінген қаржы қаражатының жалпы сомасын қамтитын құжат (білім беруде - гипотетикалық).

- болжам - бұл дәлелдерді тартпай, жоба үшін дұрыс деп саналатын фактор. Оқушылар қандай да бір ақпаратты негізгі және талқылауды қажет етпейтін ретінде қолдана алады. Мұғалім студенттерге интернеттен осындай ақпаратты табуға көмектеседі.
- жобадағы мүдделі тараптар - жобаны іске асыру барысында мүдделері қозғалуы мүмкін тұлғалар немесе ұйымдар.
- жобадағы өзгеріс - жобада бұрын бекітілген мазмұнды, мерзімдерді, ресурстарды, сондай-ақ белгіленген рәсімдерді түрлендіру. Оқу Жобалық іс-әрекетінің бұл кезеңі міндетті түрде пайда болады, өйткені нақты жағдайлар әрқашан жоспарланғанға сәйкес келмейді.
- жобаның бақылау оқиғасы - жобаның өлшенетін кезеңдік нәтижелерін алуды көрсететін жобаның елеулі оқиғасы.
- түзету әрекеті - анықталған жоба жоспарына сәйкессіздікті жою үшін қабылданған әрекет.
- шектеу - жобаның орындалу барысына әсер ететін тежеуші фактор.
- ескерту әрекеті - жобаның теріс тәуекелдерінің ықтималдығын немесе салдарын төмендету үшін қабылданған әрекет.
- жобаны орындаудың алдында жобалау алдындағы қызмет болады - бұл оқу жобасын орындағанға дейін шешілетін барлық міндеттер. Болашақ шығармашылық қызметке қатысты ақпарат жиналады, болашақ өнімнің тұтынушылық қасиеттері түсіндіріледі және тұтынушылар мен олардың қажеттіліктері анықталады, ақпараттық және материалдық құралдар таңдалады, алдағы іс-шаралар жоспарланады.[8, 5б]

Әдебиеттер тізімі:

1. Беликова, Людмила Федоровна. Педагогическое проектирование в профессиональном обучении: учебное пособие / Л.Ф.Беликова, Н.Е.Эрганова. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2015. 87 с.
2. Лемягова, М.Н. Проектно-исследовательский метод обучения как средство реализации ФГОС НОО / М.Н.Лемягова // Вестник ГОУ ДПО ТО «ИПК и ППРО ТО». Тульское образовательное пространство. – 2019. – № 3. – С. 20-24.
3. Колесникова, А.Н. Инновационные технологии при обучении русскому языку в начальной школе / А.Н.Колесникова, И.А.Щербакова // Инновационное развитие: потенциал науки и современного образования : сборник статей III Международной научно-практической конференции. В 2 частях, Пенза, 23 декабря 2018 года /Ответственный редактор Г.Ю. Гуляев. – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2018. - С. 176-178.
4. Бекетова Куанышевна, Байманова Еркешевновна, Жакупова Гулмира Жалгасбайкызы, Казагачев Николаевич Метод проектов как вид педагогической технологии // Academy. 2017. №7 (22).
5. Мустопова Мохира Хужаназаровна, Жумаева Нилуфар Сайфуллоевна Характеристика инновационных технологий в начальной школе // Достижения науки и образования. 2018. №8 (30).
6. Фидарова Маргарита Георгиевна Формирование профессиональных компетенций будущих учителей информатики в условиях проектной деятельности // Известия ВГПУ. 2019. №6 (139).
7. Зеер Э.Ф. З-47 Проективная дидактика [Электронный ресурс]: монография / Э.Ф.Зеер, С.Н.Уткина. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2017. 131 с.
8. Бычков А.В. Б95 Метод проектов в современной школе. Второе издание, дополненное / А.В. Бычков. - М.: АБВ-ИЗДАТ, 2018. - 100 с.

УДК 811.14

СИНТАКСИСТІ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Сейденова Асем Ерқуанышқызы,
филология ғылымының магистрі, оқытушы
Ы.Алтынсарин атындағы РӘГК
Рудный қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада оқытудың инновациялық технологиялары туралы анықтама берілген. Осы жаңа әдістерді тіл білімінің саласы – синтаксисті оқытуда оқушыларға білімді тиімді меңгертудің жолдары көрсетілген. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізеді. Ол үшін педагогикалық жанжақтылықты, ізденімпаздылықты, тәжірибені жұмылдыруды қажет етеді.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, интерактивтік әдіс – тәсілдер, синтаксис.

Аннотация

В статье рассмотрено понятие «интерактивные средстваобучения», проанализированы особенности их использования в учебном процессе,выявлен потенциал информационных средств обучения для обучения учащихся. Сейчас преподаватели на уроках активно используют инновационные технологии и интерактивные средства обучения. Для эффективного использования интерактивных технологии необходимы педагогические навыки и умения.
Ключевые слова: инновационные технологии, интерактивныесредстваобучения, синтаксис.

Abstract

The article considers the concept of «interactive learning tools», analyzes the features of their use in the educational process, identifies the potential of information learning tools for teaching students. Pedagogical skills and abilities are necessary for the effective use of interactive technologies.
Keywords: innovative technologies, interactive learning tools, syntax.

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі - оқытудың әдіс тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

Ал «Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э.Раджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация- нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс «Инновация - арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», - дейді.

Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. Сонымен қатар инновацияны Р.Масырова, Т.Линчевская - «Жаңару» дегенімізді былай деп түсіндіреді: «Жаңару - белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея» дейді.

Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз - білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Н.Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеде, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке - дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке - дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын). Ал әдіскер С.Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үрдісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілік, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілін арттырады;
- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеріледі;
- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілеттерді дамытады;
- саралап деңгейлел оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады;
- ақпараттық бағдарламалап оқыту - оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастырылады;

– иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам – қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;
– ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала –субъект», «бала-объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігінде қарастырады деген.

Жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлуге болады.

Модификациялық инновация - бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В.Ф.Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады.

Комбинаторлық модификация - бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел.

Радикалдық инновация - білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады.

Қазір мемлекеттік оқу орындары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез-келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын, оқу мазмұны әрбір білім алушының жас және жеке дара психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Ғылыми-педагогикалық Пайдаланған әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үрдісінің нәтижесін көретін әдіс-тәсілдері, түрлері көбіне жаңашыл, инновациялық болып табылады.

Инновациялық процестерді ендіру үш өзара байланысты күштер анықталады: енгізілген технологияның ерекшеліктерімен; жаңашылдардың инновациялық әлеуетімен; жаңалықты енгізу жолдарымен. Сонымен жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық жан-жақтылықты, ізденімпаздылықты, тәжірибені жұмылдыруды қажет етеді. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. XXI ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері - кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. Сондықтан да біз, оқытушылар, осы жоғарыда айтылған жаңа инновациялық оқыту технологиясын меңгеріп, өзіміздің жұмысымызда кеңінен, тиімді пайдалануымыз қажет.

Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізеді.

Тіл білімінде белгілі бір тілдік зерттеулерді қамтитын әр түрлі салалар бар. Осындай жаңа әдістерді сол салалардың бірі – синтаксисті оқытудың тиімділігін арттыруда пайдалану біздің басты мақсатымыз.

Қазақ тілі синтаксисін оқыту мәселесі А.Байтұрсыновтың қазақ тілі синтаксисі туралы тұжырымдарында, оны оқыту жөніндегі пікірлерінде кеңінен қарастыруға болады. Тілші синтаксистің теориясын бір жүйеге түсірумен қатар, оны меңгертудің жолдарын ұсынды. «Ауыздан шыққан сөздің бәрі сөйлем бола бермейді, айтушының ойын тыңдаушы ұғарлық, түсінікті болып айтылған сөздер ғана сөйлем болады» деп, сөйлемнің қатысымдық қызметін айқындады. Синтаксистің әр саласы туралы теориялық материалдардан кейін практикалық жұмыстарды «өлеңмен жазылған сөйлемдерді өлеңсіз түрге айналдыру; сөйлем ішіндегі мүшелерін айырту; сөйлемнің қажет болған түрлерін білім алушылардың өзіне тапқызу» түрінде беріп, сөйлем мүшелерінің қай сөз табынан болатынын нақты мысалдар арқылы дәлелдеді [1, 287б]. «Ауызбен сөйлесу» және «жазумен сөйлесудің» ерекшеліктерін анықтап, сөйлем жүйесінің сөйлеу әрекеті түрлеріне қатысын айқындады.

Қазақ тілі синтаксисінің әдістемесі - жас буындарға тіл ғылымының озық табыстарының негіздерінде сөз тіркесі мен жай және құрмалас сөйлемдерден, қазақ тілі пунктуациясынан терең, жүйелі, берік, саналы білім беру жолында қолданылатын ең тиімді әдістер мен тәсілдердің жиынтығы болып табылады. Ол әдістер: байқау әдісі, тәжірибені талдау-жинақтау әдісі, бұрынғы мұраны үйрену әдісі, эксперт-анкета сияқты т.б. әдістер оқушыларды, студенттерге осы саланы саналы, жеңіл меңгеруге көмектеседі.

Жалпы тіл білімінде синтаксис тарауы көп ғасыр бойы әзірленіп келе жатқан дәстүрлібілім саласы ретінде түсініледі. Алайда соған қарамастан дүние жүзі тілдерінің синтаксистік құрылысының заңдылықтары толық танылды деп айтуға болмайды. Қазан төңкерісіне дейін түркологтардың ішінде қазақ тілінің грамматикалық жүйесін, әсіресе синтаксис саласын терең зерттеген ғалым П.М.Мелиранский болды. П.М.Мелиранскийдің синтаксистік зерттеулері кейінгі А.Байтұрсынов, Қ.Жұбанов, С.Аманжолов., Н.Сауранбаев, М.Балақаев, Р.Әмір, Т.Сайрамбаев т.б. ғалымдар үшін бағыт - бағдар бола алды. Тіпті, осы күнгі зерттеулер үшін де өте кажет оқулық деп білеміз. П.М.Мелиранскийдің «Краткая грамматика казак-киргизского языка» еңбегінің II томы (1897) синтаксис жайлы зерттеуін

талдап бүгінгі синтаксистік бағытпен салыстырып, көптеген категорияларды сараптап қазақ синтаксисінің қалыптасу тарихының бастамасын ашып көрсету, зерттеу жұмысының өзектілігі болып табылады. Синтаксисті ғылым деген ұғымда жұмсағанда, оны әдетте, грамматика ғылымының морфология сияқты, үлкен саласы деп білеміз. Оның өзі үш бөлімнен құралады. 1. Сөз тіркесінің синтаксисі; 2. Жай сөйлемнің синтаксисі. 3. Құрмалас сөйлемнің синтаксисі.Тілдің ең басты, бір тұтас ұйысқан бөлшегі - сөйлем. Сөйлем - тілдің қоғамдық қызметі пікір алмасудың ойды білдірудің негізгі тұлғасы. Ол қашаннан бері синтаксистік зерттеудің басты обьектісі болып есептеледі.

П.М.Мелиоранскийдің синтаксисі «Простые предложения» деген тараудан басталады. Мұның өзі автор синтаксистің обьектісін сөйлем деп білген. Автор осы еңбегінде сөз тіркесі мәселесін арнайы тақырып етіп көтермесе де, сөйлем мүшелерінің бір - бірімен байланысы жайлы ойларында сөз тіркесінің негізгі формалары толық қамтылады. Жалпы осы айтылған тарауды меңгертуде қолданылатын жаңа әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану қазіргі таңдағы негізгі мәселелердің бірі болып табылады.

Қазіргі кезде білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан алғанда ұрпақ тәрбиесімен, білім беруімен айналысатын педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оны жаңа сапада ұйымдастыру қажеттігі туындап отыр. Бұл үшін оқытушылардың инновациялық іс-әрекеттің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі мақсат етіледі. Ал жаңа технологияны пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып жаңа мүмкіндік деңгейге жеткізеді. Сондықтан оқытушының біліктілігін көтеру мен шығармашылық педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда қазіргі педагогикалық технологияларды меңгерудің маңызы зор деп білемін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахмет Байтұрсынов. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 21-142, 287 бб.
2. Бұзаубақова К. Жаңа педагогикалық технологияны меңгеру - міндет. // Қазақстан мектебі. № 9-10. 2005. 25-26 б.
3. Байғазиева Г. Жаңа педтехнология . // Қазақстан мектебі. № 8. 2005 . 53-54 б.
4. Бұзаубақова К. Жаңа педагогикалық технологиялар . // Қазақстан мектебі. № 4. 5-8 б. 2005
5. Арысбаева З. Инновациялықәдіс-тәсілдердіқолдануерекшеліктері. // Қазақстанмектебі. № 1. 2007. 69-70 б.

ӘОЖ 37.02

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ

Серикова Айзада Алданышовна,
бастауыш сынып мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
№15 жалпы білім беретін мектебі» КММ

Аннотация

Қазіргі таңда жан- жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, өз бетімен ізденуге қабілетті етіп қалыптастырудың бірден - бір жолы оқушыны шығармашылыққа жетелеу. Бұл мұғалімнен терең біліктілікті қажет етеді. Себебі шығармашыл ұстаз ғана шығармашыл тұлғаны қалыптастыра алады. Бүгінгі қазақстандық мектептерге қоғамның қарқынды дамыуна ілесе алатын заман талабына сай ойлайтын ғылыми әдістемелік білімі жеткілікті, педагогика мен психологияны жақсы меңгерген ізденімпаз мұғалім қажет. Бұл мұғалім кәсіби шеберлігінен көрінеді.

Түйінді сөздер: инновация, кәсіби шеберлік, жаңа технология, шығармашыл тұлға.

Аннотация

На сегодняшний день одним из путей формирования всесторонних, глубоких знаний, высокого интеллектуального уровня, способного к самостоятельному поиску является приобщение учащихся к творчеству. Это требует от учителя глубоких знаний. Ведь только творческий педагог может сформировать творческую личность. Сегодняшним казахстанским школам необходим поисковый учитель, способный обеспечить динамичное развитие общества, умеющий мыслить в соответствии с современными требованиями, обладая научно-методическими знаниями, глубоким знанием педагогики и психологии. Это проявляется в профессионализме учителя.

Ключевые слова: инновация, профессионализм, новые технологии, творческая личность.

Abstract

Today one of the ways to form a comprehensive deep comprehensive, deep knowledge, high intellectual level, capable of independent search is the introduction of students to creativity. This requires deep

knowledge from the teacher. After all, only a creative teacher can form a creative personality. Today's Kazakh schools need a search teacher who is able to ensure the dynamic development of society, able to think in accordance with modern requirements, possessing scientific and methodological knowledge, deep knowledge of pedagogy and psychology. This is manifested in the professionalism of the teacher.
Keywords: innovation, professionalism, new technologies, creative personality.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті - білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау және оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен.

XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз - белсенді, білімді және денсаулығы мықты азамат болып табылады. Заманауи бағдарламар мен оқыту әдістемелерін білікті мамандар ұсынуы маңызды. Оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс.... [1, 1,5б]

Ұлы педагог Ушинский: «Мұғалім білімін үздіксіз көтеріп отырғанада ғана мұғалім, ал оқуды, іздеуді тоқтатса, мұғалілімдігі де жойылады» деп айтқан.

Қазіргі күн талабына сай білім жүйесінің алдына қойған бастапқы мақсаты тұлға ретінде жан-жақты дамыған, алған білімін күнделікті өмірде пайдалана білетін, өзгелермен тілдесімде бола алатын, ізгілік пен елжандық қасиеттер бойына сіңірілген, бәсекелестікке дайын азамат етіп тәрбиелеу болып есептеледі. Сол үшін білім жүйесіне өзгертулер енгізіліп, бұл мәселенің шешілу жолдары жан-жақты қарастырылып келуде. Ең негізгісі білім сапасын арттыру мақсатында оқыту процесін оңтайландырудың қажет екендігін уақыт көрсетіп тұр. Жас буынға, ұрпаққа пәнді тиімді ұғындырудың бір әдісі жаңа - технология негіздері болып табылады, яғни инновациялық технологиялар. Қазіргі білім беру жүйесіндегі жаңа педагогикалық технологиялардың танымалдылыққа ие: саралап оқыту; дамыта оқыту; деңгейлеп оқыту; шоғырландырып, қарқынды оқыту; модульдік оқыту; блок - модульдік оқыту; жобалап оқыту технологияларымен қатар, тікелей ақпараттық - коммуникациялық технологиялар көмегімен жүзеге асырылатын: компьютерлік технология; желілік технология; интернет технология; интерактивтік технология деп аталатын түрлерін білім берудегі инновациялық технологиялар тобына жатқызамыз. Барлық технологияның алдымен қоятын мақсаты -білім алушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылықтарын қалыптастыру болып табылады. [2, 8-9б]

Қазіргі білім саласындағы инновациялық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан - жақты білгір маман болу емес. Инновациялық технологияны меңгеру мұғалімнің зейін - зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген ұстаздақ келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін- өзі дамытып, оқу- тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектесетіндігі hақ.

Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс - тәсілдерін мектеп өміріне кеңінен енгізу жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алудың бірден - бір шарты болып табылады. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық - психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Бұл заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістерді сабақ үрдісінде тиімді пайдаланалатын білігі мен білімі жоғары ұлағатты ұстаз болу керек деген сөз. Ұстаздық жолды ұстанған тұлға үшін педагогикалық шеберлікті жетілдіру негізгі мақсат болып саналады. Өйткені мұғалімнің шеберлігі шәкіртті қалай, қалайша оқыту үшін оның психологиясын білу, екінші жағынан, оқытып- тәрбиелеудің әдіс - тәсілдерін, жолдарын терең білу және қолдана білу мен астасып жатқан мәселе.

Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер ол даналықты жүрекпен ұға білу болып табылады» - деп ұстаздық өнерге ерекше баға берсе, қазақ ағартушысы Ы.Алтынсарин «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім - мектептің жүрегі» дегені бекер айтылған сөз емес. Педагогикалық шеберліктің негізгі балалардың өз еркімен дамуына жол ашу, оқу - тәрбие процесінде оқушылармен педагогикалық ынтымақтастықта жұмыс атқарудың формаларын, әдістерін дамыту, шәкіртке деген қамқорлық пен сүйіспеншілігін арттыру, жұмыс әдіс - тәсілдерін жаңаша жандандыра түсу педагогикалық шеберліктерінің басты сипаты болып табылады. Сондықтан әрбір мұғалім күнделікті сабағына өмір талабына сай дайындалып педагогикалық технологияларды кеңінен пайдалануы тиіс. Ол заман талабы. Мұғалімнің шығармашылық жұмысы ең бірінші сабаққа даярлықтан басталады, яғни, өтілетін сабақ жоспарын құру, оны өткізу әдістемесі, оқушылардың қабілеттерін, жас ерекшеліктерін ескере отырып, көрнекілік, техникалық құралдарды, дидақталық материалдарды пайдалану. Мұғалімнің осы әрекеті арқылы оқушының шығармашылық қабілеті қалыптасады. Ал, шығармашылық қабілеттер шығармашылық елес, шығармашылық ойлау арқылы жүзеге асады. Оқушыны шығармашылық ойлауға, жылдамдыққа, икемділікке тапқырлыққа үйрету ол мұғалімнің әр сабағында қалыптасып отыратыны анық. Сабақта, жалпы білім беру мекемелерінде оқушыларға ыңғайлы және жайлы жағдай жасалу қажет, сонда ғана оқудан жақсы нәтиже шығады, ол тұлға ретінде жан- жақты дамитын болады. Қазіргі таңда білім берудегі жаңа әдістер оқушының өз бетінше білім алуына, танымдылық белсенділігін арттыруға, шығармашылығын қалыптастыруға, кез - келген мәселе жөнінде өз пікірінің

болуы және оны дәлелдей алуы тағы сол сияқты ықпал ететіндігі белгілі. Осы жаңа әдістерді қолдану кезінде педагогикалық - психологиялық талаптарды біріктіре отырып, оқушының оқу материалын терең игеруіне жағдай жасау қажеттілігі ескерілуі тиіс. М.Жұмабаевтың «Педагогика» деген еңбегінді «Сабақ барысында мұғалім оқушыға тақырыпты жеткізу үшін алдымен балаға жаңа беретін білімді жат күйінше емес, баланың бұрынғы таныс біліміне байлап берсін» делінген. Қазіргі кезде қолданып жүрген әдістерде бала бұрынғы өзі білетін нәрсенің ерекшеліктерін саралап, оның жетістігі мен қажеттілігі арқылы жаңа білімді алуға ұмтылады. [3, 17-25б]

Соңғы жылдары «компьютерлік технологиялар» деген ұғым «ақпараттық технологиялар» терминімен алмастырылуда. Бүкіл ақпараттық технологиялар компьютерлік оқытумен байланысты. Компьютерлік сауаттылыққа бүгінде 75% мұғалімдер сауатты деп ойлаймыз, барлық сабақтарда электронды оқулықтар «Topik.kz» мен bilimland.kz сонымен қатар сайттарға кіріп математика, қазақ тілі, әдебиеттік оқу пәндерінде теориялық материалдарды, видеолар, тестер, тапсырмалар орындап, өзін - өзі бағалауына мүмкіндік беретін тапсырмаларды орындатуға болады.

Мен өз сабағымда жаңа технологиялардың барлық түрлерін, соның ішіндегі ақпараттық коммуникативті технологияны тиімді пайдаланып келемін. Мысалы: сабақтарымда ақпараттық технологияны пайдаланып сабақтың тиімділігі мен сапасын арттырып, ақпараттық коммуникативтік технологияны барлық деңгейлерде жүйелі пайдалану арқылы оқушының сабақтарда алынған ақпаратқа талдау жасай білуге және өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландыруға үйретудемін. Мектепте компьютерлік технологияны қолдану оқушы шығармашылығын арттыруда белсенді роль атқарады. Жеке оқушының компьютерде жұмысты сауатты орындауы, ақпарат көздерінен қажетті материалды ала білуі дара тұлғаның қалыптасуына әсер етеді. Компьютер оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып табылады. Олай болса барлық сабақтарды компьютер арқылы жүргізу оқу үрдісін белсендіруге, проблеманы шешуге және шешім қабылдай білуге, оқушының өзін-өзі бақылауына мүмкіндік туғызады әрі оқушы ерекшелігін ескере отырып оқытуды жүзеге асырады. Оқытушы сабақты дұрыс жоспарлап, мақсатын нақты белгілеп алмайынша көздегеніне жете алмайды. Сабақтың мазмұнын, құрылысын, дәлдәгін, жұмыс жүргізу тәсілін мұқият ойластыру қажет.

Қорыта келгенде, ақпараттық технологияның тиімділігі - оқушылардың білім олқылықтарына үнемі зерттеу жасап, түзету жұмыстарын жүргізуге пайдасы бар екендігі анықталды. Қазіргі заманның даму қарқыны мұғалімдер шығармашылығын жаңаша, ғылыми - зерттеу бағытында құруды талап етеді. Демек компьютер оқушылар мен мұғалім жұмысын ұйымдастыруда кең мүмкіндіктерге ие, оқытудың әдістерін кеңінен әрі сапалы қолдануға мүмкіндік береді. Ендеше, ақпараттық технологияны сабақта қолдану оқушының іс - әрекетін, жұмысын түрлендіруге көмектеседі, зейінін белсендіреді, жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін жоғарлатады деуге болады. Ақпараттық технология арқылы жасалатын тест тапсырмалары уақытты үнемдеуге көмектесе отырып, оқушылардың өз білімін бағалауға үйретеді. Ең бастысы оқушылардың өзіндік білім алуын қамтамасыз етіп, әртүрлі білім көздерінен негізгісіз бөліп алу, тауып алу дағдыларын дамытады. Әрбір оқушының білім деңгейіне талапқа сай көтеру үшін озық әдістемелік технологиялар қажет. Сол жаңа озық әдістемелік технологиялармен қаруланған, заман талабына сай оқытудың жаңа әдістерін, яғни ақпараттық коммуникациялық технологияларды толық меңгерген педагог қана білім алушының сапалы білім алуына мүмкіндік жасайды. Оқытудың озық технологиясын меңгеру оқытушының кәсіптік шеберлігіне байланысты. Бұл әрбір ұстазды ойландырып, жаңаша жұмыс істеуге, жаңа ізденістерге жетелейді. Осы орайда Ж.Аймауытов «Сабақ беру үйреншікті жәй ғана емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер», деп тұжырым жасайды. Сондықтан мұғалім өз пәнінен психологиялық тұрғыдан қарап, әдістемелік шеберлікпен келу керек. [4, 129-134,145б]

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.- Астана, 2007. -1, 5 б.
2. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері.- А.: Білім,2008. - 8-9 б.
3. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік.-// Қазақстан мектебі, №4, 2006. - 17-25 б.
4. Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау- 2004.- 129-134, 145 б.

УДК 81-139

ШЕТ ТІЛІ ЛЕКСИКАСЫН ОҚЫТУДЫҢ КОГНИТИВТІК МОДЕЛІ

Сәулебай Нұрсәуле Талғатқызы,
Абай атындағы ҚазҰПУ-дың
2 курс магистранты
Алматы қ., Қазақстан

Түйіндеме

Мақалада оқытудың когнитивтік теориясы талданады. Шетел лексикасын оқытуда когнитивтік тәсілдің қолданылуын зерттеуге әрекет жасалады. Сондай ақ, лексикалық дағдының қалыптасу кезеңдеріне тоқталып, лексикалық құзыреттілікті қалыптастыру жаттығулары анықталады.

Түйінді сөздер: когнитивизм, шет тілін оқытудың когнитивтік теориясы, лексикалық құзыреттілік, лексикалық дағдыларды қалыптастыру.

Аннотация

В статье анализируется когнитивная теория обучения. Предпринимаются попытки изучения использования когнитивных подходов в обучении иностранной лексике. Также акцентировано внимание на этапах формирования лексических навыков и определены упражнения для формирования лексической компетенции.

Ключевые слова: когнитивизм, когнитивная теория обучения иностранному языку, лексическая компетентность, формирование лексических навыков.

Abstract

The article analyzes the cognitive theory of learning. Attempts are being made to study the use of cognitive approaches in teaching foreign vocabulary. Also, attention is focused on the stages of the formation of lexical skills and exercises for the formation of lexical competence are determined.

Keywords: cognitivism, cognitive theory of teaching a foreign language, lexical competence, formation of lexical skills.

Лексикалық дағдыларды қалыптастыру мәселесі шет тілін оқытудағы ең маңызды мәселелердің бірі болып табылатыны орынды сияқты. Тілдік жүйенің лексикалық құрамын білу және іс жүзінде меңгеру студенттің екінші деңгейлі тілдік тұлғасының вербалды-семантикалық деңгейін қалыптастыруға мүмкіндік береді, онсыз студенттерді әртүрлі ұлттық және мәдени қауымдастықтар өкілдерімен шынайы қарым-қатынасқа одан әрі дайындау мүмкін емес.

Шетел тілін оқытуда сөздік қорды меңгерудің жүйелі маңызы бар. Өйткені, адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауы, солардың көмегімен және соның негізінде мағыналар таңбаланатын сөздікте болады. Лексикалық білім оқушылардың танымдық әрекетінің маңызды бөлігі болып табылады және тілді меңгерудің берік лексикалық негізін қамтамасыз етеді. Шетелдік сөздің әртүрлі аспектілері туралы алған білімдері әсер етеді:

- көрсетілген ұғымды білдіру үшін шетел сөзінің бүкіл құрылымынан тиісті мағынасын дұрыс таңдау;
- лексикалық бірліктерді бір-бірімен тіркестіре білу;
- бар лексикалық құрылымдармен ойды жеткізе білу.

Лексикалық құзіреттілікті қалыптастырудың негізгі тәсілдерінің бірі – алғашында когнитивтік психология аясында пайда болған когнитивтік әдіс. Психология ғылымындағы бұл тенденция 1960 жылдары АҚШ-та сананың рөлін жоққа шығаратын мінез-құлық концепцияларының үстемдігіне балама ретінде пайда болды және интеллектке негізінен сынақ пен қателік арқылы білім алу мүмкіндігі ретінде жақындады. Когнитивтік психологияда психика когнитивтік реакциялар жүйесі ретінде қарастырылады және бұл реакциялардың байланысы тек сыртқы тітіркендіргіштермен ғана емес, сонымен қатар ішкі айнымалылармен, мысалы, өзіндік санамен, когнитивтік стратегиялармен, зейіннің селективтілігімен және т.б. Когнитивті психология адамдардың дүние туралы ақпаратты қалай алатынын, бұл ақпараттың адам арқылы қалай бейнеленетінін, оның жадта қалай сақталып, білімге айналатынын және бұл білімнің біздің зейініміз бен мінез-құлқымызға қалай әсер ететінін зерттейді. Осылайша, түйсіктен қабылдауға дейін, үлгіні тану, есте сақтау, ұғым қалыптастыру, ойлау, елестету секілді барлық дерлік танымдық процестер қамтылған.

Батыстық және отандық когнитивтік әдісті жасаушылардың (Р.Аткинсон, Д.Норман, Б.В.Беляев, С.Ф.Шатилов және т.б.) еңбектерін талдаудан шет тілін оқытудың когнитивтік теориясының негізіне келесі ережелерді жатқызуға болады:

- ойлауды дамыту тілді меңгеру процесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Тіл үйрену тек тілдік бірліктерді (құрылымдарды, сөз тіркестерін, сөйлеу үлгілерін) немесе ережелерді қабылдауға

және механикалық оқытуға негізделмеуі керек. Жеке нұсқауларды жүзеге асыруға жағдай жасалған кезде студенттер зерттелетін құбылыстардың мәнін меңгерудің белсенді процесіне тартылуы керек;

- студенттер оқу процесінің белсенді қатысушылары болуы керек, олардың жеке қызығушылықтары мен ерекшеліктері ескерілуі керек;

-оқу үрдісі тек тұлғалық емес, сонымен қатар әлеуметтік жағынан да шартталған, бұл кезде студенттер шынайы өмірдегідей бір-бірімен және мұғаліммен қарым-қатынас жасайды. Осыған байланысты білім алу мен оқу кезеңінде бір-бірін танып-білу, түсіну, ынтымақтастықта болу процесіне оқушылар да, мұғалімдер де тартылуы керек.

Шет тілін оқытуға қатысты когнитивизм белгілі бір тілдік құбылысты зерттеу осы құбылысты сөйлеуде түсіну мен қолдану негізінде жатқан психикалық процестер мен әрекеттерге негізделуі керектігін білдіреді. Бұл тәсіл белгілі бір тілдік құбылысты меңгеру ерекшеліктерін ескеру қажеттігін атап көрсетеді, сонымен қатар оқушылардың оқу әрекетін саналы түрде ұйымдастыра білуіне назар аударады.

Шетел тілін оқытудағы когнитивтік әдіс оқытудағы саналық принципке негізделген. Бұл сөздік құрамын зерттеу лексикалық бірліктерді түсіну мен қолдану негізінде жатқан ойлау мен іс-әрекетке негізделуі керек дегенді білдіреді. Қазіргі кезеңде лексиканы оқытудағы когнитивтік әдістің маңыздылығы мен өзектілігі бұл тәсіл арқылы тілдің ойлау құралы ретінде сіңісіп кетуімен түсіндіріледі. Сөз – білім, білік, дағдыда бекітілген тіл мен сөйлеу тәжірибесін ұйымдастырудың маңызды құралы. Сонымен, А.В.Щепилова [8, 129б], сөйлеу әрекетінің қырлары мен түрлерін оқытудағы танымдық бағыт студенттерде тілдің лексикалық жүйесі туралы барабар түсінікті қалыптастыруға, әртүрлі бағыттағы сөйлеу әрекетін меңгеруге баса назар аудару қажеттігін жариялайды.

Сөйлеудің лексикалық жағындағы дәстүрлі жұмыстар әлі күнге дейін оң нәтиже бермей келеді. Оқушылардың көпшілігі лексикалық ақпаратты қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді есте сақтамайды. Оларда есту және дифференциалды сезімталдықтың даму деңгейі төмен. Тілдік қабілеттің мұндай құрамдас бөлігінің дамымауы сөздердің дыбыстық бейнесін қабылдауды айтарлықтай бұзады. Сөздік қорды оқытудағы елеулі кемшілік – оқушылардың мынаны білмеуі:

- лексикалық материалды өз пікірін құрастыру кезінде, ол басқалардың сөйлеуінде қабылданатын кезде болжау;
- лексикалық материалда есте сақтауға қажетті жалпылау белгілерін бөліп көрсету;
- тақырыптық байланысқан сөздердің сөз жұптарын байланыстыру.

Осындай себептердің салдарынан мәлімдемелердің көптеген сөйлеу сипаттамалары жоғалады. Студенттер өз мәлімдемесінде қажетті фактілер санын қолда бар лексикалық бірліктермен көрсете алмайды; ойын логикалық, сауатты, дәлелді түрде айту; берілген тақырып бойынша сөйлемді лексикалық бірліктермен қанықтыру; мұғалімнен немесе байланыс серіктесінен жетіспейтін сөздерді сұрау.

Лексиканы оқытудағы когнитивтік әдіс шетел сөзінің тұтас бейнесін жасауды ерекше көрсетеді. Сонымен қатар, егер олармен жұмыс өзара байланыста және жүйелі түрде жүргізілсе, лексикалық дағдылар күшті және тұрақты болады деп айту аксиоматикалық болып табылады. А.Н.Шамов [6, 22б], лексикалық дағдының қалыптасуы 1) концептуализация; 2) интернационализациялау; 3) оқыту кезеңдерінде жүреді деп нақтылады.

Концептуализация кезеңінде сөздің когнитивтік бейнесін жасау жұмыстары басталады. Осы кезде студенттер болашақта оқытудың негізі ретінде сөз туралы кең және сан-алуан мәліметтердің қажеттілігін сезінеді.Бұл кезеңде ақпараттың жинақталуы, шетел сөзінің төл сөзімен салыстырғанда тілдік ерекшеліктерін сезіну жүреді.

Сөздің бейнесін жасап, ол туралы белгілі бір мәліметтер жинақталғаннан кейін интернационализация кезеңі басталады. Оның мәні «жаңа лексиканы қолдану қабілетін бірте-бірте дамыту, оны есте сақтау, ұзақ мерзімді есте сақтау деңгейіне көшіру» дегенді білдіреді. Мұндай әрекеттерге жоғарғы және төменгі танымдық процестер қатысады. Сонымен бірге образ категориясы оқушының танымдық іс-әрекетінің түрі мен құралы болып табылады.

Келесі кезең – оқыту кезеңі, енгізілген сөзге ассоциативті сілтемелер жасаумен сипатталады. Бұл кезеңде сөзбен әр түрлі амалдар түріндегі әрекеттер қайталанып орындалады: бейнеде аналогия бойынша еліктеу, алмастыру, түрлендіру, т.б.

Сөйтіп, сөздің бұрын жасалған танымдық бейнесі күшейе түседі. Нәтижесінде, оқыту кезеңінде студент басқа біреудің сөзіндегі сөзді тануға, оны өз сөзінде дұрыс қолдануға үйренуі керек, өйткені сөзді санада әрекет ету оны іс жүзінде меңгерудің негізгі және негізгі шарты болып табылады.

Шетел тілінде сөйлеудің лексикалық аспектісін меңгерудің маңызды шарты сөздің кең коммуникациялық жүйесін құру болып табылады. Мұндай байланыстар аналитикалық сипаттағы іс-әрекеттер жиынтығының таным процесіне енуіне байланысты қалыптасады: жіктеу; сөздерді тақырыптар бойынша бөлу; санаттау; дәлелдеу; жалпылау; сөздің құрылымы (формасы) туралы білімнің шығуы; контекст негізінде лексикалық қорды нақтылау; айтылған, оқылған, естіген нәрсеге өз бағасын білдіру және көзқарасы.

Лексикалық құзыреттілікті қалыптастыру үшін когнитивтік тәсілдің талаптарын ескере отырып, жаттығулар жүйесі қажет, өйткені бұл жағдайда жаттығу оқытудың қарапайым бірлігі болып табылады

және одан әрі бөлшектелуге жатпайды. Бұл жаттығулардың бүкіл жүйесі өсіп шығатын әдістемелік «кірпіш» болып табылады.

Лексикалық бағытталған жаттығулар жүйесі келесі ережелер негізінде құрылады:

1. белсенді және рецептивті минимум бірліктерін меңгеру оқушының танымдық қажеттілігіне, танымдық белсенділігіне және танымдық қабілетіне негізделуі керек;

2. белсенді және рецептивті минимумның лексикалық бірліктерін ассимиляциялау процесін лексикалық білім мен лексикалық бірліктерді меңгеру (жинақтау), сақтау және қолданумен байланысты ақпараттық-танымдық процесс ретінде қарастыру керек;

3. жүйеге енгізілген жаттығулар шет тілін оқыту мақсаттарына сәйкес келуі және таным процесі мен сәйкес іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру процесіне адекватты болуы керек;

4. лексикалық бірліктерді ассимиляциялау студенттердің әр түрлі құзыреттілік түрлеріне (коммуникативтік, әлеуметтік-мәдени және т.б.) негізделуі керек;

5. сөздік қорды меңгеру оқушылардың барлық танымдық процестеріне (қабылдау, зейін, елестету, есте сақтау, ойлау) негізделуі керек.

Мұндай жаттығулардың мақсаты: а) сөздің танымдық бейнесін жасау; ә) сөздің жағдаятпен, субъектімен және басқа лексикалық бірліктермен тұрақты ассоциативті байланыстарын жасауда; в) оқушылардың лексикалық материалды болжау дағдыларын дамытуда; г) лексикалық ақпаратты әртүрлі тәсілдермен кодтау дағдыларын дамытуда; д) лексикалық шығармашылықты дамытуда; е) сөйлеу ниетін білдіру мақсатында сөздің танымдық бейнесін өзектендіруде; ж) халық мәдениетіне байланысты сема сөздердің мағыналарын құрылымдық жағынан ажыратып, сөздіктің бұл түрін шебер қолдана білуде.

Мұндай жаттығуларға мысал ретінде лексикалық есте сақтауды дамытуға және сөздің танымдық бейнесін жасауға арналған жаттығуларды келтіруге болады; лингво-шығармашылық ойлауды дамытуға арналған жаттығулар; сөздер мен сөз тіркестерін болжауға арналған жаттығулар; лексикалық материалды кодтауға арналған жаттығулар.

Жоғарыда айтылғандардың барлығын қарастыра отырып, лексиканы оқытудағы когнитивтік тәсіл лексикалық білімді меңгеру, құрылымдау, сақтау және қолдануда когнитивтік психологтар белгілеген заңдылықтарды ескереді деген қорытынды жасауға болады. А.Н.Шамов атап өткендей [6, 27б], бұл тәсіл және оған негізделген жаттығулар жүйесі дамытады: 1) лексикалық есте сақтауды; 2) лингво-шығармашылық ойлауды; 3) кодтау және болжау механизмдерін; 4) лексикалық шығармашылықты; 5) таныс сөзжасам үлгілері негізінде сөздің жаңа мағыналарын шығара білуді; 6) лингвистикалық болжамды; 7) лингвистикалық интуицияны.

Лексиканы оқытудағы бұл тәсілді жүзеге асырудың табыстылығы студенттердің тілдің лексикалық жүйесі туралы білімді түсіну, есте сақтау және пайдалану үшін қолданатын интеллектуалдық әдістері мен күш-жігерінің жиынтығы арқылы қамтамасыз етіледі, сондай ақ, олардың лексикалық материалды жақсы меңгеруі қамтамасыз етіледі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аткинсон Р. Адамның жады және оқу процесі. – М.: Прогресс, 1980 ж.
2. Беляев Б.В. Шетел тілін оқыту психологиясының эсселері. –М.: Ағарту, 1965 ж.
3. Лоарер Е., Юто М. Когнитивті оқыту: тарихы мен әдістері // Когнитивтік оқыту: қазіргі жағдайы мен болашағы. - М.: «Ресей ғылым академиясының психология институты» баспасы, 1997 ж.
4. Миролюбов А.А. Шетел тілін оқытудың отандық әдістемесінің тарихы. – М.: Қадамдар; Infra-M, 2002.
5. Норман Д. Ес және оқу. – М.: Мир, 1985 ж.
6. Шамов А.Н. Неміс тілі сабағында сөйлеудің лексикалық жағын оқытудағы коммуникативтік-когнитивтік тәсіл // Мектептегі шет тілдері. - 2008. - № 4.-б.22-27.
7. Шатилов С.Ф. Орта мектепте неміс тілін оқыту әдістемесі. –М.: Ағарту, 1986 ж.
8. Щепилова А.В. Француз тілін екінші шет тілі ретінде оқытудың теориясы мен әдістемесі. – М.: Владос, 2005. -б.129.

УДК 81.115

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИПЛИКАЦИОННЫХ ФИЛЬМОВ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Смадиярова Айда Нургалиевна,
7М01701-Иностранный язык: два иностранных языка
магистрант 2 курса,
Научный руководитель:
Тлеужанова Гульназ Кошкинбаевна,
п.ғ.к, қауымдастырылған профессор
Международный университет «Астана»
г. Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Аннотация

Шет тілін оқытудың негізгі мақсаты коммуникативті құзіреттілікті зерттеу болып табылады, сондықтан мұғалімнің басты мәселесі-ағылшын тілі сабағында сөйлеу қарым-қатынасының нақты немесе қиялды жағдайларын құру, жұмыстың барлық әдістері мен әдістерін қолдану. Бұл мәселені шешу үшін шет тілі сабақтарында мұғалімдер түпнұсқа бейнефильмдерді, аудио / видео курстарды пайдаланады. Аудиожазба қазіргі уақытта есту қабілетінің ең көп таралған құралы болып табылады. Алайда, аудиожазбаның жетілмегендігі-табиғи сөйлеудің сыртқы жағының болмауы: мимика, ым-ишара, қозғалыстар.
Түйінді сөздер: шет тілдерін оқыту / коммуникативтік құзыреттілік / анимация / мультфильмдер.

Аннотация

Основной целью обучения иностранному языку является исследование коммуникативной компетенцией, следовательно, главной проблемой педагога можно обозначить создание реальных или воображаемых ситуаций речевого общения на уроке английского языка, используя всевозможные методы и приемы работы. Для решения данной задачи на уроках иностранного языка учителями используются аутентичные видеофильмы, аудио/видеокурсы. Аудиозапись в настоящее время является самым распространенным средством слуховой наглядности. Однако несовершенством аудиозаписи является отсутствие внешней стороны естественной речи: мимики, жестов, движений.
Ключевые слова: обучение иностранным языкам / коммуникативная компетенция / мультипликация / мультфильмы.

Abstract

The main purpose of teaching a foreign language is the study of communicative competence, therefore, the main problem of the teacher can be designated the creation of real or imaginary situations of speech communication in the English lesson, using all kinds of methods and techniques of work. To solve this problem, teachers use authentic videos, audio/video courses in foreign language lessons. Audio recording is currently the most common means of auditory visualization. However, the imperfection of the audio recording is the absence of the external side of natural speech: facial expressions, gestures, movements.
Keywords: teaching foreign languages / communicative competence / animation / cartoons.

В настоящее время, в условиях усиливающейся экономической интеграции, одним из важнейших приоритетов в обучении иностранному языку является обучение языковому общению с целью осуществления профессиональной деятельности. С развитием международных отношений все большее число студентов изъявляют желание стать переводчиками. Развитие навыков перевода - непростая задача. Одним из наиболее сложных видов устного перевода, несомненно, является синхронный перевод, поскольку он включает в себя сразу два вида речевой деятельности – слушание и говорение: переводчик должен одновременно воспринимать текст оригинала на слух и создавать текст перевода. Более того, эти процессы должны происходить в том темпе речи, который был задан человеком, произносящим текст на языке оригинала. Этот темп определяется характером речевой ситуации или личностными особенностями самого говорящего. Переводчик может услышать оригинальный текст только один раз, и после произнесения перевода у него нет возможности исправить в нем ошибку из-за отсутствия пауз в речи говорящего. Все это свидетельствует о сложности и оригинальности синхронного перевода. Некоторые из этих трудностей, а именно психологическую скованность, тревогу и страх совершить ошибку, можно устранить в игровых ситуациях, создав различные модели взаимодействия на занятиях с помощью видеоклипов, в частности анимационных фильмов, и позволив учащимся максимально раскрыть свои личностные возможности в условиях творческого коммуникативного воздействия. Одним из наиболее сложных видов устного перевода, несомненно, является синхронный перевод, поскольку он включает в себя сразу два вида речевой деятельности – слушание и говорение: переводчик должен одновременно воспринимать текст ориги-

нала на слух и создавать текст перевода. Более того, эти процессы должны происходить в том темпе речи, который был задан человеком, произносящим текст на языке оригинала. Этот темп определяется характером речевой ситуации или личностными особенностями самого говорящего. Переводчик может услышать оригинальный текст только один раз, и после произнесения перевода у него нет возможности исправить в нем ошибку из-за отсутствия пауз в речи говорящего. Все это свидетельствует о сложности и оригинальности синхронного перевода. Некоторые из этих трудностей, а именно психологическую скованность, тревогу и страх совершить ошибку, можно устранить в игровых ситуациях, создав различные модели взаимодействия на занятиях с помощью видеоклипов, в частности анимационных фильмов, и позволив учащимся максимально раскрыть свои личностные возможности в условиях творческого коммуникативного воздействия [1, с.98].

Нелегко овладеть коммуникативной компетенцией на английском языке, не находясь в стране изучаемого языка, поэтому важной задачей преподавателя является создание реальных и воображаемых ситуаций общения на уроке иностранного языка, используя для этого различные методы и приемы. Также очень важно дать студентам наглядное представление о жизни, традициях и языковых реалиях англоязычных стран. Этим целям может служить использование образовательных и художественных видеороликов, дающих наглядное представление о повседневной жизни людей в странах изучаемого языка. Но, если в старших классах можно использовать на уроках фрагменты видеофильмов, так как у детей уже сформированы определенные навыки и есть определенный словарный запас, то на начальном этапе и на среднем уровне можно использовать анимационные фильмы. Дети любят мультфильмы, так как это их возрастная особенность. Используя фрагменты мультфильмов на определенном этапе урока, мы сочетаем интересное с полезным. [2, с.219]

Ни для кого не секрет, что не одно поколение детей выросло на мультфильмах Уолта Диснея. Все дети влюбились в героев таких сказок, как «Золушка», «Белоснежка», «Аладдин и его друзья», «Король Лев», более современных мультфильмов «Вверх», «Рататуй», «Как приручить дракона». В настоящее время наибольшей популярностью у детей пользуются мультсериалы «Черепашки-ниндзя-мутанты», «Трансформеры», «Губка Боб Квадратные штаны». Тот факт, что дети знакомы с персонажами и сюжетом сказки, позволяет им легко воспринимать текст на английском языке, так как главная задача ученика - не понять каждое слово, а понять смысл произведения в целом. Неоспоримым преимуществом использования мультсериала в качестве метода преподавания английского языка являются впечатления и эмоциональный подъем от полученной информации. [1; 98]

Идея использования видеоматериалов, в том числе анимационных фильмов, в процессе преподавания иностранных языков сама по себе не нова. Ей посвящены работы преподавателей О.С.Егорова, О.И.Барменковой, Ю.И.Верисокина, а также разработки методистов Е.А.Маслыко, Е.А.Ильченко, М.Ю.Барановой, М.В.Смирнова, Т.П.Леонтьевой, М.И.Мятовой и других. Существует большое количество различных методов работы с видеоматериалами, но в основном они используются для развития навыков аудирования и в недостаточной степени, при обучении разговорной речи.

Целью работы является выявление эффективности различных приёмов использования видеоматериалов, в частности, мультипликационных фильмов в обучении иностранным языкам для развития умений говорения.

Для достижения цели были поставлены следующие задачи:

1. Изучить педагогическую и методическую литературу по данной проблеме.
2. Определить последовательность приёмов работы при озвучивании мультипликационных фильмов в соответствии с развиваемыми навыками говорения.
3. Разработать комплекс приёмов работы с мультипликационными фильмами и апробировать его на практике.

Эта работа состоит из введения, теоретической части, заключения, списка литературы и приложения. Его практическая ценность заключается в том, что разработанный набор методик может быть применен на уроках английского языка в школе.

Озвучивание мультфильмов - это ролевая игра, которая создает отличные условия для овладения языком, помогает овладению языком в любом возрасте. Это раскрепощает ребенка, стимулирует его воображение, развивает память, внимание, эрудицию, делает ребенка более активным, приучает его к коллективным формам работы в группе, пробуждает любознательность. Существует реальная возможность выявить способности детей к овладению иностранным языком. Попадая в ситуацию игры, вживаясь в свою роль, студенты оказываются вовлеченными в общий творческий процесс, в котором им гораздо легче преодолеть так называемый языковой барьер. Слабый в английском, но студент-артист получит самую сильную мотивацию для изучения языка. В то же время у школьников развивается ответственность, умение слышать друг друга, преображаться, вживаться в образ.

Озвучивание мультфильмов способствует эмоциональному подъему детей, развитию выразительности в движениях. Кроме того, они также позволяют поддерживать мотивацию к изучению иностранного языка. Использование игровых приемов позволяет превратить уроки английского языка

в увлекательный, активный, творческий процесс, который приносит детям не только огромное удовольствие, но и хорошие практические навыки и умения в использовании английского языка.

Формула этого урока такова: хобби плюс развлечение. Озвучивание мультфильмов способствует выполнению важных психологических и методических задач:

- снятие тревожности и создание психологической готовности детей к речевому общению;
- обеспечение естественной потребности учащихся в многократном повторении языкового материала;
- обучение студентов правильному выбору речевого материала, что является подготовкой к ситуативной спонтанности речи в целом.

С помощью озвучивания мультфильмов вы можете развить память, внимание, восприятие, исправить психофизическую ситуацию группы, снять гнев и психоэмоциональное напряжение, освоить новые навыки, улучшить навыки и просто расслабиться и повеселиться.

Давайте кратко остановимся на приоритетах в видах речевой деятельности. Здесь первое место по праву принадлежит словарному запасу. Чем раньше ребенок усвоит минимальный словарный запас, тем скорее он сможет перейти к реальному общению. Недостаточное знание грамматики и несовершенное произношение обычно не являются препятствием для общения и понимания. Настойчивое исправление грамматических ошибок может иметь негативные последствия: из-за страха ошибиться дети теряют чувство уверенности, они стараются говорить только то, в чем уверены. Конечно, бывают ситуации, когда необходима коррекция учителя, чтобы дети знали, как правильно выразить ту или иную мысль. Когда ребенок совершает ошибку, хорошо бы сразу же подать ему сигнал об этом - особым выражением лица, жестом и т.д. Вы можете взять на себя роль одного из персонажей мультфильма и исправить ошибку в игровой форме. Но прежде чем вы сделаете что-нибудь еще, вам нужно сделать паузу. Если ученик может совершенствоваться, тогда больше нечего сказать. Основной принцип исправления ошибок – «Исправляйся сам!».

Таким образом, использование анимационных фильмов на уроках иностранного языка способствует повышению мотивации обучения, активизации учащихся; снимает тревогу, неуверенность, страх совершить ошибку; развивает мышление, память, внимание, восприятие учащихся; раскрывает творческие способности детей, что в конечном итоге приводит к интенсификации учебного процесса и повышению качества знаний учащихся.

Редкий ребенок останется равнодушным к предложению озвучить свой любимый мультфильм. Идея может быть реализована только при наличии соответствующих навыков и психологических предпосылок у преподавателя. Поэтому на первом и втором этапах урока активизация словарного запаса по теме начинается не с традиционного повторения (фронтальный опрос - T - Ps), а с озвучивания мультфильма.

Мультфильмы должны быть озвучены с использованием знакомых слов, фраз, выражений, грамматических конструкций. После просмотра мультфильма можно переходить к пересказу содержания, работе с вопросами и ответами. Подготовка к озвучиванию мультфильма начинается за несколько уроков до его показа. Этапы подготовки и последующей работы должны быть включены в тематический план и построены таким образом, чтобы они были естественным продолжением работы учителя над языковым материалом, предусмотренным программой для данного класса. Желательно, чтобы выбранный мультфильм был близок к одной из тем устной речи, предусмотренных программой на определенный год обучения, и к моменту озвучивания мультфильма он был изучен студентами. Это позволит учителю организовать повторение по определенной теме устной речи. На предыдущих уроках повторяется лексика и грамматика, вводятся и закрепляются новые слова.

Перед началом озвучивания мультфильма учитель обращается к классу на иностранном языке, используя лексику, знакомую учащимся. Разъясняется задача урока, предлагается внимательно посмотреть на экран, запомнить всех персонажей, их действия, последовательность событий. Учитель сообщает, что после просмотра фильма будет проведена работа по пересказу его содержания. В зависимости от цели урока учащимся ставятся определенные задачи. Эта предварительная установка преподавателя очень важна, так как она нацеливает учащихся на определенный вид работы, концентрирует их внимание.

Мы предлагаем ряд методик для работы над дубляжем мультфильмов:

1. Неподготовленный (сразу после просмотра мультфильма) пересказ на иностранном языке.
2. Краткая передача основных событий мультфильма.
3. Полные и краткие ответы на иностранном языке на вопросы преподавателя.
4. Краткий комментарий к происходящему на экране во время второй демонстрации мультфильма.
5. Распределение ролей.
6. Создание копий вашей роли. (На младшем этапе обучения это домашнее задание)
7. Озвучивание мультфильмов. (Съемка на камеру студентов)
8. Просмотр и прослушивание того, что было снято.
9. Обсуждение. (Какие были допущены лексические, грамматические, фонетические ошибки)
10. А как бы сыграл ты? [4]

Озвучивание предлагаем начать с коротких мультфильмов, которые длятся 5 минут и имеют определённую тему. Одним из таких является мультфильм «Маленький Крот», созданный Зденеком Милером в 1956 году. В нём 50 серий на разные темы. Там нет речи, кроме «Hello!».

Example from the Mole's Birthday

Who is that? Rabbit. Rabbit is happy.
What does Rabbit have? A horn/tuba.
Who is next? Who does Rabbit visit?
Mouse. What does Mouse have? A horn/clarinet.
Who is next? Hedgehog.
What does Hedgehog have? A drum.
What is Mole doing? Mole is sleeping / snoring.
What are the animals doing? They are playing music. Mole is waking up. Mole is opening his eyes. Wake up! Open your eyes! (in-school naps)
What is in Rabbit's tuba? A bottle
What is in Hedgehog's drum? Glasses. How many glasses?
What is Mouse doing? Picking flowers.
Mole is scratching his head. Why?
Who do the animals visit next? Frog. Where does Frog live? (Where does Mole live? Etc.
What is Mole thinking? «I have an idea!»
What is Mole doing? Mole has a key. He is opening the door. What is behind the door?
What is in the bag? What is in the bucket?
Mole is mixing. What is Mole making? (caveat: Chinese don't typically bake cookies/biscuits)
Smoke. What are the animals thinking? They are scared.
Fire, water, put out a fire.
The animals are eating cookies. Having a party. Having a birthday party
Mole and frog are dancing.

Озвучивание мультфильмов показалось нам интересным и полезным. Ребята участвуют в этом процессе с большим желанием и с не меньшим удовольствием наблюдают за результатом. Их желание как можно лучше выполнить свою роль, привлечь к этому свои знания, способности и таланты делают эту работу педагогически плодотворной. Замечательно, что даже самые застенчивые дети делают то, что от них требуется, свободно и естественно. Все это, несомненно, способствует более сильному усвоению словарного запаса, более эффективному развитию разговорных навыков на иностранном языке, стимулирует воображение и инициативу учащихся.

Список литературы:

1. Гореликова А.П. Развитие коммуникативной культуры учащихся на уроках английского языка с использованием видеоматериалов. – СПб.: Каро, 1998. – 256 с.
2. Пассов Е.И. Кузовлева Н.Е. Урок иностранного языка.- М.: Глосса-пресс; Ростов-н/ Д.: Феникс, 2010, - 640 с.
3. Allan M. Teaching English with Video. - Longman, 2006 - Cooper, Richard
4. https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/library/2014/03/20/multfilmy-kak-sredstvo-razvitiya-kommunikativnoy

УДК 711.7

МЕКТЕПТЕ БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫҢ РӨЛІ

Тажмаханова Наргиз Балтабайқызы,
2 курс магистранты
Қорқыт-Ата атындағы Қызылорда университеті
Қызылорда қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазіргі білім жүйесіндегі, мектепте биологияны оқытуда заманға сай техникалық құралдарды пайдалану тереңдет айтылған. XXI ғасыр информатика ғасыры, яғни ақпараттандыру технологиясы дамыған заманда мемлекетіміздің болашағы – жас ұрпаққа заман талабына сай білім беріп, жан – жақты дамуына ықпал ету мұғалімнен шығармашылық ізденісті, үлкен сұранысты талап етеді. Қазіргі кезде білім беру саласында оқытуда заманауи техникалық құралдардың көмегінсіз елестету мүмкін емес. Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселердің бірі оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу процессінде ақпараттық – технологияларды пайдалану болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияны келешек ұрпақ жан – жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, дамуына жол ашатын педагогикалық үрдіс.

Түйінді сөздер: Ақпараттық заманауи техникалық құралдар, белсенді оқыту және мультимедиялық әдістер т.б.

Аннотация

В статье углублено использование современных технических средств в современной системе образования, при обучении биологии в школе. XXI век-век информатики, т.е. в эпоху развития информационных технологий будущее нашего государства-дать современное образование молодому поколению и способствовать всестороннему развитию требует от учителя творческого поиска, большого спроса. В настоящее время обучение в сфере образования невозможно представить без помощи современных технических средств. Одной из особо важных проблем в системе образования развитых стран является информатизация обучения, т.е. использование информационно – технологий в учебном процессе. Информационно-коммуникационные технологии – это педагогический процесс, который позволяет будущему поколению всесторонне учиться, развиваться, быть деловым и талантливым, творческим.

Ключевые слова: Современные информационные технические средства, активные обучающие и мультимедийные методы т.б.

Annotation

The article deepens the use of modern technical means in the modern education system, when teaching biology at school. The XXI century-the age of informatics, i.e. in the era of information technology development, the future of our state-to provide modern education to the younger generation and promote comprehensive development requires a creative search from the teacher, a great demand. Currently, training in the field of education is impossible to imagine without the help of modern technical means. One of the most important problems in the education system of developed countries is the informatization of learning, i.e., the development of the Internet. the use of information technologies in the educational process. Information and communication technologies are a pedagogical process that allows the future generation to comprehensively learn, develop, be businesslike, talented, and creative.

Keywords: Modern information technology tools, active training and multimedia methods.

Кіріспе. Жаңа технологиялар бойынша оқушылардың білімдерін жетілдіру – қазіргі білім жүйесіндегі өзекті мәселе. Мемлекет басшысының жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» - деген дәйегі жеке адамның құндылығын жоғарылату, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің артуы, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен негізделеді.

Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері адам қажеттілігіне қарай өзгеріп отыратыны сөзсіз. Бірақ, ең басты технологияларды тиімді, жүйелі қолдану қажет.

Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындап отыр. Осындай аса қажетті технологиялардың бірі - заманауи ақпараттық-коммуникациялық техникалық құралдарды пайдалану. Техникалық құралдардың дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді шәкірт тәрбиелеу мұғалімнің басты міндеті болып табылады [1].

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11-бабының 9 тармағында көрсетілгендей, оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған [5].

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен технологияларды пайдалану -қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін кеңейтеді, оқушылардың біліктілігін арттыра отырып, үздіксіз мамандарды оқыту тұрғысынан және көптеген адамдарға қол жетімді оқыту болып табылады [3, 44-147б].

Шульманның еңбектерінде білімнің технологиялық педагогикалық мазмұнының құрылымы әртүрлі сипаттамаларға негізделген. Басқа авторлар әртүрлі схемаларды жиі қолданса да, ұқсас идеяларды талқылап, ұсынды. Осыған сәйкес, білімнің үш негізгі компонентінегізге алды: мазмұны, педагогикасы және технологиясы [4, 214-226б].

Білім беру инновациялары белгіленген тәжірибе айтарлықтай ерекшеленетін және деңгейін жоғарылату үшін қолданылатын білім беру іс-әрекетінің әдісі бәсекелестік ортадағы тиімділік. Білім беру инновациялары оған педагогикалық инновациялар, ғылыми-әдістемелік инновациялар, білім беру және технологиялық инновациялар кіреді [10, 110-111б].

Әдебиетке шолу. Білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі оқу процесіне компьютерлік технологияларды кеңінен енгізумен сипатталады. Олар оқытудың жаңа деңгейіне шығуға мүмкіндік береді, мұғалім үшін де, оқушы үшін де бұрын қол жетімсіз мүмкіндіктерді ашады. Ақпараттық технологиялар барлық жас деңгейлеріндегі әртүрлі пәндік салаларда қолданылады, бұл жеке тақырыптарды да, жалпы оқытылатын пәндерді де жақсы меңгеруге көмектеседі.

Дербес компьютер (ДК) оқушылардың өзін-өзі растауына, өзінің білімін практикалық қызметте іске асыруына, оқу тапсырмаларын шығармашылықпен шешуіне көмектеседі. Бүгінгі таңда мектеп жүйесінің орта және жоғары деңгейлерінде компьютерлік технологияларды қолданудың орындылығы айқын. ДК пайдаланушысының дағдылары және оқыту бағдарламаларының, мультимедиялық анықтамалықтардың, Интернеттің нарығы өздігінен білім алуға үлкен мүмкіндіктер ашады. Үнемі жетілдіріліп отыратын мультимедиа құралдарын (түсті және дыбыстық безендіру, анимация) және қашықтықтан оқыту әдістемелерін (оқыту-бақылау бағдарламалары, диалогтық режим, күрделіліктің әртүрлі деңгейлері) қолдану есебінен білім базасының қолжетімділігін жеңілдету білім беру процесінде мұғалімнің рөлдік функциясын өзгертеді. Мұғалімнің ақпаратты тасымалдаушы және таратушы ретіндегі рөлі артта қалады, ал білім алушының рөлі басым болады. Ең бастысы – жаңа білімді қолдануға үйрету, оларды оқушылардың зияткерлік ортасына дұрыс енгізу, тақырыптық және пәнаралық байланыстарға баса назар аудару, білімді практикалық қолданудың тұрақты дағдыларын қалыптастыру, олардың негізінде оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамыту, білім беру процесінің жоғары деңгейіне жетуді қамтамасыз ету.

Компьютерді оқытудың әртүрлі режимдерінде қолдануға болады, ең бастысы – зерттелетін материалдың графикалық иллюстрациялық режимінде, өйткені суреттеу кезінде компьютердің мүмкіндіктері кез-келген қағаз оқулығының, мектеп тақтасындағы сызбалардың мүмкіндіктерінен әлдеқайда жоғары. Жоғары дәлдіктегі ғылымды қажет ететін технологиялар адам қызметінің барлық салаларында білімге, техникалық мәдениетке, білім берудің жалпы және қолданбалы сипатына жаңа талаптар қояды. Бұл заманауи мектептің алдына білім беруді жетілдірудің және оқушыларды практикалық қызметке даярлаудың жаңа міндеттерін қояды.Ақпараттық құрылғыларға: дауысты және дыбысты жазуды алсақ болады, сонымен қатар дыбысты өңдеу немесе сол дыбыстың графикалық жазылуы бұлардың барлығы мультимедиялық бағытта жүреді. [11, 210б].

Техникалық құралдар тобына, сонымен қатар, түрлі проекциялық және дыбыстық аппаратуралар (кинопроекторлар, диапроекторлар, графапроекторлар, магнитофондар, бейнемагнитофондар); тренажерлар, әмбебап техникалық құралдар, лингафондық құралдар, электрондық есептеу техникасы жатады. Экрандық-дыбыс құралдары (диафильмдер, диапозитивтер (слайдтар) сериялары, кинофильмдер, транспаранттар, дыбыс және видео жазбалары, күй табактары, радио және теледидар хабарлары) жатады [9, 180-189б].

Интерактивті стендтер. Қаңқа макеті бар «адамның анатомиялық құрылымы» электрлендірілген жаттығу кешені биологиялық олимпиадалардың теориялық және практикалық мәселелеріне дайындалу үшін 8-сынып оқушыларының ішкі ағзалардың, бұлшықеттердің, қан тамырлары мен сүйек қаңқасының құрылысы саласындағы анатомияның негізгі білімін алу, бекіту және бақылау мақсатында адамның анатомиялық құрылымын көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Биология сабақтарында электрлендірілген «микроскоп құрылғысы және онымен жұмыс істеу ережелері» модулін қолдануға болады, 5-6 сыныптарда микроскоппен жұмыс істеу ережелері мен құрылымын, сондай-ақ сабақтарда осы тақырып бойынша интерактивті тестілеу жүргізуге мүмкіндік туғызады.

«Маркерлік өрістері бар жасуша құрылысы» электрлендірілген стендін 5-11 сыныптарда биология сабақтарында жасуша құрылысын зерттеу және осы тақырып бойынша интерактивті тестілеу кезінде қолданылады [2, 78б].

Office режимі. Ф.Б.Бөрібекова және Н.Ж.Жанатбекованың «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» атты еңбегінде, бұл режим сабаққа қажетті дайындық жұмыстарын яғни материалдар даярлауға ыңғайлы. Сабаққа дайындық жұмыстары,Word мәтіндік редакторының,Excel электрондық кестесінің құжаттары, Power Point презентациясы болуы мүмкін. Мысалы,Microsoft құралдарымен төрт түрлі мәтіндік тапсырмаларды қамтитын құжат әзірлеуге болады [6, 241б].

Электрондық оқулық – бұл білім беру процесінде қолданылатын және дәстүрлі қағаз оқулығын алмастыратын арнайы құрылғы немесе бағдарламалық жасақтама. Қазіргі уақытта «электронды оқулық» тіркесін түсіндіру өте кең: кейбір жағдайларда бұл қағаз оқулығының электронды нұсқасын білдіреді, ал кейбіреулерінде студенттерге мәтіннен басқа, интерактивті білім тексеру блоктары бар мультимедиялық материалдарды көрсетуге мүмкіндік беретін электронды құрылғылардағы бағдарламалардың күрделі жиынтығы.орталықтандырылған көзден және т. б. жаңартылады. Соңғы типтегі электронды оқулықтар әзірлену үстінде, сондықтан қазіргі заманғы электронды оқулықтар иллюстрациялары бар электронды мәтін болып табылады. Барлық мұғалімдер оқушылардың электронды оқулықты қолданудың қарапайымдылығын, оқушылардың техникалық құрылғы арқылы оқу пәнімен жұмыс істеуге деген ынтасы мен қызығушылығын, сабақта және үйде EU-ны қолданудың рахатын атап өтеді [8, б.124].

«Электрондық оқулықтарды жасаудағы маңызды ролі оқулықты әдістемелік қамтамасыз етуді жобалау алады. Электрондық оқулықтармен оқытудың барлық негізгі кезеңдерін автоматтандыру – оқу материалдарының мазмұнын бақылауға және қорытынды баалаулардың ұсынысын жасауға дейін көздеген. Соның арқасында барлық міндетті оқулық материалдары жарқын, қызықты, ақылдың үлесімен ойындық жүріске, яғни кең қолданысқа ие мультимедиялық түрін графиктерде, соның ішінде интерактивтік және дауыс жүргізу арқылы ауыстырылады» [7, 469б].

Бейне және аудио материалдар. Бұл құралдарды пайдалана отырып сабақ өткізу – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын тудырады. Қазіргі таңда биология сабағында шетелдік National сияқты танымал ғылыми деректі фильмдер, сондай-ақ, Geographic, Discovery өндірушілерінің үлкен сюжеттер жиынтығы бар деректі фильмдерін оқушыларға көрсете отырып оқыту – үлкен нәтижеге жеткізеді. 6-7 сыныптарда жануарлар мен өсімдіктердің алуан түрлілігі бойынша, өмір туралы баяндайтын «Өмір» фильмдерін қолдану барысында оқушылар бауырымен жорғалаушылар, қосмекенділер, сүтқоректілер, балықтар, құстар, жәндіктер және өсімдіктермен жақыннан танысып бақылайды. Мектептегі білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде компьютерлік технологияларды қолдану өте маңызды. Ақпараттық технологиялар тек қана оқушыға да, мұғалімге де дамуға мүмкіндік бермейді. Компьютер мұғалімнің тірі сөзін алмастыра алмайды, бірақ жаңа ресурстар заманауи мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді, оны қызықты етеді,оқушылардың биологияны оқуға деген ынтасын арттырады. Бейнетүсірілімнің озық технологиялары және арнайы әзірленген компьютерлік графика организмдердің жұмысын бақылауға мүмкіндік береді, сонымен қатар, «ішінен» олардың ерекшеліктері мен құпиялары толықтай дерлік ашылады. Нәтижесінде, оқушылар материалды толықтай игеріп, білім деңгейін жоғарылатады, сонымен қатар, шығармашылық жағынан дамиды [12, 6-7б].

Нәтижелер мен талдаулар. Заманауи білім беру әдістері заманауи техникалық құралдарды қолдану арқылы байланыстыру - оқушыларды белсенді оқу-танымдық әрекетке еліктіріп білік, білім дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушылар осы әдістерді пайдалану нәтижесінде алдын ала болатын жұмысты жоспарлауды, рациональді түрде оның орындалуын ұйымдастыруды, өзі-өзі бағалауды және біркелкі тиянақты жұмыс істеуді үйренеді.

Пассивті түрде ақпаратты қабылау кезінде оқушыларда:

- Оқығаны 10 пайызы;
- Естігенінің 20 пайызы;
- Көргенінің 30 пайызы;
- Көрген мен естігенінің 50 пайызы есептерінде қалады.

Сонымен қоса, заманауи ақпараттық-техникалық құралдарды қолдану арқылы қабылдау оқушылардың есінде өздерінің айтқандары 80% және өздері жасаған нәрсенің 90% қалады. Заманауи техникалық құралдармен оқыту әдістері тек қана материалды тез әрі жылдам есте сақтауға ғана көмектесіп қоймай, сонымен қатар оның күнделікті өмірде жүзеге асуына да әсер етеді. Бұл әдісті қолдану ресурстар мен заманауи мультимедиа технологияларын қолданумен байланыстыруы:

- қатынас дағдыларын оқыту процесінде қалыптастыру;
- өзіндік ой-пікірді дұрыс жеткізу және құрастыру, өз көзқарасын білдіре білуді дамыту;
- жағдаяттарды талдау қабілетін дамыту, олардың себептерін және пайда болуын топшылау, олардың шешу мәселелерін және құралдарын дамыту;
- өзін-өзі тәрбиелеу, өз көзқарасын, ұстанымын басқалардың алдында қорғай алу;
- ес, ойлау, зейін процесстерін жетілдіру сияқты мақсаттарға жетуге көмектеседі.

Кесте 1. - Оқытудың техникалық құралдарының техникалық және педагогикалық мүмкіндіктері

Еңбек тиімділігін жоғарылатудағы оқыту ақпараттарын беретін техникалық құралының мүмкіндіктері	
Мұғалімнің	Оқушының
Оқу ақпараттарын беруді жеңілдетеді	Оқу мағлұматтарына зейін қойғызады
Педагогикалық мүмкіндікті кеңейтеді	Оқу материалдарын жақсы меңгеруге мүмкіндік береді
Оқу уақыты үнемделеді	Оқушылардың есінде тез әрі ұзақ сақталады

Мультимедиялық технологиялар күн сайын білім беру қызметінің әртүрлі салаларына көбірек еніп келеді. Бұған қоғамды жаппай ақпараттандыруға және оқушыларды тиісті даярлау қажеттілігіне байланысты сыртқы факторлар да, сондай-ақ жалпы білім беретін оқу орындарында қазіргі заманғы компьютерлік техника мен бағдарламалық қамтамасыз етудің таралуына, білім беруді ақпараттандырудың мемлекеттік және мемлекетаралық бағдарламаларын қабылдауға, мектеп мұғалімдерінің көбеюінде ақпараттандырудың қажетті тәжірибесінің пайда болуына байланысты ішкі факторлар да ықпал етеді. Көп жағдайда мультимедиялық құралдарды қолдану мұғалімдердің жұмысын қарқындатуға, сондай-ақ оқушылардың оқу тиімділігіне оң әсер етеді.

Сонымен қатар, кез-келген тәжірибелі мектеп мұғалімі ақпараттық технологияларды енгізудің жиі кездесетін оң әсері аясында көптеген жағдайларда мультимедиялық құралдарды қолдану оқу тиімділігінің артуына әсер етпейтінін растайды, ал кейбір жағдайларда мұндай қолдану теріс әсер етеді. Оқытуды тиісті және негізделген ақпараттандыру мәселелерін шешу жан-жақты және барлық жерде жүргізілуі керек екені анық.

Мұғалімдер оқу процесіне мультимедиялық құралдарды енгізудің екі мүмкін бағытын ескеруі керек. Олардың біріншісі, мұндай қаражат оқу процесіне тарихи қалыптасқан мектеп білім беру жүйесінің дәстүрлі әдістері аясында «қолдау» құралы ретінде енгізілуіне байланысты. Бұл жағдайда мультимедиялық ресурстар оқу процесін күшейту, оқытуды жекелендіру және оқушылардың білімін есепке

алуға, өлшеуге және бағалауға байланысты мұғалімдердің күнделікті жұмысын ішінара автоматтандыру құралы ретінде әрекет етеді.

Білім беруде ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолданудың көптеген оң аспектілері бар (олардың арасында, әрине, мультимедиа да бар). Негізгі аспектілер ретінде мыналарды бөлуге болады:

- білім беру мазмұнын іріктеу және қалыптастыру әдістері мен технологияларын жетілдіру,
- информатика және ақпараттық технологиялармен байланысты жаңа мамандандырылған оқу пәндерін және оқыту бағыттарын енгізу және дамыту,
- информатикаға қатысы жоқ көптеген дәстүрлі мектеп пәндерінің оқыту жүйесіне өзгерістер енгізу,
- дараландыру және саралау, қосымша мотивациялық тетіктерді пайдалану арқылы мектепте оқытудың тиімділігін арттыру,
- оқыту процесінде өзара іс-қимылдың жаңа нысандарын ұйымдастыру,
- оқушы мен мұғалім қызметінің мазмұны мен сипатын өзгерту,
- жалпы орта білім беру жүйесін басқару тетіктерін жетілдіру.

Қорытындылай келе, қазіргі білім беру жүйесінде басты мақсат-оқушыға тұлға ретінде және оның дамуына мұқият назар аудару. Биология пәнін оқыту мұғалімнен үлкен міндеттерді талап етеді, өйткені ол бүкіл сыныптың қажеттіліктерін қанағаттандыруы керек. Бұл жағдайда жаңа технологиялар көмектеседі. Оқу процесін компьютерлендіру мақсатында интерактивті тақтамен тиімді жұмыс істеу. Қазіргі уақытта Қазақстанның барлық жалпы білім беретін мектептері интерактивті тақталармен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс-бұл диалогтық әдіс, нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір-бірімен байланысып, мәселелерді шешеді. Сабақта мұғалім интерактивті тақтаны бірнеше рет қолдана алады, интерактивті тақтаны қарапайым тақтадан гөрі пайдалану ыңғайлы және уақытты үнемдейді. Мектеп пәндерін оқыту процесінде компьютерді қолдана отырып сабақ өткізу олардың мотивациялық эмоционалды ортасына, сезімдерінің өсуіне, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас жүйесін, мазмұнын, қызмет құрылымын өзгертуге әсер етеді.Сондықтан биология сабақтарында қолданылатын интерактивті тақта, компьютер, электрондық журнал биология сабағына арналған арнайы құрал-микроскоп және т.б.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2014 жыл. «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ». https://www. akorda.kz/kz/ addresses/-addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-nenazarbaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2014-zhylgy-17-kantar.
2. Р.А.Зиннатуллин «Использование технических аудиовизуальных средств обучения в преподавании биологии и химии» III-Международная научно-образовательная конференция «Актуальные проблемы современной педагогической науки». 27-28 ноября 2015г, г.Казань.с.78.
3. Смагина Т.В., Демьянков Е.Н. Использование современных образовательных технологий на уроках биологии в среднем профессиональном образовании // Актуальные проблемы методики преподавания биологии, химии, и экологии в школе и Вузе: сборник материалов Всероссийской с международным участием научно-практической конференции, Москва, 2017. – С. 144-147.
4. Mishra P. Technological pedagogical content knowledge (TPCK): Confronting the wicked problems of teaching with technology. In C. Crawford et al. (Eds.), Proceedings of society for information technology and teacher education international conference 2007 / P. Mishra, M. Koehler // Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education, 2007. – P. 214-226.
5. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 27.07.2007, №319. http://om114kaz.-narod.ru/ BilimZan.htm.
6. Ф.Б.Бөрібекова., Н.Ж.Жанатбекова. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар.-Алматы, 2014.-241 б.
7. Халыкова Г . Электронды оқулықты дайындаудың талаптары. // Халықаралық ғылыми-әдістемелік конференциясының еңбектері. Шымкент. -2014. -469 б.
8. А.Абубаева, Электрондыоқулықтардыпайдалану, Информатика негіздері, №4 - 2016ж. 124-бет.
9. Popescu E., Kinshuk E., Khribi M. K., Huang R., Jemni M., Chen N.S., Sampson D.G. Innovation in Smart Learning // Springer Verlag. - 2017. - Vol. 1. - P. 180-189.
10. Лобаева.Т.А., «Мировые тенденции и закономерности инноваций в образовании» // Сборник статей по материалам XXXV международной научно-практической конференции № 6 (35) Июль, Москва 2020 г. – С.110-111.

11. Бидайбеков Е.Ы., Исабаева Д.Н., Ошанова Н. XXI ғасырдағы білім беру және ақпараттық технологияларына кіріспе. А., 2010. – 210 б.
12. Сосновський Ю.В., Соколова Т.О. Технология використання компьютерных моделей при вивченнимедичной биологичной физики // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http: //www.nbuv.gov.ua/portal/ Soc_Gum/Vchdpu/ ped/2011_89/sosanov.pdf/ (дата обращения: 18.10.2018) с.6-7.

УДК 37.048.4

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ КОНСАЛТИНГ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ СОПРОВОЖДЕНИИ ПЕДАГОГОВ

Темирова Наталья Валерьевна,
магистрант 1 курса
методист ГУ «Отдел образования
города Костаная» Управления образования
акимата Костанайской области
Научный руководитель:
Утегенова Бибикуль Мазановна,
канд.пед.наук, профессор
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Бұлмақалада мұғалімдер дің кәсіби дамуын қолдау мен қолдаудың басым бағыты ретінде ғылыми-әдістемелік консалтингтің инновациялық формалары туралы түсінік берілген. Мақалада ғылыми-әдістемелік консалтингтің негізгі принциптері көрсетілген, консалтингтік жұмыстың кезеңдері, мұғалімдерді жеке-жеке сүйемелдеуге жәрдемдесу стратегиялары анықталған.
Түйінді сөздер: ғылыми-әдістемелік консалтингі, педагогты қолдаудың инновациялық нысандары, кәсіби даму, ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу.

Аннотация

В данной статье дается представление об инновационных формахнаучно-методического консалтинга как приоритетного ориентира всопровождении и поддержки профессионального развития педагогов. В статье выделены основные принципы научно-методического консалтинга, определены этапы проведения консалтинговой работы, стратегии содействия в индивидуально-личностном сопровождении педагогов.
Ключевые слова: научно-методический консалтинг, инновационные формы поддержки педагога, профессиональное развитие, научно-методическое сопровождение.

Abstract

This article gives an idea of innovative forms of scientific and methodological consulting as a priority reference point in the assistance and support of professional development of teachers. The article highlights the basic principles of scientific and methodological consulting, defines the stages of consulting work, strategies for assistance in individual and personal support of teachers.
Keywords: scientific and methodological consulting, innovative forms of teacher's support, professional development, scientific and methodological assistance.

С принятием закона «О статусе педагога» стало фактом полного понимания того, что учитель является главной фигурой системы образования. Педагоги получили новые права и возможности. В связи с этим, требования, их ответственность и вклад в развитие системы образования также повышается.

В условиях модернизации системы образования, перехода на обновленное содержание образования все более важной становится проблема повышения уровня профессиональной компетентности педагога. Новый образ педагога должен основываться на сочетании глубоких профессиональных знаний с умением непрерывно учиться, самосовершенствоваться, быть готовым и мотивированным к освоению и овладению новшеств в системе образования. Значимую роль в процессе развития профессионального образования, его теории и методики играет методическая деятельность. Основная цель методической службы состоит в обеспечении научно-методического консалтинга, сопровождении и координации педагогов для непрерывного развития профессионального потенциала. Содержание деятельности методической службы в профессиональном сопровождении педагогов организованно в соответствии с изменившимися запросами педагогов к формам и методам организации методического сопровождения, направленного прежде всего на формирование современных

компетенций педагогов в области исследовательской, научно- образовательной деятельности, развития у педагогов способностей к рефлексии, планированию и консультированию. Что касается понятия «научно-методическая работа», К.Я.Литкенс выведено следующие понятие: «научно-методическая работа- это научное исследование, целью которого является получение персональных (авторских) выводов и итогов (теоретического и практического характера) в области преподавания конкретного предмета.

Приступая к педагогической деятельности, молодые педагоги сталкиваются с рядом проблемных вопросов научно-методического характера. Однако в ходе опроса было выявлено, что не только начинающие педагоги имеют ряд трудностей, но и педагоги со стажем.Для себя сделала вывод, что сегодня современным педагогам необходимы новые подходы к организации методической работы, обеспечивающие подготовку педагогических кадров к эффективной педагогической деятельности.

Потенциал для педагогического совершенствования может быть реализован при условии обеспечения педагогов поддержкой, сопровождением способствующем профессиональному росту и созданию совместных профессиональных знаний.

М.Н.Певзнер, О.М.Зайченко, В.О.Букетов, С.Н.Горычева, А.В.Петров, А.Г.Ширин [2] установили, что термин «сопровождение» используется для определения различных видов деятельности. Исходя из чего данный термин трактуетсякак:

- помощь личности в переориентации собственного развития, ответственность за действия, в котором несет сама личность;
- метод, который обеспечивает создание условий для принятия оптимальных решений в различных ситуациях жизненного выбора;
- взаимодействие сопровождающего и сопровождаемого, которое направленно на разрешение актуальных жизненных и профессиональных проблем развития.

За последние годы в результате переосмысления понимания сущности научно-методической работы, многие исследователи пришли к выводу о том, что методическая работа-это единая, многофункциональная, мобильная система,которая должна рассматриваться как инновационная деятельность образовательного учреждения. И.Г.Богуславская определяет понятие «научно-методическая работа» как деятельность, направленную на обучение и развитие кадров, а также повышение педагогического мастерства, выявление и распространение ценного опыта, создание методических разработок, успешное осуществление образовательного процесса, повышение качества образования. На данный момент все трудности и проблемы, которые возникают у педагогов в профессиональной деятельности, их профессиональные потребности определили вероятность модифицировать подходы к организации научно-методическогосопровождения педагогов. Проведенное исследование позволило сделать вывод, что для качественного профессионального развития педагога, необходимо подготовить педагога к выбору, помочь ему разобраться в сути проблемной ситуации, выработать план решения, оказать поддержку в реализации плана, т.е. организовать процесс методического сопровождения. Все эти факторы помогли мне понять важность и необходимость научно-методического консалтинга в профессиональном сопровождении педагогов, послужили толчком в необходимости разработки данной темы.

Консалтинговая служба побуждает педагогическую общественность кформированию нового представления об инновационных идеях образования, которые отвечают всем требованиям модернизации образовательной среды и стимулирует к реализации идеи нового образа педагога- компетентного профессионала своего дела, непрерывно-развивающегося, конкурентоспособного человека, умеющего и желающего управлять содержанием своего развития, самореализовываться и самосовершенствоваться. Современное образование заинтересованно в педагогах, которые мотивированны на активное участие в инновационной деятельности, творческих проектах (группах), в разработке авторских учебно-методических комплексов, программ и внедрение педагогических методик и технологий.

Взаимодействие педагогов школ городских методических объединений и методистов, которые выступают в качестве консультантов (экспертов) строится по принципу сотрудничества в реализации поставленных задач, направленных на профессиональный рост педагогов, возможность обмена педагогического опыта работы, осуществления постоянной обратной связи посредствам педагогических сообществ, мониторинга качества предоставления образовательных услуг, совместных публикаций и разработок сборников заданий по запросам общественности.

Консалтинг – это инновационная технология оказания квалификационной помощи педагогу в создании, распространении новшеств по основным направлениям образовательной деятельности. Определение дал Фриц Стееле: «Под процессом консультирования я понимаю любую форму оказания помощи в отношении содержания, процесса или структуры задачи или серии задач, при которой консультант сам не отвечает за выполнение задачи, но помогает тем, кто ответствен за это» [1]. Основной задачей консалтинга является выявление и нахождение путей решения имеющихся проблем.

Консалтинг в сфере образования обеспечивает взаимообмен и распространение профессиональных знаний, совершенствование собственных практик. Образовательный консалтинг является

наиболее важным из всех существующих направлений деятельности, так как способствует достижению высокого качества в сфере образования, делает его исключительным и ориентированным на современные требования образования, а также привлекает больше высококвалифицированных педагогов, показать всем его востребованность и необходимость.

Научно-методический консалтинг, как инновационная координирующая технология осуществления инноваций в образовательном пространстве, включает в себя оказание образовательных услуг для педагогов (обучающие вебинары, коучинги, мастер-классы, онлайн конференциии т.д.). Исходя из системного видения процесса научно-методического консалтинга профессиональной деятельности педагогов, мы характеризуем его как реализуемую в многообразных формах и технологиях систему взаимосвязанных действий, процедур, методов, техник, мероприятий, обеспечивающих оказание квалифицированной помощи педагогу на протяжении всей его профессиональной карьеры. Особая значимость консалтинга как непрерывной деятельности обусловлена развитием обновленного образования как открытой образовательной системы, требующей от всех участников образовательного процесса гибкого реагирования на меняющуюся ситуацию, что делает педагогов важным постоянное педагогов в программах повышения квалификации, повышение педагогического мастерства и оказание им консультационной помощи и поддержки в ситуациях затруднения.

На что же направлен научно-методический консалтинг? Это оказание помощи подшефным школам, администрации школ, педагогам в разработке совместных программ развития школы, планов работы по отдельным направлениям, инновационных экспериментальных площадок, учебно-методических пособий. Например, в постдистантный период школы города Костаная осуществляют шефство над сельскими школам, оказывая методическую поддержку по учебно-воспитательным вопросам. А также оказание психолого-педагогического сопровождения педагогов при внедрении инновационных технологий обучения, методов и приемов обучения, направленных на повышение качества знаний обучающихся. На уровне городского методического объединения педагогам оказывается методическая помощь, консультирование в процессах подготовки к семинарам, мастер-классам, конкурсам педагогического мастерства, разработки методических сборников и т.д.

Одной из целей научно-методического консалтинга является развитие продуктивного педагога. Под «продуктивным педагогом» мы понимаем профессионала, способного постоянно обновлять свой педагогический репертуар, обладающий чувством перспективы, разрабатывающего эффективные стратегии и стили профессионального поведения, активно занимающегося инновационной деятельностью.

В свою очередь научно-методическое консультирование состоит из нескольких этапов:

- диагностика (выявление потребностей профессиональных групп и отдельных педагогов в сопровождении и поддержки);
- планирование действий (разработка плана сопровождения, поиск возможных источников поддержки, разработка методических рекомендаций);
- сопровождение саморазвития (углубление знаний и расширение профессиональных навыков педагога, консультирование по конкретным проблемам, помощь в поиске оптимальных технологий и методик);
- последующие мероприятия и поддержка (неформальный контроль и отслеживание в деятельности педагога, корректировка профессиональных действий, расширение источников профессионального взаимодействия, поддержка и развитие профессиональных инициатив, организация информационного обмена между педагогами);
- итоговый анализ (оценка эффективности процесса сопровождения, разработка рекомендаций по повышению качества обучения педагога и консалтинга профессиональной деятельности, создание перспективных планов, проектов, направленных на поддержку и сопровождение профессиональной деятельности педагогов).

В научно-методическом консалтинге как инновационной форме организации поддержки педагогов важными являются следующие принципы:

- содействия профессиональному росту педагога;
- повышение статуса педагога;
- расширения научно-методического потенциала в оказании консалтинговых услуг;
- непрерывности образования, позволяющие решать задачи модернизации в образовании;
- взаимной ответственности всех участников консалтинга.

Через научно-методический консалтинг можно осуществлять прогнозирование эффективных действий педагога.

Сопровождение профессиональной деятельности может осуществляться через групповые профессиональные тренинги, консультирование, коучинг, осуществление наставничества, модерирование, супервизию и т.д.

В профессиональных тренингах сотрудничество, стремление к профессиональному росту является ключевым мотивом, основой выступает не конкуренция, а кооперация.

Одним из ключевых видов сопровождения профессиональной деятельности педагога является консультирование, которое представляет собой организованное взаимодействие, направ-

ленное на решение проблем и внесение позитивных изменений в деятельности отдельного педагога или организации образования в целом.

В стратегическом консультировании может использоваться систематическое проведений консультаций, как в офф-лайн, так и онлайн режиме, оказание консалтинговых услуг посредством цифровых образовательных ресурсов, чатов.

Британская ассоциация консультирования определяет консультирование как процесс, при котором «человек, берущий на себя регулярно или временно роль консультанта, открыто и определенно предлагает и соглашается посвятить своё время, внимание и уважение другому человеку или людям, которые временно будут в роли его клиентов».

В современных условиях модернизации образования свое развитие и известность в применении получил такой вид консультирования как коучинг. Коучинг – отдельное направление в консультировании, имеющее свои технологии и методы работы, которые эффективны для решения многие задач.

Наставничество является формой консультирования молодого педагога более опытным педагогом. Данному направлению уделяется большое внимание. Наставничество направлено на оказание практической помощи в профессиональной адаптации молодому педагогу. Наставник реализует план работы по профессиональному развитию и психолого-педагогическому сопровождению своего подопечного. В консалтинге основной фигурой выступает наставник (преподаватель высшего учебного заведения, методист, опытный педагог).

Модерирование, как вид консалтинговой деятельности, направлено на раскрытие потенциальных возможностей педагога и его способностей. В основе модерирования лежит использование целенаправленных техник, помогающих организовать процесс свободной коммуникации, обмена мнениями, суждениями и подводящих педагога к принятию профессиональных решений за счет внутренних возможностей.

Еще одной формой научно-методического консалтинга является супервизия. Супервизия – это профессиональное сопровождение и консультирование педагога более опытным педагогом; создание психологически комфортных условий для участников профессиональной деятельности, а также исправление профессиональных ошибок.

Таким образом, определяя научно-методический консалтинг как одну из форм сопровождения педагогов, можно выделить такие характеристики:

- компетентный консультант, обладающий специальными знаниями, умениями, навыками в оказании консалтинга;
- осуществление консультантом взаимодействия и сотрудничества с подопечным;
- оказание консультационной помощи и поддержки педагогу;
- оказание помощи в решении проблемных вопросов, возникающий у подопечного педагога;
- принятие мер, направленных на улучшение профессиональной деятельности.

Взаимосвязь всех видов консалтинговых услуг, форм работы методической службы позволит достичь планируемых результатов инновационной деятельности педагогов:

- учебно-методического обеспечения образовательного процесса;
- формирования общих ценностей и научно-методических ориентиров профессионально-педагогического сопровождения;
- повышение эффективности образовательного процесса в целом и отдельного направления деятельности педагогов и организаций образования;
- совершенствования и внедрение инновационных технологий, форм, методов в педагогическую практику;
- стимулирования инновационной деятельности, педагогического творчества и инициативы, мотивации педагогов к саморазвитию и повышению профессиональных компетентностей и педагогического мастерства.

Список литературы:

1. Литкенс, К.Я. Организация научно-методической работы учителей гимназии №1541 западного округа г. Москвы [Электронный ресурс] / К.Я Литкенс. – Режим доступа: http://pages.marsu.ru/iac/educat/nauka /private/metod2.html
2. Певзнер М.Н., Зайченко О.М Научно-методическое сопровождение персонала школы: педагогическое консультирование и супервизия / под ред- Великий Новгород: Нов ГУ им. Ярослава Мудрого; Институт образовательного маркетинга и кадровых ресурсов, 2002.- 316 с.
3. Певзнер М.Н., Зайченко О.М. Теория и практика сопровождения профессиональной деятельности педагогов // Научные традиции иперспективы педагогики. Герценовские чтения. – 2001: Межрегиональный сб.науч. трудов. – СПб.: Изд-во «Петрополис», 2001. - С.285-300.
4. Руководство для учителя, 3 уровень – Астана, 2012.

5. Гусева М.Н. Образовательный консалтинг как инновация в системе специального профессионального образования // Экономика и современный менеджмент: теория и практика: сб. ст. по матер. Хмеждунар. науч.-практ. конф. Часть I. – Новосибирск: СибАК, 2012.

УДК 711.7

БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Темірқызы Жайнагүл,
7М01517-Биология мамандығының
2 курс магистранты
Қорқыт-Ата атындағы Қызылорда университеті
Қызылорда қ., Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазіргі заманда өте кең ауқымда қолданылатын «құзірет» және «құзіреттілік» ұғымдарының мағыналық сипаттары сөз етіледі. Болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру әдіснамалық, теориялық және ғылыми-әдістемелік білімдер жүйесінің бірлігінде қарастырылған. Болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру іс-әрекетінің жалпыдан, яғни кәсіптік білім берудің әдіснамалық білімдерінен (заңдылықтар, ұстанымдар, теориялар, тұжырымдамалар, әдістер, ұғымдар және түсініктер) жекеге - оқытудың жалпы әдістемесіне, яғни жалпы орта және жоғары педагогикалық білім беру бағдарламасына бағытталатындығы талданады. Болашақ биологтардың мамандықты таңдауда әсер еткен факторларының нәтижесі, болашақ педагогтің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыруда қалай әсер етентіндігі және биолог студенттердің мамандыққа қызығушылығын арттыруда кәсіби білім беру мекемелеріне жүктелетін функциялар талқыланады.

Кілт сөздер: болашақ биология мұғалімі, кәсіби құзіреттілік, кәсіби білім беру мекемелері,және т.б.

Аннотация

В статье излагаются смысловые характеристики понятий «компетенция» и «компетентность», которые используются в современном мире в очень широком диапазоне. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей биологии предусмотрено в единстве методологических, теоретических системы и научно-методических знаний. Анализируется направленность деятельности по формированию профессиональной компетентности будущего учителя от общей, т.е. методологических знаний профессионального образования (закономерности, принципы, теории, концепции, методы, понятия и понятия) к индивидуальной-общей методике обучения, т. е. программе общего среднего и высшего педагогического образования. А так же в статье обсуждаются факторы, влияющие на выбор профессии будущими биологами, как они влияют на формирование профессиональной компетентности будущего педагога и функции, возлагаемые на профессиональные образовательные учреждения в повышении интереса студентов-биологов к профессии.

Ключевые слова: будущий учитель биологии, профессиональная компетентность, профессиональные образовательные учреждения, и др.

Abstract

The article describes the semantic characteristics of the concepts of «competence» and «competence», which are used in the modern world in a very wide range. The formation of professional competence of future biology teachers is provided for in the unity of methodological, theoretical systems and scientific and methodological knowledge. The article analyzes the orientation of the activity on the formation of the professional competence of the future teacher from the general, i.e. methodological knowledge of vocational education (laws, principles, theories, concepts, methods, concepts and concepts) to the individual-general teaching methodology, i.e. the program of general secondary and higher pedagogical education. The article also discusses the factors influencing the choice of profession by future biologists, how they affect the formation of professional competence of a future teacher and the functions assigned to professional educational institutions in increasing the interest of biology students in the profession.

Keywords: future biology teacher, professional competence, professional educationa.

Кіріспе

Білім мен ақпарат үстемдік еткен мына өрлеу заманында, әрбір педагог мамандарға жүктелетін міндет бір. Қазіргі таңда білім берудің жаңа тенденциялары мен парадигмаларына сай, болашақ мамандарды кәсіби даярлауда жоғары оқу орындарының алдына өзін-өзі дамытушы, әлеуметтік-этикалық, экономикалық және ұйымдастырушылық пен басқарушылық қабілеті қалыптасқан, кәсіби құзіретті, сауатты мамандарды даярлау міндеті жүктеліп отыр.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасын іске асыру нәтижесінде «кәсіби міндеттерін дербес әрі шығармашылық тұрғыдан

шешуге, кәсіби қызметтің тұлғалық және қоғамдық маңызын түсінуге, оның нәтижелері үшін жауап беруге қабілетті кәсіби құзыретті жеке тұлғаны, бәсекеге қабілетті маманды қалыптастыруды қамтамасыз ететін білім беруді басқарудың тиімді жүйесі құрылатыны» атап көрсетілген [1, 102б].

Қатаң талаптары қалыптасқан жаһандану заманында қандай сала болса да, бүгінгі маманның құзыреттілігін, яғни өз кәсібі бойынша ой-пікірдің нық қалыптасуын, кәсіби шеберлігін, өмірдің өзгермелі ағымына бейімділігін, оған сай өз білімін пайдалану ғана емес, оны қажеттікке қарай дамытып, толықтырып отыруын талап етеді.

Егер де құзыреттілікті кәсіпқойлық жүйесіндегі орнын анықтауға тырыссақ, онда ол мамандықты меңгерудің неғұрлым жоғары деңгейін көрсететін орындағыштық пен жетілгендік арасында, көптеген авторлармен белгілі бір іс-әрекетті орындауға дайындық ретінде жеке тұлғаның «тұлғаның ішкі дайындығы», өзгеше «алдын ала дайындық» жағдайы мен шеберлігі арасында болады [2, 98б].

А.Ф.Присяжная педагогика ғылымында құзыреттілік - тұлғаның белгілі бір сферадағы функциялары мен уәкілеттігін анықтайтын, оның интегративті қасиеті ретінде қарастылатындығын айтады**.**

Әдебиетке шолу. *Құзыреттілік* - сыртқы белгіленген әрекеттерге қарағанда неғұрлым күрделі құбылыс болып саналады, ол өмірде кездесетін ситуациялық жағдайлардың неғұрлым тиімді шешімін табуға көмек беретін, адамның шынайылықты қабылдаудың белгілі бір қасиеті деп айтуға болады. Жалпы, «құзырет» ұғымы латынның «competentia» деген сөзінен алынған, қазақша баламасы – «мақсатына жету, әрекет ету, лайық болу» деген мәнде белгілі бір саладағы білім мен тәжірибеге негізделген мағынаны білдіреді

Т.В.Рихтер «құзірет» ұғымын түсінудің негізгі тәсілдерін жіктей келе, оның негізгі мәнін ашатын «құзіреттілік» түсінігімен байланыстырады. Сонымен, құзірет - алдын ала анықталып, жинақталған білім, білік, дағды болса, ал құзіреттілік – практикалық әрекеттер нәтижесінде пайда болатын сапалық сипаттамалардың игерілуі. Құзыреттілікті, яғни белгілі бір білімнің, дағдының және оларға деген жеке қатынастың бір саласы, іс-әрекет ауқымы, алдын ала белгіленген мәселелер жүйесі деп түсіну керек. Құзырет – адамның жеке сапасы, оның білімге, тәжірибеге, моральдық принциптерге негізделген жағдай мен теориялық білім арасын байланыстыра алуы, сыни сәтте шұғыл әрі сараланған дұрыс шешім қабылдай алу қасиеті. [5, 99-101б]

Құзыретті және бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру – кәсіби білімі жоғары ұстаздардың міндеті. Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі ұғымы оның педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асыруға теориялық және практикалық дайындығының бірлігін білдіреді және оның кәсібилігін сипаттайды [4, 576б].

Қазіргі уақытқа дейін тұлғаның кәсіби даму процесін сипаттайтын тұжырымдар, атап айтқанда, «кәсіби құзыреттілік» ұғымын нақтылауға арналған көптеген еңбектер жарық көрді.

Бұл ұғымды анықтаудағы негізгі қиындық, Е.В.Барышникованың пікірінше, олардың әртүрлі құбылыстарды біріктіретіндігінде жатыр: психикалық әрекеттер, жеке адами қасиеттер, мотивациялық тенденциялар, құндылық бағдарлар, тұлғааралық өзара әрекеттесу ерекшеліктері, практикалық білік, дағдылар және т.б. Ал негізгі терең зерттеуде ол мынадай анықтаманы қабылдайды: құзыреттілік – қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін субъектінің ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді ұйымдастыруға деген дайындығы [6, 239б].

В.П.Пугачев кәсіби құзыреттілікті мамандарды дайындау сапасының сипаттамасы, еңбек әрекетінің тиімділік потенциалы ретінде қарастырады. Мұнда автор кәсіби құзыреттілік ретінде мамандандырумен байланысты кәсіби функцияларды орындауда жұмыскердің «техникалық» дайындығын түсіндіреді [3, 54б].

Кәсіби құзыреттіліктің мәнін, жоғарыда аталғандай, әр түрлі көзқарас бойынша қарастыру, оның көпқырлы және өзгермелі түсінік екендігін анықтайды. Оның мәні қоғамда, білім беру жүйесінде, ғылымда, мәдениетте болып жатқан өзгерістерге сәйкес ауыстырылады және әр түрлі көзқарастар бойынша қарастырылады.

Отандық және шетелдік ғалымдар кәсіби құзіреттіліктің педаогикалық құбылыстарының құрылымдық көпөлшемділігін анықтау үстінде. Биология мұғалімдерінің кәсіби құзіреттілігінің құрылымын анықтау барысында ғалымдар атауы жағынан да, мазмұны жағынан да бір-бірінен айырмашылығы бар бірнеше компоненттерді бөліп қарастырды. Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі құрылымында А.Маркова келесі элементтерді бөліп көрсетуді ұсынды:

- кәсіби психологиялық және педагогикалық білім;
- кәсіби педагогикалық іскерліктер;
- кәсіби педагогикалық ұстанымдар, оқыту бағдарламаның функцияларын орындау барысында мұғалімнің ұстанатын талаптары;
- мұғалімнің кәсіби білімімен дағдыларын дамытуға көмектесетін жеке қасиеттері.

А.Маркованың құзыреттілікке деген жеке көзқарасы тек кәсіби құзыретті мұғалім еңбегінің нәтижесімен ғана емес, сондай-ақ белгілі жұмыстағы кәсіби білім мен дағдылардың және кәсіби ұстаным мен тұлғаның жеке психологиялық сапаларының арақатынасы арқылы көрінеді [7, 17б]. Оның пікірінше, келесі жүйелік сипаттамалар мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіннің басты блогы болып табылады:

- мотивация (жеке тұлғаның бағыты және оның түрлері);
- сапа (педагогикалық қабілеттер, мінез, психологиялық жай-күй);

– тұлғаның интегралдық сипаттамалары (педагогикалық өзіндік сана, жеке стиль, креативтілік); [8, 68б].

Осылайша, «кәсіби құзыреттілік» ұғымын педагогикалық қызметтегі білім синтезі немесе сан түрлі жетістіктерді анықтайтын педагогикалық дағдылар мен кәсіби қабілеттер ретінде қарастыруға болады [9, 106б].

Жаратылыстану пәні мұғалімінің құзыреттілігіне келесі функцияларды қосу:

1. табиғатты ғылыми тануда теориялық білім мен принциптер;
2. биологиялық құбылыстар мен процестердің пайда болуын, құрылымы мен тарихын білу және практикада қолдана алу;
3. жүйе құраушы бірліктер (биологиялық жүйелердің жұмыс істеуі мен даму ерекшеліктерін аңғара білу);
4. арнайы әдістемелік іскерліктер;
5. педагогикалық қызметте теориялық және практикалық білімді үйлесімді пайдалана алу [10, 506-513б].

Болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзіреттілігінің қалыптасуы, сол педагогикалық мамандықты таңдау кезіндегі әсер етуші факторлардан бастау алады. Яғни әрбір болашақ мамандық иелері, болашақ кәсіптерін таңдамас бұрын, «Мен болашақта кім болғым келеді?», «Қандай маман иесі сұранысқа ие?» немесе «Бұл мамандықпен болашақта жұмыс таба аламын ба?» деген сияқты сұрақтарға тап болады. Ал дәл осы секілді сұрақтарға жауап іздеу барысында, жас түлектің таңдауына қоршаған ортадағы түрлі факторлар әсер етеді. Мысалы: ата-ананың, достарының пікірі, оның жеке қызығушылықтары, болашақ маманның сұраныстағы орны немесе отбасының материалдық жағдайы тағысын тағы...

Дәл осы секілді факторлардың болашақ биология мұғалімдеріне қаншалықты әсер еткенін және де студенттердің қаншалықты болашақ педагог мамандығына өз қызығушылықтарымен келгенін анықтау мақсатында, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Жаратылыстану факультеті, Биология кафедрасының 1 курс студенттері арасынан қысқаша сауалнама (опрос) алынған болатын. Сауалнама «Мен және Биология» деп аталады. Сауалнама 1 сұрақтан және келесідей 5 жауаптық нұсқадан, яғни мамандық таңдауға әсер етуші 5 фактордан тұрады:

«Сіздің болашақ биология мұғалімі мамандығын таңдауыңызға қандай фактор әсер етті?»

A. Биология мамандығын ата-анамның, достарымның ұсыныс-пікірі бойынша таңдадым;

B. Негізі қалауым медициналық бағыт болатын, мемлекеттік грантқа ҰБТ балы жетпеуіне байланысты, педагогикалық бағытты таңдадым;

C. Мұғалім болу бала кезден бергі арманым, ал биология пәні қатты ұнайды;

D. Мұғалімдер қай уақытта да сұранысқа ие, ал Биология пәніне қызығушылығым болған емес;

E. Әлеуметтік статусы жоғары, жалақысы көңілімнен шығады;

Жалпы биология мамандығының 1 курс студенттерінің саны: 59;

Сауалнамаға қатысқан студенттердің саны: 57.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау.

Қысқаша сауалнамаға (опрос) қатысқан студенттердің жауап беру қорытындысы бойынша мынадай нәтижеге қол жеткіздік:

Кесте 1. «Мен және Биология» сауалнамасының қорытындысы бойынша анықталды

1. A	Биология мамандығын ата-анамның, достарымның ұсыныс-пікірі бойынша таңдадым	8 студент
2. B	Негізі қалауым медициналық бағыт болатын, мемлекеттік грантқа ҰБТ балы жетпеуіне байланысты, педагогикалық бағытты таңдадым	21 студент
3. C	Мұғалім болу бала кезден бергі арманым, ал биология пәні қатты ұнайды;	16 студент
4. D	Мұғалімдер қай уақытта да сұранысқа ие, ал Биология пәніне қызығушылығым болған емес;	5 студент
5. E	Әлеуметтік статусы жоғары, жалақысы көңілімнен шығады;	студент

Бұл қысқаша сауалнама арқылы біз студенттердің болашақ биолог мамандығына қаншалықты қызығушылықпен, қаншалықты басқа факторлардың әсер етуінен келгенін білдік. Яғни әр жеке тұлға өз мамандығын өз жүрек қалауымен, өзінің қызығушылығымен таңдаса, ол мамандықты игеру барысында алған әрбір жаңа ақпараттар, теориялық білім болашақ маман бойына тез еніп, оның одан әрі қызығушылығын оятып, одан әрі дамуына, алған білімін практикамен сондай жоғары сүйіспеншілікте ұштастыруға көмегін тигізеді. Ал өз-өзін үнемі дамытушы болашақ биология мұғалімінің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру анағұрлым нәтижелі болмақ. Бірақ, бұл жағдайда тек бір жақты қарау да орынсыз деп ойлаймын. Себебі болашақ мамандық туралы кәсіби ақпараттандырылмаған студенттер, көп жағдайда, сол мамандықты шын сезініп, түсіне бастаған да өзінің дұрыс таңдау жасағандығын түсінуі мүмкін.

Көп жағдайда болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі, кәсіби дамытушы білім беру ортасы болған жағдайда ғана қалыптасады. Бұл білім алушылардың (болашақ мұғалімдердің)

тек оқуға деген ықыласын ғана қалыптастыру емес, сонымен қатар басқаларға сабақ беру арқылы, шәкірттері үшін жаңа танымдық әлем ашу арқылы, олардың бейімділігі мен қабілеттерін дамытуға және болашақта педагог мамандарға жүктелетін міндеттерді толық сезініп, мамандыққа деген қызығушылықтарын айқын мақсатқа айналдыруына толық мүмкіндік беру. Болашақ биология мұғалімдерінің кәсіптік-дамытушы білім беру ортасының функцияларын бөліп көрсетейік:

Ақпараттық оқыту: болашақ биология мұғалімдерінің биология пәні бойынша теориялық білімдері мен әдістемелік оқыту дағдыларын заманауи және инновациялық білім беру жүйесі арқылы тереңдету. Білім алушылар кәсіби маңызы бар тың ақпараттарды тек пәндік дәрістерден ғана емес, кәсіби мамандандырылған ұйымдар мен клубтарға қатысу арқылы, жаратылыстану факультеті аясында өткізілетін әдістемелік-тәрбиелік іс-шараларына белсенді қатысу арқылы және цифрлық білім беру порталдарымен жұмыс жасау арқылы меңгеруге мүмкіндік беру.

Консультациялық: студент сабақтан тыс жатақханада болған жағдайда әрқашан оқытушыдан онлайн кеңес ала алады. Сондай ақ оқытушыдан көмекті сабақтан тыс арнайы тағайындалған уақытта алуға болады.

Ұйымдастырушылық-коммуникативті: ЖОО оқытушылар ұжымын, студент, магистранттар мен асперанттарын және обылыстық, қалалық жалпы білім беретін мекемелердің биология мұғалімдерін байланыстыратын кәсіби қоғамдастырылған ұйым құрылады. Студенттердің Биология оқулықтарының авторларымен, облыстық, қалалық деңгейдегі «Ең үздік биолог» мамандармен, пәндік олимпиадалар мен сайыстардың ең үздік қатысушыларымен және жеңімпаздарымен, басқа ЖОО өкілдерімен кездесуіне мүмкіндік беретін, Жаратылыстану бағытындағы конференциялар мен форумдар ұйымдастырылады. Осындай кәсіби қоғамдастықтар студенттердің жалпы білім беру ортасына қосылып, мамандықтың әлеуметтік-педагогикалық маңызы мен кәсіби құзіретті педагогтың сұранысқа ие екендігін сезінуіне ықпал етеді, болашақ мамандардың әлеуметтік-мәдени және кәсіби құзыреттілігін арттыруға көмектеседі.

Мотивациялық-ынталандырушы: студенттерді өзін-өзі танып мамандыққа деген қызығушылықтарын арттыруды тек жалпы базалық білім беру мекемелерінде жүргізілетін педагогикалық практикаларда ғана емес, сонымен қатар оқу кезінде, мектеп өміріне белсенді араласу, студенттердің мектептегі әдістемелік нұсқаулықтармен танысу барысында, студенттердің республикалық деңгейде өткізілетін пәндік, кәсіби жарыстарға қатысуына мотивация беріп қолдау көрсету және студенттерді ғылыми-зерттеу жұмыстармен айналысуға баулып, дұрыс бағдар көрсету.

Дамытушылық: оқытуда әртүрлі формалар мен әдістерді қолдану, Өзін-өзі дамытушы студенттерді жан-жақты тәрбиелеуге бағытталған оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды толықтай қолданылу арқылы кәсіби ынталандыру, болашақ биология мұғалімдерінің – мотивациялық қажеттілігін, бағдарлары құндылықтарын, концептуалды ойлауы мен педагогикалық қызметте кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру.

Аталған барлық фунциялар болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзіреті қалыптасқан педагог болуына септігін тигізері анық.

Сонымен, кәсіби құзыреттілік - жалпы маманның өз кәсіби саласын толық меңгеруі, білім мен шеберліктер дағдысын практикалық түрде қолдана алуы және типтік міндеттерді шешу қабілеті болып табылады. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тұлғаның әртүрлі қасиеттерінен, оның негізгі қайнар көзі оқу және субъективті тәжірибесі болып табылады. Кәсіби құзыреттілік үнемі ұмтылысты жетілдіруді талап етеді.Білім беру жүйесіндегі ең керемет идеялар мен бастамалар мұғалімнің кәсіпқойлығының, ізденісінің жоқтығынан жоғалуы мүмкін.

Адамдар үшін кәсіби қызметті игерудің объективті заңдылықтарын түсіну – осы саладағы ережелер мен анықтамаларды, тұжырымдарды жақсы біле отырып, оларды жете түсіну және кәсіби процестегі қарым-қатынасты ұйымдастырудың мақсатқа сай оңтайлы жолдарын іздестірумен ұштасады. Н.Ф.Талызинаның пікірі бойынша мұндай жол, ақыл-ой іс-әрекеті кезеңдерін қалыптастыру бойынша теориялар мен тұжырымдарды сай ұйымдастыру үрдісімен жүргізу болып табылады [11, 343б].

Жоғарыда айтылған мәселелерді қорытындылай келе, болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыруда мынадай ұстанымдарды бөліп қарастыру керек екендігін атап өткім келеді:

1. Болашақ биология мұғалімінің кәсіби-дидактикалық құзыреттілігін қалыптастырудың болашақ педагог дайындаумен сабақтастығы;

2. Теориялық білім берудің біртұтастығын оқытудың, тәрбиенің және дамытудың жиынтығы ретінде қарастыру;

3. Пәндік даярлаудың жүйелілігі, ол мынадай кезеңдер бойынша жүзеге асады:

жалпы ғылыми –жалпы кәсіби – тереңдетілген кәсіби даярлау – біліктілік;

4. Оқытудың дамытушылық сипаты.

Осы айтылғандарға орай болашақ биология мұғалімінің кәсібиқұзыреттілігін қалыптастырудың өзіне тән ерекшеліктері жоғары білім беру жүйесіне қатысты нормативті құжаттарда тиісті орнын табуы керек деп есептеймін.

Әдебиеттер тізімі:
1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 102 с.
2. Смятских А.Л., Туркина Т.М. Формирование профессиональной компетентности студентов педколледжей. - М.: Издат. центр НОУ ИСОМ, 2003. - 98 с.
3. Пугачев В.П. Руководство персоналом организации. - М.: Асп. Пресс, 2000. - 54 с.
4. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; Под ред. В.А.Сластенина. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 576 с.
5. Рихтер Т.В. Выделение структуры профессиональной компетенции студентов вуза // Общество: социология, психология, педагогика. – 2015. – №. 6. – С. 99-101.
6. Барышникова Е.В. Профессиональная компетентность будущих педагогов-психологов: монография/ Е.В.Барышникова. – Челябинск: Изд-во Юж.-Урал. гос. гуман.-пед. ун-та, 2017. – 239 с.
7. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. – М.: Смысл, 1992. – С.17
8. А.М.Утилова, Г.Т.Исабаева, Ж.С.Крыкпаева Компоненты профессиональной компетентности учителей биологии // Вестник Инновационного Евразийского университета. 2016. № 3 ISSN 1729-536X С.68
9. Недюрмагомедов, Г.Г. Основы общей педагогики [Текст]: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений) / Г.Г.Недюрмагомедов. – Махачкала : ИПЦ ДГУ; АЛЕФ, 2016. – 106 с.
10. Логвина-Бык Т.А., Бык Н.В. Профессиональная компетентность учителябиологии // актуальные проблемы биологической и химической экологии Москва, 18–19 февраля 2021 года С. 506-513
11. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М.: МГУ, 1975. – 343 с

УДК 711.7

ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Тлеуова Жанылсын Казтаевна,
қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі
Дуспаева Гульмира Джамбуловна,
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Алтынсарин ауданы білім бөлімінің
Қарағайлы жалпы білім беретін мектебі» КММ
Шокай а., Алтынсарин ауданы
Қостанай облысы, Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты: Даму кез-келген адам қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады. Тәжірибе жинақтап, іс-әрекеттің тәсілдерін, әдістерін жетілдіріп, ақыл-ой мүмкіндіктерін кеңейте отырып, адам үнемі дамып келеді. Инновацияның басты мақсаты - мұғалімді шығармашылық тұлға ретінде дамыту, оны репродуктивті қызмет түрінен әдістемелік шешімдерді өз бетінше іздеуге ауыстыру.

Түйінді сөздер: тәжірибе, ақыл-ой, инновация, педагогика, салыстыру, өзгерту, дамыту, зерттеу, технология.

Аннотация

Актуальность и цель: В данной статье актуализируются вопросы внедрения инновационных технологий в образовательный процесс учебных учреждений и изучения инновационной деятельности педагога как проявления его профессионального развития. Отметим, что профессиональное развитие педагога представляет собой непрерывный процесс на протяжении всей его жизни, что определяет возможность неограниченного развития человека.

Ключевые слова: опыт, интеллект, инновация, педагогика, сравнение, изменение, развитие, исследование, технология.

Abstract

Relevance: Development is an integral part of any human activity. By accumulating experience, improving methods, methods of action, expanding their mental capabilities, a person is constantly developing. Goal**:** Professional development of teachers in the context of the introduction of innovative learning technologies as an element of the development of the education system.

Keywords: experience, intelligence, innovation, pedagogy, comparison, change, development, research, technology.

«Инновация - дегеніміз не?». «Инновация» сөзі латын тілінен аударғанда «жаңалықты ендіру» деген мағынаны білдіреді. Ал инновациялық оқыту дегеніміз – жаңалықты, оны игеру және өмірге енгізу. «Технология» деген сөз грек тілінен алғанда «техне» - өнер, кәсіп, ғылым, «лагос» ұғым, оқу деген түсінікті білдіреді. Яғни, өндірістік процестерді жүргізудің тәсілдері мен құралдары жайындағы білімдердің жиынтығы. Инновацияларға дайындық - бұл белгілі бір жеке бағытты, ұмтылысты, кәсіби қызметтің жаңа тәсілдері мен формаларын енгізу қажеттілігін (психологиялық, теориялық және практикалық дайындықтың «үйлесімі») біріктіретін шығармашылық іс-әрекет стилінің жеке көрінісі.

Педагогтың инновациялық қызметі - бұл білім беру процесінің қажетті бөлігі. Үнемі өзгеріп отыратын қоғамға әсер ететін өзгерістер мектепті айналып өтпейді. Инновацияларды енгізу мұғалімдердің өз қызметін өзгеретін жағдайларға бейімдеу және сабақ барысында стандартты емес әдістерді қолдану қажеттілігін білдіреді. Педагогикалық инновация ғылым ретінде оқытудағы инновацияларды зерттейді. Мұғалімнің жұмысы тек ескі және дәлелденген әдістермен шектелмеуі керек, әр түрлі болуы керек. Педагогикалық іс-әрекет шығармашылық сипатта болуы керек және оқушыларды оқу процесіне тартуы керек, осылайша оқытудың мақсаты – білім беру және жас ұрпақты тәрбиелеу. Мұғалім балаларды оқуға үйретуге, оқушылардың танымдық қажеттіліктерін сақтауға және дамытуға, ғылым негіздерін игеруге қажетті танымдық құралдармен қамтамасыз етуге міндетті. Сондықтан негізгі мақсаттардың бірі – танымдық процестерді дамыту. Танымдық іс-әрекет танымдық процестерді, логикалық ойлауды, зейінді, есте сақтауды, сөйлеуді, қиялды дамытады, оқуға деген қызығушылықты қолдайды. Барлық осы процестер өзара байланысты.

Сабақта жұмысты дұрыс ұйымдастыра білу, барлық оқушылардың жеңілдігі мен қызығушылығы үшін жағдай жасау мұғалімге әр баланың қабілеттерін дамыту үшін қосымша мүмкіндіктерді (мысалы, компьютерлік технологияларды қолдану) пайдалануға мүмкіндік береді. Мұндай сабақтарды ұйымдастыру қысқа мерзімде мектепке дейінгі жастағы балаларға белгілі әдістерді есте сақтауға және бекітуге, жаңадан көрсетілген мұғалімнің шеберлігін толық қамтамасыз етуге көмектеседі. [1, 3б].

Жас оқушының қабілеттерін дамыту үшін компьютерлік технологиялардың даму маңызы өте зор. Сабақта компьютерлерді қолдану эмоционалды көңіл-күй қалыптастырады, бұл өз кезегінде балалардың дамуына оң әсер етеді. Бұл балаларда зерттелетін терминге немесе тұжырымдамаға үлкен қызығушылық тудырады, зейінді арттырады және сонымен бірге материалдар мен құралдардың, терминдердің бұрыннан белгілі атауларын қайталау болып табылады.

Пәнді қызықты етуге инновациялық педагогикалық әдістер мен тәсілдер көмектеседі. Осыған байланысты жаңа педагогикалық технологияларды игеретін мұғалімнің жеке басына қойылатын психологиялық талаптарға тоқталған жөн. Олар: ойлаудың өзгергіштігі, эмпатия (басқа адамның «толқынына» бейімделу қабілеті), толеранттылық (келіспеушілікке төзімділік), коммуникативтілік (диалог мәдениеті ретінде), рефлексивтілік, ынтымақтастық қабілеті және т.б.

Осы қасиеттерді дамыту педагогтың жалпы мәдениетінің жоғары деңгейін, психологиялық-педагогикалық және технологиялық құзыреттілігін, креативті (шығармашылық) қабілеттерін айқындайды. Мұның бәрі үрдіннің жоғарылауына ықпал етеді. Дәл осындай процесс кез-келген адамның іс-әрекетіне, соның ішінде педагогикалық қызметке де қолданылады. Қоғам өзінің дамуының әртүрлі кезеңдерінде жаңа стандарттарды, жұмыс күшіне қойылатын талаптарды қойды. Бұл білім беру жүйесін дамытуды қажет етті.

Мұндай даму құралдарының бірі инновациялық технологиялар болып табылады, яғни бұл педагогикалық қызмет нәтижесіне тиімді қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқытушылар мен оқушылардың өзара іс-қимылының түбегейлі жаңа тәсілдері, әдістері. Мұғалімнің кәсіби өзін-өзі жетілдіру процесінде оның инновациялық қызметі ерекше рөл атқарады. Осыған байланысты мұғалімнің оған дайындығын қалыптастыру оның кәсіби дамуының маңызды шарты болып табылады

Егер дәстүрлі жүйеде жұмыс істейтін мұғалім педагогикалық техниканы, яғни оқу-тәрбие қызметін кәсіби деңгейде жүзеге асыруға және аз немесе аз табысты оқуға қол жеткізуге мүмкіндік беретін оқыту дағдылары жүйесін игерсе, онда инновациялық режимге көшу үшін мұғалімнің инновацияға дайындығы шешуші болып табылады. Педагогикалық ғылымда инновациялық қызмет жоғары нәтижелерге қол жеткізу, жаңа білім алу, сапалы басқа педагогикалық практика мақсатында оқу процесін салыстыру және зерттеу, өзгерту және дамыту арқылы өзінің практикалық тәжірибесін түсінуге (рефлексияға) негізделген мақсатты педагогикалық қызмет ретінде түсініледі.

Инновациялық қызметтің негізгі функцияларына педагогикалық процесс компоненттерінің өзгеруі жатады: білім беру мақсаттары, мазмұны, формалары, әдістері, технологиялары, Оқыту құралдары, басқару жүйесі және тағы басқалары [2, 5б].

Егер мұғалімнің кәсіби қызметі тек бір рет үйренген жұмыс әдістерінің көбеюі ретінде құрылса, егер ол жоғары білім беру нәтижелеріне қол жеткізу үшін объективті мүмкіндіктерді пайдаланбаса, егер ол мұғалімнің жеке басының дамуына ықпал етпесе. Шығармашылықсыз мұғалім-шебер жоқ. Инновацияның басты мақсаты - мұғалімді шығармашылық тұлға ретінде дамыту, оны репродуктивті қызмет түрінен әдістемелік шешімдерді өз бетінше іздеуге ауыстыру, Мұғалімді инновациялық

әдістердің әзірлеушісі мен авторына және оларды жүзеге асыратын оқыту, дамыту және тәрбиелеу құралдарына айналдыру.

Инновациялық қызметті басқару әртүрлі нысандарда жүзеге асырылады. Көшбасшылықтың негізгі қағидаты білім беру (педагогикалық оқу, консультациялар, семинарлар және тағы басқалар), сондай-ақ материалдық (қосымша ақылардың, сыйлықтардың әртүрлі нысандары және тағы басқалары) сияқты түрлі құралдармен педагогқа қолдау көрсету болып табылады.

Кез-келген инновация үшін нақты мұғалімнің инновациялық-педагогикалық қызметі болуы керек. Сондықтан педагогикалық шығармашылық үшін жағдай жасау, оқыту мен тәрбиелеудің нысандары мен әдістерін жетілдіру қажет, мазмұнды таңдауда өзгермелілікті қамтамасыз ету қажет.

Педагогикалық инновация - бұл педагогика саласындағы жаңалық, білім беру ортасына оның жеке компоненттерінің де, жалпы білім беру жүйесінің де сипаттамаларын жақсартатын тұрақты элементтерді (инновацияларды) енгізетін мақсатты прогрессивті өзгеріс [3, 18б].

Инновациялық технологиялардың даму тенденцияларының бірі оқу процесіне адамның танымдық ғана емес, сонымен бірге эмоционалды - жеке саласын да қосу болып табылады. Үздіксіз дамудың, педагогика әдістерін жетілдірудің нәтижесі инновациялық технологиялар болды, яғни білім берудегі жаңа идеялардың интегративті процесі жүретін технологиялар. Мектептерде инновациялық жобаларды енгізу оқушыларды уақыт рухында оқытуға және тәрбиелеуге көмектеседі. Бұл балаларды білім деңгейіне байланысты одан әрі қиындықтарға дайындауға көмектеседі, әр мұғалім өз оқушыларынан артта қалмау үшін уақытты ұстануы керек. Сондықтан ол үнемі оқытудың жаңа және қызықты тәсілдерін іздеуі керек. Оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолдану барлық жағынан көп уақытты қажет ететін процесс болса да, ол барлық шығындарды ақтайды, оқуды қызықты, қызықты және мазмұнды етеді. Мұғалім өзінің технологиясы мен жұмыс әдістерін таңдауға құқылы, бірақ әрқайсысы оқушының дамуы үшін жұмыс істеуге міндетті [4, 14б].

Заманауи технологияларды қолдану оқытуды мазмұнды және әсерлі етеді, оқушылардың тәуелсіздігі мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, тақырыптың қызықты және қызықты әлемін ашуға көмектеседі. Педагогикалық инновациялар педагогиканың дамуының ажырамас бөлігі екенін және олар білім беру жүйесін жетілдіру үшін қажет екенін түсіну маңызды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Педагогика №4, 2004: Мерзімді басылым / В.С.Лазарев, Б.П.Мартиросян. - Педагогикалық инновация: объект, пән және негізгі ұғымдар – 3-14 б.
2. Кәсіби білім №1, 2006: Мерзімді басылым / В.Г. Казаков - жаңа уақыт-кәсіби дайындықтың жаңа технологиялары – 15 б.
3. Гуров В. Педагогтың инновациялық қызметі / Қосымша білім беру және тәрбиелеу. - 2008. - № 2. - 15-18 б.
4. Разина Н.А. Білім беру мекемесінің инновациялық қызметі жағдайында мұғалімнің кәсіби және жеке дамуы / Қазіргі заманғы ғылымды қажет ететін технологиялар. - 2008. - № 1. – 14 б.

УДК 711.7

ЖАҢА БІЛІМ ЖАҢАЛЫҚҚА БАСТАДЫ

Токжанова Айгерим Ермукановна,
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
«Ы.Алтынсарин атындағы
мамандырылған мектеп интернаты» КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Андатпа

Автор мақаласында ағылшын тілі сабағында инновациялық әдіс- тәсілдер оқу сауаттылығын арттыра түседі деп тұжырым жасаған. Оқушылардың ынтымақтастықпен бірігіп жұмыс жасауына, ойын еркін жеткізуіне дамытуына көп септігін тигізеді деп тәжірибесімен бөліседі. Сол себепті мен күнделікті әр сабағымда жаңа технология элементтерін тиімді қолданып отырамын деп түйін жасайды. Өз сабағындағы оңтайлы тәжірибені тиімді деп ұсынады. Жаңа технологияның ұтымды тұстарын ашып көрсетеді.

Түйінді сөздер:инновация, ұтымды, ағылшын, заманауи, көптілді.

Аннотация

В статье автор делает вывод, что инновационные методы на уроках английского языка повышают грамотность чтения. Она делится своим опытом работы, работа ученика в группе сверстников развивает интерес к изучаемому и пройденному материалу, а также хорошо развивает учебные

действия, необходимые для осмысления и систематизации знаний.Считает, что применение новых технологий в процессе обученияпомогает дальнейшей социализации учащихся.
Ключевые слова: инновация, рациональный, английский, современный, многоязычный.

Abstract

In this article, the author concludes that innovative methods in English classes improve reading literacy. Particular attention is given to share experience that it helps students work together and develop free play. That is why I conclude that I effectively use elements of new technology in every lesson. He assumes that the best practice in his class is effective. It is spoken in detail about new technology and reveals the benefits of new technologies.
Key words: innovation, rational, English, modern, multilingual.

Жаңа ғасыр дидактика мен оқыту әдістемесіне елеулі өзгерістер әкелді. XX ғасыр педагогикасы XXI ғасыр педагогикасынан ерекшеленеді. XXI ғасырдың басынан бастап ұлттық және әлемдік білім берудің дамуында көптеген өзгерістер болды. Қазіргі кездегі ең байқалатын құбылыс – қоғамның интернеттенуі және білім саласына цифрлық технологиялардың енуі. Мектеп оқушыларының қазіргі ұрпағы цифрлық, әлеуметтік цифрлық және «Z буыны» ретінде белгілі. Білім – оқу арқылы білімді меңгеруден мұғалімнің монологынан көрнекі қабылдауға немесе сыныпта талқылауға көшу. Сандық технологиялар біздің өмір сүру жолымызды, қарым-қатынасымызды, қалай ойлайтынымызды, қалай сезінетінімізді, басқаларға қалай әсер ететінімізді, әлеуметтік дағдылар мен әлеуметтік мінез-құлықты өзгертеді. Мамешеваның айтуынша, «жоғары технологиялық орта – компьютерлер, смартфондар, бейне ойындар, интернет іздеу жүйелері – адам миын өзгертеді». Инновациялар немесе инновациялар адамның кез келген кәсіптік қызметіне тән және сондықтан, әрине, зерттеу, талдау және енгізу пәніне айналады. Инновациялар өздігінен пайда болмайды, ол жекелеген мұғалімдердің, тұтас ұжымдардың ғылыми ізденістерінің, озық педагогикалық тәжірибесінің нәтижесі. Бұл процесс өздігінен болуы мүмкін емес, оны басқару керек.

Бүгінгі өркениетке бет бұрған ақпарат заманында терең білімді, білікті, бәсекеге қабілетті, ағылшын тілін меңгерген шығармашыл тұлға тәрбиелеу – ең өзекті мәселе. Демек, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, білім беруді ақпараттандыру – XXI ғасырдың басты талабы. Қазіргі таңда «Әлем өзгергендіктен, мен де өзгеремін»деген даналық сөзді педагогикалық ұстанымым ретінде жаныма серік етіп ағылшын тілінен сабақ беріп келемін.Мені еңбек жолымда мынадай сұрақтар толғандырды: Оқытудың басқа формасы бар ма екен? Оқушыны ағылшын тіліне қызықтыру үшін не істеуге болады? Оларда тез үйренсем деген ой бірінші болып тұрмайды? Әрине, осындай сәтте менде жаңа әдіспен жұмыс істесем, бір ерекшелігі бар оқыту формасымен таныссам деген құштарлық пайда болды. Міне, осы сауалдарыма жауапты мен инновациялық технологиядан таптым десем артық айтқаным емес. Әрине, инновациялы технологияны мұғалімнің іс – тәжірибесіне өзгерістер енгізу – мектебіміздің басты талабына айналып, бүгінгі күні, алғашқы нәтижесін де бере бастады.Білім беру бағыттары әрбір оқушымен болатын жеке кері байланысты да есептен шығармауға жетеледі. Әріптестеріңмен пікірлесу, ой бөлісу, тәжірибе алмасу – жеткен табыстың бір бөлшегі.Ол үшін күнделікті оқыту тәжірибеме инновациялық жаңаша түрде құрылған сабағымды жоспарлап, оны өткізу барысында жаңа тәсілдерді, «Диалог арқылы оқыту»мен «Қалай оқу керектігінүйренуді»ғана қарастырамын, өйткені оларды әлеуметтік-сындарлылық көзқараспен тығыз байланыстырамын. Өзімнің тәжірибемде ағылшын тілін оқытудағы білімділік мақсаты – шетел тілінде сөйлеуді үйрету, байланыста бола алу мен ортақ тіл табысып, қарым – қатынасты нығайтуға ұмтылу болса, тәрбиелік мақсаты – өзге адамдарды тыңдау мәдениетін қалыптастыру негізінде өз пікірін айта алу және қорғауға үйрету. «Оқушылардың дүние тануын кеңейтетін, ойлау қабілетін дамытатын тартымды да, қызықты сабақты қалай ұйымдастыруға болады? –деген сұрақ шет тілі пәнінің мұғалімдерініңде алдында тұр. Оның бірден-бір жауабы – сабақты жүйелі түрде түрлендіріп әр-түрлі әдіс- тәсілдерді қолдану. «Ізденген жетер, мұратқа» дегендей шәкірттерім дәстүрлі кездегідей қонақ болып отырмай, нағыз кейіпкерге айналды. Әрбір сабағымда басты міндетім – білім алушыларды ойландыру, іздендіру сол арқылы өз беттерінше ізденіп оқуға баулу. Осы жылдар арасында қандай пікірге келдім? Жаңа білім мазмұнының тиімділігі неде? Осы орайда пікірімді тарқатып айтып кеткім келеді. Инновациялык білім берудің тиімділігі: мақсаттың нақтылығы, жоспарда бөлім, бөлімшелердің айқындылығы, сыни тұрғыда көзқарасының қалыптасуы, өздігінен білім алушы, кері байланыс деген пікірге келдім. Ағылшын тілін қалай тез үйренуге меңгеруге болады? Ол үшін, әрине жоспар мен мақсат керек.Берілген тапсырмалартүсінікті болуға тиіс, мұғалім аз сөйлеп, оқушы көп сөйлеп, көп жұмыс істейтіндей болу керек. Әділдік пен сыйластық атмосферасы болу керек. Тәжірибемде шет тілін меңгертуде қиыншылықтар кездесетіні рас. Өзім сабақ беретін сыныптарда көп кездесетін жағдайлардың бірі кейбір оқушылар ағылшын тіліндегі сөздерді, мәтіндерді оқуға қиналады. «Ересек адамдардың ісі, жұмысы, қызметі сияқты ойын да бала өмірінде маңызды болып саналады.Бала ойында қандай болса, өскенде жұмыста да сондай болады» деп А.С.Макаренко айтқандай, бұл қиындықтарды шешу үшін мен сабағымда ойын технологиясынан пайдаланамын. Ағылшын тілін оқыту процесінде тілді дұрыс үйрету ауызша сөйлеу, сауатты жазу, мәнерлеп оқыту өте маңызды. Оқушылардың ағылшынтілінде сөйлеуін, оқуға деген ынтасын

арттырып, белсенділігін көтеретін- ойын. Ойын балалар үшін әр уақытта ойын болғандықтан, ойын элементтері бар сабақ оларды қызықтырады. Ал мұғалім үшін ойын- дидактикалық әдіс, оқыту, білім беру. Ағылшын тілі сабағында ойын сол тілде қарым- қатынасты тудыратын үдеріс қана болып қоймай, оны барынша табиғи түрде жақындатады. Ойын оқушылардың белсенділігін арттырады, мұғалім мен оқушының арасындағы психологиялық кедергіні бұзып, теңдік сезіледі. Мысалы: «Spinner»ойыны, «Find letter», «Monster eats animals», «Right and left», «Shapes» т.б ойын түрлері. «Spinner»ойыны ағылшын тілі пәні сабағында қолданылатын ең қызықты ойын түрлерінің бірі. Бұл ойында мұғалім кез-келген тақырыпты пысықтау немесе қайталау мақсатында сол тақырыпқа байланысты жаңа сөздерді қазақ тілінде жазып қояды, оқушылар спиннер айналып тоқтаған сөзді ағылшын тілінде айту керек. Мен өз сабағымда жоғарыда аталып өткен ойын түрлерін пайдаланып сабақтарымды өттім және нәтижеде оқушылар өтілген тақырыптарды пысықтап жаңа сөздерді есте сақтау қабілеті, ағылшын тілі пәніне деген қызығушылықтары артты. Және де ағылшын тілінде сөйлемдер айтып үйренді. Күнделікті сабағымды оқушыларға қызықты әрі түсінікті болу үшін инновациялы белсенді әдіс- тәсіл түрлерін пайдаландым. Белсенді әдіс- тәсілдер- оқушылардың ынтымақтастықпен бірігіп жұмыс жасауына, ойын еркін жеткізуіне және шығармашылық қабілеттерін дамытуына көп септігін тигізеді. Сол себепті мен күнделікті әр сабағымда жаңа технология элементтерінтиімді қолданып отырамын. Таратып айтсам, өткен тақырыпты пысықтау мақсатында «Ішкі және сыртқы шеңбер»әдісін қолданамын.Бұл әдісті қолданғаннан кейін «Пайыздық көрсеткіштер»арқылы бағалау жасайды, яғни оқушы өткен тақырыпты қаншалықты меңгергеніне өзіне-өзі бағалау жасайды. Ал, жаңа сабақтың тақырыбын ашуда проблемалық сұрақтар қоя отыра, «Миға шабуыл»әдісін қолданамын. Бұл әдістің тиімділігі оқушыға сұрақ қою арқылы, проблеманы зерттеу арқылы оқушының ой-өрісін дамытады және өз ойын еркін жеткізуге тырысады. Оқушы өз ойын еркін жеткізе отыра, басқалардың сұрақтарына өз бетімен жауап іздейді.Осылайша «Миға шабуыл»әдісі арқылы жаңа сабақтың тақырыбы мен мақсатын ашуға болады. Жұптық жұмыс кезінде «Үштік әдісті»қолдану өте тиімді. Бұл әдісті қолдануда оқушылардың есте сақтау қабілеті сақталады, яғни тыңдалым дағдылары дамып, өз ойын ашық айта алады. Сонымен қатар айтылым, оқылым, жазылым дағдылары да қалыптасады. Оқушылар ойын барысында белсенді серік болуға мүмкіндік алады. Ойын әрекетінсіз ағылшын тілі лексикасын оқушының есінде қалдыру тиімділігі аз және ақыл ой күшін көп қажет етеді. Оқу үрдісіне енгізілген ойын ағылшын тілі сабағында оқытудың бір түрі ретінде қызықты, жеңіл және жанды болуы керек. Ойын оқу үрдісін жеңілдететінін ескеру қажет. Оқытушының сабаққа қойған мақсатына, міндетіне, шартына байланысты ойын түрі өзгертіліп отырылуы қажет. Ойын арқылы кез-келген оқу материалын қызықты да тартымды қылып, оқушылардың көңіл-күйін көтеруге, өздерінің жұмыстарын қанағаттануға және білім үрдісін жеңіл меңгеруге көмектеседі. Сабақ барысында ойын арқылы дамытуға арналған тапсырмалар жүйелі бағытталып, ұйымдастырылып отырса сонда ғана мұғалімнің сабақ мақсатына жеткізуіне мүмкіндік береді. Оқу үрдісінде ойын түрлерін пайдалану біріншіден, оқушылардың білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден балалардың сабаққа деген қызығушылығын көтеру болып табылады. Қазіргі таңда қалыптастырушы бағалаудың тиімділігін назарда ұстағанымыз жөн. Мәселен, «Бес саусақ», «Бутерброд», «Тазалық» т.б тиімді десем, «Бағдаршам»бағалау сәтінде оқушылар тек жасыл, сары, қызыл түсін көрсетіп қана қоймай, кері байланыс жасап отыруы қажет. Үштілділік те сабақ та жаңа білімнің бір жетістігі. Тапсырма бойынша оқушы ізденіп, керек мәтіндерді ғаламтордан, кітаптан іздеп, аудармасына ағылшынша, орысша жасап келеді. Шығармашылықты тежейтін кедергілер «орындай алмаймын», «қолымнан келмейді» деп қорқынышқа бой алдырса, екіншісі өз талантын ашуға енжар болады, ал үшіншісі ұяңдыққа жеңдіреді. Осы орайда жантанушы ролінде шәкірттеріме «Жарайсың!»,«Керемет», «Тамаша», «Талпын» деген сөздер арқылы қанат бітіріп отырамын. «Сабақ беру үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жетілдіруді қажет ететін, үнемі жаңаны табатын өнер», – деп Ж.Аймауытов айтқандай болашақта ой-өрісі кемелденген, жаңалыққа құмар, бәсекеге қабілетті, көптілді жеке тұлға тәрбиелеуде еңбегімізді еселей берейік!

Педагогикалық технологияны құрастырып, іс жүзінде жүзеге асыратын мұғалімнің алдында оқытылатын ғылымның логикасы бойынша ұйымдастырылған оқушыларға ақпаратты жай ғана беруден гөрі, өлшеусіз күрделі мәселе тұр. Мұғалімнің (сондай-ақ оқушының) өмірлік мақсаттары алуан түрлі, бірақ оның педагогикалық қызметінде оқушылардың рухани, әлеуметтік, интеллектуалдық және пәндік-кәсіби мәдениеттің тұқым қуалау және кеңейтілген молайту процесін қамтамасыз ету басты мақсат болып табылады. жоғары педагогикалық кәсібилік. Мұғалім белгілі білім, білік және дағды үлгілерін «берумен» шектелмейді («үлгілеу» ретінде білім беру), бірақ өзін-өзі дамыта отырып, оқушылардың шығармашылық тұлға ретінде дамуына жағдай жасауы керек.

Танымдық іс-әрекетті осылайша ұйымдастыру кезінде оқушы әу бастан-ақ педагогикалық айла-шарғылардың, ақпаратты беру мен бекітудің объектісі ретінде емес, толыққанды әрекет субъектісі, яғни мақсат қоюға қабілетті тұлға ретінде қарастырылады. және өмірлік, білім беру және кәсіби қызмет жағдайларындағы мақсатты жүзеге асыру. Сонда білім беруді «білімді, дағдыны және дағдыны беру» (тек ақпаратты беруге болады) емес, адамның әлеуметтік, интеллектуалды әлемде белсенді түрде позициялау арқылы өз ішінде әлемнің бейнесін жасауы деп түсіну керек, рухани және объективті (кәсіби) мәдениет. Әртүрлі өмірлік, ұлттық-мәдени, білім беру, кәсіптік және т.б. контекстердегі субъективтік басынан бастап болжамдар.

Сондай-ақ педагогикалық технологияның дидактикалық түрлендірілген ғылым саласы ретінде оқытылатын пәнге байланысты айтарлықтай ерекшеленетіні анық. Жаратылыстану ғылымдары немесе математика өзінің қатаң ғылыми аппаратымен, тәжірибе жүзінде тексерілген объективті фактілерімен және заңдылық мәртебесін алған зерттелетін табиғи объектілер арасындағы байланыспен, экспериментатордың байқалатын құбылыстарға араласпауы туралы сөз болғанда, бұл бір нәрсе, осы заңдардың нақты қайталануы және т.б. Және мүлдем басқа, «табиғи емес» оқытылатын кезде - гуманитарлық пән, айталық, психология жеткілікті анық емес ұғымдар, бір құбылыстарға көптеген субъективті көзқарастар, көптеген психикалық көріністердің шарттылығы. және экспериментатордың қатысуымен заңдылықтар және т.б. Сонымен, ғылымда «тұлға» түсінігінің 50-ге жуық анықтамасы бар және олардың қайсысы дұрыс екенін қарастыру оны кездестірген әрбір адамның таңдау мәселесі, егер тек оны негіздеу үшін дәлелдер жүйесі нанымды.

Констектілік білім беру теориясы тұрғысынан педагогикалық технологияның прототипі ғылымның құрғақ логикасы немесе адамның қандай да бір механикалық құрал ретіндегі идеясы емес, баланың немесе ересек адамның тірі әрекеті болып табылады. 2]. Осылайша, білім сапасын арттырудың сарқылмас ресурсы ретінде оқу үдерісіне «адамдық өлшем» енгізіледі; теориялық білімді меңгеру өз алдына мақсат емес, танымдық және болашақ кәсіби іс-әрекетті реттеу құралына айналады. Мәтінмәндік білім берудегі білім беру ақпаратын табиғи әлеуметтік кәсіптік-пәндік қызметтің кенептеріне таңу студенттердің бұл ақпаратты ғылымда бекітілген мағыналарды ғана емес, жеке мағыналар деңгейінде игеруіне әкеледі.

Қазақстанның және посткеңестік елдердің дидактикасы мен педагогикасындағы өзгерістердің екі негізгі бағыты бар. Біріншісі, идеологияның өзгеруі мен елдердің тәуелсіздік алуына байланысты. Екіншісі білім беруді дамытудың әлемдік тенденцияларымен байланысты: құзыреттілікке негізделген тәсілді енгізу, ақпараттандыру, интернационалдандыру, білім беруді жаһандандыру және әртараптандыру. Мұғалім, бір жағынан, оқытудың мазмұнын, әдістерін, стратегиялары мен технологияларын жобалауды субъективті түрде шешеді, бірақ білім беру реформасын жүзеге асыру оған байланысты. Екінші жағынан, мемлекет пен қоғам педагогикалық мәдениетті, педагогтардың ойлауының құндылық аспектілерін кәсіби, кәсіби даярлау және мұғалімдердің біліктілігін арттыру жүйесі арқылы кеңінен таратады. Сана мен кәсіби іс-әрекеттің субъективтілігі қазіргі педагогика ғылымының принциптерінің бірі болып табылады. Яғни, жаңашыл әдіс-тәсілдерді қолдану немесе қолданбау мұғалімнің жеке басына, оның әдістемелік құзіреттілігіне, педагогикалық шеберлігіне байланысты. Мұғалімнің біліктілігін арттыру жүйесінің міндеті – осындай қажеттілікті өзекті ету, әдістемелік құзыреттілік қалыптастыру. Жоғары оқу орындарының міндеті – оқытушы мен студенттің шығармашылық әлеуетін дамытуды ынталандыру және ынталандыру. Мұғалімнің маңызды міндеті – оның педагогикалық мүмкіндіктерін үнемі қайта ойластыру және дамыту; сонда ұстаз үлгісінің ықпалындағы оқушы белсенді де сауатты тұлға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Силова И. Глобализация на полях: образование и постсоциалистические трансформации в Центральной Азии. Шарлотта, Северная Каролина: Информационная эпоха издательства (IAP), Inc .; 2016; 12(6): 25-29
2. Штейнер-Хамси Г. Как реагируют НПО: глобализация и реформа образования на Кавказе, в Центральной Азии и Монголии. Кумарская пресса; 2018; 31(2): 25-36. DOI: 10.1111 / j. 1467-873X.2008.00426.x
3. Мямешева Г. Добродетель в современном умном мире. Вестник КазНУ. Серия «Педагогическая наука». 2015; 44 (1): 152-156«Білім шыңы»журналы 2020ж №2 5-7бет
4. «Білімді ел»республикалық газеті 2020ж №2 5- 7бет
5. «Жаңа білім»журналы 2020ж №56- 84бет
6. «Қазақстан мұғалімі»газеті 2020ж №42- 4 бет
7. «Қостанай таны газеті»журналы 2020ж №45- 6 бет
8. «Ол не?» энцоклопедия2021ж №17
9. «Инновациялық әдістер жинағы»журналы 2020ж №9 5-6бет

ӘОЖ 372

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Хамзина Кулшат Бакытжановна,
педагогикалық ғылымдар магистрі
педагогика және психология кафедрасының
аға оқытушысы
Әбдірашит Нұржамал Үсенқызы,
мектепке дейінгі және бастауыш білім беру
кафедрасының БОПмӘ 4-курс студенті
А.Байтұрсынов атындағы
Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада бастауыш сыныпта сөйлеу мәдениетінің маңыздылығы, оны СТО технологиясы арқылы дамыту жолдары мен тиімділігі көрсетілген. Сөйлеу мәдениетінің тарихы баяндалған. Сөйлеу мәдениетін үйрену тілі шыққан бүлдіршіндер үшін қандай маңызды болса, бастауыш сыныпта оқушылардың өз ойын қорықпай, ашық, еркін баяндауы да өте маңызды. Сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларын сыни ойлауға үйретудің маңызы қарастырылады.
Түйінді сөздер: бастауыш сынып, сөйлеу мәдениеті, сын тұрғысынан ойлау технологиясы.

Аннотация

В данной статье показана значимость культуры речи в начальной школе, пути и эффективность ее развития с помощью технологии СТО. Изложена история культуры речи. Как важно для детей, из которых вышел язык изучения культуры речи, так и в начальной школе очень важно, чтобы учащиеся выражали свои мысли открыто, непринужденно. Также рассматривается важность обучения младших школьников критическому мышлению.
Ключевые слова: начальная школы, культура речи, технология критического мышления.

Abstract

This article shows the importance of speech culture in primary school, ways and effectiveness of its development through the technology of critical thinking.The history of speech culture is described.No matter how important it is for children of language origin to learn the culture of speech, it is very important that in primary school students express their thoughts openly, freely, without fear. The importance of teaching critical thinking to younger schoolchildren is also considered.
Keywords: primary school, speechculture, reading and writing for critical thinking.

Адам баласы өмірге келген сәтте оның қоршаған ортамен қарым-қатынасы сөйлеу арқылы жүзеге асады. Тіл – адамдардың сөйлеу, ойлау деңгейін көрсетеді. Тіл – бұл күрделі процесс. Кез келген ұлтқа қарасақ олардың жеке тілдері бар. Қоғамда қанша ұлт болса, сонша тіл бар. Демек, ұлтардың тілі, діні, ділі, мәдениеті, наным-сенімі, салт-дәстүрі ғасырлар бойы қалыптасып бүгінгі күнге дейін жалғасын табуда.

Алдымен «сөз дегеніміз – ойды білдірудің, сөйлем құраудың басты материалы. Құрылыс материалынсыз болмайтын сияқты, сөзсіз сөйлем құрауға болмайды. Сөйлем – адам ойын айтудың негізгі формасы. Сөйлемге қатынасты әрбір сөз – айтайын деген мақсатты ойдың қажетті бөлшегі» [1, 87б]. Сөз мәдениеті жақсы деңгейде болу үшін әуелі ана тіліміздің сөз байлығын көбірек білу қажет. Бастауыш сынып оқушыларын сөздік қормен жұмыс жасап, тіл байлықтарын арттыру маңызды. Осы орайда мәтінмен жұмыс жасап, мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштарды орынды қолдану, оқиға желісін ауызша баяндауы, сұраққа жауап беру керек. Сонымен қатар өлеңді жатқа айтып, мәтінді түсінгенін айтудың да маңызы зор.

Сөйлеу мәдениеті – ауызша және жазбаша әдеби тілдің қалыптарын (сөздерді дыбыстап айту, екпін, сөз қолдану) меңгеру және тілдің мәнерлеу құралдарын қатынастың әр түрлі жағдайларында сәйкес қолдану біліктілігі.[2, 17б].

Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Мәңгілік ел» идеясын бекіте отыра, қазақ тілін мәңгілік тіл ретінде мәртебесін биіктетті. Елбасымыз өз сөзінде: «...Енді ешкім өзгерте алмайтын ақиқат бар. Ана тіліміз Мәңгілік Елімізбен бірге Мәңгілік Тіл болды! Оны даудың тақырыбы емес, ұлттың ұйытқысы ете білгеніміз жөн» - деп ақиқатын дөп көрсетті [3, 13б]. Мектепте тәрбие мен білім беруді қатар алып жүргенде оқушылардың бойына қажетті іскерліктер, дағдылар мен жан-жақты тәрбиелеу арқылы нәтиже көрсетеді. Оқушылар мектепте алған білімін өмірде пайдалана

білсе жетістікке жетері анық. Осы кезде сөйлеу мәдениетін бастауыш сынып оқушыларының бойына дамытсақ жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеміз. Жалпы шешен сөйлеу жұрт алдында көркем сөйлеу ғана емес, бұл ойын нақты, жүйелі, мәдениетті жеткізу. Сөйлеу комммуникацияның басты кілті. Себебі адамдармен қарым-қатынас орнатқанда сөйлеу арқылы тыңдаушыға әсер етеді. Тыңдаушы естіген жаңалығын ой елегіне өткізіп, жауап ретінде кері байланыс орнатады. Қарым-қатынасты бастауыш сынып оқушылары мұғаліммен, сыныптастарымен, достарымен, ата-анасымен, БАҚ арқылы, әлеуметтік желі бойынша да орната алады. Бұл балалардың жаңа дүниені танып білуіне, бір-бірімен ақпарат алмасуын, түсінбеген жерін сұрау, қызығушылықты оята алады. Адамның сөйлеген сөзінен оның қандай екенін білуге болады. Сөйлемнің айтылу мақсатына орай бірнеше түрге бөлінеді. Мәселен хабарлы, сұраулы, лепті, бұйрықты деп жіктеледі. Адамның сөйлеуі – тілдік құбылыс. Оқушыларды сөйлеу мәдениетіне үйрету тек мұғалімдер ғана емес, сондай-ақ ата-аналар, мектеп ұжымы жалпы қоғам ықпал етеді.

«Кісіге қарап сөз алма, сөзіне қарап кісіні ал», - деген Абай атамыз. Расында қоғамдағы түрлі жағдай барысында сөйлеу мәдениетін орынды қолдануымыз қажет деп есептеймін. Жалпы кез келген адамды алып оның сөйлеген сөзінен, тұрған тұрысынан, жазған жазуынан оның болмысын тануға жол ашылады. Осы арада біз қазақ тілінің бай, сөз құдіреті шексіз екенін түсіндік. Бастауыш сынып оқушыларының сөздік қоры молайып, көбейген сайын, олардың қарым-қатынасы кеңейе береді. Бұл арада белсенді сөздік қорының үлесі жоғары.

Қазақ тіліне мәдениет сөзі араб тілінен («маданият» - қала, қалалық деген мағынаны білдіреді) енген. Ал, көне заманда «культура» сөзі «жерді өңдеу» деген мағынада қолданылған. Цицеронның еңбектерінде (б.з.д. 45 жыл) бұл сөздің мағынасы тереңдеп, «жанды жетілдіру» ұғымымен барабар пайдаланылды. Көне Грекияда ерте заманның өзінде-ақ өмірге икемді, қабілетті, жан-жақты қалыптасқан азаматтарды тәрбиелейтін сирек кездесетін білім беру жүйесі болғаны белгілі. «Адамзаттық» қасиеттерді жетілдіруге ерекше көңіл бөліп отырғандықтан, мұнда жастарды қоғамдық өмірге дайындауға басымдық берілген. Бұл бағыттағы мәдени білімнің мақсаты адамның ойлау, пікір айту, пайымдау қабілеттері мен эстетикалық сезімдерін дамыту болды. Әлемнің түрлі елдерінің қоғамдық даму жүйесінде бұл идеялар сан түрлі бағытта өрістей бастады. Мәселен, уақыт өткен сайын еуропалық тілдерде «культура» сөзі «білім беру», «даму», «қабілеттілік», «құрметтеу» сияқты мағыналарға ие болды [4, 22б]. Мәдениет сөзі рухани мәдениет және материалдық мәдениет деп екіге бөлінеді. Соның ішінде сөйлеу мәдениеті рухани мәдениетке қатысты екені баршамызға түсінікті.

Қазақ елінде сөз мәдениетін зерттеп, ізденген ғалымдарымыз баршылық. Мәселен ана тілімізде оқу құралдары мен оқулықтар шығарған. Бұл дегеніміз сөз мәдениетіне үлкен басымдық бере отырып, пән ретінде қалыптасуына ықпал етті. Алғашқы әліппеден бастаған А.Байтұрсынұлы, Қ.Жұбанов, С.Аманжолов, І.Кеңесбаев, М.Балақаев, А.Ысқақов, Қ.Аханов, т.б. ағартушы ғалымдардың үлестері жоғары деп білеміз.М.Балақаев: «шешендікке үйрету жай ғана көркем, шебер сөйлеуге үйрету емес, баланың ой өрісін, жалпы, білім дәрежесін арттыратын, шешендікке үйрету оқушының өздік әрекет етуіне негізделген ғана оң нәтиже беретінін» негіздеді [4, 9б].Қазақ мақалында бұл өнер жайлы айтылған «тілдің майын тамызып, сөздің балын ағызып қас шешендер сөз айтады» деп айтылса, енді бірінде «үйде шешен, дауға жоқ, үйде батыр, жауға жоқ» бұл ынжық, шешендік қабілеті төмен адамдарға айтылып тұр.

«Сөйлей-сөйлей шешен боларсың,

Көре-көре көсем боларсың», - деген мәтел шешендік өнерді үйренудің жолын нұсқап тұрғандай. Алайда сөйлей беремін деп, сөзшеңдікке барудың қажеті жоқ. Көп сөйлеген шешен екен деп ауызға не түссе соны айта беруге де болмайды. Тек орнымен жүйелі айтса, қысқа әрі нұсқа болып, өтімді болса жарайды. Шешендік – бұл тіл өнері мен сөйлеу мәдениетінің жоғарысы сатысы. Шешендік бұл да бір қабілет. Адам баласына берілген дарындылық деп түсінуіміз керек. Мұнда тек тіл жүйрігі ғана емес, ой жүйрігі көрініс табады. Нағыз шешен болу үшін сөзге шебер болу жеткіліксіз деп білеміз. Табанда сөйлейтін, топқа тайсалмай сөз бастайтын батыл, сөз арасында саспайтын батыл болуы қажет.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы дегенеміз – екі жақты ойлау, әрі белгілі бір жағдайда шешімін тауып шығу. Бұны біз креативті ойлау деп алсақта болады. Сын тұрғысынан ойлау қарапайым тілмен жеткізгенде күрделі ойлау, адамның ойланып, нәтижеге бағытталған, бір зат жайлы сараптап жүргізуін көрсетеді. Жалпы біз ойлаудың не екенін анықтайық.

Ойлау – таным процесстерінің бірі. Ойлау – адамзаттың басында іске асатын жүйке жүйесімен байланысты. Ойлау – бұл шексіз, қатып қалған қағида емес. Адам ойының ұшқырлығы соншалықты қазіргі таңда шетелдік ғалымдардың өзі қиялы мен ойына ерік беріп, айға ұшуды, марс ғаламшарын өмір сүруге жарамдылығын зерттеп жүр.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясын ересек оқушылар ғана емес, бастауыш сынып оқушыларына да қолдануға болады. Қазіргі таңда елімізде жаңартылған бағдарлама қолданысқа енді. Баяғыдай дәстүрлі оқыту қолданыс аясынан шығып бара жатыр. Оған себеп заман ағымына қарай білімде жаңаруда, жаңа технология, жаңа талап, жаңа сабақты қызықты ету, оқушыға жеке тұлға ретінде демократиялық бағытта жұмыс жүргізу. Осы орайда ауыр жүк ұстаздарға тиіп отыр. Біршама ізденіспен қатар, ақпарат көп заманда біршама мәліметтерді талдап, зерттеп, өңдеп қолдануда мұға-

лімнің сыни ойлауын талап етеді. Дидактикада бұрын нені? оқытамыз десек, қазіргі уақытта қашан? кай жерде? кімді? не үшін оқыту керек?, - деген мәселерді қамтып отыр. Себебі мұндай сауалдардың артында арнайы мақсат бар екенін естен шығармау қажет деп есептейміз.

Қорыта келе, «Өркениеттің басты міндеті – адамды ойлай білуге үйрету» - деп Эдисон айтқан. Осы себептен оқушыларды ойлауға үйрету арқылы олардың кез келген жағдайда екі жақты пайымдап, бір тоқтамға келуін болжаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мәулен Балақаев Қазақ тілінің мәдениеті. «Қазақстан» Алматы -1971.
2. Мәулен Балақаев Қазақ тілінің мәдениеті. «Қазақстан» Алматы -1971.
3. Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін мектептерінің даму тұжырым-дамасы. -Алматы: РБК, 1995.
4. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас. -Алматы: «Сөздік-Словарь», 2005.

УДК 711.7

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ПЕДАГОГОВ-АССИСТЕНТОВ, РАБОТАЮЩИХ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Харламова Анастасия Андреевна,
магистрант 1 курса
ОП Педагогика и психология
Костанайский региональный университет
им. А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Мақала өзекті тақырыпқа - педагог-ассистенттердің психологиялық денсаулық проблемасына арналған. Мақалада психологиялық денсаулықты сақтаудың әсерін қарастыру және осы мәселеде сауаттылықты арттыру міндеті қойылған. Психологиялық денсаулыққа жеке әл-ауқаттың ажырамас сипаттамасы ретінде ерекше назар аударылады. Мақала белгілі психологтар мен ғылымның көрнекті өкілдерінің идеялары мен пікірлерін жалпылау болып табылады. Жүргізілген талдау нәтижесінде педагог-ассистенттердің психологиялық денсаулығын бағалау мәселелерінде жалпы тәсіл анықталды. Зерттелетін сұрақтар денсаулықтың өткір мәселелерін зерттейтін әртүрлі саладағы мамандарды қызықтырады.

Түйіндісөздер: психологиялық денсаулық, педагог-ассистент, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар, инклюзивті білімберу.

Аннотация

Статья посвящена актуальной теме- проблеме психологического здоровья у педагогов-ассистентов. В статье ставится задача рассмотреть эффект сохранения психологического здоровья и повысить грамотность в данном вопросе. Особое внимание обращается на психологическое здоровье как интегральную характеристику личностного благополучия. Статья представляет собой обобщение идей и суждений известных психологов и наиболее видных представителей науки. В результате выполненного анализа был выявлен общий подход в вопросах оценки психологического здоровья педагогов-ассистентов. Изучаемые вопросы заинтересуют специалистов разного профиля, изучающих острые вопросы здоровья.

Ключевые слова: психологическое здоровье, педагог-ассистент, дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование.

Abstract

The article is devoted to an urgent topic - the problem of psychological health among teaching assistants. The article aims to consider the effect of maintaining psychological health and improve literacy in this matter. Special attention is paid to psychological health as an integral characteristic of personal well-being. The article is a generalization of the ideas and judgments of famous psychologists and the most prominent representatives of science. As a result of the analysis carried out, a common approach was identified in assessing the psychological health of teaching assistants. The issues studied will interest specialists of various profiles studying acute health issues.

Keywords: psychological health, teacher-assistant, children with special educational needs, inclusive education.

Психологическое здоровье – это субъективное состояние собственного гармоничного благополучия, ощущения «своего пути» [1, с.13].

Современные реалии предъявляют к человеку, а особенно к педагогам-ассистентам довольно строгие правила. Высококачественный уровень жизни на сегодняшний день нельзя представить без стрессоустойчивости, высокой личной эффективности, грамотного распределения времени и сил.

Быть счастливым, а не казаться; удовлетворять свои потребности сразу и в карьере, и в личной жизни, и в других областях на фоне утомления и чрезмерной невротизации бывает достаточно сложно.

Как показывают исследования, педагоги-ассистенты предъявляют к себе высокие требования, как к специалистам, а также характер работы ставят их в условия необходимости соответствовать определенному типу в поведении, в общении, высокому уровню компетентности. Состояние внутреннего напряжения, вызванное высокой степенью ответственности перед учениками и обществом в целом, отражается на соматическом здоровье и может привести к нарушениям в эмоционально-личностной и мотивационно-волевой сфере.

Профессия педагога-ассистента относится к духовно опасным. Право оценивать другого эмоционально незрелому человеку даёт ощущение власти и непогрешимости, которое действует как наркотик. Взгляд на педагога как на человека, не имеющего права на ошибку, затрудняет профессиональный и личностный рост, ведёт педагога к эмоциональному сгоранию. Противопоставить этому можно только осознание несовершенства и готовность к изменениям.

Формирование психологического здоровья педагогов-ассистентов в нынешнее время приобретает такое же значение, как и его профессиональная подготовка.

Как показывают исследования, большинство педагогов – эмоционально неустойчивые люди, склонные к стрессам и болезненному восприятию критики, внушаемые и мнительные, профессионально нездоровые. Негативные эмоциональные состояния, возникающие в процессе профессиональной деятельности, зависят от возраста и стажа работы, эмоционально негативные состояния обостряются при наличии заниженной самооценки. [2, с.13]

Педагоги-ассистенты постоянно включены в разнообразные быстроменяющиеся социальные ситуации, на которые должны мобильно и конструктивно реагировать. При встрече с непредвиденными ситуациями, он должен думать, прежде всего, о том, как разрешить проблему с наименьшими последствиями для детей, которые находятся под его ответственностью.

В исследованиях, которые проводились на базе общеобразовательной школы №29 города Костанай, было выявлено пять основных факторов, условно обозначенные, как «социальная активность», «личностные особенности», «эмоциональное состояние», «образ жизни» и «уровень соматического здоровья».

В первый фактор, который влияет на психологическое здоровье педагогов-ассистентов, входят сензитивность, рефлексивность, социальная активность. Было выявлено, что социальная активность педагогов-ассистентов в значительной степени зависит от профессионального круга общения, от умения распределять время на работу и на досуг, как личный, так и семейный, от гармоничных супружеских отношений.

Второй фактор - «личностные особенности» - подчеркиваетна сколько важны личностные качества педагогов, которые характеризуются ответственным отношением к своей работе.

«Эмоциональное состояние»- это третий фактор, который показывает умение правильно распределять сове время на личный досуг и трудовую деятельность, а именно: социальные взаимодействия, эмоции, ясность сознания, ведение домашнего хозяйства.

«Образ жизни» - четвертый фактор, влияющий на психологическое здоровье, включает в себя стресс, питание, вредные привычки. Малоподвижный образ жизни, вредные привычки, нерегулярное питание отражаются на соматическом здоровье педагогов.

Пятый фактор объединяет в себе признаки физического здоровья.

Здесь будет уместен один положительный пример влияния психологического фактора на полноценное функционирование человека – итоги исследований Джюэтта, изучавшего психологические характеристики людей, благополучно проживших до 80-90 лет. Были сделаны следующее выводы, что все они обладали оптимизмом, эмоциональным спокойствием, способностью радоваться, самодостаточностью и умением адаптироваться к сложным жизненным обстоятельствам, что полностью вписывается в «портрет» психологически здорового человека [3].

Каждый специалист на пути к профессиональному мастерству проходит определенные ступени (адаптация, самоактуализация и творческое преобразование). Каждая из этих ступеней сопряжена с определенными проблемами профессионального становления педагогов-ассистентов.

На стадии адаптации к собственной профессии возникают различные трудности: методические, психологические или социальные. Этап самоактуализации в профессии связан с кризисами компетентности, с состоянием дискомфорта, тревожности, страха перед решениями новых задач, несоответствием своего профессионального уровня уровню ожиданий окружающих, различных групп образовательных услуг.

Эмоциональные ресурсы человека могут постепенно истощаться, и тогда организм и психика вырабатывают различные механизмы защиты. «Синдром эмоционального выгорания» - один из механизмов защиты, который проявляется приобретенным стереотипом поведения, чаще всего в профессиональном поведении. Эмоциональное выгорание является формой профессиональной деформации личности. К сожалению, под влиянием больших нагрузок и требований, предъявляемых профессией, педагог-ассистент зачастую не использует психологические знания на практике, поэтому в стрессовых ситуациях он становится и палачом, и жертвой одновременно. Страдают дети, попадая в неблагоприятную нервозную среду, страдает и педагог, расплачивающийся за все психосоматическими и нервно-психическими заболеваниями.

Психологическое здоровье педагогов-ассистентов является необходимым условием здоровья детей, так как главным инструментом педагога-ассистента выступает его психологическое взаимодействие с ребенком с особыми образовательными потребностями. Психологическая некомпетентность педагога-ассистента может привести к тому, что будет нарушено психическое здоровье ребенка и его естественные познавательные потребности. Именно поэтому сегодня школа как никогда нуждается в психогигиене - системе мероприятий, направленных на сохранение и укрепление психологического здоровья, как учащихся, так и педагогов, в том числе педагогов-ассистентов.

Среди здоровьесберегающих технологий, применяемых в системе образования, выделяются несколько групп, отличающихся разным подходом к охране здоровья и, соответственно, разными методами и формами работы [4, с.84]. Например, занятия с психологом в виде тренингов позволяет повысить рефлексивно-мыслительную культуру педагогов.

Приоритетным направлением в решении этой задачи должна стать актуализация восприятия педагогами своего профессионального здоровья как важнейшей личностной ценности. Другим важным направлением должно стать изменение отношения к проблеме и активная позиция в отношении здоровья у каждого педагога.

В настоящее время вырабатывается новое представление о профессионале. Он рассматривается как целостный субъект, активный, способный, свободный и ответственный в проектировании, осуществлении и творческом преобразовании собственной деятельности. В профессионале органично соединятся «Личность» и «Мастер».

А.С.Макаренко считал, что эффективно взаимодействовать с другими может только счастливый человек: «Нельзя быть несчастным. Наша этика требует от нас, чтобы мы были счастливыми людьми…». [5, с.63]

В основе «нездоровых» моделей поведения лежат иррациональные мысли и убеждения. Они ведут к неконструктивным переживаниям, не способствуют преодолению стресса и повышают риск выгорания. Иррациональные убеждения характеризуются сильными неприятными переживаниями – гнев, беспомощность, растерянность, раздражение. Часто в них используются слова «должен», «обязан». Они всегда пессимистичны и предполагают неудачный исход ««я этого не выдержу», «я не смогу этого сделать», «у меня ничего не получится». Их смысл пронизан безнадежностью, беспомощностью.

Для профилактики и преодоления негативных эмоциональных состояний иррациональные убеждения могут быть переработаны в рациональные. Для этого их необходимо вовремя выявлять и систематически замещать на рациональные убеждения.

Необходимо провести самоанализ внутреннего диалога и устранить из него все деструктивные речевые обороты, обращения к себе, в которых сквозят обреченность, самообвинения, отсутствие веры и надежды на успех. Например, «я ничего не могу изменить», «меня никто не понимает». Необходимо заменить их конструктивными или позитивными установками, способствующие мобилизации внутренних психологических ресурсов и укрепляющие уверенность в собственных силах.

Полезно заручиться позитивными высказываниями, научиться думать конструктивным образом, чтобы не «застревать» на негативных переживаниях и не препятствовать своему творческому поиску новых путей преодоления жизненных и профессиональных стрессов.

У каждого человека есть выбор: опустить руки, позволить себе «сгореть на работе» или, наоборот, приложить все усилия, чтобы исключить возможность возникновения синдрома.

Эффективным средством сохранения психологического здоровья педагогов является использование способов саморегуляции, рефлексии и восстановления. Это своего рода техники безопасности для специалистов, имеющих многочисленные и интенсивные контакты с людьми в ходе своей профессиональной деятельности.

Чтобы защитить себя от стрессов, надо научиться управлять стрессом, расслабляться, снимать напряжение. Необходимо научиться распознавать в себе признаки стресса и его симптомы. И тогда, действуя правильно, можно предупредить возникновение заболевания. Мы сегодня познакомимся с полезными психологическими, терапевтическими, релаксационными упражнениями из опыта работы нашей школы, которые, помогут вам, уважаемые педагоги поддерживать хорошую психологическую форму, преодолевать стрессовые ситуации, расслабляться, положительно настраиваться на профессиональную деятельность.

Развитию гибкости педагога способствует использование следующих методов и приемов:

- при обсуждении педагогических проблем в дискуссиях с коллегами применение приемов мозгового штурма;
- самоанализ педагогических ситуаций - подбор нескольких решений к определенной ситуации (развитие вариативности поведенческих реакций в нестандартных условиях, рефлексивный анализ собственного поведения);
- развитие креативности;
- самоанализ поведения в сложных жизненных ситуациях, осознание нерациональности импульсивных поведенческих реакций, переоценка значимости событий, интеллектуальный анализ эмоций;
- упражнения на развитие мыслительной гибкости.

Каждый педагог находит свой метод выхода из этой сложной ситуации, вновь обретает себя, внутренние силы, энергию и прежний профессионализм.

Все вышесказанное позволяет говорить о необходимости психологической помощи и поддержки педагогов-ассистентов как профессиональной группы и сделать следующие выводы:

- Здоровье педагогов-ассистентов определяет эффективность его профессиональной деятельности и является основополагающим фактором сохранения психического здоровья учащихся с особыми образовательными потребностями.
- Сохранение психологического здоровья педагогов-ассистентов возможно только при комплексном подходе к решению данной проблемы.
- Необходима организация работы, направленной на повышение стрессоустойчивости педагога, повышение его самооценки, уровня самопринятия, снижение тревожности, самоагрессии и самодеструкции.
- Другим важным направлением должно стать повышение грамотности у педагогов по вопросам сохранения и укрепления собственного здоровья.

Список литературы:

1. Психология здоровья: учебник для вузов / под ред. Г.С.Никифорова. - СПб.: Питер, 2003. – 607 с.
2. Васильева О.С., Филатов Ф.Р. Психология здоровья человека (эталоны, представления, установки): учебное пособие.- М.: Академия, 2001. – 352 с.
3. Митина Л.М., Митин Г.В., Анисимова О.А. Профессиональная деятельность и здоровье педагога. М.: Академия, 2005. – 368 с.
4. Сорокина Л.В., Сова Ю.И. Научные основы здоровье сберегающих технологий.- Тамбов, 2009.– 84 с.
5. Старовойтова Л.М. Профессиональное здоровье педагога как фактор образовательной среды и образовательная ценность // Проблемы здоровья в профессии педагога: материалы международного научно-методического семинара. - Белгород, 2010. - С. 62-64.

УДК 004.855.5

ОБУЧЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА РАСПОЗНАВАНИЮ ЭМОЦИЙ

Худяков Александр Юрьевич,
магистрант, образовательная программа
7M06103 - Информационные технологии и робототехника
Иванова И.В.,
к.п.н., доцент, кафедра программного обеспечения
Костанайский региональный университет им. А. Байтурсынова
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

В статье раскрываются особенности работы искусственного интеллекта для обработки эмоций клиента. Описываются этапы создания приложения для распознавания эмоций.

Ключевые слова: эмоциональный искусственный интеллект, распознавание лиц, веб-компонент.

Аннотация

Мақалада клиенттің эмоцияларын өңдеуге арналған жасанды интеллекттің ерекшеліктері көрсетілген. Эмоцияны тануға арналған қосымшаны құру кезеңдері сипатталған.

Түйіндісөздер: эмоционалды жасанды интеллект, бет-әлпетті тану, веб-компонент

Abstract

The article reveals the peculiarities of artificial intelligence for processing a client's emotions. The stages of creating an application for emotion recognition are described.
Keywords: java, Tensorflow.

ИИ - это набор практик, технологий и инструментов, используемых для обучения ИИ обнаруживать, оценивать и распознавать человеческие эмоции. Методы эмоционального ИИ обычно включают использование распознавания лица и тела, речи и языка, а также управление данными. Для достижения этих целей глубокое обучение можно использовать для распознавания эмоций на лице, а распознавание эмоций без наблюдения можно применить к тексту.

Что такое эмоциональный искусственный интеллект?

Эмоциональный ИИ использует машинное обучение для обнаружения и интерпретации эмоций на основе текстовых, аудио- и видеоданных. Используя различные методы, он может собирать и анализировать данные, связанные с мимикой, жестами, тоном голоса, использованием языка и ситуационным контекстом. Эмоциональный ИИ также включает психологические исследования в качестве основы для обучения переводчиков и составления отчётов.

Эмоциональный искусственный интеллект: основные элементы.

Существует три ключевых элемента для разработки и использования Эмоционального ИИ:

- Распознавание лиц и тел - распознавание лиц используется для определения эмоций по чертам и выражениям лица. Распознавание тела используется для определения эмоций по жестам и ритму движений (скорости и рывкам).
- Распознавание речи и языка - распознавание речи используется для определения тона, высоты тона и ритма голоса. Распознавание языка используется для определения эмоций по содержанию языка, например, по используемым словам и контексту. Для этого используется обработка естественного языка (NLP).
- Управление знаниями - без надлежащего управления знаниями невозможно обучать и разрабатывать модели ИИ, основанные на эмоциях. Точный анализ сложных человеческих эмоций требует больших объёмов данных в реальном времени. Даже для анализа только точечного времени требуется значительный объем данных.

В зависимости от приложения, эмоции могут быть обнаружены другими методами, такими как биологическая обратная связь, внимание (взгляд и реакция) и взаимодействие. Эти методы также могут быть использованы для улучшения анализа на основе видео, аудио или текстовых данных.

Методы выявления эмоций.

Существуют различные подходы к созданию искусственного интеллекта, основанного на эмоциях. Вот некоторые из общепринятых методов.

Распознавание эмоций на лице с помощью глубокого обучения.

Нейронные сети часто используются для более точной классификации данных эмоционального содержания. С помощью этих инструментов исследователи могут полагаться на сеть, которая автоматически генерирует признаки и улучшает классификацию, чтобы отразить, как люди могут научиться интерпретировать эмоции.

Например, сверточной нейронной сети (CNN) может быть предоставлен набор изображений, на основе которых сеть может научиться определять признаки, необходимые для распознавания конкретных эмоций. После многих итераций и при наличии достаточно большой базы данных эти сети должны быть способны точно определять эмоции по неподвижным изображениям. Или 3D CNN для обнаружения эмоций и/или изменений эмоций на видеоизображениях.

Неподконтрольное обнаружение эмоций в тексте.

Глубокое обучение может быть контролируемым или неконтролируемым, но может применяться и без контроля. Эти методы более распространены в области определения эмоций в тексте и разработаны для того, чтобы не полагаться на установленные словари эмоций, такие как WordNet-Affect. Устранение этой зависимости может преодолеть ограничения существующих моделей эмоций и позволить идентифицировать более широкий спектр вариаций и нюансов эмоций.

Создание приложения для распознавания эмоций с помощью Tensorflow.js

В этой статьеописано, как создать приложение для определения эмоций в реальном времени. Приложение разработано с использованием Pusher и Tensorflow.js. После создания приложения пользователь фотографирует своё лицо, модель предсказывает его эмоции, и результаты передаются на приборную панель.

Примером использования такого приложения может быть оценка отзывов пользователей, когда пользователи изучают обловленные функции или веб-страницы.

1. Предварительные условия

Для начала необходимо установить Vue.js CLI. Это фреймворк, используемый для разработки интерфейса приложения. Чтобы установить этот CLI, мы можем использовать следующую команду:

yarn global add @vue/cli

Далее необходимо создать проект приложения.

vue create realtime-feedback

Затем можно установить остальные библиотеки JavaScript (JS), которые мы будем использовать.

yarn add axios @tensorflow/tfjs @tensorflow-models/knn-classifier@tensorflow-models/mobilenet

Создание веб-компонентов

После установки инструмента можно создать компонент камеры. Этот компонент должен быть создан в папке src/component. Этот компонент представляет собой драйвер веб-камеры, используемый приложением.

После создания веб-сайта и компонента камеры он должен обладать следующими функциями.

- Канал веб-камеры.
- Пользователь может делать моментальные снимки.
- Пользователь может выбрать, какие изображения будут использоваться для тестирования или для обучения.
- Пользователь может обучить модель на основе полученных тестовых изображений.
- Пользователь может отобразить эмоции, вызванные моделью на текущем изображении.

Добавляем методы Tensorflow в элемент главной страницы.

Теперь мы добавим некоторые методы, которые :

- Разрешат элементу домашней страницы загружать пользовательские изображения в TensorFlow;
- Добавляют изображения в файлы тестирования и обучения;
- Редактируют изображения;
- Обучают модели на основе изображений.

Java

```
mounted: function (){

this.init ();

},

methods: {

async init (){

this.classifier = knnClassifier.create ();

this.mobilenet = await mobilenetModule.load ();

},
```

```
trainModel (){

let selected = document.getElementById ("emotion_options");

this.class = selected.options [selected.selectedIndex].value;

this.addExample ();

},

addExample (){

const img= tf.fromPixels(this.$children [0].webcam.webcamElement);

const logits = this.mobilenet.infer (img, 'conv_preds');

this.classifier.addExample (logits, parseInt(this.class));

},
```

Теперь, когда эмоции можно классифицировать, функцию getEmotion () можно использовать для сбора изображений и отправки значений на внутренний сервер. Это можно сделать с помощью функции registerEmotion (), приведенной ниже.

Java

```
[...]

async getEmotion (){

const img = tf.fromPixels (this.$children [0].webcam.webcamElement);

const logits = this.mobilenet.infer (img, 'conv_preds');

const pred = await this.classifier.predictClass (logits);

this.detected_e = this.emotions [pred.classIndex];

this.registerEmotion ();

},

changeOption(){

const selected = document.getElementById ("use_case");

this.mode = selected.options [selected.selectedIndex].value;

},

registerEmotion (){

axios.post ('http://localhost:3128/callback', {

'emotion': this.detected_e

}).then ( () => {

Alert ('Thanks for letting us know how you feel');

});

}
}

};
```

Теперь у нас есть простое приложение, которое может взять изображение, обучить набор данных и автоматически определить эмоции на новом, неизвестном изображении.

Пример эмоционального искусственного интеллекта

Эмоциональный ИИ все ещё находится в стадии разработки, но уже есть несколько важных применений. В частности, многие компании используют эмоциональный ИИ для улучшения маркетинга и обслуживания клиентов. В то время как маркетинговые инструменты обычно используют искусственный интеллект и собирают большие объёмы данных о потребителях, определение эмоций - это новый подход.

Вот несколько примеров использования этой технологии в маркетинге и менее коммерческих начинаниях.

Видео.

Компания Huawei в сотрудничестве с Польской ассоциацией слепых недавно создала приложение, которое использует искусственный эмоциональный интеллект, позволяющий слепым людям "видеть" эмоции человека, с которым они взаимодействуют. Приложение, названное Facing Emotions, использует методы видеодетекции для классификации эмоций и реакций человека, а затем представляет анализ в устном формате Yes it is. Эмоции можно прочитать, оценивая положение лиц и интерпретируя связь между их положением.

Голос.

Известным продуктом, в котором Amazon пытается использовать эмоциональный ИИ, является голосовой помощник Alexa. Этот продукт может выполнять различные задачи, от включения света до заказа продуктов, используя только её голос. Согласно патенту, Amazon разработала инструменты, позволяющие Alexa определять различные эмоции на основе анализа голоса, что важно,

учитывая широкий доступ Alexa к повседневной жизни пользователей и голосовые данные, которые она может собирать.

Текст.

Британская банковская компания Nationwide внедрила эмоциональный анализ текста для интерпретации электронных писем клиентов. Компания использует модель, разработанную SAS, для лучшего понимания проблем клиентов и повышения скорости их решения. Модель использует NLP и различные другие методы искусственного интеллекта для эмоционального анализа отношений с клиентами.

Выводы.

Искусственный интеллект, основанный на эмоциях, быстро становится важной частью обучающих моделей. Эмоциональный ИИ в настоящее время используется в самых разных областях, включая видео, голосовые и текстовые технологии. ИИ, основанный на эмоциях, может помочь слепым людям понимать эмоции. В целом, есть надежда и ожидание, что когда ИИ, основанный на эмоциях, полностью созреет, технологии на основе ИИ смогут лучше служить людям: когда программное обеспечение ИИ будет понимать человеческие эмоции, оно сможет предоставлять людям контент, соответствующий эмоциям, которые они выражают.

Список литературы:

1. Федосеева О.В. К вопросу о создании и развитии эмоционального искусственного интеллекта // Россия: тенденции и перспективы развития. 2021. №16-1. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-sozdanii-i-razvitii-emotsionalnogo-iskusstvennogo-intellekta (дата обращения: 25.03.2022).
2. Кульневич Алексей Дмитриевич. Интеллектуальный анализ текстовых данных с применением методов машинного обучения [Текст]: магистерская диссертация: 09.04.04 / Кульневич Алексей Дмитриевич; Мин. науки и высш. обр. РФ федеральное гос. автоном. Образоват. учреждение высшего образования «Национальный исследовательский Томский политехнический университет». - Томск, 2019. - 114 с.
3. Нишит, П. Искусственный интелект для .Net: речь, язык, и поиск [Текст] / пер. с анг. А.В.Логунова. - М.: ДМК Пресс, 2018. - 298 с.: ил.
4. Бернард Марр. Искусственный интеллект на практике. 50 кейсов успешных компаний [Текст] / Бернард Марр, Мэтт Уорд. - Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2020.
5. Russianhackers [Электронный ресурс]: В чем разница между ИИ и Машинным обучением и почему это важно? / - Режим доступа: https://news.russianhackers.org/ai-and-ml-difference/.- 2018.
6. Искусственный интеллект [Электронный ресурс]: обработка естественного языка, распознавание и синтез речи / Центр Национальной технологической инициативы на базе МФТИ по направлению «Искусственный интеллект». - Альманах, - Москва: МФТИ, сентябрь 2019.
7. Аналитический сбоник №2. - Режим доступа: https://aireport.ru/?utm_source=printed&utm_medium=article&utm_campaign=qrcode&utm_content=link.
8. Разговорный AI: как работают чат-боты и кто их делает [Электронный ресурс] / - электрон. статья. - Режим доступа: https://habr.com/ru/company/just_ai/blog/364149/.
9. VentsislavYordanov.Основы NaturalLanguageProcessing для текста [Электронный ресурс] / VentsislavYordanov.- электрон. статья. - Режим доступа: https://habr.com/ru/company/Voximplant/blog/446738/.
10. Речевые технологии. Часть 2. Speech-to-Text: как работает распознавание речи [Электронный ресурс] / - электрон. статья. - Режим доступа: https://voximplant.ru/blog/how_does_speech_to_text_work/.
11. Речевые технологии. Часть1. Text-to-Speech: как работает синтез речи [Электронный ресурс] / - электрон. статья. - Режим доступа: https://voximplant.ru/blog/how_does_text_to_speech_work/.
12. Моисеенко Марина Валентиновна Влияние эмоционального искусственного интеллекта на процесс коммуникаций // Медицина. Социология. Философия. Прикладные исследования. 2019. №6. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-emotsionalnogo-iskusstvennogo-intellekta-na-protsess-kommunikatsiy (дата обращения: 25.03.2022).

УДК 37.013.32

СКАУТСКИЙ МЕТОД КАК ОДИН ИЗ НЕТРАДИЦИОННЫХ МЕТОДОВ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Шагатаева Зауреш Жарасбаевна,
преподаватель специальных дисциплин
Букенбаев Адильжан Нурланович,
магистр образования
преподаватель специальных дисциплин
Костананайский педагогический колледж
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Бүгінгі таңда білім беру мекемелері білім алушыларды тәрбиелеу мен дамытудың тиімділігін арттыру мақсатында әлеуметтік әріптестермен ынтымақтастықта білім алушылардың қызметін ұйымдастыруда айтарлықтай тәжірибе жинақтады. Скаутинг әдісі студенттерге прогрессивті өзін-өзі тәрбиелеудің бірегей әдісі арқылы дамуға көмектесуге арналған. Скаут әдісі-бұл студенттерге бай және белсенді оқу ортасын қамтамасыз ету үшін жүйе ретінде бірге жұмыс істейтін элементтерден тұратын күрделі білім беру құрылымы. Ол студенттердің табиғи даму барысына негізделген және дамудың әртүрлі кезеңдерінде олардың өзгеретін ерекшеліктерін, қажеттіліктері мен мүдделерін ескереді.
Түйінді сөздер: белсенді әдістер, скаутинг, өлкетану, кәсіптік бағдар, волонтерлік қызмет, туризм.

Аннотация

На сегодняшний день образовательными учреждениями накоплен значительный опыт организации деятельности обучающихся в сотрудничестве с социальными партнерами в целях повышения эффективности воспитания и развития обучающихся. Метод скаутинга призван помочь обучающимся развиваться посредством уникального метода прогрессивного самообразования. Скаутский метод являет собой комплексную образовательную конструкцию, состоящую из элементов, которые работают вместе как система, чтобы предоставить обучающимся насыщенную и активную среду обучения. Он основан на естественном ходе развития студентов, и на разных стадиях развития учитывает их изменяющиеся черты, потребности и интересы.
Ключевые слова: активные методы, скаутинг, краеведение, профориентация, волонтёрская деятельность, туризм.

Abstract

Nowadays, educational institutions have accumulated considerable experience in organising learners' activities in cooperation with social partners in order to improve the effectiveness of learners' education and development. The Scouting method aims to help learners develop through a unique method of progressive self-education. The Scout Method is a complex educational construct made up of elements, which work together as a system to provide learners with a rich and active learning environment. It builds on the natural progression of students, and takes account of their changing features, needs and interests at different stages of development.
Key words: active methods, scouting, local history, career guidance, volunteering, tourism.

Начало XXI века ознаменовано модернизацией сознания казахстанского общества по возрождению общечеловеческих ценностей подрастающего поколения. Веление времени обуславливает следующие моменты: во-первых, необходимость обратиться к истории функционирования педагогических систем, которые выдержали испытание временем, и, во-вторых, найти способы, оказывающие положительное влияния на сознание молодёжи. Ведь этому поколению в будущем придется принять активное участие в государственном, культурном и хозяйственном строительстве своей страны, о чём сказано в послании президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева от 1 сентября 2020 года. Цитируем отрывок из главы «Доступное и качественное образование»: «Здесь нужен свежий взгляд, новые подходы, опора на международный опыт» [1].

Огромным и бесценным педагогическим и методическим материалом, прекрасными традициями и идеологией, в основе которой лежат общечеловеческие ценности – мир, добро, патриотизм, праведное поведение, деятельная любовь к ближнему – обладает одна из старейших всемирных детско-юношеских организаций – скаутская. Значительный интерес к «скаутингу» проявлялся и сохраняется в Казахстане с начала 90-х годов XX века, его отдельные элементы были использованы в опыте деятельности всесоюзной пионерской организации. Положенные в основу Скаутского движения идеи, плотно переплетаются с педагогической деятельностью.

Бесценный мировой опыт, существующий более столетия, не может не привлекать внимание тех, кто находится в постоянном поиске более эффективных систем по формированию духовно-

нравственных качеств личности. Изучив цели, принципы, законы, обещания, атрибутику, основные положения скаутинга начала XX столетия, его концепцию «Сделать мир лучше», мы пришли к выводу о том, насколько они злободневны в настоящее время, и тесно интегрируются с целями духовно-нравственного воспитания гражданина Казахстана, предусмотренных государственной программой «Рухани жанғыру» и программой духовно-нравственного образования «Самопознание». [2]

Мы, педагоги считаем, что одним из лучших способов сделать значительный положительный вклад в формирование будущего поколения – проявить инициативу самому участвовать в создании условий, позволяющих студентам – будущим учителям, стать полноправными участниками социальных процессов, объединиться на основе общих интересов, т.е. создавать организации, ориентированные на приобретение общественных ценностей, в которых они имеют возможность развиваться посредством активного проявления своего потенциала. Идея педагога нашла своё отражение в деятельности отряда, которая основывается на скаутском методе. Метод подразумевает создание взрослыми среды, богатой по содержанию и активной по форме для познания подростком мира и себя в нём.

Скаутинг даёт возможность каждому без исключения, развивать все свои таланты, реалиизовать творческий потенциал, включая ответственность за собственную жизнь и достижение своих личных целей.

Как правило, скаутская деятельность осуществляется в нетрадиционных условиях, на природе. Попадая в такую среду, скаут должен принять решение незамедлительно, осознавая личную ответственность за себя и свою команду. Находясь в этой обстановке подростку удается избавиться от своих страхов, боязни непринятия обществом, преодолеть неуверенности в себе. Здесь же он развивается как личность индивидуальная и неповторимая, ориентированная на взаимовыручку со стороны всех, кто его окружает. И сверстники и все, кто постарше, проявляют к нему должное внимание, заботу и понимание. Они для него пример во всём: в умении развивать взаимоотношения между членами группы или отряда, в приобретении навыков выживания в непривычных условиях, в поддержании традиций и обычаев, формирующих в них общечеловеческие ценности. Со временем юный скаут становится достойным гражданином своей страны, тем самым реализуя миссию скаутского движенья: молодёжь, готовая к активной роли в обществе с развитыми личностными способностями человека как индивидуума и как члена общества.

Совместно с руководителем отряда скаутов «Пантеры», созданный в 2018 году в Костанайском педагогическом колледже, скауты определили направления, позволяющие достичь вышеперечисленные цели и адаптироваться в экстремальных условиях. Направления следующие:

- краеведение;
- профориентация;
- волонтёрская деятельность;
- туризм.

Выбор именно данных направлений обуславливается фактом, в котором профессия педагога предполагает его всестороннее развитие, ведь он знает, что эффективность воздействия на сознание подростков заключается в личном примере, или же примере героев своей родины. Скауты посещают сакральные объекты области, музеи и памятные места с целью расширения и обогащения знаний, пробуждения интереса и любви к родному краю и его истории. Это помогает им более полно ощутить и осознать связь истории с жизнью. Как будущим учителям скаутам необходимо постоянно изучать историю своего родного края, учиться беречь и сохранять места, имеющие культурную и историческую ценность и передавать приобретённые знания своим будущим воспитанникам, с целью их всестороннего развития.

Организация профориентационной деятельности позволяет им, во-первых, осознать правильность выбора ими профессии, на сколько она важна и необходима в жизни каждого человека. Во-вторых, при подготовке к ней скауты разрабатывают план, формы её проведения, ответы на возможные вопросы учащихся и преподавателей, распределяют обязанности в отряде, готовят творческие представления, подбирают весь необходимый материал через использование компьютерных программ (программы Microsoft – PowerPoint Presentation, Kahoot!, Prezi.com, Mindmeister), разрабатывают вопросы для анкет, их проведение и анализ, организуют занятия по английскому языку с учащими начальных классов, различные интеллектуальные игры и спортивные туристические соревнования. По мимо выездов в сельские и районные школы скауты также проводят дни открытых дверей, ознакомительные экскурсии по колледжу, и приглашают школьников принять участия в поездках отряда «Пантеры». Информацией о встречах с абитуриентами они делятся в печатных изданиях области, на сайте колледжа https://eduvkpk.kz/rus/, страничке скаутов https://eduvkpk.kz/-rus/galereya-2.html, а также активно развивают аккаунт в инстаграм https://www.instagram.com/-scouts_of_kpc/. Большим событием для скаутов стал выпуск сборника публицистических статей «Через познание к мечте», в котором собраны все работы, отражающие развитие скаутского движения в отряде «Пантеры».

Следующее направление - волонтёрство, возникло не на «пустом» месте, так как оно лежит в основе правил скаутинга – помогать ближнему. Это любовь, умение поддержать, быть верным другом

и надёжным товарищем, примером для младших и гордостью старших. Скаут не может быть равнодушным по отношению к людям, которые сталкиваются с трудностями. Они всегда готовы протянуть руку помощи тем, кто в ней нуждается, даже в условиях пандемии. Так, к примеру, в весенние и осенние сезоны, члены выполняют необходимые работы на дачных участках. Они помогают пожилым людям в поддержании чистоты и порядка в доме, поздравляют, дарим подарки в праздники, а в будни поддерживают их беседой по телефону.

Шестой закон скаутов гласит: «Скаут – друг животных», и реализуется нами в регулярных сборах по приобретению корма для бездомных собак, щенков. [3]

Как будущие учителя английского языка уже сейчас, в студенческие годы, мы стараемся уделять особое внимание преподавательской деятельности. Два года назад мы организовали масштабный волонтёрский проект, в котором проводим бесплатные занятия по английскому языку с детьми близлежащих школ. Применяем различные методики обучения, интерактивные формы работы. Посредством просмотров фильмов и мультфильмов, прослушивание песен и стихов изучаем новые слова и речевые структуры. Для закрепления лексики и грамматики используем игровые технологии.

Говоря о языке, у скаутов есть возможность совершенствовать свои коммуникативные компетенции за счёт общения со скаутами зарубежья. В 2019 году наш отряд представлял Костанайскую область в IV Национальном Джамбори «Скаутов Великой степи», участниками которого были отряды из разных областей Казахстана, а также из Индии, Туниса, Франции, Омана, Тайваня, Гонг-Конга и Китая. Такая интерактивная площадка обеспечивала почву для совершенствования социально-культурного опыта скаутов Костанайского педагогического колледжа.

Не менее важным направлением нашей волонтёрской деятельности является организация досуга учащихся школ во время учебного года с помощью развивающих игр и обучающих тренингов. Благодаря этому мы практикуем свои педагогические навыки. А принимая участие в деятельности Областного палаточного лагеря, члены клуба обрели навыки не только организовывать вечерние мероприятия для всех участников, но и работать с маленькими скаутами в возрасте от пяти до одиннадцати лет. С ребятами постарше мы разучивали скаутские песни на английском языке, что ещё больше погружало их в традиции и культуру народа – основателя скаутского движения.

Целью данного направления является социализация школьников, сплочение коллектива, привитие лидерских качеств через тренинги по развитию личностного роста, умение слушать и слышать друг друга. Однозначно, педагогические качества помогают студенту правильно организовать учебно-воспитательный процесс. Они также необходимы для завоевания авторитета у скаутов других отрядов, что ещё больше стимулирует в них желание заниматься самообразованием и самовоспитанием через самоанализ, самооценку. Ведь скауты тоже испытывали все трудности, участвуя в активитетах и квесте «Остаться в живых» наравне с другими командами. Говоря иначе, познавали тонкости организации палаточных лагерей. Нам очень приятно, что лидеры движения области также отмечают высокий уровень сформированности в наших скаутах качеств педагога, понимающего возрастную психологию, умеющего использовать дифференцированный подход в отношении разновозрастных участников лагеря.

Как говорилось ранее, скаутская деятельность осуществляется на природе, в которой необходимы определённые навыки туризма. В скаутинге туризм подразумевает приобретение специальных знаний по выживанию в экстремальных полевых условиях. В нашем случае это: сбор рюкзака, ориентировка на местности, топографическая грамотность; оказание первой медицинской помощи; вязание узлов, установка палаток, разведение костров, пионеринг (строительство бытовых сооружений из брёвен и веревок); преодоление полос препятствий, знакомство с экологией и охраной природы.

Скауты познают особенности туризма через дело, непосредственно принимая участия во всех видах практической деятельности при помощи старших товарищей, собственной активности и самостоятельности. Основатель скаутинга Баден-Пауэлл рекомендовал следующее: *«Поддерживайте потребность ребенка к делу, развивайте ее в правильном направлении и позвольте ему действовать так, как он считает нужным. Позвольте ему совершать ошибки; таким образом, он приобретает необходимый опыт».* [4]

Для нас, скаутинг является богатым источником дополнительного образования, который формирует потребность в познании и творчестве. Как отмечает автор путеводителя по самообразованию Николай Александрович Рубакин, «…настоящее образование добывается только путём самообразования… Все, что делаешь и чего добиваешься самолично, по своей воле и желанию, залезет в голову всего крепче...» [5, 52]. Считаем, что начатое 2 года тому назад, дело полностью соответствует велению времени, а также посланию президента о внедрении альтернативных вариантов неформального образования [1].

В настоящее время скаутская деятельность в Костанайском педагогическом колледже имеет положительный результат. Это возможно благодаря «золотому треугольнику». То есть, тесному сотрудничеству руководителя движения и бесценной поддержке директора колледжа, самих скаутов, и их родителей.

Руководитель образовательного учреждения решает все вопросы, связанные с обеспечением отряда скаутов формой, атрибутикой, личным кабинетом, необходимым туристическим снаряжением,

транспортом. Родители же, изначально проявляют инициативу в совместном изучении основных положений всемирной организации скаутов. На протяжении всего времени они уделяют своё внимание и заботятся о создании условий для нашего профессионального и личностного роста. Каждая поездка в палаточно-юрточные лагеря областных и республиканских джамбори (слёты скаутов), в тот или иной населённый пункт, знакомство с историей села и его жителями, постоянно поддерживается участием директора и представителями родительской общественности.

В 2019 году наш опыт был изучен в рамках реализации пилотного проекта по интеграции программы НДО «Самопознаниие» в организациях образования Костанайской области сотрудниками Института гармоничного развития человека ННПООЦ «Бөбек». Именно знания об общечеловеческой ценности «истина» явились основой всего движения.

Как представители добровольной, аполитичной, независимой молодёжной организации, мы не стоим на месте. В период пандемии осуществляется общение со скаутскими отрядами области в режиме онлайн и продолжается планирование действий на ближайшее будущее. В первую очередь, следование девизу «Ни дня без доброго дела». Далее обучение скаутов на семинарах с последующим сертифицированием, сотрудничество с главным штабом «Скауты Великой степи», также другими отрядами региона, республики и зарубежья. В апреле-мае 2021 года скауты прошли базовый обучающий курс подготовки Лидеров скаутских единиц WOOD-BADGE2, который был организован для скаутских отрядов Республики Казахстане в режиме онлайн.

В заключении, мы смело можем подтвердить справедливое значение высказывания английского философа Герберта Спенсера, что знания приобретаются через действия. И примером в этом может выступать скаутский метод, предполагающий воспитание ответственного человека, на которого можно положиться, который умеет развиваться самостоятельно и в сотрудничестве с другими членами общества и готов продолжать это вне скаутинга.

Список литературы:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. URL: https: // www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana (дата обращения: 16.01.2022)
2. Довбыщенко В.И., Решетников О.В. Скаутинг. Словарь - справочник. -Ялта-Гурзуф, 2001 - 102 с.
3. Роберт Стефенсон Смит Баден-Пауэлл // Скаутские законы или заветы Баден-Палыча. URL: http: // www.gomelscouts.com/skautskie-zakony-zavety-baden-palycha.html (дата обращения: 16.01.2022)
4. Ефимов С.П. Методика организации работы туристического кружка на основе скаутской системы. URL: https://infourok.ru/metodika-organizacii-raboti-turisticheskogo-kruzhka-na-osnove-skautskoy-sistemi-1344403.html (дата обращения: 11.01.2022)
5. Рубакин, Н.А. Как заниматься самообразованием / Н. А. Рубакин. – М., 1962.

УДК 37.013.75

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ДАМЫТУ

Шалдыбаева Бакытгуль Тулемисовна,
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі
Білім басқармасының
«Рудный қаласы білім бөлімінің
№1 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Рудный қ., Қазақстан

Аннотация

Ұсынылып отырған мақалада мұғалім қазақ тілі сабақтарында белсенді әдістердің теориялық және практикалық негіздерін қолдану тәжірибесімен бөлісті. Осы негіздер 21 ғасырда қажетті оқушылардың дағдыларын шығармашылық, коммуникативтік, сараптамалық ойлау ынтымақтастыққа ықпал ететін тілдік құзыреттілікті дамытуда мүмкінді береді. Мұғалім бағыттайды, кеңес береді және бақылайды, оқушылар өз бетімен жоспарлайды, орындайды, өздері талдайды және өздері бағалайды.

Түйінді сөздер: белсенді әдістер, дамыту, тұлға, тілдік құзыреттілік, мұғалім, оқушы, әдіс.

Аннотация

В данной статье представлен опыт деятельности учителя с применением теоретических и практических основ применения активных методов обучения. Настоящие основы позволяют развивать у учащихся навыки, необходимые в 21 веке: коммуникабельность, креативность, аналитическое мышление, развитие языковых компетенций способствующие сотрудничеству - учитель направляет, консультирует и контролирует, учащиеся самостоятельно планируют, выполняют, самоанализируют и самооценивают. В рамках данной технологии выявлены целесообразные методы и приемы преподавания казахского языка.
Ключевые слова: активные методы, развитие, личность, языковые компетенции, учитель, ученик, приемы.

Abstract

This article presents the experience of the teacher with the use of theoretical and practical foundations of the use of active teaching methods. These basics allow students to develop the skills necessary in the 21st century: communication skills, creativity, analytical thinking, the development of language competencies conducive to cooperation - the teacher directs, advises and supervises, students plan, perform, self-analyze and self-evaluate. Within the framework of this technology, the appropriate methods and techniques of teaching the Kazakh language are revealed.
Keywords: active methods, development, personality, language competence, teacher, student, techniques.

«Сабақ беру үйреншікті жай шеберлік емес,
үнемі жетілдіруді қажет ететін,
үнемі жаңаны табатын өнер»
Жүсіпбек Аймауытов

Қазіргі кезде қазақстандық білім беру саласында білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім алу кеңістігіне бағытталуда. Заман талабына сай жан-жақты тұлға қалыптастыру бағытындағы білім беру мәселесі мемлекетіміздің басты назарында. Еліміздің халықаралық білімдік кеңістікке кіруі үшін «Өмір бойы білім алу» тұжырымдамасын іске асыруға мүмкіндік беретін, мемлекет және қоғамның талаптарына сәйкес өскелең ұрпақты құзырлықтарын дамытуға бағыттау керек.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы шетелдік білім беру үлгісі бойынша оқыту, белсенді оқыту стратегияларын қолдану арқылы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым, бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйретуді басшылыққа алады.

Қазақ тілін оқытып, үйрету – көптеген ізденістерді, оқытудың белсенді әдіс – тәсілдерін пайдалануды керек етеді. Бұл міндеттерді іске асыру үшін білім ошақтарындағы оқыту үрдісіндегі әдістердің болмысын жаңа әдіснамалық тұрғыда жүргізу қажеттілігі туындайды. Ал, мұндай жаңа әдіснамалық жүйе дәстүрлі оқыту процесін түгелдей өзгертіп, оқытудың шығармашылық қызметін дамытып, оқыту әдістерін жаңа өркениеттік бағыт тұрғысында жетілдіруді қажет етеді. Осыған орай қазақ тілді оқыту белсенді әдістерді қолданумен байланысты болып отыр. [1. 14б] Өзімнің баяндамамды мен осы сұрақтар арқылы құрдым. Не?, Неге?, Қалай?, Не береді?

Сонымен бірінші сұрағы НЕ?, яғни белсенді әдістер дегеніміз не?

Оқытудың белсенді әдістері - оқу материалын игеру үдерісінде оқушыларды белсенді ойлау және практикалық әрекетке итермелейтін әдістер. Белсенді оқыту мұғалімнің дайын білімдерді баяндауына, оларды есте сақтауы мен қайта жаңғыртуына емес, оқушылардың белсенді ойлау және практикалық әрекет үдерісінде өз бетінше білімдер мен біліктерді меңгеруіне бағытталған әдістер жүйесін пайдалануды білдіреді. Белсенді оқыту әдістерінің ерекшеліктері олардың негізінде практикалық және ойлау әрекетіне ояту жатыр. Белсенді әдіс үйретуші мен үйренушілердің өзара әрекеттесуін оқытудың негізі деп танитын және қандай жағдайда қатынас жасайтын әдістер.

Біз оқытуды және білім беруді, егер сабақ барысында мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттестіктің жоғары деңгейіне қол жеткізсе интерактивті деп айтамыз. Ең бастысы, мұндай мәселені шешу процесі өте маңызды екенін түсіну қажет. Бұл белсенді әдістің мақсаты тек ақпаратты беру ғана емес оқушыларға жауаптарды өз бетінше табу дағдысын меңгерту екендігімен байланысты. [1. 19б]

Белсенді оқыту – әрекет пен әрекет арқылы оқыту, бұл ұстаным үлкен нәтижелерге жеткізетін тиімді жүйе, себебі адам санасында бірінші кезекте өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасалған істер қалады. Сондықтан интербелсенді оқыту оқушылардың оқу үдерісіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары тиімді тәсілдері ретінде танылады. [1. 20б]

Екінші сұрағы белсенді әдістер НЕГЕ үйретеді:

Белсенді әдістер оқушыларды төмендегідей білім, білік дағды машықтарға үйретеді:

- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- пікірталастарға қатысып, өз ойымен тікелей дәлелдеу;
- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;

– пікірталастарға қатысып, өз ойымен тікелей дәлелдеу;
– терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
– өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
– ақпаратты өздігімен түсініп, жан – жақты талдап, таңдай алу;
– шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу.

Үшінші сұрағы ҚАЛАЙ?, яғни мен өз сабақтарымда оқушылардың тілдік құзыреттілікті дамыту мақсатында белсенді әдістерді қалай қолданғаны туралы сөз қозғағым келеді.

Мен сабақта «Синквэйн» стратегиясын қолданамын, бірақ ол қатып қалған стратегия емес, мен оны өзгертемін, әр сөзі бірінші сөздің дыбысынан басталатын болсын деп, мысалы, 8 сыныпта «Білім. Ғылым. Инновация» тақырыбын өткенде оқушыларға «Білім» сөзіне синквейн жасауға тапсырма берілді, оқушылардың жауаптары осындай болды:

1. Білім
2. Бағалы, бастапқы
3. Бейімдейді, бағалайды, бақылайды
4. Біз болашақта білімді боламыз.
5. Білік

Осы тақырып бойынша жаңа сөздермен танысқанда «Араб грамотасы» ойынын өткіземін. [2. 22б] Оқушылардың мақсаты-дауысты дыбыстарды қосып, сөз шығару.

БЛМ-білім
ҒЛМ-ғалым
ҚЛ-ақыл
МР-өмір
СКРТКШ-ескерткіш
КН-көне
МҚ-аймақ

Мәтін – қазақ тілін оқыту барысында үлкен орын алатын оқыту нысаны. Біріншіден, тілден білім беретін материал оқыту мәтіндері түрінде болса, екіншіден, жаттығулардың тұтас мәтін түрінде берілуі де мәтінмен орындалатын жұмыстардың сараланып жүйеленуін қажет етеді.

Мәтіннің қызметін таныту – оқушыға тіл бірліктерін функционалдық тұрғыдан танып-білуіне, сол арқылы логикалық ойлауы бірізді қалыптасуына мүмкіндік береді. Осыған байланысты мұғалім мәтінмен жұмысты жүйелі жүргізгенде және оқушының сауатты оқу дағдысын қалыптастыра білгенде ғана нақты нәтижеге қол жеткізе алады. «Иә-жоқ», «Дұрыс-бұрыс», «Ыстық орындық», «Инсерт», «Жуан-жіңішке сұрақтар», «Деректер сөйлейді», «Сюжеттік кесте» стратегияларын қолданамын. Мысалы, осы кесте бойынша оқушылар сұрақтар құрастырып, жауап береді, диалог, полилог құрастырады. Мысалы: 10 сыныпта «Мамандықты таңдау-болашақты таңдау» тақырыбын өткенде, төмендегідей кестені оқушыларға ұсындым, оқушылар тақырып бойынша кестені толтырады.

Кесте №1 «Сұрақтар кестесі»

Кім?	**Нені?**	**Қашан?**	**Қайда?**	**Не істеді?**
Сатушы	нанды	бүгін	Дүкенде	сатты.
Қашан?	**Кім?**	**Қандай?**	**Нені?**	**Не істедім**?
Кеше	мен	дәмді	Тоқашты	пісірдім

Сонымен қатар, оқушыларға Х-О ойыны өте ұнайды, олар біріншіден бұл ойынды ойнайды, екіншіден, сұрақтар құрастырады, үшіншіден сұрақтарға жауап береді. Х бұл жоқ, О бұл Иә. 10 сыныпта өткен «Еңбек нарығы және сұраныс» тақырыбын өткенде, оқушылар сұрақтар құрастырды, бір-біріңе сұрақтарды қояды, егер де жауабы О болса, оны дәлелдейді. Мысалы:

Кесте №2 «Х-О»- ойыны

1. Еңбек нарығы –бәсекелік нарық па?
2. «Теміржолшы» әңгімесінің авторы Сәкен Сейфуллин бе?
3. «Теміржолшы» әңгімесінің басты кейіпкері Әліш пе?
4. Әліштің арманы үйге кету ме?
5. Жол қобыздың пернесіне ұқсайды ма?
6. Бірінші рет пойыз өтетін көпірдің астында Әліш жалғыз қалды ма?
7. Әліш Айнабұлаққа шақырылды ма?
8. Әліш баяндамаға дайындалды ма?
9. Әліш Үмбеталов «Құрмет» грамотасымен марапатталды ма?

Қазақ тілі сабағында сөйлемді дұрыс құрастыру үшін, осы формуланы құрастырамын.

Мысалы, 7 сыныпта «Сауда жасай білесің бе?» тақырыбын өткенде, оқушылар осындай сөйлем құрастырды.

1. зат есім- Сауда
2. зат есім + етістік-Сауда жасадым
3. есімдік+зат есім+ етістік-Мен сауда жасадым.
4. есімдік+сын есім+зат есім+етістік- Мен сапалы сауда жасадым.
5. есімдік+үстеу+сын есім+зат есім+ етістік-Мен бүгін сапалы сауда жасадым.

Жаңартылған бағдарлама бойынша 10 сынып бағдарламасында «Отбасындағы қуаныш» тақырыбын өткенде, «Тоқтатып бейне - көрініс қарау әдісі» - (балалар «Торғай» видеоны қарап, мұғалім видеоны кез келген уақытта тоқтатып, сол видео бойынша мұғалім сұрақтар қояды)

1. Балалар, қалай ойлайсыздар кім отыр?
2. Әкесі не сұрайды?
3. Әкесі қайда кетті?
4. Неге кетті?
5. Не туралы оқиды?
6. Баласы түсінеді ме?

Бұл әдіс арқылы сабақтың тақырыбын ашады, оқушылардың ойларын «Блум таксономия» стратегиясы арқылы анықтайды.

Сурет №1 «Блум түймедағы»

Қарапайым сұрақ- Бұл бейнеде кім болды?
Дәлелдеуші сұрақ- Мен дұрыс түсінсем бұл әке мен бала ма?
Интрепретациялық сұрақ-Неге баласы ашуланды?
Практикалық сұрақ-Сен оның орнына болсаң не істер едің?
Бағалау сұрақ- Әкесі дұрыс істеді ме, жоқ па?
Шығармашылық сұрақ- Сіз әкесінің орнында болсаңыз не істер едіңіз?
Сонымен қатар, бұл сабақта «Қос жазба күнделігі» стратегиясын пайдаландым.
Оқушылардың мақсаты: мақал- мәтелдерді жинап алу және мағынасын ашу.

1. топ «ал , көріп, анасын, қызын»
2. топ «ұл , өсер, көріп, әкені, өсер, көріп , қыз шешені»
3. топ «тау әке-асқар, бұлақ ана-бауырындағы»

Кесте №3 «Қос жазба күнделігі»

Қос жазба күнделігі	
Мақал- мәтелдер	Мағынасы
1.Анасын көріп қызын ал. 2.Әкені көріп ұл өсер, шешені көріп қыз өсер. 3.»Әке-асқар тау, ана-бауырындағы бұлақ»	

Әрине, оқушыларға қазақ тілінде мақал-мәтелдің мағынасын қазақша айту қиынға соғады, бірақ сөздіктер арқылы оқушылар айтуға тырысты.

Осы сабақта, балаларға «Фишбоун» стратегиясын ұсындым, балалар ата-анасын қарттар үйіне неге апарады? деген мәселені қозғадым. Әрине, оқушыларға қазақ тілінде мақал-мәтелдің мағынасын қазақша айту қиынға соғады, бірақ сөздіктер арқылы оқушылар айтуға тырысты.

Осы сабақта, балаларға «Фишбоун» стратегиясын ұсындым, балалар ата-анасын қарттар үйіне неге апарады? деген мәселені қозғадым. Сол сәтте оқушылар себептер мен деректерді келтіріп, қорытынды жасады.

Сурет №2 «Фишбоун» әдісі

Менің баяндамамның соңғы сұрағы НЕ БЕРЕДІ?

Кесте №4

Мен үшін	**Оқушылар үшін**
– оқушыларды белгілі бір ағымға бағытаймын; – әр түрлі пікірлермен таластырамын; – өздері шешім қабылдайтын жағдайлар жасаймын; – оқушыларға өздері қорытынды жасауға мүмкіндік беремін; – жаңа танымдық жағдаяттар дайындаймын.	– өз ой-пікірлерін қалыптастырады; – мәселелерді шешеді; – пікірталастарын дәлелдей алады; – басқа біреудің көзқарастарын бағалай алады; – бірігіп жасалған жұмысты бағалайды; – әр түрлі пікірлердің арасынан керектігін талдай алады; – оқушы еркін сөйлеп, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді; – жағымды қарым-қатынасқа бейімделеді; - жұппен, топпен жұмыс істей отырып, бірін-бірі сыйлауға, шешімі табылмай жатқан мәселені ақылдасып шешуге ұмтылады;

Білім беру мазмұнын жаңарту барысындағы заманауи сабақтың осындай өзгешеліктері және ерекшеліктері бар екенін өздеріңіз байқаған боларсыздар.Күнделікті сабағымызды әр оқушының қажеттіліктеріне қалай жоспарлай алсақ, жоғарыда айтылып кеткен оқушының дағдыларын ескере отырып, маңызды болып отырған оқушыларды өмірге бейімдеу, яғни оқушылардың тілдің құзырет-тілігін қалыптастыратынымыз сөзсіз. [3. 14б]

Қорыта айтқанда, қазақ тілін үйрету жұмыстарын орындау дұрыс жолға қойылған жағдайда ғана, тіл үйрету сабақтарының мақсаты шешіледі. Әр жеке сабақ бұл сабақтар тізбегінің бір бөлшегі. Ол кезеңдердің компонентерінен тұратын күрделі процессуалдық жүйе. Егер әр сабақты кірпіш қала-ған жүйе қабырға деп қарасақ, сабақ соның бір кірпіші. Егер бұл кірпіштер өз ара жақсы болғанымен, бір-біріне дұрыс қаланбаса, қабырға құлап қалуы мүмкін. Сондықтан да, құрметті әріптестер, бәрі біздің қолымызда. Өз баяндамамды мен Жүсіпбек Аймауытовтың сөзімен аяқтағым келеді «Сабақ беру үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жетілдіруді қажет ететін, үнемі жаңаны табатын өнер».

Әдебиеттер тізімі:

1. Оқыту мен оқудың белсенді әдістері. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагоги-калық шеберлік орталығы, 2015
2. Культура умственного труда или 101 техника учения. Костанай 2010
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015

УДК 373

ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАБОТЕ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА

Шефер Людмила Юрьевна,
магистр педагогических наук
учитель биологии
Тендитная Светлана Викторовна,
учитель биологии
КГУ «Общеобразовательная школа № 23
имени М. Козыбаева отдела образования
города Костаная» управления образования
акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Актуальность. В настоящее время, когда процессы информатизации в обществе постоянно ускоряются, изменяются, современная школа не должна оставаться в стороне. Традиционные способы передачи информации уступают место использованию информационно-коммуникационных технологий. В этих условиях учителю необходимо ориентироваться в широком спектре инновационных технологий, идей, направлений. Цель: изучить особенности использования инновационных технологий в образовательном процессе.

Ключевые слова: инновационные технологии, инновационная деятельность, профессиональные компетентности.

Аннотация

Өзектілігі. Қазіргі уақытта қоғамдағы ақпараттандыру процестері үнемі жеделдетіліп, өзгеріп отырғанда, қазіргі заманғы мектеп шетте қалмауы керек. Ақпарат берудің дәстүрлі әдістері ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға жол ашады. Бұл жағдайда мұғалім инновациялық технологиялардың, идеялардың, бағыттардың кең спектрін басшылыққа алуы керек. Мақсаты: білім беру процесінде инновациялық технологияларды қолдану ерекшеліктерін зерттеу.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, инновациялық қызмет, кәсіби құзыреттілік.

Annotation

Relevance. At present, when the processes of informatization in society are constantly accelerating and changing, the modern school should not remain on the sidelines. Traditional ways of transmitting information are giving way to the use of information and communication technologies. In these conditions, the teacher needs to navigate a wide range of innovative technologies, ideas, and directions. Goal: to study the features of the use of innovative technologies in the educational process.

Keywords: innovative technologies, innovative activity, professional competencies.

Владение информационными и коммуникативными технологиями позволяет человеку уверенно чувствовать себя, дает возможность и создает условия для формирования творческой, самосовершенствующиеся личности.

Сегодня, в век ноосферного развития, в практику работы учителей наряду с традиционной методикой широко входят методы инновационного обучения: интерактивные, ролевые, деловые, организационно-обучающие игры, метод опорных конспектов, технология модульного обучения и многие другие.

С использованием в школе компьютерных технологий для педагогов открылись новые возможности, позволяющие создать условия для развития познавательного интереса школьников к изучаемому предмету. Потому, сегодня востребован не столько педагог, сколько педагог-исследователь**,** педагог-новатор**,** владеющий навыками прогнозирования и проектирования педагогической деятельности**.** Поэтому становление готовности к инновационной деятельности является важнейшим уровнем его профессионального роста. Информационные технологии становятся базой современного образования. Информационные и коммуникационные технологии, входящие в жизнь каждого человека, способствуют качественному решению задачи подготовки личности, востребованной обществом [1, с.128].

В данное время меняются цели и задачи, стоящие перед современным образованием, - происходит смещение усилий с усвоения знаний на формирование компетентностей, акцент переносится на личностно-ориентированное обучение. Но, тем не менее, урок был и остается главной составной частью учебного процесса. Учебная деятельность учащихся в значительной мере сосредоточена на уроке.

Инновационная технология – организация образовательного процесса, построенная на качественно иных принципах, средствах, методах и технологиях, и позволяющая достигнуть образовательных эффектов, характеризуемых:

1. Усвоением максимального объема знаний;
2. Максимальной творческой активностью;
3. Широким спектром практических навыков и умений.

Качество подготовки учащихся определяется содержанием образования, технологиями проведения урока, его организационной и практической направленностью, его атмосферой.

Соответственно необходимо применение новых педагогических технологий и идей в образовательном процессе, среди которых инновационные технологии.

К числу современных образовательных технологий можно отнести:

1. Здоровьесберегающие технологии, основной целью которых является обеспечение ребенку возможности сохранения здоровья, формирование у него необходимых знаний, умений, навыков по здоровому образу жизни.

Здоровьесберегающие педагогические технологии, включающие все аспекты воздействия педагога на здоровье ребенка на разных уровнях – биоэнергетическом, психологическом, информационном.

Целью здоровьесберегающих технологий является обеспечение ребенку возможности сохранения здоровья, формирование у него необходимых знаний, умений, навыков по здоровому образу жизни.

2. Технологии проектной деятельности. Их целью является развитие и обогащение социально-личностного опыта за счет включения детей в сферу межличностного взаимодействия.

3**.** Технология исследовательской деятельности. Цель данной технологии – сформировать у учащихся основные ключевые компетенции, способность к исследовательскому типу мышления.

Методы и приемы организации экспериментально – исследовательской деятельности:

- эвристические беседы;
- постановка и решение вопросов проблемного характера;
- наблюдения;
- моделирование;
- опыты;
- фиксация результатов: наблюдений, опытов, экспериментов, трудовой деятельности;

4. Информационно-коммуникационные технологии

Мир, в котором развивается современный ребенок, коренным образом отличается от мира, в котором выросли его родители. Это предъявляет качественно новые требования к воспитанию детей как первому звену непрерывного образования: образования с использованием современных информационных технологий *(компьютер, интерактивная доска, планшет и др.)* [2, с.114].

Информатизация общества ставит перед педагогами задачи**:**

- идти в ногу со временем,
- стать для ребенка проводником в мир новых технологий**,**
- сформировать основы информационной культуры его личности,
- повысить профессиональный уровень педагогов и компетентность родителей [3].

На этапе объяснения нового материала целесообразно использовать следующие виды учебной деятельности:

Цветные рисунки и фото, так как учебники и методические пособия не могут иметь большой иллюстративный материал, потому как это резко повышает их себестоимость. Цифровые технологии позволяют при той же стоимости насытить издание большим количеством цветных иллюстраций.

Цветные рисунки и фото позволяют расширить иллюстративный ряд, придать ему большую эмоциональность, приближенность к реальной жизни. Использование компьютера на уроках позволяет при объяснении нового материала использовать большой иллюстративный материал, что способствует лучшему усвоению материала.

Слайд-шоу - сменяющиеся иллюстрации (фотографии, рисунки) с дикторским сопровождением. Использование слайд-шоу при объяснении нового материала дает возможность более наглядно проиллюстрировать новый материал, привлечь внимание учащихся.

Особенно полезны слайд-шоу при изучении многообразия живых организмов различных систематических групп, так как позволяют иллюстрировать богатый живой мир на уроках биологии.

Видеофрагменты - выполняют функцию, аналогичную использовавшимся учебным кино- и видеофильмам, однако в сочетании с компьютерными технологиями выводят их на качественно новый уровень. Видеофрагменты с использованием компьютера, позволяют использовать видеоматериал как сверхэффективное средство создания проблемной ситуации на уроке.

Анимации - аналоги традиционных фрагментов «мультфильмов», включавшихся в учебные кино- и видеофильмы для иллюстрации механизмов тех или иных биологических процессов, в том числе и микромира. Психологически привлекательны за счет использования современного компью-

терного дизайна, внедряемого в сознание школьника телевидением. В подобных анимациях облегчена остановка и переход к нужному фрагменту, за счет синхронизированного звукового сопровождения возможно квалифицированное объяснение процесса с нужными визуальными акцентами.

Интерактивные модели - анимация, ход которой зависит от задаваемых начальных условий. Могут использоваться для имитации биологических процессов. К этому типу объектов можно отнести интерактивные таблицы, в которых фрагменты могут «оживать» в короткие анимации или укрупняться с появлением новых деталей.

Мультимедийные презентации - создание уроков-презентаций требует умения пользоваться компьютерной техникой и большого количества времени, что в итоге оправдывается повышением познавательного интереса учащихся к предмету. Данная форма позволяет представить учебный материал как систему ярких опорных образов, наполненных исчерпывающей структурированной информацией в аналогичном порядке. В этом случае задействуются различные каналы восприятия учащихся, что позволяет заложить информацию не только в фактографическом, но и в ассоциативном виде в память учащихся. Цель такого представления учебной информации - формирование у школьников системы мыслеобразов. Подача учебного материала в виде мультимедийной презентации сокращает время обучения.

Использование на уроках мультимедийных презентаций позволяет построить учебно-воспитательный процесс на основе психологически корректных режимов функционирования внимания, памяти, мыследеятельности.

Современный урок невозможен без использования информационных и телекоммуникационных технологий. Особенно это касается предметов естественно-научного цикла, т.к. именно они формируют единую картину мира.

В трактовке И.В.Роберта под информационными технологиями понимаются «программно-аппаратные средства и устройства, функционирующие на базе микропроцессорной техники, современных средств и систем телекоммуникаций информационного обмена, аудио-, видеотехники и т.п., обеспечивающие операции по сбору, продуцированию, накоплению, хранению, обработке, передаче информации».

Цели использования информационных технологий:

1. Развитие личности обучаемого, подготовка к самостоятельной продуктивной деятельности в условиях информационного общества.

2. Реализация социального заказа, обусловленного информатизацией современного общества.

Применение информационных технологий дает возможность в большей степени использовать некоторые универсальные особенности личности ребенка - естественный интерес и любопытство ко всему, что лежит вне и внутри их, потребность в общении и игре.

5. Личностно-ориентированные технологии ставят в центр всей системы образования личность ребенка, обеспечение комфортных условий в семье и образовательном учреждении, бесконфликтных и безопасных условий ее развития, реализация имеющихся природных потенциалов.

Личностно-ориентированная технология реализуется в развивающей среде, отвечающей требованиям содержания новых образовательных программ.

Таким образом, специфика технологического подхода состоит в том, чтобы воспитательно-образовательный процесс гарантировал достижения поставленных целей.

Как было написано ранее, **с**овременное образование нуждается в новом типе педагога**:** творчески думающим, владеющим современными технологиями образования, приемами психолого-педагогической диагностики, способами самостоятельного конструирования педагогического процесса в условиях конкретной практической деятельности, умением прогнозировать свой конечный результат [4, с.161].

У каждого педагога должно быть досье успехов, в котором отражается все радостное, интересное и достойное из того, что происходит в жизни педагога. Таким досье может стать портфолио педагога**.**

Портфолио позволяет учитывать результаты, достигнутые педагогом в разнообразных видах деятельности (воспитательной, учебной, творческой, социальной, коммуникативной, и является альтернативной формой оценки профессионализма и результативности работы педагога.

8. Игровая технология **с**троится как целостное образование, охватывающее определенную часть учебного процесса и объединенное общим содержанием, сюжетом, персонажем.

Составление игровых технологий из отдельных игр и элементов - забота каждого учителя.

Обучение в форме игры может и должно быть интересным, занимательным, но не развлекательным. Для реализации такого подхода необходимо, чтобы образовательные технологии**,** разрабатываемые для обучения школьников, содержали четко обозначенную и пошагово описанную систему игровых заданий и различных игр с тем чтобы, используя эту систему, педагог мог быть уверенным в том, что в результате он получит гарантированный уровень усвоения ребенком того или иного предметного содержания.

Каждый педагог – творец технологии, даже если имеет дело с заимствованиями. Создание технологии невозможно без творчества. Для педагога, научившегося работать на технологическом уровне**,** всегда будет главным ориентиром познавательный процесс в его развивающемся состоянии. Все в наших руках, поэтому их нельзя опускать.

Список литературы:

1. Клещева И.В. Инноватика в образовании: векторы перемен: сборник научно-методических статей/И.В.Клещева, Е.П.Шарова. – СПб.: Научно-методический центр, 2010. - С. 128-132.
2. Устинова Е.В. Закономерности возникновения и развития педагогических инноваций в системе частных образовательных учреждений / Е.В.Устинова // Мир образования и образование в мире. - 2011. - № 3. – С. 112-118.
3. Башмаков М.И., Поздняков С.Н., Резник Н.А. Процесс обучения в информационной среде //Школьные технологии.- 2000.- № 6.- С. 153-182.
4. Лагунова М.В., Воропаева Е.Э. Готовность педагога к инновационной деятельности// Материалы I международной научно-практической конференции.: М. НИЦ «Апробация», 2013.

УДК 711.7

APPLICATION OF COMPUTER TECHNOLOGY IN DISTANCE LEARNING

Shushakova Aliya Saymanovna,
Master of Engineering sciences, Teacher of ICT
KSI «School-gymnasium of Tobyl city
of the Department of Education of Kostanay region»
Alimbaeva Ainur Sarsenovna,
Teacher of English
KSI «School-gymnasium of Tobyl city
of the Department of Education of Kostanay

Аннотация

Мақалада оқу іс-әрекетін жүзеге асыруға бағытталған оқу үдерісіне қашықтықтан технологияны енгізудің нәтижелері талданған. Қашықтықтан оқыту технологиясының бірегей мүмкіндіктерін сипаттауға ерекше назар аударылады, оны пайдалану оқу қызметін интенсификациялауға алғышарттар жасайды.

Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, форма, технология, құралдар.

Аннотация

В статье анализируются результаты внедрения в образовательный процесс дистанционной технологии, направленной на реализацию обучающей деятельности. Особое внимание уделено описанию уникальных возможностей дистанционной образовательной технологии, использование которых создает предпосылки для интенсификации образовательной деятельности.

Ключевые слова: дистанционное обучение, форма, технология, средство.

Abstract

The article analyzes the results of the implemention of distance technology into the educational process, aimed at the realization of learning activities. Particular attention is paid to the description of the unique possibilities of distance learning technology, the use of which creates the preconditions for the intensification of educational activities.

Keywords: distance learning, form, technology, ways.

Learning is a huge thinking process when the learner gets information of different types. Studying in the regular mode we did not even imagine distance learning. At the end of the 2019-2020 academic year we all had to come from a regular mode to a distance learning form. We are the teachers of Tobyl school-gymnasium have to look for new methods and forms of working with learning to implement the lesson in full - [1, c.366].

For organizing and discipline learners we organized video conferences through Zoom, Yandex teleconference, Google Meet. These platforms are very convenient for video meetings, you can show a screen, divide the class into groups, use a whiteboard, because practical work is very important on the lesson, especially on the ICT, learners could demonstrate their work on the lesson. It is also important to check the theoretical knowledge on the topic of the lesson, for this we used Google Forms, Easy Quizzy, Kahoot.it. We would like to tell about the benefits of Google Forms in details. Every form in Google Forms is a web page that has a questionnaire or a quiz.

In Google Form a teacher can:

- Make Online tests for the lesson with automatic checking of results;
- Make up a quest game;
- Post Olympiad tasks for preparing for
- Benefits of working in Google Forms:
- Ability to create different types of questions
- Creation of tasks taking into account differentiation
- Drawing up several options for assignments
- Automated check of responses
- Analysis of results
- Generation of reports

For presenting a new material, we used the Online Mektep training program, this platform is very interesting for students, they can watch the video tutorial, and also check the knowledge gained by completing the proposed tasks.

After working for a year in a distance format, we discovered new perspectives, new approaches for effective teaching of the subject of computer science and English. We gave several integrated computer science + English lessons. Lessons: «The alphabet of the language. Syntax», «How computer work» for 6th grade students.

Computer science

Shushakova A.S., Alimbaeva A.S.

«Computer science 8th grade»

«The alphabet of the language. Syntax»

Table 1 - Lesson plan for the 6th grade.

Stages	*Resources (written by teacher)*	*Student's actions*
Study	*Links to the textbook page, to the Internet resource (a specific link to a video clip, document, text, and others).* *Textbook «Computer Science» Grade 6, pp. 77-82.* *Video tutorial: https://youtu.be/HVSNkyMIxPM*	*Put «+» the material that you have read*
Writeashortsummary	*The syntax of the Python language, like the language itself, is very simple. It does not contain complex non-intuitive constructions, so it is quite easy to learn.* *Basic principles of Python syntax:* *1. The end of the line is the end of the statement (no semicolon required).* *Example* *a=5* *b=3* *Print(a+b)* *2. Nested instructions are combined into blocks according to the size of indents. The indent can be anything; the main thing is that the indent is the same within one nested block.* *Example* *If a==5:* *Print('yes')* *a+=1* *3. Nested statements in Python follow the same pattern when the main statement ends with a colon followed by a nested block of code, usually indented below the line of the main statement.*	
Do it on your computer	*Mathematical operations:* *1) a = 78001457* *b = 2546880* *c = a + b* *print(c)* *2) a = 78* *b = 2* *c = (a-b)*(a+b)/27* *print(c)*	
Reflection	*Now I know…..*	*Put the signs «+» or «-»*
	Now I can…	
Study	*Links to the textbook page, to the Internet resource (a specific link*	*Put «+» the*

	to a video clip, document, text, and others). *Textbook «Computer Science» Grade 6, pp. 77-82.* *Video tutorial: https://youtu.be/HVSNkyMIxPM*	*material that you have read*
Writeashortsummary	*The syntax of the Python language, like the language itself, is very simple. It does not contain complex non-intuitive constructions, so it is quite easy to learn.* *Basic principles of Python syntax:* *1. The end of the line is the end of the statement (no semicolon required).* *Example* *a=5* *b=3* *Print(a+b)* *2. Nested instructions are combined into blocks according to the size of indents. The indent can be anything; the main thing is that the indent is the same within one nested block.* *Example* *If a==5:* *Print('yes')* *a+=1* *3. Nested statements in Python follow the same pattern when the main statement ends with a colon followed by a nested block of code, usually indented below the line of the main statement.*	
Do it on your computer	*Mathematical operations:* *1) a = 78001457* *b = 2546880* *c = a + b* *print(c)* *2) a = 78* *b = 2* *c = (a-b)*(a+b)/27* *print(c)*	
Reflection	*Now I know…..*	*Put the signs «+» or «-»*
	Now I can…	
Feedback from the teacher (verbal assessment and / or comment)	*send the assignment to the teacher's mail: ale_ka@list.ru*	

Computer science
6th grade, Natural-mathematical sciences
Shushakova A.S., Alimbaeva A.S.
Computer studies for 6th grade, Kadirkulov R.A., Nurmukhanbetova R.A., Almaty kitap, 2020
«How computers work»

Table 2 - Lesson plan for the 6th grade.

Stages	*Resources (written by teacher)*	*Student'sactions*
Study	*Textbook «Computer Science» Grade 6, «Arman PV», 2018, Almaty, pp 20-24* *Video tutorial: https://youtu.be/L55SqsOJQSc?list=PLCZ6Ox1-6l5Jy47t3UPhHDzFEqoixnk27*	
Write down	*Write down in your notebook: the date, the topic of the lesson.* *The processor is for computing, processing information and controlling the work of a computer.* *Computer memory is used to store data. There are two types of memory: operational and permanent. The devices that implement them are called RAM - Random Access Memory and ROM - Read Only Memory.* *RAM is special microcircuits that store the data and programs which make computer work when it is turned on.* *When you turn off the computer, the information from the RAM is erased, but you can get it from there very quickly.*	*Write answers for questions*

	Non-volatile memory - stores instructions that determine the order of work when the computer is turned on. These instructions are not deleted even when the computer is turned off. *For long-term storage of information, long-term memory is used: hard drives (used to store large amounts of information), floppy disks, optical disks.* *A hard drive is a large capacity device that is used to store information.* *Various external devices are connected to the system unit:* *The keyboard is used to enter information into the computer's memory.* *The monitor is designed to display information on the screen.* *Additional devices can be connected to a personal computer:* *• printer (for printing information on paper);* *• mouse (for computer control);* *• joystick (to control the computer during the game);* *• scanner (for entering graphics into computer memory directly from a paper original).* *There are other devices as well. They all make up the hardware.*	
Do	*Task 1: Distribute the computer devices into the appropriate columns. Enter the input devices in the first column and the output devices in the second. The following devices are given: 1.mouse, 2.scanner, 3.keyboard, 4.monitor, 5.headphones, 6.printer, 7.microphone, 8.speakers* *Task 2: Choose the minimum set of devices to work on your computer. The following devices are given: 1.monitor, 2.keyboard, 3.speakers, 4.mouse, 5.printer, 6.system unit, 7.headphones*	*Make a screenshot!*
Reflection	*Now I know...*	*Put the signs «+» or «-»*
	Now I can...	
Feedbackfromthe teacher (verbal assessment and / or comment)	*send the assignment to the teacher's mail: ale_ka@list.ru*	

We would also like to note that there are a number of disadvantages:

- There is no live communication between a student and a teacher, which means that the educational process is disrupted;
- It is difficult to control and discipline the student;
- Computer training of a student and teacher (at least a basic set of skills is required), self-organization and discipline as a condition for entering the distance education system;
- Constant dependence on computer technologies, poor adaptation of educational and methodological complexes to training courses for distance education, narrowing, rethinking of pedagogical methods and techniques.
- Insufficient development of educational process administration systems and, as a result, a decrease in the quality of distance education in comparison with full-time education.

Distance learning is not intended to fundamentally replace face-to-face education, it complements and continues it. Distance learning has the following advantages - [2].

- operational (overcoming barriers in space and time, obtaining relevant «fresh» information, quick feedback);
- informational (the availability of educational arrays, which are located on specialized servers, are supplied to the consumer using interactive web channels, are published in newsgroups, mailing lists, and other means of the Internet, increases);
- communication (the number of potential participants in training is increasing - schoolchildren, teachers, specialists who promptly interact with each other using electronic networks; territorial restrictions for conducting Internet lessons, projects, Olympiads are removed);
- pedagogical (due to the specifics of remote telecommunications, teaching becomes more motivated, interactive, technological and individualized; it simplifies the publication of student works on the network, their examination and assessment);
- psychological (creating more comfortable, in comparison with traditional, emotional and psychological conditions for the student's self-expression, removing psychological barriers and problems, eliminating errors in oral communication);
- economic (overall training costs are reduced due to savings in transportation costs, costs of rent or

maintenance of premises, reduction of «paper» paperwork and duplication of benefits, etc.);

- ergonomic, temporary (distant students and teachers have the opportunity to distribute the time of classes at a convenient schedule and pace, choose and use the most suitable equipment and computer equipment for classes).

From the above, we can conclude that there are both pros and cons of distance learning. We think these problems are solvable. It is shown that the effectiveness of distance learning is determined by the use of pedagogical technologies that underlie the planning and implementation of distance lessons. Distance learning can be considered as an independent form of education, because it has significant differences that cannot be implemented in the traditional form - [3, p.15].

A distant student and teacher should take into account these features of distance learning and be always ready for constant and continuous self-improvement.

The possibilities of distance learning are quite large, they allow each participant in distance learning to self-develop, self-improve in the educational space, the learning process is «adjusted» for each student according to his individual educational trajectory. Further development of distance education will make it possible to form a single educational space, to gain access to high-quality Internet content in the Republic of Kazakhstan.

The list of references:

1. Advantages and disadvantages of distance learning // Education: the path to success. - Ufa., 2010, p-15.
2. Ibragimov I.M. Information technologies and means of distance learning / IM Ibragimov; - M.: ACADEMA, 2005, p-366.
3. The procedure for using distance educational technologies (Approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Russia dated 06.05.2005 No. 137 (Internet resource)
4. Khutorskoy A.V. Ways of developing distance education in Russian schools // All-Russian scientific conference Relarn. Abstracts of reports. - M., 2000, p-124 контенту в Республике Казахстан.

УДК 372.851

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Яночкина Светлана Николаевна,
учитель математики
КГУ «Владимировская общеобразовательная школа
отдела образования Костанайского района»
управления образования акимата
Костанайской области, Казахстан

Аннотация

Таңдалған тақырыптың өзектілігі математикалық білім беру мақсатына тезірек және сапалы қолжеткізуге мүмкіндік беретін математика сабақтарында және сабақтан тыс уақытта инновациялық технологияларды кеңінен қолдану қажет. Бұрын қолданылған технологиямен салыстырғанда аз шығын мен жоғары нәтиже алуға болатын технология тиімді.

Түйіндісөздер: тәжірибе, қызығушылықтыңартуы, сабақ, оқубарысы.

Аннотация

Актуальность выбранной темы состоит в том, что необходимо широко применять инновационные технологии на уроках математики и во внеурочное время, которые позволяют быстрее и качественнее достигнуть цели математического образования. Продуктивна та технология, с помощью которой можно получить более высокий результат с меньшими затратами по сравнению с ранее применявшейся технологии.

Ключевые слова: опыт, повышенный интерес урок учебный процесс.

Abstract

The relevance of the chosen topic is that it is necessary to widely apply innovative technologies in mathematics lessons and in extracurricular time, which allow achieving the goal of mathematical education faster and better. The technology is productive, with the help of which it is possible to get a higher result with lower costs compared to the previously used technology.

Keywords: experience, increased interest lesson learning process.

Сегодня действует принцип вариативности, который даёт учителю конструировать свой педагогический процесс, используя авторские разработки. В этих условиях учителю необходимо не только ориентироваться в широком спектре инновационных технологий, идей, направлений, но и, тщательно изучить их, не открывать уже открытое, а умело применять их на практике.

Понятие «инновация» определяется как нововведение, приращение, способствующее качественному изменению образовательной среды [1].

В качестве результата инновационной деятельности рассматривается переход системы из одного состояния в другое, обеспечивающий повышения качества образования.

Введение новых технологий вносит радикальные изменения в систему образования: ранее ее центром являлся преподаватель, а теперь – учащийся. Это дает возможность каждому ученику обучаться в подходящем для него темпе и на том уровне, который соответствует его способностям.

В своей практике я использую следующие современные образовательные технологии или их элементы:

- информационно-коммуникационные технологии;
- интерактивные технологии (проектный метод, включающийпроблемное обучение и исследовательскую деятельность);
- игровые технологии;
- личностно-ориентированные технологии обучения;
- тестовые технологии;
- здоровьесберегающие технологии.

Использование ИКТ на уроках математики мне позволяет: сделать процесс обучения более интересным, ярким, увлекательным за счёт мультимедийных возможностей; эффективно решать проблему наглядности обучения; расширить возможности визуализации учебного материала, делая его более понятным и доступным для учащихся.

Замечено, что учащиеся проявляют большой интерес к теме, когда при объяснении нового материала применяются презентации. Даже пассивные учащиеся с огромным желанием включаются в работу. Использую ИКТ на разных этапах урока: устный счёт, при объяснении нового материала; при закреплении, повторении, на этапе контроля.

Уроки с применением компьютерных технологий не только оживляют учебный процесс, но и повышают мотивацию обучения.

Трудно представить себе современный урок без использования информационных компьютерных технологий.

Информационные технологии, на мой взгляд, могут быть использованы на различных этапах урока математики:

- самостоятельное обучение с отсутствием или отрицанием деятельности учителя;
- частичная замена (фрагментарное, выборочное использование дополнительного материала);
- использование тренировочных программ;
- выполнение домашних самостоятельных и творческих заданий;
- использование компьютера для вычислений, построения графиков;
- использование информационно-справочных программ;
- для обозначения темы урока;
- в начале урока с помощью вопросов по изучаемой теме, создавая проблемную ситуацию;
- как сопровождение объяснения учителя (презентации, формулы, схемы, рисунки, видеофрагменты и т.д.);
- для контроля знаний.

Основная ценность информационных технологий в том, что они позволяют создавать более яркую интерактивную среду обучения с неограниченными возможностями.

Если у ученика возникли затруднения с тем или иным вопросом, то он в любой момент может вернуться к теории и еще раз изучить материал.

Необходимо всё же заметить, что яркая картинка на экране - всего лишь способ подачи материала. Самое же важное на уроке - это живое взаимодействие учителя и ученика, постоянный обмен информацией между ними. Поэтому неотъемлемый атрибут любого учебного класса – школьная доска. Доска - это не просто кусок поверхности, на которой может писать и взрослый, и ребенок, а поле информационного обмена между учителем и учеником. Конечно, нельзя сказать наверняка, что результаты учащихся повысятся благодаря работе с интерактивной доской, но мои наблюдения показали, что ученики стали больше интересоваться тем, что происходит на уроке. Они активно обсуждают новые темы, стремятся принять участие в работе, быстрее запоминают материал. Таким образом, использование интерактивной доски помогает обеспечить устойчивую мотивацию у учащихся к получению знаний, повысить их познавательную активность. Эти наблюдения относятся и к новым компьютерным технологиям в целом.

Таким образом, использование информационных технологий помогает учителю повышать мотивацию обучения детей к предмету и приводит к целому ряду положительных следствий:

- психологически облегчает процесс усвоения материала учащимися;
- возбуждает живой интерес к предмету познания;
- расширяет общий кругозор детей;
- возрастает уровень использования наглядности на уроке;
- идет более полное усвоение теоретического материала;
- идет овладение учащимися умения добывать информацию из разнообразных источников, обрабатывать ее с помощью компьютерных технологий;
- формируется умение кратко и четко формулировать свою точку зрения;
- повышается производительность труда учителя и учащихся на уроке.

Конечно и бесспорно, что в современной школе компьютер не решает всех проблем, он остается всего лишь многофункциональным техническим средством обучения. Информационные технологии, в совокупности с правильно подобранными (или спроектированными) технологиями обучения, создают необходимый уровень качества, вариативности, дифференциации и индивидуализации обучения и воспитания.

Презентации в виде слайдов эффективны на различных этапах урока. Зрительное восприятие изучаемых объектов позволяет быстрее и глубже воспринимать излагаемый материал. Есть возможность эмоционально и образно подать материал.

При использовании информационно-коммуникационных технологий очень важно учитывать санитарные требования, где указано продолжительность использования компьютера на уроке [2].

Дифференциация способствует более прочному и глубокому усвоению знаний, развитию индивидуальных способностей, развитию самостоятельного творческого мышления. Разноуровневые задания облегчают организацию занятия в классе, создают условия для продвижения учащихся в учебе в соответствии с их возможностями. Работая дифференцированно с учащимися, вижу, что их внимание не падает на уроке, так как каждому есть посильное задание, «сильные» ученики не скучают, так как всегда им дается задача, над которой надо думать. Ребята постоянно заняты посильным трудом. У меня как у учителя появляется возможность помогать слабому, уделять внимание сильному, реализуется желание сильных учащихся быстрее и глубже продвигаться в образовании. Сильные учащиеся утверждаются в своих способностях, слабые получают возможность испытывать учебный успех, повышается уровень мотивации.

При использовании технологии уровневой дифференциации и индивидуализации необходим особый педагогический такт преподавателя, чтобы ни в коем случае не унизить учащегося перед его ровесниками давая ему облегчённое задание, а дать ему возможность вместе со всеми переживать радость от правильно выполненного задания, тем самым»окрылить» его для дальнейшей работы над более сложным заданием.

Я считаю, что использование на уроках игровых технологий обеспечивает достижение единства эмоционального и рационального в обучении. Так включение в урок игровых моментов делает процесс обучения более интересным, создает у учащихся хорошее настроение, облегчает преодолевать трудности в обучении. Я использую их на разных этапах урока. Так в начале урока включаю игровой момент «Отгадай тему урока» или «Отгадай ребус», при закреплении изученного материала – «Найди ошибку», сравни и распознай или кодированные упражнения. Так же я разрабатываю кроссворды, загадки и викторины. Всё это направлено на расширение кругозора учащихся, развитие их познавательной деятельности, формирование определенных умений и навыков, необходимых в практической деятельности, развитие умений и навыков у учащихся.

Фактически все развитые страны осознали необходимость личностно – ориентированного обучения, где учащийся становится центральной фигурой. Учитывая способности, возможности, используя передовые педагогические и информационные технологии. Подобное обучение способствует не только овладению определённой суммой знаний, умений, но и, что значительно важнее, - личностному развитию.

Изучение личности учащегося, определение его состояния в начальный период обучения и после осуществления педагогического воздействия является одним из центральных вопросов продуктивной технологии.При проектировании педагогической технологии желательно учитывать особенности каждого ученика – его индивидуальные предпосылки, оказывающие «сопротивление» или, наоборот, благоприятствующие влиянию обучающих воздействий.

Личностно-ориентированная технология обучения помогает в создании творческой атмосферы на уроке, а так же создает необходимые условия для развития индивидуальных способностей учащихся.

Я их использую на различных этапах урока, при проведении занятий разных типов, в ходе индивидуальной, групповой и фронтальной работы, в сочетании с другими средствами и приемами обучения. Сегодня существуют разнообразные варианты тестов. На мой взгляд, тесты, созданные самим учителем, позволяют наиболее эффективно выявлять качество знаний, индивидуализировать задания, учитывая особенности каждого ученика. Тестовые задания составляю с учетом задач урока, специфики изучаемого материала, познавательных возможностей, уровня готовности учащихся.

Поэтому мною для каждой группы составлены тесты, направленные на формирование умений и навыков учащихся, на закрепление знаний. Тестовая технология помогает при контроле знаний учащихся. Тест обеспечивает субъективный фактор при проверке результатов, а так же развивает у ребят логическое мышление и внимательность. Тестовые задания различаются по уровню сложности и по форме вариантов ответов.

Здоровье - это величайшая ценность человека. В последние годы ухудшилось состояние здоровья детей и подростков. Здоровье детей является общей проблемой медиков, педагогов и родителей. И решение этой проблемы зависит от внедрения в процесс обучения здоровьесберегающих технологий. Под здоровьесберегающими образовательными технологиями понимают все те технологии, использование которых идет на сохранение здоровья учащихся. Здоровье учащихся определяется исходным состоянием его здоровья на момент поступления в школу, но не менее важна и правильная организация учебной деятельности. Работая учителем математики при организации учебной деятельности, я уделяю внимание следующим факторам:

- комплексное планирование урока, в том числе задач, имеющих оздоровительную направленность;
- соблюдение санитарно-гигиенических условий обучения. Организовано проветривание до и после занятий и частичное - на переменах;
- правильное соотношение между темпом и информационной плотностью урока (оно варьируется с учетом физического состояния и настроения учащихся);
- построение урока с учетом работоспособности учащихся;
- благоприятный эмоциональный настрой;
- проведение физкультминуток и динамических пауз на уроках.

Физкультурные минутки и паузы во время уроков математики – это необходимый кратковременный отдых, который снимает застойные явления, вызываемые продолжительным сидением за партами. Перерыв необходим для отдыха органов зрения, слуха, мышц туловища (особенно спины) и мелких мышц кистей рук. Физкультминутки способствуют повышению внимания, активности детей на последующем этапе урока. В основном на уроке используют физкультминутки для глаз, для релаксации, для рук. Так гимнастика для глаз предупреждает зрительное утомление у школьников.

Например:

1) Гимнастика для глаз:

1. Вверх-вниз, влево - вправо. Двигать глазами вверх-вниз, влево - вправо. Зажмурившись снять напряжение, считая до десяти.

2. Круг. Представьте себе большой круг. Обводите его глазами сначала по часовой стрелке, потом против часовой стрелки.

3. Квадрат. Предложить детям представить себе квадрат. Переводить взгляд из правого верхнего угла в левый нижний - в левый верхний, в правый нижний. Еще раз одновременно посмотреть в углы воображаемого квадрата.

4. Мимическая гимнастика, т.е. корчим «рожицы».

2) Пальчиковая гимнастика

1.Волны. Пальцы сцеплены в замок. Поочередно открывая и закрывая ладони дети имитируют движение волн.

2. Здравствуй. Дети поочередно касаются подушечками пальцев каждой руки большего пальца этой руки.

3) Физкультминутки - под музыку или просто различные движения выполняем.

Таким образом, опыт применения современных педагогических технологий может и должен получить как можно более широкое распространение. Каждый учитель – и начинающий, и опытный способен творчески применить эти технологии в своей работе.

Список литературы:

1. Фарберман Б.Л. Передовые педагогические технологии. - Ташкент: Фан, 2000. - 86 с.
2. Информатизация общего среднего образования: Научно-методическое пособие / под ред. Д.Ш.Матроса.– М.: Педагогическое общество России, 2004. - 384 с.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Алғы сөз./.Приветственное слово…….....	3

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР

ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

Чекалева Н.В., Лоренц В.В. Методологические основы развития современного образования.....	4
Скударева Г.Н. Проблема непрерывного педагогического образования в российской образовательной политике: вызовы, смыслы, допрофессионально-педагогические ориентиры.....	7

СЕКЦИЯ 1
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ: ҮРДІСТЕР, МӘСЕЛЕЛЕР, ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ РЕШЕНИЯ

Абдиркенова А.Қ., Ахметова Ж.Ж., Казыбаева Л.Т. Медиабілім мазмұнының теориялары.....	10
Абдуллин А.А., Омарова Г.А. Мектеп жасындағы жасөспірімдер арасындағы волейбол спорттық ойынын ұйымдастырудағы негізгі мәселелер.....	13
Абдуллина Д.М., Жангылши А.К., Куатканова А.Т. Использование идей Ы.Алтынсарина в деятельности педагога…….	16
Абишев А.Э., Абишева Б.Д. Ұлы ұстаз идеяларының қазіргі заманмен үндестігі	20
Айдналиева Н.А., Камбарова Н., Кахарова М., Аманбаева М. Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық-педагогикалық мұраларын қазіргі кездегі білім саласында қолданудың рөлі.....	23
Алимова А.Е., Саржанова Н.М. Табысты мектеп болу жолындағы ұстаздар қызметі.....	27
Алипбаева Г.А., Базарбаева С.А. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларға инклюзивті білім беруді іске асыруға болашақ педагогтарды даярлау проблемасы.....	32
Алтынбекова М.О., Жунаева М.Н. Органикалық химияны оқытуда интербелсенді әдістердің ерекшеліктері.....	35
Амирхамзин Н.К. Домбыра үйрену мәселесінің заманауи шешу жолдары.....	40
Аханов А.Т. Дене шынықтыру мамандарын даярлаудағы көкейтесті мәселелер.....	43
Ахмедиева А.Ғ., Базарғалиев Ғ.Б. Педагогика ғылымдарының докторы, профессор Ә.М.Мұхамбетжанованың педагогикалық мұрасындағы жаңартылған білім мазмұны.....	46
Ахмет Г.Т., Сейтмаганбетова Ш.Ж., Нуржанова С.Т. Үздіксіз білім беру – заман талабы.....	49
Ахметова Д.С. Білім беру ұйымдарындағы география пәнінен жүргізілетін өлкетану жұмыстарының педагогикалық әдістемелік маңызы……	52
Баймагамбетова А.С., Тимофеева Н.В. Непрерывное образование в сфере физической культуры и спорта…….	55
Баймаганбетова А.Ж., Ғабдрахман Н.Ж., Нурханова Ш.А. Востребованность идей И.Алтынсарина на интегрированных уроках учителя-дефектолога и учителя технологии в специальной школе……..	58
Балабаев Б.К., Баранбаева А.К., Коломжанова З.А. Становление и современное состояние непрерывного образования в Казахстане……..	61
Балтабаева А.Б. Абай қара сөздерінің тәрбиелік құндылығы.....	65

Батырбаева Н.К., Журунтаева С.Б. Развитие креативности детей дошкольного возраста в игровой деятельности……..	68
Батыргалиева А.Қ., Жумагалиева А.Е. Оқушыларды математика сабақтарында ғылым тарихынан мәліметтерді хабарлау арқылы тәрбиелеу.....	71
Бекбаева С.Т., Байдалинова С.Н., Ерсарина Л.Е. Актуальность педагогических идей Ыбрая Алтынсарина в условиях обновления содержания образования.....	75
Даумова Б.Б., Абдиркенова А.Қ., Тулегенова А.Б. Болашақ мамандардың заманауи білім беру үрдісіндегі медиасауаттылығының рөлі.....	78
Дәуіт С.Ж. Болашақ педагогтардың рухани құндылықтарының педагогикалық проблема ретіндегі рөлі.....	81
Дощанова Ж.Д., Варакина Т.В. Формирование профессиональных умений и навыков будущего учителя физической культуры……	83
Дюсекеева Б.Б. На пути к академической самостоятельности в организациях ТиПО……..	86
Есембек С.Ә. Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайындағы мектеп географиясындағы елтанулық білім берудің қазіргі жағдайын бағалау.....	89
Есингожина З.П., Исмагулова Г.Д. Бастауыш сыныптарды оқыту үрдісінде кездесетін мәселелер және оны шешу жолдары.....	95
Әбдіғапар А.М. Ыбырай шығармаларын оқыту арқылы балаларға рухани-адамгершілік тәрбие беру.....	98
Әбілмансұр Ә.Қ. Шет тілін оқытудың дәстүрлі емес формаларын пайдалану.....	100
Әлібек А.Д. Орта мектепте модельдеу негіздерін оқытудың педагогикалық дизайнын зерттеу.....	105
Жақсылық Ә.Н. Жоғарғы оқу орындарындағы студенттердің өздік жұмыстарын ұйымдастыру жолдары.....	109
Жанбаева Н., Казиев К.О. Білім берудің инновациялық технологияларын жүзеге асыруда мұғалім іс-әрекетін ұйымдастырудың мазмұны.....	112
Жанбурбаева Ж.Б. Формирование компетенций педагогического общения у будущих учителей в процессе практики в школе как психолого-педагогическая проблема……..	116
Жиляева К.А. управление непрерывным процессом воспитания патриотизма студентов вуза……	119
Жоламанов Н. Бастауыш сыныпта балалардың дарындылығын дамыту.....	122
Жумобаева А.О., Шунгулова Р.А., Туребекова Ж.А. Педагогикалық білім берудегі үздіксіздік: заманауи мектеп пен заманауи мұғалім, функционалдық сауаттылық.....	125
Жылысбаева Г.Н., Жақыпбекова Г.О. Мектеп курсында химия пәнін қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері.....	129
Ибраева Г.Т., Байбатырова А.Т. Педагогтардың кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялар.....	134
Иксанова Н.Т. Формирование информационной компетентности школьников на уроках информатики……..	138
Казакова О.В., Шваюк И.А. Применение информационно-коммуникационных технологий в условиях инклюзивного образования……	141
Казиев К.О., Сағатбекқызы Г. Дарынды оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың мазмұны.....	144
*Какимжанова Г.Т., Бақытбек Н.Б. С*озвучие педагогических взглядов И.Алтынсарина с содержанием современного образования……..	148
Карамысов Н.К. Информационная культура и информационная безопасность школьников……	150
Касенова Н.Ш., Бикеева Б.М., Серикбаева Р.Н. Сабақтастық-үздіксіз білім беру кепілі.....	153
Каткенов К.А. Непрерывное педагогическое развитие: современный аспект……...	155
Кинжекова Р.С., Сапашева К.Х. Мектепке дейінгі ұйымдарда оқу мен тәрбиелеу үдерісіндегі инновациялық технологиялар.....	158
Курманалиева Л.Б. Жаңа ғасырдағы толеранттылық - адамзат қоғамындағы қозғаушы күш.....	162
*Манабай Г.Ү. Б*асқару құзыретінің сипаттамасы және оны қалыптастыру мәселелері.....	164
Мансурова Ф.М., Ниязова Г. XXI ғасырдың білім беру жүйсінде жетекші үрдістер.....	168
Мехова А.И., Булатова Р.Г., Мехова Г.Ф. Педагогические идеи Ы.Алтынсарина о роли учителя в условиях современного образования……...	171
Михайличенко И.А., Заречнева О.И. Педагог: (не)преодолимые сложности……	174
Миятбек Р.Ж. Музыка тыңдау арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту……..	177

Мусагулова Д.Б. Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды даму ерекшеліктері.....	180
Мухтарова Ш.М., Мухтарова А.Т. Историко-педагогический анализ проблем школоведения в наследии Ибрая Алтынсарина……	183
Мұртаза Ш.М. Қосымша сабақтардың қазіргі оқу жүйесіндегі рөлі.....	187
Никонова А.В., Волкова Е.И., Смирнова Л.П. Актуальность развития системы образования……..……	190
Нуралиева А.М. Успешность классного руководителя: сущность и условия достижения….	193
Нургалиева Н.К., Урумбаев К.Д. Укрепление физического здоровья – один из аспектов здороровьесберегающих технологий……..	197
Нүрдін А. Кіші жастағы оқушылардың жалпы зерттеушілік қабілеттері мен дағдыларын дамыту әдістері.....	203
Nuraly A.Z. Features of the development of the reflexive position of students in the conditions of distance education	207
Нұрмағамбетова А.Қ. Ахмет Байтұрсынұлы – ұлт ұстазы.....	210
Орынгалиева А.Р., Кунашева З.Х., Абдырахман Ә.Қ. «Жұмбақ» есептерді шешудің мәні мен тиімді шешу жолдары.....	212
Оспанұлы С., Мырзағалиева К. Алтынсарин және азаттықты аңсаған алаш азаматтары....	216
Өтелбаева С. Ағартушылықты Алтынсаринмен бірге бастаған асыл азамат Шаһмұрат Құлыбеков.....	220
Роздольская Д.Д., Есенгулов К.М., Роздольский А.М, Особенности формирования исследовательских компетенций на уроках математики……...	223
Сеитова Р.С. Критическое мышление в педагогике……...	226
Семашко Н.Г. Дифференциация обучения как средство реализации математического образования, ориентированного на результат……	231
Степанова А.А., Жикеева Ш.А, Елькина Н.М. Первые шаги в профессиональную деятельность: проблемы и успехи……...	235
Таскалиева М.Н. Педагогикада жаңа білім-жаңалыққа ұмтылыс.....	237
Татарчук Т.А. К вопросу о механизме управления педагогическим процессом на уровне урока в образовательном учреждении……	240
Тертышник О.С., Ловягина Т.В., Смолева Н.В. Дистанционные технологии в самообразовании и профессиональном развитии педагогов……	243
Утегенова Б.М., Утегенова С.Т. К вопросу о факторах эффективного преподавания в вузе.....	248
Усембаева А.Х. Актуальные проблемы непрерывного поствузовского образования…….	251
Федоровская Е.А. Современный опыт и перспективы непрерывного педагогического образования……...	254
Шамитдинов А.М., Аканбаев Б.Н. Педагогиканы оқыту барысында болашақ педагогтардың медиақұзыреттілігін қалыптастыру мәселесі.....	258
Шамитдинова Ш.А., Ахметов Т.А. Болашақ педагогтың кәсіби өзін-өзі дамытуының шарттары.....	262
Sharipova G.A, Seitova M.Y. The use of authentic cartoons in teaching English language to young learners……..	266
Элбоева О.Ж. Тұлғаның көшбасшылық қасиеттерінің жиынтығы мен маңызды сипаттамалары.....	271

СЕКЦИЯ 2

ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ ПЕДАГОГОВ

Абдулина А.Т. Инновационные технологии педагога в современном образовании……	275
Абих Е.Е. Использование возможностей электронного ресурса QUIZIZZ при обучении…..	278
Агеева А.А., Дмитриенко Я.В., Туркенова К.Е. Применение инновационных образовательных технологий как способ развития педагогического мастерства воспитателя дошкольной организации……	281
Адиятова А.Т., Ниязбекова Г.Б. Проблемалық оқыту – тұлғаның танымдық әрекетін белсендірудің негізгі құралы.....	286
Айтекова А.Р., Оразалиева Г.С., Жолдасова М.К. География сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту.....	289
Tursunoy A.U. The verbal culture of an English teacher……..	292
Аман К.П., Казбенова Д.А. Мобильді сайтты әзірлеудің заманауи әдісі.....	296
Ардабаева Б.К. Инновационные технологии как инструмент развития педагога……	299
Арынғазы Ғ.А. Шет тілі сабағында видео-технологияларды қолданудың тиімділігі.....	302
Ахметжанова Г.В., Пайгильдина М.Г. Особенности организации творческой образовательной среды в условиях дистанционного обучения……...	306
Ахметова Н.Е., Жанбыршина А.С., Турсынова Е.К. Педагогтардың кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялардың маңызы.....	309
Байтенова Л.Б., Байтенова С.Б. Профессиональный рост педагога через построение индивидуальной траектории развития.....	314
Бакидыр Ж.М., Усенова А.М. Мұғалімдердің әртүрлі кәсібилену кезеңдеріндегі эмоциялық тұрақтылықтың ерекшеліктері.....	317
Балгабаева Г.З., Анасова А.Б. Организация проблемного обучения на уроках истории в школе……	321
Балгабаева Г.З. Структура проблемного урока……	324
Балмухамбетова М.М. Функциональная грамотность как цель и результат современного обучения английскому языку……..	327
Батырханова Г.Б. Информационные технологии в проектной деятельности студентов как один из аспектов изучения английского языка……..……	330
Бачкарева К.Н. Инновационная деятельность в профессиональном развитии педагогов…….	333
Бектасова А.А. Бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау процесінде электронды оқу құралын қолдану.....	336
Бектурганова Р.Ч. Научно-методическое обеспечение работы по формированию исследовательской культуры у будущих педагогов в системе их подготовки……..	339
Бектұрғанов Қ.Б. Digital History: технологиялар көкжиегі.....	342
Бенин В.Л. Конфликт гуманитарного и естественного знания и путь к выходу из него…….	345
Гаипова С.А., Мамедова Ф.З. Шет тілдерін оқыту үдерісіндегі инновациялық технологиялардың өзекті аспектілері.....	349
Дюсекеева Л.К. Диалоговое обучение как инновационный подход в преподавании русского языка и литературы.....	352
Едревская Л.В. Программная реализация метода функционального анализа текста в 5 классах…….	355
Ерекин А.М., Хамзина К.Б., Хамзин Н.А. Инновациялық технологиялар арқылы мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын жетілдіру.....	359
Ержанова Г.А. Технология диалогового обучения: из опыта работы……..	363
Әсейін А.Ә. Ағылшын тілін оқытуда сөйлеу дағдыларын бейнекасттар арқылы қалыптастырудың артықшылықтары.....	365
Әуелбекова А.Ө., Әділбекова Ж.Қ. Инновациялық білім беру процесінде рефлексивті практиканы пайдалану.....	369
Жандауова Ш.Е., Хлюпко Ю.В. Использование интерактивных методов обучения при	372

изучении темы «Табличное умножение и деление» на уроке математики в начальной школе……	
Жиенхан А. Ағылшын тілі сабағында сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын қолдану.....	375
Жолдасова У.М. Тілдік коммуникацияда жастардың синонимдік реңкті тану және оны қолдана алу мүмкіндігі.....	377
Заремба И.А., Ярош Н.А. Способы применения инновационных технологий в обучении……..	380
Искиндирова Л.А., Куантаева Д.М. Педагогтердің кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялар.....	384
Кажбулова Г.С., Султанова С.Ш., Ибраева Р.К. Оқушылардың құндылық бағдарларын дамытуда инновациялық технологиялардың рөлі.....	387
Казез Д.М. Использование виртуальной реальности в обучении……	390
Кайсар Н.К., Стадник К.В. Качество профессиональной подготовки как результат инновационных образовательных технологий……..	393
Калиев К.А., Конуспаев А.С., Калиев С.К. Профессиональное развитие учителя физической культуры в формате внедрения инновационных технологий: проблемы и напрвления развития	396
Калкенова Г.Б., Султангалиева А.И., Жумасейтова А.Е. Инновациялық өзгеріс жағдайындағы мектеп басшылығының типологиялық сипаттамалары мен психологиялық ерекшеліктері.....	399
Капитанец У.В., Казез Д.М. Интерактивные методы обучения в дошкольном дистанционном образовании…….	404
Қараулова Х.М., Нұрахметова А.Б., Төретаева Ж.С. Мұғалімдердің кәсіби дамуындағы инновациялық әдістер.....	406
Каркинбаева Г.А. Білім беру жүйесіндегі инновациялық білім беру модельдерінің бірі – модульдік оқыту технологиясын пайдаланудың тиімділігі.....	409
Кебиспаева А.С. «Исследование в действии» - необходимый подход профессионального развития педагогов школы.....	412
Коваленко Е.А., Хайдаршина Т.Н. Самообразование и самореализация педагога как важнейшее условие непрерывного профессионального образования……..	416
Кокишева М.Б., Ишманова М.Ж., Брянова А.Е. Инновациялық технологиялар мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамытудың негізі.....	419
Корчинская Е.П. Инновационные технологии как фактор достижения планируемых результатов основной образовательной программы……..	423
Космаганбетова Г.Б. Жаңа технологиялар арқылы тарих пәнін сапалы оқыту.....	425
Кубетаев А.С. LMS системы - инновационные образовательные технологии……	429
Кухтеева Е.В. Инновационная деятельность педагога: применение рефлексивных технологий в образовательном процессе……..	432
Қайырбек А.К., Жаксыбаев Е.Е. Использование видеоматериалов на уроке в условиях дистанционного обучения……...	436
Латыпова Е.Ю. Инновации как условие профессионального развития педагога……..	438
Ленивова М.А., Чеботарева Р.А. Формирование и развитие научно-исследовательских навыков педагога и учащихся в современной школе через проектную деятельность……..	441
Мадьярова Г.А., Адамова Қ.А. Асинхронды оқытуда инновациялық технологияларды тиімді пайдалану әдістері.....	444
Мажара Е.Г. Инновационные технологии в профессиональном развитии учителя биологии……..	447
Мазуренко И.В. Возможности использования QR- кода в образовательном процессе с обучающимися начальных классов……..	450
Майшина А.К., Омарова Л.А. Инновациялық технология мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамытудың негізі.....	453
Макина Г.У. Геометрияны оқытуда заманауи технологиялардың қолданылуы.....	456
Манукян А.Р. Современные технологии в развитии педагогического мастерства начинающих преподавателей Костанайского высшего медицинского колледжа……	460
Маукина Э.М. Проектная деятельность как средство формирования общих компетенций студента.....	463
Молдажанова Г.Ж., Радченко Т.А. Информатика пәнін оқытуда жаңашыл технологияларды қолдану.....	465
Мурзагалиева А.Е. Реновационные способы коммуникации методического актива школ в новых условиях……..	469

Натяганова В.О. Инновационные технологии в профессиональном развитии педагогов……	471
Нурмуканбетова В.Е. Умбетова Г.М., Мамбеталиева А.З. Білім беру үрдісінде инновациялық технологияларды қолданудың ерекшеліктері.....	475
Нурпеисова С.А. Педагогикалық кәсіби дамуындағы инновациялық технологиялардың қолдану түрлері мен маңыздылығы.....	479
Nurmaganbet A.T. Methods of using electronic educational resources in teaching a foreign language……..	482
Пастухова Н.П. Мультимедиа и анимация, как обязательная часть STEM-образования……..	486
Пестрецова О.Г. Применение сервиса PLIKERS на различных этапах урока в начальных классах как средство повышения эффективности образовательного процесса……	488
Рахимова Э.Е., Айгужина Ж.С. Формирования метапредметных компетенциу учащихся.....	491
Рахым Б.М. SMART технологияларды орта білім беру жүйесінде қолдану.....	495
Сагадиева К.Б. Мектепте жаратылыстану ғылыми сауаттылықты қалыптастырудағы пәндердің өзара әрекеттестігі.....	498
Sagynbay A.A. Didactic possibilities of digital educational resources in teaching a foreign language……..	502
Салькенова М.К. Информационные и облачные технологии в образовании……	505
Сапарова М.Е. Теоретические подходы к изучению проблемы развития психологической готовности у студентов к инновационной педагогической деятельности……..	508
Сарсенбаева Г.М. Орта мектепте информатика пәнін оқытудың жобалық-модульдік әдістемесінің тиімділігі.....	511
Сейденова А.Е. Синтаксисті оқытуда инновациялық технологиялардың тиімділігі.....	514
Серикова А.А. Инновациялық технология мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамытудың негізі.....	517
Сәулебай Н.Т. Шет тілі лексикасын оқытудың когнитивтік моделі.....	520
Смадиярова А.Н. Использование мультипликационных фильмов как средство развития коммуникативной компетенции на уроках английского языка……..	523
Тажмаханова Н.Б. Мектепте биологияны оқытуда заманауи техникалық құралдардың рөлі.....	526
Темирова Н.В. Научно-методический консалтинг в профессиональном сопровождении педагогов…….	531
Темірқызы Ж. Болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру.....	535
Тлеуова Ж.К., Дуспаева Г.Д. Педагогтердің кәсіби инновациялық технологиялар.....	539
Токжанова А.Е. Жаңа білім жаңалыққа бастады.....	541
Хамзина К.Б., Әбдірашит Н.Y. Бастауыш сыныпта оқушылардың сөйлеу мәдениетін сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы дамыту жолдары.....	545
Харламова А.А. Факторы, влияющие на психологическое здоровье педагогов-ассистентов, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями…….	547
Худяков А.Ю. Иванова И.В. Обучение искусственного интеллекта распознаванию эмоций…….	550
Шагатаева З.Ж., Букенбаев А.Н. Скаутский метод как один из нетрадиционных методов по формированию профессиональной компетентности будущего педагога……	555
Шалдыбаева Б.Т. Қазақ тілі сабақтарында белсенді әдістерді пайдалана отырып, оқушылардың тілдік құзыреттіліктерін дамыту.....	558
Шефер Л.Ю., Тендитная С.В. Инновационные педагогические технологии в работе современного педагога……..	563
Shushakova A.S., Alimbaeva A.S. Application of computer technology in distance learning…….	566
Яночкина С.Н. Применение инновационных технологий на уроках математики……	570

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ-ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ» АТТЫ АЛТЫСАРИН ОҚУЛАРЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ «НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

Басуға 21.02.2022 берілді.
Пішімі 60х84/8. Көлемі 36 б.т.
Тапсырыс № 0178

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің баспасында басылған

Қазақстан Республикасы, 110000,
Қостанай қ., Тәуелсіздік к., 118

Подписано в печать 21.02.2022
Формат 60х84/8. Обьем 36 п.л.
Заказ № 0178

Отпечатано в типографии Костанайского регионального университета имени А. Байтурсынова

Республика Казахстан, 110000,
г.Костанай, ул.Тәуелсіздік, 118